Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 156 (10141) | 1976 чылдың июль 2, пятница | 1925 чылда үнделип эгелээнгеден | Өртээ 2 коп.

СЭКП Тыва обкомунуң ийиги пленуму

КОММУНИЗМНИҢ ТӨЛЕПТИГ ТУРГУЗУКЧУЛАРЫН КИЖИЗИДЕР

СЭКП обкомунуң бирги секретары Г. Ч. ШИРШИННИҢ илеткелиниң допчулалы

Июнь 30-да Тыва обкомунуң ийиги пленуму болган. Пленумга СЭКП Тыва обкомунуң бюросу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң, Тыва АССР-ниң Чазаачы Совединиң, Тыва АССР-ниң Профсоюстарының Төвүнүң Президиумунуң, Тыва АССР-ниң Комсомолунуң Төп Комитединиң, Тыва АССР-ниң Профсоюстарының Төвүнү

СЭКП ТЫВА ОБКОМУНУҢ ИЙИГИ ПЛЕНУМУ

КОММУНИЗМНИҢ ТӨЛЕПТИГ ТУРГУЗУКЧУЛАРЫН КИЖ КИЗИДЕ

(Эгезин 1-ги арында).

Куудар) ажылчы чоннар коллективтеринге кижизидилге ажылын чоруулары дээш партия, совет болгаш ажылагый организацияларывыңгы болгаш оларның удуртукчуларының харысалгазын черле четпес өөренип, арага-водка кылыгларны сайгарарын амыдыраа чедир чурумчудуп албаан. Хой-хой магазинчиреже арага-водка аймаан аажок хөйүү чедире бээр, а оларның ажылдакчылары бараан саарыглагаанын идамын күүседип алыр дээш садыг чурумун каржы үрен турар. Кур-чер болгаш Шамбалыг суурларда магазинчерни чоокта чаа хынаан. Ол магазинчерде водканы 9 шактан эгелеп садыглап турары болгаш оны эзирик-даа кижилерге садып турарны илерзин. Ажылчын кооперациянын автолавкалары водканы хааржаак-хааржаа-биле чүүрүп алган чоруп турар. Ынчаарга үлетпүр болгаш аш-чем барааларны садыг базаларында арбын чыгыыже, од суурларның магазинчеринде ындыг бараалнар аазап болгаш, Садыг министерствозу (эш Садчак), республотребсоюз (эш Катков) арага-водка кылыгларны садыглаарынга эң шыңгыы чурумну тургусса чогуур. Республиканың Министрлер Чөвүделиниң комиссиязы (эш Ондар) ажылын идепкейинээн, оон мурнунга салдынган сорулгаларны тодаргай шинтирлээри эргежок чугула.

Г. Ч. Ширинин аныяктарның идей-политиктиг болгаш экы-чаң кижизидилгезиниң айтырыгларынга зокталаган. Ында четпээннерниң, школаларның, училищелерниң болгаш ооредилге черлерниң сурчулдарының арасында кемнерек үүгедир чоруктарның фактылары бистеринең сагыш-сеткилинивисте оваа хайыктырган турар ужурлуг. Ындыг чоруктар Кызыл хоорайда, Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Барыын-Хемчик, Бай-Тайга районнарда бар. Ындыг байдалды тарын ог-бүлеге уругларлар кижизидилгезин чамдык ада-иелерниң харысалга чок карып турары-биле, чамдык школаларда болгаш ооредилге черлеринде кижизидилге ажылының сулаты-биле тайылбырлап болур, ол черлерде балыкларлар коллективтерже кижизидилге ажылында четпестер-биле эптежип, ону күүседилгер талазы-биле хемчеглер алдыгаан. Ынчалза-даа арагалаашкынны удуткаары партия, совет организациязы, бүгү хөй-чонтуг ажыл-ижеде болгаш күжениишкиннер негеттинер. Сорулга болза СЭКП хооркомунун, районнарның, партькомнарның, чер-чер Советтериниң күүскомнарының, арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур оларның комиссияларының, министерстволарының, эргелеринең болгаш оскө-даа ведомстволарының, иелээшин административтиг организацияларның, республиканың идеология талазы-биле албан черлериниң болгаш организацияларының талазындан арагалаашкынны удуртаары хөй-чонтуг чурумун база күш-ажылдың сагыыра-чурумун үүгедир эң-не шыңгыы-биле бүгү тавар херек. Үргүлүү арагалаашкынга, амыдырылынга болгаш хөй-чонтуг черлеринге ам-даа хөйүү уругларлар хаара түүлүмчалыг уламнарын, уругларын ог-бүлеге кижизидилгезин эжиидерн оңа үшүр-дүмбей болуп.

Аныяктарның идей-политиктиг, ажы-чаң кижизидилгезинге ёзу барымзаалар чоруктү болдуруп болбас. Аныяктарның болгаш уругларның совет организациязының хамаарашкыннарын, оларга хенти болгаш школа херекселдерин садып бээр, эки ашнарып-чемтерер дугаймында сагыш салбастап, оларның спортчу, техниктиг, музыкалыг үреэ-чечен чүүктүлерин калбартырынга идиг бербейн турар. Оон түрүмүк, оларның чамдыктары боттарының аныяттерининг мөзү чок үүлеттиргенин деткип, тураанның түнелинде оларның аралыында эрге-чурум үүгедир, күш-ажылды, уругларның ог-бүлеге кижизидилгезин эжиидерн оңа үшүр-дүмбей көрбес, ак сетинидиг

садыг министерствозу, республотребсоюзтуң баштаар черн калбак хереглелдиң баранныларынга чоннуң хереглелин четпес өөренип, арага-водка кылыгларны сайгарарын амыдыраа чедир чурумчудуп албаан. Хой-хой магазинчерже арага-водка аймаан аажок хөйүү чедире бээр, а оларның ажылдакчылары бараан саарыглагаанын идамын күүседип алыр дээш садыг чурумун каржы үрен турар. Кур-чер болгаш Шамбалыг суурларда магазинчерни чоокта чаа хынаан. Ол магазинчерде водканы 9 шактан эгелеп садыглап турары болгаш оны эзирик-даа кижилерге садып турарны илерзин. Ажылчын кооперациянын автолавкалары водканы хааржаак-хааржаа-биле чүүрүп алган чоруп турар. Ынчаарга үлетпүр болгаш аш-чем барааларны садыг базаларында арбын чыгыыже, од суурларның магазинчеринде ындыг бараалнар аазап болгаш, Садыг министерствозу (эш Садчак), республотребсоюз (эш Катков) арага-водка кылыгларны садыглаарынга эң шыңгыы чурумну тургусса чогуур. Республиканың Министрлер Чөвүделиниң комиссиязы (эш Ондар) ажылын идепкейинээн, оон мурнунга салдынган сорулгаларны тодаргай шинтирлээри эргежок чугула.

Г. Ч. Ширинин аныяктарның идей-политиктиг болгаш экы-чаң кижизидилгезиниң айтырыгларынга зокталаган. Ында четпээннерниң, школаларның, училищелерниң болгаш ооредилге черлеринде сурчулдарының арасында кемнерек үүгедир чоруктарның фактылары бистеринең сагыш-сеткилинивисте оваа хайыктырган турар ужурлуг. Ындыг чоруктар Кызыл хоорайда, Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Барыын-Хемчик, Бай-Тайга районнарда бар. Ындыг байдалды тарын ог-бүлеге уругларлар кижизидилгезин чамдык ада-иелерниң харысалга чок карып турары-биле, чамдык школаларда болгаш ооредилге черлеринде кижизидилгезиниң ажылының сулаты-биле тайылбырлап болур, ол черлерде балыкларлар коллективтерже кижизидилгезиниң ажылында четпестер-биле эптежип, ону күүседилгер талазы-биле хемчеглер алдыгаан. Ынчалза-даа арагалаашкынны удуткаары партия, совет организациязы, бүгү хөй-чонтуг ажыл-ижеде болгаш күжениишкиннер негеттинер. Сорулга болза СЭКП хооркомунун, районнарның, партькомнарның, чер-чер Советтериниң күүскомнарының, арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур оларның комиссияларының, министерстволарының, эргелеринең болгаш оскө-даа ведомстволарының, иелээшин административтиг организацияларның, республиканың идеология талазы-биле албан черлериниң болгаш организацияларының талазындан арагалаашкынны удуткаары хөй-чонтуг чурумун база күш-ажылдың сагыыра-чурумун үүгедир эң-не шыңгыы-биле бүгү тавар херек. Үргүлүү арагалаашкынга, амыдырылынга болгаш хөй-чонтуг черлеринге ам-даа хөйүү уругларлар кижизидилгезиниң ажылының сулаты

КОММУНИЗМНИҢ ТУРГУЗУКЧУЛАРЫН ТӨЛЕПТИГ КИЖИЗИДЕР

(Тоҥчуҕ. Эгези 1-ги, 2-ги арыннарда).

ыытлаар, арагалаашкыга болгаш хем-херек үүлгедиишкиннерниҥ удур демиселди хүштелдирер талазы-биле ажылдарны чорудуп, ол айтырыгны хуралдарга чугаалажыры организастаан. Социалтүгүмүүледелер-даа чидиг болган. Оон түҥнелиинде суурда болгаш совхоз девискээринде корум-чурум экижээн, арагалаар, хулгаанаар чоруктар ыыгырылган.

Ынчалзажок четпестер болгаш чедир ыладынмайн турар чүүлдер ам-даа бар. Улус-чу дружина эш хуу суду ам-даа чогуур негелделиве чедир ажылдавайн турар. Аныктар биствиҥ салгакчыларывыс, ынчангаш оларже оҥа кичээнгей салыры чугула дээрзин эш Чымбал чугаалаан, мен дагдыныкчы кижи мен, мурнунда ийи аныяктарны мергежилиме ореткен мен, ам 3 кижини дагдыныр алган ореткен турар мен деп чугаалаан.

Саанчы бирги чартык чылда алган социалистиг хүзөлгезин чедиишкиннииг күүсеткеҥин чугаалаан, «Саян» совхолуг партия организациязы, коммунистери пленумнуҥ шиитпирлериҥ күүседириве талептиг үлүг киирер дээрзин бүзүреткен.

Республиканыҥ комсомол организациязы назы четпээнвер болган аныяктар ортузунга ниҥзыдилге ажылзын партия, профсовилел болгаш оскө-даа хөй-ниитн организациялары-биле кады чорудуп келген деп, ВЛКСМ обкомуҥ бирги секретары А. А. Романов бодунуҥ саналыга чугаалаан. Аныяктарыҥ болган алзаҥ үргулариҥ корум-чурумун бижиглаарыныҥ, хем-херек үүлгедирин боллуурбаанының айтырыгны СЭКП райкомуҥун пленумунга, бюроларыга, район Советиниҥ сессиялыга, күүсков хуралдарыга чугаалажыр, чогуур хемчеглерни ажыра болган чугаалаан. Районда байдалды өөренип көөрге, ажылчы чоннарыҥ хөойлу талазы-биле билиишиҥ чавыыпп бырымдаалаан, юридиктиг билиглерни пропагандаларын калбартып турар, судтуҥ үүгүшкүнүт хуралдарын чорудуп турар.

Ниитиҥиҥ корум-чурумуҥ бижиглаарыга идепкейлиг киржир сорулга-биле республиканың 120 оперативтиг отрядтарны, хөй-ниитичн уруглар комнаталарын тургускан. Кижилердиҥ берге уругларга «Полк оглуң деп түскай лагерьни ажыткан, ында 250 хире ооллардың тургускан. Чамдык элээн ооллардың студентилериҥ тудуг отрядтарында бижиглаан. Ынчалза-даа чартык чылда хем-херек үүлгедиглери чамдык суурларда эрткен чылдың ол үезинден хөй. Ол биствиҥ чедир ажылдавайныыстыҥ херечилел турар.

Бем-керектиҥ үнер дозу арагалаашкыҥ болганда аңаа удур демиселди күштелдирерин, арага садарын улам кызыгларлаары чугула. Арагачылар эмнээр күш-ажыл профилактореринээ республикага ажыдарын дарый шиитпирлээре чогуур.

Оорлаар чорук соолгу үеде кавуудел туярымдан районнуҥ миялпия черн рейдилерни чорудуп турар апарган. Ындыг үеде райондан читкен чамдык малдар кожа турар районнардан тывылгылаан. Ынчангаш оорлаашкыга удур ажылдарны, ылаҥгыя рейдилерни кожа турар районнар кады чорудары ажыктыг болур.

Оон ыңай секретарь район чартык чыл планыя багай эвес күүседип турарын чугаалаан, чаа Шагаан-Арыг, чаа Чаа-Хөл тудуглардың дургедиргиге дуза көргүзерин республика организациялыдан дилээн.

Республиканың садыг министри **Х. А. Салчак** бодунуҥ сапалынга совет садыгиҥ чурумун быжыглаар, хөй-ниитиниҥ корум-чурумуҥун болгаш ниитиниҥ олчуаҥүн камгалалын күштелдирер талазы-биле министерствонуҥ талазындан боттандырып турар хемчеглерге доктааган. Садыг четкилиинн коллективтеринде партия болгаш хөй-ниити организациялары бүдүргениҥ болгаш хөй-ниитиниҥ чурумун быжыглаарыга администрацин черлериге улуг дуганы көргүзүп турор. Садыгжыларның, оскө-даа ажылдакчыларның арагында социалистиг чарыштың негелделеринде материалдыг болгаш моральдыг идиг берилиннерни тодаргай көргускен.

Арагалаашкыга удур демиселди күштелдирер талазы-биле республиканың партия, совет органнарының ап чорудуп турар хемчеглерин боттандырарыга садыг ажылдакчылары боттарының үлүг киришпирин турар. Чиксаазөргө, арага аймак садар магазинерниҥ санын кызырган, ону садарыпың шагыя чурумчуткан. Ол чорук баразан сварыгазының планының күүселдезинге салдар чедирбээн. Ынчангаш азыртар суксунарны садарын моон соңгаар улам кызыгаарлаар, республикаже аъш-чем болгаш үлестүр бараапиарын кинр соортүрүп арбыладыр талазы-биле хемчеглерни боттандырга бергенин плепумга дыңнаткан.

Мөңгүн-Тайга районда «Малчын» колхозтуҥ партком секретары **О. К. Шиит-оол** кемхерек үүлгедир чорукту болдурбас, күрүпениҥ хөй-ниитиниҥ корум-чурумуҥун камгаладыр күштелдирер талазы-биле баштаар черниҥ база парткомуҥ боттандырып турар ажылының дуржулгазыпта доктааган.

Ажылдап турар коллективиниҥ ажыл-амыдыралы, ат-алдары дээш кижи бүрүзүҥүн харыысалгазын бедидеры, хөй-ниити организацияларының ролюн бедидери макаа эң чугула үүл болоп турар. Чиксаазөргө, № 4 хойжу бригаданың коммунистери хөй-ниити организацияларының ажылын экижиттксш, ниитиниҥ чурумун үрээн азы прогул кылган кижилерни ыяап-даа бригада кежигүннериниҥ ниити хурээлыга тургузуп чугаалажыры чурумчуткан. Эгө организациянның ажык хуралдарында комсомолчуларның болгаш аныяктарның хөй-ниити амыдыралынга киржилгези, депутаттарның боттарының хүлээлгезин күүседип турары дээш оон-даа өске айтырыгларны чугаалажыр келген. Бо болгаш оске-даа хемчегзерниҥ түҥнелиинде коллективте салыга-чурум экижээн, бригада мурнакчыларның санында киргеп.

Районда почта чедирилгелиинде четпестерниҥ база электростанциялыҥ орта ажылдавайн турарының дугайын эш Шиит-оол чугаалаан, республика төвүнден эки белеткедиг лекторларныр бо районга ховар кээп турарына хамаарыштыр шүүмүүлелди кылган.

— Эрткен чылдың, ылаҥгыя бо кыштың байдалдары берге болган-даа болза, «Скотопром» трестиҥ совхозтарыныҥ ажылдакчылары кызымаккай ажылдап, малдың баш сапын остүрүннің, шүүрүге кодо ажыл-агый продуктулары садарының талазы-биле планныг опаалдаларын эки күүседин келген — деп, ук трестиҥ директору **И. С. Юртаев** бодунуҥ саналын эгелээн.

Трестиҥ совхозтары бода болгаш шээр малды семирти азыраарының дешпилгелиг арганарын ажылаан эгелээн. Чиксаазөргө, ажыл-агыйлар аразынга концентраставшкынны болгаш специализастаавшкыны боттандырганы эвээш чарыгдалдарны үндүрүп турган, эки шынарлыг хөй эттн бүдүрер арганы бергеп. «Суглак», «Тыва» совхолтарының семирти азыраап, күрүнеге дужаган бода малының 70 ажыг хуузу ортуманган орү семис деңгелдиг кылыр хүлээп алдынган. Трест эрткен айларда күрүнеге эът садарының планын 116 хуу күүсткеп.

Мал ажылынга, үзетиҥрге ышкаы, дешпилгелиг аргаларны ажыгаап эгелээрге, ында ажылдап турар кижилериҥ бот-харыысалгазы бедиир, сапылма-чурум шыңгыраар даэрзин оратор оон ыкай демделээп. Чүге дээрге — кижи бүрүзү коллективтиҥ ниити ажылындан, бүдүрүлгениҥ технологиязындан дорт хамаарылгалыг апаар болганда ажылтың кижи кады ажылдап турар эш-оорүүгө бригадазының ажыл-херек дээш болдуҥун харыысалгазын бедиде бээр.

Эш Юртаев саналының түҥнелиинде мал ажылының отчёт, учёдун экижилер дээш улуртулганыҥ талазындан ап чорудуп турар хемчеглерге доктааган. Малды оорлаар, чидирер чорук-биле демиссежир тускай комиссиявы хөй-ниити организацияларының толалекчилерин киргиштирип турган тургускан. Ажыл-агыйларга хынала, ревизияны чорудуп, оор, самчыгдалдың чылдагаапнарын илередип, бо талазы-биле бүрүүлүг кижилерниҥ дугайында айтырыгны комиссиянның хуралынга шиитпирлеп турар.

Республиканың профтехоредилге эргелелиниҥ начальниги **Н. И. Чичинин** сөс алгап, бедик мергежилдиг кадрларны республикада бедеткен турарының айтырыгларынга доктааган.

Партияның XXV съездизиниҥ хүлээп алган шиитпирлеринде оңгу бөлүк чылдың дургузупда чуртка бедик мергежилдиг кадрларны ййи катап хөй кылдыр бедеткээрин айтыткан. Тыва АССР бо бөлүкчылда бодунуҥ аныяктарыдап 8 муң ажыг түскай мергежилдиг ажылчыларны белеткеп алыр планныг. Бо улуг сорулгаиы күүседип болурунуҥ бүгү аргалары, материал-техниктиг базалыңар барын демделээп, аныяктар кижилелилгеиинче бүгү талалыг салыш салырын од опаалап чугаалаан.

Республиканың профтехучилищелериге кижизидигелээ берге аныяктар кээп турар. Ынчангаш оларны чоруткан пазы четпээнер херээниҥ талазы-биле комиссиялар, уругларкомнаталарының ажылдакчылары, ада-иелер болгаш хөй-ниити организацияларны од аныяк кижилер училлеени доозуп, түскай мергежилги алгыже чедир оларны хайгаарап көөр, кичээнгейдеп дашкаарлатпас ужурлуг, бо талазы-биле бистер шуптувус дем кадып ажылдаар боллуувусса эки деп, эш Чичинин саналдаан.

Бирги айтырыгның талазыбиле кылган түҥнел чугаазынга Г. Ч. Ширшин чоп ортузунга идей-кижизидилгелиг ажылды кампания хевирлиг эвес, а локтаамал, тодаргай чорударын база катап опаалап демделээп. Чер-черде партия, совет, профсовилел, комсомол болгаш хөй-ниити организацияларының хуралдарында бо айтырыгны делегреңгей-биле чугаалажып көөрү, элээп уе эрткепде бо талазы-биле кылдынган ажылдарны база катап чугаалажып көөрү чугула дээрзин ол айтыткан.

Чугаалашкан айтырыг талазы-биле тодаргай хемчеглерни айыткан докгаалды пленум хүлээп аалган.

Пленумнуҥ киржикчилери партияның XXV съездизиниҥ шиитпирлерин боттандырар талазы-биле СЭКП обкомуҥ ажылдап кылган хемчеглерин чугаалажып көргеп, бо талазы-биле докгаалды хүлээп алган.

БҮГҮ КИЖИ ТӨРЕЛГЕТЕННИҢ ЭРГЕ-АЖЫКТАРЫНГА

(Тоҥчуҕ. Эгези 1-ги арыннда). шимтээшкинниҥ удам-на быжыглаар деп, Турцияның Коммунистиг партиязының ТК-зының Чингине секретары **И. Билем** медегзээн.

Делегейниҥ чаярлымышкыныҥ бадыткан доктаадырыкыҥ чорудулгазынга Совет Эвилелиниҥ болгаш социалистиг оске-даа аксы-дүкмә чурттарның ойнап келгеи болгаш ойнап-даа турары шиитпирлер ролюн ЧКП ТК-ның Чингине секретары **Г. Гусак** онза-лап демделээн.

Бисты кошкадыр, аксы-дүкмә партияларны бот-бодундан ацтылаар болгаш бистиҥ күштеривисти быдарадыр дээш, бистиҥ аҥы талазы-биле удуралакчыларывыс маңы хире хүженишкиннерни үмүрүп турарының хүн бүрүле хереченлери болуп турар-дыр бис. Одар халдаар кол черн ылыдыр Совет Эвилелиниҥ болгаш СЭКП-ни шилип алгап.

Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның араазында саналга-оналды база дуржулганы кадбаа-биле солчуру амгы үеде олгаш ол ышкаш келир үеде улуг ужур-дузалыг болуру чигинит чок. Ол чоруктуҥ ужуң конференциязга киржир дугайында шиитпирни хүлээп алган бис деп, Нидерландыларның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиҥ Даргазы **Х. Хукстра** чугаалаан.

Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының конференциязы июнь 30-де болдуҥун ажылын дооскан. Конференциязының ийнги хүнүҥүн хураадарынга дараазында коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлээлекчилерге сөс ап, чүве чугаалаан: Югославияның Коммунистер Эвилелиндеп — эш И. Тито, Швецияның Чөп үзелдиг партиязы-коммунистеринден — эш Л. Вернер, Германияның Социалистиг чаңгыс ай партиязындан — эш Э. Хонеккер, Италияның Коммунистиг партиязындан — эш Э. Берлингуэр, Люксембургтуҥ Коммунистиг партиязындан — эш Д. Урбани, Португалияның Коммунистиг партиязындан — эш А. Кунька, Францияның Коммунистиг партиязындан — эш Ж. Марше, Норвегияның Коммунистиг партиязындан — эш М. Г. Кнутсен, Сан-Марпнаның Коммунистиг партиязындан — эш Э. Гасперони, Венгрияның Социалистиг ажылчын партиязындан — эш Я. Кадар.

Хуралдарга даргалаанвар: Ж. Марше (Франциязың Коммунистиг партиязы), Х. Флоракис (Грециязың Коммунистиг партиязы), Г. Макленнан (Великобританиязының Коммунистиг партиязы), М. О. Рюрдалан (Ирландиязының Коммунистиг партиязы).

Конференция бодуҥун ажыдының түҥнелиинде «Европага тайбың, аймак чок чорук, ында ажылдажырга болгаш социал деппилге дээш» деп түҥнел документиниҥ хүлээп алган болгаш ону парлап үндүрер деп шиитпирлээн.

Конференция ажыл-херекчи. эш хуузуҥуң байдалынга эрткен.

(СЭТА).

Европаның коммунистиг база ажылчын партияларының конференциязының киржикчилеринге алдар болдурган хүлээп алыышкын

БЕРЛИН, июнь 30. (СЭТА). Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Берлинге эрткен конференциязынга киришкен ажыдунма партияларның делегациязынга алдар болдурган хүлээп алыышкынны Германиянын Социалистиг чаңгыс ай партиязының Төп Комитеди Республика ордузунга эрттиргеп.

Хүлээп алыышкынның киржикчилеринге байыр чедирип тура, ГСЧП ТК-ның Чингине секретары Э. Хонеккерниҥ чугаалаавы болза: болуушкуннар-биле байлак хүннерни эрттирдиивис. Европаның ажылчын партияларының удуртукчу төлөөлекчилери Европага тайбың, аймак чок чорук, кады ажылдажырга болгаш социал деппилге дээш демселдиҥ кол-кол айтырыгларын чугаалажып көргеп болгаш бодуҥун интернационалчы эң-сеткил каттыштырылгазын, бодуҥун сырый каттыжылыкының сагышка артып каар арга-биле илергейлээнвер.

Европаның коммуйистиг болгаш ажылчын партияларының мында киржип турар удуртукчу төлөөлекчилеринге Германияның Социалистиг чаңгыс ай партиязының Төп Комитединиҥ эмунээзинден аксы-дүмна ыңг байырны чедирбишаан, ниити херек дээш, тайбыныың, демократтаяның болгаш социалдыгының хөрээ дээш бистиҥ демиселивиске удам ыяйгы чедиишкиннерлиг болурунарны күзеп түр мен!

Эш Э. Хонеккер Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының аксыдунма сырый каттыжылышкыны дээш, оларның тайбыңга ынакшылдыг болгаш демократтыг бүгү күштер-биле демипт кады ажылдажылгаазы дээш, оларның мурнунда салдымган сорулгаларны чедиишкиниг бодурнарга бөлүктөөрүн күзеп түр мен.

СЭКП-ниҥ делегациязының башкыны, СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежнев харыы сес-биле чүве чугаалаан.

Бөгүн, бистиҥ шупгувуска, удуг болгаш кайгамчыктыг хүн болду. Европа дынтык коммунистиг болгаш ажылчын партияларының конференциязы доозулган.

Бо хүннерде бистиҥ дыкпан эрттирген чугааларывыс, социализмни болгаш демократия күштериниҥ империализмге болгаш реакцияга удур демиселдиҥ кавабаа-биле, политиктиг байлак оңнер-биле чуруп көргүскен болгай. Бодапырынга, практиктиг түңнелдер үндүрериҥе хереклиг хөй материалдарны бистер шупгувус алган бис.

Бистиҥ хүлээп алган документивис чүгле Европада ажыл-херектиҥ байдалынга марксизчи-ленинчи характеристиканы берип турар эвес, харын демиселдиҥ ыяк болар, кады ажылдап кылган сорулгаларын айтып турары онза чугула боон турар. Бурүүгаар ылыңчыкшыныҥ — Европага тайбың, аймак чок чорук, кады ажылдажырга болгаш социал деппилге дээш бурүүтаарлаашкыныҥ эки оруун, кады ажылдап кылган бис деп чугаалап болдур бис. Оз-ла сорулгаар дээш демиселдиҥ бүгү киижилер-биле кадыг, бо оруктап чоруурун күзеп турар бис. Бистиҥ конференциявыс Европа төөгүзүнге хаңы иетн арттырган деп бодап тур мен.

Ынчалза-даа ол, өскө база бир чугула түңнелди берген. Бот-бодуҥун хамаарышпас достуг болуруп хүндүлевишаан база биствн демиселдиҥ турарыыстың яңгы-бүрү байлдарын бырымдаалаан, улам конструктивтиг, улам ханы болгаш сырый каттыжылышкыныыг ажылдажырга бистиҥ партияларывыстың чүткүдүүн конференциязын көргүскен.

Эргим эштер, оңучтер! Чедиишкиннерлиг болганывыс дээш бот-бодуҥуска байыр чедиргир болгаш ниити сорулгалар дээш демиселге улуг чедиишкиннерлиг болуруп бот-бодуҥуска күзежир бүгү үндезин аргалыг болган бис деп бодаи тур мен.

База бир чүвени чугаалаары эргежок чугула. Чүгле эштиг-оолдеҥ болурунуҥ ёзулуг эвес, харын чүректиҥ хамыыдан көруп четтиргишкинниг ёзулуг, коммунистиг эш-хүүзуҥуң ёзулуг ГСЧП Төп Комитединге, бистиҥ оңучувус Эрих Хонеккерге болгаш бо үениҥ иштинде конференциязының чедиишкиниҥ хандыраар дээш ажыддан турган акыдуңма партиялардан эштерге улуу-биле четтиргиниг деп чугаалаарынче бисти ыяйгырып турар.

Түңнелиинде эш Л. И. Брежнев: бистиҥ аймтаан оруувусвиле удам ыяй бурүүгаарлаар дээш, бистиҥ партия бүрүдүүҥ чедиишкиниҥ болгаш бистиҥ • коллективтиг кады ажылывыстың чедиишкиниҥ дээш, тайбыныың, демократтыяның болгаш социалдыгының чаа-чаа тиилелеторн дээш дашка көдүргеп.

Эш Э. Хонеккериҥ болгаш эш Л. И. Брежневтиҥ чугааларын хүлээп алыышкынныҥ киржикчилери чылыг-биле уткаан.

(СЭТА).

Төрээн чуртка бедик шынарлыг, хөй дүктү бээр!

АЖЫГЛАЛДА КИРГЕН

(Репортаж)

Кыпылдан Аңаканче углаан узун оруктуң бир-ле дугаарында Сесерлиг суур таварлжыр. Оон-даа келген, моон-даа барганчарга суур адаанда кайы ыракгаш ылгалып кистур, кырын чаа шифер-биле ышкан улуг тудуг эскерингиг. Ол — «Саян» совхозтуң Сесерлиг салбырының кыргылда пунктузу. Бо пункт чаа төлевилел дүүгаар туттунган. Бичээ-Хем районнуң ажыл-агыйларында эң эвээ таармычалыг ийнги пункт болур.

Туранда № 957 ёжуң чорууп механизастаттынган колоннаныр Б. М. Ешпак бригадазы кыргылда пунктузунуң тудуун бо чылдың февральдан бээр кылып, эрткен понедельникте ону ажыглалда киирген. Бо чаагай тудугну ажыглалга киирерниге эш Баннинге удуртукан бетоншиктер бригадазы база идепкейлиг киржип, тудушкан.

Тудугну кылып турган үеде тудуг материалдары үзүктелип, бригада аңаа туруп бээр бергедээшкиннер турган. Ынчалза-даа совхозтуң директорузының, салбыр баштаар черниҥ (эргелекчизи Кан-оол Дотпаа) тудугжуларга негелдеии үргүлүү тургузуп, боттары тудугга шертеп келгениниҥ ол хуусазында ажыглалга киргеп. Ынчангаш саанчылар чаа беш чылдың баштайгы чылгының бирги чартыы доозубаанда бир улуг тудугну ынчаар кылып, аңаа көрүнген 40 муң ажыг рубльди чоп ажыглап, шингээткеп.

Кыргылданың шынарын бедидер, ону кыска хуусаала доозар дээш социалистиг чарыштың негелделерин ажыглаа кылган. Оон түҥнелин беш хонгаш-ла үндүрүп, тиилекчилерни өртектиг чүүлдер-биле шаанап, мактап турар. Ынчаарга хүн бүрү кыргаан дүктүн хемчээлин киргүзүг самбызында демделеп, кымның канчаар ажылдап туларын тозаргай айтып турар.

Повар Нина Салчак амданныг дүптеки чемни ажылчыларга белеткеп кылып бээр. Оон ак сеткиллиг чем хайындырып, оналшкан хөрээн эрескаштагай күүседип, эвиленээлек болуп келгенинге кыргыкчылар өөрүп четтиришкиннии чылыг сөстерин илередип турар.

Хой кыргыыр черде — шупгу 40 ажыг ажылчыннар бар. Олар совхозтуң 16 кодан хоюн 15 ажыг хуруунде доозар хүлээлгени алган. Кыргыкчылар 4 хуу иштинде 1600 хойну кыргып дооскан. Кыргылданың шынарын багай эвес. К. Салчак, О. Оюрун, Ч. Оллей, П. Монгуш, О. Дамба, В. Дигүс-оол, С. Лопсан олар дүк кыргыырының хүн нормазын 170—180 хуулан кудулаттырып эгелээш, орай дүнеге чедир үргүлүүлээр.

Бүреп-хемчилер бо чылын 26 тонна эки шынарлыг дүктү күрүнеге садар планныг. Баштайгы хүннерде кыргыттынган дүктүң дензилин барымсаалап, даналшкынарны киллырга, ол хүлээлгени хуусаа бетинде күүседип болурунуң аргалары бар апарган.

С. САРЫГ-ООЛ,
В. МОЛЬБИ.

ЧУРУКТА: мурнакчы кыргыкчы Очуймаа Оюрун биле эдикчи-мастер Шарай Куш-оол.

Автөрларның фотозу.

ЧОРГААРЛАРЫН ЧОНУ МАКТАП, ДЕТКИИР

Чаңгыс коллективке азы ажыл-агыйга үжен чыл үлаштыр мактадыг ажылдазары ындыг-ла белей эвес. Ондар Аякаа, оон кадайы Ондар Севилбаа олар Бора-Тайгага баштайгы колхоз үндезилеттинген 1946 чылдан эгелээш, ажыы «Алдан-Маадыр» совхозка бөгүнге чедир малчывнап келгенвер.

Ниитиге ажыктыг үүле-херек будүреринге чүткүлдүг, малчын дуржулгазы байлак ол ог-бүле бо аразында чеже малды немей остүрбээн, күрүнеге чеже тонна эът, дүктү белеткешпээн дээр!

Тоску беш чылдың дөрт чылында төрүүр үүс хойга оналаштыр чыл санында-за 95—100 хураганны олар доруктуруп остүрген, чурт хоюуң бирээзинден-ие 2 кг дүктү кыргытkан. Доозукчу 1975 чылда оон кодаңынга 265 хой турган, а үүс башка оналаштыр 105 хураган.

Чайгы семиртилгени чыл бүрү организастыг чорудуп, күскү болганы кыпкы одарны чып ажыглап келген. Малчывның ажылгыр, септелгени ойнаанда кылып ап турарындан оон Доора-Дагда кыштаа үлегерлиг, кажаалары беледе белен, арыг-шеверр. Ондар Сесбееевит Аякаа эрткен чылын бодуҥун күжү-биле 100 центнер сигенно, 100 центнер эленканы суттарын остүргеш, кезии белеткээн. Ол ышкаш 300 хураганны алыр дээн, а херек кырында 106 хураганны остүргеп. Дүк талазы-биле көргүзүг хүлээлгезинден база ашкан.

«Алдан-Маадыр» совхозтуң хоочун малчыны, коллективтиң чоргаарларының бирээзи Ондар Аякаа бо чылын сураглыг малчын Сарыглар Эртинеии социалистиг чарыпка кыйгырган. Олар үргүлүү ажалдажып, ажылының дуржулгазын солчуп турары кайы-кайызынга ажыктыг.

О. Аякаанын ак сеткиллиг күш-ажылын, ниитиниҥ малын остүрериҥе үр чыл байлак дуржулгазын совхолтуң дирекциязы, ында партия болгаш профсовилел организациялары үнелеп турар. Эрткен чылын турнсчы халас путёвка алган Москва, Кара далай эриктерни эргип чораан, бо чылын Москга база четкеп.

О. ДОРЖУ.

АЖЫЛ ТҮЛУКТЭЭН

Совхозтуң хой кыргыыр пунктузу бо чугула кампанияга баш удур белеткел ажылдарын хынаачылыг кылып алган. Кыргыкчыларының ажылдарынга эптиг үүлдерни тургускачындан ажыл шуудазы, темп бедээн.

Пунктуда 24 электрилиг хачыгар дүрген кыргыыр аргаиы берип турар. Ол хачыларны эдикчп-мастер Шарай Куш-оол биязекчи эштери В. Шикунов, В. Никитин оларны-биле кады саат чокка чидидип берип турар. Ш. Куш-оол бодуҥ механизатор, «Бурунгаар» совхозтуң хоочун ажылчынарының бирээзи. Ол массалыг кыргылда үезинде мастер-эдикчи болуп, каш чыл улаштыр ажылдап келген.

Дүктү болук хайы-биле ангылап, саналдарынга Л. Новосёлова, И. Чезычомова болгаш оскелер-лзе кызымак дужаалап, кыргыкчыларга салгакшкын тавариштырбайн турар.

Кыргылданың шынарын бедидер, ону кыска хуусаала доозар дээш социалистиг чарыштын негелделерин ажыглаа кылган. Оон түҥнелин беш хонгаш-ла үндүрүп, тиилекчилерни өртектиг чүүлдер-биле шаанап, мактап турар. Ынчаарга хүн бүрү кыргаан дүктүн хемчээлин киргүзүг самбызында демделеп, кымның канчаар ажылдап туларын тозаргай айтып турар.

Повар Нина Салчак амданныг дүптеки чемни ажылчынарга белеткеп кылып бээр. Оон ак сеткиллиг чем хайындырып, оналшкан хөрээн эрескаштагай күүседип, эвиленээлек болуп келгенинге кыргыкчылар өөрүп четтиришкиннии чылыг сөстерин илередип турар.

Хой кыргыыр черде — шупгу 40 ажыг ажылчынар бар. Олар совхозтуң 16 кодан хоюн 15 ажыг хуруунде доозар хүлээлгени алган. Кыргыкчылар 4 хуу иштинде 1600 хойну кыргып дооскан. Кыргылданың шынарын багай эвес. К. Салчак, О. Оюрун, Ч. Оллей, П. Монгуш, О. Дамба, В. Дигүс-оол, С. Лопсан олар дүк кыргыырының хүн нормазын 170—180 хуулан кудулаттырып эгелээш, орай дүнеге чедир үргүлүүлээр.

Бүреп-хемчилер бо чылын 26 тонна эки шынарлыг дүктү күрүнеге садар планныг. Баштайгы хүннерде кыргыттынган дүктүң дензилин барымсаалап, даналшкынарны киллырга, ол хүлээлгени

С. САРЫГ-ООЛ,
В. МОЛЬБИ.

ЧУРУКТА: мурнакчы кыргыкчы Очуймаа Оюрун биле эдикчи-мастер Шарай Куш-оол.

Автөрларның фотозу.

ДИЛЕП ТЫВАРЫНГА ДУЗАЛАЖЫҢАР

...Крышаазы безин ирип, боду ийлеки бергеп үе-диптегиниң эрги казапаа экранга кестүп келир. Дайын үези. Фашистер од бажыңды оюп артып турлар. Ында чажыт демиселчилер чыглып турарын оскар билбестер.

...Галина Дидоктуң чугаалаазы мындыг:

— Бо кинону көрүп олура, чүгле ыглавайн олурдум. Боостаамны карак чажы дүй чыдып туртан. Одесса тоогунда бо Апаньевке 30 ажыг чыл бурунгаар авамны сөөлгү катап көрген кижи-дир мен. Эжелекчилерге удур демиселдя идепкейлиг чорудуп турган кижилерниң бирээзи ол турган. Ынчап 5 хар чедо бергеп болган ол коргунчуг хүнүү үптаап мен. Полипейжилер бистиң казапаавысче хевертен чаза таварын кирип келгеннер. Олар авамның холдарын артынче кадыра долгаап, сөөртүп аппарганнар.

Галина Дидок неэи-биле сөөлгү катап Апаньевтиң кара-бажыңынга ужурашкан. Фашистер ийи чаш уругну хап-кучуг кылдыр эттеткен иезиниң мурнунга тургускаш: «Партизаннарның аттарын айтып бер, уругларың-биле катай чандырыптар бисе» деп коргуткеннер. Галинын авазы чүү-дээ ыыттаваан.

— Шаажыллакчылар адып эгелээн. Октар бистиң кырывыс-биле сыгайнып эртип тургулаап. Ынчан авазыс гитлержилерни сөглеп турган... Оон дуцмам-биле мени кудумчуже үндүр октапканнар.

Демиселчилерниң өскүс арткан уругларын азырап, каракташ кижилерни ол үеде каржызы-биле шаажылаар турган. Ынчалза-даа бодүүн кижилер оларны ашкарып, чемгерип, Совет Армия келгижеге чедир камгалап ап шыдаавнар.

Ынчап хөй-хөй чажыт демиселчилерни фашистер боолап шиитпеннер. А Галинаның авазы Анна Дидоктуң, оскелартканнарының канчап-даа баргапы билдинмейн барган...

Ада-чурттуң Улуг лайыны тонгенинниң соонда хөй-хөй аар сактыышкыннар кижилерниң чүректеринде арткан. Галина Дидок бо хүннерге чедир авазын дилевишаан.

ССРЭ-ниң Кызыл чартык Ай болган Кызыл Крест шиитиелдерииң эвилелиниң күүсөкчи комитединиң совет болган даштыкы хамаатыларны дилеп тыварының эргелелиниң ажылдакчыларынга турасказаткан «Дилеп тыварынга дузалажыңар» деп аттыг чаа документалдыг фильмни Одессаның киностудиязы бүдүрүп үндүрген.

Үстүнде адаанывыс эргелел дайын безин тонмээзинде, 1945 чылдың мартта тургустунган. Ол үеден бээр анаа 2 миллион ажыг билдиришкиннер киргеп болган 400 муң ажыг кижиниң салым-хуузун, азы чурттан турар черин тодарадырынга улуг салдарыг чедирген. Ол дээрге дилеттиринг турар бөп кижиниң-не бирээзидир.

Бо саннарның артында чеже-чеже күжениишкиннер, кадыг-бергелер, уйгу чок дүүпер, муң-муң архив документтиринде чиидиишкиннер чажыртынмаан дээр! Ол ажылга совет Кызыл Крестиң чүүгүө активчилериниң киржилгеэн үлүг. Олар хөй-хөй организациялар болган хоорайлар-биле чугаалажырынга улуг ишгин бергеп.

Билдиришкиннер ам-даа кирбишаан: 1971—1975 чылдарда безин совет болган даштыкы хамаатылардан, өске чурттарның Кызыл Крест организацияларындан 150 муң ажыг кижини истеп тыварын дилээп чагаалар келген. Оон ангыда Москваның төвүнде, Жданов кудумчузунда, бо бажыңга чедирген ачы-дуза дээш оорун четтиргенин илереткен чүс-чүс чагаалар база кээп турар.

Бир эвес ында чыдар чагаалар хенертен кижингилештир тугаалай берген болза, фашизмниң уржуундан чарылгал алышкыларның, угбашкыларның, ажы-төлдериниң болган ада-иелериниң дугайында хөй-хөй муңгаранчыг тоогулерни чугаалаарлар ийик. Чижээ, Анна Матулинскаяның бичии оглун гитлержилер Германияже сүрүп аппарган. Ол ам ГФР-де, Фронтенхаузен хоорайда чурттап турар. Аваазының чагаазы мындыг: «Силерге курлак чедир могейбишаан. аас-кежиин, алдар-кадыкты күзедим. Мээң оглумну тыварынга дузалашкаңнар дээш сетиилиминиң ханыжындан четтирдим».

— Амгы үеде 72 чурт-биле харылзааны тудуп турар бис — деп, ук эргезелиниң истелге талазы-биле начальнигги Валентина Петровна Фатюхина чугаалап турар.—Оон ангыда АКШ-тың, ГФР-ниң, Франциязың, Канаданың, Италиязың, Англиязың болган өске-даа чурттарның Кызыл Крест организацияларындан 150 муң ажыг кижини истеп тыварын дилээп чагаалар келген. Оон ангыда Москваның төвүнде, Жданов кудумчузунда, бо бажыңга чедирген ачы-дуза дээш оорун четтиргенин илереткен чүс-чүс чагаалар база кээп турар.

Бир эвес ында чыдар чагаалар хенертен кижингилештир тугаалай берген болза, фашизмниң уржуундан чарылгал алышкыларның, угбашкыларның, ажы-төлдериниң болган ада-иелериниң дугайында хөй-хөй муңгаранчыг тоогулерни чугаалаарлар ийик. Чижээ, Анна Матулинскаяның бичии оглун гитлержилер Германияже сүрүп аппарган. Ол ам ГФР-де, Фронтенхаузен хоорайда чурттап турар. Аваазының чагаазы мындыг: «Силерге курлак чедир могейбишаан. аас-кежиин, алдар-кадыкты күзедим. Мээң оглумну тыварынга дузалашкаңнар дээш сетиилиминиң ханыжындан четтирдим».

— Амгы үеде 72 чурт-биле харылзааны тудуп турар бис — деп, ук эргезелиниң истелге талазы-биле начальнигги Валентина Петровна Фатюхина чугаалап турар.—Оон ангыда АКШ-тың, ГФР-ниң, Франциязың, Канаданың, Италиязың, Англиязың болган өске-даа чурттарның Кызыл Крест организацияларындан 150 муң ажыг кижини истеп тыварын дилээп чагаалар келген. Оон ангыда Москваның төвүнде, Жданов кудумчузунда, бо бажыңга чедирген ачы-дуза дээш оорун четтиргенин илереткен чүс-чүс чагаалар база кээп турар.

Бир эвес ында чыдар чагаалар хенертен кижингилештир тугаалай берген болза, фашизмниң уржуундан чарылгал алышкыларның, угбашкыларның, ажы-төлдериниң болган ада-иелериниң дугайында хөй-хөй муңгаранчыг тоогулерни чугаалаарлар ийик. Чижээ, Анна Матулинскаяның бичии оглун гитлержилер Германияже сүрүп аппарган. Ол ам ГФР-де, Фронтенхаузен хоорайда чурттап турар. Аваазының чагаазы мындыг: «Силерге курлак чедир могейбишаан. аас-кежиин, алдар-кадыкты күзедим. Мээң оглумну тыварынга дузалашкаңнар дээш сетиилиминиң ханыжындан четтирдим».

— Амгы үеде 72 чурт-биле харылзааны тудуп турар бис — деп, ук эргезелиниң истелге талазы-биле начальнигги Валентина Петровна Фатюхина чугаалап турар.—Оон ангыда АКШ-тың, ГФР-ниң, Франциязың, Канаданың, Италиязың, Англиязың болган өске-даа чурттарның Кызыл Крест организацияларындан 150 муң ажыг кижини истеп тыварын дилээп чагаалар келген. Оон ангыда Москваның төвүнде, Жданов кудумчузунда, бо бажыңга чедирген ачы-дуза дээш оорун четтиргенин илереткен чүс-чүс чагаалар база кээп турар.

Бир эвес ында чыдар чагаалар хенертен кижингилештир тугаалай берген болза, фашизмниң уржуундан чарылгал алышкыларның, угбашкыларның, ажы-төлдериниң болган ада-иелериниң дугайында хөй-хөй муңгаранчыг тоогулерни чугаалаарлар ийик. Чижээ, Анна Матулинскаяның бичии оглун гитлержилер Германияже сүрүп аппарган. Ол ам ГФР-де, Фронтенхаузен хоорайда чурттап турар. Аваазының чагаазы мындыг: «Силерге курлак чедир могейбишаан. аас-кежиин, алдар-кадыкты күзедим. Мээң оглумну тыварынга дузалашкаңнар дээш сетиилиминиң ханыжындан четтирдим».

— Амгы үеде 72 чурт-биле харылзааны тудуп турар бис — деп, ук эргезелиниң истелге талазы-биле начальнигги Валентина Петровна Фатюхина чугаалап турар.—Оон ангыда АКШ-тың, ГФР-ниң, Франциязың, Канаданың, Италиязың, Англиязың болган өске-даа чурттарның Кызыл Крест организацияларындан 150 муң ажыг кижини истеп тыварын дилээп чагаалар келген. Оон ангыда Москваның төвүнде, Жданов кудумчузунда, бо бажыңга чедирген ачы-дуза дээш оорун четтиргенин илереткен чүс-чүс чагаалар база кээп турар.

Муң-муң кижилерни дилептывар талазы-биле ажыл бичии-даа соксаш дивейн турар. Донда шахтер Иван Гаврошенко фашистерге сүрдүрүп аппарган авазын 20 ажыг чыл дилеп келген. Өөрүнүүг медээ бо: Эргелел чери оон кайдазын тып алган.

База бир ужуражылга: платформалап келгеп орган кырган не «Уруум» деп алгырыптар. Галина Бабанова 30 чыл бурунгаар чидиргеп авазы-биле шак ынчаар чылыы-биле куспактаашкан.

Бо 1976 чылдың эрткен айларында беш муң кижиниң салым-хуузу илереттингеп.

Ынчалза-даа 20 ажыг чыл иштинде Виктор Федоров авазын дилеп келген. Григорий Тарасов, Галина Дидок олар ада-иезин ам-даа дилевишаан.

Оларны тывар талазы-биле ажыл үргүлүлеп турар.

Борис БЫЧКОВ.

(ПМА).

МЕДЭЭЛЕР

АГИТКВАРТИРАЛАР

Өөрүде «Торгалыг» совхозтуң Чаа-Суур сагбырында тос агитквартира тургустунган. Оларның ажылын суурда хөрөөженнер чөвүзелиниң даргазы ашыяк коммунист Семенчат Уйнук эки удуртуп турар.

Суурнуң хөрөөженнери хөй ооддавышкынының үезинде Кадыл-Бажында хойжуларга улуг дуза чедиргеннер. Анаа 12 кижи сакманшиктээш, 825 баш хураганны дорутуруп берген.

Хөрөөженнер хөй-ниитиң ажылдарынга идепкейлиг киржип турарлар. Боттарының күжү-биле сес чыл школазынга 25 кубометр одаар мяшты белеткеп бергеннер. Оң мышкан уран чүүл көрүлдезиниң организастаарынга болган концерттерге хөрөөженнер эки киришкеннер.

О. ОНДАР.

ШАҢНАЛДАР

Кызылдың № 4 хоорайнын профтехучилищезиниң башкызы Л. П. Хасановна ажыын кадрларны белетиир талазы-биле хөй чылда кызымак, үреткүнеддиг ажылдааны үзээ «Профтехобразованиеге тергиин» деп хөрек демдээ-биле шаңналткан. Профессионалтехниктиг өөредилге эргелелиниң начальнигги Н. И. Чичикин од шаңналды башкылар чөвүзелиниң хуралынга байырлалдыы-биле тывыскан. «1975 чылда социалистиг харылыгың тиилекчизи» деп хөрек демдээн Н. И. Корешкова, хүндүзел бижикти А. А. Юшковага бергеп.

Эки өөредилгелиг үлегерлиг сагыыга-чүрүмүүр, хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг тос сургуул Болгарияже баар путевканы алган. Оларны директорнуң ынжиндилге талазы-биле оралакчызы Ф. И. Мерзлякова удуртуп чоруур.

У. БӨВЕПЛЕН.

ЧАА МАТЕМАТИКТЕР НЕМЕШКЕН

Кызылда Күрүненнің башкы институдунуң бот-өөредилгелиг салбырының болүк студентилери математика факультединиң дооскаанының дипломнарын алганнар.

Күрүне экзаменнеринге киргеп 32 кижиниң үжели дооскан. Ийи кижи чоптуг чылдагаанныг болган. Доозукчулар боттарының мергежилиинге эки билиглиин көргүскеп. Оларның 20 хирези математиканы чүгле дөрт-беш демдектерге дужаагаш.

Доозукчуларның чедип алган шиити билиниинің дугайында толаргай анализти институттуң проректору Л. П. Салчак кылып, математика башкыларының чаа отрядынга дээди эртемниң дипломнарын байырлалдыг байдалга тывыскыраан. Чаа диплом алган башкы кадрларның ажылынгине, амыдыраа-чурттазагынга чедиишкиннерин педагогика кафедразының эргелекчизи Д. М. Бурапов, институттуң математика кафедразының эргелекчизи, педагогика эртемнериниң кандидады С. С. Салчак олар күзээннер.

Башкылың дээди эртемин чедип алырынга боттарының билиг-мергежилии, байлак луржулгазын харам чокка бараалгадып келген институттуң башкыларынга улуу-биле өөрүп четтиргенинин состерин доозукчуларның мурнундан З. Соян, М. Горева болган өскелер-даа илереткеннер.

Н. ОКАН-ООЛ.

КӨДЭЭ СПОРТЧУЛАР

Колхозта профэвилел, комсомол, спорт организацияларының көдээ спортчуларының арасынга волейбол, баскетбол маргылдаазын эрттиртеп.

Баскетбол ойнаарынга 6 команда киришкен, анаа механизаторлар командазы биргии черин алган. Волейбол маргылдаазынга школа коллективи шылгараан.

Кызыл районнуң «Х Улуг хурал» колхозка болган бо маргылдаанын тиилекчилеринге шаңналдарны тывыскан.

М. БИЛЕН-ООЛ.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ЧАҢГЫС ЭПТИҢ ТУГУНУҢ АДАА-БИЛЕ

Делегейниң хөй-ниитизи, пардалга болган массалыг информациязының өске-даа чепсектери Европаның коммунистиг болган ажылчын партияларының Берлинде ажыттыпган конференциязын тайылбырлап турар. Ол шуулган Европа коммунистериниң чаңгыс эвилиг тугун улам бедик көдүрер деп онзалап демдеглеп турар. СЭКП-ниң делегациязының баштыңы, СЭКП ТК-ниң Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазы кол киткингейде болу берген.

Информациянның эң улуг агентилел черлери, радио болган телевизия станциялары Европага тойбын, айыыл чок чөрүк болган социал деп-пиляге дээш демиселдяг улам ыңайгы хогжулдезинге ол чугаанның ужур-дузалыын демделеп турар. Европаның чаа байдалынга, дипке болган бүгү делегейге быжыг тайбың болган кайы-кайызынга ажыктыг кады ажылдажылга дээш Совет Эвилелиниң чүткүлдүг, чайгылыш чок демселинге хамаарыштыр Л. И. Брежневтиң берген тодарадылгазын онзалап коргуүл турар.

Богунгу Европа дээрге диптиң элээп каш чурттарында социалнамның болган коммунизмниң чедиишкинниг тургузуушкунунуң дыка улуг чергелиг үре-түңнели-дир деп, **Болгарияның ВТА** агентилели демделээн. Европа дээрге социализм чурттарының делегей ареназында чорудуп турары, тайбың дээш чүткүлдүг болган чайгылыш чок демселиниң база үре-түңнели-дир.

Боттарының тактиказы болган стратегиязын боттарының туртунда тодарадаг байдалга дүүштүр тургуспушаан, коммунистиг болган ажылчын партиялар яңы-бүрү байдалдарда ажылдан болган яңы-бүрү соруглаларны шиитирлеп турарын демдеглээн, СЭКП ТК-ниң Чиңгине секретары Л. И. Брежнев олар шупту—чаңгыс ай демиселдиң киржикчилери-дир, олар чаңгыс үтланыышкын-биле бурунгаарлап бар чыдар болган оларның шуптузуп шиитпээчис чаагай соругга каттыштырып турар дээрэн онзалап демделээн деп, **Югославияның ТАНЮГ** агентилели дамчыткан.

Барыын Европаның коммунистиг партияларының дугайында Л. И. Брежнев чылыыбиле чугаалап, тоогунуң парын үеделиндe-даа, чогумчалыг, тайбың ажыл-ыштың хүнеринде-даа Совет Эвилели-биле, а ол ышкаш социалистиг өске-даа чурттар-биле эп-сеткилээ каттыштырып келгеш дээш оларга оорун четтиришкинии илеретпээн деп, **Франс Пресс** агентилел айыткан.

Совет-америк харылзааларны экижидерин Совет Эвилели мурнуку хевээр улуг ужур-дузалыг килдыр көрүп турарын совет удуртукчу демделээн деп, **америк Ассошиэйтед пресс** агентилел бижээн. Стратегиг чепсегленишкинерни кызыгаарлаар дугайында чаа дугуржулга дугайында АКШ-биле дугуржуушкун чедип алырыга Совет Эвилелиниң белеңин ол база катап онзалап демделээн. Узамдыгып келген ыңдыг дугуржулганы ажылдап кылырын чедиишкиниг доозары, оон состери-биле алырга, барга чергенниң ужур-дузалыг болур ийик.

Европаның коммунистиг болган ажылчын партияларының конференциязы чүгле коммунистиг болган ажылчын шимчээшкиниинге эвес, харын инитизи-биле делегей амыдыралынга улуг болуушкун-дур деп, **Берлиниң «Нойес дойчланд»** солуну онзалап демделээн. Конференцияны арттырып турарының алыс фактызы коммунистиг болган ажылчын партиялар ажылчын ангының эрге-ажыктары дээш боттарының аажок улуг харыысалгалыын медереп билип турарын бүзүрелдиг коргүзүп турар.

Берлинде конференция — коммунистиг болган ажылчын шимчээшкиниинің чаңгыс эвин бижыглаарынче чүткүлдүң практиктиг илереп болуп турар деп, **«Варшавaның «Трибуна люду»** солуну бижээн. Социалистиг күрүнелериниң инитилежилгези кижи эрелгетениң деңшилгеэн болган аас-кежиин дээш демиселге моральдыг болган материалдыг кол күш болу берген деп, ол солун айыткан.

Бистиң диптиң коммунистиг партиялары Европага тайбың, аймыл чок чөрүк болган социал деңшилге деп состербиле түңнеп чугаалап болур айтырыгларны чугаалажыр турар деп, **Италияның «Унита»** солуну бижээн.

Европага быжыг тайбың тургузуп дээш демисел доозулбаан, Европаның коммунистиг болган ажылчын партиялары ол демиселдиң улам ынайгы перспективазын Европаның бүгү улустарынга айтып бээр дээш Герман Демократтыг Республиканың найысылалыындан чыыглаан деп, **Чехословакиянын «Руде право»** солуну демделээн.

(СЭТА).

Францияга металлистерниң хөделиишкиннериниң Национал хүннери болуп эртикен. Парижиң районунуң металл болбазырадыр база металлургия улатпуруунуң төлээлекчилери найысылалдың шөлдериниң бирээзинге чыглып келгеш, нүүшамылдың байдалдарын экижиндерин, амыыл төлевиирин бедидерин, эртекти өстүрерин сонсадырын негээн.

(СЭТА-ниң фотохрониказы).

БАЙДАЛ ЧИДИГЛЕНГЕН

БЕЙРУТ. (СЭТА). Июнь 29-та Бейрутка болгаш оон кыдыгларынга, Сайдага болгаш чурттун даглыг районнарынга кадыг-дөшкүн түлчүүшкүннар үргүлчүлээн. Найысылалдың чөөн талакы кыдыгларында Тель-Заатар болгаш Джиср аль-Башта деп палестиннер лагерьлерин барыын үзелдиг күштериниң отрядтары сес хонук иштинде штурмнап келгеннер. Парлалганын дыңнадып турары-биле алырга, ол районга болган түлчүүшкүнларның түңелинде мун ажыг кижи өлүрткен болгаш ийи мун ажыг кижи балыглаткан. Джиср аль-Башта лагерьни артиллерия-миномет-биле күштүг бооладанының соонда 130 танкыларның деткимчези-биле барыын үзелдиглернің шериг кезектери июнь 30-де ажелеп алган деп чарлаан. Совлгу айларның иштинде барыын үзелдиг күштер Бейруттуң соңгу талазында турар Джуния порту дамчыштыр чепсекти болгаш октарны хостуу-биле ап келген ужурундан ол шаап халдаашкын болу берген. Удурланыышкылының палестин шимчээшкини ол-ла үеде сирийжилерниң тургускан бүзээлээшкининиң ужурундан хандырылга алыр черлериндеп үзүктелип берген. «Барыын үзелдиглернің хөделиишкиннери-биле кады сирий шериглер Айтурнуң болгаш Уэн ас-Симаннын даглыг районунда НПК болгаш УПШ-тин туруштарын бооладарын эгелей берген» деп, Национал-патриотчу күштерниң удуртулгазы болгаш Удурланыышкынның палестин шимчээшкинин чылча шавар болгаш Ливанны чарарын чедип алыр деп турар дээрэин медеглелде айыткан. Дүне сирий шериглер Сайда хоорайны база катап бооладан болгаш Бейрутче чоокшулап алырының оралдажыышкынын кылган. НПК-ның болгаш УПШ-тин катышкан отрядтары сирий халдаашкынны доктаатканын.

Бооладажыышкынны соксадырыптан ойталап турар барыын үзелдиг күштер болуушкуннарының оон ыңайгы калбарары дээш харыысалганы чүлээр апаар деп, УПШ-тин удуртукчуларының бирээзи Ю. Халаф апаа медеглээн.

Ливанда месилдежиишкиннин улам «өскүдеринче үгланган болгаш демисежип турар талаларның аразында чугаалажыышкыннарны организастаар талазы-биле күжениишкиннерни үзеринче үгланган барыын үзелдиглерниң ыңдыл алганы айыылдыг үгланыышкыны кризисти тайбын таарыштырып тургузарының идегелин долуулу-биле кошкаткан деп, Ливанның деңшилгелиг социалистиг партиязының даргазы К. Джумблат онзалап демделээн.

ХАМААРЫШПАС ЧОРУКТУҢ БАШТАЙГЫ ХҮНҮ

ВИКТОРИЯ. (Сейшель оргулуптар). (СЭТА-ның тусиий корреспондентизи). Сейшельдиң хамаарышпас чорууның Саптайгы хүнүнде Викторияның хоорай стадионунга базырлалдыг өзүлелдер болган. Анаа хамаарышпас чаа күрүнениң президентизи Джеймс Менчем, премьер-министр, чазактың кежигүннери чурттуң Конституциязынга болгаш ында салдынган соруглаларга шинчы болурунга даңгыраатты бергеннер.

Оон соонда чыыглааннарга Джеймс Менчем чүве чугаалаап. Хамаарышпас чорукту чарлаан хүн Сейшельдиң бүгү тоогүзүнге тоогулуг хүн ыылдыр кирер деп, ол онзалап демделээн. Хосталгаже орук чиик эвес болган. Бөгүн бис хамаарышпас Сейшель күрүнени бажыадың тургузарының улуг херээн эгелеливис. Ол соругланы күүсеидип кирип тура, ону шиитпирлээриниң эргазы амдан эгелеп бистиң боттарывыстың холдарывыста дээрэин утпас ужурлуг бис.

Делегейниң хөй чурттарының күрүне болгаш чазактар баштынчыларындан хөй санныг байыр чедириишкини аныяк республиканың адреэнинге кээп турар, Викториянын радиозун дамчыштыр ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы И. В. Подгорныйның байыр чедиргеп бижиин номчаан.

Израиль чагырынчыларның агрессчи политиказының уржуу-дээ Палестинаның араб улузу чарылган; оон бир кезээ израиль эжелелдиң аарберге байдалдарында артып калган, начыгдап турар, а өске кезээ — комазы араб чурттарда яңы-бүрү байдалдарда түреп чурттап турар. Чуртундан үндүр сывыртнан ийи миллион ажыг палестиннер амгы үеде өске черлерде чурттап турар.

ЧУРУКТА: Иорданияның Карамеде дескен палестиннерниң лагери.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Телевидение

ИЮЛЬ 2-ДЕ

МОСКВАДАН

8.00—«Мээң эриг бааржыг ачам». Уран-чечен өңнүг телефильм.
9.00—ССРЭ-ниң улустарының мырлары болгаш таңцылары. Өңнүг.
9.35—«О. Гончарның чогаалдыкчы ажылы». Өңнүг.
10.20—«Чедип кел тоол!» «Дой доңгаа». Өңнүг.
10.50—11.00—Чапсар.
11.10—Уруглаарга фильм. «Кестик». Хөй сериялыг өңнүг уран-чечен телефильм. 3-кү сериязы.
12.20—«Мону ыыдаар силер». Аныяк чогаадыкчыларның ковкурузу. Өңнүг.
13.20—«Коңгуе анаа». Уран-чечен өңнүг телефильм.
14.35—П. И. Чайковский — «Щелкунчик». Балеттеп үзүлүг коргүзүглер. Өңнүг.
14.55—«Дайын доозулган—демисел үргүлүлевишаан» деп документалдыг өңнүг фильмниң баштайгы коргүзүглези.
15.55—«Марк Твеи удурланыыр тур» деп уран-чечен өңнүг телефильмниң баштайгы коргүзүглези.
17.00—«Ye». Информастыг программа.
17.30—17.40—Чапсар.
17.40—Бадминтонга ССРЭ-ниң кубогу дээш. Өңнүг.
17.55—«Мээң эриг бааржыг ачам». Уран-чечен өңнүг телефильм.

КЫЗЫЛДАН

19.00—«Тыканың неделязы». Информастыг программа.
19.15—«Хөй-ниитиң амыдыралының экраны». Дамчыдылга.
19.40—Телофильм.
19.50—Телемедээлер.
20.00—«Арга-арыг — бистиң байлаашыс». Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

20.15—«Марк Твеи удурланыыр тур» деп уран-чечен өңнүг телефильмниң баштайгы коргүзүглези.
21.20—Делегей конкрузунуң лауреады Р. Слепокуров (баян) ойнаар.
21.50—«Дайын доозулган—демисел үргүлүлевишаан» деп документалдыг өңнүг фильмниң баштайгы коргүзүглези.
22.50—23.00—Чапсар.
23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа.

Алдар

Бөгүн республикага эдир булуттаар, чамдык черлерге бичe чаар. Барыын чүк угланыышкынның хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы даг-лыг черлерге 15—20, өске арткаларынга 20—25 градус чылыг болур.

Кызыгга шокар булуттаар, эртеп бичо чаар. Барыын чүк угланыышкынның хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы 23—25 градус чылыыр.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ИЮЛЬ 2-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Порт» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.45 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Ох биле Ах!» 9.20, «Мен ам улуг аппарган мен» 10.50, 12.20, 13.50, «Сен чогунда» 15.20, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Робинзон Крузонуң элдептиг ужуралдары болгаш амыдыралы». 15.00, «Чаңгыс-ла орук» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Силерниң оглуңар болгаш акыларр» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА «Абу-Рабии» 16.30, 18.20, 20.10 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, баржын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда килдизиниң 2-31-75, хөрүсалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал килдизиниң 2-37-13, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үзеткүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг килдистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериязың 2-12-45, секретариаттың 2-23-35, солун келбейи бергинде 2-32-75 телефонче болгаар.

Тираж 17.217. ЧАГЫГ 1717.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАЛ ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүзелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыынның талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, баржын № 1). ТС —00191.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 157 (10142) | 1976 чылдың июль 3, суббота | 1925 чылда үнделип эгелээн | Өртээ 2 коп.

КИРГИЗИЯНЫҢ ТАРАА ШӨЛДЕРИНДЕ

Киргизияда тараа ачаап алышкыны эгелээн. Ош областың Баткен районунуң механизаторлары республиканга бир дугаарында комбайннарны тараа шөлдеринче үндүрген. Бо чылын ыңаа нур белгаш нурукпан черлерни шинчээдип алганының ачызы-биле тараа культураларның шөлү элээн наш шуң гектарга көвүдээн. Суггат чөк черлерниң гектар бүрүзүнден 20 центнер кызыл-тасты бастырып ап турар.

ЧУРУКТА: Баткен районнуң «Москва» колхозунуң шөлдеринде тараа ажаалдазы.

А. КАДЫРКУЛОВТУҢ фотозу.

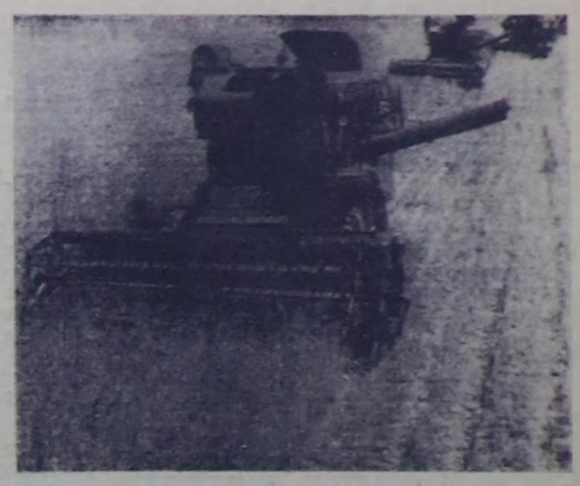

СЭКП-ниң область комитединде

Күш-ажылдың ажыктыын бүгү хемчег-биле бедидер

«СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринде негелдени өзүгаар күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улгаттырар болгаш камналга чурумун күштелдирер талазы-биле Оттулар чүүл үлетпүрүнүң аргелелиниң ажылының дугайында» доктаалды СЭКП обкомунуң бюрозу хүлээп алган.

Ук аргелел болгаш оон чагыргазында турар албан черлериниң бүдүрүлгелери күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер болгаш камналганың чурумун күштелдирер талазы-биле чамдык ажылдарны кылып чорутканын доктаалда демдеглээн. Тоску беш чылда аргелединиң шугуму-биле күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 29 хуу улгаткан. Оон түпелинде үлетпүр бүдүрүлгезиниң немелде өзүлдези 70 хуу болган. 1975 чылдың дургузунда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 6,8, а бо чылдың беш айларының иштинде — 3,4 хуу бедээн. Ол чорук күрүне планнарын күүседиринге, бо чылын дилиг материалларын кылып үндүрериниң 20,6 хуу болгаш тудуг ыяжын соөртүрүн — 5,1 хуу ковүдедир арганы берген.

Мурнакчы дуржулганы калбаа-биле ажыглаар болгаш эртем-техниктиг депшилгени дүргедедир чорук аргелелдин бүдүрүлге черлериниң коллективтеринге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улгаттырарынга идиг боол турар. Эрткен чылын чаа техниканы, күш-ажылды артемге үндезилеп организастаарын ажыглаар талазы-биле алаан хөй хемчеглерни алган. Чаартыкчы саналдарны ажыглаанының түпелинде нийтизи-биле 19,3 мун рубль экономиктиг камналганы берген. Республикамин оттулар чүүл үлетпүрүнүң ажыл-ишчилериң 1975 чылдың дургузунда 80 мун болгаш бо чылдың беш айларында — 11 мун рубльдиг тиг-дин, материалдарын, нефть продуктуларын болгаш электри энергиязын камнап алганнар.

Бо бүгү-биле чергелештир Оттулар чүүл үлетпүрүнүң аргелелиниң ажылында улуг четпестер барын партияның Тыва обкомунуң бюрозу айыткан.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн соксаал чокка бедидерингe эртken чылын ажыглалга киирген ыяш белбаалырадыр комбинаттың күүн четчиришиле ажыглаавайн турарын айыткан. Оон бүдүрүлге күүзүн он бир айлар дургузунда 52 хуу ажыглаан болгаш эптеп тургускан техника керекселдериниң хөй кезин ажылдаавайн аңаа тургулаар. Ында бир кранны, ыяш чазаар дөрт станокту, чулуктар соөртүр керекселдерни болгаш оске-даа дериг-керекселдерни ажыглагайн турарын доктаалда айыткан. Кадрларның четпезинин уржуунган эдлеглиг черүктүн коэффициентин куду, түгле 1,55 боол турар. Амгы үеде бүтүрүлге черкинге ийиги эдлегни ажылдарынга 50 кижи четпейн турар. Бо бүгү четпестерниң түпелинде бо чылдың беш айларының дургузунда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү планда көрдүнгенинден 26 хуу бүлү боол, оон өскерининг темпизи ажыл төлериниң хемчээлинден 3,4 хуу эвээш боол турар.

Төлевилелде көрдүнген ыяш салладың чедирер чернин түдүүн кылыры-биле эргелел чорук хемчеглерни албаан. Олда чылдагаанның уржуунган чылда-ла 93 мун рубльди немештир чаргыдап турар.

Ыяш белеткээр, ону салладыр болгаш хүлээп алыр кижилерниң ажылын күзү деңнеделиг кыдыр организастап турар. Оон ужурундан ажылчыннарның, дериг-керекселдерниң, автотранспорттуң, теплоходтарның аңаа турар чоруу хөй боол турар. Эрткен чылын теплоходтарның аңаа турганы дээш эгелел чери 3200 рубльге штрафтаткан. Күш-ажылдың сагыпта-чүрумун үреэр чорудкан эргелелдин коллективтери база эвээш эвес каражага таварышып турар. 1975 чылда ажыл шаты үзериниң 863 болгаш бо чылдың беш айларында — 743 таварылгалары болган. Оон чылдагааны-биле январь-май айларның дургузунда 46 мун рубльдин продукциязын чедир бербээн болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү планга көрдүнгенинге үзүр 3,7 хуу кудуласан боол турар.

Камналгалыг болгаш хумагаалдыг чорук дээш демиселди чогуур-биле организастаавайн турар. Ыяш ужурарының үезинде чогуур дүрүмнерни сагыпааны дээш 1975 чылда безин 14 мун рубльдин торгаашкынынга эргелелдин бүдүрүлге черлери таварышкан. Ыяштыг салладып, бадырып турарының үезинде хайгааравас болгаш сугга алыскан, читкен ыяштарны чыыр ажылды кылбайн турар. 1975 чылда ыяш салладырының болгаш соөртүрүнүң үезинде чидиригнин хемчээли 1,3 мун кубометр болган.

Улуг-Хемниң ыяш ажылагайы дилиг материалдары кылып үндүрериниң бар аргазын көшкак ажыглап турар. Белеткеттинген ыяштың хемчээлинден оны түгле 32,3 хуу кылдыр бүдүрүп үндүрүп турар. Бир эвес ыңдыг дилиг материалдарын 50 хуу чедир бээр болза, чылда-ла 30 мун рубль хире оруганы ап болур. 1975 чылда ыяш продукциязын кылып үндүрерде норма-чижектен ажыр 1.200 кубометр, бо чылдың 5 айларының иштинде 850 кубометр ыяшты ажыр чарыгдаан. Чангыс-ла кубометр дилиг материалын кылып үндүрериңе ыяш чаргыдалы пормала көрдүнгенинден 0,95 кубометр ажып турар. Оон ужурундан түгле 1975 чылда безин 54,2 мун рубльдин ййи мун кубометр дилиг материалды кылыр ыяжы артыр чарыгдаан. Ыяш артынчыларындан продукция кылып үндүрерин, оттулар ыяштан аңыда организастабаан.

Продукциянын шыңары күрстандарттыг негелдезинге нургузайында-ла дүүшпейн турар. Улуг-Хемниң ыяш үлетпүр ажыл-агый черинге камналганың чурумун күштелдирер талазы-биле ажылда улуг четпестер бар болганынаан аңаа 1975 чылда продукциянын бот-үнези 183 мун рубльге, бо чылдың 5 айларында — 74 мун рубльге дартаан боол турар.

Бүдүрүлгенин ажыктыг соөрүп бедидери, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улгаттырарының көргүзүглерин экижидери дээш, камналгалыг болгаш хумагаалдыг чорук дээш социалистиг чарыштыг организастаар ажылда четпестерни үзүткаар талазы-биле Оттулар чүүл эргелеп, оон бүдүрүлгелериниң партия организастаарының ажылын экижидериниң, коммунистерни шын хуваап тургузарының, оларның бүдүрүлгеге авангардчы ролюн бедидериниң талазы-биле хемчеглерин июль 20-ге чедир алырының эргежок чугулазын доктаалда айтып турар. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улгаттырары, материалдыг курлавырларны болгаш акша-хөренгини камнаг чарыгдаары, продукциянын шыңарын экижидери, планнарны болгаш социалистиг хүлээгелерни долдур болгаш ажыр күүседири дээш партия организациаларының удуртукчу болгаш инженер-техниктиг ажылакчыларның харыысалгазын бедидерининг чугулазын доктаалда демдеглээн.

Ол ышкаш ыяштың белеткеп, сал кылдыр дарының үезинде чидирини эвээжедип, продукциянын шыңарын экижидер талазы-биле хемчеглерни доктаалда тодаргайы-биле айтып турар. Оңгу беш чылда күш-ажылчы коллективтерниң социал-экономиктиг хөгжүлдезининг планын августун 1-ге чедир ажылдап кылырын аргелелдин удуртулгазынга дааскан.

Ажылчы чоннарның оргузунга организакчы болгаш масса-политиктиг ажылдың деңнелин бедидерин, бедик бүдүрүкчүлүг күш-ажыл дээш, продукциянын шыңарын экижидер болгаш бот-үнезинге чиңгелирик чиг-эттиг болгаш материалдарны камнап чарыгдаары үезинде социалистиг чарыштыг улам калбартырының Улуг-Хемниң ыяш үлетпүр ажыл-агыйының болгаш Ырбаннын ыяш белеткээр черинин партия эге организациаларынга СЭКП обкомунуң бюрозунуң доктаалы дааскан. Ол ышкаш ажылчыннарның болгаш инженер-техниктиг ажылакчыларның чогаадыкчы идепкейин бедидерининг чугулазын доктаалда база онзалап айыткан.

СЭКП-ниң Кызыл хооркому болгаш Тожу райкому Улуг-Хемниң ыяш үлетпүр ажыл-агыйының болгаш Ырбаннын ыяш белеткээр черинин партия эге организациаларының ажылын экижидериниң, коммунистерни шын хуваап тургузарының, оларның бүдүрүлгеге авангардчы ролюн бедидерининг талазы-биле хемчеглерин июль 20-ге чедир алырының эргежок чугулазын доктаалда айтып турар. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улгаттырары, материалдыг курлавырларны болгаш акша-хөренгини камнаг чарыгдаары, продукциянын шыңарын экижидери, планнарны болгаш социалистиг хүлээгелерни долдур болгаш ажыр күүседири дээш партия организациаларының удуртукчу болгаш инженер-техниктиг ажылакчыларның харыысалгазын бедидерининг чугулазын доктаалда демдеглээн.

Наадымны төлептиг уткуур

Саанчының чедиишкини

«Көк-Тей» совхозтуң саанчызы, коммунист Борис Доржуевич Сат фермада мурнакчыларның одуруунда. Ол — бо чылын инек бүрүзүнден-не 2400 кг сүттү саар бедиткен хүлээлгелиг. Республиканың малчыннар Наадымына киржир эрге дээш социалистиг чарышка ол база мурнап турар.

Машиналыг саалда талазы-биле чоокта чаа эрткен республика конкурузунга ол киришкеш, эки түңнелди чедип ап, дыштанылга бажыңынга бээр халас путевка-биле шаннаткан. Борис Доржуевич бо чылын көдээ ажыл-агый техникумун доосказып, зоотехниктиң дипломун алган.

ЧУРУКТА: Б. Сат.

А. ЗАИЦЕВТИҢ фотозу.

«Сүт-Хөл» совхоз тараа, кукуруза, хөй чылдыг сиген болгаш ногаа культураларын суггаттыг 1855 га черде тараан. Тарга болгаш оске-даа культураларның өзүмү багай эвес, ынчангыл тараалың үнүжү 15—20 сантиметр чедип турар.

Көдээ ажыл-агый культураларының дүжүдүн бедидерибизе организастыг хемчеглер

Чаагай дүжүт дээш

алдынып, суггарылгаже кол кичээнгей салдынган. Тарга болгаш оске-даа культураларның өзүдө, суггарылгазында ажылдап турар 18 звенога 46 кижи хаара туттунган. Суггарылга дүн-хүнү-биле үргүлчүлеп, 200 ажыг га тараага, ыңа чемни культураларга суггарыглаттынып турар. Чаагай дүжүт дээш суггатчыларның ажылы улам үргүлчүлевишаан.

С. МОНГУШ.

Организастыг эгелээн

Бо чылын Чоон-Хемчик район иштинде малынга 54950 тонна сиген, сенаж, хыырғыш, сабаш болгаш будук-бүрүү белеткээр. Оон иштинде будук-бүрүү 2640 тоннаны белеткеп алырының соруглага салдынган.

Колхозтарның болгаш совхозтарның удуртулгалары, партия, профсоюзтар, комсомол организациялары, көдээ Советтериниң күүскоммары мал чемни белеткеличе организастыг киреринче ап чорудар хемчеглерни ажылдап кылган. Мал чемни ажаар көдээ ажыл-агый машиналарының, тракторларның, холдуң чепсек-керекселдериниң септелге белеткелээн көдээ иштинде шапкынчылып турар. Ажыл-агыйларның шөлдеринде, шыналалыында тарымал болгаш чайгаар үнген сигенинең үнүжү багай эвес. Ону ажаарынче колхоз, совхозтарның сигенчи бригадалары, звенолары чоокшу хүннерде киреринге белеткеп.

Ажыл-агыйларның будуңбүрү белеткээр бригадалары, звенолары ажылдан эгелээн. Чыргакы хеминиң шыналаалыында «Чыраа-Бажы» совхозтуң үш звенолары будук-бүрүү белеткел кирипкеп. Шык-Бажы түт-бараан фермазының звенозу (удуртукчузу Кувискаал Хомушку) 25 тонна Будук-бүрү белеткээрин хүлээнген. Ам 10 тонна чедир белеткеп алган. Шөнне Куулар биле Николай Монгуш баштаан звеночулар иштинде 85 тонна будук-бүрү белеткээрин хүлээнгеш, дүжүткүр ыяларда ажылдап, ол пай звено 10—15 тонназы белеткээн.

Хорум-Даг салбыры сиген комбедезинге ажылдаар трактороның үш кезер, ийи бодер машиналарын, ааттың ийи кезер машиназын, бир прессти сентеп дооскан. Аныяк коммунист Биляей-оол Сааңга удуртқан звеночулар 160 тонна будук-бүрүү белеткээр онаалда алган. Хемчик арыңына ажылдан кирипкеп. Ол звенога бир «Беларусьтуң» (трактористи М. Шопчуур) быжыглаан.

Лешпи аттыг колхозта комсомол комитединиң секретары М. Артаа 32 комсомолчу-аныяктарны чыыл алган хуралдаткан.

— Оңгу беш чыдың бирги чылыкчын планныг онаалдарын күүседиринге комсомолчу аныяктар эккэш эвес салыңчыкчын киирер. Бо звено 30 тонна будук-бүрүү иштинин малының чемниге белеткээр ужурлуг — деп, ол чугаалаан. Ажыл-ишке тура-соруткур аныяктарның арыңнарында хөт хайныккан турда, оларның бирээзи А. Ондар туруп келген мынча дээш:

— СЭКП-ниң XXV съездизиниң ондур улуг соруглаларын амыдыралга боттандырар дээш бүгү күжүүстүң үндүрүп, арганы ажыттап, күженишкинниг ажылдан туларар бис. Ужен тонна бүрү чем белеткээр. Ол белеп эвес онаалда-дыр. Ону харын-даа ажыр күүседир арга бистең бар. Хөй будук-бүрү дээш ыяш хээндектеэр чоруулуг болдурбазы чугула. Ыяш—бистиң артиние байлаавыс. Ону чоп ажыглаар ужурлуг бис.

Оон сонадын звеночулар деткээн. Кок-Терек арыңнан ажылдап кирипкеп. Баштайгы хүннерде 8 тоннаны белеткеп, кыштаг кажааларында кадырган. Башкы М. Хамаатыоол удуртқан школачылар звенозу 40 тонна бүрүүт чинрбейлер дээш ажылдап эгелээн. Баян-Тала школазының элээдә класстарының 70 оорникилери (удуртукчузу улуг пазалыг Ондар Бүрбүтоол) 80 тонна будук-бүрүүнү белеткээрин хүлээнгеп. Звеночулар 15 тоннаны белеткеп авкан.

«Тыва» совхозтуң 80 тонна будук-бүрүүнү чыып, ону түскэй аппаратка хээндектеткеш, кургадып белеткээр звенозу ажылын шуудаткан. Звеночуларның шудургу ажылдан турарының ачызында 18 тонна бүрү-чинрбей хээндектеттингеш, кадыртынган. Звено удуртукчузу Сувак-оол Сат ажыл-ишчилериниң күш-ажылын эки оргашастап, иштиниң малынга шыналыг чемни белеткээрин кызыдып турар.

М. СЕВЕН,
«Шынның» корр.

ПЛАНДАН АЖЫР

Тываның оттулар чүүлүнүң төөү Каа-Хемниң хөмүр-даш разрезиниң коллективи онгу беш чылда база-ла шалыпчы өзүү-биле амыдап турар. Даг массазын эрыглаар болгаш хөмүр-даш казарының планы мурумдаазындан дыка улуг. Ынчангаш чыл эгезинден тура-ла разрезтиң коллективи план-графиктиң шыңгызы сагып турар. Разрезтиң экскаваторларының экипаштарының болгаш чаазачыларының аразында социалистиг чарыштың негелделерин амыдап кыпган, оон түңнелиин ай, квартал саныпаа үндүрүп турар.

Каа-Хемниң хөмүр-даш разрезиниң коллективи будуруулгеге чаа машина-техниканы, курлавырларны тып, бүрүүмүбиле амыглаар талазы-биле база түскай хүлээлгелериниң негелдезин амыдап кыпган. Чогаадыкчыларның болгаш чаартыкчыларның шиитчээшкинин калбарган.

Оон түңнелиинде Каа-Хемниң хөмүр-даш разрезиниң коллективи онгу беш чылдың баштайгы беш айларының хөмүр-даш казарының планын 118 хуу күүседип, планнан аңыр 55.000 тонна оттуңар чүүлдү берген.

Мурнакчы экипаштар, бригадалар саны көвүдээн. Ол дээрге социалистиг чарыштың дээштиг кылдыр организастаанының түңнели болган. Оларга ыңаштап, шиитчээр экскаваторчуң улуг машинизи В. Дрофин, үшкү экскаваторчуң улуг машинизи Н. Дресвянников, дөрткү экскаваторчуң улуг машинизи Н. Андриянов хамаарыыр. Ыңаштап, шиитчээр экскаваторчуң машинизи В. Дрофин бо хүннерге чедир он муң кубометр даг массазын каспан, а Н. Андрияновтуң экипазы беш ай планын 121 хууга күүседип, 55 муң тонна даг массазын арыглаан. Разрезтиң чогаачыларының аразында социалистиг чарыштың тиилеичизи бригадир М. Анселов хуузунда беш ай планын 126 хуу күүсеткен болгаш планнан аңыр чеди муң тонна чүүлту соөртнен. База-ла чээрбе беш тонна чүүлтээр «БелАЗ»-тың чогаачызы А. Новинов йийги черни эп, планын 122 хуу сайгарган болгаш планнан аңыр 5,5 муң тонна даг массазын соөртнен.

Шыңарның болгаш аңыпчыг чоруктуң беш чылы — оңгу беш чылда Каа-Хем разрезиниң коллективи бедиткен хүлээлгени алган. Чыл планын — 670 муң тонна хөмүр-дашты казарын декабрь 5-не чедир күүседип болгаш планнан аңыр 60 муң тонналы базырын Каа-Хемниң хөмүр-даш разрезиниң аңыл-ишчилери хүлээнген.

(БИСТИҢ КОРР.).

Эш Л. И. Брежневтиң эш Э. Берлингуэр-биле беседазы

СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев Берлинге чоруп турган үезинде, бо чылдың июнь 30-де, Италияның Компартиязының Чиңгине секретары Э. Берлингуэр-биле беседа кылган.

Чоокта чаа парламент соңгулдаларынга Италияның Компартиязының чедип алган улуг чедиишкини-биле холбаштыр Л. И. Брежнев Э. Берлингуэрге байыр чедирген болгаш боттарының чуртуң чаартыры дээш, тайбың, демократия, национал хамаарышпас чорук болгаш социал дешилгe дээш италия коммунистер боттарының демиселинге чаа-чаа чедиишкиннерниг болзун деп күзедин илергейлээн.

Беседазының үезинде Л. И. Брежнев биле Э. Берлингуэр СЭКП-ниң болгаш Италияның Компартиязының аразында, совет болгаш италь улустарның аразында найыралды база кады ажылдажылганы улам ынай быжыглаарын детким чугаалаан.

СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнүне кандидат, СЭКП ТК-ниң секретары эш Б. Н. Пономарев ол беседага киришкен.

(СЭТА).

Тайбың фондузунга

Тыва республиканың потребсоюз баштаар черинин кызыл-булуңугa коллектив кежигүнүнерн чыглып келген. Чепсегленишкинин дүжүрер болгаш чепсекти эдере будурерин соксадыр талазы-биле Тайбының Бүгү-делегей Чөвүделиниң Стокгольм кыйтырыныга ат салырыңга тураскаткан хөй кижи киржикчилиг митингиин хереглекчилер кооперациязының бүгү ажылчыннарын чер кырында быжыг тайбыңны моңгежиндир, аас-кежиктиг ажылдан чурттаары дээш демиселге үлүүн кииреринче кыйгырган.

И. СЕРЕБРЕННИКОВ.

Совет кижилерниң изиг чүүлдүгзүнүү

Ажылчы чоннарның эргеажыктарынга

Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының конференциязының ажылы биштиң В. И. Ленин аттыг саналга заводувустуң ажыл-ишчилери улуг сонуургал-биле хайгааран тургап. СЭКП-ниң делегациязының баштыңы эш Л. И. Брежневтиң хаңы уткалыг тодаргай чугаазы бистиң коллектививиске изиг чүүлдүгүүшкүнүмү болдурган.

Бөгүнгү Европа—ол дээргедыка улуг чергелинде бистиң дививистиң алаш хөй чурттарында социализмни болгаш коммунизмни чедиишкиннинг туругуун турарының үре-түнелеп, социалистиг чурттарның тайбың дээш моғаг-шылаг чок деммселиниң түңнели дээрзиниң дугайында бадыткаашкын кончуг чөптүг. Империализм Европаның салым-чолуң кара туразында баш биләп турган мындыг үе эртken.

Европаның коммунистериниң чаңгыс эвилиң түгүн бедидип кодургеп Берлин конференциязы ажылчы чоннарның үнелеэн эрге-ажыктары, демократия болгаш социализмни дээш, быжыг тайбың дээш, дешилгeпиң күштериниң деминең улам-на идепкейжидер дээрзинге быжыы-биле бүүреп турар бис.

Бистиң төрөөн партиявистың политиказын иштин-биле деткиваашаан, бүгү делегейге тайбыңның чөлегжизи болуп турар бистиң Ада-чурттувусту улам ыңай быжыглаарынга эрес-шудургу күш-ажылывысбиле бодувустуң үүлгевустуң киирип турар бис.

Правас СВИЛАПНИС,
фрезеровщик, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры.
Вильнюс.

Кижи төрелгетеннин чаагай чоруунга

«Ленинниң оруу» колхозтуң бүгү ажыл-ишчилери ышкаш, бистиң механизастаттынган отрядывыс Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының конференциязынга Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының делегациязының баштыңы, СЭКП ТК-ниң Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазын улуг сорук киришкинбиле хүлээп алган.

Эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айыттынган түңнелдерни болгаш чүүлдерни бистиң чаңгыс эп-сеткилдиг чүүлдүгүүнүн көрүп турарывыстың эң тодаргай илерээшкини болза кижи төрелгетеннин чыртыкылыг келир үези дээш демиселдиң авангарды—бистиң Төрөөн чуртувустуң бүүү-шыдалы быжыглаары болур деп санаап турар бис. Ынчангаш бистиң механизастаттынган отрядывыс бо чылын 695 гектар шөлге кукурузаны холдуң күш-ажылының чарыгдалы чокка өстүрерин, 410 гектар черниң гектар бүрүзүнден 50 центнер кукуруза тараалын алырын хүлээнген. Күш-ажылды организастаарының мурнакчы аргаларын ажыглаарын, чыртыкы калбаа-биле ажыктыг болдурары, коммунистерни авангардчы ролюн—бистиң социалистиг хүлээгелеривисти чедиишкиннинг күүседиринге магадылалы ол.

Бүгү черниң коммунистериниң эң-не бүктинг эчис соруглазы—Европага болгаш бүгү делегейге тайбыңны быжыглаарын чедип алыр дугайында могаг-шылаг чок сагыш салымыкчыны дээш Коммунистиг партияга, СЭКП ТК-ниң Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң бодувга чүректиң хамыкпадан сөрүп четтиришкинин көдээниң ажыл-ишчилериниң өөмүнээзинден илергейлеп тур бис.

П. И. ЛИЛИЦА,
механизастаттынган отрядтың удуртукчузу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры;

А. И. ФЕСЕНКО,
партболүк организациязының. Одесса область.

ШИИТПИРИНИҢ ДЭЭШТИИ— КҮҮСЕЛДЕДЕ

Кедээ Советтиң күүскомунуң ажылы перспективтиг план дугаар чөрүп турар. Сессияларны болгаш күүскомунуң хуралдавын арттырерин Бүрен-Хем кедээ Советиниң күүскомунуң секретары Л. Л. Матвеина контрольга алган. Бага ол шыкаш хүлээп алганывыс шиитпирлериниң күүселдезин хынаарын депутат Н. В. Никитин баштаан үш кижи составтыг болуп боттандырып турар.

Каа-Хем районнуң «Бурунгаар» совхозунда чернин чон ажылаан турарының болгаш оон үнүш-дүжүктүрүп бедидериниң дугайында айтырыгны сессияга чугаалашкан бис. Ында илеткелди совхозтуң коллективиниң председатели И. А. Клюев кылган. Авторган черни ажыглап турарының талазы-биле ам-даа четпестер барын депутаттар илереткен. Бо айтырыгга хамаарыштыр хүлээп алган шиитпирлерин күүселдезин оон биштин кедээ Советтиң депутаттары М. М. Макаевскиң, Н. Т. Бошков, А. А. Мусихинниң болгаш өскелер-даа бот-идепкейлиг чорууп көргүзүп, хөрээнүүн дүжүктүрүп бедидериниң үлегер ажылдарын кылып турар. Бүрен-Хем суурунуң чурттакчыларының күжү-биле суггарылга бүгээнин аңнап, арыглап, субботниктиң организастаан бис. Оон түнелиниң 8 километр черге янзы-бүрү ажылдарны кылып, суггуун агарын өйлээр моонцактарны тургузуп, хой чылдыг сигенче таварып алткан орукту чон кылып, бүге үргүлүг терең суггуг чыдарын хандырар дээш чамдык хемчеглер чорутуунган.

Амгы үеде А. Черменевтүң удурткалыг суггарыкчылар звеногу ийи залчег-биле ажылдап турар.

Бо чылын болуп арткан өске бир сессияга «Ажылдап турар амнактарының иниттиң бидиниинин деңнелин бедидер хемчеглер дугайында» айтырыг көскү черин эзээн. Оон ажылды чорударынга оруумак школа директору Г. Я. Сайгүтина кызымаккай чорууп көргүзүп, башкылар коллективиниң, депутаттарының детиимчей-биле ажылдап турар амнактарны өөредилгеже хаара туруп, бежээки школаны ажыткан. Анаа 9 кижи 8 классты бо чылын досканнаар. Депутаттар С. О. Ондар, С. Б. Балыр, Т. Л. Даваадай олар күүрүне эжелеминиргеге хамы билиин көргүскеннер. «Бурунгаар» совхозтуң мурнакчы чоланчызы, депутат Д. Д. Чамзо кадайы Антонина-биле кады кежээки школаны эки өөредилгелиг деозуп, бышкап билингнин аттестадын холга алгаапнар.

Чурттакчы чонуң амыдырал хандырылгазын өжүмдеринче үлегер айтырыгларны күүскомга үлаа-дараа чугаалажып турар бис. Чооска чаа оон бир хемчеглиг хуралынга комплекстиг хүлээп алышкын пунктуунуң ажылын дыңнаан. Ачы-дуза чидиреринин хемнерери кадарын турарын от пунктуунуң эргелекчизи И. А. Шинарева дедүлеп чиигээн. Бөш чаагар черниң ажылдап эгелээнин, неделя бүрүзүнүң өрээл хүнүнде түскай машиналыг чагчын залдарны эргин, ажылчы чонуң киргеми янзы-бүрү чагыларын хүлээп ап турарын чиигектерге чугаалаан.

Шиитпирлерниң дээштии оларның күүселдезиниң түрбүзүг, чамдык айтырыглар эчизинге чедир амыдыралга боттанмайн турар. Аңна-шалың алган хүннерде арагалаар чорүп ийи-чангыс хамаатыларның халамнын эм-даа болуп турар. Суурда кудумчу комитеттери, хөрөөченнер чөвүдели, депутаттар болуктери шыкаш хөй-иниитн организациларының ажылын үениң негедевиниг дүүшүүр идепкейлиинин илдэвайн өөлегенивис четпес. Бо бүгүдэн боттур түнелди үшүрүп, СЭКП-ниң XXV съездиниң тоотчуг документтериң үзүрүлгэ болдурган, онгу беш чылдың баштайгызының бирги чорттыын күш-ажылчы эки көргүзүлгер-биле доозуп, республика Нааадымын толептиг үткүүрүнге бүрен-хемчилер доду бүзүредилер.

В. СПРЫГИН.
Бүрен-Хем кедээ Совет күүскомунуң даргазы.

БҮРЕН-ХЕМ кодээ СОВЕТТЕ

Бистиң «Бурунгаар» совхоз эът бүдүрер угланыышкынны ажыл-агый. Оон хөй оруглары ап турар. Хөнүүс—12.514. бода мал 2341 баш. Бо чаагай дерекке бодумнуң аңаш-биче улуумну киирип чоруурумга чоргаарланып, шынарным болган ажыттыг чорукту бедиерининң онгу беш чылдың баштайгызында шудурсу ажылдап, чыл өгезинде алган социалистиг хүлээлгемни ай санында күүселип келдим. СЭКП-ниң XXV съездизининг чөртүмүнде боттарывыстың кызарган молдурга, казыралдарывыстан бир башка оналаптыр 763 грамм немедде деңзини ап, хөнүүкта 750 граммны алыр дээш хүлээлгевис ажыр күүсеттинген. Ону бистер күш-ажылдың байырлалы—республика Нааадымынга турасказадып, моон соңгаар-даа шудурсу ажылдарыны планнап турар бис.

Бодум Бүрен-Хем кедээ Советиниң депутады мен. № 14 сонгулда округунда эрткен

НААДЫМГА БЕЛЭЭМ

шиитпирлерни ажыл-ишчи бурузунуң хамаарышкан ажылынга харыысалгазын бедидип, камнадгалыг, бүдүрүкчүлүг, шынарлыг ажылдаарывысче бистерни кыйгырган болгай. Шынаан-ла, ук ынчаар негээр-даа үзүрулүг. Шак мындыг магалыг хүннерде коммунизминиң материал-техниктиг тудуушкунунга киржип ажылдаары—хүндүткел болгаш алдар.

Өг-бүлевис малчын. Инек кадарып турар улус болгаш, оон ажаалда-технооддезинче, семиртилгезинче, продуктулуг чорууп бедидериниче кичээнгей салыры—дөрт хүлээлгевис ол. Бо сорулганы амдыызында чедип ап шыдаан бис дээрзинниң долу үндезинигери биисте бар. Чүге дээрге чылдың баштайгы чыыштан бээр ажаам эвес ажылдар кылдыынган. Часкы үеде кичээнгейин шаңа тарып остүреринче база салгап турдувус. Суурнуң шаңа ажылагый черинде бедиин 200 дээ ыяштыг тарып, селгүүстээр аянчыгаштыг долгандыр херимнээн бис. Сонгукчуларым нефтебазадан келген орукка суг арттирер хөолай салыр дугайында чагыгны киирген.

Чогуур органнар дилээнити хандырып, ол ажылды бо чылын доозарын көргеп. Амгы үеде ында белеткел ажылдары чоруп турар. Хоолайны соортуп эккелген, ам ону чүгле орукка дескилей салып, хемери арткан.

А. ДУДУПЕЙ.
депутат, инек кадарчызы.

МЭЭҢ ОКРУГУМДА

Бүрен-Хем кедээ Советиниң депутадынга 1973 чылдың бээр ийи чыыштыг үлаштыр сонгуттуг ап-кежиктиг болган мен. Чонуң киргускенин оң улуг бүзүредилер ажыл-херек кырынга шынаарывыс оралдажыр мен.

Бодумнуң хамаарышкан округумга дьиһаамал бөрүп, сонгукчуларым-биле ужуражып, оларның киирлеп негелде-хемудаларын өөренип, күүскомга дыңнадып турар мен. Сонгукчу бүрүзүнүң ажыл-амыдыралын хандыр билип алыр соруглга-биле бажым самыңга пасспорт-хүлээлгени тургускан бис. Шаңа бодуңун күүдүлүүзүн ногданчыдары, суурнуң хөй-иниитн амыдыралынга киржирин, үндүрүг төлевирнин үениже дүжаары, бичии уругларны школага өөредирип-биле кадар тударын дээш өске-даа үүлдер кирип турар.

Округтуң сонгукчулары төрөөн совхозунуң ажыл-агыйын хегжүзериниң дерээнге салыышкынын киирип, бажыңнарының чанында ыяштарны, чечектерни тараан. Хөрөөченнер күс дүжерге-ле бүлүп эртип турар чечектер долгелгезинге, чыл бүрү киржип келген. Олар шеф ажылынга база шупту барып, суур чаагайжыылгазынга дузалажып турар. Шаңгыя мал эмчизиниң санитарказы Ольга Кюлеевна Леонова өскелерге үлегерин көргүзүп, чурттап турар бажыңын долгандыр каас, чараш чечектерни, кан-чүүрүн ыяштарны тарып олуртпан. Сөөлөөгүн группалар салында кижизидикчилер ажылдап турар Клавдия Федоровна Шикунова, бухгалтер Анна Андреевна Бошкова олар база ак сеткилдиг хөй-иилиичилер болбушаан ажылчы чонларның орусчуга суртаал ажылын чорудуп, төрөөн суурнуң чечектелиидикиниге үлегерлиг үлүүн киирип турар.

Моон хамыылан турар округумда чурум үүлдерлер, ардыгга сунлуг кижилер ам бээжээн. Школа назылыг уруглар шупту өөредиңнер турар. Бүгүдэнин ээлп-сагында колдуунда дээди артемиңг кижизидикчи багыкылар ажылдап турар.

Депутатка бүзүрел үлүг. Моон соңгаар депутат эрге-хулаалгелеримни ак сеткилдиг күүселип, округумнуң сонгукчуларыы-биле хаңы харылзааны түүлүп, улам кызып ажылдаар мен.

К. ПАШИНИНА.
Бүрен-Хем кедээ Советтиң депутадыы, техниктиг ажылдакчы.

ЧАА КУДУМЧУЛАР

Төрөөн суурум Бүрен-Хемге ынак мен. Ынчү тарып олуртуруңга, чогаа ажаан өөстүреринге сүт четтир, алыс турар черни чурттаарынга таарымчалыг, чонуу хүндүлээчел чер. Чурттаглавыс магазыг! Оон тодаргай тижээн капитал тудугларның калбарыш турарындан көрүп болур. Тоскуу бөш чылдың дургузунда Бүрен-Хемниң төөан хуузу чаартынган. Чаа магазиннер, культурга төөтерн, ийи кават школа болгаш өске-даа тудугларга ажыглалда киргеп. Кудумчуларда машина оруу эки-кээн, тротуарлар ымадыштаан. Ада-чурттуң Улуг дайынынга өлген чаңгыс чер чурттуглаарывыс дайынчыларга тураскаадып кылган. Чаа кудумчуларында чурттап турар депутаттар боттарының округтарынга ажыглалдап турарлары корум-чурумнуг.

«Бо чылын бистиң тудугжуларывыстың мурнунга салынган сорудга хөй. Машина-трактор мастерскаазың тударары, сүт-бараан фермазын эдерири, малчыннарга дөрт чурттаага бажыңнарын тудуп бээри болгаш өске-даа ажылдар көрдүвүстэр. Тудуг ажылдары бедик шынарлыг, хөй-мышкынның темп-биле чорун турар. 1976 чылдың февральда Кускунуутта 500 хой кирер кажаалы, суурга бир суг колонказын ажыглалга киирген.

П. БОШКОВ.
орук тудуу болгаш чаагайжыдыга талазы-биле доктаамал комиссиниң даргазы.

АЙТЫРЫГЖЕ ЧООКШУЛААР

Бүрен-Хем суурда 1950 чылдан бээр чурттал турар мен. Ынчан маңаа улуг инек-хараганнар араазында 8 бажың турган. Бир тыва школа бээр. Орус школата өөредип уругдар өске суурже чоруп тургулаан.

Ам суур таныттынмас кылыр сайзыраан, чонуң амыдыралы үндезинни-биле экижээн.

Бистиң Бүрен-Хем кедээ Советиниң күүскому даартагы хүнүң амыдыралы богүңгүүдэн эвес-кожиктиг, кавы-чараш, бай-шыдалдыг болгун дээш организас-массалыг ажылдарны чорудуп, бот-иденкейлиг ажылдан келген. Кедээ Советтиң ажыл-чорудулгазы хөй талалыг болгавда, анаа доду үнелеп бээри берге. Ынчалза-даа кедээ Советтиң ажылдакчызары, депутаттарывыс-биле хүн бүрү ужуражып, кадыы-кожа ажылдан турар мен. Өөн ажылдыг депутаттар, күш-ажылдың шалыпчылары бистиң суурда хөй.

Алыс бодум назылап кыраан, пенсиялай-даа берээнге, эмнелгеде ажылдавышаан хевээр мен. 1952 чылдан бээр пенсиже үнгүжемге чедир санитаркалаан ажылдан турдум. Амгы хүннерде аптаксыылап, одагчылап турар мен. Кышкы үеде ажылым берге. Чушар-бажың чанындан хөмүр-даш дажыглап одаар чүве болгай.

Эмнелгевис үш чыл улаштыр септеттинмейн тур. Чамдык соңгаларның шиңи бажыглаттынмаан. Ажикте эптээп бичии калбак ыяштар хоорлуудай бергилээр. Сеткелге дугайында айтырыг тургузарга, кодээ Совет күүскому олче шоолуг кичээнгей салбастыр.

Кодээ Советтиң ажылы ниитизи-биле эки-даа болза, иланган оон күүскомунуң даргазы, депутат В. Спрыгинниң талазындан чамдык ыңдыг айтырыгларже чоокшулаары күүсенчиг деп бодаар мен.

Н. АБРАМОВА.
эмнелгеде техниктиг ажылдакчы.

ЧАЙЛАГЛАРЖЕ

«Х Улуг хурал» колхоз Кызыл районда база бир арбын малдыг амыл-агыйларның бирээзи. Ынчангаш колхоз баштаар чери болгаш мал ажылының түскай эртемнигиери, хөөчүнгөрү малдың ыяшны эмаавидазынче, чайгы семиртилгезинче онза кичээнгейни салып келген.

Колхоз девискээринде мал одарладырынга, оөң хөнаш турлаан ыяшырынга чогумчалыг черлерни үстүнде адаанывыс ниити куш-биле шилип эп турар. Бо чылгы чайлаглаашкын үезинде Баян-Кол бажыкка Ак-Белдир тайга чөвүгу Хөлдуг-Аяңны чаа чайлаг болдурган. Мал эртип, аал нөмерниге тааръштыр ол черже баар ээжиту баш бурунгаар аштап ыяшкын. Чаа чайлагда тевеминерге К. Чаш-оол, Б. Шагдыр олар 300 баш тевези-биле бир дугаарында барып четкеннер. Дараазында Ак-Белдир чайлаанның чүм оъдунда сувай иинеи кадарчызы К. Суманчиктин колган инээ четкен. Анаа немештир бо хүннерде ийи-үш колан шээр мал чедирерин колхоз баштаар чөөн планнап турар.

К. ОЙДУП-ООЛ.

МОНГУШ— БРИГАДИР

Биче-Уруг Самылевна Монгуш—Кызыл районнуң «Тимлеңге» совхозта херээжен хөймулар бригадазын бригадиполевишаан, хөймулап ажылдап турар. Бо амыл-ишчи иниттиниң малының баш санын өстүрер, продуктулуг чорууп бедидер дээш аяктаамал кичээнгейни салып чоруур. Оөң түнелиниде көргүзүглер чыл келген тудум-на экижип орар. Чаш хураган дорунтуруп алырының талазы-биле бригада совхозта дээрге көргүзүгүнү бо чылын чедип алган.

Монгуш Биче-Уруг боду чүс баш торуур хойга онаштыр 100 хураганны дорунтуруп өстүрген. Малчын бир баштан-мээ 2 кг 500 грамм дүк кыргып алыр хүлээлгезин ажыр күүседир сорулганы салган ажылдап турар.

М. САМБУ.

АНЫЯКТАР СЛЁДУ

Революсчу, дайынчы, куш-ажылчы алдарның черлеринге походтуң киржикчилериниң слёдуу Чадаанага болуп эрткен. Анаа райониуң ажыл-агыйларының шиляндеп номандаяры киришкен. Олар шеригзиткен оюнга, ГТО-нуң нормаларын дүмбарынга, куш-ажыл кыырынга болгаш өске-даа маргылдаалаарны чорутхан.

Куш-ажылдың болгаш дөйынның хөөчүнгөрү-биле слёттуң киржикчилериниң үүрамылгазы эң-не солун болган. Социалистиг Куш-ажылдың Маадыры Монгуш Чола, Ада-чурттуң Улуг дөйынының киржикчизи Андрей Михайлов хөөчүн коммунист Василий Үзек оларның саптыышкыннарын, чагыг сөстерин чыыланнар кичээнгейлиг дыңнаан.

Слёттуң түнелиниде оваг ажыктан. Анаа төөдө ырларының көрүлдези болган.

Ийи хүн үргүлчүлээн слёттиң «Чыраа-Бажы» совхозтуң командазы бирги черни алган.

Х. МОНГУШ.

Ажыл-иштиң аялгазы

Зөрте-бурунгу Кускуннуг дагның күүүлүг Улуг-Хемниң бичии адыры — Каа-Хем-биле чоокшуланып келген черинде Бүрен-Хем суур чаптылып, чылдан чылче шапкын хогжүп, сайзырап орар. Суур суглуг, шыктыг девискээрде турар болгаш, чурттакчылыг бажыңнар чанында тараан ыяштарның өзүп үнгени аажок. Ында ыяш тарывазан чаңгыс-даа бажың чок.

Кодээге черже ынаыг. Ажыл-ишчи амыдырал шак чедерин барымдаалап турбас — көнчүт тулуп, бачым, чымыштыг үелер тургулаар. Таптыгла 7 шак турда, машина-трактор мастерсиязынга совхозтуң ноя специалистери чыглып келир. Бүрен-Хем кодээ Советиниң депутадыы, «Бурунгаар» совхозтуң директору А. А. Мусихинниң удуртулгазы-биле ыяска хуралчыгаш ур эвес үргүлчүлээш, тус-тус адырлаар азыйы-биле ажылагыйжы сорулгаларны салыр. Бо хүннерде дарый кылыр үшүрүүг ажылдар-ла хөй: кыргылда, суггарылга, техника септелгези дээш оөң-даа өске.

«Бурунгаар» совхозтуң негаамылар бригадирн, район Советиниң депутадыы Нина Биликти хурал төнерн биле, негаа шөлүнче далашыптар. Оөң удуртқан ажылчыларының иштинде хамаарышкан ажылынга харыысалгалыг, негаа өстүреринің талазы-биле чүгле совхозунда, районунда эвес, а харын респ,бликага безин ады-сураа алгаан кижилер бар. Оларның хөй иезин эртенгининг 4 шак үезинде-ле боттарынга быжыглаан участоктарының бок үнүшүн аштап, арыглап, суггарып эгелээр. О. Ондрун, К. Наңзаймаа, К. Норбу ышкаш кызымак ишчилерниң үлегери-биле негаа ажаанчыдары хүнүү бадыр ажылдаар.

Ажылының көл угланыышкыны мал өстүрүп, күрүнеге эът садар бо совхозтуң хөймулары, инек кадарчылары Каа-Хемниң ийи талазында ажылдап, чурттап турар. Дүк садарының планы-биле күрүне мурнунга санажыр харыысалгалыг үе хөймулларда келген.

Бистиң барганывыс эртен хураганы-биле катай муң ажыг хойну паром-биле Бүрен-Хемче кежирди. Совхозтуң мурнакчы малчыннарының бирээзи, Бүрен-Хем кодээ Советиниң депутады Валентина Саттың кадарган хөө ол болду.

Оларны кыргылда пунктузунга суруп чедирип келген хойжу ег-буленнің эр ээзи К. Сат баштай кыргыттынган сарыг чажыттыг улуг ак хойнуң дүгүн деңзилей бээрге, ол стол кырында салып каан бичии деңзи чанынга чедип келди.

— 3 килограмм 700 грамм-дыр—деп, бригадир — зоотехник М. Ичин-Норбу малчынга дыңнатты.

— Хүлээлгем 3 килограмм 300 грамм чүве болгай—деп, кадарчы Сат харыылавышаан, кыргынчыларны эргилдир көргүвей-дир.

Хой кыргылдазында ниитизи-биле 40 ажыг кижи ажылдап турар. Оларның араазында Ончуңмаа Ондрун, Чылбак Өлзей, Өлөй Дамба, Лиза Ортун, Оля Лопсан болгаш өскелерде хүнде-ле 14-тен 28 чедир Далай-оол Чамзо, прораб Николай Бошков, негаа ажылчыны Нина Биликти ышкаш депутаттар мурнуку одуругга чоруп, ниитиниң хөөзэнге куш-ажылчы үлүүн киирип, бедик шынарның болгаш ажыктыг чорукту бедидериниң өөгу беш чылының баштайгызында күжениишкинниг ажылдап, республика Нааадымынга киржир эрге дээш калбарган чарыштың эгеленчилери болуп турар.

Д. САЛЧАК.
«Шынның» көрр.

ҮЛЕТПҮРГЕ ЧУГУЛА ЧИГ-ЭТ

Кодээ ажыл-агый чиг-алының эң чүгүлээ хевирлериниң бирээзи азырал малдың болгаш черлик аңнарының кежи болуур. Оларның-биле ядыкшетти болгаш галантерея кылыгларын даарлаар. Ынчангаш кежиттелиг, дужаарының болгаш болбазырадын, кылырының айтырыы чүгүлээ боол турар.

Тыва АССР-де үлетпүрге чүгүлээ чиг-эт—алгы-кежиттелиг белеткээр аянга Россия Федерациязының эң соолгу черни ээлеп турарын мынаар үжүрүт. Бо чылдың эгезинде республиканың Министрлер Чөвүлелиниң доктаад хүлээп алган, алгы-кежиттелиг белеткеп, оларның курлавырларын ажыглаар талазы-биле ажылда четпестерни айтыпкан. Республиканың колхозтары болгаш совхозтары алгы-кежиттелиг чүгле 65 хуузун 1975 чылда дужаарганын айтырга-ла, байдал тодаргайдыр.

Оңгу беш чылдың баштайгы кварталында республиканың ажыл-агыйлары бар курлавырларының чүгле 41,4 хуузун бүрүнеге дужаарган. Оөң-биле чергелештир дужаттынган алгы-кежиттиң шынары дыка ыяш боол турар. Хуу сектор бо чылдың бирги кварталында инектеринден хөй алгы-кежиттиг дужаарган.

Алгы-кежиттелиг курлавырларын ажыглаар талазы-биле ажыл Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик Каа-Хем, Тес-Хем районнарда сула боол, бода болгаш шээр малдарның кежиттерин чүгле ондан үжеп дөрт хуу чедир дужаарган боол турар.

Республикага дужаттынган 13762 сайныг бүтү бода мал кежиниң 1—2 сорттуу—18,8 хуу, 3—4 сорттуу—75,1 хуу болгаш сорт чогу—6 хуу болган. Колхозтардан, совхозтардан чүгле чаңгыс кежти бирги сорт-биле хүлээп алган. Республикага белеткеттинген 53679 сайныг шээр мал кежиниң 1—2 сорттуу—3,8 хуу, 3—4 сорттуу—74,7 хуу болгаш сорт чогу—24,5 хуу болган. Ол ышкаш колхозтар, совхозтар чаңгыс-даа хой кежии бирги сортка дужааваан. Моон алгаш көөрге, алгы-кежиттиң шынары инээ Россия Федерациязында 2енчеллеп дыка кудуу боол турар. Тоску беш чылдың кудуу сорттуг алгы-кежиттиң хемчээли РСФСР-ге 36,1 хуу турган болза, бисте—74-75 хуу болган. Колхозтар, совхозтар, а ол ышкаш эът будүрүлгелери, хуу чөөн-даа алгы-кежиттелиг курлавырларын чедир дужаавааннын болгаш шынары кудуузундан он-он, үүс-үүс муң рубль каражага таварыжын турар. Чижээ, 1976 чылдың үүле бирги кварталында безин колхозтар, совхозтар 41216 рубльдин, чурттавкы чөөн—48170 рубльдин, эът будүрүлгелерин—41254 рубльдин чедир албаан.

Алгы-кежиттелиг белеткелиниң талазы-биле ажылдың четпес боол турарының чылдагаанны чүдел? Оөң харылзаа чаңгыс. Республиканың ажыл-агыйларының болгаш белеткел организациялары чогуур органнарның айтышкынын шиитпирлерин күүселиинин турарында. Алгы-кежиттелиниң ойу хүлээп алырының дугайында Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1972 болгаш 1976 чылдарга доктаалдарын, ол дугайында түскай инструкциялар-ны, айтымнамнарны бистиң республиканың ажыл-агыйлары, белеткел черлериниң улуртукчуларын күүселиинин турарын демдеглээр ужуруут. Колхозтарга болгаш совхозтарга алгы-кежиттиң ыяшта дужаарын, оөң шынарын экижидерин хайгаараар түскай харыысалгалыг кижилерниң туружуут ужуруут. Ажыл-агыйлар керээнин чарар үеде алгы-кежиттиң белеткеп, дужаарының талазы-биле харыысалгалыг кижилерге зоотехниктерни, мал эмчилерни, складтар эргелекчилерни айтып турар. Ол дээрге, үндезин-биле ыяш эвес чорук-тур. Күрүнеге алгы-кежиттиң чогуур үезинде дужаар, ол чиг-этти ыяларын хайгаараар талазы-биле харыысалгалыг, түскай кижини совхоз директорунуң дужаалы аза колхоз баштаар черниң доктаалы-биле томүйлаар ужуруут. Ол кижи оөң сөөлдө чүгле болуунуң ажылын кылыр аважыр. Ол кижиге ажыктаар түскай черни бөөр болгаш транспорт-биле хандырар. Өске чөвүлелиниң чижээн алырга, ыяшты кижиниң ажылдаар черни ажыл-агыйларының мал согар черни боол турар. Оөң чанында алгы-кежитти белеткел организациялыларынга дужаарынга чедир ажылдан кылыр болгаш кадарчылаар склад бөө турар ужуруут. Ол-ла кижи алгы-кежитти хойжуларның кадарчыларын хүлээп алыр, чайлагларга, фермаларга, ыраа-таа, одар-белчирлерге барып, чиг-этти чыып, чөвүдан хүлээп алыр. Ол бүгүнү созадка оскедгеш, мөөнүүр болгаш дужаарынга белеткээр. Ол бүгүнү ажыл-агыйының ады белеткелиниң-даа транспортту-биле түскай график бөлүүлээр кылырын хандырар.

Белеткел организациялары ажыл-агыйларының түскай төмүйлээн кижизи-биле керээнин чарар болгаш ону алгы-кежиттиң талазы-биле курстандартаар, инструкциялар, дүрүмнер-биле, а ол ышкаш дус болгаш өске-даа бүдүмелдерде хандырган турар ужуруут. Белеткел организациялары алгы-кежитти хүлээп алырының корум-чурумукка, негелделеринге чаартылгаларын ажыл-агыйларның харыысалгалыг кижилеринге дорааннаа дыңнадыр, таныл-бөрлээ бээр.

Колхозтарның болгаш совхозтарның алгы-кежитти талазы-биле харыысалгалыг кижилери боттарының шалыпчыдан ацгыда 1—2 сорттуг кежттерин 10 хуу, алгы төөн даарарынга таарымчалыг кежтии бүтү сорттарының 15 хуузу шаңнал актаны база алыр эргелиг. Хандавырлыг эвес, аарыгдан олгон инектиң болгаш хойнуң кижин сойгаш, белеткел контораанга дужаагын болза, харыысалгалыг кижи, оларның ортумнан 30 чедир хуузун алыр. Ол ышкаш ажыл-агыйлардан чыгаан белеткел черлериниге дужаарга чыгыы мал дүүшүүн ортазынын 50 хуузун алыр эргелиг. Ол-да кижи дужаагаан дүлеңдин дүктү чытташ, хужаагайының ортаан үс хуу алыр. Ол бүгүнүң дүтеймнда ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң түскай доктаалдары бар.

Хойнуу ыяка дужаарынга чедир сиин ай арткында хойнуу кыргып болбас база хойнуң кижин сойган соонда оөң дүүн кыргыы болбазының дүтеймнда ынчаар сөөлдө оөң-даа дүүн кыргыы болбазының дүтеймнда антыяшкын турупже, бистиң республиканың ажыл-агыйларында оны барымдаалаар фактылар бар. Чижээ, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Танды, Каа-Хем, Улуг-Хем. Тоску районнарынга эртнен чылын 4,5 тонна хире өлүүр дүктүр дужаагаан турган. Олар районнарга 3 муң ажыг хойнуу дужаар мурнумза кыргыын алганының түнелиң ол-дур.

Республиканың ажыл-агыйлары, олзрының удуртукчулары болгаш партия, совет органнары үлетпүрге чүгүлээ чиг-эт болур алгы-кежти белеткеп, дужаарының ажылында четпестерни зарыы чүүлдерниң шалыпчыын хемчеглерни алыр үжүрүт.

Г. ЕВТЕЕВ.

Бөгүн—Делегейниң кооперация хүнү

КӨДЭЭНИҢ ИШЧИЛЕРИН ҮЛЕГЕРЛИГ ХАНДЫРАР

Чыл санында-ла, июльдуң башгайгы суббота хүнүндө Делегейниң кооперация хүнүн демдеглеп эрттирип турар. Бо чылды оны 54 удаа демдеглеп эрттирев.

СЭТА-ның корреспондентилериниң дилээ бүгаар кооператорларның бодунуң баймралдынга канчаар ужураып турарының дугайында Центросоюзтуң баштаар черинин дартазы, Делегейниң кооператив альянсызының орталкчы президентизи А. П. Климов мынчаар чүвалаан:

— Делегейниң кооператив шимчээшкининде амгы үеде миллиард чартыы хире киши — таразчыныр, ажылчыннар, албан-халкчылар болгаш күш-ажылчы чонуң өске-дә неми хаара түүгүнген. Олар бо баймралда кооператив шимчээшкининиң корулгаларын шиитпирлээринге тайбың, демократия болгаш социал депшилге дээш демиселге ол-сеткил каттыштырылгазын болгаш чангыс авын киргүзүп турар.

Центросоюз болгаш социалистиг өске-дә күрүнелериниң кооператив эвилелдери Делегейниң кооператив альянсызының ажылынга кирииннишаан, янзы-бүрү чүрттарның кооператорларының араазында кайыралды быжыглаарынга, делегейниң кооператив шимчээшкининиң демократчылдарынга дузалап турар. Олар капиталистиг монополияларның, сөөк-язы ылгаар чоруктуң, колониализмниң болгаш фашизмниң үзүгедиглериниве үдүр тайбынны, кооперативтериниң эргелерип камгалаарынга замаарыштыр альянстың шиитпирлерин хүлээп алырынга дузалап турар.

Бо чылдың апрель айда Софиага Делегейниң кооператив альянсызының Төп Комитеди ЭДЧ кежигүнү чүрттарның кооператив организацияларының киирген резолюциязын чүүлдүргүнген болгай. Чепсегленнишкинни дүжүрер талазы-биле «Бүгү-делегей конференциязын чыылдырарын, делегей харылзаларынга күштерин ажыглавас дугайында Бүгү-делегей керээзин чарарын ук резолюцияда негеп турар. Бүгү-нинтя тайбынын быжыглаар, монополиялар-биле демиселдя улам ажыктыг болдурар сорулга-биле кооперативтер арагыында кады ажылажылганы быжыглаарын ук резолюция база кыйгырып турар.

Бистиң чүртүвүска чыл санында-ла дерегленчилер кооперативтериниң кежигүнүнге миллион ажыг хамаатылар кирип турар. Амгы үеде шында 63 миллион ажыг кижини хаара түткан. Хереглекчилер кооперациязының хөй талалыг ажыл-чорудулгазы совет кижилериниң амырлаачы эрге-ажыынга дүгжүп турар. Чүрттүң чүрттакчы чонунуң берык чартык кезиниин садыг хандырылгазын кооперация боттандырып турар болгаш ниитийиң чемненилгезин болгаш хлеб быжырышкының хөгжүдүп келээ ажыл-агыйының хөй санныг продуктуларын база чиг-әдин, чайгаар үнген кат-чимистерни белеткеп турар.

1940 чылда бүгү совет садыгның—күрүне болгаш кооперативиниң садыының бараан саарылгазы 17,5 миллиард рубль турган болза, 1975 чылда чүгле кооператив садыының бараан саарылгазы 60 миллиард рубль болган.

Хереглекчилер кооперациязының ажыл-агыйжы 372 мун садыг бүдүрүлгелериниден, 86 мун столовая, ресторан болгаш кафелерден, 11 мун хлеб заводчарындан болгаш пекарнялардан, консерв ажылдап кылыр, дивө, эзиртпес суксуунар, колбаса, кондитер кылыглары болгаш чонуң өске-дә хереглел барааннарын бүдүрер 14 мун бүдүрүлгелерден, хөй-хөй мун погазалар болгаш кат-чимистер шыгжаар черлерден, түлөөп алыр, белеткел чорудар черлерден тургустунган. Амгы үеде кооператив бүдүрүлгелеринде үш миллион ажыг кижи ажылдап турар.

СӨКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң партинның XXV съездизиниң индиринден чоокнаң хереглел барааннарын бүдүрүп турар үлегерлиг болгаш хандырылга органнарының ажылдакчыларынга эки болгаш идепкейлиг ажылдап, мурнакчыларга денжеир дүгайында чагыын кооператорлар улуг харысалгалыы-биле үлөөп алган.

Көзөө черлерде хөй-хөй чаа магазиннерни болгаш столовая-ларны, механизастаан бласаларны, белеткел пунктуларын, соодукчуларны тударын калбаркан, оон-биле кады ам ажылдап турар бүдүрүлгелерни комплекстиг чартып, эде деринер, алгыдар ажылдарны чорудуп турар. Бүгү магазиннерниң чартыктан хөй кезии бараанны садыг аликчылар боттары шилип алыр арга-биле ажылдап турар. Кооперативтин бараан саарылгазының 67 хуулу чогум-на олярга онаажып турар.

Хову ажылдары чер болганда калбарган амгы үеде, бедик дүжүт дээш тараажының демиселя калбарган үеде чер ажылдыларының шынчы дузалакчылары — кооператорлар база-бында. Кажуп чоруур он-он мун магазиннер болгаш столовайлар барааннарны болгаш-ндиг чем аймаан хову турлагларынче, трактор бригадаларынче, фермаларже, плантацияларже болгаш одарларже чедирип турар. «Хөвуларның болгаш фермаларның ажыл-ишчилерин үлегерлиг хандырар», «Хандырылганың бедик культуразы дээш» деп кыйгылыг социалистиг зарыш бистин ажылдакчывыстың арагында калбарган.

Дүжүт ажаан алышкыны болгаш кезөө ажыл-агый продуктуларын база чиг-этти белеткээри—күрүне ужур-дузалыг чүгүле сорулга. Кооператив организацияларының ажылдакчылары бо сорулганы шиитпирлээринге үлүүн киирер.

М. ПАНЧЕНКО.

ИНДИЯ РЕСПУБЛИКАДА

Совет Эвилелиниң найыралдыг дузаламчызы-биле туткан Хардварда агр электродерилгелериниң заводунда.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

Тайбың болгаш социал депшилге дээш демиселдиң мурнуу одуруунда

Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының конференциязы калбак хөй-ниитиниң ниичээнгейин хаара тутнам. Европага тайбың, айыыл чок чорук, кады ажылдажылга болгаш социал депшилге дээш демиселдиң Европа коммунистериниң шуулганыынга кордүнген темазының чүгүлазын дашты парлалга демдеглеп турар. Кады салган сорулгаларын чедип алыр дээш демиселге салыышкынын киирериве боттарының партияларының белеңнин конференциялыың киржикчилери коллективтиг иергүзеп дел. тайыгбырларда онзалап демдеглеп турар. СЭКП-ниң делегациязының баштыңы, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң чугаазы делегейниң бүгү чүрттарынга аажок улуг сонуургалды хайныытырган.

● БЕРЛИН

Конференция Европаның улустарынга эң чүгүле болуушкун болган деп. «Нойес дойчланд» солуң бижээн. Коммунистиг болгаш ажылчын 29 партинның делегацилары 29 ажыг миллион коммунистерни төлээлээн. Од дээрге, планның соңгу чыыларда бистиң динке боттуг экерлиишкинерни чедип алырынга шиитпирлиг салыышкынын киирген ажоок улуг күш-тур. Конференцияга санал-онаалары солукканы Берлинге төлөлеттирген партияларның тайбыңнаң болгаш ниитилел депшилгелиниң херээ дээш бедик харысалгазының илереи болуп турар.

Л. И. Брежневтиң чугаазын тайылбырлавышаан, «Берлинер цайтунг» солуң пролетаржы интернационализм бодунуң бүгү өңдүр улуг ужурдузазын бүрүн хевээр арттырып турар болгаш компартияларның ниитизи-биле ажылчын шимчээшкининиң күүдүг, ыңгаттыыган чепсээ болуп артпышаан деп онзалап демдеглээн.

● СОФИЯ

«Тайбың дээш улуг демиселчи чайгылыш чок деннинчи. СӨКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазын онза сонуургал-биле мавап турган болгаш улуг ниичээнгей-биле дыңнаай деп, «Работническо дело» солуң бижээн. Од ажоок улуг сонуургал черле бадыткалдыг. Бистиң планетага тайбыңны камгалаарынга болгаш быжыглаарынга, социализм тургузуушкунунга, социал депшилгеге Ленинниң партизиныың, Советтер чуртунуң ачы-хавыязы бүгүдеге биидингир. Л. И. Брежневтиң чугаазынга ажоок улуг сонуургал СӨКП ТК-ның Чиңгине секретарының бүгү делегейде бедик ат-алдарлыының болгаш оңу хүндүлеп турарының үламыныңаң база болган.

Л. И. Брежневтиң чугаазы — Европада болгаш делегейде улустар арагының амгы байдалын бодунуң бүгү талалыг марксисчи-ленинчи анализтээни-биле коммунистернин, калбак улус массаларының мурнуунда турар айтырыгларыы шиитпирлээринииң оруктарының дугайында айтырыгларыы ырииңнаалдыг, тодарган тургусканы-биле, шынчы сеткилдии болгаш боттуу-биле хаяы сонуургалды хайныктырган деп, ВКП ТК-ның органы онзалап демдеглээн. СӨКП ТК-ның Чиңгине секретарының чугаазы болза, тайбың болгаш делегейге кады ажылдажылга дээш, улустарының хоспалгазы болгаш хамаарышпас чорук дээш демиселдиң талазы-биле СӨКП-ниң XXV съездизиниң үдээп алган программазын улам ыцай сайзырадыы ажылдаап кылганы болур. Интернационализмниң айтырыгларын, делегейниң амгы байдалынга компартияларның ролүүн од чугаада аналиэтээни марксисчи-ленинчи теорияга улуг салыышкыны болуп турар».

● ПРАГА

СӨКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң чугаазының конференцияның киржикчилери ажоок улуг сонуургал болгаш чичээнгейи-биле утказа. Ол чугаа бодунуң барымдаалыы-биле, конференцияга корген айтырыгларны СӨКП-ниң принципиалдыг көргени-биле хаяы сонуургалды болдурган деп, «Руде право» солуң демдеглээн. Быжыг тайбыңны каңчаар хандырып ап болдурул деп, бүгү улустарга ыол чүүл болу берген айтырыгга хаяы утказыг харымны ол чугаа берип турар деп, ук солуң демдеглээн.

● БЕЛГРАД

Конференцияга июнь 29-та чүве чугаалаан ораторларның арагындан Л. И. Брежнев хөй санныг хайгаракчыларның болгаш корреспондентилерниң эң улуг кичээнгейин хаара тутканы чигзинит чок. Совет Эвилелиниң чорудун турары тайбыңның политиказынче од бодунуң чугаазынга онза, улуг кичээнгейин салган. Тайбыңның чаа аргаларын айытпышаан, СӨКП ТК-ның Чиңгине секретары НАТО-нуң болгаш АКШ-тың талазындан бистиң дипте тайбынга кыжаңшыыкын аймылының барын онзалап демдеглээн деп, «Борба» солуң демдеглээн.

● ПАРИЖ

СӨКП ТК-ның Чиңгине секретарының онзалаан демдеглээнин сонуургаар, делегейниң дүшкүүрлүг чорууп чавырыдырар хереглиң чедишкинин тайбың болгаш депшилге күштерин сорук киирип, быжыглаар деп, француз коммунистериниң төп органы «Юманите» солуң бижээн. Л. И. Брежневтиң чугаазын дончудан парлавышаан, ол солуң тайбың болгаш аймыл чок чорук дээш демиселдиң, делегейге коммунистерниң эң-сеткил каттыштырылгазының айтырыгларынче эң улуг кичээнгейин салган.

● ЛИССАБОН

Совет Эвилелиниң политиказының тайбыңга мөөнүшмадыг харантерин онзалап демдеглеишаан, «Диариу» солуң делегейниң шериг блоктарынга хувааттынын турарынга ССРЭ шуут удур болгаш оларның ажыл-чорудулгазын чаа үеде сокпадыр деш бүгүде болдунар аргалыг чүүлдерин кылырынга бедеп деп айытхан. Чайлаш чок фактыларга үндезилээн. Л. И. Брежнев делегейниң дүшкүүрлүг чорууп кошкадырынче угланган саналдарны Вашингтонуң болгаш НАТО-нуң будуңдуруп каапталар дээр чүткүүдерин демдеглээн деп ол солуң айытхан.

● ЖЕНЕВА

Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының конференциязын чыылдырарын Швейцарияның «Вуа увриер» солуу «тайбынны камгалаарынга чугула салыышкыны» кылдыр адаан. Конференцияның ажылы түүде делегейниң ажылчын ниитизиниң аныдыралынга эвес, харын делегейниң амгы байдалының хөгжүдеевинге чугула болуушкун-дур. Берлинге ужураныышкынның бүгү киржикчилери Европага тайбыңны быжыглаар болгаш дүшкүүрлүг чорукту улам кошкадыр дээш демиселжир деп боттарының чүткүлүнге чаңгыс аай болгаш деп ол солуң бижээн.

● ЛОНДОН

Л. И. Брежневтиң чугаазында тайбының болгаш айыыл чок чорукту быжыглаар дээш Совет Эвилелиниң чүткүдүг демиселиниң дугайын чугаалаан турар болуктерняң «Морнинг стар» солуң онзалаан албышаан, чепсегленнишкиннерни эдерер будуурни кыңчыктырбас, чепсегленнишкиннерни дүжүрер талазы-биле совет санаадарны допчулаап парлаан.

Од чугаада тайбынче, боочепсегтя контролдаарынче болгаш шериг блоктарын тарадырынче кыйтырыг чангыланың үнген деп, «Таймс» солуң бижээн. Дүшкүүрлүг чорукту кошкадырынга, чепсегленнишкиннерни эдерелдир будурерин кызыгаарлаарынга айтырыгларын дугайты АКШ-биле лутуржуушкун чедип алырынга Совет Эвилелиниң сонуургалдыын Л. И. Брежнев бадыткаан деп, «Файнэншл таймс» солуң демдеглээн.

● ВАШИНГТОН

СӨКП ТК-ның Чиңгине секретарының совет-америк харылзаларга хамаарыштыр чугаалаан үүлдеринче америк парлалга кол ниичээнгейни салып турар. Ийи күрүнениң арагының харылзааларыы калбартырын Совет Эвилели улуг ужур-дузалыг кылдыр корүп турарын Л. И. Брежнев бадыткаан деп, «Вашингтон пост» солуң бижээн. Стратегиг чепсегленнишкиннерни кызыгаарлаар дугайында чаа дугуржулга дүгайты чугаалажышкынынарыг сонгаварладып турары дээш Вашингтонну од солуң шүгүмчүдээн. НАТО Төп Европада болуунуң шериглериниң санын болгаш согуушку күжүн үргүлчү остүрүп турар деп медегээн, Л. И. Брежнев кайы-даа таланың чепсегленнишкиннерни кызыгаарлыыр кыйгыргаш, АКШ-тың шериг бюджединиң үргүлчү өзүп турарын буруу шапкан деп, «Нью-Йорк таймс» солуң айытхан.

● НИКОЗИЯ

Европаның коммунистери боттарының диниңге болгаш бүгү делегейге тайбың дээш демиселжир турар, тайбың кожа-хелбээ догуиналшкынның принциптери күрүнөөр арагында харылзаларга кол угланышкынын болуу бергенинге оларның ачы-хавыязы аажок улуг деп, «Харавги» солуу бижээн.

(СЭТА).

Дрездон ратушазының бамыңының көрүлде шөлүнче үне берген туристериң нараанга чаа тудугларның хөөрайы неступ келир. Герман Демократтыг Республиканың ол мөңгү төбүнде сөөлгү 30 чылдарның дургузунда 60 мун квартираларны тутнан. Эртинен беш чылда чүрттавга бамыңнарының тууу эң-не дүрген болган.

АДН—СЭТА-ның фотозу.

Диңмиттиг ádыш часкаашкыны-биле

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА-ның корр.) ССРЭ-ниң улустарының үран чүүлүнүң фестивалы Игорь Моисеевтиң ниити удурутугазы-биле Нью-Йорктуң «Метрополитен опера» деп театрында диниттиг адыш часкаашкынының болган магадал, сонуургалашкынның байдалында эртип турар. Од фестивальда киржип турар алдаржаан совет коллективтериве: РСФСР-ниң Пятницкий аттыг орус улустуң академиктиг ниити ырызыл, Украин ССР-ниң Вирский аттыг танцы ансамблин, Грузинның Улустуң танцызының академиктиг күрүне ансамблин америкавнар шагда-ла билир болгаш оларның гастрольдут концерт ойнаарын кайгамчык сонуургаарлар.

Од үран чүүл коллективтериниң талантылыг чаа солуң ойнакчылар ам немецпкеп—«Мэпго» деп корик национал танцы ансамблиниң кыргыс болгаш Тыва филармонияларының. Таджикистанның ады «Роман» деп шыган театрының артистери бо фестивальда киржип турар.

Кежээнин-не, кажан «Метрополитен опередә» кожеге ажыттыына бээрге, көрүкчүлер танцыларның, ыраажыларның ниитизиндүрү дининиттиг кедергей чараш ойнаашкыларын магадап, чаган күүселирин хөй удаа дилеп, диниттиг адыш часкап турар. Нью-Йоркта совет фестивальдың программазын америк критиктер база магадап, сонуургап, мактап турар.

«АКШ-ка мурнуудагы гастроль ойнаарын-биле эки биилиигир Пятницкийниң ырызы болгаш Украин ансамбль америк көрүкчүлерни база катап магададып, сонуургадыпкан. Ынчалза-даа Грузин ансамбльдиң киржикчилериниң бөөчүт чараш танцы ойнаары оон-даа артып болганы чугаа чок—деп, «Нью-Йорк дейли ньюс» солуң бижээн.

Совет Эвилелинде чонуң чогаалыглазының байлаа болгаш янзы-бүрү хевирлери база күүседикчилериниң кайгамчык бедик мергежилдии ырааны көрүкчүлерни болгаш критиктерни магададып, сонуургадып турар. «Фестивальдың кайгамчык хөй талалыг делгем программазы улустуң чогаадылгазының кедергей хандырыкчы болгаш чыратыкчыг көрүкчүүн тургускан-дыр» деп, «Нью-Йорк таймс» солуң онзалап демдеглээн. «Пятницкийниң улустуң ниити ырызы тергиин ыраажыларының кайгамчык чараш үнүн, аваа эвес терекледелеринең үнүгүлээр онзалаан турар-дыр» —деп, «Нью-Йорк пост» солуң бижээн. Свирскийниң ансамблиниң танцычылары көрүкчүлерни магададып, сонуургадып турарын од солуң база демдеглээн.

Фестивальдың бүгү киржикчилеря делегейге сураглып, алдаржаан «Калбак делгем Торгон чуртум» деп ырны кежээнин-не концерт бүрүзүнүң тынчузүнде ыраажып турар. Театрның улуг залынга диниттиг адыш часкаашкыны чаңгыланып турда, кожеге катап, катап ажыттырып, көрүкчүлер база дагыы ойнаарын артистерден хөй удаа дилеп турар.

Г. ШИШКИН.

Компартияның кыйгырыы

ДЖОРДЖТАУН. (СЭТА). Чуртта нүүлээшкиннерни болгаш өлүрүшкүнүнерни ыңгыдып үндүрген иштики реакцияның үүлгедиишкиннинерин базар талазы-биле Ямайканың чазаанның өнза хөлчегтерин Ямайканың Коммунистиг партиязы деткээн. Ында иэзп турар медээлер бзүгаар алырга, Ямайканың КП-ни реакция-биле демиселге чазанты деткиринче чонну ыйгырган медегелади Кингстонга парлап үндүрген.

Фашиссирек элементилерниң чимзенишкиннерин чок кылыр талазы-биле немелде хөлчегтер-биле кады виза байдалды тургускаиы чуртта иштики политиктиг байдалды дөктаамал таарыштыр тургузар аргаиы бээр дугайында бузуредли Ямайканың КП Төп Комитеди илередикеч деп, ол документиде онзалап демдеглээн.

Ливанда байдалга хамаарыштыр

КАИР. (СЭТА). Ливанда байдалдың чидиглегеши-биле хамбаштыр чыылган Араб чүрттарның Лига Чөвүделиниң онза сессиязының ажылынга киришкен араб чүрттарның даштыкы херектер министрлери бодунуң ажылын июль 1-ши эртенинде доозкан. «Июль 1-де түс черинең шагы-биле таптыг-ла дүүн турда, Ливанда дайын чорудулгаларын соңгадырын шыңгыы шеглээр», а оң ышкаш АЧЛ-дың Чиңгине секретары баштаан Бахрейниң болгаш Тунистиң даштыкы херектер министрлери составтыг комитеттиң тургулар деп, Чөвүдел докладтаткан. АЧЛ-дың Чөвүделиниң моон мурнуунда болгаш сессиязының дайын чорудулгаларын доп-дораан соңгадыр дугайында шиитпирлериниң күүселдезин хандырар болгаш Чөвүделдиң сессиязының шиитпирлерин күүседириниң графигин чогаадып тургузар дээш комитеттиң кежигүннери Ливанче доп-дораан чоруур ужуралыг дээрин араб чүрттарның даштыкы херектер министрлере дугуруушкан.

Аймыл чок чорууткун катгышкан араб күштериниң составынга киржир дугайында белеңнин ылергейлээн күүлеңер кандыг-даа баш бурунгаар негелдеер чокка, боттарының болуп шериглерин доп-дораан Ливанче чорударынче, ук шериглер чоокку 12 шактың дургузунда боттарының хүлээдиглерин күүседин киритирин хандырарынче ук күүлеңерин сессиниың киржикчилеря ыйгырган.

Ливанның девискээрин антылап, чарарынче угланган бүгү-ле оралдажышкымнарны болгаш планнарны АЧЛ-дың Чөвүделя буруу шапкан болгаш «Ливанның девискээрииң хамаарышпас чорууп база бүдүн турарын хүндүлээр доп коллективтиг араб хүлээдиглеш» бадыткаан.

«Палестин революциязга дуза чедирер болгаш ону камгалаар дугайында араб чүрттарның бодунга дагдыыын алган хүлээдиглеши» Чөвүдел база бадыткаан.

БАГДАД. (СЭТА). Удураашкынның палестин шимчээшкининиң база Ливанның шимнел-патриоттуг күштериң детпээн арабтарын улусчу конференциязы бодунуң ажылын Багдадта доозкан. Ливанда болуушкуннар болза АКШ-тың удурутугазы-биле империализмниң, сионизмниң болгаш реакцияның боттандырып турары планнарга-биле демиселге чазанты деткиринче чонну ыйгырган медегелади Кингстонга парлап үндүрген.

Ливанның улустуң бүгүн эргезин болгаш бодунуң тура-соруун хостуг илергейлээр оон эргезин декларация бадыткан. Ливанның иштики херектеринге холгаарлап киржиишкиниң, ол чүрттә киржиишкиниң хөрлээлеңнп, «калбартыр» дээш ораалдажышкынарыы буруу шаап турар.

Империализмге, сионизмге болгаш реакцияга удур угланган депшилгелиг национал фронтуну араб делегейге тургузарын, а ол ышкаш Палестинаның араб улузуна база Ливан улуска материалдыг болгаш моральдыг дузаны көргүзерин конференция санаадаап.

НИКОЗИЯ. (СЭТА). Сонгу Ливанның ажылчыннарының база албан-хавыяларының иттыышкан профсоюзулелдер федерациязының Кипрде баргаи төлээлериниң болгаш бүгү Кипрниң ажылчын федерациязының (ПЭО) кады кылган медегелиин Никозияда парлаан. Ливанда болуушкуннарның бүгү харысалгазы империалистиг болуктерге болгаш НАТО-га онаажып турар дээрзин ол медегелиде айытхан.

ДИПТЕРДЕН МЕДЭЭЛЕР

⊙ ПАРИЖ

Сенжермен-Ан-Ле хоорайның (Париж району) төп делгелге залынга совет чурукчулар болгаш графиктер В. Мешковтуң, М. Гладуновтуң, Ф. Ахмадуллиннин база өскелериниң ажылдарының делгелгези чедишкинниг эртинеп. Делгээн чуруктарны көрген кижилер демдеглел дептериңе кайчаарда аажок магадал бижигилээн. «Франция—ССРЭ» ниитилелдиң ук черде салбырының организастаны ол делгелгеми хоорайның база бүгү Лев Ивелин департаментиниң чурттакчылары улуг сонуургал-биле көрген.

⊙ МАДРИД

Испанияга амыдыралдың ортек үнези майда оон мурнунда чылларда турун көрбөзи рекордчу деңгелге чедип—4,5 хуу өскен. Бо чылдың туңгу беш айларының дургузунда чуртка амыдыралдың ортек үнези 12 хуу улгатхан, а өртөен чылдың майдан бо чылдың майгз чедир 20 хуу өзүп турар. Иланғыы аъш-чем продуктуларының болгаш бирги эргежок чүгүле хереглел барааннарының өртөө дүрген темпилер-биле өзүп турар.

⊙ ЛИМА

Латин Американың күрүнелериниң хөй нуруулуга 1975 чылда оон мурнунда чылга деңгээрге, ниити национал продуктуның немелде өзүлдезинин темпилээри дыка кудулаан.

КПО-ның Латин Америка талазы-биле Экономиктиг комиссиязының ында парлап үндүрген сан-медээлериниден алырга, ниити национал продукт Аргентинага 2,7 хуу, Чилиге—16 хуу өзүүжээн. Бразилияга ниити национал продуктуның чылда немелде өзүлдээи 6,5 хуу турганынаан 1,1 хуу, Мексикага—2,5 хуудан 0,5 хуу чедир кудулаан.

Латин Америка чурттарының даштыкыга өрээн 35 миллиард доллар ашкан.

⊙ ВИКТОРИЯ (СЕЙШЕЛ ОРТУЛУКТАР)

Хамаарышпас Сейшелдерниң найысызалыыга көзөө ажылдагый үлетпур болгаш ус-тывыш продукциязының хевирлериниң национал деңгелгезиниң ажыдыышкыны болган.

Чазактың кол сорулгаларының бирээзи болза чуртту чедимнее тургелдеп болгаш хөлудангай чоруктан үндүрери болур. Ол сорулга-биле экономиканы диверсификастаарының программазын ажыдап кылган. Чазак оон-биле кады улус массаларының чаагай амыдыралын бедидеринин, оларның чурттага байдалдарын экижидеринин демчелгелерин алыр алдар деп, аныяк республиканың премьер-министри Франс Рене чыылгаларының мурнунга чүве чугаалаан, онзалап демдеглээн.

(СЭТА).

ДЭЭДИ ЭРТЕМЧЕ ЧҮТКҮЛ

Күргеннең Кызылда педагогика институдун чыл сайында дээди эртемин чедип алган хей-хей башкылар доозуп үнүп турар. Оон бот-өөредилгелиг салбырында республиканың янзы-бүрү булуңнарында чурттап, ажылдап турар элээн хоочун-даа, күш-ажылче эге базымны чал кылып чоруур-даа кижилер башкының мергежилии боттарының кызымаккай өөредилгеп-биле чедип ап турарлар.

Оңгу бең чылдың биштайгы чылында ук институттуң бот-өөредилгелиг салбырынга хүлээп алырының экзаменнери, журнуку чылдарда дег, мартта болгаш июньда болгулаан. Филология факультединге чеден ажыг кижи киреринең шылгалдалын чедишкинниг дужаашкын, бирги сессиниң бо хүннерде эрттирип турарлар.

Бо чылын немешкеи бот-өөредилгелиг студентилерниң аразында кандыг кижилер чок дээр. Ыраккы Моңгун-Тайгага оң ажыг чыл шугинде башкылап келген, Кызылдың башкы учылшеэнниң доозукчузу Дайтаан Сюрюн, Кызылда уруглар садының кижизидикчизи Вера Стародумова, библиотека ажылдакчызы Тамара Нас-Сүрүн, хоорайның иштики херектер калдыкинде офицер Александр Ярославцев, тудугжу өг-бүле Мергенооп, Тамара Нуразаттар болгаш өскелер-даа өөредилгениг баштайгы хонуктарындан эгедеп, башкының дээди эртемин чедип алыр дээш кызымак өөренип киргикеннер.

— Ийи чыл бурунгаар ортумак школаны доосканда, уруглар садынга кижизидикчи башкы болуп кирип алдым. Оларнын-биле ажылдаарга овагай түү боор деп баштайгы үеде арий кыдыра бодап турган кижи мен. Чаш кижилерни кижизидиргеге база бедик мергежилдиг педагог негеттинер-дир. Ынчангаш башкы институдувче бот-өөредилгебиле кирип алдым—деп. Вера Стародумова чугаалады.

Мындыг янзылыг харынны бо чылын киргеи студент бүрүзүндеи ап болур. Олар шупту башкының чымыштыг ижин практика кырында көргеи, анаа бердингеи, сеткилинин ханыындан ол мергежилге хандыкпаан кижилер-дир. Олар дээрге амыдыралын педагогика-биле сырый холбаар дээш кижилер-дир.

Бо хүннерде чаа өөренип киргеи студентилерге билигиин дуржулгалыг башкылар Шулуу Чыргал-оолович Сат, Элмир Николаевич Максимов, Доржу Сеңгилович Куулар болгаш өскелер-даа берип турар.

Д. ЧЫДЫМ.

ДЫШТАНЫР ХҮННЕРДЕ

Ажылчы чоннарның шаркы массалыг дыштанылгазы июль 3-4 хүннеринде 10 шакта агеткеш, орайга чедир үргүлчүлээр. Бүгү-ле аттракционнар, ыдыраа, теннис, биллиард залдары хоорайжыларга ажыын ажыдып бээр.

ИЮЛЬ 3-ТЕ. 14 шакта, паркның спорт полүүге баскетбол талазы-биле эш-хуузунуң үжураажылгазы болур. Анаа Кызыл хоорайның болгаш Моол Арат Республиканың Улаңгом хоорайның шилиндлек командаларының баскетболистери үжуражыр.

Ол-ла үеде музыкага сонуургалдыглар «Ырга-хогжум оркестриниң дутайында» лекция-концертти Ногаан театрга 14 шакта дыңнап болур.

ИЮЛЬ 4-ТЕ. 18 шакта—Күрүеннең ыры болгаш танцының «Саян» ансамблиниң концерти Ногаан театрга болур.

ГТО-ның хей хеварлеринге республиканың бирги чери дээш маргылдаа ИЮЛЬ 3-4 хүннеринде 10 шакта «Совет Тываның 5 чылы» стадионга эгелээр.

ДЫШТАНЫР ХҮННҮҢ ШТАВЫ.

БИЛИГЛЕРНИ НОМДАН ТЫВАР

Бо үеэгер домактың утказы ханы. Шынап-ла, хей-хей кижилер хостуг үезинде ном номчуурунга кончуг ынак. Чүгле кижи бүрүзүнүң сонуургалы аңгы-аңгы: чамдыктары чечен чогаал, өскелери ниитилел-политиктиг литература, а үшкүлери урак түүлге хамаарышкан номнарны номчуур. Оларның негелдезин доозу-биле хандырары—бистиң библиотека ажылдакчыларының бирги хүзөлгези болгай.

Бо хүннерде Тожу районда массалыг 8 библиотека ажылдап турар, чурттакчыларның номнар-биле хандырылгазы хөлчок экижээн. Бир эвес 1971 чылда библиотекалар фондузунга 59027 экземпляр янзыбүрү литература турган болза, өрткен беш чылдың дургузунда ол 69000 ажыт экземпляр четкен. Чурттакчы чонның 54 хуузу библиотекалардан номнар, брошюралар, журналдарны ап номчуп турар.

Сөөлгү үеде культура албан черлери партия болгаш совет органнарның удуртулгазы-биле боттарының ажылының ынчарын элээн экижиткен. Оны библиотекаларның эрткен чылдагы ажылының түзнеддериннеи көрүп болур. Ниитилел-политиктиг литератураны 1915 экземпляр, а тускай болгаш будурүлге-техниктиг база кодээ ажыл-агый талазыбиле литератураны 2385 экземпляр чедир улус ап номчаан.

Малчынарның ыраккы турдагларында болгаш «Тоора-Хем» совхозтуң инженерлериниң чурттаи турар черлеринде 8 көжүп чоруур библиотека ажылдап турар.

Ленинчи теоретиктиг номналды пропагандалаары, экономиктиг өөредилгеге болгаш партийжи база комсомол чырыдышкынынга дузалаары — библиотекалар ажылының база бир кол сорулгазы болур. Ол ышкаш шериг-патриоттуг болгаш эрге-хоолдуг билиглерни чон ортузунга нептередири база чугула черни эзелеп турар.

Библиотекаларның организастап эрттирип турары ленинчи номчулгалар, маадырлыг чоруктуң кежээлери, аас журналдары, литература-музыкалыг, темалыг кежээлер — бо бүгү чонның хостуг үезин ажыктыг, ынчангаш организастаарының хаштың аргалары апарган. Ылаңгыя совет улустуң Ада-чурттуң Улуг дайынында фашистиг Германияның тинилээнинии 30 чыл оюнга тураскаатказын «Хостаткан делегей сактыш турар», «Дарыды сиңиккен одуруглар» деп темалыг кежээлерни Азас, Ырбан библиотекалары хөлчок массалыг, организастыг болгаш солуи кылдыр эрттирген.

Ол ышкаш район библиотеказы база эвээш эвес культура-массалыг ажылдарны кылып чоруудуп келген. Совет кижилериин дайынчы, күш-ажылчы чанчылдарының, маадырлыг чоруктарының чиээнге аныяк салгалды кижилерди, эрге-хоолдуг айтырыгларын чонга таймырлаан таныштырары ооң ажылында чугула черни эзелеп турар. Ылаңгыя В. Сабконуң салгалларынын тудуш харылзаалыгын көргүскен «Лихобор» деп романынга номчулга конференциязы дыка солуи эрткен. «Солдаттың маадырлыг чоруузунга мөгей» деп темалыг кежээге дайынның болгаи күш-ажылдың 38 хоочуиун чалаан бис. Оларның кадыг-дошкун чылдар дугайында чугаалаарын чыгыраннар улуг сонуургал-биле дыңнаннар. Ол ышкаш номнар делгелгелери, литература домчулаалдары дээш өске-даа массалыг ажылдар номчукчуларның идепкейин годүрүп, хостуг үе-шагында ном номчуурунче улам сундулаалыр.

Партияның XXV съездиниң социал-экономиктиг болгаш политиктиг айтырыглар талазы-биле салган сорулгалары библиотекарьларның ажылынга база дорт хамаарыглалыг. Ол дээрге амыдыралдың совет ооур-хевирин көргүзүп турар эң эки чогаалдарга дазырап, эзэрлээр, совет кижилерни бедик идейлиг бүзүрелге болгаш политиктиг угаан-медерелге кижилерде-дир. Бо талазыбиле ажылдарыны Сыстыг-Хемниң, Ийиниң кодээ библиотекалары (эртелекчилери Г. Тайбыл, С. Бириней) база район библиотеказы комплектистиг планга үндезиден чоруудуп турар. Оон-биле кады чонның хостуг шакта ном номчуурунче, кижилер солуи номнар-биле ой-шаанда хандыртынган турарынче улуг кичээнгейни салып келгеннер.

В. СИНЮТИНА.

район библиотеказының эргелекчизи.

ХӨЙ ЧЫЛДА

Елена Гавриловна Ефимова пенсиядагы черинде ам 19 чыл дургузунда ажылдап турар. Ооң чаагай үезеи хей сайның Хүндүлел, шактал бижиктер, өртемитиг баранналар болгаш өөс шиналдарыбиле демдеглеттинген.

ЧУРУКТА Е. ЕФИМОВА. М. ХЕПЧЕ-КАРАНЫҢ фотозу.

ЭҢ-НЕ ЧЕДИНГИРИ

Бо үеде кино сонуургавас кижи кайда боор! Ылаңгыя телевидение четпээн кодээ суурларда чурттап турарлар солуи киноларның үнүп эгелээрин четтикпейн маналар. Кино—ураи түүлдүң эң-не нептерээгей болгаш кижи бүрүзүнге чедингир хевири деп турарывыс-ла шын. Оон аңгыда, чонның культурлуг дыштанылгазын чоп организастаарынга бир чугула түүл болуур.

Тожу районуң кино четкизиниң ажылдакчылары чонну кино-биле докгаамал, эки шынарлыг кыдыр хандырар дээш чамдык ажылдарны кылган болгаш чоруудуп-даа турар. Районда шупту 8 туруи кипо точкалары бар. Олар эрткен чылын планныг даалгаларын бүрүнү-биле күүсеткеннер: 2600 киюсеанстыларны көргүзеер ужуулуг турган, 3235-ти көргүскен, анаа шупту 224 муң кижи келген, планда көрдүнгенин ашуулаар 30 муң рубль орулганы киирер турган, 32890 рубльди алган. Фермаларга, малчыннар бригадаларынга, хөвүтурлагларынга 160 сеансыларны көргүскен болгаи анаа 4 муң чыгыы кижи келген. Кино көрүкчүлериниң саны чыл келген түдүи өзүп орар.

Кино ураи түүлүн чоп ортузунга билдилиг пропагандалап, ону улам массалыг болдурар дээш база кинону эки шынарлыг кыдыр көргүзер дээш киномеханиктер, киноточкалар ортузунда социалистиг чарышты калбарткан. Анаа бирги квартанда Сыстыг-Хем, Адыр-Кежиг суурларда ажылдап турар киномеханиктер Иван Бяков биле Сергей Сотпа олар тиилекчи болганнар.

Төөгүлүг хүннерге турескаатказал темалыг көргүзүлгелер, уруглар кинонеделялары, эрге-хоолдуг билиглерни нептередир, чаңгыс сес-биле чугаалаарга, эң эки совет фильмнерни чоп ортузунга пропагандалаар талазы-биле эки ажылдааны дээш Сыстыг-Хемниң туруи кино точказынга шилчир вымпелди тывыскан. Ылаңгыя анаа көргүстүнген «Бүдэлээшкин», «Оожум Дон», «Адыны бодап көр» деп кинофильмнерни 2—3 муң чедир кижи көрген.

Малчынарны, инженерлени кино-биле докгаамал хандырарыиче кино четкизиниң директизазы кол кичээнгейин салып турар. Бо чылдың беш айларында малчынарның ирангоокта турлагларынга, фермаларга 100 ажыг кинофильмнер көргүстүнген. Кок-Чар, Ий, Эээ-Суг, Талым фермаларда ажылдап турарлар киноларны үргүлчү көрүп келгеннер.

Амгы үеде база бир кол түүл болза, ураи түүлдүң дээштиг хевири — киноиуң дузазы-биле араталаашкынга, хей-ниитиниң корум-чурумун үрээр, кем-херек үүлгедир чоруктарга удур шинтпирлиг демнеежири болгай. Ындыг сорулга-биле хроника-документалдыг фильмнериң темалыг көргүзүлгезин организастаан бис. Анаа үндүрген «Алкоголь—угаанның дайзыны», «Ногаан чылан», «Артык дашка» дээш өске-даа фильмнерден чоп ажыктыг түүлдерни билип алган.

Районуң кино четкизиниң ажылдакчылары чылдың-на боттарына бедиткен социалистиг хүзөлгелерин ап, кылган ажылдарының түңнелдерни квартал санында үндүрүп турар. Чедишкинниг ажылдаанларны шапкан-нактары база эки чаңчыл аларлан.

...Ажыл шагы төнген. Хостуг үе. Кайнаар баарыл, түүү кылырыл? Кино—бо сес хостуг шакта кижиниң бодалынга дораан-на кирип кээр. Чаа, солуи кино—билет кассазынче оочур. Ындыызы эки: кино ураи түүзү кижилериниң угаанбодалын чаа билиглер-биле байыдар, оларны эки түүлге поредир болгай.

П. АКУЛОВ,

районуң кино четкизиниң директору.

МАССАЛЫГ ХЕВИР

Кижилериң хостуг үе-шагын ажыктыг болгаш солуи кылдыр организастаарының эң-не массалыг хевири—спорт ажылы. Ынчангаш районуң спорт организастыязы сөөлгү чылдарда спорттуң янзы-бүрү хевирлериниг маргылдаларны удаа-дараа эрттирип, бо бүгүү улам массалыг болдурарынче доктаамал кичээнгейни салып келген.

Районуң төвүнде-даа, кодээ суурларда-даа спорттуң секциларының саны мурнундаазындан көвдеп келгеи өөрүүлүг. Бо хүннерде чеди спорт коллективинде хол, бут бомбуүнүң, баскетболдуң, шыдыраанның, стол теннизиниң, ча адарының, тыва хүрештиң болгаш спорттуң өске-даа хевирлериниң секциялары ажылдап турар. Улут-биче маргылдаалларга районуң болгаш тус-тус коллективтериниң адын камгалаар командалары четчелеер.

Ылаңгыя Тоора-Хем ортумак школазында күш-культура башкыларының болгаи хей-ниитиң тренерлериниң удуртулгазы-биле волейбол, футбол, хак, хостуг хүреш, ча адарының секциялары доктаамал ажылдап келгенин маңаа демдеглексээр-дир мен. Школада күш-культура башкызы хостуг хүрешке бирги разрядчы Виктор Амай-оол, хей-ниитичи тренер, ча адарынга РСФСР-ниң спорт мастери Евгений Тутатчиков олар боттарының спорттуң мергежилии школачыларга күзелдин-биле дамчыдып берип, секцияларны биядылыг удуртуп турарлар. Школаның башкыларындан болгаш өөреникчилеринден тургустунган чыныды команда район маргылдаалырынга үргүлчү киржип, шаңнай-мактадыг черлерни эзелеп келген. Бо чылын школаның хажыктылары комсомол райкомунуң болгаи профэвилелдиң организастаанын кросска бирги черни ап, шылчыр кубок-биле шаңнаткан.

Башкыларның болгаи өөреникчилериниң ортузунга ГТО нормаларының дужаалдазы база организастыг чоруи келген. Ам олардың хей кезии кыштың, чайгы хевирлерге нормаларны дужаап алган. Бо бүгү школада спорт ажылының бедик деңнелде чоруп турарының херечензи-дир.

«Тоора-Хем» совхозга спортмассалыг ажылдар моон мурнунда турганындан аазап эжиккен. Кодээ Советтиң болгаи ажылчын комитединиң фонузундан акша-харемнин үндүрүп, янзы-бүрү спорт хереклеринден саткан. Совхозта ВЛКСМ комитеди биле спорт төвүлеги байырлал болгаи дыштанылга хүннеринде спорттуң маргылдааларыны удаадараа организастап эрттирип турар. Ылаңгыя Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Дарлкаа Эрестол аттыг шаңнал дээш футбол маргылдазы чыдыңда эрттип турар болгаш онаа массалыг апар чыдар.

Совхозта база Азас ортумак школада бокс, волейбол, хостуг хүреш, футбол, мичилиг хоккей секцияларынга аныяктар, школачылар хостуг шактарында күзелдин-биле кээп, күш-дамырын сайырадып ап турар. Ол ышкаш ГТО нормаларының дужаалдазы база дээш массалыг эртиш турар апаргаи.

Районда спорттуң янгы-аңгы хевирлериниг мергежилдиг, идепкейлиг хей-ниитичи тренерлер эвээш эвес. Оларга РСФСР-ниң спорт мастерлери Евгений биле Ранса Тутатчиковтарны, шыдыраага бирги разрядчылар Мария Ичин-Норбу, Сат Дадар-оол оларны хамаарыштырып болур. Ажылчы чонну, аныяк-өскенни спортка хандыкпыдып, культурлуг дыштанылганы организастаарынга оларның киирип келген улут-хуузу улуг.

Амгы үеде район төвү Тоора-Хем суурда улут спорт комплексизи туттунуп, колхуунда доостур чедип турар. Ол бүгү спортка миллеттерге дыка улут белек болдуру чугаажок. Ынчангаш ооң тудуузу хүргедедири-биле суурнуң аныяктары, комсомолчулары анаа шеф ажылын организастап, тудугжуларга эвээш эвес дузалы чедирип келгеннер. Шак мындыг шефтээшкин-биле боодалгапын, ча адарының тирии кылып алган болгаш 1,5 километр хемчээлге хаак оруун аштаарын шинтпирээн бис.

Чонның хостуг үезин шак мынаар үеп организастаар болза, боттарынга дыка хей ажыктыг түүлдерни кылып ап болурунуң аргалары бар деп чүвени үстүнде чижектер бадыткап турар-дыр.

Д. КОЛ,

спорт комитединиң даргазы.

УТТУНДУРБАС ЧЫЛДАР

Брест шивээзи. Бо ыдыктыг болгаш дегендарлыг черже кижилер бистиң чуртувустуң янзы-бүрү булуңнарындан, дашты кы чурттардан үзүктел чок кээп турар. Шивээниң камгалакчылары—совет дайынчыларының көстүп корбээн маадырлыг херектерни кылып, сөөлгү огунга, сөөлгү тынызынга чедир тулчуп турган черинге мегеер дээш кээп турарлары ол.

Чижек чок демиселдиң алдарлыг эриннарының дугайында Брест шивээзиниң камгалалының Музейи чугаалап турар. Мында экспонат бүрүү—1941 чылдың июнь 22-де гитлерчилериниң оор ёзу-биле халдаашкынын бир дугаарында хүлээп алган совет кижилериниң кайгамчык маадырлыг чоруунуң төөгүзү.

...Шия адаанда—Брест шивээзиниң № 1 гарнизонунга 1941 чылдың июнь 22-де бердингеи дужаал. Эргижиреп, адей бергениинден ында бижиттинген одуруглары кижи арай деп номчуур: «Шивээде тургустунуп келген байдал дайынга удур үр демиселге чаңгыс аай болгаш организастыг дайынчы хөделимишкинии негеп турар-дыр...» Ол дужаал шивээ бузундуларының аданга өлген маадырларның бирээзи — билдинмээн командирниң планшединден 1954 чылдың марттa тывыпган.

Ону шивээниң аңгы-аңгы участоктарын чаңгыс аай командылаал болгаш удуртулга чок өске-өске кезектериниң камгалап турганындан тургустунган байдал үезинде үндүрген. Камгалалдың удуртулгазын чаңгыс черге мөөнээр сорулга-биле полк комиссары Е. Фомин, капитан П. Зубачев, лейтенант А. Виноградов, политудуртукчу П. Кошкаров болгаш өске-даа командирлер, политажылдакчылар чыглып дугурушкаш, ол № 1 дужаалды үндүргеннер...

База-ла шивээге турган 393-кү Ацгы зенитчи-артиллерийжи дивизионнуң тугу бо. Ол — маңаа болуп турган илиң тулчуушкуннарымыя ыят чок херечензи. Бажан бүдүн дивизиондан каш-ла кижи артып, байдал улам-на бергедеп келгенде бичө сержант Родион Семенюк биле аңаа дайынчы Иван Фольварков дивизионнуң тугун дайынныарының холунга киирбес дээш чажырып каарын шиитпирээнner. Тукту хапташ, брезент савага суккаш, оңгарга салгаш, кырындан демир хуун-биле халыпташ, хөөп кааннар. Ол-ла дораан дайынчыларның турган черинче немецтер чаза таварып кирип келген...

Семенюк дайын сөөлүнде диригаргаи. Ол чажырып каан тугунуң дугайында үргүлчү бөлүп чораан. 1956 чылдың сентябрьда ол Брест шивээзинге чедип келгеш, тук чажырып каан черин тып алган. Чүгле ол тук—музейниң ыдыктыг реликвиязының бирээзи.

Делгелгеде—шивээниң камгалакчыларының тулчуп турган черлериниң тывыглылаан бөө-чепсектери. Чуруктар, скульптуралар, макеттер маадырлыг камгалалдың эпизодтарын катап каракка көргүзүп кээр. Шивээ камгалалының удуртукчуларының болгаш киржикчилериниң херек чуруктарын ооң көрүп болур бис: капитаннар В. Шабловский, Н. Зубачёв, майор П. Гаврилов, полк комиссары Е. Фомин, политикпиг удуртукчунуң орлакчызы С. Матевосян, лейтенант А. Кижеватый, старшина А. Деревянко...

Шак ол экспонаттарны көрүп, экскурсоводтуң чугаазын дыңнаарга, ынчангы илиг тулчуушкуннар, шивээниң камгалакчыларының маадырлыг демисели каракка кестүп кээр. Совет дайынчыларын Москва, Ленинград, Сталинград камгалалынга, Курск эътизеңге, Европа шеберинге болгаи Берлинге кадыг-дошкун тулчуушкуннар үезинде көргүскен кайгамчыктыг маадырлыг чоруктары, бедик патриотчу херектери чогум-на ноон, Брест шивээзинден эгелээнин кижи сактып бодаар.

...Хоорайның төвүнде, хостага шөлүнде, дыка улуг дүб турар. Шивээни болгаи музейни көрүп келген кижи бүрүзү маңаа келир: мында Совет Армиязының дайынчыларының акы-дунма хөөрү бар. Маадырларының мөңге турасказалынга мөгеер дээш кижилер черле үзүлбес.

Брест шивээзиниң кайгамчыктыг камгалады—Ада-чурттуң Улуг дайынының төөгүзүнде үттундурбас арын болуп арткан.

А. АШМАРИН.

Москва хоорай.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮЛЬ 3-ТЕ

МОСКВАДАН

9.05—«Сиңээ» ырлап, таныпаан тур». Тбилисиниң бот-тывынгыр уран түүл киржикчилериниң концерти.

9.55—«Литературлуг номчулгалар». С. Антонов—«Орбак рубль». Өөнүт.

10.35—«Хогулуг үнүер». Өөнүт.

10.50—11.00—Чапсар.

11.00—Медээлер.

11.10—Уруглarга фильм. «Хоорай кырында аттыг кижи». Уран-чечен өөнүт фильм.

12.20—«Сашык кеткен моортай». Өөнүт мультфильм.

12.40—«Аймыл чок шинчээшкин». Дамчыдыгаиы ССРЭ-ниң Иштики херектер министерствозунуң КАИ начальниги милицияның генерал-лейтеианты В. В. Лукьянов эрттирер.

13.10—«Эртемги почта». Музыкалыг программа. Өөнүт.

13.40—«Кадыкшыл». Эртем-нептередилгелиг программа. Өөнүт.

14.10—«Амытаннар делегейинде». Өөнүт.

15.10—«Кайгамчык концерт». Күрүеннең Төп ойнаарактар театрының фильм-шивээ. Удуртукчузу — ССРЭ-ниң улустуң артизи С. В. Образцов. Өөнүт.

17.00—«Үе». Информастыг программа.

17.30—17.40—Чапсар.

17.40—«Русь дугайында ырны ырлаан мен». Документалдыг фильм.

18.00—«Ак дүнер» деп ураи түүл фестивалы. Ленинградтан өөнүт дамчыдыгга.

20.00—Медээлер.

20.15—«Испан миниатюралар» деп чаңгыс көргүүлүг балет. Новосибирскиниң Күрүеннең академиктиг опера болгаи балет театрының шинээ. Өөнүт.

21.05—«Музейлерде, делгелге залдарында». Чуруктар ураи түүлүнүң күрүеннең А. С. Пушкин аттыг музейи «Франциянын чуруглагы». 1-ги дамчыдыгга. Өөнүт.

21.35—«Цирк оттары». Өөнүт.

22.00—Футболга ССРЭ-ниң кубогу дээш. «Динамо» (Москва) — «Шахтёр» (Донецк). «Динамо» Төп стадионнан өөнүт дамчыдыгга. 1-ги тайм.

22.50—23.00—Чапсар.

23.00—«Үе». Информастыг программа.

23.30—00.15—Футболга ССРЭ-ниң кубогу дээш. «Динамо» (Москва)—«Шахтер» (Донецк). 2-ги тайм. Өөнүт.

Ачалар

Бөгүн республикага бүргеи, аазып каан турар, чамдык черлерге кезек чаъстаар, дагныг черлерге диниирээр. Хат секундада 3—7 метр чедир күштелир, диниирээшкин үезинде 10—15 метр чедер. Агаарның температуразы дүне дагныг черлерге 2—7, хүндүс 15—20 градус чылыг турар. Республикага автоорунтар эки иештүр.

Кызылга будуттагылаар, шоолуг эвес чаъстаар. Хаттың секундада дүргеии 3—7 метр чедер. Температура дүне 12—14, хүндүс 20—22 градус иляйр.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ИЮЛЬ 3-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Узун, маган эриин эзи келгеии» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.45 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Ох биле Ах!» 9.20, «Мен ам улуг апаргаи мен» 10.50, 12.25, 14.00, 15.35 «Сеи чогуда» 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Чалбыраштыт эрик» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Хүлүзүрүг дээш аяи-чорук» 15.00, «Чаңгыс-ла орук» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Силерниң оолуар болгаи акыңар» 16.30, 18.20, 20.10 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-26-63, редакторнуң орлакчыларының 2-55-24, 2-31-75, пропаганда киллизиниң 2-31-75, партийжи ажылдыраа киллизиниң 2-37-13, культура киллизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үзетөтүр киллизиниң 2-22-64, чаган киллизиниң 2-41-27, информацияа база совет туругзуг киллистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, секретарьяттың 2-23-35, солуи колбайга бергеде 2-32-75 телефоиче болгаар.

Тираж 17.217. ЧАГЫГ 1718.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле өргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 1). ТС—00193.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 158 (10143) | 1976 чылдың июль 4, воскресенье | 1925 чылда үдезилеттингеи | Өртээ 2 коп.

МАЛ ЧЕМИНИҢ БЕЛЕТКЕЛИНГЕ БЕДИК ТЕМП

Ажыглал шөлдери нөгөлээ хевирге болуу бергеи чурттуң бүгү зоналарында ниитиниң малынга чеминер белеткели эгелээн. «1976 чылда дүжүт ажаан алымыкшының, кодээ ажыл-агый продуктуларын болгаш мал чеминерин белеткээрин хандырар талазы-биле немелде демчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалынга харыы кылдыр чурттуң хөй-хей ажыл-агыйларының ажыл-ишчилери мал чеминиң будуң чартык-ийи чыл курлавырын тургузуп алырының соруглазын салган. Кээп турар медээлерден ап-ноорге, мал чеминиң белеткелинге механизастаттынган бригадалар, звеноолар киржип, техниканы ийи эзлегге ажыглап турар черлерде байдал эки чорун турар.

ССРЭ-ниң ТСЭ-зинин дыкпадып турарындан алырга, ниитиниң тоңчүүнге чедир тараа болгаи чайгылар үнгеи сигенин чурттуң колхозтарында болгаи совхозтарында баштайгы кезиниксиг-биле 15,5 миллион гектарда кескеи. Органы Азия республикаларының, Грузияның ажыл-агыйлары сигеи кезиидезин графикти нурнадыр чорудуп турарлар.

Чуртта ажыл-агыйлар ниитизи-биле 6,2 миллион тонна сигенни белеткээн. Казахстанда, Узбекистанда, Таджикистанда болгаи Туркмениядa сигенни эртеи чылдың ол-ла үеэи-биле деннээргe ораичок хөйүү белеткээн. Сенаж салырымче болгаи сигеи калганын белеткөөринче улуг кичээнгейни салып турар.

Аңгы үеде чурттуң барыын, төп болгаи чөөн районнарының ажыл-агыйлары мал чеминери белеткээриниң темпилерин улам дүргедеп бергеннер. (СЭТА).

СЭКП обкомунда болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

КЫЗЫЛ ТУКТАРНЫ—ТИИЛЕКЧИЛЕРГЕ

Бо чылдың июньнуң ийиги болгаш үшкү он хонуунда чайгы суггарылганы эң эки организастаары дээш районнарның болгаш ажыл-агыйларның социалистиг чарыжының түнелдерин чугаалажып көргеш, ол үениң иштинде чайгы суггарылганың темпизин Бай-Тайга райсиниң ажыл-агыйларында, Таеды районуң «Коммунизмнин херели» колхозта элээн бедээнин СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш республиканың Министрлер Чөвүлели демдеглээн. «Куш-ажылдың хоотуу» болгаш «Хемчик» совхозтар чайгы суггарылга планын дүрзилаштыр 53,102 хуу күүсетиилээнин демдеглээн, а июньнуң сөөлгү он хонуунда суггарылганы шөлдерин мемелде өзүлдээи 43—63 хуу болгаи (а ниити республикада ол 34 хуу).

Оон-биле чергелештир Улуг-Хем болгаш Каа-Хем районнарда суггарылганы организас чок, өөскүм темпиликт, бүгай шынарлыг чорудуп турар. Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик, Тес-Хем районнарның ажыл-агыйлары ажылдың темпизин кудулаткан, оларда сугнуң чартык кезии хей барып турар.

СЭКП райкомнары, райкүүскомнар, кодээ ажыл-агыйның болгаш суггарылга системалыын тоңчүүнге чедир тараа болгаи чайгылар үнгеи сигенни чурттуң колхозтарында болгаи совхозтарында баштайгы кезиниксиг-биле 15,5 миллион гектарда кескеи. Органы Азия республикаларының, Грузияның ажыл-агыйлары сигеи кезиидезин графикти нурнадыр чорудуп турарлар.

Чуртта ажыл-агыйлар ниитизи-биле 6,2 миллион тонна сигенни белеткээн. Казахстанда, Узбекистанда, Таджикистанда болгаи Туркмениядa сигенни эртеи чылдың ол-ла үеэи-биле деннээргe ораичок хөйүү белеткээн. Сенаж салырымче болгаи сигеи калганын белеткөөринче улуг кичээнгейни салып турар.

Аңгы үеде чурттуң барыын, төп болгаи чөөн районнарының ажыл-агыйлары мал чеминери белеткээриниң темпилерин улам дүргедеп бергеннер. (СЭТА).

Ажыл-агыйларның аразындa шилчимир Кызыл туктуг болгаш 100 рубль түнүүр акша шиналын Таеды районуң «Коммунизмнин херели» колхозка тыпсырын шиитиирлээн.

Бөдээ ажыл-агый шөлдерин суггарарының чедирген планнарын болгаш графиктерин чүгаа чокка күүседир дээш суггарымчыларның ортузунга организастыг ажылды күштелдирерин, социалистиг чарыштың дээштинин улам бедидерин СЭКП райкомнарынга, райкүүскомнарга, ажыл-агыйларның парткомнарынга, профсөвилел болгаи комсомол организациляарынга даасkан.

Республика Наадымынга уткуштур

ЧАРТЫК ЧЫЛДЫЙН КҮҮСЕТКЕН

«Тес-Хем» совхозтуң Өртең сүт-бараан фермазының коллективи онту беш чылдың бирги чылында боттарынга алган социалистиг хүлээлгезин күүседир дээш күжелиишкиннииг ажылдап, бо хүнүерде эки түнелдерни чедип алган.

Партияның тоогулуг XXV съездиниң айтыкталы өндүр чаагай программазының боттандырарының эге чылы 1976 чылда Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжын калбартыы, дээштинн чедип алыр талазы-биле СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалы коллектива кежигүнерин сорук киргеи.

Саанчылар, кадарчылар бо чартык чылда күүнеге 45 тонна сүттү садар тургаш, ам 58 тонналыг садыг. Даалгазын чедиишкиниг күүсеткеи. Партия кежигүүн, саанчы Александра Сундуевна Бадарчы республика малчиннарының Наадымынга күш-ажылчы белектеригин ужуражыр дээш социалистиг чарыштың типлекчизи боон, Наадымга киржир эргени чедип алган. Ол—чартык чылда бодунуң саан турары болук шиектеринден 13,8 тонна сүттү саггаи.

— Саанчының чымыштыг ижиигө эки түнел чедип алыры белеи эвес. 18 шиекти саан тур мен. Оларның шуптузунуң ажыы-чаңы янзы-бүрү. Ажаалда-тежээдеи эжижидиң, зоотехниктиг негелдерни күүседип турар таварылгада олар сүттү бээр, чаңы баксыраанда сүт бээр хамаан чок, садыр-байн безин баар чүве—деп. Александра Сундуевна чугаалады.

Сонтмаа Каракпановна Мөңге—база-ла хоочун саанчылар-лектердиг ужуражыр дээш социалистиг чарыштың типлекчизи боон. Наадымга киржир эргени чедип алган. Ол—чартык чылда бодунуң саан турары болук шиектеринден 13,8 тонна сүттү саггаи.

— Саанчының чымыштыг ижиигө эки түнел чедип алыры белеи эвес. 18 шиекти саан тур мен. Оларның шуптузунуң ажыы-чаңы янзы-бүрү. Ажаалда-тежээдеи эжижидиң, зоотехниктиг негелдерни күүседип турар таварылгада олар сүттү бээр, чаңы баксыраанда сүт бээр хамаан чок, садыр-байн безин баар чүве—деп. Александра Сундуевна чугаалады.

Сонтмаа Каракпановна Мөңге—база-ла хоочун саанчылар-

ТҮЛҮКТЭЭН

Каа-Хем районуң ажыл-агыйларында хөй кыргылдаазы түлүктээн. Колхоз, совхозтарның удуртукчулары, партия, комсомол организациялары, үлүсчү контролерлар кыргылданың шынарын экижидиринче кичээнгейни үгландырган.

Шүүктуларны дозуңнар, көскү агитациянын өске-дээ хевирлери-биле дээрэн. Социалистиг чарыштың негелделерин ажылдап кылган, аскылаан. Оон түнелнин беш комуктап үндүрбүшаан, нурнакчыларны шапкып-мактап турар. Кыргыкчыларның ажылының түнелнин хүн бүрүде үндүрүп, көргүзүп самбыраларында азып турар.

«Тиилелге», «Коммунизмче орук», «Октябрь 30 чылы» колхозтарда кыргылдаазы организастыг чорудуп турар. Чижээ, «Октябрь 30 чылы» колхоз 6 муң хойну кыргаан, күүнеге 242 центнер дүктү сагкан. Баштай кыргаан коданарның көргүзүү багай эвес. Кадарчы Кажин Балы-Хөө бо чылын 473 хевирдеи 507 хураганны мендиг камгалап алган. Оон хойларының бирээзинден-не 3 кг 260 грамм дүк алдырган. Малтын болгаш алган түлүүлегзин ыракта ажырган.

— Мындыг чедиишкиннерни кол үндезин чүдеп?—деп, оон айтырарга, ол хүлүмзүраан:

— Малдың чаш төлүн мендиг камгалап алыры, хой дүгүнүн эвбекшилдиг болуру чүгле оон денгилдезинден, кадарчының кыымак күш-ажылындан хамаарыжыр—деп харылаар.

Кадарчы Соян Дамбыштай бир хойдан-на 3 кг 777 грамм дүктү алган. Электрилиг хачы-биле хой кыргыының дурзулгалыг шастерлери В. Чөнова, Н. Чиркова, Н. Долбаа, К. Даваалай олар төлчет нормазын 150—200 хуу чедир күүседип, социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда чорун турар. Оларның эки ажылын «Кыргызданың шалычылары» деп эге-биле агитхуудуста мактап бижээн.

Н. ДОНГАК.

СЭКП ТК-ның Политбюрозунда

Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының конференциязының түнелдериниң дугайында

Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының бо чылдың июнь 29—30 хүннеринде Берлинге болган конференциязының ажылының дугайында СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев баштаан СЭКП-ниң делегациязының отчедун көргеш, СЭКП ТК-ның Политбюрозу делегацияның ажыл-чорудулгазын бүрүн долузу-биле үүлдүг деп көрген болгаш конференцияны эрттиргени база оон түнелдери гайбыңны, айыыл чөн чоруктуң, кады ажылдамылганың болгаш социал депшилгенің Европазы дээш демиселдиң хөрээнге чугула салыышкын болган деп санаан.

Конференцияның чаңгыс эп-сеткилдиг хүлээп алган документизи марксизм-ленинизмниң аңгылаарының болгаш тиилээринің» эргежок чугулазының дугайында база коммунистиг партияларга, Совет Эвилелинден эгелээн социалистиг чурттарга удур, социализмниң болгаш депшилгениң күштеринге удур кампанияны өскүдүп турар күштер-биле демисел дугайында конференцияның хүлээп алган документизиниң үүлдери ажыок улуг ужур-дузалыг.

Чогум утказы-биле алырга, ажылчын аңгыны капиталистиг системага чагыртырын көрүп турар кандыг-даа политиканы болгаш үзел-бодалды коммунистер хүлээвейн турар, ынчангаш компартиялар Марксчың, Энгельстиң, Ленинниң өндүр улуг идеяларынга үндезилээш, интернационалчы кадыг ажылдажылганы болгаш эп-сеткил каттыштырылгазын калбартыр деп, Европаның коммунистери онзалап демдеглээн. Бо конференция болза, Европа диптиң ажы-дүкма партияларының демниг хөделиишкиннерин быжылаарының, боттарының аразында харылзаа байдалдарның ниитиге хүлээп кордунгён норма-чижектеринге үндезилээш, ажы-дүкма партияларның интернационалчы кадыг ажылдажылгазын калбартырының фактору болу берген.

Совет улус коммунистиг ниитилелдиң тургузуушкунунга бодунуң тургузуучу ажыл-ижи-биле коммунистиг шимчээшкинниң, бүгү-ле антиимпериалистиг болгаш тайбыңга ынакшылдыг күштерниң ниити интернационалчы херээнге, тайбың, улустарның айыыл чөн чоруу, демократия болгаш социализм дээш демиселдиң херээнге төлептиг салыышкынын моон соңгаар-даа киирер дээрзинге СЭКП ТК-ның Политбюрозу бүүрелин илергейлеп тур.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНДЕ

СЭКП Төп Комитеди «РСФСР-ге автотранспорт-биле пассажирлер аргыштырарын эжимидер дугайында» доктаалды хүлээп алган.

Автотранспорт будүрүлгелериниң болгаш организациляарының будүрүлге баазалары пассажирлер транспортунуң техниктиг ажаалдазының болгаш эдилелиниң чогуур деиелиин четче хандырып ыыдаавайн турар. Автобус оруктарының болгаш кудумчуларның ажаалдазында четчестер ооҗум чайлаттынып турар.

СЭКП ТК пассажирлерни автобус болгаш таксомотор транспорту-биле аргыштырарын организастаарында бир четчестерни чайладырынче, чоңну хандырарының бедик культуразын чедип элирынче, пассажирлер транспортунуң шимчээшкин графигин шынгы сагырын хандырарынче углаган чугула хемчегларин алырып РСФСР-ниң Автомобиль транспортунуң министерствозунга даасkап. Ажылчыларны болгаш албан-хаакчыларны ажылче болгаш ажылдан, а ол ышкаш кодээ черлерниң чурттакчыларын аргыштырарын дыка эжиидер, пассажирлер транспортунуң маршрут четкизин калбартыр. Чурттакчы чоллуг массалыг эмнелеелер, спортчулар, көрүүчилер, театрлар болгаш музейлерже чедирер тускай рейстерни организастаарын, уругларны школаларже чедирерин хандырар.

СЭКП ТК пассажирлер транспортунуң будүрүлге-техниктиг баазазын хөгжүдерни дургедедирынче, автобустарның болгаш чиик таксомоторларның техниктиг ажаалдазын болгаш септелгезин организастаарын эжиидеринче, хоорайларның агаарын кыпкан хейлер-биле хирлеприн чайладыры-биле автомобиль шимчеликтиилериниң байдалын контрольдаарын күштелдирерине киҗээнгейни углаарган.

Пассажирлер аргыштырарын организастаарында четчестер өске-дээ эвилел республикаларда барып барымдаалааш, Министрлер Чөвүлелдерине, автомобиль транспортунуң министерстволарынга, ажылчы чоннар депутаттарының черлер Советтеринің күүскомнарынга чоңну транспорт-биле хандырарын эжиидер, кодээ черлерге автобус аргыжылгазын хөгжүдер, хоорайларның пассажирлер транспортунуң ыаны-бүрү хевирлериниң аразында дүүштүүлгезин болгаш харылзаалыг ажылдагдыы күштелдирер, кудумчуларны болгаш оруктарны чогумчалыг байдалга киирер тө-транспортунуң будүрүлге-техниктиг баазазын хөгжүдерни дургедедирынче, автобустарның болгаш чиик таксомоторларның техниктиг ажаалдазын болгаш септелгезин организастаарын эжиидеринче, хоорайларның агаарын кыпкан хейлер-биле хирлеприн чайладыры-биле автомобиль шимчеликтиилериниң байдалын контрольдаарын күштелдирерине киҗээнгейни углаарган.

Автотранспорт будүрүлгелериниң болгаш организациляарының будүрүлге баазалары пассажирлер транспортунуң техниктиг ажаалдазының болгаш эдилелиниң чогуур деиелиин четче хандырып ыыдаавайн турар. Автобус оруктарының болгаш кудумчуларның ажаалдазында четчестер ооҗум чайлаттынып турар.

СЭКП ТК пассажирлерни автобус болгаш таксомотор транспорту-биле аргыштырарын организастаарында бир четчестерни чайладырынче, чоңну хандырарының бедик культуразын чедип элирынче, пассажирлер транспортунуң шимчээшкин графигин шынгы сагырын хандырарынче углаган чугула хемчегларин алырып РСФСР-ниң Автомобиль транспортунуң министерствозунга даасkап. Ажылчыларны болгаш албан-хаакчыларны ажылче болгаш ажылдан, а ол ышкаш кодээ черлерниң чурттакчыларын аргыштырарын дыка эжиидер, пассажирлер транспортунуң маршрут четкизин калбартыр. Чурттакчы чоллуг массалыг эмнелеелер, спортчулар, көрүүчилер, театрлар болгаш музейлерже чедирер тускай рейстерни организастаарын, уругларны школаларже чедирерин хандырар.

СЭКП ТК пассажирлер транспортунуң будүрүлге-техниктиг баазазын хөгжүдерни дургедедирынче, автобустарның болгаш чиик таксомоторларның техниктиг ажаалдазын болгаш септелгезин организастаарын эжиидеринче, хоорайларның агаарын кыпкан хейлер-биле хирлеприн чайладыры-биле автомобиль шимчеликтиилериниң байдалын контрольдаарын күштелдирерине киҗээнгейни углаарган.

Пассажирлер аргыштырарын организастаарында четчестер өске-дээ эвилел республикаларда барып барымдаалааш, Министрлер Чөвүлелдерине, автомобиль транспортунуң министерстволарынга, ажылчы чоннар депутаттарының черлер Советтеринің күүскомнарынга чоңну транспорт-биле хандырарын эжиидер, кодээ черлерге автобус аргыжылгазын хөгжүдер, хоорайларның пассажирлер транспортунуң ыаны-бүрү хевирлериниң аразында дүүштүүлгезин болгаш харылзаалыг ажылдагдыы күштелдирер, кудумчуларны болгаш оруктарны чогумчалыг байдалга киирер тө-транспортунуң будүрүлге баазалары пассажирлер транспортунуң будүрүлгелериниң болгаш организациляарының будүрүлге баазалары пассажирлер транспортунуң будүрүлгелериниң болгаш организациляарының чүрттанчы чоппу хандырарының бедик культуразы, 1976 чылдың болгаш оңгу беш чылдың онаалдарының хүүсеи бетинде күүседир дээш социалистиг чарышты калбартырын сүмелээн.

Хоорай транспортунга калбак шеф дузалын көргүзерин, оон ажылынга хөй-ниитичи контрольду күштелдирерин, пассажирлерни үлегерлиг хандырарының коллективи болган бригадазы дээш шимчээшкинин улам калбартырын, транспортка комсомолчу-ашыктар акциаларын тургузарын ВЦСПС-ке болгаш ВЛКСМ ТК-га даасkан.

СЭКП ТК автобус болгаш таксомотор будүрүлгелериниң коллективтерине партийжи-политиктиг ажылдың дедлелин бедидерин, партия эге организациляарының ажылының арга-методтарын улам сайырадгайжыдырынче улам киҗээнгей салырын, чоллавчылар аразынга корум-чуруумну бижыглаарын болгаш кижизидилге ажылын күштелдирерин, пассажирлер транспортунуң ажылының ылаптыын болгаш үзүктелишкин чогун чедип алырын, эки ажылдыг будүрүлгелериниң болгаш будүрүлге муреикчыларының аразында доктаамал тургузарын эвилелдешкен республикаларның Компартияларының ТК-ларынга, партия райкомнарынга болгаш облкомнарынга даасkан.

ДЕМИСЕЛДИҢ АВАНГАРДЫНДА

Тайбының болгаш улустарның айыыл чок чоруунуң херээ дээш демиселге бистиң партиявыс бодувуң күжелиишкиннерин коштапас дээрзинниң дугайында Л. И. Брежневтиң моделгели улуг күштүү-биле чагыланып турган. Леонид Ильичиниң ол медегленнн Таджикистанның эртемденнери пэни-биле деткип турар болгаш тайбыңны кадагалап артырар база быжыглаар дугайында партияның сагыш салышкынынга харыы кылдыр. СЭКП-ниң XXV съездиниң совет эртемденнериниң мурнунга салган соругалаарын күүседирнивче утланган чогаадыкчы дилээшкиннерни болгаш шинчилелдерни улама күштелдирер.

Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының конференциязының дүшкүүрлүг чорукту улам ынай чавырыылдырарынга, тайбың, айыыл чок чоруң, кады ажылдажылга болгаш социал депшилге дээш демиселдиң чедиишкиннии болурунга идегин бээр дээрзинге бүүреп турар бис.

С. РАДЖАБОВ,

Таджик ССР-ниң ЭА-ының ниитилел эртемнериниң салбырының академик-секретары.

Душанбе.

ЧАҢГЫС ЭП-СЕТКИЛДИГ ДЕТКИИШКИН

МӨҢГЕ ТАЙБЫҢ ДЭЭШ

Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Берлинге болган конференциязының үезинде бистиң алдарлыг Коммунистиг партиявыстың Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Леонид Ильич Брежневтин чугаазын республикэ типографиязының коллективинин кежигүнэрэ улуг сонуургалбиле дыңнап, солунналрдан помчээн бис. Леонид Ильичиниң Берлив конференциязынга марксизм-ленинчи эртемге үндезилеттингеи хары утказыг чугаазында айыттынган чүүлдерни болгаш түнелдерни бүрүнү-биле чүүлдүгзүнүп турар бис.

Тайбың кайы хире үнелиг, тайбың кайы хире хоозуралдыгыл деп чүвени мен. Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи болганымда, билир мен. Дайын эгелээрге, бола типографиядан аныяк-чалыы оол фронтуже чоруткаш, совет удуртуп улуг Гиилелгезинин чылы—1945 чылда оол келгеш, бо хүнерге чедир мынаа өрүкчүлеп ажылдап турар мен. 30 ажыг чылларда тайбың хүннер кайгамчыктыг уре-түнелин берген. Бистин коммунистиг күш-ажылдың будүрүлгеи планныг даалгаларны үргүлчү ажыр күүседип турар.

Европага болгаш бүгү чер ортузунга киргинга тайбың болгаш кады ажылдажылга дээш демиселге СЭКП-ниң XXV съездиниң хүлээп алганы тайбың болгаш улустар аразынга кады ажылдажылга дээш, улустарның хостагазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш программазы онза чугула болдуг боон турар.

Делегейнин дүшкүүрлүг чоруунуң сөөлгү үеде чавырыышкыны дээрге, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болгаш оон Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Леонид Ильич Брежневтин үр болгаш кызымаккай демиселивиин база түнелдиг болур. Партияның болгаш чазактың гайбын камгалалынга доктаамалы сагыш салышкынынга харыы кылдыр бистин типографиянын коллективи моон-даа сонгаар улам эки ажылдаар.

Б. ПОТАПОВ, өрүмчү.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ЧӨӨН-ХЕМЧИК РАЙОНДА СУГ-АКСЫНЫҢ № 61 СОҢГУЛДА ОКРУГУНУҢ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫНЫҢ ДЫҢНАДЫЫ

«Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулда дугайында» Дүрүмнүн 53 болгаш 55 үүлдеринге дүүштүр округтуң соңгулда комиссиязы Суг-Аксының № 61 соңгулда округунаан Тыва АССР-ниң Дээди Совединге депутатка калдыкат кылдыр 1950 чылда төрүттүнген ЛБСЧ-ниң кежигүнү, «Суг-Хөл» совхозтуң чоллачызы, Чөөн-Хемчик районуң «Суг-Хөл» совхозунуң ажылчыннарының, кодээ ажыл-агый специалистериниң болгаш сэбэн-хаакчыларының шиитя хуралында депшиттирген Александр Анай-оолович Моңгушту 1976 чылдың июль 1-де бүрүткээн.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Суг-Аксының № 61 соңгулда округунуң соңгулда комиссиязы.

РЕВОЛЮСЧУ, ДАЙЫНЧЫ, КУШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР

«Шынның» шериг-патриоттуг үндүрүлгези № 6

Допчузу-биле

САЛЬСК ХООРАЙНЫҢ ШЕРИГ комиссары подполковник В. Горовенко Сальск элеваторунда эзлечет мастери И. Лантеке ыры үгда үш орденин тывыскан.

Танкист И. Лантев фронтудан чүдө чангыс медальдыг чанып келген. Даймы чылдарында эрес-маадырлыг чоруу дэмп ону кажа удаа орден, медаль-биле чалапкан дугайында бижиктериниң кирии турганын ол билир турган. Ынчалзажок гулчуушкуннарының дүргеп, чидиг боот турганындан оон шаңнаткан хынаалары эзинге четпейн турган. Бодүүн солдат ол дугайын дайын чылдарында-даа, эрткен 30 чылдарның дүргузунда-даа, чогуур чердерже бижин кирбээн.

Оорлуң сүмелээнин ёзугаар ол чоокта чаа Москвадже чагаа бижээн. Оон доваан-на мындыг харын келген. «Эргим Илья Сергеевич! Фашистерниң Ясы-Кишинёв болуун чылча шаварымга эрес-маадырлыг болганывыңар дээш Силер Кызыл Сылдыс орден-биле, Югославиянын хостаарынга коргүскен маадырлыг чоруунар дээш Ада-чурт Дайыны орденинин ийиги чергеан-биле, Берлин чоогунга болган гулчуушкуннарга эрестиг чоруунар дээш Кызыл Тук орден-биле таңнаткан-дыр силер...».

Маадыр танкистиң чаңгыс чер чурттуглары чылы-биле хүндүлээн.

* * *

Кызыл Туктуг Кара далай флодунуң далайжылары чайгы бо хүнмерде экипдиримнинин бүрүзүнүң эки түнелзи дээш чарыштыг эрттирип турар. Ук чарыштың бирги одуруунда суг иштинге чоруур хемелер-биле демнеежир «Очаков» корабльдиң экипажы чоруп турар.

Чоокта чаа «Очаков» Шериг-Далай Флодунуң Кол командылакчызының тугунуң адаа-биле опредилгени эрттирген. Оске корабльдер-биле кады кылганы опредилге-шериг экипдиринишкинниге эки ынаңнарын ол коргүскен. Одаар чүүлдүг чангыс танкерден бир угда элээп хой корабльдер кончуг дүргеп ап алган, опредилгени үргүлчүлеп турган.

Эң эки даймычы белеткелээ дээш «Очаковтуң» командири В. Шепелевке Совет Эвилелиниң Флодунуң Адмиралы С. Горшков бодүүнүң адын сайгарып далай дуранын белек кылдыр тывыскан.

* * *

Шыдырда талазы-биле делегей чемпиону А. Карпов чоокта чаа Кызыл Туктуг Оожум океан флодунуң даймычыларынга аалдап чораан. Анда болган улуг ужуражымышкынга делегей чемпионуну келир үеден маргылдаларга белеткелдиң дугайын чүүлээп берген болган хой санныг айтырыгларны харылаан.

Ужуражымышкын соонда 25 холге чемпион-биле мартылдап болган. Анда спорт мастерлиг кандидат аңаа даймычы В. Курило бир ган ап, чемпионну утка.

* * *

Чогаалчы Евгений Носов Москвавың Ленин орденниг шериг округунуң даймычылары-биле ужураскам.

Е. Носов даймы чылдарында танынга удур артыдлеринин кезээзинге даймадыжын чоруп турган. Ол Ленинградтың чоогунга аар балыглаткаан, даймычы оруун доозкам. Ада-чурттуң Улуг дайынынга совет солдаттарының эрес-маадырлыг чоруунуң дугайында бижээн чогаалдарындан үзүндүлерин ол даймычыларга ынчуп берип, чогаалдың чаадырларының ам кайда чурттап, ажылдап чоруурун таныштырган.

(«Красная звезда» сөлүндэн.)

Эки турачыга сөс

Латвияны хосташканым

1944 чылдың январь 30-де Деражво суурну хостаары дээш демиселге шавар халдаашкын үезинде солагай будумче балыгладыкан мен. Март айда Грузияда шериг госпиталынга келгеш, июнь айның 27-ге чедир эмнедип турумда, балыым эттиигеп. Шериг гарнизонунуң оваа кылдыынның төлээзи капитан дужаалдыг кижи келгеш, моон-биле беседа кылган:

— Че, силер Тыва Арат Республикадан келген эки турачы кижи-дир силер, балыыңар эттиигеп-дир, чанар силер бе?

— Ййе, эки турачы кижи мен, дайынның төнчүзүнге чедир фашистерни сокчур солуула-биле келген мен, ынчангаш мени база катап фронтуже чоруурарын дилеп тур мен.

— Бир-тээ силерниң салган соруганар ыяыг болганда, бистиң талавыстан удурлавыр чүве чок тур, тулчуушкуннарга улуг чеднишкиннерлиг бодурунарны күзеп каайн.

Шак ынчалдыр фронтуже катап чоруурумну чепшеэрээп, 27-ги курлавырда дивизиянның 88-ки полугунче чоргудукан.

Августуң 16-да бир эшелонну четчелээп, Украинаның 4-кү фронтузунче чорудукан. Полтава хоорайга чедип чорууступ Дээди Кол командылал черинин дужаалын ёзугаар маршрут ескерилген. Бистиң Латвия ССР-ге чедирин келгеш, 204 дүгээрлиг курлавыр полугунга үүлээдип бергеп.

Мен 5-ки танк бригадазының мото-аңгыжы батальонунуң стаңкотуг пулемет ротазының дайынчызы апарган. Маңа киргеп расчёдум интернационалчы составтыг болду: расчёттуң командири бичө сержант уранын Андрушенко, бирги шыгаакчы мордва Насиров, ийиги шыгаакчы мен, ок даамкычылары орус Петров, марий Сотников. Бо мотоаңгыжы незектиг составывыс чартык ай дургузунда стаңкотуг пулеметту болгаш танкинаны ескерип эртиивис.

Сентябрьның 14-че дүнеинде бистиң кезээвис камгалалга чыткан шериг кезектерин солуду, бүгү танкыларны этакелде үнер туруштарынга чедиргеш, ыяк чажырын кагылаан, мото-аңгыжылар траншеяда база-ла бедеп турганнар.

Немецтер дүне бистиң кезектиң туружукче артиллерия, миномёттан хире-хире болгаш-ла кезек бооп каап турганнар. Бистиң танкыларывыстың даажыңдан-на ынчап турар хиреллиг. Эртенгиниң 4 шак үезин турда-ла, катюшаларның даажы дыңнадып, дээрже кызыл оттар үдэй-үдэй ужуттуп-ла үнүп, сөөм улаштыр артиллерия, миномёттарның аңгы-аңгы калибрлеринең янзы-бүрү даштары дыңналыр, кулак үрүк апарган. Оя-да үеде агаарда шүүргедекчи самолёттарга үдеттирген бомбардировщиктер дайзыннының кырынче бомбаларны төп эгелээн.

Агаарда бир могаан, бир ак ракеталар хып үнүдүлер, шыдаппайн маңап турган танкылар туруштарындан халыжып-ла үнүдлер, оларның кырында болгаш соомда автоматчиктер. Танкылар траншеяларны эртип турда, траншеяда чыткан адыгжылар болгаш пулемётчиктер тура халыпкаш, күүдүг ура-биле атакалап кирип-тивис.

Бирги шыгаакчы Назировбиле иликпок пулеметдувус сөөртүр тудазындан апкаш, бурунгар салчыптывыс, немецтерниң чыткаш траншеязы ырак эвес арты, автоматчиктер траншеяже кире халыжып берген, дириг артыкан немецтер-биле аткылажып турда, пулеметтарны траншея эрииже салыпкаш, дескен немецтерни соомдан кыргый түдүп тыдыр бис.

Оя үеде бистиң артиллериявыс дайзының ийи дутаар траншея камгалалын буза берип турган, а танкылар улам бурунгаардан чорупкан, пулеметтарындан, пулеметтарындан атыпкаан. Ийиги траншеяда чеде бергеп немецтерниң от точкаларын чуура бастырып турганнар.

Маңа чораан расчёдум ийиги траншеяга баргаш, база-ла немецтерниң туруштарынче адып эгелеливис, оске расчеттар база-ла адып турганнар. Хүн ажыр, ямыр дүшкеп, автоматтарывыс, пулеметтарывыс даажы чоорту ажаажок, артиллерил, миномет снарядтары ыйла-хаая кээп частып турар ямыдыг.

Ыаартазында, сентябрьның 15-те, ыаң хаяапы чырып орда, атмалажыышкын база катап дыңмиреп эгелээн, немецтер танкыга үдеткеш, удур шавар халдаашкынны кыптинар, бистиң ротавыска 14 пулемет турган, аравыс он, он беш метр кылдыр чыдыпкаш, адын турган бис. Немецтерниң артиллериязы, минометтары бистиң чыткаывыс мөөнеттингеп от точкаларывыче күштүг адын турганнар.

Бир сынарад бистиң расчеттүң мырыңай чанында каап чаңылган, мени бир-ле чүве далдыр шаанкан шыкаш болган. Сынарад бүүдүүзүү бажыңының солагай талазынга дегтеш, куйгаңы чара шаапкан болду, бергүм, ырадыр чаштай берген. Бир мыннап келирими, тура халып келген тур мен, оон катап чыда дүштүм, коруп чыдарымга, командирим арны кызылмыңы хан—хавааның сөөгүн буза дээштеп болду, бирги шыгаакчы черде аңдарып-дүүдерлин чыдыр—бүүзүүр иштинче кире бергеп, шүүтүүс бадыгланган болдувус.

...1945 чылдың февральда 37 дүгаар алыгжы камгалал буза шавар дивизия Курлянды чартык оргулукта Ловель хоорайны хостаары дээш, немецтериң камгалалын буза шавар халдаашкынче киргеп. Бо кезекке база-ла стаңкотуг пулемет расчедуңуң ийиги шыгаакчызы болуп чораан мен.

Бир түлчуушкун соомда дүн эртип, эртен чер чырып орда көөрүүскеде, мырыңай немецтер-биле холуушкан болдувус. Аткылажыышкын база катанда чидиглеңип-ле эгеледи, дүүш үезинде бир үүгүрже атакалай бердивис. Маңа чораанным батальондан ийи хүнүң түлчуушкунумуң соомда ажоо ижижи арткан дижип турар чораан. Хүүрже атака үезинде маннажып орувуста, маңа солагай талакы холум зартылап диди, холум аңаа, чүгле хойду үшнаштыр хая төктүп турар мыядыг. Онуда тоовайн аткылажып-ла чордум...

Үшкү бадыымдан бир ай чартык хире госпитальга эмнеткеп эттиидим. Оон базала фронтуже хаптым, бо удаазында 65 дүгаар гвардейжи адыгжы Сибирь дивизиязының 57 дүгаар полугунга барып кирдим. Бо кезекке база-ла стаңкотуг пулеметтүг ийиги шыгаакчыны болдум.

Майның 8-тиң эртенинде бистиң дивизиявың 56 болгаш 56 дүгаар полктары шавар халдаашкынче киргилээн, дүн соолдуңде бистиң 57 дүгаар полк оларга каттыжар турган. Дүштеки чеминиң соомда ийи хүн чиир кургаг чемин, тыртар таакыпты болгеш ок-чемзекти ап алгаш, мурнуку шугума чедир бичии арыг ыяы черге келгеш, командя ёзугаар доктаай бергеп бис. Аңаа дыштанып, таакылап турувуста, арыгдан полк командири, штаб начальниги база адыютанттызы үжелээ аъттарлыг үнүп келди.

Командирниң оралакчызы полкту батальон айбы-биле чыскаавышкаш, командирге плеткеди. Поли командирня подполковник Самбровский:

— Эштер! Бистиң үр үеде маңаа келген тиилелгевис келгеп дир. майның 8-те немец-фашистиг шеригниң командылал черн чуган чок дүжүн бериишкинге ат салгандыр.

Мооң-биле даймы доозулганы оз-дур—деп чорда-ла, чыскаалга турган солдаттар, офицерлер чиртилеп ураласп, бот-бөгтарын куспактажып, ойнажып, өөрөнүүстеп карак чаштары токтүп ноэп турду...

Т. ТАРЖА,
тыва эки турачы.

ДЕЛЕГЕЙГЕ БЫЖЫГ ТАЙБЫҢ ДЭЭШ

Ат салыышкыны чоруп тур

АРТИСТЕР ИЗИИ-БИЛЕ ДЕТКЭЭН

Кызылдың нуш-ажылчы коллективтеринде, албан организацияларында Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Стокгольм кыйгырыының адаанга ат салырынга турасиааткан хуралдар, митингилер үргүлчүлеп турар.

Дүштекиниң ийи шак. Тываның хөгжүм-шин театрының делгем залынга коллективтиң кежигүннери—хөөчүн болгаш ашыдж артистер, оске-даа ажылдакчылар чыглып кедгеп. Кыйгырыг адаанга ат салырынга турасиааткан митингиниң партия организациязының секретары Ч. Монгуш ажыткаш, тайбың камгалалының республика комитединиң харыысалгалыг секретары Л. Чадамбага сөс бергеп.

— Амгы үеде чер кырынга быжыг тайбыныы бодарадыш, ону бүгү таладыг камгалаары тайбыңга ынакшылдыг болгаш ак сеткилдиг кижи бүрүзүнүң хереэ болур. Ынчангаш СЭКП Төп Комитединиң, Совет чазактың чеңсекти эндере будурериң болдурбас, чеңсегленишкинни дужурер дээш база делегейге тайбыңны быжыглаар дээш могалгышылар чок чорудуп кедгеп иштики, даштыкы политиказын бүгү совет кижилер, аңгы-аңгы диптериниң бурунгаар дешилгелиг улустары чүүлдүтүнүп, деткип турар. А Тайбыннын Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Стокгольм кыйгырыының адаанга ат салыышкыны бо чаагай керекке база улуг идиг болур дээрзин оратор демдеглээш, массалыг кампанияга идепкейлиг киржиринче митингиге келгеннерни кыйгырган.

Дараазында коллективтиң хөөчүмнарының бирээзи, Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи М. Рамазанова сөс алгаш, мынча дээн:

— Бистерге, Ада-чурттуң Улуг дайынының аймыг-халавын көрүп артыкен кижилерге, тайбың чүүден артык үнелиг. Ынчангаш ол дээш демнеежирги бистиң дорт болгаш хүндүлүг хүлээлгевис-тир, эштер.

Чуртувусту ажедеп, чоңувусту куладыр дээш оор ёзу-биле бисче халдаан фашистиг Германияны чылча шапканыыстап бээр 30 ажыг чылдар эртикеп. Ынчалза-даа империализм бодунуң агрессив, дарлакчы мөзүүзүн ам-даа салбаан, Азия, Африка, Латин Америка чурттарында муң-муң улуг биче кижилер өлүм-чидимге таваржып, ашпап-суспап, чарып-аржып турар. Ынчангаш бир спектакледен кирээн орулгавысты тайбың фондузунче шилчидер дээп саналдыг мен—дээп.

Ада-чурттуң Улуг дайынының киржиичизи Н. Раздобреев, аныяк артист А. Оюржаа, артист В. Серен-оол болгаш оон-даа өскелер аңаның саналын изии-биле деткээнер.

М. ХЕНЧЕ-КАРА.

ЧУРУКТА: хөөчүн артистерниң ат салып турары.

ФОНДУЖЕ ШИЛЧИДЕР

Тайбыннын Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Стокгольм Кыйгырыының адаанга ат салыышкыны бистиң районда уламчылап турар. Бо хүннерге чедир аймыг-ишчи 15 коллективтерге хуралдар, митингилер эртикилээн. Аңаа дайынның белгаш нуш-ажылдың хөөчүнары, амыдыраалчылар, колхозчулар, тускай эртемниглер, аныяк өскенниң төлээзиери—шупту 1960 кижи киржип, оларның 90 хирези санал-оналдарын берген.

Каа-Хем хомур-даш разрезиниң Чадаанада участогунга болган митингиге Ада-чурттуң Улуг дайынының киржиичизи, нуш-ажылдың хөөчүну машинист Е. Фролеников сөс ап, чүве чугаалаваш, мынча дээн:—Массалыг узуткаашкыннын чепсектерин эндере будурери дээрге чер кырында быжыг тайбыңга, кижилериниң тургузунчу ажыл-иижинге, бурунгаар дешилгеге дорт кыжаныышкын-биле домей-дир. Ынчангаш чепсегленишкинни дужурер дугайында Стокгольм кыйгырыын изии-биле деткип, оон адаанга адымны нүүелдиним-биле салып тур мен.

Даразында база дайын киржиичизи, коллективтиң хөөчүннарының бирээзи В. Корчума болгаш өскелер-даа тайбың фондузунче 300 рубльди шилчидерин саналдаан. Ону амыдыраалчыннар изии-биле деткээн.

СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң амыдыраалчыннары 300 рубльди, а АТБ коллективи бир хүнүнүң ажыл төлевирин тайбың фондузунче шилчидерин шиитпирээн.

Х. МОНГУШ.
Чөөн-Хемчик район.

ДЭЭР КЕЗЭЭДЕ АЯС ТУРЗУН

Боо тудуп, седеме чайыл, бодум барып киришээн боз, дайын болгулаан черлерни шериг аъбаны, аян-чоруктарга чораап, каш удаа коргүледим. Снарядтарга сый аттырглаган шиптарның будуктары эм-даа привээп, оңгуларның ойбуңнары ол-бо чыткылаар. Белоруссияның тулаалыг эзимиеринден дүжүр аттырган самолёттарның артынчыларын, дат тудуп чий берген бооларны, солдат курлар толуларын, демир бортгери болгаш дайынның оске-даа үржүктарын хараадал база хаяы бодалдарга бүргедип турган корген мен.

Ынчан бежен чылдарным төнчүзү турган үүве. Минск облазында бир колхозка дүжүт ажаан адымышкынга киржири-биле оорум солдат оолдарыны удуртуп чеде берген мен. Суурнуң бир кыдында ийи каът оскүс уруглар бажыңында ыяк төктүп турар мыядыг. Оңудаа тоовайн аткылажып-ла чордум...

Үшкү бадыымдан бир ай чартык хире госпитальга эмнеткеп эттиидим. Оон базала фронтуже хаптым, бо удаазында 65 дүгаар гвардейжи адыгжы Сибирь дивизиязының 57 дүгаар полугунга барып кирдим. Бо кезекке база-ла стаңкотуг пулеметтүг ийиги шыгаакчызы болдум.

Майның 8-тиң эртенинде бистиң дивизиявың 56 болгаш 56 дүгаар полктары шавар халдаашкынче киргилээн, дүн соолдуңде бистиң 57 дүгаар полк оларга каттыжар турган. Дүштеки чеминиң соомда ийи хүн чиир кургаг чемин, тыртар таакыпты болгеш ок-чемзекти ап алгаш, мурнуку шугума чедир бичии арыг ыяы черге келгеш, командя ёзугаар доктаай бергеп бис. Аңаа дыштанып, таакылап турувуста, арыгдан полк командири, штаб начальниги база адыютанттызы үжелээ аъттарлыг үнүп келди.

Командирниң оралакчызы полкту батальон айбы-биле чыскаавышкаш, командирге плеткеди. Поли командиря подполковник Самбровский:

— Эштер! Бистиң үр үеде маңаа келген тиилелгевис келгеп дир. майның 8-те немец-фашистиг шеригниң командылал черн чуган чок дүжүн бериишкинге ат салгандыр.

Мооң-биле даймы доозулганы оз-дур—деп чорда-ла, чыскаалга турган солдаттар, офицерлер чиртилеп ураласп, бот-бөгтарын куспактажып, ойнажып, өөрөнүүстеп карак чаштары токтүп ноэп турду...

Т. ТАРЖА,
тыва эки турачы.

Уттайн чор мен

Чаа амыдыраал дээш Тывага бөөп турган революсчу шимчээшкинге Бии-Хемниң Өөк, Туран чурттуг ядыы тараачыннары белгаш араттары идепкейлиг киржип турганнар. Бистиң черге бөөп турган нуйак байларның үймээннериниң баштыңнарын белгаш чыяча шаптырган антарның артынчыларын тударынга ук черниң орус, тыва чурттанчыларын кызыл партизаннар идепкейлиг киришкирип турган. 1930 чылдың эгезинде бир ындыг болдуктуг тудуп турган үеде Дагбалдай ажыл-биле кады Оюн-Шивиниң улуг ковурүүн таңнылыдап, эртикен-дүшкен кижилерни хынап турдувус.

Оон бээр 46 ажыг чыл эрткен. Ынчалзажок Дагбалдайның бир дүне меңээ чугаалаан чугаазы ам-даа уттундурбаан. Ону бистиң ажыл үениң аныяктарынга сонуургадыксадым.

Маадыр Дагбалдай Оюн Шивиге чурттап зораан кулак оруктарның хөлечин чораап кижи, ынчалтаа орус сөстүүжө эки билир, амыдыралдың эки-багын-даа эки ойлаарын билир чораан. Ол дүне оон мөөн чугаалаан чугаазы бо-дур:

— Ынчап, 1919 чылдың чаймынында, кулак Черноусовтуң ары чигирлэр хөй доскаарлаарып утбан кадай-биле ийи-дээн кадарын турдукус. Бирде хүн үгбан төрелериниче чоруурүй барган. Ажылдан хүнзээш, кежээликтей чадырымга чанып келдим. От салып, суг суглаш, чем кылыр деп олурумда, тадырже бир кижи мырө халып келди. Шериг хевтиг, орус кижи болду. Ол кижи мени дораан танып каап:

— Экии Дагбалдай!—деп мендиледи. Мендиге харыылаш, тура халып келгеш, топтап коорумге, холечиктеп турарым башкы оглу-биле кады оөң бажыңынга үргүлүү кедир Ценкин деп ак офицер болду. Арнын иштиг дээш, чуроом согары дүргедээн, дербус апарган тур мен. Коңчуг дайзын мээң дүвүреп турарымны эскербээп боор оң.

— Кортпа, Дагбалдай. Мени эки билир-де болгай сен. Багай чүве болава. Чааскаан сен бе? Черноусов бар бе?—деп-леп айтыргалады.

— Чааскаан мен, чанчып. Хозяин бар. Ажылдан чораап чаа келдим—деп тарыыладым. Мен ону шыпаа-да эки танымыр мен. Черноусовтуң оглу Давытка-биле ийилдиргеп Туран. Үс араазынга чеже-даа катап соорткеп мен.

— Партизаннар зоруп тур бе?

Партизаннарның дүшениппе таныыладып чоруп турарын билир-даа болгумза:

— Чок, долулбес-тир. Мында чоруп турганнар—дидим.

— Коңчуг эки-дир. Менде сенден дилег бар. Бис кыылдарны демей-ле тиилээр бис, оөң соопда эки таңнаар мен. Оон келирингге, бо боопу аңаа бээр. Черноусовка баргаш кел. Бижик чедиргеп кел. Кымга-даа көрүлбес сен аа—дидир.

— Чаа чанчып—дигилеп, могейгилеп каап турдум.

— Бистер коңчуг эки таныктар аа. Мен аштаан, чемден кыл—деп дужаады. Сарыг пайны агартыр сүттээш чаа быжырган хлеб кезиир, ары чигирип тавакка долдуруп каап бердим. Харамдыгын чемнешип орарындан бо чоокта тоттур чем чиксээп илдеп болду. Улуг от ужудуп бергеш, суурже хадыпластым. Орук ара хөй-ле мүүлдер бодаалыма кирди. Чаа-ла доктаап кел чыткан хоргуг амыдыралга бо байларның болгаш кулактарның кайы хире хора чедирип турганын бистер эки билип турдувус. Партизаннарга дуза-лашкан дээп улуг, биче кижилерни араатанныг бау-биле одуруп турганнар. Меня билип кагза, оларның холуудан уштунмас боор мен деп-даа бодаа мени дүвүредип чорду. Суурнуң ядыы талазынга Сергей дээр орус тараачыл чурттап турган чүве. Кызылдарның аңаа бүдүү чыглып кээрин моөң мурнунда-ла эскерер кижи мен. Ол баазынга будуу чеде бердим. Ирей, кадай шийлээ олур. Менди содушкаш:

— Менээ партизаннар херек дилдим. Ашак кадайныче чиктиг кылдыр коргулаш.

— Сеңээ база херек бе?—деп удур айтыды.

Дыка херек, сеңээчиг чүве дыңнадым—дээримге, ашак хандыя шагынче коргудеп хаарылады:

— Далашпа, олур.

Элээп болгында эжиктен оожуму коңчуг кылдыр сонгай берди. Сергей ирей тырпаныжын адырган хевээр, уткуштур үүшкен. Удаваанда мөөн кадыы колечиктеп оскен эжим Алексей Глухенко бо кирип келгеш, өөрүй-де бердим.

— Эжим, Дагбалдай, Партизаннарны түге хереглей бердиң?—дидир. Хөй чүве чугаалажып-даа, демги чанчыннып бижинин хөйжумдан үштүп бердим. Алексей ону номчуп чорүй, меня куспакташ, бир биилдээш:

— Эр-хей-дир сен, эжим—деп, өөрөэн сеткилин илереткеш, үме халыды. Удатпан чок эдээн хей кижи кирип келп, бистер-биле мендилеппидер. Көргеш, дыкпаан чүвемни шуптузуп оларга чугаалап бердим.

Чыыча шаптырган доорбечилер белүүшүп, бапшыңы ак офицер кижига-даа тутпаан, сонгаар деэш кирер дээш Черноусовтан аът-хол, аъш-чем белетке деп бижик чоруткаш Алексей өөрүнге чугаалап берди.

— Маңаа кээрингге Дагбалдайны черле кагбас сен дээдир. Ынды коңчуг кара сагыштыг идепттер болгай. Оөң кайнаар чоруткаңын биилеп ижижи чок турааш дээш сени одуруп каар деп турганы ол ышкажыл—деп, эжим шынынга чугаалады.

Ак офицерни тударынга-биле он кижи чоруптувус. Орукка Алексейниң меңээ «Баштай сен чадырынче кирер ижес сен бе. Одут болза «Черноусов чедип келди. Баштай мени барып кор дээш чорудупту дээр сен. Удуп чыдар болза удам эки деп чагаанын ёзугаар. чадырны коңчуг оожум бакыладым. Чанчып отче коруудур чыдып алган шыладыр удаан чыдыр. Холунда боозун салбаан. Партизаннар чадырны бүзөлеп келдилер. Алексей баштаан беш кижи чадырже дүрген кире халаап, удуп чыткан дайзыныы кыскыктырбайн хүлүп алдылар.

Эртемниде туттурган ижижиин Туранче ашпаар деп турган, эжим менээ:

— Сен бо чоокта турба, ырадыр дожуп чоруй бар. Аътарның оруу чок-даа болза, сенден оң-олаан шегээр чадаавас деп чагаан үүве. Туттурган офицерни Туранче ашпаар чыдарда холуңун хүлүүн тергеним сонуу дутуунга бүдүүзүе этиидип алган чүве-дир. Ак-Дагның Улуг-Арт кырынга улус бичии дыштанып дээш доктаай бээрге, можа түдүп чораан партизанның ламчызын ушта соп алгаш, оөң бажынче сопкаш, ыыргай шарлап иштинче деэлп бар чыдырда, ону аңаа боолап каап деп сөөлүнде дыңнаан мен.

Сөөлүгленип ходелип турарыг бо-дур. Чоппуң дайзынарынга ак орук турбас деп эжимниң сөглээн сөөлүн уттайн чор мен».

Маадыр Дагбалдай ам чок. Оөң дүнмалары, оглу Бии-Хемниң Ленинада чурттап ажылдап чоруурлар. Кедир үеним салгалынга эки амыдырал дээш бистиң өгбүлелеривис орус, тыва ядыларның канчаар демнеежин чорааныының дугайын Бии-Хемде чурттап орар улуг пазылыг улус, бистер, ам-даа ой-ойлеп чугаалажым бээр бис.

М. ДОҢГУР-ООЛ,
пенсионер.

Бөгүн—Далай болгаш хем флодунуң

ажылдакчыларының хүнү

ДАЛАЙ-ЭРИККЕ ШАЛЫПЧЫ АЖЫЛ

Байырлалдарны күш-ажылчы бедик чедиишкиннерлиг үүкүүрү совет кижилерге чаагай чаңчыл болу берген. Далай болгаш хем флодунуң ажылдакчыларының хүнүнүң бүдүүзүнде далайжылардың социалистиг чарыжының калбарышкынының дугайын далай флодунуң министрининг орлаакчызы Г. Я. Пясоцкий СЭТА-ның корреспондентизиннге чугаалаан.

— Далай болгаш хем флодунуң ажылдакчыларының хүнүн доктаадып тургускаш суг транспортунуң ажыл-ишчилериниң дугайында Коммунистиг партияның болгаш Совет чазааның сагыш салышкынының бодытказы болган — деп ол дээш. — Ол болза бистиң ажылывысты-даа, коммунистиг тургузуушкынүүн ынчур улуг сорулгаларын шиитпирлээринге далайжыларның салышкынының-даа бедик үнелээни ол-дур.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының ажылдап кылганы тайбынның программазын чайгылыш чокка амыдыралга боттандырары эске күрүнелер-биле бистиң чуртувустуң экономикатыг харылзаларын улам ынай калбартырыкка чедирип турар. Бо хүнневте совет транспорт флодунда өйн-түн хире судно бар. Олар делегейниң барык 1200 порттарынга барып турарлар.

Далай флоду тоску беш чылдың планын хүүсаа бетинде күүседкен. Чедип алдынган чедиишкиннер — далайжыларның эрес-маадырлыг ажылының түннели. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн белдиреринин бүсели-биле чүк салыргазы чижээ-биле 70 хуу, порттарда ажылдарның хемчээли — 85 хуу ковуйлаан.

Онгу беш чылда чурттуң сагыг флоду инити тоннажы 5 миллион тонна суднолар-биле неметтиңер. Порттарга судно доктаар чаа-чаа черлерни, специализастаттынган комплекстерни тутқулаар. Чаа техниканы алыры-биле ажыл шүүт өүде бербес. Оны эң ёдуүбиле, долу хемчээлдин-биле ажыглап билир, бүдүрүлге сорулгаларын шиитпирээрде ажыл-агыйжы болур херек.

«Рубль бүрүзүн, ажыл шагы бүрүзүн, продукциянын тонна бүрүзүн ылаавылаглыг санаар болгаш ажыктыг ажыглаар...» — деп. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң партияның XXV съездизинге чугаалаан бо сөстери далай флодунуң ажылдакчыларының социалистиг чарыжының дозуму болу берген.

Судноюң септелгеге киирер аразының үезин узадыры дээш «Медногорск» теплоходтуң экипажының эгелээшкини ажылдакчыларының шүптүзүнүң арге-ажыы дээш сагыш чоналаашкыны-биле долдунган. Ол мурнакчыларның шимчээшкининиң флотка калбап-биле деткээни беш чыл тургузууда флоттуң ажыглалга ажылдап турар үезин 13 хонукка ковуйлдир ярганы берген. Оон түннелинде миллион тонна чүктү немей соорткен.

Флотка ажылдың ажыктыын бегидиринге социалистиг чарышты комплекстиг чорудары чугула ролдуу ойнаар, ол бүгү адырларны хаара тудар, чижээ, Кара далай пароходствозунуң, Одесса—Кишинев демир-оруунуң болгаш Одесса областың автотранспорт эргелиниң чарыжы-дыр, оны СЭКП ТК чүүлүүр деп көрген. Амгы үеле ынчаар комплекстиг чарышта транспорттуң чүс ажыг организациялары болгаш бүдүрүлгелери киржип турар.

Ажыл-агый чедиишкиннериниң үлгезинин — бүдүрүлге чорудулгаларын эң ажыктыг чорудары болур. Ажылды эң-не ажыктыг чорударының байдалынга сайгырамгайжыып турган, Ильичевскиниң порт ажылдакчылары комплекстиг каттышкан улуг бригаданы тургускан, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн үш катап бедиткеннер.

СЭКП-ниң XXV съездизинин шиитпирлеринге харыы кылдыр Ленинград портунда «Новодынск» теплоходтуң экипажы болгаш И. Ф. Сысоевтиң доверлер бригадазы «Шынарның беш чылында — камналганың шыңгыы чурумун тургускар» деп лозун-биле шимчээшкининиң калбартырывче транспортчуларны кыйгырган. Далайга-даа, эрикке-даа күш-ажылды организастаарынга, далайга ажылдың ажыктыын болбаазырангайжыдарынга кыыгаар турбас. Далай транспортунуң ажылдакчыларының 1976 чылда алган үүкүштүр планында немедге миллион тонна чүктү сөөртүрүп, даштыкы ажындырышкынге ажыл планның ажыр күүседирин көрүп турар.

Флоттуң мурнакчылары бо байырлалды шалыпчы ажылбиле үүкүүрүнче суг транспортунуң бүгү ажыл-ишчилерин киыгырган турган, ынчангаш сүзүглер оны чедиишкиннерлиг үткээн.

Онгу беш чылдың бирги чылында чедип алган чедиишкиннериең ап көөрге, СЭКПниң XXV съездизинин тоогуду шиитпирлеринге ажыдырал боттандырар талазы-биле далайжыларның, порт ажылдакчыларының, судно септекчилеринин боттарынга алган бедик социалистиг хүлээлгелерин алдарлыы-биле күүсеттингеп турар үезин бүзүрелиг-биле бадыткап турар.

ЧУРУКТА: Таллиннин далай портунда. (СЭТА-ның фотохрониказы).

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

Тайбыңның салым-чолу дээш бедик харыысалга

Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының конференциязының түңнелдерин делегейниң хөй-нититизи болгаш парлаазгазы тайылбырлавышаан, ол түңнелдерни интернационализмниң, Европа коммунистеринің улам быжыглап турар чаңгыс эвиниң, ажылчы чоннарның үндезин эргеажыктары дээш дем натнар демиселди идепкейлиг деп шиитпирлиг чоруунуң илереп кылдыр үнелеп турар. Конференцияның «Европага тайбың, айыыл чок чөрүк, кады ажылдажылга болгаш социал делгилге дээш» деп түңнел документизин солуннар допчулаап азы бүрүнү-биле парлаан. СЭКП-ниң делегациязының баштыңы СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазын калбаа-биле тайылбырлап турар.

● БЕРЛИН

Европа коммунистеринің төлээлелгединг шуулганы бистиң дингге дүшкүүрүүр чорукту копкадырының херээл калбартырынга идиглиг болуру чиглиниг чок деп, «Дер морген» солуң бижээн. Бо конференцияга бүгү делегей политикажынга база салдарын чедирип, улустарның антиимпериалистиг демиселиниге чаа идиглиг бээр.

Айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазыбиле Хельсинкиге болган пикти-европа човудел хуралынга чарлаттынган принциптерни улам ынай боттандырарыкче утпаанган орукту Берлин конференциязы Европаның улустарынга болгаш чаагай турасоруктуң бүгү кижилериниң айтып берген деп, ол солуң демдеглээн.

● СОФИЯ

Берлин конференциязы — делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң улуг чедиишкинин-дир деп, Болгарияның «Работническо дело» солуну демдеглээн. Эш Л. И. Брежневтиң делгереңгей утказы, принципиалдыг чугаазы олча күш-биле таңгыланган. Конференцияның хуралдаан аалынга-даа, делегейниң хөй-нитизининиң ортузунга-даа ол чугааже ынчаңгей болган аңаа хамаарышкан үнелел көрүүшкүүлер СЭКП-ниң ажоок улуг ачылдарының дугайын, делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң, социалистиг дем каттыштырылгазының, ниитизи-биле делегей ареназынга СЭКП-ниң тоогулуг ролдуунуң дугайын хереченип турар.

● БУДАПЕШТ

Ниити эвес сорулгалар болган бегүнүү-даа сорулгалар айыттынган түңнел документизин чүүдүүр деп көргеш, янзы-бүрү байдалдарда ажылдап турар аңы-дүңма партияларның идеяларын, социалистиг тургузуунуң, бүгү делегейниң деп-шилгелиг улустарының Вьетнамга көргүүл турар улуг болган дэмитиг деткимче, дуза-далгамчылының база түңнели болуп турар.

Вьетнам улустуң төөгүүзүнүң чаа, эң-не чыыртыкылаңчак үезинче кирбишаан, Вьетнамның ажылчы чоннар партиязы социализмни тургузарынче утпаанган социалистиг революциялың утпаныышкынын төлевилээп деп, оратор чугаалаан. Партияның удуртур ролүнүң, оон революсчу шүгүмүнүң Национал хуралдың депутаттарының сорук киришкинниг болгаш чаңгыс эң-сеткилдиг үүлдүтүзүүшкүн-биле байыр чедирип турарын, күрүнеге партияның удуртур ролүнүң принцибин чаа конституцияга быжыглаан киирер дугайында президиумуның саналынга оларның бөйыр чедирип турарын улуг оорушкү-биле демдеглеп тур бис, деп ол чугаалаан.

Күрүнениң тугунга, күрүнениң тиилезинге, суңдезинге болгаш республиканың найысылалынга хамаарыштыр президиумуның саналын Национал хуралдың сессиязы бадылаан. ВСР-ниң күрүне тугу—ВДР-ниң күрүне тугу, күрүне гимнин — ВДР-ниң күрүне гимнин, күрүне суңдези — ВДР-ниң күрүне суңдези болу бергеш, ол суңдеге «Вьетнам Социалистиг Республика» деп чаа бижиглелди киирер Республиканың найысылалы кылдыр Ханой хоорайны бадылаан.

● ПРАГА

СЭКП-ниң делегациязының баштыңының чугаазын делегейге аажок улуг хемчээл-биле үнелеп көрүп турары Совет Эвилелиниң Коммунистиг партияны делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиңге, бүгү делилгелиг кижи терелгетенниң аразында магалыг улуг ат-алдарны эдилеп турарының дугайын хереченип турар-дыр деп «Руде право» солуң мурнуку үүлүнде айыткан.

Европаның коммунистиг шимчээшкининиң ажылдап турары амгы үениң байдалдарын, совет коммунистеринің болгаш бүгү совет улустуң чедиишкиннерин хаңы анализтээни, делегейниң ойу келген чугула айтырыгларын ынаң анализтээни—ол-да бүгү чүүлдер Л. И. Брежневтиң чугаазынче бүгү диптерге ажоок улуг кичээнгейни болдурган. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң дурускузалын түңнээн. Ол чугаа болза, Европада дүшкүүрүүт чоруктуң чавырлышкыны бижиг болгаш дедир эглээн дивес болуун дээш демиселге чугула согрупаларны тайылбыраатпышаан кол чүүл болу бээр.

● ВАРШАВА

Польшаның «Глос прады» солуну Берлин конференциязы «хүн бүрүдегә практиктиг ажыл-чорудулгалыга марксизм-ленининизинге чогаадыкчы дүү-биле ажыглаарынга үндезилээш, коммунистиг болгаш ажылчын партияларның аразында удам быжыглаа орар харылзаалаарының күжениишкиннерни каттыштырарынга, ажылчы чоннарның үндезин эрге-ажыктары дээш, демократия болгаш социализм дээш, Европага быжыг тайбың дээш оларның дем каткан демиселиин идепкейлиг-дээрге илдәг бээр дуң, «Граньма» солуң онаалап демдеглээн. Л. И. Брежневтиң чугаазын тайылбырлавышаан, чеиссеглевишкинни бүгү-нитити болгаш бүрүн дүжүрериниг хамаарыштыр СЭКП-ниң болгаш Совет чазактың чорудун турар политиказының чайгылыг чогун демдеглээн.

● КОПЕНГАГЕН

Данияның Компартиязының төп органы «Ланд оф фольк» солуунуң бижээни бодаа: империалистиг күштерниң коммунистиг шимчээшкининиң адын баксыраар-дыр дээр калчаалыг орадаажымышкынарынга харын быжыглаар Европаның компартияларының чаңгыс аптыын тодаргай көргүскен. Конференцияга хүлээп алдынган түңнел документ коммунистер аймактарын-на интернационалчылар болуп турарының илереп болган.

● БРЮССЕЛЬ

Конференцияга чугаалаакан айтырыглар амгы болгаш кедир үеге онза чугула бүлүп, чүгле коммунистеринің болгаш ажылчын ангының эвес, харын бүгү улустарның сагыш-сеткилин хайыктырып турар болгаш деп, Бельгияның Компартиязының органы «Драпю руж» солуң бижээн.

(СЭТА).

ВЬЕТНАМ СОЦИАЛИСТИГ РЕСПУБЛИКАНЫ ТУРГУСКАНЫ

ХАНОЙ. (СЭТА). Сонгу түүнде Лаипшондан эгелээш, Мурнуу чүгүнде Камаута чедир чаңгыс аай Вьетнамны июль 2-ден эгелээш, Вьетнам Социалистиг Республика деп адай берген. Чаңгыс аай Вьетнамның Национал хуралының Ханойга болуп эрткен бирги сессиязы ол дугайында шиитпирни хүлээп алган.

Ол кайгамчыктыг типледге марксизм-ленининизминиң бүзүрелдиг типледгеги болган, чүге дээрге Вьетнамның ажылчы чоннар партиязы ол ооредигини чайгылыш чокка, чогаадыкчы дүү-биле эдерип турар деп, БАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Премьер-Министрнин оралакчызы болгаш Национал камгалал министри Во Нгуен Giап сессияга бодунуң чугаазынга онаалап демдеглээн. Ол типледге болза, акыдүңма социалистиг чурттарның бүгү делегейниң деп-шилгелиг улустарының Вьетнамга көргүүл турар улуг болган дэмитиг деткимче, дуза-далгамчылының база түңнели болуп турар.

Вьетнам улустуң төөгүүзүнүң чаа, эң-не чыыртыкылаңчак үезинче кирбишаан, Вьетнамның ажылчы чоннар партиязы социализмни тургузарынче утпаанган социалистиг революциялың утпаныышкынын төлевилээп деп, оратор чугаалаан. Партияның удуртур ролүнүң, оон революсчу шүгүмүнүң Национал хуралдың депутаттарының сорук киришкинниг болгаш чаңгыс эң-сеткилдиг үүлдүтүзүүшкүн-биле байыр чедирип турарын, күрүнеге партияның удуртур ролүнүң принцибин чаа конституцияга быжыглаан киирер дугайында президиумуның саналынга оларның бөйыр чедирип турарын улуг оорушкү-биле демдеглеп тур бис, деп ол чугаалаан.

Күрүнениң тугунга, күрүнениң тиилезинге, суңдезинге болгаш республиканың найысылалынга хамаарыштыр президиумуның саналын Национал хуралдың сессиязы бадылаан. ВСР-ниң күрүне тугу—ВДР-ниң күрүне тугу, күрүне гимнин — ВДР-ниң күрүне гимнин, күрүне суңдези — ВДР-ниң күрүне суңдези болу бергеш, ол суңдеге «Вьетнам Социалистиг Республика» деп чаа бижиглелди киирер Республиканың найысылалы кылдыр Ханой хоорайны бадылаан.

Сайгонну Хошимин хоорай кылдыр албан ёзулу-биле чаарты бдаарынын дугайында шиитпирни сессиязга хүлээп алган.

Чаа конституцияны ажылдап кылгажеге чедир ВСР-ниң күрүне тургузуунун үндезин барымдаалар чүүлү ВДР-ның 1960 чылдың январь 1-ден бээр күштүг болуп келген конституциязы болур. Чаа конституцияның төлевилелиин ажылдап кылыры-биле Чыонг Тинь даргалаан 36 кижи составтыг тускай комиссиняны тургускан.

ВСР-ниң күрүне структуразында киргеи чүүлдер: Национал хурал болгаш оон Доктаамал комитедиң, республиканың президентиниң болгаш 2 ораалакчы президент, чазак (чазак чөвүдели), национал камгалал министри Во Нгуен Giап сессияга бодунуң чугаазынга онаалап демдеглээн. Ол типледге болза, акыдүңма социалистиг чурттарның,

Бойдус булуңу

АРГА-ЫЯШ — КИЖИНИҢ ӨҢНҮҮ

Бистиң чуртувуста арга-ыяш делгем черни азалеп турар. Ынчалза-даа бир эвес ону камгалап, кампанас болза, арга-ыяштың курлавыры тонуп бээр. Арга-ыяштың дайынналары дыка хой. Оларның аразында өрт оңза айыылдыг боон турар.

Холчок делгем девискээрниң арга-ыяжы ортеп узуткаттынган таварылгалар боон турган. Чижээ, 1915 чылда Барыын Сибирьге болган өрт аймылыдан барык 15 миллион гектар ыялдуң арга-ыяжы узуткаттынган. Ол дээрге, бүгү Чехословакияның девискээринден хой-дур. Ыш-бусту хүп херели бээш эртпейн турган болгаш ол чылын тараа чогуур хуусавазындан ийи неделя соңгаар 5ыышкан. Арга-ыяш өртүндеи кижилер бээш өлүп турган. 1921 чылдың кандавшкынныг чайынында Поволжьеге 200 муң гектар арга-ыяш чок болган. Тываның тэйта-сынарыпга база-ла өрт халавы хөй каржа таварышкан.

Канчаш өрт үнүп кээрил? Ол колдуунда-ла арга-ыяш девискээрииге чораан кижилеринең буруузу-биле боон турар. Ынчангаш оларның салган одагларындан өрт хөраазелеп үнүп турар. Чамдык кижилер арга-ыяштыг черлерге одаг салырда серемчилел чок, ооң айымылдыын уттупкан болгулаар. Шын эвес черге салган одаг хат-салгыдан чалбыышты үндүрүп, чоогунда кургаг от-сигенге, ыяштарга деттеш, өрттүг үндүрүп болур болгай. А Тывага хат-шуургал хенертен келири кымга-даа билдингир. Ооң ужурундан одаг кыысыр черни от-сигеп чок, хемчигештериңг элезин довурактыг эриктериве азы сайгыдаштыг черлерге шилип алыры чугула. Бир эвес ындыг таарымчалыг чер чок болур болза, арга-ыяштан он метрден чоок эвес черге от салыр ужурлуг.

От сигенин кургаан, ушкан кургаг ыяштарлыг черлерге болгаш ине бүрүзүг ыяштарның шетчигештери үнген девискээрлерге одаг кывыскан херээ чок. Ындыг черлерге орт айымыды улуг болур.

Одагны ажыглаан соонда дораан-на өжүрер ужурлуг. Одаг ылап-ла өжүртүнген бе дээрзин ынак хынаар. Ортумак хемчээлдиг одаг кырынче ооң хүлүп бүлаң тургаш, 2—3 бодүүзэ сугну кудар. Эң ылаңгыя одагда арткан кезектерни ылавылап өжүрер керек. Чүге дээрге, чедир өжүртүнмээн одагландан өрт үнер таварыгалар хөй удаа болгулаап.

Бир чижек. 1965 чылдың июнг чайынында Тожу районуң Сыстыг-Хем суурунуң чурттакчызы Чащин пош тооруу белеткеп турган. Ооң хүндээнии тоне бээрге, аъш-чем чедип азыр дээш, суурже чоруй барган. Ол үеде хат халдый бээрге, кестүг кезентер хорлээлеп кыпкаш, өрт үнген. Ол ййи муң гектар хире арга-ыяш шөлүн шыва алган. Сыстыг-Хемниң болгаш районуң оске-даа чурттакчылыг черлериниң чону ол өрттүг дыка үр үеде өжүрүп турган, узуткаан.

Арга-ыяш өрттери өжүрбейн октапкан оттуг-ыяш сывыдан болгаш папирос артынчызындан бо-ла үнер. Эң ылаңгыя тараа шөлдериниң арткан кургаг от-сигенин, аңгысты өрттеп турда, арга-ыяш орттенир таварылгалар болгулаан.

«ССРЭ-ниң арга-ыяштарынга өрттүң аймыл чок чоруунуң дүрүмнеринде» тараа шөлүн өрттедириниң мурнунда ыяш ажыл-агый черлеринге дыңнадыры албан деп айыткан. Аңгыстыг орттедириниң мурнунда ону долгандыр черни аңдарар ужурлуг. Кургаан аңгыстыг хат-салгын чок үеде кыдыларындан ортузунче утландыр өрттедир. Ол үеде чалбыын чоокта арга-ыяште дамчываамын дээш үргүлчү хайгаараар кижилерни тургузар. Ынчалзаада ол дүрүмнү чамдык черлерде сагывайн турары хараадаачыг. Бо чылын Улуг-Хемниң *джыы* болгаш Бии-Хемниң Малиновка суурларының чанынга өрттер чогум-на ооң ужурундан ыяп үнген.

Арга-ыяштыг болгаш ооң продуктуларын кижи шагшаандан бээр ажыглап келген. Ыяштарны тудугга хереглеп, арга-ыяштың ач-меңиниң ыдын аъш-чемге, ажыг-кежии ядык-хеп кылырынга ажыглаан турар. Арга-ыяштың санитар-гигиеналыг ужур-дузазы дыка узуг. Чаңгыс-ла гектар черниң арга-ыяжы 68 тонна чедир доозун-довуракты тудуп, арыглаар арталыт. Чамдык ыяштар хоралыг микробтарны бээш узуткаар шынарлыг. Эң ылаңгыя фитонцидтер дээр бүдүмел кижиге оныа ажык-дузалыг. Чижээ, тереңтин фитонцидтерн дизентерияның, чойганның — дифтерияның микробтарын узуткаар. Бир гектар черниң артыжы ховук кыпында 30 килограмм чедир фитонцидтерни ылгап үндүрер. Ынча фитонцидтер бир узуг хоорайның хоралыг бактерияларын узуткаарынга четчир.

Арга-ыяштыг өрт айымылыдан камгалаары—бүгү-ниитиниң херээ. Чер болганга, кижи бүрүзү арга-ыяш ортүнге удур демисежир ужурлуг.

М. АХМЕТЗЯНОВ.

БЕЛОРУС АРГЫГ ХЕВИСТЕР

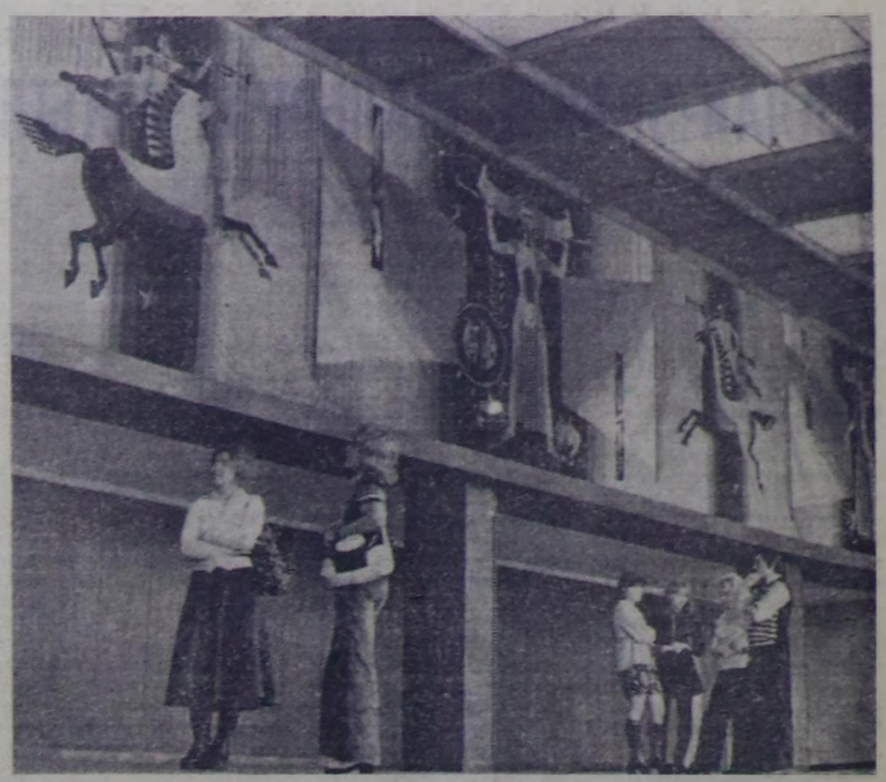

Минскиниң Михаил Глинка аттыг музыка училищезиниң чаа бамынының фойезин «Музыка» деп чаа гобелен (аргын каан каастазга чуруктары) каастап турар. Музыканың төөгүзүн ол чурукта көргүскен, нижининң амыдыралынга музыканың ролюн янзы-бүрү янгуг чуруктар-биле тодаргайлаан. Ол чуруктуң каастазганының хемчээли 69 дөрбелчин метр, узуну 23, бедии үш метр.

«Музыка» деп гобеленниң чуруунуң автору белорус чуруукчу Александр Кищенко, а гобеленниң бодуи Минск чоогунда Борисов хоорайда уран даараныыга комбинадынга арыг дүктен аргып кылган.

Белоруссия шагдан бээр-ле бодуңуң гобеленнери-биле алдаршыл келген. Олар Европаның хаанныар өдуларын безин каастап турган. Эрте-бурунгу уран чүүл ам каттап тургустунган. Мастерлер хөөчүн чаңчылдарны хөөзээр арттырбышаан, аңгы үениң аян-шинчизин чуруунга симлбип турар.

Белорус гобеленнериңг сюжеттери — бойдусту, чөнүүн амыдыралын симлбип каргузери. Оларны кылырынаң техниктиг аргалары байлам болгаш янзы-бүрү болуп турар.

В. МЕЖЕВИЧИНИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

МЭЭҢ ЭЛИКТЕРИМ

Аалымыстың артыы тала-зында калбак эзимниг, аңнарлыг тайга бар чүве. Ажыл айы-биле, мал-маган харап көөр дээш, бир-ле хатап ынаар үне бергеи мен. Дедир бадыш олура көөрүмге, хан токтүп калган болган. Бо кандазай чоор дээш, катап өрү үнүп көрдүм. Оруктуганнының оң талазында терең от-сигенин чыттыр базып бадыш келген ис чыдыр. Ону эдерти чедө бээримге, бичии аңчыыштата чоон дыт адаанда мырыңай чаа төрүттүнген элик оолдары — ийи эзирик тенденнийнп, дыттың дозуңден эмиг дилээнзиг, согаңайның турлар...

...Чаа төрөөн элик аймылды эскерип каапт. оолдарынган аланктырып, оларны каапкаш, өскээр деве берген. Оор «аңчы» ону кедеп чораап, боолап алгаш, кудургайны куду, демги көкпага чедир соорткеш, союп алгаш чоруй бартаны ол чүве-дир.

...Элик оолдарының бирээзин хойлаап, бирээзин тудуп алгаш, аалымга эккелген мен. Чаш чүведериңг апптаанын чүү дээр. Хаш-биле эмискек даараш, ошкү сүдү-биле чемгереривиске олар тоткаш, дораан-на удуй бергеннер. Аалдың улуг-биче кижилери мээң элиим оолдарын чаптап, сонуургаар. Оларны амыраттас, чарашсынар. Удаткан чок-ла элик оолдары аал коданынга дешкилеп, маңнажыр болгаш боттары-ла оттап чоруур апарганнар. Каре чаңгыс-ла таарымча чок чүүл—аалдың ыттары турган. Олар эликтешгерин бо-ла «аннай» бергеи тургулаар.

Аң дээрге аң-на болгай. Аалдың ыттары безин оларны өскелээр, кедецгирлеп, сүрүп чоруур апарган. Олар хамаан чок үстүнде ышкаш, ындыг оор «аңчы» кижилер безинкайы хире изергей чок-тур! Бир-ле катап элик оолдарының бирээзи аскап чоруур апарган. Кый деп алгаш, көөрүмге, бир даманың ыт ыыры каан болган. Ону эм-биле чаап, шарып тургаш, сегидин алган бис.

Элиг оолдары шору өөүп, кашпагай-шыырак-даа апарган. Олар аалдап элээп ырадыр оъттаап, кежээ ыяап-ла чаңып көөр чаңчылдыг турган. Аалга келгеш, даштың челбиң каяа тарап хаарын безип амданнаның чиген турарлар.

...Күскээр чай апарган. Аалыыс көжер, өске черге бөрып хонар болу берген. Чоогувуста арга-ыяш чурттуг аныяк эликтерни аңаа каар, чарлыр үе-даа келген. Ынчангаш оларны аалдан ырадыр сүрүп, чоорту чаңчылыгыл турган мен. Бир-ле кежээ аалдан көрүп олурарымга, арга мээзинде ийи элиим таваар оъттап чорлар. Оларның мыдыңдан, бел кырындан бир хүлбус-биле элик үнүп келдилер. А мээң эликтерим кежеэ када көрүп туруп-туруп, оларга чоокшулап чеде берген. Дөрт элик сирт кырынга четкеп соонда ажыттазы бердилер...

Ооң соонда эликтер көргеш-ле, оларны мээң эликтерим-дир деп бодаар апарган мен.

Т. САНДЮ.

Чөөн-Хемчик
район.

Москвада үнген

Илиг хире кылын, сөөм чыгы хемчолдиг номну көрүп ор мен. Ук ном мени элээп бодандырып келди. Ооң автору каш чылдар бурунгаар бистен мөңге чарылган-даа болза, хөөчүн журналистиг чогаал талазы-биле чопугга арттырып каап чырык тураскаалы бо-ла болгай. Эки чогаал—кажап-даа олбес даранын бо номну көргеш, кижи бүзүрей бээр. Ооң даштыкы картын тыва үгүлээлар-биле каастаан болгаш Таңды-Уула сагындырып кээр, кадыр сынче даш бээримге бодеткенип алган ооң, кыс аътарының аксын тыртып алган сүмележин турарлар. Ооң адаанда авторнуң ат-фамилиязын, тоожунуң адын дураи караа мшкаш тырыкының иштинде нарлаң бижээн. Бо болза, тыва чогаалчы Донгак Бегзинин «Өңнүктер дугайында тоожузунуң» Москванын «Современник» деп ном үндүрер черинге чоокта чаа үнгени ол. Ук номлу ам республиканың ном садыгларында садып эгелээн.

Донгак Одай-Сюрюпович Бегзинниң «Өңнүктер дугайында тоожузу» Тываның ном үндүрер черинге тыва болгаш орус дылдарга парлаттынып, номчукчуларның сонуургалын үпелеин чаалап алганын билир бис. Тоожунуң Москвага үжеп муң тиражтыг кылдыр үнгени—талалтылыг авторнуң чогаалын дамчыштыр бүгү эвилел номчукчузу бистиң республиканың алнык-оскенинин дөртен чылдар үезинде амыдралы-биле танышжар аргалы берии турар.

Орус кыска тыва оолдуң ынакшылының дугайында лирактыг тоожуну орус дылче чогаалчы В. Сергинова очулдурган. Тоожуда болуушкунларга дүүштүр чурукчу Н. Снегур элээп каш чуруктарны онзагай кылдыр чурун коргүскеп «Өңнүктер дугайында тоожуну» чаа үндүрүлгезин улам байыдып, номчукчуну хаара тудуп көөр. Ынчангаш тыва авторнуң тоожузунуң Москвага үнгени-биле таныжып, ону хүү библиотекаларга садып алынарага, чаа ном—чаа өөрүшкүге домей.

В. СЕРЕН-ООЛ.

Вертолёт-биле

Бистиң чуртувустуң эң-не соңгу талазында турар Диксон ортумак школазының 35 доозукчузунга бышкан билигниг аттестадын тывыскан. Доозукчуларның кежээки балынче 15 өөреникчиин вертолет-биле эккелген. Олар Диксон ортулукта чурттап турар. Кыжын оларны ооң өттүр школаже вездеход деп машина-биле соортуп турган. Ооштүк дожу ам эрии калган. Ынчангаш доозукчуларга дуза чедиреринбиле МИ-8 вертолеттуң экипажының чеде бергени ол.

Доозукчуларның кежээки балы, чурттуң оске-даа школаларында ышкаш, оорушкулуг болгаш хогдуг боон эрткен.

Байырлалдыг кежээниң соонда урулар ам-даа дожу хевээр далайның эриинче селгүүстел чорупкан. Оларның моон соңгаарга амыдыралы кандыг-даа араар чүве болза, олар Соңгу чүктүң ашпас хүнүше чыраткан ол дүнүү, боруушку-машайлыг боон эрткен ол кежээки баллы черле утпас.

М. ГОРБАЧЕВА,
СЭТА-ның корр. Диксон суур. Красноярск край.

АДЫГДАН...

Тываның арга-ыяжы байлак. Бойдустуң байлаан чоогга бараалгадыры-биле тускай ажыл-агыйларны тургускан. Оң ышкаш эки турачы белеткелчилер бо талазы-биле улуг рольдуг боон турар.

...Бо чылдың май айының ортан үезинде бистер, улуг өгерь Базыр, М. Хууракка, А. Бараан, мен—шүүтү дөрт кижи күскү ышкы үеде душкен тоорук чыыр дээш дугуржулга саугаар Ара-Белдир деп черже аътыг чорупкан бис. Бир хондур чорун келгеп, даартазында айыткан черивиске хап келдивис. Аът-хоолуу.

Мен Александр Бараан-биле одагдан ыравайн-даа, дыка хой тоорук чыткынын көрүп алдывыс. Кежээ апарган болганда, тоорукту далаш-биле чыыр, шоодайлап-ла тур бис. Хөөреп-хөөреп, бир көөр дээримге, эжим ыыт-ла чок бирде менче, бирде дөзын орү-даа көөр мындыг апарган. Эжимниң көрүп турган үүнче көөрүмге, бистеп мырнай ырак эвес, 50—60-на метр хире черде, бир адыг тивээр кеденгирлей аарак бо кел чор. Мен база-ла аайын тыппайн, аймаарай бердим. Эжим-даа, мен-даа ыыт чок турупкан бис.

Ол-бо сүйбаттынын көрген, «Енисейим — Улуг-Хемим».

В. КУДРЯВЦЕВТИҢ фотозу.

Эмчинин беседазы

Туберкулёзтуң эге чадазы

Совет медицинаның чайынначак чедишкинчери, чоңнуң амыдырал байдалының экижээн туберкулезту ноитеренгей аарыг болдурбазының аргаларын тургускан. Туберкулезека удур тарышкын, бүгү химиктиг аргалар, ол аарыгны болдурбазының оскеда профилактиктиг хевирлерн туберкулезту таратпазының чагадылалын тургузуп турар. А бир эвес ол аарыгдан аарый-даа берген болза, амгы үеде ону эмнээриниң бүгү аргаларын дүштин-биле ажыглап болур. Ынчалза-даа ол аарыгны когуи үе эмнээринии бүзүредир аргалы — аарыгның эге чадазын, туберкулезту эрте дээре тодарадыры боон турар. Ынчангаш бир кол чүве — аарыг эрте дээре, өөнеге тараи бөөрииң мурнунда, туберкулёстан аарган кижини дүкүрген тараазынга ол аарыгның центередикчизи микробтар тыптын көөрииң мурнунда, тодараттынган турар ужурлуг. Ону эмчилериин дылында «ажыкъ» хевири деп адаи турар.

Туберкулёз — халдавырлыг болгаш кара сагыштыг аарыг. Ол аарыг баштайгы эге чадазың үезинде билдинмейн барып болур. Чүге дээрге ол бир болза баштайгы үезинде хаалчак болуп, баштайгы демдектери билдинмейн эрте берип болур, бир болза ооң баштайгы демдектери янзы-бүрү болгаш дыка хөй өске ыарыглар-га дөмей болганда, ону кижи овазарбайн эртиринтип база болур. Туберкулёз хөй-хөй чажыттарлыг. Чамдыкта кижиниң первш системазынга-даа ескердиишкинер боон болур: кижи ажыынымчал, хөй чергежорадаар, бичии ажылдаап-ла туруттар, үйгузу кээр, деридер, шинти байдалы кошкак, шаг чок болур, чоорту арып эгелөөр. Бир чамдыкта чүрөөнин согары дүргедээр, чүрөкке кижиге аичмы кончуг байдалдар тургустунуп кээр. Ындыг таварылгада чүге аарыг кижи боду хамаанчок, эмчи шинчилгеи бөөи баштайгы үезинде ол байдалдың чылагаанын дораан шын тургузарынга бергедеп, ону первш системазының аарыгларынга «шамнэл» болур. Чүге бүгү талазы-биле шинчилгени чорудуп турган шын тодарадын болур. Туберкулёзтуң кол демдектериниң бирээзи — чөдүл болур. Чөдүл курган-даа боон болур, бир болза дүкүртүр-даа болур.

Чамдык тазарылгада туберкудёз грапп аарыы ышкаш эгелеп база болур. Аарыг кижиниң эъди мэнир, тодүрөр, думчуунуң суу төктүр, чем ажыраргга боскунуң ишти аарышкылыг болур. Бирде екпеден хан төгүлүүшкүнү база болгаш кара сагыштыг аарыг. Ол аарыг баштайгы эге чадазың үезинде билдинмейн барып болур. Чүге дээрге ол бир болза баштайгы үезинде хаалчак болуп, баштайгы демдектери билдинмейн эрте берип болур, бир болза ооң баштайгы демдектери янзы-бүрү болгаш дыка хөй өске ыарыглар-га дөмей болганда, ону кижи овазарбайн эртиринтип база болур. Туберкулёз хөй-хөй чажыттарлыг. Чамдыкта кижиниң первш системазынга-даа ескердиишкинер боон болур: кижи ажыынымчал, хөй чергежорадаар, бичии ажылдаап-ла туруттар, үйгузу кээр, деридер, шинти байдалы кошкак, шаг чок болур, чоорту арып эгелөөр. Бир чамдыкта чүрөөнин согары дүргедээр, чүрөкке кижиге аичмы кончуг байдалдар тургустунуп кээр. Ындыг таварылгада чүге аарыг кижи боду хамаанчок, эмчи шинчилгеи бөөи баштайгы үезинде ол байдалдың чылагаанын дораан шын тургузарынга бергедеп, ону первш системазының аарыгларынга «шамнэл» болур. Чүге бүгү талазы-биле шинчилгени чорудуп турган шын тодарадын болур. Туберкулёзтуң кол демдектериниң бирээзи — чөдүл болур. Чөдүл курган-даа боон болур, бир болза дүкүртүр-даа болур.

Чамдык тазарылгада туберкудёз грапп аарыы ышкаш эгелеп база болур. Аарыг кижиниң эъди мэнир, тодүрөр, думчуунуң суу төктүр, чем ажыраргга боскунуң ишти аарышкылыг болур. Бирде екпеден хан төгүлүүшкүнү база болгаш кара сагыштыг аарыг. Ол аарыг баштайгы эге чадазың үезинде билдинмейн барып болур. Чүге дээрге ол бир болза баштайгы үезинде хаалчак болуп, баштайгы демдектери билдинмейн эрте берип болур, бир болза ооң баштайгы демдектери янзы-бүрү болгаш дыка хөй өске ыарыглар-га дөмей болганда, ону кижи овазарбайн эртиринтип база

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 159 (10144) | 1976 чылдың июль 6, вторник | 1925 тыда үнелевлеттинген | Ортаа 2 вап.

КӨДЭЭ ИШЧИЛЕРДЕ

КУЙБЫШЕВ. Куйбышев Поволжьениң дыка хей районнарында бо чылын сиген эки үнген. Кодээниң ажыл-ишчилери малга чүгле толуг кыпты хандырар эвес, харын мал чемин курлавыр кылдыр белетээриниве соруланы салган. Сеңээлиг белетээри бедик темпилер-биле чоруп турар, ону ан ажыл-агыйларда 260 муң тонна хире белетээн. Ол болза эрткен чылдың ол-ла үезинге деңээрге элээп хей.

ОРЕЛ. «Кодээ ажыл-агый техниказының» Верховье район киттыжыпкынының мастерскалында тутқан шуулуруларга шугумуның конвейериден чаа сеңгеттинген «Беларусь» тракторлар үнүп эгелээн. Сайлыраачай технология, автоматика болган сеңгеллерни шуулуруларлыг аргабиле чорудары чылда «Беларусь» деп үш муң ажыг тракторларны сеңгээр арганы бээр. Верхоньениң шуулуруларга шугумуң ажыглалга киирген-биле области ДТ, МТЗ маркаларның тракторларың, а ол ышкаш комбайнларны сеңгээрин специализастаар ажыл колдуунда доозулган.

(СЭТА).

ЧОННУҢ ИЗИГ ЧҮҮЛДҮГЗҮНҮҮШКҮНҮ

Европаның коммунистиг болгаш ажыычыл партияларының конференциязынга СЭКП-ниң делегациязының башкызы СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазын, ол шуулганның түңнел документизин совет улус иезиг чүүлдүгзүнүүшүнүн-биле утпаан. «Европаның коммунистиг болгаш ажыычын партияларының Берлин конференциязының түңнелдериниң дугайында» СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң парлалгага чарлаттынган документизи миллион-миллион совет кижилериниң илбан үнелээшинин болгаш чаңгыс эң-сеткилдиг чүүлдүгзүнүүшкүнүн белдурган.

Бистин бүдүрүлгенниң ажыл-чоннары бүгү совет кижилер-биле бир домей. Берлинге конференцияның ажылын улуг кичээнгей-биле хайгаарап турган деп, Москваның С. М. Киров аттыг бирги иак заводунуң коллективиниң митингизинге шак эртекчиин Н. И. Коротова медеглээн. Ону чылдырган ол факт диптиң деңшилелиг күштериниң үлам быжыглап орар чаңгыс эвин болгаш сырый каттыжыңкынның бадыткаан. Шаңгыя эш Л. И. Брежневтиң аңаа чугаазы бистин сагыш-сеткиливисти ханы оортken. Делегейниң амгы байдалын ол чугаада сиза шаптыг айтып, Европага быжыг тайбыңның идеелиг базазын сургузар талазы-биле тодаргай соруглаларны салган.

Конференцияның болгаш аңаа хүлээп алыңган түңнел документиниң чугула ужуруглалының дугайын Волгоградтың трактор заводунга болза, Европага демократия, херн чугаалап турган. Ол документ Европа диптиг делегей байдалын ханы аналиэлээн, ол болза, Европага демократия, быжыг тайбың болгаш айыыл чок чорук дээш, кады ажылдажылга болгаш социал деңшилге дээш коммунистиг болгаш ажыычыл партиялариның дем каткан деминселин күштелдиреринче угланган деп, хоюглакчы Г. И. Лакеев чугаалаан.

СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң Европа коммунистериниң шуулганыңга чырыткыланчак болгаш ханы уткалыг чугаазын, ында киргең чүүлдерни болгаш түңнелдерни сахалынчылер чаагай сеткил ханыңшкын болгаш бүрүн деткиңшкин-биле уткаан деп, «Тихирка» дээр соодукчулуг траулерге болган митингиге оон капитаны В. Г. Бондарь онзалап демдеглээн. Тайбың болгаш делегейге кады ажылдажылга дээш, улустарның хосталгазы болгаш хамаарыңнас чоруу дээш улам ынайгы деминселдин талазы-биле партияның XXV съездизиниң чүүлдүг дел корген программазын амыдыралга боттанзырар талазы-биле СЭКП-ниң ажыл-чорудулгазын ол чугаага маркисчи-ленинчи ёзу-биле бүгү талалыг тодаргайлаан.

СЭКП-ниң даштыкы болгаш иштики ленинчи политиказын совет улустуң иезин-биле дет-кээн турарының дугайын Усть-Илимнии ГЭС тудуунуң эрте-келиишиниң комсомолчу-аныылтөр бригадазының хуралынга оон бригадири В. Михайлов чугаалаан. Эш Л. И. Брежневтиң чугаазында тайбың болгаш улустарның айыыл чок чоруу дээш СЭКП-ниң база Совет курупсоның могаг чок күжениишкинивегин коргусвен деп ол медеглээн. Ленинчи партияның тайбыңга ынакшылдыг хамгыны политиказын, Европага болгаш бүгү делегейге коммунистиг база ажыычын шинчээшкининиң чаңгыс эвин быжыглаарынче оон угланыышкыны совет кижилер шаңгыя ажыл-ижи-биле тургузуп быжыглаарлар.

Каратаунуң фосфор бассейниниң дагжылары Берлин конференциязынга эш Л. И. Брежневтиң чугаазын ажок улуг сонуургал-биле танышкан деп, «Каратау» бүдүрүлге каттыжыңкынның экскаваторшиктер бригадири Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Е. Умиров ажыычы чоннарның хуралынга медеглээн. Диптиң салыы-чолун тодарадырынга социалистиг күрүнелериниң, ажыычын болгаш демократтыг шинчээшкининиң шиитпирлиг состери чогуур рольду ойнап турарын медереп билирин ооруңчуг-дур. Европа үзеи ажыг чылдар дургузунда тайбың байдалдарда чурттап келгенинге чогум-на харын ол күштер шиитпирлиг ачы-хавыралыг болгай.

Берлин конференциязынга, СЭКП-ниң делегациязының баштыңының чугаазынга холбаштыр Арарат шыналазының хову турлагларында хей кижи киржикчилиг митингилер эртип турар. Арменияның кодаа ажыл-ишчилери Берлин конференциязының ажылының түңнелдерин ажок улуг сорук киришкин-биле уткаан деп, «Налбандян» колхозунуң хову бригадазының бригадири Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Г. Карапетян онзалап демдеглээн. Бүгү делегейге коммунистиг болгаш ажыычын шинчээшкининиң улам ынай сырый каттыштырарынга, Европага болгаш бүгү делегейге тайбынны быжыглаарынга ол конференция бараан болур.

Европаның коммунистиг болгаш ажыычын партияларының конференциязының түңнелдерин деткээн митингилер Молдав болгаш Таджик ССР-лерге, Ростов областка, Майкопка болгаш өске-даа хоорайларга база болган.

(СЭТА).

КӨДЭЭНИҢ АЖЫЛ-ИШЧИЛЕРИ НААДЫМГА УТКУШТУР

КЫРГЫКЧЫЛАР КОНКУРУЗУ

Тываның кодаа ажыл-агый дуржулга станциязынга республиканың эң дээре кыргыкчыларының XII конкурузу болуп эртken. Аңаа районнарга эрткен конкурстарның тиилекчилери киришкен. Конкурстуң түгүн эрткен чылгы чемпион Виктор Дотпаа, («Өөк» совхозу), база-ла ол ажыыл-агыйда эриын кыргыкчы Олег Байкара, Тока аттыг совхозтан Оюн Бичө-оол, «Барлык» совхозтан Хөмушку Тас-оол болгаш өскелер-даа бар.

Кыргыкчы бүрүзү негелде ёзугаар сес хойну кыргыыр. Оон баштайгызы шеңелде кыргылда болур. Ынчангаш чеди хойну эки шынарлыг, дүргөн кыргыырын кол барымдаадзар. Эртken чылгы чемпион В. Дотпаа бедик мергежилдиин коргузуп шалыпкын ажылдап тур. Ол—1975 чылда бир хойну кыргыырынга 3 мин. 13 секунданы чарыгдаан. бо чылын 2 мин. 55 секундада двоскан. Оон дүргөн кыргыыр мергежилии өскени илдең-дир.

Ийиги эзлчегиниң кыргыкчыларындан Дуржулга станциязының төлөзөзи Иван Жидков шыйгараан. Чыыган чоннуң кичээнгейин ынаар угланган. Шынап-ла эрес эр. Чеди хойну кыргып ааптакам соонда судьялар түңнелди үндүргөн. Иван Жидков кыргылданы чорударынга 20 мин. 49 секунданы чарыгдаан, азы Виктор Дотпаадан чүгле 20 секунда хомудаан болган.

Ынчангаш чеди хей кыргыырынга 20 мин. 29 секунда чарыгдаан В. Дотпаа 1976 чылдың чемпиону болган, ийиги черни И. Жидковка тывысkан. Үшкү черде Монгуш Алдын-оол («Өөк» совхоз). Аныяк ооллардың аразындан базала «Өөк» совхозтуң төлөзөзи Олег Байкара эки түңнелди чедип алгаш, республика конкурузунң чемпиону атты чаалап алган.

Херээжен кыргыкчыларның аразынга чидиг демисел болган. Эрткен чылгы чемпион В. Бабкина бо конкурска нарыының ужурундан киришлейн барган. Ынчалза-даа оон эмин, Дуржулга станциязының төлөзөзи Зинаида Георгиевна Сырчина эрткен чылын ийиги черни элган бедик мергежилии бадыткап, бо удаада бирги черни алган. Ол— эрткен чылын бир хей кыргыырынга 3 мин. 53 секунданы чарыгдаан болза, бо чылын 3 мин. 7 секундада кыргаан.

Эр, херээжен улустардан база аныяк кыргыкчылардан тиилээн кижилерге республиканың чемпионунуң лентазын, дыштанылга черлеринге баар халас путёвкаларны, шаңналдарны тывысkан.

Ниити түңнелди ап коорге, кыргыкчыларның мергежилии эрткен чылгызындан бедээни илерээн. Ынчалза-даа чамдык кыргыкчылар белетнели ношмак болганындан конкурска киржир эргезин база казытkан. Конкурс организастаанында улуг четпестер бар болган. Маргылдаа чоруп турда электри чырыы беш удаа өшкен. Чамдык хачылар удаа-дараа үрелившинге база таварыжып турган. Болдурбайн барып болур өске-даа четпестер бар болган.

ЧУРУКТАРДА: аныяк кыргыкчыларның чемпиону О. Байкара (оң талазында) болгаш эр улустуң чемпиону В. Дотпаа.

А. АИРНИҢ сөзү болгаш фотозу.

АЛДЫН ДҮРГЕКТЕР

Кандыг-даа ажылдың чедишкинин удуртулгадан чугула хамаарыжыр. «Мөрен» колхозтуң Тере-Хөл хей бригадазын ветеринария ажылдакчызы Саара Ооржак билдинир башкарып, малчыннарны күш-ажылче шын организастаан келген.

Хей хүр чыл ашкан, күжү семис малдың продуктулуудла бедик, чаш төлү-даа ботkур болуруп ажылдың практиказы бадыткап турар. Бригада 5700 ажыт хойнуң дүгүн ажаан алыр, күрүнеге 9,5 тонна дүктү баар соруглаыг.

Кыргылдага белеткелди хынамчалыг организастаан: 12 хачылыг агрегатты ёй-шаанда тургускан, пунктунуң өскеда байдалдарын таарымчалыг белеткээн. Хол хачылыг звенону база организастаан.

Ажылды эки организастаанының түңнелинде бригада кыргылдазын барык доозупkан. Июнь 25-ке чедир 5 муң ажыт хойнуң дүгүн чидириг чокка ажаан алган. Арыгаш ыытаан 80 центнер дүргектерни күрүнеге дужаган.

Чүрт хонгга хамаарыштыр алырга, ол багай эвес көргүзүг. Ам арткан өөзүн хойну кыргаш, нүскээр кыргыдар 2900 хураганнын дүгүн катай саваң көмрге, бригада дүн талазы-биле планның чүгле долдур эвес, харын ажыр күүседир ергилыг.

Кыргылда үезинде үлегерлиг, дүн нормазын 130 хүү чедир нүүседип турган Зоя Шимээ. Мая Чажытмаа, Михаил Шимит, Мария Чооду ышкаш мурнакчыларны мактаары чөптүт. Бригада хонын ам коданнар айны-биле чайлагладып эгелээн.

М. БЕЛЧЭЭ.

СИГЕН КЕЗИЛДЕЗИНГЕ БЕЛЕТКЕЛ

Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг совхозунуң ажыл-ишчилери малга четчир санныг чемни белеткээр талазы-биле боттуг хемчеглерни ап турар. Бо чылын план ёзугаар 1975 тонна сигенни, 914 тонна ногаан суланы, 4000 тонна саванны, 250 тонна будук-бүрүнү белеткээр ужурлуг.

Будук-бүрүг белеткелни июнь айда эгелей берген. Совхоз төвүнүң албан-организация черлеринге түскай планнарны берген. Ам бо хүннерге чедир хойнуң күжүбиле 30 ажыт тонна будук-бүрүнү белеткээн. Тудуг бригазының ажылчыннары чарыштыг чүрүүкү одуруунда чоруп турар. Олар планның сиаалдазын доозар чеде бергеннер.

Сиген кезериңге 11 кожуг машина, ийи хөпээн саврутур, 3 сиген бөлөр трактор, аът-биле сиген кезер ийи машина белеп. Ажык шолдерниң сигебининң үлүмүн барымдаалап механизастаан бригадалар июль 20-де сиген кезилдезинче киритпер. Эзим-оймак черлерниң сигенин июль 10-да хол-биле кезип эгелээр.

Сиген кезилдезининң белеткелиниве ам-даа четпес чүүлдер бар. Сиген кезер машиналарның, тракторларның артык кезектери четче эвес, кезилде үезинде дерегледиттинер кызар-чаар материалдарның ел, хемчээли тодаратtынмаан. Хол-биле кезеринге ам-даа 50 ажыг кадыыр, 200 кг хеннир даан ышпаан еске-даа чүүлдерни дарый белеткээри чугула.

Д. ШУЛУУ.

РАПОРТТААН

Кызыл районнуң «Тере-Хөл» колхозтуң ажыл-ишчилери республика Ниадымынга чедишкиннерлиг ужуражыр дээш кыынмак ажылдаан түңнелинде күрүнеге ат садарының чартык чыл планын 140 хүү, дүктү—111 хүү күүседкен. Бо дугайында СЭКП Кызыл райкомунга болгаш райкүүсконга колхоз баштаар чери, партия организациязы рапорттаан.

МУРНАКЧЫ БРИГАДА

Тываның даг-дүгү болбаазырадыр В. И. Ленин аттыг комбинадының ажыглалда киргең ейнги эзлчезинин төлевилээн күүзүүн дүргөн болгаш долу мынагдий алыр дээш ажыглакчылар бүдүргенинге эдилге ажылдарын күжениишкинниг үргүлчүлеп турарлар.

Комбинаттың ийиги эзлчезинде амгы үениң даг-дүгү болбаазырадыр техникалының варын хереклелдерин ажыглаан. Оларны шуудадып, эдиктир ажылдадыры индыг-ла белен эвес болгаш билиг-мергежил, күжениишкин негеттинер апаар. Ол хире хей дерилгелерни үрелившиннер азы техника талазы-биле таарышпас чоруктар болгулай бээр. Амгы үеде комбинаттың ажылдакчылары бедик мергежилдиг инженер-дерниң болгаш механиктерниң удуртулгазы-биле эдилге ажылдарын дүн-хүн дивейн чорудуп турарлар. Эдилге ажылдарында слесарьларның бригадалары боттарының кылыр ажыл нормаларын доктаамал ажыр күүседип, мурнакчылар болуп келген. Шидыгларның бирээзи—арыглал фабриказынга 6 чыл ажылдаан, амгы үеде ийиги эзлчегиниң бөдүүн рудадан даг-дүгү арыглаар цехиниң эдилге ажылдарын күжениишкинниг үргүлчүлеп турарлар.

Оон бригадазы баштай түрмектеп сорттаар комплексе, оон соонда бедик сорттуг рудадан даг-дүгү арылаар цехке ажылдаан. Ол ийиги эзлчегте бөдүүн рудадан даг-дүгү арыглаар цехиниң эдилге ажылдарын күжениишкинниг үргүлчүлеп турарлар.

Комбинаттың ийиги эзлчезинде амгы үениң даг-дүгү болбаазырадыр техникалының варын хереклелдерин ажыглаан. Оларны шуудадып, эдиктир ажылдадыры индыг-ла белен эвес болгаш билиг-мергежил, күжениишкин негеттинер апаар. Ол хире хей дерилгелерни үрелившиннер азы техника талазы-биле таарышпас чоруктар болгулай бээр. Амгы үеде комбинаттың ажылдакчылары бедик мергежилдиг инженер-дерниң болгаш механиктерниң удуртулгазы-биле эдилге ажылдарын дүн-хүн дивейн чорудуп турарлар. Эдилге ажылдарында слесарьларның бригадалары боттарының кылыр ажыл нормаларын доктаамал ажыр күүседип, мурнакчылар болуп келген. Шидыгларның бирээзи—арыглал фабриказынга 6 чыл ажылдаан, амгы үеде ийиги эзлчегиниң бөдүүн рудадан даг-дүгү арыглаар цехиниң эдилге ажылдарын күжениишкинниг үргүлчүлеп турарлар.

Комбинаттың ийиги эзлчезинде амгы үениң даг-дүгү болбаазырадыр техникалының варын хереклелдерин ажыглаан. Оларны шуудадып, эдиктир ажылдадыры индыг-ла белен эвес болгаш билиг-мергежил, күжениишкин негеттинер апаар. Ол хире хей дерилгелерни үрелившиннер азы техника талазы-биле таарышпас чоруктар болгулай бээр. Амгы үеде комбинаттың ажылдакчылары бедик мергежилдиг инженер-дерниң болгаш механиктерниң удуртулгазы-биле эдилге ажылдарын дүн-хүн дивейн чорудуп турарлар. Эдилге ажылдарында слесарьларның бригадалары боттарының кылыр ажыл нормаларын доктаамал ажыр күүседип, мурнакчылар болуп келген. Шидыгларның бирээзи—арыглал фабриказынга 6 чыл ажылдаан, амгы үеде ийиги эзлчегиниң бөдүүн рудадан даг-дүгү арыглаар цехиниң эдилге ажылдарын күжениишкинниг үргүлчүлеп турарлар.

Комбинаттың ийиги эзлчезинде амгы үениң даг-дүгү болбаазырадыр техникалының варын хереклелдерин ажыглаан. Оларны шуудадып, эдиктир ажылдадыры индыг-ла белен эвес болгаш билиг-мергежил, күжениишкин негеттинер апаар. Ол хире хей дерилгелерни үрелившиннер азы техника талазы-биле таарышпас чоруктар болгулай бээр. Амгы үеде комбинаттың ажылдакчылары бедик мергежилдиг инженер-дерниң болгаш механиктерниң удуртулгазы-биле эдилге ажылдарын дүн-хүн дивейн чорудуп турарлар. Эдилге ажылдарында слесарьларның бригадалары боттарының кылыр ажыл нормаларын доктаамал ажыр күүседип, мурнакчылар болуп келген. Шидыгларның бирээзи—арыглал фабриказынга 6 чыл ажылдаан, амгы үеде ийиги эзлчегиниң бөдүүн рудадан даг-дүгү арыглаар цехиниң эдилге ажылдарын күжениишкинниг үргүлчүлеп турарлар.

Чаа Шагаан — Арыг тудуунда

АЖЫЛДЫ УЛАМ ШАПКЫНЧЫДАР

Чаа Шагаан-Арыг — республиканың эң аныяк, чаагайжыды туттуглаан хоорайы болур. Оон кудумчуларында кажыт-каът бажыңнар бедик үнер, заводтар, фабрикалар, автомобиль болгаш хем вокзалды, амыдырат хандырылганың, культураның болгаш оон-даа өске хей-хей объектилер туттунар. Делегейде эң ыраа ажылдан эгелээнден бээр кайы эрткен. Бо үезинге дургузунда эвээш эвес ажылдарны оон коллективи кылган. Чаңгыс эргеи белиин чок турган черде ам 1 муң чыгыы чон ажылдап, чурттап турар чаа хоорайның тудуу шору чоруп турар.

120 ажылчын чурттаар инини чуртталга бажыңын ажыглалда киргеп. 102 ажылчын чурттаар ийи каът инини чуртталга бажыңын августа ажыглалга киирер. База бир ыыдыг бажыңның тудуун эгелей берген. Ынчалза-даа, чуртталга бажыңнарының айтырыы ыыдыг ам-даа четпес шиитпирлеттинип турар. Хей чылларда тудутта ажылдаан, арга-дурумчулгалыг чамдык ажылчыннарны белин чурталга бажыңы-биле хандырып шыдавайн турар. Моон улам ыыдыгдан ажылга киргеглериниң үнер-киирер чоруу ыыдыг эвээш эвес. А мехколоннаның коллективи чуртталга бажыңы тударының эрткен чылгы планын ажыр күүседкен. Бо чылын анаа чарыгдаары-биле кердүнген 1 миллион 133 муң рубльдиң 70 хуузун шиитгээтинзе-даа бажың айтырыы чидиг болбуушаан хевээр.

664 оорепикчиге школа тудуун бо чылын хүлээдир ужурлуг. Ынчалза-даа ажылчыннар чедишпезинден ол тудугну ёра каггаи. Уругдар садының тудуунда байдал базала ыыдыг.

Хеп чуур черлиг, чунар-бажыңның комбинаттың (и. ыыдыг августа ажыглалга киирери көрдүнген. Аар чүк көдүртүр ыраа чогундан оон тудуу база-ла соксаш.

№ 20 мехколонна (начальниги Е. Д. Васильченко) мында ажылдап эгелээнден бээр 3 эй чоокшулаан. Коллектив бо хүннерде 8 объектиде ажылдап турар. 50 ажылчын олуттуг столованы, 20 автомашинага гаражты бо чылын олар ажыглалга киирер хүлээлгелиг. Оон-биле чергелештир эмнелге комплекизиниң 5 каът тудуу (бирги эзлчезинге 2 миллион 765 муң рубльди шиитгээдип алыр, а бо чылын—590 муң рубль), котельнаяның, энергохандырылганың, каналнзацияның, насос станцияларының, арыглал ажылдарының болгаш оон-даа оскө ажылдарның тудуун кылып эгелээн.

Чамдык тудугларны дүргеп кылырынга шаптыктап турар түүлдер бар. Ылангыя бажыңнын таваан салырынга блоктар Кызылда, Ак-Довуракта бар-даа болза, ону соорткп алыр транспорт чедишпезинден тудутлар саадап турар. Туүйбуну Кызыл-Мажалыктан, Абакандан, Черногорскиден соорткп. База-ла транспорт чедишпес.

Ийи мехколонналарның кайызында-даа ажыачыннар чедишпес. № 18 КМК 115 кижилиг, а № 20-де—60 ажылчын бар. 20 дугаарлыг мехколоннага ам-даа 250 ажылчын керек. Байдал мындыг турда ажыл-херекке боттандырар төлөөде бо объектиде ажылдап турар организациялар демнеп, кызымак ажылдаар база таварылгалар база-да эш Кузьмичевтуң удуртkан участогунуң четпес ажылында.

Кабель продукциязы, дүнзаалаар аппаратура, бетон хоюдар керексел, арматура, блоктар, туүйбу, кадаглар бээни улуктели бээр таварылгалар хей. «Тыва тудуг» трестиң будурүүне-техниктиг четчелээшкини эргелеги үстүнде Шагаан-Арыгже суг кедбейн ужурлуг. Бо хүннерде шинчаа бот-боттарынче бурууштуп чүүй кагжып, ажылдың баштайгы түр бергелеринге ундараар болза, чамдык объектилерни бо чылын ажыглалга киирерип берге.

Саяи-Шушенск ГЭС-тиң тудуун ажыглалга киирериң дүргедедиринге партия болган чаагай улуг кичээнгейни угландырып, тус-тус участоктарда ажылды хуусаадан эртe доозар дээш шалыпкын ажылдаарын аңаа хамаарылгалыг организацияларга даваскан. Чуртталга тудуунуң талазы-биле чаа Шагаан-Арыгта хей түңнүг капитал салымышкының, оон иштинде тудуг-монтаж ажылдарынга, дыка хей түңнүг капитал салымышкыны шинчээдип алыры көрдүнген. А бо чылын ол түңден 1 млн. ажыгны шинчээдип алыр ужурлуг.

Чаа Шагаан-Арыгның тудуунда ажылдың темпизин ооруп. Ону дүргедедир талазы-биле «Тыва тудуг» трестиң, № 14 механизация эргелелиниң, «Сибыртранспецстройпуң» № 3 тудуг-монтаж эргелелиниң, № 12 автобазазының болгаш ол ажылга хамаарылгалыг оон-даа оске организацияларның удуртkуларының дарый хемчеглерни алыр ужурлуг.

М. КАЛЧАН,
«Шынның» тускай корр.

Партийжи амыдырал

ПАРТИЯ КЕЖИГҮНҮНГЕ ТӨЛЕПТИГЛЕР

СЭКП-ниң XXV съездиниң партия хүрээлелиниң озулдезиниче болгаш шынар составы эки-кижилериниче кол кичээнгейни үглаидырган.

«Бис улам бурунгаарлаавыс түдүм-на, партия улуг сорулгаларны шиитпирээри түдүм-на, ооң хүрээлелиин чаа күштер-биле долдурарыңче улам сагыш салып, партия эге организациязының, бүгү коллективтиң, хүлээп корүүшкүүнүн чедин алган, будүрүлгеге болгаш инитилел амыдыралынга идепкейлиин коргускеннерни кежигүнге хүлээп алыр үүрлүг бис. Бо сорулгаларны бүрүндезээш, кандидат стажының үшүр-дүвазын бедидери эргежок чугула боор турар. Партия кежигүнүнге кандидаттың политиктиг болгаш ажыл-агыйжы шынарын ооң марксизм-ленинчи кижизидилгезинден бүгү тала-биле хынаары—бо бүгү үүлдерни ап шыңгыызы-биле коорү чүгүлээ» деп, СЭКП-ниң XXV съездизинге СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежнев чугаалаан.

СЭКП райкому партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин үдүртүлга болдуруп, партияның хүрээлелин остүрер талазы-биле тодаргай ажыддарны чорудуп турар.

Эрткен тоску беш чылда будүрүлгенин 92 мурнакчызын СЭКП кежигүнерине хүлээп алган. Оларның иштинде ажылчыннар болгаш колхозчулар 68,4 хуузу, комсомолду дамчыштыр партияга киргеннер 57,6 хуу болган.

Амгы үеде СЭКП райкомунуң үүдүнда партия кежигүнүнде 20 кандидат бар.

Оларның аразында «Коммунизмче орук» колхозтуң мурнакчы механизатору Николай Маажай, «Мерең» колхозта чоланчы Самдан Чамзы болгаш өске-даа ажыд-ишке кызынак, хөй-иннии ажылынга идепкейлиг авыяктар хөй. Олар онгу беш чылдың баштайгы чылының социалистиг чарыжынга кириишпишаан, бедиткен социалистиг хүлээлгелерлиг ажылдап турар.

Партия организациялары партия кежигүнүнге кандидаттарының будүрүлгеге болгаш хөй-иннии ажылдарынга киргежиниң дугайын партия хүралдарынга дыңнап турар. Ол ышкаш Уставтың негелдезиниң талазы-биле 7 кандидаттарның хүүда отчёттарын дыңнап чугаалашкан.

Партия кежигүнүнге кандидаттар Нарында комсомол комитединиң секретары Сорукчуг Баяы-Шулуу, эмчи Наталья Моң, Мария Бүүрүлдай болгаш өскелер-даа онаашкан ажылын болгаш хөй-иннии хаалгалын ак сеткилдин-биле күүседип турар.

Партия кежигүнүнге кандидаттардан 10 кижи партия середилгезинге, 8 кижи комсомол середилгезинге, 2 кижи кежээки школаларга өренип турган.

СЭКП райхомунуң чанында тургустунган аныяк коммунистерниң школазы тускай программа бүүгаар ажылдап турар. «Партияның амыдыралынга болгаш ажыл-чорудулгазынга ооң шынар составының үшүр-дүвазы, партияга кежигүн болурунуң ленинчи принциптери болгаш нормалары», «Партия хуралы— партия организациязының хөдөр органы» бүүгаар ооң-даа өске кижы-бүрүү темаларга семинар середигпер болгулаан.

Чоокта чаа СЭКП райкому партия кежигүнүнге кандидаттарының хүралын эрттирген. Анаа дайынның, күш-ажылдың хоочуннары, ВЛКСМ райкомунуң ажылдакчылары база киришкеннер. СЭКП-ниң кежигүнүнге кандидат райпонуң садыгжызы Зоя Чамыяның кандидат стажын кабчаар эрттирип турарының дугайында дайынның болгаш партияның хоочуну Кыргыс Шошукович Чамырын, ВЛКСМ райкомунуң ийиги секретары Монгуш Алдын-оол олар санал берип, чүве чугаалааннар.

СЭКП райкому мынаар хүралдарга, партия организациязының секретарьларын, рекомендацияга берип турар чаңдык коммунистерни келдиртирни, кандидаттар булунуң тургузарын шаанан турар.

Районда чаңдык партия организациялары партия кежигүнүнге кандидаттар-биле ажылды үлам эки-кижилер дээш хөй талазыг ажылдарны чорудар апаар.

С. ОНДАР.

СЭКП Эрзин райкомунуң организатыг килдизиниң эргелекчизи.

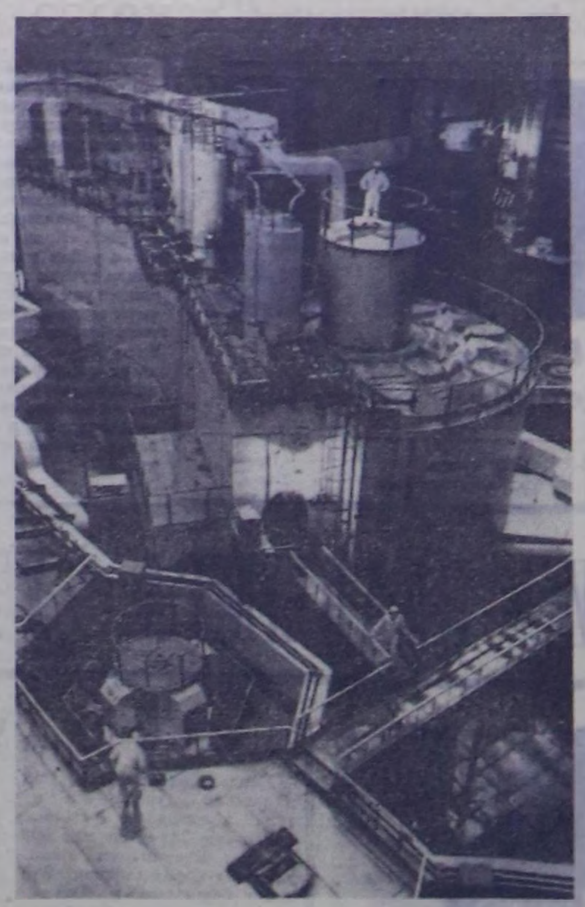

Казах ССР. Мангышлакты «байлактыг чартык ортулук» деп адаанны аңаа эвес. Ооң черинин байлаштары ажы балдынтыр. Каспийниң чөөн эриинге совет кижилер нефть-газ тыыар перспективтиг базаанны тургузар.

«1976—1980 чылдарда СССР-ниң улус-ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң ная үлгашымышкыннарииндае» Мангышлактың деңгиизкөр-будүрүлге комплекизиниң хөгүдерни удамчылаар деп бир удур көрдүнген. Нефть тыыар черлер ажыгларга киргеширдеп бээр чуртка 100 миллион тонна ажыг кара алдынны бергеи. Мангышлакка дүрген нейтроннарның дуузы-биле атомнуг реактордан удетпүр үогун алган. Ол чорук атомнуг энергетиканга чаа угланышкынының херек кырында эгези болган. Сүгдан дүүгү ыяштарының күчүлүг тургузулары чартык ортулукту суг-биле хандырган. Бир хонук иштинде чурттакчы бүрүзүнге 600 ажыг литр суг оналажыр.

Кырында чурукта: дүрген нейтроннарлыг реакторнуң топ залында.

Адаанда чурукта: эрыг суг белеткээр заводтуң сүгдан дүүгү ылгаар тургузуу.

С. МЕТЕЛИЦАНЫҢ, В. ПОЗДНЕНКОНУҢ фотолары. (СЭТА-ның фотохрониказы.).

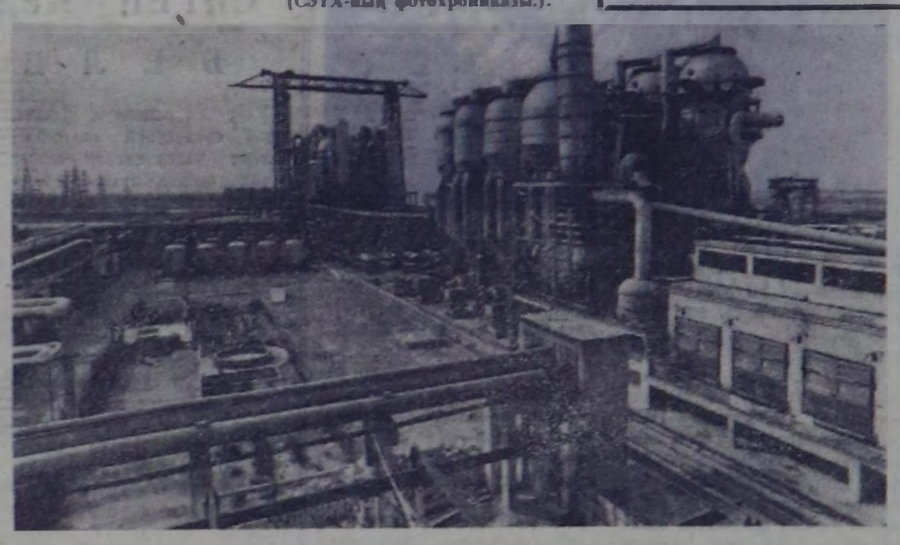

Партия съездизиниң шиитпирлерин—

амыдыралга боттандырар дээш

ГТО ДЕМДЕКТИГ КИЖИ БҮРҮЗҮ— БҮДҮРҮЛГЕНИҢ МУРНАКЧЫЗЫ

«Электротяжмаш» завод-гигантының ажылчын аныяктарының үш чүс бежен дагдыжыкчылары чаа беш чылдың бирги чылында алган хууда социалистиг хүлөөлгезинге мынчыг чүүлүү немей киирген: өөреникчилерин Бүгүсоюзтык комплекизиниң нормаларын дужаарынга белеткээр, ГТО-ну идепкейлиг пропагандалаар.

Бөлөдерге үлегерин инструменталь цехиниң мастер-дагдыжыкчызы Л. Серпокрылов коргүүп турар. Леонид Васильевичиниң хары бежен. Чылыг назын аңаа чайлыг. Оңу чарын орууна азы волейбол шилүүге, баг хан азы ядро октаар ойнап турарын боза коруп болур. Будүрүлгенин хоочуну спорт нормативтерин чиниишкинниг дужаараи (ГТО-ну аллын хөрөк демдээ аңаа ам башгайгылар-биле деңге тыыскан). Ол ышкаш болдуун бежен өөреникчилерни «Калыышызга комплекизинниң» дээди чадазынга база белеткээр.

Күш-культураның болгаш спорттуң идепкейлиг пропагандистерниң аразында Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры үлүг машиналар эптекчизи Н. Щербакин, Ленин орденниң эдилекчилери токарьлар Г. Ловчиков биле И. Бессмиков, слесарь В. Багудин олар бар.

Дагдыжыкчыларның, а ол ышкаш инструкторларның болгаш хөй-иннии тренерлериниң ачылында ГТО «Электротяжмаш» заводтуң коллективиниң доктаамал ажыл апарган. Амгы үеде хоорайда эң экилериниң бирээзи—заводтуң стадионунуң секторларында, чарыш оруктарында, плошадкаларында, боодалга чергиде, боттарының Спорт ордузуунуң залдарында кижилер кезээде хөй болуур апарган. Заводтуң спорт клубунда үжен хире секциялар ажылдап турар. Оларже кадыкшыл, сергек чорук, күш дээш чылдың-на удам хөй чаа келгеннер—күчүлүг гидро болгаш турбина генераторларының, узун оруктар тепловозтарының моторларының, прокат станнарының, боду чоруур экскаваторларның тургузукчуларынемей кээп турарлар. Оон-биле кадыы мынга ам безин дөрт мун хире ГТО-нуң хөрөк демдээнин адилекчилери будүрүлге онаалдаларын доктаамал ажыр күүседип, СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин боттандырбышкаан, чүгле коңчуг ажы чыыкарлыг продукциниң дужаан турарлар.

«Электротяжмаш» заводтуң спорт клубунуң күш-культурүүлары хоорайның болгаш республиканың маргылдаалдарынга он-он кубоктарны, хөй санныг хүнүзеи биижктерни чаалап алганнар. Олар ам чаа маргылдаалдарга белеткенип турарлар. Спорттуң төрби хевирлеринге заводтуң спартакиадазы изиг-үүлүк чоруп турар. Шүүлге ам безин ийи мун ажыг кижи киржип эгелээн.

О. САМОЙЛЕНКО.
СЭТА-ның мөрр.
Харьков.

ЧЕДИИШКИННИҢ ДҮЛГҮҮРУ

Ташкент областың Янгиюль хоорайының бүгү 24 будүрүлгелере күүрүе онаалдаларын чедиишкинниг күүседип турар. Ол үзүрге будүрүлгенин арбын ажыктыы дээш хоорайның партия организациязының семинединиң түүнелдеринин бирээзи-дир.

Янгиюльге нормазын күүсеспес ийи чүе ажылчын турган. Оларны хоорайга мурнакчылар-биле ужуражышкынга чалаан. Бригадирнин, мастерниң, директорнуң чемелээри бир янзы херек, а чүе-чүе ажылчыннар чыглып келген бүгү дээ: «Бүгү хоорайның алын чүе бакырадып турар кижи сен?» деп айтырып турун бээри, өске херек-тир.

Оон соонда—завод, цех, бригада хүралдарынга кижи бүрүү-биле сайгарылгалыг ажылды чорукан. Ажылчын ат-нүүрүнүн дугайын кымга сагындырары, а кымга дузалаары ам тодаргай апарган. Херекти дагдыжыкчылар сегирип алган. Янгиюльдин бүгү Янгиюльдин чеди мун ажылдынларындан чаа ажылдап кирген чүгле үш кижи нормазын күүсеспейн турар.

Янгиюльдин заводтарында, фабрикаларында, транспорт бүгүрүлгелеринде, цех, участок, бригада бүрүзүнде байдалды партия активиниң дузазы-биле хоорлон өөренип керген. Күш-ажылды эртенге үнезиклеп организастаарының, чаа технологияны иептередириниң, продукция шынарын контрольдаарын сайзырадыгайжыдарының тодаргай хемчеглерни тодарыглаан.

Дуза болгаш контроль — бо сөстер партияның хоорай комитединге үргүлүү болгулаар ужуражышкыннарга бо-ла дыңналыр. Ол ужуражышкыннарга будүрүлгелерниң үүртүкчүлары, партия эге организацияларының секретарьлары курлавырларны үзүре ажыглаарының аргаларын чугаалажып, дуржулгазын солчуп, ажылда четпестерниң чылдагааннарын аналиэтеп турар. Будүрүлгенин бүгү командирлери, хөй-хөй мастерлер болгаш ажылчыннар марксизм-ленинчи өөредилгеге хаара туттунган, коммунистиг күш-ажылдың 117 школазы, политшколалар болгаш семинармар бар, ажыл-агыйжы активтиң школазы база ажыттынган.

Янгиюльдин партия организациязының ажылының дуржулгазын Узбекистанның Компартиязының Төп Комитединиң үүлүдүр деп көрген. «Хожуакчылар чокка ажылдаар» деп лозунгуг чарышта республиканың хөй-хөй хоорайлары киргеп.

(СЭТА-ның мөрр).

КӨДЭЭ СОВЕТ СЕССИЯЗЫНГА— СУГГАРЫЛГА ДУГАЙЫ

Тараа болгаш мал чеми үнүштериниң дүмүткүрүүн улам бедидер сөрулганы боттандырарын барымдаалаваш, Чөөн-Хемчик районнуң Бора-Тайга кодаа Совединиң чоокта болган сессиязы тараанның база сиген шөлдериниң суггарылгазының чорудулгазын чугаалашкан. «Алдан-Маадыр» совхозтуң ол салбыры бө чылын 1200 га черге тараазы суггарып тараан. Тараа болгаш мал чеми үнүштериниң өзүмү эки. Чайгы суггарылгазында 23 суггатчы ажылдап турар. Салбырның удуртулгазы суггатчыларны ааттар-биле хандырган. Суггатчы бүрүзү сугну чөп ажыглавышаан, суггарылганың шынарын жижиндеринче кичээнгей салган. Суггат ажылында малчыннар база идепкейлиг киржип турар. Хөй чылдыг база чайгаар үнген сиген шөлдериниң суггарылгазы калбарбышаан.

Тараа болгаш мал чеми үнүштериниң шөлүндэн 300 ажыг га чеминиң чайгы суггарылгазының бирги эзэчээ эртикем. Мурнаачы суггатчыларның эки ажылын сессия демдеглээн. Ыяаңгыя Чыргал Хөваныг, Дамба-Лама Сарыглар, Мөңш-оол Оюмак, Норбу Оюмак олар тус-тус участоктарында 50—80 га тараазы суггарган.

Тараанның, сиген шөлдериниң суггарылгазының талазыбиле четпестерни сессия илереткеш, ону чайгадырының аргаларын чугаалашкан. Чер ажылының дүмүткүр чоруун бедидерииге депутаттарның база кодаа Советтиң активчилериниң идепкейлиг киржилгезин хандырарын эйыткаш, кандаашкын-биле демисеедиң шаяпчы айын чаяаавышаан, бүгү ажылчы чонну суггатчы, мал чеминиң белеткелинче мобилизастап турар.

М. СЕВЕН.

«Шынга» параапан соонда

ШЫҢГЫЫ ЧУГААЛАШКАН

«Кажан эжиктирээр?» деп өтегдиг шүүтүүлелдиг чүүл июнь 10-да паразттынган. Эрзин районнуң Мерең школазында башкылар коллективиниң өөредилгө-кижизидилге ажылын негелдеге дүүтүтүр тургусталыыдан чамдык башкылар аргалаан, харылсалга чок ажылдан келгенин мында бижээн.

Мерең ортумак школазының директору С. Ч. Сагаачының биеке бижээни:

Башкыларның адрезинге болган шүүтүмүүлел бүрүн бадыткаттынган. Школаның башкыларының болгаш ажылчыннарының каттышкан хуралында парзттынган материалды сайгарып, шынгыы чугаалашкан. Чүүлде ады киргеи С. Д. Ондар, О. Ч. Дамба оларның сагылга-чурумунга хамаарыштыр чугаа коллективке меоң мурнуула кампда удаа болган. Башкы дең чаагай атка тодаа чок ол эштерин ажылындан үндүргеп. Эштер Н. А. Дадарыкпай, С. Т. Орус-оол оларга эң сөөлгү доңгуда хүдээткеп.

Школада партия эге организациязының секретары башкы П. С. Ижиниң адрезинге шүүтүмүүлээн шын. Ооң херээн партия организациязының хүралынга сайгартаан, аңаа сөөлгү доңгуда хүдээткеп тургаи.

Совет педагогтуң адынга, арыя-нүүрүне дүүшпес чүүлдерди моон сонгаар болдурбас дугайында хүралга шыңгыы чугаа болган.

Республиканың бүдүрүлгелериниң, албан черлериниң, совхозтарының болгаш колхозтарының ажылчыннарын, колхозчуларын, албан-хаакчыларын „Күш-ажылдың хоочуну“ медаль-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

Хөй чылдарда ак сеткилдиг күш-ажылы дээш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң омуразилиндеи «Күш-ажылдың хоочуну» медаль-биле шаңнаарлар болза:

Кызыл хоорайдан

Василий Андреевич Анашын—персоналдыг пенсионер.

Бай-Тайга райондан

Иргит Чымановна Алдай — «Бай-Тал» совхозтуң сакмандыгы.

Иргит Араажыевич Аранчаа—Бай-Талдың кодаа садыының таңнымызы.

Иргит Сандай-оолович Аранчаа—«Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.

Оранутпаа Иргитовна Арантан—«Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.

Хертек Хертекович Биичей—«Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Хертек Кылып-оолович Делгер-оол—«Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.

Хаван-оол Дүменович Иргит—«Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.

Чайдынмаа Хүреп-оловна Иргит—«Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.

Иргит-Арагчы Ичин-Норбу—«Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.

Сержин Чамлаповна Конгар—«Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.

Салчак Дарыаевич Кумбадак—Бай-Тал суурда пенсионер.

Дыртаа Севээповна Куулар—«Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.

Георгий Намчалович Лопсан—Кызыл-Дагның харылзаа салбырының почтальону.

Аппет Делгеровна Монге—«Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.

Ондар Дамбаевич Ойдуп — райның ажыл-агый черииниң лесничи.

Тана Баир-ооловна Ойдуп—чонуң амыдырал хандырылга комбинадының ажылчыны.

Антыы Успун-Дагбаевич Салчак—«Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Сенил Намзыраевна Салчак—«Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Хомустаар Бичеевна Торгин—Бай-Тал суурда пенсионер.

Чаюс Мегеровна Хертек — Бай-Тал суурда пенсионер.

Чыдым Испарович Хертек—Бай-Тал суурда пенсионер.

Даржаа Деспиженович Хомушку—Бай-Тал суурда пенсионер.

Кертик Борбусовна Хомушку—«Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.

Шапшин Этейович Хомушку «Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.

Салчак Соян-Хоо Чамбый—«Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.

Салчак Дагырович Чульдум—«Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.

Хертек Комбуевич Шыырап—«Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.

Каа-Хем райондан

Василий Афанасьевич Белоперов—«Кызыл туң» совхозтуң ажылчыны.

Таисия Ивановна Налимова—«Тиилелге» колхозтуң колхозчузу.

Мижит-оол Манчыевич Салчак—«Кызыл туң» совхозтуң ажылчыны.

Адаастай Чопшукаевич Чоду—«Кызыл туң» совхозтуң ажылчыны.

Адаастай Токсарович Чүдек-оол—«Тиилелге» колхозтуң колхозчузу.

Софья Поликарповна Шулепова—«Тиилелге» колхозтуң колхозчузу.

Кызыл райондан

Салчак Опак-ооловна Алдымкыс—Кызыл райкүүскомунуң сан-хөө киидизиниң эргелекчизи.

Мөңгүн-Тайга райондан

Депзынмаа Конгар-ооловна Иргит—«Кызыл-Хая» суурда пенсионер.

Ондар Намдакович Лопсан-Серен—ажылчы чоңнар депутаттарының район Совединиң күүскомунуң даргазы.

Хертек Алдын-ооловна Салыммчан — Кызыл-Хая суурда пенсионер.

Иван Семенович Комбу—Бөлдир-Арыг суурда ясли-садтың ажыл-агый эргелекчизи.

Магаранаа Чикидрович Мичеи — «Чодураа» колхозтуң колхозчузу.

Шимит Серенович Серен — «Чодураа» колхозтуң колхозчузу.

Эрен Хоорекович Содак — Бөлдир-Арыг суурда пенсионер.

Максим Доңдукович Сувандия — «Чодураа» колхозтуң колхозчузу.

Борис Чымчыкович Сыраа—«Чодураа» колхозтуң колхозчузу.

Иван Десшевич Шойдак—Бөлдир-Арыг суурда пенсионер.

Тожу райондан

Ак Ак-оолович Мырзаа—Тоора-Хем суурда пенсионер.

Улуг-Хем райондан

Прасковья Максимовна Арбан — Арыг-Узуунуң уруглар ясли-садының ажыл-агый эргелекчизи.

Валентина Георгиевна Бабакова — район эмнелгезиниң бөжудулга салбырының санитары.

Евдокия Ивановна Беленкова—районнуң санитар-эпидемиология станциязының лаборантору.

Вера Яковлевна Беликова—Шагаан-Арыг хоорайның № 2 ясли-садының уруглар ажаанчызы.

Анна Фирсовна Гордеева—район эмнелгезиниң урутлар салбырының санитары.

Анна Матвеевна Жеребятьева — коммунал будүрүлгелер комбинадының бухгалтери.

Анастасия Федоровна Калинина — район эмнелгезиниң уруглар салбырының санитары.

Александра Анисимовна Козулина — Арыг-Узуунуң уруглар ясли-садының одакчызы.

Антонина Георгиевна Комбуй — ажылчы чоңнар депутаттарының Улуг-Хем район Совединиң күүскомунуң таннызы.

Полина Максимовна Кулакова — район эмнелгезиниң медицина сестразы.

Маады Эрин-ооловна Кызылбай—ЗАГС эргелекчизи.

Анна Ивановна Маковкина — район эмнелгезиниң иштинарыглыг салбырының санитары.

Тамара Яковлевна Сергеева — Шагаан-Арыг хоорайның № 2 ясли-садының повары.

Вера Васильевна Топоева—Шагаан-Арыгның район эмнелгезиниң медицина сестразы.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

1976 чылдың июнь 18.

Кызыл хоорай.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХУННЕРДЕ

НИИТИ ЧУГУЛА СОРУЛГАЛАР

Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының конференциязының делегей талазы-биле ужур-дузазын делегей парлалгазы долгеренгей тайылбыралап турар, аңаа ниити тереллетенни дувүредип турар айу келген айтырыгларны чугаалажып корген болгай. СЭКП-ниң делегациязының баштыңы, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң чугаазында делегей хөгжүлдезиниң амгы байдалының болгаш перспективазының дугайында, улустарның эрге-амытары дээш, социализмниң болгаш коммунизмниң идеалдары дээш демиселге коммунистиг шимчээшиниңниң чаа аргаларының дугайында ханы анализ бердинген деп, политиктиг тайылбырлакчылар айтып турарлар. Европаның коммунистериниң конференциязының кады ажылдап ыяган, ылавылалдың бодаттынган түңнел документизинче база улус ничээнгейни сайып турар.

БЕРЛИН. «Нойес дойчланд»-ының» мурнуку үүлүнде бижип турары: Европа дыпты салым-чолу дээш боттарының бедик харылсалгалыг болуп турарын Европаның коммунистерининиң недереп билип турарын Берлин конференциязы коргускен. Ол болза улустарниың амыдыралчы кол айтырыгларына боттуг харыларны коммунистерниң берип шыдаар аргалыын коргускен.

ВАРШАВА. Эң-не гуманныг, эң-не амыдыралчы үзел-бодалдың эзилекчилери болур коммунистер шериг талазы-биле чавырымышкынга орукту ажыдарын, аңдере чепсегленнишкинин сокладырын эң-не чугула кылдыр саналп турар дээрзин СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев демиселээн. Түнел документтиг политиктиг чавырлыышкынны шерит талазынга неитерелдиниң аргежок чугулазын, чепсекти дужуреринин, ядролуг чепсекти цептеретелдиң, ол чепсектиң шенелдезин бүрүнү-биле хоруглаарының талазы-биле тодаргай хемчеглерни алырының аргежок чугулазын демиселээн.

СОФИЯ. Берлин конференциязы болгаш оон хүлээп алганы документ — Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының интернационалчы күжүнүң чайынналчак черечиин болган деп. «Работническо дело» солуун бижээн. Конференциянын хүлээп алганы документинде кирген калбак боттуг программа, чыда идеяларның болгаш саналдарның байлаа Европага тайбынны болгаш айыл чок чоруктуг бижиларының сорулгаларынга чаа-чаа базымнарны кылырынга боттуг үнделин болур.

ПРАГА. Конференциянын ужур-дузазы болза коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкинаның мурнунга, дыпты бүгү улустарының мурнунга недереңнің дүнүүрүг чоруумун чавырылдырышкынга речилеп турар-дыр деп, ангы коммунистерниң «Мориниг стары» солуну демдеглээн.

ХЕЛЬСИНКИ. «Тиденантая» солуунуң мурнуку үүлүнде Берлин шуулганының ужур-дузазының түңне коммунистерге хөвеч, харын база бүгү-де демократтыг болгаш тайбынга ынакшылдыг күнгерге хамаарып турарын демдеглээн. Ужуражымышкының киржикчилери политиктиг чавырлыышкынны шерит талазының чавырлыышкыны-биле немээрининг сөңгаарладыышкын чок чугулазын айтыканнар. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң пролетарлы интернационализминиң принциптерин деткиринче, тайбын дээш коммунистерниң болгаш бүгү демшилелиг күштериниң демиселин күштелдиреринче чайынналчак кыйгырыы бүгүдени ёзулуг-ла сорук киирип, хөй хүлээдгелерни онаап турар. СЭКП-ниң XXV съездизинге хүлээп алдынган тайбын болгаш улустар арасының кады ажылдажылгазы дээш, улустарның хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш улам ынай демисежиринин программазы база Берлин конференциязынга айыттынган сорулгалар тайбын дээш демиселге улус массаларның инициативиг болгаш идепкейлиг киржирин иеген турар.

БОГОТА. Совет Эвилели делегейниң дүшкүүрлүг чоруунун политика талазы-биле чавырлыышкынын уламчылаарынга быжыг күзелдиг деп, «Эспектадор» солун бижип турар. Стратегтиг чепсектиң кыягаавлаар дугайында ыяачага чедир саадап келген чаа дүгүржүлгени ажылдап кылырын чедиишкининг дөзазының бирги чергенин ужур-дузазының СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары база катап сагыдырган деп, Л. И. Брежневтин чугаазының дугайында тайылырында ук солун бижээн.

БРАЗЗАВИЛЬ. Конгонуң информация агентилели Берлинге конференцияны «делегей талазы-биле эң чугула болдушкун» деп адаап, коммунистерниң ол «шуулганының улуг ужур-дузалыг болганын демдеглээн.

БАГДАД. Тайбын кожа-хелбээ догуннаарының принциптери күрүнелер арасында харылзаалардың кол угланышкыны болуу берген дээрзин СЭКП-ның Чиңгине секретары бадыткаан деп, «Тарик аш-Шааб» солун бижээн. Эндере чепсегленнишкинин сөңгаарын Совет Эвилели онза ужур-дузалыг кылдыр коруп, ол айтырыгны шинчиреэрги дээш могаг чокка ажылдаар дээрзин ол демдеглээн. Тайбынын болгаш дешилгенин деткиринге Азиянын, Африканың болгаш Латин Американың улустарының салыышкынын Л. И. Брежневтин бедин-биле үнелээнин ук солун сеткил халыышкыны-биле демдеглеп турар.

КОЛОМБО. Берлинге болган конференциянын ужур-дузазы Европаның девискээринде ыракта ажын турар деп, Шри Ланканың Коммартиязының ТК-зының политбюро кежигүү М. Ах. Мендис медеглээн. Коммунистиг шимчээшкинниң хөгжүлезинин кол оруунга шинчы болуруп болгаш тактика талазы-биле ээлдек болурун, чурт бүрүзүнге тодаргай байдалдарны барымдаалап коорун чогаадыкчы ёзу-биле канчаар дүүштүрерин Европаның коммунистери тодаргай коргускен. Делегейниң болгаш Европаның коммунистиг шимчээшкининге Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының ойнаш турары кайгамчык улуг роллун онзалап демдеглээр херек. Улуг Ленининиң партиязы оран-делегейге тайбын дээш, хижин тереллетенниң чыртыкылыг келир үезин чедип алыры дээш могаг чокка демиселин турар.

Берлин конференциязын белеглээриниг болгаш чорударынга СЭКП-ниң киирген садыышкыны кончуг улуг. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң кайгамчыктыг чугаазы Шри Ланкада бистерге хамы салдарны чедирген. Бистиң бодалывыс-биле алырга, ол чугаа маркеленчи ооредилгини хөгжүдеринге чаа чугула базым болуп, херек кырында Европаның коммунистериниң кады хөделиринин программазы болу берген.

(СЭТА).

ПАРИЖ. (СЭТА). Эртемтехниктиг болгаш экономиктиг кады ажылдажылга талазы-биле үргүлчү ажылдап турар совет-француз каттышкан комиссиязының XI сессиязы болдунуң ажылын дооскан.

Күрүше комитеди биле Францияның атомнуг энергия талазы-биле комиссариадының аразынга 1976—1977 чылдарда кады ажылдажылга дугайында протоколга, а ол ышкаш тайбын сорулгаларга космос харылзаалариың болгаш ажылдажылганы хөгжүдеринге артыкаа ол чылдарның улуг ужур-дузазын демдеглээн. Ол кады ажылдажылга чавырлыышкынның херээнге, Европага болгаш бүгү делегейге айыыл чок чоруктуг база тайбынны болгызарынга чугула ролльду ойнаан.

1974 чылдың декабрьда, Рамбуйеге, а ол ышкаш ССРЭ-

КАЛБАК ПЕРСПЕКТИВАЛАР

Совет делегациязының баштыңы, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүзелиниң Даргазының оралакчызы, ЭТКК-ниң даргазы В. А. Кириллин болгаш француз делегациязының баштыңы, Францияның экономика болгаш ган министри Ж.-П. Фуркад «Улуг комиссиязының» XI сессиязының түңнелдериниң дугайында протоколга ат салганындан бээр 10 чыл болган оннуң таварышкынын болгаш ын-не ниизы-бүрүү талазларга Совет Эвилели биле Францияның аразында пайыралдыг деңгеенин шинчилээр болгаш ажылдавр талазы-биле совет-француз кады ажылдажылга дугайында протоколга ат салган.

Сессиязының киржикчилериниң кады кылган дыңзарында 1986 чылдың иөмө 30-да совет-француз декларациязига

ҮҮЛЕЗИ БУЯННЫГ

ЭРТЕМ АЖЫЛЫ

Кызылдың күрүпеннің педагогика институдун доозарының экзаменнерн адактаып турар. Эрткен неделяда физика-математика факультединиң 46 доозукчу студентилерн берге болгаш нарын база факультетте код эртем—физикага күрүне экзаменнің чедишкинниг дужаан, а од эртемге болгаш ооң башкылаашкынының методиказынга хаяы болгаш четчир билгинин коргүскеннер. Күрүне комиссизы Н. Тигеева, О. Шукин, А. Кудинов, А. Матюшов оларның харылзарын тергиин эки деп демдеклеп үнелээн.

А доозукчу Николай Мартыненко күрүне экзамени дужаваан. Ол экзамен орунга институттуң физика-математика факультединиң тоогүзүнде бир-ле дугаарында диплом ажылын камгалаан. Ооң «Молекулаларның тургузуун, шимчээшкинин өөредилгеге, үш сантиметр, сес болгаш ийи миллиметр диапазоннуг электрон-парамагнитниг резонанстыг спектроскопияны ажыглаары» деп эртем-шинчилелдиг диплом ажылын экзамен комиссизы база тергиин эки деп демдеглээн.

Н. Мартыненко бодунуң од ажылын ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Москвада В. В. Воеводский аттыг химиктиг физика институдунуң радиоспектроскопия лабораториязынга физика-математика эртемнериниң кандидады О. Я. Гришбергтиң удуртулгазы-биле кылган. Студептиниң эртем ажылынга чорутkан шинчилелдери улуг модекулаларның тургузуун өөренип көөрүнге идегни берип, чаа арганы ажыдып болур. Ыпчанган экзамен комиссизиның од ажылды уламчылаарын авторга сүмелээн.

Эртем-шинчилелдиг диплом ажылдары аваа экзаменнерден хойну бээри чигзиниг чок. Ыпчанган өөредилгениң бо хевирин, ылдыг дужулганы күзедиг болгаш эртем ажылынга сонуургалдыг, ынырак белеткелдиг студептилер-биле моон-даа соңгаар чорударын күзепчиг. Од СЭКП-ниң XXV съездизиниң даэди болгаш ортумак өөредилге черлериниң специалистер белеткелиниң шынарын сайырангайжыдар, өөредилгениң дээштиг, чаа аргаларын ажылдарынче утпаныышкынга дужуп турар.

Х. САЛЯ.

ДООЗУКЧУЛАР КЕЖЭЭЗИ

— Чээрби чыл бурунгаар Суг-Аксы ортумак школазының чүгле 11 кижи доостувае. Ам «Суг-Хөл» совхозтуң механизатору Хоптак-Хуна Сарыглар, республиканың күрүне башкызының эргелекчизиниң оралакчызы Мамук Ашкпановна Ховалыг дээш ышкаш ацгы-ацгы мергежилдиг кижилер апарган, чон мурнунга толептиг бараан бооп чоруур-дур бис—деп, Суг-Аксының ортумак школазының доозукчуларының чоокта чаа болган ужуражыышкынынга школаның баштайгы доозукчуларының бирээзи, ам Чөөн-Хемчик райкүүскомунуң секретары Д. Д. Түлүш чугаалаан.

Дыртый-оол Түлүш Кызылдың педагогика институдун доозкаш хой чылдарда школага физика, математика башкылап, өөредилге эргелекчилеп, директорлап, райкүүскомунуң улус өөредилге киллизин эргелекчилеп келген. Ол ыякаш школаның баштайгы доозукчузу Сегбо Монгуш Красноярскиниң педагогика институдунуң биология-химия факультединиң доозкаш база-ла башкылап турар.

Доозукчуларның ужуражыышкын кежээзинге школаның директору М. Куулар эрткен чээрби чылдарның иштинде школаны муң ажыг ажыыстар доозуп, эртем-билгини чедип ап. Төрээн туртунга, чонунга толептиг бараан бооп чоруурун демдеглээн. Чижээ, Суг-Аксы ортумак школазының 44 башкыларының 16-зы школаның бодунуң доозукчулары, Суг-Аксының участок эмнелгезиниң эргелекчилээн Оюн-оол Ондар, эмчи Дончапаа Монгуш база-ла бо школаның доозукчулары. Боттарының шилип алган ажыл-ижиниң мурнакчылары...

Школавың бо чылгы 68 доозукчулары ортумак эртемниң чедип алган дугайында аттестаттарын ап тура, мурнуку доозукчуларның чаагай чанчылдарын, башкыларының ада-иелериниң үнелиг чагыг-сүмезин эдерип, эртем-билгини чедип, совет улустуң туругузукчу күш-ажылынга боттарының үлүг кирерин азаанаар.

Доозукчуларның ужуражыга кежээзи Культура базынынга байырлыг байдалта эрткен.

О. КУУЛАР.
Чөөн-Хемчик район.

Дүнеминиң ийи шакта эмнелгениң «дүргеи дузаа чедирер машиназы Кызылдың дөрт дутаар микрорайонунда республика эмнелгезининг кезии эмнээр салбырынга, чээрбиүш харлыг, амыдыралын чаа эгелеп чоруур аныяк оол Кобы экелгеи. Од озаал-ондакка таварышкан, амы-тыны мырыңай кес кырында. Чүгле доп-дораан кезип эмнээриидеи өске кандыг-даа арга чок. Алыыды минутада хамаан чок, секундада-даа соңгаарладыры аймыылдыг апарган. Аарыг кижини кезип эмнээр стол кырынга белеткеп чыттырыпкаш, кезер эмчи Константин Ховалыгович Орус-оол туружун эглешкеи.

— Кезиишкин нарын, ынчангаш дидим болгаш шинтиртиг, ээ-не оварымчалыг болуру негеттиниң турган. Бичим-ле шын эвес кылыр болза, аныяк кижи амы-тынындан чарлып болур. Ол кезиишкиниң, шынап-да, яштан ядыы-бүрү дириг амытанмар дүрүзүү кылыр азы даш чогуукчузу кижиниң бичиндээ частырыг кылып болбас нарын ажылынга безин деңнээр берге. Хөрээниң солагай талазында эгилер алдында кижиниң чүрээ ден-дескн. Чала аар-аар кылдыр соп калаш чыткан. Бир-бир сактырга база бир аңгы дириг амытан-даа ышкаш. Ооң чоогунда өкпе база-да кызылзымаар өскеи өөнүг костүп кээр. Кижиниң организминиң ол кол кезектерин үргүлчү көөрге, мырыңай-ла коргунчут эвес, чамдыкта харын-даа чараш, азы көргүзүг материалы-даа шынаш кылдыр сагышка кирер.

К. Орус-оол ыыт-шимээн чок, коичуг кичээнгейлиг, бүгү бодук кезиишкинче бериикеи, херек апаргында чүгле ходдары-биле имнеп каап, хаваандан, ийи кастыындан шуужуп батkан дерии безин эекербейн ажылдан турган. Кезер эмчи К. Х. Орус-оолдуң сестрazы база-да хирургтуң холу секундада-даа озалдавазын дээш кызыткан. Кезек болганда Константин Ховалыговичтиң ам кээп чиик улут тыпган. Кезиишкин чогуур үезинде эрткеп, өкпеде кемдээшкин чайлаттынган.

Ол кезиишкин Константин Ховалыговичиниң баштайгы кезиишкини эвес. Ооң эмнелге шутумунга оп беш чыл чедир ажылдап келгениниң үезинде мындыг таварылгалар хөй удаа болгулаан. Томскиниң эмчи институдун доосkаш ажылдаан соонда, кезиип эмнээриниң курстарын эрткилээн. Иркутскиниң ийи чыл хуусаалыг ординатурazын база доосkая. Чоннуң кадыкшылын харылзап турар эмчи кижи амгы үеде медицинаның шапкын хөтөүлдезиниден чыдып шаап болбас, үениң пегелдеи ындыг.

Бо хүнперде ол Кызылдың кезип эмнээр эмнелге салбырының дүржулгалыг эмчилериниң бирээзи. Ооң кезип эмнээн кижилери-ле хөй.

Амыдырал кезээде-ле өөрүшкү-биле дозган турбас, муңгараддар, аарыг-аржык, озал-ондак — черле чүү хенертен болбас дээр! Ындыг таварылгада ак халаттыг кижилер бир-ле дугаарында силерге дуза чедирер, кижилер берге аарыгга таварышканда чүгле олардан дуза дилээр. Ооң иштинде кезер эмчилериниң аяызы база бир кол черии эглеп турар. Чүге дээрге олариың ажылы аарыгга кезиишкиидеи өске чүү-даа чүве дузалап шыдавас апарган таварылгада эгелээр, ынчангаш коичуг харылсалгалыг.

Константин Орус-оол кезип эмнээриниң дүржулгазын мооннеп чоруур, ажылынга чүткүлдүг, улуг-даа, бичиидээ кезиишкин бүрүзүн дүржулганың школазы кылдыр саналар. Ооң ында ажылдан турар эмчилери база анаа бүзүрээлер. Ол совет медицинаның, ооң иштинде кезип эмнээриниң шылгарапгай чедишкиниери, өскелериин дүржулгалын хүн бүрү өөренип чоруур. РСФСР-ниң алдарлыг эмчизи, Ленин орденииң эдилекчизи, хирургиякың код эмчизи А. И. Канупникова, кол хирург Л. М. Козловапы, кезер эмчи И. И. Казаковапы ол бодуңуң башкылары деп санаар, олардан хойну өөренип алган.

Хирург кижиниң ажылы тывызык, чогаадыкчы болуруп пегээр. Ынчангаш К. Орус-оол кезиишкини бүрүзүн денпеп, анализтеп, кезиишкиниге ажыктыг түүнделерии үндүруп чанчыккан. Эки эмчи болур дизе, чүгле шыдамык, анаа ынак болуру эвээш дээрзин ажылдан эрткен үезинде ол билген.

Бир ыыдыт таварылганы сакты-дыр мен. Шыдыраа клубунга хоорайның бирги чери дээш маргылдаа болган. Ооң түүнелиинде кол судыя-даа, маргылдааның киржикчилериидаа шыдыраачы Орус-оолдуң маргылдаг үезинде удуп-даа, уттуруп-даа алганда, чамдык шыдыраачылар мшкаш, ажыкыи-хөрадап турбазын, удурлажыкчы бүрүзүн деиге хүндүлээриң, бодуи туттунуп бидирии демдеглеп турган. Ол дээрге кижиниң иштики бүдүжүнүң төлептиин чайгаар чугаалап турар.

Константин Ховалыгович аарыг кижи дээш коичуг сагыш човаигыр, ажылга бүгү сагыш-сеткилии, бодуи бүрүи бердинил ажылдаар кижи. Ол кордал чок дээр хевиперге кажан-даа алыспас, бодунга быжыг бүзүрөдиг. Кэпцыгдаа берге таварылгада ыяпла бир арганы тыпкан, эң соолгу хемчегии ажылгаан турар. Ол дээрге анаа-ла кижилерии оожукгулары эвес, бодунга бүзүрел, совет эртемге бүзүрел-дир.

Хирург К. Орус-оолга четтиргении ылереткеи чоргаараалдың, хүндүткелдиң, өөрүшкүүнүң чыгыг сестерии ооң ажылдап турары эмнелге салбырында демдеглеел деттеринден хойу-биле көрүп болур.

Берге кезиишкинии эрткен, ыраккы Тожуның чурттакчызы С. Манакпп ында мынчаар бижээн: «Силериң «салдың» холдарыңарның ачызында база катап «төрүттүвөгеи» чурттаар аас-кежиктиг болдум. Мээң амы-тыным дээш Силер улуг күүтү үндүрген болдуңар. Силерии эки эмчи деп өске улустан база дыңнадым. Эки эмчи болуру амыр эвес херек. Силерииң кижилер дээш, ак сеткилдиг ажылдап турарынарны көрдүм. Силерге согаел четпес өөрүшкүүмүү илередии тур мен, Константин Ховалыгович!».

Чамдык кижилериңиң талазындан:

«Кеспизөн болза ажырбас кижи»— дээн утказы чугаларынң тыптып кээр чылдагаанын К. Х. Орус-оол мынчаар тайылбырлаар:

— Озаал-ондакка таварышкан чамдык кижилериңиң кемдээшкини аар болур. Ындыг таварылгада кезиишкиидеи өске чүү-даа дузалаавас. Ынчалза-даа кемдээшкин аар болганындан аарыг кижи кезиишкиини ышкашпайн баар таварылгалар база тургулаар. Өске таварылгада аарыгны өй-шаанда эмкетпээнинден иймкпе өске-даа чылдагаанбиле аарыг кедереп, орайтаан болур, ынчангаш кандыг-даа кезиишкин дузалаваайн баар. Ооң ында чамдыкы кижилериңиң организми коштек, сагыш-сеткили саадывыычал, аарыгга удур туржуп шыдавас база болур. Кезиишкин дээрге-де аарыг кижи дораан согай баар дээш ол эвес. Ол — амыдырал дээш демиселдиң чүгле эгези-дир. Кезиишкин соолунде аарыг-даа кижи, ынчангаш хей-хей дүүрээшкинниг дүн-хүнүү эрттирер болгай.

Бирги категориялың кезер эмчиэн, коммунист, партия организациязының бюро кежигүзү К. Орус-оол «Күш-ажылчы шылгарал дээш» деп медаль-биле шаңнаткан.

К. Орус-оолдуң ыяы-харыай-даа ойнак. Боду күдер маға-боттуг, бажының дүүтөрии шеверии кыдыыр аткаар ыраап алган чоруур, деттем хаанатыг, чазык ыырайлыг эрге болгай.

Константин Ховалыговичиниң эртенинң-не садиче үдеи турар бичии кызы кежиишиие ачазының чедии өөрии маналр. Ынчалза-даа Орус-оол эмчи чамдыкта эртенги хүн даглар баштарын шоңуп, черинң кырын алдын сарала кыыдыр будун эгелеп бергеи-де-даа келир, ооң ажылы ындыг.

Б. СЕДЕН-ХУУРАК,
«Шынның» корр.

ЧАА ӨРТ АВТОМОБИЛИ

НОВОСИБИРСК. ССРЭ-ниң ЗА-зының Сибирь салбырының дүржулга заводунга өрт өөрөер автомобиль-тырттырыкчыны (АТП-543) тургускан. Ол он эдаа машиналарны солуур. Ооң цистериазынга болгаш сөөртүп алыр комуунга 26 тонна суг база 2 тонна көвүктелдиргичи чоруур. Машинаның экипажы 4 кижи.

Суг аттынтырар долгандыр дээскинип турар мачтазы 20 метр бедиди кодурулур.

Өрт өөрөер автомобильге автемэттыг башкарылганы бир-ле дугаар хереглээн. Ону кабинада болгаш машинаның соңгу кезээзинде тургускан ийи башкарылга чериидеи боттандырар. Экипажка айылыдыг таварылгадо башкарылганы 50 метр ыраатан боттандырарын база баш удур көрген.

Телевидение измеразы өрт болган девискизэрии хайгаараарын, а радиостанциязы— өртten каигалап эргелеяи-биле харылзажырын хандырып турар.

ЧУРУКТА: машинаны шенеп турары. Кыыар чүүлдүг резервуардо (резервуарның шолуу 200 дөрбелчин метр хире) өртту автомобильдиң экипажы бир минута хире уе иштинде-ле өөруп каар.

А. ПОЛЯКОВТУҢ фотозу.

МУЗЕЙДЕ ЧАА ДЕЛГЕЛГЕ

Алдан-Маадыр аттыг музейге чаа-чаа чүүлдер удаадараа кестүп келир. Тыва Арат Республиканың төөгүзүпүң залында тыва бижиктиң чогаадыл тургустуганынга, чечен чогаалдың сайзырап эгелээнинге болгаш парлалганың тыптып сайзыраанынга тураскаатkан делгелге бо удаада кестүп келген.

Музейниң хоочун активчизи Алексей Баирниц сактып кылганы саазын орнупга хереглеп турган яяш самбыра, будуктуг шил орнунга хереглеп турган кара бегелиг яндай болгаш амгы калбак шутумпуң орнунга хереглеп турган дөрт кырлыг яяш шугум бир ыпзы шестүр. Чөөн-Хемчик районнуң Кулуп-Дүжерде Куулар Дыртый-оолдуң ядаден чоранаы сарыг сыптыг, диңг кудуруу баштыг байырын көргеш, амгы «Көторучкаңы бодап ыяорге, дыка-ла ылгалдыг болур чорду.

1931 чылда үнген «Араткорларның ажыллынның саазыры» деп номчугаштан эгелээш, Ада-чурт дайыны эгелээр чылы үнген Салчак Токашың «Мээң сактымшкыпым» деп номун делгеп салган. Ооң ында сан-бодалганың, чарашдыр бижиириниң дептерлери болгаш Москва хоорайга үндүрген «Бистиң ажыл» деп номнуң сес-домай болгаш чурук-кааспалгазы ол үениң байдалын кижиниң карааига тода көргүзүп кээр.

Төөгүзүг документилериниң аразында ТАРН ТК-ның ВКП (б) ТК-га Тываның чаа бижиин чогаатчып бээрии дилээн чагаазының хоолгазы база бар. Ооң ында бижик биилбес чоруктуг узуткаарынга болгаш эртем-сургуулга сунлуун хөйге көргүскеш, Республика ордени-биле шаңнаткан пионер вожатыйы, Хөндергей чурттуг Куулар Маизырыкчының фото-чуруун көргеш, кижи магадаар чорду.

Бо делгелгеии көөрүңерже чаладывыс.

В. ЧАЛБАА,
музейниң ажылдакчызы.

СОЛУН-ДУР

НЕОЛИТ ҮЕЗИНДЕ

Чайын кадып каар Белеут хемниң шынаазындан археологтар бурунгу шагның торел аймаанның мастерсказын тып алганнар. Ооң олар дыштап кылган ковчуг хой кылымалдарны: бижектерни, ииелерни, хырғыларны болгаш өскедээ чүүлдерни тыпканнар.

Үр үениң иштинде ол мастерскаяга кылып турган чөпсек-керекселдерниң хемчээлиниң чакгыс айлыынче эртемденнер кичээнгей салганнар. Ындыг бүрүнү «стандартизация» үзүп болгаш чолдак чыдаларының база согупнарының баштарынга оваа хамаарышкан болган.

Бетпак-Далаиың таптыг-даа ортузунда ол мастерская-турлапның турган үезии Казахстанның археологтары бистиң эрага чедир IV муң чылдың төнчү үеэп деп санап үндүргеннер.

ХОВАР НОМНАРНЫҢ ЧЫЫКЧЫЗЫ

Тбилисиде чурттаи турар инженер Нодар Чхеидзе дерлекциязы база каастаан.

Делгелгеиниң үлүг кезии шүлүглелдиң делегей улустарының дыдларынга очулгаларынга холбашкан.

КӨДЭЭ СУУРДА ЗООПАРК

Дрокия дээр молдав суурмуң бичии уругларынга улуг өөрүшкү болган. Оларның ынак кыс арылаңы Кинга төрүпкен. Ооң бүгү дөрт ооларының каректары ам ажыттыка берген. Оларның дугайында бичии уруглар «Олар хүн санай эвес, шак санында» өзүп турарлар» деп чугаалажып турарлар.

Ол суурның дириг будунунда ам чедии аралаңнар бар. Ону беш чыл бурунгаар тургускан, ол ам ёзулуг зоопарк болу берген. Ында сарыык болгаш лама, аныглар болгаш боруулер, ногаан сарбашкынчар болгаш алдын-доостар— шупту чедеи хире дириг амытаннар, куштар бар.

(СЭТА-ның корреспондепдизи).

Адыр, мана, ойнаар-кызым,
Аваамсче долгапгайн-аа.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозуралгазы.

Телевидение

ИЮЛЬ 6-ДА

МОСКВАДАН

8.00—«Частың он чедн шинчиэн». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 1-гн сериязы.
9.10—«Чогаадыкчы». Бүгүзавилелдиң чогаадыкчылар болгаш чаартыкчылар иштилелиниң Төп чөвүлелиниң даргазы Г. П. Софонов эртиирер.
10.20—Музыка концерти. Шубертиың болгаш Моцартың чогаалдарын РСФСР-ниң алдарлыг артизи В. Иванова күүседир. Өөнүг.
10.50—11.00—Чапсар.
11.00—Медээлер.
11.10—Төрээн чуртувуста». Таджик ССР. Өөнүг.
11.40—«Шупту чүвени билип алыксаар мен». Өөнүг киножурнал.
11.50—Уругларга фильм. «Шуптуузун кырынче кайгырымнар!» Уран-чечен фильм.
13.00—«Сээң күш-ажылың—сээң бедиин». Документалдыг фильмнер программазы.
14.00—«Частың он чедн шинчиэн». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 1-гн сериязы.
15.10—«Тайбың, социал деңшиге дээш».
15.25—Украинаның уран чүүл мастерлериниң концерти. Өөнүг.
16.05—«Социалистиг чарыштың хүн демдеглелиниң». Дамчыдылгага СЭКП Хабаровск обкомунуң баргы секретары А. К. Черный киржир.
16.50—17.00—Чапсар.
17.00—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—«Таныш болуулар». Уран-чечен телефильм.
18.00—Телемедээлер.
18.15—«Эгэр чеге». Телефильм.
18.35—«Мал чемин белеткээри—бүгү чонуң хөрээ». Демчыдылга.
19.05—Чарлалдар.
19.10—«Полесьеның базынчары». Телефильм.

МОСКВАДАН

19.45—«Тайбың болган социал деңшиге дээш».
20.00—Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

20.15—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

20.25—«Частың он чедн шинчиэн». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 1-гн сериязы.
21.35—«Социалистиг чарыштың хүн демдеглелиниң». Дамчыдылгага СЭКП Хабаровск обкомунуң баргы секретары А. К. Черный киржир.
22.30—Украинаның уран чүүл мастерлериниң концерти. Өөнүг.
23.00—«Үе». Информастыг программа.
23.30—01.15—ССРЭ-ниң футбол чемпионады. «Динамо» (Москва) — «Арарат» (Ереван). «Динамо-луж» Топ стадионундан өөнүг дамчыдылга.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ИЮЛЬ 6-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Чаанга оркестрлиг аалга» (2 сериялыг) 10.00, 12.40, 15.20, 18.10, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Гавс Рёкза болгаш аза» 10.00, 11.50, 13.40 «Дербиш болгаш өлүм» 15.30, 17.20, 19.10, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Сеп чогуңда» 15.00, 16.30, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Мен улуг апарган мен» 15.00, «Шпессарт шпаңнының ада-бугу» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Чаңгыс-ла оруу» 16.30, 18.20, 19.10 шактарда.

Araганың хайы

ЭТТИНГЕН ЭЖИМ ДУГАЙЫНДА

Эрес биле бис кара чажывыстан тура аыттың адыр кудаа дег эдержип келген бис. Школага оп чыл дургузунда кады өөренип, эки-баяы дээш үлежип келдивис. Ынчангаш ооң кандыг чораанын-даа кончуг эки билир мен.

Эрес кандыг чораан кижил? Чогум боду топтуг оол чүве. Дузаргак-даа, ажыглыг-даа, черле ажыыын-чарынмас... Ынчалза-даа, бир-ле катап, үстүкү класска өөренип турувуста, хоглуг чайгы дыштанылгаларының бирээзинде, ол көлхозчу оолдар-биле каттышкаш, «ээй эвес чүве» ышкаш келген. Ынчан Эрестың мен дыка-ла сүргаан мен. Бодумнуң билир шаам-биле, өскелерден дыиыыан, солуун-сеткүүлден номчаанын чижектерии кирип турган, араганың хоралыының дугайында эжимто хөйүү-биле чугаалаан мен. Кижим мени дыңнап олуруп-олуруп:

— Налыымда чаңгыс катап дашка кодурупкен кижи-дир мен, ол дээш чүге ёзүүргап одурар амытан боор сен!— деп, доңгуну коичуг харылзады.

— Кайда чаңгыс болдур, аңаа ийи дугаары база каттыжар чоор деп кырган-ачам чугаалаан чүве, сени кижи болзуп дээш чаглш олур мен—деп, сеткилим хомудай берген чугаладым.

— Че, харын, моон соонда ынчаңмас мен—деп Эрес мээнбиле коичуг дүрген чөпшээрежип каап.

Ооң соонда кижим-биле панырамывае биезии дег эки апарган. Колхоз оолдарының айынга ол кирбээн. Ынчалзада дараазында чыдда ол база катап арагалаикан. Ынчан чугаавыс аазап ширии болган. Ынчалза-даа Эрес меңя улуг тоовааи.

— Школаны доозупкаш кижи-дир мен, ажылчын ацгы-ацгы дайынчы отрядында киргеи кижи черле бичиинги ижиптер чоор деп өөрүм база чугаалаар чорду—дээш ол меңээ алдырбаан.

Бо таварылганың соонда Эрестен элээп хой үе иштинде чарлыр апарган мен. Мени шериг албанынче кыйгырты берген. А Эрестиң чүгле кырган иези бар боорга албаан.

Баштайгы айларда Эрес меңче чагааларны удаа-дараа чорудун турган. Бодуңун тудугжу өөрүңүн, аал-оранывыстың суурувустуң дугайында хойну бижип турган. Соолгуредир ижим «хөглүг кампаниялар», «акшалыг черлер», «куда-дойлар» дугайында арбыладыр бижип апарган. Ижиминиң кайгаар тыртыып бар чыдарын өскергеш, ону соксадырын чагаап чагаалаарны хөйү-биле бижээн мен. Эрес дыка ур мелээ харылаалайн, «Эх, амыдыралдың амданыи биилбес үредир сен ийин» дээн сестерии чагаа бижээн. Ооң соонда ол меңче чаңгыс одурут-даа чагаа чоргуспаан. Харылзаавыс үзүлген.

Ийи чыл болгаш халажып келдим. Эрес аазап хой организациялар кезип каапкан, турум ажыл-даа чок болду. Ол хирезинде оглуг-баштыг. Бир оолдуг-даа. Арагалаарыл-даа холчок. Ол дугайында аңаа чугаалаарымга:

— Чаңгыс төлүмүү азырап пыдавас кижи деп бодадың бе?—дээш, меңи-даа тоовады.

— Арага эки чүвеге чедирбес болгай. Турум ажылыг безин чок ыпкажыл—деп чугаалаам.

— Ийи хол, ийи бут бүдүп чорда ажыл кай баар чүвел. Чамдык, шала сен дег, улуурлак эрлерниң уъжуп харын ол черлерге ажылдавайн бардым, бо үеде арага ишпес кижи кайда боор, коорге чоп ажылагыйлыг, аал-оранныг боор чүвел. Мээң олардан дорайгаап чүм деп!

Ажыы-биле чугаалаарга, Эрес мээң сүмем дыңнавады. Ол бодувуу-биле маргышкаш, араттаар-даа кагбаан. «Ногаан чыланга» Эрес үдэм сундулап, ам мырыңай хүнүң чыгыы ижер апарган. Ог-бүлезиниге чүрттелгэ эвес, бир-ле дириг хинчек апарган. Чок. Эрес ишш-содал, вас-дыл үндүрбейн чораан Бажыңныга үргүлчү эзирик көөрү, каданы-биле, оглу-биле орта чугаа чогу, ооң эзирик чулчуруушкуларыы, мактанымышкыннары, кижи көөр хөөп чок одере берген караа... Бо бүгү эки амыдыралды, хүндүткелдиг, ёзулуг мнаныышлыг ооң бодундан хоора соп каапкан. Ол эш-оорүүнүң, төрел-доргүдүнүң, ог-бүдезиниң аразынга «артык кижи» апарган.

Шак ынчаар үргүлчү арагадап келгениинден Эрестиң угааны өскерли берген. Бир көөрүвүске, ол кудумчуда телефон чагызылын чанында адагап дег сыртап берген турган. Улус аңаа чедип келтеш, чүү канчап турарын айтырарга:

— Смирно!—деп харылаан каар. Эрести эмчиже апартан бис. Ийи шымырак кижи ийи холундан чедип алгаш, ырак эвес эмчиже эккеп чоруувуста, хенертен үшта халаап, эртип чыткан машина алдыиче кире бер часкап. Чаяап бооп, чоланчы кичээнгейлиг кижи болгаш, ой-шаанда доктаадын четтикти.

Эрес эмнге аласн үр чытты. Шуут кадык кылдыр бистиң совет эмчилериивис эмнеп каап. Ону кадык, ырырак кижи болзуп дээш бүгү-ле чүвеии кылганнар. Эрес эмчиден үнүп келгеи, моон соңгаар арага ишпеэнии дадгыраглаан.

Ам беш чыл ажып тур. Эрес чаңгыс грамм-даа арага ишпээн. Назыны апыяксаан, омак-хөглүг, оюп-катыылыг апартан. Ооң бажын-балгадынга кире бээрге, кыланайның турар мебель аймаа, яяы-бүрү хевистер дээш черле чүү чок дээр. Чоокта чаа «Москвич» база садып алды. Дыштамыр хүнде ажы-төлүн, кадайын олуртупкаш, салгынны сыылдыр хаптарга, кижи бүрүзү магадаар апарган.

Эрести ам шупту хүндүлээр. Ол мурнакчыларның бирээзи апарган.

— Амыдыралдың чырык хүнүн ам харын көрүп чор мен, ажым, сээң үнелиг сүмелерии дыңнавайн чораанын коичуг багай болган. Шынаавыл, «араганың кырынга чам үнер» деп үзегер-домак коичуг шын-дыр. Бүгү-ле чүведен хоорулган турган, катап эглии болгенимге өөрүп чор мен—деп, ол сеткил-ханыышыын-биле чугаалады.

Д. КЕЧИЛ.

Тыва АССР-ниң Улут-Хем районнуң Ийи-Тал кодээ Советиниң судье демдектиг, төрээн таңмазы читкеи. Ук таңмазы күш чок деп саналр.

Редакциянын адрези: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, балкын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторлуң 2-24-63, редакторлуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизиниң 2-31-75, харылсаалгалыг секретарының 2-23-54, партийка ишкыраа киллизиниң 2-37-13, культуре киллизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үлетөүр киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информацин база совет туругуут киллистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериянын 2-12-45, секретариаттың 2-23-35, солуп неделяда барганда 2-32-75 телефонче колтаар.

Тираж 17.217. ЧАГЫГ 1730.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Совуалзлиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыынын талаам-биле ергелеяиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин Кравченко кудумчузу, балкын № 1). ТС—01060.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 160 (10145) | 1976 чылдың . июль 7, среда | 1925 чылда үнделип эдилеттингеи | Ортаа 2 кеп.

НАЙЫРАЛ, ЭП-СЕТКИЛ КАТТЫШТЫРЫЛГАЗЫ

ССРЭ-ге эрткен совет-вьетнам найырал неделязы совет кижилериниң вьетнам улус-биле акыдүшма эп-сеткил каттыштырылгазының чайынаанчаң херечиин болгаш.

Неделяның программазынга дүүштүр бүгү чуртка хөй кижилиг хуралдар, митингилер болгаш найырал кежээлерин эрттиргеи. Анаа муңмуң совет кижилер — бүдүрүлгелериниң болгаш албан черлериниң, колхозтарының болгаш совхозтарның ажыл-ишгилери—совет-вьетнам найырал шинтилелиниң коллективтиг кежигүннөри организацияларның кижилери киришкеи. Дайын чылдарында хосталга болгаш хамаарышпас чорук дээш вьетнам улустуң маадырлыг демиселиниң дугайын, улус ажыл-агыйын катап тургузар талазы-биле тайбың тургузукчу күш-ажылдың дугайын чугаалаан турар фото-делгелгелерин болгаш кино фестивальларны база организастаан. (СЭТА).

ЧАА ЧҮҮЛДЕР

● СУМГАИТ. (Азербайджан ССР). Хоорайның синтетиктиг каучук заводунуң бүгү артыкчыларын амгы үеде йөнгө чиг-ыт болгаш одаага кыядыр ажылдан эгелээн. Будүрүлге артыкчыларын ажыглаары-биле тускай тургузуулуг шиде тутkан. Кислотаның концжак эмдиларинге моөң мурнунда артыкчы кыядыр октаа турган болза, ам ону кожазында супер-фосфат заводунга чемиштиглиг кыядыр эжелдээн кылып турар апаргаи. Артыкчыларны ажыглаанындан бир чылда алыр арыг оруулга 500 муң рубль болур.

● ОДЕССА. Червонаярскиниң чаа суттарылга системазы насостарын ажылдадып эгелээн. Ону «Дунай суг-тудуг» трестиң тудугжулары тутkан. Дунай хемниң суу кандаачал Буджак хөвүзүнүң муң гектар ажыг шөлүн суттарар. Ооргу бөш чылда Одесса областынга 12 муң гектар ажыг черни суттуттуг болдурар.

БҮРҮН ЧҮҮЛДҮГЗҮНҮҮШКҮН, БҮГҮ УЛУСТУҢ ДЕТКИИШКИНИ

СЭКП Тоң Комитединиң Политбюрозу Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партиларының бо чылдың июнь 29-30-де Берлинге болуп эрткен конференциязының ажылының дугайында СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежнев баштаалыр СЭКП-ниң делегациязының отчёдун чугаалажып коргеш, делегациянып ажыл-чорудулгазын бүрүн болгаш долуу-биле чүүдүгүнүн коргеш. Конференцияны эрттиргеиня болгаш оон түнелеи Европага тайбың, аймак чок чорук, кадың ажылдажылга болгаш социал дешилге дээш демиселдиң херээнге чугула че-чада болган деп Политбюро санаан.

Тайбының быжыглаарынга, коммунизмни чедиишкинниг тургузарынга даштыкы политиктиг таарымчалыг байдалды тургузуул турар СЭКП ТК-ның, Тоң Комитединиң Политбюрозунуң, СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң хөй талалыг болгаш чайгылыг чок ажыл-чорудулгазын бедии-биле үнелеп, партияның политиказын ниити-биле чүүдүгүнүн турар бүгү совет коммунистер, бүгү совет улус ол түнеп-биле база каттыжып турар. Ажылчы чоннарның хөй санныг массалыг митингилери болгаш хуралдары — оон тодаргай херечизин бооп турар.

СЭКП-ниң делегациязының баштыкының коскү болгаш ханы уткалыг, ылаптыг бүзүрел синниккен. Европада болгаш бүгү делегейде болуушкунарга бүгү талының анализин берип турар. СЭКП-ниң XXV съездиниң чүүдүгүнүн коргеш «Тайбың болгаш делегей кадың ажылдажылгазы дээш, улустарның хосталгазы болгаш хамаарышпас чорук дээш улам ынайгы демиселдиң программазын» бодтандырар талазы-биле бистиң партиавыстың, совет күрүнеиниң кайгамчык улуг ажылынга характеристиканы бээп турар чугаазы конференцияга чугула кол болуушкун болган.

Европаның коммунистери ук конференцияга Европага тайбың, аймак чок чорук, кадың ажылдажылга болгаш социал дешилге чижектиг ындыг чугула теманы ниити херекке ажыктыг кылдыр чугаалажып, бодалдарын солушкан. Хой-хой чүс чылдарның дургузунда Европа дип месилдежиишкиннин толгу болуп, хөй санныг дайынналарның болгаш чепсектиг үскүлежиишкиннеринең олаа бооп, миллион-миллион кижилер олген, мун-мун хоорай болгаш суурларны үрегдээн болганда бо теманы чугаалажыры ынчалгаш чугула апарган. Амгы үеде Европа костүп корбээнибиле оскерилген. Бо дээрге ам, делегейниң ийиги дайынындан үнген үрелген, хан догүүшкүнүнге борашкан, орт одаглары ышкаш биеэги Европа эвес-ле болгай. Бо дээрге ам, оң-оң беш чыл мурнунда тургап «соок дайынның» үезинде-ги Европа эвес-ле болгай.

«Богун — империализм Европаның хуу-салымнына бодунуң тергиндээшкинниң айтып ыыдавазы кажаттыгыдыр-даа артык, коскү апарган» — деп, конференцияга чүве чугаалап тура эш Л. И. Брежнев чугаалаан.—Ол хуу-салымны Европага социалистиг күрүнелер, капитал чурттарында ажылчын болгаш демократтыг шимчээшкин тодарадып, ниитилелээр апарган. Европаның тайбың байдалга үжеп ажыг чылдарда чурттап келгеш чогум-па ол күштериниң ачы-хавыязы болур».

Европада оскерилелер капиталлизмниң ниити кризизиниң ханылаашкыныңын үезинде, түгле экономика эвес, харың политика болгаш мораль талазы-биле кризистиг үезинде бооп турар. Бо кризис болза, капиталлизмниң келир үезин чок ниитилел деп чүвени массаларга улам ханы билиндирип турар болгаш ниитилел хогжүдезиниң социалистиг орууның талалакчыларының хүрээлениң улам ковудедип турар.

Европаның коммунистери бодунуң эң хөй төлээлекчилериг шуузганынга чыглып келгеш, СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң демдеглээнинде шыкап, марксизм-ленинизмниң принциптерниге үндезилеттинген документинив чангыс үнбиле хүлээп алган. Ол дээрге Европаның болгаш бүгү делегейниң улустарынга кайгамчык улуг ужур-дузалыг чамдык чугула айтыглар талазы-биле коммунистиг болгаш ажылчын партияларның кадың кылган үвелюшкинин болгаш түнелери бооп турар. Европа чурттарының ажылчын аңгызы, ажылчы чоннарның кялбак массалары, улустары чепсегленнипкинин будүрериң соксадыр, делегейде чавырылдырышкыны быжыглаар дээш, боттарының амылыскалчы эрге-ажыктары дээш демиселдиң идепкейжидиин болдуруп турар угланышкынны алган.

Документтиң хүлээп алганы — кончуг чугула херек бооп турар. Ынчалза-даа айыткан сорулгаларны чедип алыры улам чугула. Ол чорук Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының, дешилгелиг бүгү демократтыг күштериниң эң-сеткил каттыштырылгалыг ажылдаарын иеген турар. Берлин конференциязының идип үндүрүгеи сорулгаларны чедип алыр дээш СЭКП шалыпкын болгаш турушту демиселди чорудар.

Ямзы-бүрү социал тургузуулуг күрүнелериниң аразынга харылаалаарга тайбың догуннаашкынның принциптери кол черни эзлеп турар апарган, делегей байдалы шак ындыг үеде конференцияны эрттиргени билдингир болгай. Оон тодартай илергейлээнинги болза, Европага аймак чок чорук болгаш кадың ажылдажылга талазы-биле Хельсинкиге эрткен човудел хурал болур, ол хурал төөгүлүг ужур-дузалыг, аңаа күрүнелер аразынын нийлаларлыг харылаалаарынып болгаш кадың ажылдажылгалыының принциптерни ажылдап кылган болгаш быжыглаан-деп Европа коммунистери демдеглээн.

Оон-биле кадың Европаны болгаш бүгү делегейниң «соок дайынның» үезинче дедир тырттарын болгаш ядролуг катастрофаже киирерни орадлашкан чамыралдырышкынның дайзынларының, реакциянып болгаш милитаризмниң күштериниң идепкейи күштелген деп чүвени Берлин конференциязы база ооренип корген. Тайбың дээш демиселге чедиишкиниерни одумнун болгаш үрегдээшкиннерини чепсээп бүдүрериңе байып турар кижилер, социализм чуртгарынга удур, коммунистерге удур «калчалыг похолтуг» чорударынга хүчүнүн турар кижилер. Кылаттың маопечи удуртукчуларының кылын турары ышкаш, боттарынга ажык-кончаа чедип алыры-биле оске күрүнелерни болгаш улустарны мөсилдештирип, «чаа дайынга белеткенириңче» ажыы-биле кыйгырып турар кижилер дуурээзин-биле утказап. Чавырылдырышкынга удур илереэткин болза, чамдык капиталистиг күрүнелерге чепсектин костүп корбээн эндере будүрүүшкүнүн улам үрэлдүрер деп турар. Дайын айымлының одаглары ам-даа бар. Быжыг тайбыны чедип алыры—парын, улуг энергияны, туруштуг болгаш чайгылыш чок болур чорукту иеген турар херек дээрзин бо бүгү чүүлдер коргүүп турар. Бистиң партиавые тайбың болгаш улустарның аймак чок чоруу дээш демиселге бодунуң күжениишкиннерин кошкатпас дээрзин эш Л. И. Брежнев конференцияның киржикчилериниге бүзүретken.

Эң кол революстуг күштериң — социалистиг күрүнелерниң, капитал чурттарының ажылчын шимчээшкинниң, национал-хосталга дээш шимчээшкинниң Берлин конференциязы тодарадып-биле айыткан, олар демократтыг, тайбынга ылаклыылдыг бүгү күштер-биле кадың реакциянып удурланышкынын ойтур шавар, делегей дайынының кыптыгын үнерип баш удур болдурбас аргалыг.

Чаа ниитилелдиң бодунуң бүдүжүнден баш удур тодаттынып, улус масаларының эрге-ажыктарынга барааң бооп турар чайгылыш чок экономиктиг өзүлдезиниң ачызында, тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынны бактаадырыпче уравнган болгаш чуртгар аразынга харылаалаарга улам улуг салдарны чедирип турар бодунуң даштыкы политиказының ачызында социалистиг чурттар дүшкүүрлүг чорукчуун чавырылышкынының улам калбарарынга шылгаракгай рольду ойнап турар.

Ниитилел хогжүдезиниң кол күжү, бүгү ажылчы чоннарның эрге-ажыктарының, социал дешилгениң эрге-ажыктарының болгаш ниити национал эрге-ажыктарының илередикчизи — ажылчын ангының идепкейи капиталистиг чурттарда улгадып турар. Монополиялыг капитадың тергиндээшкинниң үндезинниеринге удур ажылчын ангының, а ол шыкаш демократтыг болгаш антимонополистиг өске-даа күштерниң демиселя улам калбарып турар. Ол күштер тайбың болгаш улустар аразынга кадың ажылдажылга дээш турушпушаан, дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының чугула фактору база бооп турар.

Хосталганы болгаш хамаарышпас чорукту чаалап алган улустар, кажа-даа каттышпас чурттарның шимчээшкинни төөгүлүг чорудулгаларга улам улуг салдарын чедирип турар. Европаның коммунистери национал-хосталганың күштери-биле эп-сеткил каттыштырылгазын илереткен болгаш оларның шынныг эрге-ажыктарын—оларның чурттарының хосталганының, хамаарышпас чоруунуң болгаш бүрүнгаар дешилгелиг хогжүдезиниң эрге-ажыктарын чайгылыш чокка деткинининң дугайын база катап медеглээп.

Тайбың дээш демиселдиң социал дешилге дээш демиселбиле үзүлбес харылаалыын, ангы-аңгы чурттарда байдалдарның болгаш национал чанчылдарыны база төөгүүнүң хогжүдезининң ниити дүрүм ёзугаар байдалын барымдаалап турган, демократияның болгаш социализмниң херээн камгаларынче коммунистиг болгаш ажылчын партияларның гура соруун конференция бадыткап коргускеп.

Коммунистер дүшкүүрлүг чоруктуң чавырылышкының социал дешилгеге идиглиг улустар аразының таарымчалыг байдалын тургузарынга чугула салыышкын кылдыр көрүп турар. Тайбын кожа-хелбээ догуннаашкынның принциптерип улам долуу-биле бадыткап, тургузар чорук аңаа эргежок чугула бап удур белетгелдерни тургузуп, капиталистиг чурттарга демократтыг болгаш социал чаартышкыннар дээш демисежириңге улам таарымчалыг байдалды хандырар деп олар санаан турар. Дүшкүүрлүг чоруктуң чавырылышкыны ол ыпкаш социалистиг чурттарның экономиктиг, социалдыг болгаш политиктиг хогжүдезининң программаларының боттанырында, социализмниң аргаларын болгаш артык күштүүн ыш сайгарарынга база таарымчалыг чүүлдү тургузар. Бо факторларның салдары улустарның тайбынче чүткүлүн күштелдирер, улус массаларының үгаан-медерелиниге социализмниң идеалдарын улам быжыглаштырер.

Ажылчы чоннарның амыдыралчы эрге-ажыктары дээш, революстуг күштерни моөңнээри дээш демиселдиң, ангы-аңгы байдалдарга социализмни тургузары дээш демиселдиң чүүлүг канчалар-даа ажок улус дүржүлгазын коммунистиг шимчээшкин моөңнеп алган. Ак-ыдүнма партия бүрүзүнүн ажыл-чорудулгазында национал оңза байдалдар-биле холбашкан катаптаттынмас оңза чүүлдер-биле кадың бүгү коммунистиг шимчээшкинниң эрге-ажыктарынга дүүшкеп ниити чүүлдер ыяап-ла бар болганда, ол туржузганы ниитилештирери болгаш теория талазы-биле бодап көөрү иегеттинип турар. Оон-биле чергелештир делегей болгаш түс-түе чурттарда-даа боттуг ниитилел чорудулгаларынга чаа чүүлдерни амыдырал база түргүлеп таварыштырып турар. Амыдырал—шинчилээринең улам сайзырангай оруктарып болгаш арганарын иеген турар улам чаа сорулгаларны салып турар. Оон ужурулган коммунистер марксизм-ленинизмни чогаадыкчы бай-биле хогжүдерни боттарының кол хүлээлгелериниң биржээн кылдыр сапап турар.

«Коммунистиг иг-бүледе боттарывыстың эштериввистиң чогаадыкчы чүүлдерни улус кичээнгей-биле көрбүзээн, кайы-бир чүүлдериниң шынныынын лзы харын алдагдаадыынын хемчээкизин чүгле практиктиг дужургга болуп турар деп чүвени бавыйдаалап турар бис—деп, эш Л. И. Брежнев чугаалаан.—Ынчалзажок практика бодунуң үне ниитилелип үндүрериниң мурнунда, аңгы-аңгы партияларның болалдарын болгаш дужургазының колбза-биле түүнеп, чугаалажып тургап, ол чүүлдерниң эң ёзугунуң чугаалажылгазынга хамаарыпның аргазы болгаш эргежок чугулазы база бар. Түнелиндө барып ол бүгүдең теория-даа, практика-даа бистиң ниити херээнге-даа хөй ажыктыг чүүлдү ойнап ап болур».

Конференцияның хүлээп алганы документтиниң «антикоммунизмниң апгыларының болгаш тиилеэринең эргежок чугулазының дугайында, коммунистиг партияларга, база Совет Эвилелиглеп эгелээп, социалистиг чурттарга удур, социализмниң болгаш дешилгелиг күштериге удур кампаниянь калбартып турар күштер-биле демиселдиң дугайында айыткан чүүлдеөп улуг ужур-дузалыг бооп турар.

Тайбының, аймак чок чоруктуң болгаш дешилгелиниң херээнге, социал болгаш национал хосталганың херээнге чедиишкиннер болуру бөгүн коммунистерниң делегейде хүрөлеңнинің чаңгыс эвилдең, революстуг, дешилгелиг болгаш тайбынга ылаклыылдыг күштерниң сырый каттыжышкыныдан улуг чергелиин-биле хамаарыжыр. Пролетаржы интернационализм дээрге, делегейниң күн-ажылдың кижилериниң эрге-ажыктарынга таарыштыр чаартып, тургузары дээш демиселге компартияларның, бүгү ажылчын ангының эң-не күүлүг болгаш шылгаттынган чепсээ бооп келген болгаш ыыттыг болуп артар-даа.

Берлинге болган конференция эң кол чүүлдү: бот-боттарывыл дең эргежок болгаш тускайлаш чоруун бүрүнү-биле хүндүлеп корбүзээн, оларның дешилгелиг болгаш тайбынга ылаклыылдыг күштериниң интернационалчы ниити херээнге, тайбың, улустарның аймак чок чоруу, демократия, социализм дээш демиселдиң херээнге совет улус чаа ниитилелдиң тургузарынга чогаадыкчы күч-ажылы-биле моөң-даа соңгаар толептиг үлүүн киирештирер.

(1976 чылдың июль 5-те «Правдаө).

НААДЫМГА УТКУШТУР

ҮРГҮЛЧҮ АЖЫР КҮҮСЕДИП КЕЛГЕН

ССРЭ-ниң 50 чыыл аттыг совхозтуң иегаа шөлдеринде ажылдар дөзүүлгеи. Иегаа өстүрүкчүлери бо чылын 52 гектарга өгүрецти, 50 гектарга капустаны, 6 гектарга морковьту олурткан.

Иегаа культуралары олуртур чугула ажылга В. Кирьянова, М. Сат, Е. Астахова, Е. Оюн, М. Давыдова олар идепкейлиг киржип, ээлчег нормазын доктаамал ажыр күүседип келгеннер. Бо хүннерде иегаа шөлдерин үргүлчү хайгаарап, оөң ажаалдазын чөрудул турар. Чаашкынналдырыышкынның ийи агрегады суггарылга ажылын чорудуп турар.

ЧУРУКТА: иегаа өстүрүкчүлери (сылагай тавазындан) Екатерина Оюн болгаш Мария Давыдова олар капуста рассадазын олуртуп турар үеде.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

КӨДЭЭ ИШЧИЛЕРНИҢ ЧЕДИИШКИНИ

● *Чартык чылдың түңнели* ●

Партияның төөгүлүг XXV съездиниң өндүр улуг программазын амыдыралга боттандырар, ооргу беш чылдың планныг даалгазын күүседиринің кагадылаашкын бо чылдан эгелеп тургузар дээш республиканың көдээ ишчилери бо чылдың баштайгы чартымында эрес-шудургу ажылдап, чаңчыл болган Назадымыга төлептиг ишти-биле ужураашкын турар.

Республиканың Статистика эргелелиниң июль 1-ге чедир мерээзилдеп алган көөрге, республика чартык чылда күрүнеге сүт садар планын (немеледе даалга-биле кады) 118,4 хуу, оөң иштинде колхозтар—129,8, совхозтар — 116,1 хуу күүсеткен бооп турар. Бүгү районнар сүт садарының чартык чыл планын ажырган. Чартык чыл планын Тожуның малчыларының барык: ийи катап ажырган, эрзинчилер — 173, тес-хемчилер —167,1, бии-хемчилер — 144,4, хуу күүсеткен, чарыштың мурнуку одуруунда чорун турар.

Тус-тус ажыл-агыйлардан «Кара-Хаак» совхозтуң саавчылары пландаган, планын 228,2 хуугa боттандырган, «Хемчик», «Торгалыг», «Найыралъ, «Оок», «Тес-Хем», «Чыраа-Бажы», «Алдан-Маадыр», Тока аттыг, ССРЭ-ниң 50 чыыл аттыг, «Кои-Тей» совхозтар даалгазын күүседип шыдавайн, хожудап турар.

Күрүнеге эът садарының байдалы база багай эвес. Республика чартык чыл планын 107,5 хуу, оөң иштинде колхозтар —115,1, совхозтар — 114,8 хуу күүсеткеи. Ыраккы Монгун-Тайга районнуң малчыпары, ол шыкаш бии-хемчилер чартык чылда эът садар талазы-биле чарыштың мурнуку одуруунда чорун турар. Чүгле ийи район — Овур — 86,9, Чоон-Хемчик — 82,4 хуу күүсеткеи, даалгазын боттандырып шыдаавай. Күрүне мурнуга планныг даалганы күүсеткеп, шүүлеп ажолдар чоруктан уштуларын бо районнарның удуртукчуларындан иеген турарны үнелеп барымдаалыг.

Чартык чылда күрүнеге сүт садарының байдалы база эки. Республика 3000 центнер дүктуг хүлээп алышкын пунктуларыкта киирер турган, 9087 центнерин дужаан, планын 3 ажыг катап ажырган. Колхозтар ниитизи-биле 700 центнерни садар турган, 5503 центнерни садыы, даалгазын 5 катап ажырган.

«Чымчак алдынны» күрүнеге садар талазы-биле социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда Эрзиниң ишчилери чорун турар. Олар чартык чыл планын 7 катап ажырган. Кызыл районнуң ажыл-агыйлары база эки көргүзүтүүт: олар даалгазын 6,6 катап ажырган. Дүктуг чартык чылда садарының план күүселдези эки-даа болза, ниити чыл планыз күүселдезинин улуг сорулгалары тургустуганын утпас ужурлуг бис. Амгы үеде ажыл-агыйларда кыргылда үдүктээп, Удавас хөй агарлашкыны, хураган кыргылдазы эгелээр, оөң күседи-биле чыл планын күүседиринин бүгү барымдаалары бистеп бар, кол-ла чүве — ажылды органнастыг эрттирери, чедиишкинниң үдезинни ында.

МАЛ ЧЕМИНИҢ БЕЛЕТКЕЛИ: ЗВЕНОЛАРДА

«Алдан-Маадыр» совхоз тоскуу беш чылдың баштайгы чылында 440 тонна будук-бүрү белеткээр. Ол сорулгалы долдур болгаш ажыр күүседир дээш, 50 кижи кежигүнүг ийи бригадазы тургускан. Олар бо хүннерде 20 тонна будук-бүрүну белеткээн.

Совхозтуң Бора-Тайга салбырывың сигнючилери люцерна кезилдезинче киришкеп. Бо харыысалгалыг ажылды механизатор Оюнар Кызылбадыр звеноза эгелээн.

«Алдан-Маадыр» совхозтуң девискаринде таразының үнүзү база эки. Тараажылар 1200 гектар черниң ийиги суггарылгазын доозар чоокшулаан Шангыя Ховазыг Чыргай, Хорайыг Кошкар-оол, Оюнар Дамдынчап оларның суттатчы звенолары мурнакчы болбушаан, ажылдың шынарын бедидип турар.

М. СЕВЕН.

Күш-ажылчы тиилелге

Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң хой-жулары, оөң тускай эртемнигдери болгаш кыргыкчылары Ыыдым будүүзүнде күш-ажылчы тиилелгени чедип алган.

Колхоз ооргу беш чылдың бирги чылында күрүнеге 48 тонна дүк садар планын 100,7 хуу кылдыр күүсеткеп. Колхозчулар кыска үениң иштинде чөөрби үш муң хойну кыргаан.

Социалистиг чарышка Борис Нуразттың удуртқан бирги хойжу бригадазы тиилекчи болуп, күрүнеге он тоннадан «чымчак алдынны» садар турган, ону он тонна сес чүс тооан дөрт кг кылдыр күүсеткеп. Чүс хойга оналаштыр 105 хураганны камгалап алган үшкү хойжу бригадазының малчыпнары дүк садар чыл планын ажыр күүседип, чарыштың ийиги черин алган.

Эрткен чылын хой дүгүн күрүнеге сатканындан 86 муң рубль алдынган болза, ам ол сан 217 муң рубль четкен. Ол чүдеп болганыл дээрге, хой мал кыштан хүр мендн аткан, оларның чемгерилгезинге болгаш суттарылгазынга улуг кичээнгейлиг салгапында. Оөң ынай кыргылда үезинде хойжуларны ол ажылче бүрүн хаара тудуп, оларның харыысалгазын белидип, күш-ажылдың организастаашкынын бедик децнелге чорудуп, кыргыкчыларның социалистиг чарыжының түнелин үндүрер, ажылдың шынарынче коя кичээнгейни үглаидырып, колхозтуң мал ажылының тускай артемнигдери контроль-хынаалдыны доктаамал чорудуп турган.

Сөөлгү түнелинде бир дугаар хойжу бригада социалистиг чарышка тиилекчи болуп, колхоз баштаар черниң болгаш партия комитединиң шилчир кызыл вымпелин акша шаннаалы-биле кады алган.

«Коммунизмче орук» колхозтуң малчыпнары амгы үеде Кичик, Нарыпның дээш өскеда көктуг-шыктыг, сергии тайгаларже малдың массалыбиле чайгагладып үндүрүп турар.

К. ХЕРТЕК.

Эки организастаанда

Сагдының төп кыргылда пунктузунда ажыл кидин түлүк. Электри агрегадында 24 хачыдан ангыда ход-биле кыргыыр звенону база организастаан.

Пунктуда ниити чемненилгени чогуур ойүнде организастаап, коргууг самбырадып, хана парлалгазын үндүрүп эгелээн, коданнарның залчээ график ёзугаар удажып турар.

«Кызыл тук» колхоз бо чылын 27 муң хойнуң дүгүн ажаан алыр, күрүнеге 300 центнерни дужаар планныг. Ажылдың баштайгы неделязының түнелин ёзугаар алырга, темп-даа, көргүзүг-даа талазы-биле багай эвес.

Баштайгы хүннерде 500 ажыг хойну кыргаан, чурт хойнуң бирээзинге оналаштыр 1200 грамм дүктү ап турар. Арыглап, ыяап, пресстээн 1846 кг дүктү күрүнеге дужаагаи.

Кыргыткап, чугдуңнан кодаиларны удур-даа чайлагладып турар. Күрүнеге садар 500 иртти тускай семиртирбиле үскеп.

К. КАРА-САЛ.

КОЛХОЗЧУЛАРНЫҢ ҮНҮ

Чепсекти эдере будүрериң соксадыр болгаш чепсегленнипкинни дужурери дээш Тайбының Бүгү-делегей Чөвүлелиниң 1975 чылдың июль 7-зе үнүргеи шиитпирииге дүүштүр чаа Стокгольм Кыйгырымының аймагга ат салыышкынының талазыбиле ажыл Бай-Тайга районда хайныккан. СЭКП райкомунуң секретары Л. Х. Допулга баштадыр 9 кижи составтыг оргкомитетти тургускан. Ат салыышкының организастыг болгаш политиктиг бедик деңнелге эрттирер дээш ап чорудар хемчеглериниң планын оргкомитет ажыглап кылган.

Кадаа черлерге бир-ле үе гаарында «Кара-Хөл» колхозтуң тулуг бригадазының кежигүннериниң митингизин болган. Аңаа СЭКП обкомунуң эртем болгаш өөредилге черлериниң талазы-биле кылтызының эргелекчизи Н. Т. Кисёлев Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиазының даштыкы политиказының, чаа Стокгольм Кыйгырымының аймагга ат салыышкының чорудар талазы-биле Тайбынаның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң бөттандырар дээш каныг ажылдар чорудуп турарының болгаш ол ат салыышкының бистиң чүртүвүстө, аймагывыс республиканың ажыл-ишчилериниң кайы хире улуг кадыүлүшкүн-биле деткип турарын чугаалаан.

«Кара-Хөл» колхозтуң ажылжиите доктаагаш, ында тулуг-суурачуң сайзыралын онзалап демдеглээн.

Кыйгырыгның аймагга бир дугаарында ат салыры-биле «Кара-Хөл» колхозтуң даргазы, күш-ажылдың хоочуну Б. С. Кошкар-оол турун келген. Оөң чугаазында болза:

— Коммунистиг партианың болгаш Совет чазактың делегейге тайбынны быжыглаар, дайын айылның болдурбас дээш чорузуп турар ажылы бистерге улуг өөрүшкү манаай бооп турар-дыр. 1949 чылда болган Стокгольм Кыйгырымының аймагга ат салганымны сактып ор мен. Оон ыяр Кореяга, Вьетнамга дайын совсаан. Африканың дыка хөй чурттары бот хамаарышпас эргени чаалап алган. Тайбын дээш демисел делегейде калбарган. Партианың даштыкы политиказын деткип тур мен. Орта харың кылдыр күш-ажылчы энергиявыеты улам дылыдар бис. 320 олуттуг школа тудуун августа 25-те бүрүн дооскаш дужаарын хүлээнип, маңаа чүгле тудугжуларны эвес, бүгү колхозчуларның күжүн эвилелдээрин даглынып ап тур мен.

Стокгольм Кыйгырымының аймагга ат салыышкыны районнуң өске ажыл-агый. бүдүргүлге, албан организацияга черлериниде бедик кодурлуштукун-биле чорун турар.

Б. БАРБА.

БИСТИҢ ЧУРТУВУСТА

БУРЯТ КОЛХОЗТУҢ ЮБИЛЕЙИ

Сылаа дээр уязустуң малчыларының ядыы болган хөлөөк алды ог-будеш 1926 чылда «Ажалтино» дээр кодээ ажыл-агый артелинге каттышканнар. Оон ынчаар тургустунгандан бээр 50 чыл оонында ам улуг колхоз байырлап турар. Ол ажыл-агыйны ам «Коммунизм» дээр. Ында үш чүс ороо каттышкан. Ооң байдал — үжен муң ажыг хой, 6 тарылга — сес муң гектар бөөн турар.

Ол мурнакты колхозта эки чүүдер хой. Ол болза Забайкалиеге бастайгыларының бирээзи бөөн — парын дүктүг хойларны остурүп, тараа тарын, кодээ ажыл-агый бүдүрүлгенниң эң-не амгы үеге аргаларын шинчээп ап эгелээн. Ында болза Забайкальеде хөрээжен хөйжуларниң шитпиндеч бир-ле дугаар Социалистиг Үүш-ажылдың Маадыры болгаш Ленинниң Доржиева чүртээн, алыдаш турар. Колхозтуң үжен ажыл-ишчилери ССРЭ-ниң орденнери-биле шаңналган. Шаанда коңкуй араттарның уруг-дарыылдап хой кижи эртемденнер, башкылар, инчилер болу бергеп.

Агинскиниң бурят пационал округунуң хой-пиитиин бөлүктээ ол колхозтуң 50 чылдың байырлалдыы-биле демделгээни.

Б. РАБДАНО,
СЭТА-ның корр.

БИРГИ СОРТТУҢ СУДУ

Литвада «Шепупе» дээр колхоз күрүнге сүт садарының чартык чыл иламын бирүзиниң бирээзи бөөн мүүстеп. Чылдың эгезинден бээр чүс гектар аймакладыг черге оныаштыр алдынган бүгү продуцциниң сүт заводу бирги сорт кылдыр хүлээп алган.

Колхозтуң фермаларында бо талазы-биле оныа чажыт чүве чок. Коллективте сүт хүлээп алырының технологиниң ылаңмалыдыг сагыш турар. Сааттаар аппараттарындан сүт шил хөлчайның дамчыштыр соолуурга камерзанга чедип бээр, ону аңаа 10 градус сооткан, чүгле оон соонда сүт заводунче чорудар.

— Ферманың бүгү ажылдаачыларга продукцияны бүдүрериг көвүдедирип, оон шилээрыг бедидерни даап доктаамал сагышты салып турар—деп, колхозтуң даргазы Социалистиг Үүш-ажылдың Маадыры Юозап Мекляйнис чугаалап турар. Аңаа малдың чемгерелгезин түскай план биткээр чорударны планнаар берип турар. Оларның саалда мурнуулаа-даа, оон соонда-даа чемгерилгези түскай таарыштырар.

Бүдүрүлгенни бедик чергелиг-биле механизатсанна болган концентрастаанны, кушкажылды малчыладыг организастаанна центрже продукцияның бир-үзегинге 16 рубль чедирер аргазы берген, ол болза кодээ ажыл-агыйларынга бодаарга барып үш катап эвээшкэр.

(СЭТА).

ТӨРЭЭН СУУРЛАРЫНЧЕ ДИПЛОМ-БИЛЕ

Туркменияның эң-не эвээ искусствоведение черинүүрал чүүлүүн педагогика институдун бодук оодар болган кыстар доосхан, олар музыка-педагогика факультединдоосхан.

— Бо болза Туркменийга бедектээн, музыка болгаш ыры башкыларының бедик мергежилдиг баштайгы отрады болур — деп, ректор Е. Эзизов чугаалаан. — Олар николадаларга, училищелерге, техникумнарга ажылдаавыр.

Дөрт чыл бурунгаар тургускан от даалы ооредилге черинүүрал музыкантыларны, мраважаларны, композиторларны, музыковедтерни, музыка тевренчиимнер болгаш үөскүүнүүн башкыларын белеткээр. Ол институттуг Москва консерваториязының салбыны дээш болду дег. Оон кижиласкыларның барып чартын келип—ол консерваториның доосканнар бөөн турар. Найыскылалдың профессорлары шуда ооредилге чорудулгазын сайгарыглайгыларынга улуг дузалыг четтирип турар.

В. КРАШЕНИНИКОВ,
СЭТА-ның корр.

ИНЕК МАЛДЫ ӨСТҮРЕРИНГЕ АЖЫКТЫГ ХЕМЧЕЛ

Тыва АССР-ниң ямы-бүрү зоналарының байдалдарынга ук черниң тыва ниитэн терефорд, казахтың ак баштыг, кээмык болгаш абердин-ангус укселларының будурукчу бугаларыбиле продуктулуун бедидер дээш хайнакташтырарының (промышленное скрещивание) ажыктыгын үр үеле чорукчан дүржүлгаларга оорепип көргеп. Ук шинчилеелдерни ССРЭ-ниң Кодээ ажылагый министерствозунуң зоотехниктиг чөвүлелиниң болган кодээ ажыл-агый эртемперининг Бүгү-эвилел академиязының мал ажылының институдунуң каттышкан хуралыңдан бадылаан түскай программага дүүштүр чорудун турган.

Кодээ ажыл-агыйның дүржүлгэ станциязында инектиг продуктулуун бедидери-биле терефорд, казахтың ак баштыг, калмык болгаш абердин-ангус укселларының бугаларыбиле ук черниң симменталь-жөлтек инектерин республиканың төп зоналарына бала казахтың ак баштыг болгаш калмык укселының бугаларыбиле симменталь-жыктаан бала ук черниң инектерин мурнуу чүктүн хову зоналарына хайнакташтырганының түңнелдерин өөренип көргеп.

Төп зоналга симменталь-жыктаан инектэ терефорд укселының бугаларыбиле болгаш мурнуу чүк зоналарның казахтың ак баштыг, калмык укселларының бугаларыбиле хайнакташтырганы коңчуг ажыктыг болган. Ындыг хайнактатырылгадан алган бирге салгалдың бүгү хөйнүк инектери оожагый бүдүүшкиннег, оргазы болгаш кондээн бир дескиг калбак, дурт-сөөлүнүң соңгу кезээ мадагар, эзээк эътиир, ышырак, дүрген четкитпел.

Республиканың ажыг-ажыг бойдус-экономика аймактарынга хөйнүк шарыжыктарның чамдыкшын чер одарынга, ослелерни азыралга тургускаш, шенелде-шинчилеелди кылган. Төп районнарның ажыл-агыйларынга ындыг шарыжыктарны ямыкы үеде тургузар азырарга. 18 айлыкында дириг дениин 410—430 кг четкен. База-ла ындыг шарыжыктарны бүргат ховунуң байдалдарынга үргүлүү чер одарынга тургузарга, оон-да шенелдыында дириг дениин 250—300 кг, а оон дараазында черниң конторазын тутканы. Бодувустуң кужувус-биле 225 кубометр тудуг материалды белеткеп алган бис.

Орук машиналарын ой-ламда септээрниң талазыбиле айтырыгны администрацияга, местоомга үргүлүү чугаалажып келгенивиске септелге чогуур ой-шаанда доозугаан. Машина-техника ажыглал үезинде үремининиңнерге эвээш таваржып турар апаргаш. Боттарының ажыл-херээнге мергежээ, мурнакчы ажылдер бисте хөй. Олар онгу беш чылдың, оон боштайгыда—1976 чылдың планныг даалгаларын чүгле долдур эвес, харын ажыр күүседир талазы-биле калбарып турар социалистиг чарышка киришпишаан, малды чайлагларга эки семиртип, мал чемнерин белеткээринге идепкейлиг киржип, бедик көргүзүглерни чедип алыр дээш бүгү күжүмүн үндүрүп ажылдаар мен—деп, хөйжу чугаалап турар.

ЧУРУКТА: Н. Ч. Назыты.

В. МОЛЬБИИНИҢ фотозу.

ОНГУ БЕШ ЧЫЛ: айтырыглар болгаш бодалдар

АЖЫЛДАП УЛАМЧЫЛАВЫШААН

Назынчап Чонданович Назыты «Бурунгаар» совхозга ам 10 ажыг чыл хөйжулап ажылдап турар. Төскү беш чылдың сөөлгү чылын чедишкинниг доозаш, 10-гу беш чылдың баштайгы чылының бирги чартынга бүгү-ле эвес көргүзүглериг болган. Бодунуң ажаалдарында 620 хураганнарын 1976 чылдың кыжынында чаңгыс-даа хорамчага таварыштырбаан.

Назынчап Чонданович чоокта чаа пенсияже унуп назылаа-даа, бодунуң ынак ажылын кагбайн, төскан совхозунда ажылдап уламчылавышаан. Дүржүлгэлиг хөйжу бо хүннерде хураганнарын кыргыдып алган. Бир баштан-на 2,8 кг дүк алыр социалистиг хүлээлгезин 3 кг кылдыр күүседкен. Мурнакчы хөйжу бо хүннерде чайлагдап үнериниг бүрүп белеп.

— Онгу беш чылдың бирги чылының планныг онаалгаларын чүгле долдур эвес, харын ажыр күүседир талазы-биле калбарып турар социалистиг чарышка киришпишаан, малды чайлагларга эки семиртип, мал чемнерин белеткээринге идепкейлиг киржип, бедик көргүзүглерни чедип алыр дээш бүгү күжүмүн үндүрүп ажылдаар мен—деп, хөйжу чугаалап турар.

ЧУРУКТА: Н. Ч. Назыты.

В. МОЛЬБИИНИҢ фотозу.

АЖЫЛ-ХЕРЕК-БИЛЕ БОТТАНДЫРАР

Барыын-Хемчик, Бай-Тайга райониарның № 1469 орук будурүлге участогунуң инженер-техниктиг ажылдакчылары бүгү совет сиилер-биле бир домей бедик хүлээтсиг алган, дыннаан ажылдап турар. Бүдүрүлгениң ажылынчилеринге бирги чартык чылда планның 5 онаалгаларын ажыр күүседип шаанда. Хемчик бажының Бай-Тал участогунуң деспесторинде орук септээринге каавын 109 хуу күүсетпкен. Барыын-Хемчиктиң Барлык участогунуң орутчуң ортумак септелгениң ажылдарын 112 хуу күүседип, дүжээган. Бай-Тал участогунда бир көвүргүү тутказ болган оруктарда олаа-ондак болгулег черлерде чаа хевирииң орук демделгелерин, оруктарның километр, хемчолдерни айытқан идаганнарны тургускулаан.

Тывада эң калың-каапкал, ирак-узак орутарының бирээзи—Кара-Хөл участогунуң оруун ажылдарга шиитпиргелиг-биле аргыжаала, харылзаа мурнуулуудан эдилээн. Бысташ участогуже чүгле планда шодуураа ажылдарже саглаа салып турар эвес, участоктуң бажындарынга ... удаатай ажылдарны бөө, кыдыг турар. Бисте ажыл-агыйның аргалиге 5 трактор кирер 4 таражты Тээлиде тудуп доозуп турар. Кызыл-Мажалыкка ал-

ган черниң конторазын тутканы. Бодувустуң кужувус-биле 225 кубометр тудуг материалды белеткеп алган бис.

Орук машиналарын ой-ламда септээрниң талазыбиле айтырыгны администрацияга, местоомга үргүлүү чугаалажып келгенивиске септелге чогуур ой-шаанда доозугаан. Машина-техника ажыглал үезинде үремининиңнерге эвээш таваржып турар апаргаш. Боттарының ажыл-херээнге мергежээ, мурнакчы ажылдер бисте хөй. Олар онгу беш чылдың, оон боштайгыда—1976 чылдың планныг даалгаларын чүгле долдур эвес, харын ажыр күүседир талазы-биле калбарып турар социалистиг чарышка киришпишаан, малды чайлагларга эки семиртип, мал чемнерин белеткээринге идепкейлиг киржип, бедик көргүзүглерни чедип алыр дээш бүгү күжүмүн үндүрүп ажылдаар мен—деп, хөйжу чугаалап турар.

ЧУРУКТА: Н. Ч. Назыты.

В. МОЛЬБИИНИҢ фотозу.

Редакциягa харыылап тур

СЭКП-ниң Кызыл хооркомунуң үлетчүр-транспорт кылдаанының эргелекчизи А. Григорьев бо чылдың май айының 20-де «Шын» солунга парлаттырган чүүлде айытқан четпестерге холбаштыр алган хемчелериниң дугайында редакцияга мынчалар харыылаан:

Хооранның тудугжуларын түүйбу-биле четпес хандырып турарының дугайында айтырыгны партия хооркомунуң бюродунга чугаалажып көргеп. Түүйбу бүдүрериң көвүдедир талазы-биле заводтуң ажылын үеликтер сорулга-биле чамдык хемчелерин алган болгаш оларны херек кырында боттандырып чорудуп турар.

Заводтуң кол-кол специалист кадрларын ынелеп, четчелээринең талазы-биле анаа дузалы чедирген. Газаргайлаарга, заводтуңнуң инженерлеринге болган бүдүрүлге эргелекчилиште ажылдан турган кижилерни ажылынган дужүрген. Ол ышкаш «Тыва тудуг материалдары» каттыжымыкының чиргизе директору турган эш Чушпиковту албан-хүлээлгезинден хөстээн болгаш оон орнунга чаа директорну—эш Ю. Е. Самоловту томуйлаан.

Түүйбу заводумуң дирекциязы «Тыва тудуг материалдары» каттыжымыкының дирекциязы-биле кады түүйбуну бүдүрүп үндүрериң көвүдедир талазы-биле организас-техниктиг хемчелерни ажылдан кааптаан болгаш оларны коллективке партия турадыышкы чугаалажып көргеш, амгы үеде херек кырында күүседип келгеп. Ындыг хемчелериниң арасында: дириг-херектелдиг чамдык чеңнин солуурга-арткан дириг-херекселдерни болгаш бүдүрүлге бажыңнарын септээри, кыдыг үеле ажылдарынга белеткеннери болгаш бүдүрүлгенни технологиялың экижилерни кирип турар.

Түүйбуну үрей кылыр чоруктуң тыллагаларын илереп, ону чайладырынга практиктиг дузалыг коргузери-биле Красноярскиге үлетчүр тудуг материалдар эргелениинден технолог-специалиста чалаан. Ол чедип келгеш, ажылдап турар.

Бо бүгү-биле чергелептир чаа черлен алган дөө доварактың шыпарын лабораторияда болгаш бүдүрүлге черинде хынап көрүп турар.

Кызылдың түүйбу заводунуң ажылын болгаш айытқан хемчелериниң күүселдезин СЭКП хооркомунуң үлетчүр-транспорт кылдаан үрелүү контролдап турар.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ САЛЫЫШКЫННЫ КИИРЕР

Үшкү семестр эгелээн

Чүрттүп дээн болгаш ортумак ооредилге черлеринде экзаменнер доозулган. Студентилерниң амыдыралында чайгы дыштанылгалар эгелээн. Ынчалза-даа оларның дыка хөйү чайгы дыштанылгалыг студентилеринең тудуг отрядтарынга ажылдаарлар. СЭКПниң XXV съездизиниң хүлээп алганы улуг сорулгаларны күүсеериң-биле совет улустуң шалычы ажыл-ижиниң үеликте эгелээн бо күнгажылчы семестр дургузунда олар дыштанып, ажылдавышаан, чон ортузунга культура-массалыг ажылдарга база идепкейлиг киржиглер.

Кызылдың В. И. Ленин аттыг шөлүнде тургускан репродукторлардан ленинчи комсомолга турааскаатқан аялгалар чаңгыланып турган. Студентилерниң тудугжу отрядтарының эмблемаларын кадаан чаңгыс аай хевириниң хептерин кеткен, арыңнырайныза оорушкү чайнаан аныяк оолдар, кыстар оруккa ал чоруурун рюкзактарын чүктегилээн, чемоданнарын тутқулаан, оонмоон чыглыш көөп тургулаан.

10 шак. Тудугжу отрядтар В. И. Ленинге турааскаадын озарыңга чыскаалыпкан.

Областтың студентилериниң тудугжу отрядының командири В. Павлович:

— Отрядтар, дециежиңер! Томаанныг!— деп командазын шолге чаңгыланы бергеп.

«Аде», «Енисей», «Биолог», «Хүреш», «Тудугжу», «Хемчик», «Найырал», «Меридиан» деп тудугжу отрядтарының күш-ажылчы семестрге белеткээн оларның командирлери илеткээн (чүрүктa).

Кызылдың башкы институдунуң Саяннар аттыг «тудугжу отрядының 25 дайынчылары күш-ажылчы семестрже чоруптарынга белеткээн оон командирлери А. Кудинов илеткээн соонда, Кызылдың ооредилге черлериниң тудугжу отрядтарының 1976 чылдың күш-ажылчы семестрине белеткээни Г. Павлов БЛКСМ обкомунуң бирги секретары А. А. Ромашовка илеткээн.

Онгу беш чылдың баштайгы күш-ажылчы семестрининиң эгелээрине турааскаатқан митингини эш Ромашов ажыттаан. Совет Эвилелиниң гимнизи шолге чаңгыланы бергеп.

Студентилерниң бо чылгы күш-ажылчы семестрь СЭКПниң XXV съездизиниң шиитпирлерни амыдыралга боттандырарынга оолдар, кыстарның төлептиг үлүүн киришпитирер. Олардың ыяшмак ажылын СЭКП Төп Комитеди, Совет Эвилелиниң Министрлериниң Советиниң Президиумунуң Чарлыгыбиле «Хүндүлеалдың Демдээ» орден-биле шаңналган болгай. Ол бедик шаңналды А. А. Ромашов эш Кудиновка, ВЛКСМ обкомунуң путевкаларын тудугжу отрядтарга тывыскан.

Аңгыраш тудугжу, СЭКПниң XXV съездизиниң делегады Августа Васильевна Ельшова Кызылдың ооредилге черлериниң тудугжу отрядтарының дайынчыларынга күш-ажылчы семестрин эгелээнибиле холбаштыр байыр чедирбишаан, республиканың тудугларынга чедишкинниг ажылдаарын оларга күзээн.

Кызылдың башкы институдунуң Саяннар аттыг «тудугжу отрядының 25 дайынчылары күш-ажылчы семестрже чоруптарынга белеткээн оон командирлери А. Кудинов илеткээн соонда, Кызылдың ооредилге черлериниң тудугжу отрядтарының 1976 чылдың күш-ажылчы семестрине белеткээни Г. Павлов БЛКСМ обкомунуң бирги секретары А. А. Ромашовка илеткээн.

Онгу беш чылдың баштайгы күш-ажылчы семестрининиң эгелээрине турааскаатқан митингини эш Ромашов ажыттаан. Совет Эвилелиниң гимнизи шолге чаңгыланы бергеп.

Студентилерниң бо чылгы күш-ажылчы семестрь СЭКПниң XXV съездизиниң шиитпирлерни амыдыралга боттандырарынга оолдар, кыстарның төлептиг үлүүн киришпитирер. Олардың ыяшмак ажылын СЭКП Төп Комитеди, Совет Эвилелиниң Министрлериниң Советиниң Президиумунуң Чарлыгыбиле «Хүндүлеалдың Демдээ» орден-биле шаңналган болгай. Ол бедик шаңналды А. А. Ромашов эш Кудиновка, ВЛКСМ обкомунуң путевкаларын тудугжу отрядтарга тывыскан.

Аңгыраш тудугжу, СЭКПниң XXV съездизиниң делегады Августа Васильевна Ельшова Кызылдың ооредилге черлериниң тудугжу отрядтарының дайынчыларынга күш-ажылчы семестрин эгелээнибиле холбаштыр байыр чедирбишаан, республиканың тудугларынга чедишкинниг ажылдаарын оларга күзээн.

Кызылдың башкы институдунуң Саяннар аттыг «тудугжу отрядының 25 дайынчылары күш-ажылчы семестрже чоруптарынга белеткээн оон командирлери А. Кудинов илеткээн соонда, Кызылдың ооредилге черлериниң тудугжу отрядтарының 1976 чылдың күш-ажылчы семестрине белеткээни Г. Павлов БЛКСМ обкомунуң бирги секретары А. А. Ромашовка илеткээн.

Онгу беш чылдың баштайгы күш-ажылчы семестрининиң эгелээрине турааскаатқан митингини эш Ромашов ажыттаан. Совет Эвилелиниң гимнизи шолге чаңгыланы бергеп.

Студентилерниң бо чылгы күш-ажылчы семестрь СЭКПниң XXV съездизиниң шиитпирлерни амыдыралга боттандырарынга оолдар, кыстарның төлептиг үлүүн киришпитирер. Олардың ыяшмак ажылын СЭКП Төп Комитеди, Совет Эвилелиниң Министрлериниң Советиниң Президиумунуң Чарлыгыбиле «Хүндүлеалдың Демдээ» орден-биле шаңналган болгай. Ол бедик шаңналды А. А. Ромашов эш Кудиновка, ВЛКСМ обкомунуң путевкаларын тудугжу отрядтарга тывыскан.

Аңгыраш тудугжу, СЭКПниң XXV съездизиниң делегады Августа Васильевна Ельшова Кызылдың ооредилге черлериниң тудугжу отрядтарының дайынчыларынга күш-ажылчы семестрин эгелээнибиле холбаштыр байыр чедирбишаан, республиканың тудугларынга чедишкинниг ажылдаарын оларга күзээн.

Кызылдың башкы институдунуң Саяннар аттыг «тудугжу отрядының 25 дайынчылары күш-ажылчы семестрже чоруптарынга белеткээн оон командирлери А. Кудинов илеткээн соонда, Кызылдың ооредилге черлериниң тудугжу отрядтарының 1976 чылдың күш-ажылчы семестрине белеткээни Г. Павлов БЛКСМ обкомунуң бирги секретары А. А. Ромашовка илеткээн.

Онгу беш чылдың баштайгы күш-ажылчы семестрининиң эгелээрине турааскаатқан митингини эш Ромашов ажыттаан. Совет Эвилелиниң гимнизи шолге чаңгыланы бергеп.

Студентилерниң бо чылгы күш-ажылчы семестрь СЭКПниң XXV съездизиниң шиитпирлерни амыдыралга боттандырарынга оолдар, кыстарның төлептиг үлүүн киришпитирер. Олардың ыяшмак ажылын СЭКП Төп Комитеди, Совет

Чаагайжыдылга—ниитиниң херээ

НОГААЛАР, ЧЕЧЕКТЕР КАЙДАЛ?

● Сууруқну ногаан үнүш, чараш чечектер шыпкан турзун ●

Сесерлиг суур бойдустуң чурумалдыг чараш черинде тургустумган. Өске черден бир дугаар келген кижи найылмал чоргунда суур кайы хире эвес деп кайган коор, хая корнур апаар. Ынчангаш «Шыныын» рейд бригадазының кежигүннери Тываның база бир хоочун сууру — Сесерлигниң чаагайжыдылгазын, ногаанчыдылгазын корүп, оон кудумчуларын эргип, чурттакчы бажың бүрүзүнүң ногаа, чечек олуртканынга чедир ованрымчалыг танышпышаы.

Сесерлиг — Бии-Хем районда «Саян» совхозтуң база бир улуг салбыры. Эрткен тоскуу беш чылда оон экономиказы дыка быжыккан, тудуг суурлу өскен. Чүгле ол беш чылда суурга бирээлиңге-ле ийи эвл чурттаар чаагайжыды туттувган он бажың болгаш культура албан черлери — клуб, библиотека, 80 орунуг интернат, чупар-бажың немешкен. Бо бүтүү чаа тудуглар суурну көргүзүп, чараш хевир киирип турар. Суурнуң чурттакчылары оон ынчаар чаартыып кел чыдарыга сеткилинин ханызынган өөрүп, чоргаарланып тураалар.

Чурттакчылар төрээн суурунга чыл бүрү хадыг, хадыг дыт терек дээш оске-даа ыяштарны олуртуруп орладажып келген. Оон ажаалга, хайгаралдының багайындан олар эки-ле оспейн, ара кадып турар. Чижээ, чаа клуб мурнунда долчүтештн кажаадаап, анаа артикен чылын бала ыяштар олурткан, оларның нургулайы үнмейн баргап. Олурткан ыяштарның ажаалга, хайгаралдың экижиткен болза, чылдың-на ыяш үнмээн онгарларга катап-катап ыяш олуртуп турбас, плубту долгандыр чаваң үнүштер, чечек клумбалыг сесерликтер сагланыны берген турар ийик.

Сесерлигжилер суурунга ыяштар олуртуру-биле кызыгаарлангаш оон ыяай ыт калы ышкаш чадаң үнүштерни олуртуруп практикалавайн келгенинер.

Суур тайга эдээнде. Ынчангаш чамдык сонуургалдыг чурттакчылар бажыңнарының чыдында инек-карааа, кызылкат сыптарын болгаш шенне чечээн деаүдеп туруп ап, экче эвес ажылды кылган. Чонның негелдеге дүүшкен эң кадык сагыдга-чурумү, культурлуг, ырыг чурттаалгазы дээш, уруг-дарыгның эки өөредилгези, нижизидилгээн дээш агитквартиралар аразында социалистиг чарыштыг. Эрткен чылдың түнелп-биле алырга бирги черни Долчаңмаа Дотпаа эргелекчилээн «Саян» агитквартира. ийигилаан пенсионер Хорлуу Оңдар эргедекчилээн «Чечек» агитквартира эп, үлегерни коргүскенинер.

Мурнуку чылдарга бодаарга сесерлигжилер ийиы-бүрү ногаалар, чечектер остүреринің хемчегаерин ап эгелээн. Суурда чыл ганында ногаа, чечек остүреринге сундулуг эштер А. Оюн, Т. Сат, Д. Дотпаа, Н. Ребях, Е. Хуураклй, Х. Ондар олардың салдары бо чаагай херекке улуг болганы маргыдаа чок. Ынчалза-даа Сесерлиг суурдан чечектиг клумбаларны, огурецтиг помидорлуг, согуналыг, морковтуг бажыңнарны амгы тургаынындан хойну көөрү күзенчиг болган. Чүге дээрге оон чурттакчылары республиканың оск. районнарының, чурттакчылыг черлериниң деннелиинге бодаарга ол бүгү үнүштериниң үрезиннери дээш (бир эвес боттарында чок болза) ырак барбас кожалы Кызыл Тураа хоорайлардан тыптынып алтырлар. Оларны тарып остүрер, ажаарының-даа арга-сумезин алыры бо суурнуң чурттакчыларынга тааржымчалыг.

Мынчангаш сесерлигжилер төрээн суурун келир үеде чечектелеп садчыгаш болдурар дээш кезир күстеп эгелеп немей ыяштар олуртуп, оон чаагайжыдылгазынче оваа киирээлгей салыры негеттинип турар.

К. ЧООДУ,
суурда медицина пунктузунуң эргелекчизи.

Б. ЕНЗАК,
салбырда кыргызда пунктузунуң эргелекчизи.

С. ТАС-ООЛ.
«Шыныың» корреспондентизи.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ВЬЕТНАМ УЛУСТУҢ КАЙГАМЧЫКТЫГ ТИИЛЕЛГЕЗИ

ХАНОЙ. (СЭТА-ның корреспондентизи). Чаңгыс аай Вьетнамның Национал хуралының бирги сессизы бодунуң ажылын июль 3-те байырлыг байдалда доозкан.

Бүтүү вьетнам улустуң кичээнгейин хаара туткан тоогулуг ол сессия вьетнам революциянның чаа чадазы болган болгаш ВАП-ниң удуртулгазы-биле чуртка социализм тудушкунунуң угланышкынын телевилээн.

Пленарлыг түнел хуралга Национал хуралдың декларациязын республиканың күрүне эрге-чагыргазының дээди органының күүсекчи комитединиң кол секретары Суан Тхюй номчаан. АКШ-ка улус, национал хостага дээш удуралыышкынның дайынынга вьетнам улустуң тиилелгезин, а ол ышкаш «Вьетнам чаңгыс аай, вьетнам нация чаңгыс эптиг» даарын коргускен апрель 25-те бүгү-ниитн соңгулдаларның түнелининг ужур-дузазын бедии-биле декларацияда үнелеп корген.

Вьетнам Социалистиг Республика болза ажылчыннарның болгаш тарзачыннарның авиелиинге үндезилеттинген пролетариаттың диктатуразының күрүнеэ болдур деп декларацияда онзалаш демдеглээн.

Чуртта контрреволюциянын хөлелиишкиннерни шиитпирлии-биле базарынга, социалистиг Вьетнамның ниитки херектеринге, даштыкы реакцияның хоглаарлар дээн кандыгтал орадажымышкыннарынга аштырыышкынын тавариштырарынга вьетнам улустуң бүленнинің дугайын декларацияда илереткен.

Сессияга ВАП ТК-ның бирги секретары Ле Зуанның ВСРнин ниитки болгаш даштыкы политиказының кол угланышкыннарының дугайында кылган политиктиг плетклии депутаттар долузу-биле деткиннер.

Вьетнам Социалистиг Республиканың Премьер-Министри Фам Ван Донгка баштаткан чазак чөвүлелиниң составын Национал хуралдың сессизы бадылаан.

ВСР-ниң чазак чөвүлелиниң онуштозулеп медеглелди Премьер-Министр Фам Ван Донг кылган. «Вьетнамның ийи кежектеринге экономиканың катап тургустуларын болгаш хогжүдерин, культураны хогжүдерин идепкейжидер дээш бис чүүн-даа мурнунда күрүне башкарылгазын каттыштырарын дээзар, бүгү чурттуң хемчээлинге 1976 чылдың күрүне планның чедимишкиннер күүседир, 1977 чылдың планын болгаш 1976—1980 чылдарның биш чыл үзүнүн боттандырарынга эки белеткенир ужурлуг бис» деп медеглелде чугаалаан.

Бүгү Вьетнам социалистиг тургузуушкунунче кирип турар үеде Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязы бодуңуң удуртукчу ролин бедидер деп, Фам Ван Донг демдеглээн.

ЧУРУКТА: Вьетнамның катышкаңынга хөлбаштыр Ханойга болуп тургулаан митингилерниң бирээзи-биле.

(СЭТА-ның фотозу).

И. Броз Титонуң медеглели

БЕЛГРАД. (СЭТА). Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының конференциязы чугула болгуушкун. Анаа бистин дививиске тайбың айыыл чок чорук, кадыкажылгага болгаш социал дешниге дээш демиселдин чугула айтырыгларын чугаалашкан деп, ЮБЭ-ниң Даргазы, ЮСФР-ниң Президентизи И. Броз Тито Белградтан Белградче ээп келгеш медеглээн.

Эрткен чылын Хельсинкиге чедип алган-тугуржуушкунну улам дүрген боттандырар дээш коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Европаның хөй-ниити база политиктиг күштери-биле чаа күжениишкиннерни үндүреринге белеин конференция бадыткаан деп, ол онзалап демдеглээн.

Ол конференцияның кол онзагай чүүлү ажыг болган ажыт-чажыт чокка коммунистиг партияларның чиик-бүрү туруштарын болгаш эргежыктарын хүндүлевишаан, саналгал солтулгазын кылдыр, ажылчы партияларның база бүгү дешилгелиг күштервин кады ажылдажылгазын хогжүдеринге ол чаа идиг болган.

Коммунист соңгуттурган

РИМ. (СЭТА). Италиянын Компартиязының үдуртулгазының кежигүнү Пьетро Инграо Италиянын парламентизиниң депутаттар палатазының дергазы болган. Ол бедик эргедужаалга ону ниль 5-те болган палатаның чаа составының башкарыгы хуралыпса бадыткашкын-биле сонгаан. Бадыткашкыга киришкен 613 депутаттарның 488-и оон кандидатурадың деткээн.

Италиянын парламентизиниң ийи палаталарының бирээзиниң дергазының эрге-дужаалынга ИКП-ниң толээлекчизин сонгааны соолгу 30 чылдарның иштинде эң-не баштай Италиянын Компартиязының июнь 21-де болган парламент сонгуулдарынга чедип алган улуг чедимишкиннериниң түнелинде болган.

Ливанда байдал

БЕЙРУТ. (СЭТА). Найысылалдың сонгу-чоон талазында районнарда Тель-Заатар деп палестин лагерьниң камгалакчыларының удурланышкынын баар дээн орадажымышкынын озырын үзелдиг хриестиан шериг кежектери соксатпайн турар. Барыын үзелдиг черлерин танкылар болгаш аар артиллериимиң деткимчезибиле халдашкынарын ойтур шашкан деп, «Палестинаның үнү» радио дыңнаткан.

Бадыг-дошкун тулчуушкуннар найысылалда удур-дедир тулчуп турарларның бүгү девискээринге, а ол ышкаш Бейруттуң сонгу-чоон талазында даглы районнарга бооп келгеп.

Ливанның найысылалында Палестинаны хостаарының организациязының күүскомунун дергазы Я. Арафат чедип келген. Бейрутта тургустунган байдалды чугаалажып, палестин удурткукчулар-биле чөвүлел хуралды ол чоруткан.

Ленинчи номналга сонуургал

ПАРИЖ. (СЭТА). Франциянын студент аныяктары, ажылчыннар, демократтыг интеллигенциязының калбак кежектерч Октябрьның социалистиг Улуг революциязының баштынчызы Владимир Ильич Ленининиң ажылдарынга улуг сонуургалдыг болу берген деп, СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседага Парижтин «Эдисьон сосьаль» дээр ном үнүтрер черинин директорунун оралакчызы Жозеф Пентюс чугаалаан. Сөөлгү чылдарда Францияга Ленининиң ажылдарының 600 мун ажыг төнчары үнгенин демдеглээш, ам ном үнүтрер чер ленинчи ажылдарның чугуларын масса-лыг тиражтыг кылдыр каптаар деп ол дыңнаткан. 1979 чылга чедир В. И. Ленининиң 18 чогаалдарын парлап үнүрер. Делегей пролетариадының баштынчызының чогаалдарының 45 томнуг чыынызы улуг сонуургалды ында болдурган.

«Эдисьон сосьаль» деп ол ном үнүрер черге бүзүн чартыс чыл бүрүнгаар оруе бирону тургускан, ол бюро ленинчи ажылдарның ылавылаан очулгаларын белеткээр талазы-биле улуг ажылды чорудуп келген. Чаа Франция дээш бистиң хүн-бүрү чорудуп турар темиселивиске ол ажылдарнын кончуг улуг салдарлыын эки билир бис, Франциуз улустуң улам-на калбак кежектеринге Владимир Ильич Ленининиң чогаалдарын бараан болдурар дээш улуг күжениишкиннерни бис үнүрүп турар бис деп, Жозеф Пентюс чугаалаан.

Испанияда чазак кризизи

МАДРИД. (СЭТА). Испаниянын чазаанын дарганы Карлос Арнас Наварро болза Хуан Карлос хаанга халажыр дугайында ерүүдел киирген. Туруп турар чурум ёзугаар чазактың баштынының халашканы-биле кады бүгү чазак халажыр.

Чазак кризизиниң бооп болурумун дугайында дамчыыр чугаалар шагда-ла туруп келген болза-даа, Арнас Наварронун халашканы чазактың кежигүннерниге безин хенертен болган деп, ол черинде хайгааракчылары демдеглээннер. Бүгүнүн шиитпирлеп Арнас Наварро «хууда чыдагаан-нар-биле» тайылбырлаан. Парлалганын бижип турары-биле алырга, чүүлүн мурнунда туруп турар политиктиг болгаш социал аргыларыны амгы чазактың шиитпирлеп шыдаваанын болгаш өзүп турар экономиктиг бергедерни чазактың чок кылып шыдаваны-биле чүүн-даа мурнунда ол чазак кризизи бе-ген.

Арнас Наварронун халашканы — чүртке оон албадап турганы, испан улустуң эргежыктарынга удурланышкак политиказының бүүрап дүшкенинин хереглээн болур деп, «Пайс» солун онзалап демдеглээ.

Демократтыг чаартылгалар херек

МАДРИД. (СЭТА). Испан чазактың партиязының эрге-дужаалынга Адольфо Суарес Гонсалести томуйланын болдунун тааржымас кылдыр киргенин илереткен медеглелди Испаниянын Коммунистиг партиязының ТК-зының күүскону парлап үндүрген. Мурнунда турган чазак баштыны-биле бир домей А. Суарес Гонсалес национал шинчээшкиннин эрге-ажыктарын төлээлеп турар (фракчочу ёзу-чүрүм үезинде чангыс ажык политиктиг партия — ред. тайылбыры) болгаш чүртүн мурнунда туруп турар айтырыгларыны оон шиитпирлеп шыдаарынга бүзурел чогун медеглелде илереткен.

Антиционалдыг политиканы экономика-да, политикада талазы-биле чүртү халапка чедирер часкан Карлос Арнас Наварронун халашканы болза чүүн-даа мурнунда чазактың демократтыг оппозиция-биле чугаалажылгашкынын эгелээр ужурлуг шидыг чаа үе-чаданы Испанияга эгелээрининг шегелии берип турган. Шинчалза-даа ол ам болдунмайн баар хире деп, медеглелде демдеглээн.

Политика талазы-биле хорудаттырганнарга бүрүн болгаш бүгү-ниитн келдереди коргузуринче, бүгү политиктиг партияларны хүлээп кооруне, испан хамаатыларның демократтыг эргелерин бүрүнү-биле кадаа тургузарыне компартия кыйгырган.

СУДАНДА

ХАРТУМ. (СЭТА). Чазакка улур бөө-чепсектиг үймээнин басканының соонда найысылалда байдал оожургаан. Ынчалза-даа карацгылай бергенде комендант шагы мурнукуу хемээр арткан. Хартумнун аэропортунда транспорт самолеттары-биле шериглер кээп турар.

Медээлер ёзугаар алырга, Суданга поокта чаа болган болдуушкуннар улуг хемчээлдиг болган. Бөө-пулемет-биле аткылажышкын Суданның набыслалдының хөй районнарынга дыңналып келген. Демиселге артилдерил база киришкен. Радиостанция болгаш телевидение үреглеп, телефон база телеграф харилзаазы ажылдавазын. Сулчазчилер кезек үеде Хартумнун аэропортун болгаш чепсектиг күштернин кол штабының турган районун контроллап турганнар. Ийи хуушун иштиде олар чазактың шеригнери-биле хоорайның төвүнге болгаш төп рынокту районунга тулчуушкуннар чорутканнар. Найысылалдың кыдында Омдурманга — үймээнчилериниң кол далның турган черинге парашют-дошкук тулчуушкуннар база болгам. Чазак шеригнерниге чаа шериг кежектерни чорутканының соонда удурланышкынның кол черлерин бадып ыдаан.

Суданның хамаатыларын чаштыма берген үймээнчилерни айтып бөөрнче чазактың радиостанциязы кыйгырган. Барыын үзелдиг реакциялыг «Аль-Умма» болгаш «Ансар» партияларның төлээлекчилерни сулчазге идепкейлиг киришкен дугайында хөй медээлер келген.

КПО-вуң Айыыл чок черүк Чөвүлелин чыырын Суданнеткээн, а ол ышкаш сулчаа дугайында дыңнадыгны Араб чүртүмүн лигазынче болгаш Африканың чаңгыс-эп организациязынче дыңнадыгны чорутканын. Чүртке он-он миллион судан фунтуга когарал чедирткинген.

ПРОПАГАНДИСТ

Боттарының ажыл-херээн кончуг эки билир, арга-дужулгалыг пропагандистер Кызыл районда аваан эвес. Оларның бирээзинге Баян-Кол ортумак школазында теоретиктиг семинарның пропагандизи Янма Янчаповна Шаннаа хамаарлыр. Ам оон ажылы-биле кыска-даа бол танышып көрээлинер. Оон күш-ажылчы ажылчорудулгазы хөй-ниити ажылы-биле сырый холбашкан. Ол чедиг чыл дургузунда партия чередилгезинде пропагандист болуп ажыглап турар.

Янма Янчаповна дорзан-на арга-дужулгалыг пропагандист болу бербээн. Оны ол чедип алыр дээш аваш эвес ушактың үндүрүп, политиктиг литератураларны хөй-биле номчаан. Чыл эрткен тудум-на оон пропагандисчи мергежилии чоорту өзүп орган.

Анаа улуг дузаны район төвүнге болуп турар пропагандистерниң семинары база чедирген. А кол-ла чүве болза, партия организациязының анаа ондаган даалгазын оон ак сеткилдиг күүседип келгенинде Пропагандист Шаннаа кичээл эрттирерининг методиказынче улуг кичээнгейни салып, чогаадыкчы арганы доктаамал дилеп келген. Ол бодунун кичээлин нургулайында беседа хевирлиг эрттирер. Кандыг-бир чугула теманы дыңнакчыларга ол делгеренгей тайылбырлаап, ону конспектилеп алырын негээр чаңчылдыг.

Ол дыңнакчылары-биле бижы харилзаалыг. Оларның биле сумележип, ачыыраттурталгазы-биле танышып, материалдарны кайы хире шиңгээдип алганын доктаамал хынаар. Кичээлдерге коргузуг материалдарын ол билдиглиг ажыглап турар. Делегейнин политиктиг картазын, диаграммаларын болгаш оске-даа чүүлдерни ажыглап тургаш, кичээлдерни солун кылдыр эрттирип келгеп.

Кичээлдин дээштиг чорук пропагандистин эртем билиндеп кончуг хамаарлыр. Шаннаа бодунуң политиктиг бидиин хүн бүрү бедидип ап турар. К. Маркстың, Ф. Энгельстин, В. Ленининиң чогаалдарын өөренип, политиктиг болгаш чечен чогаал номнарын садып ап, оон чугула чүүлдерни үштө бижип ап, эртемде, техникада чаа чүүлдерни ол доктаамал билип алгаш, дыңнакчыларга күзелдин-биле дамчыдып берип турар.

Кичээлден быжыг билигни шиңгээдип алган, политиктиг билии бедик дыңнакчылар онаашкан ажылынга эң сеткилдиг боэш, хөй-ниитиниң ажылының идепкейлиглери болу берген Оларга Э. Денэщмаа, Л. Бөөполома, А. Левченко, Н. Баяр-Намин дээш өскелер-даа хамаарлыр. Семинарның дыңнакчылары колхозчу чоннуң коммунистиг кажыдылгазынга идепкейлиг киржип турар. Оларның иштинден 11 кижи суурда «Билиг» иштилелдиниң кежигүннери болгаш өскелерп агитаторлар, политинформаторлар хүлээлгезин эң сеткилдиг күүседип турааалар.

Дыңнакчыларның хамы билиг чедип алырынга Шаннаанын бажыңында библиотеказы база улуу-биле дузалаан деп чугаалап болур. Ол бодунуң хууда библиотеказын политиктиг, экономиктиг болгаш чечен чогаал номнары-биле доктаамал долдуруп ап турар. Чыл саныында-ла хөй санныг чагыгларны ол чагыдып алыр. «Коммунист», «Политическая самообразование», «Агитатор» журналдарны болгаш «Правда», «Шын», «Учительская газета», «Тувинская правда» солуннарны үргүлүү чагыдып ап келгеп.

Коммунист башкы Янма Янчаповна Шаннаа Баян-Кол кожуун Советиниң депутады. Бо ажылынга ол база-ла багай эвес киржип турар.

Ч. СУЛЬДУМ.

(Этези № 148, 150 «Шында»).

Тывада чурттап турар совет хамаатыларының Комитединиң база совет колхозтарның човүлел хураалы 1940 чыл-дың 6 ай 24-те болган. Ук хураалга соглаан чалбыныгыг сөстер-биле алырга, бистиң республика бодунуң 19 чыл оюнуң бүдүүзүнде, үзөрби чыл оюнче оруктa турун турар, ынчаарга ол алдарлыг оруктa революстуг намның удуртулгазы, улуг ССРЭ-ниң акы-дүңмалыкы дузаламчызы-биле чедип алган ажыл-агый, культура талазы-биле чедиишкинер улуг деп демдеглээн.

Ол чедиишкинер дээш арат книжи улуг ССРЭ-ге, ооң ада сагыш човаашкыныга кызыгаар чок өөрүп четтиргенин илергейлеп турар. Ук хуралга меңээ база сос берди. Ооң доп-чулалы мындыг: «...Тываның Арат-тың революстуг намының боттуг ажыл-херээн база политиктиг шугумун арат массалар изин-биле түүдүгүлүп деткип, ооң салган сорулгаларын күүседир дээш соруктуг ажылдан турарын билир болгай силер, эштер. Улуг ССРЭ-ниң, ооң Коммунистиг намының тыва улус дээш сагыш човаашкыныы, бүгү талалыг акы-дүңмалыкы дузаламчызын тывалар догереэн эки билип, сагыш-сеткилиниң хапсындан аңаа кызыгаар чок өөрүп турарлар. Улуг Совет Эвилелиге даянып алгаш, ТАР бодунуң ажыл-агый база культуразын дүрген хөгжүдүп, марксизм-ленинизмниң өөредилин чаңдыр баспайн чораап, капиталистиг хөгжүүлениң орузундан чайлаш, социализмче хөгжүп киреринге суурун салып турар. Мооң үжурунда ам бо шагда шинтилеадың хөгжүлдезин улус ажыл-агыйының бүгү адырларынче бүгүлө кычаатейин, күштерни мооңнаарып бистерден иеген турардыр. Мооң-биле чергелештир Тывада чурттап турар совет хамаатылары бодунуң ак сеткилдиг ажыл-чорудулгазы-биле бистиң чуртувустуң чечүктелип хөгжүүрүнге үнелеп четпес детиктиг-зин коргускеп. Ол дээрге амыдыралчы дириг дүржүлга-дыр, эштер.

Мал ажылынга хамаарыжыр чамдык чугула айтырыглар. Амгы үеде Республикада малдың баш саны 1,4 сая ажыл турар, ынчаарга нам, чазак ТАР-ның 20 чыл оюнга чедир мал бажын 2 сая чедирер деп сорулга салган, арат чон ону изин-биле деткип, ам бо үеле хайнындыкыныг карак-кыянак ажылдан турар. Бүдүн чартык чыл иштинде 600 муң баш малды немей өстүрүп болур арга бар деп санап коргеп, төлевилээп. Ынчаарга ам хамык ужур чогум чүдел?

Хамыктың мурнунда бедик пегелде база ан сеткил-биле ажылдап турган, мал чемин четчирип-биле белеткээринде, чайгы, күскү үелерде малдың семиртилгезин эки организастаарында, үлегерлиг чылыг кажааларны хойнү тударында, малдың кызыраар, ара салыр чоруун болдурбас дээш демисежирипде, зооветеринарлыг ажылды үдегзиин-биле экижиндеринде деп санап турар бис. Малдың эътки, сүтүр чоруун өстүрер талазы-биле улуг арга кураазывлар бардыр дээрэн сөөнчү Тараканованың, кадарчы Котовшиковтуң үлегери коргускен, ону бүгү Тывә билир болгай. Ынчаарга шак мындыг мурнакчыларның санын чоп өстүрүп болбас бис. Мурнакчыларның одтуруп өстүрери бир чүгүлә сорулгаларның бирээзи.

Ындыг-дээ болза ажыл-херекте улуг четпестер, тудагдалдар ам-дээ бар. Чижээ, Арыг-Бажында «Чаа орук» колхоз эрткен кыжын малын чудадын, түреачиг байдал-биле чыл ашты. Мындыг байдалдыг ажылдың түпнели чүүл көргүзүп турарыл дээ, Таңды кожуунунда совет хамаатыдарының холунга эвир чылын шүүлү 8307 баш мал турган болза, ам бо чылын 5513 баш мал санаттынып турар азы 3084 баш мал хорээ кылырыгаи-дыр. Республиканың мурнунда канчаар-аа ажок улуг, чүгүлә сорулга салдынган турун турда, черле ынчаш мындыг ямыдыг ажылдан болур бе? Мен болдарымга, ол черле окта таарымча чок. Бо байдалдардан болур-чогуур түнелди үндүргеш, мал ажылын быжыг холга ап, бүгү пиитиниң кол кичээнгейин ынаар утпапырбаже хоржок.

Чер ажылының дугаймында кээ сөс. Тыва чоокка чедир-ле тараа-далганны Совет Эвилелинден кирер соортун хандырынын турган болгай, ынчаарга амгы үеде чурттун тараа-далган талазында-биле хереглелин. Боду хандырып шыдаатар апарганы сөөнчү Тараканованың, кадарчы Котовшиковтуң үлегери коргускен, ону бүгү Тывә билир болгай. ынчаарга шак мындыг мурнакчыларның санын чоп өстүрүп болбас бис. Мурнакчыларның одтуруп өстүрери бир чүгүлә сорулгаларның бирээзи.

Ындыг-дээ болза ажыл-херекте улуг четпестер, тудагдалдар ам-дээ бар. Чижээ, Арыг-Бажында «Чаа орук» колхоз эрткен кыжын малын чудадын, түреачиг байдал-биле чыл ашты. Мындыг байдалдыг ажылдың түпнели чүүл көргүзүп турарыл дээ, Таңды кожуунунда совет хамаатыдарының холунга эвир чылын шүүлү 8307 баш мал турган болза, ам бо чылын 5513 баш мал санаттынып турар азы 3084 баш мал хорээ кылырыгаи-дыр. Республиканың мурнунда канчаар-аа ажок улуг, чүгүлә сорулга салдынган турун турда, черле ынчаш мындыг ямыдыг ажылдан болур бе? Мен болдарымга, ол черле окта таарымча чок. Бо байдалдардан болур-чогуур түнелди үндүргеш, мал ажылын быжыг холга ап, бүгү пиитиниң кол кичээнгейин ынаар утпапырбаже хоржок.

Чер ажылының дугаймында кээ сөс. Тыва чоокка чедир-ле тараа-далганны Совет Эвилелинден кирер соортун хандырынын турган болгай, ынчаарга амгы үеде чурттун тараа-далган талазында-биле хереглелин. Боду хандырып шыдаатар апарганы сөөнчү Тараканованың, кадарчы Котовшиковтуң үлегери коргускен, ону бүгү Тывә билир болгай. ынчаарга шак мындыг мурнакчыларның санын чоп өстүрүп болбас бис. Мурнакчыларның одтуруп өстүрери бир чүгүлә сорулгаларның бирээзи.

Ындыг-дээ болза ажыл-херекте улуг четпестер, тудагдалдар ам-дээ бар. Чижээ, Арыг-Бажында «Чаа орук» колхоз эрткен кыжын малын чудадын, түреачиг байдал-биле чыл ашты. Мындыг байдалдыг ажылдың түпнели чүүл көргүзүп турарыл дээ, Таңды кожуунунда совет хамаатыдарының холунга эвир чылын шүүлү 8307 баш мал турган болза, ам бо чылын 5513 баш мал санаттынып турар азы 3084 баш мал хорээ кылырыгаи-дыр. Республиканың мурнунда канчаар-аа ажок улуг, чүгүлә сорулга салдынган турун турда, черле ынчаш мындыг ямыдыг ажылдан болур бе? Мен болдарымга, ол черле окта таарымча чок. Бо байдалдардан болур-чогуур түнелди үндүргеш, мал ажылын быжыг холга ап, бүгү пиитиниң кол кичээнгейин ынаар утпапырбаже хоржок.

Амгы үеде Тыва Арат республикавың мурнунга тараа бүдүүргелиин тарыга шөлдерии калбартыр, та чердеи аамр дүжүттү бедидер, тараанын бот-үнезин чингедип турган, ону дашкаар экспортче үндүрөр арганы чедип алыр сорулга салдынган. Мооң-биле чергелештир мал ажылында сорулгаларны шинтилрлээр толээде республикага, хамыктың мурнунда каттышкан ажыл-агыйларга, мал чемгерер тараалар, тарымал сигеннер, техниктиг культуралар тарыыр шөлдерии ковудедиря чугула. Эрткен чылын Таңды кожуун тарыга шөлүн мүнөө элээн калбарткан, ынчалаа-даа ук кожуунуңу каттышкан ажыл-агыйлары тарыгазын 412 тага кыырганы эдептеп. Бо бодза бистиң салып турар сорулгавыска окта дүүшпес херек-тир, таңдыжылар хандыр шүүлүүп бодаңмаваже хоржок, эштер. Черле ынчаш Таңды кожуунуу тараа бүдүрер талазыбиле кончуг кедилиг: ооң сургалыг тайга-сыпнары, аргаарлы, хемнер-хөлдери, шыпаа-шыктары, чылдың-ма азбек шык дүжер. козур-хорум чок, үстүүр кара хоразуңуг карак четпес ховуары догереэнске биилдингир, ону малдан соглептер сос-даа хомар боор. Таңды кожуунуңуң ох тварымчадыг байдалдарын ажыглаар, перспективаазын огренип көөр дугаймында санал черле чүүлдүг, ук айтырыгны тургузуп, тускай өөренип көөр апаар.

Аратларны сууржуг аамдыралче шилчидерин чоорту шинтирлээр дугаймында айтырыглар. Тыва дээрге кежүп мал ажыдыг оран-на болгай. Ынчалза-даа тускай догуннаан республика чүктүүле ийи он чыдың иүүрүнде турар хөреэнде бо кыска хуусаа дургузунда Шагаан-Арыг, Туран, Самагалдай, Бай-Хаак дээш чижектиг чаа тутунган кожуун төптери хоорай, сууржалыг, харын-даа чамдык сумуларывыс безин төптерлиг апарган, черле малгыт-дыр. Бо херекке совет хамаатыларының киржилгеэн, салгынакыны, үлегери улут, ону айытпайн баар аргажок.

Улуг ССРЭ-ниң дузаламчызын чоп ажыглап, кожуун, суму төптериниң тудуун калбартыр, оларны улам чаагайжыдар херек. Ынчаарга бо айтырыгны өөренип, төлевилеп турар чүве. Тывага сууржугга айтырыны шинтирлээр чорук канчаар-даа ажок улут түүнүт аңна-моңгүнү, эмге хаяжок тудут материалдарын база техниктехнологти, дериг-хереклеерин болган ажылчын күштү негеп турар. Чаңгыс сос-биле чугаалаарга. Тываның кожуун, сумуларының төптеринге беты дээрге культура-амыдырал, сууржул-соңга черлериниң орын-сөөлүнүн мырайла чвазы-биле тудуп тургузары негеттинип турар, ону шинтирлээринге улут күш, хөй чылдар херек.

Кожкүн амыдыралдан сууржуг чурттаалгаже шилчиири дээрге ыштыг ойбак-самдар оглердеп, чылыг-чырык, азгыг-делгем бажыңнарга кирип чурттаары, сууржуг улустарның культурлуг амыдыралын шинтээдип алыры, азы дөрт чүүлдүүлерге, тыва чонуң амыдыралында база бар чаа революстуг эргилде-дир. Акыйунма совет улустуң дузаламчызы-биле Тываның чонун бо сорулганы шинтирлеп ыыдаар-даа, шак ол төөгүлүг чаа амыдыралды чедип алыры чугаажок. Кедээинде барын ножер чорук түгле мал ажылынга артса артар боор.

Аңы-дүңмалыкны пайырал дээш. Бо човүлел хуралга эштер Ренин, Петров сугларның чугаалары содуп болгаш бистиң мооң соңгааргы ажылыыска догумнуг сүмелин кадып турар-дыр.

Тывада чурттаң турар совет хамаатылар каттышкан арат ажыл-агыйларга үргүлчү дузалажып, арга-сүмелин берип кедгеп; ыламгың сөөлгү чылдарда кожа турар ажыл-агыйлар арасында дузалажыгга, дуржугга содулар чорук үдэм калбарып бажыңнаң. Тывада чурттаң турар совет хамаатыларының сорулгазы болза, тыва чон-биле кады Тываның шинтирлээринге хөгжүдүп дээш могай-чыдыг чонга ажыглаарга болур. Ынчаарга чиөн болза Тывада тур чурттаң турар валчы-да болгай мен, дээр огга бүрүү хөөнөөрин ийи-чаңгыс ышкыдер үндүрүп турар, ол болза канчап-даа шын эвес дээр чижектиг сургаалды маңаа чугаалаваже хоржок боор.

Ындыгында хуу кожкүн амыдыралдыг аратларның кораанда озуп-маадың орар совет колхозтар болза Тываның кодээ ажыл-агыйының башгайы чечектеря болгаш келир үеэ-дир, деп чүвени утпас херек. Моон үжурунда база амгы үеде Тываның улус ажыл-агыйының мурнунга салдынган сорулгаларны ботгандырарынга идиг боор сорудга-биле ТАР чазап колхозтар аразында шилчии чоруур Ыыдыл тукту тургускан...»

* * *

1940 чыдың алды айның 26-да Тес-Хем кожуунуңуң Самагалдайда намның түр сургуулуунуң ажылы-биле танышкыр сорулгалыг сургакчылап чоруптуң. Тес-Хемде АРН кожкомумуң чанында намның түр сургуулу, үш хонук ыштында чарлааның соонда, 30 кижи үзе чыгдып өөрү-биле, ам-даа 5-ни калбөлүүде, 6 айтың 2-де ажыттынган болду.

(Үлегчилиг).

«ХАЛАЛЫГ ПАССАЖИРЛЕР»

Бистиң тускай корреспондентивис М. Хенче-Маранық ындыг эгелиг чүүлү човөкта чаа № 150 «Шынга» парлаттынган. Ында районнарже хүн бүрү чөрүп турар автобустар чолаачыларынга пассажирлериниң хамаарылгазында четпестерни шүгүмчүлеп бижээн.

Материал үнген дораан-на редакциягa чагаалар иээп эгелээн. Янзы-бүрү мергемилдиг кижилер кодурген айтырыгны чүүлдүгзүнүп, хөй-иитининг транспортунга чорааш, арагалап, чурум үрээр, кады чорааш улустарны хүндүлеп кербес эвээш санныг кижилерни шыңгыы буруу шээп, ол четпестерни эдер талазы-биле боттарының арга-сүмелерин кадып, санал-онаалдарын берип турарлар.

«Шынга» солунда парлаттынган «Халалыг пассажирлер» деп эгелиг материалды ынчаш, ындыг пассажирлерни бижир чолзачы кижи болган, чамдык бодалдарымны бижикседим.

Мооң мурнунда чамдык автобус чолаачыларының ажажчадында, ажыл-херээде четпестерни ышп шүгүмчүлеп бижип турган болгай. А бо тварылгада чамдык пассажирлериң орукка чорааның халалыг ажажы-чадының дугайында айтырыгны кодурген база холчок ойүүде болгаш ышп деп бодаар мен. Бир эвес автобуска чорааш каңы-хамаан чок ыыт-шимээн үвдүрер чоруктарны чидирип аар болтувусса, четтирдим дээр кижилер эвээш эвес болур.

Эрткен кыжын Абакан—Кызыл аразында чоруп турар автобуска олурупкан мен. Анаа кымпы чок дээр: бичии чаштардап эгелээш назылап кыраапнарга чедир чорааш, Абакандан үнгеш, Ермаковск чедип чорувуста, автобус иштин таакпы кижы долуп, улуг баарда чүве дег ыыт-шимээнниг апарды. Арагалаашкынны бөлүк тудугжулар эгелээш, автобус чолаачыларынга шоруун, кады чорааны кыстар-биле ыыт-шимээн үвдүрүп, олурган черлериниң адаан кижи көөр аргажок кылдыр чүдетквнер.

Автобуска чорааш арагалаар, таакпылаары кончуг бак чалчыл. Бир катап Барыын-Хемчиктең Кызылче кел чорааш база ындыг арагалаашкынга таварыштым.

Автобуска эзирик кижилер олуртпас, оларны өөртпес деп тускай доктаал бар. Ынчалзажок чамдык чолаачылар-даа, пассажирлер-даа ону каржыы-биле хажыдып турарының чижектери ол-дур. Араганы баш удур садыл алыр ийикле азы автобус доктаагаи черлерден алыр, ооң соонда болгаженгш ижер пассажирлер-биле шыңгыы демиселди чорудуп, дээштиг хемчегларни алыр ойүү келгеи. Автобус иштинге арагалаан кижилерни орук ара кандыг бир суурга дүжүрүп каапгар болза черле ажырбас деп бодаар мен.

О. ЛАМА,
персоналдыг пенсионер.
1932 чылдан бээр чолаачылап чорааи.

НЕГЕЛДЕНИ ДЫҢЗЫДАР

Парлаттынган чүүлдө пассажирлер корум-чурум үрей бээрге, автобус чолаачылары оларга сагындырыг берип чугаалаарындан, негелде кылырындан арай коргар апарган дээр язылыг хөөнүү эскердим. Мен бодаарымга, ол шын эвес боор, чүге дээрге ындыг чурум үрээр, кады чорааш эш-өөрүн хүндүлевес кижилер-биле демисел ажылын чорудары, автобус иштин арыг-шевер тударын ацаа чораан улустан пегээри чолаачының хүзөлгези ишкажыл. Оларның хөй кезии ындыг негелдедерии кылып-даа чоруурлар. Ооп ацгыда автобуска чорааш, арагалап, улус дорамчылаар кижилерии, таварышкан-на чуртакчылыг черге дүжүр сывырыптар ийикпе азы ында милиция пунктузунга, улусчу дружина бөлүүнүн кежигүннерииге хүлээдип бээри чугула.

Материалды вомчуп орарга, ындыг айтырыг база тургустуунуң иээр: төлеп чок пассажирдерииң дугайында чолаачылар боттары чүге солуп-сеткүүл арыпга бижип, сойгалап идерептеевил? Чурум үреп чораан кижиниң ажыддан, чурттап турар черинче дыннадып, ыыт-шимээнниг апарган чок ыыт-шимээн үвдүрер чоруктарны чидирип аар болтувусса, четтирдим дээр кижилер эвээш эвес болур.

Эрткен кыжын Абакан—Кызыл аразында чоруп турар автобуска олурупкан мен. Анаа кымпы чок дээр: бичии чаштардап эгелээш назылап кыраапнарга чедир чорааш, Абакандан үнгеш, Ермаковск чедип чорувуста, автобус иштин таакпы кижы долуп, улуг баарда чүве дег ыыт-шимээнниг апарды. Арагалаашкынны бөлүк тудугжулар эгелээш, автобус чолаачыларынга шоруун, кады чорааны кыстар-биле ыыт-шимээн үвдүрүп, олурган черлериниң адаан кижи көөр аргажок кылдыр чүдетквнер.

Автобуска чорааш арагалаар, таакпылаары кончуг бак чалчыл. Бир катап Барыын-Хемчиктең Кызылче кел чорааш база ындыг арагалаашкынга таварыштым.

Автобуска эзирик кижилер олуртпас, оларны өөртпес деп тускай доктаал бар. Ынчалзажок чамдык чолаачылар-даа, пассажирлер-даа ону каржыы-биле хажыдып турарының чижектери ол-дур. Араганы баш удур садыл алыр ийикле азы автобус доктаагаи черлерден алыр, ооң соонда болгаженгш ижер пассажирлер-биле шыңгыы демиселди чорудуп, дээштиг хемчегларни алыр ойүү келгеи. Автобус иштинге арагалаан кижилерни орук ара кандыг бир суурга дүжүрүп каапгар болза черле ажырбас деп бодаар мен.

О. ЛАМА,
персоналдыг пенсионер.
1932 чылдан бээр чолаачылап чорааи.

«ИЗВЕСТИЯ»: МОСКВА—БРАТСК

«Известия» солуниуң редакциязы болгаш ВАЗ-тың удуртулгазы Тольяттиниң машинна тудугжуларының эң чаа ВАЗ-2121 маркалың машиназын шылгаары-биле Братск — Москва аразында мацнаашкыныы организастаан. Ооң соругазы—онгу бетү чылда Сибирьниң чаартызгаларының дугайын чоп-га танышгырары, чаа машиканы (ону кодээ черге ажыглаарыга таарыштыр кылгаи) шенеп-шылгаары.

Агитмацнаашкынның составында чолаачы-шенекчи А. Иванов, «Волганың автотуругжузуу солуунуң корреспондентизи М. Оемолкин, «Известия» солуниуң корреспондентизи А. Блохин, чолаачы-шенекчи В. Карабанов, «За рулем» журналдың корреспондентизи Б. Синельников олар кирип турар.

ВАЗ-2121 деп машинаның мотору 80 ааът күштүг, дөрт дуглую хөделир. Абакан—Кызыл аразында орукка олар 120 км дүрген чорун турган. Ийи машинаның экипаждары Кызылга, Чаа Шагаан-Арыгга, Ак-Довуракка база чораан.

ЧУРУКТА: Братск—Москва маршруттуң машиналары Кызылда.
А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

Мергелдейге

БАРААНЫ ЧААГАЙ

Республика төвүнге семинарга чораашн, Чадаана хоорайга орай келдивис. Дүне кижи кайнаар баар. Хоорайда таныш-көрүш, төредиери-даа чок кижилер тургай-ла...

Даштында «Халчылар бажыңы» деп бижип каан улуг чаагай бажыңның аанынге келдивис. Халчылар бажыңының дежурныйы өөрүмнү болган мени өрээлдерге таарыштыр үлей каапты. «Оруннарыларның херекселдерин аппарып бээр мен» —деп, дежурныйыс чугаалады. Белзе-ле кижи бүрүүнге чаңгыс-чаңгыс ойбак-самдар ак чооргаинар экелди. Чамыктарывыска аржыылдар база чедишпейн барды. Менээ айыткан оруңну көрүп турарымга сыртыы база чок.

— Сыртыы чок кандыг аай чоор? —деп айтырдым.

— Чок-ла болгай, чамдыктарынга чедишпес—деп, дежурный харылады.

— Ам канчаар ынчаш? — дидим.

— Боттарынар-ла таарыштырып, болгаап көрүнер—дээ. А кожа ажимнин чаңгыс ак чооргаидан ацгы эштир чоорганы база чок.

— Байы организацияга хамаарыжыр бажыңыл бо? —деп, аравыстан бир кижи сонуургаи айтырды. Харыызында «Райпонуң» —деп чаңгыс сос дыннадывыс.

Өрээлде чаңгыс бичии сайгылгаан суп каан, каранғы, чүве номчуттунмас болду. Радио, ойнаар херекселдер шуут чок. Бо халчылар бажыңын харылап турар албан организацияга чери ону дериг херекселдер-биле хандырар, ооң ажылын негелдеге дүүштүр тургузар дээш дарый хемчегдеэ алыр болза деп күзелдиг мен, Мерген Мергенович. Ону аделрииге силер-ле дузалажып шыдаар боор силер.

З. КУУЛАР.

Кожамык

Мен бичии чорумда кожамыктаан улустуң ыры-шоору кежээнии-не дыңнаалып келир чораан. Тыва бижик чогаадыл кады соонда карандаш тудуптар, савазын шокарлаптар кижи-ле болган сагыш-сеткилин кожамыктаи чагаалаар турган. Бүдүп кыстыраап доллур суг кожамыктаи бижиглээп чагаалары бижик билбес кырганнарга помчуп берип чордум. Ном-дептер парлап турар ыпаргынындаи эгелээш, улустуң кожамыктаар чоруу шала чавырлып, бодап чораан бодадын чагаалажып илередирипче шуут киришкеп. Соскур кижилер көрген, дыңнаан чүвелерии делгеренгей кылдыр бижип турар апарган.

Шүлүк бижир чорук тенден турда, кожамыктаар чорук барык шыпшын барган чүве. Тываның бижимеэ чогаадыл 46 чыл дургузунда чечектелип келди. Чаа тоодар чогаадыр чорук шоолуг биилдинмес болду. Чаа-чаа кожамыктар чогаадыр чорук чер болганда барын көрүп чор мен. Бай-Тайга районнуң, Кара-Хөл суурда чурттаң турор Күжүтет Ланчаевич Балгак бир чаа кожамыкты мендиве чорутту. Балган ажыл боду бурун шашыц тоогуүт чугаалары чугаалаар, ыраарын ыраазар чечен-мерген кижи. Шеверии канчаар ону. 26 бызаанчыны кылгаш, «Кара-Хөл» колхозтуң апыяктарыига белек кылдыр берген.

Кожамык—улуг пазылыг жанр. Ам Балган иреймиң бодунуң чогаатканы чаа кожамыны номчуп көрүңер.

ЧЕДИП КЕЛЕМ

Кара-Хөлге чорбаан сен бе?
Кара-Хөлге чедип келем.
Каттыраңпаан кыстар
мында.
Кады дөгеп ойнай бээр сен.
Кадыр даглар кажаалашкан
Кара-Хөлге чедип келем,
Харык-шимээн кошкак
болза.
Катап дораан сетий бээр сен.

Кожамык — улуг пазылыг жанр. Бо болза, Балган иреймиң бодунуң чогаатканы чаа кожамыны-дыр. Аас чогаалынга ышак, шевер кырганга чогаадыкчы чедишкиниерии күзээлицер.

М. КЕНИН-ЛОПСАН.

Агаар

Бугун республикага будуттагылаар, чамдык черлерге кежек чаттылаар, дыңмирээшкин болур. Агаарның температуразы даглыг черлерге 12—17, оон арткаиларынга 21—26 градус чылыг.

Кызылга база будуттагылаар, хүнүзүс кежек чаттылаар, дыңмирээшкин болур. Агаарның температуразы—22—24 градус чылыг болур.

СПОРТ

СЭТА-ның спорт медээлери

БАТУТ. АКШ-тың Талс хоорайга батут-биле халыырының делегей чемпионады совет спортчуларның чайынаичак гимнастикага-биле доозуган. Аиаа иитиган-биле 76 чурттарның спортчулары киришкен. Бистиң батутистериивис программаның бүгү хевирлеринге гимнастикага, 4 алдын, 1 мөңгүн, 1 хүлер медальны чаалап алган.

Хуузунда бирги черии С. Левина (ССРЭ) ал. ол шилиидек спортчуга санаткан. Эр улустуң Е. Янес (ССРЭ) биле Р. Тиссен (ГФР) бирги, ийиги черии үлешкеннер.

СПАРТАКИАДА. Львовта артып турар школачыларның Бүгү-эвилел спартакиадазында алды мун ажыг аныяк спортчулар киржип турар. Олар эвилелдешкен республикалардан, Москва, Ленинградтан баргылаан. Спорттуң 20 янзы хевирлеринге киржир бо маргылдааның киржикчилериниң саны ооң мурнундагы спартакиадавың киржикчилериниң аразы хөй. Баштай футболистер болгаш сугга эзигир оолдар, уруглар маргылдажыр эгелээн.

ГИМНАСТИКА. Киев чурттуг Ирина Дерюгина гимнастиканың хөй хевиринге Торонтога (Канада) болган делегей маргылдаазынга 29,2 санны ажаан, чемпионнаан. Ийиги черде—29,05 санныг Омскиден келген Галина Шугурова болган.

ШЫДЫРАА. СЭТА-ның Маничадан дыңнадып турарын бүүгаар алырга, ында ооң маргылдаазының киржикчилерии поведельникте ыыттанып хүлээн. Ынчалза-даа Ульман (ГДР) биле Браун (АКШ) боттарының соңгаарлаттынган салыын ойнаан, 91 лугаар көшке хайыиаишкан. Оларның ол саиы он шак үргүлчүлээн болгаш бо маргылдаага ам узун оюн болган.

15 салыгның соонда маргылдааны баштап турарларның байдалы мындыг: Мекинг (Бразилия) — 11,5, Горт (ЧССР)—11, Полугаевский биле Пенкерский —10 10 санныг.

Телевидение

ИЮЛЬ 7-ДЕ

МОСКВАДАН

8.00—«Частың он чеди шинчизи». Хой сериялыг уран-чечен телефильм. 2-гн сериязы.
9.10—«Бистиң чурттаалгавыскаа. Документалдыг өөүт фильм.
10.00—«Ыры кажан-даа бистиң биле». Өөүт фильм-концерт.
10.50—11.00 — Чапсар.
11.00— Мелодилер.
11.10—«Делегейии дескиндирр». Мурнуу Азия.
11.35—«Бис ойнап, ырлап тур бис». Өөүт.
11.50—Уруглarга фильм. «Комаров алышкылар». Уран-чечен фильм.
12.50—«Бистиң чурттаалгавыскаа. Документалдыг өөүт фильм.
13.40—Ф. Лист — Фортепиано биле оркестрге № 2 концерт.
14.00—«Частың он чеди шинчизи». Хой сериялыг уран-чечен телефильм. 2-гн сериязы.
15.10—«Кижи болгаш хоойлуу».
15.40—БССР-ниң улустуң танцы ансамблиниң концерти. Өөүт фильм-концерт.
16.05—Футболга ССРЭ-ниң чемпионады. «Динамо». (Москва) — «Арарат» (Ереван). 2-гн тайым. «Динамоның» Топ ставшоунудан «өөүт дамчыларга.
16.50—17.00—Чапсар.
17.00—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—«Пароль херээ чоке. Уран-чечен фильм. 1-гн сериязы.
18.35—Телемедээлер.
18.50—«Кыстарның аян ырлы». Фильм-концерт.
19.20—«Чөлөөнү». Домчыдылга.
19.50— Чараллар.

МОСКВАДАН

20.00— Мелодилер.

КЫЗЫЛДАН

20.15—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

20.25—«Частың он чеди шинчизи». Хой сериялыг уран-чечен телефильм. 2-гн сериязы.
21.35—«Кижи болгаш хоойлуу».
22.05—«Танцылың үгаалалыы».
22.50—«Спортлотос» тиражы.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

ӨӨРЕНИРЛЕРГЕ

БАЛГАЗЫНЫҢ № 2 КОДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ПРОФТЕХУЧИЛИЩЕЗИ 1976—1977 ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЫЛЫНДА ӨӨРЕНИКЧИЛЕР ХҮЛЭЭП АЛЫРЫН ЧАРЛАП ТУР

Дараазында профессиялarга кадрларны белеткээр:
1. 3-кү класстың тракторист-машинизи.
2. 2-гн класстың хойжу-механизатору.

Бо ийи салбырларга өөренирииң хуусаазы 1 чыл.

Училищени дооскапларга профессия ийи-биле разряд тывысканының дугайында аттестатты болгаш механизаторнуң шынзылгазын тыпсыр.

Өөреникчилерни аъш-чем-биле, стипендия-биле, ажылдан кедер хеп-биле болгаш иитинии чурттазга бажыңы-биле хандырар.

Училищеге ынчаи оолдарны болгаш кыстарны дараазында салбырларга хүлээп алыр:

а) тракторист-машинист салбырынга 16 хардан куду эвес назылыг, 6 болгаш ооп ору классе дооскаиларны;

б) хойжу-механизаторларның салбырынга 17 хардан куду эвес назылыг, 8—10 класс дооскаиларны.

Училищеге киреринг күзээмнер директорнуң адынга биларишкинии киирер. ацаа төрүттүүгенинии дугаймында херечилеедя азы үндүр бижиттиигеи паспортту, школдан характеристиканы, ВЛКСМ райкомундан чоруткан бижикти, ёртөөнүң дугаймында херечилеедя, чурттап турган черинден пынзылганы, от-будезиинн дугаймында пынзылганы, 3х4 см хемчээлдиг 6 фото-чуруктарны, ажыл-агыйдан чоруткан бижикти, ада-иезиниң хүзөлгезин коишкап киирер.

Чугаалажылганың түүнели-биле училищеге хүлээп алышкыны киреринг аизамнерии чокка чорудар.

Айтырыгларны дараазында адресче чорудар: Тыва АССР, Таңды район, Балгазын суур, СПТУ № 2, телефон 1-48. Почта индекизи 668342.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНО

ИЮЛЬ 7-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Чаашка оркестриг аялга» (2 сериядыг) 10.00, 12.40, 15.20, 18.10, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Гапс Рекле болган ада» 10.30, 14.00, «Порте» 12.15, 15.45, 17.30, 19.15, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Лама бол-гаш өлүм» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Мен ам улуг шпарган мен» 15.00, «Сен чогуңда» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ ТЕАТРГА: «Чалбыраашгыг эрик» 16.30, 18.20, 20.10 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлавычыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда кадрызының 2-31-75, хорыысалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи ажыдырга кадрызының 2-37-13, культурге кадрызының 2-23-54, көдээ ажыл-агый кадрызының 2-21-47, үзеглүр кадрызының 2-22-64, чагаа кадрызының 2-41-27, информацияа база совет гурупту кадрызтерииин 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, секретарыаттың 2-23-35, солун кедбейн баргавда 2-32-75 телефонче эдээвер.

Тираж 17.217. ЧАГЫГ 1720.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Совуделиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгының талазы-биле эргелеяиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01063

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 161 (10146) | 1976 чылдың июль 8, четверг | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 коп.

Республиканың күш-ажылчы хүннери

Чайлагларда

Өвүр районда «Кызыл тук» колхозтуң малчыннары Час-Адырның сериин чайлагларында хонгулапкан. Ук чайлагларга чедери берге, ынчангаш Шокар-Тайганың арт кырынга илчирбе дугуйлуг ийи тракторну тургускан. Олар машиналарның арт ажарынга дузалажып турар.

Час-Адырда кыргылда пунктузу база тургустунган. Ында ажыл тудук. Кыргылда удавас доостур.

Чайлагларның оът-сигени эки, мал семирип турар.

К. КАРТЫГ-ООЛ,
О. ДАГБА-КӨК.

• • •

«Тээли» совхозтуң Кызыл-Даг салбырының малчыннары чайлагларже кожериниң мурнунда хурал кылган. Ол хуралга кымның каны чайлагже кажан кожерин, өг кожүрер машина болгаш мал сүрер кижилерни чугаалажып корген.

Ооруглуң өшкү бригадазындан 22. Кудуктуң хойжу бригадазындан 26 кодан чайлагларже кошкен. Олар-биле чергелештир Мажалыкта сагбас инек болгаш молдургалар база чылгы коданнары сериин оъттуг тайгаларда барган. Чамдык малчыннар машина четпес Хорум-Бажы, Кургаг-Хелчүр, Адыр-Кара-Суг ышкаш черлерде хонганнар.

Чайлаглаашкын үезинде малчыннарның аъш-чем болгаш барази-биле хандырылгалын экижидери, кино, концерт көргүзерин үзүктелдирбеан, лекция, беседа чорудары бригаданың планында көрдүнген. Ук ажылдар организастыг кылдынып турар.

Б. БАРБА.

• • •

Малдың чайты семиртилгеан «Торгалыг» совхозта организастыг эгелээн. Чоза, Сарыг-Хол ынчаар 15 кодан, Пештуг-Белдир, Шаалаш, Айлыгбай кавызында 22 кодан мал чайлаглап турар. Чайлаг-Хем, Хамар, Кок-Каът чайлагларында база аалдар бар. А бода мал болгаш өшкү коданнары Кожээ болгаш Тээли бажында барган. Кажаалыг-Өзен, Чанагаш, Даштыг-Кара-Суг ышкаш суу када бээр черлерде аалдарже Тудуш Тогус-оол машина-биле сугну чедирип турар.

«Торгалыг» совхозтуң девискээринде ам 34 муң ажыг шээр, 3,5 муң бода мал чайлаглап турар. Кодан бүрүзү совхоз дирекциязының болгаш тускай эртемнилерниң хайгааралында. Агит-массалыг ажылдар план ёзугаар чоруп турар. Кино болгаш концерт коорү база организастаттынар.

Д. НАЙГЫН-ООЛ.

НОГАА СУГГАРЫЛГАЗЫ

ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң механизатору Алексей Яковлевич Нагаев харыысалгалыг даалганы күүседип турар — ногаа культураларының суггарылгазын удуртуп турар.

Совхозтуң огороду 100 гектар ажыг шелдү эзлээн. Ында бир насос станциязы болгаш ийи чаашкыннадыр агрегат бар. Ол агрегаттың бирээзи — мурнакчы механизатор Алексей Нагаевтин.

ЧУРУКТА: ногаа культуразын суггарып турары. Механизатор А. НАГАЕВ.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

СЕПТЕЛГЕ ИДЕГЕЛДИГ

Бай-Тайга районда «Мурнакчы» колхозтуң механизаторлары күскү дүжүттүң ажаалдазынга шыңгыы белеткенип турарлар. Бо хүннерде комбайн септелгези түлүк.

Онгу беш чылдың баштайгы чылында колхозтуң механизаторлары алды комбайн септээр. Ук ажылды организастыг чорутканының түннелинде беш комбайнның септелгези бүрүн доозулган.

Септекчилер аразынга социалистиг чарыш калбарган. Оон мурнуку одуруун Хертек Лиске, Иргит Кок-оол, Хертек Өнер-оол олар үргүлчү эзлеп, шынар дээш демиселге идепкейлиг киржип келгеннер. Оларның септээн комбайннары идегелдиг.

К. СЕМИС-ООЛ.

Бистиң үлүүвүс

«Тыва даг-дүгү» комбинатка Совет күрүнениң болгаш Коммунистиг партияның тургузукчузу В. И. Лениниң адын тывысканы Тываның ажылчы чоннарынга улуг өөрүшкүлүг болуушкун. Ол бедик атка төлептиг болур дээш ак-довуракчылар эң кызымак ажылдаар ужурлуг.

В. И. Ленин аттыг даг-дүгү арыглаар комбинаттың ийиги эзлчээн тударынга чүгле Тываның эвес, бүгү чурттуң төлээлекчилери киришкен. Делегейниң ажылчы чоннарының баштынчызы В. И. Лениниң төрүттүнген хүнүнде комбинаттың ийиги эзлчээн ажыглалга киирген. Бо улуг үүлени бүдүреринге мээн удуртқан бригадамның кежигүнцери база-ла идепкейлиг киришкен.

Бригадага Красноярск үлетпүр тудугнун Ачинскиде, Минусинскиде болгаш өске-даа хоорайларда организациялырындан келген болгаш Ак-Довурак хоорайдан дыка хей кижи ажылдап турган. Чыл эгезинден бээр майга чедир бистиң тускай шывыкчылар бригадазы пиитизи-биле 17.000 дөрбелчин метр хемчээлге шывыг ажылдарын кылган. Ол дээрге, улуг хемчээлдиг, бедик харыысалгалыг ажыл болган. Кандыг-даа ажылга социалистиг чарыш улуг рольдуг болур. Ынчангаш шывыкчылар аразынга социалистиг чарышты организастаан. Ону чүгле тус-тус кижилерниң эвес, бригадаларның аразынга база калбарткан. Чарыштың түннелин үндүрерде ажылдың шынарын онзагай көөр турган.

Бүгү ак-довуракчыларга, ылангыя оон тудуржуларынга байырланчыг үе келген: делегейниң ажылчы чоннарының баштынчызы, эң баштайгы социалистиг күрүнениң тургузукчузу Владимир Ильич Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр 106 чыл болганынга холбаштыр «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эзлчээн социалистиг хүлээлгеде айытканын ёзугаар күрүне комиссиязынга дужааган. Ынчан өске бүгү коллективтерге ышкаш, бистиң шывыкчылар бригадаларының аразынга социалистиг чарыштың түннелин үндүрген. Орта арга-дуржулгазы улуг краснояржылар бирги черни эзлээн. Олар мурнунда ындыг улуг тудугларга ажылдап чораан, бедик мергежилдиг шывыкчылар чүве. Ынчалза-даа мээн удуртканым, ак-довуракчылардан тургустунган бригадам, оларга каш-ла хуу четпейн барган. Ынчангаш ийиги черни алган бис. Тус-тус шывыкчылардан социалистиг чарышка Кошкар-оол Санча, Михаил Кузнецов, Анатолий Дюдюк болгаш өскелер-даа типлекчилер бооп турган. Ол аныяк ажылчыннар краснояржыларның, минусинчилерниң арга-дуржулгазын шиңгээдип алгаш, амгы үеде боттарының шывыкчы профессиязынга мергежилин, дуржулгазын өскелерге дамчыдып берип турар.

Амгы үеде бистер комбинаттың өске-даа тудугларының шывыг ажылдарын кылыр, тускай бригада бооп ажылдап турар бис. Даг-дүгү болбаазырадыр В. И. Ленин аттыг комбинаттың ийиги эзлчээн тудуп, ону ажыглалга кииреринге бистерниң, шывыкчыларның үлүү база киргенинге чоргаарланып турар бис.

Улуг баштынчы В. И. Лениниң адынга төлептиг болур дээш бистер, шывыкчылар моон-даа сонгаар кызымаккай ажылдаарывысты, онгу беш чылдың планныг даалгаларын хуусаадан эрте күүседири дээш демисежиривисти хүлээнген бис.

К. ЧАЛБАА.
«Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң шывыкчылар бригадири.

УЖУДУУШКУНДА — „СОЮЗ-21“

•СЭТА-ның дыңнадыы•

Чер чоогунуң космос делгемин шинчилээриниң программазын ёзугаар 1976 чылдың июль 6-да Москваның шагы-биле 15 шак 09 минута турда Совет Эвилелинге «Союз-21» космос кораблин салып үндүрген. Ону корабльдиң командири, Совет Эвилелиниң Маадыры, полковник Борис Валентинович Волынов болгаш борт-инженер, подполковник Виталий Михайлович Жолобов составтыг экипаж башкарып чоруур.

«Союз-21» корабльдиң ужудуушкунунуң программазында 1976 чылдың июнь 22-де салып үндүрген орбиталдыг «Салют-5» эртем станциязы-биле кады шенелделерни чорудары көрдүнген.

Экипажтың илеткелдери-биле болгаш телеметриктиг информацияның сан-медээлери-биле алырга, корабльдиң борт системалары болур-чогууру-биле ажылдап турар. Космонавтылар эштер Волынов биле Жолобов ужудуушкунуң программазын күүседип эгелей бергеннер.

УЖУДУУШКУН УЛАМЧЫЛАВЫШААН

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. (СЭТА). Июль 6-да Москваның шагы-биле 21 шакка чедир «Союз-21» космос корабли Черни дөрт катап долганган.

Радиохарылзаазының ээлчеглиг сеансызының үезинде корабль командири Б. В. Волынов космонавтылар эки чоруурлар деп дыңнаткан. Корабльдиң бүгү борт системалары болур-чогууру-биле ажылдап чоруур.

Траектория хемчээлдериниң сан-медээзи-биле алырга, корабльдиң орбитазының параметр хемчээли мындыг:

— Чер кырындан эң-не улуг ырааны (апогейге)—253 километр;

— Чер кырындан эң чоок ыраа (перигейге)—193 километр;

— долганыр үези —88,7 минута;

— орбитаның ийленчээ —51,6 градус.

Июль 6-да 24 шактан июль 7-де 8 шакка чедир Совет Эвилелиниң девискээринден корабль радио-биле көзүлбес зонага бодунуң ужудуушкунун чорудар. Ол үеде космонавтылар Борис Волынов биле Виталий Жолобов дыштанырлар.

• • •

Июль 7-де Москваныы-биле 12 шак турда, космостуң «Союз-21» корабли Черни 14 катап долганган.

Дүүн кежээ шимчээшкинниң траекториязын таарыштырганының соонда, «Союз-21» корабльдиң орбитазының хемчээли мындыг:

— Чер кырындан эң-не ырааны (апогейге)—280 километр;

— Чер кырындан эң чоок ыраа (перигейге)—254 километр;

— долганыр үези—89,6 минута;

— орбитаның ийленчээ—51,6 градус.

«Союз-21» корабльдиң бортунга ажыл хүнү июль 7-де тос шакта эгелээн. Ээлчеглиг радиохарылзааның үезинде корабльдиң командири Б. В. Волынов экипаж төлевилеттинген программа ёзугаар ажылдап турар деп дыңнаткан.

Телеметриктиг информацияның сан-медээлери-биле болгаш космонавтыларның илеткели-биле алырга, корабльдиң борт системалары болур-чогууру-биле ажылдап турар. Эштер Волынов биле Жолобовтуң кадыкшыл байдалы эки. Космостуң «Союз-21» кораблиниң ужудуушкуну үргүлчүлевишаан.

Полковник Борис Валентинович ВОЛЫНОВ

Совет Эвилелиниң Маадыры, ССРЭ-ниң ужудукчу космонавтызы Борис Валентинович Волынов 1934 чылда Иркутскиге төрүттүнген. Волгоградта шериг ужар чүүлүнүң училищезин дооскан соонда Совет Армияның ужар чүүл кезектеринге албан эрттирген.

1960 чылда Б. В. Волыновту космонавтылар отрядынга киирген. Космос корабльдериниң командирлериниң каш-даа удаа дублёру бооп келген.

1968 чылда космонавтылар белетиээр топке ажылдавышаан, Н. Е. Жуковский аттыг Шериг-агаар инженер академиязын чедиишкинниг дооскан.

Бодунуң баштайгы космос ужудуушкунун Борис Валентинович «Союз-5» корабльдиң командири бооп, 1969 чылда кылган.

Б. В. Волынов —1958 чылдан бээр Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының кежигүнү.

Космонавтың кадайы Тамара Федоровна — инженер. Волыновтарның оглу —18 харлыг Андрей — Транспорт инженерлериниң Москва институдунуң студентизи. Уруу—11 харлыг Татьяна—школачы.

Подполковник Виталий Михайлович ЖОЛОБОВ

Виталий Михайлович Жолобов 1937 чылда Херсон областың Збурьевка суурунга төрүттүнген.

Азербайджанның нефть болгаш химия институдун дооскан соонда 1959 чылда Совет Армияның офицери болу берген. Янзы-бүрү шериг кезектеринге шенекчи инженер бооп ажылдап турган.

1963 чылда Виталий Михайловичини космонавтылар отрядынга киирген. Космос ужудуушкунунга белетиелдиң долу курузун эртнен, «Салют-3» орбиталдыг эртем станциязының борт-инженериниң дублеру турган.

В. М. Жолобов —1966 чылдан бээр Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының кежигүнү. 1974 чылда космонавтылар белетиээр топке ажылдавышаан, В. И. Ленин аттыг Шериг-политиктиг академияны чедиишкинниг дооскан.

Космонавтың кадайы Лилия Ивановна — инженер. Жолобовтарның уруу—14 харлыг Елена—школачы.

ЭДЧ-НИҢ СЕССИЯЗЫНЧЕ СОВЕТ ДЕЛЕГАЦИЯНЫҢ ЧОРУПКАНЫ

Июль 6-да Москвадан Берлинче ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинге баштаткан совет делегация чорупкан. Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң сессиязының ажыттынар деп турар XXX хуралынга ол киржир.

Делегацияның составында СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катушев, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары Н. К. Байбаков, М. А. Лесечко, ССРЭ-ниң министрлери И. П. Казанец, Л. А. Костандов, П. С. Непорожний, Н. С. Патоличев, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң оралакчызы Н. Н. Родионов, Совет Эвилелиниң ЭДЧ-де доктаамал төлээлекчизиниң бирги оралакчызы В. Н. Титов кирген.

Аэродромга делегацияны эштер Ю. В. Андропов, А. А. Громыко, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары В. Э. Дымшиц, Н. В. Мартынов, В. Н. Новиков, И. Т. Новиков, З. Н. Нуриев, албанның өске-даа кижилери үдээннер.

• • •

БЕРЛИН. (СЭТА). Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң XXX сессиязының ажылынга киржири-биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинге баштаткан совет делегация Берлинде чеде берген.

Шенефельд аэродромга делегацияны ГДР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Х. Зиндерман болгаш албанның өске-даа кижилери уткаанвар. Уткаанварның аразынга ССРЭ-ниң ГДР-де алчини П. А. Абрасимов бар болган.

ИЗИИ-БИЛЕ ДЕТКИП ТУР БИС

Тайбынга ынакшылдыг, бурунгаар депшилгелиг бүгү кижи төрелгетен чепсегленишкинни эндере бүдүрерин соксадыр, чепсекти дүжүрер дээш чаа Стокгольм Кыйгырыын изии-биле деткип турар.

Бо Кыйгырыгны деткээн митинг хуралдар Чөөн-Хемчик районнун «Чыраа-Бажы» совхозунуң Чыргакы, Чыраа-Бажы, Хорум-Даг салбырларынга организастыг, бедик деңнелге болуп өрткилээн.

Бистиң партиявыстың делегейге быжыг тайбын, чаа дайынның болу бээриниң айыылын кезээ мөңгеде чайладыры дээш моон сонгаар-даа могагшылаг чок, быжыг туруштуг демисежиринге беленя бүгү делегейге СЭКП-ниң XXV съездизиниң индиринден база катап чангыланган. СЭКП Төп Комитеди болгаш Совет чазак СЭКП-ниң Тайбын программазын амыдыралга чайгылыш чок боттандырып, бүгү делегейге тайбынны быжыглаар дээш боттуг хемчеглерни ап, бүгү чурттарның, улустарның эргеажыынга дүжүп турар саналдарны киирип келген болгаш моон сонгаар-даа киирер.

Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Берлинге болган конференциязынга СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтин чугаазы ол дугайын тодаргай бадыткан турар.

Совет кижилер дайынның халавын, улуг уржуктуунун дугайын кымдан-даа артык эки билир.

Социалистиг Куш-ажылдың Маадыры, хойжу эш Монгуш Допур-ооловуч Чола хуралга чүве чугаалаан, мынча дээн:

— Бистер дайынның аарберге уржуктарын көрген болгай бис. Ынчангаш келир үеним коммунизм тургузукчулары—бистиң аныяк салгалывыска чүгле кезээде тайбың чурттаарын күзээр бис. Бистиң кодээ ажыл-агыйның ажылишчилериниң кол сорулгазы—эки шынарлыг хей продукцияны Торээн чуртка бээри болур. Боо-чепсекти эндере бүдүрерин соксадыр дээш, чепсегленишкинни дүжүрер дээш кыйгырыгга, совхозтуң бүгү ажылчы чоннары-биле чангыс кижи дег үнүм кадып, алын салдым.

О. КАРА-САЛ.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң доктаамал комиссияларында

КОЛ ЧҮВЕ — КИЖИ ДЭЭШ САГЫШ САЛЫЫШКЫН

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Үлетпүр, Хоойлу-дүрүм саналдар, Бойдус камгалалыныңы, Кодээ ажыл-агый, Тудуг болгаш тудуг материалдар, үлетпүрүнүң Транспорт болгаш харылзаа талазы-биле доктаамал комиссияларының июль 6-да болган каттышкан хуралынга РСФСР-ниң Чер иштинин байлактарының дугайында Кодекстиң төлевилелин чугаалажып көрген. Хоойлу төлевилелиниң талазы-биле комиссияга кирген саналдарны, эдиглерин болгаш харыыларны түннеп көрген депутаттарның белеткел комиссиязының дыңнадыын аңаа чугаалашкан.

РСФСР-ниң чер иштинин байлактарының дугайында Кодексти хүлээп алыры чер иштинин байлактарын чоп ажыглаарынга, минералдыг чиг-эттерге чурттуң өзүп турар хереглелдерин, улус ажыл-агыйының өске-даа хереглелдерин хандырарынга улуг дөгүм болур, бойдус байлактарын келир үеним салгалынга арттырып каарынга дузалаар деп бодалын комиссия илереткен. РСФСР-ниң чер иштинин байлактарының дугайында Кодекстиң төлевилелин комиссия бир үн-биле чүүлдүг деп көрген болгаш ону РСФСР-ниң Дээди Совединиң үшкү сессиязынга чугаалажып көөрү-биле киирер деп шиитпирин хүлээп алган.

Ол-ла хүн Бойдус камгалалыныңы болгаш Кодээ ажыл-агый талазы-биле доктаамал комиссияларның каттышкан хуралы болган. Аңаа бойдус камгалалыныңы болгаш бойдус курлавырларын чоп ажыглаарының дугайында Хоойлуну күүседип турарын контрольдаар талазы-биле Оренбург областың ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтерин ол чугула хоойлуну боттандырарынче, черни хумагалыг ёзу-биле көөрүнче улуг кичээнгейни салып турар деп депутаттар демдеглээн. Чижээ, кодээ болгаш суур Советтериниң бот-идепкейи-биле мурнунда эзн чыткан 40 муң ажыг гектар черни ажыглалче немей киирген. Тоску беш чылдың чылдарында бүдүрүлгелерге болгаш хоорайларга хей санныг арыглал системаларын ажыглалга киирген. Оон-биле чергелештир бойдус камгалалыныңы талазы-биле Хоойлуну сагыырынга болгаш чогуур хемчеглерни боттандырарынга эм-даа шыңгыы контрольдуң чугула бооп турарын демдеглээн.

РСФСР-ниң кара хөрзүннүг эвес зоназында перспективтиг кодээ суурларның тудуунун болгаш чаагайжыдылгалының чоруп турарын Тудуг болгаш тудуг материалдар үлетпүрүнүн база Чуртталга-коммунал ажыл-агый болгаш чаагайжыдылга талазы-биле доктаамал комиссияларның каттышкан хуралынга чугаалажып көрген. Чер-чер Советтерн кодээ тудуг айтырыгларын хойу-биле көруп турар апарган деп илеткелдерге болгаш саналдарга демдеглээн. Кодээ тудуг организацияларының материалдыг баазазы өзүп турар, чуртталга бажыңнарын болгаш социал-культура объектилерин индустриалдыг арга-биле тудары шиңгээдип алдынып турар. Чуртталга болгаш культура-амыдырал тудугларының деңнелин бедидер, планныг онаалдаларны чугаажокка күүседирин хандырар төлээде, ам-даа хойну кылыр апаарын комиссиялар база демдеглээн.

Хоойлу-дүрүм саналдап киирер талазы-биле доктаамал Комиссия бүдүрүлгелерде болгаш организацияларда Куш-ажыл хоойлузуң сагыырын хандырар талазы-биле Челябинск областың ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтериниң ажылының дугайын чугаалашкан.

План-бюджет комиссиязының хуралынга СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр РСФСР-ниң Аъш-чем үлетпүр министерствозунуң бүдүрлгенин ажыктыын бедидер болгаш камналга чурумун сагыырын хандырар талазы-биле ажылын чугаалажып көрген. Министерство адырларны хөгжүдер талазы-биле элээн хемчеглерни боттандырган, элээн хой бүдүрүлгелериниң экономиказы дүрген темп-биле хөгжүп турар дээрзин депутаттар демдеглээш, оон-биле чергелештир чамдык черлерде күчүлерни долу ажыглавайн турарын, чаа дериглелерни чедимче чок шиңгээдип турарын айыткан. Ынчангаш продукцияның шынарынче улуг кичээнгейни салыры чугула.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр садыгның депшилгелиг хевирлерин хөгжүдер болгаш чурттакчы чонну хандырарын улам экижидер талазы-биле айтырыгны Садыг, ниити чемненилге болгаш чоннун амыдырал хандырылгазының талазы-биле комиссияның хуралынга чугаалашкан. Тоску беш чылдың дүргүзүнда Россия Федерациязының үүрмектеп садар бараан саарылгазы үштүн биринден өскен. Ынчалза-даа чедип алдынган деңнел СЭКП-ниң XXV съездизиниң негелделерин долузу-биле хандырбайн турарын демдеглээн.

Үлетпүр, Кодээ ажыл-агый, Бойдус камгалалыныңы талазы-биле комиссияларның хуралынга 1976 чылда Россия Федерациязының улус ажыл-агый планының болгаш бюджединин талазы-биле түннелде тайылбырлаттынган доктаамал комиссияларның сүмелерин күүседип турарының дугайында РСФСР-ниң Чурт үлетпүр, Мелиорация болгаш сут ажыл-агый министерстволарының база РСФСР-ниң Ыаш ажыл-агый министерствозунуң дыңнадыгларын чугаалажып көрген.

Доктаамал комиссиялар чугаалашкан айтырыгларның талазы-биле доктаалдарны хүлээп алган, оларда чогуур сүмелерин киирглээн.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң доктаамал комиссияларының хуралдарынга РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунун Секретары Х. П. Нешков, чамдык министерстволарның болгаш ведомстволарның удуртукчулары, РСФСР-ниң Дээди Совединиң, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң харыысалгалыг ажылдакчылары киришкен.

ЭРЭЭН-КАЪТТЫҢ ЭЭЗИ

Белзирниң алаан бажында чиңгемек ышка чөөнчулап изэриивиске, даалың артып иваи бедик кара аът сээктемип савааи тур. Оо-руг чернің иизек теректе-риимң хелегозинде иодан хой дөвээлеп чыдыр.

Чаъсна иедер тоннуг, чаг-ваи бөртүг малчын дорааи-на бисте келди. Республика-ның хөөчун хөйжузу, Со-циалистиг Нүш-ажылдың Маавыры, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады М. Чола болду.

— Аңчылаар ышнаш одаглаиып олурарың оя бе, Монгуш Докур-оолович?

— Чайлагиге иожуп бар чор мен. Даңгаар эртен үнгеш, чөөрту одарладып келдим. Мал баспаан чум аътка хемнеу, аъдымны амырадып олур мен.

— Чеже чыл малчыиаап келдиңер?

— Чыргаиы умунга Ка-ининиң аттыг колхоз тургустунган дораан, 1950 чылдан эгеледим.

Чүвени ылып, будуруп чорааш өөренир, ажылга пажараар дииири-ле шын. М. Чола хөөн пажаа чөпка чайлаглыр, даң бөлүнде одарже үндурер, дүштеки изиг-ге довээледи-р, оранга чедир одарладыр үнелиг чаңчылдыг.

Маадырның ажылын, өөң коргузүүлериң сонуургай иаапты-м.

— Ниитиниң малын ажаап келген чылдарым дургузумда өө муң ажыг аныяк малды немей остүр-ген мен. «Чыраа-Бажы» совхозтуң тургустунган баштайгы 1961 чылында чүс хойга оиаштыр алган хураганым саны республи-када эң бедик болган. Бо чылын чүс хойга оиаштыр 105 хураган доруктурдум.

Малчынның ыштаа Ан-Дөш—шээр малга чаяаттынган-на орам. Часны хөнамы Этпектиң иогу эрте үнер, хаттан ышык чер. Чайгы семиртиге үезинде Эл-Бажы, Эрзин-Кавт. Чазылар ынчаар одар солуп иомер, а күзүн тараа одарыига иезир.

Күш-ажылга чалгынналган, амыдыралдың терецинче шымнып кирген Монгуш Докур-оолович Чола ышнаш кижилер бисте хөй. Оларның ажылга дуржуягазын, амыдыралга үлегерин налбартыры күзенчиг.

К. ЭКЕР-ООЛ.

БИР ДЕМНИГ АЖЫЛДААРГА

Партияның идей-политиктиг ажылын ажыжидериивче, коммунистиг кижизидилгениң айтырыгларынче, ыдактиғ ажылчы чоинарының ажы-чаң кижизидилгезинче СЭКП-ниң XXV съездизин улуг ынчээнгейни салган. Идей-кижизидилгелиг ажылды тодаргай чорудуп, даалырган ажыл-херек дээш коллектив кежигүнериниең иегелдени күштелдирип, чогаалыкчы ёзу-биле ажылдап турар черлерде ажыл-херектиң байдалы бүгү тала-биле эки болуп турар.

Бай-Тайга районда «Кара-Хөл» колхозта партия организациязы, колхоз баштаар черинии, коза Совет күүскомунуң, хөй-ниитиң организацияларының дузазы-биле бир демниг ажылдап, ийи иелген айтырыгларны чогуур үезинде шиитпирлеп турар. Кем-херек үүлгедир чоруктуң, корум-чурумну быжыглаарының дугайын коза Советтиң күүскомунга ийи, сессинга бир, ажылчы чоиларының хуралынга дорт удаа чугаалажып, аиаа чурум үреечилерин тургузуп, аксысөзүн ап, шыңгыы шүүмчүзелге таварыштырып турган.

Үлүсчү дружина болган эш-хүүзүнүң судунда коммунистерни, телептиг активчилерни быжыглаан. Эш-хүүзүнүң судунга дойбу Даржы Кудуруқпайның арагага хандып, хөй-ниитиниң чурумунга таарышпас чоруктарын илереткеш, 1975 чылың эгезинде сулгаан турган. Оң хөйүн мурнунга бүрүүзүн өөлүг биличиген. Ажылынга харыысалга чок турган эш Кудуруқпай колхозунга 1975 чылда чүс хойга оиаштыр 108, а бө чылын 102 хураганны мөңги өстүрүп берген. Социалистиг чарышты тиилекчизи болган.

Административтиг комиссия (дарганы О. Хертек) 1975 чылдың эгезинден бөзр бө чылдың беш айларында хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээн он чеди кижиниң дораан коргеи. Оң комиссияның киржилгези-биле 18 кижи арагадан эмнеткен. Комиссияның хуралынга хемчег алдырган тулугжу Танов Хертек, Николай Күжүгет олар сагылга-чурумун мурнунда-ырындан ажыктеп. Доктаамал ажылдавайн турган Маадыр Хомушку колхоз бүдүүлгелиигде идепкейлиг ажылдап турар апаргаи.

Кем-херек үүлгедир чоруктар эрткен чылдарнга дыка эвээжээи. 1974—1975 чылдарда аар херек үүлгедир чоруктар бар турган. Бө чылын мындыг чорук болбаан.

1975 чылда учетка турган арагачыларның саны 48 турган болза, бо чылын 34 кижи арткан, оон ингиидеи 13 кижи эмнеткен. Ам суурга-даа, малчыннар кадаиларынга-даа кайы хамаан чок арагалаар чоруктар эвээжээн. Кодээ Совет ажылдан былдап чоруур 10 кижини ажылга киргеш, оларда дагдынмыкчыларны быжыглаан.

Хайгаарал-контроль комиссизы он беш кижи составтыг. Оон кежигүнери түс-түс болуктерде үстүнген. Машина-техниканы шын эвес ажыглаар, оны эмнрик башкарар чоруктар-биле демисежиринииң болуу дээштиг ажылдарны кылып турар. Орай иежээ кудучулардың машина-биле кайы хамаан чок маннадыр кижилер ховарта-ан. Автомашиналарның эдилели эки. Бар 26 машинаның 24-25-и хүн санында ажылче үнүп турар апаргаи.

Колхоз баштаар черии, партия комитедің болгаш коза Совет үлегердиг корум-чурум дээш коллективтер аразында социалистиг чарышты организастаан. Анда Дасты-Аксы суурда уруглар сады (оргелекчизи коза Совет депутады Ангыр Хертек) үлегер-чижектиг чорууи коргузуп турар. Садтың ишти, даштың арыг, уруглардың сагылга-чурууы. кижизидилгези эки. Районда эң эки ажылдыг коллективке санадып турар. Ында 50 уруглар кончуг эки доругуп турар.

Шак мындыг дээштиг ажылдарны чорудуп келгениниң ачызында «Кара-Хөл» колхоз районда мурнакчы ажыл-агыйларның олурууида кирип, бирги чартык чылда күүнеге эът, дүк садарын, сүт садарының чыл планын ажыр күүседкен. Мал бажы өстүрериң бүгү чүүл зайы-биле ажыр күүсеткеи. Хой кыртыладазын организастыг дооскан 320 олуттуг чаа инколаның, чаа конторанның тудуун шалыпкын чорудуп турар.

Х. ХЕРТЕК.

Республиканың колхоз, совхозтарының хойжуларының мурнунда салган сорулга улуг: олар онгу беш чылдың бирги чылында күүнеге 2700 тонна дүктү садар үжүрдүг. Бо хүнерде кыргызда пунктуларында ажыл хайныккан.

ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң кыргызда пунктуларында хүнүң-не 20 кыргыкчы доктаамал ажылдап турар. Кыргыкчылар Михаил Сат болгаш Иван-оол Оюн олар эдлеригде 60 кг дүк кыргыыр тургаш, 100 кг чедир кыргып, мурнакчыларның одуруунда киргем. Совхоз бо чылын 40 тонна дүктү күүнеге садар. Амгы үеде кыргаан коданнарының бир хоюндан-на 3 кг дүктү ап турар, ол чорук даалганы долу болгаи ажыр күүседиринің аргазын берген.

ЧУРУКТА: кыргызда пунктуунда ажыл үези.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ЧАА ШАГААН-АРЫГДА

№ 18 мехколоннада Нина Михайловна Егоровааның удуртканы шеверлекчилер бригадазы мурнакчы ажылдыгларның бирээзи. Тываның даг-дүгү бөлбаазырадыр В. П. Ленин аттыг комбинадың ажыглалга киирериие оон бригадазының кыстары төлептиг үүлүн база киирген. Комбинаттың 17 каът-тарының шеверлел ажылдарын кылырынга олар идепкейлиг киришкен.

Нина Михайловнаның удуртканы 14 кижилиг ажыл-ишчи бригадазы бо хүнерде чаа Шагаан-Арыгның тудуунда ажылдап турар. Чаа хоорайның тудугларынга чылда 30 муң кубометр бетон бөзр күүдүг үлетпүр базазының будуруне корпузунда (25 автомашинага гараж-биле кады) шеверлел ажылдарын кылып дооскаш, олар ам бетон хоюдар салбырда ажылдап келген. Оиаашкан ажылын бригаданың кежигүнери бо айда кылып доозарын хүлээгеи ыызымак ажылдан турар.

Тудугну доктаатқан хуусазында ажыглалга киирер дээш кызымак ажылдап турарлар ыында хой.

— Бригаданың кыстары шупту эки ажылдан турар, найыралдыг-даа. Ынчангаш ажыл-ижиивис будуштүр боон турарының чылдагааны ында—деп, Нина Михайловна чорглараал-биле чугаалады.

ЧУРУКТА: (солагай талдан) бригаданың кежигүнери: Е. Ваганова, О. Горошник, Н. Егорова (бригадир), Э. Чылбакай.

Сөзү, фотозу М. КАЛЧАНЫҢ.

УЛАМ ЭКИЖИДЕР

Бай-Тайга район Советиниң ээлчеглиг сессизазы чөөкта чаа болуп эрткеи. Анаа «СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлериие дүүштүр районуң ажылчы чоиларының ортузуна культура-массалыг ажылдарны улам экижидер сорулгалар дугайында» айтырыгны чугаалаашкан.

Райкүүскомиуң культура киидизиниң эргелекчизи эш Одржак изеткел кылган. Ажылчы чоиларның ортузуна культура-массалыг ажылдарны калбартыр дээш райкүүскомиун культура киидизи чамдык ажылдарны чорудуп келген. Культура албан черлериие ыы ажылдап турар коллективтер саны көвүдеп орар. Районда 5 культура бажыңнары, 3 клубтар, 8 кызыл-бүдүүнар болгаи 7 библиотекалар, бир уруглар библиотеказы, музыка школазы бар. «Бай-Тал» совхозтуң, «Кара-Хөл», «Мурнакчы» колхозтарның культура бажыңнары, Кызыл-Дагның коза клуву дээре ажылдыг. Районуң уруглар библиотеказы болгаи Тээлиниң музыка школазы бичии салгакчылар ортузунда хөй солуи ажылдарны чорудуп келген. Тээлиниң Культура бажыңының неделяның среда санында темалыг кежээлер, лекциялар коичулгалары доктаамал эртип турар апаргаи. Шүйүүн Культура бажыңының, Кызыл-Дагның коза клувунуң чанында агитбригадалар ажылдап турар апаргаи. Олар соолгу үеде малчын бригадаларже, фермаларже үнүүшкүиерии организастап турар.

Тээлиниң Культура бажыңының чанында агиткультбригада ажылын экижиткеи. Олар ажыл-агыйларның хову, бригада, ферма төптерии эргип, концертгерии көргүскүлеп болгаш ам мал чемииің белеткелиииң үезииде үнүүшкүи кылыры-биле чаа программалыг концертти белеткеп турарлар.

Культура албан черлериниң ажылдакчыларында боттарының ажылыига хандыкшыдыг, чоиуи хүндүткелии чаалап алган эки ажылдап турар кижилер хөй. Олардан Марра Монгуш, Борис Очур, Күзенмаа Иргит, Хүреи Доигак, Анчымаа Таргын дээш өскелерии-даа адап болур.

Чамдык ажылдыгларын ажылдарбиле чергелештир культура ажылында улуг чөпестерииң барын район Советиниң сессизазы демдеглээн. Район Советиниң күүскөкчи комитеди болгаш культура киидизи культура албан черлерии тускай эртемниг кадрлар-биле хандырар айтырыгны ыракта чеппес шиитпирлеп келген. Элээи каш клубтарда, библиотекаларда эргелекчилер удаа-дараа солчуп келген. «Тээли» совхозтуң Найырал салбырының клувунга чүгле бө чылын безии үш эргелекчи солушкан.

Коза Советтер, культура киидизи культура ажылдакчыларын өөредир, кижилерге ажылче эвээш кичээигей салыл келген. Ажыл-агыйларның удуртукчулары коза клубтарга, библиотекаларга боттарының акша-хөреигиан-биле кадрлар өөредип белеткеп алыр айтырыгны шиитпирлевейн турар. Райкүүскомиуң культура киидизи коза-ның культура ажылдакчыларыига дуза чедирер, методиктиг арга-сумелер бөзр болгаи оларны район төвүиге чыып, семинарлар эрттирер ажылды чөпес организастап келген. Кадрларның ажылга бот-харыысалгазын бедидер дээш олардан негелде коткак. Чамдык киномеханиктер бичии ургуларга хүндүлүг сеанс үнүдүрбейн, кежээ киноже киирип, оларга удут улустуң биледеттерии садып, чүгле орулга киирип алырын бодап турарлар.

Коза клубтарның болгаш Культура бажыңнарының материалдыг базазының амгы үеиин негелдезиигe ыракта дүүшпейн турарын, оларның сеитседгезии чыл чыда кошкак чорудуп турарын депутаттар шиитпирлээн шүүмчүзелге. Кызыл-Даг, Найырал суурларда клубтарның сеитседгезиии «Тээли» совхоз (директору эш А. Кара-Доигак) ышнар чок чорудуп келген. Черле ынчаш оң суурларга телевизнел ёзугаар чаа клубтар тударының айтырыгны чогуур черлер өөреиил көөр үе келген. Культура министерствозуиуң адыига чамдык шүүмчүзелдер болгулаан. Эрткен чылын коза библиотекаларның аразында социалистиг чарышка бирги черии залаан дээш: Шуй библиотеказын 1200 рубль түнүүт дериг-херектелдер, бараан-биле шаңнаан. Ол шаннадлы ук библиотека ам-даа албаан.

Кызыл-Даг суурга уран-шеверлериің мастерсказының ажыдар, оон түдүүн кылыр дугаындa айтырыг 3 чыл мурнунда тургустунган турган. Орта акша-хереигни-даа ангылаан турган. Ынчалза-даа мастерская тудуу ынчага дээр эгелеваан. Бо айтырыгны Культура министерствозу дарый шиитпирлезе чогуур.

Районда шупту 760 малчыннар бар. Оларны чангыс-ла кожер кино эргии, күш четпейн турар. Ынчангаш бир автоклуб болгаш кожер кино машиназы бөзр дугайында дилегии Культура министерствозундан, республиканың кинофикация эргелеидеи сессия дилээн.

Район Советиниң сессизаи культура ажылын эмнеждер талазы-биле сорулгаларны салган шиитпирлерии хүлээп алган.

Б. БАРБА.

ДҮЖҮТТҮ БЕДИДЕРИНГЕ

Тываның дуржулга станцизазы хөрээнүүң үрелир чоруузига удур мелиорация талазы-биле ажыктыг чамдык ажылдарны кылган. Хөрээн камгаларының агротехниктиг комплекс хемчегларии чүгле ийи бригадага чорутканының түнелии «Саратов-2» кызыл-тастың дүжүдүнден көрүп болур.

Ажыл-агыйга аар болган, кедергей кандааикыныыг 1975 чылды чижекке коргүзейн. Бии-Хем районуң эки дээш хөрээнүүг шөлүүн безии гектарындан 9,9 центнер, Кызыл-Хемниң 5,8 центнер, Тандының—5,1 центнер, а республиканың ниитиин-биле 4,9 центнер дүжүт алдынган. Хөрээнүүң үрелир чоруузига удур мелиорация чорудуп турар ийи бригаданың гектардан алганы 8,4 центнер болган.

Од ийи бригаданың шөлүүнден тараа культураларының дүктаамал эки дүжүт ап келгенин агротехниканың хөй чыл алдынган хемчегларии бадыткаан: № 4-5 бригадаларның алды чылда ортумак дүжүдү 11,3—13,4 центнер, а он чылда 11,4—12,5 центнер болган. Тоску беш чылдың дөрт чылдарын алырга: № 4 бригаданың—12,7 центнер, а № 5 бригаданың 24,4 центнер болган.

1975 (база шыңгыы нандааикының) чылда, хөрээнүүг үрелир чоруузига удур агротехниктиг хемчегларии алгамыдан Дуржулга станцизазы эдлетиг бергелерии база-ла шыдажып эрткеи. Ол үезии мааңгыя май, июнь, июль айларында шүүт чаъс чагбаан хирезиивде тараа культураларының дүжүдү чаагай болган. Тандың районга дүжүт эң чамыс хемчээлиивге чедир кудулаан—гектардан 2,4 центнер алган турда, № 4 бригаданың 4,7 центнер, № 5 бригаданың 4,8 центнер болган.

Амгы үеде станцизаның оң бригадаларының чарган алаан хөй шөлдериивде хөрээнүү хат алыр чорук чоорту читкеи. Элезиивелчек оюктар бирмек эвээжээн.

Бир эвес республиканың бүгү тарыига шөлүүне шак ындыг агротехниктиг хемчегларии чоруткан болза Тыва АССР тоску беш чылдың планыиы оиаалдазыи шагда-ла долдурупкан, күүнеге садар таразын күүседиивеи, ажылагый бүрүүг 18—20 муң тонна немелде тараапы алган, мал чеми культуралар талазы-биле хемчегларии хандыртыпган турар ийик.

В. НАЗЫЫ-ООЛ.

КЕЗИП КИРИПТЕР МУРНУНДА

ПЛАНЫ УЛУГ

Эртээи чылга деиилерге бо чылдың «Тоора-Хем» совхозтуң ниитиниң малынга дөм белеткеер планы улуг. Бижиг чем баазазын тергүүр. 1976—77 чылдарның кыштаглаапкыныига чем-биле бүрүи хандыртынган турар. Тоолде, оиу планда көрдүгеиниидеи 20 хуу артык кылдыр белеткеер сорулгазы салын турар. Ынчангаш ажыл-агыйга 6870 тонна сигениң, 1980 тонна саваиды, 5330 тонна силосту, 500 тонна бүдүк-бүрү чемни, 367 тонна концентратты чемни белеткеер. Од дирени, харын-даа оон хөйиү белеткеп ап болдурушун аргалыг бар.

Маңаа хол чүүл—ажылды эки организастаарында, күштү тааръштыр тургузарында. Сигеи ажаан алыр механизастаттыгаи үш бригаданы совхозка тургүүдер деп турар. Оон ынай хол-биле кезер ажолдар, белүктер база ажылдаар. Ындыг күш турда сорулга чедип алдынар дорзинге чигзиниг турбас.

Ынчаарга бө хүнерде совхоз мал чеми дээш хелезии кириптериие кошкак белеткедиг. Бестиреринге болгаш ажаан алыргага эрмежок чугула чамдык техника чедишпес, бригадалар эки четчелеттинмээн, сигеи шөлдериниң үшүп-дүжүдүп (эки, багай үнгениң, сигеииин ыыныкрын) толаратпазы. Барык-ла ай хире үезе районга чаъс чагбаан деп болур. Оиу барымдаалаш чамдык иитер сигеи кезер сигеи кайда бөзрээ дээш мыкаш хөөиге алыкы, тайбыыныкрап турар. Ол канчап-даа шын эвес! Тоожуруп бол сигеи шөлдериивде эки үнгеии-даа болза, оскелерде — хемнер уннарында, халчугештер арагында, шык ыыныкларда чүгээр үнгеи. Соолгу хүиерде чаъс бичелчаттыиы сигеи үнериң улам дүргедеидип чыдар.

Кезип кириптер үе келген — далаштаалаже хоржок.

ЧЫЛДЫҢ-НА ДУЗАЛАЖЫР

Тоожуруп мөш ажыл-агыйың совхозтуң мал чеми белеткеииге чылдың-на дузалажып, тускай бригаданы чорудуп берип турган. Бо чылын үк коллективтеп үш бригада тракторлары, ЗИЛ-130-биле, мерседиздиг 17 сигеичизериибиле бир кежек сигеи шөлүүн хүлээп алган ажылдап чайлаар. 2,5 тонна сигеи, 9,0 тонна бүдүк-бүрү белеткеер планныг.

— Эл-Суг, Улуг-Моге ол ынчаар дерискээрдерге сигеи белеткээш совхозка дужаап берип келдивис. Чылдың аайыбиле эвээш-даа, хөй-даа турулады. Бистиң дузабыстың совхоз эки билир, ынчангаш ыаннаап-мактап-даа турду. Дутуруштакпыс ёзугаар кезип кириптерии маиап тур бис. Ниитиниң малы дээш бүгү хөйниити сагыш салыр ужурлуг — деп, мөш ажыл-агыйының директору Валентин Петрович Новиков сеткил көрүүчүг чугаалап турар.

АЛДАРЛЫГ МАЛЧЫННЫҢ БОДАЛЫ

Алдан харыы ажа дужуп, пенсиялай берген-дээ болза, алызымдан мал аразында өскеш, ам-даа болза өөреигени иаак малындан үнмээн Кол Шой-Сурунуң сагыл-сетиии сергек, аныяк шаан кагбаан, аъдының кырындан дүшпээн.

Чай болур-да — сигеи бригадирлээш турупгар, алы бригадага ажылдаашкириптер киижи бөөрга, оон сонуургап айтырыглыг:

— Ыиаар сигеи-доозун кайы хире үнүп тур, чайыи сигеиге ажылдаар сүлер бе, Кол Далгасович?

— Хиргелиг-ле сигеи-дир моонар. Улуг бригада турар чер Толбулда шат-тыр. Мээи чайлаам Бос-Хаак ол ынчаар мал оттаарынга чүгээр ийик. Ынчалза-даа бо Тожуга бирийи хүн шыырак чаапса, сигеии дорго, шөлде чүгүржүп турган үүлүг дег, дыыртайындыр ыанчуг дүрген маңнап үнүп кээр ораи ыйнаан бө!—дээш, Кол Далгасович карактарын улгаттыр көрду.

— Чогум Ак-Дазыл, Бара-Бужур талазы хөлдерлиг, чиидиннээш шынаа болгаш, сигеии эки болду. Орта бригада баар дээр чөрду, анаа ажылдаар бодаллыг мен. Дузалакчы надарчым Хайлам база. Малга чем дөмде малчын анаа орбас ужурлуг.

Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыиы Шой-Сурунуң чүгле бо бозал-сагыиы безии хөйие чүүлдүп дугайын чугаалап кээр-дир.

БРИГАДИРЛЕР ЧҮНҮ НӨРГЕН?...

Тожуда сигеи кайда-даа хөй. Ботуи-на ажаап ап шыдаар болзунза. Ынчаарга хуузунда малынга сигеи кезип ааш-дээш кижи совхозтуң бригадазының шөлүүне хөл дээп болбас, ээлеш-биче-даа бод, совхоз сигеиин «часкай» бербес болгай. Эрткеи чылдарда совхозтуң Эл-Суг, Толбул, Шынаа, Хаак-Аксы, Эрги, Чумуртуг деп өлбек сигеи ажаап алыр, чылдың-на бригада турар черлериинден чамдык кижилер хуузунда сигеи кезип ап турган.

Бригадирлер чүүү көргеи?.. Шынында, хуузунда сигеи кезип алыр улус райкүүскомиуң шиитпирии ёзугаар (коза Советтерде чодаргай демдеглеттурза) күүнеиииң чер фондузундан алыр ужурлуг. Бо дугайында чазактың доктаалы бар болгай. Тускайлап берген сигеи шөлүүн чөп ажыглаары дээш бригадир харыысалгалыг болур. Чүгле бригада төвүндеи каранка костүп чыдар шөл, ёймак черлерии эвес, а ол кавыда хем, хол кыдыгларын, арга ыыныида эптиг деиискээрлерии бригада кезип ажаап алыр ужурлуг.

Эрткеи чылдың малга чем белеткеиииин планын күүсеткээии кижии кайы хире аар чүтеген онаштырган ийик? Оиу ачыгаашкан болзза эки.

А. НУГУУРАК.

Красноярск крайда эң аныяк хөөрай—Дивногорск. Надя Кудрявцева аңаа техникум дооскан соонда комсомолчу путевка-биле Саяи ГЭС тудуунга амыдаары-биле барган. Ол ында аи тудугжулар лабораториязының лаборантызы.

Надя кысна үеде лабораториячың ажылын шиңгээдип ап, плотинага дүжүрер бетоннуң шынзээн хынап чоруулуп турар.

ЧУРУКТА: Надя КУДРЯВЦЕВА.

П. ДЕМЕНТЬЕВТИҢ фотозу.

„ШЫНГА" харыы

ХЕМЧЕГЛЕР АЖЫЛДАТТЫНГАН

Бистиң «Моген-Бурен» колхозтуң төвү Кызыл-Хая суурда столовая, хлеб быжырар чер, чүвар-бажың болгаш модээ клуб бар. Бо черлер амгы үениң негелдезиигe дүүштүр ажылдавайн турар дээш бижикчилериниң чагаазы редакцияга келген. Чагаада фактыларны тодарадып, сайтарары-биле олар партия райкомунче редакция чоруткан.

СЭКП Мөңгүш-Тайга райкомунуң секретары К. Монгуштуң редакцияга дыңнатканы болза:

Колхоз баштаар черииии, партия, комсомол комитеттериниң болгаш Мөген-Бүрен коза Советиниң күүскомунуң каттышкан хүраашта редакциядан келген чагаалыг чүтвалаашкан.

Суурда колхозтуң столовазының доктаамал ажылдавайн келгени бадыткаттынган. Оон кол чылдагааны чамдык таварылгаларда аъш-чем продуктуларының база олар ыыштың үзүктелиишкиннериидеп болгулаан.

Столовааны моон соңгаар доктаамал ажылдадырын шиитпирлээш, оон поварын өске кижи-биле содаап. Столовааны, чүвар-бажыңны болгаш хлеб быжырар черии одаар ыыш-биле үргулчу хавдырып турарын хүлээткеп.

Чүвар-бажыңның адресиииге шүүмчүдел ыыш. Оон ажылдакчылары Сааилариы батаа ажылдан келген дээш ажылыидан үндүргеш, орнуида өске кижилерии киирген.

Коза Культура бажыңнына ажылдаар тускай эртем дооскан кижилер чогуидан, оон дээштиг шүүмчүзелии чоп. Колхоз баштаар черии, партком болгаш коза Совет ол чугула участокту тускай эртемниг кадрлар-биле хандырарының айтырыын райкүүскомиун, культура киидизиииге кап удаа тургускан. Районда ниитизи-биле культура ажылдакчыларының чедишпейн турарыидан бо айтырыг шиитпирлеттинмейн келген. Коза Культура бажыңында лекция, беседа болгаш янзы-бүрү темалыг кежээлер, танцы, аттракциоинар болуп турар.

Колхоз баштаар черии, партком болгаш коза Совет коза Культура бажыңын, библиотеканы кыска хуусээлэ тускай эртемниглер-биле хандырарының айтырыын чогуур черлерге тургуун шиитпирлерии хүлээгеннер. Үстүиде чөпес деп демдеглеттеи айтырыглар талазы-биле хемчегler ажылдан ыыштырган. Оон күүседиивии контролдуга алыр шиитпирии хүлээп алган.

СЭКП-ниң аграр политиказы —

боттаныышкында

ЧУРТТУҢ ШӨЛДЕРИН ШИНЧИЛЭЭН

Эртемденнер болган агрохимик-специалистер чурттуң кэдэ ажыл-агыйның ажыглал пөлдериниң хорэгүнүн шинчилээрин доскан болган он бир чыл дургузунда чорутхан бө ажылдың түнелип үндүтөв. Барык 400 миллион гектар шөлдериң хорэгүүнден алган 200 миллион хире анализти кылган.

— Бө шинчилелдер экономиканга ыланган аграр бүдүрүлгезинге чүнү берип турарыа? деп, СЭТА-ның корреспондентиниң айтырымына ССРЭ-ниң Кодэо ажыл-агый министерствозының химижидилге эргеделиниң пачальнигы А. М. Артюшининң харыылааны болза:

— Үнүвтер чемгериглеринің элементилериниң кол хемирлеринге кодэо ажыл-агыйның хереглели ым тодаруттынган. Ажыг болган кужурлуг хорэгүнеринің «чизелин» чоруткан. Мооң ачызында туктар болган химиктиг мелиоративлар (хорэгүн экижидер элементилер) бүдүрер талазы-биле бүдүрүлгелерни чуртка улам тавыштыр тургузар, чемнинчидилгелерни чөптүг хувнар арга тургустугнган. Колхозтар болган совхозтар агрохимиктиг картограммаларны—черни химиластаарының угланышкының алган.

— Агрохимияның медээи-биле чурттуң черииң байдалы кандыг болган ирги?

— Совет Эвилелииниң девиисозериниң хорэгүнүнде фосфор эвээш, азы 52 хуу болган. Ыланғыя Урал, Теп. Волга-Вятск болган Ыраккы Чөөн чүк экономиктиг районнарда фосфор эвээш. Үнүвтер чемгерер база бир чугула элемент—калийниң байдалы сыр өскө: тарылга шөлдериниң барык 60 хире хуузунда калий хой. Литвада, Белоруссияда, топ районнарда хой шөлдериң хорэгүнүде калий эвээш.

Ажыг хорэгүнүг черлер база эвээш эвес. Кара эвес хорэгүнүг зонада ыидыг черлер 60 хуу чедиз турар. Көнгу-барыын. Топ. Ыраккы Чөөн чүк экономиктиг районнарда, Белоруссияда ажыг хорэгүнүг шөлдер 70—90 хуу чедиз турар.

— Ажыглал шөлдери ыидыг болганда минералдыг чемиичидилгелерни ажыктыг ажыглазы пегеттинер ыйнаап?

— Чугаажок—деп эргеделдиң пачалызиги демдеглээн. Хорэгүнүң агрохимиктиг шинчилелиниң практиктиг улуг ужур-дузазы чогум-на ында боон турар. Чемиичидилгелер бүдүрер болган ажыглаар талазы-биле сүмелерни ажылдап кылырында ол шинчилелдер үндезин боон турар.

4200 ажыл-агыйларга ыналла кылып көөрүвүске черни химизастаарының агрохимиктиг тодаргай сүмезиниң байдалы туктарны ажыглаарга экономиктиг ыкыстыы 15—20 хуу бедик болган. Чуртка чемиичидилгелерни ажыглаарын экижиткенииң түнелиниде сөөлгү он чылдарның дургузуында көдэо ажыл-агыйның 2,6 миллиард рубль немелде продукциязын алган болгай. Агрохимия албанынга чарыгдаап рубль бүрүлү в рубль өртектиг немелде дужуттү алырын хандырган.

Чурттуң агрохимия албаның улам ыцай сайзыраңгайжыдар дугаймда айтырыгны СЭКП-ниң XXV съездизинге кодурген: ажыл-керекти ажыл-агый бүрүзүнүң онзагай байдалын барымдаалап тургаш, дужуттүн эң хой өөрдезин челип алыр ужурлуг бис. Ол дугайын СЭКП Топ Комитединиң болган ССРЭ-ниң Министрлер Совузелииниң чоокта чаа хүлээп алганы «Минералдыг чемиичидилгелерни ажыктыг ажыглаарыл улам ыцай белидер, оларны дажыглаарынга, ыыгжаарынга болгаш хорэгүнче киидерге тидиргиги кызырар болгаш колхоз, совхозтарның агрохимиктиг хандырылгазын сайзыраңгайжыдар талазы-биле хемчеглер дугаймда» доктаалызында база тодаргай айыткан. Ол документиле агрохимия албанының сорулгаларын болгаш оиу шиитпирлээриниң оруктарын тодаратхан. Агрохимия хандырылгазының «Аеу-Агрохим» деп автоматчыткан системазын тургузуп турар. Ажыл-агыйларда агрохимия төптерия, химижидилге талазы-биле пунктулериы организастап турар.

УЛУГ-ХЕМНИҢ ТУДУГЖУЛАРЫНДА

Улуг-Хем районнуң тудуг организацияларының коллективтери партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин боттандырар, онгу бөш чылдың баштайгы чылының планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир, күш-ажылчы чедиишкиннерни чедип алыр дээш чарышты калбарткан. Капитал тудугнуң талазы-биле районда улуг сорулгалар салдынган, капитал салыышкының хемчээли чылдан чылче өөрүп турар. Чүгле бо чылын чаа тудугларның капитал салыышкымынга 13590 муң рубль кордүнген, ол дээрге өткен чылдыңдан ийи катап хой.

Районнуң улус ажыл-агыйын хогжүдүнге капитал салыышкыннарының хемчээлиниң улам өөрүп турарының байдалында тудугнуң ажыктыын бүгү хемчеглер-биле бедидери ан чугула айтырыгларның бирээзи боол турар. Капитал салыышкынны шингээдип алыры-биле районда көжүп чоруур механизастаттынган дөрт колонна ажылдап турар. «Улуг-Хая» совхолуң төвүн көжүрери-биле база бир тудуг организациязы немежип, Хайыракан суурга организастаттынар деп турар. Шагаан-Арыгның .септелге-тудуг участогунуң ажылының хемчээли база улгадыр. Районнуң совхолтары боттарының күжүбиле, ажыл-агыйжы аргаларны хереглеп тургаш, онгу беш чылдың баштайгы чылының тудугларына миллион ажыг рубльди шингээдип алыр. Бо чылын чаа Шагаан-Арыгга чүнэр-бажыңнар болгаш хеп чүүр комплекстиг комбинатты, Ийи-Талга, Арыг-Узуңге, Ак-Туругга чүнэр-бажынны, 160 кижи чурттаар ниити чуртталга бажының, Булун-Терекке-Хайыраканга клубтарны, 140 болгаш 50 урулларның яслисадын, Жданов аттыг, «Күш-ажылдың хостуу» совхолтарга септелге мастерскаяларын, 948 баш чыйыстыг бөдэ чал болгаш 11 муң баш хой, өшкү турар мал кажааларын, 10639 дөрбелчин метр чурттапга шөлүн ажыглалга киирер база оскө-дэ тудуглар кылдынар.

Районнуң тудуг организациялары эрткен беш айларда элээн ажылдарны кылып, чаңдык тудугларны ажыглалга киирген. Ол үеник иштинде 4902 дөрбелчин метр чурттапга шөлүн ажыглалга киирген, ооң иштинде 2588 дөрбелчин метр чурттапга шөлүн КМК—586-ның коллективи кылган. «Улуг-Хая» совхозта мал эмнелгезиниң чери, 48 кижи чурттаар ниити чурттапга бажыны ажыглалга киирген, 2400 баш хой мал киирер кажаалар туттуурган.

КМК—586-ның (начальниги эш А. Блинов) ажылчын, албан-хаанчылары, инженер-техниктиг ажылдакчылары онгу беш чылдың баштайгы чылының күш-ажылчы чедиишкиннерибиле эгелээн. Ол коллектив бирги кварталда керээлиг ажылдар планын 101 хуу күүсеткен, ынчаарга эрткен беш айларда чурттапга шөлүп база мал кажааларын ажыглалга киирерин 107 хуу чедирген. «Улуг-Хая», «Ак-Туруг» совхолтар ажыл-агыйжы арга-биле кылыр тудугларын чедиишкиниг чоруткан. Чижээ, Ак-Туругда бир чурттапга бажыны болгаш 900 баш хойнуң үш кажаалы ажыглалга киирген.

Районнуң тудуг организацияларында будурулгеге күш-ажылчы бедик көргүзүүлерлиг мурнакчылар ажат эвес. 18-ки КМК-да эштер Тыкыл-оол Попов, Отеө оларның бызанчы бригадалары ай планын 135—150 хуу, эштер Ягодин, Карпов оларның удуртқан бызанчылар бригадалары 160—170 хуу күүсеткилээн. Чаа Чал-Хөлде КМК-да Лопсан Маадыр-оолдуң удуртқан бригадазы эки ажылдап, планын 137—140 хуу чедирип турар.

Тудуг организацияларының администрация черлериниң, ында партия, профсвивел организациязының социалистиг чарышты организастаарында кичээнгейни салып, көскү агитациияны коммунистиг кижилерге ажылын ажижиткенииң түнелиниде коллективтер чедиишкиннерлиг болуп, күш-ажылдың чурумун үрээр, ажыл шагы үзер чоруктар эвээжээн, кадрларның, ажылдан үнер, кирери кызырылган.

Д. АРАНЧАА.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ССРЭ—ФРАНЦИЯ: харылзаалар быжыгып турар

ПАРИЖ. Совет-француз тоогузут Декларациязга база ССРЭ-ниң болгаш Франциияның арызынга эртем-техниктиг болгаш экономиктиг кады ажылдажыгга дугайында дугуржулгага ат салгазының он чыл оон байырлавышаан, бистиң чурттарывыстың арызынга, бистиң улустарывыстың арызынга ыяы-бүрү талалыг харылзааларны калбартыр болгаш быжыглаар талазы-биле эртекеи он чыл дургузунда ыка улуг орук иртингенин тодаргай көрүп турар бис—деп, француз хөй-ниитизиниң көскү ажылдакчызы, «Франция—ССРЭ» ниитилелдиң күүсекчи президентизи Ги Дессон медеглээн.

Миллион-чиллион француздарның Совет чуртка, ооң чедиишкиннеринге боттуг, ханы сонуургалы чылдың өзүп, Совет Эвилеп-биле найыралдың болгаы кады ажылдажылганың быжыг, доктаамал харылзааларын чайгылыш чок хөгжүдеринге француз улустуң түткүлү өзүп турар деп, ол чугаалаан.

«Франция—ССРЭ» ниитилелдиң ажыл-чорудулгазы база ол дугайын тодаргай хереглеп турар. 60 чылдарның ортан үезинден бээр оон кежигүннериниң саны дерек кызында ийи катап көвүдээн, а «Франция—ССРЭ» дээр каседталгалыг журналдың тиражы ийи катап көвүдээн. Совет улустуң ачыдыралы болгаи ажыл-чорудулгазы-биле, Совет чурттуң ураи чурумалдыг көрүштүг түүлдеря-биле чоогундан барып танышкрын күзээн кижилерден чаа-чаа, чүсчүс, күп-мүн чагытлар ниитилелдиң ави-чоруктар бирозуига үргулду келир.

Хельсинкиге ниити-европа чөвүлел хуралының түнелдери француз-совет найыралды болгаш кады ажылдажылганы калбартырының идепкейлиг талалакчыларының ажылчорудулгазын Франциига калбарлырынга немелде идигни берип турар — деп, Ги Дессон түнелиниде чугаалаан.

(СЭТА).

МУРНУУ-ЧӨӨН АЗИЯГА БЫЖЫГ ТАЙБЫҢ ДЭЭШ

ХАНОЙ. Вьетнам Социалистиг Республикавың даштыкы харектер министри Нгуен Зуй Чинь ВИА агентилелдин айтырыгларына харыы берип тура, амгы үеде Мурнуу-Чөөн Азияга ханы ескерлиишкиннер болган деп, онзалап демдеглээн.

Революсчу демиселге Вьетнамның, Лаостуң болгаш Кампучияның улустарының тиилелгелери чал байдалды тургузуп, ол денискээрде күштерниң деңзигүүрүн тайбың, национал хамаарышпас чорук, демократия болгаш социал деппилге күштеринге ажыктыг кылдыр ескертккеп. Ол тиилелгелериин түнелиниде америк империализм кошкай берген болгаш дедир шыдаадыпкаи. Шичалаажок Фөртүн «Оожум океан доктриназы» Мурнуу-Чөөн Азияга АКШ-тың шериг күчтерин хөгжөө арттырарының чаа аргаларын дилеп тыварыпче углаган деп чүвени үттүп болбас. Бистиң денискээрниң улустарының бирги эдлеглиг сорулгазы болза, невколониализмге удур, АКШ-тың шеригларын бүрүн үндүрери болгаи ооң шериг базаларын дужурери дээш, хамаарышпас чорукту, национал бөт-эргени, бүдүн девискээрниг турар чорукту болгаш быжыг тайбыны кампачаары дээш демиселди күштелдирери ол болур.

Вьетнам улус бодунуң бүгү күжүн, үгланын болгаш аргамерглиилин социалистиг төрээн чурттуң тургузуушкунуига берип турар. Ол чугула сорулганы күүсетпишаан. Вьетнамның улузу социалистиг бүгү чурттар-биле чаагай харылзааларны калбартырының политиказын хандырар сорулгабиле күжениишкиннерни идепкейжидеринче Германияның Федеративтиг Республиказының демократтыг хөй-ниитизин Германи компартия кыйгырган.

(СЭТА).

ГЕРМАН КОМПАРТИЯНЫҢ УДУРТУЛГАЗЫНЫҢ МЕДЕГЕЛИ

БОНН. Герман коммунистиг партияның баштаар черииин Президиумуу Германияның Федеративтиг Республиказының чазаазының чоокта чаагы медеглелиигэ хамаарыштыр үнелээшкин быллынган медеглелди үндүрген.

Бир эвес федералдыг чазак ССРЭ-ниң болгаш ГФР-ниң аразында Москва керээзин чарганының түнелиниде тазрымчалыг угланышкынны алган харылзааларны улам ыцай хөгжүдөринге белеиин ниитизибиле онзалап демдеглеп турар чүве болза, бир эвес тааримчалыг факторларны намгалап арттырарын болгаш улам ыцай хөгжүдөринии аргежок чугулазын ол чазак барымдаалап турар болза, бир эвес федералдыг чазак Совет чазак ыыкаш, керээзиг кады ажылдажылганы калбартырының аргалары ам-даа хөй кылдыр санап турар чүве болза, байыр чедирже чогуур деп, Герман компартияның удуртулгазының медеглелиниг чугаалаан.

Ынчаларжок Герман компартияның баштаар черииин Президиумунуң демдеглээнин ёзугаар алырга, ГФР-ниң чазазының медеглелиниде ында хөй айтырыглар талазы-биле чурттуң тайбыцга ынакшылдыг хөй-ниитизиниң детюмчелиин ап шыдаазас санал-онзал база илергейлеттинип турар.

Дүшкүүрлүг чорукту кошкадырының, чепеглелчиишкиннин дужуреринин, Совет Эвилеп-биле болгаш социалистиг чурттар-биле чаагай харылзааларны калбартырының политиказын хандырар сорулгабиле күжениишкиннерни идепкейжидеринче Германияның Федеративтиг Республиказының демократтыг хөй-ниитизин Германи компартия кыйгырган.

(СЭТА).

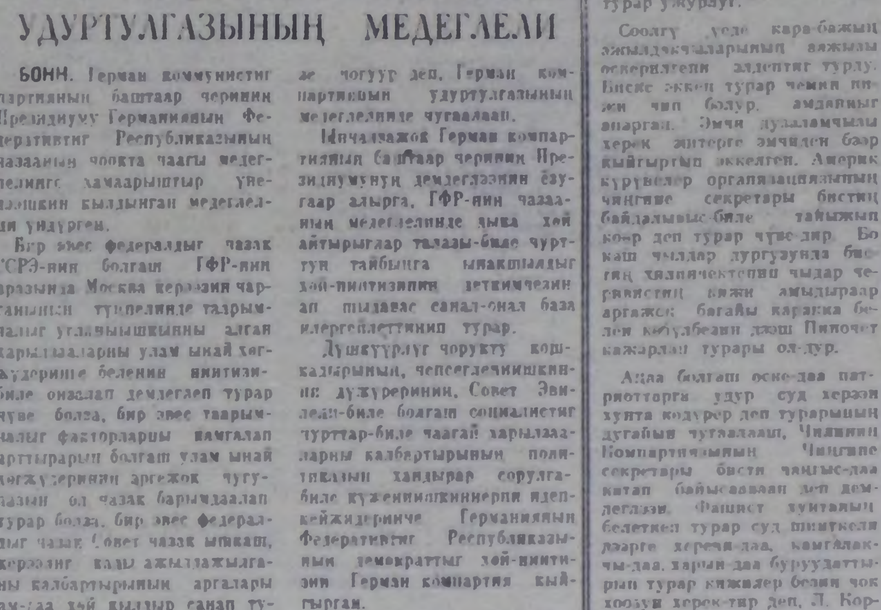

Чурттуң суд системазының ажылдаичылары Франциияның төөгүзүнде бир-ле дугаарында амыл сонсадыышкыны эрттирген. Депшилгелиг үзел-бодалдарны барымдаалаан юристерни истеп-сүрүп турар кампанияның күштелиишкиннигге, оларның эргеленнге болгаш демократтыг хөсталгалаларынга халдаашкыннарга олар удурлаашкыларын илергейлээннер.

ЧУРУКТА: ооң шиидилгениң Парижте орду башкының чанында чеде бергеи юристерниң делегаттары боттарының негелдезин нөөчүл турлар.

Нейстен—СЭТА-ның фотозу.

МООЯ. Чурттуң 170 ажыг хөөрайларын болгаш чурттакчылыг чөрлөрин республиканың хамаатты ужар чүүлүнүң шугушнары харылзаштырып турар.

ЧУРУКТА: найысыялдың Буянт-Уха аэропортунда.

МОНЦАМЭ—СЭТА-ның фотозу.

СЫНЫШ ДИВЕС ТУРА-СОРУК

РИМ, июль 5. (СЭТА). Хунтаның кара-бажыцында кашчыл улаштыр хөлиичөөтелиин чытса-дээ Чилиниң Коммунистиг партиязының Чинги.ине секретары Луис Корвалан чаныш-сыныш чок туруштуун болгаш кайгамчык эрес-маадырзының коргүүзүн турар деп «Коррьере делла сера» деп содунуң италь корреспондентизи демдеглээн. Ол корреспондент чилиг коммунистерниң удуртукчузу-биле ужуражып, ооң-биле интервью киларын аргалыг болгаи.

Луис Корвалан бодунуң интервиюзун салым-хуузу дээш сагыш човаи орар, а бодунуң дугаймда шоолуг чүве чугаалаксавас деп, содун бижээн. Пиночеттиң чажыт полициязының агентилери патриоттарны эттеп-эриидеп, оларны кижи шыдажыр арга чок багай черлерде тудуп турар дээрзин Корвалан чугаалаан. Мээң эптеримдеи дыка хөй кижилерни шаажылап өрөлдерииче киирипкеп. Мээң өөрүүм бир кижи кара-бажың эмнелгезиниг Чилиниң Компартиязының ТК кежигүнү Луис Лопести көөр аргалыг болган. Шаажылакчылар ооң кудаавиң дажып чара шаапкап, ооң мага-боду хай-күүк, эңнежөөн сорбудар-биле шиптынган болган. Өскө-дээ патриоттарны ынчаар дажылап турар.

Хунтаның калчаалыг чорууига удур шимчээшкиниң калбартыры эргежөөн чугула деп, Л. Корвалан демдеглээн. Олурукчу идегеттер боттарының бужар-чудек үүлгедиглерин бө хүннерле-дээ фашистиг эргиленнең башгайы хүннериида кылып турганы хөлөөр уламчылап турар дээрзин бүгү делегей биилеп турар ужурлуг.

Соолгу үеде кара-бажың дажылакчыларының дажыны өскерилгенин алдептиг турлу. Биске экжеп турар чемнин пизин чип болдур. дмдыныг апарган. Эмчи дуламчылы херек житерге эмчиден бээр кыйгыртып экжелген. Америк күрүөлөр организациязының чингиие секретары бистиң байдалмыс-биле тайыжып көөр деп турар чүве-дир. Бо каш чылдар дургузунда биилиг хөлиичөөтелиин чыдар черивистиг кижи амыдырар аргажок багайы каранка биилеи көбүдбеиин дээш Пиночет кажарлап турары ол-дур.

Адда болгаш оске-дээ патриоттарга удур суд хөрээн хунта кодурер деп турарының дугайын чугаалаан, Чилиниң Компартиязының Чингиие секретары бистиң чаңгыс-даа катап байысавааи деп демдеглээн. Фашист хунтаның белетиген турар суд шиитпелги дээрге херечи-даа, камгалакчы-даа, харын-даа буруудаттырып турар кижилер белиин чок хоозун херек-тир деп, Л. Корвалан чугаалаан.

Демократтыг күштерниң чаңгыс эвин быжыглаар

ЛИССАБОН. (СЭТА). Чурттуң президентизии сопгаашчыдың түнелдерин анализтаап редакция түүлүнүг Португал Компартиязының органы «Авантэ» солуи республиканың президентизии сөңгүүру дээрге чуртка демократтыг бауырумну тургузарынга база бижыглаарына база бир чугула бөлүмдыр деп бижээн.

Парламент болгаш президент сөңгүүлдээрлиниң ииыбүрү талаларын сайгарып тура, апрель 25-те болгаи парламент сөңгүүлдээзинга ПКП чоон политиктиг күштеринің хөй бодылаашкыны ажырын чедип алырының болгаш чоон чазакты тургузарының лозугун илип үндүргеи.

Парламент сөңгүүлдалының түнелди билдингир болган: республиканы хуралынга социалистиг партия биле Коммунистиг партияның алган депутат мандаттарының саны болза ПКП-ның ыиан-да кирлилгези-биле чоон чазакты тургузарынга четчир турган.

Ындыг чазак чуртгуң иөөституциязын болгаш реводюциялыг хогжүдеэнииң үелиидө иөрдүнгеи политиктиг, сопиал, экономиктиг болгаш культурга талазы-биле чаартыгаларны эчизинге чедер боттандырып ыидаар турган ииии: деп, «Авантэ» уламчылап бижээн.

Президент сөңгүүлдазын аиалпател тура, ук сөңгүүлэ чаңгыс-бир кижиии сөңгүүру турган-дыр, ынчаарга ол дээрге кайы-бир политиктиг партияның эрге-ажыы дээш хөй бодылаашкын ажыр дээш эвес-ле болгай деп, «Авантэ» айтыпан. Сөңгүүлэ кампаниязының үезиниде барыын күштер ооң мурииидагы аттырыгаларын чаар дээш бүгү чүүлдерии ыыгжээ. Антикоммунистиг кампаниязының банкарыкчылары президент сөңгүүлдээ биле парламент сөңгүүлдалының арызында ылгазы шуут ыыттавайн эрттирип турар. Олар харын Компартияның төлээзи президент болбаза деп чүвени долгандыр хөй чүлчурууштукиларны кылып турар. Португал улус сопгуулдага боттарының хөй бодылаашкының кымга бергеи биилиглер, ол дээрге португал улус чоон чазак болган дээш, ында Компартия кирген турары дээш бодылаашкыпнар болур.

Ажлачы чоннарның болгаш демократтыг күштерниң чаңгыс аза — барыын күштердеи ылгеп турар фашизмниң айыдынга удур демисежиринің эргежөөк чугула негелдезиг болур деп. Компартияның органы түүлелиидө бижээн. Республиканың президентизиниг сөңгүүлдээ генерал Эанеш конституциязыны камгалаарын болгаш ону бүгү хамаатылар сагаап турарын хандырарын аазаап. Ол кол принциптерни барымдаалап турган бистиң демократиязыстың болгаш бистиң революциязыстың эрге-ажыы дээш ажылдан болур деп, солуи демдеглээн.

ИКП ТК-ның пленуму

Ажлачы чоннарның иалбак массаларынга, чурттуң бүгү демократтыг болгаш антифашистиг күштерииің ортузунга ИКП-ниң санаалдарын болгаш инициативаларын идепкейлиг таймыбраап киритеерин бүгү партия организациялдарынга пленум сүмелээн. Ол санаалдар дээрге ук күштерниң арызынга политика талазы-биле чопшээрежилгелии болгаш кады ажылдажыгганы чедип алырының дугайында чорук турар. Ол чорук Италияны ирижестеп ушгурууиуң, ону экономиктиг, демократтыг болгаш инициалга деишилгелиниң орүү-биле бурунгаарлаарынга халдаашкыннарга олар удурлаашкыларын илергейлээннер.

ЧУРУКТА: ооң шиидилгениң Парижте орду башкының чанында чеде бергеи юристерниң делегаттары боттарының негелдезин нөөчүл турлар.

Нейстен—СЭТА-ның фотозу.

Мексиканың чаа президентизи

МЕХИКО. (СЭТА). Чагырыкчы институциониүг-реводюзуу партияның кандалады Хосе Лопес Портильо Мексиканың чаа президентизи болгаи. Баштайгы савалгалар ёзугаар алырга, сөңгүүлдээга кириишкеи сөңгүкчуларның бадылаашкыннарының аажок хөй мурузуун ол алган.

Хосе Лопес Портильо—56 харлыг, юрист эртеминг, 1973 чылдың майдан 1975 чылдың октябрь чедир амгы чазакка сап болгаш мүүне чөөлөөнің министри турган. Адаа-чыл хуузаада сөңгүттүрар президент хүлээлгезии ол бо чылдың декабрь бирден эгелеп күүсеэр пирер ужурлуг.

Бо чылын Лопес Портильоиуң кандидатурazы бадылаашкын дажызынга бир-ле дугаарында кара-часкаан киргеи. Национал ходелиипкин дээр консервативтиг партия оппозициязга тура иштикеи чөрүүдээлериниң уламнындан президент албан-дужаалга бодунуң кандидатурazын депшилгеп шыдаваан. Мексиканың Коммунистиг партиязы бодунуң кандидазы кылдыр Валентин Кампуну адаан, ону чөөлөг сөөлгү күштериниң эвилелдежилгези деткөөн. Ыынчаа-дээ федералдыг сөңгүүдэ комиссиязы ол кандидатурazы албан хуузу-биле бүрүткеиеп, ол чорукту Мексиканың Компартиязы ылгай кортеп хемчег кылдыр санаан.

Чагырыкчы институциониүг-реводюзуу партия сенатгың чаа составын болгаш конгрессиг депутаттар палатазының кежигүннерии сөңгүп алыр талаа ол бодунуң кужениишкиннерии үргулчулаан. Ында чедип келгеш, Палестинаны хосталарының организациязының күүсекчиүнүн дарга Я. Арафат-биле ол ужурлашкан.

ЛИВАНДА БАЙДАЛ

БЕЙРУТ. (СЭТА). Эрткен хонуктарның иштинде Ливанда байдал база катап чидигленген. Ливан пайысыялдың мурнуу-чөөн талазында турар Палестин дезикчилерии Телль-Заатар деп лагеринге удур барымын үеелдиг христиан күштериниң каржы-дошкун халдаашкыннарының ужурундан чүнүп-даа мурнунда ол ыидыг болгаи.

Барымын үеелдиг күштериниң лагерьиин даар үгер-боолар-биле болгаш миииметтер-биле боолдарының түнелиндө ыынаар Ливан Кызыл Крестиң турген дуза чедирер машиналары Телль-Заатарга базыглаигаи хой палестин кижилер барбаа болгаш, эртип шыдаваалнар. Суг болгаш эмнер чок болгаиындан чогуур дужаламчыны олар албайн турар. Бейрут ийи неделя иштинде суг болгаш электри чүрүм албайн келгеи.

Июль 5-тиң хуну 14 айлар иштинде үзүлбээн келген чуртта чеиеэтиг демиселдиң бүгү үезиниң иштинде эң-не хан төлүүлүнүүг хүннериин биргээи болгаи дээн ливан парлалга бижээн. Шериг тулчуушкуларының районунга 259 кижи өлүртиеи болгаш 240 хире кижи балыгдаткан.

Демиижеп турар талаларын эвилиида бөө-чеиеэктиг немелдеп болгаш аткылаштыкчыларны күштелдирееи Бейруттан 25 км чедир Сафарга гаибынчыдыпга таваштыкан.

ЧЖУ ДЭНИҢ МӨЧЭЭНИ

ПЕКИН. (СЭТА). Харазының сөөлгө 90 харлыында ККП ТК-ның кежигүнү, ККП ТК-ның Политбюрозунуң Доктаамал комитединиң кежигүнү, ҮТБЧ-ниң Доктаамал комитединиң зарыала Чжу Дэ мөчээн. Ол дугайын июль 6-да Пекинии радиозу дыцнаткан.

ДЭЭДИ ЭРТЕМНИ ЧЕДИП АЛГАН

Бүрүнеңиң Кызылда педагогика институту—Тывада баштайгы дээди өөредилге чери. Институттуң белеткеп, доостурган хөй-хөй башкы кадрлары республиканың школа бүрүзүнде келир үениң хамаатыларын өөредир, кижилиидер, амыдыралга белеткээр буянныг хүлээлгезин ыдыктыы-биле күүседип турарлар. Бо чылын институттуң 260 ажыг кижи доозуп, школаларга орус дыл, литература, тыва дыл, литература, төөгү, физика, математика, химия, биология эртемнерни башкыларының эргезин шудургу өөредилгези-биле чаалап алганнар. Доозукчуларның чартык кезии дээди эртемниг башкының дипломун ажылын ара кагбайн бот-өөредилге-биле чедип алган. Бот-өөредилгелиг студент Лидия Ендураева институтка өөредилгезиниң үезинде бодунуң тергиин эки белеткелдиин, өөредилгеге салым-чалгынын, тура-соруктуун көргүзүп келген болгаш күрүне экзаменнерин коңчуг эки дужаглылаап, институтту тергиин доосканының дипломун алган. Физика-математика факультединиң доозукчузу Олег Шүкин бага ындыг дипломга төлептүмин бадыткаан.

Улуг-Хем районнуң Булуң-Терек школазының башкызы Шома Даржай, профтехөөредилге системазының башкызы Дагба Моңгуш олар бо чылын төөгү-филология факультединң дооскаш, ийиги дипломнарны алганнар. Ол чүл дээрге, эштериниң эртемче соксаан дивес түткүүнүн херечизин. Кызыл-Мажалык болгаш Тожунуң Ырбан ортумак школаларының башкылары Татьяна Куулар биле Любовь Ненечко болгаш секелер-даа бот-өөредилге-биле институтту эки доосканнар.

Институтка шуут өөренип доосканнар Тыва АССР-ниң Чырыдыышкын министерствозунган республиканың школаларынга ажылдаар дужаалдарын алгаш, амыдыралдың делгем агымынче шыңнып кирип, институтка чедип алган билгелерин бичиилерге дамчыдар, оларны коммунизм тургузукчулары кылдыр кижизидеринге төлептиг үлүгүн киирип эгелээрлер. Биология-химия факультедин эки эредилгелиг, үлегерлиг сагыла-чурумнуг, хөй-ниитичи идепкейлиг дооскан Эрна Дайс, Татьяна Шойдак олар Каа-Хемниң Көк-Хаак, Улуг-Хемниң Арыг-Бажы школаларынга барып башкылаар дужаалды алганнар. Физика-математика факультединиң эки доозукчулары Татьяна Мордвинцова, Няна Лакпар Хову-Аксы ортумак школазынга, Мария Конгар Чөөн-Хемчикке башкылап ажылдаарлар.

Кызылдың педагогика институдунуң доозукчуларынга дипломнарны тыпсырынга тураскаатказын байырлыг хүралга институттуң ректору Х. С. Алдын-оол болгаш факультетер азыйы-биле экзаменнериниң күрүне комиссияларының даргалары доозукчуларга байыр чедирип чүве чугаалаан, институттуң доозукчузу атты бедик адилеп, эртем-билигни чонга калбаабиле нептередирин, коммунистиг үзел-бодалды аныяктарга сиинниктиреринге, ажыл, амыдыралга кезээде үлегерлиг болурун чагааннар.

ЧУРУКТА: Кызылдың педагогика институдунуң ректору педагогика эртемнериниң кандидады Х. С. Алдын-оол дипломну тыпсып тур.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

СОРУК КИРИИШКИН-БИЛЕ

Бо чылдың июнь 21—25 хүнеринде ССРЭ чогаалчыларының VI съездизи Кремльдиң Улуг ордузунга болуп артвен. Анаа СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневке баштадыр Политбюро кежигүүлери киришкен. Ол чорук болза совет литература болгаш уран чүүл дугайында партияның ада сагыш салышкынының чайынналчак хереченин болуур. Ол ышкаш съездиге 50 ажыг чурттарның — ажы-дуңма социалистиг чурттарның чогаалчылар эвилелдериниң болгаш Европа, Азия, Африка база Америка чурттарының делегацияларының келгенин, делегейниң литература организацияларының төлээлектиндерининң киришкени—совет литератураның бүтүү-делегей ужур-дузазын, ооң бурунгаар дешилгелиг литератураларга канчаар-даа аажок улуг салдарлыын болгаш өөредиглиин бадыткап турар.

Бисте литература чорудулгазы делгем болгаш шапкын хөгжүделлиг. Бешки болгаш алдыгы съездилериниң аразында литератураның бүтүү-ле хевирлериниң чаа чогаалдыкчы дилээшкиннер тывылган болгаш принципиалдыг чедиишкиннер чедип алдынган. Совет чогаалчылар боттарының чогаалдары-биле коммунистиг шинтиледдин тургузуушкунуң херезиге удам-на улуг үлүг-хуузун киришкирип турар. К. Симоновтуң, А. Чаковскийниң дайын эпопеялары, И. Мележтиң «Полесск допчулалы», Ю. Бондаревтиң «Иэиг харын» болгаш «Эрин», А. Нурпеисовтуң, С. Залыгиниин, С. Сартаковтуң, М. Прилежаевтың... төөгү-революсчу романнары, Ф. Абрамовтуң, М. Алексеевтиң, Ш. Рашидовтуң Б. Полевойнуң, А. Кешоковтуң, О. Гончарның... дайын болгаш дайын сөөлүндеги үелер дугайында романнары, Ч. Айтматовтуң, Г. Троепольскийниң, В. Быковтуң, А. Алексинниң, В. Распутинниң, С. Баруздинниң, Ю. Нагибинниң тоожулары, Г. Радовтуң, М. Шагинянның, Н. Грибачевтуң, Ю. Жуковтуң, А. Коптяевтиң... очерктери, памфлеттери, М. Луконинниң, А. Бижанның, Р. Гамзатовтуң, Е. Евтушенковтуң, Д. Кугультиновтуң, Е. Долматовскийниң, А. Межировтуң, Б. Олениктиң, А. Хазриннин... шүүлүктери—совет литератураның шылгарамгай чедиишкиннери болур.

Тоску беш чылда бистиң чуртка чечен чогаалдың болгаш уруглариың (Роман-газета-биле кады) 38111 аттыг номнарын 3004675 мүң тираж экземплярлыг үндүрген. Азы 8-ки беш чыл-биле дениӊерге ол 8,2 хуу өзүлдени алган. Тоску беш чылда шилиттиинген чогаалдар чыындызын үндүрери удам-на көскү черии эзээн. 1971—1975 чылдарда чурттуң ном үндүрер төп черлери 85 шилиттиинген чогаалдар чыындызын 408 томнар кылдыр үндүрген, оларның 21-и ада-чурт классиги. 11-и даштыкы, а 53-ү совет чогаалчыларның чогаалдары боон турар.

ССРЭ чогаалчыларының VI съездизинге 369 делегат соңгуттургап турган. Оларның 542-зи съездиниң ажылынга киришкен. Бир эвес бешки съездиге чогаалчылар Эвилелиниң кежигүүнери 7290 турган болза, алдыгы съездиге 7942 кижи чедир өскен. Делегаттарның аразында 43 херээжең, 524 өг улус бар.

VI съездиге 45 дыл кыдында бижин турар 48 национал делегаттар чыглып, совет литератураларын чугула бодуушкуннарын, чорудулгаларын болгаш соруглаларын 10 комиссияларга болгаш хүралга тутаалажып, 233 кижи санал берген. Совет литература бүтүү-ле дазыл-дамыры-биле чоннуң амыдыралынче хамыдап кирген, ооң-биле сырый харылзаалыг.

Амгы литератураның маадыры—бедик политиктиг медеренниг кижи болур. Ооң сагыш-сеткил чүткүүү ниитилел хөгжүлдезиниң дүрүмнерин, келир үе дээш харымсалгазын медерел биликтер-биле, бүтүү улустуң аас-кежиниң дугайында сагыш салышкынын-биле илереттиниң турар.

СЭКП-ниң XXV съездизинге партия ТК-ның Отчёт илеткелиинге амыдыралдың девиз-биле ураи чүүлдүң шапкын байып, культураның үелиг чүүлдеринче хөй сая ажыкчы чоннуң улам чоок хамаарыжалыг болуп турарын, онзадан демдеглээн. Ол чүл дээ, бир чүүлүнде, литератураның болгаш ураи чүүлдүң мастерлеринге партияның хаяы идеголиигe үндезилеттингеш, партия-биле чогаадыкчы интеллигенциниың арааның тварыжыкчыг харылзаларының быжыккаы болур, иижде, партийнин принциптерии чогаалчыларның хаяы медерел билгени-биле бистиң литературавыстың идейлиг ураи-чечен үндезиниерининг кедииг тургустувганы, ооң социал-чаңчыылдыг сорук киришкиниерининг байдалын тодарадып турар марксисти-ленинчи мировоззрениезиниң быжыккаы болур, үштө, ураи-чечен шинтирлээшкиннерин шилип алырын болгаш чогаадыкчы дидээшкиннерин делгемин болгаш дидимин, арга-аянарының болгаш хевирлериниң янзы-бүрүзүн, литератураның бөдүүн, хиреллг чоруурга, ооң схематизмиге удур демисселди илередип турар коммунистиг идеалдарга хамаарыштыр амыдыралды ураи-чечен аргабиле идепкейлиг билии ап турары болур. Бо талазы-биле чугаа съездиге онза күүтүүлүг турустутпан болгаш тодаргай бадыткалды алган.

Бо чүүлүң автору ССРЭ чогаалчыларының алдыгы съездизиниң ажылынга киржип, тыва литератураны төлээлээр аас-кежиктиг болган. Тыва литература соңгу беш чылда база-ла бодунуң өзүлдезиниң талазы-биле херии-баалыкларны кыптаның медерел билирги өөрүнчүт. Съездиге болган улуг чугаа болгаш ооң хүлээп алганы резолюциязы бүтүү совет литературага ыяштаң, тыва литератураның нуруунга өндүр-чаагай соруглаларны, чогаадчыларга бедик иегелдеии салып, амгы үеге төлептиг чогаалдарны тургузарын айтыкан. Ону удуртулга болдуруп, моон солгаар чаа күш, энергия болгаш соруг киришкиниибиле ажылдаар ужуруут бис.

О. СУВАКПИТ.

ССРЭ чогаалчыларының VI съездизиниң делегады.

КЫРГЫС ССР. Иссык-Кулька чайгы сезон эгелээн. Чурттуң Эвилелдешкен бүтүү-ле республикаларындан 200 мүң кижини дыштанылга бажыңнары, санаторийлер, пансионаттар хүлээп алыр. «Кыргыс далайның» эриктеринде хөй каът чаачаа корпустарны тудуп тургускан, олар ам-даа улам өзүп калбарар.

Узбек суур Газлиден келген, чер шинчээшкининиң халаавынга таварышкан бичии уруглары Иссык-Кулька эптиг ээлдек хүлээп алган. Чүс хире ооллар болгаш бичии уруглар эң эки лагерьлерге халас путёвка-биле дыштанырлар.

ЧУРУКТА: Кыргыс университеттиң студентизи, Панфилов аттыг пионер лагериниң вожатыйы З. Абдулабекова узбек уруглар-биле мады өлүр.

Н. ЖИГАНОВТУҢ фотозу.

Телевидение

ИЮЛЬ 8-ТЕ

МОСКВАДАН

8.00—«Частың он чеди шинчизи». Хөй сериалдыг ураи-чечен телефильм. 3-кү сериязы.
9.10—«Авазының школазы». Өөнүт.
9.40—«Бойдус-биле танымыкка». Өөнүт.
10.05—«Танцының уғаазылалы».
10.50—11.00—Чапсар.
11.10—«Уругларның музыка театры». Өөнүт.
12.55—Чурттуң телестудияларының документалдыг фильмнериниң программазы.
13.50—«Спортлото» тиражы. Өөнүт.
14.00—«Частың он чеди шинчизи». Хөй сериалдыг ураи-чечен телефильм. 3-кү сериязы.
15.10—П. Чайковский. «Ромео биле Джульетта». Увертюра — фантазиязы. Өөнүт.
15.30—«Карадгының имири бистиң согурартывас» деп документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүлгези. ГДР.
16.50—17.00—Чапсар.
17.00—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—«Пароль херээ чоктө». Ураи-чечен фильм. 3-ги сериязы.
18.55—Телемедээлер.
19.10—«Саян тайгазының ачымыржылары». Документалдыг фильм.
19.30—«Азий диптиң төвүмде». Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

20.15—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

20.25—«Частың он чеди шинчизи». Хөй сериалдыг ураи-чечен телефильм. 3-кү сериязы.
21.30—«Карадгының имири бистиң согурартывас» деп документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүлгези. ГДР.
22.50—М. Рейзен ырлаар. Өөнүт.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

АГААР

Бүгүн республикага шөкар бүлүттээр. Янзы-бүрү узаныышкынның хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы дагыт чердерге 18—23, өскө артканнарында 23—28 градус иштир.

Кызылга эдир бүлүттээр. Барыын чүк угланыышкынның хаттың күзү кошкак. Агаарның температуразы 25—27 градус иштир.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

ТЕЛЕФИЛЬМНЕР ФЕСТИВАЛЫ

ТАЛЛИН. Телевидение киножурналдарының июль 5-те ында ажыттынган Бүгү-эвилел фестивалының лозуңу «Кижи болгаш далай» болган. Ында «Экран» деп чогаадыкчы каттыжышкын, эвилелдешкен республикаларның, областарның болгаш крайларның телестудиялары, а оң ышкаш уран чүүл кинофильмнериниң элээн каш студиязы киришкен. Далайның ажыл-ишчилериниг тураскаатказын документалдыг, уран-чечен болгаш музыкалыг асталарны олар эккеп көргүскеннер.

(СЭТА).

Тываның хөгжүмшии театрынга

ИЮЛЬ 9-ТА

Ленинградтың күрүнеиин академиктиг комедия театрының кол режиссёру В. С. Голиковтуң тургусканы

Н. ГОГОЛЬДУҢ

„РЕВИЗОР“

деп шинзиниң тыва дылга баштайгы көргүзүү болур.

Шиниң эгелээри 19 шакта, касса эртенгиниң 10 шактан эгелеп ажылдаар.

КИНО

ИЮЛЬ 8-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Чаанга оркестриг аалга» 10.00, 16.20, 20.30, «Ырлыг-оюорлуг ужуралдар» 12.40, 14.30, 19.00 шактарда.

«ЛИОНЕР»: «Гавс Рёкле болгаш аза» 10.00, 11.50, 13.40, 15.30, «Салым-хуу» 17.20, 19.10, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Ооң аммыралында эрлер» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Индей Джоуң олгени» 15.00, «Сең чогуда» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Ада-өгбелериниң ыяштыы» 16.30, 18.20, 20.10 шактарда.

Кызылдың КАЙ-зиниң Кызыл-оол Кыргысович Моңгушоолга 1968 чылдың февраль 1-де тывысканы № 083606 чолаачы шынзыгазы читпен. Ону ам күш чок деп санаар.

Бойдус — бистиң өң нүүвүс

ЭКИ СЕТКИЛ ДЭЭШ... ТОРГААЛ

Бо төөгү Николаев областың Добрая Криница суурга болган Ол суурнуң ады безин-ында чурттап турар кижилериниң чангай. ажык сеткилдиин бадыткап турар.

Эрткен чылын чаймн совхозтуң механизатору Г. Д. Антоша эки ховулап чоруп ора, орук кыдында бир кижиниң бастырып каапкапы мыйгактага таваржы берген. Кээргевгиг ол амытан терең сиген аразында чытпан. Ону бастырган машинаның изи идеңи-биле көзүлген. «Хоокүйүү, кайчаи ойнап, быдаан пыдавайн баргаи ачыгаш боор? А олген чыддагааны бо шыкажыл, оттуп каап шыдаваан-дыр». Шынап-ла ооң чанында төрттүнге-ле 2—3 хире хонган оглу база чытпкан. Ол муң-не дирип болган.

Тараажының сеткили бичии ооҗургаан. Оода чаш төлдү камгалап азырыпга ол өөрээн. Григорий Дмитриевич ону овааримчалыг алгаш, совхоз ажылчыпы, бойдуска ыяктарының бирээзи, штаттан дашкаар өгерь М. И. Богатыйга аппарып берген.

М. Богатыйның бажыңынга од мыйгак оглу шак шынаар артып калган. Олар ону Стрелка (Согунчугаш) деп адап алганнар. Хөй-даа эвес уе иштинде ол өзүп, чаражы коячуг ачылаан апарган. Бодувуз зиы-тыныңың адыкчыларынга ол аажок чаңчыккан болган олардан бир базым бешин чыда калбас чорааң.

Бо төөгүдээ мооң-биле доозуп каап болур турган бис. Ынчалза-даа дараазында болган элдептиг чорук мону уламчылаар ужурга таварыштырган. Ол мыйгак оглунуң дугайында Николаевтиң ыяш ажыл-агый эргелелиниң удуртукулары билип каапнар.

— Ам-на туттурдуң бо, тотчелекчи?—деп, бир дарга алгырган.

— Ону торгаар херек—деп оскезн чугаалаан.

Шак шынаар 46 дугаарлыг шинтпир үнген. Ында: «Хамааты Богатый Михаил Иванович 1975 чылдың чайынындан эгелеп черлик мыйгакты бажыңынга тудуп турган. Ол чорукту ацнаашкын дүрүмүн каржызы-биле үрээн деп сананаш 90 рубль түүлүг акшачы ацаа толештишаан, 30 рубляго база торгаарэ.

Болган хөректи эчизинге чедир корбейн, бойдуска ёзулуг ыяк кижиниң шак шынаар тотчелекчилериниң одуруунга книр сапсп каап. Эки сеткилп дээш ол кижиге хемчег хүлээткеп.

Чердик ацнарын чөпшээрел чокка дузакчап, оларны бажыңга тудар чорук хоойлу ёзулгаар хоруттупганы шын. А айымылга таварышкан ацнарны канчаарыл? Салым-хуузу шинтпирлеиин дээш ол черинге каапгар бе? Бойдус байлаан камгалаар талазы-биле хүндүлүг хүлээлгезин кижи бүрүзүү мындыг таварылгада күүседир эвес ирги?

Чок, М. И. Богатый ацчыгаштьг бойдустан «быламаш» албаан. Мырыңай олуруунуң кырында келгэп мыйгак оглуп ол ажаан-тежээп, доруктурган. Ол дугайында Баштан районнуң ацнаыр човуделиниң даргазы А. Е. Леопенко, «Добрая Криница» совхозтуң ацчылар коллективиниң даргазы А. М. Кузнецовтуң болган совхозта парторганизация секретары, кодаа Советтиң депутады А. Ф. Ситниченко олариың ат салган актызында база айтып турар.

— М. И. Богатыйга хемчег хүлээткеп чорук үндезинпиг бе?—деп, районнуң ацнаыр човуделиниң даргазы А. Е. Леопенкодан айтырдывыс.

— Чок —деп, ол харыылады.—Михаил Иванович ёзулуг бойдуска ыяк кижиниң үлегерин көргүскеп. Ында четтирдим дээр ужурлуг бис.

— Чүрүм үрээшкин болган бе?—деп Москванның воопарк директору И. П. Сосновскийдеп. М. И. Богатыйның чагаалазы-биле танышгырып тура айтырдывыс.

— Элдеп чүве-дир аа—деп, Игорь Петрович ийи холун чада тутту.—Бичии кижилер хамаан чок, улуг улус бетин баглыгаан ацчыгаштарны экеп, ажаан-тежээп турар чоруктар бистиң ниитилелде ковей болгай.

Редакцияга ээлп турар чагааларда бичии кижилер боттарының азыраң өстүргени, ажаан-тежээгени чалгынны үреңиң турган кушкун, дээрбеекчи кушкан камгалап алганы көңгүннүң дугайында болгаи оске-даа таварылгаларны сеткил-хаяышкын-биле бижип турар. Бисти долгандыр турар бойдустуң кавс-чараазы ол чаштарны чымчап сеткилдиг болурушка, бойдуска ыяшпырынга өөредип турар болгай. Олар ында-бүрү хевирниң тотчелекчилеринге кээргел чоктар.

Бистиң ажы-төлүвүстү эртечажындан тура амытаннар дедетейниин маадырлары—коргук койгун, кажар дилги, кек бөрү, дагыр буттуг Миика-адыг болгаш оске-даа ацнарның хтээлеиниге кижизидип турар болгай бис. Радиоиуң, телевиденнеиин-даа дамчыдылгаларын дыңнаарга, бичии чаштарның болгаш хоглуг ацчыгаштарның дугайында бо-ла чугаалап турар.

Бо үстүнде адаанымыс таварылганың соонда оглувуска азы уруувуска: «Аймылга таварышкан мыйгак оглунуң чаны-биле ында эрте бер, ооң башка сеңи торгай бээр» деп чугаалап болур бис бе?

А. ВОРОБЬЕВ,
«Сельская жизнь» солуңдан.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторлуң 2-24-63, редакторлуң орлавчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизинин 2-31-75, харылсалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал киллизинин 2-37-13, культура киллизинин 2-23-54, келэе ажыл-агый киллизинин 2-21-47, үлегүүр киллизинин 2-22-64, чагаа киллизинин 2-41-27, информацие база совет гурузуут киллистерининг 2-20-60, корректорларын 2-27-41, бухгалтериянын 2-12-45, секретариаттың 2-23-35, солуң кезбейн бергавда 2-32-75 телефонче болгаар.

Тираж 16331. ЧАГЫГ 1721.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүзелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгының талазы-биле өргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС 01086.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 162 (10147) | 1976 чылдың июль 9, пятница | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

СЭТА-ның дыңнадыы

„Салют-5“ эртем станциязының бортунга баштайгы ажыл хүнү

1976 чылдың июль 7-де Москва шагы-биле 16 шак 40 минута турда «Союз-21» транспорт корабли «Салют-5» станция-биле тутчу берген. Космонавтылар Б. В. Волыновтуң болгаш В. М. Жолобовтуң станцияның иштинде киргениниң соонда Чер чоогунуң орбитазынга башкартынып чоруур «Салют-5» эртем станциязы ажылдап эгелээн.

Орбиталдыг эртем станциязының экипажының ажылының программазы мындыг:

— Чер кырының геолог-морфологтуг объектилерин шинчилээри, улус ажыл-агыйының эрге-ажыктарынга херек сан-түңнү алыры-биле атмосфера болуушкуннарын болгаш ында тургустунган чүүлдерин шинчилээри;

— космос делгемнеринде физиктиг чорудулгаларны болгаш болуушкуннарны шинчилээри;

— деңзи чок агаар байдалга технологтуг шенелделерин чорудары;

— эмчи-биологтуг шинчилелдер;

— станцияның бортунда системаларны болгаш аппаратураларны шенээри.

Эштер Волыновтуң болгаш Жолобовтуң кадыкшыл байдалы эки.

«Салют-5» орбиталдыг станцияның экипажы ужудуушкуннуң программазын күүседин эгелей берген.

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. (СЭТА). Космонавтар Б. В. Волынов болгаш В. М. Жолобов ылан санаттынган үезинде чеднишкинниг тудушканының болгаш орбитаның «Салют-5» эртем станциязының бортунче киргениниң соонда, станцияны ажыдып киргеннер болгаш эртем аппаратуразын хынап эгелээннер. Дерилгелерге болгаш так тугаалыг черлерниң чаагай аянныг байдалынга бедик үнелелди экипаж берген.

Экипажтың илеткели-биле болгаш телеметриктиг информацияның сан-медээзи-биле алырга, космонавтыларның кадыкшыл байдалы эки.

БҮДҮРҮЛГЕНИҢ АЖЫКТЫЫНЧЕ

Ажыктыг чоруктуң болгаш бедик шынарлыг ажылдың беш чылы кылдыр тодараттынган онгу беш чылдың биргизиниң баштайгы чартыы эрткен. Бүгү чурттаазы ышкаш, Тываның ажылчы чоннары бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидери дээш, 1976 чылда улус ажыл-агый планнарын чеднишкинниг күүседир дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга киржип, социалистиг хүлээлгелерин күүседир талазы-биле шудургу ажылдап турар.

1976 чылдың бирги чартыының планын хуусаа бетинде күүседипкенин чамдык бүдүрүлгелер, тус-тус ажылчыннар бо хүннерде рапорттап турар. Чижээ, Каа-Хем хөмүр-даш разрези, дааранылга фабриказы, Росводпромнуң демир-бетон кылыглар заводу чартык чыл планын хуусаа бетинде күүсеткен.

Партияның экономиктиг стратегиязының эң чугула, чардынмас кезээ болур чүүл—ниитилел бүдүрүлгезинин ажыктыын бедидериниң айтырыы бистин ниити ажыл-чорудулгавыстын кол угланыышкынын тодарадып турар. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, эртем-техниктиг депшилгени дүргеледир, продукция бүдүреринге чарыгдалдарны эвээжедир талазы-биле улуг сорулгалар амгы үеде партия, совет, ажыл-агый органнарының кичээнгейинин төвүнде турар.

Баш удур кылган санаашкыннар ёзугаар алырга, республиканың үлетпүрү чартык чылда продукция сайгарарының планын 101,5 хуу күүсеткен. Чугула кылыгларны бүдүреринин планы база ажыр күүсеттинген. Ынчалзажок үлетпүр ниитизи-биле эрткен беш айларда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң планын чедир күүсетпээн.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү эвилел чагыргазынын улуг бүдүрүлгелери — «Тыва кобальт», «Тудуг кезектери» комбинаттарга эрткен беш айларда дыка чавыс болган. Техниктиг эде чепсегленнишкин дугайында чугаа бо бүдүрүлге коллективтеринге ур уе иштинде уламчылап турар.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң кол аргазы болза, чаа техниканы болгаш депшилгелиг технологияны бүдүрүлгеге шингээдири, ажылдап турарларның мергежилин бедидери болур. Бо талазы-биле ажылда эки чижектер эвээш эвес. Ынчалза-даа аъш-чем үлетпүрүнүң, «Сельхозтехника» каттыжыышкынының бүдүрүлгелери четпес ажылдап турар. «Сельхозтехника» системазында бүдүрүлгелер көдээ ажыл-агый техниказын септээрин конвейер арга-биле организастаар дугайында эвээш эвес чугаалап турар. Ол хиреде Кызылда, Туранда районнар аразының каттыжыышкыннары чергелиг материал-техниктиг баазазы шыырак коллективтерде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү чавыс.

Кол бүдүрүлге фондуларын долу ажыглаары ажыктыг чоруктуң деңнелин бедидер. Бо чылдың бирги кварталында республикага кол фондуларны ажыглалга киргени эрткен чылдың ол үезинден 12 хуу хөй болган, а продукция бүдүреринин өзүлдези чүгле 2 хуу болган. Туранның хлеб заводунда, ыяш болбаазырадыр комбинатта, сүт заводунда болгаш өске-даа бүдүрүлгелерде тургускан дериг-херекселдерни долу күш-биле ажыглавайн турар.

Кол фондуларның 1 рублинге онааштыр продукция бүдүрерин өстүрер төлээде дериг-херекселдер хонукта эң хөй шакта ажылдаарын чедип алыр херек. Ээлчеглиг чоруктуң деңнели бисте 1,3 болуп турар. Сүт комбинадынга, автосептелге заводунга, «Сельхозтехниканың» бүдүрүлгелеринге болгаш өске-даа черлерге 2—3 ээлчеглиг ажылды организастаар болза, фонд эгидилгези дүргедээр, ниити херекке-даа ажыктыг болур.

Ниитилел бүдүрүлгезинин ажыктыын бедидеринге улуг рольду коллективтерде калбарган социалистиг чарыш ойнаары билдингир. Каа-Хем хөмүр-даш разрезинде, дааранылга фабриказында, чамдык автобүдүрүлгелерде социалистиг чарыштын нептереллиг, үре-түңнелдиг болур чоруун бедидеринче, мурнакчы дуржулганы калбартырынче кичээнгей улуг. Ынчалзажок пиво заводунда, «Тыва тудуг материалдары» каттыжыышкында чарышты организастап турары эрецгей.

Чарыштыг коллективтер, тус-тус кижилер-даа хүлээлгелеринге камналга чурумун шынгыы сагыырының талазы-биле сорулгаларны салып турар. Ол чөп. Ынчалза-даа материалдарга, чиг-этке, өске-даа күш-ажыл курлавырларынга хумагалал чок чоруктан чидириглер эвээш эвес. «Тыва кобальт» комбинат продукция бүдүреринге хереглээр химиктиг реагентилерин Саян ындындан сөөртүп эккеп турар. Аммиакты, каустиктиг соданы, магнезиттй камныг чарыгдавайн турарындан продукцияның бот-үнези аар.

Баштайгы чартык чылдың түңнелдерин коллективтерге үндүрер. Ажылдың түңнелин хандыр, бүгү талалыг анализтээрин, курлавырларны илередирин болгаш оларны ажыглаарының хемчеглерин алырын партия, совет органнар ажыл-агый коллективтеринден негээри, шиитпирлер күүселдезин хандырары чугула.

Ниитилел бүдүрүлгезинин ажыктыын бедидериниң айтырыгларын бүгү тала-биле чугаалажыр эртем-практиктиг конференция бөгүн Хову-Аксынга ажыттынар. Анаа эртемденнер, партия ажылдакчылары, бүдүрүлге удуртукчулары, инженерлер республиканың үлетпүр, тудуг, автотранспорт организацияларында ажыглап болур курлавырларны илередип, бо талазы-биле байдалды экижидериниң сумелерин кылырлар.

СЭКП обкомунда болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

ДҮЖҮТТҮ ЧИДИРИГ ЧОККА, ШАЛЫПКЫН АЖААР

СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели «1976 чылда дүжүт ажаап алыышкынынга белеткелдиң болгаш ону чорударының база көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң дугайында» доктаалды хүлээп алган.

Республиканың колхозтарында болгаш совхозтарында дүжүт ажаалдазынга техника белеткелиниң божум темпилиг чоруп турарын доктаалда демдеглээн. Июль бирге чедир тараа комбайннарының 21 хуузу, силос комбайннарының 30 хуузу, жаткаларның 33 хуузу септеттинген. Ажаалда техниказының септелгези Бин-Хем, Каа-Хем, Улуг-Хем районнарның ажыл-агыйларында хожудап турар. Тараа арыглаар-кургадыр пунктуларының, хову турлагларының, тараа складтарының, деңзилээр черлерниң белеткелинде улуг четпестер бар. Республиканың «Сельхозтехника» каттыжыышкыны тараа ажаар болгаш арыглаар техниканың база артык кезектер сөөртүлгезин долу хандырып шыдаваан. Каттыжыышкынның бүдүрүлгелеринде комбайн септелгезиниң планы үстүп турар.

Колхозтарда болгаш совхозтарда амдыгаа чедир 412 комбайнның септелгези эгелеэзэн, дүжүт ажаалдазының үезинде, комплекстиг звенолар болгаш бригадалар тургузар, ажаалда агрегаттарын, транспорт херекселдерин, материал болгаш күш-ажыл курлавырларын бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаар талазы-биле организас-техниктиг ажылдар чоруттунмайн турар.

Дүжүт ажаалдазын кыска хуусаада чидириг чок чеднишкинниг чорудары, тараа болгаш чер ажылының өске-даа продуктуларының күрүнеге садар планын долу болгаш ажыр күүседири, оларның сөөртүлгезин болгаш камналгазын хандырары партия, совет, көдээ ажыл-агый органнарының, профэвилел болгаш комсомол организацияларының, колхозтар болгаш совхозтар коллективтериниң, белеткел болгаш транспорт организацияларының кол сорулгалары болур дээрзин СЭКП обкомунуң бюрозунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң хүлээп алган доктаалында чугаалап турар.

Көдээ ажыл-агый, Мелиорация болгаш суг ажыл-агый министерстволары, «Скотопром» трест, республиканың «Сельхозтехника» каттыжыышкыны, Тываның транспорт эргелели, Көдээ ажыл-агый продуктуларын садарының болгаш шынарының талазы-биле күрүне инспекциязы. Тараа продуктуларының бүдүрүлге эргелели, Кызыл хооркому, СЭКП райкомнары, хоорай болгаш район Советтериниң күүскомнары, район күүскомнарының көдээ ажыл-агый эргелелдери бүгү комбайннарның, жаткаларның, тараа кургадыр черлерниң, арыглаар машиналарның, арыглаар-кургадыр пунктуларның белеткелин августуң 10-га чедир бүрүн доозары, ажыл-агый бүрүзүнде ажаалга техниказының болгаш транспорт херекселиниң септелгезиниң шынарын хынаарын организастаары көрдүнген.

Ажаалга техниказы хөй мөөңнеттинген бригадаларга септелге участоктарын организастаар, оларны септелгеге болгаш техниктиг ажаалдага херектиг чепсек-херексел-биле хандырар.

1977 чылдың тарылгазын райончуттунган эң эки сорттуг үрезин-биле бүрүн хандырар дээш үрезин участоктарының ажаалдазынче кол кичээнгейин угландырарын база айыткан. Тараа культураларының ажаалдазы-биле чергелештир саваңны болерин, сараатаарын, тырыырын болгаш ону мал кыштагларынче сөөртүрүн организастаар.

Ногаа, картофель шыгжаар черлерниң септелгезин август 20-го чедир, ногааның, картофельдиң ажаалдазын болгаш сайгарылгазын чогуур үезинде доозарын онзалап көрген.

Республиканың «Сельхозтехника» каттыжыышкынынга республиканың фонд ёзугаар алыр бүгү ажаалда техниказын болгаш артык кезектерин сөөртүрүп, оларны ажыл-агыйларга чедирерин болгаш эптээрин август бирге чедир доозарын даасkан.

Көдээ ажыл-агый министерствозу, «Скотопром» трест, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Таңды, Каа-Хем, Кызыл болгаш Бин-Хем районнарның партия, совет органнары колхозтарга болгаш совхозтарга бөлүү-биле тараа кезер звеноларны болгаш комплекстиг ажаалда-транспорт отрядтарын июль 20-го чедир четчелээр. Комплекстиг отрядтарның начальниктерин инженер-техниктиг ажылдакчылардан болгаш бригадирлерден томуйлаар, оларны ажыл-агыйларның парткомнарының хуралдарынга бадылаар.

Тараа продуктуларының бүдүрүлге эргелели тараа хүлээп алыр пунктуларның белеткелин август бирге чедир доозар, тарааны дүрген дүжүрер болгаш деңзилээр хемчеглерин алыр, тарааның шынарын хынаар лаборантыларны четчелээр, пунктуларга тараа хүлээп алырының графиктерин тургузар. Тараа арыглаар-кургадыр пунктуларның тудуун болгаш септелгезин ажаалда ажылының эгелээринге чедир, тараа складтарының, шаңнарының белеткелин август 15-тиң бетинде доосkан турары көрдүнген.

Транспорт эргелели, республиканың «Сельхозтехника» каттыжыышкыны, Көдээ ажыл-агый министерствозу, Иштики херектер министерствозу, Кызыл хоорсоветтиң, Улуг-Хем, Каа-Хем, Чөөн-Хемчик, Бин-Хем райсоветтериниң күүскомнары тараа ажаалдазынга киржир автомашиналарны, автокожугларны август бетинде белеткээр, оларны артык кезектер-биле хандырар. Тараа болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын сөөртүрүнге тергелиг тракторларны база ажыглаар.

Көдээ ажыл-агый министерствозу, транспорт эргелели, республиканың «Сельхозтехника» каттыжыышкыны, Кызылдың болгаш районнарның нефтебаазалары кывар-чаар материалдарны дүжүт ажаарының бетинде сөөртүрүн хандырар. Бо ажылга колхозтарның болгаш совхозтарның машиналары база киржир. Нефть продуктуларын чөп кадагалаар, камнаар.

Орук тударының болгаш ажыглаарының бүдүрүлге эргелели тараа сөөртүр оруктарның септелгезин август 5-тиң бетинде доозар болгаш оруктарны дүжүт ажаалдазының дургузунда эки байдалга тургузар.

Амыдырал хандырылга министерствозу, хемчээр техника болгаш стандарттар хайгаараар лаборатория, Көдээ ажыл-агый министерствозу, Тараа продуктуларының бүдүрүлге эргелели колхозтарның болгаш совхозтарның, тараа хүлээп алыр пунктуларның деңзилерин август 10-га чедир септеп, тургузуп, хынап доозар.

Кызыл хоорсоветтиң болгаш райсоветтериниң күүскомнары бүдүрүлгелерден болгаш организациялардан дүжүт ажаалдазынга киржир комбайнердерин болгаш трактористерни июль 15-тен, ажылчыннарны болгаш албан-хаакчыларны тарааны массалыы-биле хүлээп алыр үеден эгелеп план ёзугаар чорудар.

Респотребсоюз, Садыг болгаш Кадык камгалал министерстволары, Аптека эргелели, райсоветтер күүскомнары хову турлагларынче, хову-трактор бригадаларынче болгаш тараа хүлээп алыр пунктуларже бараан сөөртүрүн калбартыр, тараажыларның медицина хандырылгазын экижидер.

Иштики херектер министерствозу август 10-га чедир колхозтарга болгаш совхозтарга, тараа хүлээп алыр пунктуларга ажаалда агрегаттарының, тараа складтарының, шаңнарның, нефтебаазаларның өртке удур камгалалын хынаар.

Көдээ ажыл-агый министерствозу, «Скотопром» трест, СЭКП райкомнары, райсоветтериниң күүскомнары тараа чидирин-биле демисел хемчеглерин ажылдап кылыр, комбайннарның тараа токтур черлерин дуглаар, ушкан болгаш чавыс тараа кезер херекселдерин кылыр, автомобильдерниң болгаш автокожугларның кузовтарын бедидер.

СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели дүжүт ажаалдазының үезинде массаполитиктиг ажылдың планын август бетинде кылып доозарын, хову турлагларын белеткээрин, оларны радиоприемниктер-биле болгаш коску агитацияның херекселдери-биле хандырарын, солуннар, журналдар чедирерин үзүктелдирбезин, лекцияларны болгаш беседаларны организастаарын, кинофильмнерни болгаш концерттерни көргүзерин, агитхуудустарны үндүрүп, ажылды үргүлчү түңнээрин СЭКП райкомнарынга, райсоветтер күүскомнарынга даасkан.

Партия, профэвилел, комсомол организациялары, ажыл-агыйлар, транспорт болгаш септелге черлериниң удуртукчулары ажаалда техниказын бүдүрүкчүлүг ажыглаар, дүжүттүң чидирин болдурбас, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер талазы-биле социалистиг чарышты бригадалар, агрегаттар болгаш бүгү тараажылар ортузунга калбартыр.

Үрезин уруушкуну-биле чергелештир күрүнеге тараа садарының планының күүсеттинген турарын болгаш мал чеминиң курлавырын тургузарын чедип алыр дээрзин ук доктаалда база айыткан.

ЧОННУҢ ЧААГАЙ ЧОРУУНУҢ ДУГАЙЫНДА САГЫШ САЛЫЫШКЫНЫ

РСФСР-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының үшкү сессиязы

Амгы үениң негелдезинге дүгжүн турар эки шынарлыг бараанларны бүдүрүп үндүрерин улам ковудедири дээрге, онгу беш чылдың социал программазының чеднишкинниг күүселдезиниң чарылбас кезээ болур деп партия санап турар. «Ол—партияның программыг айтыышкыннарын күүседири-биле дорт холбашкан политиктиг болгаш экономиктиг улуг ужур-дузалыг херек-тир» деп, эш Л. И. Брежнев XXV съездиниң индиринден чугаалаан.

Совет кижилериниң чаагай чоруу улгаткан тудум-на улуска бараанны чүгле хойнү кылып бээр эвес, а хереглекчиниң улгаткан негелдезин долу хемчээлдии-биле хандырар ужурлуг бедик шынарлыг бараанларны кылып үндүрериниң негелдези улам улуг боон кел чыдар.

Советтиг Россияга улустуң хереглээр бараанларын бүдүрүп үндүрерин ковудедири болгаш шынарын экижидери — РСФСР-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының үшкү сессиязының чугаалажып коор кол айтырыгларының бирээзи. Ол сессия июль 8-те Москвада Кремльдиң Улуг ордузунда ажылдап эгелээн.Ында Россия Федерациязының бүгү автономнуг республикаларының, крайларының болгаш областарының төлээлекчилери — депутаттар чыылган.

Эштер Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, Д. Ф. Устинов, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, И. В. Капитонов, М. В. Зимянин, К. У. Черненко оларны депутаттар болгаш аалчылар чылыы-биле уткаанар.

Сессияны РСФСР-ниң Дээди Совединиң Даргазы депутат В. А. Котельников ажыткан.

Республиканың Дээди Совединиң сессиялар аразында эрткен үеде мочээн депутаттары А. Я. Абашкин, А. А. Гречко, Д. В. Камынин, В. Н. Лебедев, Г. Ф. Попов, С. С. Смирнов, В. Н. Цветков, С. И. Штеменко оларның тураскаалын сактып, бут кырынга туруп ёзулаанар.

Чаа соңгуткан депутаттар В. Н. Макеевтиң, И. Н. Пономаревтуң, В. П. Масловтуң, Н. И. Журкинниң, Л. Н. Лавровтуң, А. И. Луковецтиң бүрүн эргелерин хүлээп коорунуң дугайында мандат комиссиязының илеткелиниң талазы-биле доктаалын сессия хүлээп алган.

Сессияның даразында хүн айтырыын бадылаан:

1. СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр республикага улустуң хереглез бараанларын бүдүрүп үндүрерин ковудедир болгаш шынарын экижидер талазы-биле Россия Федерациязының совет база ажыл-агый органнарының сорулгаларының дугайы.

2. РСФСР-ниң Чер иштиниң байлааның дугайында кодекизиниң төлевилелиниң дугайы.

3. РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыктарын бадылаар дугайы.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр республикага улустуң хереглел бараанларын бүдүрүп үндүрерин ковудедир болгаш шынарын экижидер талазы-биле Россия Федерациязының совет база ажыл-агый органнарының сорулгаларының дугайында илеткелди РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы депутат В. И. Воротников кылган.

Тайбыңны болгаш делегейниң айыыл чок чоруун быжыглаарының талазы-биле СЭКП-ниң болгаш Совет чазактың салып турар күжениишкинин совет кижилер, бомбүрзектиң депшилгелиг болгаш тайбыңга ынакшылдыг бүгү күштери изин-биле деткип турар деп ол чугаалаан. Россия Федерациязының бүгү ажылчы чоннары СЭКП Төп Комитединге, ТК-ның Политбюрозунга, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Леонид Ильич Брежневтиң бодунга коммунистиг тургузуушкуннуң өндүр улуг программазын боттандырары дээш могаг-шылаг чок ажылчорудулгазы дээш, совет улустуң чаагай амыдыралынче соксаал чок сагыш салыышкыны дээш ханызы-биле өөрүп четтирнишкинин илередип турар.

СЭКП-ниң XXV съездизи—шылгарацгай тоогулуг болуушкун, совет ниитилелдиң коммунизмче орукка хөгжүлдезиниң чаа чугула үе-чадазы болган деп илеткелчи уламчылап чугаалаан. Ниитилел бүдүрүлгезин дең-дески, бедик хөгжүдеринге болгаш ооң ажыктыг чоруун бедидеринге, эртем-техниктиг депшилгени дүргедедиринге, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге, улус ажыл-агыйының хөй-хөй адырларынга ажылдың шынарын бүгү хемчег-биле экижидеринге үндезилээш, улустуң амыдыралының материалдыг база культурлуг деңнелин көдүреринче Коммунистиг партияның угланыышкынын чайгылыш чок күүседири онгу беш чылдың кол сорулгазы деп съезд тодараткан болгай.

Улустуң хереглээр бараанларын бүдүрүп үндүрерин шалыпкыны-биле хөгжүдери—ажылчы чоннарның чаагай чоруун бедидериниң, амыдыралдың социалистиг овур-хевирин бадыткан тургузарының, бистиң партияның социал программазын чеднишкинниг күүседириниң материалдыг үндезини чогум-на ол боон турар. Улустуң хереглээр бараанларын бүдүрүп үндүрерин ковудедирин, амыдырал хандырылгазын болгаш садыгны экижидерин СЭКП ТК-ның партияның XXV съездизинге Отчёт илеткелинде амгы үеде шиитпирлээн турар ужурлуг эң чугула айтырыгларының бирээзи кылдыр көрүп турар.

Оратор Россия Федерациязының тоску беш чылдың даалгаларын күүсеткениниң түнелдериниң дугайын чугаалаан, ол чылдар иштинде республиканың национал орулгазының 32 хуу өскенин, ооң немедде өзүлдезиниң бештиң дөртүн күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улгаттырга-

(Уланчызы 2-ги арында).

„КАРА-ХААК“ СОВХОЗ: мал чеминиң белеткели

«Кара-Хаак» совхозтуң ажыл-ишчилери онгу беш чылдың баштайгы чылының планныг даалгаларын чеднишкинниг күүседир дээш күжениишкинниг ажылдап турар.

Ийи хонук бурунгаар совхозтуң ажыл-ишчилери ниитиниң малынга быжыг чем-суурпу тургузар дээш, чымыштыг кампанияны эгелээн. Механизатор херээнге 17 чыл стажтыг Леонид Георгиевич Байкалов совхозтуң суггатчыларының хандырганы суггаттыг люцерна шөлүнүң сигенин кестирин эгелээн. Баштайгы ийи хүнде дуржулгалыг механизатор 20 гектар черниң сигенин кестирген. Бо дээрге эзлчег планындан ийи ажыг катап ажыр күүсеткени ол.

Леонид Байкаловтуң бодалы-биле алырга, кескен сигенин доп-дораан ажаагаш, шөлдүң ийиги суггарылгазын чорудары чугула боон турар. Центнер сиген дээш, ооң шынары дээш мал чеми белеткээринге киргеп кижилерин администрация чери тодараткан.

Совхозтуң мал чеми белеткээр звенолары бо хүннерде бүрүн белеткеттинген. Малдың чемин белеткээр улустар ам каш-ла хонгаш, ижин эгелээр. Чүгле Кызыл хоорайдан безин 28 албан, организация черлериндеи хөй санныг кижилер кээп совхозка 281 тонна сигенин белеткеп бээр. Коммунистиг күш-ажылдың республика типографиязының төлээлекчилери боттарының даалгазын күүседири-биле мал чеминиң белеткелин чорудуп эгелей берген.

ЧУРУКТА: совхозтуң механизатору Леонид Байкалов-тур, ол —1973 болгаш 1974 чылдарның социалистиг чарыжының тиилекчизи деп хөрек демдээниң эдилекчизи. База ооң агрегады ажылда.

А. АЙР.

Фото Г. СИРОТИННИЦ.

Ажыктыын бедидериниң оруктары

ШЫНАРНЫ БАШКАРАРЫНЫҢ КОМПЛЕКСТИГ СИСТЕМАЗЫ

Будурулгенин ажыктыын болгаш продукциянын шынарын бедидери — чуртун хогжудедиинин амгы ус-чадалынын эң чугула сорулгазы деп СЭКП-ниң XXV съездиниң айытказын.

Улус ажыл-агыйын хогжудериниң бүгү ус-чадазында продукциянын шынарын экижидеринче партия улуг кичээнгей салып келген. Бо талазы-биле Львов областың партия, совет, ажыл-агый органнары болгаш ажылчынмаар, инженер-техниктиг ажылдакчылары улуг ажылды чорудун турар. Львов областың будурулгелериниң бо талазы-биле ажылын болгаш дуржулгазын СЭКП Төп Комитединиң чүүлдүзүнүп өөрүшкү, ону иштерилиринде сүмелеэн.

Львовчулар продукциянын шынарын башкарар комплекстиг системаны тургузарының мурнунда чуртун өске областарының, эң ылангыа саратовчуларның продукцияны үрелиишкин чок кылыр будурелринин системазын чогаалыкчы ёзу-биле ажыгаан эгелээн. Львов областың будурулгелери саратов системазын ажыглаан соонда бүгү-ле инженер-техниктиг ажылдакчыларның болгаш албан-хаакчыларының ажылыйын шынар талазы-биле коргузуглерин экижидерин башкарып, удуртуруне шилчээн. Оон түнелиинде чугле будурулгеде ажылдап турарларының эвес, харын бага бүгү-ле ажылдакчыларын, а ол ышкаш нимти будурулгенин болгаш оон салгылдарының ажылының шынарын тодарадып, башкарар аргалыг болган.

Львовчулар оон-биле кылызыгаарлаттынмаан. Олар продукциянын шынарын башкарарының комплекстиг, нимти системазын ажылдап кылгаш, керек кырында боттандырып эгелээн. Шилиг система комплекстиг болганда продукциянын шынарлыг болуруи хандырар бүгү чүүлдерни—оны чогаалаш тургузарын, кылыш үнүрерни болгаш ажыглаарын хаара тудуп турар. Адактын соонда ол бүгү негелдерни будурулгенин стандартчарыкка үдезиглаэш, чангызаай система кылдыр тургускан.

Львов областа продукциянын шынарын башкарарының комплекстиг системазын партияның область комитединиң дорт удурулгазы болгаш ССРЭ-ниң курстамаат институттарының киржилгези-биле тургуун, ажыглап эгелээн. Ону ажылдап кылырынга областың эртем-шинчилел институттарын, мурнакчы будурулгелерни хаара тутказын. СЭКП ТК-ниң доктаалында айытқанның мурнакчы будурулгелерни ол системаны тургузарынга кол дамыр чердер болгурган. Областың будурулгелериниң ажылдакчыларының болгаш чуртчуп, өске-даа областарының, республикаларының төлөлекчилериниң ук системазыле таныскылга ажылын база-ла от будурулгелерге эртирип турган.

Партия обкомунга, райкомнарынга, хооркомнарынга ол ышкаш үлетпүр будурулгелериниң партия организациязарынга-даа шынар талазы-биле тускай комиссиялар тургускан. Оларда киргеи кижилер мурнакчы дуржулганы нимтидепткирип, иштередир болгаш шынарны экижидер талазы-биле практиктиг дузаны көргүзер, эргежок чугула материалларны, документилерни тургузар, семинарларны организастаар, ук черниң болгаш бүгү чуртчун-даа дуржулгазының делегелелерин кылыр. Партия обкомунун, райкомнарының, хооркомнарының чанында комиссиялар үлетпүрүп гус-гус адырларының дуржулгазын өөренип, ону черниң гус-гус байдалынга тааржыктыр иштередип ажыглаарынга дузалаан турар.

Продукциянын шынарын башкарарының комплекстиг системазын чедиишкиниг ажыглаарының үндезини будурулгени механизастап, автоматчыдарының бедик деңнелп, ажылчынарның болгаш специалистеринин улуг мергежилп болурун барымдаалаш, бо талазы-биле область улуг ажыглы кылып чорткан.

Бо системаны ажыглаарының мурнунда белеткел ажыларын кылыр ужурлуг. Иштанган будурулгени организастаанының деңнелпи, будурулге черлериниң техниктиг хандыргылгазын, оларның хогжудешкинин кедир үезин болган кылып турар продукциязынга хереглелдин ниык өөренип көөр. Ол бүгүнү барымдаалап турган, областың будурулге черлеринде, райониарында болган хоорайларында продукциянын шынарын бедидерининг беш чыл иламын ажылдап кылган. Шилиг планнарга продукциянын шынарын башкарарының комплекстиг системазын тургузуп, ажыглаарының үе-чадазының болган хуусаларын тодаргай айытқан. Бөчүлекстиг системаны үретүнилдиг ажыглаарын чедип алыры-биле Львов областа улуг ажылдарны база кылган. Оң сорунга-биле хамыктың мурнунда коллектив кежигүнү бүрүзүнүн ажылының шынарлыг болурун чедип алырынга калбак массаларны чаара тударының эң чугула аргазы болур социалистиг чарыштыг үлем калбартырынче областың партия, профсоюзтуг болган комсомол организациялары онза интенсивтейин салып турар. Шынар коргузуглерин экижидер дээш социалистиг чарыштың кол-ла сорулгазы продукция бүрүзүнге күрүнениң Шынар демдээн тыпсырынче, башкарылганың комплекстиг системазын сайгырангайжыдарынче, продукциянын бедик шынарлыг болурун чедип алганнарның саның ковүгедиринче чүткүл бөөп артышаан.

Продукциянын шынарын башкарарының комплекстиг системазын ажыглаарының талазы-биле Львов областың будурулге черлеринин дуржулгазын бистин республикага баа калбаа-биле иштередир продукциянын шынарын бедидеринге эң чугула хемчег болуур. **С. ТАНАА,**
Бүгү-эвилел семинарының кирминчизи.

ШЫНАРНЫҢ ДЕМДЭЭН АЛЫР

МОСКВА. Күшпевонуң электрлатчы авазолуунуң молекулаларының эң сагыш садыл турар чүүлү кажылдың оруктарының болгаш шынарның бедидери болур. Шилиг бүгү продукцияны ыштынгы кылгаш-биле дүмей турар. Эрткен чылдарга болдарга, бо дүн үш катап хей ылымаалдар күрүнениң Шынар демдектериниг болган. Чижээ, ылымаал волокноға хендир тургузарын будурүп дидирүп турар цехте минут продукция 30 хуу болур. Будурулгенин оруктарының бедидери-биле чүүле сөөлгү беш жылдар иштинде бедик будурукчулуг 30 дераглелерни белекпеп кылган болгаш иштеретпеп.

ЧУРУКТА: мастер, коммунист В. Е. Щербинин (оң талазында) болгаш автоматтыг шүүмүүн тавариштырыкчызы Л. П. Городничев пехтерниң бирээзинде турары.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

АРАТ ОГЛУ АЛДАРЖААН

Мөңгүн-Тайганың шораанчарындан те-чүнүмә аннап, Каргы уунуға малчыннап, Мугур хөвүүнүдан тарбаганнаан амыдыран чорган арат Салчак Балчыр, бодунуң мергежээн ол бүгү ажылынга оглун—Кара-оолду чанчыктырын өөретккени бөөа билдингир. Коллективтиг ажыл эгелээн үеде, ук оол колхозтың маазы кадарып эгелээн.

Аныяк малын дестүнер эвес. Ол дээрге далайның халызынче шыммыксаар, тандының бедининге үнүксээр, кидин кыптыгын чөрүүр үе-ле болгай. Ачазындан чөпшөөреткеш, «АН-2» самолетка олурупкаш, Саадак сыныи ажыр Салчак Балчырович үжүүрүпкеш. Бүгүзевилел үжүр-дүзалыг улуг түдүгүнүң хоорайы Ак-Довурак ыяан чаа-ла бодарап эгелээн үеэи турган. Анаа келгеш, алдарлыг мастер Степан Мокураштың бызаачылар бригадазынга бактаап киргеи.

Иштиг эртемни чавыста, мергежил шингээдип алыры берге болбайнаан. Салчак Балчырович эге школа дооскаш, өөредилгезин уламчылаайн, аданынга дузалаашын малчыннаай бергеи. Чүгээрге санаттынар инек азы хей кажаазы бежин тудуп киргээн оол, ажылчын коллективтиң чаа кежигүнү болуп,-брустаи чуртталга бажыннарың тутуп киргээн. Хумдус ажылдаар, бежээ бирлиг бедидер школага өөренир турган. Алды чыда туржуп келгеш, дөртку разрядтың бызаачызы мергежилди шингээдип алган.

С. Б. Кара-оол 1966 чылдан эгелээш, Тываның база бир алдарлыг тудугжузу Ооржак Бомбуй-оолдуң дашчылар бригадазынче шилчээн. Бызанчы кижиге даш тудуг кылыры тергедешкек эвес, шуут өске болганда, катап чаазы-биле өөренип эгелээн. Чангыс туйбуну илигг туржук, дыргак «карандаш» хире хажыдар болза, алыс баргаш ону эдери дыка берге. Эзилдиргиг холукчаа-биле холбаалыг болганда, ылангыя сооктуң градузу бедик кышкы үеде даш тудугга ажылдаары белеи эвес.

Күзел турза, чүнү-даа чедип ап болур. Салчак Балчырович хүлөөнгемде күүседир, соглаанде харылзаар чангыс соотуг, бызыг соруктуг кижи. Нарын, уран арга-мергежилди ол кыска үеде база шингээдип апкан —дөртку разрядтың дашчызы, арматурщик-бетонщик апарган. Оон ылгыр шимчээшкини улам-на аян кирген, тудугнуг холдары аваапгыр апарган.

С. Б. Кара-оол 1968 оилдан эгелээш, ол бригаданың удуртукчузу болган. Оон башкарган коллективинге 1969 чылда коммунистиг хүш-ажылдың бригадазы бедик атты тывысканы, оларны күш-ажылче улам сорук киргеи.

Салчак Балчыровичиниң бригадазы Тывада бир сураглыг тудугжу Даңзырык Кадыр-оолдуң удуртқан бригадазы-биле аразында чаришпыт. Социалистиг хүзээлгени күүседир талазы-биле олар атчыр-дагчыр ажылдап турарлар. Кайы-даа бригаданың кежигүннери чаштыны негелдериниң талазы-биле чугле ниити көргүзүг эвес, ажылчынының, шынарының негелдевиче улуг кичээнгейин үгланыдырган.

Кожа бригадаларның аразында чаришпыг болуру боттоттарының дуржулгазын солчуп, чаа аргаларны шингээдип ажылдарынга ажыктыг дээрзин бригадир болгаш оон дашчылары бадыткан турар.

С. Б. Кара-оолдуң бригадазы ам байлак дуржулгалыг, оон өөренип ап болур чүүлдер хей апарган. Ол коллективке келгеи аныяктар хорчун тудугжуларның ачызында чуруму быжыг, мергежилп бедик кадрлар депшип турары өөрүнчүг. Дөртку разрядтың Доигак Оолак—Хомушку Кыжыл-оолду, Ортун-Назын Допул—Данил Сааяны тагдынгаш, бүгү тала-биле өөредип, мергежидип турары шынаан чижеэгерни айтып болур. Мария Хомушку, Михаил Энге оларның ам мурнакчылар апарганы база-ла таварылга эвес.

Тоску беш чыда Салчак Балчыровичиниң бригадазы мактадыг ажылдаан. Кызыл-Мажалыкта эът комбинадының тудуунга ажылдап турган. Даг-дүгүнден ылгалган бокторны Эдегей ажыр шуудар күчүдүг галереяларны кылышкан. Комбинаттың ийиги эдээзиниң кол корпузунуң тудуунга киришкен.

Будурулгенин ажыктыының болгаш шынарның беш чылында олар удам бедик көргүзүглүг болурунга бүзүредилг. Бригада улуг эвес, чүгле 14 дашчыдан тургустуган. Чангызы —шуптузу, а шуптузу—чангызы дээш демнег ажылдап турар. Амгы кылып турары Постоянный суурда 60 аал чурттаар бажыңның түдүүн бө чылын ажыглалга киирер хүзээлгези олар боттандырып шыдаар.

Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу, Коммунист Салчак Балчырович Кара-оолдуң хөрөөнге Күш-ажылчы Алдар орден, Тиилелгениң үжен чылы медаль чайнап чоруур база таварылга эвес. Арат оглу алдаржаан, чаагайжыдылганың хөрөөнге бараалгаткан оон бүзинныг ажыл-ижи моон соцгаар-даа бедик үре-түнелдиг болуру бүзүредилг.

М. ЭРГЕП.
Ак-Довурак хоорай.

ЭДЧ: САННАР БОЛГАШ ФАКТЫЛАР

● ЭДЧ кежигүнү чурттарының индустриязы 1971—1975 чылдарда экономика талазыбиле сайзыраигай чурттарга болдарга дорт катап дүрген хогжээн. Социализмниг дем каттыштырызга чурттары 1975 чылда Европаның экономикиг иштилежидге чурттарынга болдарга, үлетпүр продукциязыны ийи катап хөөнү будурген.

● ЭДЧ кежигүннери чурттарының атомнуг электри станциязарының ниити күжү 1980 чылда барык 70 миллион киловатт болур, а оларга электри энергиязын ажылдап кылары 200 миллиард киловатт-пак чедер. Бо дээрге чөвүлелдиң чурттарының электри энергиязынга хереглелиниң 10 хуулу болур.

● ЭДЧ кежигүннери чурттарының бараан саарылгазының хемчээли 1975 чылда 71 миллиард рубль болган. Бо дээрге 1970 чылга деңнээрге барык ийи катап хей боон турары ол.

● 1960—1975 чылдарга ЭДЧ кежигүннери чурттарга бөөдүс газын тывары 6,4 катап өскен, а нефть тывыжы 2,2 катап улгаткан. Одалгаэнергетика курлавырларының структуразынга бөөдүс газының дең-зүгүрү 7-ден 20 хуу чедир бедээн.

● ЭДЧ кежигүннери чурттарга тараа болгаш тараа-бобы культураларының чылда ортумак ниити чыыдаазы 1966—1970 чылдарга деңнээрге, эрткен беш чыда 12 хуу өскен, азы 225 миллион тонна болган.

● ЭДЧ кежигүннери чурттарның кадык камгалал болгаш медицина эртеминиң талазы-биле ажыктыг кадыг ажылдажылгазын ЭДЧ кежигүннери чурттарының 200 кол эртем-шинчилел институттары боттандырып турар. Олар ниитн күш-биле 350 чугула теманы ажылдап кылып турарлар.

● Эртнеи беш чыда ЭДЧ кежигүннери чурттарга 15 миллион чаагайжыды туттунган квартираларны ажыглалга киирген. Чөвүлелдиң кежигүннери чурттарының бүгү чурттакчы чонунуң 16 хуузу, азы 60 миллион от-буле чаа бажыңнарже көжүп киргеи. Беш чыл дургузунда бир квартираның ортумак шөлү 5 дерб-лчиин метрге улгаткан.

(СЭТА).

ЧАА ШАГААН-АРЫГДА

Чаа Шагаан-Арыгның тудугжу кызымак ажылдап турар мурнакчылар хей. Шилиг хоорайның тудуг индустриязының базазында ажылгие хайыышкынныг. Чылда 20 муң бетон блар корпустун болгаш 25 автомашинага гаражтың тудугунда ажылдап турарлардан Николай Антонович Амзараковтун удуртқаны тудугжулар бригадазы чаришпыш мурнуку одуруун эдлеп, кады ажылдап турар өөрүнүн хүндүткелин чаалап алган.

Дашчы Василий Кыснык-оол — комсомолчу. Шеригден чокта чаа халажын келген бо ажылык болдун ажылгырын прораб В. Бострияков мактап чугаалаар. Мурнакчы тудугжулар В. Егоров, Д. Санчаа, О. Кызыл-оол, Ш. Шаалы олар база-ла коллективте хүндүткелдиглерни одуруунда.

ЧУРУКТА: (солагай таладан) В. Егоров, Д. Санчаа, Н. Амзараков.

Сөзү, фотозу М. КАЛЧАННЫҢ.

ЧОННУҢ ЧААГАЙ ЧОРУУНУҢ ДУГАЙЫНДА САГЫШ САЛЫЫШКЫНЫ

РСФСР-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының үшкү сессиязы

(Эгезин 1-ги арында).

ының түнелиинде чедип алганын демдеглээн. Партияның аграр политиказын боттандырып чоруткаының түнелиинде үш чылдың эң-не таарымча чем агаар-бойдузунуң үезиндө колхозтарның болгаш совхозтарның ниити продукциязының чылда ортумак хемчээлин 15 хуу үзагаттырар аргалыг болган. Ажыл төлевирн улатқан, хереглелдиң ниитилелп фондузунуң төлевирлер болгаш чингеледер ковүдөө, чонунуң кижи санынга оолавитыр боттуг орулга 26 хуу немешкей. Чиик болган азып-чем үлетпүрүнүң чүс-чүс будурулге черлерин ишкылалда киирген. Улустуң хереглээр бараанчарын будурүп үндүрериниң хемчээли 24 хуу, а будуп-тура-амыдырал болгаш ажыл-агый хереглелдиниң кыпытарын будурүп үндүрери — 60 ажыг хуу өскен. Эрткен чылын чок 32 миллиард рубльдың ачы-дузазын алган, азы ол 1970 чылдаазындан будуп-чартык катап хей болган. Беш чыл иштинде күрүне болган кооперацияның садыынын барааи саарылгазы 30 ажыг миллиард рубльге, азы 34,6 хуу ковүдөөн. Дыка хей бараанчарның шынары бедик, ассортиментизи калбарган болгаш оларны чонга садыга ковүдөө.

Шинчалаа-даа республикада хереглеэл бараанчарын будуруп үндүрер талазы-биле чеэлээ-бүрү адырларының бараавларынга чонунуң хереглелиэ хандырар талазы-биле сорулгаларны күүседиримге киирип турар үлүгүү ылеткелчи дыпаткан. Чижээзээрге, хереглээл дүк, торгу болгаш дөйдан кылыр иостерниң дазарынга кылыгларының 76 хуузу РСФСР-ге, ылаптериниң бүрүк чартык кезии база Россия Федерациязынга омаажып турар. Эрткен беш чыда Россия Федерациязының чиик индустриязының будурулге фондузу 40 ажыг хуу өскен, 70 ажыг чаа үдүг будурулгелер ажыглалга киргеи, чүс-чүс будурулгелерни чаартын кылган болгаш эде дерээн.

Чиик, пос-таавы болган чурт үлетпүр будурулгелериниг шынарны, башкарарының комплекстиг системазын шинтээдип алган турар. Калинининиң окпеи будурер комбинадының «Россия бараанчарынга — оң эң шынар» деп кыйгырынга үндезиглеттиген социалистиг чарып калбаргап.

Россия Федерациязының культура-амыдырал болгаш ажыл-агый хандырылгазының бараанчарының хей нуруузун аар үлетпүрүнүң адырлары будурүп турар. Оларның хей нуруузунда продукциянын шынарын бедидеринче утланган комплекстиг демчегелерни боттандырып турар. Ол чорук хей хереглеттинип турар бараанчарны будурүпгеп болдургап.

Оон-биле кады чонунуң хереглел бараанчарын будурүп турарында улуг четпестерниң барын, оон түнелиинде чонунуң хүзээлгезин хереглел бараанчарының улам ыяай хогжудезинче улуг кичээнгейни ылеткелде салган. Чижээ, азып-чем үлетпүрүнүң техниктиг деңнелии элээп бедидер, ону таварыштыр турузарын экижидер.

Чүрттакчы чонну бараанчар-биле хандырарынга садыг эвээш эвес ролдуг. Садыг организациялары-биле хей будурүлге черлериниң сырый харылзаазы садыл алыкчыларының негелдерин долузу-биле хандырар аргазы бергеи. Чүрттакчы чонунуң негелдерин улам-на улуг болу берген болгаш яазы-бүрү социал-экономиктиг факторларның салгарынын хамаарыр болу берген. Шилиг байдалдарда чонунуң хереглел бараанчарын планизарын болгаш будурерин таварыштыр тургузарын организастаарының айтырыглары биргеи чертеннр үжүрдүзалыг болу берген.

Улустуң хереглел бараанчарын будурерин организастаарынга чугула рольду ажыктыг чоннар депутаттарының Советтери ойнаар деп, ылеткелчи демдеглээн. Хоойлуңуп тывысканы улуг эргелерни ажыглавышаан, олар массалыг хереглел бараанчарын будурүп турар будурулгелериниң ажыл-чорудулгазынга, оларның чагыртын турар чериниң хамаан чонга улуг салгарыны чедирип турар, аларны яазы-бүрү адырларының объектилериниң тудуун болган чаартылгазын Советтер боттарының контролюнга алганнар. Будурулгенин хей участоктарында будурукчу эвес чидиригиер, технологтуг чурумну үзээр чоруктар-биле демиседдиг депутаттар постуларын тургускан.

Будурулгени хогжудериниг болган улустуң хереглел бараанчарының шынарын бедидеринге эвээш эвес дуржугаганы Москва болгаш Ленинград хоорайларның, Татар АССР-ниң, Россия Федерациязының Куйбышев, Москва, Ростов, Саратов, Ярославль болгаш өскеда областарының Советтерин мөөнген алган. Массалыг хереглелдиң бараанчарын немей будурер болгаш шынарын бедидер талазы-биле курлавырларны ажыглаарының, чаа аргаларны тывар талазы-биле чамдык чер-чер Совет органнарының идепкейлиг эвес ажылгаан турары хомудаачыг.

Ооцу беш чыда бараанчарны будурерин ковүдөөр болгаш шынарын экижидер талазы-биле СЭКП-ниң XXV съездиниң салган харысалгалыг сорулгаларын күүседиринге совет, ажыл-агыйжы болгаш план органнарының идепкейлиг организачы ажылы негеттинер деп, ылеткелчи оналаан демдеглээн.

Чүүлү-даа мурнунда үлетпүрүнүң адырларын хогжудедин планнарны даэш республиканың Бүгүзевилел семинарының кирминчизи С. Танаа, Россия Федерациязының Министерстволарының болгаш ведомстволарның репзин болгаш харысалгазын бедидер, улуска бараанчарны будурүп үндүрүп турар будурулге черлериниң болгаш министерстволарның ажылын таварыштыр тургузар ужурлуг. Оон-биле кады чурттакчы чонга херек бараанчарны белеткеп кылырынга эрге-ажыктарынга эң-не улуг хире-чергеэл-биле ол дүүшкен турзун, садыл албас кылымаалдарны будурүп үндүрерни соксетсеш даэш, планнаашкынның, ортектер тургузарының, ийиг бөрүнүң системазын сайзыраигайжыдары эргежок чугула.

Улус ажыл-агыйының планнарын тургузарда чонунуң хереглел бараанчарын будурерининг чогуур специализастаашкының болгаш ажыктыг концентрастаашкының өөренип корбүшаан, үе бараанчарны кылыр будурулгелерни РСФСР-ниң деңнээрлериниг таварыштар хувааһ тургузарын бүгү удур өөренип көрүп чугула.

СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитилерлерни амыдыралта боттандырар даэш социалистиг чарыштың калбартырынга, Россия Федерациязының ажылчы чоннарын будурулгениң ажыктыг чоруун бедидер, ажымдың шынарын экижидер талазы-биле ону беш чылдың баштайгы чылында көскү чедиишкиннерни чедип алган. Республиканың үлетпүрүп өөрүп чартык чылда продукция саңгарының болгаш күш-ажылдың будурукчулуун бедидеринең күрүне планның хуусаа бетинде күүсеткенин оратор дыцнаткан. Чонунуң хереглел бараанчарын планнап ажыл 570 мля. рубльге будурген. Бистиң мурнуузуста туруп турар соруага болза, чедип алдынган чедиишкиннерни быжыглавышаан, 1976 чылдың планнарын болгаш бедиткеп хүзээлгелерни ажыр күүседирин хандырары болур.

Партияның XXV съездиниң хүзээл алганы социал-болгаш экономика тургузуушкунуун ондүр улуг программазын амыдыралга чедиишкиниг күүседир даэш Россия Федерациязының ажылчы чонпары бүгү күжүн болгаш чогаадыкчы энергиязын базар даарзын СЭКП ТК-га, Совет чалакка база СЭКП ТК-ның Чингипе секретары эш Л. И. Брежневке бүзүредин турарын оратор чугаазының төвүүнде медеглээн.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң сессиязы ажылын үргүлчеп турар

(СЭТА).

„СОЮЗ-21“: ЭСТАФЕТА УЛАМЧЫЛААН

(Ужудуп үнүүшкүндеи репортаж)

Әртенгиниң 7 шакта чурттуң космос шинчилелиниң кол пегивиң аар, дөрт кат базыш хире бедик «ожин» ожум ажыттынган, стартче орукту хостаан. Элээн каш неледи дургузунда космодромда эптелге-шенеледе корпуж деп адаткан бо бажың аажок улуг операшки залы ышкаш сагындырып тургап. Ак халат кеткеи специалистер баштай ракетага, оон соонда корабльге боттарының соолгу «хол ужүүн» салып, системаларны пиевеп, дериг-керекселдерни хынаан.

Ам ракета-даа, корабльда да чурттуукчуның чымчак тутку-уттарында бижыглаттынган, ужуп үнүүшкүн шеддүне ожүм бар чоруур тепловоотун баштарыкчызының аргезинде. Бис база ынаар утлаптывыс. Шак эрте-даа болза, хүн ужудун үндүрер системазының ракетаже утланган чечек салбактары дег фермаларын тургускан бетон плиталарны хөлчок илиптикеп. Тургузукчуның кан холу ракетаны чиигн-биле кодургеш, сан дөрт шиглей тургузуштуу. Элээн каш шарын өмес, ылаыылалдыг эдиглер соонда, салып үндүрер командазы ракетаның шуут сан-дөрт дээрже шигдеттингенин илеткеди. База ийи салбактар ракетаның корпузунда дегжи берди.

Өртемчейниң эртем корабльдерин тургусканы, дээрже үдеп турар чүс-чүс, муң-муң кижилерге бо дээрге, кезээде оорушкулуг байырлал болур.

А «Союз-21»-пиң программазы ажыл-биле шуут долдунган. Ол дугайын күрүне комиссиязының даргазы чугаалады. Ошту беш чылдың эң-баштайгы ужудушкуну — СЭКП-ниң XXV съездизиниң космос дугайында эртемниң мурпунга салган сорулгаларыңга совет эртемденнериниң болгаш специалистериниң боттут харызы бооп турар. Амгы үеде космос экипажтарының эртем талазы-биле копсультантызары геологтар болгаш геодезистер, гидрологтар болгаш нефтчилер, гляциологтар болгаш агаарметео талазы-биле специалистер бооп турар. Олар космостан черни шинчилээриниң аргаларын ажыдап кылып турар эртемденнер-дир.

Кандыг-даа «чай чок ажылдыг» болза, ужудушкүнче чоруп турарларга ол черле уттундурбас болур. Байконур космодромга болур шидыг тоогудүг болуушкуннарга тураскаал кылдыр паркта «Космонавт» гостиницазының чанында маадырлар аллеязын тургускан. Шина ангы-аңгы назы-харлыг-даа болза, дендески одурутларда чиигир-вогаан мяштар өзүп турар. Оларның эң бажында болгаш эң-не бедиинде мындыг бижик бар: «Юрий Гагарин одуртkан 1961 чылдың апредь». Одурутуның мырыңай тонгүзүнде чадаң мяшчыгаштар ортузунда ол одурутуның 35 дугаар ыяжын одуртур черни белеткеп каан. Амгы, 27 дугаар ужудушкун-биле гагарынчылер отрядының дазазының 35 дугаар космонавтызының адын кижр бижнир.

Салып үндүрериниң мурнуу чарында журналистер ол экипажтан:

— Бо профессия сизерге аназ-ла чанчыл апарган бе? — деп, айтырганнар.

Космос хевин беш удаа кедип турар Борис Волынов (ол «Союз-5»-ке ужудушунда аңгыда Быковскийнин, Береговойнуң болгаш Поповичиниң дублёру база тургап) ол айтырыгны биле тура-ла салган ышкаш сагындырган. Аназ-даа база анаа эвес-даа профессиялар чок-ла болгай деп ол бодунуң бодалын илереткеп. Космонавтывың опза чүүлү чүл дизе, оон чер мырыңың чурттакчызындан онзалалчак байдалга ажылдазары болур-дур.

— Ужудушкун саны-ла, корабль бүрүзү-де муң-муң специалистериниң күжү-биле салдынган пирамида ышкаш, ыштыпрылазының улуг ужурдузалыш, ол чорук оларның тус бүрүзүнүң күчүзүн улгаттырып, дең эргелиг экономиктиг чурт бүрүзүнүң бодувуң курлавырларыңа тураскаал кылдыр паркта «Космонавт» гостиницазының чанында маадырлар аллеязын тургускан. Шина ангы-аңгы назы-харлыг-даа болза, дендески одурутларда чиигир-вогаан мяштар өзүп турар. Оларның эң бажында болгаш эң-не бедиинде мындыг бижик бар: «Юрий Гагарин одуртkан 1961 чылдың апредь». Одурутуның мырыңай тонгүзүнде чадаң мяшчыгаштар ортузунда ол одурутуның 35 дугаар ыяжын одуртур черни белеткеп каан. Амгы, 27 дугаар ужудушкун-биле гагарынчылер отрядының дазазының 35 дугаар космонавтызының адын кижр бижнир.

Салып үндүрериниң мурнуу чарында журналистер ол экипажтан:

— Бо профессия сизерге аназ-ла чанчыл апарган бе? — деп, айтырганнар.

Космос хевин беш удаа кедип турар Борис Волынов (ол «Союз-5»-ке ужудушунда аңгыда Быковскийнин, Береговойнуң болгаш Поповичиниң дублёру база тургап) ол айтырыгны биле тура-ла салган ышкаш сагындырган. Аназ-даа база анаа эвес-даа профессиялар чок-ла болгай деп ол бодунуң бодалын илереткеп. Космонавтывың опза чүүлү чүл дизе, оон чер мырыңың чурттакчызындан онзалалчак байдалга ажылдазары болур-дур.

— Ужудушкун саны-ла, корабль бүрүзү-де муң-муң специалистериниң күжү-биле салдынган пирамида ышкаш, бедик кылдыр сагындырар — деп, ол чугаалаан. Чогум-ла олар мындыг корабльди башкарарын бистерге бүзүреткеп болгаш кижи төрелгетенге чаа-чаа билиглерни берээри деп идеген турар.

Ужудуп үеринің мурнуу чарында журналистер ол эж

(Этези № №148, 150, 160 «Шында»).

Сургууллардың арасында 21 нам кежигүнү, 9 аревэчи, 3 херээжен активчилер бар; кылып турар ажылын ап көөр болза, нам комитеттериниң, эге организацияларының секретарлары 10 кижи, аревэ комитединиң секретарлары 9 кижи, суму даргазы 5 кижи, күш-дамыр культуразының организакчызы 2 кижи, РТО үрүнүң даргазы 2 кижи, арбан даргазы 6 кижи, херээжиннер организакчылары 2 кижи бар болду.

Түр сургууллуң өөренирилери 24 хонукта барык бүдүн хүннерн-биле өөренип турган, программада көрдүнген чүүлдерни шуптузун сайгарып дооскан. Кичээлден хостуг өйде сургууллар бир катап хана солуунун үндүрген, бир катап конперт көргүскен, 6 кижи мөге хүрежиннге киришкен. оларның бирээзи шүүлген, шыдыраа маргылдазынга киришкен 4 кижиниң бирээзи үшкү черни эжелээн, хол бомбүүнүң командазын тургускаш, кожуун төөнүң командазы-биле ойнаашы, шуургага уттурган шак мындыг болду.

Өөредилгениң шынарын ап көөрге, О. Шыпаа сумузунда нам эге организациязының секретары Чүдүм, Бай-Даг сумузунуң аревэ комитединиң секретары Лагбуужан, Эрзиннің нам комитединиң секретары Кайлай, Качык сумузунуң даргазы Комбу, нам бөлүмүнүң башкызы Сундуй олар шымрак билигээнин көргүскеннер; БК(б)П-ниң допчу төөгүзүн өөренгенинниң түңнел кичээлинге одуруп-каш, чамдык эштериң тайылбыр бергенин сонуургап көрген. Тере-Хөл сумузунда намның активчизи Көгжей ССРЭ-го коллективизация чорукан дутайын черде эки тайылбырлады, мичаарга кожуун чагыргазының секретары Сырэт АРШ-тың командирн тораап хирезинде-де Столыпин реакциязының дутайында айтырыгга будулуп, булган чоруй харыылап шыдавады, оон соонда Шуурмак сумузунда арбан даргазы Сыдап 1905 чылдың революциязының база 1917 чылдагы февраль революциязының дутайында харыылап шыдавайн шак дүштү. Кичээлде-даа Чыргалдың сумузундан херээжен активчи Момбуужай, чогум боду херээжен чон ортузунда болгум башкызы кижи чорду, БК(б)П-ниң XIII съездиниң дутайында эрес-шоваа тайылбырлаан, эки биличп көргүстү. оон соонда О. Шынзадан эш Лаа ТАР-ның иштики, даштыкы политиказының дутайында илдик чок харыылап үнүп. Түр сургууллуң өөренирилерниң кирипкеннер черле кончуг эки-дир, шоолуг берге эвес дыл-ла болгай, хүннүн-не он шаа сестен донтадып ап турар болзуңдаа дораан өөренип бээр силер»—деп, ук эштериң сеткил-сагыжын чазамыктап кагдым.

Эмнелге ажылы-биле танышкаш, чоп совет эмнелгеге бүрүн бүтүрел, шинчидер, эмнедир, сүмележир даапп үзүктел чок кээп турар. Лыка-да хандыкшаан-дыр эвеспе деп бодадым. Эмнелге черинге төрүттүнген хой саннығ чапчарын Володя, Витя, Оля, Валя, Петя деп аттар-биле, хинин кескел эмчизинге адаалын алгаш, недер оозунга безин дыка оорүүр боор-дур. Улуг орус улуска араттарның идегелин, оорушкүзүн илерлеп турары моон безин илдең. «Эмчи» деп ат улуг хүндүткелбиле адаттынар, ак халаттыг кижини чоп кадыкшыдыңг болгаш амы-тыныңг өзүүл камгалакчызы деп сананып турар,- шитиг-саатты херээжиннер барык шупту эмчээ кээп божуур апарганы магалыг-даа, бир кайгамчык чедишкинивес бо-ла-дыр деп чоргаарал-биле бодадым. Самагалдайда кожуунуңг топ эмнелгелинде хелемечилер чедишпес бергеден турар. Эмчилеп ажылдавышаан, хелемечилеп турган эш Алдын-кыс үр хуусаалыг шолээлээр дей берген, улам-па байдал парыыдаан. Чамдык хелемечилериң очулгазы дендии пат, аза-муна кээп дүжүрерде, улам-па будулгавайн үндүрүп, идегээр аргажок апаар. Ам канчаар, дүн-биле тыва кижилер арапнга оларның кадыы даапп ажылдап, оларның дыл-домаан дыңнап турар болганывыста, тыва сестериң шөжөлеп канчанычоону-даа «Адың кым?», «Чү варып тур?» сут-сут дигилеп, сыныг дыл-биле бакка-сокка тывадаар-даа-дыр бис»—деп, ССРЭ-деп чалдып келген медицина ажылдакчылары чугаалай-дырлар. «Бистиң айтырывывыска тывадар хүлүмүүрүшаан дыдыртказ-кайдыр тывалай бээрге, чүнүң-даа ужуру билдинмес, кайывыс--даа тула берген, кезек олурулгар-даа бис, оон ам канчаар, арга чадаарда инчежин турган билчип аар-дыр бис». «Ынавганың бажың ыт чизин, ыңгыржаның бажың орт чизин» деп тыва улустуң үлегер сөзү бар чүве болгай. «Тыва дылды ооренип турар болгаш, чоп совет эмнелгеге бүрүн бүтүрел, шинчидер, эмнедир, сүмележир даапп үзүктел чок кээп турар. Лыка-да хандыкшаан-дыр эвеспе деп бодадым. Эмнелге черинге төрүттүнген хой саннығ чапчарын Володя, Витя, Оля, Валя, Петя деп аттар-биле, хинин кескел эмчизинге адаалын алгаш, недер оозунга безин дыка оорүүр боор-дур. Улуг орус улуска араттарның идегелин, оорушкүзүн илерлеп турары моон безин илдең. «Эмчи» деп ат улуг хүндүткелбиле адаттынар, ак халаттыг кижини чоп кадыкшыдыңг болгаш амы-тыныңг өзүүл камгалакчызы деп санаап турар,- шитиг-саатты херээжиннер барык шупту эмчээ кээп божуур апарганы магалыг-даа, бир кайгамчык чедишкинивес бо-ла-дыр деп чоргаарал-биле бодадым. Самагалдайда кожуунуңг топ эмнелгелинде хелемечилер чедишпес бергеден, кезек олурулгар-даа бис, оон ам канчаар, арга чадаарда инчежин турган билчип аар-дыр бис». «Ынавганың бажың ыт чизин, ыңгыржаның бажың орт чизин» деп тыва улустуң үлегер сөзү бар чүве болгай. «Тыва дылды ооренип турар болгаш, чоп совет эмнелгеге бүрүн бүтүрел, шинчидер, эмнедир, сүмележир даапп үзүктел чок кээп турар. Лыка-да хандыкшаан-дыр эвеспе деп бодадым. Эмнелге черинге төрүттүнген хой саннығ чапчарын Володя, Витя, Оля, Валя, Петя деп аттар-биле, хинин кескел эмчизинге адаалын алгаш, недер оозунга безин дыка оорүүр боор-дур. Улуг орус улуска араттарның идегелин, оорушкүзүн илерлеп турары моон безин илдең. «Эмчи» деп ат улуг хүндүткелбиле адаттынар, ак халаттыг кижини чоп кадыкшыдыңг болгаш амы-тыныңг өзүүл камгалакчызы деп санаап турар,- шитиг-саатты херээжиннер барык шупту эмчээ кээп божуур апарганы магалыг-даа, бир кайгамчык чедишкинивес бо-ла-дыр деп чоргаарал-биле бодадым. Самагалдайда кожуунуңг топ эмнелгелинде хелемечилер чедишпес бергеден, кезек олурулгар-даа бис, оон ам канчаар, арга чадаарда инчежин турган билчип аар-дыр бис». «Ынавганың бажың ыт чизин, ыңгыржаның бажың орт чизин» деп тыва улустуң үлегер сөзү бар чүве болгай. «Тыва дылды ооренип турар болгаш, чоп совет эмнелгеге бүрүн бүтүрел, шинчидер, эмнедир, сүмележир даапп үзүктел чок кээп турар. Лыка-да хандыкшаан-дыр эвеспе деп бодадым. Эмнелге черинге төрүттүнген хой саннығ чапчарын Володя, Витя, Оля, Валя, Петя деп аттар-биле, хинин кескел эмчизинге адаалын алгаш, недер оозунга безин дыка оорүүр боор-дур. Улуг орус улуска араттарның идегелин, оорушкүзүн илерлеп турары моон безин илдең. «Эмчи» деп ат улуг хүндүткелбиле адаттынар, ак халаттыг кижини чоп кадыкшыдыңг болгаш амы-тыныңг өзүүл камгалакчызы деп санаап турар,- шитиг-саатты херээжиннер барык шупту эмчээ кээп божуур апарганы магалыг-даа, бир кайгамчык чедишкинивес бо-ла-дыр деп чоргаарал-биле бодадым. Самагалдайда кожуунуңг топ эмнелгелинде хелемечилер чедишпес бергеден, кезек олурулгар-даа бис, оон ам канчаар, арга чадаарда инчежин турган билчип аар-дыр бис». «Ынавганың бажың ыт чизин, ыңгыржаның бажың орт чизин» деп тыва улустуң үлегер сөзү бар чүве болгай. «Тыва дылды ооренип

Июнь 28-те Кызылче чанып ора, Балгазында өкпе эмнелгезиниң санаторийинге кире дүшкеш, эмчилер коллективинге база дыштаныл турар улуска илетпел кылып бергеш. Аарыг улустуң эмнелгеге турары эки, чамдык кижилер сегин, 3—6 кг чедир семирип алгаш чанып турар, шинчидаа болза эмнелгеге ажылдакчыларының ортузунда политик-массалыг ажыл көшкек, радио эки дыңналбас, кино хаая келир, солуннарны кончуг хоюудалып эккээр.

Балгазындан каккаш «Чедер» курортка халдып келдивис. Мында дыштанып турар кижилер кылыр чүве тыптпас чаглаарап турар, хымыс чедишпес, малгаш алыр, хөлге эштир черлери үрелик болду. Культура ямызындан бир дарга келгеш, «Веселее работайте!» дей каашкаш, дедир буртла дидя деп чугааладылар. Моон ап көөрге Төөдеп келген ап шыбаавыла ажылдың иштинче хамылажайн, чүгүртүр кортеп ыцай болганы, чоругур сүмеги берип, негелдени тургуспааны тодаргай-дыр, мынчангаш оон нам-даа артпаан.

1940 чылдың 7 айның 1-де Бии-Хем биле Тес-Хем АРН кожкомарының чанында ажыктакп түр сургууп черлеринең ажылының дутайында доочу илеткелдерни ТАРИ ТК дыңнаан.

Бии-Хем . кожуунунга Түр сургууп өөредилгезин организастыг дооскан, аъш-чем, хонар-дүжер чер-биле сургууддарны эки хандырган, хостуг шактарда кино, шин көргүүп, күш-дамыр культуразының маргылдааларын эрттирип турган. Түңнел кичээлден илерээни болза шупту 20 сургууддуң биликн черле чүгээр болган.

Тес-Хемде Түр сургууп дутайында үстүнде чугаалаан болгай мен. Бичаарга бүгү кожуунларга эрттиргизээн түр сургууддар ында дузалыг болган, нам, бот-чагырга, аревэ ажылдакчыларының теория талазы-биле биликн бедидер, практика талазы-биле дуржулгалын байыдыр аргаиы бергеп.

Активчилерниң өөренир иузели улуг чүве толоюде, моон соңгаар түр сургууп черлерин эотпг үеде удаа-дараа ажылып, оларның программаларын үенкп негелдезинге дүүштүр чаартып чогаадыр болгаш шыырак башкылар-биле хандырар, сургууддарның составын, хар-назының кичээнгейлиг көрүп четчеңээр, ажылагай удуртукчуларын база өөредир сут-сут дээш чижектиг түңнелдерин үндүрген.

(Үзавчылыг).

Телевидение

ИЮЛЬ 9-ТА

8.00—«Частың он чеди шинчизи». Хөй сериалыг ураи-чечен телефильм. 4-кү сериазы.
9.15—«Шыдыраа школазы». Чайты цикл. Ийнги дамчыдыкка. Өөнүт.
9.45—«Урал тоолдарының чуртунда».
10.20—Орус ырлар концерти. РСФСР-ниң аддарлыг артизи О. Воронец Осипов аттыг академиктиг орус улустуң хөгжүм херекседдерииниң оркестрииң үдегеги-биле күүседир.
10.50—11.00—Чаңсар.
11.00—Медээлер.
11.10—«Эки бараанларны хөйлү».
11.40—«Хөглүг үннер». Өөнүт.
11.55—Урутларга фильмнер. «Аърганың улуг ишпы дутайында тоожу». Ураи-чечен өөнүт фильм.
13.10—Документалдыг фильмнер программазы: 1. «Баштайгы өөнүүш, үнелеп четпес мээң өөнүүш». Өөнүт. 2. «Ажыл-херекче сундулга». 3. «Есенин Грузиядаа». Өөнүт.
13.55—«Частың он чеди шинчизи». Хөй сериалыг ураи-чечен телефильм. 4-кү сериазы.
15.10—«Амыдыралдың социалистиг оюур-хевири болгаш чоннуң чаагай чорууу». 3-кү дамчыдыга. Дамчыдыгага ССРЭ-ниң Кадык камгалал министри Б. В. Петровский киржир. Политиктиг таиылбырлакчы Л. А. Вознесенский эрттирер. Өөнүт.
22.40—П. Чайковский. «Ромео биле Джульетта». Увертюра-фантазиязы. Өөнүт.
23.00—«Үе». Информастыг программа.

ИЮЛЬ 9-ТА

16.10—«Музыка чагыы».
16.50—17.00—Чаңсар.
17.00—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—Урутларга фильм. «Мактанымчы моортайның ужуралдары».
18.15—«Неделида болуушкуннарның тайылбырыг». Дамчыдыкка.
18.30—«Тускай батальон». Документалдыг фильм.
18.50—«Совет-моол пайырал айы». Дамчыдыкта.
19.15—Телефильм.
19.40—«Тывакның үделгези». Информастыг программа.
19.55—Чарлаалдар.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

20.15—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

20.25—«Частың он чеди шинчизи». Хөй сериалыг ураи-чечен телефильм. 4-кү сериазы.
21.40—«Амыдыралдың социалистиг оюур-хевири болгаш чоннуң чаагай чорууу». 3-кү дамчыдыга. Дамчыдыгага ССРЭ-ниң Кадык камгалал министри Б. В. Петровский киржир. Политиктиг таиылбырлакчы Л. А. Вознесенский эрттирер. Өөнүт.
22.40—П. Чайковский. «Ромео биле Джульетта». Увертюра-фантазиязы. Өөнүт.
23.00—«Үе». Информастыг программа.

АГААР

Бөгүн республикага бүргеп, аязыр, чамдык черлерге биче чаар. Барыын түк уттанныышкынның хаттың дүргени секундада 3-7 метр чедер. Агаарның температуразы даглыг черлерге 14-19, өске артканнарында—22-27 градус шилир.

Кызылга өскерлип каап турар агаар болур. Яаны-бүрт уттанныышкынның хаттың дүргени секундада 3-7 метр чедер. Агаарның температуразы 25-27 градус шилир.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ИЮЛЬ 9-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Чаанга оркестрлиг аалга» 10.00, 16.20, 20.50 «Ыры-ноорлуг ужуралдар» 12.40, 14.30, 19.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Ганс Рёкле болгаш аас» 10.35, 12.20, 14.05, «Узун дайын дутайында үр аевс ужуражышкыннар» 15.50, 19.20, «Цыган» 17.30, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Салым-хуу» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Порт» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ЧАПГЫ КИНОТЕАТРГА: «Лана болгаш олуң» 16.30, 18.20, 20.10 шактарда.

ӨӨРЕНИРЛЕРГЕ

БАЛГАЗЫННЫҢ № 2 КӨДЭӨ АЖЫЛ-АГЫЛ ПРОФТЕХУЧИЛИЩЕЗИ
1976—1977 ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЫЛЫНДА ӨӨРЕШКИЧИЛЕР ХҮЛЭӨП АЛЫРЫН ЧАРЛАП ТУР

Дараазында профессиялырга кадрларны белетиксер:
1. 3-кү класстың тракторист-машинизи,
2. 2-ги класстың хойку-механизатору.
Бо ийи салбырларга өөренирииниң хуусазы 1 чыл.
Училищеии дооскаиларга профессия аайы-биле разряд тыныгланыпың дутайында аттестатты болгаш механизаторнуп шынылгазын тыпсыр.
Өөренижилерни аъш-чем-биле, стипендия-биле, ажылдап кедер хеп-биле болгаш шинтиниң чурттаага бажыңы-биле хандырар.
Училищеге аныяк оолдарны болгаш кыстарны дараазында салбырларга хүлээп алыр:
а) тракторист-машинист салбырынга 16 хардан ыдыг эвес назылыг, 6 болгаш оон өрү класс дооскаиларны;
б) хойку-механизаторларның салбырынга 17 хардан ыдыг эвес назылыг, 8—10 класс дооскаиларны.
Училищеге киреринн күзээшпер директорнуң адынга бландырынгынын киирер, аиаа торуттунгенинин дутайында хереглелдп азы үндүр бижиттингеп паспортту, школадан характеристиканы, ВЛКСМ райкомундан чоруткан бижиктп, эртемниң дутайында хереглелдп, чурттап турган черинден шынылгазы, ог-бүлезиниң дутайында шынылгазы, 3х4 см хемчеглиг 6 фото-чуруктарыны, ажыл-агыйдан чоруткан бижиктп, ада-иезинин хүлээлгезин ноокаш киирер.
Чугаалажылганың түңнели-биле училищеге хүлээп алынышкынны киреринің экзаменнери чокка чорудар.
Айтырыгларны дараазында адресче чорудар: Тыва АССР, Таңды район, Балгазын суур, СПТУ № 2, телефон 1-48. Почта индекизи 668342.

АЖЫЛГА ЧАЛАЛГА

«Кызыл үлетпүр тудуг» тудуг эргелелинге дөнтаамал ажылдаары-биле таңныылдар, мергежилдиг бызакчылар, дашчылар, тудуг эртемни чедип алырын күзээр ажылчыннар херек. Бэт кижилерни иштп чурттаага башкылары-биле, ог-бүлелиглерни эзирлеп бүзгаар квартира-биле хандырар. «Кызыл үлетпүр тудуг» ТЭ-ниң ажылдаар шагының үезинде айтырыглар салыр, телефон 99-33-81.

Каа-Хем хомур-даш разрезинге электрослесарьлар, дат деримгезин септээр талазы-биле слесарьлар, автомобиль септээр слесарьлар, чүдүрүкчүлер херек. Чадаана участогунга ажылдаары-биле Чадаана хөрөйгө электрослесарьлар херек. Ажылга хүлээп ап тура, квартираар-биле хандырар. Айтырыгларны дараазында адресче чорудар: Кызыл хөрөй, Каа-Хем разрези, тел. 2-24-48, кадрлар килдизи.

Чадаана хөрөй, хомур-даш разрези, кадрлар килдизи.

Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи
Аранчаа Кондаевич ОЮННУН
мөчээнин «Тес-Хем» совхозтуң дирекциязы, ажылчы комитеди болгаш колхоз Совет дыңнатпышаан. мөчээн кижиниң ог-бүлезиниге болгаш тоок эш-өөрүгге хаиы кажыдалын илергейлеп тур.

«РЕВИЗОР» БАЗА КАТАП ТЫВА СЦЕНАДА

— Улуг орус чогаалчы Николай Васильевич Гогольдуң сураглыг «Ревизорун» республиканың хөгжүм-шин театрының болуп артистери тыва дылга бир-ле дугаарында 1951 чылда ойнап күүсеткен. Ынчан театрның байдалы амгы шиңкаш ындыг-ла таарымчалыг, чедимчелиг эвес турган. Артистерниң билиг-медерели, аргамергежили-даа, дуржулгазыда ынчан «эрээн-шокар» турду. Ынчала-даа рольдарның харыысалгазын кижи бүрүзүле эки медереп билгеш, кызымаккай ойнаарын оралдажып турган. «Ревизорнуң» ынчан чүгле Кызылга ойнап турган. Көрүкчүлер хөй-ле чыглыр турду. Олар хөй болган тудумна артист кижи улам хей-аът кирип ойнаар чүве, ону аргадуржулгамдан эскерип көрүп чор мен. Ынчан «Ревизорга» хөорай чагырыкчызы Антон Антонович Сквозник-Дмухановскийнин ролун ойнап турдум. А ам садыгжының ролун күүсеп турар мен. «Ревизорнуң» катап «дириилип» келгени өөрүмчүг-дүр—деп. РСФСР-ниң алдарлыг, Тыва АССР-ниң улустуң артизи Н. Өлзей-оол сактып чугаалады.

Шынап-ла, Н. Гогольдуң «Ревизорунуң» тыва дылга катап коступ келгени бистиң республиканың культура амыдыралында улуг болуушкуннарның бирээзи. Чээрби ажыг чыл бурунгаар сураглыг ол шинниң очулгазы парлалгага көстүп келген. Ынчан ону болүк тыва чогаалчылар демнежип очулдурган турган. Ам оон соонда театрның артизи Владимир Серен-оол эдип-чаган, хоюглаан соонда улам ижиктээп коскү.

Ук шинни Ленинградтың күрүнеиин академиктиг комедия театрының кол режиссёру В. С. Голиков тургускан. Чалдып келген аалчывыс «Ревизорнуң» тургузарынга бодунуң дуржулгазын тыва артистерге дамчыдып берип, улуг күүдениишкинниг ажылдааны үретүннелдиг болган. Тыва сценаза катап тургуступ келген сураглыг «Ревизорнуң» шимелде-каасталгазы-даа, идикхеви-дээ, артистерниң ойнап турары-даа ниитизи-биле эки деп үнелээш, комиссия ону хүлээп алган. Республиканың ажыл-ишчилеринге «Ревизорну» тыва артистер бараалгадың ангелээр. Көрүкчүлер кайы артистер кандыг рольдарны, канчаар ойнап турарын көрүп, чугаалажы бээр.

К. ТҮЛҮШ.

ТУРИСТЕР СЛЁТКА ЧЫЫЛГАН

Бистиң республиканың аныяк туристериниң слёду Таңды районунуң Сосновка суурунуң чанында долгандыр арга-зыны 5 үргээн чингир-ногаан аянга болуп эрткен. Слётка Эрзин биле Мөңгүн-Тайганың школачыларындан ангыда бүгү районнарның ортумак болгаш сес чыл школаларындан он-он кижи составтыг командалар киришкеп.

Слёттуң байырлыг ажылдышкынының соонда план ёзугаар лыжы-бүрү туристи маргылдаалар эгелээн. Бир-ле дугаарында аныяк туристер чернин уг-шинин карта-биле тыварының маргылдаазынга эки белеткевгенин көргүзүп, сес чыл школаларының арасында болган маргылдаага бирги черни эзлээн. Таңдының Кочетово биле Улуг-Хемниң Көк-Чыраа сес чыл школаларының өөренижилери тараазында шаннадыг черлерни алганнар.

Туристи амыдыралдың иштики чурумнарын шын сагыжының талазы-биле майгыннар аразынга корулде солуп болган. Оон негелдеери хөй талалыг: сагылга-чурумнуу, организастыы, шүтүм чыскаалынга озалдавайн кедири, майгынларның иштин-даштын арыг-силиг тургузары дээш оон-даа өске. Бо бүгү негелдеерни шын күүседиринге Ак-Довурак, Кызылдың № 15, Сарыг-Сеп, Чадаананың № 3 болгаш Көк-Чыраа школалары идепкейлиг киришкеннер.

Аныяк туристериниң республика слёдүнүн программазында тыва хүреш маргылдаазы база кирсеп. Ону аныяк негелер шыдаштайн маналп турган. Маргылдаа-даа эгелээн. Баштай он чыл школаларының командаларындан 32 моге хүрешкен. Маиаа Ак-Довуракта келген Владимир Колосов шүүлген. Кара-Хаак ортумак школазының өөренижизи Вячеслав Ензук үүгүрлешкен. Сес чыл школаларының өөренижилериниң аразынга болган хүрешке Хайыракан школазының мөгези Александр Бичө-оол чемпионнаан.

Республиканың аныяк туристериниң 23-кү слёду бөш хонук үргүлчүлээш, доозулган. Үргүлчүлеп келген маргылдаанын түңнелинде Ак-Довурак школазының пайыралдыг өөренижилери ортумак школалар аразынга болган маргылдаага шылгараш, шилчиир кубокту, бирги черлеиниң дипломун чаалап алган. Эрткен чылгы слёттуң тиидекчилери— Кызылдың № 15 школазының өөренижилери бо удаада ийнги черни алыр аргалыг болган. Улуг-Хем районуп Хайыракан школазының аныяк туристери сес чыл школаларының аразынга чемпионнаан, шилчиир кубок, макталга бижик-биле шаннаткан.

Республиканың аныяк туристериниң 23-кү слёду улуг олаг долгандыр оон-тогаа-биле доозулган.

Ф. ЖУРАВЛЕВ,
аныяк туристер слёдүнүң начальиигы.

ШАПКЫН ХЕМГЕ

Суг туризминиң мергежилгелериниң талазы-биле биетип республиканың команда талазы-биле бирги чер дээш маргылдаазы чоокта чаа Хүт хемге болуп эрткен. Анда Кызылдың «Демир-Сал», Тураниың туристчи клубтарынзан 40 ажыг спортчулар киржип, күжүн шепешкеннер.

Хүтүүн шапкын агымынга узун дурту 800 метр черге тускай кылдыиган 9 хаалгаларны быжыглап тургускан. Ол хаалгаларның чаңгыыннаа эртирбейн, оларга дегбейн шапкын хемни куду салдадып бадары ындыг-ла белеи эвее. Маиаа арга-дуржулгазы бедик, белеткели эки туристер шылгараар деп чүве илдең.

Суг туризминиң мергежилгелериниң талазы-биле ол маргылдаага ийи кижи ажер туристчи кыска хемелер-биле шапкын агымга тускай кылдыиган хаалгаларны арттеринге эр улустан Кызылдың «Демир-Сал» туристчи клубунуң кежигүннери Пётр Зверев биле Сергей Мельниченко олар шылгарааннар.

Суг туризминге бистиң республиканың шилиидек командазының спортчулары амгы үеде Иркутск хоорайга болур зона маргылдаазынга белеткенип турар.

ЧУРУКТАРДА: маргылдаа үезинде көргүзүглер.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотолары.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, баижы № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлаикчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизиниң 2-31-75, карылсалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи ииидирал киллизиниң 2-37-13, культуре киллизиниң 2-23-54, колоо ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үлетүүр киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информацияи бөлө совет туристчилер клиистериниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтериялың 2-12-45, секретарлаттың 2-23-35, солуи кылбейи бергеида 2-32-75 телефонче болгаар.

Тираж 16331. ЧАГЫГ 1722.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле ергелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, баижы № 1). ТС—01068.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 163 (10148) | 1976 чылдың июль 10, суббота | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 коп.

Сиген кезилдези

Россияның ажыл-агыйларында сиген кезип, белеткээриниң ажылы шуудай берген. Ооң мурнуу талакы районнарының соонда кара эвес хөрзүннүг зонаның, Чөөн болгаш Барымын Сибирьниң, Ыраккы Чөөн чүктүң ажыл-агыйлары ногаан мал чемнин ажаап, белеткээр ажылче калбаа-биле кирипкен. РСФСР-ниң Төп статистика эргелелиниң медээлин ёзугаар алырга, июль айның 5-ке чедир республиканың колхозтары болгаш совхозтары чайгаар үнген болгаш тараандаа сигенни 7,2 миллион гектардан кескен. Ол дээрге, сигенни кезип алыр дээн шөлдүң 23,5 хуузу-дур. Бо үеге чедир ниитизи-биле 2,6 миллион тонна сигенни кезип белеткээш, хүлээдип берген боон турар.

Ажыл-агыйлар сенаж белеткээринче улуг кичээнгей салып турар. Ону планнаан түңнүң барык үштүң бирин—8,9 миллион тоннаны онгарларда болгаш шыгжамырларда белеткээн.

Кышка удур сигенниң витаминниг далганын 750 муң тоннаны белеткээн, ол дээрге планның 30,7 хуузу-дур.

(СЭТА-ның корр.).

УЖУДУУШКУН УЛАМЧЫЛАВЫШААН

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. (СЭТА). Башкартынып чоруур «Салют-5» эртем станциязының бортунга космонавтылар Борис Волыновтуң болгаш Виталий Жолобовтуң ийиги ажыл хүнү июль 9-та Москванымы-биле 9 шак 40 минутада эгелээн. Экипаж станцияны ажыдар, борт системаларын, эртем аппаратуразын хынаар ажылды уламчылаан.

Телеметриктиг медээлер болгаш космонавтыларның дыңнатканы-биле алырга, станцияның борт системалары эки ажылдап чоруур.

Июль 9-та ажыл хүнүнүң төнчүзүнде космонавтылар биологтуг шенелделерни эгелээн. Ол шенелделерниң бирээзинге олар космоска ужудуушкунуң байдалында деңнел тудар аппараттың тургустунун келирин шинчилээр сорулга-биле балык үүргенезиниң өзүлдезин харагалзаарлар. Деңзи чок байдалда балыктарның кандыг болуруп олар ийиги шенелдеге өөренир. Ону кылыры-биле станцияда гуппи дээр балыкчыгаштарның аквариуму бар. Космонавтылар оларны хайгаараар, кинога тырттырар.

Чер-биле харылзаалар болгаш совет телевидениеге репортаж үезинде Волынов болгаш Жолобов ужудуушкун эки эртип турар, оларның кадыкшыл байдалы эки деп дыңнаткан.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының үшкү сессиязы

ЧОННУҢ ЧААГАЙ ЧОРУУ ДЭЭШ

Амгы үениң негелдезинге дүгжүп турар эки шынарлыг бараанларны бүдүрүп үндүрерин улам көвүдедири онгу беш чылдың социал программазының чедиишкинниг күүсеттинген турар ужурлуг кол чүүлдериниң бирээзи болур. Совет кижилерниң амыдырал-чуртталгазы улам экижээн тудумна, оларга эң-не эки шынарлыг, хөй ассортиментилиг бараанларны калбаа-биле кылып үндүрериниң негелдези база белип турар.

Россия Федерациязының Дээди Совединиң тоску чыыжының июль сесте Москвада, Кремльдиң Улуг ордузунда, ажыттынган үшкү сессиязының хүн айтырыгларының бирээзи чогум-на ол дугайында боон турар. Совет Россияга улустун хереглел бараанларын бүдүрүп үндүрерин көвүдедири болгаш оларның шынарын улам экижидери — депутаттарның кол кичээнгейинде турар.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин ёзугаар Россия Федерациязынга улустун хереглел бараанларын бүдүрүп үндүрерин көвүдедир болгаш оларның шынарын экижидер талазы-биле Федерацияның совет база ажыл-агый органнарының сорулгаларының дугайында РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы депутат **В. И. Воротниковтуң** илеткелиниң талазы-биле санал-онаа бериишкини июль сестиң эртенги хуралынга эгелээн. Анаа СЭКП-ниң Москва хооркомунуң секретары депутат **Л. А. Борисов**, ажылчы чоннар депутаттарының Москва область Совединиң күүскомунуң даргазының бирги оралакчызы депутат **В. П. Прохоров**, ажылчы чоннар депутаттарының Ленинград хоорай Совединиң күүскомунуң даргазы депутат **Л. Н. Зайков**, Бурят АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы депутат **Б. С. Семенов**, Костроманың В. И. Ленин аттыг хендир комбинадының пос-таавычызы депутат **В. Н. Плетнева**, ажылчы чоннар депутаттарының Алтай край Совединиң күүскомунуң даргазы депутат **В. Н. Раевский**, РСФСР-ниң чиик үлетпүр министри депутат **Е. Ф. Кондратьков**, СЭКП-ниң Свердловск обкомунуң ийиги секретары депутат **Е. А. Коровин** олар санал бергеннер.

Партияның Төп Комитединиң, СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневке баштаткан оон Политбюрозунун политиктиг шугумун болгаш практиктиг ажыл-чорудулгазын совет кижилерниң изии-биле чүүлдүгзүнүп турарын депутаттар боттарының чугааларынга демдеглеп турганнар.

Россия Федерациязының бүдүрүлге черлериниң ажылчы чоннары онгу беш чылдың даалгаларын күүседип эгелээрде, бүдүрүлгениң ажыктыг чоруун улгаттырары болгаш ажылдың шынарын экижидери дээш социалистиг чарышты улам калбартканын депутаттар онзалап демдеглээн. Пос-таавыны, аргыглыг болгаш дааралыг кылыгларны, идиктерни болгаш өске-даа продукцияны кылып үндүрерин дыка көвүдедир сорулга салдынган. Ынчалза-даа бүдүрүлге бүрүзүнде-ле ол сорулганы чедиишкинниг күүсетпейн турар. Чамдык заводтарның болгаш фабрикаларның бүдүрүлге күчүлерин чогуур хуусаазында ажыглалга киирип, ажылдадып шыдавайн турар болгаш фонд эгидилгези эвээжеп, ажыл шагын халаска чидирип турар чоруктар бар.

Улустун хереглел бараанларын бүдүрүп үндүрериниң улуг курлавырларының барын болгаш бо талазы-биле республикаларның, крайларның, областарның бүдүрүлге черлериниң болгаш министерстволарның тывынгыр ёзу-биле ажылдаарының аргалары хөй боон турарын ораторлар чугаалап турганнар. Чер-чер Советтери, бүдүрүлгелерниң удуртукчулары ындыг курлавырларны үргүлчү илередип тывар болгаш кижиниң хереглелин хандырары-биле холбашкан бүгү айтырыгларны мурнукузундан шынгыы көөр, кылып турар бараанларның санын болгаш оларның шынарын-даа үндезини-биле улгаттырарын хандырган турар ужурлуг.

Садыгның чугула ролюн сессияга онзалап демдеглээн. Садыгның чагыглары кылыгларның хемчээлин болгаш ассортиментизин-даа тодарадырының үндезини болуру билдингир. Ажылчы чоннарның чогаадыкчы идепкейин улам калбартырының, үнелиг эгелээшкиннерни коллективтерге массалыы-биле нептередириниң дугайында сагыш салырының чугулазы депутаттарның саналдарынга демдеглеттинген.

Июль сестиң кежээки хуралынга санал бээринге киришкеннер: Магнитогорскиниң В. И. Ленин аттыг металлургия комбинадының улуг оператору депутат **А. А. Сотников**, ажылчы чоннар депутаттарының Саратов область Совединиң күүскомунуң даргазы депутат **Н. С. Александров**, СЭКП-ниң Хабаровск крайкомунуң ийиги секретары депутат **Л. К. Обушенков**, ажылчы чоннар депутаттарының Владимир область Совединиң күүскомунуң даргазы депутат **Т. С. Сушков**, РСФСР-ниң садыг министри депутат **В. П. Шиманский**, СЭКП-ниң Омск обкомунуң ийиги секретары депутат **В. Н. Демченко**, Татар АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы депутат **А. М. Кетов**, Курскиниң идик даараар бүдүрүлге каттыжыышкынының ажылчыны депутат **Ж. Г. Захарова**.

Республиканың үлетпүрүнүң чиик, пос-таавы, аъш-чем болгаш өске-даа адырларының коллективтериниң улуг планнары болгаш бедиткен социалистиг хүлээлгелери совет болгаш ажыл-агый органнарының организакчы ажылын улам экижидерин негеп турарын депутаттар онзалап айтып турганнар. Ажылдап турар бүдүрүлге күчүлерин, материалдыг болгаш сан-хөө курлавырларын эң-не долузу-биле, бүрүн ажыглаарынче угланган тодаргай, ажыл-ишчи саналдарны депутаттар киирип турганнар. СЭКП-ниң XXV съездизиниң массалыг хереглелдин продукциязын кылып үндүрер талазы-биле салган сорулгалары ыяап-ла күүсеттинерин олар бүзүредип турганнар.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң сессиязы июль 9-та бодунуң ажылын үргүлчүлээн.

(СЭТА).

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

Бо чылдың июль 7-де РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң хуралы болуп, 1976 чылдың бирги чартыында РСФСР-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне планының болгаш РСФСР-ниң Күрүне бюджединиң күүселдезиниң түннелдерин чугаалашкан.

Россия Федерациязының ажылчы чоннары СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин удуртулга болдурбушаан, бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш калбак нептерээн социалистиг чарышка үндезилээш. 1976 чылдың бирги чартыында экономиканың хөгжүлдезинге болгаш улустун амыдырал деңнелин бедидеринге чаа-чаа чедиишкиннерни чедип алганын хуралга демдеглээн. Үлетпүр продукциязының хөй-хөй эн чугула хевирлерин бүдүрериниң планы болгаш социалистиг хүлээлгелери күүсеттинген.

Эртken чылдың бирги чартыынга деңнээрге, РСФСР-ниң девискээринге үлетпүр бүдүрүшкүнүнүн немей өзүлдези планда көрдүнген 4,3 хуунуң орнунга 4,7 хуу болган. Сайгарар продукцияның хемчээлиниң талазы-биле планны РСФСР-ниң бүгү үлетпүр министерстволары болгаш ведомстволары, Москва болгаш Ленинград хоорайларның, автономнуг бүгү республикаларның, крайларның болгаш областарның үлетпүрү күүсеткен, харын чүгле Тамбов, Камчатка болгаш Тюмень областарның үлетпүрү күүсетпээн. Үлетпүрге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү чыл планында көрдүнген 3,4 хуунуң орнунга 3,7 хуу немей өскен. Кол фондуларны 1975 чылдың баштайгы чартыында ажыглалга кииргениндеп хөйнү киирген, капитал салыышкынларның хемчээлдерин өстүрерин хандырган.

Көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрерин көвүдедиринче угланган чамдык чугула хемчеглерни көдээ ажыл-агыйга боттандырган. Мал, күш, сүт, чуурга садып алырының чартык чыл планы күүсеттинген. Час узамдыккан-даа болза, тарылганы организастыг болгаш кыска хуусаада чоруткан.

Чоннуң амыдырал деңнелин улам бедидериниң 1976 чылга көрдүнген хемчеглерин боттандырып келген. Күрүне болгаш кооператив садыының үүрмектеп садыглаар бараан саарылгазы 1975 чылдың бирги чартыынга деңнээрге, 4,5 хуу, чонга ачы-дуза чедирериниң хемчээли — 7 хуу, оон иштинде көдээ черлерге — 9,3 хуу немей өскен.

План күүселдезинде улуг четпестер барын РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң хуралынга база демдеглээн. РСФСР-ниң чамдык министерстволары болгаш ведомстволары, автономнуг республикаларның Министрлер Чөвүлелдери, крайкүүскомнар болгаш облкүүскомнар каттыжыышкын болгаш бүдүрүлге бүрүзү планны күүсеткен турарын хандырарының чугула хемчеглерин албаан, продукцияның шынарын экижидеринче, оон ассортиментизин калбартырынче ам-даа четпес кичээнгей салган.

Бүдүрүлгениң техниктиг деңнелин бедидери, хол-биле кылыр ажылдарны эвээжедири болгаш ажыглалга киирип турар бүдүрүлгелерни шиңгээдип алырының хуусааларын кызырары, ажылдап турар бүдүрүлге күчүлерин ажыглаарын экижидери-биле холбаалыг курлавырларны күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрерин хандырарының хемчеглеринге долу хемчээлге барымдаалап көрбейн турар. Капитал тудугда улуг четпестер бар, үлетпүрүнүн, көдээ ажыл-агыйның, социал-культура черлериниң дыка хөй объектилерин тударының планнары чедир күүсеттинмейн турар.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин, СЭКП-ниң XXV съездизинге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинге СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтин көдүрген чүүлдерин болгаш сорулгаларын барымдаалааш, 1976 чылдың алды айларында план болгаш бюджет күүселдезиниң түннелдерин ыяк анализтээрин, 1976 чылга онаалдаларны база социалистиг хүлээлгелерни күүседирин, ынчангаш онгу беш чылдың планнарын чедиишкинниг күүседиринге эргежок чугула таарымчалыг байдалдарны тургузарын чедип алырын РСФСР-ниң министерстволарының болгаш ведомстволарының удуртукчуларынга, автономнуг республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, крайкүүскомнарга, облкүүскомнарга, Москва болгаш Ленинград хооркүүскомнарынга РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели хүлээткен.

Капитал тудугга хамаарыштыр керээлиг ажылдаар тудуг организациялары-биле кады тудугда ажыл-херектериниң байдалын кичээнгейлиг тодарадып көөрүн, 1976 чылдың баштайгы чартыында болдунган хожудаашкынны узуткаарының эргежок чугула хемчеглерин боттандырарын база кол фондуларны, бүдүрүлге күчүлерин, чуртталга, коммунал болгаш культура-амыдырал угланыышкынының объектилерин ажыглалга киирер талазы-биле планда көрдүнген онаалдаларны чугаажок күүседирин хандырарын РСФСР-ниң министерстволарынга болгаш ведомстволарынга, автономнуг республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, крайкүүскомнарга болгаш облкүүскомнарга, Москва, Ленинград хооркүүскомнарга РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели дааскан.

Көдээ ажыл-агый культураларының дүжүдүн өй-шаанда ажаап алырынга техниканы болгаш материалдыг өске-даа эт-херекселдерни белеткээрин эн кыска хуусаада доозарының, 1976—1977 чылдарда мал кыштагладыышкынын чедиишкинниг эрттиреринге мал чемнерин белеткээриниң темпилерин күштелдирериниң, мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш күрүнеге садарын көвүдедиринге бүгү-ле бар курлавырларны болгаш аргаларны улам долу ажыглаарының эргежок чугулазынче РСФСР-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунун, «Россельхозтехниканың», ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтериниң күүскомнарының кичээнгейин РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели угландырган.

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң хуралынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. С. Соломенцев чүве чугаалаан.

(СЭТА).

Кострома областың ортумак школаларының көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге ажылдаарын күзээн доозукчуларының слёдунуң киржикчилеринге

Эргим аныяк өңнүктер!

Боттарының салым-чолун тараажыныңар, малчынның, тудугжунуң өндүр чаагай күш-ажылы-биле холбап, бистиң көдээ ажыл-ишчилеривистиң хүрээлеңинге каттыжар деп шиитпирлээн ортумак школалар доозукчулары силерге чүректиң ханызындан байыр чедирип тур мен. Силерниң эгелээшкиннеңер комсомолчуларның, чурттуң бүгү оолдарының болгаш кыстарының иштинден эң-не калбак деткимчени алыры чигзиниг чок. Школаларның хөй муң доозукчулары силерниң үлегериңерни эдерер дээрзинге бүзүрээр мен.

Өөрениң турган чылдарыңарда силер быжыг билиглерни чедип ап, өөреникчилер бригадаларынга күш-ажыл дадыгышкынының болгаш даандырган ажыл-херек дээш бедик харымсалганың баштайгы школазын эртип, шөлдерге болгаш фермаларга ажылдаарының профессионалдыг мергежилин алган болгай силер. СЭКП-ниң XXV съездизиниң көдээ ажыл-агыйны хөгжүдер талазы-биле салган сорулгаларын, ону специализастаарын болгаш концентрастаарын, үлетпүр үндезининче шилчидерин боттандырарынга идепкейлиг киржилге силерниң мурнуңарга чогаадыкчы күштериңерни болгаш инициативаңарны көргүзеринге, школага чедип алган билиглериңерни ажыглаарыңарга делгем аргаларны ажыдып турар.

Ынчаарга силер чедип алган чүүлдериңерге доктаавас, алган билиглериңерге сагыш оожургавас боор силер деп бодап тур мен. Бөгүн көдээ ажыл-агыйга чүгле анаа ажылчын холдар херек эвес, а амгы үениң техниказын билир, бедик мергежилдиг специалистер, бодунуң херээнин ёзулуг мастерлери херек. Мал фермазынга, тракторга азы комбайнга, колхоз азы совхоз бүдүрүлгезиниң кандыг-даа участогунга ажылдап тура, силер бодуңарның билиңерни, культурлуг болгаш профессионал деңнелиңерни үргүлчү бедидер, эртемниң болгаш техниканың эң чаа чедиишкиннерин өөрениң алыр силер дээрзи чигзиниг чок. Бо талазы-биле бүгү аргалар бистиң чуртувуста бар.

Силерниң күш-ажылчы намдарыңарның баштайгы чылдары—амыдыралдың харымсалгалыг шылгалдазы. Өөрүшкү-даа база хараадал-даа тургулаар. Ынчалза-даа силерниң-биле кады улуг эштериңер, кайгамчыктыг дагдыныкчылар ажылдаар. Олар шын шиитпирлер хүлээн алырыңарга кеззәде дузалап, сагыш салыышкын болгаш кичээнгей-биле силерни хүрээлеп, хоочун салгалдың дуржулгазы-биле чепсеглээр, бистиң ынак Төрээн чуртувустуң чаагай чоруунга кызымак ажылдаарынче чаагай сеткилдиг чүткүлдү силерге дамчыдып бээр.

Эргим өңнүктер! Силер амыдыралчы улуг орукче кирип турар-дыр силер. Ам улустун чедимчелиг чоруу, чурттуң байлакшылы силерниң күш-ажылыңардан база улуу-биле хамааржыр дээрзин сактып чоруңар. Төрээн чериңерниң эзэм болур бедик атка төлептиг болуңар, амыдыралыңарның хүн бүрүзү-биле улуг эчис сорулга—коммунизмни тургузарын чоокшуладыңар!

Л. БРЕЖНЕВ,
Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чингине секретары.

Бүдүрүлгениң ажыктыг чоруун бедидер

ЭРТЕМ - ПРАКТИКТИГ КОНФЕРЕНЦИЯ

СЭКП обкомунуң болгаш республиканың эртем-техниктиг ниитилелиниң организастааны «СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринге холбаштыр ниитилел бүдүрүлгезиниң ажыктыг чоруун бедидериниң аргалары» деп темага эртем-практиктиг конференция бөгүн Хову-Аксы суурга эгелээн.

«Тыва кобальт» комбинаттың «Металлург» Культура ордузунга ажыттынган конференцияны СЭКП Тыва обкомунуң секретары эш **Г. Н. Долгополов** ажыткаш, бүдүрүлгениң ажыктыг чоруун болгаш продукцияның шынарын бедидеринге СЭКП-ниң XXV съездизиниң кол кичээнгейин угландырганынга доктаагаш, эртип турар эртем-практиктиг бо конференцияның республиканың амыдыралынга улуг ужур-дузалыының дугайын онзалап чугаалаан.

Конференцияның программазын ёзугаар илеткелдер эгелээн. Эртем-практиктиг конференцияның кол темазынга хамаарышкан илеткелди СЭКП обкомунуң үлетпүр болгаш транспорт килдизиниң эргелекчизи **А. И. Пожидаев** кылган.

«Тыва кобальт» комбинаттың директору **А. И. Ванжа** «Эртем-техниктиг депшилгени дүргедедири — экономиканың хөгжүлдезинге кол айтырыг» деп илеткелинге бо талазы-биле ажылды комбинатта чорудун турарының дуржулгазын чугаалаан.

Дараазында бүдүрүлге күчүлерин дүрген шиңгээдип алырынче ажылчы чонну мобилизастаарының талазы-биле Тываның даг-дүгү болбаазырадыр В. И. Ленин аттыг комбинадында партия организациязының ажылының дуржулгазының дугайында ында партком секретары **Д. М. Свавильныйның**; бүдүрүлгениң ажыктыын бедидериниң факторларының дугайында ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Сибирь салбырының Тывада экономиктиг лабораториязының эргелекчизи, география эртемнериниң кандидады **К. О. Шантаржыктың**; кылып турары продукцияның шынарын комплекстиг башкарарының талазы-биле Львов областың бүдүрүлгелериниң арга-дуржулгазының дугайында СЭКП обкомунуң чиик, аъш-чем үлетпүрүнүн болгаш садыг килдизиниң эргелекчизи **С. С. Танааның** болгаш өске-даа илеткелдерни эртем-практиктиг конференцияга дыңнаан.

Конференцияның ажылында министерстволарның ведомстволарның, үлетпүр бүдүрүлгелериниң, тудугларның удуртукчулары, кол инженерлери, партия, совет ажылдакчылар киржип турар.

М. КАЛЧАН.

ДОНДА ТАРАА КЕЗИЛДЕЗИ

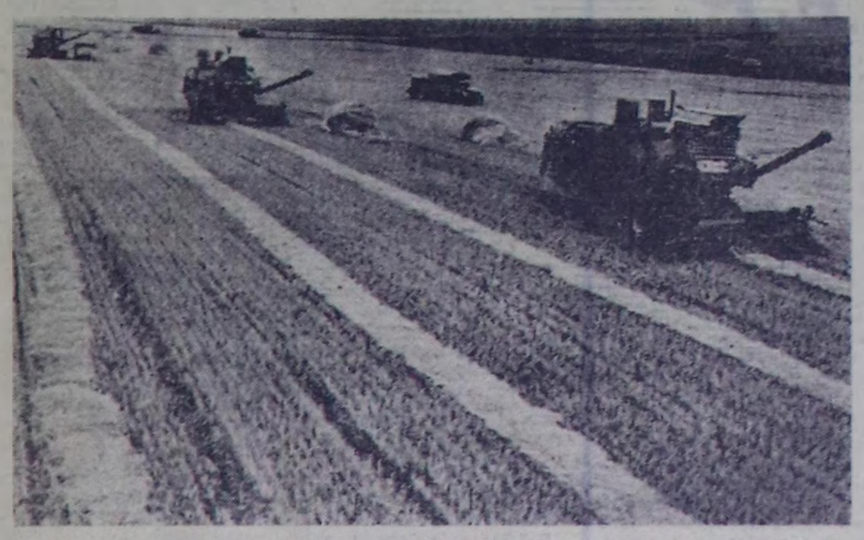

РОСТОВ ОБЛАСТЬ. Донда тараа кезилдези кидин түлүк. Бо чурукту «Орловский» дээр уксаа заводунуң шөлүнге тырттырган. Ажыл-агыйның механизаторлары бо чылын 8660 гектар тарааны ажаап алыр ужурлуг.

Эн бедик көргүзүглерни чедип алыр дээш социалистиг чарыш тараажыларның аразында баштайгы хүннерден эгелеп калбарган. Мурначчыларның аразынга звеночу В. Писаренкону, Г. Онуфриенкону, В. Кривенко баштаан комсомолчу ажаап-алыышкын-транспорт звенозун эдап турар.

ЧУРУКТА: В. Писаренконуң звенозунуң арбай тавычаларын белдүрүп болгаш бастырып турары.

В. ТУРБИННИҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Механизаторлар конкурузу

Россия Федерациязының Чөөн Сибирь зоназында кирип турар областарының, крайларның, АССР-лериниң механизаторларының чалгын чок андазын-биле чер чардырарының база эдикчи мастерлериниң конкурузу Тываның көдээ ажыл-агый дуржулга станциязынга болуп эрткен.

Конкурс-маргылдааның түңнели мындыг: чер чардырарынга Красноярск крайның шилиндек командазы шылгарааш, 229 балл-биле бирги черни алган. Ийиги черде Чита облазының, үшкүзүнде Тываның командалары. Оон дараазында черлерде Иркутск областың болгаш Бурят АССР-ниң командалары.

Хууда бирги чер дээш эрткен чидиг демиселге Красноярск крайның төлээзи Михаил Лукин тиилээн. Ону Чөөн Сибирь зоназының чемпиону деп кожаа-биле, бирги чергениң диплому болгаш жетон база 400 рубльдин өртектиг чүүлдери-биле шаңнаан. Ийиги черни дуржулга станциязының механизатору, республиканың эрткен чылгы чемпиону Владимир Катушев эглээн, үшкүзүнде Хакас автономнуг областың төлээзи Николай Столбов.

Херээжен механизаторларның иштинден Красноярск крайда «Красноозерск» райондан келген Екатерина Карванен бүгү негелделерни күүседип, бирги черже үнген. Чөөн Сибирьниң херээжен механизаторларының чемпиону атты анаа тывыскан. Ийиги черде Зоя Васильева (Чита облазы).

Аныяк оолдарның конкурузу солун болгаш чидиг демиселге эрткен. Чита облазындан келген Геннадий Игумов аныяк механизаторларның Чөөн Сибирь зоназының чемпиону болган. Тыва АССР-ниң аныяк механизаторларының чемпиону, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозта 17 харлыг Евгений Загкоздкин ийиги черни эглээн.

Эдикчи-мастер — техниканы эн эки билир. Бо мергежилге база солун маргылдаа эрткен. Чөөн Сибирьниң чемпиону атты Красноярск крайдан Владимир Меличенко алган. Ийиги черде Чөөн Сибирьниң эрткен чылгы чемпиону Юрий Ермаков (Иркутск область). Үшкүзүнде—Афанасий Ким (Чита облазы).

Конкурс организастыг байдалга эрткен. Оон онзагай чүүлдери болза: конкурстуң киржикчилериниң хөй националдыг болганы, конкурсту Тывага бир дугаар эрттиргени, чер ажылының культуразын бедидеринге чалгын чок андазынны ажыглаарының ажыкдузазының көску салдары, байлак дуржулганы солушканы болур.

Чөөн Сибирьниң область, край, автономнуг республикаларының эн дээре механизаторлары Тывага кээп, конкурсту эрттирип, дуржулгазын дамчыдып берген чорук бистиң республиканың чер ажылын сайзырадырынга идиг болуру чугаажок.

В. НАЗЫН-ООЛ.

ДҮҮН КЫЗЫЛГА

Дүүн Кызылга, СЭКП хооркомунуң хуралдаар залынга Моолдуң улустун революциязының болганындан бээр 55 чыл болур оюнга тураскааткан байырлыг хурал болуп эрткен. Хуралды СЭКП Кызыл хооркомунуң бирги секретары В. Б. Добромыслов ажыткан.

«Моолдуң улустун революциязының 55 чыл оюнун дугайында» илеткелди СЭКП Кызыл хооркомунуң ийиги секретары С. М. Кудажи кылган.

ЧАА ДҮЖҮТКЕ ТЕХНИКА

Чүрттүң барыын белгаш мурнуу таланы районнарда дүмүт ажаал алышшыныы хүн ыелган тудум улам малборып орар. Тараа назилаазын Орта Азиныың соом дарый Деннүп, Нубаныың, Заналназоның районнары эгелээн. Чаа дүшүттүң тараазын нысна хүүсаада чидирыг чок ажаал алырынга база ону күүрүне шыгжамырынга чедирериниг амгы үеның нарын техниказы улуг дузаны чедирип турар. Бо чылын дүмүт ажаал алышшыныы чидириг чок ажаал алырынга дузалаар немелде хемчегерниң дугайында партия белгаш чазаатың хүлээп алган доктаалын амыдыралга бүтүндүрүп дэмү үзеттүр амыдыралчылары иезазге кректиг машинаварны немей бүдүрүп эгелээн.

ССРЭ-ниң Иезза ажыл-агый министерствозу тараа ажаал алыр техниканы чүрттүң тараазы быжып эгелээн районнарын барымдаалап чүдүрүп чоруларының графигин тургускан. Ажаал алышшыным массалыг эгелээринге чедир колхозтар белгаш совхозтар тараа ажаал алыр 60 муң комбайнны немей алыр. Бо техниканы амгы үеде Узбекистанның, Грузиның, Азербайджанның, Молдавияның ажыл-агыйлары ап турар.

Украина ниитизи-биле бо чылын 11 муң комбайнны алыр планныг, чылдың бирги чартыында ооң хой санныг техника алдынган. Уралның, Барыын болгаш Чөөн Сибирьниң колхозтарынче, совхозтарынче 6 муң ажыг «Сибиряк» чүдүрүп чорутнан.

Амгы үеде мал чемининиң белетиелии илбэк фронт-биле чоруп турар. Ону дүргедирип, ылаңгыя сиазе ажаал алышшыныың чедиишиниг чорударын хандырары-биле 3 муң ажыг комбайнны хүүсаа бөтинде чорудары планда көрдүнген.

Чүрттүң барыын районнарының механизаторлары чигир свёнязын ажаал алырынга хынамчалыг белетиемнп турар. Бо культураны ажаазы-биле удаваа 70 муң ажыг комбайн үнүптер. Кодээ ажыл-агый машина тудуумуң ажыдаанчылары анаа немей беш муң комбайнны бээр деп шиитпирлээн.

Дүмүт ажаал алышшыныда ажыдап турар автотранспортту бедик бүдүрүкчүүр ажыглаазы-биле «Сельхозтехника» саавырларында техниктиг ажаазда пунктуларын организастаан.

Ногаажыларда

Туркменистанның шөлдеринде амданныг иогда аймаа массалыы-биле бижын эгелээн. Республиканың тараажылары бо чылын цементээп-биле 21 муң гектар черге бакчы культураларын тараан, ол дээрге эрткен чылда турганыидан оранчок хой. 178 муң тонна арбуэтарны, дыныларны ажаал алырынга четчир санныг техниканы белеткээн.

(СЭТА).

Чагыглар күүселдезин хандырар

Сөңгүкчүлэрниң депутаттарга бөрөөни болгаш оларны күүседирип-биле Советтериң хүлээп алган чагыглары күүседирип ажыдыы чоннар депутаттарының Советтериниң ажыл-чорудулгазының база бир чугула талазы болур. Тыва АССР-ниң чер-чер Советтери сөңгүкчүлэриниң чагыларын күүседир талазы-биле чогуур ажылдарны кылган болгаш кызыл-даа турар. Чагыларны амыдыралга бөттүндүрүп турар чорук Советтериң ажыл-агый болгаш культура тургузуушкуунуң херээн чедиишкинниг шиитпирлээринге бодунуң эдилеевиле база дузалап турар.

Эрткен сөңгүлдэ сөңгүткан чер-чер Советтериниң депутаттарынга сөңгүкчүлэрдэн киирген чагыларының 1656-ун күүседирип-биле хүлээп алган турган. Оон бээр эрткен үениң шиитиидэ 881 чагылар күүсеттингеп. Сөңгүкчүлэр чагыларының күүселдезин Монгун-Тайга Өөрү, Бай-Тайга районнарының чер-чер Советтери болгаш Кызыл хоорай Совецк болгай эвес организастаан келген, бо Советтер чагылар күүселдезин долгамал контролдаан күүсеттингеп. Оларның күүселдезиниң байдалын Советтериң сессиларынга, күүскомнар хуралдарынга дыка ооргарынга, күүскомнар хуралдарынга чугаалажып турар.

Сөңгүкчүлэрниң чагыларын боттандырар талазы-биле ажылды Кызыл районнуң Каа-Хем суур Соведи болган эвес чорудуп турар. Суур Советтиниң депутаттары чагылар күүселдезин долгамал контролдаан турарының түпелиидэ күүседирип-биле хүлээп алган 13 чагыттарының 12-си күүсеттинге бергеп. Сөңгүкчүлэрниң чагыын ёзугаар бо чылын 1200 ыяштыг чарып олуртканы 1,5 гектар ноолуг сөкөрин кылган, 2, 5 км дурттуг кудумчуну сайлаан.

Суур чаагайжыдылганыңга чурттакчы чоп идэнкейдиг киржип турар. Хүүда бөлүң тударды чүрүмчүттүүгэн. 140 олуттуг ыелиниң тудуг дооступ турар. Сууруун школазынга 9-ку класс ажыдап турар.

Сөңгүкчүлэр чагыларын күүседирип-биле холбашкан айтырыгларны Бай-Тайга районнуң Советтери сессиларга болгаш күүском хуралдарынга удаа-дараа чугаалажып келген. Чагылар күүседир талазы-биле хемчегларде оларның утказын, күүседир күүсеалдырын болгаш кижилерин тодаргаан анытылаан. Чагылар күүселдезин контролдаарынга долгамал комиссиларны, депутаттарны идепкейдиг киргиштирип турар. Чамдык Советтериң бо талазы-биле ажыдының дүржүлгазының байдыын база нептерелдин турар. Өөрү районнуң чамдык кыдээ Советтери база ынчаар ажыдап турар.

Үстүнде демдеглээн эки чүүлдер-биле чергелештер сөңгүкчүлэр чагыларын ханмылаар, чыыр болгаш оларның күүседирип организастаар талазы-биле чамдык районнар, хоорайлар, суурлар болгаш кодээ Советтериниң күүскомнарының ажыл-чорудулгазында цыцпы четрестер бар боон турар. Амгы үеге чедир республикада сөңгүкчүлэриниң 684 чагыларды, оон иштинде Чөөн-Хемчик районда 273 чагыларының 122-си, Каа-Хем районда 82-ниң 66-сы. Тожу районда 83-түң 50-си, Эрзин районда 77-ниң 22-си, Бөөн-Хем районда 83-түң 34-ү. Таңды районда 61 чагыгазарның 30-у күүсеттинмээн.

Сөңгүкчүлэр чагыларының четпес күүсеттинин турарының чылдагаанварын ооренип көөрге, үстүнде алаач районнарның чер-чер Советтери болгаш оларның күүскомнары чагылар күүседир талазы-биле организастыг ажыдыы бөлүктүрүлгэлерниң болгаш организациялардың удургучуларынан чогуур негелде салбайн турарында боон турар. Ол ыяшкаш бо талазы-биле айтырыгны Советтериң сессиларынга, күүскомнар хуралдарынга каан чугаалажып, чагылар күүседирин организастаар талазы-биле эки дүржүлганы пептерстейн турар.

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң «РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң сөңгүкчүлэр чагыларын түңнээр болгаш күүседир талазы-биле Дагестап АССР-ниң болгаш Пермь областың ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң ажыл практиказының дүгайында» доктаалын күүседир талазы-биле немелде хемчеглер дүгайында» 1976 чылдың март 10-да доктаалын күүседиринче чамдык чер-чер Советтериниң күүскомнары ам-даа чогуур кичээнгейни салбайн турарын демдеглээри чугула. Ол доктаалды күүседип турарының дугайында Каа-Хем, Чөөн-Хемчик, Тоо-Хем, Монгун-Тайга, Эрзин райкүүскомнарының киирген медээлеринде киргеп болгаш күүседирип-биле хүлээп алган чагыларының сайы-бедин мурнунда киирген медээлеринден нарыынак болгулаан. Бо дээрге чагыларның үчёдү болдып ол черлерде чүрүмчүттүүмаанын хөречилеп турар.

Чагылар күүселдезиниң амгы байдалы болза, бо чүгула ажылда бар турар четпестерин дарый таңдалдыр талазыбиле боттуг хемчегларин рай-он, хоорай, суур болгаш кодээ Советтериниң күүскомнары соңгаарладыышкын чокка алыры чугула дээрзип коргуун турар. Ол ыяшкаш Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң үстүнде айыткан доктаалын чер-чер Советтериниң күүскомнары ында көрдүнген хемчегларин айыткан хүүсааларының айы-биле ылап-ла күүседир үжүрлүт.

Күүседирип-биле хүлээп алдынган чагыларның боттанышкынын шиитпи контрольдаары, чагылар күүселдезин квартал саинда түңнеп, бо талазы-биле эки дүржүлганы пептерлирип чугула. Чагылар күүселдезиниң чоруп турарын сессиларга, күүскомнар болгаш диктаамал комиссиялар хуралдарынга чугаалажып, оларның күүседиичилериниден негелдеин күүскомнар күштелдирээ эки.

СКП-ниң XXV съездизиниң негелделеринге дүүштүр Советтериң организас-массалыг ажылын улам идепкейжиттирип үдээлээш, чагылар күүселдезинге депутаттарны, активтерни болгаш бүгү ажылчы чоннарны калбаа-биле киргиштирип турган, сөңгүкчүлэриниң депутаттарга киирген чагыг бүрүзүн чогуур хүүсаазында, шынарлыг күүсеттинген турарын хандырарары чер-чер Советтериниң, оларның күүскомнарының чугула сорулгазы болур.

Ш. КАНДАН.

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң инструктору.

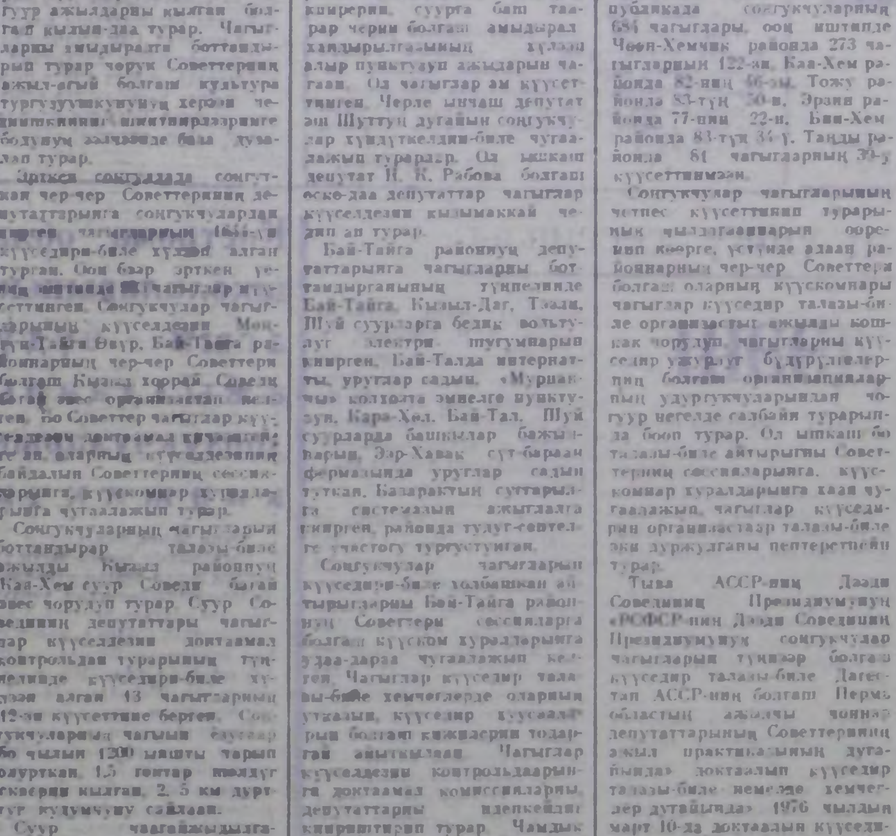

КРАСНОДАР КРАЙ. «Новомихайловский» совхозта Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, СЭКП-ниң XXV съездиниң делегады Борис Антонович Пономаренкого баштаткан ажаал алышшыны болгаш транспорт ажемозу тараазы 7—9 хүннериниң иштинде ажаал алыр. 30 муң центнер тараазы бастырар деп шиитпирлээн.

Бо чылын звено «Колосс» деп ийи чаа комбайннар алган, оларның бирээзин Б. А. Пономаренкого бергеп. Ол болза Таганрогтуң комбайн заводунуң комсомолчуларының бедээ болгам.

ЧУРУКТА: ажаал алышкын болгаш транспорт звеноозу (солагай талазындан оң талазынче) Евгений Пономаренко, звенону Борис Пономаренко, Виктор Шатов болгаш Николай Кузьменко олар.

Е. ШУЛЕПОВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Хандырылгаңар кандыгыл?

ЧЕТТИРДИВИС ДЭЭР

Садып алыкчы кижи магазинге кире бээрге оон иштии арыг-сидиг, бараалнары ворум-чуруумуг, аянныг делгеттинген болза, оон сеткилинге дыка таарымчалыг. А бир эвес садыгжыны эптиг-ээлдек, шеверии болза, кижилер дыка ооруур.

Бистиң Тожу районнуң Ий суурда аъш-чем магазининге кире бээрге, оон бүгү байдалы үстүнде биилээнивис ыяшкаш ыидыг таарымчалыг. Үк магазинииин эргелекчизи Нина Кол, черле бо суур чурттуг. школаны-дала маңаа доосхан. Сес чыл мурнунда Кызылга садыг училищезин доосхаш-да, төрээн Ий суурунга чедип келген, садыглап эгелээн. Бо аразында ол өре-самчыгдал-даа кылбады, чонунга ыидыг-ыидыг-даа дидиртип корбээн.

Нина Кол садып алыкчыларның бараанга хереглелинии хандырар дээш кызымак ажылдап чоруурларының бирээзи. Райпо складтарында бар-ла бараанларны ол чогуур үезинде үзүктелдирбейн экжеп турар. Садыгжы кижи чонунуң хереглелии четче хандырар дээш кызыл ажылдап турар болганда, оон планның даалгалары база эки күүсеттинери чугаажок. Ынчангаш Н. Кол ай, квартал планнарын үргүлчү ажыр күүседип келген. Совет садыгының чурумун шынгы сагып, планның даалгаларын эки күүседип турары дээш Нина Колду Тожу райпозунун бөлүктээр чери каш-даа удаа шаннап демдеглээн.

Ий суурнуң улуг-даа, бичиидаа чурттакчылары аъш-чем магазининиин эргелекчизи аныяк садыгжы Нина Колдуң кызымак ажылдап турары, садып алыкчыларга эптиг-ээлдек аажы-чаңы дээш ону хүндүлеп, мактап турар. Шынап-ла Нинаның холуидан хереглээн бараанын садып алгаш, «Четтирдим!» дээн кижини бо-ла керүп болуур.

Д. АИР-САНАА.

Беш чылдың кижилери

Шагаан-Арыгның дуржулга - механизастаттынган ажыл-агыйда мурнакчы, арга-дуржулгалыг ажылдакчылар хөй. Оларның бирээзи—Павел Михайлович Котликов. Хып дээн аныяк эр тургаш-ла, ол мацаа ажылдап эгелээн.

Аныяктарга билиг-мергежилии, арга-дуржулгазын күзелдин-биле дамчыдып берип чоруур хоочулнар бо коллективте эвээш эвес. Оларның бирээзи, арга-арыг камгалакчызының буянныг ажылынга 26 чыл ажылдаан Павел Михайловичиниң кызымак ажылы «ССРЭ-ниң арга-арыг камгалалының XX чылы», «Социалистиг чарыштың типлекчизи» деп хөрек демдектерин, Республиканың няш ажыл-агый эргелелинин, СЭКП райкомунун, райкүүскомунун, коллективиниң Хүндүлел бижиктери-биле демдеглеткен.

ЧУРУКТА: П. М. Котликов.

М. КАЛЧАННЫҢ фотозу.

Бергелерге торулбас-даа

Тос-тостуң ажыг соогу шонуп-даа чорза, чолаачы кыпкы Саяның кадыр-берт оруун шак саныпда чыырып орган. Бедик сынныы кырынче кедүрүлүп, чоошкулаан тудум, сагыш амыран, саадаашкыя чок чеде бээрииге бүүрээн. Саяи кырынга-ла үзээ, аалоран мыя бо ыяшкаш сагыдырган. Арттың сирти чаа-ла ажыттынып, коступ келгенде, хенертеи моторнуң тырттары ношкап, оод даажы өскерилген. Кезек болгаш-ла, «полуртполурт» кыяпып, каяа-ла ийик «могаттынгаш», туруп аар чыгы апарган. Хар-биле шыытыган кадыр Саяның кырынга дүрген чоруурумуң бир дугаар солукчуу-биле чамдыкта доктаап чораап, пат боорда үнүп келген.

Чер кудургайлаза-даа, орай дүн кыжайып, машинаның мотор быжыглаап кезээя каскаиаи эгелээн чолаачыны хөлединкеп. «Ферманың инектери ат болду. Чүгле сиген күжүбиле турар амытаннар болган. Дүрген кылдынар» дээп бодал, оон эът-мага-бодун дүргаар ток чүгүре берген чүве ыыгаш, баш иштинге караш кылынган.

Карбюраторшу үжулгаш, чаңып көөрге, оон иштинде инези элеп бакшыраш, үрелген болган. Ине бензининиң ыыы чарыгдавын хандырып тыдавас, ыиап-ла артыр бээр. Сеңгээр арга чок. Солуур дээрге, артык кезек аа албаан. Ам кайчаар—«думчукка тулганда, быдаа сүгжу» дээр үлегер чугаанны эдерип, карбюраторун катап салгаш, орукту оон ыиай уламчылаан.

Дөрт дугуй кырынга чугдур кылдыр чаңаттыпза-даа, карбюратору үрелген машина довуичүүтү куду каш километр баткаш, катаи-ла «каргыт-коргут» кыпкыш, бензин аргыжар хоолайжыгаш дамчыштыр етиныжы» бачыдап, дизиисейии эгелээн. Үрелиишкин чер алыспас-тыр деп чүвеин билгеш, шаанда сыын азырап турган совхозтуң дужүнга, орукчы-ла ажыттынып, ыыгаш-ла ыыгаш-ла ыыгаш-ла

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ЭКОНОМИКТИГ ДУЗАЛАЖЫЛГА ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ ХХХ СЕССИЯЗЫНДА

БЕРЛИН. (СЭТА-ның түсинэй корреспондентиларэр). Социалистиг экономика интеграциязының комплекстиг программазын ЗДЧ кежигүннэри чурттарның амыдырала боттандырып келгени социалистиг планныг амыл-ағыйның артык нүштүүнүң тедаргай илерзэшкини болган. Ол программаны хүлээп алганындан бээр эртнем беш чыл аны-дуңмалышны чурттарның амыл-агый тавазы-биле харылзааларының ээзэн быжыканы-биле болгаш кежигзэни-биле, ағарның экономиктиг комплекстеринің бот-боттарын немеп турарының нүштелгени-биле демдеглэттинген.

Ол чылдарның иштинде ЗДЧ кежигүннэри чурттарның индустриязы сайзырағай капиталистиг чурттарның үлетпүрүнден дерт катап дүрген хегжэзинин Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң ГДР-ниң найысылаашында эртип турар XXX сессиязының кирминчилэри демдеглэзинэр. Эртикен беш чыл иштинде ЗДЧ кежигүннэри чурттарда үлетпүр будурулдезининң хемчээзи 47 хуудга эскэн.

Социалистиг дем наттыштырылга нүрүнелэриниң чазак баштыңчылары сессияга чүве чугаалаашаң, нады амылдажылганың амгы үе-чадазын социализмни болгаш коммунизмни тургузарының оруунда шынар таваэы-биле чаа үе-чада ылдыр үнелеп көргеннер.

ЗДЧ кежигүнү чурттарның экономиктиг болгаш эртем-техниктиг күчүзү улам улуу-биле быжыынан, делегей экономиказында оларның туружу быжыглэнган.

Бо бүгү чаруи аны-дуңмалышны коммунистиг болгаш амылычын партияларның тедаратканы социал-экономиктиг хегжүлдениң коя сөрүлгазын — ашылчы чоннарның амыдырал дөңнелин чайгылыш чөнга бедидерин, чөннүң материалдыг болгаш культурлуг хереглелдерин улам долузу-биле хандырарын нүүседириңче угланышкынны чайгылыш чөнга чорудар арганы берген.

Комплекстиг программаны улаш ыңай нүүседири улам-на ханылап турар экономиктиг интеграцияга, социалистиг дем наттыштырылгазының чурттарының дүрген хегжүүрүнүң баразын болур деп, сессияның кирминчилэри саналаан.

ЭДЧ-ниң XXX сессиязы бодунуң амылын үргүлчүлөвишаан.

Ю. БОРИСОВ, В. ПЕТРУНЯ.

НИИТИ ЭЧИС СОРУЛГА ДЭЭШ

Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның Берлин конференциязының түңнелдерин чугаалажып көрбүшаан, даштыкы чурттарның пардалга органнары болгаш политиктиг база хөй-ниити кесеү ажылдакчылары оңу Европа дөштүң аны-дуңма партияларының кады ажылдажылтазын быжыглаарының, оларның арасында харылзаалар-ның ниити хүлээп көрдүнген нормаларының үндезининге интернационалчы кады ажылдажылгазын хөгжүдеринің фактору апарган деп демдеглеп турар. Чүе ажыг чылдарда тугупуң тудукчулары коммунистер боол келген эң хүзүзүнүң эң-сеткил каттыштырылгазы биштиң үениште-даа бодунуң улуг ужур-дузазын бүрүү-биле арттырып турар дээр дугайында СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында илереттинген түүлүү таймбырларда онзалап демдеглеп турар. Ол эң-сеткил каттыштырылгазы Компартияларның болгаш ниити ажылчын шимчээшкинниң күүзүлүг база шылгатгыланган чепсээ болуп келген болгаш болуп артарда.

СОФИЯ. Делегейниң аңгы демиселинде, марксизм-ленинизминиң, пролетаржы интернационализминиң үндезинперинге коммунистиг шимчээшкинни быжыглаарының херээнде СЭКП-ниң аажок улуг родлун конференция база катап, чаңынаңчаа-биле илереткен деп неделя санында үпер «Погледа» деп болгаш солун бижин турар. Эш Л. И. Брежневтиң сураглыг чугаазы чүде амгы үениң эң чугула айтырыгларына принципиалдыг, тода болгаш бот-тут харынны берген эвес, харын делегей амыдыралының соңгаарлалыпкын чок ёорудгаларынга кичээнгейни база угланылырган деп солун демдеглеп турар. Ол чугаа-дарда тугупуң тудукчулары коммунистер боол келген эң хүзүзүнүң эң-сеткил каттыштырылгазы Компартияларның болгаш ниити ажылчын шимчээшкинниң күүзүлүг база шылгатгыланган чепсээ болуп келген болгаш болуп артарда.

СОФИЯ. Делегейниң аңгы демиселинде, марксизм-ленинизминиң, пролетаржы интернационализминиң үндезинперинге коммунистиг шимчээшкинни быжыглаарының херээнде СЭКП-ниң аажок улуг родлун конференция база катап, чаңынаңчаа-биле илереткен деп неделя санында үпер «Погледа» деп болгаш солун бижин турар. Эш Л. И. Брежневтиң сураглыг чугаазы чүде амгы үениң эң чугула айтырыгларына принципиалдыг, тода болгаш бот-тут харынны берген эвес, харын делегей амыдыралының соңгаарлалыпкын чок ёорудгаларынга кичээнгейни база угланылырган деп солун демдеглеп турар. Ол чугаа-дарда тугупуң тудукчулары коммунистер боол келген эң хүзүзүнүң эң-сеткил каттыштырылгазы Компартияларның болгаш ниити ажылчын шимчээшкинниң күүзүлүг база шылгатгыланган чепсээ болуп келген болгаш болуп артарда.

СОФИЯ. Делегейниң аңгы демиселинде, марксизм-ленинизминиң, пролетаржы интернационализминиң үндезинперинге коммунистиг шимчээшкинни быжыглаарының херээнде СЭКП-ниң аажок улуг родлун конференция база катап, чаңынаңчаа-биле илереткен деп неделя санында үпер «Погледа» деп болгаш солун бижин турар. Эш Л. И. Брежневтиң сураглыг чугаазы чүде амгы үениң эң чугула айтырыгларына принципиалдыг, тода болгаш бот-тут харынны берген эвес, харын делегей амыдыралының соңгаарлалыпкын чок ёорудгаларынга кичээнгейни база угланылырган деп солун демдеглеп турар. Ол чугаа-дарда тугупуң тудукчулары коммунистер боол келген эң хүзүзүнүң эң-сеткил каттыштырылгазы Компартияларның болгаш ниити ажылчын шимчээшкинниң күүзүлүг база шылгатгыланган чепсээ болуп келген болгаш болуп артарда.

СОФИЯ. Делегейниң аңгы демиселинде, марксизм-ленинизминиң, пролетаржы интернационализминиң үндезинперинге коммунистиг шимчээшкинни быжыглаарының херээнде СЭКП-ниң аажок улуг родлун конференция база катап, чаңынаңчаа-биле илереткен деп неделя санында үпер «Погледа» деп болгаш солун бижин турар. Эш Л. И. Брежневтиң сураглыг чугаазы чүде амгы үениң эң чугула айтырыгларына принципиалдыг, тода болгаш бот-тут харынны берген эвес, харын делегей амыдыралының соңгаарлалыпкын чок ёорудгаларынга кичээнгейни база угланылырган деп солун демдеглеп турар. Ол чугаа-дарда тугупуң тудукчулары коммунистер боол келген эң хүзүзүнүң эң-сеткил каттыштырылгазы Компартияларның болгаш ниити ажылчын шимчээшкинниң күүзүлүг база шылгатгыланган чепсээ болуп келген болгаш болуп артарда.

ПРАГА. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң Берлин конференциязынга чугаазында Европа дөлге амгы байдалга хаяы аналитик берген болгаш Хельсинкиге болган чөвүлел хуралга күүзүлүг идегин алган делегейге чавырлыпшкынның соңгаарлалыпкынның моон соңгаар канчаар хамыладырын деп айтырыгга үзе харынны берген деп Чехословакиянның «Правдазы» бижип турар. Эш Л. И. Брежневтиң Европага хайын орүүнүң аймылдыны болгаш оңу чайладырының эргежок чугулазын айтыканы бистиң боттут байдалдарывыстың нарын болуушкуннарын аналитик ниилиң хамызы-биле, оңу шынмыг көргеш-биле марксисчы-ленинчи теорияга улуг салыышкын боол турар.

ПРАГА. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң Берлин конференциязынга чугаазында Европа дөлге амгы байдалга хаяы аналитик берген болгаш Хельсинкиге болган чөвүлел хуралга күүзүлүг идегин алган делегейге чавырлыпшкынның соңгаарлалыпкынның моон соңгаар канчаар хамыладырын деп айтырыгга үзе харынны берген деп Чехословакиянның «Правдазы» бижип турар. Эш Л. И. Брежневтиң Европага хайын орүүнүң аймылдыны болгаш оңу чайладырының эргежок чугулазын айтыканы бистиң боттут байдалдарывыстың нарын болуушкуннарын аналитик ниилиң хамызы-биле, оңу шынмыг көргеш-биле марксисчы-ленинчи теорияга улуг салыышкын боол турар.

ВАРШАВА. Берлин конференциязы болза пролетариаттың улуг баштыңчылары Карл Маркс биле Фридрих Энгельстиң «Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!» деп өлүм чок дозуңгу салган хүнден бээр аңгы-аңгы чурттарның ажылчын шимчээшкинниң каттыштырып келген дедегейниң эң-сеткил каттыштырылгазының чугула ролдуун демдеглээн деп «Жолнеж вольности» солун редакция түүлүүнде чугаалап турар. Социалистиг болгаш капиталистиг чурттарның коммунистерни чүгле ниити мировоззрение болгаш ниити идеология эвес, харын онза чугула ниити соңгулгалар база каттыштырып турар дээрзин практика көргүзүп турар. Ол болза тамбың болгаш аңмыл чок чорук дээп, социал деп-шилге дээш демиселдиң айтырыгларынга онза хамааражып турар деп солун демеп турар.

ПРАГА. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң Берлин конференциязынга чугаазында Европа дөлге амгы байдалга хаяы аналитик берген болгаш Хельсинкиге болган чөвүлел хуралга күүзүлүг идегин алган делегейге чавырлыпшкынның соңгаарлалыпкынның моон соңгаар канчаар хамыладырын деп айтырыгга үзе харынны берген деп Чехословакиянның «Правдазы» бижип турар. Эш Л. И. Брежневтиң Европага хайын орүүнүң аймылдыны болгаш оңу чайладырының эргежок чугулазын айтыканы бистиң боттут байдалдарывыстың нарын болуушкуннарын аналитик ниилиң хамызы-биле, оңу шынмыг көргеш-биле марксисчы-ленинчи теорияга улуг салыышкын боол турар.

ЛОНДОН. Берлинге болган конференция Европаның коммунистериниң делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң чавырлыпшкынын быжыглаар дээш, социал деп-шилге дээш, социализм дээш демиселге эң-сеткил каттыштырылгазының удам быжыканын көргүскен деп, Великобританиянның Компартиязының Күүсөкөм кежигүнү Айрин Бреннан медеглээн. Буржуаа парлалгаларының барын талаың вомчукчударынга коммунистер партияларының арасында «чөрүдээлер» дугайында хоозуң түүлүү сыгаар дээш оралдажылшкынынары үндезин чогубиле буурап дүшкеп. Конференциянның бүгү чорудулгазы болза ажылчы чоннарның эрге-ажыктары дээш демиселди калбартырынга. Ниити-европа чөвүдел хуралының түңнел актызында бүгү түүлдерин долузу-биле боттандырар дээш демиселди калбартырынга коммунистер бүрүн шиитирлиг дээрзин көргүскен.

Конференциянның бүгү кирижичилери бистерге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң чугаазы аажок улуг совуургалды болдурган деп, Айрин Бреннан демдеглээн. Ол чугаада чавырлышкынының болгаш күрүнеер арасында бот-боттарынга ажыктыг тайбың кады ажылдажылгазының чаагай херээнге Совет Эвилелиниң принципиалдыг хандыкшылдыын база катап демдеглээн, тайбыңга ынакшылдыг бүгү күштерни сырый каттыштырарының эргежок чугулазын үндезилээн, делегей байдалыңның хөгжүлдезининиң перспективаларының талазы-биле сорукту бодалды илергейлээн.

Боттут байдалдарны ыттавайн баргаш, социалистиг чурттарны кандыг-бир «хаалгыг ниитизеге» кыдыр көргүзерин орадлажып турар буржуаа бижээчилерге Л. И. Брежнев шиитирлиг болгаш боттут харынны берген.

Берлин конференциязының түңнелдери Европаның ажылчын болгаш коммунистиг партияларының ажылчы чоннарының эрге-ажыктарына кады демиселиниге чугаажок дөгүм болур деп, Айрин Бреннан түңнелинде чугаалаан.

ВЕНА. «Фолькштиммэ» солун АКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, секретары Э. Шарфтың Берлин конференциязынга тураскаатказын түүлүү царлаан. Бистиң дайзынарывыстың ходунда турар массалыг информациянның чөпсектери коммунистиг болгаш ажылчын партияларының конференциязының буурап дүжерин үр үе дургузында чугаалаан келгеннер. Шынаарга ам олар конференциянның чедишкиннерин ыттавайн баар шаа чок болган. Парлалганың редакция тайылбырлары паймыралы чөнүлдиг эвес болбайнаан, оларда антикоммунистиг халдаашкыннар колдаа турар. Шынаарга-даа конференциянның болдурганы хейнымышкынныг чугаа Берлинге эң чугула политиктиг болуушкун болган дээр дугайын хөречалеп турар.

(СЭТА), июль 8.)

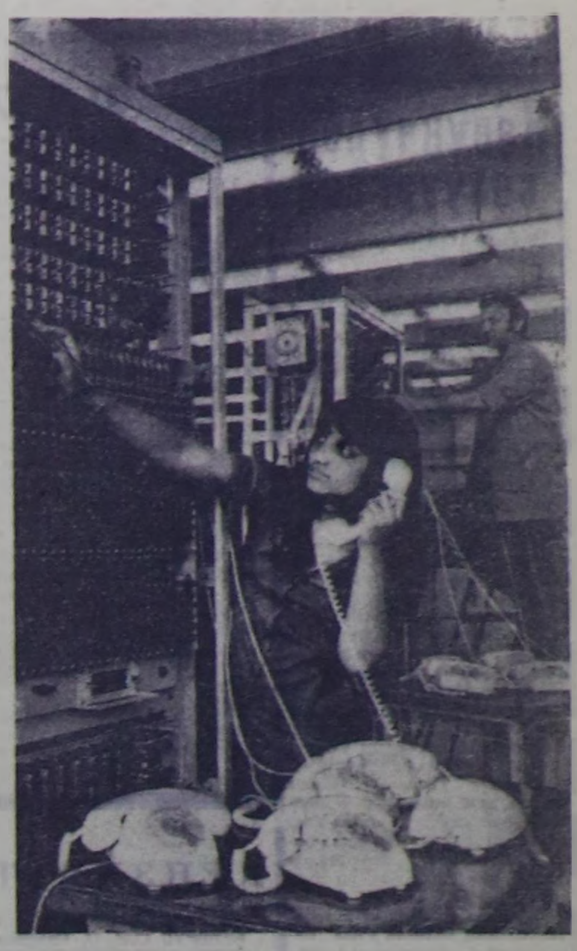

БУР. «БКП-ниң XV съездизиниң шиитирлерин—амыдыралга!» деп хоозуң-биле болгаш ажылчы чоннар ам ажылдаа турар. Софияда телефон болгаш телеграф аппаратуразының будурулге черинде совет ужудукчу космонавт Шаталов аттыг аныяктар бригадазы эдилеп ошаалдаларын үргүлчү ажыр күүседип келген. Ол чугле комчуг эки шынарлыг продукциянны будурер.

ЧУРУКТА: ССРЭ-же чорудар ужурлуг телефон станциязының дериглелерин Мария Александровананың болгаш Ангел Ангеловатуң хынап турарлы.

БТА—СЭТА-ның фотозу.

ТАЙБЫҢ ДЭЭШ ДЕМИСЕЛЧИЛЕРИНИҢ ДЫҢНАДЫЛЫ

ЖЕНЕВА, июль 8. (СЭТА). Чепсегленнишкинни дүжүрер талазы-биле комитетиң мында эртип турар хуралының кирижичилерине Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлели чепсегленнишкинни дүжүрер айтырыгларның талазы-биле дынадыгны кылган. Чепсегленнишкинни андере будурерин соксадыр дугайында Стокгольмның чаа Кыйгырыгы үнген. Кыйгырыгны деткиири дээш массалыг кампания делегейниң 120 ажыг чурттарында калбарган. Кыйгырыгның адаамга хөй миллион ажыг кижи аттарын салган деп, ук дынадыгда чугаалап турар.

Чепсегленнишкинни дүжүрери быжыг туруштуг болгаш демир эгиттинмес болдуун база политиктиг чавырлышкынга шериг талазы-биле бүгү делегейге чавырлышкын немешкен турарын чедип алырынче чүтөүдүү кылырын делегейниң янзы-бүрү системалыг бүгү чурттарын Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлели кыйгырган.

Улустарның айыыл чок чоруун болгаш тайбыны быжыглаар дээш Совет Эвилелиниң ам чорудуп турар хемчеглерин документиде бедии-биле үнелеп турар. Ядролуг чепсектиг чер адаанга шенээрин кызыгаарлаар дугайында 1974 чылда база ядролуг чепсектиң чер адаанга шенелдезимн тайбың сөрүлгага чорударының дугайында бо чылдың майза ССРЭ биле АКШ-тың арасында чардынган керээлерни деткээн.

Агаар-бойдусту шериг херээнге дүүштүр ишкипе, азы кайы-бир чуртка хоралыг кылдыр ажыглаар чорукту болдурбазының дугайында конвенцияны ажыллан кылырының талазы-биле ССРЭ-ниң эгелекчи саналын Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлели деткээн болгаш массалыг узуткаашкынның чепсээнин чаа хевирлерин болгаш системаларын ажылдап кылырын соксадыр дугайында ССРЭ-ниң киирген резолюциязын КНО-ның Кол Ассамблеязынга үлээп алганына байыр чедиргеп.

Чепсегленнишкинни дүжүрери чүгле чугула эвес, харын боттанып болур апарган амгы үеде ол сөрүлганы чедип алырынче делегейниң хөй-ниитизиниң саналь-оналын мобилизастаар кампанияны бүгү чурттарның күштелдиреринь документалде онзалап шыйган.

ПОРТУГАЛИЯНЫҢ КОМПАРТИЯЗЫ СОҢГУЛДА ТҮҢНЕЛИНИҢ ДУГАЙЫНДА

ЛИССАБОН. (СЭТА). Аңаа Португалияның Компартиязының ТК-ның пленуму болган. Пленумга июль 27-де болган президент соңгулдаларының түңнелдерин аналитэзэн болгаш чуртта амгы политиктиг байдалды сайгарып көрген.

Президент соңгулдаларынга реакционерлер чидиргеп турушторын катап эгидерин, политиктиг күштерниң деңнигүүрүн ескертирин чедип алырын, парламент соңгулдаларының түңнелдериниң сөрүлгага ужур-дузазын мегелеп көргүзерин оралдапканнар деп, ПКП ТК-ның пленумунуң резолюциязында демдеглээн. Президент соңгулдаларынга ини буржуаз партиялар болгаш социалистиг партия күжепиишкиннерин каттыштырганын түс чөрүнүң реакциязы болгаш делегей империализми бүгү аргалар-биле ажыглаарын оралдашкан. Оон дузазы-биле олар чуртта барын үзелдиглерниң хөй санның бадыткан көргүзерин, олче социалистерни хаара тударын оралдашканнар. Шынаарга-даа соңгулда кампаниязы болгаш президент соңгулдазынга бадылаашкын түңнелдерин сайгарып көргенинден алырга. Португалияның соңгукчулары реакционерлерниң политиказынга удур, соппартияның барын үзелдиглер-биле эвилелиниге удур улам-на идепкейлиг дөмиселиниң турарын көргүскен деп. ПКП ТК-ның резолюциязында демдеглээн турар.

Президент соңгулдаларының үениңде партияга хамаарылгазының талазы-биле тургустуунуп келген хуваалдадан соңгукчуларның ойталааны тодаргай көргүстүнген деп пленумнуң резолюциязында демдеглээн. Социалистиг болгаш ийи буржуаз партиялардың деткип турганы кандидат дээш муриунда эрткен парламент соңгулдаларынга бодаарга ол партиялар дээш 1 млн. кижи бадылаан. Компартияның кандидазы дээш республиканың хуралынга болган соңгулдага бадылаашкындан база авээш соңгукчулар бадылааннар.

Соппартияны чамдык соңгукчуларның деткивейн барганын соппартияның удургулгазының барын үзелдиглербиле эвилелдезиринің политиказынга одарның таарымаанында деп ПКП ТК-ның пленумунуң резолюциязына тайылбырааан.

Кедергей чөн үзелдиг болуктерниң соңгулда кампаниязының үезинде чорудуп турганы кажар-оптуг болгаш меге хоозуң президент соңгулдаларының сөөлгү түңнелдериниге үүлгедиглеринден делегейниң дөмпилгелиг хөй-ниитизиниге ханы сонуургалды болдурун, калбак харынны алган.

ЛОНДОН. Берлинге болган конференция Европаның коммунистериниң делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң чавырлышкынын быжыглаар дээш, социал деп-шилге дээш, социализм дээш демиселге эң-сеткил каттыштырылгазының удам быжыканын көргүскен деп, Великобританиянның Компартиязының Күүсөкөм кежигүнү Айрин Бреннан медеглээн. Буржуаа парлалгаларының барын талаың вомчукчударынга коммунистер партияларының арасында «чөрүдээлер» дугайында хоозуң түүлүү сыгаар дээш оралдажылшкынынары үндезин чогубиле буурап дүшкеп. Конференциянның бүгү чорудулгазы болза ажылчы чоннарның эрге-ажыктары дээш демиселди калбартырынга. Ниити-европа чөвүдел хуралының түңнел актызында бүгү түүлдерин долузу-биле боттандырар дээш демиселди калбартырынга коммунистер бүрүн шиитирлиг дээрзин көргүскен.

Конференциянның бүгү кирижичилери бистерге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң чугаазы аажок улуг совуургалды болдурган деп, Айрин Бреннан демдеглээн. Ол чугаада чавырлышкынының болгаш күрүнеер арасында бот-боттарынга ажыктыг тайбың кады ажылдажылгазының чаагай херээнге Совет Эвилелиниң принципиалдыг хандыкшылдыын база катап демдеглээн, тайбыңга ынакшылдыг бүгү күштерни сырый каттыштырарының эргежок чугулазын үндезилээн, делегей байдалыңның хөгжүлдезининиң перспективаларының талазы-биле сорукту бодалды илергейлээн.

Боттут байдалдарны ыттавайн баргаш, социалистиг чурттарны кандыг-бир «хаалгыг ниитизеге» кыдыр көргүзерин орадлажып турар буржуаа бижээчилерге Л. И. Брежнев шиитирлиг болгаш боттут харынны берген.

Берлин конференциязының түңнелдери Европаның ажылчын болгаш коммунистиг партияларының ажылчы чоннарының эрге-ажыктарына кады демиселиниге чугаажок дөгүм болур деп, Айрин Бреннан түңнелинде чугаалаан.

ВЕНА. «Фолькштиммэ» солун АКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, секретары Э. Шарфтың Берлин конференциязынга тураскаатказын түүлүү царлаан. Бистиң дайзынарывыстың ходунда турар массалыг информациянның чөпсектери коммунистиг болгаш ажылчын партияларының конференциязының буурап дүжерин үр үе дургузында чугаалаан келгеннер. Шынаарга ам олар конференциянның чедишкиннерин ыттавайн баар шаа чок болган. Парлалганың редакция тайылбырлары паймыралы чөнүлдиг эвес болбайнаан, оларда антикоммунистиг халдаашкыннар колдаа турар. Шынаарга-даа конференциянның болдурганы хейнымышкынныг чугаа Берлинге эң чугула политиктиг болуушкун болган дээр дугайын хөречалеп турар.

(СЭТА), июль 8.)

ЛИВАНДА БАЙДАЛ

БЕЙРУТ. (СЭТА). Аткылажылышкынны соксадыр дугайында Арэб чурттарының лигазынга чедип алдынган дугуржулга турбуже, барын үзелдиг дрюстнан партияларның шериг коозктери национал-патриотчу күштерге болгаш Удурдалышкынның палестин шимчээшкиниге удур дайынчы халдаашкынларын үргүлчүлээн. Өртикен хоюктарның иштинде бүгү чуртка 245 кижи өлүртикен болгаш 340 кижи болыглаткан. Ливан наймысылал мурнукчуу шыкеш электроэнергия болгаш сут чок. Азып-чем болгаш эмнер чедишпестээн.

Бейруттуң мурнуу-чөөн ыдымында турар палестиннерниң Тель-Заатар деп лагерининг камгалакчылары 17 хүн иштинде улаштыр аар артиллерияны, танкыларны болгаш ракеталарны ажыглаан турар барын үзелдиглерниң халдаашкынын өйтүр шаап келген. Оң үениң иштинде лагерь-же 50 хире халдаашкынны чоруткан, шынаарга-даа оон камгалакчылары ок-чепсек, сут болгаш азып-чем чедишпес турбуже, маадырлыы-биле камгаланып келген.

Империалистиг болгаш сионисчи болуктер-биле сырый харылзаалыг барын үзелдиг күштерниң баштыңнары Ливанның девисизэринде палестиннерни шуут чок кылырынче угланган үүлгедиглин кылып турар. Ливанга таарыштыр тургузуулга «ол чуртта палестиннерни чок кылбаан пааанда» чедип алдынмас деп, Ливанның барын үзелдиглерниң баштыңнарының бирээзи Шамун дорт мелеглээн.

Дайынчы хөлелиишкиннерин улам ыңай калбартырыпче болгаш политиктиг таарыштыр тургузуулганың бүгү оралдажылшкынларын бодурбазынче чүткээш, барын үзелдиг күштер июль 6-да туулчушкуннарның чаа фронтузуп ажыктаннар. Артиллерияның үз боолаашкынының соонда депшилгелиг партиларның контролюнда турар соңгу Ливанның Амнун деп хоорайынче халдаашкынны олар эгелээннер. Хоорайның камгалакчылары барын үзелдиг христиан партияларының отрядтарының элээп каш халдаашкынларын өйтүр шаапкан деп, Палестинаның информация агентилези дыңнаткан.

Шында дыңнадып турары-биле алырга, национал-патриотчу күштерге болгаш Удурдалышкынның палестин шимчээшкиниге удур дайынчы хөделиишкиннерниң адаан идепкейжээн барын үзелдиглерниң чөпсектиг отрядтарыга ок-чепсекти Израильдиң талазындан база берип турарының харазында болдупа берген.

СОВЕТ БОЛГАШ АМЕРИК ФИЗИКТЕРНИҢ КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАЗЫ

МОСКВА. Термоядролуг синтез болгаш плазма физиказының талазы-биле совет болгаш америк эртемденнериниң нады ажылдажылгазы үргүлчүлевишаан. Чээнга чаа америк болук физиктер «Токамак-10» дээр совет термоядролуг тургузугга шенелдеерге кириишкеннер. Термоядролуг энергия талазы-биле совет-америк таарыштырылга комиссиязының сессиязы бодунуң ажылын Москвага доознам. Аңаа нады кылган ажылдың түңнелдерин үндүрген болгаш келир үеде планны дугурмуп чугаалашкан.

ЧУРУКТА: «Токамак-10-га» шенелдеелдиң түңнелдерин чугаалажып турары. Сөлагай талазындан ол талазынче: Ч. Дони (АКШ), физика-математика эртемнериниң кандидазы Д. А. Щеглов, физика-математика эртемнериниң доктору В. С. Стрелков, Н. Н. Виноградов, Дж. Лайон (АКШ) болгаш Т. Тамано (АКШ).

А. ВОРОНОВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохроникази).

К-700 ТРАКТОРНУ ЧӨП АЖЫГЛААР

Амгы үеде бистиң республикада К-700 болгаш К-701 марканың чүс ажыг күчүлүг тракторлары ажылдап турар. Шынаарга оңгу беш чылдың чыл санында-ла К-701 марканың 45 тракторларын ажылагыйлар алыр.

Эртем-техниканың сөөлгү чедишкиннерин ажыглап кылган бо күчүтеннерни Кан-Хем районда «Тиилелге» колхоз эки ажыглап турар. Чылда бир тракторга оналаштыр 4024 гектарны ажылдап кылып турар. К-700 трактор-биле «Революцияның чалбыжыгы» болгаш «Ленинчи орук» совхозтарда чылда ажылдап кылышкын чүс-түзүнде 2938 болгаш 2763 гектар боол турар.

Моок-биле чергелештир республиканың чамдык ажылагыйлары бо техниканы көңүгүт четпес ажыглап турарын айтыр херек. Тракторларның хөй иелим чаңгыс ээлчег-биле ажылдап турар. Тракторларның ажылдап турарының үчүдүп, оларның кывар-чаар материалларны каңчаар чарыгдап турарын, техниктиг ажаалда-хыналданы кылып турарын демдеглеп, кылбайн турар. Техниктиг хынаалдасептелгени чогуур үезиниде чорутпас урмуктардан од машиналар үредир ужурга болганчок-да таваржып турар.

Бо тракторларның чылда ажылдап кылышкыны чамдык ажыл-агыйларда ДТ-75 тракторлардан белиг аажок боол турары чажыт эвес болгай. Кан-Хем районда «Октябрь 26 чылы» колхозта К-700 тракторунуң чылда ажылдап кылымышкыны 1436 га, а «Көк-Тей» совхозта болгаш Сыя-Хемде «Хадыңа» колхозта 600 гектардан биче-де ажыл турары ааваа чижек болур.

К-700 тракторларның хөй иелин оларга техниктиг хынаалда-септелгени чогуур үезиниде кылбайн турарындан үргүлчү үреливп, аваа турар чоруктар хөй. «Сыя» совхозта К-701 тракторну чүгле ажыл-агыйларның инженерлериниң харылсалга чок болганы-биле К-700 деп дөрт тракторуңуң үс картериниң хөлөптары үштүнө бергинивдеи пимчедикчилер шаандактаны берген. «Хадыңа» колхозка бир трактор база-да үс чок ажылдап турганындан үрелгеп.

Специалистиң индири

1052 мото-шак ажылдаан соонда оон поршень кезээн солуур ужурга таварышкан, а заводтуң магадыланыын ёзугаар алырга ол трактор 5000 мото-шак ажылдаан соонда ол кежекти солуур турган. Фильтрни шын эвес эптээнилеп ук тракторуң пимчедикчизи үрелгеп. Ол трактор бир ай иштинде агаар ырыглаар системазы үреливп турда ажылдап келгени ыдеээн. Регеддеп ёзугаар алыр болза, ай савында-ла, харында-даа ээлчег санында-да техниктиг көрүдлени кылыр ужурлуг болгай.

ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, Тока аттыг совхозтар бо тракторларның пимчедикчилерни болгаш дамчидыкчы коробкиларын үрээн. Ол тракторлар конструкциязы талазыбле ынын эптеттингеп турган, а үрелиишкиннің кол-да чылдагаанзы — техниктиг ажаалданы чорударынга ук чамдык колхозтар болгаш совхозтар үс ыңгажарының нестелдезини база хажыдын турар. Оон түңнелинде чугула үс хираанин, шынаар шык болгаш довурак кирип турар, ол чорук трактор көжектериниң чогуур хуусаазы ажылдаарынга улуг хоре чедирип турары илдең.

Тывааның кедэг ажыл-агый дуржаугга станциязы болгаш «Шамбалыг» совхоз ол тракторлар заводтуң магадыланыын хуусаазы четпээнде тракторларны адырын, чамар чорукторны болдурун келген. Оны болдурган чылдагаанларны демдеглеп биживейн турар. К-700 тракторларны ажыглаар талазы-биле инструкциязы шынгыы барымдаалаары чугула.

К-700 тракторларның техниктиг ажаалдаашкын чорудар туска пунктуларын, мындыг тракторларлыг ажыл-агыйларга тургузары чугула боон турар. Кывар-чаар материалдарны чарыгдап турарын, техниктиг ажаалданы чогуур хуусаазында чорударын, ажылдың үчёдүн тургузарын инструкциязында тодаргай айтыкан. Чүгле оңу шынгыы сагыыр херек. Ажыл-агыйларның кол инженерлери ажылдың үчёдүн дорт контрольдаар хүзээлгелиг. Трактор бурузуге техниктиг ажаалда кылганының дугайында лимит-үчёт дептерлерин тургузар.

Эдлчег бурузуңуң № 1 техниктиг ажаалдазын ажыл-агыйларга, а № 2 болгаш № 3 техниктиг ажаалдазы Кызылда «Сельхозтехника» каттыжышкынынга чорудар херек. Үс шыгжаар тускай черлерни тудуп, оңу доктаамал хайгаараалга алыр. Оң ышкаш, К-700 тракторларны ажыглаарының, оларның техниктиг ажаалдазын чорударының талазы-биле инструкциязын кичээлдерни механизаторлар-биле арттырер херек.

Бистиң чуртувустуң мурнакчы механизаторлары К-700 трактор-биле бир чылда 6 мун болгаш оон-да хөй гектар чегин ажылдап кылып турар. Республиканың ажыл-агыйлары үстүнде айтыкан четпеттерни чайлаткан таварыгада тракторларның ажыглалы экижир болгаш күш-ажылдың будурукчүлүү дыка белиг идедп-дир.

И. ОЛДЫРЕВ,
инженер.

Көрүкчүлөр сонуургаан

Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Люндюп Солун-оолга удуртқан артистер «Чедер» курортта дыштаныш туралаарга солун программалыг концертти бараалгатканнар.

Концерт желөөриниң мурнунда Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Мариям Рамазанова Тываның хогүмү-шиин театрының коллективиң СЭКП-ниң XXV съездиниң өтөөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш кандыг чогаадыкчы ажылдарны кылып турарын допчузу-биле көрүкчүлерге чугаалаан. Эң ылаңгыя театрның бөлүк тыва артистери улуг орус чогаалчы Н. Гогольдуң «Ревизор» деп шиирин ам бо хүнде күжениишкинниг бедеткен турарын демдеглээн. РСФСР-ниң алдарлыг артизи Хүргүлек Копгар Тыва АССР-ниң культурazының алдарлыг ажылдакчызы, композитор Александр Пахмутованың ыдегелиин-биле «Байлак чуртум», «Хүндүлүг Тывам», «Совет кижи» деп ырларын чараш аянныг ырлаан. Испан улустуң национал хевин кедиишкен оол, кыс испан танцыны күүседип турааннар. Оон күүседикчилерге Кадр-оол Сагды, Любовь Сүтдерек болдулар. Концерт Совет Тываны алгап-бөрзөн чиитиниң ыры-биле доозулуп.

Концерт доозулаан соонда аңаа дыштанып турган башкы Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры С. Тамдын-оол, Бии-Хем райкүүскомунуң даргазы М. Дамчай, Чоон-Хемчик районнуң СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг совхозтуң сураглыг хойжузу эш Хапылак, Таңды районнуң «Коммунизмниң херели» колхозтуң хоочун хойжузу Оюп Кара-оол болгаш өскелер-даа артистер-биле чугаалажып, оларның алдап келгени дээш байыр челирип турганнар.

Аъттанып тура бөлүктүң удуртукчузу Люндюп Солун-оол мынча диди: «Бистерни Кызыл районнуң «Типилеге», «Сукпак» совхозтарының ажылчыннарлеп манап турар, менди-чазагай».

— Чоруунар чогузун!—деп, дыштаныкчылар артистерни байырлыг-биле үдээнер.

И. КЕЛИК-СЕҢГИ.

ТАРААЖЫЛАР, МАЛЧЫННАР — ШКОЛАГА ӨЗЕР

Түрүнүң № 2 ортумак школаларының «Кызыл тараачы» совхозтуң базазында тургустунган «Кызыл хаяа» деп бүдүрүлге-өөредилгезиниң бригадазынга күш-ажылчы бешки үлүң май айның баштайгы хонуктарында-ла эгелээн. Часкы хову ажылдарының, тарыганың хонукхуусазының сагып тургаш 20 га черде кызыл-тастың «Саратовская-25» деп сортун, 25 гада картофельди, оон иштинде 5 гада «кемеровская» деп үреэнин картофельди, 30 гада кукурузаның «Стрелинг» деп сортун тарып олурткан. Бо чылын бригаданың кежигүннери турнеис тарыганы 10 га чедирип, капуста, редис өстүрээнин агрометсорологтуг байдалдарын хынаарын хүлээгеннер. Бүгү ажылдарны керээде айыткан хуусаалдарында эки шынарлыг күүседирин дээш ажылдан турарлар.

Каа-Хем районнуң алды ортумак школаларында бүдүрүлге бригадалары тургустунган. Ында 240 өөреникчилер хаара туттунган. Олар 53 га черде дуржулга ажылдарын чорудуп турар. Бүрен-Хем, Бүрен-Бай-Хаак школаларының бригадаларында тракторларны, кодээ ажыл-агыйының өске-даа машиналарын быжыглаан, школачылар оларны башкарарының мергежилин шиңгээдип ап турар. Сарыг-Септиң № 2 школазында мал чем белеткээрининг, хой кыргыкчыларының звенолары тургустунган.

Кызыл районнуң үш бүдүрүлге-өөредилге бригадаларында 350 өөреникчи 55 га черде тараа аймаанның озулдезинге чемиичидилгелериниң салдарын тодарадыр талазыбиле дуржулга ажылын чорудуп, ногаа культураларын тарып өстүрүнге шилиргеселекция ажылын кылып турар.

Межегей школазының 30 кижи составтыг бүдүрүлге-өөредилге бригадазы 60 гада кызыл-тастың, 40 гада кукурузаның ажаалдазын долузубиле холунда алган.

Ол-ла бүгүүй чоокта чаа Тоха аттыг совхозтуң базазында тургустунган Элегес ортумак школазының бүдүрүлге-өөредилге бригадазынга эртикен республиканың аныяк механизаторларының, саанчыларының, ногаажыларының конкурузунуң следунга туспуг төлээлер ялеткээн.

Баштай аныяк механизаторларның конкурузу эгелээн. Орта өөреникчилер трактор-нуң, кожут механизминериниң тургузуунуң, ажыглаарының талазы-биле билиглерин коргузуп, оларны херек кырында башкарарынга маргышканнар. Маргылдааның килин-түүк үезинде бир трактор ажылдавайн барган. Ону башкарып чораан оол болгаш оске-даа киржикчилер трактор-ну солуур бе азы оон маргылдаага киржилгезин ара соксадыр бе деп айтырыгны шиитпирлеп турда, Туранның № 1 школазының өөреникчизи Анатолий Кисличың үреэнишкинин шалып тодарадып, эдип алган чер андырыгазын чедиишкиннг уламчылаан. Чадаананың № 1 школазының өөреникчилери Чечек Сат биле Рая Монгуштуң трактор башкарарынга дуржулгалыг трактористер кандыг-даа чеме согаеп шыдаваан.

Саанчылар маргылдаазынга түгле уругдар эвес оолдар база киришкен. Ол дээрге Кур-Чер школазының өөреникчизи Артас-оол Куулар, Чадаананың № 1 школазының онгу классчызы Март-оол Куулар, Элегес школазының тоску классчызы Вячеслав Сайын-оол болгаш өскелер-даа. Маргылдаага инекти түгле саарын эвес, а оон дүргенин, сагдынган сүттүң шынарын болгаш хемчээлин, саалда аппарадып чазып, эптээринин шаанпаның шуптузун кечээнгейге ап, түңелин үндүрер. Бо маргылдаага Чадаананың № 1 школазының онгу классчызы Полина Оңдар бедик мергежилдиин коргузуп, кымга-дээ аштырбаан.

Аныяк ногаажыларның, тараажыларның, малчыннарның маргылдаалары база солун өрткен. Олар он айтырыгнын бежип шилип алган харыылаар, мал чемнерин, үреэнинерин, оъттарны таныш, чемиичидилгелерин ажыглаарын, кодээ ажыл-агый культураларының хоралакчыларыбиле демисежирипиң аргаларын айтыр ужурлут. Бо чылын ол маргылдаалар оон мурнунда чылдагаасыннан киржикчилериниң идепкейи бедик, шиитизи-биле солун өрткен.

Ногаажылар, тараажылардан Туранның № 1 школазының бүдүрүлге-өөредилге бригадазының кежигүннери Ирина Митрофанова биле Нина Сунклиз олар бирги черни эзлээннер. Малчыннар маргылдаазынга Сарыг-Септиң № 2 школазының өөреникчизи Светлана Салчак тиилекчи болган.

Гүс-түс маргылдааларга тиилекчилер бо айда Алтай крайга эртер Бүгү-эвилел конкурстарынга киржир. Инити команда ааны-биле маргылдааларга бирги черни Бии-Хемниң, ийигизин Чөөн-Хемчиктиң школаларының төлээлери алган. Маргылдаа-конкурстарны эрттиреринге Тока аттыг совхозтуң удуртукчулары, тускай мергежилдилери улуг дузаны чедиргеп.

Шыдыг конкурстар школачыларның тараажының, малчыннын ажылынга, черге, ынакшыдыг, хүндүткелди оттурар, күш-ажылчы кижизидикчи улуг салдарлыг. Күш-ажылчы кижизидилге айтырыглары, өөредилге-бүдүрүлге бригадаларын, школачыларның ыяш ажыл-агыйларын, күш-ажылдың, дыштанылганың чайгы лагерьлерин, биле Тимирязовкаларны туругзары школаларының, колхоз, совхозтар удуртукчуларының, улус өөредилге, кодээ ажылагый ажылдакчыларының шиитн херээ. Ол дугайын Чырыдыышкын болгаш Кодээ ажыл-агый министерстволарының кады үндүрген дужаалдарында бадыткан, дүрүмчүткен. Шыдыг турбуже, чамдык ажыл-агыйларның, албан организацияның черлериниң удуртукчуларының бо чугула херекти тооичага албыс чоруун шүгүмчүлевес арга чок. Таңды райкүүскомуун кодээ ажыл-агый эргелели (начальниги эш Дежнев, кол инженери эш Коваль) Кодээ ажыл-агый министерствозунуң айтыышкын-чагаазын тоовааи, конкурстарга практиктиг дуза кадар, деткиир талазы-биле ажыл кылбаан. Таңдының комсомол райкомунуң ажылдакчылары база-ла шыдыг хаанчүү болганнар. Шак шыдыг чаңгыс хүнүң сонуургааны-биле ажылдап, иелир үеде ажылдавас аныяк механизаторларны, тараажыларны, малчыннарны ынакшыдериниң кичаанзей салбас эптерин харааны-биле өөредилге-бүдүрүлге бригадаларының чамдык черлерде тургустунмаан, ажылдавайн турар чылдагаанында-даа шыда.

М. ФИЛИМОНОВА,

республиканың аныяк натуралистер станциязының директору.

ХЕНЗИГ ТЕЛЕВИЗОР

БЕЛОРУС ССР. О. Потемкинаның холунда 1 килограмм деңзилиг, коргузериниң хемчээли 9 см. диагоналдыг «Электроника—601» деп ап чоруур хензиг телевизор. Ону Витебскиниң «Монолит» деп будүрүлге-техниктиг наттыжыышкыны кылып үндүрген. Ук телевизорну бөлүктелге схемазын өзүгаар кылган болгаш ак-кара дамчыдыылганы 12 канал аайы-биле хүлээп алыр. Аппаратты оскерлип турар болгаш домтаамал техника кожуп болур. Ынчангаш ону автомобильгедаа салып ап болур. Хензиг телевизор беду тускай антенналыг. А ону аңаа телевизорга-даа кожуп болур.

А. ЦЕРЛЮКЕВИЧИНИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

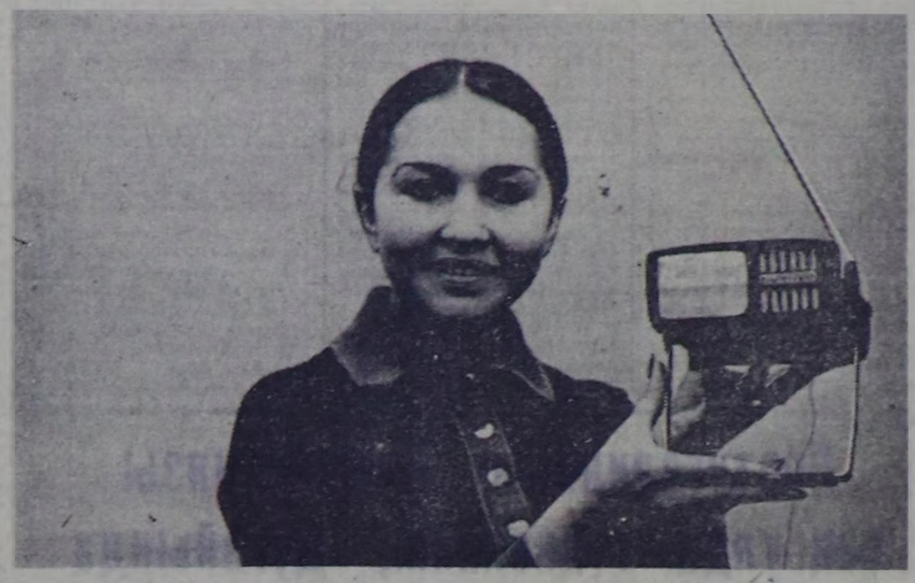

ЫРАККЫ ЧӨӨН ЧУКТЕ

ПРИМОРЬЕНИҢ ХӨМҮР-ДАЖЫ

Приморье крайның хөмүр-даш будүрүлге черлериниң чаартылгазын эгелей бергеп. Партизанск хоорайның үш шахталарын каттыштырган «Аванпард» деп будүрүлге черинің чижөзөнден ол ажылдарның хемчээлин көрүп болур.

Ында чер кырында дерилгелерниң комплекизин тургускан. 224 метр ханы чер иштинде чүк дүжүрер техниканы болган электровозтарга октапа камераларын тутқап. Автоматика хөмүр-даштың чер кырынче үндүрериниң, технологтуг оске-даа ажылдарны кылырынга дузалаан.

«Приморскуголь» эргелелдиң дыннатканы-биле алырга, чаартылгага хөй түңнүг акшаны үндүрген. Ол чорук аштакчы чаа комбайнарны, кадыры-биле ханылап баткан хөмүр-даштың казарынга адаүрт машиналары дузалаар. Кадыг хөмүр-даштың казын турар шахталарга өрүмнээр болгаш чазыдырар ажылдар херек чок апаар. Бо чылын бешки Приморьениң шахтерлары комплекстиг механизастаттынган шахталардан хөмүр-даштың үшкү тонналынга казып тыварлар.

Оңгу беш чылдың чылдарында Приморьеге хөмүр-даш тывыжы 1,6 катап өзер болгаш чылда 16 миллион тонна болур. Оларның элээн улут кезинге ажык арга-биле казып тывар.

А. ЖЕЛТИКОВ.

Приморье край.

АЖЫЛЧЫН ИНИЦИАТИВАГА

Находканың судноларын сеткээр заводтуң коллективи чаартыкчыларының чогаадыкчы чоруу-биле сураглыг. Ол чорукка хөй-иитиниң конструкторлар бюрозу улуг ужур-дузалыг болган.

—«Ажылчын инициативага—инженер деткимчези» деп бистиң судно септекчилеривистиң лозуңу мындыг. Ону боттандырары-биле элээн каш чогаадыкчы болүктерни турускап. Олар хөй-иитиниң эгелекчи чоруу-биле конструкторлар документизиин ажылдап кылып турарлар»—деп, заводтуң чаартыкчы чорук болгаш техниктиг информация бюрозунуң начальныгы В. Ермаков чугаалаан.

Слесарьлар А. Морус болгаш И. Шелешко судновуң корпузун даттан аштарынга херек агрегатты кылганнар. Конструкторларның дузазы-биле слесарь К. Сергеев судноларның хүрүү-руль тургузуларын септээринге херек чартык автоматты тургузуп шыдаан.

Кол конструкторлуң эгелекчи чоруун партия комитеди болгаш ЭТН-ниң чөвүлели деткээп болгаш будүрүлге черинің оске албаннарында ону пептереткен.

М. НИКОЛАЕВ.

Находка.

ЭСМ ГЕОЛОГТАРДА

Сахалинниң геология эргелелинде ЭСМ-ни хуусаадан чартык чыг бурунгаар ажыглалда киргеп.

Экспедицияларның тыпкыны геологиниң болгаш геофизиктиг сан-түңнериң саналдазын тускай эртемнилер чаа техникапың дузазы-биле чоруда бергеннер. Ортулуктуң кыдыын өөренип көөрү-биле холбашкан материалдарны машинага сайгарып көөр.

Сахалинниң геологтарында саналга төөү ССРЭ-ниң Геология министерствозунда үшкү төп болур. Үш-тос болгаш харын-даа он беш программалар-биле ажылдап шыдаар машиналар ында бар.

Л. ЛИСОВСКИЙ.

Южно-Сахалинск

ТАПГАНЫҢ ӨҢНҮКТЕРИ

Бичевая суурда ортумак школаның өөреникчилери Коля Тюфтин болгаш Женя Каласев Ыяш-ажыл-агый министерствозунуң хүндүлүг бижиктери-биле шаңнатканнар. Оларның ажылдап турары «Берендей» деп школа ыяш-ажыл-агыйы Бүгү-россия көрүлдезинге ийиги черни эзлээн. Суурнуң оолдары бо чылын эң куруг черлерге бырык-ла он гектар ыяштыг тагаапнар. Тапганың аныяк өңнүктери Хорскиниң ыяш ажыл-агыйының ажыддакчыларынга ажавлда, кезиидеки чорударынга, питомникке үреэнилер тарырынга база ыяш олуртуп өстүрүнге дузалаапнар.

Хабаровск крайда 70 школачы ыяш ажыл-агыйлары бар. Түгле бо чылын оолдар муң ажыг гектар черге аныяк ыяштарны тараап болгаш ийи муң гектар черге ыяштарны ажаваапнар. Элээн каш тонна эм үңүштерин, мочектерни чыгаапнар.

В. БЕРЕЗОВСКИЙ.

Бичевая суур, Хабаровск край.

ЯКУТИЯ—ТУРИЗМ ЧУРТУ

Хандыга суурга болгаш алдын казыкчыларының Алдан хоорайында Якутияның аялчорук бюрозунуң салбырларын ажыткан. Оларның тургустунуп келгени социгу автономиг республикада туристерниң чедип келгени-биле болган.

Хой кижилерин каас чаагай Лена хем келдирген. Осетроводан Тикси бухтага чедир дөрт муң километр шөйлүү чорукчан Чоон Сибирьниң кол суг оруу эң-не солуң маршруттарның бирээзи болур. Хеминң ортулуунда Киренск хоорай, далай порту Тикси, Леваның кейгамчык ордуларны, аркаларны сагындырып турар чагыдары болгаш астына берген ковурулар копчуг солуп.

Холушкак маршруттуг (сутавтобустуг) туристери алмаз казыкчыларының хоорайы Мирныйга, Вилюй ГЭС-тиң тудуунга, Алданның эриктеринде турар хой хоорайларга болгаш суурларга барып болурлар.

Якутияга бо сезонда 60 муң туристер келир.

Д. БУБЯКИН.

(СЭТА-ның корреспондентилери).

Якутск.

Спорт

«ПОЛИТЕХНИК» ТИИЛЭЭН

Республиканың бирги черни дээш «Политехник»—«Шахтёр» (Кызыл) командаларының аразынга футбол талазы-биле маргылдаа хоорайның «Совет Тываның 5 чылы» стадионунга болуп эрткен.

Маргылдааның бирги эзлчээнин үезинде «Политехник» команданың ойнакчылары шалынкын ойнап, артык күштүүн коргүзүп турган. Чапсарлаашкынга чедир удурлажыкчыларның хаалгазынче ийи санны киргеннер. «Шахтёрнүң» ойнакчылары түгле чаңгыс саныг болган. Ынчангаш ооннуң бирги чартыны «Политехник» команданың тиилелгези-биле 2:1 санга доозулган.

Кыска чапсар соонда кайы-даа таланың ойнакчылары элээн шимчегир ойнап эгеледдилер. Ооннуң йиигн чартының дургузунда «Политехник» командазы «Шахтёрнүң» хаалгазынче дөрт мячиин немей киир тепкен. «Шахтёр» команданың ойнакчылары улут күженнишкин үндүрүп турган, кашла минута артканда ийи санны киирип алыр аргалыг болган. Сан 6:3 болуп «Политехник» команданың тиилелгези-биле маргылдаа доозулган.

А. ДЫРТЫП-ООЛ.

ЧАҢГЫС САЛЫГ АРТКАНДА

МАНИЛА. Шыдырга талазы-биле зона маргылдаазының он сеесеки салымында Панво (Аргентина)—Полутаевскиң, Спасскиң—Горт (ЧССР), Балашов—Браун (АКШ), Рибли (Венгрия)—Мекинг (Бразилия), Торре (Филиппиннер)—Георгиу (Румыния) хаймынашкан. Цешковскиң—Байесас (Канада), Любоевич (Югославия)—Ульман (ГДР) оларның салыгары соңгаарлаттынган.

Маргылдаанын киржикчилерин мурнап турар болүктүң байдалы мындыг: Мекинг— 12 санныг (соңгаарлаттынган 1 салыгыг), Горт—11,5 (2), Полутаевскиң—11,5 (1), Рибли—11, Цешковскиң—10 (2), Панво—10 санныг.

(СЭТА).

Телевидение

ИЮЛЬ 10-ДА

МОСКВАДАН

8.00—«Частың он чеди шинчизи». Хөй сериалыг уран-чечен телефильм. 3-ки, 6-гы сериялары.
10.20—«Ада-иелер, силерге».
10.50—11.00—Чапсар.
11.00—Медээлер.
11.10—«Эртенги почта». Музыкалыг программа. Өөнүт.
11.40—Уругларга фильм. «Чаяскаалызыраан бору». Уран-чечен, өөнүг фильм.
13.00—«Кадыкшыл». Эртемнептередилгелиг программа.
13.30—«Бо кежээ-Фернандель» деп сериядан «Бомба» деп уран-чечен өөнүг телефильминиң баштайгы бөргүзүлгези. Италия—Франция.
14.15—«Бар-даа болза, бүзүренчиг эвес». Өөнүт.
15.15—«Правда» солуннуң политиктиг тайылбырлакчызы Ю. А. Жуковтуң делегей байдалының дугайында беседазы. Өөнүт.
16.00—ССРЭ-ниң футбол чемпионовады. ЦСКА—«Черноморец». «Динамовуң» Топ стадионундан өөнүг дамчыдыгга.
16.50—17.00—Чапсар.
17.00—«Үе». Информастыг программа.
17.30—«Частың он чеди шинчизи». Хөй сериалыг уран-чечен телефильм. 3-ки, 6-гы сериялары.
19.50—Документалдыг фильм.
20.00—Медээлер.
20.15—20.25—Чапсар.
20.25—«Ыры биштиң-биле». Өөнүг фильм-концерт.
21.10—«Совет-француз кадык ажылдажылга херек кырында боттанышкынза». Дамчыдыгган журналист Г. Зубков эрттирер. Өөнүг.
21.25—ССРЭ биле Франциянын чиик атлетикага олимпийжи командаларының аразында матч. Парижтен өөнүг дамчыдыгга.
22.15—Музыкада чаа түүлдер.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

АГААР

Кызылдың агаар станциязының медээзин баатаар алырга бөгүн республикага бүргеп, алзыр, чамдык черлерге биче чаар. Барыын чүк утланыышкынның хаттың дүргени секундада 3-7 метр чедер. Агаарның температуразы даглыг черлерге 8-13, өске арткыларында 16-21 градус изиир.

Кызылга шөвер бүлүттээр, эртен биче чаар. Барыын чүк утланыышкынның хаттың дүргени секундада 3-7 метр чедер. Агаарның температуразы 18-20 градус изиир.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ИЮЛЬ 10-ДА

«НАПЫРАЛ»: «Чаанга оркестринг аалга» 10.00, 16.20, 20.50.
«Ыры-шоорлуг ужуралдар» 12.40, 14.30, 19.00 шактарда.
«ПИОНЕР»: «Гавс Рёкле болгаш аза» 10.35, 12.20, 14.05, 19.20. «Цыган» 17.30, 21.00 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Салым-хуу» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«ВОСТОК»: «Порт» 17.00, 18.50, 18.40, 20.30 шактарда.
ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Лама болгаш олум» 16.30, 18.20, 20.10 шактарда.

ӨРТ ӨЖҮРҮП ЧОРААШ...

Г. СИРОТИННИҢ «Өңнүктериниң ужураамышкыны» деп фотозтюду.

Арга-ыяштыг кампалаар, өстүрер талазы-биле, бистиң чуртувусга улуг ажыддарны чорудуп, эвээш эвес акша-херегнини үндүрүп турар. Бистиң районнуң тайгаларында бо чылын элээн каш өртгер болгулаан. Азар-Тош, Булун-Дүжер, Хемчик ол чарыының Шом-Шүм бажының Чоорганныг деп черниң ол-бо талазының элээн улуг девискээринге улуг өрттер болган.

Чадаананың ыяш ажылагый черн организациялардан, колхоз, совхозтардан өрт өжүрери-биле улустарны организастап, Азар-Тош, Булун-Дүжер дээш ышкаш чоок, машина оруктуг черлерге машина-биле, машина четпес черлерге вертолёт-биле оларны чедиргилээн. Бистиң районнуң будүрүлге, ажыл-агыйларындан 9 парашютистер-биле шуптуу 95 кижи Шом-Шумнуң Чоорганныг деп черге өртгү өжүрериби-биле вертолёттуг четкен бис. Ол чедериивистиң мурнунда бистер ажылдап турар организациявыстан, ыяш ажыл-агый черинден өрт өжүрер талазыбиле кандыг чепсек-херекселдерниң, каш хонуктуң күш-хүнезинин алырын айтырган бис. «Ол талазы-биле айтырыг турбас, шуптузун хандырган турар бис, түгле моон четкеш чиир сир-бир хлеб, шайтаакпы ап алынар»—деп өрт өжүрериниң организакчылары харыылаан.

Бистер өртү 4 хүн иштинде шуптузун өжүргеп бис. Өрт хемниң ол-бо талаларынга 7 кезек черге болган. Өрттениң турган черлерни бистер бөлүкбөлүк аайы-биле хувалыкаш, өжүрүп эгелээн бис. Өрт дээрге орт-ле болгай, оваа-ондактыг кандыг айыыл турбас дээр. Хат-шуурган болу бээрге, аай-дедир чалбыыштелгаш туруп бээр, ышкаш чүве көөр хамаан чок тынары безин берге аңаар. Бижиин ушкан ыяштаа базып болур.

Бистиң орт өжүрер чепсек-херекселдериивис — сывы чок хүүректер, балдылар ол-ла болган. Ону безин «Сүт-Хол» совхозтуң складындан вертолёткә чүдүрүп алган бис. Ийи-чангыс кижилерниң хол балдыжыгаштары бары ажыктыг болган. Оларның-биле балдыларны, үүрегтериивисти сыптап алган бис. Тайганың олшагы улуг, хат-шуурганныг, соок. Өрт өжүрүп алганывыс соонда 4 хонгаанда 4 кижи олурар бичии вертолёт ужуп келгеш, 86 кижиге 14 хлеб, 5—6 кг рожжи экелп бергеш, 5 десантниктерни, 4 парашютистерни, 2 аарыг кижини 3 рейс кылып тургаш, алгаш чорутту. 3 хонукта маңаашы, Хөр-Тайга суурга чедир чүс ажыг километр черге 2 хондур кылаштажып чораан келдинис.

Ол-ла чорун олурувуста «Тыва» совхозтан бир аныяк ол азрый бергеш, шуут чыыпкан. Ону черге кагбайн Хемчик уну Теректиг-Аксы деп черге чедирип алыр дээш, дыка-ла кыскан бис. Бистиң кырывыс-биле вертолёт ужуп эртип-ле турар. Оон-биле чугаалажыр харылзажыр рацин чок. Ол станция парашютистерге чоруун, олар ону алгаш чорупкан турганнар. Теректиг-Аксы деп черге дүне кээп хондувус. Ынчан алаа удуур кижи кайда боор: бир кижиниң дөмей алраан, оскелериниң тавангайлары сугланнгылап, дештигилеп калган—кадык кижи чок деп болур.

Өрт өжүргеп кижилерни хандырбас, оларже сагыш салбас, күш-хүнезин бербес дугайында моол мурнунда өрт өжүрүп чораан кижилерниң чугаалажып, хомудап турары шын. Бо талазы-биле Чадаананың ыяш ажыл-агыйының удуртукчуларының кандыг-даа чеже хүлээткенининң дугайында харыыны Чоон-Хемчик районнуң удуртукчуларындан чоп негеп тур.

Ч. ДОНГАК.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторлуң 2-24-63, редакторлуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизинин 2-31-75, корпысалгалыг секретарьның 2-23-54, партийжи амыдырал киллизинин 2-37-13, культура киллизинин 2-23-54, кодээ ажыл-агый киллизинин 2-21-47, үнеттүр киллизинин 2-22-64, чагаа киллизинин 2-41-27, информация база совет тургузуг киллистериниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтериниң 2-12-45, секретарьяттың 2-23-35, солун келбейн баргавда 2-32-75 телефонче болгаар.

Тираж 16331. ЧАГЫГ 1723.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле өргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин Кравченко кудумчузу, бажын № 1). ТС—01088.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 164 (10149) | 1976 чылдың июль 11, воскресенье | 1925 чылда үнделип эгелээнгеннивеге | Өртээ 2 соп.

ДЕЛЕГАЦИЯ ЭЗЭП КЕЛГЕН

БЕРЛИН. (СЭТА). Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң XXX сессиязынга киржип чораан ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинге баштаткан совет делегация Берлинден Москваже июль 9-та чорупкан.

Делегацияның составында СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катушев, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының орлаакчылары Н. К. Байбаков, М. А. Лесечко, ССРЭ-ниң министрлери И. П. Казанец, Л. А. Костандов, П. С. Непорожний, Н. С. Патоличев, ССРЭ-ниң дашпыкы херектер министриниң эрлаакчызы В. Н. Родионов, ССРЭ-ниң ЭДЧ-де доктаамал толээлекчиниң бирги орлаакчызы В. Н. Титов, ССРЭ-ниң ГДР-де элчизи П. А. Абрасимов бар.

Шенефельд аэродромга делегацияны ГДР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Х. Зиндерман, албанның өске-даа кижилери удзуннер.

* * *

Оон-ла хүн делегация Москвада эзэп келген.

«САЛЮТ-5» УЖУТПУШААН

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТОП. (СЭТА). Июль 10-да Москвадан-биле 11 шак турда «Салют-5» деп орбита станциязы Черни 284 удаа долганган. Оон 41-ги бортунга кижилер олуртуп алгаш ужуткан.

Дүн сес шак дургузунда удуп дыштанган соонда космонавтылар Б. В. Волынов болгаш В. М. Жолобов станцияны раскосервастаар талазы-биле ажылдарны улаштырлаан, борт системаларын болгаш эртем аппаратууларын шеңзеп. Космонавтыларның кадымның байдалын база контрольдаан.

«Салют-5» станцияда деңзи чок байдалга космонавтыларның массазын хемчээр түскай керекселди тургускан. Оон дузазы-биле космонавтылар ужудуушкун үезинде боттарының деңзинин хемчээн, контрольдаар арганыг болдурлар. Ажыл хүнүнде ол керекселди хемчээшкиннер кылырынга белетиккен.

Орбита станциязының борт системалары ай-тавында ажылдап турар. Борис Волынов биле Виталий Жолобовтуң кадымның байдалы эки. Ужудуушкунуң программазы чедиишкиниг күүседиринге турар.

«Союз-21» космос кораблиниң экипажының командири, ССРЭ-ниң ужудуучу-космонавтызы, Совет Эвилелиниң Маазыры, полковник Борис Валентинович Волынов.

«Союз-21» космос кораблиниң бортинженери, подполковник Виталий Михайлович Жолобов.

А. Пушкаревтуң болгаш В. Чередницевтиң фотозары.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

ЧОННУҢ ЭРГЕ-АЖЫЫ ДЭЭШ

РСФСР-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының үшкү сессиязы

Июль 9-та Москвага Кремльдиң Улуг ордузунга РСФСР-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының үшкү сессиязы болдунуп ажылын улаштыпаан. Оон киржикчилери чүгүле экономиктиг сорулганы күүседирип-биле — улустуң хереглелиниң бараанарын бүдүрерин улгаттырарыбыле болгаш оларның шынарын экижидерп-биле, а ол ышкаш чүрттүң көл бойдус байлактарының бирээн болур минерал-чиг-эт курлавырларын тогумчалыг ажылгаары-биле холбашкан айтырыгларны identкейлии-биле улуг ханы сонуургал-биле чугаалажып көрген.

Депутаттар болгаш аалчылар эштер А. П. Кириленко, А. Я. Пельше, М. С. Соломенцев оларны чылы-биле утку алганнар.

Хүрээлды РСФСР-ниң Дээди Совединиң Даргазы, депутат В. А. Котельников даргалаан. Хүн чурумунуң баштайгы айтырыын чугаалажып көөрүн уламчылаан.

Башкир АССР-ниң СЭКП-ниң Изитевск райкомунуң бирги секретары, депутат Т. Л. Рахманов, Ивановонуң К. И. Фролов аттыг меланж комбинадының директору, депутат В. Ф. Грошев, СЭКП-ниң Тула хооркомунуң бирги секретары, депутат В. А. Пастухов, РСФСР-ниң балык ажыл-агыйының министри, депутат П. А. Ваняев, ажылчы чоннар депутаттарының Горький хоорай Совединиң күүскомунуң даргазы, депутат В. В. Ерехинский, ажылчы чоннар депутаттарының Брянск область Совединиң күүскомунуң даргазы, депутат И. М. Коновалов санал бергеннер.

Бар турар четпести чок кылыр, бүдүрүгенип бүтү коргузуглерин экижидер, Россия Федерациязының бүдүрүлге черлеринге эң шынарлыг бараанарны үндүрерин улам улгаттырар талазы-биле тодаргай хемчеглерин депутаттар толевилээннер.

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги орлаакчызы ийеткелди В. И. Воротников түңнел сөс чугаалаан. Улус хереглелиниң бараанарын бүдүрерин улгаттырар болгаш оон шынарын экижидер дугайында ийеткелди РСФСР-ниң Дээди Совединиң үлетпүр талазы-биле комиссиязының даргазы, депутат Р. С. Бобовников кылган.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң соонда эң-не баштай болган Россия Федерациязының Дээди Совединиң үшкү сессиязының бүгү ажылы бистиң ленинчи партиябыстың ишткы болган даштыкы политиказын бүгү совет улустуң чаңгыс үн-биле күүлдүгүүнүн коргенин болгаш identкейлиг деткикшикинин бүдүрелдин-биле коргускен деп, ол чугаалаан. Эки шынарлыг бараанарга чүрттакчы чоннуң негелделин улам-на долузу-биле хандырар талазы-биле СЭКП-ниң XXV съездизиниң салган сорулгаларын чедиишкиниг күүседирииге депутаттарның, совет болгаш ажыл-агыйжы органнарының кайы хире улуг сонуургалдыын ол база коргускен.

Ол айтырыгны чугаалажып коргенин бар курлавырларны база арганы тодаргайы-биле көрүп, ол херекте четпестерниң чылдагааннарын сайгарар, оларны чок кылырынга чамдык арганы төлевилээр арганы берген деп, ийеткелчи уламчылаан. Бүдүрүп үндүрүп турар продукциязының шынарының айтырыын эң-не делгеренгейи-биле сайгарып корген. Ону шинтирээри, депутаттарның демдеглеп турганы ышкаш, холбаалыг элээп каш үлетпүр адырларының, садыгның, совет болгаш ажыл-агыйжы организиларның улуттуктуларындан онза кичээнгейим негээр. Амыдыралга ассортимент политиказын ам-даа четпес боттандырып, бараанарга чоннуң негелделерин кошкак өөренип турар болгаш бүдүрүлге-биле эргежок чүгүлә харылзаалыг үргүлүү эвес түдүп турар садыгжы организациялардың адезинге шүгүмүүлелди хүлээп көөр хөөк деп, ийеткелчи чугаалаан.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң бе сессиязынга чугаалаан саналдарны болгаш шүгүмүүледдерни кончуг кичээнгейлиг-биле өөренип көөр болгаш оларны талазы-биле Россия Федерациязының Министрлер Чөвүлели чогуур шинтирлерни хүлээп алыр.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шинтирлериие дүүштүр улус хереглелдериниң бараанарын республикага бүдүрүп үндүрерин улгаттырар болгаш оон шынарын экижидер талазы-биле совет болгаш ажыл-агыйжы организиларның сорулгаларының дугайында ийеткел талазы-биле РСФСР-ниң Дээди Совединиң докгаалын хүлээп алырынга киреринп хурал даргазы саналдаан.

Ол докгаалды депутаттар чаңгыс үн-биле хүлээп алганнар.

Оон сосиза чер иштинии байлаанын дугайында РСФСР-ниң кодексизиниң төлевилиниң дугайында ийеткелди РСФСР-ниң Дээди Совединиң үлетпүр талазы-биле комиссиязының даргазы, депутат Р. С. Бобовников кылган.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң соонда эң-не баштай болган Россия Федерациязының Дээди Совединиң үшкү сессиязының бүгү ажылы бистиң ленинчи партиябыстың ишткы болган даштыкы политиказын бүгү совет улустуң чаңгыс үн-биле күүлдүгүүнүн коргенин болгаш identкейлиг деткикшикинин бүдүрелдин-биле коргускен деп, ол чугаалаан. Эки шынарлыг бараанарга чүрттакчы чоннуң негелделин улам-на долузу-биле хандырар талазы-биле СЭКП-ниң XXV съездизиниң салган сорулгаларын чедиишкиниг күүседирииге депутаттарның, совет болгаш ажыл-агыйжы организиларның кайы хире улуг сонуургалдыын ол база коргускен.

Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Берлин конференциязының чедиишкиниин талазы-биле хаяа сеткил ханмышкының совет кижилер илередип, тайбыңны бижыглаарыңчы, коммунизм тургузуушкунунга ээптыкы политика талазы-биле тааржымчалыг байдалларны тургузарыңче угланган СЭКП ТК-ның, Төп Комитеттиң Политбюроунуң, партияның ТК-ның Чинги-ше секретары эш Леонид Ильич Брежневтиң хөй талазылыг болгаш чайгылыш чок ажыл-чорудулгазын бедидиибиле үнелеп көргеп.

Съездиниң төлевилээн улуг перспективалар: Тайбың программазын боттандырар талазы-биле шылгарэңгай чеиишкиннер социализмге Төрээн чүрттүң күүзүнүң чайгылыш чок өзүлдези ээш улам ынай демисселди чорударыңче хөй-ат кииргеп.

Бистиң чүрттувус күүзүл концерал-чиг-эт баазалыг. Улус ажыл-агыйының эң чүгүлә адырларын казып тывар ажыктыг байлактар-биле ол долузу-биле хандырар арганы берген болгаш улуг хуусаалыг перспективага экономиканың хегжүлдезиңге ынанышпаттыг үндезинии тургускан. Россия Федерациязында бойдустуң кончуг хөй байлактары бар. ССРЭ-де шинчилеп тыпкан хомүр-даштың 70 ажыг хуузу, хөй нефть, бойдус газы болгаш оске-даа казып тывар байлактар бар.

Улус ажыл-агыйының хегжүлдези минерал-чиг-эттиң яңзы-бүрү хевирлериниг хереглелдиң дүрген өзүлдезин болдурган. Хөй санныг байлактарны казып тывары, чижеглеп алырга, 8—10 чыл болган-ла ийи катап озуп келген. Ол чорук казып тывар байлактарның шинчилээн курлавырларын чүгле үргүлүү ковүдедиринээвес, харын чер иштиниң байлактарын камнап чорыгдаарын негээр. Олар арга-арыгдан, суглардан болган оон оске бойдус байлактарынызын алгадыштыр барык-ла катап тургустунмайн турары билдингир болгай. Экономиканың улам ынайгы хегжүлдези, совет кижилерниң материалдыг таагай чорууның өзүлдези шинчилеп тыпкан казып тывар ажыктыг байлактарны кайы хире чогумчалыг чарыгдаарындан улуу-биле хамаарыжыр.

Ол сорулгалы бистиң чүрттувуска коммунизм тургузуушкунуның программазының чарылбас кезээ кылдыр көргеш, Коммунистиг партия болгаш Совет чазак бойдусту камгалаар база оон байлактарын чогумчалыы-биле ажыглаарының дугайында могаг чок сагыш човаапкының үндүрүп келген. Чер иштиниң байлаанын дугайында РСФСР-ниң кодексизиниң чугаалажып соору-биле бо хүн киирген төлевилелиг чер иштиниң байлаанын дугайында ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның хоойлуларының үндезинниерине долоу-биле дүүштүр ажылдап кылган, эвилелдешкен республиканың аргазынга хамаарышпырган чүүлдерии тодаргайлаан, хөгжүткен болгаш немээп деп, ийеткелчи онзалап демдеглээн. Төлевилелде 11 кезек бар, инда 77 чүүл киргеп.

Бирги кезекте иштиң чүүлдерии таныбырлаан. Олар чер иштиниң байлаанын дугайында хоойлуның сорулгаларын тодаргайлаан, геологтуг шинчилээшкиннерге чер иштиниң байлаан тыпсырының, ажыктыг байлактарны казып тыварының, а ол ышкаш оске-даа сорулгаларга оларны тыпсырының чуруму баш удур көрдүгеп. Хоойлу төлевилелиңде чер иштиниң байлактарын ажыглаар эргени соксадыр ужурлуг азы соксадыл болур ужурлуг тавырылгаларны ылаптыы-биле айыткан. Ынчаар сонаң каапы бистиң чер иштинде байлактарывысты ажыл-агыйжы шинчээдин алырынга доктаамал чорукту чедип алырынга арганы бээр. Ол кезекте хоойлуның төлевилелиниң бүгү кезектери-биле бир домей ажылчы чоннар депутатарының чер-чер Советтериниң хүлээлгелериие болгаш эргелерииге онза кичээнгейин салган деп ийеткелчи онзалап демдеглээн. Чер иштиниң байлаан ажыглаар болгаш камгалаар талазы-биле хамаарылгаларны күүзүе талазы-биле тааржыптыр тургузарынга крайлар, областар, районнар, хоорайлар, кодаа болгаш суур Советтериниң күүсекчи комитеттериниң эргелерии тодаргайлаан пемелде чүүлдерни киирген.

Кодекстиң төлевилелиңде чер иштиниң байлаан геологтуг шинчилээрииниң кол нетелделери, үлетпүр талазы-биле казып тывар байлактыг черлерии шинчээдин алыры-биле дажчадың бээрииниң чуруму, казып тывар ажыктыг байлактарлыг черлерииң баштайгы ажыдыкчыларыиың эргелерии кордүүген. Даг тывыжының бүдүрүлге черлерии төлевилээрииниң, тудун тургузарының болгаш ажыглалга киирериниң айтырыгларын база тааржыптыр тургускан. Чер иштиидеп казып тывариң болгаш тыпап турар минерал-чиг-эттеи үнелиг тургустунган кезектерии ажыглап алырын эң-не улуу-биле хандырарын чүүдәа мурнунда онзалай корген. Даг бүдүрүлгезиниң болгаш кастынган породаларының артынчыларын чаартыкчы ёзу-биле ажыглаарының сорулгалары салдынган. Бистиң даг тывыжы үлетпүрүвүстүң чедип алган деңнелии болгаш оон хогжүлдезиниң углапмышкының илереткишаан, төлевилелде кол болгаш оон-биле кады чыдып турар казып тывар ажыктыг байлактарны казып тывариның эң-не ажыктыг аргаларын хереглээри кордүүген.

Күш-ажылдың озал-ондак чок байдалын тургузар талазы-биле негелделерии тургузары чүгүлә ужур-дузалыг болган. Оларны ажыдыы чорудуп турар үеде боттандырар ужурлуг, а ол ышкаш озал-ондак чок чоруктуң дүрүмнерии болгаш нормаларын сагыры дээш бүдүрүлге черлериниң болгаш организациялариың удуртукчуларының харыысалгазын бедидер ужурлуг деп, депутат чугаалаан. Аймыдыг байдалдарны болгаш авариялары баш удур чайладыр болгаш чок кылыр талазы-биле хөделиишкиннерии делгеренгейи-биле чурумчудуп тургускаш, ол тавырылгаларда ажыдакчыларның кылыр ажылының чурумун быжыглаан.

Чер иштиниң байлаан чогумчалыг ажыглаарыга болгаш камгалаарынга калбак хөй-ниитиин киириштирииге төлевилелде онза кичээнгейии салган. Күүзүе организиларыиға профаавилелдер, апыяктар эвилелдери, бойдус камгалаар ниитилелдер, эртем ниитилелдери, оске-даа организациялар дузалаар ужурлуг.

Чер иштиниң байлаан камгалаар болгаш оларны чогумчалыг ажыглаар талазы-биле хемчегларии боттандырып турган күүзүе органнары хөй-ниитиң организиларының болгаш хамаатыларның саналдарын бүгү тала-биле өөренип көөр ужурлуг.

Кодекс төлевилелп казып тывар ажыктыг байлактарның күүзүе кадастрын киирерии болгаш казып тывар ажыктыг байлактарның курлавырларының балансызын тургузарын, чер иштиниң байлаан ажыглаар талазы-биле айтырыгларга маргылдааларны шинтирээриниң чурумун, аңаа ажылчы чоннар депутаттарының район (хоорай) Советтериниң күүскомнарының эргелерин баш удур көрген. Чер иштиниң байлаанын дугайында хоойлужудуланы үрээнгээн будүрүлге черлериниң, организацияларның, албан черлериниң болган хамаатыларның чедирген когаралын эгидериниң хүлээлгелерин база айыткан. Тускай кезек чер иштиниң байлаанын дугайында делегей бергээлериң азы делегей дугуржудгаларының дүрүмүүге турасхаттынган.

Совет экономиканы хөгжүдериниң, долгандыр турар бойдусту камгалаарының, совет хоойлужудуланы сайзыраңгайжыдарының айтырыгларының талазы-биле СЭКП-ниң Программазының, партияның съездилериниң, СЭКП ТК-ның Пленумнарының неделделери кодекстиң төлевилелиңде долузу-биле боттанган.

Чер иштиниң байлаанын дугайында кодексти хүлээп алыры чер иштиниң байлаан чогуур-биле ажыглаарынга, республиканың минерал-чиг-эт курлавырларынга камналгалыг хамаарыжырынга, identкейии-биле дузалаар, бистиң чүрттувустуң экономиказын удам ыңай быжыглаарынга, ниитилел бүдүрүлгезиниң ажыктыын бедидериие, СЭКП-ниң XXV съездизиниң идип үндүрген сорулгаларын чедиишкиниг күүседирииге бараан болур дээрзиие чигзиниг турбас деп, Р. С. Бобовников түңнелиңде медеглээн.

Чер иштиниң байлаанын дугайында РСФСР-ниң Кодексизиниң төлевилелиниң дугайында ийеткел талазы-биле ажылчы чоннар депутаттарының Мурманск область Совединиң күүскомунуң даргазы, депутат А. П. Зазуйкин, СЭКП-ниң Тюмень обкомунуң ийиги секретары, депутат Г. И. Шмаль, РСФСР-ниң геология министри, депутат Л. И. Ровнин, СЭКП-ниң Кемерово области Новокузнецк хоорхомунуң бирги секретары, депутат Н. С. Ермаков санал бергеннер. Улустуң национал ончуу болур бойдус байлактарын ажыктыг ажыглаар болгаш камгалаарының айтырыгларыиче Коммунистиг партия болгаш Совет күүзүе чайгылыш чокка болгаш кызымаа-биле кичээнгей салыш турар деп олар медеглээннер. Россия Федерациязының мурнакчы будүрүлге черлериниң ажылының чижектерии депутаттар киргеннер. Байлактыг черлериң комплекстиг шингээдин алырында улуг курлавырлар барын оларның дүржүлгаларын хереглээн. Чер иштиниң байлаанын дугайында РСФСР-ниң Кодексин республиканың ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң ажыл-агыйжы айтырыгларын шинтирээриие ролюн бедидер, бойдус курлавырларын чогумчалыг ажыглаарынга оларның харыысалгазын күштелдирер деп, сессияга онзалап медеглээн.

Чер иштиниң байлаанын дугайында РСФСР-ниң Кодексизин бадылаар дугайында хоойлуну чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң ийиги болгаш үшкү сессияларының аразында хүлээп алган чарлыктарының дугайында ийеткелди РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Х. П. Пешков кылган.

Дээди Совет республикаиың Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыктарын бадылаан болгаш чогуур хоойлуларын база доктаадларын хүлээп алган.

Оон-биле РСФСР-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының үшкү сессиязы бодунуп ажылын доознаан.

(СЭТА).

НААДЫМГА УТКУШТУР

ТҮҢНЕЛ ӨӨРҮНЧҮҮ

Хөндергейниң Кара-Суг умунун оът-сигени бо чылын элбек. Инда ам СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң сигенчи бригадазы чеде берген.

Хоочун механизатор Ондар Данзынын бригадазы алды кижи составтыг. Оларның эргезиниде ийи трактор бар. Кожуг машиналарлыг ол тракторлар-биле сигенни кезип, бөлүп, тырып турар.

Баштайгы хүннер, нургуллайында, машина-техниканы эдиктиреринге, оларны шеңзеринге болгаш ажылды организастаарынга чарыгдаттынган. Ынчалза-даа кызымак сигенчилер 30 хире тонна ногаан сигенни кезип, кургадып, бөлүп, тырып шарааш, Дөргүн сүт-бараан фермазынче чорудуп шыдапканнар. Олар ам-даа 328 тонна сигенни ынчаар белеткээр планның ажылдап турарлар.

М. СЕВЕН.

СУГГАРЫЛГАНЫ КҮШТЕЛДИРЕР

(Хүн демдеглели)

Июль 7-ниң медээзи-биле алырга, республикада 24987 гектар чер бир катаң, 4491 гектар чер ийи катаң, 716 гектар чер үш катаң суггартынган. Бо коргузуглер эртиен чылдың бо үезинде дараалаштыр 14292,566 болгаш 186 турган. Ошту беш чылдың баштайгы чылында суггатче кичээнгейни угланттырганывыстың хереглиин ол.. «Суггатчок черлерге бодаарга суггатты черлериниң мурнакчы ажыл-агыйлары 3—4 катаң хой дүжүтүү өстүрүп турар. Оларның дуржулгазын ажыглап, кадрларны белеткеп алгаш, чер бүрүзүнге ындыг коргузуглерни чедип алыр херек» деп, СЭКП-ниң XXV съездизиниг эш Л. И. Брежневтиң чугаазын удуртулга болдурган.

Республикада эң-не хой черлерии Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Таңды болгаш Чоон-Хемчик районнар суггарган. Ынангыын «Тээли» совхоз 3417 гектар черии бир, 1241 гектарны ийи катаң суггарган. А «Барлык» совхоз 5801 гектар черии суггарган. «Кара-Хаак» совхозтуң суггаттыг чери эвээш-даа болза, үш катаң суггарып алган.

Республиканың шелдериндеийи азы үш катаң суггарган черлер кончуг эвээш. Ылаңгыя Барыын-Хемчик, Чоон-Хемчик, Улуг-Хем ышкаш, кап-каш суггарылга системалардыг районнарда бо ажыл чер элбеен. Чамдык районнар болгаш ажыл-агыйлар чайгы суггарылганы амдыгаа чедир эгелевээн. Чаңгыс сосьбиле чүгээдаарга, суггарылга ажылы мурнуку чылдардан дээредээн-даа болза, үениң негелделиниге орапчок четпес.

Бо хүннерге чедир 2343 гектар тараа, 1658 гектар мал чеми культуралар болгаш 490 гектар ногаа, картофель, 290 гектар сиген шелдери ийи катаң суггарттынган. Бо дээрге, эң-не куду коргузуг-дур.

«Кара-Хаак» совхозта Сергей Салчактың удуртуп турары суггатчылар звеновунуң кежигүннери ногаалар, люцерна болгаш кукуруза суггарар талазы-биле даалгазын доктаамал ажыр күүседип турар. Сергей үр чылдарда суггатка ажылдап келген хоочун механизатор.

Ол—«ДДА-100М» деп чаашкыныалдырмышкыл машинаам-биле хүнде планын бүдүп чартыктан ажыр күүседип турар.

ЧУРУКТА: звено удуртукчузу С. Салчак.

Г. СИРОТИННИҢ фотозу.

ТАЙБЫҢ ФОНДУЗУНГА

Чепсектә эңдере бүдүрерии соксадыр, чепсегленишкиниң дүжүрер дээш Таңбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Стокгольм Кыйгырымыга ат салышкыны Тере-Хөлдө организастыг чоруп турар.

Тус-тус бригадаларга, коллективтерге Стокгольм кыйгырымыга ат салырынга турасказаткан митингилер болуп эрткилээн.

Бир-ле дугаарында ындыг митинг колхозтуң № 1 хой-жу бригадазынга болган.

Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны Шулуу Баймровна Баадыр митингиге санал бергеш: «Мен алдан ажыг харлыг-даа болзумза торээн чуртумга, колхозумга бараам боон чор мен. Чепсегленишкиниң эңдере бүдүрерии соксадыр, дүжүрер дугайында Кыйгырытта бүрүн каттыжып, деткип тур мен. Тайбың үеде пам, чазактың ачызында 9 уруглуг өстүрүп, кижизиттим. Ынчаргаш ог-бүлем мурнуңнан бир молдургаиы сагыш, соң ортээн Тайбың фондузунга салыр мен» — деп чугаалаан.

Колхозтуң мурнакчы хой жузу коммунист Максим Дузавовну Хуужаан эш Баатырның саналынга каттыжып, Тайбың фондузунче ог-бүлезиниң мурнундан 100 рубльди шилчидерии саналдаан. Коммунист К. Мынмаа, бригадир К. Сурүнгур олар 50—50 рубльди Таңбың фондузунче шилчидер болганнар.

Бригадаңның кежигүннери киитизи-биле бир хүнүң ажыл толевирии Тайбың фондузунче шилчидерии шинтирлээн.

Ол ышкаш Бадыктыгда хой-жу бригадаңның малчышнары Тайбың фондузунче хой, ошку болгаш акшаны эки турабиле чыылдырып дужаагаи.

Суур төвүнде школа, амнелге, ясли-сад, харылзаалыг, сельпонуң, Культура бажыңының коллективтери Кыйгырытта аттарын салыш, Тайбың фондузунче тус-тузунда бир хүнүң ажыл толевирии шилчидерии шинтирлээн.

Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Берлинге болган конференциязынга бистиң алдарлыг Коммунистиг партиябыстың Төп Комитединиң Чингиие секретары эш Леонид Ильич Брежневтиң чугаазын тере-хөлчүлер бүрүү-биле чүүдүлүүнүп турар. Партияның болгаш чазактың тайбың камгалалыпче доктаамал сагыш салышкынынга харыы кылдыр тере-хөлчүлер моонда соңгаар улам эки ажылдаарлар.

С. ЧИГЖИТ.

Эртем-практиктиг конференциядан

БҮДҮРҮЛГЕНИҢ АЖЫКТЫЫН БЕДИДЕРИНИҢ ОРУКТАРЫ

Ооғу бөл чыл—коммунизмниң материал-техниктиг базазын түрүзарының, социалистиг аныгдарын, амыдыралдың совет оруктеверин бадыткан түргузарының, экономиканың дең-дески депшилгезин хандырарының чаа ye-чадазы болур. Экономиканы улам ыдам хогаңдөр болгаш улустуң чаагай чорууп модүрөри хөөн пиитилел будүрүлгениниң шынарлыг болгаш ажыктың чорууп бедиерининң бөш чылы—ооғу беш чылче бистиң республикавыс ажылчы семнары партиниң XXV съездиниң төөгүдүг шиитпирлериниг сөрүк киришкеп-биле эгелеп киргеп-вер.

Будүрүлгениң ажыктыып бедиерининг эң түгүдә чүүлү — күш-ажылдың будүрүкчүлүүн сонсаар чокка бедиерн болур. Оон ачымында төскү беш чылда үлетөр продукцияның немелде өзүлелиниң үлүү 84 хуу болгаш. Ынчаарга ооғу беш чылда ол саптүүнү 90 чедирерин планда көрүп турар. Будүрүлгениң ног фондуларын ажыглаарын экижидерп пиитилел будүрүлгезиге улуг ужур-дуза.ыг. Чижезо, Кызылдың алты заводу ног фондуларны долуу-биле ажыглаар талазы-биле өскедерге үлөгерип көрүүнүн болур. Ынча дериг-керекселдерни, машиналарны ийи-үш хончет-биле ажыглап, оларның аваа турар чорууп кызырган.

Ынчалза-даа ног фондуларны ажыглаварында улуг четчестер барын айтыр херек. Ниитн республиканың фонд эргилгезин 1970 чылда турганы-биле деңнээрге, 1975 чылда оон 0,28 көпеек эвээжээн. Фонд эргилгезин аыш-чем үлетүрүүнүг 1 рубль 58 коп. чаак үлетүргө—1 рубль 13 коп. дериг болбаазырадырыпта—0,45 көпеек эвээжээн. Оон чылдагааны—будүрүлгени толевилээп күүүзүнге чедирерин-че, дериг-керекселерни долуу-биле ажыглаарывче кичээнгейни четче салбаавы боон турар. Чижезо, «Тувдут кезектер» заводтуң күүзүн чүгле 60 хуу, «Рессут-тухут» трестиң заводунуң—55 хуу ажылдавыл, ажыглап турар. Ол шиикап ыны чаагай кызыр комбинатты тутканы, дужаагинден бөөр оң күүзүүнүн чүгле 52 хуунү ажыглаттыныы турар.

Республиканың дыка хөй будүрүлге черлеринде ног будүрүлге фондуларын залчег-биле ажыглаарывның четчеңгилдин оларның күүзүлери долуу-биле ажылдавын турар. 1975 чылда үлетүргө залчегдиг ажылдаарывның коэффициентиң чүгле 1,35 болган. Ооғу эвээш-ле дээрге, 0,1 катаң үлгаттырган болза, продукция будүрүүн үндүрериниң хемчээли 6,5 миллион рубльге немежир турган ийик. «Седыхотехника» шаттыжымыкшынның, Ыаш ажыл-агыйн эргилелиниң, «Тыва кожа тудуг», «Тыва сентелге тудуг» трестериниң, сүт комбинадының, автосентелге заводтуң, Чадаананың хлеб быжыырар заводунуң болган өскө-дээ будүрүлгелериниң үдүртүкүүлары залчегдерин немей турғызарының ажылын ажылчын кадрларның четчеңнете чыыдагаанаваш, ыылбайн турар.

Бистө автомобиль транспортун дыка четчес ажытпаа турар. Бир эвес автомашиналарның ийи залчеглиг ажылдаарын организастаар болдукусса, чаңгыс-ла айтырыышкын—күш-ажылды коммунистиг ёзуу-биле көөрү дээш шимчөшкинни, социалистиг чарыштың моөн ыдам улам улгадып орар.

Бистиң киитилеливвстиң ногжүдезиниң амгы үе-чадазында—сайгырангай социализмниң үезинде социалистиг чарыш чаа онаагай түүлдерлиг, тазаларлыг апаргаш. Чүге дээрге киитилел ногжүдези бо киреге бедик аварганыдан чарыштың ногжүдерине, массалыг болгаш дөштиг болдурарыңга бүгү талалыг тавримчалыг байдалдар тургустуунуп турар.

Совет кижилериниң күш-ажылы сайгырангай улуг ажыл-агыйын, канчаар-даа улуг экономиктиг потенциалды тургускан. Чүгүнү пациовад байлаа 1400 млрд. рубль чедөр, ног будүрүлге фондуларының өртемчейи 807 млрд. рубль ашкан. Будүрүлгениң чеңсел-керекселерин ийиткеп өөрүгү долуу-биле хаара түткааның ачызында күш-ажылдың социалистиг кооперастаашкыны бүгү ниитн. ниитн күүзүе төөгүдүг апаргаш. Оон түлелиниг чарын дөмөй-ле бүгү улустуу апаргаш, ыыла будүн-будүн республикадыр, крайлар, областар, будүрүүге коллективтерге киржип турар. Ынчангаш экономиканы хогжүдеринге, ажылчы чоннарның күш-ажылы болгаш интернационалчы ынжылдалгезинге ооң салдары улам-на улгадып орар.

Будүрүлгениң техниктиг деңнели бедөзи. Күш-ажылдың энергия-биле чеңсегленишкинни улгаткан, будүрүүге чорудулгазың комплекстиг механизастовры, автоматчыдарың улам-на калбарып орар. Ынчангаш киитилелиң эң-не будүрүкчү күзү болур кижилерниң ажылының характер байдалы база-ла осөрөлгөн. Оң политиктиг медерелге, киити билим, түүкей керегелиг бедөзи, будүрүлгени эргелеп башкарарыңга оң кирмелгези мээн-ле вегетта-тыр аварган. Күш-ажыл кижилерниң ажыл-чорудулгазы чогаадыкчы кезөлдүг апаргаш.

Совет кижилериниң политиктиг медерели ооғөн амгы үеде материалдыг будүрүлгеде ажылдаа турар бүгү кижилер чарыштың кандыг-ла бир организастыг хемчеринде хаара түткааның бөөн турар. Материалдыг байзаттарны тургузарын сүрүг апаргаш ажылдакчыларның байзал болза-да индыг.

Амгы үеде социалистиг чарыш алыдаачым бүргүзүүн бүгү талалыг бедик культуралыг болгаш эртем-билгилиг болурунче, оон чогаадыкчы арга-дөзүлерин бүрүүн-биле ажыгдаттынган турарынче үлөнгөн. Күш-ажылчы коллективтериниң социал хогжүдезиниң, ажылдакчыларның ниити болган ооғаадыкчы ынжылдалгазының, эртем-техниктиг деңнелгезин дүргедериниң будүрүүге чогаадыкчы чөпшээрелдиг-биле тодаратпышаан.

Тоску беш чылда ажыктыг чоннарның чогаадыкчы чорууның чарыштың ылаш хөй чаа хевирлерн тывылган. Мурвакчы коллективтерниң, чартыкчыларның болган чогаадыкчылыгының инициативазы бүгү талалыг деткимчеин ап, бүгү чүүлдө өөрүшкүү чедирер даш бүгү күжүмнү үндүрүп ажылдаар мен—деп Дарья Кол чугаалап турар.

ЧУРУКТА: Д. Кол.

М. ХЕНЧЕ-КАРАНЫҢ фотозу.

ШЫНАРЫ ҮРГҮЛЧҮ ЭКИ

Дарья Кол — Тожу районнуң амыдырал-хандырылга комбинадында мурнакчы даарамыкчыларның бирээзи. Ол Кызылга быжыкчылар курсуун дооскан, мында каан ажылдаа-ла ам 10 чыл чедип турар. Д. Колдуң быжып, даарап хевирээн хөгүлүү эки шынарлыг болур.

Дарья Серен-Чимитовна цехтиң даарамыкчыларының оргүзүүдө калбарган социалистиг чарышка каш удаа тивилекчи болуп, хүндүлел, мактал бижиктер, өртектиг бараанар-биле шаңнадып келген.

— Будүрүлгениң ажыктымның болгаш ажылдың шынарлыының беш чылының баштайгы чылында бүгү улустуу социалистиг чарышка киржип ажылдавышаан. кылбыр чүүлдериниң шыкарын эң-не бедик болдуруп, оон-биле чоңта өөрүшкү чедирер даш бүгү күжүмнү үндүрүп ажылдаар мен—деп Дарья Кол чугаалап турар.

М. ХЕНЧЕ-КАРАНЫҢ фотозу.

ТӨЛЕПТИГ ИШ

Хүр чыл ашкан малдың продуктулуу-даа бедик, чаш төлүү-даа боткур, дүргеп мал-дыынчал болдур. Мында чижек кылдыр Нарында «Коммунизмче оруу» колхозта байдалды көргүзөр болдубуп.

Күрүнеге дужаанган 1054 хойнуң 90 ажык хууву өөрүмактан өрү күшүүт болган. Оон уламыңдан колхоз биштайгы чартык чылда эът садарынып планын 103,7 хуу күүсеткен.

Ол ышкаш ийиги кварталда дук садарының планын колхоз 107,2 хуу күүсеткен. Чамдык малчыныарның көрүүнүн чижекке айтын болур. Тере Идамның, кодан хөөнүң баш бүрүзү 2370, Таңыт Нургаттан—2290, Сергей Мижиттан—2300 грамм дуктү кыргытқан.

Сүт садарының чартык чыл планын колхоз 137,6 хуу күүсеткенин база-да ташрыдга эвес. Ол дээрге одарны шын организастаашкының, ажаалданы экижиткенинин, кичээнгейни саалдаже угландырганының ачызы. Бодунда быжыглаан болук инектеринден 6986 кг сүт сагган Хандымаа Аракчаа ышкаш мурнакчыларны мактаары чоп.

Малдың өзөри оон чаш төлүү мөңге ылырында. Колхоз ниитнин-биле чүс башка опаанытыр 99 кураганны, 76 кулунну алган. Шөөр мал төлүүнүң талазы-биле ушкү бригада чарышка тивилекчи болуп, чүс башка опаанытыр 106 кураганны, а ийиги черни эдээн биргүү бригада—103 кураганны алган.

Төрээн колхозунуң үндезидеттингеннинден бөөр 25 чыл болган оон болган республика малдынын Нарынның ажыл-ишчилерн төлептиг үтүп турар. Олар моон соңгаар-даа чедишкинниг болуруна бүзүреллиг.

О. БОТТУГ-ООЛ.

Казах ССР-ниң эң улуг хөй ашыя-агыйларының бирээзи Таалы-Курган областың Панфилов районунда «Октябрьның 40 чылы» колхоз боөп турар. Мал ажыяының ол комплекизинде 24 мың хойну семиртип турар. Ында эки түүйбу камаа, комбикорм цехи, суг сордурар чөр бар. Маңга чем бээрин болгаш камаа иштин арыглаарын бедик механизастаавы чаңгыс оператор кижиге 5 мың ажыг хойну амаар арганы берип турар.

Ю. КУЙДИННИҢ фотозу. ПМА.

Хүлээлгени—амыдыралга

Өскө малга бозаарга ишни аажок өстүрөри белең эвес, оннаган байдалдыг. Бедик бригадаларның ишчилери бо чылын чүс башка опаанытыр 85—90 ааай алыр дээн социалистиг хүлээлгени чедишкинниг күүсеткен.

Апрельдиң тоңгуузиде эгелээн ишни ооллаашкыны доозулгаш, арбаан аннаң дээш чаруштың түүнелиин үндүрген, мурнакчылар ылаңдаа. Чүс башка опаанытыр Ак Хүлээүрге—92, Баралй Чоргаадай—95, Ак Кылбыжа—95, Кол Шөөдүр-оол—94 ааайны камгалап алган.

Малчыныарның аңгы кол соруглазы — ааайны чайгы үеде ажаан, мөңгө дорукчуулары болдур. Үер-суглан, зараг-арыыктан, ораавын бөрүүдеи оларны камгалаары чугула. Сындан сыңыг шөлчүл, алдарын шөөгүү бөргөн паа-коопнаторлыкта чаш малдың чыыктырары ыыдыг-ла бөөрн эвес.

• • •

Планныг опаалданы, алган хүлээлгени чогуур өйүүде күүседири — ажыл-агый, кижи бүрүзүнүң кол соруглазы. «Тоора-Хем» совхоз бо чылын күүсеңге 130 центнер, а башкыны чартык чылда— 70 центнер дук дужаар алаңныг, херек кырында 90 центнерни киирген.

Совхоз кыргыза чогуур 4560 хонгуй дүүнү бөрүп алаан айнаң. Ынаның күр чыл ашкан малдың продуктулуу бөөлүк болгуру-ла чап. Совхоз бо чылын хой бүрүзүүнге опаанытыр 2130 грамм дуктү алганы Тожу районга ламаарыштыр бөөлүк көргүзүүнге санаттынаар.

Кыргылданы колхуунда хол хачыны-биле чорукган. Бараан Серен, Кыргыс Бапын, Мырлаа Дембирин ышкаш кодан хөөнүң баш бүрүзүүнге опаанытыр 2300—2800 грамм дуктү кыргытканнарны мактаары өөрүвүүт.

• • •

Мал продуктуларын — күрүнеге эът болгаш сүт садар чыл планның күүсеп бетинде күүседирин хүлээлгеш, совхозтуң малчыныары сөзүп алган турлаа. Планныгы чартык чыдда 1110 центнер эът планның 105,7 хуу күүсеткен.

Инектиң сүдү дылында дажирп-ле шын. Эки одарлатканыңдан фермаларда сүт азбек. Чартык чылда 250 центнерниң орнунга 410 центнерни дужаатан. Эът сигенниң чедишкинниг колбаштыр салдаанын көргүүү улам бедип турар.

А. НУГУУРАК.

Бедик көдүрлүүшкүнде

Баранны үүметтеп садар организацияларның хөгжүдезинге болгаш чонну бараан-биле ой-шаанда долу хандырарыңга садыг системазының моөнден садар организацияны — садыг базазаларының ролю улуг. Бо талазы-биле Тываның хереглекчилер пиитилелиниң Кызылда садыг базазы көвөз хереглел кооперацияларын аъш-чем болгаш үлетүр баранныарыбиле четчелеп хандырарыңга коскү черни эдээн турар.

Бо садыг базазы райониарда 22 садыг кооперативтеринге хереглелдин ажыы-бүрү баранныарын үзүктелиишкин чөпке шуудуп берип турар. Ол баранныар чүүттүн ангыланы будүрүлгелериниден көөр. Үк баранныарны тургустуган хүвааля, чагыг бүүгаар районнарда хереглел пиитилелдериниг үндүрер. Коллективтин кызымаккай ажылының түңелиинде моөнден садар бараан сааргылгазы база кварталдың сонында ажыр күүседин келген. Кайы-бир районда садыг черлериниң социалистиг чарышка тивилекчи болганы безин базаның киирген үлүүнүн ачызында чедип алдынар.

Базаа бо чылдың беш айларының бараан саарар планын 102,0 хуу кылдыр күүсеткеш, районнарда садыг четкилериниче 517,0 мун рубльдиң бараанын артыкка саарып үндүрген. Базада ажылдакчыларга тааримчалыг байдалдарны тургускан. Ында делгем, чырык, чылыг складтар ажылдап турар. Аар болгаш үлүг хемчээлиг чүктөрни тургузарда түскай механизмнерни ажыглап турар. Оларга базада ажылдап турар ийи авточүдүүткүү, ийлемчек электрошүүдүүкчүлер хамаарыр.

Садыг базазының ажылдакчыларының аргезинде столовая база ажылдап турар. Оон ачыны-биле ында ажылдап турар ажылдакчыларның, специалистерниң ажылының будүрүкчүлүү үлүг. Бо столовайда ам чүгле базаның ажылдакчылары эвес, харын аңаа бараан чүүлдөри-биле келген чолаачылар, районнарның садыг организацияларының төлээдери база чемненип турар.

Базада социалистиг чарышты багай эвес организастаан. Чарыштың мурнакчыларын ай санында тодаралып, шаңналдыг черлерни тыпсып турар. Садыг базазының үзөрбй ажыг түскай бот-отчеттуг склад бар. Оларның аразынга калбарган чарыштың мурнакчыларынга Лидия Носова эргелекчилиин ажылагый бараанныарының салбыры тивилекчи болган. Складтар аразындан Нина Широпованың эргелекчилээн № 12, Ольга Толстиковананың № 6, Анастасия Юрковаанын № 13, Кристина Фоминаанын № 2, Ольга Домовскихтин № 7, Анастасия Любачеванын № 14 складтары бедик көргүүлерни түс-түзүнде чедип алган.

Базаның ажылында четпестер бар дээрнин маңна айтыры чугула. Абакандан Кызылга чедир, Кызылдан районнарже бараан соорту автотранспорт чедишпейн турар. Чүүгүн дужүрер, чүдүрериниге базаага келген транспорт хөй шак иштинде маңнаашкынга таваржын турар.

Базаа мурнунда галдынган сорулганы чедишкинниг бетүүлдүрүп, оңгу беш чылдың бирги чылының даалгаларын хүүсаа бетинде күүседиргө үлүүн киирер. Чөпшээ чазагай чоруу дээш ажылдап турар хөй кижилиг коллектив бедик көдүрлүүшкүнүүт ажылдаар дээрнин читсинниг чок.

К. САТ.

Экономика айтырыының теориязы

Социалистиг чарыш амгы үе-чадада

Октябрь революциязы тивилээн соонда ССРЭ-ниң бүгү улустарының бердингей ажыл-ажыылының ачызында бистиң чуртувуста сайгырангай социалистиг чарыжының моөнден ылаң чогаадыкчы күүзүлерни үндүрүп, социалистиг чарыштың моөнден улам калбартары, хогжүдери болгаш ооң салдары улам-на улгадып орар.

Бистиң киитилеливвстиң хогжүдезиниң амгы үе-чадазында—сайгырангай социализмниң үезинде социалистиг чарыш чаа онаагай түүлдерлиг, тазаларлыг апаргаш. Чүге дээрге киитилел хогжүдези бо киреге бедик аварганыдан чарыштың ногжүдерине, массалыг болгаш дөштиг болдурарыңга бүгү талалыг тавримчалыг байдалдар тургустуунуп турар.

Совет кижилериниң күш-ажылы сайгырангай улуг ажыл-агыйын, канчаар-даа улуг экономиктиг потенциалды тургускан. Чүгүнү пациовад байлаа 1400 млрд. рубль чедөр, ног будүрүлге фондуларының өртемчейи 807 млрд. рубль ашкан. Будүрүлгениң чеңсел-керекселерин ийиткеп өөрүгү долуу-биле хаара түткааның ачызында күш-ажылдың социалистиг кооперастаашкыны бүгү ниитн. ниитн күүзүе төөгүдүг апаргаш. Оон түлелиниг чарын дөмөй-ле бүгү улустуу апаргаш, ыыла будүн-будүн республикадыр, крайлар, областар, будүрүүге коллективтерге киржип турар. Ынчангаш экономиканы хогжүдеринге, ажылчы чоннарның күш-ажылы болгаш интернационалчы ынжылдалгезинге оң салдары улам-на улгадып орар.

Будүрүлгениң техниктиг деңнели бедөзи. Күш-ажылдың энергия-биле чеңсегленишкинни улгаткан, будүрүүге чорудулгазың комплекстиг механизастовры, автоматчыдарың улам-на калбарып орар. Ынчангаш киитилелиң эң-не будүрүкчү күзү болур кижилерниң ажылының характер байдалы база-ла осөрөлгөн. Оң политиктиг медерелге, киити билим, түүкей керегелиг бедөзи, будүрүлгени эргелеп башкарарыңга оң кирмелгези мээн-ле вегетта-тыр аварган. Күш-ажыл кижилерниң ажыл-чорудулгазы чогаадыкчы кезөлдүг апаргаш.

Совет кижилериниң политиктиг медерели ооғөн амгы үеде материалдыг будүрүлгеде ажылдаа турар бүгү кижилер чарыштың кандыг-ла бир организастыг хемчеринде хаара түткааның бөөн турар. Материалдыг байзаттарны тургузарын сүрүг апаргаш ажылдакчыларның байзал болза-да индыг.

Амгы үеде социалистиг чарыш алыдаачым бүргүзүүн бүгү талалыг бедик культуралыг болгаш эртем-билгилиг болурунче, оон чогаадыкчы арга-дөзүлерин бүрүүн-биле ажыгдаттынган турарынче үлөнгөн. Күш-ажылчы коллективтериниң социал хогжүдезиниң, ажылдакчыларның ниити болган чогаадыкчы ынжылдалгазының, эртем-техниктиг деңнелгезин дүргедериниң будүрүүге чөпшээрелдиг-биле тодаратпышаан.

Тоску беш чылда ажыктыг чоннарның чогаадыкчы чорууның чарыштың ылаш хөй чаа хевирлерн тывылган. Мурвакчы коллективтерниң, чартыкчыларның болган чогаадыкчылыгының инициативазы бүгү талалыг деткимчеин ап, бүгү чүүлдө өөрүшкүү чедирер даш бүгү күжүмнү үндүрүп ажылдаар мен—деп Дарья Кол чугаалап турар.

Партиниң XXV съездиниң материалдарын ажыглаттынган турарынче үлөнгөн. Күш-ажылчы коллективтериниң социал хогжүдезиниң, ажылдакчыларның ниити болган чогаадыкчылыгының, эртем-техниктиг деңнелгезин дүргедериниң будүрүүге чөпшээрелдиг-биле тодаратпышаан.

Тоску беш чылда ажыктыг чоннарның чогаадыкчы чорууның чарыштың ылаш хөй чаа хевирлерн тывылган. Мурвакчы коллективтерниң, чартыкчыларның болган чогаадыкчылыгының инициативазы бүгү талалыг деткимчеин ап, бүгү чүүлдө өөрүшкүү чедирер даш бүгү күжүмнү үндүрүп ажылдаар мен—деп Дарья Кол чугаалап турар.

Партиниң XXV съездиниң шиитпирлерин амыдырал-хандырылга комбинадында мурнакчы даарамыкчыларның бирээзи. Ол Кызылга быжыкчылар курсуун дооскан, мында каан ажылдаа-ла ам 10 чыл чедип турар. Д. Колдуң быжып, даарап хевирээн хөгүлүү эки шынарлыг болур.

Дарья Серен-Чимитовна цехтиң даарамыкчыларының оргүзүүдө калбарган социалистиг чарышка каш удаа тивилекчи болуп, хүндүлел, мактал бижиктер, өртектиг бараанар-биле шаңнадып келген.

— Будүрүлгениң ажыктымның болгаш ажылдың шынарлыының беш чылының баштайгы чылында бүгү улустуу социалистиг чарышка киржип ажылдавышаан. кылбыр чүүлдериниң шыкарын эң-не бедик болдуруп, оон-биле чоңта өөрүшкү чедирер даш бүгү күжүмнү үндүрүп ажылдаар мен—деп Дарья Кол чугаалап турар.

ЧУРУКТА: Д. Кол.

М. ХЕНЧЕ-КАРАНЫҢ фотозу.

Улам хөгжүп орар

АҢы-дуңма социалистиг чурттарның аразында бүгү талалыг нарын ажылдажылгазының улам хөгжүдер, найырадлы бажыглавр дугайында СЭКП-ниң XXV съездизиниң айтыышкынарын күүсетинзээ, бистиң республиканың партия, совет органнары, Совет-моол найырал нинтилелиниң Тыва салбыры МАР-ның бистин-биле кожа аймактарыбиле аҢы-дуңма харылзаалырны калбартып турар. Бо ажыл совет, моол улустарының кадың ажылдажылгазының, бот-бот тарының дузаламчының таңзы-биле тургустунган планта дүшүүр боттанып турар.

Пошчучистиг нинтилелдиң тургузарының херээже ийи чурттуң чедип ап турар чедишкинзинерин калбаа-биле пропагандээлары, амыдыралдың болган экономикалың ялын-бүрү алырзарында дуржулга солчуушкуннарын органнзастээры, мурнакчы ергаларны нептередирин дэш оске-дээ айтырыглар бистиң ажылывыста кол черни эдлеп турар. Чижээзээре, улус ажыл-агыйының адырларының аҢы-биле делегацнялрны бот-боттарынче чорудары коскузу-биле ковудээн. Бо чылдың эгезинде Тавкан болган Убса-Нур аймактарының партия организациялары бистиң республиканың идеология ажылдакчыларының бөлүүн боттарынче чалбаа. Кижизидээге болган масса-политиктиг ажылдың ялын-бүрү хевирлерни амгы үениң иегелеринге дүшүүр, ажыглаарының талазыбиле ишкыгыг дуржулга солчуушкуннарын бот-боттарынче чорудары коскузу-биле ковудээн. Бо чылдың эгезинден бөөр бистиң республиканың бот-боттарынче чорудары коскузу-биле ковудээн. Бо чылдың эгезинден бөөр бистиң республиканың партия, совет органнары, Совет-моол найырал нинтилелиниң Тыва салбыры МАР-ның бистин-биле кожа аймактарыбиле аҢы-дуңма харылзаалырны калбартып турар. Бо ажыл совет, моол улустарының кадың ажылдажылгазының, бот-боттарының дузаламчының таңзы-биле тургустунган планта дүшүүр боттанып турар.

Пошчучистиг нинтилелдиң тургузарының херээже ийи чурттуң чедип ап турар чедишкинзинерин калбаа-биле пропагандээлары, амыдыралдың болган экономикалың ялын-бүрү алырзарында дуржулга солчуушкуннарын органнзастээры, мурнакчы ергаларны нептередирин дэш оске-дээ айтырыглар бистиң

Делегацнялрнар солчуушкуну аҢы-дуңма харылзаалырының бажыглаарынга, ажыл-агыйболган культура тургулушкунуста мурнакчы дуржулганы нептередирнге улус ролду ойнап турарын демдеглээр керек. Бо чылдың эгезинде Тавкан болган Убса-Нур аймактарының партия организациялары бистиң республиканың идеология ажылдакчыларының бөлүүн боттарынче чалбаа. Кижизидээге болган масса-политиктиг ажылдың ялын-бүрү хевирлерни амгы үениң иегелеринге дүшүүр, ажыглаарының талазыбиле ишкыгыг дуржулга солчуушкуннарын бот-боттарынче чорудары коскузу-биле ковудээн. Бо чылдың эгезинден бөөр бистиң республиканың бот-боттарынче чорудары коскузу-биле ковудээн. Бо чылдың эгезинден бөөр бистиң республиканың партия, совет органнары, Совет-моол найырал нинтилелиниң Тыва салбыры МАР-ның бистин-биле кожа аймактарыбиле аҢы-дуңма харылзаалырны калбартып турар. Бо ажыл совет, моол улустарының кадың ажылдажылгазының, бот-боттарының дузаламчының таңзы-биле тургустунган планта дүшүүр боттанып турар.

Пошчучистиг нинтилелдиң тургузарының херээже ийи чурттуң чедип ап турар чедишкинзинерин калбаа-биле пропагандээлары, амыдыралдың болган экономикалың ялын-бүрү алырзарында дуржулга солчуушкуннарын органнзастээры, мурнакчы ергаларны нептередирин дэш оске-дээ айтырыглар бистиң

Эртеен чыдың чаймынга бистиң харылзачылырывыс чамдык аймактарның төөгүнге харылзаалың нарып дериг-керекселерни тургусчун бергеп. Ында ажылдап турар моол харылзачылар чоокта чаа биске келгеш, түскай практиканы эртеп.

Бо чылдың эгезинде моолдан келген культура ажылдакчыларының «Сайн» ансамбльдиң ажылынга улуг дуваны чедиргеп. Моол улустуң алдэн хей чогаалдарлып сценага тургузарынга олар дузаланган.

Моолдуң улустуң революциялының 55 чыл оюнга турасказаткан ан чаа дооступ турар Совет-моол найырал аймның дургузунда нитингилер, хуралдар республиканың чурттакчылыг чер бүргүзүнге боон эртикллэри болган ан-дээ уламчылап турар.

Үстүнде чугаалаанымыс кнш чижектерден бөөни алган көөрге, Совет-моол найырадлы бажыглаарынга. ийи чурттуң арасында экономикалың харылзааларны хөгжүдеринге Тываның ажылчы чонпары боттарының улуг үлүүн киирештирип турары тодаргай. Найырадлы харылзаалырның планын сөөлгээр ажыл ан-дээ калбарар. Удавас артистер, чогавлчылар, чурукчулар дэш культураның оске-дээ ажылдакчылары 70 ажыг кижи кожа аймактарже ялдап чоруур. Бали-Ульгий аймактың партия организациялының инициативазыны ёзугаар ук аймак-биле харылзаалырны калбартырының планы тургустунган.

А. КАНЗАЙ.

Совет-моол найырал нинтилелиниң Тыва салбырының баштаар черинің харысаалгалыг секретары.

ЧУРУКТА: МАР-ның дагтыынын үлетпүрүүн төөг — Эртемнит хоорайда совет специалистер-биле кадың чес-молибден арыглаар комбинат тудуп турар. Мында ооң тудуун көргүскеп.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

МАГАДАП КӨРДҮВҮС

ССРЭ биле МАР-ның ажылчы чонпарының аразында аҢы-дуңма найырадлы, ажылынчи болган культура харылзаалары чыл келген түдүм улам бижыгып, хөгжүп орар. Чоокта чаа Моолдуң ажылчы чонпарының авангарды — МАРП-ның XVII съездизиниң бөөн эртеп турган хүннеринде Тываның улус ажыл-агыйының болук ажылдакчылары 30 кижи составтыг туристи болук Улан-Батор хоорайга чораан. Съездиниң ажыл-чорудулгазын радно, телевидениеден болган солунналрдан танышып көөр аас-кежиктиг болган бис.

Бистиң туристи болуүвүстүң составынга улус ажыл-агыйының ялын-бүрү адырларының төлөөлекчилери — үдеттүр, кодаа ажыл-агый ажылдакчылары, эмчилер, башкылар дээш оске-дээ мергежилдиг ниижилери чораан. Каа-Хемде «Бурунгаар» болган Чоон-Хемчикте «Алдан-Маадыр» совхозтуң хөй-жулары Б. Бидикти, С. Оюржак, эмчилер А. Бадираева, К. Одаай-оол, Эрээнде культура ажылдакчызы Д. Чыргал-оол, тудугжу М. Хлеб болган оон-дээ оскедер аналар чораан.

Моолдуң пайысылалында «Баян-Кол» деп аалчылар бажыныңга доктаавган бис. Туристи дашткы харылзаалар черинің ажылдакчылары бистерни Улан-Батор хоорай-биле танышгырган. Моолдуң амгы үедеги хөгжүдезинин дүтайында солун лекцнялны дыннаан соонуста бистн хоорайның төөгүдүт черлери-биле танышгырган. Богда-Уула сыныгы: адаанде Тала хемнин унунда турар бо хоорайның арыг-шевер, делгем күдүмчулары, архитектура талазы-биле каас-чараш эртеп бурунгунуң дугаи-музейлери, национал орнаментилер-биле кастаттынган амгы үениң үдүт тудугларн магадыг-ла чараш боор чорду. Моолдуң бүтү девискаларн келнп көөрү берге, ынчалзажок ол бүгүнү Улан-Баторуң Төп музейиндеп көрүп, танышып алыр арга бар. Оон ангыда Төп делгелге нанильоунда амгы Моолдуң улус ажыл-агыйының бүтү адырларының чедишкиннерин тодаза биле көргүскеп.

Бистер дыштапылга бажыныңга дыштанып турган-дээ болзувусса, мергежил, ажылывыстың аҢы-биле тус-тус адырларның ажылдакчылары-биле ужуражып, кайы-кайызыска-дээ ажыктыг дуржулга солчуушкуннарын ыяшы тургап бис. Чижээзээре, бистиң республиканың хөөчүн мөгелериниң бирээзи О. Сүүрооп Моолда спорт херээн организациязыны-биле танышкан, бо чурттуң мөгелери-биле ажыктыг ужуражылгага кирипкеп.

Бо чораан болуктуң кирижикчилери, бистерге базып бир үттүнүдүрбес, солун болуушкун болган. Чүл дээрге, МАРП-ның съездизиниң келген дашткы чурттарның коммунистиг болган ашылчын партияларының төлөөлекчилери-биле ужуражып чугаалажыр, харын-дээ кадың чурукка тыырттырар аас-кежиктиг болдуусус. АҢы-дуңма социалистиг чурттарның кайы хире найырадлыг, бир демнег бүрүүнгаар хөгжүп орарын МАР-ның амыдыралдында көргеш, кижизиниң сагыш-сеткнл өөрүп каар чорду. Бо хире магадыг чурттарлыңы делегейнин ажылчы чонпарының бирликтиң, партия ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары Ф. Д. Кулаковтуң ашаа кылган чугаазын чүүлдүгээнүп дотказаннер.

К. КҮҮЛАР.

НАЙЫРАЛ АЙЫНДА

Совет-моол найырал аймы Тес-Хем районнуң ажыл-ишчилери, бүгү совет кижилер-биле бар демнеп организастыг артырген. Совет-моол найырадлың аймга турасказаткан түскай хемчеглерни СЭКП райкомунуң пропагандда болгеш агитация кездиви биле «Билиг нинтилелн ажылдан кылган турсун.

Бюронуң доктаалын ёзугаар райкомунуң харысаалгалыг ажылдакчыдары база ажыл-агыйларның удуртукчудары, парткомнар, комсомол комитеттерн найыралга тураскаатканы лекцнял, беседаларны, мрак-газета чайлагларга, фермаларга, хөй кыргыыр пункгуларга кылып. 55 чылдың нинтинде моол эмгүтериниң чедип алган чедишкиннерни болган моон сонгаар хөгжүдеминиң, социал-экономиктиг базымнарын чонга пропагандалап турар. Клубтарда, кызыл-булуңнарда совет-моол найырадга тураскаатканы стендилерни кылгылаан.

Июнь аймың эгезинде колхозтарга, совхозтарга найырадлың аймга тураскаатканы байырлыг нитингилер организастыг эртеен.

Чоокта чаа Убса-Нур аймактың Тес сумузунуң эмчилери найырадлы ажылдакчыларны кылын, бистиң районнуң эмчилери-биле дүржүлга солчуушкунун кылган.

Моолдуң Арагтың Революстуг нымның XVII съездизиниң материалдарын районнуң ажылчы чонпары улуг совуургал-биле танышкын. СЭКП ТК-ның делегацнязының башкыңы, партия ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары Ф. Д. Кулаковтуң ашаа кылган чугаазын чүүлдүгээнүп дотказаннер.

К. КҮҮЛАР.

ДАШТЫКЫ ИНФОРМАЦИЯЛАР

АҢЫ-ДУҢМА ЧУРТТАРНЫҢ УЛУСТАРЫНЫҢ ЭРГЕ-АЖЫЫНГА

БЕРЛИН (СЭТА). ЭДЧ-ниң XXX сессиязы бодунуң ажылын ГДР-ниң найысылаазынга доозкан. Оон кирижикчилери түннел дыңнадыгыны хүлээп алган, мында болза 1971—1975 чылларда экономиктиг болгаш эртем-техниктиг кадың ажылдажылгазын база ол-дээ чылдарда комплекстиг программалаанның болгаш коммунизмни тургузарынга нинтилелде удуртукчу политиктиг рольду чедишкиннинг, күүсежип турарын бүүдүүдиин-биле бадыткаан.

ЭДЧ-ниң кежигүнү чурттарының коммунистиг болгаш ажылчын партияларының былгуудаан съездилери эртеен беш чылдың плазнарының күүселдезинниң түңнелдерни үндүрген, амгы беш чылда ол чурттарның социал-экономика талазы-биле бүгү талалыг хөгжүүрүнүң улам мнйгы программазын ажылдан кылган болгаш ЭДЧ-ниң кежигүнү чурттарның социалистиг экономиктиг интеграциязын, кадың ажылдажылгазын база хөгжүдерин улам мнйгы харылдарының болгаш сайзырангайжыдарының талазы-биле комплекстиг программазының хемчеглерин боттандырарынга аҢы-дуңма чурттарның кадың ажылдан кылган углавыңыкшын бадыткаан.

Сессия болза ЭДЧ-ниң күүсежип комитединиң болгаш оске-дээ организацнялың чөвүледдиң XXIX хуралынга хүлээп алдынган комплекстиг программазын база доктаалдарын боттандырары-биле холбашкап ажылдарын организастаар база боттандырар талазы-биле ажыл-чорудулгазын түүлдүг деп көргеп.

Оон-биле кадың амыдырал болза социалистиг күрүнелерниң кадың ажылдажылгазын доктаамал хамыладырының эртежок чугулазын бадыткап турар деп, дыңнадырда оон ышнай чугаалаан. Моон-биле холбаштыр удустар аразының экономика талазы-биле социалистиг харылзаалары империалистиг экономиктиг харылзаалардан шуут ылгалдыг боон турар, ынчаарга империалистиг ол харылзаалырның шуут ылгалдыг боолун турар, ынчаарга империалистиг кадың ажылдажылгазының артык күштүг чорду болза капиталистиг экономикада чөрүдээлерниң болгаш кризистиг байдалдың оспушаан турарының байдадында оваа илерен турар. Социалистиг чурттарның кадың ажылдажылгалы ЭДЧ-ниң кежигүнү чурттарның долгей экономиказынга туружунуң бүжыырынга чедирип, Экономиктиг дузалажылга Чөвүлелинниң ат-алдарын делегейге көдүрүп турар.

Кадың ажылдажылганы улам ышнай хамыладырында болгашболбазырангайжыдарында база социалистиг экономиктиг интеграцияны хөгжүдеринде бар болуп турар ергаларны улам долгуу-биле ажыглаарынга, ЭДЧ-ниң кежигүнү чурттарның экономика талазы-биле амыдыралчы чугула хөй айтырыглары кадың шинтпирлээринге байлалдар амгы үеде тургустунуп келген дээрзин сессия санап турар. Ол сорулгага материалдыг бүдүүлгенин эң чугула адырларынга 10—15 чылдың дургузунда эчис сорулга талазы-биле кадың ажылдажылганы кадың ажылдан кылыры дүүшкен турар ужуралуг. ЭДЧ-ниң кежигүнү чурттарның энергнязың, оттулар чүүдүүн болгаш чиг-эттиг кол кевирлеринге экономика талазы-биле үнделелиттеген хергеледелерни хандырар талазы-биле, бүдүүлгенин ханы специализастаарынга болгаш кооперастаарынга үнделелээн машина тудуун хөгжүдер, ашы-чемнин болгаш чонның хередеделинин үлетпүр бөраанпарының кол хевирлерниң талазы-биле боттуг хергеледелерни хандырар, ЭДЧ-ниң кежигүнү чурттарның тревсворт харылзаалырын чөвүрүр болгаш хөгжүдер талазы-биле тодаргай хемчеглерни од программаларга тодаргайлаан турар.

Узун хуусалыг түскай сорулгалыг программаларга үнделелээн, хөй талалыг болгаш ийи талалыг дугуржулгаларны чарар. Ол дугуржулгаларга ол программаларда айыттынган сорулгаларны болгаш хемчеглерни боттандырар талазыбиле талаларның тодаргай хуалгелерни бөө үдүр иижер.

Чүрт бүрүлүпге эртем шинчилелдериниң хөгжүлдезинбиле кадың узун хуусалыг түскай сорулгалыг программаларны ажылдан кылыры эртем-техниктиг талазы-биле ЭДЧ кежигүнү чурттарның кадың ажылдажылгазының улам мнйгы колбартырын негаар деп, сессияның санаанын докумснтинде оон ынай айыткан.

Планныг ажыл-чорудулга талазы-биле ЭДЧ-ниң комитединиң кадың ажылдажылганы талазы-биле ЭДЧ-ниң кежигүнү чурттарының хөй талалыг кадың ажылдажылгазын улам ынай хамыладыр талазы-биле хемчеглерни төлевилеп тура, социалистиг оске-дээ чурттарбиле боттарының экономиктиг кадың ажылдажылганы калбартырынга бедиинн батыткаанзар. Хөгжүп орар чурттарның деннилгеже чүтүлүп детки ирээнге, оларның социал тургузуу хамаан чонга делегейниң бүгү чурттары-биле кайысылга-дээ ажыктыг экономиктиг харылзааларны калбартырынга дузалаар дугайында боттарының шинтпирлээрин олар илерет-кеңзер. Делегейниң экономиктиг харылзааларынга кандыгдаа ыяшаг ынар чорулгу чок кылыры дүшү ЭДЧ кежигүнерни чурттар түрүкүр.

Делегей байдалында эҢээ үлүг чүүлда өскерлиишкинзинер-биле холбаштыр экономиктиг кадың ажылдажылганы талазы-биле чөвүрел хуралдың ЭДЧ кежигүнү чурттарының планнаштырылыг перспективаазар тургустунган. Европа дүнгүн политиктиг амыдыралынга төөгүлүг болуушкун болган Европага аймыл чок чорук болган кадың ажылдажылга талазы-биле чөвүрел хуралдың чедишкиннинг долгуганын ЭДЧ кежигүнү чурттарының чагаастарының башкыларының болган-биле үнделелээн көргеп. Ол чөвүрел хуралдың түңнелдерни делегейниң бүгү байдалынга ханы чүгула салдарны чедирген.

Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Берлинге болган конференязы төөгүдүг үжүрдузалыг болуушкун болгаш. Оон түңнелдерн, оон хүлээп алганы түңнел документиниң бүгү ажылчы чонпарның экономиктиг болгаш политиктиг үндезин эрге-ажыктарын үлам-на чедишкиннинг боттанылырынга, тайбың, аймыл чок чорук, кадың ажылдажылга болгаш социал дешилге дээш хуустарның күжениишкинзинерин куштоалиреринге идиглин бээр.

Комплекстиг программаны күүседирнин дүргедир талазы-биле төлевилеттингеп хемчеглерни боттандырып тура, ЭДЧ кежигүнү чурттар социал-экономиктиг хөгжүдеге, дең эрелиг ажыдуңма күрүнелерниң аразында харылзааларның социалистиг принципнеринин үнделеннинге боттарының аразында кадың ажылдажылганы улам ынай колбартырынга болгаш ханы ладырынга чаа улуг чедишкиннерни чедип алыр дээринге сессия бижыг бүүдүүлин илереткеп деп, дыңнадырның түңнелиндө бижээн. Ол чорук социалистиг чурттарның сырый каттыжышкынын, бижыгларынга, оларның улустарын бүүдүлбас найырадлың болгаш кадың ажылдажылга интернационализмнин бүүдүнге кижизидеринге идиглин бээр. Оон-биле социалистиг системаның артык күштүүн бадыткан тургузарынга, бүгү делегейге тайбыңның болгаш социал дешилгелиин хөрөнгө түгүлө салыышкынны киирер.

Сессияның XXX хуралы ишкыралдың, ол-түүнүп кадың ажылдажылгазының болгаш чугаалаткан айтырыглар төлевилеттингеп үлеп-бодалдарның бүрүн чанғыс эптиинин байдалынга эртеен.

Төөгүлүг ужур-дузалыг тиилелге

ХАНОЙ. (СЭТА). Вьетнам Социалистиг Республиканың Национал хуралының алдыгы чыыжының бирги сессиязының хүлээп алган Декларациязының ында парлап үндүрген. Декларацинда хамаарышпас чорук дээш вьетнам улустуң барык чүс ажыг чыл интинде демиселиниң түңнелдерни үндүрген, чаңгыс аай Вьетнамга социализмни тургузарының кол угланышкынарын төлевилээн.

Президент Хо Ши Минниң үндезынында болган тургусканы Вьетнамның ажылчы чонпар партиязының ажылчы хуралының бирги сессиязы ийи чүс ажыг чыл интинде демиселиниң түңнелдерни үндүрген, чаңгыс аай Вьетнамга социализмни тургузарының кол угланышкынарын төлевилээн.

Президент Хо Ши Минниң үндезынында болган тургусканы Вьетнамның ажылчы чонпар партиязының ажылчы хуралының бирги сессиязы ийи чүс ажыг чыл интинде демиселиниң түңнелдерни үндүрген, чаңгыс аай Вьетнамга социализмни тургузарының кол угланышкынарын төлевилээн.

Президент Хо Ши Минниң үндезынында болган тургусканы Вьетнамның ажылчы чонпар партиязының ажылчы хуралының бирги сессиязы ийи чүс ажыг чыл интинде демиселиниң түңнелдерни үндүрген, чаңгыс аай Вьетнамга социализмни тургузарының кол угланышкынарын төлевилээн.

Президент Хо Ши Минниң үндезынында болган тургусканы Вьетнамның ажылчы чонпар партиязының ажылчы хуралының бирги сессиязы ийи чүс ажыг чыл интинде демиселиниң түңнелдерни үндүрген, чаңгыс аай Вьетнамга социализмни тургузарының кол угланышкынарын төлевилээн.

• Бүгү вьетнам улустуң оңуназиндеп Национал хурал Вьетнамның ажылчы чонпарының партиязынга дөзу бүүдүрдүп илереткеп. Бистиң үевистиң тиилелгелиг революстуг середнии — марксизм-ленинизмниң шингээдин алган база ажылчын ангының болгаш бүгү вьетнам улустуң уламнын база революсчу маадырлыг чорууң болугга моонеп алган, ВАП вьетнам революциязының бүрүнгаар чорууругга арганы берин турар шын шугумну төлевилээн деп, Декларацинда онаалаан демдеглээн.

Төрээн чурту дээш боттарының амы-тынын харам чокка берген Национал маадыр, вьетнам революциязының баштынчыны, президент Хо Ши Минге, маадырлыг дайынчыларга хамы хүндүткелин Национал хурал илереткеп.

Вьетнам улустуң оңуназиндеп америк агрессияга үдүр оон патриотчу демиселинге вьетнам улустуң чүрекгин хамыладыр деткеп болгаш социализмни даап демисежип турар делегейнин бүгү хүстары-биле эп-сеткил каттыштырылгазын быжыглаарынын принципнеринге тургустунар деп, Декларацинда демдеглээн. Мурнуу-Чоон Азиянын хүстарының бүлүг хамаарышпас чорук, тайбың, нейтралитет дээш демиселин ВСР деткинр, шериг базаларындан болгаш америк шеригнерден ол чурттарның хостарынга дузалаар.

АҢГЫ ДЕМИСЕЛИНИҢ КҮШТЕЛГЕНИ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Каттышкан Штаттарда ажылчы чонпарның ажыл соксадыр демисезя коппаастаан.

«Юнидевер» дээр чнгло-голланд хамия концернинн америк салбыры «Левер Бразерс» компаниязының 2700 ажылчынарының үш ай иштинде боон келген ажыл соксадымышкыны тнилелге-биле доозулган. Амыдырал» дерек барааннарның ортээнин олуп турары-биле холбаштыр ажылчынар ажыл төлевирин өстүрерин чедип аамыр дээнер. Социал шангалдымның талазы-биле лузалаамчыны өстүрерин болгаш күш-ажылдың байдалдарын экижидерин олар чедип алыр дээп.

Луисвилдеге (Кентукки штат) «Дженерал электрик компани» концернинн аң улуг будүүлгө черлериниң бирээзинге неделя иштинде ажыл соксадыышкыны кылып келген механиктер болгаш хоптокчилер боттарының негеледеринн күүселирин чедип алганнар. Күш-ажылчы чаа керээге барааннарның ортээнин улгатканы-биле холбаштыр ажыл төлевирин анаа дүүштүр тургузар болгаш пенсиялырны улгаттырарының дугайында чүүлдерни киирген.

Янгстаунга (Огайо штат) «Г. Ф. Бизнес аккаимент» компаниязының 1200 кай эмнидирикчилери ажыл соксадыышкыны чарлаан. Ажылчынар ажыл төлевирин улгаттырарын чедип алыр дээн.

АКШ-тың резина үлеттүрүүлде ажыл соксадыышкыны он бир неделя иштинде үлаштылап келген. Ол ажыл соксадыышкыында 60 муң кижи хөвре туттунган.

Дж. Картерниң медеглели

ядролуг зайынынче шилчий баар. АКШ-тың ядролуг политиказының чамдык талалары, оон иштинде 6 млрд. доллар ертектиг, ракетага үдүр камгалал системазын тургузар талазы-биле күжениишкинзинер «угаазылал чок корүүкүн» болган деп, Дж. Картер чугаалаан.

Дашткы политиканы чорударының методтарының талазы-биле Дж. Картерниң үзел-бодалы удурланышкан шынарлыг дээрэн интервьюлан илдеп. Чижээзээре, америк дашткы политиказының делегейниң аазы-бүрү районнарынга сорулгаларын чедип алырының дугайында ол чугаалаан. Каттышкан Штаттарның «экономиктиг нөөмнүкшы болгаш АКШ-тың эмнелчилериниң минды нөөмнүкшының» Совет Эвилелиге үдүр чорударын ол деткип турган, а ол болза оске күүселерни хевээже холгаларлаашкын шнкажыл.

Ынчалза-даа Дж. Картерниң оске чугаазы кичээнгейни бөлүүче база хаара түткан. Сакыт дугайымда хөөйлу төлевилелиге сенатор Джексонуң санаазы-биле киирген АКШ-тың Совет Эвилели-биле сакыт харылзаалырынга илгай көөрүүнүң чазалгаларының дугайында АКШ-тың конгрезинин шинтпирнн ол болукун чугаазынга бүрүү шапкан. Ол чазалгалар угаазылал чок болган деп санаанын ол чугаалаан.

Янзы-бүрү байдалдарда америк шериглерни оске чурттарже чорулуп болурунун дугайында айтырыгга харылаан турда, Дж. Картер мынча дээн: «түскай байдалдар тургустунн келгенде» ол чепсектиг күүселерни чугаа чокка ажыглап болур. Оон-биле кадың Чоокку Чоон чүкке таварышгырылганы чедип алыр сорулга-биле ол районче америк шериглерни ажыглаарынга ол удурланган.

Бөгүн — Балыкчының хүнү

БАЛЫКТЫ КАМГАЛАП, ӨСТҮРЕР

Бистиң республиканың хөлдерининиң, хемнериниң болгаш оларда балык-байлаңнарының талазы-биле чурттуп оске черлеринден онзаланып, ылгалыр чүүдери чок.

Оон-биле кады Тыва Азия диптиң төвүнде-даа болза, янзы-бүрү хевирлиг балыктар озуп, ковудээр суг курлавырлардыг бооп турар. Енисейниң адырлары-биле шыптынган суг девискээрлеринде түс черге таарышкан хевириниң балыктары бар. Ол дээрге, колдуунда-ла, бел, мыйыт, кадыргы дээн ышкаш балыктар бооп турар. Ол ышкаш ала-буга, шортан, ак-балык база бо-ла таварышкылаар.

Республиканың хемнеринде болгаш хөлдеринде балыктың курлавыры сөөлгү үеде эвээжээп-даа болза, янзы-бүрү хевирииң балыктарын оларга остүрүп, ковудедириниң таварымчалыг байдалдары бар бооп турар. Эң ылангыда Тываның Чагытай, Сут-Хол, Тере-Хол дээш еске-даа сут хөөлбектерииге балыктың хевир-составын байлакшыдыып ап болур арга база бар. Ындыг хөлдерге нептереңгей эвес-даа болза, улус ажылагыйынга чүүлэ осман болгаш ат-сураглыг пелядь дээр балыктар дыка тааржып, өзери дуржулга-практикадан кастып турар. Эртемденнериниң болгаш тускай организацияларының ажылының түнелинде бистиң чамдык сут хөөлбектеривисте омуль деп балык база өзүп турар.

Келир үеде Саян-Шушенск гидроэлектростанциязының плотинаның тургузары Саяш далайынга балыктың чаа-чаа, үнелиг хевирлерии ажаа салып, остүреф арганы берип турар. Саян далайынга балыктарны остүрүп, оларны тударынга чедир курлавырларын улгаттырган соонда, ажаа өзулуг балыкты ажыл-агыйлар тургустунар апаар. Чүге дээрге, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партилазының XXV съездиниң шиитпирииде чурт иштиниң сутаарынга балыктың улуг үнелиг, ховар хевирлерин остүрериниң чүгүлазын онзалап айыткан.

Амгы үеде балыктың курлавырын улам улгаттырарыиың тодаргай аргаларын ажыдап, кылып турар. Республикада бо чүгүлэ ажылдың төлээы-биле элээп дуржулга чыдыынган. Чамдык сут хөөлбектеринде чаа хевириин балыктарын остүрүп турар. Олар түс черииң байдалынга тааржып, дүргенип-биле өзүп, ковудеп турар. Ол ышкаш балыкты хей хемчеэлдин-биле азы хуууда херектел-сонуургалта-даа тударын тааршытыр организастаары оларның курлавырын ковудедириге база улуг ужур-дузалыг. Түс-түс черлерге балыктарының хуусаалларын кызырып, тааршытыр доктаадыры болгаш тускай чөпшээрелди бээри дээш ышкаш хемчеглер база эки үре-түнелди берип турар. Чижээ, Чагытай хөлге пелядь дээр балыкты чогуур хуусаада тудар кылдыр доктаатканы ооң үүргенелээриге тааримчалыг байдалды

чылдагааннар дилеп, ажыл чылаып олурбайн, чогуур хемчеглерни ап көрүңер. Радио аккумуляторлары тыпчыр дугайында бистең дилеп орардыр силер ынар, ол дугайын харын сүрээр бис, мынчаарга ол чүүдерии тывар дээш оралдашпаан, чогуур черлерден негелде тургуспаан-дыр силер, шак мынчаар ажылдап туруп болур бе? Чок черле болбас! Чүртту дүргеи хөгжүдериниң негелделери олуттээй, харысалга чок чорукту сойгалап, чаа ёлу-биле ажылдазарын айбадап турда, черле мындыг боорга кайын боор, ыңар».

1940 чылдың 8 ай 10-да Улуг-Хем кожуунуиче сургакчылап аъттанды. Кожуун төвү Шагаан-Арыгга чеде бергеш, сумуларже баар активчи эштерии чыгташ, тодаргайларга, Дус-Даг сумузунче Очур, Чалаатыже Намчылак, Хендерге биле Ийи-Таяже Сүрүң-оол, Демир-Сугже Дайгаажык, Эжимче Базыр, Эйлиг-Хемче Чигжит, Үрбүнче Сеңгирбен, Херемеже Авай-оол, Чаа-Хөлже Чимит-Доржу, Шагаан-Арыгже Бугалдай, Коң-Чыраажке Дирчиңмаа, Чаатыже Дигба оларны чоруттувус. Ол эштерге сигем кешип ажаар ажылды августа айда доозар, сигем, тараа шелдерии элек-

дең көшкен аалдарга бастырбас, экспортка садыр малды күш-шыдалын көрүп тура, школа септелгезинде улустуң незер сигенин ук: ажылга киришпейн турар улуска кыдыртыңар деп чагыдывыс. Ооң ангыда суму чагыргазының талазындан школа назылыг уругларның бүрүткелии чорудуп турарын, ада-иелер өөренир уруг-дарының хөп-сынын белеткээн, белеткевээнин, школага ыяш белеткээн дүжүрүп бээр онаалгалыг арагар хүлээлгезин канчаар күүсетиинин даңзы ёзугаар хынаар силер деп даастывыс. Сургакчыларга бергеи база бир чагырыс болза чорудун турар ажыл-херектиң түнелии майык ёзугаар кылып, ой-шаанда ооң медээзин үстүк черлерже чедирер талазыбиле дузалашсыи дээп бис.

Оң-ла хүн кежээликтей Хендерге сумузунче аъттанытывыс. Кежээжиниң 11 шакка чедир сумунуң даргалары-биле ажыл-херектиң байдалын коптарын, ук сумунуң хемчеглиралы-биле таныштывыс. Август 11-де эртен 9 шакта Хендергеиің Үстүү чайлагда сигенчилер-биле беседалажып чугаалаштывыс. Хендерге сумузунуң иити байдалын ап көөрге миидыг болду. Нам комитединде бактаан турар бүгү кежигүннериниң узун саны 93 кижи, оларның 15-и хөрээжеңжээнге Чагытай хөлдү киирип болур. Анаа иемдең деп балыкты чүгле иити херелдеге эвес, харын база түс-түс балыкчыларның нетеддезии хандырары-биле салып, остүрүп турарын айтыр херек. Оон аңгыда мыдыг балыкты аиаа үүргенезин алгаш, боттандыр инкубациялаш, Тываның өске хөлдерииге остүрериниң сорулгазын база салып турар. Чижээ, 1975 чылда пелядь балыктың 56 миллион үүргенезин чыгташ, остүрери-биле Сут-Холче салып киргеп.

Үстүиде айытқан болгаш өске-даа хемчеглериниң түнелинде республиканың сут хөөлбектеринде, хемнеринде балыктың курлавырын мурнукузундан ковудеп турар. Бичангаш балыкты тудуп, сайгарары-биле ачылдар болгаш балыкчылар ниитилелиниң бригадазы бешин чылдың-на 250—300 центнер балыкты туткаш, хоорайларның болгаш суурларның чонунга чорудуп берип турар. Бо чылын балыкчылар тывыш планының чартык чыл даалгазын ажыр күүсеткеи.

Тываның сут хөөлбектериниң байлаа — янзы-бүрү балыктарның курлавырын новүдедип, улус ажыл-агыйының хереглелии хандырары онгу беш чылдың чугула сорулгаларының бирээзи. Балык курлавырларын ковудедири бүгү улустуң херээ. Бо талазы-биле ажылга бүгү хөй-ниити, партия, совет органнар идепкейлиг киржир ужурлуг.

В. ТВЕРДЯКОВ,
Тываның балык камгалаар инспекциязының ажылдакчызы.

ЧУРУКТА: Чагытай хөлге балыктаашкын.

Г. СИРОТИННИЙ фотозу.

СПОРТ

ЧЕМПИОН АТ ДЭЭШ

Волейбол спорту бистиң республикада ак-не нептереңгей, чон оргузунда массалыг ойнарының бирээзи. Оиу Тываның булуң бүрүзүнде аныктар-даа, улуг-даа улус улуг сонуургал-биле ойнап турар. Спорттуң бо хевириинге бедик мергежилдиг спортчулар бисте эвээш эвес. Олар боттарының арга-дужулгазын, мергежилин аныктарга күзелдии-биле дамчыдып берип турар. Эш-хуузунуң ужуражылгалары, маргылдаалар хөорайларга, район төптеринге доктаамал эртип турар.

Волейболга Тыва АССР-ниң 1976 чылда чемпионун илереп маргылдаа июльдуң 7-де республика найысылалының эгелээн. Ында «Урожай», «Спартак», «Динамо», «Трудовые резервы» эки тура спорт ниитилелдери киржип, чемпион ат дээш тулчуп киришкен.

Маргылдааның бирги хүнүнде ар улустан келээ спортчуларның бирги, ийиги командаларының боттарының аразында ужураштылар. Маңаа «Урожайның» бирги командазының ойнакчылары шылгаралаан. Херээжең спортчулардан эртеп чыпты республика чемпионы «Урожайның» бирги командазының волейболистери-биле «Спартак» ойнакчылары боттарының удурлашкылыкчыларын чиити-биле улуг алганнар.

«Урожай» биле «Спартактың» бирги командаларының ужуражышкыларының волейболга аныктар улуг сонуургал-биле көргеннер. Ийиги болбас аргазы-даа чок. Кайы-даа командаиың кежигүннериниң республиканың шыырак волейболистери бар. Бо ийи командаиың ооңгуунуң түнелии 3:2 болуп, «Спартактың» түнелелгези-биле доозулган.

Волейболга республика маргылдаазының түнелел ооңнары бөгүн болур.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТА: маргылдаа үезинде.

Сөөлгү салыг бүдүүзүнде

МАНИЛА. Шыдырөө талазыбиле ооң маргылдаазында эң сөөлгү—он тоску салыгның бүдүүзүнде маргылдаала тергиидеи турарларың байдалы ыңыдыг. Мекииг (Бразилия)—12,5, Полуэвский биле Горт (ЧССР)—12-12, Цешковский—11,5, Любоевич (Югославия) биле Рибли (Венгрия)—11—11 санныг.

Бо түнелелдер соцгаардаттынган салыгларны ойнаан соонда тодаратгыпган. Цешковский 67 дугаар кошто Канада чурттуг Байясасты уткан. Полуэвский—Марвоттү, Балашов—Мекииг хаймынашкан. Любоевич сөөлгү салыгларда эки ойнаш, Горт биле Браунну (АКШ) уткаш, Ульман-биле хаймынашкан.

Чамгыс салыг артса-даа, тиилекчи үш ойнакчы кымнар болуруп деп чүве амдыгыпда билдинмес. Чүге дээрге бештап турар болуктүк шыдаравчыларының аразында хөлүн эртир мурнай бергеи ойнакчы чок болуп турар.

(СЭТА).

Телевидение

ИЮЛЬ 11-ДЕ

МОСКВАДАН

8.00—«Частым он чеди шинчизи». Хөй сериялыг уран-чечеи телефильм. 7-ги сериязы.
9.10—«Музыкалыг киоск». Өңнүт.
9.40—«Коммунизм тургузукчуларының съездизи» деп документалдыг өңнүт фильмиин баштайгы көргүзүлгези.
10.50—11.00—Чапсар.
11.00—Медээлер.
11.10—«Совет-француз ыдыы ажылдажылга боттанышкында». Дамчыдыгаиы журналист Г. Зубков эртирер.
11.25—ССРЭ биле Франциияның чиик атлетикага олимпийскн командаларының аразында матч. Пеижтеи өңнүт дамчыдылга.
12.00—«Совет Эвилелиниге баралы бооп тур мен!»
13.00—Бөгүн — Балыкчының хүнүнге. Өңнүт.
13.30—Балыкчының хүнүнге тураскаатказы концерт. Өңнүт.
14.30—«Эгезии чуруур». Өңнүт мультфильм.
14.40—«Делегей панорамазы». Өңнүт.
15.10—Чечеи чогаалдарының экрапчыдылгазы». «Хостуг-шолаан». Уран-чечеи фильм.
16.50,—17.00—Чапсар.
17.00—«Үе». Информастыг программа.
17.30—«Частың он чеди шинчизи». Хөй сериялыг уран-чечеи телефильм. 7-ги сериязы.
18.40—«Коммунизм тургузукчуларының съездизиң» деп документалдыг өңнүт фильмиин баштайгы көргүзүлгези.
19.50—Л. Харитонов ырлаар. Өңнүт.
20.00—Медээлер.
20.15—20.25—«Кодээниң ажылынчы шагы».
21.25—«Александра Пахмутованың ырларының аазы». Фильм-концерт. Өңнүт.
22.00—«Кино аян-чоруктарының клубу». Өңнүт.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

ИЮЛЬ 12-ДЕ

КЫЗЫЛДАН

17.00—Уругларга фильмнер. «Күзелдер оъду», «Серегни хааржаандан оол».
19.15—Телемедээлер.
19.25—«Ажыктыг болгаи шынарлыг дээш». Республика ужур-дузалыг эртем-практиктиг конференциязының дүтээшкини.
19.35—«Василий Туриың чери болгаш тараа». Документалдыг фильм.
19.45—«Элээдилер болгаи хоойлуу». Дамчыдылга.
20.15—«Ынгы-аңгы чылдарның шүүлүтери». Фильм-концерт.
20.35—Телемедээлер.
20.50—Чараллар.
20.55—«Шуптузу киижилерге артар». Уран-чечеи фильм.
20.35—23.00—«Танцыже чалаар». Фильм-концерт.

СУДНОЛАР ШУУШКАН

ДУДИНКА. (Красноярск край). Дөш батканының соонда үш неделя болганда күүлүг Енисей бодуның савазынга шаанын агын эгелээн. Оод суунуң денвели чайгыны-биле доңнешкен. Сибирьде эң улуг порттуң суднолар доктаар черлери түлүк аймактан турар. Мынчага чедир рейдилерге чүүгүи дужүрүп турган далай судноларының аңаа июль 9-та эң-не баштай четкилеп келгеи.

Судноларның доктаар черлерии суг доштан камгалаан болзада, демир-оруктар болгаш краинар оруун суг үреп ааан болгаи. Дүн-хүн иштинде ашпас хүнүүт турда, сентелге ажылдарны үргүлүлеп келгеи. 70-ги параллельге суднога экиндириишкин түгээр дорт ай удамчылаар болгай. Хуусаа бетинде бүгү ажыл белеп болгаи. Рельстер кыры-биле порт краинары ышмчеи чоруткан болгаш судноларның доктаар черлерииң чаңчыл ёзугаарының туруштарын эзелеткеиивер.

Июль 9-та порт бодуның чаңчыл болгаи барааннар дүжүрер, чүдүрер хүи нормазының чиитпээ киргеи. Бо чылын аиаа иити бараан сөөрүлгези эң хөй—4,5 миллион тонна болур. Оларның аразында Норильскиниң даг-металлургия комбинадынга металл конструкциялар болгаш механизмнер, он-он чыш эштэр бажыңнар, аъш-чем, дизель кыраар чүүл бар.

Ам Дудинкаиың рейдизиниде далайның болгаш хемниң 56 судноларының бар. Курсаг бараан чүдүрер судноларның болгаш таварлер 70-ги параллельче Енисейден Красноярскиден Сөөлгү доштуг океан дамчыштыр Архангельскиден болгаш Мурмаискиден, Канадазакшадан болгаш Калининградтан ыиаар даалажып бар чыларлар.

Р. ТРУСОВ,
СЭТА-ның корреспондентизи.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

АГААР

Бөгүн республикага будуттагылаар, кезек чажыкшынар болур, дииилээр. Агаарның температуразы даглыг черлерге 17—22, а оон арткаиларыига —23—28 градус чылыг.

Кызылга биче будуттаар, чаашкын чок. Агаарның температуразы 26—28 градус чылыг болур.

кинотеатрларда

ИЮЛЬ 11-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Чаанга оркестрлиг аалга» 10.00, 16.20, 20.50, «Ыры-шоорлуг ужурал» 12.40, 14.30, 19.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Ганс Рёкле болгаш аза» 10.35, 12.20, 14.05, «Узуи дайын дургузунда үр эвес ужуражышкыинар» 15.50, 19.20, «Цыган» 17.30, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Мен ам улуг апарган чем» 11.20, «Салым-хуу» 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 шактарда.

«ВОСТОК»: Киночымыиы 11.00, «Порт» 13.00, «Оон аммырлыиға эрлериииң саллары 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: Киночымыиы 11.00, «Оваартыи Зуза» 12.30, 15.30, 18.30 шактарда.

ИЮЛЬ 12-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Харыизыи чүгле хат билир» 9.50, 11.40, 13.30, 15.20, 17.10, 19.00, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Шортаашкыи айытқалы-биле» 9.00, 10.30, Чарыш автомобильдериниг коргуш чок оолдар» 12.00, 13.40, «Чаанга оркестрлиг аалга» 15.20, 18.00, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Узуи дайын дургузунда үр эвес ужуражышкыинар» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Ганс Рёкле болгаш аза» 15.00, «Салым-хуу» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

УЛУГ БАЛЫК

Каларааи хоорайдан ырак эвеске, румын балыкчылар Дунай хемден узун дурту үш метр, 205 килограмм денгиллиг, 30 харлыг осетр балыкты тудуп алган.

Ол балыктың иштинден 21 килограмм кара үүргенеии ушгуп алган. Бо дээрге ол черииң балыкчыларының четкизинге кайы шагдан бээр туттуиуп келгеи балыктарның эң-не улуу болган.

(«Труд» — СЭТА).

Бухарест.

УДАВАС ДООСТУР

1975—76 ооредилге чылы доостуру билек Овур районуиуң Чаа-Суур сес чыл школазы сентелгеже кирген. Школаның печкаларын чаарты салып эгелээн. Бажыңның шаларын тырмыр, штукатурлаар, чүтайлаар хөй үе, шак иегеттиивер ажылдар доозулган. Ол бүтүүиүң түнелинде класстарның шала, соңгаларын дозулаан.

Парталар, стол, сандайларны сентээр материалдар четчелеттиигеи. Сибирялар болгаш школа херииииң сентелгези доозулган.

Школа херииииң иштинде 300 кубометр одаар ыяшты дүжүргеи. Школаның ам арткан үүрмек сентелгезин июль 20-до доозар ыяш коллектив күжүн таарыштыр тургускан ажылдап турар.

Н. ДАМДЫН.

УДАВАС ДООСТУР

1975—76 ооредилге чылы доостуру билек Овур районуиуң Чаа-Суур сес чыл школазы сентелгеже кирген. Школаның печкаларын чаарты салып эгелээн. Бажыңның шаларын тырмыр, штукатурлаар, чүтайлаар хөй үе, шак иегеттиивер ажылдар доозулган. Ол бүтүүиүң түнелинде класстарның шала, соңгаларын дозулаан.

Парталар, стол, сандайларны сентээр материалдар четчелеттиигеи. Сибирялар болгаш школа херииииң сентелгези доозулган.

Школа херииииң иштинде 300 кубометр одаар ыяшты дүжүргеи. Школаның ам арткан үүрмек сентелгезин июль 20-до доозар ыяш коллектив күжүн таарыштыр тургускан ажылдап турар.

Н. ДАМДЫН.

СЕПТЕЛГЕ

Школа, интернат бажыңнарын чогуур үе-шаанда сентеп доозары — школаларның чаа ооредилге чылынга белеткелиниң бир кол талазы болур. Бай-Тайга районуиуң Кызыл-Даг ортумак школазында (директору К. Седип) бо айтырыгже онза киичээнгейин утландырган. Амгы үеде сентелге ажылдары план үзүтаар чоруп турар.

Интернаттар бажыңнарының сентелгезин дооскан. Орта башкылар болгаш ажылчыинардан аигыда үстүкү класстарның ооренииилерии база киирштирген. Бо хүиерде школада сентелге ажылдары түүк чоруп турар. Сентекчилерии ийи эвемода ускеи. Ажылдың шынары, бүдүрүкчүлүү дээш олар аразында соцчарыштыг. Амгы үеде сентекчилер З. Кунгаа, О. Аптыы, О. Салчак, М. Танакмай олар чарыштыр мурнуку одуруунда чоруп турарлар.

Сентелге-биле чергелештир школада 250 кубометр одаар ыяш дүжүртүиген. Хөмүрдаш соортуглеги уламчылап турар.

— Ажылдың темпизин моон-даа шапкынчыдып, август 10-га чедир бүгү-ле ажылдарны кылып дооскаш, чаа ооредилге чылынга школавың белеиии рапорттап, туснай комиссияга хүлээдир бис — деп, школаның ажылагый эртелекчизи Болат-оол Иргит чугаалап турар.

Б. БАРБА.

ЧОННҮҢ ОРУУ-БИЛЕ

Н. ОНДАРНЫҢ «Арыг кыдыында» деп чуруу.

Редакцияның адреси: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, баңкын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторлуң 2-24-63, редакторлуң орлаачыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизиниң 2-31-75, харысалганың секретарының 2-23-54, сарлайкы аныырел киллизиниң 2-37-13, культура киллизиниң 2-23-54, солун ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үзетөүр киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуу киллистериниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, секретариаттың 2-23-35, солун келбейн бергеиде 2-32-75 телефонче болгаар.

Тираж 16331. ЧАГЫГ 1723.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үзүтүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, баңкын № 1). ТС —01032.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 165 (10150) | 1976 чылдың июль 13, вторник | 1925 чылда үнелеттинген | Өртээ 2 коп.

ЗАУРАЛЬЕНИҢ ЭЪТ ЦЕГИ

Зауральеде ажыл-агыйлар аразынга «Сэлиспром» дээр улуг каттыжыышкынын тургускан. Курган областың үжен ажыг колхозтары болгаш совхозтары ында киргеп.

Мал ажылын хөгжүдер талазы-биле курганчылар эвээш эвес дуржулгаы мөөнүнеп алганнар. Чижээлээрге, эрткен чылын специализастаттынган 15 совхозтар областка бүгү алдынган хаван эъдиниң чартыын будүргеннер. Ында мурнакчы технологинны калбаа-биле ажытлап, уксаа ажылын дөштин-биле чорудуп, специализастаттынган ажыл-агыйларда анаа ажыл-агыйларынга деңгээрге малдың немелде деңзизи 1,6 катап, а эъттиң бот-үнези—бүдүн чартык катап бедик.

Бо чылын Юргамыш совхозунга 12 муң хаванларны ажаарынга тургускан комплекс ажытлалга кирер. 54 муң хаванларны семиртип азырап турар Курганның хаван азыраар комплекизи эът фабриказы болу баар.

(СЭТА-ның корреспондентизи).

ЭРТЕМ ШИНЧИЛЕЛДЕРИН УЛАМЧЫЛАП ТУРАР

УЖУДУУШКУН БАШКАРАРЫНЫҢ ТОВУ. (СЭТА). Орбитаның «Салют-5» эртем станцизының ужудуушкунуун программазын ёзугаар космонавтылар Б. В. Волынов болгаш В. М. Жолобов олар борт аппаратуралары чаартыр болгаш хынаар талазы-биле ажыдарының хөй иргүзүн доосканының соонда эртем шинчилелдерин болгаш пенелдезерин күүседиринче киришкеннер.

Эдилеглиг ажыл хүнүнүң үезинде экижах болза хол спектрографының дузазы-биле Чер кырының чамдык районнары болгаш Черниң ширтинде халазын спектрографтарын боттандырган. Ол шенелдер болза бойдус куралыырларын шинчилээр болгаш атмосфераның составында кирип турар компонентилерниң вертикалдыг хуваашкынын өөренип көөр сорулга-биле чоруттунуп турар. Телевидение дамчыштыр репортажка космонавтылар спектрограф-биле ажыдың дугайын чугаалааннар.

Деңзи чок байдалга хамаарыштыр хемчээшкиннерин чоруткан. Ол хемчээшкиннериниң материалдары космонавтыларны моон соңгаар шилип алырының болгаш тренировкаларының арганнарын улам ыңай болбазырангайжыдарынга эргежок чугула. Космоска ужудуушкунуун байдалында хан эргилишкининиң ажылын шинчилээри-биле космонавтылар хөй иштү шинчилээр клиникти аппаратураны ажыглааннар, ол болза чүректиң дамырлар ажылының дугайында медээлерни даңзылаар, тыныышкынны контрольдаарын боттандырар арганы берип турар.

Харылзаа тудуп турганының үезинде Борис Волынов болган Виталий Жолобов олар деңзи чок байдалын болган ажыдың чурумуун бүрүн шиңгээдин аптывыс деп дыңнатканнар.

«Салют-5» станцизиниң ужудуушкуну уламчылап турар.

«Союз-21» космос нораблиниң командири ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы Б. В. Волынов болгаш бортинженер В. М. Жолобов олар Кремльде В. И. Ленинге турасмаалдың чанында. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Мал чемининг белеткелинче

РЕСПУБЛИКАНЫҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ ХҮННЕРИ

Кыш — мал ажыл-агыйында эң-не берге үе. Ону хүр ажырары анаа баш удур белеткелден улуг хамааржыр, оон эң-не чугулазы — мал чемининг белеткели.

Ниитинин малынга быжыг чем-суурну тургузары—бүгү-ниитининг херээ. Бо ажылга көдээниң ишчилери болгаш хоорайның чурттакчылары боттарының үлүгүн киирер.

СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «1976 чылда дүжүт ажаап алыышкының, көдээ ажыл-агый продуктуларын база мал чемнерин белеткээрин хандырар талазы-биле немелде хемчеглер дугайында» доктаалын чер-черде партия организацияларында амыдыралда чедиишкинниг боттандырып турар. Хөй-хөй парткомнарның болгаш партбюроларының хуралдары мал чемининг белеткелинге киржир бүгү күштү — машина-техниканы, кадрларны, кывар-чаар материалдарны болгаш ажылчыннарның хандырылгазын чугаалажып көрген. Ам ажыл хуваатгынмаан, даалга албаан сигенчи бригада азы звено чок. Ажыл планы база бадылаттынган.

Мал чемининг белеткекчилери техника септелгезин часкы тарылга доостурга-ла эгелээн турган. «Көк-Тей», «Революцияның чалбыжы», «Кызыл тараачын» совхозтар болгаш оон-даа өске ажыл-агыйлар септелгени эрте доозуп, бо чугула кампанияга багай эвес белеткелдиин көргүскен. Черле ынчаш шалыыш болгаш кадырдан эгелээш аъш-чем болгаш майгынга чедир белеткеннип алган бригадалар, звенолар хөй. Ынчалза-даа ук ажылды сула чоруткан чамдык колхозтар болгаш совхозтар база бар. Оларда чамдык сиген кезер машиналар, грабильдер азы сараатгакчылар амдыгаа чедир ажыглаттынмайн турар, артык кезектер тыптынып албаан. Оон туржук техниканы механизаторларга акт ёзугаар хүлээдип бербээн бригадалар бар. Мындыг байдалды Тес-Хемниң «Ак-Эрик». Өвүрнүн «Коммунизмче орук» чергелиг ажыл-агыйлардан көрүп болур. Бо дээрге СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалының «...Мал чемнерин белеткээрин эгелээрингe чедир ийи неделя бурунгаар тракторларны, сиген кезер машиналарны болгаш өскедаа техниканы бүрүн белен болдурар» дээнин утканың көргүзүп турар-дыр.

Республикада мал чемнерин эрткен чылдардан хөйнү белеткеп алыр арга бар: ът-сигенниң үнүжү чүгээр, чаъстаашкын база бар. Ол дугайын сиген шөлдериндеп келгилээн баштайгы медээлер бадыткап турар. Чижээлээрге, «Тес-Хем» совхозта Сергей Бавыын-оолдуң бригадазы гектардан-на 8—15 центнер сигенни кезип турар. А СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң Хөндергейде Ондар Данзы удурткан бригадазы 350 тонна сиген белеткээр онаалдазының он ажыг хуузун баштайгы хонуктарда-ла күүседип апкан. Танды, Каа-Хем, Бии-Хем болгаш өске-даа черлерде сигенниң үнүжү эки. Ам кол сорулга — ол сигенни чогуур үезинде шуптузун ажаап алыры. Орук кыдыы, арыг иштп, хараган аразы — каяа-даа сиген кагбас дээш ажылдаар херек.

СЭКП-ниң Тес-Хем райкомунуң бюрозунга мал чемининг белеткелин чугаалажып тура, коммунистер «Чодураа» колхозта Василий Аралдин биле «Тес-Хем» совхозта Сергей Бавыын-оол оларның удурткан сигенчи бригадаларының социалистиг чарыжын үүлдүг деп санаан. Комсомолчу-аныяктарның бо бригадалары мурнакы чылдарла-ла ажылдың бедик түннелдерин болгаш организастың көргүзүп келген, а бригадирлериң кайызы-даа район Совединиң депутады, коммунист.

Мал чемининг белеткели республикада эгелээн. Тандының Дуржулга станцизында. Чөөп-Хемчиктиң «Алдан-Маадыр» совхозта тарымал сиген ажаалдазы түлүк. Бүдүк-бүгү белеткели барык-ла ажыл-агый бүрүзүнде калбаргап. Онгу беш чылдың баштайгы чылының сорулгаларын долдур болгаш ажыр күүседир дээш ажыл-чшчилерниң хей-аъды улуг. Ынчалза-даа чамдык бригадирлер, ажыл-агый удуртукчулары күштү чедир ажыглап, ажылды шын организастап шыдавайн турар. Техниказы четче ажылдавас, кижи күжү чедиишпес азы ажыл шагын чөп ажыглавас сигенчи бригадалар болгаш звенолар бо-ла таварышкылаар. А «Революцияның чалбыжы» совхозтуң Ажыкта сигенчилери он ажыг километр орук эртип, сүүрдеп чемненип турар. Үстечнік чок, кылган ажылының хемчээли билдинмес. Ажыл-агыйларда партия организацияларының ылереттинген четпестерни ларыл чайладырынчс хөйнити организацияларының кичээнгейин күштелдирер херек.

«Мал ажылын көдүрериниң үндезини малдың быжыг чем-сууру болуп артар дээрзин база катап демделексеп тур мен. Ынчангаш мал чемн культураларның дүжүткүр чоруун бедидери, одарларны болгаш сиген кезер шөлдерни эмнижидер талазы-биле улут хемчеглерни ап чорудары чугула. Мал чемн белеткээрининг, ону болбаазырадып кылырының болгаш ажыглаарының эмгэ үедеги депшилгелиг технологиязынче шилчилгени дүргедеп, комбикорм үлетпүрүн шалыпкын хөгжүдери чугула». СЭКП-нин XXV съездизинге эш Л. И. Брежневтин бо чугаазы мал чемининг белеткекчилеринге удуртулга болур ужурлуг. Шупту — мал чемининг белеткелинче!

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш, Шагаан-Арыгның автобүдүргезиниң чолаачылары кызымак ажылдап турарлар. Ылаңгыя чолаачы В. Селезнёвтүң шудургу ажылын коллектив кежигүннери мактап чугаалажыр. Оон башкарган машинаны үрелившкин чок ажылдап келген болгаш ол — коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы.

— Алдынган социалистиг хүлээлгелерни чүгле долдур эвес, харын ажыр күүседир дээш бүгү күжүмүн үндүрүп ажылдаар мен—деп ол чугаалап турар.

ЧУРУКТА: В. Селезнев.
М. КАЛЧАННЫҢ фотозу.

Көргүзүглер эки

Ленин орденниг «Кызыл тараачын» совхозтуң ажылышчылары партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш бо чылдың баштайгы чартыында эрестиг ажылдап, мал продуктулары бүдүрер болгаш күрүнеге салар даалгаларын чедиишкинниг күүседип турар.

Дмитрий Доронин удурткан Туран сүт-бараан фермазының коллективи районуң өске фермаларындан дээре ажылдаап. Ферманың саанчылары чартык чылда саар бир инекке онаалтыр 1254 кг сүттү саап алган. Галина Павундук, Вера Шевлюк, Наталья Сухорокова олар боттарынга быжыглаан ийек бүрүзүнден 1525—1540 кг сүттү саап, мурнакчыларның одуруунга киргеп.

Совхозтуң бызаа ажаакчызы Күжүтет Сургакчы 38 бызаанны эки ажаап, оларның бирозиннге-де хонукта 777 грамм немелде деңзинни чедип ап турар.

Илья Семеновтуң удуртканы хойжулар бригадазының кежигүннери ниитизи-биле төрүүр чүс хойга онаалтыр 94 хураганны менди камгалап алган. Хойжулар: Оюн Содуй-оол—113, Кичен-оол Ооржак—110, Михаил Ак-Сарыг—105, Алексей Сарыглар — 102 хураганнарны төрүүр чүс хойга онаалтыр камгалап алган.

Ч. СҮЛЬДҮМ.

МАССАЛЫГ ЭГЕЛЭЭН

«Тоора-Хем» совхозтуң ишчилери ниитизиниң малынга быжыг чем-сууру белеткээри-биле сиген болгаш будук-бүгү белеткелин массалыы-биле эгелээн. Сиген шөлдеринде ийи чүс хире кижи, 100 ажыыл аъттары, 8 трактор ажылдап турар.

Сигенчилер баштайгы хүннерде хол кадырдары-биле ыяш аразы чердериниң сигенин белеткеп турар. Район төвүнүң албан организацияларын чердери совхозка будук-бүгү белеткээрине улуг дузаны чедирип турар. Сан ыялдан, ацыыыр-тывыш ажылагый чери, харылзаа салбыры болгаш өске-даа чамдык организациялар будук-бүгү белеткээр планын күүседипкен.

Ак-Талда Кол Шой-Сюрюң, Хойлуг-Маэстс Чамыың Күжен удурткан сигенчи звенолар баштайгы хүннерде социалистиг чарыштың мурнаку олурууунче үнгеп.

Парткомнуң тургусканы агитбригаданың киржикчилерн сигенчи звено, бригадаларга барып, лекция, беседаларны эрттирбишаан, концерттерни үндүрүп турар.

В. ТАМДЫН-ООЛ.

ТЫВА—ХАКАСИЯ

(Бирги чартык чылда чарыштың түңнели)

	Тыва АССР		Хакас авт. обл.	
	% биле план ёзу-биле үүлдүрүлгени	1975 чылга 1976 чыл %-биле	% биле план ёзу-биле үүлдүрүлгени	1975 чылга 1976 чыл %-биле
Үлетпүр				
Продукцияны сайгарары	102	104	100,3	118
Күш-ажылдың бүдүрүкчүдүү	97	97	100,1	113
Тудуг				
Бүгү чергелерден капсарыышкыны	88	103	94	97
Керээлиг ажылдарның хемчээли	92	106	103	106
Күш-ажылдың бүдүрүкчүдүү	95	99	99,7	103
Чурттарга бажыңнарын ажыглалга киргени	69	66	109	80
Транспорт				
Ниити ажыглал автотранспортунуң үүк соортуглеэн (тонна-км-биле)	102	112	102	116
Амыдырал хандырылгазы				
Чурттакчы чогга амыдырал хандырылгазы	97	103	110,9	106
оон ишкинде көдээ чергелерде	88	98	99,0	111
Сөлүг				
Үүрмектеп садар бараан саарылгазы	100,9	104	100,4	104
Көдээ ажыл-агый продукциязын садары (немелде онаалдалыг план)				
Тараа	—	—	—	—
Картофель	—	—	—	—
Ногаалар	—	—	—	—
Эът	108	105	103	155
Сүт	118	94	104	106
Дүк	3 катап	112	171	80
Мал ажылының продуктузуу				
Бир инекке онаалтыр сүт саалдазы (кг)	745	95	1035	105
1 кыс дагланың чуурга бээри (кезек)	78	88	121	97
Органикүүр чемишчидилгелерни киргени (муң тонна)	111	96	377	111

Деткип, чүүлдүгзүнүп турар бис

ХҮННҮҢ АЖЫЛ ТӨЛЕВИРИ

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүзиниинин кыйгырыышкының адазында ат салыышкыны Кызыл районнуң ажыл-агыйларында, будүрүлге болгаш албан, организацияларның черлеринде организастыг эртип турар. Ылаңгыя «Көк-Тей» совхозтуң куш-бараан фермазында болган митинг политиктиг улут кодуруушкунуун байдалынга эрткен.

Оң митингиге ферманың бригадири эш Морозов чурттуң экономиказын быжыглаарынга коллектив кежигүннериниң киирип турар үүлүнүң дугайын чугаалаап, чер кырынга тайбыңны камгалаарының херээнге боттуг дузазы көргүзери-биле бир хүннүң ажыл төлевирин тайбың фондузуунче шилчидерин саналдаан. Бригадирниң саналын коллектив кежигүннери бир үн-биле деткээн.

К. НУРЗЕТ.

БИР ҮН-БИЛЕ

Чепсеглеңнишкинин дүжүрер, пепсектеп әңдере бүдүрерин соксадыр дутайында Стокгольм Кыйгырыын Чөөп-Хемчик районнуң «Октябрь 50 чылы» колхозунуң ажылышчылары бир үн-биле деткип, бо чугула документинин адаанга боттарының аттарын салып турар.

Чөөкта чаа колхоз төвүнүң хөй кижи киржикчилиг митинг болуп эрткен. Митинг соонда ат салыышкыны эгелээп. Коммунистер болгаш комсомолчулар бедик организастыг чоруун көргүзүп, шупгузу ацаа адын салган. Кыйгырыышкың адаанга 270 ажыг колхозту адын салган. Бо ажыл ам-даа үргүлчүдеп турар.

О. САЙЫН.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиге соңгулдалар талазы-биле Чөөп-Хемчик районда Суг-Аксының № 61 соңгулда округунуң соңгулда комиссиязының

ДЫҢНАДЫЫ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиге соңгулдалар талазы-биле Чөөп-Хемчик районда Суг-Аксының № 61 соңгулда округунга 1976 чыддың июль 11-де соңгудда болуп эрткен. Бо соңгулда округунуң талазы-биле Тыва АССР-ниң Дээди Совединаң депутадын соңгуурунга соңгукчулар 100 хуу кирипкен. Бадыызашкынга кирипкен ниити соңгукчуларның 99,87 хуузу депутатка кандидат эш Александр Анаи-оловнч Монгуш дээш бадыдаан.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиге соңгулдалар талазы-биле Чөөп-Хемчик районда Суг-Аксының № 61 соңгулда округунуң округ соңгулда комиссиязы.

Эртем-практиктиг конференциядан

СЪЕЗДИНИҢ ШИИТПИРИНГЕ ХОЛБАШТЫР

— Чурттуң мурнунда тургустунган хөй хевирлиг экономиктиг болгаш социал сорулгаларны чедиишкинниг шиитпирлээр дизе, күш-ажылдың бүдүрүкчүдүүн дүрген улгатгырганындан, бүгү ниитилел бүдүрүлгезининң ажыктыг чоруун дыка бедидеривден өске орук чок. Ажыктыг чоруккө кол чүткүл — бистиң бүгү-ле экономиктиг стратегиявыстың эң чугула чарылбас кезээ болур, ынчангаш ол дугайын катап-катап чугаалаар-даа аналр—деп, партияның XXV съездизинге Отчёт плеткелинге СЭКП ТК-ның Чигинде секретары эш Л. И. Брежнев чугаалаан.

СЭКП обкомунуң болгаш эртем-техниктиг ниитилелдерниң область чөвүлелиниң организастааны «СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлериниге холбаштыр ниитилел бүдүрүлгезининң ажыктыг чоруун бедидериниң аргалары» деп темага Хову-Аксы суурга болуп эрткен эртем-практиктиг конференциягa болган плеткелдерниң-даа, саналларының-даа кол утказы ынаар углаттган. Ажылдың кандыг хевирлерин, аргаларын ажыглап тургаш, бүдүрүлгениң ажыктыын бедидин болдурул дээрэн конференцияның киржикчилери чугаалажып, сүмелешкен.

Бүдүрүлгенин ажыктыын бедидериниң эң чугула чүүлү — күш-ажылдың бүдүрүкчүдүүн соксаад чокка бедидери болдур дээрзин эртем-практиктиг конференцияның кол айтырынга плеткел кылган СЭКП обкомунуң үлетпүр, транспорт киллзазинин эргелекчизи А. И. Пожидаев чугаалаан. оон ачызынла бо беш чылда үлетпүр продукциязының немелде өзүлдези 30 хуу болуру планда көрүнгеп дээрзин плеткелиниге айыткан. Күш-ажылчы курлавырларны долузу-биле ажыглаазы бүдүрүлгевин ажыктыын бедидерииге база бир чугула чүүл болур. Ажыл шагының чидирии болгаш чамдык технологтут дерек-херекселдериң ажыглал чок турар чоруу дээрге, эптежии болбас четпестер болуруп СЭКП-ниң XXV съездизиниге демдеглээн. Ынаыг четпестерни чок кылыр талазы-биле Кызыладыр даарыныга фабриказында, алты заводунда, Тыванын даг-дүгү болбаазырадыр В. И. Ленин аттыг комбинадында, «Тыка кобальт» комбинатта чамдык дөмөтиг ажылдарны кылып турар. Ол аргаларны республиканың үлетпүр бүдүрүлгелериниге дарый пеитерлири чугула дээрэин эш Пожидаев түңнелиинде чугаалаан.

Экономиканың хогжүдезиниге эртем-техниктиг депшилгенин дүргедиринин ажык-дузазының дугайында плеткелди «Тыва кобальт» комбинаттың директору А. И. Ванжа кылган. Эртем-практиктиг конференцияны Хову-Аксыига эрттирип турарынга Тыванын металлургтары чоргаарлаиып, анаа боттарының төлөптиг ажыл-ижи-биле харылаар дээрэин ол чугаалаан, тоску беш чылда комбинат 17 институттарының дузазы-биле 50 ажыг эртем-техниктиг ажылдарны кылган болгаш оларның 37-зин бүдүрүлгеге ажыглаанындан 1 миллион рубльдин камналгазын чедип алганын дыңнаткан. Амгы үеде комбинат 13 институттар болгаш организациялар-биле харылзаалыг ажылдап, эртем-техниктиг депшилгенн дүргеледириин чедип алыр дээш боттуг хемчеглерни комбинатта ап турарын ол чугаалаан.

Дараазында плеткел кылган Л. С. Саввальный Тыванын даг-дүгү болбаазырадыр В. И. Ленин аттыг комбинадында бүдүрүлге күчүдерин дүрген шиитгээдин алырывче ажылчы чонну мобилизастаарының талазы-биле ында парткомнуң ажылының дуржулгазын чугаалаан.

Бүдүрүлгенин ажыктыын бедидериниң адырлар болгаш девискээр аайы-биле факторларының дугайында ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Сибирь салбырының Тывада экономиктиг лабораториязының эргелекчизи, география эртемнериниң кандидады К. О. Шактаржыктың, продукциянын шыпарын комплекстиг башкарарының талазы-биле Львов областын бүдүрүлгелериниң дуржулгазының дутайында СЭКП обкомунуң чиик. аъш-чем үлетпүрүн болгаш садыг кылдазының эргелекчизи С. С. Таваанын, «Автотранспортка чүүк соортугеэин экижидериниң оруктары» деп темага Тыванын автотранспорт эргелезиниң начальныгы В. З. Сатаевтың, тудуг организацияларында капитал салыышкынларны шиңгээдип ап турарының дугайында Тыванын тудуг банкызының эргелекчизи П. В. Кирдеевтиң болгаш ниитилел бүдүрүлгезиниң ажыктыын бедидериниг хамаарышкан «Тыва тудуг» трестиң кол инженери Б. Глазковтуң, Тывада Күрүне банкызының эргелекчизи И. В. Шукининиң, эртем-техниктиг ниитилелдериниң область чөвүлелиниң даргазы, геология-минералогия эртемнериниң кандидады К. С. Күжүгеттиң, стандарттар болгаш хемчег техниказының талазы-биле Тывада күр-хайгаарал лабораториязының начальныгы Ю. П. Митюковтуң плеткелдерин эртем-практиктиг конференцияга дыңнаан.

Металлург аттыг Культура ордузунга конференцияның ийиги хүнүнде саналдарны комбинаттың партком секретары эш Жестовский эдилээн. Бүдүрүлгенин ажыктыг чоруун бедидерни чедип алыр дээш парткомнуң кылып турар ажылдарынга ол доктаалган.

Мурнакчы дуржулганын, кадрларның биллг-мергежилиниң, ажыл шагының чидирнин болдурбазының ниитилел бүдүрүлгезиниң ажыктыын бедидерииге роллуун дугайында СЭКП Кызыл хоорюмунуң секретары Б. П. Сивицов, харылзаанын бүдүрүлге-техниктиг эргелезиниң начальныгы А. К. Иргит, Каа-Хем разрезтиг директору Р. Х. Шагиахметов, аъш-чем үлетпүр эргелелиниң начальныгы С. Д. Кыыыл-оол, «Красноярскгражданпроект» институттуң Тывада филиалының кол инженери А. Х. Тарвен, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Сибирь салбырының Тывада экономиктиг лабораториязының эртем ажылдакчызы А. Д. Бегзи олар саналдарынга чугаалаан.

Өөредилге баазазының залынга конференцияның түңнелин үндүрүп, киржикчилериниң айтырыларынга харыылаан болгаш эртем-практиктиг конференцияның рекомендацияларын хүлээп алган.

М. КАЛЧАН,
эртем-практиктиг конференцияның киржикчизи.

Будурулгениң ажыктыын бедидер

КҮШ-АЖЫЛДЫҢ САГЫЛГА-ЧУРУМУ

Кандыг-даа ниитилел будурулгени күш-ажылдың шынгы сагылга-чуруму чок болза чедиишкиниг ажылдан шыдавас, чүге дээрге будурулгениң мурнунда тургустунган соруглаларны күүседиин алырынга оон бүгү ажылдакчылары сагылга-чурумнуг, ажылга демниг болур ужурлуг.

«Тыва областың партия организациаларының үлептүр чөрлеринге болган тудугларга күш-ажылдың социалистиг сагылга-чурумун кижилер толазы-биле ажылының дүтаашында» СӨКП Төп Комитединиң докладында сагылга-чурум-болган организастыг чорук амгы үеде улус ажылагийын хогжүдериниң планын чедиишкиниг күүседиринге аң чугула түүл болурун айыткан.

Күш-ажылдың социалистиг сагылга-чуруму ажылдакчыларга оналашкан хүзөлгелерин ак сеткилдиг күүседирин, ажыл шагын долузу-биле ажыглаарын негеп турар. Моон алгап көөрге, күш-ажылдың сагылга-чуруму дээрге күш-ажылчы, технологтуг болган будурулга сагылга-чурумун база-ла шаара тутканы, чалбак негеледе бижи турар-дыр.

Амгы үеде ажыл шагының үнези сонсаал чокка өзүп турар. Ынчалза-даа будурулгениң чамдык ажылдакчылары 5-10 минутаны халас артырыптарга караажа чок дээш бодаар таварыылгалар ам-даа бары харааданчыг. А ССРЭ-ге чаңгыс-ла минута иштинде 200 тонна, каңгы, 600 тонна мефтиниң будурулгазын будурулуп турар болгай. Будун-чартык минута четпес үе иштинде бир трактор кылдыңын турарын автырга-да, ажыл шагының кайы хире үнелии олурганын билдиме бээр.

Кандыг-даа будурулге чөрлеринге күш-ажылдың сагылга-чуруму бичии-зе үрелирге, Сүүг будурулгениң үре-түнелдиг ажылдаарынга багай салдарлыг болуруп практика көргүүп турар. Ажылдың дериг-херекседи улуг өртектиг болгаш будурулгуг болган түдүмда, ажыл шагының чидирикиниң үнези улуг болур. Чөр казынчыны дыштанырга, оон түгле хүүрээ «дыштаныр» деп чугаалар болгай бис. А экскаваторлуң машинин таалилай бээр аразында ол машинаның күжү-биледен он-он, чүс-чүс ажылчынар база аңаа турар деп чугаалап болур.

Ажылчын кадрларның үнер-кирер чоруу күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээри-биле дорт хөлбээлыг боон турар. Бир чөрдең өске чөрже шилчип турар ажылчыннарның барык 70 дүрүү профессиязын азы-нилер ажылдың хевирин солуп турарлар. Ынчаар болганда, олар чаа ажылды ындып, өөрениринге шаг-үеин хөйү-биле чарыгдап турарлар. Ынчангаш олар 2—3 ай эртикенде боттарынын чаа ажылынга чаңчыгып, шуудан ажылдап эгелеп апаар.

Будурулгенин сагылга-чурумуу дээрге, ажыгдап турар дериг-херекседдерни хумагалаалыг көөрү, күш-ажыл камгалалының дүрүмнерин сагыпры, удурткучу организарның айтышкынынарын күүсединп, будурулге санитариязын болгаш өртке удур серемчиледдиг сагыпры, материалдарны болгаш херекседдерни чогуур үеринде ырны ол болур.

Бөттөренниг ажылын харыысалга чонга көөр, ажыл шагы үзер болгаш сагылга-чуруму үрээр кижилер ам-даа бар бооп турары харааданчыг. Ындыг кижилер хөй эвес, ынчалза-даа бистиң бурулгаар хогжүүрүүске олар шантыктап турарлар. Күш-ажылдың сагылга-чурумуу тустуг будурулгелерге ажылды канчаар организастаанындан, күш-ажылдың толеваринден, ажылчыннарның хереглед-ветледелерин, дыштанылгалын канчаар хандырын турарынадан дока хамаарылгалыг. Ол ышкаш материалдыг соңуурганы хандырарындан, дериг-херекседдерден болгаш материалдардан база сагылга-чурум хемаарлыг болур. Будурулгеге сагылга-чурум материал-техниктиг хандырылгадан, ону үстүнден удуртуруидаар хамаарылгалыг болур.

Күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр кижилерге административтиг болгаш хөй-ниитиниң хемчеглерин ында хүлээдери улуг ужур-дузалыг. Сагылга-чурум дээш харыысалга хемыктың мурнукда администрацияга оналажыры билдингир, ынчалза-даа бо талазы-биле ажыл хөй-ниитиниң техникчеви-биле чоруттунар ужурлуг. Социалистиг сагылга-чурумчуң кол үнезинга күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаары, болур. Ынчангаш ажылды канчаар орнаар шугаарымдан кижилерни ажылы, ажарыңы солдиктиг ниитилелдиң мурнугга харыысалгалың медерел сеткилдиг хамаарыжыр. Күш-ажылды эки организастаан түдүм-ла сагылга-чурум быжыг болур, ажылчын азы албан-хаакчы-даа кижи бүрүзүнүң харыысалгазы дыңзыг болур.

Бир эвес будурулгеге ажылды эки организастаан болза, сагылга-чуруму кошкак кижи бээш корум-чурумну үрээр аргазы чок болур. Күш-ажылдың сагылга-чурумун бижыглаарынга болгаш ону организастаарының денгеези бедидерингге ажылчы чөрчиниң коллективиниң онза чөрни эдээп турар. Ю талазы-биле бистиң Каа-Хем хөмүр-даш разрезинде чамдык дүржүлге чыгдынган дең болур. Тоску беш чылдың эгезинде ажыглалга киргеп Каа-Хемниң төмүр-даш разрезин планныг даалгаларны болгаш социалистиг күүзелгелерни үргүлүг долдур болгаш ажыр күүседин негеп. Ында Тыва АССР-ниң будурукчу күштерин удуртуларынга телеграмт үзүүн ол киирви турар. Бо үениң дургузунда бистиң коллектививис удам бижыгып, будурулге талазы-биле хүрээлгээ улгаткан деп болур. Бистиң ажылчыннарывыстың, инженер-техниктиг ажыллакчыларывыстың болгаш албан-хаакчыларывыстың эки сагылга-чурумунуң ачызында бүгү коллектив чедиишкинниг ажылдап турар.

Разрезтиң баштаар черн, партия болгаш профсоюзтуг организациялары будурулгениң ажыктыг чорууң бедидер, рубль бүрүзүм будурумчелиг ажыглаар, социалистиг оңчуторегиндең камгалаар дээш демисеежип турар. Ол бүгү хемчеглер-биле планнарны болгаш социалистиг хүзөлгелерни күүсединп, кижилериниң ажыл-ишке харыысалгазы, сагылга-чурумуг шинтипирлеттирип турар.

Разрезтиң администрациязы, партия болгаш профсоюзтуг организациялары бүгү коллективиниң планда айыттынган даалгаларны долдур болгаш ажыр күүседиринге көөнеп, тайгыбыр, кижилидилге ажылын кылып турар. Ындыг ажыллың түнелиинде күш-ажылдың сагылга-чурумун болгаш ниитиниң корум-чурумун үрээр чорук бирлик чөн болуп турар.

Разрезтиң участоктар, цехтер начальниктери-биле, мастерлер-биле ажыжче улуг чаңгыс-ла сонгай турар бис. Оларны ажылчыннарның идей-политиктиг кижеидилгезинин, күш-ажылчы сагылга-чурумуг бижыглаарының талаазы-биле хемчегин боттандырып турар бис.

Амгы үеде кандыг-бир кижи ажыл шагы үзүп, хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээр болза, коллективке дыка шаптыктыг болур. Бир эвес экскаватор машинин азы улуг чүүл машинаның чолаачыны-даа ажалдан ойалдап, ажыл шагы үзер болза, будурулгеге ол дыка улуг когарал болуру билдингир. Ынчангаш разрезтиң баштаар черн болган хөй-ниити организациялары ындыг чорук-биле адыш чок демисеелди чорудуп турар.

Бистиң разрезте ажыл шагы үзер таварылга колдуундалза дузалал ажыл-агыйының кижилериге бооп турган. Ажыл шагы үзериниң кол-ла чылдагаанны — арагалашкын деп чүве билдингир. Разрезте тургускай түскай чөвүлел арагалаарынга хандыкпылыг кижилерни хайгааралга алгаш, олариың-биле түс-түс ажылдап, элчегленнин, участоктарның хураанга тургузуп, ыңгыры хемчегдерни ап келген. Оон түнелиинде аралашкынның чылдагаанын-биле ажыл шагы үзер, будурулгеге карааң-көгээрге таварышыпырар чорутар хөрээлээ деп чугаалап болур. Чамдык слесарь Чапутин, инженист Лисовский, сантехник Соксин, чолаачы Иоаннов, бульдозер машинизи Смирнов дээш ышкаш, өске-даа кижилер ажыл үеде өскелерге үлегер-чижээ көргүзүп, мурнакчыларга саналтарын турар апарган.

Коллективте күш-ажылчы сагылга-чурумуг бижыглаары-биле оон-даа өске хемчегерни ап турар. Будурулге черинин культуразы дээш демисеелди ырлуу, амгы бөш чылдың даалгаларын көргүзөр стендилерни, үрезиспарантыларны делгээн бөлгөн социалистиг хүзөлгелерниң күүседилгезин түнелеп турар.

СӨКП-ниң XXV съездиниң бистиң партиниң Төп Комитединиң Отчёт идепкелиниг ап Леонид Ильич Брежнев ажыл шагының чидирин болгаш ажыл-ишкиниг чорукталарын, күш-ажылдың организас чок чорун, кадрларның үнер-кирерн дээш ышкаш четкестер-биле ышкыры демисеежининиң чүтүлазын айыткан. Бистиң ниитилелдиң күүш-шыдазы канчаардаа улгадыр болаа, эң ыңгыры камналга болгаш күш-ажылчы сагылга-чурум кол чүүл бооп артар. Ол дээрге улус ажыл-агыйын хогжүдериниң, чонуң чаагай чорууң бедидерининиң үндезини бооп турар.

Бистиң разрез коллективиниң ыңгыыр дээрге кижилериниң күш-ажылын үнелеп, «Бистер оларның ажыл-ишкиниг чорукталарынын чыдагаанывыр» деп сымыраза коргүүп турар бис. Ол база-да будурулгенин ажыктыг чорууң бедидерииге улус ниит бооп турары билдингир. Оларга оске бүгү кижилер дениежир дээш боттарының аргаларын, мергежинин доктуу-биле ажыглап турар.

Онгу беш чылдың баштайгы чылдарда 1976 чылының бирги чартынның түнелдери-биле социалистиг чарышкыг мурнуку будурулгада экскаваторчук Анциков, чолаачы Аксёнов, слесарь Никитенко болгаш оскелер-даа кирген. Олар күш-ажылчы сагылга-чурумнуң бедик будурулчулуг ажылдың үлегерни коргүүп турарлар.

Онгу беш чылдың чедиишкинниг болуру мергежилдиг оргинизмчы ажылдан, кижи бүрүзүнүң үлегердиг сагылга-чурумундан колдуг хамаарыжыр. Социалистиг чарышты дээштиг организастап, күш-ажылды коммунистиг өөу-биле коорулге ажылчы чонпарны кижилидерн — хүннүң чугула айтырыы бооп турар.

Р. ШАГНАХМЕТОВ,
Каа-Хем хөмүр-даш разрезиниң директору.

ЧАА ШАГААН-АРЫГДА

Чаа Шагаан-Арыгның тудуунче республиканың районнарындан хөй-хөй аныяктар комсомолчу путёвка-биле ажылдап кээп турар. Оларның саны хүн келген түдүм-на бовудээр. Ынчангаш оларга чуртталга тудуунуң айтырыын дарый шиитпирлээрин үе негеп келген.

102 чурттакчыга ийи каът ниити чуртталга бажыңының тудуун 18 дугаар мехколоннаның тудугжулары августа дооза-ры-биле кыымнак ажылдап турар.

— Ажыл-ишинге кызымак, дуржулгалыг хоочун-даа, аныяк-даа тудугжулар бисте эвээш эвес. Индыгларга Ш. Бадылда, С. Сарчы, В. Моңгуш, Н. Ефремовский болгаш оон-даа оскелер хамаарыжыр. Бо бажыңын тудуун чогуур хүүсээлинде дозазы — кол хүзөлгенне шидыг — деп, прораб В. Лобасев биске чугаалай-дыр.

ЧУРУКТА: Н. Ефремовский.
Сөзү, фотозу М. КАЛЧАННЫҢ.

ӨСКЕЛЕРГЕ ҮЛЕГЕРЛИГ

— Өрү көөрге даар костур, оскелер көөрге даглар костур — деп, шулукчуның бижээн одургуларында ышкаш, Тестиг-Караның кадар оттуг, кара суглуг өскенинге хая келдинис. Ак өргүн чанында, тоолда чүве дег, эгер-кагар ийи ыт чыыр. Оон арай ыралы дой кажаазы, а оон индинде «станнында» хөөктүлер...

Сураглыг хойжу Моңгуш Намбар-оолдуң чайлаа бо. Хойжуның бөгү аалда чок, номин дем-не, серинде, олардадың чорупкан болду. Өргүн хөрээлеп хоза Донгак Анайбан-биле үнеерелип орар бис. Өргүн политики зерилгезинниң силиндиде ажок. Угуулалыг антаралар кырында хөөлөрдө малчыннарның чыл санында шаннадың келген хүндүлел бижиктери. «Эң эки малчын егбүлөө», «Культурлуг өг-бүле» деп бижээн кыдыл тукчугаштар дээш, оларның чымыштыг ажинге турасхаатгынган көргүзүглер-ле хөй болду. Оларның аразында хойжуларның бо ажыл-агый чылында алган социалистиг хүзөлгелери онлайын-биле көстүп турду.

«Моңгуш Намбар-оол, Донгак Анайбан бистер 1976—1980 чылдарда улус ажылагийын хогжүдериниң кол үлебышкымнарын танывыс, четкиишпээн, өөгү 5 чылдың баштайгы чылы —1976 чылда даразында социалистиг күзөлгелерни алдывыс.

Төрүүр 100 хойдан 100 хураганны камгалап ап, хөй бүрүзүнден 2,2 кг дүктү кыргын ап, 10 тонна ситенки боттарывыс белеткеп, 10 метр ситен шагаажаан кыдыл аңыр болгаш кедиинде турар малывыстың 98 хуузун менди кадагалап ап, чайгы үеде малдың семиргилезин өртүмактан өртүе чедирер, кыштаг септелгезин сентябрь 30-да доозар. Социалистиг чарышка «Торгалыг» совхозтуң хойжузу Чимит-Доржуну киирыдывыс».

— Бо чылгы түнелиинер шайы хире болду, Озай-Сурунновна? — деп, Бүт-ажылдың Кызыл Тук орденниң адилекчизинден айтырывыс.

— Хөлларывыс хүр кыш ашты. Бедында 302 төрүүр хонуус дегерезн оолдапкан, 100 бэш хойга онааштыр 120 хураганны менди алдывыс. Өзү-сигеи эрге үнген, чазчарлыг-даа, эки чай бооп-тур. Малдың денгилезин-даа эки болур. 1974 чылда база 100 хойга онааштыр 120 хураган алган улуг бис — даяш, хайны берген шайын сүттей берди.

Моңгуш Намбар-оол биле Донгак Анайбан олар өг-бүле тутканнарын баар дөртен чыл чедип турарлар. Өргүн хөрээдеп эзи чазын пенсияже үнген, а эр кадарны пенсияже удавас үнер. Ынчалза-даа оларның сымнак күш-ажылы, үлемчилаарышаан.

Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны Моңгуш Намбар-оол — Октябрь Революциязы орденниң адилекчизи.

Оларның улуг уруу Моңгуш Күнзегмаа ада-иениңиң төлептиг салгакчызы болуп, Хаак Дит хойжу бригадазының бригадирнинде ажылдап турар.

Өвүр районуун «Коммунизмге орук» колхозуның хоочун хойжулары Моңгуш Намбар-оол биле Донгак Анайбанның күш-ажылчы үлегер-чижээ өөрүүлерин сорук киирип турар.

М. ДОРЖУ.

ШЫНАР ДЭЭШ ДЕМИСЕЛДЕ

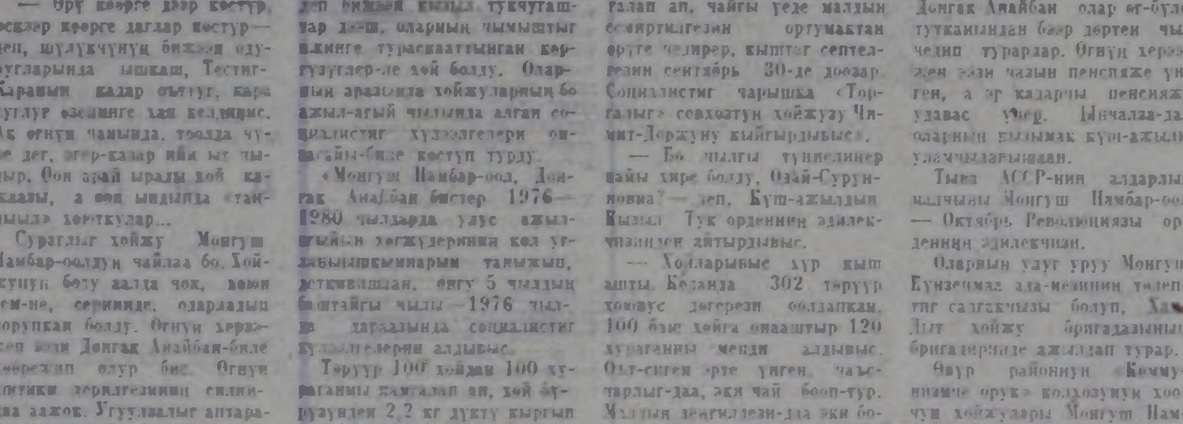

Белоруссияның Бобруйскиде дугуй комбинады чурттуң төрелдешкен будурулге чөрлериниң аразында Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга дөрт квартелды улаштыр бирги чөнни эзлеп келген, дөрт айларның онаалдазын хуусаа бетинде муусеткен, миллион-миллион рубльге планнан ажыр продукцияны будурүп үндүрген. Кылыгларның 30 хуузун Күрүненин шынар демдээ-биле белеткеп үндүргөн.

Ол чедиишкинге техниктиг углеродтуң Ярославльда заводунуң комбинатка берип турар продукциязы эвээш эвес рельеуг болган. Оон 76 ажыг хуузун шынарның эң-не дээди чадазыныг-биле үнелеп көргөн.

ЧУРУКТА: техниктиг углеродтуң Ярославльда заводунуң технологтуг тургузуу, оон шынарның эң-не дээди чадазының продукциязын алыр.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Төрээн чуртувуста

АЛМА-АТА. Тараның эки дүжүдү үнген. Тургай ховуларынче июль 2-та Алма-Атадан көдээ ажыл-агый болгаш политехниктиг институттардан алды чүс ажыг студентилер чорупкан. Олар шуптузу тараа комбайннарын башкарар эргелерни алганнар. Оларның чартык кезоңге түүк ажыл ийи дутаары болур. Шинээдип алган кур чөрлерге тараа ажаан адыры Казахстанның сес муң студентилеринге ушкү күш-ажылды семестр болур.

РУДНЫЙ. Чыл эгезинден бээр шандан ажыр бежен муң тонна демир рудазын Кустанай область Соколов-Сарбайның болбаазырадыкчы комбинадының коллективи чурттуң металлургтарынче чоруткан. Чедиг ай иштинде социалистиг хүзөлгелерде кордугеминден од элээн улуг. Од чедиишкин кол дериглегерни чаартырының болгаш домна суглуларынга бедик шыварлыг чиг-оттуг будурерни башкарарын автоматчыткының түнелиинде чедип алдынган.

ГОРИС. 60-дан 120 ватт чедир күчтүг синхронуг моторларны Армян ССР-ниң «Микродеталь» заводунда июль 2-та хөй-биле будурүп үндүрүп эгелей бергеп. Оларны суг болгаш агаар насостарынга база кодурер механизмнерге таварыштыр кылган. Мурнунда үндүрүп турган моторларга бодаарга, чаа электрлиг шимчедикчилер 30 хуу чиик, оларны ажыглаарының хуусаалын ийи катап улгатыргаан. Чыл төнчүүлүге чедир 30 муң ындыг моторларны аңаа бүтүрүп үндүрер деп шиитпирлээн.

ВСЕВОЛОЖСК. Малчыннарның социалистиг чарыжының түнелекчилеринге турасхаадыы, күш-ажылчылдарның түгүн Ленинград областың «Красный Октябрь» совхозунуң төөгүлеринде июль 9-та кедүрүп үндүргеп. Саанчылар, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры В. Карсакова болгаш оон эки В. Смолик олар чартык чыл иштинде 112 сваар инек бүрүзүндев-не үш муң беш чүс килограмм сүттү саап алганнар. Ол түңнел Ленинград область эң-не бодун болган.

СЕГЕЖА. Карель АССР-ниң Сегежада целлюлозазавадын комбинадының коллективи ийи чартык милдион тонна минералдыг чемнелчидилгелерни соортуруге оназа бижыг, сут отпес шоодайларны будурүп үндүрерни июль 9-та хуусаа бетинде досканнар. Оларны РСФСР-ниң кара эвес хөрүнүүт зоназының ажыл-агыйларынче чорутканы. Чемнелчидилгелерни бо чылдың күзүн тарыыр тарааларынга үндүрер. Үнедиг тиг-эт—целлюлозаны камнап алганының түңнелиинде куусаа бетинде беш милдион шоодайларны будурүп үндүрер.

(СЭТА).

Коммунист дугайында чугаа

ИВИ ХӨЛГЕЛИГ ПОЧТАЧЫ

— «Өдүген-Тайга чуртут-ла деп, өлөк сиген чыттыг-ла мөң деп ырлап оскен кижи мел ынаан, билип кээримгеле ивиг ашайлары-биле ойнаар, оларны чарашымаар кижи болчук мен — деп, Балдан Сачыковичке тожу диалектиге дыйгалды аарак чугаалады. Тожу, шынап-ла, кижи чортаарап хаинас магалыг байлак ораң! Таңды кежин деп чүвенин үнезинин, оон кыныгаар чок байлаан ол ында чараш-ла алгаан. Делгем аялга каттарже чаңгыланып тарып, таңдының арыг агаарын чалгыдып турганзыг... Тос чадырга чурттап чораан тожу улуузунуң тоол шагдан салгал дамчып чурттап келген бурун ырызын чүү дээрил ааң!... Чүлду-чүректин дамырларынче соок аржаанның тараяны дег, тааладып, хөректи көөп, хөлзедип-ле келир ийин...

— Силерниң черге эр кижи каш харлыыңдан эгелеп аңнап эгелээрил, акым? — деп, ыр дугайында бодалымга хенинг кадагалыг ыңгыры хона бергеш, эпчоксунуп, чугаанны шуудадырын бодай бердим.

— Ада-иелиг уруглар олардың үлегерин ээрип, 7-8 харлыыңдан эгелеп, бөө соонга олуруп, диинии бораалтар аңнаар. Мен өскүс кижи болгаш 12 харлыыңдан эгележиг мен. Мени уштаар-баштаар кижи чокта бир-де кижиниң одун чүшкүрүп бериң, хырын борган чораан-дыр мен — деп, ол сарыг характарын имиреги коргүшкеш, таакпызын кывыспышаан чугаазын уламчылай-дыр. — Ол шагда кижи бүрүзү хуу амыдыралын-на бодаар чүве ыйнаан. Күс дужерге-ле аңнаарда поштаныр дээш ивиг, чары ооредир чүве. Эмзик чары ооредирим садыңпыг кижи болчуп мен. Үе-черлем ооллар ивиг, чарыларын мунгаш, бөө-монгулуг таңдызынче саактадып чоруп-ла турар. Черле эр кижи достүмес чүве болчук. «Ав-богда, мени ээдертип көрүнер. Дииң-даа соон бергей-ле мен, паштаныр, одаг-даа золзой-ле мен» деп, дайым кижиге чаңырыпга, бир-ле күзүн ээдертип алган. Ол-ла хевээр өгбелериниң бурун өртемин шиитээдип алган мен.

Балдан Лузужук 1941 чылда 26 харлыг хып дээн аныяк эр турган. Тываның Араттың революстуг намының бежеңгумунге кирген. Ол 1932 чылдан бээр Тожуга тыва бижиктиң пентерелгичиин. Чары мунун алгаш, аалдар кежип, бижик өөредип, агитаторлап-даа чораан.

Күс. Аңнаң туман көжүп, тайгалар бажыңго борааннаң эгелээрге, анчылар удуваспай бээр. Эът-чемин белеткеп, эдерчарының өөредип хөлзей-ле үнер. Буур кежи-биле шаа каан алажы өгеринң ойбактары орайга чедир чыгыыр. Ой-чемээн белеткеп, чүүү колбас бооп. Бойдус бо черниң улуузун онзаган анчы амыдырала эрте шагдан бээр өөреткен. Тожулар чаа өлүрген буурнуң быжыкаан беэнн октавас. Оны тузуптай сойгаш, бир ужун олге-ле дуй какташ, хептеп кадыыптар. Буурнуң ийи будунуң муныш кежиндеп деп-деп, ажок чараш, ишкир таалың ынчаар будер. Иштеп арта катташ, хап орда арта эштир. Өл-чаъс оон дугуйге деггеп-ле, моңгуп суу дег, дашты-биле түгүржүп, дамдылап каар. Оон шитинде ок-чемзек, аъш-чем черле шыкка алыспас.

Иви кежи тоннуг, иви анайының кежиндеп ыыгаан кара-сарыг бөрттүг, ак танныг чарыгын муңгаш, ортумак сыныг, чиик-кадаң мага-боттуг, худумзургун каап чоруур Балдан Сачыковичке кус бооргалга таңдызынче алдыг-дииң сүрүн чорупкан. Алдан бир харны назылааже оон ивизиниң дүүт баспаан черн чок: Улуг-Хемниң Ужардан өрү Каа-Хем баштары Аңдыг, Белин, Өдүген, Серлиг... Мынча назылаже та чеже кыштн, чеже дииниң күрүнеге дужаагын, саны үттүвүргеи чүве-дир.

Балдан алажы чадырга черчуртунуң аңчы кызы-биле отбуле тутнан. Беш уруглуг. Хоочун коммунист «Совет Тыва» колхозтуң иви ажылына толептиг үлүүн киирген. Ол оон ажыг чылдарда иви фермазын эргелекчилеп келген. 1953 чылда колхозка 400 иви турган болза, ажыл-агыйжы коммунист ол ажылды башкара берген үеден бээр үш-дөрт чыл иштинде муң ажыр оскен. 1956 чылда колхоз баштаар черн оон ак сеткилдиг ажылын үнелээш, Улус ажыл-агыйының чедиишкиниринин хелгелтезинге халас баар путёвка-биле шаңнаан. Өлөн-сагын чыды сиген. Өдүгенниң оглу Москвага хөй-ле солун чүүлдерни ынчап магадап киргеш, озагларга дииң соон оргаш, эш-өөрүгге бо-да хөөрей бээр турган.

Балдан Лузужук 1968 чылдан бээр хөй ажылынга киргеп.

— Бистиң Тожуга кыш узун боор. Хар база улуг дүжер. Кылын харның адаанга кастенып оттаан хойларның сырты көзүлбейн баар. Хойну эрте төрүдерге-ле эки чер ийин бо. Кыштаам бээр-Хашка, чайлаам Сайлыг-Хөлге турду. Кыжын шаңактының нөжер, сиген-шырбиилди база шаңактаар, чайын аъттарга чүдүрүүн нөжер, топ кожуунарда ыыгаш, өг-даа чок, багай чадырдарлыг боор улус-тур бис — деп, Тожу хөнжүлериниң берге байдалын чугаалай-дыр.

Оон кодээнинге баштайгы чылдарда 400 төрүүр хөй турган. Чүс башка онааштыр 115 хураганны ап, 1973 чылда Тожуга баштайгы рекодту Лузужук Балдан тургускаш, эвергүзенинг аът-биле шаңнатком. Ол Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны, «Күш-ажылчы шыларгай дээш», Ленинчи ыбилеп медальдарның эдилекчизи.

«Тоора-Хем» совхозунуң ажылчын комитедн Лузужук Балданны эрткен чылын пенсияже үдээп.

Үргүлүү агаарга чоруур, күш-ажылга ынак кижилер белен шыырыг эвес. 61 харлыг даар аргажок Балдан Сачыкович база мындыг чорду. Оз ам малчынналрының поштачызы, совхозта партия организациязының мурнундан малчыннарның агитатору. Ви-Хем баажы, Одүген чедир 22 аалдарга кирип, почта тарадып, агитатор хүзөлгелин күүсединп дең чүве база амыр эвес ажыл. Хем иштинге аътты, тайга-сынга ивиг сонгадыпган. Бир неделя ажыг чораан, ол Алыр-Кежигде бажыңына чедип келир. Оон кадында ол совхозта улусчу контроль белүүнүң кежигүнү. Малчыннар кезип чораан, тетчеглекчи, бойдус байдаанче хогуя суп когарал чедириптеин дээш ол үргүлчү сагыш аарып хайгаарал чоруур.

Ч. КУУЛАР.

„ШЫНГА" харыы

ПАВИЛЬОННАРНЫ ТУДАР

П. Допсаңның бижээни «Чагластаныр черлер чок» деп эгелиг чагаазы май 7-де парлаттынган. Кызыл хоорайдан үнгеп Каа-Хем өрү хаштарга Суг-Бажы, Бүрен-Хем, Көк-Хаак, Копту-Аксы автобус доктаар черлерде чагластаныр черлерни тургуспаанынга пассажирлер хомудан турар деп ол бижээн.

Ажылчы чонпар депутаттарының Каа-Хем райкүүскомунуң даргазы К. Очур-оолдуң биске дыңнаткаңы:

Автомуң бижии турары шын. Бо чылын Сарыг-Сеп—Кызыл оруумуң Көк-Хаак, Бопровка, Кундустут суурларда автобустар доктаар черлеринге № 1104 орук участогу пассажирлер чагластаныр павильоннарны тудар. Ындыг павильоннарны Бүрен-Хем, Суг-Бажы суурларга тударын келир 1977 чылдың планында киирген.

Амгы үеде ол-ла орук участогу Көк-Тейниң болгаш Дерзиг-Аксының паромнан хем көжер черлеринде пассажирлер чагластаныр павильоннарны колган.

ГРАФИКТИ ТУРГУСКАН

«Массаның калбак киржилгелә-белее» деп эгелиг мурнуку чүүл май 28-те парлаттынган. «Барлык» совхоз сугтаттыг шөлдерни чыл санында ажыл-агыйжы бүү-биле ажыгдавайн келгенинден каражага таваржып, тоску беш чылда улут нарылгалыг болганын мында айтканы. Оон ында бо чылдың часкы хову ажылынга бүгай белетиенгенин, сугтарылгаже чогуур ынчаргей салбаанын дедиглээн.

Совхозтуң кол агроному Д. Б. Саяпның редакциге бижээни:

«Барлык» совхоз бо чылдың часкы суу-биле 2837 га черни сугтаргаш, яныы-буру культуралары тараан. Чижээ, тараа бүдүүлеринең 2300 сотк, погааны 60, картофельди 80, хөй чылдыг ситенерни 2297 гада дээш оон-даа өске. Ынчангаш ажыл-агый тарылга планын 100 хуу күүсетпеи.

Сугтатчыларны бүгү-ле сугтаттыг тарылга шөлдерниге бижыглаашы, суттарылгаанын графигни кылып, оларга таныштырган. Сугтатчылар арасында социалистиг чарыштыг. Чарыштың түңнелиин он хоуктан үндүрүп турар.

Комсомол организацияларында

НОГААНЫ ЭКИ ӨСТҮРҮП ТУРАР

ССРЭ-ниң 50 чыяы аттыг совхозтуң ногаамылары хоочун механизатор Василий Николаевич Поповкова удуртқан суггатчылар бригадазының дугайында чыяыг сөстерин чугаалап турар. Бригаданың кежигүннериниң хөй нуруузу аныяктар. Ол бригада 33 га черниң ногаазын суггарып, ажаап турар. Оларның ак-сетиядиг амылыяыг түнелинде хөву-шөлдерде олуртқан капуста, өгүрец, картофель дыка эки өзүп чыдар.

ЧУРУКТА: (солагай талаадан өң талаже) комсомолчу аныяктар А. Хардинов, Г. Варава, В. Навичения, В. Рябцев олар дагдыяыгчы бригадир В. Попов-биле чапсар үезинде сүмележип турлар.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Идепкейлиг киржип турар

Комсомолчулар болгаш аныяктар ортүзүнга культура-массалыг ажыдыг улам калбартып, ооң дәштиин бедидер дээш ВЛКСМ райкому өске хөйниити организацияларының-биле кады тодаргай ажылдарны чорудуп турар.

Аныяктарның хостуг үезин, культурлуг дыштаныгзын чогуур деңнелге организастаар талазы-биле айтырыгны комсомол райкомунуң бюрозунга чугаалажып көрген.

Комсомол организацияларының ортүзүнде «Комсомол-клуб-библиотека» деп көрүлдеконкурс үргүлүлел турар. Көрүлде үезинде аныяктар ортүзүнга кылып чорудар ажылдарның планын районнуң культура килдизи-биле тургускан.

Бүгү-эвилелдиң уран чүүл көрүлдезинин 1-ги, 2-ги тураларынга комсомолчулар болгаш аныяктар идепкейлиг киришкен. Район көрүлдезинге белеткел ажылынын үезинде кодээ культура бажыңнарында уран чүүл болгунеринге 460 аныяктар киришкен. Районнуң дыка хөй комсомолчу аныяктары концерттерге киржип, боттарының уран талантызын кодээ ажыл-агыйның ишчилериптерге бараалгатқан.

Азас кодээ Культура бажыңының бот-тывынгыр эртистери район көрүлдезинге бирги черни алган.

Аныяктарны хостуг шактарда уран чүүлче хаара тударындан аңгыда культура бажыңнарынга дыштанылга болгаш тематиктиг кежээлерни эртпирери чанчыл болган. Комсомол документилериниң солуушкунунуң үезинде районнуң комсомол организацияларынга «Комсомолчу адының бодунуң ажыл-херээн-биле бадытка» деп темалыг кежээлер дыка содуп эртикилеэн. Ыланғыя «Тоора-Хем» совхозтуң Совет Тыва салыгынга ылыг кежээ партиянын, комсомолуун, күш-ажылдың хоочуннарының киржилгези-биле бедик деңнелге эртген.

Ол ышкаш дыштаныр болгаш байырлал хүннеринде хөй-ниити черлеринге, садыгларга, Культура бажыңнарынга, кудумчуларга комсомолчу оперативтиг отрядтарның дежурныйларын чурумчуткан бис. Хөй-ниити черлеринге чурум үреэр, арага-дарыны ижип, худиганнаар чорукторга удур оперативтиг отрядтың кежигүннери шынгыы демиселди чорудуп турар.

Районнуң школа бүрүзүнде «Милицияның аныяк өнүкүтелиниң» отрядтары тургустунган болгаш отряд бүрүзү төскай планныг ажылдап турар. Милицияның уруглар комнатазы 27 назы четпээнниерни учёттан өң талаже) комсомолчу аныяктар А. Хардинов, Г. Варава, В. Навичения, В. Рябцев олар дагдыяыгчы бригадир В. Попов-биле чапсар үезинде сүмележип турлар.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Идепкейлиг киржип турар

Комсомолчулар болгаш аныяктар ортүзүнга культура-массалыг ажыдыг улам калбартып, ооң дәштиин бедидер дээш ВЛКСМ райкому өске хөйниити организацияларының-биле кады тодаргай ажылдарны чорудуп турар.

Аныяктарның хостуг үезин, культурлуг дыштаныгзын чогуур деңнелге организастаар талазы-биле айтырыгны комсомол райкомунуң бюрозунга чугаалажып көрген.

Комсомол организацияларының ортүзүнде «Комсомол-клуб-библиотека» деп көрүлдеконкурс үргүлүлел турар. Көрүлде үезинде аныяктар ортүзүнга кылып чорудар ажылдарның планын районнуң культура килдизи-биле тургускан.

Бүгү-эвилелдиң уран чүүл көрүлдезинин 1-ги, 2-ги тураларынга комсомолчулар болгаш аныяктар идепкейлиг киришкен. Район көрүлдезинге белеткел ажылынын үезинде кодээ культура бажыңнарында уран чүүл болгунеринге 460 аныяктар киришкен. Районнуң дыка хөй комсомолчу аныяктары концерттерге киржип, боттарының уран талантызын кодээ ажыл-агыйның ишчилериптерге бараалгатқан.

Азас кодээ Культура бажыңының бот-тывынгыр эртистери район көрүлдезинге бирги черни алган.

Аныяктарны хостуг шактарда уран чүүлче хаара тударындан аңгыда культура бажыңнарынга дыштанылга болгаш тематиктиг кежээлерни эртпирери чанчыл болган. Комсомол документилериниң солуушкунунуң үезинде районнуң комсомол организацияларынга «Комсомолчу адының бодунуң ажыл-херээн-биле бадытка» деп темалыг кежээлер дыка содуп эртикилеэн. Ыланғыя «Тоора-Хем» совхозтуң Совет Тыва салыгынга ылыг кежээ партиянын, комсомолуун, күш-ажылдың хоочуннарының киржилгези-биле бедик деңнелге эртген.

Ол ышкаш дыштаныр болгаш байырлал хүннеринде хөй-ниити черлеринге, садыгларга, Культура бажыңнарынга, кудумчуларга комсомолчу оперативтиг отрядтарның дежурныйларын чурумчуткан бис. Хөй-ниити черлеринге чурум үреэр, арага-дарыны ижип, худиганнаар чорукторга удур оперативтиг отрядтың кежигүннери шынгыы демиселди чорудуп турар.

Районнуң школа бүрүзүнде «Милицияның аныяк өнүкүтелиниң» отрядтары тургустунган болгаш отряд бүрүзү төскай планныг ажылдап турар. Милицияның уруглар комнатазы 27 назы четпээнниерни учёттан өң талаже) комсомолчу аныяктар А. Хардинов, Г. Варава, В. Навичения, В. Рябцев олар дагдыяыгчы бригадир В. Попов-биле чапсар үезинде сүмележип турлар.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Чоннуң хереглелин хандырар

Эрги-Барлык суурда көдээ магазин хардыгандан бээр үш ай чоокшулап турар. Ооң чылдагааны мындыг. Март айның эгезинде ол магазинче сорлар үреп киргеп, мун хире акшаның бараанын сорлаан соонда, магазинге ревизия кылдаш, бүгү барааннарны районнуң складынче чүдүрүп алган барган. Ынчаардала чурттакчы чон район баштаар черинден бараан хандырылганына хамаарыштыр айтырарга, магазинни септээш, катап ажидар деп харыылаан.

Ам бо хүнге чедир магазинни шоочалап каан турбушаан.

А чурттакчы чоннуң үлептүр барааннарынга хереглелдери хүн бүрү өзүп турар болгонда. Эрги-Барлыктың чурттакчылары бараан садып алыр дээш, 30 ажыг километр черде Кызыл-Мажалыкче, Ак-Довурак хоорайже, Бай-Тайга районунче транспорттуң янзы-бүрү хемнелери-биле аргыжып, үпелиг үе-шактыг чарыгдап турар.

Эрги-Барлык суурда, ооң чоок-кавызында малчыннар-биле кады 2700 ажыг чурттакчы чон бар. Чоннуң хереглелдерин долузу-биле хандырар дээр болза, ажылдан турган магазинни үр үеде хаан каг-байн, харын Эрги-Бардыкка садыг четкилерни ам-даа немей ажыдары чугула айтырыг болуп турар.

Х. ОТУГАШ.

Барыын-Хемчик райпо баштаар черинин (даргазы эш Попов). Эрги-Барлык көдээ Советтиң күскомунуң (даргазы эш Пашин) талазындан магазинни хаан каанынга хамаарыштыр чүнү бодап турарыл? Ажыы-биле тугаалаарга, ол магазинде капитал септелге кылыр хире чүве чок. Эртеги чылын (ол чаа магазин-не болгай) база септеп, будун каан болгай. Ынчангаш бо магазинни дарый ажылын, чурттакчы чонну хереглелиңг эргежок чугула барааннары-биле хандырары чугула.

Тергиин ажылдаар

Лозун: тергиин ажылдаар. Новгородта «Чалгыг» дээр каттыжымышкынның кол будүрүлгезинде он бир бригада москвачыларның «Шынарның беш чылынга — ажылчыл магадылалды бээр» деп эгелевишкинин деткээнер. 51 бригада, ийи участок болза коммунист Е. Н. Кадров баштаан слесарь-интекчилер бригадазының аргазы-биле ажылдап турар. Оларның лозуну — кылыг бүрүзүн тергиин эки кылып, блок болгаш белдир бүрүзүнге заводтуң планнарлыг бээп турар.

Шынар демдээн тыпсыры бээп турар. Ол будүрүлгеле тергиин шынарлыг ажылдааның 147 кижизи бар, 410 кижи боттарының кылыгларынга болуунун шынар демдээн боду салыр эргенң чедип алган. 342 ажылчын боттарының ажылдаар черинге күш-ажыдыг будүрүкчүлүүн бедиерининң планнарлыг бээп турар.

делегей бо хүннерде

ТАЙБЫҢ БОЛГАШ ДЕМОКРАТИЯ ДЭЭШ ДЕМИСЕЛДИҢ МУРНУНДА

Европага болгаш бүгү делегейге тайбың, аймыя чок чорук, кады ажылдажыга болгаш социал деппилге дээш демиселди улам ыяай калбартып чорударынга Европаның коммунистиг болгаш ажылчыя партияларының Берлинге болган конференциязының түнелдериниң ужур-дузазын янзы-бүрү чурттарның сураглыг ажылдакчылары болгаш парлалгазы оныалап демдеглээн.

ПРАГА. Революстуг күштериниң делегейге эп-сеткил каттыштырылгазын быжыттаары, пролетаржы интернационализмниң принциптерин хамыладыры амгы үениң революстуг шимчээшкининиң кол соруглазы болуруун Европаның коммунистиг болгаш ажылчыя партияларының конференциязы бүзүредилиңбиле коргускен дел. Праганың неделя бүрүзүнде үнер «Трибуна» солуну оныалап демдеглээн.

Амгы үениң чадазында революстуг күштер бир эвес бот-боттарын деткиижер, боттарының дуржулгалары-биле байытчыр, боттарының хөделиишкиниерни таарыштыр тургузар болза, түгле ынчаш улуг чедишкиниерни чедип ап болур деп, ол бижээн.

Пролетаржы интернационализмниң принциптериниң, ниити соруглар дээш демиселге бүгү чурттарның ажылчыя ангызының болгаш коммунистериниң эп-сеткил каттыштырылгазының дугайында СЭКП ТК-ның Чиигиве секретары Л. И. Брежневтиң сөстери Берлинге болган конференциязының бодунга-даа, бүгү делегейге-даа ылап-ла ыяыг деткимчени чедип алган деп, «Трибуна» демдеглээн.

Делегейниң чавырлыяышкыны социализмни түргузарынга, социалистиг эвес делегейде ниитизи-биле ажылчын аңгының демиселиниге болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкининиң-ерге-таарымчалыг байдалды тургүзүп турар дээрзин социалистиг чурттар кажанда чажырбайн келгеннер.

ВАРШАВА. Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының конференциязынга бүгү коммунистер кады чорудуп турар демиселдиң киржинчилери болгаш оларны ниити соругга катыштырып турар деп, «Штандар млодых» солуун бижээн. Ол чорум конференциязын түнелел документтеринде илереттингеп. Амгы үениң делегей байдалында кол чорудулгаларга болгаш бодуушкуннарга ниити үнеледи 29 партияларның удуртукчулары бергеннер.

Тайбың, аймыя чок чорук, кады ажылдажыга, социал деппилге дээш демиселге партияларның ажыл-чорудулгазының кады ажылдап ыяган программазы ол документте киргеп. Ол айтырыглар Европаның чурттарынга болгаш улустарынга эң чугула ужур-дузалыг деп, солун үнамчыяаан.

ПАРИЖ. ФКП-ниң Политбюрозунуң кежигүнү Этьен Фажолның чүүлүн «Юманите» солуун парлап үндүргеп. Июнь 29—30-де Берлинге болуп эртнен Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының конференциязының түнелдерин француз коммунистер сеткил ханыш хүлээп алганнар деп. ында демдеглээн. Конференциязга киришкен 29 партияларның чүтээлажын берген айтырыгларының ужур-дузазы коичуг улут. Чугаа болза чавырлыяышкыны, чепсектиг дужурелиниң, улустарның хамаарышпас чорууның болгаш коллективтиг ачыыл чок чоруктуң дутайында, улустар аразынга кады ажылдажыга, тайбың дугайында боол турар деп. Э. Фажон бижээн. Ол айтырыгларны шинтирлеринге чаа баяымчаны кылырыга аргаларны бээр соруглазырны хүлээп алган документиде конференциязының киржинчилери чаңгыс үн-биле тодаратқан.

Делегейде күштериниң денгүүрүү тайбыяының талазынче оскерилген-даа болза, чавырлыяышкын талазы-биле чүгүлә чедишкиниерни чедип алган-даа болза, эгелей берген оскерлиишкин амгыда чедир доостуумаан, ынчангаш амгыда эвээш эвес мооидактарны ажыл эртер ужурдуг. Оларны чүгле кыяымнакай демиседдиң аргазы-биле ажыл эртип болбус, ынчангаш конференция ол демиселди Европаның бүгү чурттарынга хөгжүдеринге Берлинге болган конференция улуг салыышкын болган.

Конференцияга хүлээп алган документте коммунистериниң тайбыңче болгаш кадыы ажылдажыгаже чүткүлдүүн бадытқаан, соруглазы бүгү ниижи терелгетениин чүткүлдериге дүтүүн турар ажыл-чорудулгага наттыжарынче улус массаларга болгаш тайбыңга ыяакшыдыг бүгү күштерге кыйгырыгны ыяда ыяган. Берлинге келген партиялар ыячангаш тайбың дээш демиселге боттарының мурнакы ролюн күүседеннер.

КАНБЕРРА. Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Берлинге болган конференциязының чедишкининиг доозулганынга байыр чедирген медегледи Австралияның Социалистиг партиязының Төп Комитединиң кылган. Ол конференцияны АСП ТК Европаның коммунистериниң чаңгыс эвиниң херек кырында бадытқалы кыдыыр үнедип көргеп болгаш чаңгыс үн-биле хүлээп алдыгаан конференцияның шинтирлерин коммунистиг шимчээшкининиң чарар дээш оранджыяышкыннарга ойтурлавышкынныны берген деп ында медегледи.

ЛОНДОН. Берлинге болган шуулганның шинтирлери бүгү тайбыңга ыяакшыдыг болгаш деппилгелиг күштериниң чепсегдеяишкинин дужурериче болгаш социал деппилгеже чүткүдүп ылареткен деп. Мурнуу-Африканың Коммунистиг партиязының даргазы Ю. Даду медегледи.

Расисчи олурукчу чорук тергиндеп турар МАР-да быстер болза Африканың мурнуу чүгүнде дарлаткан улустарның хосталга болгаш социал хосталга дээш демисели-биле Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының эп-сеткил каттыштырылгазына чүрөктиң хамыяаның байыр чедирдинис. Национал-хосталгалыг шимчээшкининиң ол деткишкина империализмге, расизмге, сионизмге болгаш фашистиг ёзу-чурумнарга удур бүгү делегейге демиселди күштендирериге удур ужур-дузалыг.

БОГОТА. Конференцияның киржикчилери делегейниң дүшкүүрлүг чоруунун удурламыкчыларынга шинтирлиг согуулу бергеннер деп. «Вос пролетариа» солуна парлаттынган чүүлүнге Колумбияның Компартиязының ТК-ның Бүүсков кежигүнү Альваро Васкес демегледи. Европаның коммунистиг шимчээшкинин мээлемге согуушкуну берген деп ол немеп бижээн.

Берлин конференциязының түнелдери Барыын Европага демократия дээш демиселге чаа чедишкиниерни хандырарынга, Европа диянке болгаш бүгү делегейге тайбыңны болгаш айыыл чок чоруктуң бижыттарынга эң-не чугула ужур-дузалыг болгон деп, Альваро Васкес медегледи.

(СЭТА).

СЪЕЗД БҮДҮҮЗҮНДЕ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА-ның корреспондентилери). Нью-Йоркта демократтыг партияның национал съездиниинге соолгу белеткеддер төнген. Ону чурттың эң улуг спорт залы «Мэдисон сквер-гарденге» июль 12-де эрттирер.

Съездиниң 3008 делегатгарының албан бөлүү-биле соруглазы — демократтыг партиядан АКШ-тың президентизиниң ораалкы президентизиниге кандидаттарны депшидерн болгаш партияның соңгуда программазын ажылдап кылыры болур. Херек кырында съездиниң хүн айтырыгларының бүгү принципиалдыг айтырыгларын шинтирлеп каапкан, ынчангаш делегаттарының белеткеп каан резолюцияларының бадыдаарының чаңчыл болган сүлдалдарын чыгыры арткан.

Съездиниң кол соруглазы — президентиниге кандидатты депшидерн — эге соңгулдалар дээр чүүлдүн үезинде болгаш соңгулдалар болбаан штоттарга партия конференцияларынга херек кырында чедип алган делегаттар. Соңгулда мурнуун демиселиниң баштайгы үезинин янзы-бүрү чадазырларга демократтыг партиянын 12 кол ажылдакчылары президентиге болуруң кандидатуразын киирер эрге дээш демисешкиннер.

Оларның кайызы-даа соңгукчуларга улуг сагыш-сеткил кылдыяыгын болдурбаан. Эге соңгулдаларга соңгукчуларның үштүң бирдеи эвээш кеэни киришкен дээрге-ле ужур билдинде бээр. Ындыг болза-даа эге соңгулдаларның баштайгы түнелдери партияның реакцыяыг барыын үеелдиг болгунун деткээнер бергеннер

Совет-моол найырал бижыг

УРАН ЧҮҮЛДҮҢ БАЙЫРЛАЛЫ

Чоокта чаа Москвага Күрүшенин Третьяков галереязынга барып, «Моолдуң ураң чүүлүү» деп чуруулга ураң чүүлүүнүң делгелгези-биле танылжар час-кежиктиг болдум. Ол делгелгени Моолдуң улуусчу революциязының 55 чыл оюнга тураскаавтаан ССРЭ-ге Моол Арат Республиканың культура хүннеринде ажыттынган болган июнь 11-де эгелээн совет-моол найырал эйнеге көрүүчүлер хүлээп алырын уламчылаан турар. Москвага шөлзам үеинде чеде бергеш, ол делгелгени көөр-дүр деп сорулгалыг-даа чораан мен. Үш чыл бурунгаар Моолга Тывадан бөлүк туристер-биле кады чораан. Удаа-Баторда ураң чүүл музейин база сонуургаан мен. Тургаң черлеринден оюн эккеп делгээн бижиктиг, чуруктуг хаалардан эгелээш, амгы социалистиг Моолдуң богунгу амыдыралын көргүзеп чуруга ураң чүүлүүнүң ховар артинелеринге тедир моол мастерлериниң, чуруукчуларның ажоок хой ажылдарын бодап көрүп, амгы моол чуруукчуларның дээре дээш чогаалдары-биле танышжар аргалыг болган. Делгелгеде янзы-бүрү каастаглар, хоза, мөңгүн, алдын шүүдүлгелер хамт, революция мурунгу улуусчу чогаалыглаяның ажылдары ында база алдын.

Ураң чүүлдүң дээре чаңчылдарын эдерген социалистиг утка-шынарлыг чаа ажылдар делгелгеде кол черни эзлээн. Моол революциянның бежен беш чыл оюнга тураскаавтаан делгелгени шылгарангай моол чуруукчу Г. Дзанбадзарның скульптуралары ажыттаан. Оон ады-биле моол чуруулга ураң чүүлүүнүң чаа социалистиг үе-чадазы холбашкан.

Соң үдерден шүүкүп кутпаан бичии бургалчыгаштары хевир-дүрүү, аян-шинчи талазы-биле ураң үлегер чогаал боон кижиниң таалалын кыптыктыраа. Көрүкчүүнүң кичээнгейин өргөлерни, ордуларны каастарынга хереглээр аппликация-чуруктарга азбай зоктаар. Посте чураан ол-чуруктарның кыдымнан торгу, силин өөстер-биле хаажылаан ханага азар тускай борбак ыыштарга быжыглаан болур. Ол бүгү оларны тааланчыг чараш кылып, байыр шинчи киирер.

Улуусчу революциянның тинилээнинең соонда арат чоннуң чаа амыдыралын деткээн эргн моол чуруукчуларның башгайгызы Балдугийн Шараа болур. Чагыртпас хөөнү, салдыкпас шоодукчу аяны дээш ону «Марзан Шар», азы «Шилги кыжырымак» деп байлар, феодалдар шоолаан турган. Ол «Моолдуң бир хүнү» деп сурагжаан чуруту чураан. Шараа 1924 чылда социалистег моол ураң чүүлүң баштайгы чогаалы болур «Тинделтиргбес дешинчи өөредиг» деп чуруку чураан. Ында чер бомбурзоонуң баарында В. И. Ленинин кызыл туктарга бүргеткен кыдыр мөңгежиретken.

Амгы социалистиг Моолдуң чуруукчуларының бир кол темазы — революция, револючуу чаартылгалар. Улустуң чуруукчузу Б. Цэгмэдиин «Кыйгы» деп чуруунда кинскээн түгүн тутkан аттыг кижи демисеевче хамык чонну сорук кижир кыйгырган дег эстеткен. Моолдуң ураң чүүлүнүң алдарлыг ажыддакчызы Б. Цармаын Д. Сухэ-Батор биле Ю. Цеденбалды посте аргын кылган чуруктарын делгеледен база көрүп болур.

Моол улустуң ураң чүүлүүнүң ол кайгамчык байлактарын долузу-биле көрүп, тамыжарнта хөй үе негеттинер. А көрүкчүлер Третьяковкага хүнүүп-не хөй-хөйү-биле кээп турар. Делгелгенин демдеглел дептерин ажып көөрге, күлээшкиннер, өөрүп четтиришкиннин ялереп эрмежок.

В. ДУБРОВСКИЙ,
ТДЛТЭПИ-ниң эртем ажылдакчызы.

СПОРТ

ШИЛИНДЕКТЕР ИЛЕРЭЭН

Водейбол спортунга бистиң республиканың команда талазы-биле бирги черни дээш маргылдаазы Кызылдың культураның болган дыштаныл-

ганың Гастелло аттыг парыгынга дөрт хүн үргүлүү-лээш, доозулган. Анаа «Урожай», «Спартак», «Трудовые резервы» эки тура спорт ниитилелдеринең, «Динамо» спорт ниитилелиниң эң шилиндек спортчулары киришкен.

Маргылдаанын байырлыг ажыдымнакшыңга Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында күш-культура болган спорт комитединиң даргазы А. С. Нурсат чүве чугаалап, ойнакчыларга үлүг-үлүг спортчу чедиишиннерлиг болурун күзээн. Маргылдаанын түгүн арткан чыгы республика чемпиону —«Урожай» ниитилелиниң эр, херөжөң улузунуң командаларының капитаннары Николай Кувезин биле Валентина Севээн олар кодургенер. Оон соонда калчегиг оюнчар эгелээн.

Эр улустуң аразынга «Спартактың» бирги шилиндек командазының ойнакчылары маргылдаанын эгезинден тура артык күштүүн көргүзүп эгелээн. Олар бир дугаар ужуражылгазында эрткен чыгы республика чемпионун —кодээ спортчуларның бирги командазы-биле ойнаан. Кайы-даа команданың ойнакчылары шыырак болганындан олар бот-боттарын үлүг-дер үттүп, тиилекчиин чүгле бешки ужуражылгада илереткен. Маңаа «Спартактың» волейболистери ужуражыкчызын 3:2 санга үткаш, чүгүле үдүт санын алган. Ол команданың ойнакчыларындан Алексей Очур-оол, Херел-оол Ооржак, Владимир Ковалев, Федор Малютин олар эки ойнаш. дыкыт кагыглары-биле хөй удур санчарын командазынга ойнап бергеннер.

«Спартактың» волейболистери оон соонда хүнеерде «Трудовые резервы», «Динамо», «Урожайның» ниитилелдеринең командаларын база үткаш, чаагыс-даа аштырышкын чок ойнаан. 1976 чылда волейболга Тыва АССР-ниң чемпионун деп хүндүлүг атты чаалап алган. Ол командага республиканың күш-культура болган спорт комитединиң шилчиир кубогун, тураскаадыг ыыжелээн тыныскан, а ойнакчыларынга — өртемитиг белектерни берген.

Эртиен чыгы республика чемпионун «Урожайның» бирги командазы бо удаада ийиги черни алыр аргалыг болган. Олар түгүе бирги черни алган командага уттурган. Бо спорт ниитилелиндө өөрүп орар, талантызыг волейболистер бар деп чүвени болуп эрткен маргылдаа бадыткаан. Оларга Чөөн-Хемчик райондан келген Александр Чолдак, Никита Самдан, Сергей Монгуш олар хамаарышыр. А Никита Самданны маргылдаанын судыя коллегиязы эң эки хандакчы деп саналаан. Команданың капитаны, бистин республиканың хоочуң волейболистериниң бирээзи Николай Кувезин болуп эрткен маргылдаага багай эвес ойнаан, көрүкчүлериниң хүндүткелиин чаалап алган.

Республика найысылалында профессионал-техниктиг училищелериниң «Трудовые резервы» эки тура спорт ниитилелиниң шилиндек командазының спортчулары эрткен оронарга черле багай эвес ойнаапаннар. Олар башкайгы ужуражылгаларында чедиичо чок ойназа-даа, соңгүдө республиканың кан дакыыр чемпиону чөрээн «Динамоо» база кодээ спортчуларның ийиги командазын удуп алган, үшкү шаандакы черни эзлээн. Анаа ол командалың капитаны, өзүп орар волейболистериниң бирээзи Александр Монгуштуң кинрген үдүт-куулу улут. Ол күштүт болган дыныг кагыгларга, ыяшаагыр, каапагай, чараш сөөң-биле дыка хөй удут санын командазынга ойнап бергеш.

Херөжөң волейболистерден баштайгы ийи хүнде «Спартак» биле «Урожайның» бирги командалары чаагыс-даа аштырышкын чок ойнап турган. Түнгей оюнда ол ийи команда бот-боттарының аразында ужуражкан.

Кодээ спортчуларның найыралдыг командазы эрткен чыгы чемпион адын база катап бадыткаан. Команданың ойнакчылары Валентина Севээн, Зоя Сарыглар, Людмила Дагба, Тамара Шыгжай, Вера Сундуй, Галина Шактар-оол олар түнгей ужуражылгада коңчуг эки ойнаан. «Спартактың» бирги командазын 3:2 санга үткаш, республиканың күш-культура болган спорт комитединиң шилчиир кубогун ийи чыл улаштыр чаалап алган.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТА: херөжөңнериниң «Спартак» биле «Урожай» командаларының оюнунуң үезинде.

«ЁЗУЛУГ-ЛА МООЛ»

КИНО

1941 чылдың чазында «Леифильм» биле «Моол кино» кадры Моолдуң улуусчу революциязының болган оон эрес-дидим дугайында Сухэ-Баторунуң дугайында улуг хемчеелдиг киночуруктуу тыртырып эгелээн. Режиссерлар А. Зархи биле И. Хейфиц олар кол рольду ойнаары-биле ынчаш Евгений Вахтангов аттыг театрының артиязы турган Лев Свердлинни чалап алганнар. Фильмни тургузар ажыл Адыгчуруттуң Улуг дайынының үезинде-даа план ёзугаар чоруп турган. 1941 чылдың күзүнүге тедир фильмниң тыртырыышкынын Моолга, а оон соонда— Ташкентиге уламчылаан.

Лев Наумович Свердлин биле мен Евгений Вахтангов аттыг театрга ажылдап турган бис. Москвадан чоруп турда, оон бир-ле чүвеже сагыпсыреп, болганзавыг арын-шырайын көрген мен. «Ырак чоруулуң дээш. Чүү хире болур хуусаам билдинмес. Ойнаар ролюм эң харыысалгатыгыыр» деп каар боордан башка, хөй чүве ол чугаалавас. Сухэ-Баторнун ажаы-чалы, овур-хевирин тургузуп турда артиске чөй-ле айтырыглар тыптып ирди, амгы моол чурукчуларның дээре дээш чогаалдары-биле танышжар аргалыг болган. Делгелгеде янзы-бүрү каастаглар, хоза, мөңгүн, алдын шүүдүлгелер хамт, революция мурунгу улуусчу чогаалыглаяның ажылдары ында база алдын.

Ураң чүүлдүң дээре чаңчылдарын эдерген социалистиг утка-шынарлыг чаа ажылдар делгелгеде кол черни эзлээн. Моол революциянның бежен беш чыл оюнга тураскаавтаан делгелгени шылгарангай моол чуруукчу Г. Дзанбадзарның скульптуралары ажыттаан. Оон ады-биле моол чуруулга ураң чүүлүүнүң чаа социалистиг үе-чадазы холбашкан.

Соң үдерден шүүкүп кутпаан бичии бургалчыгаштары хевир-дүрүү, аян-шинчи талазы-биле ураң үлегер чогаал боон кижиниң таалалын кыптыктыраа. Көрүкчүүнүң кичээнгейин өргөлерни, ордуларны каастарынга хереглээр аппликация-чуруктарга азбай зоктаар. Посте чураан ол-чуруктарның кыдымнан торгу, силин өөстер-биле хаажылаан ханага азар тускай борбак ыыштарга быжыглаан болур. Ол бүгү оларны тааланчыг чараш кылып, байыр шинчи киирер.

Улуусчу революциянның тинилээнинең соонда арат чоннуң чаа амыдыралын деткээн эргн моол чуруукчуларның башгайгызы Балдугийн Шараа болур. Чагыртпас хөөнү, салдыкпас шоодукчу аяны дээш ону «Марзан Шар», азы «Шилги кыжырымак» деп байлар, феодалдар шоолаан турган. Ол «Моолдуң бир хүнү» деп сурагжаан чуруту чураан. Шараа 1924 чылда социалистег моол ураң чүүлүң баштайгы чогаалы болур «Тинделтиргбес дешинчи өөредиг» деп чуруку чураан. Ында чер бомбурзоонуң баарында В. И. Ленинин кызыл туктарга бүргеткен кыдыр мөңгежиретken.

Амгы социалистиг Моолдуң чуруукчуларының бир кол темазы — революция, револючуу чаартылгалар. Улустуң чуруукчузу Б. Цэгмэдиин «Кыйгы» деп чуруунда кинскээн түгүн тутkан аттыг кижи демисеевче хамык чонну сорук кижир кыйгырган дег эстеткен. Моолдуң ураң чүүлүүнүң алдарлыг ажыддакчызы Б. Цармаын Д. Сухэ-Батор биле Ю. Цеденбалды посте аргын кылган чуруктарын делгеледен база көрүп болур.

Моол улустуң ураң чүүлүүнүң ол кайгамчык байлактарын долузу-биле көрүп, тамыжарнта хөй үе негеттинер. А көрүкчүлер Третьяковкага хүнүүп-не хөй-хөйү-биле кээп турар. Делгелгеде демдеглел дептерин ажып көөрге, күлээшкиннер, өөрүп четтиришкиннин ялереп эрмежок.

В. ДУБРОВСКИЙ,
ТДЛТЭПИ-ниң эртем ажылдакчызы.

Найзадын **ОЛЗИЙБАДРАХ.**

МӨҢГЕ НАЙЫРАЛ

Сылдыс ышкаш карааа чыраан,
Шырай-арыы хүлүмзүрээн,
Улуг Тандыы ишчи кызы
Уйгу-дүшке кирип кээр-дир.
Эзилек хөлүг чаныы болгаш
Эдилгир чараш сыныы сактып,
Өппее чырык карааа болаашы,
Өөрүшкүм хайыыы келир.
Аяа туткан хозор үнүп

Ак-даа катап дыңнаксаар мен.
Моғаг билбес тыва кыска
Моол оолдуң өөгү бо-дур:
Амыраам дээш мырааадым,
Ажы-дунма идегелге,
Амыдыралга чалгынналган
Аас-кежиин мырап тур мен.
Моол биле совет улус
Боглуш дивес ыыырадыг бис.

Лэнэйн **ПУРЕВДОРЖ.**

АЛДЫН КҮС

Хүреп -ыыпар кырлаң ушкан
Күскү сеңгин күштүг салгын.
Күзелимни доозадурган
Күмүрүлмээ, сарыын сеңи.
Аккыр хырга черни бүргээн
Алдын күстүң тыныжын аа,

Алыс чүрээн ыяа болган
Амыраанны, ажыын сеңи.
Алдын күстүң хүннеринге
Арбын тараа ажаап аар бис.
Арыг сеткил каттышкалга
Амыдыран чурттай бээр бис.

Н. **ЖАМБАЛСУРЭН.**

ДҮНЕКИ ЧЫРЫК

Этинии-тыныы, бүзу бурлаан
Элбек «ууттуг» соңгаар чашкап,
Бүстүг терге бурунгаарлап,
Бүрүп, чүткүп ишкеп бар чор.
Чарылганын таныын Краков
Чанында дег көстүп туру.
Алдын хүннүүг херел чырыы
Айзын дүне хенээр-даа дег.
Кайгап хаанчае Польша чурттуп

Каранғы дүүг таап оппа:
Карак албайн көрүп турар
Кайгамчыктыг кино-даа дег.
Аңдарган чер, аныын арга.
Адыы билбес хоорай, суурлар.
Дээрде болган черде сылдыс
Деңзин чараш көстүр ийин!

Шүлүктерни Г. САНЧАА очулдурган.

Артык сеткил ара дүшкен

Бо таварылга Улуг-Хемниң Ак-Туруттa болган. Суур үстүнде арыг пиитиңге хой аът-тарыг ийи хижи одагланып орган. Хемнең балыктап чораан школачы оолдар оданаан черде одагланган ол улустуң байдалы ырай сеңнинг хире боорга, совхоттуң дружина командирлеринге ыыныаткан.

Дружинниктер дораан чыглып келгеш, суурнуң үстүү талазынче дүвү-далаш-биле чорутканнар. Мынналыг улус кээрге безин дүш чок пашманып орган ийи кижи оолдар болганы илереэн. Олар Кызыл районнуң «Тиилелге» совхозундан 4 аътты оорлаан. Барыын-Хемчик районче чанып бар чорааннары ол. Ынчалза-даа олар оскенин онучуверенгизин салып, сайгарар сорулгазы күүседип четтикпээн. Оорлар орук ара тутпурган. «Артык сеткил ара дүжер» деп чүве ол-дур ийин.

К. КОМБУ.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

Аныяк кижи бүрүзүнге—ортумак эртем

Бистиң Арыскан суурда өөредиге-консультация пунктузу өөредиге чылын чедиишкиниг дооскан. Чылдан чыл-че доозукчуларның саны көвүдеп, аныяктарның биликте сонуургалы бедип турар. Мурнуку өөредиге чылында 8 классты 9, 11-ни 11 кижи дооскан болза бо өөредиге чылында 8 классты 14, ортумак школаны 20 өөреникчилер чедиишкиниг доозуп үнген.

Өөредиге чылының эгезинде 76 кижи 8, 9, 10, 11 классетарга хаара туттунган турган. Өөредиге-консультация пунктузунга өөредиге-кижизидилгениг ажылды башкылар чөвүделиниг бадылаан план ёзугаар чорудуп келген. Планга аныяктарны совет патриотизмге болгаш моральга кижизидиринин түскай тематикалары, В. И. Ленинниң аныяктарны сорулгазының дугайында түүлүг, солуу кежиилер киргеп турган.

«Өөредиге дээш» деп хаваа созунду оол редколлегиязы доктаамал үндүрүп, өөредиге ажылында чедер-четпес түүлерни оон арнына чырыдып турган.

Оон ыяй СЭКП-ниң XXV съездизиниң материалдарыныг танывылгазын план ёзугаар эки организастап эртирген.

Эрткен өөредиге чылында 11 классты доосканнардан өөредилгезин уламчылап турарлар база бар. Чижээ, сүт-баранын фермазының учетчизи Хаваа Сууспай кодээ ажылдатый техникумунуң зоотехния, механизатор Чаш-оол Кыыл-оол механизация салбырында бот-өөредиге-биле эки өөренип турарлар.

Бо чылгы доозукчулардан өөренирин күзээн кижилер база хөй. Коммунист механизатор Диюпу Тажы-оол, кинномеханизатор Кешкендей Шактар олар школаны эки өөредилгелиг доосканнар. Хойжу бригаданың бригадири Петр Чолдак-оол 4-кү классtан эгелеп өөренген, бо чылын 8-ки классты эки демдектерлиг дооскан болгаш өөредилгезин уламчылап, ортумак артемниң аттестадын ыыап-ла чедип алырының дугайында күзелин доозукчуларның байырлыг хүрээлиңге чугаалаан.

Аныяктарның кежээки өөредилгезинче бо өөредиге чылында салбырның партия, комсомол, хөй-ниитти организацияларының чанында ажыктар секциязынга кирип болур. Оларның киреродө төлөөр дадымарын чок-даа болза, чыл саныында 30 копеек кежигүн дадымарын ыыап-ла төлөөр үүлдүр. Ниитилел кежигүнү кижи сагыпга-чурумнуг үлегерин көргүзер, автомототранспортту башкарып ажыглаарының, техниктиг билиин бедидеринин талазы-биле массалыг ажылдарга идепкейлиг киржир.

Ниитилелдиң үдезинин оон эге организациялары болур. Ол болза кежигүннерин хүлээп алыр, ниитилелдиң хөрек демдээн тыныыр, кежигүнерниң сан-дүүн данзылап, үчёдүк тургузар. Эге организацияның ниитилел кежигүннери он четкенде тургузар. Хүн бүрүнүң ажылын чорударыбыле эге организациянның дарганың болгаш казначейин оон хураанга бир чыл хуусаалыг сонгуур. Кежигүннериниң сан-ын 15-тен ажа берген организациядага чөвүделдя сонгуун тургузар, а ол чөвүлел бодунун даргазын, секретарын болгаш казначейин сонгуур.

Автомотожударның Бүгүроссия эки тура ниитилелиниң дүтээлгэзинде дончуу-биле тайылбырлаарга мынзыг-дыр.

М. ЦЕВМЕНКО,
автомотониитилелиниң республика чөвүделиниң даргазы.

НИИТИЛЕЛДИ ТУРГУСКАН

Совет кижилериниң амыдырал деңелиниң бедрээни-биле чергелештир хууда чиик автомобиль, мотошкиа, мотоллер оларның калбак хөрегнел чүүлдэри аварган. Амгы үеде бистиң республикада хууда автомобильдериниң саны 12 мун ашкан, а Кызыл хоорайда — 6 муң чедип турары оон хөрегнин болур.

Хууда автомобильдиң саны көвүдээн чудум-на орук шинчөшкининиң айыыл чок болуруун хандырар талазы-биле айтырыг шынгыы турун келген. Соолгу үеде республикада орук-транспорттуң айыылыг таварылгаларының көвүдеп турары чажыт аавс. Ол дээрге, хууда автомобильдиг, мотоциклдиг, мотороллерлүг кижилериниң орукка чоруурушуй дүрүмнерин орта билбезинең, оларның техниктиг бадылыг сулазының болгаш транспорт чүүлдерин башкарарынга дуржулга чогуунуң база түшпелиг-дир.

Боруунуң амыдыралы хууда автотранспорттуг кижилер-биле техниктиг өөредилгени чорудуп, оларның ортуувага кижизидилге ажылын кылып, сагыпга-чурумнуг, орукка чоруурупун бүгү нетгелелээш билир боллуурарын ыыпгыы негеп келген. Ол ыыпкаш хууда транспорт чүүлдериниң учёт-санын тодаралыры, оларның эзериниң негелде-хөрегледдерин, септезетге чугула артык кезектербиле хандырары база чугула айтырыг боол турар.

Бо бүгү айтырыгларны ниитилелдээри-биле РСФСРниң Министрлер Чөвүделиниң тускай шийтпирин ёзугаар хууда автомотога хандыкпыылдыг кижилериң Бүгү-россия ниитилелин тургускан. Ниитилелдиң кежигүннери чон ортузунга тайылбыр-маскылыг ажылдарны чорудуп, орукка озал-оюдактыг таварылгаларны болдурбаанының ыыш удур хемчеглерни алыр болгаш техниктиг билигтерни нөөтерединге дузалаар хүзээлгелиг. Олар автогурнимни болгаш мотоспортту нөөтерединге база дузалажып ужурлуг. Бо эки тура ниитилел бодунун ажылын черде автотранспорт эргеледдери, ИХМ-ниң күрүшенин автоинспекциязы болгаш күрүшенин оске-даа органнары-биле сыгыт толбалыг чорудуп турар. Ниитилел оларның дужумчалы-биле бодунун кежигүннериниң курстарын болгаш автошколдарын организастаар, оларның мергежилин, техниктиг билиин бедидер, кооперастыг гаражтарны тударынга дузалаар.

Бүгү-россиянын эки тура ниитилелинге он алды харчеткен хамаатылар кежигүн боол кирип болур. Ниитилел кежигүнүүге киргеп кижилер киреринин 5 рубль ыадывырын болгаш чылдың-на ол хире түүнүг акпаның кежигүн ыадывырын төлөөр. Мотоцикл-диг, мотороллёрлүг кижилериң киреринин болгаш чылдын төлөөр ыадывырының түүү 3 рубль болур.

Ниитилелдиң кежигүнүүге хууда автомобиль, мотоцикл, мотороллёр чок хамаатылар база кирип болур. Олар киреринин ыадывыры кылдыр 1 рубль төлөөр. Оларның автомобиль болгаш оске-даа транспорт түүлдерин садыын ыадырынга ниитилел бүгү аргалар-биле дузалаар.

Он алды хар четпээн кижилер ниитилелдиң эге организациязының чанында аныяктар секциязынга кирип болур. Оларның киреродө төлөөр ыадывырын чок-даа болза, чыл саныында 30 копеек кежигүн ыадывырын ыыап-ла төлөөр үүлдүр. Ниитилел кежигүнү кижи сагыпга-чурумнуг үлегерин көргүзер, автомототранспортту башкарып ажыглаарының, техниктиг билиин бедидеринин талазы-биле массалыг ажылдарга идепкейлиг киржир.

Ниитилелдиң үдезинин оон эге организациялары болур. Ол болза кежигүннерин хүлээп алыр, ниитилелдиң хөрек демдээн тыныыр, кежигүннерниң сан-дүүн данзылап, үчёдүк тургузар. Эге организацияның ниитилел кежигүннери он четкенде тургузар. Хүн бүрүнүң ажылын чорударыбыле эге организациянның дарганың болгаш казначейин оон хураанга бир чыл хуусаалыг сонгуур. Кежигүннериниң сан-ын 15-тен ажа берген организациядага чөвүделдя сонгуун тургузар, а ол чөвүлел бодунун даргазын, секретарын болгаш казначейин сонгуур.

Автомотожударның Бүгүроссия эки тура ниитилелиниң дүтээлгэзинде дончуу-биле тайылбырлаарга мынзыг-дыр.

М. ЦЕВМЕНКО,
автомотониитилелиниң республика чөвүделиниң даргазы.

Телевидение

ИЮЛЬ 13-ТЕ

МОСКВАДАН

8.00—«Частың он чеди ишчизи». Хөй сериялыг ураң-чечен телефильм. 8-ки серияны.
9.20—«Ёзулуг оолдар». Өөнүг.
9.50—10.00— Чапсар.
10.00— Балыкчы хүнүүне тураскаатkан кинопрограмма. Өөнүг.
11.00— Мөдээлер.
11.10—«Бойдус-биле таныкпыт тур бис». Өөнүг.
11.35—«Хүн херелээ». Өөнүг мультфильм.
11.45—Уругларга фильм. «Алдын яблоко». Ураң-чечен өөнүг фильм.
13.00—Азия, Африка болган Латин Америка чурттарының IV делегей кинофестивалы.
14.00—«Частың он чеди ишчизи». Хөй сериялыг ураң-чечен телефильм. 8-ки серияны.
15.05— Музыка концерти. Өөнүг.
15.35—«Социалистиг чарыпчың хүн деңгелелиң». Дамчыдыкчага ССРЭ-ниң транспорт болгаш көдээ ажыл-агый машина тудуушкынуунуң министри И. Ф. Синицын киржир.
22.15—Москваның академиктиг хореография училищезиниң концерти. Өөнүг.
23.00—«Үе». Информастыг программа.
23.30—01.15—ССРЭ-ниң футбол чемпионады. «Динамо» (Москва) — «Динамо» (Тбилиси). «Динамонуң» Топ стадионундан өөнүг дамчыдыкчага.

АГААР

Бөгүн республиканга бүргеш, аазыр, барыын чүк утланыышкынныг-хаттыг дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы даглыг черлерге 18—23, өскө артканынга 24—29 градус ылыыр.

Кызылга токар будуттаар, чагбас. Барыын чүк утланыышкынныг хаттыг күүнү кошкак. Агаарның температуразы 26—28 градус ылыыр.

кинотеатрларда

ИЮЛЬ 13-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Харыысыя чүзе хат билир» 9.50, 11.40, 13.30, 15.20, 17.10, 19.00, 20.50 шактарда.
«ПИОНЕР»: «Шортаның айыткалы-биле» 9.00, 10.30, «Чарыш автомобильдериде коргуш чок оолдар» 12.00, 12.40, «Чаяңга оркестриг аялга» 15.20, 15.00, 20.40 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Цыган» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«ВОСТОК»: «Ганс Рёкле болгаш аза» 15.00, «Салымхуу» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
ЧАЯҢГЫ КИНОТЕАТРГА: «Порт» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Николай Болдуй-оолович Куулярга Кызылдың № 2 школазының 1974 чылдың июнь 26-да тывысканы № А698471 аттестат читпеп. Ону ан күш чок деп саналыр.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Крайченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторуң 2-24-63, редакторуң орлаачызарының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киржининиң 2-31-75, зарыысалгалыг секретарының 2-23-54, партийнин аныыраз киржининиң 2-37-13, культураа киржининиң 2-23-54, көдээ ажыл-агый киржининиң 2-21-47, үзетүүр киржининиң 2-22-64, чагаа киржининиң 2-41-27, информацияа база совет тургузуут киржистериниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтериянның 2-12-45, секретариаттың 2-23-35, солуу кезээ бергээзе 2-32-75 телефонче болгаар.

Тираж 16331. ЧАГЫГ 1724.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүделиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының газазы-биле эргелеливиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Крайченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01208.

Бүгү чуртарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 166 (10151) | 1976 чылдың июль 14, среда | 1925 чылда үнделип эгелээнден | Өртээ 2 коп.

ИЙИ МЕДЭЭ

ХАРЬКОВ. Бистиң чуртувуста эң улуг суг аданда насос станциязының дескээнте июль 13-те баштайгы кубометр бетонну салган. Ол станция Харьковче чоруткан суг дамчыдыгазынга ажылдаар. Днепр-Донбасс каналдан чарлып чоруткан ол суг дамчыдыгазының тудуун СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирии-биле баш удур көрдүнген. Машиналарының болгаш электронныг аппаратураларының комплекизин Краснопавловскийниң суг шыгжаныр-ырының дүвүге тургустунар. Ыңдыг нарын инженерлиг шиитпирии хумагалыг болгаш ажыктыг ажылды тургузар сорулга-биле Харьковтуң төлевилекчилери саналдаанар. Станция бир хонук иштинде дамчыдыкчы хоолайларыны таварты 750 муң кубометр суглуу эртирерии хандырар. Ол чыл бүрүзүнде 15 миллион киловатт-шак электроэнергияны каинап алыр арганы бээр.

СЛОБОДЗЕЯ. (Молдав ССР) Молдавиниың Слободзея районундан чуртуң үлетиур төнтерииче эрте бышар помидорларның баштайгы болүүн июль 13-те үндүрүп чоруткан. Слободзеяның ногаа өстүрүкчүлери бо чылын 150 муң тонна помидорларны белеткээр деп планизаанар. Ол болза республикага алыр дээниин барык-ла дөрттүн бир кезээ болур.

(СЭТА).

Эвилелдешкен республикаларда

РСФСР

Байкал-Амур магистралының барыын участогунда А. П. Литвиненконуң удуртказы экскаватор комплекизи дээрелериниң бираэзи кылдыр санаттырган. Айда 20 муң кубометр чер казарының рекорттуг ажыы ыңа норма болу берген.

— Бот-боттарывыга дузалажыпта, техниканы чаартыкчы ёзу-биле ажыглаары дузалап турар. Эдээт дургузунда экскаватор минутада иштинде халас турбас, а коллективиниң кежигүн бүрүзү тудугунуң эзен кылдыр болуп санап турары ол түүл болур — деп, Александр Иванович чугаалаан.

Мурнунда механизаторлар болгаш автомобилистер ары-ангы бригадаларга ажыдап турганнар. Бир чыл бурунгаар барыын участокка экскаватор комплекстери дээр түүлүү тургускан. Оларның коллективтери айда 11,3 муң кубометр чери казарының орнуна 20 муң кубометрин казаар деп шиитпирлээнинер. Ол эгелекчи чорукту Ленадан Амурга чедир хой-хой бригадалар деткээн.

Чооруу бригада ритм-биле, ууктелиишкин чокка ажылдап эгелей берген. СЭКП-ниң XXV съездизиниң бүдүүзүнде Ленадан Тында чедир баштайгы поезд-биле чоруур эргени ол чаалап алган.

АЗЕРБАЙДЖАН

Нефтяные камни деп адаган чагылар кырында хоорайда база бир өрүмнеп үттээн черден нефть аттыгын үнген. Далайда нефть тывыжында ол болза бо чылдың эгезинден бээр пландан ажыр онгу өрүмнеп үттээн чер болур.

Нефтяные камнинин ажыл-ишчилериниң нефть тывыштарындан ону долузу-биле алырын бедидер ёзэш, чза өрүмнеп үттээн черлерни хуусаа бетинде ажыглалга киирер ужаш кызымак чүткүл, ажылдап турар үттээн черлерде кызымаккай күш-ажыыл чыл эгезинден бээр онаалдага немештир барык 15 муң тонна кывар чүүлү алырынга дузалаан.

УКРАИНА

Харьков областа район төвү Первомайскийде минералдыг чемишчидилгелерни шииткээр, болбазырадыы кылыр болгаш тарадыр талазы-биле чуртуң «Сельхозтехника» системазында эң-не улуг комплекс болдуунуң төлевилээн күүгүзүп чедип алган.

Берээзер ёзугаар чемишчилгелер-биле төпчүүтүүн хандыңыла ажыл-агыйларга эвээш эвес акча-хөреңгини үндуруп турган тудар боттарының мыдыг шыгжамырларындан обталар арганы берген. Черчерден келген чагыглар ёзугаар түскай машиналар чемишчидилгелерни херек участокторга чедирип экээр. Тарадыы турар чемишчидилгелериниң хемчээлии бүрү шөлдерге ылаптыы-биле тодаралып турускан. Агрохимкомплекстиң дериглелери кандыктаа хемчээлдиг чемишчидилгелерни дүрген белеткээриниге арганы берген. Технологтуг чорудулгаларны оператор иишти башкарар черден удургун чоруудар.

(СЭТА).

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга

КҮШ-АЖЫЛЧЫ КОЛЛЕКТИВ

«Мээн колхозум», «бистиң бүдүрүгевис», «бистиң эмнелевисте мындыг»... Ажыл-ишчи бүрүзү бодунуң коллективиниң дугайында ынчаар чоргаарланып чугаалаар. Бистиң социалистиг пиитилевистиң кол үүгү — күш-ажыылы коллектив бүрүзүнүң ролүн бедидериниче СЭКП-ниң XXV съездизи улуг кичээнгейни салган. Партия Төп Комитединиң Чиигизве секретары эш Л. И. Брежнев мынча дээн: «...Бо дээрге совет улустарының күш-ажылчы болгаш хой-ниитичи идепкейни бедидериниң чугула чери болур. Ажылчы чоннарның чаа, социалистиг мозу-шынары маңаа хевирлеттиниң тургустунар, найыралчы болгаш бот-боттарынга дузалажыр эш-хуузунуң харылзаалары база моон эгелээр. Кижи бүрүзүнүң коллектив мурнунга харысалгазы база ажылдакчы бүрүзү дээш коллективтиң харысалгазы — бистиң амыдыралывыстың онуур-хевириниң чарылбас кезии-даа ол».

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин, онгу беш чылдың планныг онаалдаларын амыдырага чеднишкинниг боттандырар дээш чер-болганда канчаар-даа ажаок улуг ажылдар хайнығып турар амгы үеде күш-ажылчы коллективтерниң мурнунда чаа-чаа улуг болгаш харысалгалыг соруглалар тургустунуп турар. Бүдүрүгевиниң хемчээли калбаргавы-биле чергелештир ажылдакчыларның мергежилиг, идейлиг деңнелин бедидерииче, оларның күш-ажылывыны база амыдырал, чурттагазывыңың байдалын экижидериче, угаан-бодал херегледерии долу хандырарыниче улуг кичээнгей салдывыңын турар.

Хоорай, район бүрүзүнде ажыл-ишчилериниң күш-ажылчы болгаш идейлиг кижизидилгезиниң талазы-биле байлак дуржулгазы чедип алган коллективтер эвээш эвес. Оларга Кызылдың автосепгелге заводун, республика типографиязын, Тываның даг-дүгү болбаазырадыр В. И. Ленин аттыг комбинадын, Чөөп-Хемчикте «Искра» колхозту, Хову-Аксында «Тыва кобальт» комбинатты болгаш өске-даа коллективтерни хамаарыштырып болур. Чижээ, бүдүрүгелге болгаш хоорайга хой-ниитиниң үлегерлиг корум-чурумун сагыыр, күш-ажылдың сагыга-чурумун быжыглаар, бүдүрүгелиниң база ажыл-ишчилериниң амыдыралының культуразын бедидери дээш эгелээшкинии кылган Кызылдың автосепгелге заводунда партия эе организациязы идейлиг кижизидилге ажылын комплекстиг чорудуп турар.

Мында партия организациязы бүдүрүгеде ажыл-херектиң байдалын хандыр аналитеп, коллективке ёзулуг чогаадыкчы чоруукту тургузуп, калбартыр, туе-туе кижилериниң araзында эш-хуузунуң байдалын тургузар, оларны чангыс деминг кылдыр сырый каттыштырар дээш ажылдың нызыбүрү аргаларын бидилиг ажыглап турар. Маңаа холбаштыр профсоюзтер, комсомол болгаш өске-даа массалыг организацияларының ролүн бедиткеп. Беш кижи составтыг профилактика чөвүлелиннең ажылын дыка идепкейжиткен. Корум-чурум үрээн чангыс-даа таварыга бүрүзүн аңаа эрттирбейн, хой-ниитин организацияларының хүрелдарынга, профилактика чөвүлелинге шыңгыы чугаалажып турар. Ынчангаш мында ам сагыга-чурум үрээр чорук барык чок. Ниитизи-биле коллектив онгу беш чылдың эгезинден эгелеп ден-дески ажылдан, бирги кварталдың-даа, чартык чылдың-даа планныг онаалдаларын ажыр күүсеткен.

Өске бир чижек. Чөөп-Хемчикте «Искра» колхозка мурнунда күш-ажылдың сагыга-чурумун болгаш хой-ниитиниң корум-чурум үрээр фактылар бар турган. Ында партком ол байдалды хандыр аналитеп көргеш, колхоз баштаар черинии, кодээ Советтиг күүсекомунун болгаш хой-ниити организацияларының күжениишкиннерин кижилерии туе-туе кижизидилге ажылын күштелдиреринче углалдырып, ажыл-бүрү хемчегелерин боттандырып эгелээн соора байдал өскерилген. Кем-херек үүлгедир чоруктун дугайын, корум-чурумну быжыглаарының айтырыгларын коммунистерниң хуралдарынга чугаалажып турар. Профсоюзтер, комсомол организациялары, херээженнер чөвүлели, улусчу дружина, эш-хуузунун суду чоя ортузунга, иланган оларын чурттап турар черинии айбы-биле кижизидилге ажылын күштелдирген. Социалистиг чарыктың түңнелин үндүрерде колхозчунуң түгле бүдүрүгечи көргүзүүн эвээс, хой-ниити ажылынга киржилгезин, сагыга-чурумун оныңгы барымдаалаан турар.

Хой адырлыг бо ажыл-агый коллективиниң сырый каттышкан, организастыг чоруу, үлегерлиг корум-чурум дээш демнеселиг күш-ажылчы бедик көргүзүүнү чедип алырынга дээштиг салдарны чедирип турар. Бо чылдың бирги чартыында чогум-на ол колхоз көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрер болгаш күрүнеге сеңдар талазы-биле ажыл-агыйлар араазынга чарышка эки көргүзүүнү чедип алган. СЭКП райкомунуң болгаш райкүүсекомунуң шилчиир Кызыл тугун чедип алган.

Бир эвээс күш-ажылчы коллектив бүрүзүнде партия организациязы СЭКП-ниң XXV съездизиниң айтыканы ышкаш, ажылчы чоннарның ажыл-бүрү кежектериниң онзагай байдалын барымдаалап, идейлиг-политиктиг, күш-ажылчы болгаш ажыл-чан кижизидилгезиниң тудуун чангыс ай чоруун чедип ап, кижи бүрүзү коллектив мурнунга харысалгазын, а ажылдакчы бүрүзү дээш коллективтиң харысалгазын бүгү талазыг бедидер ёзээ, эки түңнелдерии чедип болзуун үеттүде чижектер бадыткап турар-дыр. Ынчалзажок чаңдык коллективтерде бо талазы-биле ажылдар үениң негелдезиниге дүүштүр тургустунмаан, арагалаар, ажыл шагы үлер, хой-ниитиниң корум-чурумун үрээр чоруктар узуткаттынмаан.

Чижээ, бо чылдың бирги чартыында Кызылдың № 3 база пассажирлер АТБ-лериниң, хоорайның тудуг-септелге эргелелиниң, 62 дугаарлыг КМК-ның, «Сельхозтехниканың» районнар араазының каттыжыышкынында. «Тудуг кезектери» комбинаттың эмнеткен сергедир черге 40-деп 65 чедир чурум үрекчилерии экжеп хондурган. Оларны хемчег алыры-биле милиция органнарының чоруткан бажыңынга чангыс-даа харыы келбээн. Бо коллективтерде партия, профсоюзтер, комсомол организациялары ол корум-чурум үрекчилериниг хамаарыштыр ышкаш хемчегелерии албайн турар.

Чаңдык ийи-чаңгыс кижилер ажылдап турган черинге арагалаар, бүдүрүлгеге озал-оңдак кылыр, иланың алган ону «чуп» бир, ийи хүн ажыл шагы үзүп, ижип туруптар таварылгалар база бар. Оон уржуундан кем-херек үүлгедир чоруктар Кызыл, Улуг-Хем, Танды, Барыын-Хемчик районнарда бар боон турар. Кижи шыдажыр аргажок ындыг четпестерии чер болганга түшүлүнге чедир узуткаар төлээде, хамыктың мурнунда күш-ажылчы коллективтерниң ролүн бүгү талазыг бедидер херек.

СЭКП Тыва обкомунуң чоокта чаа болган ийиги пленумунга «Республикага кем-херек үүлгедир чоруктү болдурбазының, социалистиг хоойлу-дүрүмнү болгаш хой-ниитиниң корум-чурумун быжыглаарының талазы-биле партия организацияларының соруглаларының дугайында» айтырыгны чугаалашкаш, күш-ажылчы коллективтерниң мурнунда турар социал-экономиктиг, идейлиг-кижизидилгелиг соруглаларны бүгү талазыг, бедидиг шиитпирлээриниче партия организацияларының кичээнгейин угландырган. Ынчангаш бо айтырыгларже, а ол ышкаш чаңдык мурнакчы коллективтерниң кылып турарыг ышкаш, социал хөгжүдениң планнарын чогаадып, оны боттандырарыныче доктаамал кичээнгей салыры эргежек чугула.

Амгы үеде коллектив бүрүзүнүң ажыл-чорудулгазын тодарадыр кол түүл болза, онгу беш чылдың баштайгы чылының планныг даалгаларын, социалистиг хүлээлгелерии күүсеприиге оон кииришкеп турар үлүг болур. Ынчаарга күш-ажылчы коллективтерни узам деминг, сырый каттыштырган база оларның кижизидилгечи күжүн, ролүн күштелдиргеп тудуп, бүгү улустуң иишти херээже оларның сөлүшкинии узам улуг болур дээрзин утпас херек.

КЫРГЫЛДА — ПУНКТУЛАРЫНДА

● «Найырал» совхозтуң ажыл-ишчилери республика Наадымынга киржир эрге дээш кижи бүрүзү хой-аътты, күженишкинии ажылдап турар. Үрбүнде кыргылда пунктузунга 35 кодан хой кыргыыр тургаш, 17 кодаиы кыргып дооскан. Малчыннарның ап турар дүгү эрткен чылгыыңдан бедик.

Кыргыкчы Шойдак Аланды хүнде 40 кг дук кыргыыр дзалгазын 120 кг чедирип, кыргыкчылар ортузунга чарышка мурнап турар. Дук хүлээп алыр пунктуда 16 тонна «чымчак алдынны» чедиргеп.

С. СИПЛИН.

● «ҮТКА 25 чылы» совхоз күрүнеге ики шынарыг дүктү садары-биле хой кыргылдазын эрткен чылдан органнастыг чорудуп турар.

Кыргыкчыларның социалистиг чарыжының түңнелин беш хонуктан үндүрүп турар. М. Көк, К. Кара-Хуна, Сеңгөн аваадыпкылар хүнде 40—50 хойну кыргып, мурнавышаан, партком, дирекция черинии болгаш ажылчын комитедиминиң шаннал-мөкталын ап турар.

А. БОЙДУ.

● Бо хүннерде Кызыл районнуң «Кара-Хаак» совхозунда кыргылда кидин түлүк. Баштай кыргаан 4762 хойдан 13.779 кг дүктү алган, азы бир башка онаалтыр 3,8 кг боон турар. Мурнакчы хойжу Маныкай Көк-оолдуң коданындан хойга онаалтыр 3 кг 889 грамм дүктү алган.

Октябрь Революциязы, «Хүндүлелдин Демдээ» орденнерии, Ленинчи юбилей медалының эдилекчиин Оюн Балган кадарып турары хойларының бирөзүнден-не 3 кг дүктү ап, күрүнеге дужаагаи. Кадарчылар Бетэи Маады, Яков Куулар, Сарыглар Айыыл-оол оларның коргүзүү хойга онаалтыр база 3 кг боон турар. Пунктуда 30 ажыг кыргыкчы доктаамал ажылдап турар.

О. МОНГУШ.

● Бии-Хемде «Хадыңы» колхоз он кодан хой кыргыыр. Ам оон чартыын кыргын дооскан. Аныяк хураганнардан болгаш төрүүр хойлардан 3,2 кг дүк алыр планны 3,4 кг кылдыр күүсеприп турар. Ам иттер кыргылдазын эгелээн. Бир иттеи-не 4,5—5 кг дүктү алыр.

Мортак Чечек-оол, Алким Дембирел олар хүнде электриг хичы-биле 70 кг дүк кыргыыр пормазын 147-деп 190 кг чедирип, мурнакчыларның одурүүнда чоруп турар. Хойларын кыргыткан малчыннар ам сиген белеткелиниге кирижип, кижи бүрүзү 8 тоннадан эвээш сигении белеткээрии хүлээнген ажылдап турар.

С. ДАҢГАА.

● Кызыл районнуң «Х Улуг хураг» колхозунга бо чылын 22 муң ажыг хойну кыргыыр. 54 хачылыг агрегатар ийи пунктуда ажылдап турар. Баштай кыргаан 9 муң ажыг хойдан 21,2 тонна дүктү алган.

Колхоз чартык чылда 16,4 тонна дүктү саткап, планын күүсеткен. Дүк сөлөрилиниң чыл планын күүсепириниң бүгү барымдаалары бар.

С. ДУВАА.

Павел Путенко—1975 чылдың социалистиг чарыжының тиилекчиин. Шагаан-Арыгның автотранспорт бүдүрүлгезиниге ол хой чыл дургузунда кызымак ажылдап, ай, квартал планнарын доктаамал ажыр күүсеп турар. Оон башкарганы бензин сөөртүр ЗИЛ-130 марказыг машиназы Шагаан-Арыг — Чадаана— Ак-Довурак—Абаза—Абакан—Кызыл—Шагаан-Арыг маршрутка бо-ла көрүн болур.

Коллективте хүндүтпедиг, ажыл-ишчи човаачының хөрек чуруун районнуң Хүндүлел самбырылында киргеп.

Фотозу М. КАЛЧАННЫҢ.

СУГГАТЧЫЛАР

«Ак-Туруг» совхозтуң Булун-Терек суурунуң суггатчылары республикага чарлаан суггарылганың шалыпчы айынга идепкейлиг киржип турар. Юрий Чанчып удуртқан суггатчылар звенозу бо ажылга идепкейлиг киржип турар.

Бо хүннерге чедир 990 гектар шөлдерни суггарган. Хоочун суггатчылар Ю. Кожата, М. Шаравии олар 219 гектар сиген шөлүн суггарган. Баштай суггарган 376 гектар ландшафташ аңаа партия райкомунуң болгаш райкүүсекомунуң шилчиир Кызыл тугун тывыскан.

ДДН-70 деп ийи суггарыга агрегаты доктаамал ажылдап, 247 гектар черии суггарган. Михаил Ендан, Чапай Сенди, олар хүн нормазын доктаамал ажырып турар. Гидротехник Ак-Лама Чанчын суггарыга ажылын эки организастап турар.

Ч. ТОВАРИШТАЙ.

АЛДЫН ДҮРГЕКТЕР

Кандыг-даа ажылдың чедиишкинии аңаа хынамчалыг белеткелден болгаш организастыг удуртулгадан чугула хамаарыжыр. «Малчын» колхоз ышкаш хой хойлуг ажыл-агыйларга багай белеткелдиг тургаш, кыргылданы чорударга берге. Онгу беш чылдың баштайгы чылында 26 муң хойнуң, 1220 ажыг хураганның дүгүн эвээш алыр соруглалыг.

Каргының Борбак-Арыгда, Мугурнуң Бужакта болгаш Ак-Адырда ажыл-иш бо хүннерде кидин түлүк. Баштайгы ийи неделяда 11780 хойну кыргаан. Арыгдан ылгаан, прессten сивалаан дүктеп 12 тонна ажыг дүктү күрүнеге дужаагаи. Кыргылда пунктуларындан алдын дүргектер чүдүргеи автомашиналар Монгун-Тайганың белеткеп черинче уламнып турар.

Күш-ажылды эки организастаанындан чамдык хүннерде ажыл графиктеи мурнай бергидээр. Тамара Салчак, Ольга Одай-оол, ор кыргыкчылардан Ф. Довукай, А. Серен ышкаш ажылдың хүн нормазын 120—140 хүү күүсеп турарлар.

Д. КУУЛАР.

ТУКТАРНЫ ТЫВЫСКАН

Тес-Хем районнуң ажыл-ишчилери СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерии амыдырага боттандырар дээш онгу беш чылдың баштайгы чылының эрткен алды айларында багай эвээс ажылдааннар. Кодээ ажыл-агый продуктуларын будүрерии болгаш күрүнеге садарының талазы-биле чартык чыл планын чедиишкинниг күүсеткен. Тодарадырга сүттү—173 хуу, эттии,— 141,8 хуу, дүктү— 337 хуу күүсеткен.

Ажыл-агыйлар араазында калбарган социалистиг чарышка Ак-Эриг колхозтуң колхозчулары эки түңнелдерии чедип алган. Колхозтуң малчыннары 1976 чылда күрүнеге 24 тонна дүктү садар тургаш, ону алды айларда 34,2 тонна кылдыр ажыр күүсеткен. Ол ышкаш күрүнеге чартык чылда эът садарының планын 146,3 хуу, сүттү— 135,5 хуу күүсеткен. Мал бажының өзүлдезиниң чүүл ажыы-биле күүсеткен. Ынчангаш «Ак-Эриг» колхозка СЭКП райкомунуң болгаш райкүүсекомиун ажыл-агыйлар арасыңга шилчиир чоруур кызыл тугун тывыскан.

Оң-да колхозтуң Орус-оол Эрендейго удуртқан № 2 хойжу бригадазының хойжуларын, кадарчылары чедиишкинниг ажылдап, бирги чартык чылда төрүүр 100 хойга онаалтыр 92 хураганны камгалап ап, малдың өлүп хораар чоруун эрткен чылдаазындан эвээжеткеп, районнуң хойжу бригадалар араазында калбарган социалистиг чарышка бирги черии алган. Районнуң сүт-бараан фермаларының социалистиг чарыжыига бирги черии «Чодураа» колхозтуң Ч. Баткарга удуртқан Хараал-Тей сүт-бараан фермазының коллективи алган. Фермаиың саавчылары чартык чылда сүттүг саадзының ковуседир дээш кызымаккай ажылдааннар. Оон түңнелинде Хараал-Тей фермазы чартык чылда күрүнеге 37 тонна сүт садар планын 81,7 тонна кылдыр күүсеткен. Ферманың коллективиие СЭКП райкомунуң болгаш райкүүсекомунуң шилчиир чоруур Кызыл тугун тывыскан.

Районда 12 малчын төрүүр чүс хойга онаалтыр 100-тен 113 чедир хураганнарны камгалап алган хойжуларының ортузунда калбарган социалистиг чарыштың тиилекчиин болгашнир. Оларга мурнакчы хойжулар Хаймы Соян, Максим Сувандии, Иван Данзуруи дээш өскелер-даа хамааржыр.

Ч. СУЛЬДУМ.

СЭКП-ниң Чөөп-Хемчик райкому болгаш ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң күүсекчи комитеди рамонуңуң мал ажылдакчыларының социалистиг чарыжының чартык чыл түңнелии үндүрген.

Ажыл-агыйлар араазында чарышка «Искра» колхоз ныыгаран, күрүнеге сүт садар планын — 111 хуу, эттии— 104,5 хуу, дүктү үш катап ажыр күүсеткен. Ында малның өлүп хораары эрткен чылдан эвээжеп, чаш малдың чедирии ховар болган. Ынчангаш аңаа партия райкомунуң болгаш райкүүсекомунуң шилчиир Кызыл тугун тывыскан.

Хойжу бригадалар чарышкта «Октябрь 50 чылы» колхозтуң Ооржак Шагдыр-оолга удуртқан Сыын-Чүрек бригадазы тиилеп, төрүүр чүс хойга онаалтыр 26 хураганны камгалап алган. Аңаа база районнуң шилчиир Кызыл тугун тывыскан.

Сүт-бараан фермаларындан СЭКП-ниң XXII съездизии аттыг совхозтуң Дөрүүн фермазының коллективи инек бүрүзүнге онаалтыр 1428 кг сүттүг сагган, бирги черии эзээп.

Районда 43 хойжу чүс хойга онаалтыр 90-дан 126 чедир хураганны өстүрүп алган, 13 саанчы инек бүрүзүнге онаалтыр 1013-тен 2018 килограмм чедир сүттүг сагган. Хойжулардан СЭКП-ниң XXII съездизии аттыг совхозта Чудуймаа Сат, «Алдан-Маадыр» совхозта Өштек-оол Монгуш, Ленин аттыг колхозта Тазыр-оол Хованыг, саавчылардан СЭКП-ниң XXII съездизии аттыг совхозта Алдын-кыс Монгуш, Дүүтүт Ондар, Шет Куулар олар мурнакчыларның одурүүнда киргеп.

К. МААДЫ.

УЗБЕК ССР. Самарканд областың Нарпай районунда «Тинчлелге» колхозтуң тарымал меде шөлдериие сигеи бо чылын өки үнген. Баштайгы кезиишкин үезинде 540 гектарның гектар бүрүзүнден-не 62 центнер сигении кезип алган.

Чоокта чаа медениң ийиги кезиилезин чоруткан. Гектар бүрүзүнден дүүгүт мурнукудан 48 центнерге чедүзеп. Сооң дүшкүжеге чедир мал чемииің белеткекчилерии ам-даа үш катап сигеи кезиилеини чорударын планнааннар.

ЧУРУКТА: «Тинчлелге» колхозта сигеи кезиилээн.

Р. ГАФУРОВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

СЭКП Төп Комитединден, ССРЭ-нин Дээди Соведининиң Президиумундан, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинден

СЭКП ТК-ның гежигүзү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, Ленин болгаш Бүрүне шанналарының лауреады, ССРЭ-ниң судно тудуунуң үлетүргүүнүң министри Борис Евстафьевич Бутемуң аар аарзаныыпың соонда 1976 чылдың июль 11-де мөчээнии СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели хаиы кажыыдал-биле дыңнадып тур.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИ | ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУ | ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ДӨРТКҮ ЧЫЫЖЫНЫҢ ҮШКҮ СЕССИЯЗЫНЫҢ АЖЫТТЫНАРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң дөрткү чыыжының үшкү сессиязы 1976 чылдың июль 16-да, эртенгиниң 10 шакта, СЭКП обкомунуд Политиктиг чырыдышкының бажыңынга ажыттынар.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ДЕПУТАТТАР ТӨЛӨӨЛЕКЧИЛЕРИНИҢ ХУРАЛЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаттар төлөөлекчилериниң хуралы 1976 чылдың июль 16-да, 9 шак 30 минутада, Политчырыдышкының бажыңынга болур.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ДЕПУТАТТАРЫНГА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң үшкү сессиязынга келген депутаттарны 1976 чылдың июль 14-те, эртенгиниң 9 шактан кежээкиниң 22 шакка чедир, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң организастыг киллизиигге, ийиги каатта 27 дугаар ороалгө бүрүткээр. Телефоннары: 2-30-52, 2-46-34.

1976 чылдың июль 15-те, 16 шактан эгелеп, Политчырыдышкының бажыңының улут залында Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң «Депутаттарының хүнү» болур.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму.

АЖЫЛЧЫННАР БЕЛЕТКЭЭРИН ШЫНАРЖЫДАР

Партиянын XXV съездизинге аныктарнын профессионал-техниктиг өөредилгезин улам ынай сайзырангайжывар дугайында, школачыларнын профессионалдыг угдулушкунунуң онза кичээнгейин салырын айытканы биздиңнир. Аныяк ажылчын садгалды белеткээр, профтехөөредилге шугуурун улам калбартыр талазы-биле республиканың профтехөөредилге черлериниң мурнунда чаа онза сорулгалар тургустунган.

Ажылчынар белеткээриниң шынарын жижидеринге бистиң профтехөөредилге черлери улуг кичээнгей салып турар. Ол чугула сорулгазы боттандырарда чүүл-даа мурнунда училищелериниң материал-техниктиг базазын бижиглеар, өөредилге чорудулгазынга техниктиг арганарны болгаш өөредириниң чаа методтарын идепкейлиивиле киирлеар, лабораторияларны, өөредилге болгаш өөредилге-методиктиг кабинеттерни, мастерскайларны амгы үениң негелдезинге дүшкеп деригжер, приборлар-биле чепсегээрге чугула. Ол ажылдар амгы үеде чоруттуруп турар.

Республиканың профтехөөредилге черлери арткан беш чылда мергежилдиг ажылчын кадрларны белеткээр талазы-биле бердингеп планныг оналадыын 105 хуу күүсеткен. Ол үениң дүргүзунда республиканың улус ажыл-агыйынга 5593 аныяк тускай мергежилдиглерни белеткеп берген. Оларның иштинде 65 кижи ортумак эртемни чедип алган.

Бо хүннерде бар болуп турар 6 училищениң ийиси ишти ортумак эртемниг ажылчын кадрларны белеткеп турар. Бо чылын Ак-Довуракты № 3 профтехучаллашкан ортумак эртемни база бере бээр. 1980 чылга чедир база ийи чыдыг училище ортумак эртемниг кадрларны белеткээринге шилчиир.

Профтехөөредилге эргелерин чыдыг өөредилгезин улам калбартыр сорулга-биле өөредилге-материалдыг базазын амгы үениң техниктиг дешпилгезинге дүшкеп комплекстиг училищелерин тударынче улуг кичээнгей салып турар. Ол талазы-биле тоску беш чылда Кызылдың № 4 училищезин так ынчаар дерип тургускан болза, амгы үеде Чадаана хоорайда 600 сургууш турар чыдыг комплекстиг тударынче шилчээн. Шак-ла чыдыг комплекстиг Тандың районнуң төвүнге тударын база көргүзүп турар. Оюн-биле чергелештир амгы үеде бир болуп турар материал-техниктиг базазын улам бижиглаарынче кичээнгейни коткатпаан.

Ол бүгү болза сургууларның профессионалдыг белеткелин, өөредилгезин шынарлыг болдурарынче утпаан. Республиканың профтехөөредилге училищелерин эртемнер вайы-биле кабинеттерлиг, мергежил вайы-биле тускай мастерскайларлыг турарын чедип алырын шинтпирээн. Училищелерде амгы үеде 72 өөредилге кабинеттери, лабораториялар, өөредилге-будүргелге мастерскайлары ажылдап турар. Олар техниктиг керекселер-биле, көргүзүг материалдары-биле хандырынган. Бо талазы-биле республиканың Чырыдышкын министерствозу болгаш база будүргелгелер улуг дузаны биске чедирип келген.

Ынчалза-даа ол дуза амдыгаа чогуур дециелизинде эвес болуп турарын айтыр херек. Чамдык тускай мергежилдер талазы-биле кабинеттер дераттынмазын, схемалар, плакаттар, мастерскайларның дериглери № № 3, 6, 2, училищелерде чедишпес болуп турар. Орта база будүргелер, ажыл-агыйлар улут дузаны көргүзери негеттинип келген. Борта арткан чылдарда чаңчыл болуп берген чаа өөредилге чылынга училищелерни белеткээри дээш көрүзде-коммурстар биске дузалаар дээрзинге бүзүрел улут.

Тоску беш чылда кылып чоруткан ажылдарның дүргүлгезин ханы аналитеп көргеш, онгу беш чылда республиканың профтехөөредилгезинин мурнунда туруп турар чугула сорулгаларны чедишкинниг боттандырарда, ажылдаттынмаан курлавырлар барын дижеп, тып турар бис. Училищелерниң башкылар коллективтеринниң кол сорулгазы—өөредилге чорудулгазын улам болбаазырангайжыдары болуп. Сургууларга бижиг билигни берип, мергежилгеге чогаадыкчы бүү-биле хандынмышдарының арга-дүргүлгезин нептерээн турар. Амыдыралдың амгы негелдезинге дүүшкеп ажылчыннар, тараачыннар-биле дериг-дүргүг дажыы шимээн чок бартан. Кижилер-биле чугаа-соот кылыптар аас-чаагай эвес, Чедн-Хөл тайгазы ажылдакчыларының, Ада-чурттун Улуг дайынының дүгайында номнар база киргилээн. Оон ангыда «Просвещение» башкыларга болгаш школа иезинге четпээн уруглар албан чергелеринин ажылдакчыларынга методиктиг литератураны үнүдүрүп турар. Чыл келген түлүм оларның тиражы доктаамал өзүп орар. Бистиң уругларывысты кижизидип, өөредилгеге аажок салдарлыг апарган номнарны тускай бижидип салдарынга номнар үнүдүлгезин база көргүзээн.

Ном үндүрер чер чаа өөредилге чылынга школаның өөредилге номнарының үнүдүлгезин хүүсаа бетинде доскан. Оларның тиражы 193 миллион ажыг экземпляр. Ол дээрге, планга көргүзгенинден 459 мун хой. Оон ангыда өөредилгеге хереглээр 7 миллион ажыг экземпляр номнары үндүрген. Планны хүүсаа бетинде күүседиргеге полиграфия будүргелгелериниң чамдык коллективтери улуг үлүг киргеп. Саратовтуң, Киевтиң, Калинининиң, Смоленскиниң полиграфия комбинаттары, «Горьковская правда» солунның типографиязы, Москванын А. А. Жданов аттыг үлегерлиг бирги типографиязы 66 чылын эки ажылдаан.

(СЭТА-ның корр.)

Москва.

«Союз-21» космос кораблиниң экипажы, кораблиниң командири, СССР-ниң үжүдүкчү-космонавтызы Б. В. Волынов болгаш борт инженер В. М. Жолобов космонавтылар белеткээр Ю. А. Гагарин аттыг төпте кичээл үезинде.

А ПУШКАРЕВТУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

«Салют-5»: Черде силер бүгүдеге байыр

— Космонавтыларның дыштанып хүнү субботада болур — дээн, эмчилериң бирээзи старт мурнунда-ла космодромга биске чугаалаан. Станцияга дөрт хүн дургузунда ажылдаанынга соонда экипаж Чер-биле байырлажып, дыштанып үдүүрүүр-биле чорүүр деп турда. Үжүдүшкүн башкарар төптүн оператору экипажка ажыл талазы-биле элээн каш айтымышкынаарны бергеш, шыпаан-ла мынча дээн: «Эки ховунар, «Байкалдар», сагыпдырып кааш, даарта дыштанып хүмүнер».

— Кай, индыг дүргеп дыштанып хүн бе? Орбитага үешак дүргеп-ие эртер-дир ам — деп, Виталий Жолобов кайгаан.

— Үе-шак дүргеп эвес, а силер далажып чорүүр-дүр силер — деп, оператор харылады.

Ол шынап-ла индыг: станцияга баштайгы ийи ажыл хүнүн космонавтылар шалыпчы темп-биле артыштиннер. Станцияже киргенинин соонда оларның кылган хей операцияларын сананып бижиир болза, он-оп арынарны сырый бижип долдурар апаар. Эртем аппаратуразының ажылдарынга тавыштыр тургузар үжүрлүг, а ол чүл дээрге он-оп системаларны болгаш херекселдерни чогуур турар черлеринге салыры, станцияны чүгле ажылга эвес, а чурттаарыпта база тавыштырары-дыр, оон ыңай бүгү чүүлдер ажылдарынга белен-дир дээрзинге бүзүрел алыры-дыр.

Денип чок байдалга эки чаңчыгыл, космонавтылар одунмайн үдүүрлер. Дыштанып хүнүң эртеминде командир Москванын-биле тое шак чартыкта оттуп келген, дораан-на харылажып эгелээн. Черже оон баштай чугаалаанны мында:

— Дыштанып хүнүң аңаа үжүр кылдыр санап каалыңар, оңнуктер.

Космонавтыларның долу күженишкинниг ажылдаар күзелин мында, башкарар төптө, эки билир. Космоска ажылга бодүүнүң хүү дүржүлгазын сактып, Павел Попович сүмелейдир:

— Дыштанып хүнде-дә болза космонавтыларга ажылдарын хорууру ынчок болгу дег.

Улуг эвес сүмележишкинни соонда, эмчилер космонавтыларның дилээ-биле чопшээрежир деп шинтирледелер: кавчаар дыштанырын боттары билиннер.

Үжүдүшкүн башкарар төптө бооп турар чамдык өскерлиишкиннерден орбитада космонавтыларның болгаш Черде тускай эртемнерлерин ажылы анаа-ла ажылчын байдаачы киргени илдең. Тудуштурарының болгаш экипаждың «Салютче» киреринин операциялын чедишкинниг эртергеш. Евпаториядагы төптө бодүүнүң залгаан диаметктиг операцияларны чорудар кижилер дужаагаш.

Төптө хой-де артемденнер келгеш. Мурнуку экспедициялар талазы-биле таныш астрофизиктериис-биле база Чер атмосферазының талазы-биле тускай эртемнитлер-биле, космос землеведениезиниң төлээлекчилери-биле үжураштыр-ыс—

Бортка дыштанып хүнүнүң кежээзинде биологтар баштайгы шенелдезерни кылып эгелээн. Космонавтылар биологтуг ийи шенелдезерге стартты бергеннер—олар балык үүрлеелериниң өзүлдезин болгаш үлүг эвес акварнумда «гуппи» балыктарның дейзи чок байдалга боттарын канчаар ап чорууруун хайгаарааннар. Түнелиң олар киноплешкага тыртыпкан алганнар.

Ол-ла хүн космонавтылар чурттаар өрээлдериче баштайгы «экскурсия» кылырынче бистя чалаалдыр. Станцияның иштинде телекамераларны ажылдадыпкан—экранга космоста канат-компанни көстүп келди. Репортажты Виталий Жолобов чоруткан. Станцияның «ханаларынче бирээзинде Юрий Гагариннын үлүг портредин көрүп кагдывыс.

— Бистиң Юрийнивис экипажтың үшкү кежигүнү—деп, космонавт тайылбырлады.

Космонавтыларның надыкшылын харагдазап турар эмчилер станцияда «зоон клиникада» ноючуг эки деп демдеглелдилер. Борис Волынов болгаш Виталий Жолобов шудургу ажылдап чоруурлар.

Экипажка валдарындан, төрелдериндеп, өнүүктеринден, кады ажылдап турар эштеринден байырны дамчыткан.

— Черде силер бүгүдеге байыр!—деп, космостан дыңналган,—силериниң чедиргеп байырларга орбитага тергиин ажыл-биле харылаарын ораладжыр бис.

Н. ЖЕЛЕЗНОВ,
СЭТА-ның тускай корреспондентизи.

Үжүдүшкүн башкарар төп, Евпатория.

ЧАА ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЫЛЫНГА

Чүртүүн эң баштайгы ном үндүрер черлериниң бирээзи «Просвещение» чылдан чылче болуунуң продукциязын нарыдеңип турар. Ол иштиң билиг школаларын, башкы, культура-чыргылыкшынның болгаш дээш өөредилге черлерин өөредилге, өөредилгеге хереглээр номнар, көргүзүг херекселдери-биле хандырып турар.

— Бүгү-иштиң ортумак өөредилгеже шилчилгеге тадымчалыг бүгү чүүлдерин кылыры — амгы үеде бистиң кол сорулгавыс. Ном үндүрер чер СЭКП-ниң XXV съездизинге тергиилеттингеп иштиң билиг школазының — сайзыраашының болгаш эде чүргүүлгелиишин сорулгаларын күүседиргеге идепкейлиг киржиринче үлүг ажылдар—деп, ССРЭ-ниң Ном үндүрер черлер, полиграфия болгаш ном садыының бөрттөр арны берген. Бүрээ-бүзүкүүр дериг-дүргүг дажыы шимээн чок бартан. Кижилер-биле чугаа-соот кылыптар аас-чаагай эвес, Чедн-Хөл тайгазы кайгап чыткан. Удатпаанда ажылчыннар, тараачыннар-биле эвей. Ядыларының кыыл туктарында: «Октябрь» деп сөстү алдын үзүктер-биле база сиилбирлеп болгаш. Бо чагаа аңмыралды ам-даа мага хандыр көөрдүр деп Чедн-Хөл тайгазы бодаанмышаан.

БИР-ЛЕ КАТАП Ийи-Тал сумузунуң даргазы Кыргыс Хойтпак-оол Чедн-Хөл тайгазының адресиже ырлап батхан Элегес суулуң ол чарында Хову-Аксында Карадагта орус геологтар эдектиг экселген. Аъттарында хой-ле чүүктөрлиг болган. Үзүн адаган алаажылар туруускаш, черни үттеп эгелээннер. Анаа орустар-даа, тывалар-даа ажылдап турганнар.

Хойтпак-оолду Чедн-Хөл тайгазы шагдан тура таныыр. Бичиизинде ол-да ынчаар Хендерге үнүнга байларын чылгызын кадырып, түрел өскен балдыр-базжек оол-ла болгай. Ам бижик-биличиг, келээшкин идик хептиг, согун дег бора аът хөлгеденнинкен, чоңун боду баштаан кончуг эр апарган. Хире-хире болгаш, аксында соруулун ужулгаш, ында таанмышның ужун кылбак адыжы-биле хоп кылдыр үнүп, часкап алыр. Черже ажыл-чанның төзептин, даваш чогу, үгленимиш суртей болган.

Хову-Аксынга баштай чыыт бажыннар, чер казаныктар көстүп келген. Удатпаанда анаа каът-каас бажыннарлыг улус туруг түттүнө берген. Чедн-Хөл тайгазының үгаан-сагыжынга кирип чорбааны болбаалын комбинат турупкан. Оон чер иштиндеп калып тыпкан кобальтының чүс-чүс машиналар. Сээн сыныарын ажыр сөөртүп чорүп турган.

Чедн-Хөл тайгазы бир-ле хүн дыннан чылдарга, даваш эвес даваш үнген. Оон соонда бүгү суур чырын, комбинаттың бүгү дериг-херекселин, машина-чепсээ хөделдир турар болгаш. Оларны турбогенератор деп улуг дүгүй хөндүрүп турган. Оңу тыва хереженни кижи башкарып турган!

Чедн-Хөл тайгазы түттүнүп шыдавайн баргаш. Бажында менге мөңгүлерден кылаң дамдылар бадып, шаг кадынында бөлүн управаан боду үнүрап, карааның борбаннаан чажыы чоткан. Чедн-Хөл тайгазы турбогенератор чанында тыва хереженни кижини көрүп ыяш, ыглаанын. Аажы-шүжүгүнүн эвес, аскыскиктиг ыяш болган. Чедн-Хөл тайгазы бодунуң саязын чыл наадыжын дургузар-даа, ыяш-даа, ыглаанын, ам чүү-даа ажылдакчыларынын, Ада-чурттун Улуг дайынының мадырларының дүгайында номнар база киргилээн. Оон ангыда «Просвещение» башкыларга болгаш школа иезинге четпээн уруглар албан чергелеринин ажылдакчыларынга методиктиг литератураны үнүдүрүп турган. Тыва хереженни кижи ыяш-даа, ыглаанын, ам артында үрүт-дарытлыг хереженни кижи хей-хенертен ажыдчынның оруун шилип алган! Инструктент кижи ажылчын апаарга, чамдык эштери кайган турган.

Ур болбаанда Чечек Түлүшөвна Хову-Аксында ТЭЦ-тиң энергетигинин мергежилин чедип алган. Ол дээрге ыяш ажыл-херекке эң баштайгы тыва хереженни кижи-дир.

Бир-ле хүн Чедн-Хөл тайгазын кайгамчык даваш-шимээн дүй алып берген. Оң-оң электромоторлар ышкээргеп, чүс-чүс электрлиг соңучуташтар ыяшбышайчын, 600 мегаватт күчүлүг электрогенератор ажыылай берген. Оңу эрги шагда ыяшның коданыкшаа дээшин чорааш, схереженни дээш харамчылаашын адаанын чорааш тыва хереженни кижининг уруу башкарып турган. Чедн-Хөл тайгазы ам-на ажылдап салган. Чаа совет аңмыралдың дээш дыңналаашын ол чүве-дир ам!

Ажылдап турар участогунга ажыл-херек дээш харылаалгазын Седип-биле медереп болбаш, комбинат Чечек Түлүшөвналың ажыл-херээ чүгле турбогенератор цепь-биле холбаттарлаттынмаан. Оон аттырза бүгү Тывага тарай бергеш, Чечек Содунам «Профессиязынга ат дээрге» деп атты чаалап алган. Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылыг ажыглаан турар бис.

Тоску беш чылда ареспубликага күш-ажылды дээш «Хүндүлелдиң Демдеглел» орден-биле таныпкан. Хүндүлел бижиктер, янша шаңналдары бла бар. Район Советиниң депутады, улус өөредилгезиниң талазы-биле доктаамал комиссиязының кежигүнү. Шаапла шагда болза ол чаш ажы-төл аймаан, ог ажылы кылып чораан тыва хереженни кижининг амгы чаагай чүүлү ол-дур. Чедн-Хөл тайгазы ам анаа адаарганавайн, чүге адаарганар боор.

Ол-даа эвээш-тир. Чечек Түлүшөвна ажылчын корреспондент база апарган. Оон бижээн чүүлдери республика солунналарының арын-нарында үргүлүг парлаттынып турар. Ол ажылчын холдар бодунуң ажыл-херээнин дутайын, аныяк суурунуң авскискиниин дутайын үргүлүг бижип келген. Чечек Түлүшөвнаның чугуктарын солунналарга, телевизорга көргүзүп турган.

Тыва ажылчын хереженни «Ажылчын ажыгга чоргаарлаашын чоп» деп чүүлдү «Шын» солунга үндүргеп. Чугула болгаш хүннүң айтырыгларга дүүшкеп кижизидиглиг, политиктиг кыйгырыг болган. Анаа харамаар, чагаалар республиканың чүүл-бүрү булуңнарындан — Чоон-Хемчиктеп, Бай-Тайгадан, Улуг-Хемдеп, Тес-Хемдеп, Барыын-Хемчиктеп, Кызылдан кээп турган. Ажылчын кижининг чоргаарелиин кижи бүрүзү деткеп. Төрээн чуртка индыг төлептиг болгуун кайгырып турган. «Шын» солунның 30 чыл оюн тамарыштыр Чечек Түлүшөвна Содунамны Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Хүндүлел бижиктерин тывыскаан.

Чечек Түлүшөвна чүгле ажылчын эвес, ол аңмыралдыг ава болуун турар. Ам безин ийи уруг уруу. Кызылдың башкы институдунуң филология факультединде өөренип турарлар. Өскелери школада, ясликлерде. Олар бала-ла иези мишкаш төлептиг кижилер болуурлар.

Совет иштилелдиң кол аңмыдыралы күжүүнүң, чурттаалгының үнер дөлүүнүң судалын түлүп алган турар ажылчын ангының оруу берге баштап харымсалгалыг. Ол оруктың турар черии Чечек Түлүшөвна караан бир шимтеш, бир корүкпеп-де тып албаан. Хөөчүн салгалдың кижилерни аңаа дузалажып келген. Анаа Сергей Тумен-Хөө, Николай Еочедов, Юрий Суслениняков дээш кымнарны чок даар! Найыралдың күжү-дур.

Бүгүдүг турбогенератор дээш-шимээнниг ажылдап турган. Чүс-чүс чырык оттар сүүрже ереледиин, чүс-чүс машиналар хөделип турган.

Чечек Түлүшөвна ам сайгылгавинар түүлп алган. Чедн-Хөл тайгазын чырыдып турар. Чедн-Хөл тайгазы кажыымнындан артык таалап тыдар. Чедн-Хөл болгаш Чечек Содунам дугайында тоолдомак ам-даа уламчылаар.

К. КУДАЖИ.

Архитектура тураскаалын камгалааны

Архангельск областтың культура эрелелиниң тураскаалдар катап тургузукчулары үш чүс чыл мурнундагы тудунгуларның частырыын эдер ортаалын тыпкан.

Сонгу Двина хемниң эриинде Холмогары суурда 1691 чылда туттунган дыка чараш бай дурган бар. Сонгу чүктеп тудугларының каас чаражы сиңниккен индыг тураскаалдар Приморьеде ховар. Ол үедегги тудусчуларның тудузының төвээн шын санап шыдаваан. Чедн-Хөл тайгазы кайган чыткан. Оон дүмбей кара элиминдеп тыва хереженни кижининг хеделдирген турбогенераторунуң сайгылгаанынары чымдыын тургаан. Тыва хереженни кижи индыг хуулгазының дамгына апарган!

ЧЕДИ-ХӨЛ тайгазының эдээнде Хову-Аксы суур туттунуп эгелеп турда, биичии Чечек школага өөренип турган. Ол турбогенератор дугайында чүүл-даа бодавайн чораан. Улут-Хемниң Шагаан-Арыг сумузунга каш чыыдар билдиртпейн эрте бергеп. Биичии Чечек өзүп келгеп. Башкы училищениң база доозуп алган. Совет чаагай үеде Чечектиң үзели бүткеп. Чечек Түлүшөвна башкилээн эгелээн.

Аңмыралдың Чечек Түлүшөвнаны бир чергеп өскен черже октап турган. Аныяк башкы бергедерге 9 торудлаан. Ол чаңгыс чыл башкылаан. Тожуга-даа, Улуг-Хемге-даа, Тандыга-даа ажылдап турган. Өөренчиктерни көрүүдеп. Чаңгыс ажылга чаарбай чыл болгуу чиңи эвес черге. Ол чаңгыгын калган. Чечек Түлүшөвнаны башкы ажылындан ам чүү чаңгыл ыңдаар боор.

Аңмыралдың оруу индыг эвес бээган. Казымның байдалга Чечек Түлүшөвнаны мынаң ажылындан, чүс-чүс оөренчиктеринден дорүмнүг ыңдыг алдаашкан. Шиңа ол ажы садыы келген, шиңа той чылдарны чарыгдан келген ыпак хереженни октаары ойнуун бе? Чечек Түлүшөвна муңгараш-даа, күнүлүп-даа турган. Оон күш-ажылчы өөрүшкүүлүүнүң эдээлүүнүң ол ышкаш болган.

ВОЛГОГРАД. В. И Ленин аттыг Волга-Дон каналы.
Н. СУРОВЦЕВТИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

О Ч Е Р К

Чаагайжыдылга — чоннуң херээ

Хоорайларның болгаш чурттакчылыг өске-даа черлерниң чаагайжыдылгазының, архитектуразының экижиерин 1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң мөл угланыышкыннарында айыткан. Ол чугула болгаш амыдыралчы сорулганы биттандырары хоорай, кодээ Советтериниң мурнунда салдынган. Районнуң хоорай, кодээ Советтериниң күүскомнары чаагайжыдылга айтырыын организас-массалыг ажылдың чугула көзээ кылдыр көргеш, ажылчы чоннуң ортузунга организаакчы, мобилизакчы ажылды чорудуп турар.

Хоорай база кодээ Советтериниң күүскомнары хоорайның, кодээ суурларның, фермалар, бригадалар төптерин чарап, арыг-шевер болдурарының хемчегларын бо чылын элээн организастыг эгелээн. Чаагайжыдылга айтырыын Чадаана хоорай Советиниң сессиязыга, күүском хуралдарыга чугаалашкан. Үндүрген шинтирлериниң күүселдеш дээш организастыг ажылды күүском ап турарының түнелиинде чамдык ажылдар кылдынган. Хоорайның чурттага фондузун харылап турар коммунал будүрүлге комбинады беш айлар планын чүнаар-бажың-биле 113,8, хеп чүүр цех-биле 105,8, гостиница-биле 115 хуу күүсеткен. Бо чылын хоорай чаагайжыдылгазына 195 мун рубль, оон плитиңде чурттага фондузун септээрчиге 55 мун, электри чырыдылгазына 20 мун рубль көрдүнген. Шинтизи-биле оон 91,2 мун рубль, оон плитиңде чурттага бажыңнарын септээрингe 18,4 мун рубль ажыглаттынган. Электри чырыдылгазынга көрдүнген акша бүрүн шинчээттинген. Чадаана хемниң эриин бажыглаарынга, көвүрүлер, кудуктар тударынга 50 мун рубльдин 70 ажыг хуузу ажыглаттынган. Ногаанчыдылга, аштала талазы-биле элээн ажылдар кылдынган. Хоорай шитинин ярыгжылга автобустарының доктаар он туруштарын бетонмаан. Мазчыл. Промышленная кудумчуларында 1880 метр дурттуг тротуарларны асфальтылаан. Карл Маркс кудумчузун дескилеп, сайлаан. Хоорайның кол-кол кудумчуларында 600 ажыг дес ыяш олуруткан. Чамдык чурттага бажыңнарын деримнеп. Ногаанчыдылгага АТБ, хлеб, саржат заводтары, хоорайның төп эмнелгези, № 1 ортумак школа, белеткелдер контораның коллективтери идепкейлиг киришкен.

Суурлар болгаш өске-даа чурттакчыдыг черлериң чаагайжыдылганың экижиериниң чамдык кодээ Советтериниң күүскомнары организастыг, мобилизакчы ажылды кылгаш. Чыраа-Бажы, Ишкин, Ийме, Чадаана, Шеми кодээ Советтериниң күүскомнары чаагайжыдылгаже ынчаңгей салып турар. Советтериниң сессияларыга, күүском болгаш ажылчы чоннуң хуралдарыңга чаагайжыдылга айтырыын чугаалажып, хүлээп алган шинтирлерниң боттанылгазыңга контрольду организастап турар. Районда 14 кодээ Советтериниң демисээринде 18 суур, 20 ферма бар. Бо чылын суурларда 7,00 дес ыяш олуртқан, 15 кудук туттунган, 20 кудук септетинген, 1100 пагон-метр штакетниктi кылган. Ол бүгү ажылдар ажылчы чоннуң идепкейлиг киржилгезиниң түнелиг.

Чыраа-Бажы кодээ Советтиң күүскому (даргазы О. Кара-Сал) чаагайжыдылга дугайында айтырыгны ажылчы чоннуң хуралыга чугаалажып шинтирлээш, совхозтуң будүрүлге адырларыга, алдан черлериниң 200—300 чедир дес ыяш олуруткуун, кудумчуларны арыг-шевер тургузарын онаагаш. Оон түнелиг эки— 1100 дес ыяшты олуруткан. Кодээ Совет депутаттары Т. Монгуш, К. Мартан-оол, О. Кара-кыс, В. Сайчы болгаш өскелер-даа чаагайжыдылгага идепкейлиг киржип, сонгукчулар оргузунга ажылды чорудуп турар. Чурттакчы ог-бүле бүрүзү 5-тен эвээш эвес ыяшты кудумчуларда олуруткан. Ийи ковүрүг, ийи кудук кылдынган. Кудумчулар, чурттага бажыңнары электри чырыы-биле хандырылган. Советтиң Ю. Шагжы даргалаан тудут болгаш чаагайжыдылга талазы-биле доктаамал комиссиязы багай эвес ажылдап турар.

Өске-даа кодээ Советтерде ажылдар эвээш эвес кылдынган. Ийме кодээ Совет күүскому бо айтырыгны күүском хуралыга чугаалашкаш, оон күүселдеш дээш чамдык ажылдарны организастаан. Шеф-биле суурнуң код кудумчузунда эрги херимнерни арыглаш, чазы-биле херимнээп. Бажың бүрүзүнүң чурттакчылары 5—8 дес ыяштарны олуруткан. Аныктарның күжү-биле стадионну арыглаш, спорт шөлүн кылган.

Чаагайжыдылга талазы-биле кылдынган болгаш чорүп турар ажылдарда улуг четпестер бар. Хоорай болгаш кодээ Советтериниң күүскомнары хоорай, суурларны арыг-шевер болдурар, могаанчыдылганы экижидер, кудуктар, арык-сумунар, көвүрүтлер кыдырар, чурттакчы чоннуң культурулуг амыдырал деңнелиш, улам көдүрер дээш организастыг ажылдарны ап-даа чаңыс деңнелде чорудуп турар. Чадаанаңыг коммунал будүрүлге комбинады (начальныгы Н. Кравченко) чүнаар-бажыңнын, хеп чүүр цехтиң, гостиницаның, коммунал чурттага бажыңнарының ажылын негелдеге дүүштүр тургуспайн турар. Гостиницаның стол, сандайлар шывыглары, уриалар аргижирээн. Одалга системазы ажылдавас. Чүнаар-бажың биле хеп чүүр черниң ажылдаар цехи хооркүүском бодылаваан. Чүнаар-бажың котельныязының чылыг бус, суг дамчыдар системазының септелгези шинтирлеттинмейн турар. Чүнаар-бажыңның арыг-шеверя негелдеге дүүшпес, краннар, душтар орта ажылдазас.

Септелге-тудуг участогу (начальныгы В. Соломатов) чурттага бажыңнарының септелгезин оожум чорудуп, септелгезин шынарын экижитпейн турар. Септезе чогуур 22 коммуналлыг бажыңнардан бүдә саннығ септелге эрткеп.

Хоорай болгаш кодээ Советтериниң сессияларыга, күүском хуралдарыңга чаагайжыдылга айтырыын чугаалажып турза-даа, бо айтырыг эчизинге чедир шинтирлеттинмейн, хүлээп алган шинтирлер боттуг уре-түшелдиг болбайн турар. Хайыракан, Суг-Аксы, Хорум-Даг, Чыргакы, Хөндерлиг, Кызыл-Тайга, Ак-Даш, Тээ-Хая суурларда ногаанчыдылга, кудумчуларны овур-хевир кынр экижидер ажылдар, чурттага бажыңнарының культуразын көдүрериниң херээ четпес шинтирлеттинип турар. Хоорайны, суурларны, ферма, бригада төптерин чаагайжыдарынче депутаттарның, активчилериниң дузазы-биле бүгү чоннуң шевин күүскомнар организаставайн турзр. Төрээн хоорайын элээнгайжыдар херекке амыдырад хайдырылга комбинады, ыяш ажыл-агый цехи, коммунал будүрүлге комбинады, № 463 механолоңна, орук участогу — бо коллективтер идепкей чок. Ол будүрүлге, алдан черлериниң ногаанчыдылга багай чорун турар. Чадаана хоорайның Набережная, Новая, Чапаев, Интернациональная кудумчуларында электри чырыы кылдынмаан. Хоорайның чамдык кудумчулары боктуг.

Чаагайжыдылга-биле кылган чамдык тротуарларның, кудумчуларның шыпары багай. Орук, ковүрүг чогу-биле хоорай шитинин чамдык автобустарының шимчээшкинин соксаан. Коммунал болгаш чаагайжыдылга талазы-биле район Советиниң доктаамал комиссиязы (даргазы О. Ойдупаа) четпес ажылдап, инициативчи сапалдар көдүрбейн турар.

Чамдык суурларда, алаңгыя Тээ-Хаяда, Суг-Аксыда, Баян-Талада ногаанчыдылгага ажыглаар арык-сумунар кыбаанны-биле бугалап баткан суг кудумчуларны үреп турар фактылар бар. Хорум-Даг суурда соңгу ийи чылда чаагайжыдылга талазы-биле ажыл чоруттунмаан. Көдээ Совет күүскомунуң даргазы турган Ч. Ондар, «Чыраа-Бажы» совхозтуң директиязы олче кичээнгей салбаан турар. Ында ийи чыл бурүцгавр тутқан клубтуң, интернаттың, ясліниң, эмнелге пунктузунуң чапында ыяш, чечек тарыпаан. Ол суурда эвээ 40 ажыг бажыңнар суурнуң хевирин үреп турар. Шеминде суурну ногаанчыдып, олуруткан хөй ыяштар суг чогундан курган, катнаң.

Районда хөй культура одагларының чанында чаагайжыдылга кылдынмаан. Суг-Аксы, Ийме, Баян-Гала, Чадаана хоорайның культура бажыңнарының, Ак-Даш, Ишкин, Чыргакы клубтарының чанында ыяш-даа, чечек-даа олуртунмаан. Оон-биле кады коскү агитациянын хевирлеп, таартыган стендилер Тээ-Хая, Баян-Гала, Чыргакы, Хорум-Даг болгаш өске-даа суурларның культура одагларында кылдынмаан. Чамдык көдээ Советтериниң чаагайжыдылга талазы-биле доктаамал комиссиялары негелдеге дүүштүр ажылдавайн турар.

Хоорай, көдээ Советтериниң күүскомнары ажылчы чоннуң ортузунга организас-массалыг ажылды күштелдирбишаан, чаагайжыдылга херээн холга ап, депутаттарның, активчилериниң идепкейлиг киржилгезинге даянгаш, организакчы, мобилизакчы ажылды чорудары чугула.

Д. ДУЛУШ.

Чоон-Хемчик райкүүскомунуң секретары.

ЯКУТИЯНЫҢ ҮҮЖЕЗИ АЖЫТТЫНЫП ТУР

СЭҢП-ниң XXV съездизинге хүлээп алдынган «1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң мөл угланыышкыннары» Якут АССР-ге үндезин экономиктиг чаартылгаларны көрүп турар. Ол чаартылгалар Ыраккы Чөөн чүүтүң болгаш Сибирьниң, бүдүрүмчү күштериниң көдүрүлүүшүнүнге чугула рольду ойнаар ушурлуг.

10-гу беш чылда чурттуң чөөн таланы райониарынга хөмүр-даш тывыжының 90 ажыг хуу көвүдээри айыттынган. Ол планнарны боттандырар талазы-биле улуг сорулгалар Якутияның ажылчы чоннарынга саадынган. Республиканың мурнуу талазында үлетпүр нурлавыры 3 миллиард хире тонна хөмүр-даш байлактыг черлер шинчилеттингеи. Бассейнниң нинти нурлавыры 40 миллиард тонна ыядыр үнелеттинип турар, оөң көл кезээ көкстэлып турар бедик шынарлыг хөмүр-даш бооп турар. Бо чылын Нерюнгриниң байлашшыя черлерин ажылдап белбазыярадыры эгэлей берген. Оөң 60—70 метр кыяын бооп турар үүле үстүү падында безин колдуунда-ла көкстэлып турар 500 миллион тонна хире хөмүр-даш чыдаар. Аңаа хөмүр-даштың тывыжы ажын арга-биле чоруттунар.

Хөмүр-даштың чаа комплекизи үүле чурттуң ыраккы чөөн таланы районнарының хереглелдерин бүрүн хандырар эвес, харын хөмүр-дашты дашкаар үндүрер арганы база берип турар. Комплекстиң составында: төлевилел нуучүзү чылда 13 миллион тонна хөмүр-даш разрези, тос миллион тонна концталып турар хөмүр-дашты чыя бүрүде белбазыярадыр, чурттa эң улуг арыглал фабриказы, тудугнуң бүдүрүлге базазы, септелге бүдүрүлгелери, а ол ышнаш медизинде 150 муң киши чурттаар кылдыр таарыштыр самаан Нерюнгри хоорай кирип турар.

Мурнуу Якутияны Байкал-Амур магистралы-биле тудуштурар демир-оруктуң тудуушкуну 5в чылдың февральда эгелээн. Тындадан Беркакит чедир бүгү участокта амылдар чорун турар. Тудугчулар моңге дөң черлеп 217 километрни эртеп, далай деңиңден 1000 метр бедик Станковой сынын аңнар алаар. Беркакит чедир поездилерниң планда көрдүнген ажылчын шимчээшкинин 1978 чылда амыдар төлээве, 22 миллион кубометр чер ажылдарын кылыры, 122 көвүрүгнү салыры, суг чарыгның 141 хоолачын эптээри, хан-даштыг даглар оттур 1200 метр төннельдн казары эргемек чугула. Ам трассада дөрт тудуг-монтаж поездизи, 11 механизастатыгнан көленна, көвүрүг тудаар элээн нэш бригадалар ажылдап турар. БАМ-ның Якутия девискээринде тудугчуларынга таарымчайыг чурттага байдалдарын тургузуп бээр төлээде, бир чыл иштинде Нагорный, Золотинка, Беркакит деп чазагайжыдыр туттунган үш суурну тудуп тургусиан. Суурларда садыгның болгаш амыдыралдың будүрүлге черлери, медицина албан черлери, школалар, клубтар болгаш библиотекалар ажылдап турар.

Хөмүр-даш комплекизин тургузары — Якутияның будүрүмчү күштерин хөгжүдериниң эң улуг айтырыгларының бирээзин шинтпирлээриниң үүле баштайгы чадазы-дыр. Эвээ-чегде — Нерюнгри-биле кожаалаштыр металлургия комплекизин дерип тургузары туруп турар.

Мурнуу Якутия демир рудаларының байлак черлери-биле алдаршаам. Оөң нинти нурлавыры 60 миллиард тонна ажыл турар. Демир рудалыг бассейниниң шөлүн 5000 хире дербелчин километр. Байлашшыл черлерни Чаро-Токкинскийниң улуг геолог-разведка экспедициязы шинчилеп чөрүп турар. Хөмүр-даш үүлелериниң мырыкай чыпшыр чөөгүнда тывыглаган демир рудазы байлак Тээлиное, Сивагли, Пионерское деп черлер бедик шынарлыг металлы оргузуна-биле 46 хуу бооп турар (а Сиваглиниң—72 хуу чедип турар) 22,5 миллиард тонна руданы чер кырындан шөолуг ханы эвесте үүлелээп бооп турар.

Чаа металлургия комплекизиниң чылда оргуман нүүчүзү 12 миллион тонна нак болуруң чоруттунган экономиктиг санаагалар көргүскен.

Якутияның девискээр-геология эргелелиниң геологтары Алдан хоорайдан ыраак эвесте Селигдарның апатит талазы-биле улуг байлак черин тыпканнар. Баш бүрүмгаарты сан-медээлер-биле ап көөрге, ун черниң апатиттериниң геологчу нурлавыры 3 миллиард тонна ыядыр үнелеп турар, ында бөлүрде ында фосфор ажындызының үлүү запас улуг—9 хуу бооп турар. Ам апатиттериниң ол байлашшыл черн Сибирьде эң улуг бооп турар.

Якут АССР-ниң будүрүлге базазының хөгжүдези бүгү чурт хемчээлин-биле алырга найгамчыл улуг экономиктиг амыхты бээр дээрэн чугаалаан.

Төлөөт СИВЦЕВ,
Якут АССР-ниң нүрпланының даргазы.
(ПМА).

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

Социализмниң акы-дунма чурттарында

МЕТРО ТУДУГЖУЛАРЫНЫҢ ТЕМНИЛЕРИ

● ПРАГА. Праганың метрополитенниң тудугжулары ийиги чартык чылдың эгезин чаа тиилелге-биле деңгелээннер. И. Патимниң, Е. Станкының болгаш М. Зимовчактың баштаавы чер уттекчилериниң коллективи шылгарап үнгеннер. Метропуң ийиги эелчээнде «Староместская» деп станцияны тудуп тура, коллектив 20 ажыл хүннериниң иштинде 20 метр тоннельди казып эртеннер. Мурнуку рекордту ол 25 хуугa эжиктеп.

Чехословак йайысылалдың хөй кижи чурттап турар чөөн болгаш барыын районнарын тудуттурүптар метропуң чаа тудуун прягачылар улуг сонуургал-биле хайгаарап турарлар.

КУБАНЬҢ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРЫНЫҢ ДЫШТАНЫЛГАЗЫ

● ГАВАНА. Кубада ажылчы чоннарны бүгү талалыг сагыш човаашкын болгаш ынчаңгей бүргээн. Амгы үеде, кажан чайгы шөлээ үеи кидин түлүк турар үеде, муң-муң кубачылларга сураглыг курорттар Санта-Мария, Гуанабо, Варадеро, Сьенфуэгос, Пинос ортудукта дыштанылга ажыңнары барган болган.

Чаа курорт зоналарын тургузарынга, аалчылар ажыңнарын, кемпингнерни, рестораннарны, кафеларни, стодовайларны тударынга, эштир черлерни чаагайжыдарынга күүрүне чылдың-на хөй акша-хөреңгини үндүрүп келген. Чүс-түс муң кубачылар чылдың-на профэвилелдерниң чиик ортектиг путевкаларыбиле боттарының төлээлерин эрттирер аргалыг. Чүгле эрткен беш чылдың дургузунда ыядыг путевкаларны миллион хире ажылчыпнар болгаш албан-хаакчылар алганнар.

ЗАВОДТУҢ ЮБИЛЕЙИ

● БУХАРЕСТ. Румынияда эң улуг заводтарның бирээзи болуур «Прогресул» дээр аар машина тудуунуң Бразилда заводун тургусканыңдан бээр 50 чыл болган. Социалистиг чарылга чедилишкиннерин дээш, республиканың машина тудуушкынун хөгжүдериге салымшыкчыны дээш база 50 чыл ол-биле холбашкыр заводту «Румынияның Социалистиг Республиказының Сылдызы» орденниң бирги чергези-биле шаңнаан.

«Прогресулдуң» ёзулуг намдары Румынияны фашистиг дарлалдан хостаныңын болгаш чуртка улусчу эрге-чарыгалы тургускаңының соонда эгелээн деп. СЭТА-ның корреспондентизинге заводтуң техниктиг директору В. Ангел чугаалаан.

1957 чылда заводтуң хаалгазындан совет төлевилел ёзулгаар будүрүп үндүрген бапгайгы экскаватор үнген. Совет Эвилелиниден келген инженерлер, техниктер болгаш ажылчыннар-биле кады бис ол машинаның техниктиг характеристикаларын болгаш ажыглаар шинчээнин экижидер дээш ажылдап тургаң бис. Амгы үеде бистиң продукциязыстың Венгрияның, Польшаның, Чехословакияның, Кубаның болгаш өскедээ хөй чурттарның тудугларында эдиктикиннер-биле ажыглап турар.

РИС ЧЫЛЫДАЗЫН ДООСКАН

● ХАНОЙ. ВСР-ниң соңгу талазында часы дүүттүүн ряминиң чылдазын көрүп ажыл-агыйның кооперативтериниң шолдеринде дооза бертеи. Республиканың ТСЭ-ниң медээзи-биле алырга, июль 12-де ол культурага үнүргеи бүгү шөлдүң 90 хуузундан ристи ажаан алган. Иргетинь, Нинһуу, Хайфонь-биле моңгулар да, Ханой болгаш Хайфон чоогунда кооперативтерде ажаан алышкын кампаниязы доозулган.

(СЭТА).

ПОЛЬША. Совет Эвилелиниң техниктиг дузалажчызыбиле тудуп турар «Катовице» деп металлургия комбинадының тудуу доостур четкен. Республикада металлургияның эң-не улуг будүрүлге черн бо чылдың дөртку квартазында баштайгы металлды бээр.

Кырында чурукта: тудугда күүдүг техниканың ажыглаан турары;

Адазында чурукта: эштекчилериниң мурнакчы бригадазы.

ЦАФ—СЭТА-ның фотолары.

Акы—дуңма партиялар чүүлдүргүнген

АЖЫЛ-ЧОРУДУЛГА ПРОГРАММАЗЫ

БАРЫЫН БЕРЛИН. (СЭТА). Аңаа Барыын Берлинниң Социалистиг чаңгыс аай партиязының баштаар черлиг бюрозунуң хуралы болган. Ону Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Берлин конференциязының түнелдеринге турасиваткан.

Ол конференция империализм-биле демиселге, тайбың дээш демиселге улуг ужур-дузалыг тоогүдүг болуушкун болур деп, бирүнүң медеглелинде айыткан. Бүгү Европаны тайбыңның, аймаа чок чорукту, болгаш сопиал депшилгениң дыка болдурарынче угланган деңгеренгей саналдарның улустарның мурнунга ылып турар политиктиг күш кылдыр коммунистиг болгаш ажылчын партиялар боттарын база нагып коргускеннер. «Европага тайбың, аймаа чок чорук, кажы ажылдакчыга болгаш сопиал депшилге дээш» деп конференциянга хүлээп алдынган документ Европада байдалдың марксизчи-ленинчи үнелээшкинин барымдаалаан. Барлыы Берлинниң СЧП-зи чепсектi эндере будүрериниг удур, чепсекти дужүрери, чавырымышкын болгаш кады ажылдакчыга болгаш кады ажылдакчыларның, сопиал депшилгениң сорулгаларыга чаңгыс аай ийикке алы дугуржүнгүлүг хөгжүдериниң чорударынга белеп чаңгыс аай ийикке болуунуң бүгү күштерин үндүрер деп, документиде онаалап демделээн.

ТАЙБЫҢНЫ БЫЖЫГЛААР ДЭЭШ

ПАРИЖ. (СЭТА). Берлинге болган Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының конференциязының дугайында медеглелди Франциуз Компартиязының Политбюрозу парлап үнгүргеи.

Коммунистериниң тайбыяче чүткүлүп, кижи төрелгетеринiң ол бедик күзелин боттандырарынга сопиализмниң шинтирлиг салымшыкының конференция илдеп-биле коргускен деп медеглелде бижээн. Тайбың, чепсекти дужүреры болгаш улустар аразының кады ашылдажылгазы дээш демиселге олар мурнакчы рольду ойнап турарын бадыткавышаан, конференцияга киришкен 29 коммунистиг партиялар бедик харысалгалыбиле сорулгаларны кады тодаратканнар. Оларны боттандырары Европага дүшкүүрлүг чоруктуң чавырымышкынының оруунга бурушгаар чаа бапмынарны ылырынга аргалыг болур.

Франциуз Коммунистиг партия хамаарышпас чоруктуң болгаш кайызынга-даа интернационалчы эп-сеткил каттыштырылгазының үнелешинге өске коммунистиг партиялар-биле-даа, а ол ышкаш тайбыңны быжыглаарының, чепсекти дужүреринiң, улустар аразының кады ажылдакчылгазының, сопиал депшилгениң сорулгаларынга чаңгыс аай ийикке алы дугуржүнгүлүг хөгжүдериниң чорударынга белеп чаңгыс аай ийикке болуунуң харылзаалары хөгжүдериниг чорударынга болуунуң бүгү күштерин үндүрер деп, документиде онаалап демделээн.

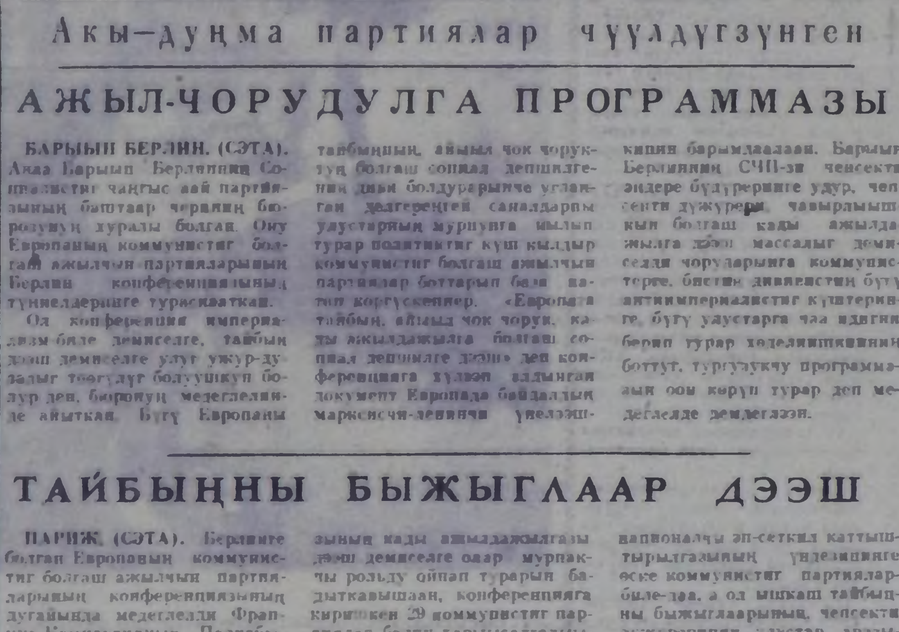

Школа өөредилгезинге акшаланды-рымышкынны эвээжедир болгаш 50 хире уруглар албан черлерин хаар дугайында шинтирнин Нью-Йорктун депшилгелиг хөй-нинтизи шинтирлэри-биле буруу шаңкап.

ЧУРУКТА: «Акшаны банкыларга эвес, а уруглар садтарынга, школаларга!»—деп, чыскаалганнарның негеп турары.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ВСАП—БКП-НЫҢ УЖУРАШКАНЫ

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Венгрияның Социалистиг ажылчын партиязы болгаш Бельгиялың Коммунистиг партиязы коммунистиг болгаш ажылчын партияларның интернационалчы эп-сеткил каттыштырылгазын бажыглаары дээш турушуп турар деп, ВСАП ТК-ның чазазыны-биле БКП-ниң Дартаазы Л. Ван Гейтне баштаткан БКП-ниң делегациязының Венгрияга аяшчоруушуң доозугланының дугайында кожаалаан мөнкеде бижээн. Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партиязының партияларының конференциязының түнелдеринге ийи талаа бажыр чедирген болгаш

АЖЫЛЧЫН АРТИСТ

«Ленфильм» студиязы дакыл соонда катап тудуп тургузуп турар кодээ суурга тураскаатказ кинофильмиге тыртыпары-биле Великолукиниң лен-тааваы комбинадының ажылчыны И. В. Шарини чалаан. Ол анаа хенертен болган кандыг-ла бир чаа чүве эвес, чүге дээрге, Иван Васильевич беш чыл дургузунда кино артизи болуп ойнап турар. Ол уш ажылды «Солдат фронтудан чоруп ор» деп кинодан эгелээн.

«Моефильм» студиязының ажылдакчылары гостиницада чанырга анаа-ла душ боон Шарини ужуражы бергеш, кино-чурук тырттыышкынынга киржирип сүмелээнер. Ак сеткилдиг болган чугаа-соокуруу ап көөрге, кино артизи болурумга ол черле таарышкан. Чурук тырттырар камера мурнунга сүрээдевес, аамайламас; овур-хевирге шуут-ла сиңиргип, бодуи бердинип ойнаар, гитарага ойнап-даа билир, ырлаары-даа эки. Фильмде кол рольдарның бирээзи — колхоз бригадирииниң ролюн Шаринге овлагаплар. Кино-чурук чедиишкинниг болган, Иван Васильевичиниң анаа киржилгезип база эки деп демдеглээн.

Оон соонда «Аас-кежиктиг болукеазында» деп болгаш өске-даа ураң-чечен кинофильмнерге Иван Васильевичиниң ойнаары улашкан. Шарин колдуунда-ла селым-хуулу чиик, бөдүүн, ынчалза-даа чапыш-сыпыш чок тура-соруккур болган амыдыралга кызыгаар чок янак кижилерниң рольдарын ойнап турган. Иван Васильевич боду база шак-ла мындыг: ол тараажыда-даа, тудугжу-даа, солдат-даа боон туруктаан. Ол ам пенсиже үнээ-даа, заводта ажылдавышаан.

Бо хүннерге чедир-ле бот-тывынгыр кино артизи «Моефильм» студиязы-биле харылзазын үспейн турар. Ам Шарин Ленинградтың кинематографистери-биле кады ажылдап эгелээн.

М. АМАЕВ,
Н. ПОВИКОВ,
(СЭТА-ның корр.).
Псков облазы.

Петриковканың хуулгаазыны

«Ой-чүүл-биле чүнү-даа көргүзүп болур-ла болгай» — деп Днепропетровскиниң Петриковка сууру чурттуг улусчу квасталга-сиилбилгелениң мастери Федор Панко чугаалап турар. Яңзы-бүрү өнер кижиниң сагыш-сеткилин хайыктырып, бодустуң кайгамчык эрээн-шокарын көргүзүп, революсчу сорук киришкинниң үлам чалгынналдыр кыйыра боор. Киевте Тарас Шевченко аттыг күрүне музейинде Ф. Панкотуң бодунуң чураан чуруктарының делегелгезин көргеш, бо бүгүге бүтүрей боор ужур-дузалыг. Ол «бичии» чурулганың орнунга, украин улустуң ураң үүлүмүн чаа бир хевирге шимелде графика, а оон соонда дозу ажыглаар урап-чурулга тып-тып келген. Республиканың чурулга болгаш шаажан үлегүүрү ол чокка ам хоржок апарган. Петриковканың графикалың ам плакатка, помпар квасталгазынга болгаш улуг хавалар шимеп квастаарынга дээш чижектиг ураң үүлүдүң мындыг хевирлеринге калбаа-биле ажыглап турар апарган.

Чаңчыл апарган эрте-бурунгу угулза-квасталгавы катап «дириглиин» келгенинерниң бирги одуруунда Федор Панко туруп турар. Оон ажылы делегейниң барык 40 хире чурттарында тараң чорутkан. Байлак дуржулгазының эртинезин ол чурулга школазының өөренчикчилериниг дамчыдып берип турар.

Л. КОРОБЧАК,
СЭТА-ның корр.

(Улавчыны. Эгези № 148, 150, 160, 162, 164 «Шында»).

Нам комитединиң секретазы эш Сүрүң-Хуурак сумунуң кижилерин эки танымыр, ажыл-агыйның сан-түңүн шүүжи, хей-нимнең организациларының кылып турар ажылдарын тас билир кижидир. Суму даргазы эш Шивит-Хуурак-биле беседадан илереэни болза, сумуда шуптуг 225 ореге, 902 кижи бар, бүгү малдың баш саны 15442 азы ашыр чылын турганнига немей оскенниң хуузу 7,87 хуу деп чугаалай-дыр. Сумунуң тараазының шөлү 250 га, бүгүнге чедир кезип, болүп сараттаан сигени 20.520 пуд, а чогум планы 53 муң пуд чүвеҗ иргин. Сумунуң чонунуң малының кажаазы 610, олардың иштинде 12 чаа үлегердиг кажаа бар. Сумуда чер ажылы кылыр чепсек-техниканы ончалаарга, 6 сигеп кедер, 5 сигеп бодер ат машинаазары, 78 демир андазын, 30 демир млкир, 35 тараа кезер ат машиназы, 5 терге, 159 шанак бар болду.

Сумунуң 12 арбанының иштинден 10, 12 дугаар арбаннар дааре ажылдап турар, үк арбаннарның даргалары эштер Бөлдурга, Сереп олар арат чонну эрилеңден алгаш арбанның чүрүнүтта салдынган соругталарны идекейлиг күүседип, араттарның амыдыралчуртталгазын чаартыр дээш сөзүн, кызып-кылайын турар эштер чорду. Сумунуң чону бижик-өрлемге өөренниксээр, солуп, сеткүүл чагыдылгазынга күзелдиг киржир улустур. Чер ажылы хөгжүдериниге эштежилгенинг бөдүүн эге хевирлиг тургузар күзелип бо-ла чүгаз аразында айтыргылаар, оон түржүк Ийи-Тал сумузунда эш Кудажы даргалаан Энгельс аттыг МЧАЭ-ниң ажылын дика сонуургаар дүүс чүве деп эштер Сүрүң-Хуурак, Шивит-Хуурак чонуң сеткил-сагыжын элээп хандыр билип чугааладылар. Сумунуң чонунуң амыдыралы дика сегип орар, инда чедиимес кижилер барык чок дээрге илеп. Өрөге бүрүүн малдыг, тараа ажылынче чүткүүл үзүгткан.

Хөндергеде коопту садыгаар майгынының эргелекчилери эш Көк-биле чугаалажырывысна, бо чылын коржаа кежигүнүге 51 чаа кежигүн элеп киирип алдывыс, ам кежигүн саны 520 четти, чыл эгезинден бээр хуучуларның хуралын 15 удаа эрттирдивис, ол болза хей кижи олуржун, ковей янзы санал-оналл, шүгүмүүлел үндүрер хуралдарның биразы болдур эвеспе, коопту ажык-дүзазын чой биле бергеп, үлегүүр, аъш-чем барааннарынга негелде канчаар-даа кажок ооруп турар, коопка чүнү садарын база эки билир деп сеткил хавыс чугаалап орду: «Бо чылып бистиң майгынывыстың садып алыр чүүзү болза, 356 баш мал, ынчаарга август 1-ге чедир садып алгавывыс 414, ынчаарга чыл тончүзүүге чедир немей 97 баш малды садып аар бис, белеткел планы 12.300 акша түңүт чүве, амгы үеде ону 26.050 акшага күүсетпивис, бар аргавысты санап көөрүүске чыл тончүзүүге чедир 1700 акша түңүт чүве немей белеткел кылып болур бис, ынчаарга садыг-саарылга дээрге коопта бар барааннардан дорт хамаржыр боор чүве болдур эвеспе моонар, дарга» — деп, эш Көк илдик чок рапорттай шаап кагды. «Чонпуң негелдезин кайы хире өөренип, барымдаалап турсулер?» — деп айтырыгга:—Негелде-дилег дээрге мырай бай аңнап, ону шуптузун канчап хандырар боор, ынчаарга эргежок чүгула барааннардан хөвең, саван, чадыр пос, соңга шилп, кадаг, саазын, кара (калбак) демирлер, будук, тараа-далган, сава аймаа, өөредилге херексели, ылангыя календарь сүт-сүт дээш хей-де чүве негеп турар болдур мини моонар, дарга. Тыва Тоң Коопка бистиң дилээвисти дамчыдып көөр сиңер» — деп, харылавышаан дилей-дир. Кызымаккай ажылдап турар эштерни деткивээже талаар деп иштимде бодаап, чагыгны хүлээнип алдым.

Кежээ сумунуң нам хуралынга илеткел кылдым. Чайгы-күскү ажылдар дугайында нам кежигүннерн сагыш човаң негелдеп үндүрүп, черле бедик көдүрүүшкүн-биле чугаалаштылар.

Август 12-де Бестиг-Карада херээженнериниң хуралын эрттирдивис. Хүндүскүнүн 2 шакта сумуу даргазы эш Шивит-Хуурак сиген кезилдезиниң чорун турарының дугайында, мал садыл аар ажылды ажыр 116 хуу күүсеткен дугайында илеткел кылды.

Ол-ла хүн Ийи-Тал сумузунуң ажылы-биле чүгүртү таныштывыс. Сумуу сиген кезилдезини 6 ай 28-те эгелээн, хамыкты мурнап Энгельс аттыг МЧАЭ келип киргеп, 13 муң пуд планындан 5035 пуд сигенни белеткеп алган, ынчаарга бүгү Ийи-Тал сумузунуң планы 130 муң пуд болду. Сумуда идекейлиг кижилер дыка хой. Чижээ, АРН кежигүнү 56 харлыг эш Тагба сиген кезилдезинге кымны-даа мурнап киргеп, ам 30 ажыг хөпөөнүн онейти болуп алган кижиге-дир. Чүү-биле боттуг демиссп деп чүве бо-дур!

Август 12-де кожуунуңн удуртукчулары-биле түңнел кылып, амгы пэнг кампания үезинде албан организас чергинден школалар белеткээр ажылче, сиген белеткелинче кижилер чорудуп шеф организастаар, эки арбаннарны, сумуларны, кижилерни мактап шаңпаар, шилчиир кызыл туктарны тыпсыр боон дугуруштувус.

* * *

1940 чылдың 8 ай 24-те Тес-Хемче сургакчылап үндүм.

Кызыл белеткелдиң чоруп турарының дугайында кожуунуң активчилериниң чөвүлел хуралы Самагалдайга болуп эрткеп. Ол хуралды мындыг ниилиг белеткээн. Хүндүлел самбырага эки ажылдыг 7 кижини мактап бижээн; мактаалдыг, кочу-шоодуглуг, соруглаарны тодаргай бижээн дыка дээштиг хана солуну үндүрген; хуралдың киржикчилерии хонар-дүжер чер-биле, амданнаг чем-биле эки хандырган.

АРН кожкомунуң секретазы эш Кошаанның илеткелни дыңнаап, санал-шүгүмүүлелди идекейлиг чоруткан.

Бай-Хөл сумузунуң даргазы эш Сандымчап сөс алган чугаалааны болза: сиген үнүжү пат болганы-биле планывысты үзе-ле 38 хуузга күүседип тур бис, ынчаарга-даа болза кошпак ажылывысты эгээрбойдусче чуүй кагбайн тур мен. Школа тударын-биле чонпуң эки туразын чүшкүрүп эвилелден тургаш, 700 чүдүк сөөртүп алган бис. Үстүкү черлериниң айтышкынының ёзугаар чонпуң эки туразынга даапып алгаш, школаны бо чылын ынап-ла тудуп доозар бис.

Бай-Даг сумузунуң нам комитединиң секретазы эш Дамчайның чугаалааны болза:

— 25 муң пуд сиген кезер деп планнаан, ам херек кырында 15 муң пудту күүседип алдывыс, чаа школавыстың тудуун бүрүн доостувус.

Берт-Дың сумузунуң даргазы эш Араккаа:

— Кышка белеткелинисти багай деп илеткээн шинииг, планывыс 38.850 пуд чүве, чогум күүседип алганывыс тоспа муң. Бистиң черинг араттары сиген кезип эки өөренмээн-даа, чаңчыкпаан-даа, бо чорук удуут-ла шаптык боотпур. Школавысты өөредилге бетинде белеткеп ап шыдаар бис.

Нарын сумузунуң даргазы эш Бадарчы:

— Белеткээр сигенивистиң планы 46.000 пуд, херек кырында күүседеэн 19500 пуд болду. тарбагаштар-да хай кылып тур, оларны аңнаар дээш улузувус сигенден үргүлчү-ле дургунний хона бергеп боордур. Оларны тарбагаштан умулгаш, сиген кезилдезинче киирер аппар бис. Школавысты бүрүн белеткеп алган бис, школа пазылыг урулларның бүрүткелин кылып алган бис. Бистиң сумуда коопту садыы багай ажылдап турар, бараан база эккелбес садыгжыдыр, кожуун черинден черле хемчег алза чогуур-дур.

Эрлин сумузунуң даргазы эш Кемден сөс алгаш:

— Сиген планы бисте 70575 пуд, күүседип алганывыс 38297 пуд. Бо чылын бистиң сумунуң девискээриниң кандааны ковчут. Ынчаарга ажылывыста четчестер хей, оон чыдагааны-биле шилчип чоруур кызыл тутувусту Шуурмак сумузунга алдыптывыс. Ажылывысты көдүрүп алгаш тутувусту дедир чаалап алыр бис. Школавысты өөредилгеге белеткеп алган бис.

Чыргаландың сумузунуң оралакчы даргазы, үлегерлиг малчын, идекейлиг хей-нимтачы, орден-хавыяалыг херээжен арат эш Синлиңмаа мынча дээн:

— Сигенивис планы 70000 пуд, күүсеткенивис 28700 пуд. «Бистиң малчын араттарывыс сиген кезип чаңчыкпаан, мал чер одары-биле чыл ажыл-ла чораан болгай» дээр хөөннер бар. Сиген белеткелинче кижилер чорудуп шеф организастаар, эки арбаннарны, сумуларны, кижилерниң мактап шаңпаар, шилчиир кызыл туктарны тыпсыр боон дугуруштувус.

* * *

1940 чылдың 8 ай 24-те Тес-Хемче сургакчылап үндүм.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮЛЬ 14-ТЕ

МОСКВАДАН

8.00—«Частың он чеди шинчизи». Хей сериалыг ураң-чечен телефильм. 9-ку серияны.
9.20—Карелияның телекидение болган радио комитединиң симфония оркестриниң концерти. Петрозаводскиден дамчыдыпга.
9.50—10.00—Чаңсар.
10.00—«Культураның улуску университеттериң. Өңнүт телеочерк.
10.30—Надежда Павлова биле Вячеслав Гордеев олар танцылаар. Өңнүт.
11.00—Медээлер.
11.10—«Аныктарның адресгери». Өңнүт.
12.10—Урутларга фильм. «Дорааның ужуралдарыг. Өңнүт ураң-чечен фильм.
13.20—«Чавырылышкын: оңнуктери болган дайынналар». Документалдыг телефильм.
14.00—«Частың он чеди шинчизи». Хей сериалыг ураң-чечен телефильм. 9-ку серияны.
15.20—Орус ырлар концерти. РСФСР-ниң алдарлыг артизи О. Воронец орус улустуң хөгжүм херээсилериниң Н. Осипов аттыг академиктиг оркестриниң үделгези-биле ырлаар.
15.50—«Культураның улуску университеттери». Өңнүт телеочерк.
16.20—16.30—Чаңсар.
16.30—Карелияның телевидение болган радио комитединиң симфония оркестриниң концерти. Петрозаводскиден дамчыдыпга.
17.00—«Ye». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—«Николай Трофимов». Фильм-концерт.
18.30—Телемедээлер.
18.45—«Дүжүт ажаалдаазы — бүгү чонпуң херээ». Дамчыдыпга.
18.55—«Тыва биле Хакасияның социалистиг чарыкы». Дамчыдыпга.
19.55—Чарлаалдар.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

20.15—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

20.25—«Частың он чеди шинчизи». Хей сериалыг ураң-чечен телефильм. 9-ку серияны.
21.50—«Чавырылышкын: оңнуктери болган дайынналар». Документалдыг телефильм.
22.30—Надежда Павлова биле Вячеслав Гордеев олар танцылаар. Өңнүт.
23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа.

АГААР

Бөгүн республикага булуттагылаар. даглыг черлерге дициирээр чадавас. Барыын чүк угланыышкынныг хат секундада 3—7 метр чедир дыызыыр. Агаарның температуразы даглыг черлерге 18—23, өске артканнарынга 24—29 градус чылыыр.

Кызылга биче булуттаар, чашкын чок. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың дыызы секундада 3—7 метр күштелир. Температура 27—29 градус чылыыр.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ИЮЛЬ 14-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Харыызын чүгле хат билир» 9.50, 11.40, 13.30, 15.20, 17.10, 19.00, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Чарыын автомобильдерниде коргуш чок оолдар» 10.20, 12.00, 13.40, «Чаагга оркестрлиг аалга» 15.20, 18.00, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Кайгамчык хүн болган дүн» 13.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Гавс Рёкле болган аза» 14.00, «Узун дайын дургузунда үр эвес ужуражымышкыннар» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Салым-хуу» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Кызыл ТЭС-тиң тудуг эргелелиниге доктаамал ажылдарыбиле дашчылар, бызанчылбетоншиктер, плиарбе дугуйлуг крапнар машинистери, куш-ажыл болган ажыл телевидениң калдизиниң инженери херек. Айтырыгларны эртенгиниң 8 шак 30 минутадан 17 шак 30 минутага чедир кадрлар калдизиниг: салым болур. № 3 автобус-биле автобус доктаар «Электростанциядеп черге чедир чоруур.

Ортулуктар белээ

Калбалакшакның аң камгалалдыг девискээриниң эриктеринде болган ортулуктарында газа уламның чөөк-чүүлүн чымалдазы эгелээн.

Сонгу балаайларның куйгаларының аразында балайның улуг одургы — газа, аңнар аразында киш бег үнелиг деп чугаа бар. Газаның чымчак, хелөг, эзлиг, чиик чөөк-чүү шуут-ла чымыг эриктирбес болгаш улуг үнелиг.

Чөөк-чүүнү чымры белеп эвес. Чөөк-чүүнү газа бодуның оолдарынга чылчак ун тударда өскеден чуга соп тура оон соонда ол кижилерге херек апаар деп сеткиннес-даа. Чүгле кезээде бүрүүр, картар, торф-биле холушкан болур.

Газа чүүнү чыыкчыларынга школазчылар дуралаштыр болза берге-ле шын. Куш шинчилээринге дузалажырының аңнак-оңнуктериниң чүрүтте ниилергзи чанғыс шитаву Кандалакшада бар.

А Со чылын школазчылардан аңнаа улуг наамаар дуралакчылар база немешкен. Москвадың, Ленинградтың, Калининградтың студентилери Айна ортулуктарында, Великий ортулукта болгаш ау камгалалының девискээриниң өске-даа черлеринде ун чүүн чыый берген.

В. ЗАСУХИН.
(СЭТА-ның корр.).
Мурманск область, Кандалакша.

Г. СИРОТИНИНИҢ «Аңнык балыкчылар» деп фотоэтюду.

АЪТ—КИЖИНИҢ ӨҢНҮҮ

Аът — кижиниң өңнүү, эжи; ол эң илангыя тыва улустуң шаг-шаанган амыдыралы-биле хоалбашкан эң ажыктыг малы. Шынап-ла, аът — кижиниң ажыл-ишчи өңнүү-дүр. Бодап-даа көрээлиңер-даан, аът дугайында тоолдар-даа, ырлар-даа хөй болгай. Эки аът эки эзээн айылдан канчаар камгалап турган дугайында тоолчугну чугааларны кижи хойнуң дыңнаар болгай. Хамааты дайынның маадырдары К. Е. Ворошилов биле С. М. Будённый оларның эзир дег эрес аттары ол үеде эдерии айылдан канчаар чайладып ап туржук? Номнардан номчаан, киполардан көрген-не болгай бис.

Черле ынчаш аттың ажының дугайында солуп-сеткүүлдерге-даа хөй удаа бижип тургуваан болгай. Сөолгү үеде машина-техника сайыраан-даа болза, аттың ажык-дузазы ам-даа улуг. Колхоз, совхоолтарда аттың күжүн хөйү-биле ажыглап турар. Маадырлыг ажылдың малчыннар аттың күжүбиле малын малдап чоруур. Аът — даймчы өңнүк. Бистиң маадырлыг кылыгаржыларывыс кадыр-берге кызыгаарларны аттар мунгаш, камгалап кадагалап турарлар. Аът — чараш-даа мал. Циркке аттар канчаар ойнап турар ийик. Байыр-наадымнарга аът чарыжы кайы хире болуп турар ийик. Аътка кижи бүрүзү ынак деп бодаар мен.

Бистиң ачавыс аътка кончуг-ла ынак чораан. Оон Челер-Хүрец дээр аъды турган. Ол аътты ачавыска бистиң кырган-ачавыс белекке берген чүве. Ол адыга ачам кончуг каныыр, ону кээргээр, ону откарган, чемгерген, мойнундан суйбаан, эргелеткен турарын бо-ла көөр кижи мен. Олар боттарының созуун билчир. Салып чорудукан аъдын ачам «кру-кру-кру!» деп кыйгыргылаарга, оозу бажын савай-савай шопкуп кээр. Барып тудуп алгаш, мойнун часкатылап эргелеткилээр.

Ынчангаш мен аътка база-ла кончуг ынак болуп чанчыгып өскен мен. Ону чемгериксээр, мойнун суйбаксаар, эргеледиксээр мен. Аътты кээргевес, ону араатан ышкаш аажылаар пин-чангыс кижилер чорууру таап хомудаанчыг. Чамдык кижилер аътты мунгаш кымчылапырга суг мени кымчы-биле улдап турган ышкаш сагындырар.

Мынчангаш чамдык кижилер аътты канчаар шын эвес ажыглап, канчаар эрээлеп мунарын, эзирип алган суг ол хөөкүй малды канчаар хилинчектеп турарын көрүп каап дыка-ла кээргээр мен.

Ындыг-да үр эвес үеде чүве. Кызымдың сайгарылга баазазының чоогунда магазинге кежээликтей чеде бердим. Магазин чоогунга кезек кижи турган бис. Ол аразында кудумчуну куду алзы оле аът мунган кижи тутсуп олур — чамдыкта эзериниң бир талазынга баар, чамдыкта өске талазынга-даа баар, кымчызанып-даа, тедсенирдээ. Хөөкүй мал кудаан кымыкан халыы олур. Ол кижи халдың кээп, магазин чанынга, бистиң чанывыска кээп доктаады. Ол малдың аксыдан ак көвүк шуурааи, аътты боду кара шалбаа кылдыр суг дер дүшкеп, быкты догдаңайның тур. Хөөкүй аъттың кырында хып дээн аныяк оол саспайтыр олурупкан олур. Даштындан көөрге 20 хар бөлээ четпээн хире оол. Дыңнаг-ла эзирик. Улустуң аразында улгады берген бир кижи турган:

— Бо дээрге адыгуузуун мал-дыр, мөгаар-шылаарындаа бижбес, ээзи кижи хөөкүй малын мынчаар ажыглаарга кайын боор чүвел, оол — деп хай дидп.

Ынчаар орта ол эзирикпей демгя кижиде-ле барды:

— Сенин мувуп шаанкын эвес, ээзи херээн эвес, аңаа тур, ашак! Канчаар-даа мунза мээң аъдым-дыр — деп-ле, кымчызын чайган тур.

Ам канчаар боор, ол кижи бо-даа болбаан кижи-дир, кымчызы-биле кижи-даа тутсуптайын-на моң дээвилг оон чүүг-даа ыыттавайн ынай кылаштады. Чанывыска турган база бир тыва акый турган:

— Бо-даа мырыкай калчаа амытан, мону мен «Сукпак» совхозка коргеп-дир мен, хайлыг чүвениң адын уттуканымыр мен—деп харылады.

— Ол улуг кижиниң чугаазын чоп дыңнавас сен. Малын көөргээр, камнаар-да болгай. Бодап көр даан, сеня мынчаар эрээдеп турган болза кандыг-дыр—деп киришпин.

— Сенээ хамаан бе, кадай! — дей каапкаш, мяткап-даа хевирнип, база-ла кара маңбиле халдып ынай болду.

Ол азырыкпей шак ынчаарла кудумчуну куду алзы тутсуп бады бааргы. Мен-даа инда турган улус-биле кады хөөкүй аътты көөргеп, ону мунган хулиганга киленнеп туруп калдым.

А моозу мырыдай чоокта чаа, шөшпүүн сөөлгү хүнүнеринде болган чүве: Өвүрүүн «Торгадыг» совхозтуң төвүнде Культура бажыңының чанынга кино көөр дээш хөй-де кижи чыылган — аныяк-даа, кыргап-даа кижилер тургудаан.

Кудумчуну өрү хүрец аът чүүгү дыка-ла аар хире чоктап олур. Чедип келзе-ле үш аныяк оол чангыс аътта үжелээ ушкажыын алган чедип келдилер. Торгадыг суурнуң турар черинин даажы-даа коичуг чер чүве-дир.

Ол адыгуузун малды тепсенип, кымчызынып маңнадырга сактырымга, хөөкүйнүң балдыры ырбанайнып, ооргазы ынай-баар эгленеиинип чораан ышкаш болду. Олар ынчаар-ла кудумчуну өрү, куду чортуп, барык-да ону кежээ эртприп ойнаарынга ажыглап турдулар. Ындыг көөргеп чок боорга каракка чаржыктыг боор чорду.

Оон чанымга турган кино көөр дээш урутгардан айтырдым:

— Бо үүг мындыг оолдар боор, ады-чолу кымнар ирги болгарын? Аксы-сөөг бар эвес дээш-ле хөөкүй малды чүге мынчаар хилинчектеп турар чоор? — деп айтырдым:

Оларның бирээзи турган:

— Энир чылын тос, он класс дооскан, Чалаатты оолдары-да-дыр бо. Ол хамаан чок дорт бөлээн мындыг оолдар мунуп алган, кудумчуну өрү-куду тутсуп турарлар-ла болгай — деп, ол чаңчыл болган ышкаш кылдыр чугаалады. Оларның аттарын адаваадылар.

Бо дээрге чүкүй-де ийи чижек-тир. Өске-даа черлерде мындыг чижектер бар болгай аан? Ынчангаш база катап аът дугайын чугаалажыл көрзе кандыгыл деп бодалдыг мен ийин.

М. МАНЫЯ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчуу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлаачыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизиниң 2-31-73, харылсаалгалыг секретарының 2-23-54, партийка амыдырал киллизиниң 2-37-13, культура киллизиниң 2-23-54, көрге ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үлегүүр киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуу киллистериниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтериялың 2-12-45, секретарлаттың 2-23-35. Солуп келбейн баргында 2-32-75 телефонче болгаар.

Тираж 16331. ЧАГЫГ 1725.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАЖАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин Кравченко кудумчуу, бажың № 1). ТС—01210.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 167 (10152) | 1976 чылдың июль 15, четверг | 1925 чылда үнделип эдилеттинген | Өртээ 2 коп.

«САЛЮТ-5»: шенелде чоруп турар

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. (СЭТА). Космонавтылар Борис Волынов болгаш Виталий Жолобов орбитазын «Салют-5» эртем станциязында алды хүн иштинде ажылдап келгеннер.

Июль 13-те экипаж технологтуг шенелделериниң программазын күүседиринче кирипкен.

Оларның бирээзиниң — «Сфера» дээр шенелдениң сорулгазы деңги чок байдалга металлды эргизериниң база кадырарының чорудулгазын шинчилээри болур. Тускай херекселди ажыдатканының соонда висмуттан, коргулчуундан, ак коргулчундан, кадмийден тургустунган белен металлды эргизиишкин боон турар зонаже чорудар, а оон соонда азылган металлды дуглаглыг саваже кирер. Хостуг байдалга турган суук чүүлдер болуп чоогуур сфераларның хевирии алырлар болган оон соонда када бээр суук чүүлдерни Черже экизээр болган оларны лабораторияларга бүгү талалыг металлографтыг шинчилеп көөр.

Станцияда функционалдыг аартаткан шенелделерни ажыглавышаан, эмчи шинчилелдери эгелээн. Шинчилевейн турда болган комплекстиг тренажтың оруунга чүгүрүп турда космонавтыларның электрокардиографтыг долу шинчилелин чорутkан.

Телеметриктиг информациялыың болган космонавтыларның илеткеля-биле алырга, экипажтың ийи кежигүннериниң кадыкшылы эки. Станцияның борт системалары болур-чогууру-биле ажылдап турар.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин—амыдыралга

Ниитиниң малынга быжыг чем-суурну тургузар

БАЙДАЛ КАНДЫГЫЛ?

1976—1977 чылдарда ниитиниң малын кыштан мендиажырарда бистиң республикага бөдүүн чемнерни 469 мун тонналы, оон иштинде сигенни 180 мун, саванны—225,6 мун, сенажты — 22,5 мун, хыргыштыг —21,9 мун, будук-бүрүнү — 18,5 мун, сүзүлгү—404 мун, витаминниг сигенни 8,5 мун, холумак чемнерни — 98 мун тоннаны белеткээр сорулгалыг бис.

Бо хире улуг планны күүседир төлээде ажыл-агыйлар чангыс чылдыг сигеннерни 62,2 мун, хөй чылдыг сигеннерни—21,4 мун, боду үшеп сигеннерни — 63,7 мун тонналы белеткээр. Ыяш аразының кезери берге черлериниден 32,7 мун тонна сигенни немей кезери көрдүнгеп.

Мал чемниң белеткелин организастыг чорудар төлээде ажыл-агыйларның, көдээ ажыл-агый эргелелдериниң, районнарның болгаш шефтеп турар организацияларның удуртукчулары техника белеткелин улам дүргедеткеш, мал чеми белеткээр бригадаларны, звеноларны, салбырларны механизатор кадрлар-биле четчелээрин, оларның ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузарын бо хүнерде доозкан турар ужурлуг.

Бригада, звено бүрүзүнге хүнде, беш хонукта, бүгү сезонда боттандырар даалганы чедирер, сиген белеткээриниң хуусааларын шыгыы контрольга алыр хүлээглелиг. Ол шыкаш мал чеми, тараа, картофель, ногаа культураларының сугарылгазынче кичээнгейни конкатпас.

Республиканың ыяа хөй ажыл-агыйлары сиген, будукбүрү, витаминниг сиген даганы белеткээрин эгелээн. Көдээ ажыл-агыйның Дуржулга станциязы, «Тиилелге», «УТКА - 25 чылы», «Куш-ажылдың хостуу», ССРЭ-ниң 50 чылы болган Тока аттыг, «Тандыы» совхозтар тараан сигеннериниң кезилдезин чорудуп турар. Чамдык ажыл-агыйлар витаминниг сиген даганын будүрүп турар. Сөөлгү медээни ёзугаар алырга, витаминниг сиген даганын 530, сигенни 1160, будук-бүрүнү 1890 тонналы республикага белеткээн.

Оон-биле кады Бии-Хем, Тес-Хем, Каа-Хем районнарның ажыл-агыйлары будук-бүрүнү белеткээринин бүгү барымдазы бар бооп турда-ла, ол үнелиг чемни белеткээрин амга чедир эгелевээн. «Саян» болган «Оок» совхозтарда витаминниг сиген даганы белеткээр агрегаттарны амга чедир долу күш-биле ажылдатпаан. «Бүрен», «Революцияның чалбыжы», «Барлык» совхозтар болгаш Каа-Хемде «Коммунизмче орук» колхоз витаминниг сиген даганы кылыр агрегаттарны ажылдадырын саадалып турар.

Бо ажылды чорударынга таарымчалыг байдалдар турда, четтинге ажыл-агыйларның удуртукчулары боже кичээнгей салбайн турары таарышпас. Бүрүлер, тараан болган боду үшеп сигеннер ол ажыл-агыйларда четчир. Витаминниг сиген даганы белеткээр агрегаттарны үш эзчег-биле ажылдадып, безик будурукчудуг болурун чедип алыры чугула. Ажыл төлевирин витаминниг сигенниң шынарын барымчаалап чорудар.

Сөөлгү медээ ёзугаар вегетацияның суггарылгазының 38,3 мун гектарда чоруткан, азы планны 85 хуу күүсеткен. Каа-Хем район суггарылга планын 39, Тес-Хем — 40, Бии-Хем—80, Чаа-Хемчик—69 хуу күүсеткен. Суггарылганы ам шиитпирлиг чорутпас болза үнүштернин ёзулдези доктаай болурун утпаза чорууп.

Көдээ ишчилериниң, мал чемин белеткедчилериниң, шефтеп турар организацияларның кол сорулгазы болза, чангыс-дала шык хүн чидирбейин, агаар-бойдустуң уржуктарынга хамаарылга чокка мал чемниң белеткелин чорудары болуур.

СЭКП обкомунуң бюрозунда болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

СУГГАРЫЛГА—ДҮЖҮТТҮҢ ҮНДЕЗИНИ

СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш республиканың Министрлер Чөвүлели июль айның баштайгы он хонуунда суггарылганы эң дээре организастаар ийеш районнарның болгаш ажыл-агыйларның социалистиг чарыжының түңнелин чугаалажып көргеш, вегетацияның бирги суггарылгазын республикага 85, ийиги суггарылганы 10,1 хуга күүсеткенин демдеглээн. Бо айның баштайгы он хонуунга көдээ ажыл-агый культураларын суггарарын Бай-Тайга, Таңды, Кызыл районнар болгаш «Хемчик», «Алдан-Маадыр» совхозтар, Дуржулга станциязы ёскэ организастаан. Үстүнге айыткан районнар болгаш ажыл-агыйлар вегетацияның бирги суггарылгазын 100 хуу болгаш оон-даа ажыр күүседип, ийиги суггарылганы чорузарын уламчылап турар. Суггаттыг шөлдериниң хемчээлөзулдезин Бай-Тайга район болгаш «Хемчик» совхоз хандыргаи.

Эрткен он хонукта вегетацияның суггарылгазының темпизи кудулаамын айыткан. Чижээ, июнь айның сөөлгү он хонуунда республикага суггарган шөлдериниң ёзулдези 34 хуу турган болза июльдуң баштайгы он хонуунда түгле 26 хуу болган. СЭКП райкомнары, райкүүскомнар «Көдээ ажыл-агыйларның суггарарының темпизин күштелдирер талазы-биле немелде хемчегер дугайында» СЭКП обкомунуң бюрозунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң докталын күүседир талазы-биле суггарылга системаларының эргелелдериниң, партүкочиларның, колхозтар болгаш совхозтар удуртукчуларының ажылынга контрольду кошкак тургускан. Техниктиг болгаш организастыг чыдагааннар-биле республикада чазыкшынаалдырышкын машиналарының 50 ажыг хуузу хүн бүрүде аназ турун келген. Июльдуң баштайгы хонуунда бир суггарылга машиназының эзлчегде ажылдап кылышкыны түгле 1,5 гектар болган.

СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели июльдуң баштайгы он хонуунда районнарның социалистиг чарыжынга Бай-Тайга районну тиилекчи деп санаан.

СЭКП обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң июнь айның үшкү он хонуунуң түңнелин ёзугаар ол районга тывыскан шилчир Кызыл түгүн аңаа хемээр арттырарын база 200 рубльдиң акша шаңналын тыпсырын шиитпирээн.

Ажыл-агыйларның аразындан «Хемчик» совхозту тиилекчи деп санаан болгаш аңаа СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң шилчир Кызыл түгүн, 100 рубльдиң акша шаңналын тыпсырын көрген.

Бүгү чаашкынналдырышкын машиналарын ажылче хаара тудар талазы-биле нечелде хемчегерни алырын, оларның бүдүн хонук иштинде ажылдаарын хандырарын, колхоз, совхоз бүрүзү вегетация суггарылгазының планнарын күүсеткен турары-биле хемчегерни алырын СЭКП райкомнарынга, райкүүскомнарга, көдээ ажыл-агый болгаш суггарылга системаларының эргелелдеринге СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели дааскан.

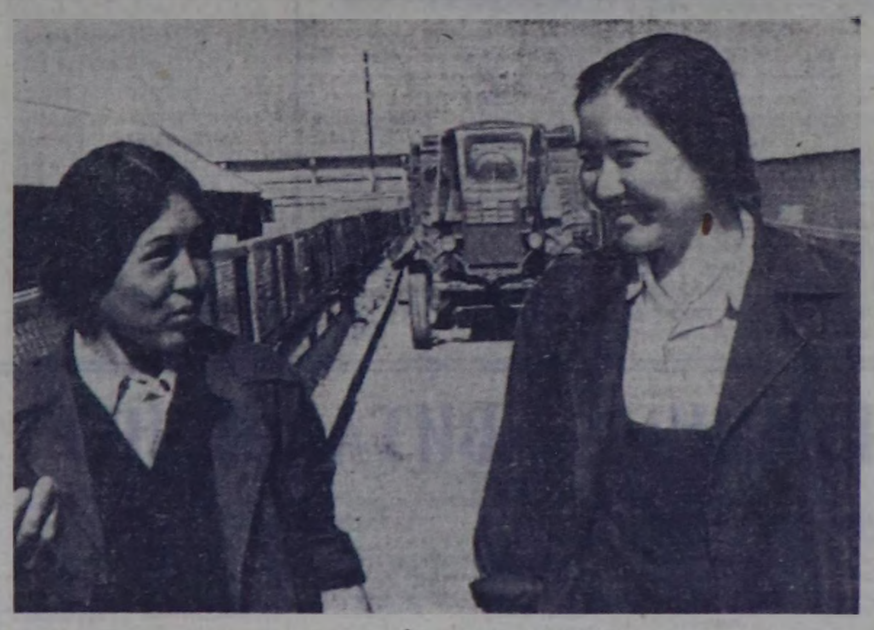

Гульсимхан Кыдралиева (солдагай талазында) болгаш Алимхан Танрова олар ортумак школаны доозкаш, Казах ССР-ниң Талды-Курган облазының Панфиловск районда «Октябрьның 40 чылы» колхозтуң хойлар семиртир комплекизинге чеде бергеш, операторлар боон ажылдай бергеннер. Олар олче комсомолдуң кыйгырыы-биле чеде бергилээн. Уруглар ам кызыл турар ажылын институтка ёоределге-биле хозбаштырып турар.

ШМА-ның фотохрониказы.

АК-ДОВУРАК: МЕДЭЭЛЕР

Тываның даг-дүгү болбаазырадыг комбинадынга пролетариаттың улуг баштынчызы В. И. Ленинниң адын тывысканы — ак-довуракчыларның күш-ажылчы хей-аъдын көдүрген. Ол байырлавчыг болуушкунга тураскаатkан хуралга транспорт цехиниң коллективи чыглып келген.

БелАЗ-540 деп аар чүүк машиналарының чолаачыларының мурнундан коммунист Н. Юрин сос алган. ыынча дээн:

— Биске ээ-не эргим — Ильичиниң адын эдилээр улуг алдарны идегээн-дир. Ол дээш бистиң коллективтиң кежигүннери СЭКП ТК-га, Совет чазааныска өөрүп четтиргенивисти илереткишаан, бедик ажыл телептиг болур дээш кызымак ажылдаар бис.

Шынап-ла, чолаачыларның соглаан сөөг ажыл-херек-биле карышпас. Коллектив кежигүнү бүрүзү пландан ажыр 5000 тонна даг массазын сооруур база чыл планын декабрь 28-ке чедир доозарын хүлээп турган. Ам олар чаа социалистиг хүлээглелерни ап, чолаачы бүрүзү 6000 тонна даг массазын сооруур, чыл планын декабрь 25-те күүседирин хүлээнген.

Септекчилерниң мурнундан бригадир Г. Филиппов сос алган, автомобильдерниң үреэлинкин чокка ажылдаар чорууп хандырар дээш олар күжениишкининг ажылдаар даорзын бүзүреткен.

• • •

Транспорт цехиниң чолаачылары ам, квартал планнарын доктаамал ажыр күүседип, комбинат коллективиниң мурнакчыларының одуруунда кирген. Ылаңгыя чолаачылар А. Бормотов, И. Краснов, В. Осакин, И. Гомонов, П. Пшеничный, А. Конгаров, бульдозеристер Г. Петряев, М. Куртияков болгаш оон-даа оскедер кызымак ажыл-ижи-биле коллективтиң хүндүткелин чаалап алган.

• • •

«Сибирьтрансспецстрой» трестиң № 3 тудуг-монтаж эргелелиниң хоолай салыкчыларының дуржулгалыг мастери К. Попковка удурткан аныяктар бригадазының кызымак ажыл-ижи Ак-Довуракта сураглыг. Комбинаттың ийиги эзлчээниң тудуунга олар киришкен, ам ында чаагайжыдыгга ажылын кылып турар. Суг дамчыдыгазын болгаш канализациязын эки шыпарлыг кылып, оны хуусаа бетинде ажыглалга киргизип дээш комбинаттың дирекциязы, партия комитеди бригада кежигүннерин хүндүлеп бижиктер болгаш ертектиг бараанар-биле шаңнаан.

Бригаданың кежигүннери холупкак мертежизин шиңгээдип алган болгаш ам кол корпустуң мурнунда девискээрни асфальтылап турар. Ында С. Эрес-оол, Ч. Кара-оол, И. Кызыл-оол, А. Сарыглар мшкап кызымак ажылдап турарлар хөй.

БИСТИҢ КОРР.

СЭКП ТК-га чөвүлел хурал

СЭКП ТК-ның шиитпирин ёзугаар эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларының, партияның край болгаш область комитеттериниң партийжи-организастыг ажыл талазы-биле кидистеринiң эргелекчилериниң чөвүлел хуралы СЭКП Төп Комитединге июль 12—13-те болган.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр партийжи-организастыг ажылдың кидистеринiң сорулгаларының дугайында илеткеддн СЭКП ТК-ның секретары И. В. Капитонов кылган.

СЭКП Төп Комитединиң отчёт илеткелинде эш Л. И. Брежневтиң айыткан үүлдериниге дүүштүр чөвүлел хуралга партияны хөгжүдүнiң болгаш бызчылаарының, партийжи амыдыралдың ленинчи нормаларын болгаш удуртулганың принциптерин сагырыныр, ажылга ленинчи стильди бадыткап тургузарының, кадр политиказын боттандырарының, партия комитеттериниң болгаш партияның эге организацияларының ажыл-чорудулгазын сайзырангайжыдарының, Советтерни, профсоюзулерни, комсомолду улам ийи идепкейжидиринiң айтырыгларын бүгү тала-биле чугаалажын көргеш. 1976 чылдың майда партия ажылдакчыларының Бүгү-эвилел чөвүлел хуралынга эш Л. И. Брежневтиң чугаалаан айтышкынынарынга дүүштүр партия аппаратларының ажылын экижидиринче улуг кичээнгейни ана үндүрген.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин болгаш айтышкынынарын боттандырар талазы-биле партия организацияларының чорудул турар ажылдарын организастарының дуржулгазын чөвүлел хуралдың киржикчилери солушканнар.

Чөвүлел хуралдың ажылынга СЭКП ТК-ның харысалгалыг ажылдакчылары, эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларының ийиги секретарылары, шеригиниң политорганнарының төлөлекчилери, ССР Эвилелиниң болгаш Россия Федерациязының Дээди Советтериниң Президиумнериниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның, ССРЭ-ниң база РСФСР-ниң улустуң контроль комитеттериниң ажылдакчылары, СЭКП ТК-ның чапшага партиның дээди школазының, Ниитилел эртемнер академиязының, марксизм-ленинизм институдунуң удуртукчулары, парламенттиң, телевиденниениң, радиоюуң ажылдакчылары киришкеннер.

(СЭТА).

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунда

Июль 13-те Кремльге ССРЭниң Дээди Совединиң Президиумунуң хуралы И. В. Подгорныйның даргалаашкынывыбиле болуп эрткен.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң палаталарының докталмал комиссияларының 1976 чылда улус ажыл-агыйын хогжүдүнiң күүне планының болгаш күүне бюджединiң талазы-биле киирген саналдарын эвилелдешкен республикаларның министрлер чөвүлелдериниң болгаш ССРЭ-ниң министерстволарының база ведомстволарының чугаалажып көрүп турарының дугайында айтырыгны ацаа чугаалашкан. Бо айтырыгны докталмал комиссиялар партияның XXV съездизиниге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинде айыттынган, хүлээп алдынган шиитпирлериниң күүседиери дээш контроль хынаалаңы күштелдирер дугайында негелдеге дүүштүр чугаалажып көргеш. 1975 чылдың декабрьда болган ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязында комиссияларның киирген саналдарын министерстволар болгаш ведомстволар чугаалажып көргеш, чогуур хемчегерни ажылдан кылгаш, оларны боттандырып эгелээн.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң «Бойдус камгалалың» оон соңгаар улам экижидиринiң болгаш бойдус курлавырларын боттуг ажыглаар хемчегериниң дугайында» докталмал Азербайджан ССР-де күүседип турарының дугайында бойдус камгалалының талазыбиле комиссияның дыңнаалы хуралга дыңнаан.

Азербайджан ССР-ниң Министрлер Чөвүлели, министерстволары болгаш ведомстволары, чер-чер Советтери бойдусту камгалаар, оон курлавырларын хумагалыг ажыглаар талазы-биле элээн ажылдарны боттандырып турар. Ынчалзажок бойдусту камгалаар хереките чамдык четпестерниң барын хуралдан демдеглээн. Ылаңгыя Каспий далайның бойдус байлаалың камгаланыынче чогуур кичээнгей салдынмайн турар. Республиканың бойдус курлавырларын камгалаар, боттуг ажыглаар талазы-биле тодаргай хемчегерни алырын Азербайджан ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, Министрлер Чөвүлелинге болгаш эвилел чагыргалыг элээн хөй министерстволарга дааскан.

Фильмнерни будурүп үндүрер болгаш чурттакчы чонуң кино хандырыгазын экижидер талазы-биле планныг онаалдаларның күүседиериниң дугайын чугаалажып көргениниң түңнелдерин улус өөредилгезиниң, артемниң болгаш культураның талазы-биле комиссиялар Президиумуга илеткээннер. Будурүп үндүрүп турар фильмнерни үндүрериин ковудедир, тематиказын калбартыр болгаш шынарын бедидеринче, чурттакчы чонну кино-биле хандырарын экижидеринiң бар турар арганарын улам-ла долузу-биле ажыглаарының эргежок чугулазынче кичээнгейни салган.

Күрүнениң чурттаага фондузуун болгаш коммунал ажыл-агыйның объектилерин башкарар талазы-биле «Ажылчы чоннар депутаттарының хоорай болгаш хоорайларда район Советтериниң кол эргелериниң база хүлээглелериниң дугайында» Чарлыкты күүседип турарының дугайында Советтер Союзунуң Дээди Совединиң Президиумунуң Указы.

Бөгүн—«Союз-Аполлон» совет-америк шенелдениң чыл ою

ЧАА ЧЕДИИШКИННЕРЖЕ ОРУКТА

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының «Интеркосмос» чөвүлелиниң даргазы, академик Б. Н. ПЕТРОВ

Совет космодромдан «Союз-19» кораблиди, а америк космодромдан — «Аполлон» кораблиди ужудуп үнгелиниден бээр бир чыл болган. «Союз-Аполлон» программа талазыбиле совет-америк шенелделгелээп. Оон үезинде ыяы-аңгы чурттарның кораблдериниң космоска туттунчурун боттандырып, космонавтыларның бир кораблден оске кораблче киирин боттандырган.

Совет космонавтылар А. Леонов, В. Кубасов болгаш америк астронавтылар Т. Стаффорд, В. Бранд база Д. Слейтон олар кады ужудушкунунуң парын программалың чедиишкинниң-биле күүсеткеннер. Олар космос кораблдериниң ийи катап туттунчурун база адырлырын боттандырып, эртем талазыбиле беш шенелделерни база алээн каш шенелделерни боттарының тускай программаларыбиле күүсеткеннер, кораблдериниң чаа системаларын хынаап көргеннер.

Ол шенелдени боттандырганы дүшкүүрлүг чоруктуң чавырымышкынының болган ажыл-бүрү сонгал системаларыг чурттарның аразында кады ажылдажылганының хогжүдезиниң ачызында болдупар өргалыг болган. 1972 чылдың майда Москвага дээди деңнелге ужуражымышкын үезинде тайбың сорулгаларга космос делгемнерин шинчилээр болган ажыглаар дугайында Совет Эвилели биле Американың Каттышкан Штаттарының аразында чарган дугуржулганы боттандырганының болгаш конструкцияларны боттандырарының принциптерин ажылдап кылырынга, шылган көөрүмге, а ол ышкаш «Союз» болгаш «Аполлон» кораблдерни экижидип тургузарынга совет болгаш америк гускай эртемнелер улуг күш-ажылды үдүргеннер.

Кол болгаш солуур экипаждар ужудушкун бшкарар төптерниң ажылдакчыларыбиле бир домей белеткелдиг комплекизин эрткеннер. Бо бүгү болза шенелде ужудушкуннуң программазын чедиишкинниг күүседир арганы берген. Ажылдап кылган домей-лешкек космос херекселдерни чер чоогунуң орбитазынга берге экзаменни пыдажып эрткен.

Дедегейниң хөй-хөй чурттарында миллион-миллион кижилер телевиденне дамчыштыр кады ужудушкунуңуң чорун турарын, ол ховар шенелделиниң чадаларын улуг кичээнгей-биле хайгаарап көргеннер. Хөй мун кижилериниң күш-ажылдың түңнээн «Союз» болгаш «Аполлон» кораблдериниң чедиишкинниг ужудушкуну делегей космонавтиказынга улуг салдынмын болган.

Совет-америк шенелделеө «бүгү ишки терелгетелиниң» чаагай чоруу дээш космосту улам оңай шингээдип алырынга чаа оруктарны ажыткан эртем-техниктиг улуг чедиишкин... оон-биле кады ийи чурттарның улустарының эргеажыктарынга. Черге тайбыңның эргеажыктарынга ССРЭ биле АКШ-тың аразында кайызынга-даа ажыктыг кады ажылдажылгазын улам ышкаш хөгжүдүнiң херээнге херек кырында салымышкын болуур деп, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев ону ынчаар үнелеп көргеп.

Тайбың сорулгаларга космос делгемнерин шинчилээрингe болгаш ажыглаарынга ССРЭ биле АКШ-тың аразында кады ажылдажылга хогжүп турар. Чоокку келир үеде ССРЭниң Эртемнер академиязы биле аэронавтика болгаш космос делгемнерин шинчилээр талазы-биле АКШ-тың Национал. эргелелиниң аразынга башкарып чоруур ужудуушкуннар талазы-биле улам ыңай шиңгээдип алырын чорууп турарын, ол ховар шенелделиниң чадаларын улуг кичээнгей-биле хайгаарап көргеннер. Хөй мун кижилериниң күш-ажылдың түңнээн «Союз» болгаш «Аполлон» кораблдериниң чедиишкинниг ужудушкуну делегей космонавтиказынга улуг салдынмын болган.

Совет-америк шенелделеө «бүгү ишки терелгетелиниң» чаагай чоруу дээш космосту улам ыңай шиңгээдип алырынга чаа оруктарны ажыткан эртем-техниктиг улуг чедиишкин... оон-биле кады ийи чурттарның улустарының эргеажыктарынга. Черге тайбыңның эргеажыктарынга ССРЭ биле АКШ-тың аразында кайызынга-даа ажыктыг кады ажылдажылгазын улам ышкаш хөгжүдүнiң херээнге херек кырында салымышкын болуур деп, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев ону ынчаар үнелеп көргеп.

Тайбың сорулгаларга космос делгемнерин шинчилээрингe болгаш ажыглаарынга ССРЭ биле АКШ-тың аразында кады ажылдажылга хогжүп турар. Чоокку келир үеде ССРЭниң Эртемнер академиязы биле аэронавтика болгаш космос делгемнерин шинчилээр талазы-биле АКШ-тың Национал. эргелелиниң аразынга башкарып чоруур ужудуушкуннар талазы-биле улам ыңай шиңгээдип алырын, кады ажылдарны чорудар дугайында чугаалажымышкынынар болгур.

Ол талазы-биле чедиишкиниг кады ажылдажылга Франция-биле, Индия-биле болгаш оске-даа чурттар-биле база хогжүп келген. Космос делгемнин өөренип көөр болгаш шиңгээдип алыр талазыбиле кады ажылдарның кэлбак программазын социалистиг дем каттыштырылгазының чурттары-биле боттандырып келген. Чоокта чаа тайбың сорулгаларга космос делгемнин шинчилээр болгаш ажыглаар талазы-биле кады ажылдажылга дугайында БУР, ВУР, ГДР, Куба Республикаларынга, МАР, ПУР, РСР, ССРЭ болгаш ЧССР-ниң чазактар аразында дугуржуушкунга атты Москвага салган. Ол дугуржуушкун оон киржикчизин чурттарның артем болгаш улус ажыл-агыйының эрге-ажыктарын хандырар талазы-биле космосту ажыглаарынга бодунун ролюн ойнаар, делегей космонавтиказын хогжүдүнiң чугула салдынмын болуру маргылдаа чок.

(СЭТА).

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ДӨРТКҮ ЧЫЫЖЫНЫҢ ҮШКҮ СЕССИЯЗЫНЫҢ АЖЫТТЫНАРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң дөртку чыыжының үшкү сессиязы 1976 чылдың июль 15-де, эртенгиниң 10 шакта, СЭКП обкомунуң Политиктиг чырыдышкын бажыңынга ажыттынар.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ДЕПУТАТТАР ТӨЛӨЭЛЕКЧИЛЕРИНИҢ ХУРАЛЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаттар төлөлекчилериниң хуралы 1976 чылдың июль 16-да, 9 шак 30 минутада. Политчырыдышкын бажыңынга болур.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ДЕПУТАТТАРЫНГА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң ушку сессиязынга келген депутаттарны 1976 чылдың июль 14-те, эртенгиниң 9 шактан кежээкиниң 22 шакка чедир, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң организастыг калдызынге, ийиги каатта 27 дугаар өрөлге бүрүткээр. Телефоннары: 2-30-52, 2-46-34.

1976 чылдың июль 15-те, 14 шактан эгелеп, Политчырыдышкын бажыңының улуг залында Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң «Депутаттарының хүнү» болур.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму.

РЕСПУБЛИКА НААДЫМЫНЫҢ КИРЖИКЧИЛЕРИНГЕ

Республика Наадымының киржикчилерни Көдээ ажыл-агый министерстволуунуң бажыңынга бүрүткээр дээрээ дыңнадып тур.

АНЫЯКТАРНЫҢ КИЖИЗИДИЛГЕЗИН КОМПЛЕКСТИГ ЧОРУДАР

● ВЛКСМ Тыва обкомунуң III пленумундан ●

Июль 12-де Кызылда Политиктиг чыдыышкын бөлүмүнге ВЛКСМ Тыва обкомунуң III пленуму болуп эрткен. Аңаа «Аныяктар белгаш назы четпээнмер оргузунга ажыл-чаң кижизидилгезин күштелдиреринге дугайында» ВЛКСМ обкомунуң бирги секретары А. Ромашов илеткел кылган. Илеткел талазы-биле ВЛКСМ Кызыл хоорюмунуң бирги секретары Б. Байыр-оол, ВЛКСМ Чөөн-Хемчик райкомунуң бирги секретары М. Ондар, чыдыышкын министрииниң эралаачызы П. Паршукова болгаш өскелер-даа сананал бергеннер.

Пленумнуң ажылынга СЭКП Тыва обкомунуң секретары эш Д. К. Ооржак киржип, делегерекгей чүве чугаалаан. Республиканың аныяктарының болгаш назы четпээнмерниң оргузунга ажыл-чаң кижизидилгезин күштедирип, кем-херек үүлгедир чоорукту үндезинни-биле узуткаар талазы-биле ВЛКСМ обкомунуң амыдап кылган хемчегларын чугаалажып көргеш, бо талазы-биле доктаалды хүлээп алган.

Пленумга чугаалакчан ийиги айтырыгга хамаарыштыр аныяк депутаттар-биле ажыдыг эниишидер талазы-биле туснай хемчегларни хүлээп алган.

СЭКП-нин XXV съездизиниң шийтпирлерин, калбак делгем Төрээн чурттуң оске бүгү черлеринде шыкаш, Тываның комсомол организациязы, оон бүгү комсомолчулары дайынчы программа кыдыр хүлээп ап, бөгтөндырып турар. Республиканың комсомол организациязы партияның область организациязының удуртулгазы-биле организас талазы-биле быжыглып, сан талазы-биле өзүп, оңгу беш чылдың планның онаалдаларын чедиишкинниг күүседир дээш бүгү улустуң демиселивге идепкейлиг киржип турар. Аныяктарның идейлиг каналышкынны, ажыл-чаңның төлептиг мөзү-шынары СЭКП-нин XXV съездизиниң шийтпирлерин амыдыралга бөгтөндырар талазы-биле «Аныяктарның сорук киришкинии *болгаш?* чогаалдыкчы чорууп—ажыктыг база шынарлыг чоруктуң беш чылынга» деп шимчээшкинде илергейлеттинип турар. Амгы үеде бүгү улустуң социалистиг чарыжында республиканың 35 муң ажыг ооллар, кыстары, 268 комсомолчу-аныяктарның коллективтери киржип турар. Партияның XXV съездизиниң, СЭКП Тыва обкомунуң II пленумунуң шийтпирлерин амыдыралга бөгтөндырарга кижизидилгенин бүгү хөрээн комплекстиг көөрүп, аныяктарның ажыл-бүрү болуктеринииң онзагай байдалдарын барымдаалап, күш-ажылчы болгаш ажыл-чаң кижизидилгезинии тудушкан чаңгыс аай болурун хандырарын илеткелчи болгаш сананал бергеннер онза чугулалап айтыкшаннар.

Коммунизм тургузукчузунуң төлептиг саңгалын белеткеп, оларга чаа кижиниң бедик мөзү-шынарлыг ажыл-чаңын хевирлеп кижизидер талазы-биле комсомол комитеттери чамдык ажылды чорудуп турар.

— Ажылчын коллективтерни кижизидикчи болуп бедидип, бүзүрүлге болгаш колхоз, школа бүрүзүнге комсомолчу оперативтиг отрядтарны тургузуп, спорт болгаш культура массаалыг ажылдарны идепкейжиткенивис соолуңда аныяктар болгаш назы четпээнмер оргузунга кем-херек үүлгедир, хөй-ниитининиң, күш-ажылдың сагыгга-чурумун үрээр аныяктар-биле ажылды эреңгей чорудуп, культура-массаалыг, идей-политиктиг ажылдың дээштинии чедип ап шыдавайн турар.

— Назы четпээнмерниң, школачыларның, үчилищелерниң болгаш өөредилге черлериниң сурттууларының, студентилерниң аразында кем-херек үүлгедир чоруктарның фактылары бистерни дуурендип турар — деп, пленумга илеткел кылган эш А. Романов болгаш сананал берген ишпер демдеглээн. Чамдык школаларда, өөредилге черлеринде кижизидилге ажылы сула, ында комсомол комитеттери четпестер-биле эптежип, үрээр чоруктар авважаан — деп, ВЛКСМ Эрзин райкомунуң бирги секретары Б. Самбуу бодуңун сананалынга демдеглээн.

Ынчалза-даа аныяктарның мөзү-шынар, ажыл-чаң кижизидилгезинде четпестер ам-даа аңаа эвес. Аныяктар оргузунда кем-херек үүлгедир, арагалаар, ниитигге ажыктыг ажыл кылбас чоруктар-биле демисел кошкак. Кызыл хоорайның, Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Улуг-Хем болгаш оске-даа районнарның комсомол комитеттери, хөй-ниитининиң, күш-ажылдың сагыгга-чурумун үрээр аныяктар-биле ажылды эреңгей чорудуп, культура-массаалыг, идей-политиктиг ажылдың дээштинии чедип ап шыдавайн турар.

— Назы четпээнмерниң, школачыларның, үчилищелерниң болгаш өөредилге черлеринии сурттууларының, студентилерниң аразында кем-херек үүлгедир чоруктарның фактылары бистерни дуурендип турар — деп, пленумга илеткел кылган эш А. Романов болгаш сананал берген ишпер демдеглээн. Чамдык школаларда, өөредилге черлеринде кижизидилге ажылы сула, ында комсомол комитеттери четпестер-биле эптежип, үрээр чоруктар авважаан — деп, ВЛКСМ Эрзин райкомунуң бирги секретары Б. Самбуу бодуңун сананалынга демдеглээн.

Ынчалза-даа аныяктарның мөзү-шынар, ажыл-чаң кижизидилгезинде четпестер ам-даа аңаа эвес. Аныяктар оргузунда кем-херек үүлгедир, арагалаар, ниитигге ажыктыг ажыл кылбас чоруктар-биле демисел кошкак. Кызыл хоорайның, Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Улуг-Хем болгаш оске-даа районнарның комсомол комитеттери, хөй-ниитининиң, күш-ажылдың сагыгга-чурумун үрээр аныяктар-биле ажылды эреңгей чорудуп, культура-массаалыг, идей-политиктиг ажылдың дээштинии чедип ап шыдавайн турар.

— Назы четпээнмерниң, школачыларның, үчилищелерниң болгаш өөредилге черлеринии сурттууларының, студентилерниң аразында кем-херек үүлгедир чоруктарның фактылары бистерни дуурендип турар — деп, пленумга илеткел кылган эш А. Романов болгаш сананал берген ишпер демдеглээн. Чамдык школаларда, өөредилге черлеринде кижизидилге ажылы сула, ында комсомол комитеттери четпестер-биле эптежип, үрээр чоруктар авважаан — деп, ВЛКСМ Эрзин райкомунуң бирги секретары Б. Самбуу бодуңун сананалынга демдеглээн.

Ынчалза-даа аныяктарның мөзү-шынар, ажыл-чаң кижизидилгезинде четпестер ам-даа аңаа эвес. Аныяктар оргузунда кем-херек үүлгедир, арагалаар, ниитигге ажыктыг ажыл кылбас чоруктар-биле демисел кошкак. Кызыл хоорайның, Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Улуг-Хем болгаш оске-даа районнарның комсомол комитеттери, хөй-ниитининиң, күш-ажылдың сагыгга-чурумун үрээр аныяктар-биле ажылды эреңгей чорудуп, культура-массаалыг, идей-политиктиг ажылдың дээштинии чедип ап шыдавайн турар.

— Ажылчын коллективтерни кижизидикчи болуп бедидип, бүзүрүлге болгаш колхоз, школа бүрүзүнге комсомолчу оперативтиг отрядтарны тургузуп, спорт болгаш культура массаалыг ажылдарны идепкейжиткенивис соолуңда аныяктар болгаш назы четпээнмер оргузунга кем-херек үүлгедир, хөй-ниитининиң, күш-ажылдың сагыгга-чурумун үрээр аныяктар-биле ажылды эреңгей чорудуп, культура-массаалыг, идей-политиктиг ажылдың дээштинии чедип ап шыдавайн турар.

— Ажылчын коллективтерни кижизидикчи болуп бедидип, бүзүрүлге болгаш колхоз, школа бүрүзүнге комсомолчу оперативтиг отрядтарны тургузуп, спорт болгаш культура массаалыг ажылдарны идепкейжиткенивис соолуңда аныяктар болгаш назы четпээнмер оргузунга кем-херек үүлгедир, хөй-ниитининиң, күш-ажылдың сагыгга-чурумун үрээр аныяктар-биле ажылды эреңгей чорудуп, культура-массаалыг, идей-политиктиг ажылдың дээштинии чедип ап шыдавайн турар.

Аныяктарның идейлиг каналышкынын болгаш ажыл-чаң, күш-ажылчы кижизидилгезин күштелдирер талазы-биле сорулга ажаок улуг болгаш харыысалгалыг. Оңу улам дээштиг чорударынга партия, профсоюзтар организациязарының комсомол комитеттеринге кижизидилге ажылын күштелдирер талазы-биле хемчег алырбайн турар. Аныяктар болгаш уруглар оргузунга амыралдын совет овур-хевирин пропагандалаары, коммунистиг моральдың норма-принциптерин кижи бүрүзүнүң күүседкен турарын чедип алырының эргежок чугулазын илеткелчи болган санал бергеннер республиканың чыдыышкын министриниң оралакчызы П. Паршукова, ВЛКСМ Овур райкомунуң бирги секретары С. Достай, ВЛКСМ Улуг-Хем райкомунуң бирги секретары В. Дамдын олар демдеглээннер.

Чамдык аныяктар бөгтарыпын хостуг үезин ам-даа шын ажыглап билбес, бодумун ниити билиир болгаш культурлуг деминиң бедитпейн турар. Хостуг үезин арагалап, шын эвес эрттирер фактылар бар. Культураның болгаш уран-чүүлдүң албан черлери-биле, спорт болгаш күш-культура ниитилелдери-биле сырый харылзааны түдуп, аныяктарның хостуг үезин шын организастадары негеттинип турар дээрин санал бергеннер ВЛКСМ Чөөн-Хемчик райкомунуң бирги секретары М. Ондар, ВЛКСМ Кызыл хоорюмунуң бирги секретары Б. Байыр-оол, «Кызыл тараачы» совхозта комсомол комитединиң секретары В. Мартай-оол болгаш өскелер-даа чугаалааннар.

Чер болганга хөй-ниитининиң үлегериг корум-чурумун турғузар талазы-биле ажыдыг доктаамал контрольга ап, ону комсомол организациларының күн бүрүдеги ажыл-чорудулгазының чугула харыысалгалыг кезээ кылдыр көөрү чугула дээрзин пленумга айтыкан.

Эрге-чурум үрээшкиннерин болдурбас талазы-биле совет хоойлуларынга пропагандалаар болгаш тайылбырлаар талазы-биле идеологтуг ажылдың ниш-бүрү хевирлерин болгаш арагаларын ажыглап турарында шынгыы четпестерни шугумчүлеп, ВЛКСМ обкомунуң лекторлар болуу методиктиг материалларны, ылангыя тыва дылга хөйү-биле белеткеп чорударының эргежок чугулазын санал бергеннер айтыкан.

Аныяктарның идейлиг каналышкынын болгаш ажыл-чаң, күш-ажылчы кижизидилгезин күштелдирер талазы-биле сорулга ажаок улуг болгаш харыысалгалыг. Оңу улам дээштиг чорударынга партия, профсоюзтар организациларының комсомол комитеттеринге боттуг дузазы негеттинип турар.

ВЛКСМ обкомунуң III пленумунга СЭКП обкомунуң секретары эш Д. К. Ооржак киржип, чүве чугаалаан, аныяктарның ниш-бүрү болуктеринииң онзагай байдалдарын барымдаалап, кижизидилге ажылын дээштиг чорудуп, республиканга хөй-ниитининиң корум-чурумун быжыглаар дээш комсомол комитеттери оске хөй-ниити организациялары-биле быжыг харылзаалы түдуп, улам идепкейлиг ажылдарының чугулазын айтыкан. Ол-ышкаш аныяк кижи бүрүзүн-биле тускай, тодаргай ажылды чорудуп, ыяап-ла ниитининиң ажыктыг ажылынче, өөредилгеже олар хаара туттунган турарын чедип алыры негеттинин турарынга, бо талазы-биле комсомол организацияларының мурнунда салдынып турар чугула сорулгаларга эш Ооржак чугулалап доктааган.

* * *

ВЛКСМ обкомунуң пленуму доозулган соолуңде бүдуруулгенин мурнакчылары дагдыныкчыларга болгаш аныяктарга комсомол Төп Комитединиң шаннадарын тыныскан.

Д. НУУЛАР.

ТАЙБЫҢНЫ МӨҢГЕЖИДЕР

Чер кырынга чурттаан, амыдырап турар бүгү кижи терелтеенге чаа-дайыннын херээ чүл? Оларын-не бүжар үүлгелиг, кижилерни, амыдыралды хоозурадыр, чоок кылыр бак бачыт-тыр. Оон халаптыг үрлүүн чаа-чурттуң Улуг дайынынын үезинде коруп, чүктеп эртивис. Ам-даа империалистиг күрүнелерниң бөчүттүг хайы-биле Чоокку Чөөн чүктө чорудаалер (дажаң-үймезиннер) болуп турарынга кижинин куйта-мөзөн, хаан-дамыры чымылаар-дыр.

Чыртыкшыг, чыргалдыг чер бөмбүрзээнии кырынга кажы чорутпүүнүп, кожа-делбээ чурттап турар нацна бүрүзү чаа дайын чокка, тайбың чаагай, эп-найыралдыг чурттаза деп болгаар-дыр мен. Чурттар аразында, бот-боттарының аратында таарымча чок харылзаалаанны тайбың, чаагай найыралдыг сеткилдиң аргазы-биле эжиктиир, тайбың кожа-делбээ чурттакшыл аңы-чөптүг ажыл-ижемјиниң ажыглаан дээш, ак сеткилдиг доойлузу.

Чепеегленишкинии дужуттер болгаш дайын чепсектерин эндере бүдүрериң соксадыр талазы-биле тайбыныың Бүгү-делегей Чивулелиннин Стокгольм кыйгырыышкынын адаанга ат салып тура сеткилимни мынчаар илередирин күзедим: чер кырынга быжыг тайбынны мөңгежидип, аас-кежиктиг ажылдаары, чурттаары дээш, бистиң улуг Төрээн чурттулуктуң экономиктиг күчүзүн быжыглаары болгаш хөгжүдери дээш, СЭКП-нин XIV съездизиниң шийтпирлерин амыдыралга чедиишкинниг бөгтөндырар дээш, тайбынны күш-ажыл-биле мөңгежидер дээш коммунистиг тургузугушкунда киржип, күш-ажылчы үлүүмүү киирип турар мен.

Чеденнезимзе-даа тайбың амыдыралдың үлам чечектеиишкинниге хөнзиг-даа бол үлүүмүү киирерин күзээш, 175 га шөлге көдээ ажыл-агый культураларын өстүргеш, бир гектарга онаштыр 20 центнер тараанны, 150 центнер кукуруза массазын алырын бо чылын үдээнидим. Ам оон чайгы суггарылгазын экижидип турар бис. Быыл-тас тараан участогумза 13 га күр чер база бар.

Бүгү делегейге тайбынны быжыглаарын чедип алыр сорулга-биле эң-не бүлиниг саналны салыышкыны дээш Совет Эвилелиннин Коммунистиг партиязынга, СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Леонид Ильич Брежневке өөрүшкүмүү илергейледим. Коммунистиг партиниң политиказын деткивишаан, чер кырынга тайбынның төлептиг түк түзүкчүзү — Төрээн чурттувусту үлам быжыглаарынга күш-ажылчы үлүүмүзү киираа!

Иймажап ОНДАР.

Чөөн-Хемчиктө «Сут-Хөл» совхозтуң тараажызы, Октябрь Революциязы орденниң эдиленчизи.

Мелиорацияның ажыктыы

Сут ажыл-агыйының түдүүнүң темпизинин болгаш хемчээлиниң талазы-биле Совет Хөлдеи соолгу он чылда делегейде бирги черде болуу берген. Ынчаргга бистиң чурттуп бөйдүзү көдээ ажыл-агый будурулгезиниң депсеги болурунга таарымча чок чүүдерлиг бооп турар, ынчангаш каннаашкынның черлерни суггарарынга, малгаштыг черлерни кургадырынга хөй акша хөреңгини киирер ужурга таваржып турар. Ынчалбас болза, бедик түрүм дүжүт алдынмас болур, чүге дээрге мандымшкыннар үе-үеэм-биле болгулап турар.

Бистиң чурттувуска мелиорация түдүү улус ажыл-агыйының улуг адыры болуп эгелеп турган 60 чылдарның ортаа үезинде суггатыг болгаш кургаткан 16 миллион гектар черлиг турган бис. Ол болза хөй чүс чылдарның ажылының түнелиг-дир, чүге дээрге чурттуң девискээриниң суггарылга системалары (чижээ Ортаакы Азияга) бурунгадан бээр туруп келген, ынчаарга Прибалтикага, Белоруссияга, Украинага малгаштыг черлер кургадырын чүс-чүс чылы-биле чорудуп келген. 1966 чылдан 1975 чылга чедир, тодаргайларга, он чыл иштинде, мелиорастаан 14,7 миллион гектар черни чаартып, ажыглалга киирген. Ынчаарга суггарылга түдүгларын өстүрериниң курлавыры бисте ам-даа хөй.

Тудуг индустриязының идегелдиг бөлүзү бар, тускай техника сайгыраан, бо талазы-биле хөй санныг специалист кадрлар бар — бо адырда ам 1,3 миллион ажыг кижи ажылдап турар. Гидротехника болгаш мелиорация айтырыглары эртем-шинчилелдин 77 организациязы шийтпирлеп турар. Ынчангаш ол бүгүнүң ачызында бистиң чурттувус ийи миллион гектар хире черге техника талазы-биле дериттинген мелиорация системаларын ажыглалга чылдың киирер арганыг бооп турар.

Бо хүннерге мелиорастаан эжиктиксен ажыглал черн 25 миллион гектар ашкан, 10-гу бешки чылда ол 9,5 миллион гектарга калбарар. Тарылга, үнүп черлериниде сес хуу черни эзлеп турар мелиорастаан черлер колхозтарның болгаш күрүне ажыл-агыйларының чер ажылының талазы-биле продукциязының барык дөртүн бир үезинии берип турар. Беш чыл болгаш, ол сан үштүн бир кезиг апаар.

«Салют—5-тиң» ужудуушкунунга

ЧАА БАЖЫҢЧЕ КӨШКЕН

Дораан тайылбырлаалыңар: экипаштын «Салют-5» станциязыр бортунга баштайгы хүнүн түлө даштындан чаа ажыглышкын деп адап болур. Борис Волынов биле Виталий Жолобов «Салют» Черге турда-ла орта чурттап каапканнар — ону тудуп турган заводка, космонавтылар белеткээр төпке, станцияны ужудуп үндүрер мурнунда белеткеп турда, космодромга база. Ынчаннаазының аргазы-даа чок: ужудуушкун программазында чаа «бажыңга» таварыштынарынга чаңгыс шакта кодунмаан.

Индыг-даа болза, кандыг-даа бажыңга чурттап киргеш, кайда түү барын эскерип коорү артык эвес. Бо таварылгада станцияны ужудуушкунга белеткеп турган инженердер экипажка «Чедиштикиниг ажылдаңар, тамчыктыг дыштанынар!» деп күзээн болгай.

Экипаж станцияның эргиш «арта базыпа» кирери биле, ужудуушкунуун удуртукулары башкарылганын конструкторлар болгаш специалистер коллективиниге чедиштикин-биле байыр чедирген. Станцияны чогаадып турган инженерлер бистиңбиле кады «Салют-5»-ке «экскурсиялаар» дээш парлалга клубунга чедип келдиг.

Орбитада бистиң бажыңывыс кавдыгма? Бир-ле дугаарында ол аажок улуг. «Союз-Салют» комплексиниң дензиин 25 тонна, оон иштинде ажылдаар черлериниң нияти объему түс кубометр, узуну 23 метр.

Таиылбырлактыла р ы в ы с-биле кады бис база «Салют-5»-ке «кире» бергээнивис. Космоста бо бажыңда ажылдаар тускай өрээл бар. Мында өрү болгаш куду үглаар, дээвино болгаш шала бар. Ындыг түве космостуң дензии чок бо байдалында турул кербээн. Ол байдал космонавтыларның сагыжынга немелде таарымчаны тургускан. Инженерлер, түгле ол эвес, а башкарылганың таарымчалының база бодап каан. Ажылдаар өрээлде шинчиледдерни болгаш хайгааралдарны кылырынга херек он-он аппараттар болгаш дериг-хереңселдер бар. Оон мурнунда шинчилел, хайгааралдарны бир дериг-хереңселден өскелиниче шилчип турган кылыр тургил болза, ам станцияда башкарылганың төп пультузу бар. Ынчангаш космонавтылар ол пульт артындан чаңгыс аны алзоп наш дуржулга-шинчиледдерни башкарып болур.

Оон ажыгда космос бажыңында чурттаалга өрээли бар. Космос станцияларында чурттаарынга таарымчалыг байдалдар тургустунган болгай. Оон мурнундагы «Салюттарилиг» орбита бажыңының «хүнү, агазы, суу» чурттаарынга таарышканын космонавтылар демдеглээн. Кандыг-даа хүндүлээчел бажыңда дег өрээлдиң ортузунда чемненир стол бар. Стол дүрте мында кухнияны (чем чылдыкчыларын) болгаш аъш-чем шыгжамырын лапкырлаштырган тускай комбайн-дыр.

База бир комбайн (бо сөс космонавтылар дылында алзоп пептерецгей) космонавтыларның күзелин ёзуглаар болдуунуң шыгжамырларындан пейлажтыг чуруктарны, шыйгыларны үштүп экелгеш экранга көргүзүптер, музыкалыг лентаны дыңнадырыптар улуг эвес система болур.

Оон мурнундагы экспедицияларга деңгээ чок байдалдарга күженишкиннериниң физиологтуг шинчилелдери болгаш тренировкалар арттырер күш хемчээкчи чадаг-терге эки ажыктыг болгай. Бо таварылгада эмчилер оны айыгладаан. Ам чадаг-терге эдегилерни быжыглап тургаш савайда масса хемчээкчизин — космос деңгилерин быжыглаан. Космоска ужудуушкунпарның бир таарымча чок салдарларының бирээзи космонавтылардың деңгээнинің эвээжээри. Ынчангаш эмчилер ол болуушкунуун кажан кайы хире чорун турарының мынаптыг графигин тургузарыга сонуургалдыг.

«Салют-5»-тиң бортунга ажылдарның программазында хөй-хөй дуржулга, шинчиледдерни эрттирери көрдүнгеп. «Салют-5»-те боттарының чыгыларын академиктиг болгаш эртем-шинчилел институттары берген. Технологтуг болгаш инженер онзагай дуржулгалар, геологтуг, черниң хевир-тургузуг база бомбурзектин булут-биле шыптынганының талазы-биле хөй хайгааралдар көрдүнгеп. Ужудуушкунуун техниктиг, астрофизиктиг, эмчи-биологтуг программалары хөлчок сырый. Олар станцияның кижи чок ужудуушкунунда-ла эгелээп.

Экипаж станциядан илеткел-дамчыдылгаларны эгелей берген: «Салютту» башкарар пультулар, ажылдаарынга, чурттаарынга херектиг системалар шуптузу хынаттынган, космонавтылар орбита стадионуун шеңээн — шылгадалдан баштайгы сергээшкинин алган. Машинзар оруктуган тергиин эки ажылдап турар. Ындыг-даа болза, Борис Волыновтуң дамчытканы-биле адырга, космонавтыларның шимчээшкиннери черге тренировкаларындан элээп дүрген.

— Ол дээрге, бистиң ажоок далажып турарывыста, мурнувуста ажыл эңдерик болгай—деп, Виталий Жолобов дамчыткан.

Ол космос почтазының баштайгы медээзи. А ужудуушкунда космонавтыларже Монреальдан ССРЭ-ниң олимпийжи шилиндек командалыдан байырлыг телеграммазы чорткан. «Бистиң олимпийчилеривисти чедишкиннер бүргезиң» деп космонавтылар черже дамчыткан.

Ужудуушкун башкарар топ.

Н. ЖЕЛЕЗНОВ,
СЭТА-ның тускай корр.

ЗВЁЗДНЫЙГА ЧОРААНЫВЫС

Од хүн телевизорга «Частың он чедиштиниң» деп кинофильмизи көргүзүп турган түве. Ынчан элертеп дамчыдылга үзүлгеш, Кремльдиң нияти хевирин көргүскен «Интервидениениң» аялгазы дыңналып келдиг. Кандыг-бир чугула дамчыдылга болуруп көрүкчү бүргээ эңдевээн боор.

Диктордуң үнү бо:

— ...Совет Эвилелиниге «Союз-21» космос кораблин салып үндүргеп. Оны кораблиниң командири Совет Эвилелиниң полковник Борис Валентинович Волынов...

Борис Волынов деп атты дыңнаваш дораан-на Звёздный хоорайжыгаш сагыжымга кестүп кедиг.

Ийи чыл бурунгаар, 1974 чылдың күзүнүнде, Москвага Совет Тываның 30 чыл оон таварыштыр бистиң литературавистың болгаш ураң чүүлүвүстүң хүннери эртип турган түве. Ынчан бир-де чаагай хүн Звёздныйга бистиң хүлээп алган Тываның төлөөлери бүрүнү-биле аңаа валдап чораан.

Звёздныйга кирген дораан деңгегинин эң баштайгы космонавтызы Юрий Гагаринге күлер тураскаалдың баарынга чечектер салып, аңаа болукболүүрүс-биле-даа, ийи-чаңгыстап-даа чурукка тыртырылаан бис.

Од аразында аалымче телеграмма чорудар үжүр мениң таварыжы бергеп. Звёздныйның почта салбырынче чоруттум. Ында бажыңның дүгү кок, аттоп догүй бергеп пазылыг керээжеп кижи олур. Ол чердың телеграмманы осна кижи чорудуп болур-болбазының дугайын оон айтырдым.

— Болур, болур. Звёздный хоорайжыгаштың адын безин салып каар бис—деп, ол буянныг керээжеп кижи элдээ помчуг тайылбырлап берди.

Оон бижип аткан телеграммам түтсуп бердим.

Телеграммамны помчаан соонда оожум шырайлыг керээжеп кижи мениң айтырдыгайын мениң ургулчу чугаалап бөрүп турганнар.

Ол бүгү делегейге билдингир Звёздный деп бичии хоорайжыгашта Тываның дугайын база билир-дир деп чүвени бодай хопун келиримге, оорушкум хайның келгеп. Чүнү-даа кончаар айның тыппайн, айтыртыган тур мен:

— Кайчан тыва суртуулдарлыг-аңарганнар ол?

— Чоокка чедир Москваның бир даңгы өөредилге черинге бөшкылап турган мен. Орта тыва оолдар, кыстар база өөренип турган. Кончуг кызымаан, чугаакыр апыяктар түве.

Мен ол төлептиг чаңдыг керээжеп кижиден хойну-де айтырыксаан мен. Ынчалза-даа бидиңгир чылдагаанналр-биле улуг-ла ханызап шыдаваан мев.

— Ам пенсиялай берген мен—деп, ол угаады бергеп кижи боду уламчылады.—Ынчалза-даа күш-шыдалым бар боорга, чонугма ажыктыг чүүлдү ам-даа кылыксаан, мында ажылдап тур мев.

Хирезин бодаарымга, ол чаагай сеткилдиг керээжеп кижиниң оглу аңа кызы Звёздный хоорайжыгаттга чурттап турар аянныг.

Шак-чем база эвээш. Тываның Совет Эвилелиниге эки тура-биле каттышканынган бээр үжен чыл болганың, бистиң социалистиг утка-шынарлыг, интернационал хевирлиг литературавистың болгаш ураң чүүлүвүстүң төлөөлекчилериниң Москвада чорун турарының дугайын далаш-биле чугаалаттым.

— Биляр мен. Солуннардан помчулум—дээн.

«Тува», «Центр Азии», «30 лет Тувы», «Кол-Хем» деп деңгелерниң тыва оолдар, кыстарның бөшкызынга кадап бердим.

— Четтирдим. Совет Тывага улуг чечектелиишкинниг Звёздный хоорайжыгаштың бүгү чурттакчылары күзеп турар бис—дээн.

Звёздный хоорайжыгаш иевэ Тываның дугайын база билир-дир деп кайгамчык чорушку-биле өөрүмче буттарым черге тээр-дээш маңнаан мен.

Оон бистиң Звёздныйның Культура бажыңының улуг залынга бо хүннерде космонавтылар Борис Волынов биле Виталий Жолобов «Салют» Черге турда-ла орта чурттап каапканнар — ону тудуп турган заводка, космонавтылар белеткээр төпке, станцияны ужудуп үндүрер мурнунда белеткеп турда, космодромга база. Ынчаннаазының аргазы-даа чок: ужудуушкун программазында чаа «бажыңга» таварыштынарынга чаңгыс шакта кодунмаан.

Индыг-даа болза, кандыг-даа бажыңга чурттап киргеш, кайда түү барын эскерип коорү артык эвес. Бо таварылгада станцияны ужудуушкунга белеткеп турган инженердер экипажка «Чедиштикиниг ажылдаңар, тамчыктыг дыштанынар!» деп күзээн болгай.

Экипаж станцияның эргиш «арта базыпа» кирери биле, ужудуушкунуун удуртукулары башкарылганың конструкторлар болгаш специалистер коллективиниге чедиштикин-биле байыр чедирген. Станцияны чогаадып турган инженерлер бистиңбиле кады «Салют-5»-ке «экскурсиялаар» дээш парлалга клубунга чедип келдиг.

Орбитада бистиң бажыңывыс кавдыгма? Бир-ле дугаарында ол аажок улуг. «Союз-Салют» комплексиниң дензиин 25 тонна, оон иштинде ажылдаар черлериниң нияти объему түс кубометр, узуну 23 метр.

Таиылбырлактыла р ы в ы с-биле кады бис база «Салют-5»-ке «кире» бергээнивис. Космоста бо бажыңда ажылдаар тускай өрээл бар. Мында өрү болгаш куду үглаар, дээвино болгаш шала бар. Ындыг түве космостуң дензии чок бо байдалында турул кербээн. Ол байдал космонавтыларның сагыжынга немелде таарымчаны тургускан. Инженерлер, түгле ол эвес, а башкарылганың таарымчалының база бодап каан. Ажылдаар өрээлде шинчиледдерни болгаш хайгааралдарны кылырынга херек он-он аппараттар болгаш дериг-хереңселдер бар. Оон мурнунда шинчилел, хайгааралдарны бир дериг-хереңселден өскелиниче шилчип турган кылыр тургил болза, ам станцияда башкарылганың төп пультузу бар. Ынчангаш космонавтылар ол пульт артындан чаңгыс аны алзоп наш дуржулга-шинчиледдерни башкарып болур.

Оон ажыгда космос бажыңында чурттаалга өрээли бар. Космос станцияларында чурттаарынга таарымчалыг байдалдар тургустунган болгай. Оон мурнундагы «Салюттарилиг» орбита бажыңының «хүнү, агазы, суу» чурттаарынга таарышканын космонавтылар демдеглээн. Кандыг-даа хүндүлээчел бажыңда дег өрээлдиң ортузунда чемненир стол бар. Стол дүрте мында кухнияны (чем чылдыкчыларын) болгаш аъш-чем шыгжамырын лапкырлаштырган тускай комбайн-дыр.

База бир комбайн (бо сөс космонавтылар дылында алзоп пептерецгей) космонавтыларның күзелин ёзуглаар болдуунуң шыгжамырларындан пейлажтыг чуруктарны, шыйгыларны үштүп экелгеш экранга көргүзүптер, музыкалыг лентаны дыңнадырыптар улуг эвес система болур.

Оон мурнундагы экспедицияларга деңгээ чок байдалдарга күженишкиннериниң физиологтуг шинчилелдери болгаш тренировкалар арттырер күш хемчээкчи чадаг-терге эки ажыктыг болгай. Бо таварылгада эмчилер оны айыгладаан. Ам чадаг-терге эдегилерни быжыглап тургаш савайда масса хемчээкчизин — космос деңгилерин быжыглаан. Космоска ужудуушкунпарның бир таарымча чок салдарларының бирээзи космонавтылардың деңгээнинің эвээжээри. Ынчангаш эмчилер ол болуушкунуун кажан кайы хире чорун турарының мынаптыг графигин тургузарыга сонуургалдыг.

«Салют-5»-тиң бортунга ажылдарның программазында хөй-хөй дуржулга, шинчиледдерни эрттирери көрдүнгеп. «Салют-5»-те боттарының чыгыларын академиктиг болгаш эртем-шинчилел институттары берген. Технологтуг болгаш инженер онзагай дуржулгалар, геологтуг, черниң хевир-тургузуг база бомбурзектин булут-биле шыптынганының талазы-биле хөй хайгааралдар көрдүнгеп. Ужудуушкунуун техниктиг, астрофизиктиг, эмчи-биологтуг программалары хөлчок сырый. Олар станцияның кижи чок ужудуушкунунда-ла эгелээп.

Экипаж станциядан илеткел-дамчыдылгаларны эгелей берген: «Салютту» башкарар пультулар, ажылдаарынга, чурттаарынга херектиг системалар шуптузу хынаттынган, космонавтылар орбита стадионуун шеңээн — шылгадалдан баштайгы сергээшкинин алган. Машинзар оруктуган тергиин эки ажылдап турар. Ындыг-даа болза, Борис Волыновтуң дамчытканы-биле адырга, космонавтыларның шимчээшкиннери черге тренировкаларындан элээп дүрген.

— Ол дээрге, бистиң ажоок далажып турарывыста, мурнувуста ажыл эңдерик болгай—деп, Виталий Жолобов дамчыткан.

Ол космос почтазының баштайгы медээзи. А ужудуушкунда космонавтыларже Монреальдан ССРЭ-ниң олимпийжи шилиндек командалыдан байырлыг телеграммазы чорткан. «Бистиң олимпийчилеривисти чедишкиннер бүргезиң» деп космонавтылар черже дамчыткан.

Ужудуушкун башкарар топ.

Н. ЖЕЛЕЗНОВ,
СЭТА-ның тускай корр.

делегей бо хүннерде

НИИТИ-КҮШ-БИЛЕ

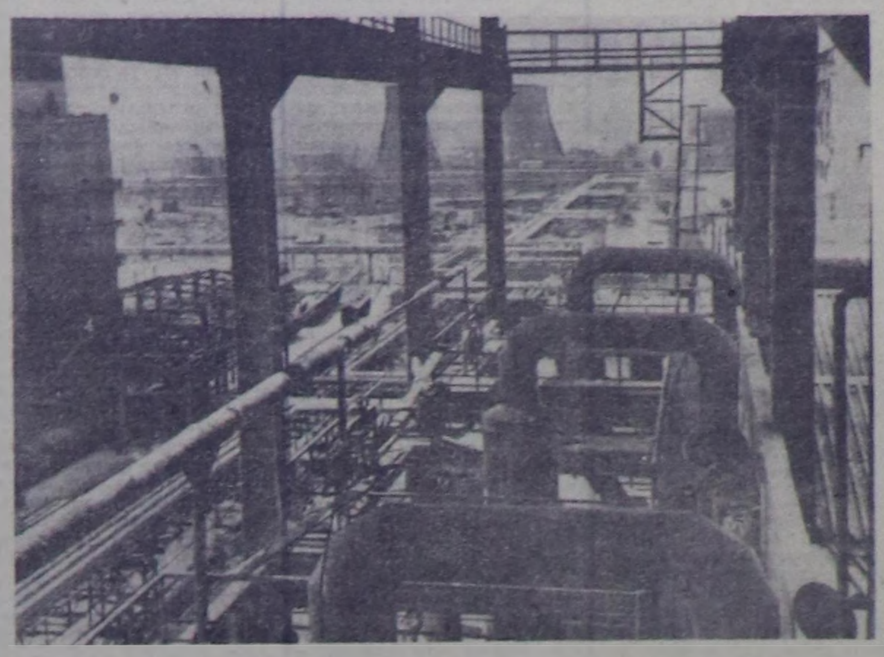

Болгэриядa эң-не улуг Девиниың үлетпур комплексизин социалистиг чурттарның — Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң немиттүннериниң нияти күженишкини-биле тутткан. Оон составында нальцийлиг соданың (чурунта), минералдыг чемишчидилгелериниң, цементиниң заводтары ышкаш, ындыг улуг будуруулге черлери киргем.

Будуруп үндүрген продукциязының хөй кезиин акы-дуума чурттарже үндүр соертуп турар.

(СЭТА).

АЙЫЛ ЧОК ЧОРУК ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Тускай догуннаан Уганда күрүнеңи дээвискээрниче Израильдиң дээрбечи ёзу-биле халдаашыныңың дугайында айтырыгны чугаалажып көөрүп КНО-нуң Айыл чок чорук Чөвүлелинде уламчылаан. Тель-Авивтиң күрүне талазы-биле террорисчи чорууп шинчызы-биле буруу шапкан хөй кезиниң саналдырыгга удурланыштыр. Барыын чүктүң, чүүүн-даа мурнунда Каттышкан Штаттарның төлөөлекчилери чөвүлелиниң кичээнгейин чугаалажып турар айтырыгдан оскээр алгаш бааргы орайлажып, ол айтырыгны чугаалажып турар чүүлге дорт хамаарышпас шинги шынарлыг чугаалажышкыннар-биле солуурун орайлашкыннар. Чоокку Чөвүчүкте болуушкуннарның болгаш Уганда халдаашкынның коргускени-биле адырга, ындыг политика Тель-Авивтиң чагырыкчыларын удам-на чаа агрессия үүлгедиглерни кылырынче күүлүп турар.

Од үзүүр-утка чок турушка согулуу Бенниниң, Танзаниянның болгаш Ливиниң делегацияларының саналдаан резолюциязының толгулелинде берген. Уганда же Израильдиң халдаашы ол чуртту туска догуннаан чорууп болгаш деңгээ харлыг Надаль Шантур деп араб оолду өлүрген, 30 кижи балыглаттынган.

Набаусна израиль эрге-чагыргаларының үүлгединге удур хөй-ниитиниң калбак удурланыышкынындан корткаш, хоорайже кирер өрүкту шуптузун шеригнери-биле эмелеңчилер дуглап алганнар.

ЧУРУКТА: Набаустуң кудумчуларында израиль шеригнер.

ПА—СЭТА-ның фотозу.

АКШ-ТЫҢ ДЕМОКРАТТЫГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ СЪЕЗДИЗИ

НЬЮ-ЙОРК (СЭТА-ның корреспондентизи). Мында «Мэдисон Сквер-гарден» деп спорт залынга АКШ-тың демократтыг партиязының национал съездизи бодуунуң ажылын эгелээн. Съездиниң хүн айтырыында ноябрь 2-де болур соңгулдаларга АКШ-тың президентизиниң болгаш оралакчы президентизиниң албан дужаалынга кандидаттарны депшидери болгаш партияның соңгулда муриунуң программазын бадылаары киргем.

Съездиге бадылаар эргелиг 3008 делегаттарны соңгаан. Оларның хөй кезии улуг капиталдың эрге-ажыктарын камгалаан. Съездиниң киржикчилериниң 75 хуузунуң чылда орулгазы 18000 доллар ажыг. Делегаттарның хөй кезии ак кептиглер (85 хуузу). Мурнуку съездиге негдеп 15 хуу турганындан ая 10,6 хуузу чедер, а сорагденнер 1972 чылда 38 хуу турганындан 34,3 хуузга чедир кызырылган.

Съездиниң делегаттарынга байыр чедирип тура, Нью-Йорк штаттың губернатору Кэри болгаш Нью-Йорк хоорайның чагыргазының даргазы Бим «америк демократия» деп чүвениң аажок мактап турганнар. Ынчалза-даа оларның чугаазындан съездиниң хүн айтырыгының бүгү принципиалдыг айтырыглары шиитпирлеттинге бергени илереэн. «Картер ужаш — АКШ-тың келир президентизи» деп ыңдыг лозунгиле съезд эртип турар. Джорджия штаттың мурнунда губернатору чораан Дж. Картер съезд ажыттынарының мурнунда бир ай ортунгаар-ла 1505 делегаттар оон болу ужаш бадылаар кылдыр чедип алган турган болгаш оон-биле бодунуң кандидатуразын президентиниң албан-дужаалыйга депшидерин бадылаашкынының курунда-ла чедип алган.

Партияның соңгулда мурнунуң программазы шагда-за белеп. «Од программаның илгалын турар талазы болза, мурнукулары ышкаш, ында бижээн чүүлдерниң тумаинналчаа болур» деп «Ньюсуик» журнал бижээн. Од журналдың бодалы-биле алырга, чурттуң эң чугула айтырыгларын шиитпирларининиң арга-ларын ында айтпаан.

Иордан хемниң Барыын зрминде израиль эмеленчи эрге-чагыргаларга удур араб чурттакчы чонунуң чаа нуштуг хөделимишкиннери болган.

Набаусна израиль эрге-чагыргаларының үүлгединге удур хөй-ниитиниң калбак удурланыышкынындан корткаш, хоорайже кирер өрүкту шуптузун шеригнери-биле эмеленчилер дуглап алганнар.

ЧУРУКТА: Набаустуң кудумчуларында израиль шеригнер.

ПА—СЭТА-ның фотозу.

ХОСТАЛГАНЫҢ ОЮН ДЕМДЕГЛЭЭН

САН-ТОМЕ. (СЭТА-ның корреспондентизи). Сан-Томе болгаш Принсипи Демократтыг Республиканың улузу бодуунуң национал байырлалын — хамаарышпас чорукту чарлаанының бир чыл болган оюн демдеглеп эрттиргеп. Оон-биле холбаштыр Сан-Томеге шериг парады болгаш наймыслалдың чурттакчы чонунуң массалыг митингизи болган. Аңаа президент Мануэл Пинто да Коста чүве чугаалаан.

Гвиней мугулдурунда турар Сан-Томе болгаш Принсипи ортулуктар беш чүе чылдарның иштинде португал терилделдиң соонда, эрткен чылдың июль 12-де хамаарышпас чорукту чедип алган. Африка даптаң эң аныяк күрүнелериниң бирезинге колониализм аар-бергеге үүрегин: херек кырында үлетпүрүүн барык чогун, чаңгыс культуралыг кодээ ажыл-агыйны арттырып каан.

Эрге-чагырга келгенинии соонда Сан-Томе болгаш Принсипи ортулуктары хостаары дээш шимчээшкин хөөр башкарыкчы партия болгаш республиканың чаңа социал-экономиктиг чаартылаарының программазын ажылдан кылган. Аграр реформазын боттандырып эгелей берген, мурнунда португал чер эзелекчилериниң холуунга турган улуг плантасиларны шуптузун национализастаан. Оларның орунга күш-ажылды коллективтиг үндезинге организастаан тургускан ажыл-агыйларны чоорту тургузуг эгелээн. Сан-Томе болгаш Принсипиниң национал банкызын тургускан, чыргылышкынны болгаш калык каңгалалын хөгжүдүрүнге хемчегдерни ап чорутпаан.

Делегейге Сан-Томе болгаш Принсипи Демократтыг Республика боттуг нейтралитеттин политиказын чорудуп келген. Колониализминиң болгаш расизминиң дараалыныян Африканы эркулу-биле хостаар дээш демиселди ол идепкейлии-биле деткээн. Делегейниң хөй чурттары-биле, оон иштинде Совет Эвилели-биле кайырадыг харылзаалары республика тургузуп алган.

Б. ПИЛЬНИКОВ.

АГРЕССОРГА ДУЗАЛАП ТУРАР

РИМ. (СЭТА). Ында оюн турар медээлер ёзугаар алыр-га, Израильге еврей агентилели дээр түүлдүң конгрезиниң хуралы Иерусалимиде боон эгелей берген. Израильдың чаңгыс талазыг чараазы «найысталывче» бүгү делегейден сионизм организациялар-ның баштыннары чыгып келгеннер. Агентилелдиң чартык миллиард доллар четкен ол улуг бюджединг озар чугаалажып көөрлер. Ол агентилел Тель-Авив-биле сырый кады ажылдажып, ийнзы-бүрү чурттардан еврей националдыг хамаатыларны киргеринин, ол ышкаш оларны чурттуп девискээринге чурттадырының айтырыгларын чугаалажыр.

Колдуунда-ла барыын талазы чурттардан келген сионизм чакчы байлар израиль башкарыкчы балукке оон-не бергеүезинде база катаң дузалажы бергеннер. Тель-Авивтиң хөй шериг чарыгдалдары израиль экономиканы кошкадыпкан. Бо чылдың төнчүүнүге чедир даштыкы өре 9 млрд. доллардың чедер. Барыын чүктүң чаазы берикчилериниге чаазы талазы-биле хуу төлээринге чыл бүрүде-ле 450 миллион доллар үүнүп келген. Төлевир балансызының чедишпезиниң талазы-биле (4 млрд. доллар) Израиль делегейде бирги черни эзелээр.

Тургустуунуң келген кризистиг байдалдарда еврей агентилелдиң сан-хөө талазы-биле кириглээзи Тель-Авивтиң башкарыкчы болуктериниге чугула деткинче, израиль дабыңзырактарга дорт дузалачы болур. Оларны Рабининиң чаваа, чуртту улам милитаризастаарынга акша-хөреңги хостаи айырынга ажыглаар. Еврей агентилелдиң удуртукчулары Израильче кижилериниң көкүн киреринге күштелдиреринге идигни бээр деп шиитпирлээнер. Соолгу чылдарда ол күштүү-биле кызырыпп эгелээн.

Чижээлээрге, бо чылдың баштайгы чартыында ында-бүрү чурттардан үшеп 6 муң еврей националдыг кижилерниң 50 ажыг хуузу Израильче эвес, а АКШ-че болгаш барыын Европаның чурттарынче чорутканнар. Ооя-биле чергелештир израиль дайынзырактарга кижилер талазы-биле чаа немелде база херек. Ону шериг авантюраларын боттандырарынга-даа. эжелеп алган араб черлерин быжыглап каттыштырарынга-даа ажыглаар.

БАЙДАЛ ЧИДИГЛЕНГЕН

БЕЙРУТ. (СЭТА). СЭТА-ның корреспондентизи А. Уразовтуң Ливандан дыңнатканы болза: бо чуртта байдал соолгу хүннерде катаң чидиглеңгеп. Бот-боттарынга удурланышкак күштер Бейрут хоорайда болгаш оон чоок-кавызы черлерде тулчуушкуннарны үргүлчүдеп турар. Чурттуң чөөн талазынга Алей, Кахале районнарының даглыг черлериниде болгаш Кура округда тулчуушкун соксавайн турар. Национал-патриоттуг күштерниң контрольдап турары Бейрут хоорайның барыын квартилдарын артиллерия болгаш минометтар-биле соксаал чок бооладп турар. Ол квартилдарның чурттакчылары үргүлчү чер иштинде камгалалдыг черлерге олурар ужурга таварышкан. Маңаа дерт хонук улаштыр электри чырыы кыппаан, ижер суг чедишпейн турар. Аъш-чем болгаш эм аймаа база-ла чедишпестей берген.

Палестинаның информация агентилелиниң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, Сирияның шериглери палестин дескеннериниң Аль-Баредже, Сайдада лагерьлерин соксаал чок бооладп турар.

Политиктиг аренада соолгу хүннерде онза оскерилге болбаан. «Национал блок» партиянның баштыны Р. Эддеге удуртқан христиан болгаш мусульман болуктер чаа «Национал эвилелдиң фронтуун» тургузар деп турарының дугайын чарлаан. Ол фронт Ливанның бир эптиг чоруун камгалаар, даштыкы шеригнерни чурт иштинден үндүрер, ливан-палестин харылзааны тааржыштырар сорулгалыг болур.

Азия, Африка чурттары-биле эң-сеткил каттыштырылганының Совет комитединиң дайынның одун болгаш хан тегүүшкүнүн доп-дорлан соксаар дугайында кыйгырыкын Ливанның демократтыг хөй-ниитизи изии-биле деткип, байыр чедирип турар. Ливанда берге байдалды бо чуруттун чону кандыг-даа даштыкы холгаарлаашкын чокка боттары шиитпирлээр ужурлуг. Бо айтырыгны маңаа сонуургалдыг талалар Ливанның будун, хамаарышпас, бот тускайлаң чорууп барымдаалап шиитпирлээр ужурлуг деп демократтыг күштер самап турар. Бо медегелдиң хоолгазын бүрүнү-биле Палестинаның информация агентилелинге дамчыдып берген.

Палестинаны хостаар организациянның политиктиг килдининиң удуртукчузу Ф. Аль-Кудуми «Совет комитединиң кылган медегелги Ливанның национал патриоттуг күштерин ССРЭ-ниң талазындан долгузубиле деткип турарының хереңизин-дирэ деп онзалап айтпаан.

Турция

Тайылбыр булуңу

Турция Республика—Совет Эвилелиниң мурнуу чүгүнде божазы болур. Бодунуң географтыг байдалының талазы-биле азиат (Анатолия) болгаш европей (Чөөн Франция) деп кезектерге чарлып чыдар. Шилу—780,6 муң дөрбелчин километр. Турцияны Кара, Эгей болгаш Чер Ортузу далайларның суу чүй шаап чыдар.

Чурттакчы чону—40,2 миллион кижи. Чурттакчы чонунуң сан талазы-биле Турция Чөөкү болгаш Ортаакы Чөөн чүк чурттарының аразында бир дугаар черни эзлеп турар. Национал составының 90 хуузу туркгар, артканнары—курдылар, араптар, армаиннар, грекчер болгаш өске-даа национал-дарның төлөөлекчилери бар. Чурттакчы чонунуң 60 хуузу кадазде чурттап турар. Чонунуң 20 хуузу ажылчын ангы болуп турар.

Турция—парламентилиг республика. Бүрүнеиниң баштыны—президент. Президент парламент кежигүннериниң иштинден 7 чылда соңгудар, ол дагын соңгутпас. Хөөйлу-дурум үилүрер дээш органы база Турцияның Улуг национал хуралы (парламент) болур. Ол ийи палатадан—Национал палатадан болгаш Республика сенациядан тургустунар. Күүсекчи эрге-чагырга президентиге болгаш Министрлер чөвүлелиниге хамаарыжыр, премьер-министрни президент төмүйлаар.

Турция—аграр-индустриалдыг чурт. Бармын чүктүң капиталистиг чурттарын шыва алган экономиктиг кризис болгажок, 1975 чылда Турцияның үлетпүр будуруушкуну 9 хуу ковудаан. Агаар-бойдустуң тадырымчалыг байдалының ачызында көдээ ажыл-агыйга база ыңдыг немелде чедип алдынган. Ынчалзажок Турцияның экономиказында улуг бергелер ам-даа бар. Ажыл чок кижилерниң саны доктаамал өзүп турар. Оларның саны ам барык 2 миллон четкен. 1,2 миллион ажыг туктар даштыкыже ажыл дилеп кыже бергеп. Турцияда башкылар, эмчилер чедишпес. Ажыл соксавыр шимчээшкин чуртта соксавайн турар.

«Национал фронт» дээр чагырыкчы коалициянның үндезинии чөптүг чорук партиязы болур. Ол 1961 чылда үндезилеттинии туруустунган. Ук партия салыгга болгаш үлетпүрде улуг буржуазиниң, банкы капиталының эргеажыктарын камгалап турар.

Диизи-бүрү үзел-бодалдыг оон-даа өске партилар чуртта бар.

Турцияның Коммунистиг партиязы 1920 чылда туругустунган. 1923 чылдан эгелээш ук партия чажыт байдалда ажылдап турар. Ол партия улуг буржуазиниң болгаш помещиктерниң эрге-чагыргазын дужурлаи дээш, Турцияга сопиализмни тургузары дээш туржуп турар. Ол дугайын программазында айтып бижип алган. Турцияга дешпилгелиг демократтыг тургузуглуну туругускаш, демократтыг, антиимпериалистиг болгаш антифеодалдыг чаартылгаларны чорударын чоокку үеде сорулгазы кылдыр ол партия савап турар. Ажылчын зигиның удуртулгазы-биле чамгыс ааи демократтыг фронтуга кедээнин ажылчы чонларын, дешпилгелиг интеллигенциянын болгаш аныяктарның калбак кезектерин каттыштырып турган, ол сорулганы чедип ап болур даарзии Турцияның Коммунистиг партиязы бодунуң практиктиг ажыл-чорудулгазынга барымдаалап коруп турар.

Турция—НАТО болгаш СЕНТО блоктарының кежигүнү. Чуруттуң девискээринде НАТО-нуң болгаш АКШ-тың шериг базаалары бар.

Соолгу үеде совет-турк харылзаалар аңаа ажыглаан. Ийи чурттуң аразында экономиктиг харылзаалар идепкейлиг хөгжүп турар. 1967 чылда чарган дугуржулга ёзугаар ССРЭ-ниң дузазы-биле Турцияда чамдык улуг үлетпүр будуруулгелерни тутнан болгаш тулуп турар. 1975 чылдың июльда ССРЭ биле Турцияның аразында экономиктиг болгаш техниктиг кажы ажылдажылга дугайында чаа дугуржулгага ат салдынган. Оз ышкаш культура, эртем болгаш өске-даа адырлар талазы-биле харылзаалар калбарып турар.

И. КУРАНОВ.
(«Агитатор» доп сатнуулдеи).

КҮЗЕЛДИҢ ОРУУ-БИЛЕ

Коп-Сөөк сумузунуң Сарыг-Хая тайгазының мээстерин дургаар кыштап турган аалдарының араттарынга тыва бижик өөредилгези эгелеп турда. Комбу таптыг-да тос харлаан. Дагбы-Чанзан ашак бир-де хүн кичээле келирде, бажының дүгүн чаа-ла дөңгүрертир шокар-шокар кыргып каан, дозургай кара чараш карактарлыг, ширгедек дурт сынныг, алгы чүвүргүг, аскын чинге баглар-биле дазып алган чымчак идиктерлиг, ошку кежи хөректээштиг, бир халбаңы чок берткүг оол эдертип келгеш, бижик башкызы Даваага чугаалаан:

— Бижикке өөренир кижи мен дээш ырыңай хоржок, чүгле улуг улус өөренир чүве-дир деп-даа чадаштым. Ыглап-сыктап турган эдерни келгени бо-дур, канчаар кижи боор мен, башкы?

— Ам канчаар, веэш база чоокта чорта берген болгай. Ачызы чокта огге-даа одуруп чадап тур ыйнаан бо. Сагыш-сеткилин чардыктырып, шаа-биле өөренир ыйнаан—дээш, башкы от иштин долгандыр орган улустуг-болар үүг дээр «вес дээш ышкаш эргилдир көрген.

— Өөренири харын.

— Черле ынчап чаа бижикке элыык-эскенни база дорт-даан өөредип кирер болза эки-дир.

— Мурнай үнген кулактыг соңгай ыйыс эртер дилир болгай, бистерни ажып үнде хонгүү моонар, ашактар!—деп, мурнунда Коп-Сөөк хураанче шавылап турган Шожуунчап ашак хоорээре

улус каттыржы берген.

Ол хүнден эгелээш Комбу бижикке болгүмүүн дыңнакчыл апарган. Бижик өөредилгезинниң кичээли аал санай эртер турган. Кызыл өөренирдир, боларга черле аштырбастыр деп Комбу шиитпирлеп алган. Кичээл кайы-даа аалга болур дээш болза, хүнелиинин, чүве бижирир калбак-ыяжын чүктеп алган хамыкты мурнай чеде боор. Удаткан чок өөредилгеге сумдулуг түүкүүдүүн коргүзүп эгелээн.

Часкы хар чыдыраш, аалдар кыштагларындан көжерингге белеткиниң турар үеде бижик болгүмүг өөредилгезин дооскан. Бичии Комбу солуну момчуп, чагаалы бижиптер, саннын дөрт аргазы-биле бодаптар чыдыр өөренип алган.

Ол чайын сумунуң арево үүрүнүң даалгазы-биле Сайлыг-Хем, Дыттыг-Хем, Сарыг-Каът, Тура мичаар чайлаглаан аалдарның аныяк-өскенинге бижик өөредип чайлаан...

Коп-Сөөк сумузунуң мурнундан өөренип чоруткаш, 1941 чылдың күзүнүде Комбу Дагбы-Чанзавович Хертек Кызылдың каттышкан школаның дөрт чыл хуусаалыг башкы техникумун чедиишкинниг дооскаш, «Эге чада школазының башкызы» деп каан алдын бижиктерлиг шынаылгадыг өскен төрөөн Бай-Тайгазынга хап келген. Колхозтуң директориязын, Культура бажыңын тудуп турар № 586 КИК-ның удуртукчуларын бодайтырыг та чүге дуузүретпейн турар чүве ыйнаан. Культура бажыңын ажыглалга киирер планныг хуусаалары шагда эрткен, тудуг ам дөрт чыл уламчылап турар. Солун дамчыштыр кажан доозар силер деп айтырза шимчээр даргалар ирги бе?

Азы Саян-Шушенск ГЭС, ретранслятор, чугай-даш комбинадының тудуглары доозугуже ангеа-ангаа берген амда үш-дөрт чыл турарынгги бе?

Д. МОНГУШ.

ЧӨЛБЕН КӨРҮНЧҮК

ҮШ ЧЫЛ, ДӨРТ ЧЫЛ...

Саян — Шушенск ГЭС-тиң кылымаа далайы Хайыракан даанның бажырына чалгый бөөр. Ону бистиң чүртүвүстүң өндүр улуг планнарында айыткандаа, түптүнгүр ажыл-ишчи холдар ону хонук-хуусаалында бүдүрүп-дээ шыдаар. Улуг-Хемниң үзүү-кыдыын хараан сүрүг Хайыраканның өгөөртинмес чугай-даш үүжезин чон база удыыс ажыглай бөөр. Хайыракан кырынга турар телеретранслятор суургазы Кызылдан дамчыдылгаларга бырын районнарже орукту ажыдар.

А бистиң Хайыракан суур база-ла хөгжүп, чаартыныр кел чыдыр. Чаагайжыды тутунган бажыннар чылдыр чылче немежип, суурнуң каас-чараш аян-шинчизин сагыштыр өөртүп көөр.

Суурнуң улуг, биче чүртаакчыларының четтикпейн маңаанын Культура бажыңының тудуу бар. Ында кино көөр, таницылар, спорчу залдар, номчулга залдыг библиотека, уран чүүл болгүмнеринге ярослер турар. Ээп дынналаш кижи өөрүүр, магалдар.

Чаа Культура бажыны 1975 чылдың май 1-де ажыглалга киирер дергге, дыка-ла өөрүп турган бис. Оон сентябрь, октябрьда дээрге база-ла идегел өскүнмейн чаа дыштанылга

Мени кый деп хандыкшытты

В. МАСС.

Улус чонум! Силерни мен
каацкаштым,
Узун оруум шөйүп орайн.
Чүгледиинген поэзиимниң
утка уг-шин
Чүгле харын ында чүве.
Авазы! (Кадайымны ынча
дээр мен)
Амыра даан! Ыглавас сен!

Айга четкеш, оок кур-кур
черлерни мен
Аңдазын чок, шүлүк-биле
Аңдаргаштың тараа
тарыйын.
Октаргай дөө мени кый
деп хандыкшытты.
Омак-сеңгээм дендей берди.
Улус чонум! Чиик чыгаан
силерге бөйн.
Луноходту бодум аптайн!

К. ТУЛУШ очулдурган.

Бызаа дезипкен

Афандының кажаанындан бызаа үне халаап, дезип чыдай болгам. Ээп оны сүрүп, канцаап-даа четпээн. Кылыы ажок хайынган чаның келгеш, ыяш сегирни алгаш, кажаада шөлээн турган инекти уддай-ла берген.

— Канчап бардың, Афанди? Ында турган инекти эттээн дерээн чүл?— деп, кадайы инекти көөрген, болушкан.

— Канчап деп чүүл, авазы черле толун бүгү-ле чүвеге өөредип каарбаан болза, ол чайын дезип ыяш боорул — деп, Афанди харылаан.

ОЛИМПИЙ ОДУ

Олимпий оюннарының чүрү эрте-бүрүнү Олимпиага чедчыл дүүлгар хүн дерелинге кыымыскан олимпий оду XXI Олимпий оюнлары эртер Монреаль хоорайже узаткан. Ийи хүн бүргүзүндө 520 спортчу (бирээзи-ле бир кы эртер) үх оттуу Грецияның майнеглелары — Афиналерге экээр. Оон улаштыр самолёт, суз оруу-биле Монреальга чеде бээр.

Грецияның трагедия артизи Мария Масколиу үх оттуу кыысырынга кол ярольдуг ойнаан.

«...Делегейниң янзы-бүрү улустарының арагында шынчы, чаагай чоруктуг жаргылдаазын бо от чырыдар» деп Мария Масколиу чугаазын дооскан.

Олимпий оду орукка чорук турда, янзы-бүрү чүрттүүмнүң спортчулары Монреальда чеде берген, маргылдаалгага белеткелөп чоруйдуп турар.

(СЭТА-ның хөрр.).

Сахалинде Холмск хөөрайның хөй-хөй школачылары «Сугшу» дээр ЭСН-ниң уругдар школазында парустуг спортка өөренип турарлар.

ЧУРУКТА: Холмскиниң аныяк яхтсменнериниң кичээлдеп турары.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ЭМ ОЪТТАРЫ ЧЫҢАР

Эргим уруглар! Силер онзагай крайда чүртеп турар силер. Бистиң республиканың девискээринде шыргай эзимнер, делгем ховулар, бедик даглар, хемнер уннары, хады, пештүг аргалар-даа бар. Силер ол черлерге чайгы дыштанылганар үезинде походтарга, экскурсияларга чоруп чораш, хөй санныг янзы-бүрү чечектерни, оът-сигеннерни, чадаң мыштарны көрүп болур силер. Олар бистиң черивисти чүгле каастап турар эвес, харын база кижилерниң калыкшылынга солуттуунмас эм үнүштер боюп турар. Орук чечээ, ыт кады, артыш-шаанак, агы-кангы, улуг-оът, шенне, кара-ай, хадың мочургазы дээш кандыкшыдыг эм үнүштер чок дээр.

Эргим уруглар! Эчилериниң ол солуттуунмас дузалакчыларын эм үнүштерни чыырынга эм идепкейлиг киржиннер! Ол болза силерниң кижилерниң кадыы дээш турдуп турар Төрээн чуртунарының мурнунга улуг үүле херээнер болур.

Эм үнүштерни чыырда баштай ол үнүштерни еске үнүштер-биле салчаштырбайн, эки талын билирги чүгүлә, оон башка чамдык үнүштер кижиниң кадызынга харын-даа хоралыг боюп болур.

Эм оъттарны чыдын кайы үезинде, канчаар чыырыкын, ону канчаар ажаап алырының талазы-биле аптека ажылдакчылары силерге аргалөмени кадып, консультацияны берип болур.

Эм оъттарның чер кырынга туруп турар кезээн аас хүннерде, шөлүн кургай бергенде, а чечектерни үнүштериниң чечектелиишкини төнген соонда, бүргүдерни доңу чокка, сигеп аймаан база-ла чечектелиишкин үезинде чыыр. Үнүштериниң чер адаанга кезектери күүгү үнүштериниң бүргүдери саргарып эгелей бергенде чыыр. Үнүштериниң дазыларын шын кургадыр, оларны сий тударга эгаа бербес, дазыртказйндыр сыныл турар кыдыыр кургадыры чугула.

Эм үнүштерни кургадыры оларны белеткеп алырының чугула кежээ. Бир эвес шын эвес кургадыр болза, ол үнүштүн эм будүмелдери авээжеп, харын-даа шуут чидип болур. Үнүштү чыып алганының соонда ийи шактан артпейн кургадып эгелээр. Кургадып каан үнүштерни алээп болгашла аңдара салып, салгынга каксып турар.

Бүрүнге дужаган эм үнүштерниң төлевирин доктаатткан өртээ бөөтаар аптека эргелелдери төлевирни чоруудар.

Тыва АССР-ниң аптека эргелеи школачыларны эм үнүштерни чыырынга идепкейлиг киржиринче кыйгырып тур!

В. КАЛЕДИНА,
республиканың аптека эргелелиниң информация кылдызының эргелекчизи.

МЕДЭЭЛЕР

УБСА-НУРЖЕ ААЛДААШКЫН

Июньдуң 30-дан 27-ге чедир Тыва АССР-ниң культуразының болгаш ураң чүүдүүн хүнүвеги Моол Арат Республиказының Убса-Нур аймаазының чурттакчылыг суургазынга болуп эртер. Ында Тываның чамдык чурукчулары, композиторлары, чогаалчылары болган «Саян» ансамбливиниң киржикчилерге боттарының ураң талантызын моол оңшүктөрге бараалгадырлар. Оң ышкаш чурукчулар чогаадыкчы ажылдарының дедиглеглерин сонуургадыр.

ЧАА НОМНАР НЕМЕЖИП ТУРАР

Кызылдың А. С. Пушкин аттыг библиотеказының ном фондузу чыл келген тудум-на ковүдеп турар. Совет Эвилелиниң аңгы-аңгы хоорайларындан чаа номнар ында кээп турар. Бо чылдың бирги кварталында 4361, ийиги кварталында — 5167 чаа номнар—шупту наттышкаш 9528 ном библиотекага киргеп.

Кээп турар номнарның темазы аңгы-аңгы: хөй-ниитилелгетиг, медицина, кодаа ажыл-агнаар адырларының талазы-биле болгаш оон-даа өске.

СОЛУН БУЛУҢЧУГАШ

Тываның Алдан-Маадыр аттыг чурт шинчилел музейиниң аалдарының бараалинде Тыва Арат Республиканың кожуун, сумуларынга тыва бижикти өөренип эгелээнниниң баштайгы чылдарын көргүзүп турар чүскай булуңчугашты организастаан. Ында төвүт, моол, тыва бижиктерни өөренип турганының үезинде хереглеп турган өөредилге херекселдерин, 1930 чылда Кызылга тыва бижик өөренир болгуните кичээл өртүп турда тыртыргган чурук бар. 1930—1931 чылдарда Барыын-Хемчик кожуунунга Бак-Көк дээр кижи эргелекчилеп турган башкайгы школаның көргүскенин солуп.

Ол-ла булуңчугаштан 1930 чылда Кызылга тыва школага башкылап турган болук башкызырны болгаш оларның ишти-

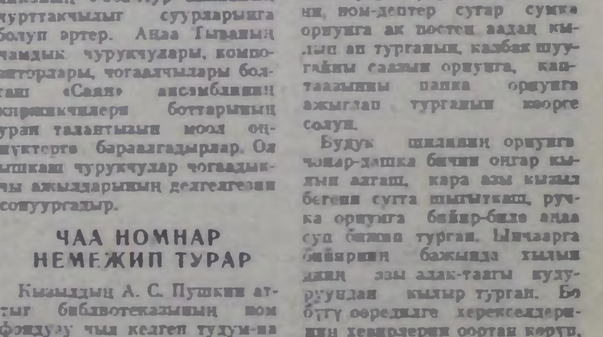

тинден К. Лама-Сүрүң, О. Аңгый, О. Хойлакаа олардың чүрүүн, 1934, 1936, 1937 чылдарда латын үжүктер-биле парлаттынган номнарны, журналдарны, үжүгледдерни сонуургап көрүп болур. Оң ышкаш будук орунуга кара бегеени, ном-дептер сугар сумка орунуга ак постен аадап кылып ап турганын, калбак шуугайны салыыр орунуга, каптаазынны панка орунуга ажыглап турганын көөрге солуп.

Будук шилиниң орунуга чонар-дашка бичии онгар кызын алгаш, кара азы кызыл бегеени сугга шыгыткан, ручка орунуга байыр-биле аңаа суп бижип турган. Шинчаарга бийирин бажында хызын дээш эзы алак-таагы кудуруундан кылыр турган. Бо бүгү өөредилге херекселдериниң хевирлерин оортан көрүп, билип ап болур.

ИНВАЛИДТЕРГЕ ДУЗАЛАМЧЫ

Тыва АССР-ниң Социал-хандырыга министерствозунуң чагыыр бөөтаар Ада-чурт дайынының, күш-ажыдың интазидтеринге болгаш ынзы-бүрү хоочураан аарыглардан аскылдаар шынар-денгелин шыпкыганнарга хуузунда ажыглаарынга өчү-дуза кылыр чыл санында техника мээн турар.

1976 чылда үстүнде аалаывыс инвалидтерге техниканың «Запорожец», «Мотоколяска», «Креслоколяска», «Велоколяска» дээш ышкаш хевирлерин халаска тыпсын бергеи ийинге азы чингеткен өртек-биле садыш тараткан.

Бо чылдың эгезинден бээр бистиң республика Социал-хандырыга министерствозунуң шугуму-биле 68 «Запорожец», үш янзы маркалыг коляскалар келген. Оларның иштиннен 31 «Запорожецти», 12 колясказарны чогуур документ бөөтаар инвалидтерге халаска берген.

Бо болза партия болгаш чазактың чонтуң бадыкшылыгына тавырымчалыг байдалдарны тургузар дээш сагыш салып турарының база бир тодаргай херечилээ-дир.

А. ДЫРТЫП-ООЛ.

Телевидение

ИЮЛЬ 15-ТЕ

МОСКВАДАН

8.00—«Частың он чеди шинчизи». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 10-гу серияны.
9.10—«Улустуң уран чогаадылгазы». Теледончуулал. Өнүүт.
9.50—10.00—Чаңсар.
10.00—«Шыдырга школазы». Чайгы цикл. 3-кү дамчыдыкка. Өнүүт.
10.30—«Музыка чагыы». Галина Калинина ыраавр. Өнүүт.
11.00—Медээлер.
11.10—«Маадырлыг чоруктуң» көжер почтазы». Дамчыдылганы Совет Эвилелиниң Маадыры чогаалчы В. В. Карпов эртиирер.
11.40—«Орленок» телестудиязының аныяк корреспонденттериниң Совет Эвилелиниң Маадыры ише-адмирал Г. И. Шедрин-биле ужуражыышкыны. Өнүүт.
12.15—Уругларга фильм. «Хооремнекейлер». Уран-чечен өнүүт фильм.
13.20—«Бистиң садыыбыс». Өнүүт.
13.50—«Спортлото» тиражы. Өнүүт.
14.00—«Частың он чеди шинчизи». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 16-гу серияны.
15.10—«Чоңшуң уран чогаадылгазы». Теледончуулал. Өнүүт.
15.50—«Эртем—бөгүн». Өнүүт.
16.20—18.30—Чаңсар.
16.30—«Музыка чагыы».» Галина Калинина ыраавр. Өнүүт.
17.00—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—«Улуг аал дугайында сактыышкыны». Телефильм.
18.45—Телемедээлер.
19.00—«СӨПі-ниң XXV съездиниң шиитпирлерин—амыдыралга». Дамчыдылга.
19.45—«Күскү Юргаа». Документалдыг фильм.
19.55—«Теле-чараш-чечениң» почтазы». Дамчыдылга.
20.10—Телемедээлер.
20.20—Чарлаалар.

МОСКВАДАН

20.25—«Частың он чеди шинчизи». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 10-гу серияны.
21.35—«Вахшта улуг тудуг». Өнүүт телеочерк.
22.05—«Чалыы назын келгендер». ССРЭ-ниң удустуң артизи Л. Утесовтуң киржиллеген-биле эстрада программазы. Өнүүт.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

АГААР

Бөгүн республикага бүргеп, аянар, чамдык черлерге биче чаар. Барыын чүк утланыышкынныг хаттың дүргеин сеңүүдүлә 3—7 метр чедер. Агаарының температуразы 24—26 градус ышнар.

Кызылга шонар бүлүүлээр, чагбас. Барыын чүк утланыышкынныг хаттың дүргеин сеңүүдүлә 3—7 метр чедер. Агаарының температуразы 24—26 градус ышнар.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

кинотеатрларда

ИЮЛЬ 15-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Харлыын чүгле хат бизир» 10.00, 13.30, 17.10, 19.00, 20.50 шактарда.
«ПИОНЕР»: «Чарыш автомобильдеринде коргуш чок оолдар» 10.30, 12.10, 13.50 «Ыры-шоорлуг ужуралы» 15.30, 17.20, 21.15 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Чаяга ор-кестрлиг аалга» (2 сериялыг) 14.40, 17.20, 20.00 шактарда.
«ВОСТОК»: «Кыйыы эртем» 15.00 «Улуг дуң болгаш хүн» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Узун даймы дургузуунда үр эвес ужуражыышкыннар» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Кызылдың автошколазының Владимир Ховалыгович Сундуйга 1969 чылдың январь 20-де тывысканы ТРО сериялыг, № 107250 шыныыгазы читкен. Ам ону күш чок деп санаар.

Редакциянын адреси: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, баңкы № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторуң 2-24-63, редакторуң орлаачыларының 2-35-24, 2-31-75, пропагазаның кылдызының 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал кылдызының 2-37-13, культуре кылдызының 2-23-54, хөзөө ажыл-агый кылдызының 2-21-47, үзеторуг кылдызының 2-22-64, чагаа кылдызының 2-41-27, информашка база совет гурузуг кылдыстерининг 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтериянын 2-12-45, секретарыттың 2-23-35, солун келбейн бергенде 2-32-75 телефонче болгаар.

Тираж 16331. ЧАГЫГ 1726.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үнүрер чер, полиграфия болгаш ном садыынын талаам биле өргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, баңкы № 1). ТС—01214.

НЕГЕЛДЕ ЧАҢГЫС ААЙ БОЛУР

Бүгү-ле автомобильдер, кожуглар, мотоциклдер, мотоколяскалар Куравтоинспекциага (КАИ-ге) бүрүткеттингеш, чогуур дугаар, демдектерлиг турар үзүрлүг деп, «Орук шимчээшкининиң дүрүмүнүң» 168 чүүлүкүн негелдезин бистиң республиканың чамдык районнарында карҗыны-биле үреп, а КАИ-ниң чамдык органнары контроль-хайыралды үезин негелдезинге чедир ботгандырбайн турар фактылар бар.

Херектиң үзүрү болза, транспорт хереселдерин, ылангыя хүү кижилерниң мотоциклдерин чогуур ой-шаанда КАИ органнарының үчёдүнга тургуспас, дугаар, демдек чокка чыл-чылы-биле эдилеп турар чорук республикада дыка хөй. Ол бүгү шимчээшкининиң айыыл чок болдурарынга, орук-транспорттуң опал-ондакты тавырылгаларын баш удур болдурбазын хандырарынга шаптык боюп турар.

Чижек кылдыр Бай-Тайга районнуң Тээли, Бай-Тал суурларын көрүп болур. Дугаары, демдек чок мотоциклдер ол суурларга бо-ла чоруур. Негелдениң кошкаан ажыглаашл, чамдык кижилер «Орук шимчээшкининиң дүрүмүнүң» негелдезерин карҗыны-биле үреп, кудумчуларга болгаш оруктарга эзирик-даа, элээрдээ кедергей дүрген чаңнадып, чадаг кижилерге, ылангыя кырганчарга болгаш бичии-чаштарга аймылдыг байдалды тургузуп турар.

Шимчээшкининиң чурумун сагывас, эзирик автомототранспорт башкарар, камгалал бөрт кетпес, ийи дугуйлуг мотоциклдерге бичии уругларны олуртур азы 3—4 кижи ушкажыпкаш шавар чоруур Бай-Талга, ылангыя Тээли суурда дыка коскү. Чамдык кижилер мотоциклин аът-шарын дег ачылдашкынга бөөр, боттарының кара-туразы-биле садыглажыр тавырылгалар ховар эвес.

Чангыс-ла чижек: бо чылдың июнь 14-те суурнуң Гагарин кудумчузунда № 45 бажыңның чаны-биле үреликмотоцикл соорткен ийи дугуйлуг мотоциклде (кайызы-даа дугаар, демдек чок) ийи улуг кижи ушкажыпкан бичии уругну араагына олуртуп алган, кудумчуну өрү өскедиктер. «Орук шимчээшкининиң дүрүмүнүң» 143 чүүлү шыдыг тавырылганы шуут хоругдал турар болгай. Ол ышкаш назы четпээн оолдар мотоцикл башкарып, зай-баш чок шапкан чоруур тавырылгалар база-ла бар. Оларда ону башкарар эрге-даа чок болган колдуунда-ла «ачылап-алган» машиналар боор.

«Тээли суурда дугаар, демдек чок мотоцикл дыка көөй. Оларны дугаарладыкар деп кымның-даа чугаалап турганын дыңнаваан мен. Мотоциклдиг кала-даа чоруур-ладыр мен» деп, Тээли суурнуң чуртакчызы Ч. Хертектиң чугаазы үстүнде фактыларны садыткап турар.

Чамдык мотоциклдериниң даштындан коогре-ле техниктиг байдалы дыка багай. Тормозтары ажылдавас, сигналмедээли чок, «карактарга» чыырлыг. Районга транспорт хереселдериниң чыл санында техниктиг көрүүдезин чоруткайн турар, автомототранспорт башкарыкчылары техниктиг шинимумну дужаавайн турар. Транспорт хереселдериниң чыл санында күрүнеге төлеп чогуур үндүрүүн хавырбайн турарын база айтыр херек. Районда автомототранспортка хандыкшылыдгларның нимитделиниң организациязарын чүгүүр негелде бөөтаар тургусаан. Айылдыг тавырылгалар оруктарга бө-ла болгулаан боор.

Мынаар дувуренчиг байдал чүгле Бай-Тайга районда эвес, харын республиканың еске-даа районнарында бар деп чугаалаза частырыг болбас.

Дүрген чоруктуг «Москвич-412», ВАЗ «Жигули» болгаш мотоциклдерни республикада хуу кижилерге садыглары улам ковудөөн. Шимчаашкининиң чыл санында улгадып турар. Автомобиль башкарар талазы-биле билиг-мергежилги куду, «Орук шимчээшкининиң дүрүмүнүң» эки билбес он-он кижилер шимчээшкининиң агымыкче каттыжып, кирип турары билдиңгир.

Үр чыл стажтыг, бедик билиг-мергежилдиг-даа, рульын чаа-ла «тутпуун» турар авиак-даа чоланчылардан-даа негелде болгаш оларның хоойлу мурнунга харыысалгазы бир демей болгай.

1976 чылдың июнь 1-ден эгелээш, чоланчыларга квалификация болгаш чоланчылар шынызыга тыпсыр база транспорт хереселдерин башкарарны чөпшээрээшкин чурумнуун дугайында чаа саазырны Совет Эвилелиниг күштүг болдурганын барымдаалаан, республика девискээринде автомототранспорт шимчээшкининде болгаш ажыглалында бар четпестерни чайладыры, «Орук шимчээшкининиң дүрүмүнүң» негелдезерин бүгү-ле черлерге хажык чокка кусседирин чедип алыры чугула сорулгаларның бирээзи.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 168 (10153) | 1976 чылдың июль 16, пятница | 1925 чылда үнделип эгелээнден | Өртээ 2 коп.

СЭКП обкомунда, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде, облпрофчөвүлелде болгаш ВЛКСМ обкомунда

АЖЫЛДЫҢ АЖЫКТЫЫН БОЛГАШ ШЫНАРЫН БЕДИДЕР

ҮЛЕТПҮР, ТРАНСПОРТ БУДҮРҮЛГЕЛЕРИНИҢ, ТУДУГ, САДЫГ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНЫҢ, ЧОННУҢ КОММУНАЛ БОЛГАШ АМЫДЫРАЛ ХАНДЫРЫЛГА БУДҮРҮЛГЕЛЕРИНИҢ КОЛЛЕКТИВТЕРИНИҢ СОЦИАЛИСТИГ ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРИНИҢ 1976 ЧЫЛДЫҢ II КВАРТАЛЫНДА ТҮҢНЕЛДЕРИ

Республиканың будүрүлгелериниң болгаш организацияларының коллективтери СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин күүседири дээш социалистиг чарыштың тивилекчиин сананыышаан, СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң пилчиир Кызыл тугун болгаш бирги чергелиг дипломнарын дараазында коллективтерге тыпсырып доктаатткан:

— ҮЛЕТПҮР БУДҮРҮЛГЕЛЕРИНДЕН —продукция сайгарарының планын 109,3 хуу, ниити продукциянын—106,4 хуу, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн — 106,4 хуу күүсеткен, үлетпүр будүрүлгезиниң өзүлдезиниң темпизин — 12,5 хуу хандырган — «Каа-Хем» хомүр-даш разрезиниң коллективинге;

— ТРАНСПОРТ БУДҮРҮЛГЕЛЕРИНДЕН — чүк соортүлгезиниң планын 103,8 хуу, чүк саарылгазын— 103,6 хуу, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн —103,2 хуу күүсеткен, орулга планын—104,3 хуу, чүк соортүрүн ковүдедириниң темпизин — 15,6 хуу күүсеттирип хандырган Чадаананың автобудүрүлгезиниң коллективинге;

— ТУДУГ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНДАН — тудуг-монтаж ажылдарының планын 110,3 хуу, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидерин — 119,2 хуу күүсеткен, ажыл төлевирииниң фондузундан 28,5 мүң рубль камналганы алган «Тыва кодээ тудуг» трестиң 62-ги КМК-зының коллективинге;

— САДЫГ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНДАН — үүрмектеп садар бараан саарылгазының планын 102,4 хуу, күш-ажылдан будүрүкчүлүүн — 104 хуу күүсеткен, пландап ажыр 69 мүң рубль орулганы алган Кызылдың үлетпүр баранчарының садыының коллективинге;

— ЧОННУҢ КОММУНАЛ-АМЫДЫРАЛ ХАНДЫРЫЛГА БУДҮРҮЛГЕЛЕРИНДЕН — ачы-дузаа чедирериниң сайгарылга планын 103,8 хуу, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн — 104,8 хуу күүсеткен, ажыл төлевирииниң фондузундан 5 мүң рубльдиң камнаан алган Туранның район амыдырал хандырылга комбинадынга;

Ийиги чергиниң болгаш ийиги чергелиг дипломуун тыпсыр коллективтер:

— ҮЛЕТПҮР БУДҮРҮЛГЕЛЕРИНДЕН — продукция сайгарарының планын 110,9 хуу, ниити продукция будүрериң — 110 хуу, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн — 103,2 хуу күүсеткен, үлетпүр продукциязын сайгарарын остүрериниң темпизин—5 хуу боттандыган Кызылдың дээдиниң фабриказының коллективинге;

— ТРАНСПОРТ БУДҮРҮЛГЕЛЕРИНДЕН—чүк соортүрүн планын 103,9 хуу, чүк саарылгазын—105,7 хуу, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн—113,6 хуу күүсеткен, 9,3 мүң литр кывар чүүдү кампаи алган **Чуртталга-коммунал ажылагай министерствозунуң АТБ-зиниң коллективинге;**

— ТУДУГ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНДАН — тудуг-монтаж ажылдарының планын 142,1 хуу, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн — 103,4 хуу күүсеткен, кезээлиг ажылдарның озүлдезиниң темпизин 4 хуу, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн остүрерин—13,8 хуу чедирген «Тыва суг тудуг» трестиң 2-ги КМК-зының коллективинге;

— САДЫГ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНДАН—үүрмектеп садар бараан саарылгазының планын 103,3 хуу, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн—103,5 хуу күүсеткен, бараан саарылгазын остүрериниң темпизин 5,4 хуу, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн остүрерин—6,5 хуу хандырган Кызыл районнуң каттышкан садыының коллективинге;

— ЧОННУҢ КОММУНАЛ АМЫДЫРАЛ ХАНДЫРЫЛГА БУДҮРҮЛГЕЛЕР И ИДЕН — орулгалар планын 107,3 хуу, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн —116,3 хуу, арыг орулганның —106,2 хуу күүсеткен «Суг канал» эргелелиниң коллективинге;

Үшкү чергиниң болгаш үшкү чергелиг дипломун тыпсыр коллективтер:

— ҮЛЕТПҮР БУДҮРҮЛГЕЛЕРИНДЕН—продукция сайгарарының планын 103,1 хуу, ниити продукция будүрерин—101,8 хуу, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн—103 хуу күүсеткен, продукция сайгарарын ковүдедириниң темпизин 7,4 хуу, ниити продукция будүрерин—5,5 хуу хандырган Тываның автосепгелге заводунуң коллективинге;

— ТРАНСПОРТ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНДАН — чүк соортүлгезиниң планын 132,1 хуу, чүк сайгарарын—104,6 хуу, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн—107,9 хуу күүсеткен, чүк сайгарарын ковүдедириниң темпизин 6,3 хуу хандырган респотребсоюзтуң АТБ-зиниң коллективинге;

— ТУДУГ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНДАН — тудуг-монтаж ажылдарының планын 101,8 хуу, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн—103,2 хуу, орулганның — 123,5 хуу күүсеткен, ажыл төлевирииниң фондузундан 1,9 мүң рубль камналганы алган «Кодээ электрэп тудуг» ТМЭ-зиниң коллективинге;

— САДЫГ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНДАН—үүрмектеп садар бараан саарылгазының планын 101,6 хуу, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн—102,2 хуу күүсеткен, бараан сайгарарының озүлдезиниң темпизин 3,4 хуу, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн—2,2 хуу хандырган «Найырал» совхозтуң ажылчын кооперациязының коллективинге:

• • •

— ЧОННУҢ КОММУНАЛ АМЫДЫРАЛ ХАНДЫРЫЛГА БУДҮРҮЛГЕЛЕРИНДЕН — ачы-дузаа чедирериниң сайгарылга планын 126,1 хуу күүсеткен, ажыл төлевирииниң фондузундан 4,2 мүң рубль кампалганы алган Кызылдың төлеательезиниң коллективинге;

«Росводпромчүк» Кызылда демир-бетон кылыглар заводунуң, амыдыралга ажыглаар техника септээр черии, пассажир АТБ-зиниң, «УТКА 25 чылы» совхозта ажылчын кооперациязының эки ажылын докталлда демдеглээн.

Ажылчы чоннарның бүгү коллективтеринге социалистиг чарышты организастаарын ажыктырыпкан немелде хемчегерин ажыдап кылгаш, боттандырып чорударын, 1976 чылдың планнарын болгаш үлүүлгелерин ыяап-ла күүсеттинген турарын хандыраргын. будүрүлгенин ажыктырып, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидерин, кылың үндүрүп турар продукциязың ыяпарын ажыжадып, бот-үнезин чинигедирип чедип алырын СЭКП хооркомунга болгаш райкомнарынга, хоорай, районнар күүскомнарынга, профавилел, комсомол организацияларынга, министерстволарга, албан болгаш будүрүлге черлеринге дааскан.

• • •

1976 ЧЫЛДЫҢ БИРГИ ЧАРТЫЫНДА МАЛ ПРОДУКТУЛАРЫН БУДҮРЕРИН БОЛГАШ САДЫП АЛЫРЫН КӨВҮДЕДИР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ РАЙОННАРНЫҢ СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫЖЫНЫҢ ТҮҢНЕЛДЕРИ

Кодээ ажыл-агый продуктуларын будүрериң болгаш күрүнеге садарын ковүдедир дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыжыгга киришпишаан, республиканың малчыннарын ниитиниң мал ажылын хөгжүдер, социалистиг хүлээлгелерин күүсеттир талазы-биле чамдык эки түңнелдерни чедип алган деп СЭКП обкомунуң бюрозу, республиканың Министрлер Чөвүлели, облпрофчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому демдеглээн. Республика шиитиим-биле чартык чылда эът садар хүлээлгезин 106,7 хуу, сүттү — 116,5 хуу, дүктү — 2,6 ажыл катап күүсеткен, хой, ошкуңуң баш санын 5 хуу оскен, эрткен чылдың 6о үезинге деңнээрге 28 мүң баш аный, хураганны немей алган. Бүрүлеге сүт, дүк садарының планнарын бүгү районнар, а эът садарын Овур болгаш Чоон-Хемчик районнардан оске районнар күүсеткен. Эрзин, Монгуш-Тайга, Кызыл районнарының ажыл-ишчилери мал продуктуларын будүрер болгаш күрүнеге садар, малдың баш санын остүрер талазы-биле улуг чедиишкиннерлиг болган.

Эрзин районуң ажыл-агыйлары күрүнеге сүт, эът садарының талазы-биле чартык чыл үлүүлгелерин ажыр күүседиринден ажыдып, дүк садарының чыл планын хуусаа бетинде ажырган, хой, ошкуңуң, мыйыстыг бода малдың баш санын 10 ажыг хуу остүрген, район ортумаа-биле тоорүүр чүс хойга онаштыр 96 хураганны мендя камгалап алган.

Социалистиг чарышка эки түңнелдерни «Найырал», «Тес-Хем», «Шамбалыг», «Ленинчи орук» совхозтарның, Эрзинде «Морен», Каа-Хемде «Тымлелге», «Октябрь 30 чылы» колхозтарның ажыл-ишчилери чедип алган. 75 фермалардан 14 ферма саар бир инекке онаштыр 900 кг болгаш оон-даа хөй сүттү сагган, 20 хойжу бригадалар чүс хойга онаштыр 95 хураган алган. Мал ажылының мурнакчыларының саны оскен.

Оон-биле кады бирги чартык чылдың социалистиг хүлээлгелериниң болгаш планнарның күүседеминде улуг четпестериг бар болганын СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, облпрофчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому демдеглээн. Республика шиитиим-биле чартык чылда эът садар хүлээлгезин 106,7 хуу, сүттү — 116,5 хуу, дүктү — 2,6 ажыл катап күүсеткен, хой, ошкуңуң баш санын 5 хуу оскен, эрткен чылдың 6о үезинге деңнээрге 28 мүң баш аный, хураганны немей алган. Бүрүлеге сүт, дүк садарының планнарын бүгү районнар, а эът садарын Овур болгаш Чоон-Хемчик районнардан оске районнар күүсеткен. Эрзин, Монгуш-Тайга, Кызыл районнарының ажыл-ишчилери мал продуктуларын будүрер болгаш күрүнеге садар, малдың баш санын остүрер талазы-биле улуг чедиишкиннерлиг болган.

Эрзин районуң ажыл-агыйлары күрүнеге сүт, эът садарының талазы-биле чартык чыл үлүүлгелерин ажыр күүседиринден ажыдып, дүк садарының чыл планын хуусаа бетинде ажырган, хой, ошкуңуң, мыйыстыг бода малдың баш санын 10 ажыг хуу остүрген, район ортумаа-биле тоорүүр чүс хойга онаштыр 96 хураганны мендя камгалап алган.

Социалистиг чарышка эки түңнелдерни «Найырал», «Тес-Хем», «Шамбалыг», «Ленинчи орук» совхозтарның, Эрзинде «Морен», Каа-Хемде «Тымлелге», «Октябрь 30 чылы» колхозтарның ажыл-ишчилери чедип алган. 75 фермалардан 14 ферма саар бир инекке онаштыр 900 кг болгаш оон-даа хөй сүттү сагган, 20 хойжу бригадалар чүс хойга онаштыр 95 хураган алган. Мал ажылының мурнакчыларының саны оскен.

Оон-биле кады бирги чартык чылдың социалистиг хүлээлгелериниң болгаш планнарның күүседеминде улуг четпестериг бар болганын СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, облпрофчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому демдеглээн. Республика шиитиим-биле чартык чылда эът садар хүлээлгезин 106,7 хуу, сүттү — 116,5 хуу, дүктү — 2,6 ажыл катап күүсеткен, хой, ошкуңуң баш санын 5 хуу оскен, эрткен чылдың 6о үезинге деңнээрге 28 мүң баш аный, хураганны немей алган. Бүрүлеге сүт, дүк садарының планнарын бүгү районнар, а эът садарын Овур болгаш Чоон-Хемчик районнардан оске районнар күүсеткен. Эрзин, Монгуш-Тайга, Кызыл районнарының ажыл-ишчилери мал продуктуларын будүрер болгаш күрүнеге садар, малдың баш санын остүрер талазы-биле улуг чедиишкиннерлиг болган.

Чоон-Хемчик районуң колхозтары болгаш совхозтары торүүр чүс инекке онаштыр 30 Улут-Хем — 33, Тес-Хем — 37 бызаа алган. Эрткен чылдың 6о үезинге деңнээрге Барыын-Хемчик, Овур, Чоон-Хемчик, Улут-Хем, Таңды районнарда мыйыстыг бода малдың бажы, а Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Чоон-Хемчик, Бай-Хем, Тожу районнарда хой, ошкуңуң баш сөвү эвээжээн, ол ышкаш чүс хойга онаштыр чаш мал алыры кудулаан.

Ниитиниң малының камгалалын хандырар талазы-биле ажылдарны чамдык ажыл-агыйлардa коншаг чорудуп турар. Ылаңгыя «Сүт-Хол», «Чыраа-Бажы», «Аддан-Маадыр», «Ак-Туруг», «Ооң», «Кызыл тараачын» совхозтарда малдың чидирии хөй. Эдээн хой колхозтар болгаш совхозтар хой кыргылдазын савадашш, чайгы одарларже кожерин узамдыктырып турар.

Социалистиг хүлээлгелерни ажыр күүседиринде уламдыралыг болуур-тогуруу-биле балансылаштырарын ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Президиумунга даскан.

1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң беш чыл күрүне планының төлевилелиниң база 1977 чылда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң күрүне планының болгаш күрүне бюджединиң төлевилелиниң ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели болуушаа чүүлдүг деп көргеш.

Эвилелдешкен республикаларның министрлер чөвүлелдериниң төлээлекчилери, ССРЭ-ниң министрлери болгаш ведомстволарның удуртукчулары-биле катай планнарның болгаш бюджеттиң ук төлевилелдерин эвилелдешкен республика, ССРЭ-ниң министерство, ведомствоунуң аъй-биле тутаалажын коорүн болгаш будүрүлге, тудуг, материал-техниктиг болгаш акша-хөреңги курлавырлар талазы-биле төлевилеттинген коргузуулерни ниитилеп будүрүлгезиниң ажыктыг чоруун бедидерине, ажылдың шынарын экижидериниге дүүштүр болуур-тогуруу-биле балансылаштырарын ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Президиумунга даскан.

1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң беш чыл күрүне планының төлевилелиниң, 1977 чылда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң күрүне планының болгаш күрүне бюджединиң төлевилелиниң ССРЭ-ниң Дээди Совединиге чугаалажып кооруу-биле киирер.

1976 чылда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң күрүне планының бирги чартык чылда күүседеминиң түңнелдериниң дутайын ол-ла хуразга чугаалашкан.

Будүрүлгениң ажыктыг чоруун бедидер, ажылдың шынарын ажыжадыр болгаш 1976 чылдың күрүне планын, бедиткен социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарышты калбартышаан, чурттуң ажылчы чоннары партиниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлериниң болдурганы политиктиг болгаш күш-ажылчы улуг көдүрүүшкүнүнүң ачызында экономиканы улам ынай хөгжүдер, чоннуң чаагай чоруун бедидер талазыбиле көскү чедиишкиннерни чедип алган.

1975 чылдың бирги чартыылга деңнээрге үлетпүр будүрүлгезиниң ниитил чугаалаан 5 хуу оскен. Бо көргүзүүнү чыл планында 4,3 хуу остүрер деп планнаан. Үлетпүр продукциязы сайгарар талазы-биле чартык чыл планын бүгү эвилелдешкен республикалар, министерстволар болгаш ведомстволар ажыр күүсеткен. Пландан ажыр 4 млрд. рубльлиг продукциязы сайгартыпкан. Эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидериниң планы 3,5 хуу бедизи. Бо көргүзүүнү чыл планында 3,4 хуу бедидер деп планнаан. 1975 чылдың ол үезинге деңнээрге бирги чартык чылда бараан, саарылгазының хемчээли 4,8 хуу оскен. Күрүнениң төпчүттүүнген капитал салымышкынарының күселп-биле 21,6 млн. дербелчин метр хемчээлиг чуртталга шөлүү, 99 мүң олуттуг ниити билиг школадары болгаш профтехучилищелер туттунган.

Оон-биле чергелештир 1976 чылдың бирги чартыының күрүне планының күүседеминде четпестерин(ң барын деңгеттиптеп.

Дүжүт ажаан ажылшкынының техника белеткелин чоокку хүнерде доозарыпкы, ажаан ажылшкынны чедиишкиниг чорударынче, четчир савыыг үреэнниң белеткээрипче болгаш база малга бижыг чем-суурну тургузарынче, кодээ ажыл-агый продуктуларын сатып алырының планнарын күүседиринче онза кичээнгейни үлегдырган.

СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүзү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш А. Н. Косыгин хуралга чүве чугаалаан.

Хуралдың ажылынга СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүзү, СЭКП ТК-ниң секретары эш А. П. Кириленко киришкен.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

СЭКП ТК-га идеология ажылдакчыларының чөвүлел хуралы

Партиниң Төп Комитединге эвилелдешкен республикаларның ТК-ларының, партия крайкомнарының база обкомнарының пропаганда болгаш агитация кылдыгларының эргелекчилериниң чөвүлел хуралы болган. Чөвүлел хуралга эвилелдешкен республикаларның ТК-ларының секретарылары, СЭКП ТК-ның харыысалгалыг ажылдакчылары, идеологтуг төп албан черлериниң болгаш парлааланың удуртукчулары киришкен.

«СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерине дүүштүр партийжи оореділгенин сорулгаларының дутайында» партиниң Төп Комитединиң доктаалын күүседир талазыбиле партия организацияларының ажылының дугайында идеткелди СЭКП ТК-ның секретары М. В. Зимяниң кылган.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң СЭКП ТК-ның Чиигиже секретары эш Л. И. Брежневтиң идеткелиниң түүдергиже болгаш түңнеттеринге дүүштүр, партияның ишкиниң база дашкы политиказының сорулгаларыга, экономиканы, культураны, ниитилел амыдыралын хөгжүдерииге, делегей ареназында буржуаз идеологияга удур дениселге дүүштүр чөвүлел хураа партийжи оореділгени сайзырангайжыдарының, оон теоретиктиг деннелин бедиидериниң база коммунистиг тургузуушкунун практиказы-биле харылзаазын быжыглаарының айтыгларын чугаалажып корген. Оон ынай ажылчы чоннарның экономиктиг оореділгезин улам ынай хөгжүдерииниң, аныяктарның политиктиг оореділгезин экижидериниң, партияның теориязын болгаш практиказын пропагандалаарының массалыг информациялыг ролюн күштелдиреринің аргаларын база чугаалажып көргеш.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери СЭКП-ниң XXV съездизиниң материалдарын ооредириниң болгаш коммунистерниң, бүгү ажылчы чоннарның күш-ажылчы база хөй-ниитизин идепкейин бедидерииче, ону бөш чылдың сорулгаларын чедиишкиниг күүседиринче утланган идей-кижизидилгелиг ажылды организастаар талазы-биле дуржулгазын солушканнар.

(СЭТА).

Республиканың мал ажылының бөлүк мурнакчыларынга Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны хүндүлүг атты тыпсыр дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Мал ажылының талазы-биле ачы-хөлүкаазы дээш Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны хүндүлүг атты тыпсыры болза:

Балы-Хоо Дивиевич Кажин — Каа-Хем районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң хойжуту.

Октек-оол Борбашкынович Монгуш — Чоон-Хемчик районнуң «Аддан-Маадыр» совхозунуң хойжуту.

Кара-кыс Кыргысовна Санчай-оол — Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» совхозунуң саавчызы.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1976 чылдың июль 14.

Республиканың мал ажылының бөлүк мурнакчыларынга Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Мал ажылын хөгжүдериниг чедип алган чедиишкиннери дээш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаары болза:

Федор Сандижавич Баир-Белек — «Тоора-Хем» совхозунуң Ий салбырының сүт-бараан фермазының эргелекчизи.

Татьяна Дугеровна Баянова —Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң хойжуту.

Валентина Ивановна Гафирова — мал аарылары-биле деңиселдин Улуг-Хем станциязының гинеколог эмчизи.

Датпла Айызавович Ооржак — Барыын-Хемчик районнуң «Бардык» совхозунуң хойжуту.

Одеек Доскаровна Ооржак — Овур районнуң «Кызыл туң» колхозунуң хойжуту.

Бомбүрек Хоорзекович Соян —Тес-Хем районнуң «Чодураа» колхозунуң хойжуту.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1976 чылдың июль 14.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле Н. Х-К. Монгушту шаңнаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Кодээ ажыл-агый будүрүлгезиниг хөй чылда үре-түңнелдиг ажылы дээш база төрүттүнген хүндүзи бээр 60 хар харлаанны-биле холбаштыр Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле Овур районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң «Улаатай» бригадазының хойжулу Намбар-оол Хемче-Караевич Монгушту шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1976 чылдың июль 14.

„САЛЮТ-5"; МЕДИЦИНА ШИНЧИЛЕЛИНИҢ ХҮНҮ

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. (СЭТА). Орбитаның «Салют-5» эртем станциязының экипажынга июль 14-те медицина шепелделериниң хүнү болган. Космонавтылар Борис Волынов болгаш Виталий Жолобов чүрек-дамыр системазының ажыл-чорудулгазын шинчилээнер, тынарының хемчээлин база мага-боттуң температуразын хемчээгеннер. Чүректиң болгаш тыныштың клиникалыг хынаалазын «Полином-2М» деп хой функциялыг аппаратурамның база мага-ботка тудуштурар электродтарының болгаш санакчыларының дузазы-биле чоруткан. Алдынган сан-медээлерни мурунда черге кылган шинчилээшкиннериниг түңнелдери-биле деңнеп тургаш, космонавтылар боттары бадыкшылыг байдалын, оон кандыг болуруп баш удур биилин ап болурлар.

Ужудуушкун үезинде хаанның тургустунган дизы-бүрүзи кезектериниң осмерилгенин өөрүнүң коор автономнуг микроанализатор станцияда бар. Командир болгаш бортинженер бот-боттарындан ханны алганнар, ону сан болгаш шынар талазы-биле млаптыг анализ кылыры-биле Черже эккөр.

Эмчи хынаалаашының сан-медээлери-биле алырга, эштер Волынов болгаш Жолобовтуң кадыы эки.

Станцияның бүгү системалары болур чогуурулгы-биле ажылдаан. Ужудуушкун уламчылавышаан.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ДӨРТКҮ ЧЫЫЖЫНЫҢ ҮШКҮ СЕССИЯЗЫНЫҢ АЖЫТТЫНАРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң дөртку чыыжының үшкү сессиязы 1976 чылдың июль 16-да, эртенгиниң 10 шакта, СЭКП обкомунуң Политиктиг чырыдышкыны бажыңынга ажыттынар.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ДЕПУТАТТАР ТОЛЭЭЛЕКЧИЛЕРИНИҢ ХУРАЛЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаттар толээлекчилериниң хуралы 1976 чылдың июль 16-да, 9 шак 30 минутада, Политчырыдышкын бажыңынга болур.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумуу.

КЫРГЫЛДА ПУНКТУЛАРЫНДА

1. СЕНЕКТЕ

«Улут-Хая» совхозтуң Сенекте кыргылда пунктузун Шаравии Бичелең эргелекчилеп турар. Од пунктуңуп септелгези, белеткели черде эки. Аңаа йин неделя дургузунда алды муң ажыг хой кыргыттыпган, кыргаал дүктүң ниити деңзизи 17564 килограмм четкен. Хой бүрүзүнүң 2,7 килограмм дүктү бергеш ол.

Кыргылда пунктузунда хүнүй-не электрилиг хачы-биле үжеп, хол-биле оң кижи кыргып турар. Озарының бедик будүрүүчүлүг болгаш шынарлыг ажылының ачызында дүкте хорамча чок. Чижээлээрге, Чүлдүм Бады-Сууруун 426 хоюнуң дүгү 1264 килограмм азы бир башка онаштыр 3210 грамм болган. Кыргыс Амырбит болгаш оске-даа малчыннар планда кордулгенниден хой дүктү алган.

Т. ОНДАР.

2. БАЯН-ТАЛАДА

Чоон-Хемчикте «Октябрь 30 чылы» колхозтуң хой кыргыыр пунктузунда ажыл-иш түдүк. Бында электрилиг 24 хатты кыргыкчыларга хойну дүрген кыргыыр арганы берип турар. Хол-биле кыргып турар улус база хой.

Кыргынчылар араазында социалистиг чарыш калбарган. Оон мурнукү одуруун хойну дүрген кыргыырының талазыбиле район чемпионову К. Баянбай болган. Моңгуш Опал, Тулуш Биче-кыс олар эдээн турар. Бо хүнперге чедир 13 тонна азы хой бүрүзүнден-не 2,2 килограмм дүк кыргыттынган.

О. САПЫЫ.

3. АК-ТУРУГДА

«Ак-Туруг» совхозтуң 33 колдан хоюн Ак-Туругуун кыргылда пунктузунга кыргыыр. Бо хүнперде оон хой кезии кыргыттынган, хой бүрүзү-ле ортумаа-биле 1880 грамм дүк берген.

Кыргылда пунктузунуң белеткели бо чылын эки. Дүк ылгавар, тырыыр болгаш оскеде-даа ажылдакчылар четчир столоваязы безин чапыпда.

Моңгуш Ошкү-Саар, Седип Бак-кыс, Моңгуш Ирин олар социалистиг чарышка тиилекчилер болуп келгеннер. А бо чылын онгу класс дооскан Шойдак Шоома 339 хойну кыргаш, оон 708 килограмм дүктү алган.

Чамдык малчыннар дүк дүжаар планын болгаш социалистиг хүлээлгезин ажыр күүседип турар. Чижээлээрге, Кунгаа Анай-оол 298 хоюндан 708 килограмм дүктү кыргып, 125 килограмм дүктү пландан ажыр дужаагган. Оон хойларының бирээзи-не 2,7 килограмм дүк берген.

Хоюн кыргыттынып, чугдуруп алган авалар сергин оттуг тайгаларже чайлагдап үнүп турар.

М. ЛАМА.

Хана парлалгазы

Ч О Н КАРААНГА КӨСКУ

Чоон-Хемчик районнуң «Сүт-Хөл» совхозтуң партиялыг хана парлалгазының ажылынче дөмтаамал ынчаңгейниң саалып турар. Совхоз төвүнде албан, организация черлеринде болгаш үш салбырда хана сөлүннәр дөмтаамал үнүп, совхозтуң ажыл-ишчилериниң ажыл, амыдыралын болур-чүгүүру-биле чырыдып турар. Оон аңгыда янзы-бүрү чөвүлөлдөр болгаш болгүннериң бөттарының хана парлалгазын үндүрүп турар апарганы өөрүнчүт.

Маңаа хамаарыштыр чамдык чижектерни чугаалаксадым. Бистиң Суг-Аксы суурнуң шөвгазында үнүп турар «Анай-Хаак» деп хана сөлүнга үнүп турар материалдарны чон ынчуг сөңүүргөн ынчүүр. Бо сөлүнга тыртыргөн чуруктар, хөл-биле чураан шөөдүгүүр чуруктар байлак үнүлээр. Ынчаңгаш өөң чурук иштелгазы-дыр. «Анай-Хаактың» болгаш «Хемчиктиң» эзэчеглиг дугаарлары кажан-на үнүп келгенин чон четтиктейн маңап турар. Бо сөлүнларны аскан черлөрге кижи хөй чыглыр. Хана сөлүннарда бижиттинген амыдыралчы, ажыл-ишчи материалдарны, чон караанга чөвөнчыг четпестерни уран-чечен-биле илереткенин чыыскан үлүс сайгарып чугаалашкан, бот-боттарының саналга-өналын сөлүшкөн турарын үргүлүү эскерөр бис.

Бо хана сөлүннарның редколлегиялары дөмтаамал эвес. Ону чөгаадыкчы болгуның кежигүннери эзэчежип үндүрүп турар. Ынчаңгаш олар үндүрүп турар сөлүннарының дыка-дыка чечен, материалдарының шынары эки, чурук-иштелгазы коску болзун дээш кызып турарлар. «Хемчиктиң» чөөкта чаа үнген дугаарын О. Чөчөөл, К. Шаңгыр-оол, О. Азыранды, О. Бавуушап, О. Кандөөл олар белеткеп кыпкан уран чөгаалга шынжылыдыг бөштериң үндүргөн хана сөлүнү совхозтуң бүгү коммунистериниң ниити хүрээлең тавариштыр үндүргөн конкурстуң түңнелинге эки деп үнеледи алган.

Хана парлалгазының коруудө-конкурстарын ой-ийлеп эрттирери бистө чаңчыл апарган. Ындыг коруудөлөргө эки үнеледи алган сөлүннарны СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация инвидизиниче чорудуп турар.

Совхозтуң дирекциязы, партком болгаш кодээ Совет хана парлалгазының дээштиг белурунче улуг ынчэңгейни салып турар. Найы-даа сөлүнга бижиттинген шүгүмчүлелдиг материалдарны хамаарышкан черлерден сайгарып чугаалажыры, четпестерни чайладыр талазы-биле кандыг хемчеглерниң алдынганын чонга дыңнадып чедирерин чурумчуткан. Ындыг чорук ажыл-агыйда бав четпестерни чайладырына, хөй-ниитиниң коруумчурумун үрээр ийи-чаңгыс кижилерни эдип алырынга улуг дузаны чедирип турарынга шүүт бүзүрээр апарган бис.

Суг-Аксының партия эге организациязының органы болуур хана сөлүнүүн «Крокодил» деп шөөдүгүүр хүүдузу МТМ-га үнген. Анаа совхозтуң мал чемин хүүзүнда малынга бээр, сиген хамааларын багай тутканы болгаш арагаме сумдугар кижилерниң аттарын адап турган, шүгүмчүлеп бижээн чүве. Шүгүмчүлөөргө таварышкан кижилерни ажылдап турар коллективтеринден хүраалдарынга сайгарып чугаалашкан болгаш чамдык хемчеглерни алган соонда ынчаар чоруктар чөөрту шегээжин.

Хана парлалгазының янзы-бүрү хевирлерин эмгы үеде сигенчилерниң өртүзүнче угланыпыра берген.

Б. САТ,
совхозтуң ажыычыны.

ХЕМЧЭЭР ТЕХНИКАНЫ ЧӨП АЖЫГЛААР

Улус ажыл-агыйынга хемчээр техниканың роли улуг. Оон дузазы-биле ап болуур ылаптыг болгаш шын информацияга чөпке продукцияны белеткээринге дээштиг турар чиг-эттиң болгаш материалдарның санын, шынарын четче шын үнелеериң, техниктиг чорудулганың хынаалдазын кызырын, будүрсен продукцияны сакап туннээрин чорудары болдунмас. Ынчаңгаш хемчээр техниканың ажыглалы дээтеретей.

Бистиң республикада 70 хүн хире янзы-бүрү хемчээр херекселдер бар. Оларның 30 хуузу садыг будүрүлгелеринде ажыглаттынып турар. Оон иштинде балбак хереглелдиг херекселдери болуур денгилер, дензи шойлары, метрлер, хемчээр саналар, сүт, квас, пиво, сүксүн хемчээкчилери, кывартаар түүлер үзээр колонкалар, сүт болгаш өске-даа продуктулар хемчээр, соортур түскай автоцистерналар бар.

Хемчээр херекселдериниң ээлериниң болгаш ажыглакчыларының талазыннан үк херекселдерни доктаамал хынаа, чөптүг ажаан кадагалаары чугула. Бо талазы-биле Кызылпроторгтуң ажылын үлегер кылдыр көргүзүп болуур. Ында метрология албанының А. Мокиенкога үзүрткен болуу магазинерже, ларектарда, складтарта эзилделге дензи херекселдерни доктаамал хайгааралда алган болгаш чогуур хынаалдазын, септелгезин ой-шаанда чорудуп турар. Дензи бүрүзүмде паспортту тургускан, ында оон техниктиг байдалын болгаш күрхайгаарал лабораториязының ажылакчыларының хынаалдарының демдеглөлөрин бижээн.

Бо чылдың бирги кварталында чорукан хынаалдаан Кызыл-сазының будүрүлгелеринде ажыглаттынып турар хемчээр техниканың септелгезин, техниктиг ажаалдазын ой-шаанда чорутпайн келген болгаш райполдарга метрологтуг хандырылгаанын графигин үргүлүү үзүп турар.

Садыг министерствозунуң болгаш потребкооперацияның садыгларында стол кырынга салыр ВНП-10, ВНП-2 хевирлиг шиферлаттыг бичии денгилерин чамдыкта дескн эвес, ада бараан денгилөөрге ыйлып болуп болгаш столдар кырынга салгылап турары ховар эвес. Ол ышкаш улуг хемчээдиг денгилерни даштыгаа ажык черлөрге, харын-даа адаанга дөмөк чок тургузуп каарындан ук денгилер удавайн дадарып, үрелип калгылаар. Оон чижээнге Кызылдың кооперацияга садыын, Барыын-Хемчик, Чоон-Хемчик районнарның складтарын, чамдык райполарны хамаарыштырып болуур. Ынчаар адилеериге денгилер шын көргүзүүлөр берип шыдаавас.

Дензи шөө денминиң чугула иелээ, а ону кадагалап турарын база чогуур нетелдете дүүшпес: ында-мында онтайкан чыгыылаар, маска ирнүнга кадыг кагар аза хааржак ажыларынга дереглеримнеп шойлуп чассазы өскерлип, шын хемчээшкин көргүспес болу бээр.

Дүрүмде кардүгенин ёзугаар алырга дензи шойларын чыл санында-да курхынаалдага кимрер үжурлуг, ол дүрүмну хөй-хөй организациялар сагывайн турар.

Чүгле дензи шойлары эвес, а денгилер болгаш өске-даа хемчээр херекселдерни өйлеп-өйлеп курхынаалдаларга кимрер турар үжурлуг. Хынаалдаы эртөөн дугайында (үлегер деңгилер-биле дүүштүргениниң) шынжылгазы чокка хемчээр херекселди ажыглаавас үжурлуг.

ГОСТ-8.002-71 дугаардыг стандарттың негелдезин бүгүдээр хереглекчилер-биле саналжылгага ажыглаар денгилерни, дензи шойларын, автоцистерналарны (сүт, квас, пиво кузар) чылда бирдең эвээш эвес, хемчээр түскай саваларыны, метрлерни ийи чылда бир катап хынаар үжурлуг.

Херекселдерниң адилеринге болгаш ажыглалынын байдалын барындаалап ол хуусаанны доктаадыр. Ук херекселдерни ээ-харыысталга чок ажыглаар болза, күрүненин метрология албанны, хемчээр техника болгаш стандарт талазы-биле күрхайгаарал лабораториязы ол хуусаанны эде керүп, кызырып болуур.

Кандыг-даа херексел тергиин эки кылдыгтан-даа болза кезээде өскерилге чок артпас болгаш бодунун метрологтуг шынарын өскертип турар. № 12 дензи шөө—күрүненин масса эталону, түскай ажаалда, хайгааралда турар хирезинде безин чамдыкта чогуур хемчээлиглеп каржыы турар.

Янзы-бүрү байдалда ажаалдада, адилелге турар херекселдерни, денгилерни, дензи шойларын, метрлерни, электросчётчиктерни болгаш өске-даа хемчээр херекселдерни чогуур хуусазында хынаары продукцияны саарарда, техниктиг чорудулганы хынаарда хажыдыышкыннарны аңаажедир.

Дензи болгаш хемчээр техниканы ажыглаарының чурумуу-биле, ГОСТ-8.002-71 дугаарлыг стандарттың негелделери-биле садыг ажылдакчыларын, илангыя районнарда, ол талазы-биле таныштырар, өөредир семинарлар белбайн турар.

Будүрүлгениң удуртукчулары ындыг семинарларны организастарынче киржээктейн күштелдирер үжурлуг. Бызыдың аъш-чем бараанларының талазы-биле садыг черинде метрология албаны күрхайгаарал лабораториязының ажылдакчыларының киржигезин-биле садыгжыларга ажыктыг семинарларны үргүлүү организастап эртирип турар.

Чамдык садыгжылар денгини садып алыкчыларны негелээринге ажыглап турары—совет садыгның дүрүмүүге шүүт үдүр.

Чоон-Хемчик районнуң Чадаана хоорайда магазинниң садыгжызы В. Кедова денгини 5 грамм четпес кылдыр тургузуп алганындан, база денгизиниң өске талазында таваңга саазын салып албайн турганындан, бараан ораалган саазының денгизи барааннын денгизиниге хамаарыжып турган. Саазының денгизи 12 грамм болган. Ынчаңгаш денгилээн саныында-да В. Кедова садыг алыкчыга 17 граммны чедир бербейн турган.

Садыгга мынаар байдал Чоон-Хемчик райпозунуң удуртукчуларының талазынган нетелдеп көңгаткаңынган болгаш хемчээр техниканы хынаалазын чорупас ийиккелзиг ораалдай байдалга тургускаңынган болуур турар.

Хемчээр техникага ээ-харыысталга чок хамаарылганы болдурбас, садып алыкчыларны негелээр чоруктарны чок кылар болгаш хемчээриниң ажылдарын бедик деннелче кадырер, культурлуг совет садыг дээш ажылдаары—садыг ажылдакчыларының кол сөөлгазы.

Садыг организацияларының удуртукчулары оларга хамаарышкан садыг будүрүлгелеринге ГОСТ-8.002-71 дугаарлыг курстандартның негелдерииге дүүштүр метрологтуг хайгааралды тургузарынче киржээктейн үтланыпырары чугула. Кылдың аъш-чем бараанларының талазы-биле садыг черинең метрологтуг албаныың бадазынга үнезилээш Садыг министерствозунуң системазынга метрология албаның тургузар ус келген.

С. ШАПХОЕВ,
хемчээр техника болгаш стандарттар талазы-биле күрхайгаарал лабораториязының улуг инженери.

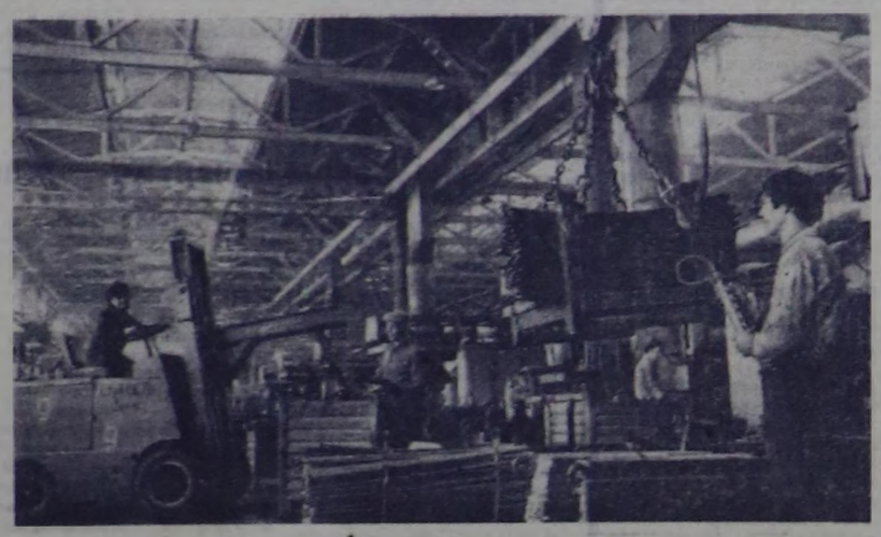

Синельниковоның рессоралар заводу (Днепропетровск область).
ЧУРУКТА: Синельниковоның заводунуң рессораларны изидип болбаазырадыр чаа шугумукда. А. ЗАПАРАНЫҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Ажыктыг ужуражыышкын

Чоокта чаа Кемерово хоорайга Сибирьде телевидение черлериниң ажылдакчыларының семинар-фестивалы болуп эрткен. Анаа Новосибирскиниң, Омскиниң, Төөмеңниң, Улан-Удэниң, Иркутскиниң, Якутскиниң, Абаканның, Томскиниң, Барнаулдуң, Кемеровоның болгаш Кызылдың телестудиялары боттарының программаларын Кемеровоның телестудиязын дамчыштыр көргүзүүлерге сонуургаткан.

Сибирь телевидениезиниң неделязын эрттиргенинин кол сөөлгазы болза, партияның XXV съездиниң төөгүлүг шиитпирлерин Сибирьде чурган турар хөй национадыг ажылчы чоннарның амыдыралга боттандырар дээш кызчаар ажылдап турарын улам кылба-биле пропагандалаары, база ук чоннуң экономика болгаш культура тургузуушкунунда чедип ап турар чиниишкиннерин годдарлаары-биле көргүзери болгаш тус-тус хоорайларның телестудия черлериниң арга-дүрүзүлгазын селчуру турган.

Бо семинар-фестивальды Бүгү-эвилелдиң телевидение болгаш радиодамчыдылга ажылдакчыларының билиин бедидер институтуның ажылдакчылары, искусствоведение эртемнериниң кандидаттары эштер Туринын, Иванов олар удуртуп эрттиргеп. Тускай комиссияның бадылаанын план ёзугаар түс-түс студияларын программаларын айыткан шагында дамчыткан соонда оон идейлиг утказының, техниктиг байдалының, өске-даа чеҗер-чепсе чүүлдериниң дугайында ханы анаана-сайгарылганы кылып турган.

Тыва АССР-ниң Министрлер Совуделиниң Телевидение болгаш радио дамчыдылга комитединиң Кызыл телестудиязының программазын фестивальга барааладырыбыла география эртемнериниң кандидазы К. Шактаржык, Кызыл студиязының кол редактору О. Тока, Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи, Кызыл студиязының кол режиссёру С. Кочединкин база бо одуругларның автору тораан.

Бистер бир чаак 20 минута дургузунда болуур дамчыдылгавыска Коммунистиг партияның болгаш Совет чазакшыл аза сагыш салыышкынының ачызында Ленин болгаш Улустарның найыралы орденнерлиг совет Тываның экономиктиг база социал хөгжүлдезин, оон ажылчы чоннарының чиниишкиннерин долчу болгаш тодаргай кылдыр көргүзер сорулганы салган бис. Ынчаңгаш бистер чугаалаар чүүлдеривистиң сөс-домаан катап-каган адып-чазаа, көргүзер кинолинталарывысты хынамчалыг белеткеп турдувус. Моңу чедип алырынга Кемерово студиязының кол режиссёру Н. Соколованың улуг дузаны көргүскенин демдеглээр апаар. Чер-черден келген делегациялардың кежигүннерин боттарының программалары кандыг-ла болуур ырги дээш дыка-ла сагыш сеткилин хөлзөп турду.

Неделяның төнчүзүнде комиссия ниити түңнелди үндүрмен. Оон даргазы эш Туриның фестивальдың организастыг эрткенин, Сибирьниң улуг-удуг хоорайларында телестудия черлериниң ажылының ниитизи-биле утка-ниынарлыг, уран-чечен кааспалгалыг апарганын демдеглээш, бо организастаан бирги фестивальга бистиң көргүскен программавысты эң даарга деп өскелерни мурнап адап демдеглээн. Якутск, Абакан, Улан-Удэ, Барнаул студияларының программаларын база-ла ханы утказыг, үениң негелделиниге дүүжүп турар деп демдеглетти. Сибирь телевидениезиниң фестивалынга Тываның ажылчы чоннарының күш-ажылчы чиниишкиннерин база тыва черде боюп турар чаартылгаларны тодаргай болгаш ханы үткалыг көргүзүп, даарга көргүзүглериг болганы дээш Кызылдың телестудиязы ССРЭ-ниң Кинематографистер эвилелиниң бүгүлээр черинин диплому база Кемерово областтың телевидение болгаш радио дамчыдылга комитединиң хүндүлел бижии-биле шаңнаткан.

Партияның XXV съездиниң материалдарын чонга массалыг-биле таныдыырлаар, ону боттандырарынче ажылчы чоннарны мобилизастаар талазы-биле өске областтарның, АССР-лерниң телевидение коллективтериниң ажылынга чаа чүүлдерни хөйүбиле көрүп, бижип алгылаар. Ону бодурустуң ажылывыска ажыглаар апаар бис.

И. КЕЛИН-СЕНГИ.

СУГГАТЧЫЛАР

Хемчиктиң сөлегей талакы шынаалары—«Сүт-Хөл» совхозтуң тараалап төлдери. Ында-мында сиген шөлүг база чаптыгган. Даглар белдери—мал одарлары.

Кезек ак чыраа хүраалаан делгем шөлде кызыл-тастың озуму аажок. Ында тараа суггарган кижилерниң барааны көзүлдү. Элээн ыракта ийи кижи тараа шөлүндүве сүтну чаптыдыр бадыргаш, ажылын уламчылаан турлар. Оларның чоогунда одаг ыжы бурулаан.

— Черле шөкарартып болбас. Суг үнмес деңгеликтер тургулаар, шөкарара бээр чүве ында-дыр ийин. Дүжүттү ол чаныпаар.

—Ындыг харын. Чазын трактористер ону эки дескилээн болза, ындыг болбас ийик.

Олар аразында ынчаар чугаалашпышаан, ажылдаан турда чеде бердинис.

— Бисте суггат ажылы тарылга мурнунда-ла эгелээш, ам-даа соксавайн турар. Бо хүннерде өзүм суггады үргүлүлевишаан. Чамдык звенолар өзүм суггадының ийигзинче киргилээн. Бедик дүжүт алырынга кол чүве—суггарылгавы шынарлыг чорудары болур—деп, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденнинг эдилекчизи Ховалыг Дары чугаалаан, эжи Моңгуш Медаэчи-оолче көрдү.

— Дары Самданович шын чугаалады. Шынар дугайын ам-даа чаа-ла ийилээн чугаалажып турдувус. Онгу беш чылды шынарның болгаш ажыктыг чоруктуу дээн. Ынчаңгаш ажылывыска шынар дээш турүүп тур бис.

Оларның 160 га кызыл-тас участогунда өзүлденің бирги суггады дооступ тур. Тараанын үнүжү 25 сантиметр ажыг. Участоктуң га бүрүзүндең 15-тен эвээш эвес центнер дүжүттү алырын, удавас ийиги суггатче киреринден илергейледилер.

Дуржулгалыг суггатчы Даржаа Чодур-оолович Моңгуштуң участогунга келдивис. Суг идинниң хонучузун өрү тыртып алган, довуракка, суггага он киир кылайган хүүраан эгиннээш, суггатчы бисте утказ 155 га кызыл-тас. Үнүжү бедик, дескн. 120 га черни суггарган, артканын чоокка хүннерде доозар.

Инек-Даш ховузунче угланывывыс. Кезек кара булут Кызыл-Тайга кырындан келгеш, суггур чазының төпкеш барды. Хову турлаанга чоокшулап орувуста, бистиң-биле кады чораан, совхозта профвилелдиң ажылчын комитединиң даргазы И. Моңгуш ишкәәр тал кыдыынче айыткаш:

— Дуу бистиң хоочун суггатчывыс Иймажап Допчаевичиниң авеноозунуң майгынындыр. Суггат үезинде ол звено үргүлүү маңаа турар. Өске авенолар база майгыннарлыг болгаш болза! Суурга хонгаш, кээп турда хөй үе эртер-дир—деп чугаалап ор.

Октябрь Революциязы орденниң эдилекчизи, 70 харлыг хоочун тараажы Иймажап Ондар майгынының чанында Ондар Ламчай-оол оглу Эзир-оол олар-биле дүштээн орлар.

Бодуңун ажылын хоочун суггатчы сонуургадып чугаалаан, мынча дээн.

— Бис үжээлээ 175 га, оон иштинде 70 га кызыл-тас, 105 га кукуруза участогун хүлээп ап, тараанык га бүрүзүндең 20 центнер дүжүттү, кукурузаның бир газында 150 центнер ногаан массаны алырын хүлээнгеш, Ондар Дамдынчаптың звеноолу-биле чарышка кыйгырыштывыс. Онгу беш чылдың бирги чылын күш-ажылчы тиилелгелер-биле доозар дээш тараажыларның ажыл-ишчи демиселиниң одуруунда туржуп тур бис.

Ынчан ол звено-биле кожа турар суггатчылар аңаа келген. Оларның бирээзи тракторист-комбайнер, ам суггатчылап, 30 га кызыл-тас участогун хүлээп алган Моңгуш Сөскүр-оол хоочун тараажының чугаазынга соруг киргеш, мынча дээн:

— Шынар дугайын Допчаевич кончуг шын чугаалады. Мээң бодалым база ындыг. 30 га участогумнуң өзүм суггадының бирээзин дооскам, ийигизинче кирип тур мен. Күзүн комбайнерлеп ажылдаам, участогумну бодум ажаап, га бүрүзүндең 15 центнерден эвээш эвес дүжүт алыр дээн сөзүмүү ээлээр мен.

Ондар Ймажаптың звенозу ынчан 70 га кызыл-тас шөлүнүң ийиги суггарылгазын дооскан, кукурузаның ийиги суггарылгазынче чаа киирер деп турда чеде бергенивис ол болду. Олар үжээлээ участогунче хүүректерин эгиннээш, базынгылар.

Совхозтуң суггатчы тараа шөлү 1855 га, 1500 га шөл бирги, ийиги суггарылганы эрткен. Тараанын өзүмү эки. 260 га сиген шөлү база суггартынган. Суггарылгада 57 бижи хаара туттунган. Ооржак Оолан, Сат Күдерек, Ондар Дамдынчап, Ондар Байырты, Ондар Тамчат-оол, Ооржак Коңгар-оол, Моңгуш Чыкыл-оол болгаш өске-даа суггатчылар бедик дүжүт дээш демиселдиң одуруунда идепкейлиг киржип турар.

М. СЕВЕН.

„ЗАРЯГА“ КОРУМ-ЧУРУМ ХЕРЕК

Шаг-шаандан тура-ла Тываның ырак-узак районнарының бирээзи — Төөмү-биле орук харылзаазы чугула айтырыг боюп келгени кымга-даа билдиңгир. Мурнунда Төөмү райондиле харылзаа аът оруу-биле, харын хем агымы-биле саадандаа турган, боттанып келген. Республиканың хөгжүлдезин буруңгаарлаан тудум-на Төөмү район-биле харылзаа дыка эжиккн, чөнүү самолёттар-биле аргыштырыр турар. Ынчалзадаа райониуң өске черлер-биле харылзаазының улгатканындан агаар-биле харылзаа чугуур негелдеге четпес апарган.

Чоннуң негелдезин-даа, чогуур албан-организацияга черлериниң ишитпирлерин-даа ёзугаар бо чылын суг оруу амытынары-биле Төөра-Хемге чедир чурттэнчылыг черлериниң харылзажырынга тускай «Заря» хевирмиң нүүлүүг теплоходун Үстүү-Енисейниң Ленин орденнинг пароходство чери хем транспортунуң Кызылда район эргелеринче чорутнан. Моок мурнунда чылдарда Хут ушарынга чедир оон шаяа бичеген «Заря» чоруп турган болгай. Бо чылын Үстүү-Енисей пароходствозунуң тускай комиссиязы келгеш, ужарны бо теплоходтуң кандыг-даа айыыл чок эртерин бүзүреп көргеш, ону Төөра-Хемге чедир чоруурун чөпшээрээн.

Төөмү райониуң чонунга ол теплоходтуң ажык-дузазы тайылбыр чокка-ла билдиңгир. Бирээде, агаар-бойдустуң байдалы бамсырап, бүргеп-чагай бээрге, оларга Кызылга он-он хонук иштинде маңааш туруптар турганнар. А теплоход Бии-Хемни өрү он бир хире-ле шак чораашаа, Төөра-Хемге шаптындаа чөк чеде бээр. Пассажирлериниң аңаа ворушкузу кызыгаар чон.

Каш удаа рейстн кылган соонда теплоходтуң расписаниезин сагыырынга, оон экипажының, харын-даа Кызылда район эргелелиниң харыысалгалыг ажыдакчыларының талазынган чорум-чурумну каршызы-биле үрээриниң барымдаалары кеступ турар апарган. Ол дугайын көргеш, билген кижилер дыка хөй.

Ындыг четпестериниң бирээзи — пассажирлерге билетти баш үдүр сатпазы боюп турар. Оон аңгыда, албан ужурунда, дүүген чорулуг азы аарыг-ажыыл кижилерни төөмча чөк көөр чорулар база бар. Маңаа хелбаштыр чаңгыс-ла чиктээвес, расписаниө үрээр чорук база бар. Чижээ, ол Ий суурга пассажирлер көруп турда-ла, хап эрте бээр чорулар хөй боюп турар. Теплоходтуң чамдык ажылдакчылары пассажирлерге каржы, эвин-чевүн чугаалап турда-ла, эрикче үндүр идиптер. Төөмү баар дээн кижилериниң «эң-не нүштүү» билет чөн-даа болза, теплоходка олуруптары аңаа чаңчыл апарган.

Кызыл—Төөра-Хем аразында чоруп турар теплоходтуң расписаниезин үреп турарын, оон экипажының кара-туразында дамылаашкыннарын тодаратнаш, чогуур хемчээн алыр үжурлуг. Чүге дээрге хем транспортунга ындыг таварылгалар мурнунда-даа турганы билдингир. Каа-Хем унубиле чөп дамгыглап турар теплоходка болгаш аңаа чүүн даа соортур теплоходтарга танышкоруш барымдаалаар, кара туразы-биле кижилер соортур чорунтар бар.

Пассажирлерниң аргымылгазунга таарымчалыг ындыр ындыг эки байдалды партия, чазан тургузуп берип турда, Устүү-Енисей пароходствозунуң Кызылда район эргелелиниң Кызыл—Төөра-Хем аразынга чөп аргыштырып турар «Заря» теплоходтуң командазының арын-нүүр чөп, кара туразында аажылаашкыннарын район эргелелиниң удуртунчулары (начальниги О. Петров) болгаш аңаа хамаарылгалыг организациялар дарый хемчег алырын Төөмү районнуң чурттакчылары диген тур.

В. ТАМДЫҢ-ООЛ,
персоналдыг пенсионер.

Ал-Девуран—Абаза оруунда.

БҮГҮ КҮШТҮ—МАЛ ЧЕМИНИҢ БЕЛЕТКЕЛИНЧЕ

Нинтиниң малына четчир чем курлавырларын тургузары—хүүнүл кӧл айтырыы. Шагаан-Арыг хоорай Советиниң күүскому район төвүнде албан. организация болгаш үлетпүр бүдүрүлге черлериниң күш-ажылчы коллективтериниң мал чеми белеткээриниң талазы-биле түскай шинитпирин хүлээп алган.

— Район төвүнде бүгү коллективтерниң түс-түзүнде планнарны бергеш, нинтизибиле 400 тонна будук-бүрүнү, 350 тонна сигенни, 500 тонна саванны ажыл-агыйларга белеткеп бээр сорулганы салган бис—деп, хоорай Советиниң күүсенчи комитединиң даргазы Михаил Семенович Абраменко чугаалады.

Будук-бүрү болгаш сиген белеткээринге иртен алды организация киржир, савак белеткээринге машина-техникалыг организацияларны киришпитирген. Коллективтер будук-бүрү белеткээрин организастыг эгелээн болгаш планын күүседир даап бир, азы ийи хүнүнүң воскресниктерин бо-ла организастай бээр. Будук-бүрү белеткээриниң кол участогу Улуг-Хемниң ортулуктарында теректер болуп турар.

«УТБА 25 чылы» совхозта— бүрүлерден витаминниг далган белеткээр АВМ-0,4 дээр агрегат доктаамал ажылдап турар, белеткеттингеп бүрүлерни машиналарга чүдүргеш, чоруткының түүнелинде, шоодайлаттынган витаминниг сиген далганы ол ажылагыйда ковудээн. Ынаыг агрегады ам хөрезинде чек ажылагыйларже будук-бүрүнү моондактай багламаш, чорудун турар. Ону мал чемниге белеткээр талазы-биле орт командылал чери, «Сельхозтехника» салбыры, тараа белеткелдер конторазы, үлетпүр комбинады, партия райкому болгаш эске-даа коллективтер организастыг эки ажылдап турар.

Витаминниг сиген далганы хойнун массалыг болдаашкынының үезинде оларны доруттуруп алырынга хоолулуг чем болдуруп малчыннар үнелеп, ону хумагалыг ажыглап турар. Оны түүнелинде ажыл-агый бүрүзүнде хураганнарының, ынайларның баш саны дыка өскен. Районнуң чамдык ажыл-агыйлары артыкшылдыг мал чемни тургусканының ачызында эске районнарның колхоз, совхозтарынга эртекен чазын база дузалаан. Ынчангаш бо чүгүла ажылды кошкаттайн улам күштелдирери чүгүла. Чүгле будук-бүрүнү эвес, шагар-оъттуг, хараганнарны, чашпан сигеннерни хөлүй белеткээри витаминниг далган сигенге кожуут улуг ужур-дузалыын дуржулга коргускен. Ол чүгүла ажылдарга совхозтар болгаш салбырларның ажыл-ишчилери идепкейлиг киржип, фермалар, хойжу бригадалар төптеринде белеткеп турар.

Улуг-Хем районнуң ажылишчилери 60 чылын болдуун мал чемнерни 23.500 ажыг тонналы белеткээр сорулгадыг, оон иштинде чернин чайгаар үнген от-сигенни кезип, ажаал алыры 65,8 хууну эдеп турар. Бөдүүн мал чемнерин белеткээр талазы-биле сигенчилерниң оргузунда чарын калбарган.

«Улуг-Хая» совхозтуң ажыл-ишчилери чаңгыс болгаш хой чылдыг сигеннерни санаваска, сигенни 3200 тонналы белеткээр. Совхоз сиген шөлүнүң талазы-биле делгем шөлдерниг. Хаймаакан, Ийи-Тал салбырларны Улуг-Хемниң оргулуктарындан хойну белеткеп ап болур. Кок-Чыраанның сиген шөлдери чыл бүрүде-ле эки дужуну берип турар, оон хой кезин суггаттыг, суггарган чердерден чаагай сигеннер үнген.

Кок-Чыраа салбырында хол кадырлыг ийи бригаданы организастаан. Ажылчын Лонгак Бирлейнин удуртканы бригада сиген ажаап алырын шапкынчыткан, оларның кол кезип турар черлери машина-техника ажыглаттынмас хараганнар, хаактар аразы, бугалар унаары, малган-баларлыг чердер болуп турар. Бо бригадада ол чүгүла ажылга чыл бүрүде-де идепкейлиг киржип келген хөөчүннар-даа, олардан дудак чокка кезип турар үстүүкү класстың өөренчилериндээ бар. Бир деннинг, тура-соруккур ажылдан, 60 тонна сигенни сараатпан тургузар хүлээдгени алгаш, иниль айның эгезинден бээр ажылды шүүдээ бергеш.

Сигенчилер совхозтуң иога бригадазының суглуг бугалар аразында сигенни хол кадырлыг кезип турда, чеде бердинис. Аңаа кол бригадир, оон үчётчини база кедилер, олар хол кадырлы-биле кескеш, ажаагаа сигенниң ажыл төлевирин санаарының чурумун, негелдезин танылтырып бергеш, ону сигенчилер кичээнгейлиг дыннаан, билип алдылар. Кол чүүл күш-ажылдың будуруккүлүү, оон шынары дээш деннескенин болур.

— Баштай кескен сиген шөлдериннең 135 тонналыг тургустувус, дыңыраар чаъстыг хүн болурга, кезерин үргулчүдей бердивис, биске аътхал кончуг херек апарды—деп, бригада удуртукчузу Д. Бирлей шын негелдезин тургускан.

— Кодоо Совет ол айтырыгны шинитпирлеп берген, хамаатыларның хүүда аътларын хол кадырлы-биле сиген ажаап туралрга кииреп болгаш—деп, харыы болду.

Сигенчилер мал чеми белеткээр харысаалгалыг ажылдың ханызы-биле билип турарлар. Эрткен чылын 50 тонналы белеткээр тургаш, ону ажыр шүүсеткен. Моон соңгаар ажылче орте үнген, орай кежээге чедир ажылдаар хүлээлгени алган. Ол черле хөө, мурнуку чылларның дүрүлгезы оларга хойну коргускен.

Ол совхозтуң Хайыракан салбырында механизастаттынган звено Улуг-Арттың, Алды-Шынаа фермазының хол кадырлыг бригадазы Улуг-Хемниң ортулуктарының сигенни ажаап алыр дээш киришкеннер.

Кодоонуң ажыл-ишчилериниң ажыл-үүлеви улуг, кылыр ажылдар хой, ону чедиишкинниг шинитпирлээри организастыг ажылдан, күш-ажылдың будуруккүлүүн бедиткенинден, оон ажыктыг болгаш шынарлыг болурундан кол хамаарыжыр.

Д. АРАҢЧАА.

Совет көдээниң кижилери

ЭЖИШКИЛЕР

Совхозтуң иогаан театрынга агиткультбригадазының бот-тыныгыр артистери концерт коргузе бергенде ажыл-агыйның сураглыг кижилерин, оларның чедиишкиннерин дораан-на билип аар бис. Оларның аразынга Удай-оол Чудурукпаевич Монгуштуң болгаш Эрес-оол Делгер-оолович Куулармың аттарын бо-ла дыннап болур. Кымнарыл ол?

Удай-оол Чудурукпаевич 19 чыл трактористеп келген. Моон мурнунда «Шекпээр» совхозка трактормга кожуктулап үш чыл ажылдаан. Ол, хоочун тракторист Иртнилей Куулармың ачы-дузазының ам-даа үпаан. Чогум-на оон арга-дужулгазы Удай-оолга күш-ажылдың баштайгы школазы болган. Тускай өөредилге дооспаза-даа аныяк ол механизаторлар чедиишпезинден трактор башкарарын дужулгалыг өөрүшкен өөренип ап, солуктуу тракторист боон ийи сеэн ажылдаан-даа.

Кызылдың механизация училищезин дооскаш, совхозунга сарыл, көдээ ажыл-агыйның бүгү хевирлериниң машиналарынга ажылдап келген. Даг-Улуг, Кеп-Кежиг, Үттүт-Хая Ийлылак, Улуг-Үзүк ховуларын чарыгыл, эдек дужуттуг өстүрүп келген. Ол чылдарда Удай-оол Монгуш Шекпээрниң база бир бедик мергежилдиг трактористериниң бирээзи Эрес-оол Куулар-биле чарылбас өөнүктер апаргаан.

Эрес-оол Монгуш 16 харлыында үш ай хуусаалыг курс дооскаш, совхозка трактористеп келгеннеринден бээр ам чээрби чыл ашкан. Ийи өөнүк кезээде чаңгыс бригадага ажылдап, аразында найыралдыг, бот-бодунга алыпкылар дег дүзалажып чанчыккан.

Чарылбас ажишкилер үш чыл бурунгаар тараалап Таңды эдээзинде чаа тургустунган «Шамбалыг» совхозка ажылдарыбиле чедип келгеннер. Өг-бүлезин кежүрүп алырынга күрүне долузу-биле дузалаан. Акша дузаламчызын-даа алган. Совхоз оларга чаа улуг бажыңнарны бергеш, ийи чыл иштинде одаар ыяжын, хөмүр-дажын халаска дүжүрүп берген. Партия болгаш чазактың ада сагыш салыышкынын олар улуг өөрүшкү-биле сактып, аңаа харыы кылдыр чүгле эки ажылдаарын шинитпирээн.

Баштайгы чылының дүжүт ажаалдазында олар мурнакчы механизаторларның одуруунче бүүрелдии-биле үнген. Оларның ажылдап киргени № 3 хову-трактор бригадазы совхозтуң бригадаларының аразынга социалистиг чарышка бирги черни эдээн. Күш-ажылчы чедиишкин дээш бригаданың бүгү кежигүннерин В. И. Ленинниң шолулгеге турганы Шушенск суурже экскурсия кылыр халас путевкалар-биле шаннаан. Эрткен 1975 чылда дүжүт ажаалдазынга эки ажылдааны дээш ук бригада Хову-Аксы суурже экскурсиялап, «Тыва кобальт» комбинат-биле танышкын чораан.

Эрес-оол Делгер-оолович эрткен чылын 250 гектар черниң кукурузазын чидириг чок ажаагаш, механизаторлар аразынга бирги черже үнүп, 250 рубльдиң премиязы-биле шаңнаткан, а Удай-оол Чудурукпаевич «1975 чылдың социалистиг чарышының тиилекчизин» деп хөрек дедлээниң эдилекчизи болган.

Өнгу беш чылдың баштайгы чылында совхозтуң № 3 ховутрактор бригадазы нинтиаи-биле 3000 гектар ажыг черге кызыл-тасты, кукурузаны болгаш чаңгыс чылдыг сигеннерни тараан. Шагның дөрт эргилезинде механизатор кижиге ажыл үстүр эвес: шык базырыышкыны, часкы, чайгы чер андырылгазы, ажаап алышкынга техниканы белеткээри дээш ажыл-ла хөй. Бо бүгүнү хоочун механизаторлар бүгү негелдеге дүүштүр чоруткан.

Шамбалыг ховуларында бо чылгы дүжүттүң үнүжү эки. Ону чидириг чок ажаап алырынга төлептиг үлүүн кииреринге Удай-оол Чудурукпаевич хынамчалыг белеткеп турар. Ол —бо чылгы ажаалдага чазаскаан эвес, механизатор ийи оглу — Виктор болгаш Меристалов-биле үжүлээ киржир. Ооларының кайызы-даа көдээ ажыл-агыйның Балгазында профессионал-техниктиг училищезиниң «Шамбалыг» совхозта салбырын чедиишкиннит доозук, баштайгы күш-ажылчы шыдгалданы совхозунга багай эвес тутkан.

Меристалов Монгуш бо часкы хову ажылдарынга техника башкарып, бир дугаар киришкеш, эки коргузуглерни чедип ап, артектиг белек-биле шаңнатпышаан, делгем билиглиг механизаторунуң шынзылгазын байырлыг бүүдүлга алган. Ынчангаш ол ог-бүледе ам үш механизатор бар апарган.

— Ийиги класстың механизатору кижи болгай мен. Аргадуржулгамны түгле ооларымга эвес, харын бригадага чаа ажылдап келген аныяк механизатор Александр Амырга дамчыдып берип турар мен. Моон ыорум, хоочун механизаторлар: Владимир Бурбу, Машпак-оол Дангак, Эрес-оол Куулар, Чамыян Куулар оларга чаа келген аныяктарны бөттарынга хүлээнип алган оларга дузалажып, дуржулгазын дамчыдып берип турар — деп, Удай-оол Чудурукпаевич чугаалап орар. Калы ажылдап турар өөрүнге ханы хүнүтпелиниң, чоргаараалдың синнижкенин оон сестеринден билип алыры илдең-дир.

Удай-оол Монгуш түгле мурнакчы механизатор эвес, тос уругну кижизиткен ада. Улуг оглу Мензелов башкы институдунуң үшкү курузун доозкан, өөредилгезин уламчылап турар. Уруу Рая школа шугумунда ажылдап турар, бир оглу тудугжу, үш кижи школада, ол хеймерк салыкта.

Ажылчын салгалдың хоочуну, «Шамбалыг» совхозтуң мурнакчы механизатору Удай-оол Чудурукпаевич Монгуштуң болгаш оон эжи Эрес-оол Делгер-оозовнң Куулариың амыдыралын, ажыл-ижин каксы танышкарга ылыыр.

Ч. МАНДЫЫЧЫ.

ДИДИМ БОЛГАНЫ ДЭЭШ

Сугга дүшкен ижинниң амылын камгалап алырда дидим болгаш шинитпирлиг болганы дээш «Сугга дүшкеннериниң амылын камгалап алганы дээш» деп медаль-биле республиканың «Сельхозтехника» каттыжышкынының машиналар болгаш дерилгелер килдизиниң начальниги Борис Александрович Белокопытовту ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң өөрүүзүнден Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиуму шаңнаан.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАНЫҢ ЧАА ҮЕЗИ

Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң XXX сессиязы дөвүзүлганындан бээр каш-ла хонган. Социалистиг чурттарның экономика организациязының дээди органының хурал бүрүзү оларның кады ажылдажылгазының хогжулдезинге база бир бурунгаар базым болганын айтып турар. Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң немегүннери чурттарның чазактар баштыңнарының амгы ушуранышыышыны улам өзугай болган. Социалистиг экономиктиг интеграцияның Комплекстиг программазының баштайгы беш чылының түүнелдерин сессиязының кирмиичилери чугаалажып, экономиктиг кады ажылдажылгаганың чаа чугула хевирлерни тодаргайлаан болгаш хой талалыг интеграционнуг хемчегленин планын бадылаан.

Комплекстиг программаны күүсетиниинің беш чылының дургузунда экономиктиг интеграцияның талазынга өнза хой түүлдер кылдынган. Кооперация болгаш специализация дугайында дугуржулгалар ёзугаар чүгле машина тудуушкунунга бөзин ам янзы-бүрү аппарат муң амыг аттаряыг ылыыгларны будуруп турар. Эртнен беш чылда эң улуг дээн будуруглге объектилерин дем натнан нүшенишкиннер-биле кылып эгелээн. Оларның аразында — Усть-Илимниң целлюлоза заводу, Киембаевскиниң даг-дүгү арыглаар комбинады, Кубада никель будурер завод, ССРЭ-ниң Оренбург-Барыын кызытаар аразының газ дамчыдылгазы болгаш өске-даа чүгула тудуглар бар.

Делегейниң геология экспедициязы Моол Арат Республиканга ажылдап киришкен. Ынаыг янзылыг хой талалыг интеграционнуг хемчегленин бөттандырары одаар түүлдүң, энергетиканың болгаш чиг-эттиң эң чугула айтырыгларын шинитпирээринге улуг амыгты бээр. Ол чорун социалистиг чурттарның 1976—1980 чылдарга таарыштырган улус ажыл-агый планнарын күүседирин хандырар.

Хой талалыг интеграционнуг хемчегленин амылдап ыыларын Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң XXX сессиязының кол кичээңгейинге тургаш. Оон кирмиичилерни ЭДЧ немигүнү чурттарның кады ажылдажылгазының үр хуусаалыг будун-будун программаларының төлевилелин чугаалашкан, чиигээзөзүге. ЭДЧ немигүннери сонуургалдыг европейжи чурттарның наттышкан энергосистемаларын хогжудериниң кол схемазын түүлдүг деп корген. Ол схемада Югославия база киирген. 1990 чылга чедир электроэнергия хереглеериниң деңнелин санап корген болгаш электри хандырылгазынга янзы-бүрү чурттарның хереглеедерин балансыаштырарының аргаларын тодаратkан. Ону чедип агыр дээш электри дамчыдылгаларының чаа нүүлүг шугумнарын дем натнан нүжеиишкиннер-биле тудар. Ол дамчыдылгалар ЭДЧ немигүннерн европейжи сонуургалдыг чурттарның чаңгыс аай электроэнергетиканга системазы болу бээр. Оон тудуу ам безин чоруп турар. Ол системаның баштайгы эненозу — 750 киловольт нүүлүг электри дамчыдылгазының шугуму Украинаның Винница хоорайын Венгрияның Альбертирш хоорайбыле тудуштурар.

Металлургияның, машина тудуушкунунуң, кедээ ажылагыйның талазынга, чиг-эттиң будуреринге, чиик үлетпүрүң болгаш транспорттуң талазынга кады ажылдажылганың база шаң ындыг программаларын чугаалажып корген.

Мынчангаш Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң XXX сессиязы үр хуусаалыг үеде улам ыңайгы хой талалыг кады ажылдажылганың орунтарын тодарадырынга чугула рольду ойнаан. Бо сессия ол кады ажылдажылганың хогжулдезинге шынар талазы-биле чаа үе-чаданың келгенин айытkан. Социалистиг нүүлелериниң амыдыралынга, оларның экономикказын хогжудеринге, оларның чомунуң ажыдырал деңнелин бедидеринге улам өзүлделиг рольду ойнап орар социалистиг экономиктиг интеграцияны ханылдырынга Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң немигүннери чурттарның чазактарының ханы сонуургалдыын бо сессия база дагын чырыткылаидыр коргусkен.

Л. ЛАТЫШЕВ.
(СЭТА).

ПАРЛАМЕНТАРИЙЛЕРНИҢ УЖУРАЖЫЫШКЫНЫ

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Улустуң Улуг Хуралының чаламы-биле МАР-га чоруп чораан ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Эвилел Советиниң Даргазы А. П. Шитиковка баштаткан ССРЭ-ниң Дээди Советиниң делегациязы июль 14-те Төрээн чуртунче эп чаныпкан.

Делегацияны МАРН ТК-ның Бирги секретары, МАР-ның Улустуң Улуг Хуралының Президиумунуң Даргазы Ю. Цеденбал хүлээп алган. МАР-ның күрүне эрге-чагыргазының дээди органының доктаамал комиссиаларының кежиүннеринбиле делегация ужурашкан болгаш беседа чоруткан, оон үезинде ажыл-дужулгазының талазы-биле бот-боттарының аразынга дружуга солчулгазы болган. Элээн каш үлетпүр будурүлге черлеринге, көдээ ажыл-агый каттыжышкынанарынга болгаш культура албан черлеринге делегация чораан.

Совет аалчыларның чорааны будурүлге коллективтеринге моол-совет найыралдың митингилерин болгулаан. Делегация Моолдуң улусчу революциязының 55 чыл болган оон-биле холбашкан байырлалдарга киришкеи.

МЕКСИКАДА СОҢГУЛДАЛАР ТҮҢНЕЛИ

МЕХИКО. (СЭТА). Мексикага июль 4-те болган президент соңгулдаларының болгаш конгрессче соңгулдаларның албан бүзүү-биле түңнелдерни федералдыг соңгулда комиссиязы парлап үндүрген. Соңгулда округтарының хой кезиниге тиилелгени башкарыкчы конституциялыг-революсчу партия чедип алган. Мексиканың президентизинге Хосе Лопес Портильону соңгаан.

Соңгулдаларның түңнелдериниң талазы-биле медегелели Мексиканың Коммунистиг партизы кылган. Республиканың президентизиниң эрге-дужаалынга кандидаттарның данзызынга компартияның кандидалдың соңгулда комиссиязы киирбээн-даа болза, оон кандидазы Валентин Кампаның соңгулдаларга киришкенин улуг эдиишкин кылдыр компартия үнелеп корген. Бюллетеньнерге оон адын соңгукчулар боттары-ла киир бижигилээн.

«Универсаль» солуна интервьюнунга В. Кампа медегленнирген алырга, ону дээш бүүдүн чартык миллион мексиканчылар бадылаан. Мексиканың политиктиг амыдыралынга коммунистер партизы кескү черни эзеп турары оон кастуу-дур деп, ол онзалап демдеглеэн.

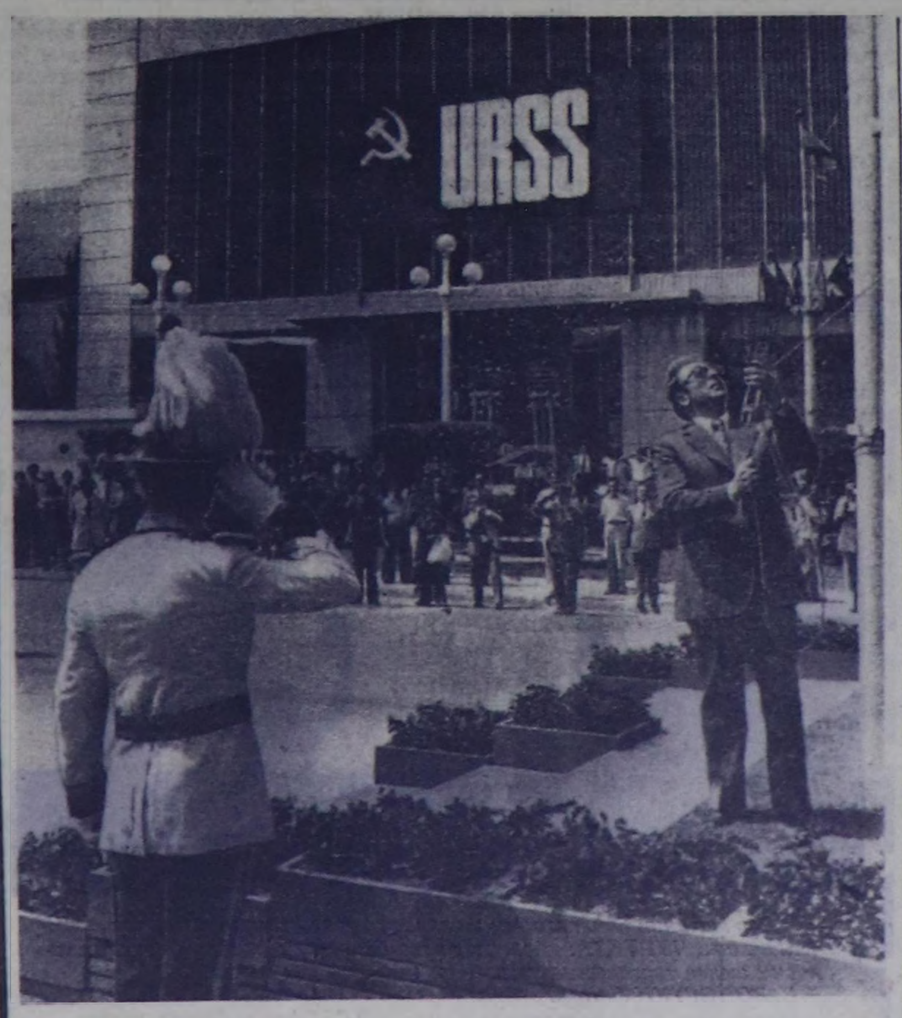

ИСПАНИЯ. Барселонага делегейниң садыг-үлетпүр ярмаразы болган. Анда 26 күрүнелер, оон иштинде Куба, Польша, Чехословакиа, Венгрия болгаш социалистиг өске-даа күрүнелер киришкен. Барселонага ярмарига Совет Земледи эң-не баштай киришкен. Совет павильонга даштыны садыгның 23 каттыжышкынарының коргузуг үүлдерин делгээн.

ЧУРУКТА: Барселонага болган ярмарига ССРЭ-ниң хунунде.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Президент албан-дужаалын күүседип кирипкен

ЛИССАБОН. (СЭТА). Июнь 27-де президентиниң бедик албан-дужаалынга сонгуткан Португалия Республиканың чаа президентизи генерал Антониу Рамальо Эанеше эргечагыргаиы замчыдың бээриниң болгаш оон албан-дужаалга киргенинин байырлалдыг ёзулалы июль 14-те болган.

Португалиниң Конституциязын сагыырын база чурттуң бүгү хамаатыларының оны күүседирин хандырарын азаавышпан, ол Конституцияга ыяшчы болурунга президент Антониу Рамальо Эанеш дангырак бергеи.

АНЫЯК РЕСПУБЛИКАНЫҢ ПЛАНЫ

САН-ТОМЕ. СЭТА-ның түскай корреспондентиниң Б. Пильниковтуң дамчыткыны болза: аграр реформа — биистиң улузувустуң политиктиг чаалап алышкынналарын быжыглаарынга база ниитилелдиг улам ыяшчы демократчылдарның оруунга чугула базым болур деп, Сан-Томе болгаш Принсипи Демократтыг Республиканың президентизи Мануэл Пинто да Коста медегленээн. Хамаарышпас чоруктуң бир чыл болган оонга турасказаткан массалыг китингиге ол түүне чугаалаан.

Ол программаны боттандырарынга какаовуң бүгү улуг плантациязарын национализастаары онаа улуг ужур-дузалыг деп, ол онзалап демдеглеэн.

Экономиктиг хогжулдезиниң планнарының дугайын чугаалап турда, үлетпүр үндезининге балык тударын организаставаларынга база шөлүн үлетпүрүнүң болгаш транспорттуң талазынга кады ажылдажылганың база шаң ындыг программаларын чугаалажып корген.

Мынчангаш Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң XXX сессиязы үр хуусаалыг үеде улам ыңайгы хой талалыг кады ажылдажылганың орунтарын тодарадырынга чугула рольду ойнаан. Бо сессия ол кады ажылдажылганың хогжулдезинге шынар талазы-биле чаа үе-чаданың келгенин айытkан. Социалистиг нүүлелериниң амыдыралынга, оларның экономикказын хогжудеринге, оларның чомунуң ажыдырал деңнелин бедидеринге улам өзүлделиг рольду ойнап орар социалистиг экономиктиг интеграцияны ханылдырынга Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң немигүннери чурттарның чазактарының ханы сонуургалдыын бо сессия база дагын чырыткылаидыр коргусkен.

Л. ЛАТЫШЕВ.
(СЭТА).

БҮГҮ ДИПТЕРДЕН

●**РИМ.** Италия Республиканың президентизи Дж. Леоне июньда хуусаа бетинде болган парламент соңгулдаларының соонда чурттуң чаа чазаан тургузар дугайында айтырыг талазы-биле ийи неделя иштинде политиктиг партилар болгаш парламент бүлүктери-биле сүмележишкиннерни доозкан.

Христиан-демократтыг партиниң толээлекчизи Дж. Андреоттиге чаа чазакты тургузарын Дж. Леоне даалаkан.

Чоокку хүннерде Дж. Андреотти политиктиг партилардың толээлекчилери-биле чугаалажыышкыннарны эгелээр.

●**АММАН.** Иорданиянның чаа чазаан хаанның чарлыы-биле бадыалаан. Ону премьер-министр Б. Бадран баштаан. Ол оон-биле кады даштыкы херектерниг болгаш камгалалдың база министри болур.

● **НЬЮ-ЙОРК.** ҚНО-ның Аныяк чок чорук Чөвүлели Уганданың делегациязынче Израильдың дээрбечи бүү-биле халдаанының дугайында айтырыгны чугаалажып көөрүн уламчылаан.

Танзаниянның толээлекчиниң агрессорлуг шинитпирлии-биле буруу шаварының эргежол чугулазын айыткан, израиль үүлгединиң бүгү Африкага кыжаныг база ҚНО-ның Уставын долузу-биле оон корбээн чорук-тур деп айыткан.

Тель-Авивтин шериг халдаашкыны тайбыңга болгаш делегейниң айыыл чок чоруунга кыжаныг болур деп, Румыниянның делегады медегленээн. Уганданың түскай догулпаан болгаш делегациязының дээш болбас чоруун карлыы-биле үреэн чорукту Папаманың удуур анаа корун эргарын шыдавас деп, оон толээлекчиниң демдеглээн. Чөвүлелдиң ажылынга киржирин чөвүлелдерин талазын Израильның толээлекчиниң делегей дорбедээшкининиң ол үүлгединиң шыңгыыры-биле буруу шаварынга кыйгырган. Ол чорук делегей харылзаалдарынга ан-не ыяшчыдыг чүүлү турузуп турар-дыр деп, ол демдеглээн.

Июль 14-те Аныыл чок чорук Чөвүлели ёдунуң ажылын уламчылаан.

●**ТОКИО.** Японкиида мөөнеш сылар эртектериниң чаа өзүлдези болган. Япон башкының парлап үндүрген сан-медээлерин ёзугаар алырга, мөөнеш сылар эртектер июньда чыл бурунгаар турганыылаан барык 6 хуу аартай берген. Ол чорук чуртта ажыдыралга херек бараапларының эртектериниң чайгылыш чок аартап турарын хереглээн.

●**САН-ХОСЕ.** Энергетика талазы-биле Латин Америка организациязының кежигүннериниң чуртларының министрлериниң Чөвүлел хуралы иида бодунуң ажылын эгелээн. Оон ажылының диптиҥ 20 чуртларының толээлекчилери киржип турар.

Ол Чөвүлел хуралды ажыдын тура, Коста-Риканың ораласкы президентизин Карлос Мануэль Кастильо бо Чөвүлел хурал боттарының удуртканы чаагай чоруунга Латин Америка чуртталарының бойдус байдактарын ажыглаар дугайында айтырыгларны шинитпирээринге удуг ужур-дузалыг болур деп онзалап демдеглээн.

●**ВАШИНГТОН.** Канзас штатты ооңза айымылдың» районнуң кыдыр АКШ-ның президентизи Дж. Форд чарлаан. Июль 2-де өгелээн шуургайның дет болгаш суг үери штатка материалдыг улуг когарадарны таварыштырган деп. Ак бажыңның дыңнадымында айытkан. Хой чурттарга бажыңнарын, көөрүглерин, электри дамчыдылгазының шугумнарын шуурган үргедээн.

●**ВЬЕНТЬЯН.** Лаоска удуртчу эрге-чагыргазын баштайгы алды ай иштинде турушкелгенинин үезинде кылган чүүлдери дыкыы үезинде үредеген болган сентетиктиг он 37,5 километрлиг катап тургускан, муң хире чаа каналдарны каскан, 300 янзы плотиналарны тутkан. Кылып чоруткан ажылдарының түңнелиинде 18 муң гектар кур черни суггаар ярмалыг болган.

МОСКВА БӨГҮН. ЧУРУКТА: Кремльде. А. СТУЖИННИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

В. И. ЛЕНИННИҢ КҮЗЕП ЧОРААНЫН ЁЗУГААР

Одаар чүүл талазы-биле эң улуг комплекстерниң бирээзи Тимань-Печораның комплекизи чурттүң топ болгаш соңгу-барлым районнарының будурукчу күштерин хөгжүдеринге улуг салыышкынны киирер. Бо комплексти доозуу-биле ажыглалга киирери партияның XXV съездизиниң шиитпирлеримде көрдүнген. Тимань-Печораның нуруавыр байлаан ажыглаарының техник-экономиктиг саналашкынарын ССРЭ-ниң Күрпланының чамында будурукчу күштерни өөренип көөрүнүң талазы-биле чөвүлел болгаш ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Коми салбыры мыгран. Келир үеним улуг комплекизиниң дугайында чамдык чижектерни чугаалап бээрин СЭТА-ның корреспондентизи Коми салбырының президиумунуң даргазындан В. П. Подоплелевтан дилээн. Оон чугаалааны болза:

— Бистиң санаашкынывыс ёзугаар алырга чурттүң бо районунда хөмүр-даштың, нефтиниң болгаш бойдус газының нуруавыры милиард-милиард тонна-биле санаттынар. Соңгу он чылдың дургузунда маңаа нефтиниг болгаш газтыг 13 кезээ чер тодараттынган.

Совет нуруунуг таварышпын турган эң берге чылдарда бизин Печөра черинииң эгээртинмес байлаан дүрген шиңгээдиринче Владимир Ильич улуг кичээнгейни салып турган. 1920 чылдың мартта Улус ажыл-агыйымның бүгү-эвилел чөвүлелиниң президиумунуң намигүнү А. Ломовче чоруткан телеграммазынга Ленин мынча деп биизээн: «Соңгу крайны өөренип шинчилээр институлелдиң музейиндеп ийикпе, азы Күрүне эт-севиниң эргелелиндеп Ухта хемниң чөвүнде нефтиниг черлериниң дугайында парлаттынган материалдарны дилеп тыварын азы өске улустарга тыптырарын ыңгыып көрүңер». Оон соонда бистиң чурттүң Европа кежээниң соңгу талазы интервентиверден хостаттынган соонда Ленин ол айтырыгны база нагап көөргей. Оон даалгазын ёзугаар шинчилел болгаш тудуг ажылдарынга херектиг акша-хөреңгини чыгтан турган.

Оон бээр эртикен үеним дургузунда Ухтаның болгаш Вукылдың нефть тывыштыг улуг комплекстери ажыглалга киргеп. Припеляреның Ус хемиким чөвүнде база бир комплекс туттунуп турар. Запеляреның Воркутазы бүгүдеге билдингир болгай. Бо черлерде темир-орук болгаш автомобиль орунтарыг тутткан. Суг оруу база хөгжээн. Нефть болгаш газ дамчыдар хөвлайлар моон үнгеш чурттүң топ районнарында четкен. Ында аңгы үеде 6 улуг комплекс ажылдап турар.

Бо улуг будурулгелерни девискээр-будурулге айны-биле каттыштырарының ажылдарын беттандырып турар бис. Ындыг улуг комплекс туруптарга чигзт тывымныкка үнер чарыгдалдар 25 хуу чедир чиигээр, оон милиард-милиард рубльдиң камгалагазы алдынар. Ынчангаш Тундраның, Ненец национал округтуң деягем черлерни шинчилээр ажылдар үргүлүүлеп турар.

З. ВАСИЛЬЕВ.

Сыктывкар.

ЧУРТ-ШИНЧИЛЕЛ АЖЫЛДАРЫ

Соңгу Осетияның найысылазы Орджоникидзе хоорайга алдык этнографтарның Бүгүроссия фестивалы болуп эрткен. Орта область, край, АССР бүрүзүнден дөрт школачы, бир будуруткуч чалаткан турган. Бистиң республикадан фестивалга Бай-Тайга районнуң Кызыл-Даг школазының өөреникчизи даш чонукчузу Артём Бичелдей, Чоон-Хемчиктиң Чыраа-Бажы школазының сыгыт-чы каргыраачызы Алёша Хомушку. Бажың-Алаак школазының чурт-шинчилел музейиниң чөвүлелиниң кежигүнү Василиса Ооржак, Кызылдың № 15 школазының өөреникчизи аныяк туристер станциязының этнограву Саша Золотых олар киришкеп келгеп.

Фестиваль Орджоникидзе хоорайның төвүнде В. И. Ленинге тураскаал чанында байырлыг чыскаал-биле эгеленээн. Чыскаалдың он беш республикаларның национал хептерин кеткен ооллар баштаан. Оларның аразында Алёша Хомушку тук тудукчузу бооп киргеп. 15 боринга чечектер туткан уругларның аразында Василиса Ооржак база чораан. Фестивальдың ажыдыышкынынга сураглыг эртемденнер киржип, чоннуң амыдырал-чуртталга, ажы-чаң байдаалдарын өөренип-шинчилээринге школачыларның үлүүн улуу-биле үнелээн.

Дараазында фестивальдың киржикчилери дөрт секциянның ажылынга эртемденнериниң удуртулгазы-биле дуржулга солчуп, чаа чүүлдер биилп ап, киришкеп. Бирги секцииға чоннуң чуртталга-амыдырал байдаалдарын өөренирининиң айтырыгларын сайгарып, эрги, чаа эдилелдерии, херекселдерии, идик-хепти чыып, оларны кылып, ажыглап турганын өөренирин чугаалашкан. Ийиги секциияга улустуң байырлалдарын, чанчыл-ёзулалдарын, оюн-тоглаазын өөренирининиң аргаларын сайгарган. Үшкүзүнге тоолдар, тоолчургу чугаалар, үлегер чугаалар, тывызыктар, ырлар, кожамыктар дээн чижектиг улустуң аас чогаалының хевирлерин чыып бижиринин аргаларына докталган. Дөртку секциянга делегацияларның удуртукчулары өөреникчилерни этнография ажылынче хаара тударының чугула айтырыгларын сайгарган.

Секцияларга илеткелдер, дынналдар диафильмнер, фото-чуруктар, кинофильмнер көргүзүлгези, ыры, хөгжүмүү магнитофон бижиидилгелиниң, танцылаарның, оюнпарның күүселдези-биле кады эрткен. Бистиң телээлекчилериивис база плеткелдерни кылгылаан, ийи мактал бижик, ийи ийиги чергелиин дипломнары-биле шаңнатканнар.

Фестиваль хүннеринде улустуң танцыларының, ырларының, тоолдарының, оюнларының үлегер-көргүзүтүүр күүселдезиниң талазы-биле конкурстар эрткен. Татар, удмурт, авенк, еврей, калмык болган еске-даа улустарның уттундурган онзагай танцылары күүсеттингеп. «Терзи черии» деп нанай, «Ленин гас-кежии» деп хакас ырлар, Брянск партизаннарының хоглуг кожаннары-биле кады тыва картырал, сыгыт анаа чаңгыланган. Рязаньның оңаашбиле аялгачылары, Воронежтиң «Күселдер» деп ыры ансамбли, Орджоникидзениң «Бичии джигит» деп танцы ансамбли, кинжалдарлыг танцы күүседикчилер Соңгу Осетия чурттуг бичии Алик Бежев-биле кады Чыраа-Бажы чурттуг сыгыттчы Алёша Хомушку Бүгүроссия фестивалының лауреады болуп бирги чергенниг диплому-биле шаңнаткан.

Фестивальның делегелгезинге татар болган дагестан толээлер улустуң мастерлериниң кылган моңгун казаталгаларын, эдилелдерин, тулажыр ыяш ойнаарактарын, Алтайдан, Белгороттан толээлер даараан, аргаан кааг-чараш хевистерин, аржыылдарны экпеп салган. Бистиң республиканың Байтайгада Кызыл-Даг школазының даш-чонукчуларының бөлгүмүнүң ажылдары орта делегеттинмээнии харааданчыг. Ол школаның толээзи Артем Бичелдей агальматолит даштан чаазаи бодунуң чүгле үш ажылын аппарын делгелгеге салган.

Фестивальдың киржикчилери Орджоникидзе хоорайның турасказыдыг черлеринче, ында чурт-шинчилел болгаш С. М. Кировтуң база Серго Орджоникизенин музейлеринче экскурсиялап, Соңгу Осетияның төөгүлүг, класс-чурумалдыг черлерин кезип, Кавказ улустарының амыдыралы-биле танышкан.

Чоннуң амыдырал-чуртталга байдаалдарын өөренип көөрүнге школачылар кайы хире салдар чедирип турарын фестиваль көргүскен. Бистиң республиканың школаларында бо ажыл база ээлээн шапкын чоруп турар. Школаларда чурт-шинчилелиниң 22 музейлери, 43 булунмары ажылдап турар. Оларның ажыл-чорудулгазын аныяк туристер станциязының эрттирип турары конкурстарга түүнеп турар. Ынчалза-даа бисте даш чонукчуларының, картырал, сыгыттыларының болгаш чоннуң аас чогаалының, ус-шевер кылыгларының янзы-бүрү хевирлериниң бөлгүмнери ээлээп бооп турар. Школа бүрүзүнге чурт-шинчилел ажылдарын шапкынчыдып, аас чогаал болгаш ус-шевер кылыглар бөлгүмнерин организастары чугула.

З. ЖУРАВЛЕВА, республикалың аныяк туристер станциязының методизи.

НААДЫМ ХҮННЕРИНДЕ КАЯА, ЧҮҮ БОЛУРУЛ?

ИЮЛЬ 16, ПЯТНИЦА

1. 17 шакта Гастелло аттыг культураның болгаш дынналыганың парыгының Ногаан театрынга Наадымның киржикчилериниң байырлыг хуралы.
2. Концерт.
3. 16 шакта паркты делгелге залынга Тываның чурукчуларының делгелгезиниң ажыдыышкыны.

ИЮЛЬ 17, СУББОТА

1. **ИППОДРОМГА.** Эртенгиниң 10 шакта аът чарыгы болур.
2. **«ХҮРЕШ» СТАДИОНГА** 14 шакта республиканың абсолютту чемпионлуу аг дээш 64 моогенин киржилгези-биле хүреш болур.
3. **«СОВЕТ ТЫВАНЫҢ 5 ЧЫЛЫ» стадионга.** 17 шакта Абакан болгаш Кызыл хоорайларның командаларының аразында футбол талазы-биле эш-хүүзүнүн ужуражышкыны.
4. 17 шакта паркты спорт шөлдеринге Абакан болгаш Кызыл хоорайларның шилиндек командаларының аразында хол бөмбүү-биле маргылдазы эгелээр.
5. 12 шактан 22 шакка чедир культура парыгының бүгү аттракционнары ажылдаар.
6. Уран-документалдыг фильмнерни көргүзер.

Телевидение

ИЮЛЬ 16-ДА

МОСКВАДАН

8.00—«Частың он чеди шинчизи». Хөй сериалдыг уран-чечен телефильм. 11-ги сериязы.
9.05—Москваның академиктиг хореография училищезиниң өөреникчилериниң концерти. Өөнүт.
9.50—10.00—Чаңсар.
10.00—«Улуг тудугларның күш-ажылчы хүннери». Металлург хүнүнге кинопрограмма.
11.00—Медээлер.
11.10—«Вахшта улуг тудуг». Өөнүт телеочерк.
11.40—Н. А. Некрасов болгаш орус ырлар.
12.20—Уругларга фильм. «Вулкан-биле бис». Уран-чечен өөнүт фильм.
13.30—«Москва болгаш москвачылар». Өөнүт.
14.00—«Частың он чеди шинчизи». Хөй сериалдыг уран-чечен телефильм. 11-ги сериязы.
15.05—«Денги алдынган». Документалдыг өөнүт телефильм.
15.35—Москвaның академиктиг хореография училищезиниң өөреникчилериниң концерти. Өөнүт.
16.20—16.30—Чаңсар.
16.30—«Делегейниң улустарының уран чогаадылгазы». Өөнүт.
17.00—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—«Даштаавышкын». Телефильм.
18.00—«Неделяда болуушкуларның таймылбыры». Дамчыдылга.
18.15—«Корсунь бүзөлели». Документалдыг фильм.
18.25—«Тываның неделязы». Информастыг программа.
18.40—«Коллектив: частырыглар азы чедишкинер...» Документалдыг фильм.
19.00—«СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлерин—амыдыралга». Дамчыдылга.
19.55—Чарлаалдар.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

20.15—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

20.25—«Частың он чеди шинчизи». Хөй сериалдыг уран-чечен телефильм. 11-ги сериязы.
21.30—«Документалдыг экран».
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

АГААР

Бөгүн республикага бүргеп, аязыр, чамдык черлерге бичеваар. Барыын чүк углаашкынның хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы даглыг черлерге 15—20, өске арткаларынга 21—26 градус иштир.

Агаарның температуразы даглыг черлерге 15—20, өске арткаларынга 21—26 градус иштир.

Кызылага шокар булуттаар, чагбас. Барыын чүк углаашкынның хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы 21—23 градус иштир.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

кинотеатрларда

ИЮЛЬ 16-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Харлы хемчег» 9.50, 11.40, 13.30, 15.15, 17.10, 19.00, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Али-Баба болгаш 40 дээрбечи» 9.40, 13.30 «Кочубей» 11.30, 15.20, «Ыры-шоорлуг ужурал» 17.20, 19.10, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Ганс Рёкле болгаш аза» 10.00, «Чаанга оркестрлиг аялга» 14.00, 17.20, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Аъттыг, бажы чок кижи» 15.00, 18.40, «Цыган» 17.00, 20.40 шактарда.

ЧАЯГЫ КИНОТЕАТРГА: «Улуг дүн болгаш хүш» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Даштыкыда культура амыдыралындан

БУЭНОС-АЙРЕС. Ында совет киноңуң неделязы Г. Козинцевтиң тургускавы «Гамлет» деп киноңуң көргүзүлгези-биле эгеленээн. Аргентин көрүкчүлер А. Михалков-Кончаловскийниң «Ваня ааай», И. Первеевтиң «Мугулай кижи», С. Юткевичиниң «Отелло» болгаш өске-даа фильмнерни көөр.

ХЕЛЬСИНКИ. Савонлинна деп фин хоорайда опера фестивалы эртип турар. Ында Финляндияның дээре дээн хөгжүмчү коллективтери, даштыкы сураглыг күүседикчилер киржип турар. Фестивальдың программазында Мусоргскийниң «Борис Годунов», оон-даа өске опера чогаалдары, симфония музыказының концерттери кирген.

ПАРИЖ. Парижтиң чөөн кыдыының артистериниң папа ергээзиниң сценазынга көргүскени Шекспириниң «Силерге таарыжы кандыгыл» деп шиизи-биле Авиньонда чаңчыл болган уран чүүл фестивалы ажыттынган.

Франциз уран чүүлүң шылгаракчай эжылдакчылары Жан Вилар биле Жерар Филиптиң эгеленээн Авиньон фестивальдары ам Франциянын культура амыдыралының онзагай улуг болуушкуну апарган. Бо 30-гы юбилейлиг фестивальдың программазы солуп болган ында-бүрү: ында шии, балет, опера, цирк көргүзүгелери, амгы болган классиктиг музыканың кежээлери, кино көрүдээри киргеп.

Ленинградтың опера болгаш балеттиг биче театрының артистериниң орта киржилгези фестивальды онза сонуургапчыг болдурар. Ленинградчылар Францияга «Ярославна» биле «Жизель» деп балеттерни көргүзер.

СОФИЯ. Делегейниң «Варна, чай-76» деп музыка фестивалының программазынга дүүштүр болгар хоорай Варнада балет артистериниң делегейниң VIII конкурузу эртип турар.

Ында 25 чурттардан балеттин 130 ажыг солистери киржип турар. Ленинчи шаңналдың лауреаты, ССРЭ-ниң улустуң артизи, ССРЭ-ниң улуг театрының кол балетмейстери Ю. Григоровичиге баштаткан делегей жырии конкурстуң дээре күүседикчилерин түскай шаңналдар-биле демдегээр.

Совет балет школазын Варнада Москваның хореография училищезиниң доозукчулары, аныяк күүседикчилер Алла Михалченко биле Николай Федоров база Валентина болгаш Леонид Козловтар, Михаил Крапивин толээлээн.

БЕЛГРАД. Дубровник деп югославтың хоорайда чаңчыл болган уран чүүл фестивалы эртип турар. Орта музыка чогаалдарының дээре күүседикчилери, бот-тывыгыр уран чүүл коллективтери болгаш ЮСФР-ниң сураглыг артистери чогаадыкчы отчеттарны бээр. Хоорайның чурттакчылары болгаш хөй санныг туристер даштыкы чурттарлан, оон иштинде Совет Эвилелинден барган коллективтерниң болгаш күүседикчилериниң шын болгаш музыка күүселдезиниг-биле танышкар.

(СЭТА).

Чер иштинии байлактарын шинчилеп турер кижилерниң чаа ажыдыышкыны. ЧУРУКТА: Беркуттуң газ байлактыг шөлүнде скважиналарны шекеп тургапының үези.

В. ВОНОГТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Каяа-даа үлегерлиг корум-чурум дээш

Бистиң республиканың чурттанчылыг чер бүрүзүнде хөй-нимтиниң корум-чурум үренчилеринге, арагачыларга, оорларга удур эптеш чок демнеселди муштелдиргеп.

Ынчалза-даа аларның коргу ам-даа үзүлбейн турар. Оларны сойгалап, илередири—кымның-даа хүлээлгези болур умуруыг.

ЧАҢНЫГ ЭР ТУРАЗЫНДА

— Мен ышкаш оор-кайгал эмес силер, көгүшпецер!—деп, чалчыттынган эр кижиниң үнү, недю магазинниң арага садар талазында, айыылга таварышкаш, арга сынмас кылдыр кышкырган адыт-хайыракпаның мышкаш чаңгыланыдыр.

Садып алыкчылар хүлүгаазыг, черликсеп алгы-кышкыдан сестя хона бергилээн, дүвүрээнин долган карактарыбеле хейде-де бот-боттарынче удур-дедир көрүшкүлээн. Халаң эзирик, турамык мактанныкчы хөй улус аразы-биле чулчуртунуп, шалыттының үнгеш, магазин баарында телефон чагыгының багдап каяа хөлгезин мунган, аъттың сыр кара маңы-биле суурну өрү сидирт дээн. Оон соондан көдүрүлгеч куу доозун дээрже дүндүүштеля берген.

Чорумалдың чогум адын Чылай-оол Содназович Ооржак дээр. Ол кайда-даа ажыктыг ажыл кылбайн, хуузунда хөй мал азырап. Чөөн-Хемчик районнуң Хөндергейде оон арткен чүве чок дээнинг туразында сула чаңнап, хырын бижыы-биле ойлей пактап, алдар аразында бажын «дергилепкей» шаап турар.

«Ыт ишпес кара-сутпу» ажыпкенде, Чылай-оолдуң дүржок, шорулгактыы база кончут. Таварышкан-на кижизинге чалчыыр. экп-бак эрбеңнир состер эткилээр. Ажыы-биле чугаалаарга, маңгыстадчан амыдырапга дажаараш, аяа долуп, бажы эттенип барган күжүр-дүр ийин.

Хөндергейде хөрээн сокпап, хойге ажыктыг ажыл кылдырындан ойталаксаар хөөнүүр Содна оглу Чылай-оол Ооржакты кодаа Совет хайгаарал-га ап, ажыы-чаның эде кижизидип, амыдыралдың шын оруунче кирер сургап, ажылга киирер ойу келбээн бе?

С. АРЫ.

ИЙИ ДАКПЫР УРЖУК

Алексей Андреевич Маспык-оол 36 харлыг. Ол арага сундукказып, 1974 чылда арага садып ижер акша хереглээш, Ө. Кулет дээрэй-биле кады хамзаты Маңчык-оолдуң хазаның оордаан. Бии-Хем районнуң улус суду ол херекти көргеп. РСФСР-ниң кеземче хоойлузунуң 144 үүлүнүң 2 кезээ-биле Маспык-оолду буруудаткаш, 2 чылга шиитккеп турган. Ол херээн күш-ажыл колониязынга эрттирип турган.

Маспык-оол, эгээрде эки ажылдаар, чуруму база эки турган, ынчангаш ону 1975 чылда, хуусаа бетинде хосташ, улус ажыл-агыйының тудуунуе ажылдаары-биле чорудуптарга арагалаанны, доктааткан чурумну үрээп даш ону күш-ажыл колониязынче дедир эгиткеп.

Бо чылдың июнь айда Маспык-оол херээн эрттиргеш, хостагдап соонда, 10 хонук иштинде арагалаан. Арага аарының аараан хевирлиг бажы аарыыр, хол, буду спиралээр апарганын ол боду Байкара дээр эжинге миинип, чаа бижээн.

Маспык-оолду эдип чазап, ону шын орукче киирер дугайында хой-нимтиниң талазындан дуза чедирбес болза, ол база катап кем-херек үүледир иёнкпе, азы эттинмес улуг аарыта таваржып болур. Маспык-оол ам Бии-Хем районнуң Хадың суурда чурттап турар. Ынчашташ ол черниң эрге-чагырга органнары ону хайгааралга адаа эка.

Б. БОРИСОВ, юрист.

Редакциянын адреси: индекс 667000

Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, балык № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропагазда киллизинин 2-31-75, харылсаалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал киллизинин 2-37-13, культуре киллизинин 2-23-54, көгже ажыл-агый киллизинин 2-21-47, үзетөүр киллизинин 2-22-64, чагаа киллизинин 2-41-27, информация база совет хурагуу киллистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, секретарьяттың 2-23-35, солуп кылбайн бергизда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16331. ЧАГЫГ 1727.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, балык № 1). 1С-01217.

НААДЫМ КИРЖИКЧИЛЕРИНГЕ ИЗИГ БАЙЫР!

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 169 (10154) | 1976 чылдың июль 17, суббота | 1925 чылда үнделип эгелээнгеден | Өртээ 2 коп.

ЭРЗИНЧИЛЕРГЕ БАЙЫР

СЭКП Тыва обкому, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели Эрзин районнуң колхозчуларынга, тускай эртемниглеринге, бүгү ажылчы чонунга күш-ажылчы үлүг тивилезгези—1976 чылда күрүнеге дүк садар социалистиг хүзээлгезин хүүсаа бетинде күүсетксеңя дээш байыр чедиргеп.

Бо чедишкин — мал ажылының ажылдакчыларының шудургу ажылынын, СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш партия, совет, профсоюзтар, комсомол организацияларының кодээ ажылагый организларының политиктиг, организакчы ажылының түңнели. СЭКП обкому, Министрлер Чөвүлели районнуң ишчилери мал чемин белеткээр хүзээлгезин күүседир, дүжүт ажаалдазынга, кыштагаашкыга шынарлыг белеткенир, күрүнеге эът, сүт садар болгаш бүдүрер планын күүседирипче, кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезининг ажыктыын болгаш шынарлыын бедидерипче бүгү күжүн мобилизастаар деп бүзүрелии илергейлээн.

СТОКГОЛЬМНУҢ ЧАА КЫИГЫРЫЫНГА СЭКП-НИҢ УДУРТУКЧУЛАРЫНЫҢ АТ САЛГАНЫ

Чепсекти андере бүдүрерин соксадыр дээш, чепсекпеннишкинии дүжүрер демиселге күжелиишкиннерни катыштырарынче бүгү чазактарны болгаш парламентилерии, политиктиг партиларны болгаш хөй-иимчиниң организацияларын кыйгырган Стокгольмнуң чаа Кыйгырылына июль 15-те СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүннери, СЭКП ТК-ныц Политбюро кежигүннерипге кандитаттар, СЭКП ТК-ның секретарылары боттарының аттарын салганнар.

Кыйгырыгга аттер Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, Д. А. Кунаев, М. Б. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, Г. В. Романов, М. А. Суслов, Д. Ф. Устинов, В. В. Щербицкий, Г. А. Алиев, П. Н. Демичев, П. М. Машеров, Б. Н. Пономарев, Ш. Р. Рашидов, М. С. Соломенцев, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, Б. Ф. Катушев, М. Б. Зимянин, К. У. Черненко олар ат салганнар.

Атомнуг чепсекти хорууг дугайында тевүлүг Стокгольм Кыйгырылының 25 чыл ою-биле холбаштыр 1975 чылдың июнь 2-де Тайбының Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Президиумунуң хүзээп алган ол Кыйгырыц болза, тайбынга айыылыг кылдыр чепсекти андере бүдүрерин соксадыр дээш база чепсектин мөөнеттинген курлавырларын кызырарынче шилчиир, делегейнин дүшкүүрүг чоруунуң чавырлышкынын хамыладыр дээш бүгү-делегейнин чассалыг кампаниязының эгезин салган. Эрткен чылдың дургузунда янзы-бүрү чурттарга он-он миллион кижилер аназ ат салган, салган аттарның саны хүн келген түүни улам-на ковудеп турар.

Совет Эвилелинде ол кампания бүгү улустуг хаара туткан. Бо хүнге чедир ол Кыйгырыгга бистиң чурттувустуң чүс миллион ажыг хамаатылары ат салган. Стокгольмнуң чаа Кыйгырынга ат салып тура, дайынны кээр хөөнү чок болгаш оон уржуун ылап билир совет кижилер бистиң улузувустуң ёаудуг тайбынга инакшылдыын корүүнүп турар. СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнеиин тайбынга инакшылдыг чайгылыш чок даштыкы политиказының шугумун, СЭКП-ниң XXV съездизиниге хүзээп алган тайбың болгаш улустар аразынга кады ажылдажылга дээш, улустарның хоспалгазы база хамаарышпас чоруу дээш улам ынай демиселлиң программазын олар долу чүүлүүзүнүн турарын илергейлеп турар.

СЭКП-ниң үдуртукчуларының Стокгольм Кыйгырынга ат салганы тайбынны болгаш делегейнин айыыл чок чоруун быжыглаар дугайынга сагыш салышкынын, партияның болгаш улустуң дүшкүүрүг чоруктуң чавырлышкынының оруунга улам ынай базычнарже, опу доктаамал, соксадыр чок болдурарынче чүткүлүнүн чаа илерээшкин болур.

(СЭТА).

Ядролуг чепсекти таварылга боон азы санкция чокка ажыглаарын болдурбас дугайында Совет Эвилели биле Францияның аразында дугуржулгага ат салганы

Ядролуг чепсекти таварылга боон азы санкция чокка ажыглаарын болдурбас дугайында Совет Эвилели биле Францияның аразында дугуржулганың үндезиннерин СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Л. И. Брежневтиң болган Франциянын Президентизи В. Жискар д' Эстэниң аразында ужуражышкыннарның база харылзажыгаларының түнелинде чедип алган.

Чагаалар солчулгазының аргазы-биле июль 16-да Кремльге ол дугуржулганы кылып тургускан, ол чагааларга совет талазын СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, француз талазын — Франциянын даштыкы херектер министри Ж. Сованьяргат салган.

Ат салышкынынга эттер Л. И. Брежнев, Н. В. Подгорный, А. Н. Косыгин, Д. Ф. Устинов чораан. Анаа ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазынын оралакчызы В. А. Кириллин, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. П. Георгадзе, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединиң Даргазы А. П. Шитиков, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединиң Даргазы В. П. Рубен, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң бирге оралакчызы В. В. Кузнецов, ССРЭ-ниң камгалал министриниң бирге оралакчызы В. Г. Куликов олар база турган. Чоргаанларның аразынга ССРЭ-ниң Францияда элчизи С. В. Червоненко болгаш Франциянын ССРЭ-де элчизи Б. де Лесс бар болган.

Ядролуг чепсекти таварылга боон азы санкция чокка ажыглаарын болдурбас дугайында Совет Эвилелиниң болгаш Франциянын аразында дугуржулга кылдыр солушкан чагааларны парлалгага парлаар. (СЭТА).

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң дөртку чыыжының үшку сессиязының дугайында ИНФОРМАСТЫГ ДЫҢНАДЫГ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң дөртку чыыжының үшку сессиязы бо чылдың июль 16-да Политчырыдымышкын бажыңынга болуп эрткен. Сессияны Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Даргазы депутат **Ю. Л. Аранчын** ажыткан. Дараазында дедир кыйыртыгган депутаттарның орнуга чамдык округтардан сонгуткан депутаттарның бүрүн эргелериниң дугайында Мандат комиссиязының даргазы депутат **Н. С. Бойдупун** илеткелии сессия дыңнаан. Хайыракан-ин № 51 сонгулда округундан депутат Л. Д. Саттың болган Сут-Аксының № 61 сонгулда округундан депутат А. А. Монгуштуң бүрүн эргелерин хүлээп көргеп.

Депутаттар сессияның хүн-айтырыгларын бадылаан.

1. СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерипге дүүшүүр социалистиг хөойлу-дүрүмнү быжыглаар болгаш ниитиниң корум-чуруму камгалаар талазы-биле чер-чер Советтериниң сорулгаларының дугайы.

2. Доктаамал комиссияларның составынга өскерилгелер киирер дугайы.

3. Тыва АССР-ниң Дээди судунуң даргайын сонгуур дугайы.

4. Бирги болгаш ийиги сессияларга депутаттарның салган негелделериниң күүселдезиниң дугайы.

5. Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң ийиги, үшку сессияларының аразында Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң хүлээп алган Чарлыктарын бадылаар дугайы.

Бирги айтырыг талазы-биле илеткелди Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы депутат **М. К. Мендуме** кылган. Чугаалашкан айтырыг талазы-биле саналга бергеннер: Барыын-Хемчик райкүүском даргазы депутат **С. Т. Амырбит**, Кызыл хооркүүском даргазының оралакчызы **В. А. Парупин**, Чөөн-Хемчик районнуң Чадаана кодээ Совединиң күүскомунуң даргазы **А. Д. Күжүгет**, Шагаан-Арыг амыдырал хандырылга комбинадында баш таарыкчызы депутат **Т. Ф. Коробейникова**, СЭКП-ниң Тожу райкомунуң бирги секретары депутат **С. К. Орус-оол**, республика прокурору депутат **В. Б. Кара-Сал**, Бии-Хем районнуң «Өөк» совхозунда быжаа ажаакчызы депутат **С. А. Даржаа**, Тыва АССР-ның ишгики херектер министриниң оралакчызы **П. П. Селиванов**, Тес-Хем районда «Чодураа» колхозтуң мал эмчизи депутат **А. Х. Серээ**, Бай-Тайга райкүүском даргазы **Р. С. Хунай-оол**, Хову-Аксы суур Совединиң күүскомунуң даргазы **О. В. Малютина**, юстицияның министри **А. Д. Ховалыг**, Тыва АССР-ниң культура министри депутат **М. С. Хомушку**, Тыва автотранспорт эргелелиниң начальныгы депутат **В. З. Сатаев**.

СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Советтеринин депутады, СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары **Г. Ч. Ширшин** сессияга делегеренгей чүве чугаалаан.

Саналдар соонда сессия Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң доктаамал комиссияларының составынга чамдык өскерилгелерни бадылаан. Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыктарын бадылаар дугайында илеткелди Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары депутат **С. Х. Красный** ыылаан. Сессия Чарлыктарыны бир үн-биле бадылаан.

Тыва АССР-ниң Дээди судунуң даргазынга К. Б. Юмбуну сессия сонгаан.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң дөртку чыыжының үшку сессиязы оон-биле болунуп ажылын дооскан.

(Сессия дугайында отчёт дараазының солунунга үнер).

СЭКП-НИҢ XXV СЪЕЗДИЗИНИҢ ШИИТПИРЛЕРИН АМЫДЫРАЛГА БОТТАНДЫРАР ДЭЭШ

Малчыннарның республика Наадымының киржикчилериниң хуралы

Дүүн республика Наадымының киржикчилери СЭКП обкомунуң Политиктиг чырыдышкын бажыңынга доодур чыглып келген. Наадымга киржир эрге дээш калбарган социалистиг чарыштыг тилекчилери болгаш кодээ ажыл-агыйның специалистери, партия, совет, профсоюзтар болгаш комсомол ажылдакчылары, албан организация, будүрүлге коллективтериниң төлээлекчилери, кожавыг акы-дүүма Моол Арат Республиканың Баян-Үлгий аймагындан аалчыларның келгени ол.

Наадым киржикчилериниң хуралын Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш **М. К. Мендуме** ажыткан.

Хуралдың киржикчилери СЭКП Төп Комитединиң Чиигине секретары эш Леонид Ильич Брежневти баштадыр СЭКП ТК-ныц Политбюрозунуң составын хүндүлүг президиумга бедик кодургаашкын, улуг сорук киришкин-биле сонгаан.

«1976 чылдың бирги чартыында малчыннарның социалистиг чарыжының түңнелдериниң дугайындаа» илеткелди СЭКП ТК-ныц кежигүнүнге кандидат, СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары эш **Г. Ч. Ширшин** кылган.

Эш Г. Ч. ШИРШИННИҢ илеткели

Эттер! Республиканың малчыннарының амгы Наадымы кайгамчыктыг хүннерде эртип турар-дыр. Бо хүннерде совет улус Коммунистиг партиязының, оон дениичи Төп Комитединиң, эш Л. И. Брежнев башкаан ТК-ныц Политбюрозунуң удуртулгазы-биле СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин боттандырар дээш ийактиг болгаш күш-ажылчы ажок бедик кодургаашкынуң байдалында эрес-шудургу ажылдан турар.

СЭКП-ниң XXV съездизи тоску беш чылдың дургузунда партияның, оон Төп Комитединиң хөй талазыг улуг ажыл-чорудулгазының түңнелин үндүрген болгаш иштики база даштыкы политика талазы-биле партияның эдлчеглиг сорулгаларын тодаргайлаан, коммунизмче оруктан чурттуу улам ынай хөгжүдеря дээш демиселлиг, практиктиг ажылдың калбак программазы-биле совет улусту чепсеглээн дээрнин билир болгай силер.

Партияның область организациязының бүгү ажыл-чорудулгазы амгы үеде СЭКП-ниң XXV съездизиниң салгаан улуг сорулгаларны, тоску беш чылдың баштайгы чылының планнарын чедишкиннииг күүседирипче угланган.

Партия, совет болгаш ажылагый организларның организакчы болгаш политиктиг ажылы, ажылчы чоннарның эрес-шудургу күш-ажылы ниитизи-биле бо чылдың бирги чартыында республиканың, улус ажыл-агыйын хөгжүдениң планнарының күүселдезин хандырган.

Үлетпүрүүн ажылдакчылары үлетпүр продукциязын бүдүрүн үндүрериниң болгаш сайгарарының планын ажыр күүсеткеннер. Планнан ажыр 875 мун рубльдиң продукциязын сайгарган. 1975 чылдың бирги чартынына деңнээрге продукция сайгарары 1556 мун рубльге ийикпе, азы 3,8 хуу көвүдээн.

Бо чылдың бирги чартынында 45 миллион ажыг рубльдиң капитал салышкынын шиитпээдин алган, ол болза эрткен чылдың бо үезинге деңнээрге 2,9 хуу хөй боон турар. Ол-ла үеде күрүнениң капитал салышкынының күүсели-биле 58,4 миллион рубльдиң кол фондузарын ажыттылга киирген. Ол дээрге 1975 чылдың ол үезинге деңнээрге 32,6 миллион рубль хөй боон турар. Тываның даг-дүгү болбаазырадыр В. И. Ленин аттыг комбинадының ийиги эзлчээн ажыттылга киирген. Республиканың хоорайларының болгаш суурларының ажылчы чоннары 26 мун дорбелчии метр шөлдүг чурттылга баглыңнарын алганнар.

Транспорт будүрүлгелериниң, коммунал-амыдырал болгаш садыг хандырылгазының хөй-хөй коллективтери эки түңнелдерни чедип алган, эрткен чылдың бо үезинге деңнээрге чопга 3887 мун рубльдиң баразинарын хөлүү сатнан.

Чоокта чаа СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, облпрофчөвүдел болгаш ВЛКСМ обкому үлетпүр коллективтериниң, транспорт будүрүлгелериниң, тудуг, садыг организацияларының, коммунал болгаш чоонуң амыдырал хандырылга будүрүлгелериниң бо чылдың бирги чартынында социалистиг хүзээлгелериниң күүселдезиниң түңнелдерин үндүрген.

Каа-Хем хөмүр-даш разрезиниң, Чадаананың автобудүрүлгезиниң, «Тыва көдээ тудуг» трестиң № 62 КМК-ныңң, Кызыл үлетпүр садыының болгаш Туранның амыдырал хандырылга комбинадының коллективтерин социалистиг чарыштың тилекчилери деп саналан. Оларны шилгнир Кызыл туктар болгаш дипломнар-биле шаннаан.

Кызылдың даараныла фабриказының, респотребсоюзтуң АТБ-зиниң, «Тыва сүт тудуг» трестиң № 2 КМК-зының, Кызыл районнуң холушкак садыының, «Суг канал» эргелелиниң, автосепгелге заводунуң, Чурттылга-коммунал ажыл-агый министерствозунуң АТБ-зиниң, «Көдээ элек-

(Уланчызы 3-кү арыңда).

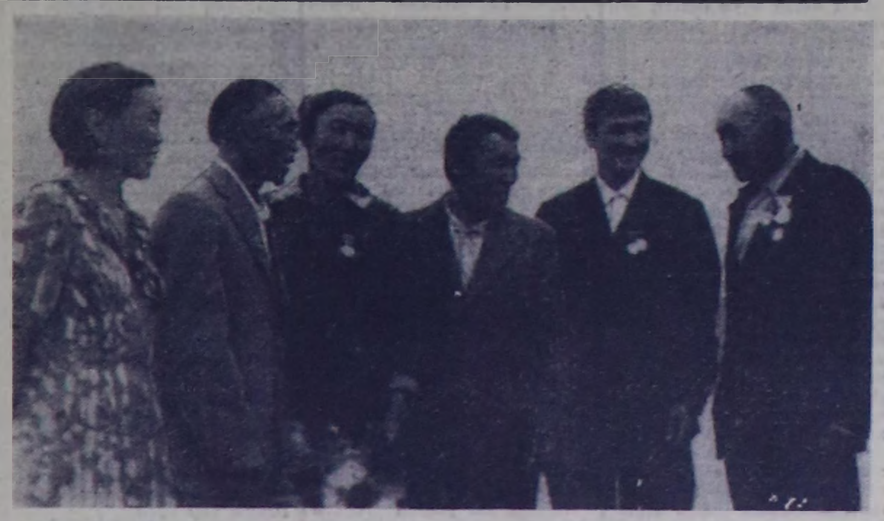

Республика Наадымының киржикчилери (солагай талазындан): Улуг-Хем районда «Найырал» совхозтуң ёшкү бригадазының бригадири, «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниг Чавлан Соскармаа, Өвүр районда «Коммунизмче оруң» колхозтуң мурнакчы хойжузу, Октябрь Революциязы орденниг эдилекчизи Намбар-оол Монгуш, Бай-Тайга районда «Мурнакчы» колхозта тудугжулар бригадазының шеверлекчизи Сенди-кыс Саая, Улуг-Хем районда «Найырал» совхозтуң кадарчызы Дадыл-оол Шартанай, Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозта суттатчы Арбай-оол Канчыыр болгаш Өвүр районда «Кызыл Туң» колхозтуң хойжузу, «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниң эдилекчизи Дөртей Ооржак олар.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЧАА-ЧАА ЧЕДИИШКИННЕРЖЕ!

Тыва АССР-ниң бүгү малчыннарынга республика Наадымының киржикчилериниң КЫЙГЫРЫЫ

Эргим эттер!

Бистиң чурттувус онгу беш чылдың — шыларның болгаш ажыттыг чоруктуң беш чылының бирги чылының ийиги чартынынче кирипкен.

Совет кижилер СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин удуртулга болдурган, будүрүлгенин ажыктыын бедидер база ажылдың шынарын экижидер дээш социалистиг чарышты калбартып тургаш, 1976 чылдың баштайгы чартынында экономика болгаш культураны хөгжүдериге, чонуң амыдырал байдазын бедидериге чаа-чаа чедишкиннерни чедип алган.

Бистиң Коммунистиг партиязыстың XXV съездизиниң ажыддан кылганы, дениичи иштики болгаш даштыкы политиканың кайгамчыктыг чедишкиннерниге сорук киргеп совет кижилер бистиң Төрээ чуртувустуң улам ынайгы чечектелишкинниинг беш чыл планының даалгаларын хуусаа бетинде күүседир, совет кижилерниң амыдыралының материалдыг болгаш культурлуг деңнелин бедидер дээш политиктиг болгаш күш-ажылчы кайгамчык улуг коллективтиг-биле ажыддан турар.

1976 чылдың улус ажыл-агый планын чедишкиннииг күүседир дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжыга киришкеш, бистиң республиканың ажылчы чоннары бирги чартык чылда чамдык эки түңнелдерни чедип алган. Үлетпүр продукциязын сайгарар талазы-биле чартык чыл планын 102,1 хуу күүсеткен. Планнан ажыр 875 мун рубльдиң продукциязын сайгарган.

Тываның малчыннары күрүнеге эът садар талазы-биле чартык чыл хүзээлгезин 106,7, сүттү — 116,5 хуу, дүктү оналаадан 2,6 катап ажыр күүсеткен.

Планнарны болгаш социалистиг хүзээлгелерни күүседир дээш демиселлге мурнакчы хойжуларның, саанчыларның, кадарчыларның, чылгычыларның болгаш өске-даа малчыннарның хүрээлеңи өскен. Чартык чыл дургузунда 150 хойжу төрүүр чүс хойга оналаштыр 100—126 хураганы алган, 46 саанчы инектен-не ортумаа-биле 1200—2000 кг сүттү сагган. Социалистиг чарышка Эрзин, Мөңгүн-Тайга болгаш Кызыл районнарының малчыннары эң дээре коргүзүглерни чедип алган.

СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозта Дөргүл, «Кызыл тараачын» совхозта Туран, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозта Успенка сүт-бараан фермаларының коллективтери тус-тузунда 1428, 1256 болгаш 1135 килограмм сүттү бир инекке оналаштыр сагган.

Эрзинде «Коммунизмче оруң» колхозтуң Б. Кунгал бригадирлээн № 3, «Алдан-Маадыр» совхозта М. Монгуш бригадирлээн Актыг хойжу бригадалары төрүүр чүс хойга оналаштыр ортумна-биле 106 болгаш 105 хураганы алган.

СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозта хойжу Ч. Сат төрүүр чүс хойга оналаштыр 126 хураганы, оз-ла совхозта саанчы А. Монгуш инектен-не ортумаа-биле 2018 кг сүттү сагган, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозта быжаа ажаакчызы А. Бушуева болгаш «Саяш» совхозта инек кадарчызы С. Лаваа бир быжка оналаштыр хонукта 784 болгаш 1200 грамм немелде деңзинге чедип алган.

Оон-биле кады республиканың малчыннарының эртекси алды айларда социалистиг чарыжының түңнелиин эп көөрге, будүрүлге курлавырларын ажадаа чедир ажыглаавайн турар түүлдер бар. Чамдык малчыннар мурнакчылар-биле чаңгыс аай байдалга ажылдан тура-ла, малдың чаш төлүн, сүттү, дүктү, немелде деңзинге эвээшти ап турар. Мындыг байдалдың тургустунун келгенинин чылдагаанны түүц-даа мурнунда малчыннарның мурнакчы ишчилер ышкаш кызымак ажылдавайн турары, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидер дээш чаа арга, курлавырларны дилеп, тыварынга идепкейни болгаш чогаадыкчы чоруукту пептеретнейп турары-биле, харын-даа длапдырган ажыл-херек дээш чүрүм, харысалга чок чоруктарны болдурун турары-биле тайылбырлаттынар. Чарыштан дашкаар ажылдап турар кижилер бодунуң күш-ажылын өске эштериниң күш-ажылы-биле деңнээр, кожаларының ажылының дуржулгазын ажыглаар аргазы чок болур деп үвенин амыдырал бадыткаан. Деңнелге чокта — чүткүл турбас, чүткүл чокта — күш турбас деп чонуң чугаалажыы турары таварылга эвес.

Кожазы-биле, мергежил бармидаалаш, ажы-биле чаражыры — ол дээрге, күш-ажылга эң дээре көргүзүглерни чедип алыр, ажыктыг аргалар-биле чепсегленир дээни ол.

1976 чылдың болгаш беш чылдың социалистиг хүзээлгелерни чедишкиннииг күүседир сорулга-биле республиканың бүгү малчыннарын, кодээ ажылагый ажылдакчыларын кыйгырарывыс болза:

— мал продуктуларын будүрерни болгаш күрүнеге садарын көвүдедир дээш, кодээ ажыл-агыйның бо чугула адырының экономиказын быжыглаар дээш социалистиг чарышты улам калбартыр;

— ферма бүрүзүнге, хойжу бригада бүрүзүнге мал чемининг идегелдиг курлавырын тургузар, кыштагаашкыга үлегерлиг белеткенир, ошу организастыг эрттирер, малдың чемгералгезин болгаш ажаалдазын долу хандырар, мал продуктуларын белеткээрниге болгаш будүрерниге бедик темпилиг өөрүлдеп чедип алыр;

— мурнакчы колхозтарның болгаш совхозтарның үлегерин ёаугаар ажылагый бүрүзүнге мал чемин белеткээр механизастаан цехтерин тургузар, фермаларга комплекстиг механизацияны дүргеп шиңгээдип алыр;

— малдың баш санын өстүрер болгаш оон продуктуларын чоруун көвүдедир дээш хемчегларын алыр, уксажылдыга болгаш ветеринария ажылдарының деңгелин бедидер;

— малды дүргеп өстүрериниң болгаш семиртириишпиц мурнакчы аргаларын калбаа-биле шиңгээдип, хонукта арбын немелде деңзинге чедип алыр, күрүнеге арган болгаш чиик деңзелиг малдарны дужаарын болдурбас;

— ажыл-агый бүрүзүнге мал продуктуларын будүрериниң хөй орулгалыг болурун чедип алыр, оларның шынарын бедидер;

— фермаларның специалистериниң, бүгү ажылдакчыларының күжениишкиннерин төрүүр малдың кызыраар чоруун дүргеп узуктаарынче угландырар, фермаларга ветеринария-санитария чурумуи болур-чогуурун-биле тургузар;

күш-ажылды коммунистиг ёаун-биле коорун, ажылчы чоннарның улам өзүп турар хереглелин долу хандырары-биле эът, дүк, сүт будүрерин көвүдедири, ниитиниң малының бүрүн четче турарын чедип алыры дээш демиселди, малды оорлаар болгаш чидирер чоруктарга удур шиитпирлиг демиселди калбартырынче Тываның бүгү малчыннарын кыйгырып тур бис.

Эргим эттер! Коммунистиг партия болгаш Совет күрүне кодээ ажыл-агый будүрүлгезин — чурттуң экономиказын быжыглаарынга болгаш совет улустуң чаагай чоруун бедидериге оныа ужур-дузалыг болуп турар, улус ажыл-агыйының бо чугула адырын улам ынай хөгжүдер дугайында ажок улуг сагыш салышкынны илергейлеп турар.

Чопнуң чаагай чоруунче чайгылыш чок сагыш салыш турары дээш, тайбың болгаш делегейге кады ажылдажылга дээш, хосталга болгаш улустарның хамаарышпас чоруу дээш улам ынайгы демиселлиг Программазын чедишкиннииг күүседирин хандырып турар күжениишкиннери дээш СЭКП Төп Комитединге болгаш Совет чазакка, эш Леонид Ильич Брежневтиң бодунга чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенивисти илертейлеп тур бис.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин мүүседир-биле боттандырыстың бүгү күжүвүстү, билиишти болгаш дуржулгавысты бюрииишти төрээн Коммунистиг партиязыска болгаш Совет чазакка бүзүредип тур бис.

1976 ЧЫЛДЫҢ ИЮЛЬ 16-ДА ХҮЛЭЭП АЛГАН.

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙНЫ ШАПКЫН ХӨГЖҮДЕР

МАЛ АЖЫЛЫ— КОЛ КИЧЭЭНГЕЙДЕ

Эрзин район 1976 чылдың бирги чартымында мал ажылының продуктуларын бүдүрери болгаш күрүнеге садарын көвүдедир, малдың баш санын немей өстүрер талазы-биле республиканың районнарының аразында калбарган социалистиг чарышка тиилекчи болгон. Күрүнеге чартык чылда эът садар планын 113,9 хуу, сүттү—164 хуу, дүк садар планын 8,5 катап ажыр күүсеткен. Район төрүүр үе баш хойга онаштыр 96 хураганы камгалап алган.

Онгу беш чылдың баштайгы чылының улус ажыл-агый планнарын чедиишкиниг күүседир, СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүдөлиниң Бүгү-эвилелдиг социалистиг чарыжының дугаймында докталның амыдыралга боттандырар дээш Эрзин районнуң ажылчы чоннары политиктиг бедик көдүрүүшкүнүг, күш-ажылчы сорук кирииишкиниг ажылдан келген.

СЭКП Эрзин райкому болгаш ажылчы чоннар депутатарының район Советиниң күүсекчи комитедин СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин күүседиргиче ажылчы чоннарны мобилизастаар талазы-биле чогуур хемчегларни ап чорудуп турар.

Районнуң малчыннары эрткен кыштың эки белеткелдиг уткаан. Кыштаглаашкынга четтир чем-суур тургустунган, малчын бүрүлү 10-дан 15 тонна чедир ситеним белеткээн турган. Мал суттарар досказарларны кыштаг бүрүзүнге тургузарының хемчеглерин алган. «Коммунизмче оруң» колхозта кодан бүрүзүнге суггарыларны эки организастаан. Колхозтарга мал эмнелгеэнниң пунктуларын тургузуп, аярыг малдарны тускайлаш эмнеринниң хемчеглерин алдынган турган. Оон ачызында малдың аарыгдан олуп хораар чоруу ийи катап кызырылган.

Мал эмчилериниң, зоотехниктериниң, бригадирлериниң тускай өөредилгелиг, дуржулга солчулгалыг хуралдарын ай санында эрттирип келген.

Малдың чаш төлүн чидириг чок камгалап алыр талазы-биле тускай хемчеглерни ажылдап кылгаш, боттандырган. Хойнуң эрте оолдавшкынының ажыл-агыйларга ажыктыын, чидириг чок болурун барымдаалаш; хойнуң эрте тарын боозадыглаын организастаан турган. Оон түңнелиинде хой оолдавшкынны районга март айда колдуунда доозулган болгаш малчыннар чаш хураганны чидириг чок ажаап алган. Районнуң колхозтарында алды хойжу бригада төрүүр үе хойдан-на үстеп хой хураганнай алган. «Коммунизмче оруң» колхозтуң № 3 хойжу бригадазы (бригадири Бадаа Кунгаа) төрүүр үе хойга онаштыр 105 хураганны, Ленин аттыг колхозтуң № 2 хойжу бригадазы (бригадири Кызыл-оол Дамдын) 105-ти, «Коммунизмче оруң» колхозтуң № 4 хойжу бригадазы (бригадири Дамчай Суму) 103 хураганны менди камгалап алган «Коммунизмче оруң» колхозтуң мурнакчы хойжуу Анай Севилбаа төрүүр үе хойга онаштыр 109 хураганны, район Советиниң депутады Татьяна Баяновна («Коммунизмче оруң»), Дадар-оол Мандал-оол («Чаа орук»), Эрес-оол Татпит («Коммунизмче оруң») олар 108-ти, Дамдын-оол Дамчай («Чаа орук») 106-ны, Кыамл-оол Куулар (Ленин аттыг колхоз), Эрес-оол Дупчец («Чаа орук»), Орус-оол Намдал («Мөрен») олар 105 хураганнарны камгалап ап, өстүргеп. Район төрүүр үе хойга онаштыр 90 хураган камгалап алыр хүлээлгеэнни 25 кылдыр күүсеткен.

Ол бүгү малчыннарның кызыынан күш-ажылынган, ооң иштинде ажыл-агыйның тускай эртемнигленнирииң билдилиг ажыл-чорудулгазынган, партия, совет органнарның, хойнуктуң организапияларының бир демниг организастыг ажылының ачызында чедип алдынган.

Районнуң колхозтары мал өстүрериниң планын түүнү айны-биле—хойнуун 128,6 хуу, өшкүүнүн 139, бода малдың 111, чылгының 109,8, төвениин 102,7 хуу күүсеткен.

Ажыл-агыйлар аразынга калбарган социалистиг чарышка чартык чылда бирги черии Ленин аттыг колхоз чаалап ап, бүгү коргуулгалер талазы-биле сопиалистиг хүлээлгелерни ажыр күүсеткен.

Районда хой кыргыдазы дооступ турар. Район күрүнете дүк садарының чыл планын ажыр күүсеткен, дүн дужаалдазы ам-даа уламчылап турар. Малдың чайгы ажаалда-семирилгеэн организастыг чорун турар.

Келир кышка малдың бижыг чем-суурун тургузар, орта эки белеткенириин ажылдары районда калбарган. Районнуң колхозтары 15,5 муң тонна сигенин, ооң иштинде хову сигенин 4156 тонналыг, 3400 тонна саваның, 8000 тонна чулуктуг чемнерии, 1330 тонна будук-бүрүнү, 480 тонна семежты, 1000 тонна кымыгышты, 1420 тонна холуксаалыг мал чемнерии белеткээр планныг. Мал чемииң белеткел аймаддары районда калбарган. Сигеи шөлдериие механизастаттынган 12 бригаддарда 110 кижи хаара тутгунган, ажылдап турар. «Коммунизмче оруң», Ленин аттыг колхозтар бо ажылче эки организастыг киргеи.

Малга бижыг чем-суурну тургузары—районнуң ажылчынчыларииң бо хүнүерде код сорулгазы. Оиу каичаар чорутканындан бистиң мал ажылынга келир чылда чедиишкиииерииис хамааржыр.

Н. ТЫРТЫК-КАРА,
ажылчы чоннар депутатарының Эрзин район Советиниң күүскомунуң даргазы.

Репортаж

МУРНУНДА—КОММУНИСТЕР

Ыраккы Мөңгүн-Тайга районда «Малчын» колхозтуң Кыргыда № 1 база Дооңө-Хогуда № 2 хойжу бригадаларының малчыннары, мал ажылының специалистери, бригадирлери иштиниң шээр малының бажын остүрбүшаан, ооң продуктулуг чорууи бедидер дээш кызымак ажылдап, организастыг хемчеглерни ап-турар.

Тывага хой ажызын удам ыиай хөгжүдериниң хемчеглерин айыткан СЭКП Тыва обкомунуң X пленумунуң докталында айыттынган сорулгаларны амыдырапга чедиишкиниг боттандырарынга үлүг-аъушун киирерм-биле хойжуларының хей-аъдыг нөдүүлген ажылдап турардар.

Бо хойжу бригаделарның коллективтери эрткен кыштың берге байдалдарын шыдамык ажыл эрткен болгаш малдың чаш төлүн камгалап алыр талазы-биле Монгун-Тайганың байдалынга багай эвес ажылдаан. Каргының № 1 хойжу бригадазы (бригадири Салчак Хаттыг-оол, мал эмчизи аныяк коммунист Сандык Сувак) 3467 хураганны, азы төрүүр үе хойга онаштыр 94 хураганны, Доора-Ховуиуң № 4 хойжу бригадазы (бригадири коммунист Тас Бичс-оол, мал эмчизи Ооржак Шагдыр-оол) 3243 хураганны, азы төрүүр үе хой_ п на 87 хураганча алган.

Эдээи хой хойжулар малдың чаш төлүн камгалап, доруктурар талазы-биле оиу беш чылдың баштайгы чылы—1976 ажыл-агый чилиида алган социалистиг хүлээлгелии эрестиг күүсеткеннер. Каргының № 1 хойжу бригадазынга сес хойжу боттарынга бижыглаан, төрүүр үе хойдан-на 86-дан 100 чедир хураганы менди камгалап алган. Оларның иштинден дуржулгалыг хойжу, коммунист Дамдын Буяидыевич Тейиниң бедик-коргузугдуг ажылдап, төрүүр үе хойга онаштыр 100 хураган алган Ол-ла бригаданың хойжу коммунистери: Николай Иргит, Салчак Кунчү, Бичс-оол Чочак-оол, хойжу Сая Оойлу олар төрүүр үе хойига онаштыр 90—97 хураганны менди доруктуруп алган.

Доора-Ховуиуң № 4 хойжу бригадазында алды хойжу үе хойдан 87-деп 96 хураганны менди ап, социалистиг хүлээлгезии ажыр күүсеткен. Оларның иштинде хойжу коммунистер: Надваажап Калдар—91, Раиса Адаш—93, Салчак Метпээ—95 хураганны ап, өскелерге үлегер-чижээи көргүзүп турар.

Д. КУУЛАР.

МЫНДЫ, ЧАРЫ УЛАМ ӨЗЕР

«Доора-Хем» совхозтуң Чаалыларда ийи салбырының база бир улут фермазы Бедий хемниң тайгаларында түрүп турар. Сөөлгү ийи чылдарда ферманың айыл-ижи поскулу-биле экижээн.

Белик мергежилдиг, ак сеткилдиг кижилерии фермага бижыглаанзы, ферманы Чабыш, Кадыр-Оос чайлагларындан кожургеи, Бедийниң, Шипсеииниң экп оларларында чедиргеи ажылды экижиидириие идиигп бүргеп. Ол шынаап ферманда партия, профсоюзтың бөлүктери организастыг болгаи политикижизидилгелиг ажылдарны экижиткеп.

Коллектив кожигүннери эрткен чылын төрүүр үе мыидыга онаштыр аиайлар камгалап алыр планын күүсеткеи. Күрүнете сатказ ийи эъди ортумактаи ор үүштүг болгаи. Ийи фермаларының аразынга социалистиг чарышка биргн черик эзлээн, бедийжилер СЭКП райкомуиуң болгаи райкүүскомбуң фермалар аразынга шилчиир Кызыл тугу-биле шаңпаткая болгаи ону бөгүиге чедир салбаан.

Оиу беш чылдың баштайгы чылын инжижилер база экп көргүзүүлер-биле эгелээн. Инжилериии күш-чамы күскү хевээр деп болур. Ооң ачызында төрээи мыидиларның анейлары чидириг чок камгалап алдынган. Бир муң ажыг анайлар немешкеп

Хоочуи кадарчылар: Ак Дөрбүт, Ак Күнзүрге, Ак Бадыжык, Ак Сабага олар боттарынга бижыглаан мыидыларындан 81—85 анайларны чидириг чок ажаап ап, инжижилер ортузунга калбарган социалистиг чарыштың мурнуку охурууида чоруп турар.

Бөгүп, малчыннар Иавдымын демдеглеп эрттирип тура, совхоз төвүидеи безии 300 км ажыг ыракта турар инжижилериің культурлуг амыдыралын хандырарында четпестерии чугаадавас аргавыс чок. Кииө, концертерии барык көргүспес, идик-хеп болгаш иии баглаар хемдирлер-биле уайдырылганы узамдыгырып турар фактылар бар.

А. ДОРЖУ.

БРИГАДАВЫС АЖЫЛ-ИЖИ

Кызыл районда «Тиилелге» совхозтуң механизаторлары оиу беш чылдың баштайгы чазында шык бааырышкының кыска хуусаада чоруткаш 23.990 га шөлге хову ажылдарын чоруткан. Шак ол чедиишкииде бистиң № 5 хөмүү-трактор бригадазының киирген үлүг-хуузу база бар.

Бистиң бригадавыстың механизаторлары бо чазын 2476 га черге тараа культураларын, 660 гектарга чаңгыс чылдыг ситеиии чаштырган. Оиу 12 ажыл хүиүнде чорудар планныг тургаш, херек кырында 9—10 ажыл хүиүнде чоруттувус.

«1976 чылда дүжүт ажаал алышкынын, көдээ ажылагый продуктуларын база мал чемнерин белеткээрии хандырар талазы-биле немелде хемчеглер дугайында» докталды СЭКП Төп Комитедп болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүдөлии хүлээп алган болгай. Ында дүжүт ажаан алышкының кыска хуусаада база чидириг чокка чедиишкиниг эрттирер, тараа болгаш чер ажылының осиелдээр планын садып алырының планын долдур болгаи ажыр күүсеидирии чедип алыр дээш чугаа хемчеглерни ап чорударын айыткан.

Бистиң бригадавыстың механизаторлары ол докталл-биле таныжып иоргеш, күскү дүжүт ажаан алышкынынга эки белеткеиип, комбайинар септелгезии бо айның 20-ге чедир бүрүлү-биле доозар дээи бедитпеи социалистиг хүлээлгеии алган турган. А ынчаарга бригаданың тараажылары республика Иавдымынга киржир эрте дээш хей-аъттыг, күжениишкиниг ажылдааи, байырлалга күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражып, тараа ажаан алыр техниканың септелгезии июльдуң 16-да доозкан.

В. ЯНЧАТ,
№ 5 хөмү-трактор бригадазының бригадири. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры.

Ленинград баар мурнунда

Бо ойде ол оъттуг-көктүг, чечек-чимис, аң-мең орамы Чиигге-Баазынче кожа бюр турган. Бо чылын амыдырал айны-биле кожерии шала саадымокан. Сагыш саарыкшыл. Көктүг-шыктыг чайлагга эрте дээре четсе экп деп бодап кээрге, ынжерии чаңгыс хүнда сонгаарладыр арга чок. Ынчалзаа-даа ону шала саададыы турар чүве—Москва бе, Ленинград бе баар дээни. Совхозтуң мурнакчы ажылчыларын чартык чылдың түңнелии барымдаалаш такпан-макталарының бир хевири — Төрээн чуртуун тоогулуг, улуг хоорайларынче экскурсиялаар шүтёвкалар бээри. Улуг-Хемге Чаймырай совхозтуң мурнакчы хойжуу Анай Севилбаа төрүүр үе хойга онаштыр 109 хураганны, район Советиниң депутады Татьяна Баяновна («Коммунизмче оруң»), Дадар-оол Мандал-оол («Чаа орук»), Эрес-оол Татпит («Коммунизмче оруң») олар 108-ти, Дамдын-оол Дамчай («Чаа орук») 106-ны, Кыамл-оол Куулар (Ленин аттыг колхоз), Эрес-оол Дупчец («Чаа орук»), Орус-оол Намдал («Мөрен») олар 105 хураганнарны камгалап ап, өстүргеп. Район төрүүр үе хойга онаштыр 90 хураган камгалап алыр хүлээлгеэни 25 кылдыр күүсеткен.

Ол бүгү малчыннарның кызыынан күш-ажылынган, ооң иштинде ажыл-агыйның тускай эртемнигленнирииң билдилиг ажыл-чорудулгазынган, партия, совет органнарның, хойнуктуң организапияларының бир демниг организастыг ажылының ачызында чедип алдынган.

Районнуң колхозтары мал өстүрериниң планын түүнү айны-биле—хойнуун 128,6 хуу, өшкүүнүн 139, бода малдың 111, чылгының 109,8, төвениин 102,7 хуу күүсеткен.

Ажыл-агыйлар аразынга калбарган социалистиг чарышка чартык чылда бирги черии Ленин аттыг колхоз чаалап ап, бүгү коргуулгалер талазы-биле сопиалистиг хүлээлгелерни ажыр күүсеткен.

Районда хой кыргыдазы дооступ турар. Район күрүнете дүк садарының чыл планын ажыр күүсеткен, дүн дужаалдазы ам-даа уламчылап турар. Малдың чайгы ажаалда-семирилгеэн организастыг чорун турар.

Келир кышка малдың бижыг чем-суурун тургузар, орта эки белеткенириин ажылдары районда калбарган. Районнуң колхозтары 15,5 муң тонна сигенин, ооң иштинде хову сигенин 4156 тонналыг, 3400 тонна саваның, 8000 тонна чулуктуг чемнерии, 1330 тонна будук-бүрүнү, 480 тонна семежты, 1000 тонна кымыгышты, 1420 тонна холуксаалыг мал чемнерии белеткээр планныг. Мал чемииң белеткел аймаддары районда калбарган. Сигеи шөлдериие механизастаттынган 12 бригаддарда 110 кижи хаара тутгунган, ажылдап турар. «Коммунизмче оруң», Ленин аттыг колхозтар бо ажылче эки организастыг киргеи.

Малга бижыг чем-суурну тургузары—районнуң ажылчынчыларииң бо хүнүерде код сорулгазы. Оиу каичаар чорутканындан бистиң мал ажылынга келир чылда чедиишкиниерииис хамааржыр.

Н. ТЫРТЫК-КАРА,
ажылчы чоннар депутатарының Эрзин район Советиниң күүскомунуң даргазы.

дагларны, тайга-каиашаддарны ол холчок экп билир. Чажындан-на мал-маган-биле суржуп келген болгаш, ол чамдык черлериң кайда каидыг даш тожек чыдарын бөзин экп билир. Оон узак кайнаар чоранымы? Кымыл четкеи-дир аа? Ол-ла. А Москва баар деп бодаарга бөзин белеи-селеи чүве тоовас чүрек тиккилеидир сокпай бөөр, ядеп чүве. Оөрүшкүдем ынчап турары ол-дур ийин.

— Арай хеи Москва чедер даиице барбайн каичаар, экп белеткенип алыр чүве-дир. Идик-хеп, акпа-копеек дээш чүү-хөөнү-дээ мен айлажымыла бөөр мен ийиваи. Орус сес билбес, оон-на кончуг-дур, аа? Аза-чүм бердиң, халак—деп, кадайы Ханды оон бодалын оттур биляп чугаалаан.

Ог-бүле човулешкеп, адаанга экскурсияладып чорудар дээш. Чоруур бетинде ол чарыкче, тайгайже барык боттап, чиик адак кыдыр кадайын, ийи чаш уруу-биле, авазынга дузалажыры-биле алаэда урутларын — Света, Юрийии кежурүп каар болгаи. Олар малчын келгижете бетии тайгага орарлар.

Кужурлуг черниң кол унуу терезиниң ачызында малгаш-баларлыг орукка машиналыг шоолуг-да тайбайн бир аалга чедире берди. Хем уиу арыг кыдымида бедиганзите чаңгыс от. Кажаа-даа чок. Бир тергедеи иске артык-дудуу үүр-савыц-да чок. Чок деп чүл боор, кызыл-сарыг чаңчаа «Москвич» ог чанында тур. От эки. Чаъс-борандан хой-даа барааны көзүлбейн-дир. Кезек тур бис. Аазап болганда ийи-ыт маиважып кеидп. Оларның келген үүнче бараан харап тур бис. Удаткаанда 14 хар иштииде, хөлчок дыцыдыр өруп алган ийи карз чаштыг уруг чедип келди.

— Кымның аалы бо, сарымы?

— Маңнай-оолдуң.

— А сеи кым сеи?

— Ооң уруу-дур мен. Адым —Света.

Уруг оон ажыдын, от сала берди. Удаткаанда доруг аъттыг киижи чедип кирип келген, малчымывыс боду болдуу.

Улут ак пашта шай-да хайынган, малчын-биле чугаавыс колдуунда-ла Москва, орук-суур, улут-биче хоорайлар, самолёт, демир-орук дугайы.

Шала кежоолуктеи малчымывыс хоюи саиаар дээш, кыштагга кажааже чоруур дей берди. Кыштаг моон улугла ырак эвес, оглу Юрий кадарган хоюи мииаар чедире бөөр болган, а бис малчыныц кызыл-сарыг «Москвичииигге» олурупторувус. Машинаны аиаа бо чазын чаа, чарын тииилекчиииге дээш, эрлчеп чокка сатказ.

— Аът, чадаг-терге, машина дээш бүгү хелге бар улус-тур бис ийин. Чогум хойжу киижиге идегелдиг эш — аът-ла болгай. Кадыр-бертке, төнчү чок хөлүге-даа экп аът төрүүр аъшаар. Хой эдерип, хүнзедир чоруп келирде, сагыш-бодалдыда дегиит-де аътка сөглээр чүве болбазыкпе.

Чадаг-тергени бо Юрий деп оглумга сатказ чүве. Хой-даа кадарарда, суур-даа киирде оозум мукуитар киижи.

Машина садыи алган ужурум бага-да бо уруг-дарыгны бодаан-на болгай. Уругларывыс он киижи. Улуу 21-дээи, эң бичези 9 айлаикап.

Чодаачылап чаа боренип чоруур болгаи, малчымывыс оожу-ум чоргуп ор. Ынчангаш кыштаг чедир оруккa аазап-не хоорештивас.

Маңнай Монгушович мал ажылынга иитпиги-биле 22 чыл ажылдаан, башгай инек кадарын тургеи. 1963 чылда кодан кыс хураган хүлээп алган. Боду-даа, оонуц керээжеи аазы Ханды Донгаковна Нордуп-оол-даа ажылга тудуигур, шудургу, төптүг-томаанныг улус болгаш, хойжулаан үеэинде план, хүлээлге күүсеткейн бирип коробоонер. Ийет, малчыныц ажылында чаңгыс ай хүнер, дүннер, дожуктар, айлар, чылдар боон улажып чоруп болур. Хойга келген үеэинде Дамдың төрүүр кодан хойжу ийи удаа солаан. Бо кадарын турар хою база кырын келгеи, оозун семирткеп, күзүн дужаар.

— Кыс хураган алза дээн улус бис. Дирекция чери 1-2 класстың чиңге-парын дүктүг хуиан хою бар, ону эң көр, дужулгалыг киижиге идегээривис ол хээр-дир, ону кадарып кыштаар бис. Аныяк хөвүц база чымыштыг-да чүве болдуг ийин— деп, малчымывыс руппи долгавышаан, чугаазын уламчылаи чорду.

Ооган хойну саиаан соонда адаанчылар ужээлээ «ончадыр» деп түнеидилер. Оларның-биле келген 3 харлыг Марина (ону ооида шуптузу Оиега дээнир) пат-ла турушпаавышкаи-на бөөр, ачазыиган халбактаныр, аактадыксаи эгелээн.

Оруувус уламчыдаи, малчыныц аазынче хая орувусте, ол чугаазын бала оожум улай саап чор.

— Уттундурбас хүиер че? Ыидыг уе база тургулаар. 1970 чылда 100 хойдан 117 хураган, бир башка онаштыр 2,8 кг дүк алганывыс онза оорумчут болган.

Малчыныц оорушкуузиидe киижи аазелеиилер чүве чок. Ынчаиныи каичаар, сетказ-сагжыидан бүрүи бердиини кыагаи үүлеиың чаагай түңнелиинге кым-даа чоргаарлаимыр эргелиг.

— Хойжулар аразында боттыгтарын чарышка кыйгыржыр боор чүве, мен база чылдың-на ким-бир киижиин кыйгырар чаңчылдыг киижи мен.

— Чарышче киижи кыйгырарда чүнү барымдаалаар сиңер?

—Черде аазап шыырак хойжу кыйгырарга хей-аъттыг боор ийин. Эрткен чылын бистиң совхозтуң Бел бригадазындан Үндүн Доржу-биле чарыш салган бис. Черле шыырак малчын чүве. Боду шөлээлеп чоруй барганда аазап ышкыидырыг болган, ынчангаш көргүүү биске четпейн барган ийин. Ам Арыг-Үзүүидеи бир малчынны чарышче кыйгырган мен. Аалдарывыска-даа четчип, арга-дуржулгавыс-даа солчуп келген бис. 100-тен 102 хураган алыр хүлээлгезии ажырып, 107-ни алган сураглыг болгаи чүве. Ам араи ооц сагыига-чурумунда багай чүве болган деп дамчышыр чугаа дыцнадым ийин...

Чарышты кварталдап түңнээр, маргылдажа киргеи киижилерии, арга-дуржулга солуштурар деп чүве чагай чаңчыл ийин ол. Кижи чугаалажып танышпаи-ла болгай. Мал ажыры чеже-даа бидиишпир, бот-шарыыскаидыг ког хамааржыр-даа болза, дужулгалыг киижиниң сүмезии, бодалы чедер аныяктыг. Мен ам ийиги класстың хойжуну киижи-дир мен. Бистиң бригадада хойжу, район Советиниң депутады Сат Очур-оол бистерге бо-ла арга-сүмеии киидэ бөөр. Шаангыя мал оолдавшкынының үеэинде чаш хураган алыраарыига алды арганы, салым-чаяанныг киижи ол.

— Уругнар аалы суур киргеи. Ында ялгыде 5 харлыг ийиис онзагар шала думаалажсаан, ынчангаш инаар барганы ол-дур ийин. Улуг уруувус медучилищеже доозкан, оон бичеэи бо чылын кедээ ажылагый техникумумуиче экзамеи дужаар дээн. Оон биче оолдуу чолаачыга өөредир бодал бар. Өөреикчи уругларны өглер бажын саиай тургузарга берге боорга, совхозтан бажың дилээрамге, дилээм хандырган. Эрткеи кыжын оларны дээш сагыш ажык болду...

Даартазында авага почта келген. Малчын бир дугаарында-да «Шынны» апты эреспе. Бүдүү карак салбайн ор мен. Бир дугаар аразыиы ажжок ынчаигейлиг көрүп олур. Оон помчуулга үшкүзүүче шилчеэн.

— Солуидан чүнү эң сонуургаар сиңер?

— Малчын менээ мал ажылының дугайында бижээн чүүлдер солуп, билдингир, өөредилгиг болур-дур. Дегиит-де чидиг материалды карак бодуу-ла дилээ болур. Оон соонда делегей амыдыралында боолушкынпар, дөрт дугаар аразынга ииаа солуп помчулгалар база тургулаар-дыр.

Хой дозуи чораан помчар база помчуй бөөр мен. Кудияжы, Сурун-оол, чоокта чаа Николай Ооржактың помчуи помчудум. Тыва чогаалчыларның помчарын бо-ла помчуй бөөр мен. «Оялаан хемнээ» кэш чыл бурунгаар база помчаан мен, ам база помчуп ор мен—дээш. С. Сурун-оолдуң чоокта чаа үнгеи помчуи көргүзе-дир.

Четпес деп сайгар чүвем бе? Хойиу тарын боозадырын шын органнастарды чугулаа. Бисте ол ажыл черле сула. Ажылдың шыырынын дугайыи бодаваже хоржок. Хойиу киэстеларынче кичээнгей салбаза хоржок. Ам дээреиинде бисте, мээң кодаимда база, шокар хой-ла болгай, чугле паанн барымдаалаар үүл турар. Мал азыраарынга чүү херегил? Чем-суур, бирээде. Бис боттарывыс сиген, будуубүрү белеткээрии хүлээнир удус бис. Экп кажаа тоң чугула. Сарыг-Холда мээң кыштаамда кажаа черле пат ийин. Айтыргыны тургузуп турар киижи мен. Дарыглар байдалды билир. Келир чылдан бөөр чаа кажаа дугайында айтырыг шиитпирлеттинер боор. Мындаи кодээ Советтиң сессиизиигге хову ажылының дугаймына айтырыг чугаалашсывысса-даа сиңалымга бо бодаалдарым база илереткеи мен.

— А депутат оон ыиай чүү ишкеи турарыл?

— Сарыг-Хол округунда бистиң салбырывыс малчыннарын ажыл-ишче эвилелдээр, кыштыл хынамчалыг белеткеиир дээш ажыл-ла хей ийин бо. Чай-даа ол-ситеигге экп-дир. Дүүүн келгеш-де бо талазы-биле элээи тырбаар апаар мен ийин.

Маңнай Монгушович Дамдын 12-та Москва тавартыг Ленинградче экскурсиялап аъттаныпгар. Оон мурнуу чарыында ол хем ол чарыында чайлагже кадайы, уругларын кежүрүп каан. Аътка, тевеге чүүдүргеи, артык хей чүве албаан, чиик. Кодан хоюи баржа-биле кежиргеш, тавармалыг черии шилээш, майгынны тип каар.

Оруң-суур менди-чаагай — дикип баймырлашкан бис.

М. ДУЛУШ.
Чаа-Хөл — Кызыл.

СЭКП-НИҢ XXV СЪЕЗДИЗИНИҢ ШИИТПИРЛЕРИН АМЫДЫРАЛГА БОТТАНДЫРАР ДЭЭШ

(Төнчүү. Эгеси 1-ги аримда).

три тудугнуң» тудут-монтаж эргелекиниң, «Найырал» совхозта ажылчы кооперациязының болгаш Кызылдың телевизедиешиниң коллективтериниң чедишкиннерин дипломнар-биле демделээн. Хей саиның ажылчыннар, тудугчулар, амыдырал хандырылгазының ажылдакчылары алган социалистиг хүзээлгелерин чедишкиниг күүседип, күш-ажылды коммунистиг ёзуу-биле коорулуң дээш үлегер-чижээн көргүзүп турар.

Үлетпүрүү, капитал тудугчу болгаш өске-даа адырларны хөгжүдүрииң талазы-биле ажылдың чамдык эки түңнелдерии чугаалап турган, ажылчы чоннарның чамдык коллективтери ам-даа деңдески эвес ажылдап, планның опшаалдаларны болгаш социалистиг хүзээлгелерии күүседириите шудургу чоруун ялеретпейн турарын демделээр херек. Оң чеди бүдүрүлге коллективтерге, оларның аразында «Тыва кобальт» комбинат, «Тудуг келектер» комбинат, Кызылдың болгаш Туранның хлеб заводтары, Шуурмактың ыяш белетээр пунктузу, Кызылдың түүйбу заводу чартык ажылдың бүдүрүмчүлүүн бедидиринииң талазы-биле планның күүседиишкинээнин улуг четпес деп санаар херек. Тудуг организациялары 6 айларда 8073 мүң рубль түңнүг капитал салышкынын чедир шиңгээдип албаан, чоннуң амыдырал хандырылгазының талазы-биле план күүседиишкинин чугаалаар херек. Колхозтарның болгаш совхозтарның, суг-бараан фермаларының болгаш хойжу бригадаларның хей нуруузу ол ышкыры шылгалданы чечиишкиниг тудуп эртикен. Республикада малдың өлүп хораар чоруу киитилп-биле

Зоя Борисовна Бориска 1958 чылдан эгелеп санчылаан. Оон коргүзүү чыл бүрү бедик болуп, чүгле Чкаловка фермазында эвес, «Өөк» совхозта, харын Бии-Хем районда базын мурнакчыга санадып келген.

Эртнем чылын үмен йнээниң бирээзиндеи-не 2000 иг сүт саарын хүлээнгеш, ону 2200 иг кылдыр күүсеткен. Бо чылдың баштайгы чартыының саалва планның база амырган.

З. Б. Борисонуң ак сеткилдиг иүш-ажылы үнелеттинген. Оон хөрээнде «Хүндүлелдиң Демдээ» орден, социалистиг чарыштың тимлекчизи, коммунистиг иүш-ажылдың шалыпчызы демделтер чайнап чоруур.

ЧУРУКТА: Зоя Борисовна Бориска.

В. ТОНГАКТЫҢ фотозу.

киитилг ажылдакчыларының дүүрээзиниң болдурар ужуруг. Олар четпестерии чайладырының күүлне планнарын, ажылчы чоннарның ажыл-ажыттың өске-даа ажылдакчыларын чылын келген. Түңнелдер канчыг болганмыз?

Хамыктың мурнунда партия, совет болгаш ажыл-агый органнарының организакчы болгаш политиктиг ажылының үндүрер, чылдың арткан үезинде сорулгаларын тодарадыр, үзүл болган мында ам-даа барык-ла 12 мүң башка кыамыктаан.

Кодээ ажыл-агыйның ажылчыннары чартык чылда мал продуктуларын садар хүзээлгелерии — сүттүг — 116,5 хуу, эттиг — 108,7 хуу, дүктүг — 2,6 катап чедишкиниг күүсеткен. Дүн болгаш сүт садарының талазы-биле чартын чыл планнарын бүүрү районнар, эттинии Өвүр биле Чоон-Хемчиктен өске районнар шүүтү күүсеткен.

Эрээи районуң малчыннары чартык чылдың социалистиг чарыжының түңнелдеринде бирги черии чедип алган, ынчангаш ол районну СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофсөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугу болгаш акша шаңналы-биле шаңнаан. Ол үлүг түнелеге-биле Эрээи районуң малчыннарынга болгаш партия, совет база ажылагый органнарынга чүректиң хандыгындаи байырны чедирбишаан, социалистиг чарышка оон-даа үлүг чедишкиннерлиг болуруи күзээрии чөпшээреп көрүнер.

Эрээичилерден ангыда Мөңгүн-Тайга болгаш Кызыл районнарының малчыннары ажылга эки түңнелдерии чедип алган.

«Шекпээр», СЭКП-ниң XXII съездиэн аттыг, «Найырал», «Тес-Хем», «Шамбалыг», «Ленинчи оруң» совхозтарның, Эрээниин «Мөрен», Каа-Хемниң «Тиилелге» болгаш «Октябрь 30 чылы», Таңдының «Коммунизмниң херели» колхозтарының коллективтери мал продуктуларының бүгү көмүрлерии садарының чартык чыл планын чедишкиниг күүсеткеннер.

Эрээниин малчыннары хойнуң болгаш ошкүүнүң баш санын көвүдедип, малдың чаш төлүүн хойнуң алган. Бо районда төрүүр чүс хойга онааштыр 94 хураган алдынган, чартык чылда хойнуң баш санының өзүлдези 10 ажыг хуу боон турар. Мөңгүн-Тайга районда төрүүр чүс хойдан-на 84, Өвүр районда—80 хураганнарны алган. Таңды, Улуг-Хем, Тес-Хем районнарда хойнуң болгаш ошкүүнүң баш саны 10—12 хуу өскен.

Эрээи районда «Коммунизмче оруң» колхозтуң № 3 хойжу бригадазының коллективи (бригадири Бадыы Буевиң Куңгаа) чүс төрүүр хойлардан-на 106 хураганнарны, «Алдан-Маадыр» совхозтуң Ак бригадазы (бригадири Макайоол Сүүр-соловия Монгуш)—105, Өвүр районуң «Коммунизмче оруң» колхозтуң Бора-Шай бригадазы (бригадири Юрий Монгушевич Дагба)—102 хураганнарны ажаан алган. 146 хойжу бригадаларның 20-зинге төрүүр 100 хойдан-на 95 ажыг хураганнарны алган. Республиканың 150 хойжуларының төрүүр 100 хойдан-на 100 болгаш оон хей хураганнарны алган болгаш өстүрген. СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң хойжузу Сат Чүдүмаа 126 хураганнарны, «Найырал» совхозтуң хойжузу Сат Чапчыя 122, Өвүр районуң «Коммунизмче оруң» колхозтуң хойжузу Монгуш Намбар-оол 120, Таңды районуң «Коммунизмниң херели» колхозтуң Оюн Хуиакпай 117 хураганнарны мейди ажаан алганнар. Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары, хойжулар Оюржак Дажы-Намчал, Монгуш Чола база сураглыг хойжу Иван Сафонов болгаш өскелерлеа эки көргүзүүлериг болганнар.

Чылгычыларның болгаш нанжилериң күш-ажылын бедин-биле үнелээр ужуруг. Төрүүр чүс бедерден-не 90—93 кулупнарны «Тиилелге» совхозтан чылгычы Хомушку Очур-оол болгаш Эрээи районуң «Мөрен» колхозундаи чылгычы Лопсан Бурбужжук, 100 төрүүр нанжилерден 95—96 нан анайларын «Тоора-Хем» совхозтуң нанжилери Көк Хылбыяаа болгаш Ак Күнаурге ажаан алганнар.

Эштер, СЭКП обкомунуң, республиканың Дээди Советиниң Президиумунуң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң өмүнээзинден бүгү мурнакты малчыннарга чүректиң хандыгындаи байыр чедирерии болгаш оларның күш-ажылынга чаа чедишкиннерии күзээчилерии дээштиг чепсек-тир.

Амгы үениң эң-не соңгаарадыл болбас делегей айтырыгларын шиитпирлээринге, дүшкүүрлүг чоруктуң болгаш чоруудазолуг мөселдеженишкиннериниң одаглаарын узуткаарынга чавырлышкын чаа-чаа болдунар аргаларын тургузуп берип турар.

Чавырлышкын — бүгү чүрттарының улустарының национал хамаарышпас, шынныг чорук болгаш социал дешпилеге дээш демделеге күжүн салырынга аммыралчы чугула фактор-дур.

Чепсегленишкинии эңдере бүдүрери, империалызмниң ыңгайлыларынга боочепсекти моңцээри чүгле агрессивныг, колониализмниң болгаш расизмниң, милитаризмниң болгаш фашизмниң күчтеринге ажыктыг боон турар.

Чепсегленишкинии эңдере бүдүрер чорук ядролуг чепсек чок, массалыг хуусакшыкшымның бүгү хевирлери чок делегейже, чепсегленишкинии бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрери боттандырган делегейже орукту кижи төрелгетеңге ажыдып боор.

Тайбыңга ынакшылдыг хей-ниитиниң харымсалгазы болгаш оон делегейде бодуушкуннарга ёвдаар-халдавыры нашаңгызындаи-даа артык-артаткан. Олар боочепсектериң чижеп садыгжыларын, «соок дайынның» талалакчыларын болгаш кижи төрелгетеңниң дайынмарын-даа ыңчыктырбайн барып шыдаар.

Чепсегленишкинии эңдере бүдүрерииге удур бүгү делегейге чаа хөделишкинии чөпшээреп көрүнер. Мурнакчы малчыннарның чедишкиннери ам-даа ажыглаттынмайн турар курлавырларның болгаш аргаларның барын эйыткан. Бир эвес бүгү хойжулар, саанчылар, мал кадарчылары мурнакчы малчыннар шынаш эңчаар эки ажылдаан турарлар.

Бөгүнгү бо хураага бистиң хойжуларывыстың, саанчыннитериниң эрес-маадырлыг күш-ажылын опшаалап демделээр бодай-дыр мен, хей ажылынга кыштагласашкынны чедишкиннииг чоруудар үлүг-хуу оларга онаажын турган болгай. Ол нижилериниң күш-ажылын бедин-биле үнелеп база маңнаар керек! Эрткен чылдың туруп корбаан кандашкынымы, оон уржуудаан кыштагларының одаглаарының оът-сиңненииң багай үнгенин кыштагласашкынны эрттирериңге, малдың чаш төлүн бүрүн комталап алырынга, планнарны болгаш социалистиг хүзээлгелерии күүсединиргө үлүг бергелерии таварыштырмы турган.

Хойжуларының хей нуруузу мал кыштагласашкынын чедишкиннииг эрттирген, ажылынга эки түңнелдерии чедип алган. Республиканың нанжилериниң талазы-биле төрүүр 100 хой, ошкүдеи 1975 чылда 70 ажай, хураганнары ап турган болза, бо чылын 73 чедир көвүдээн. Эрткен чылга деңнээргө бо чылын шупту 28 мүң ажай, хураганнары хөйнү алган. Хойнуң баш саны 5 хуу көвүдээн.

Эрээниин малчыннары хойнуң болгаш ошкүнүң баш санын көвүдедип, малдың чаш төлүүн хойнуң алган. Бо районда төрүүр чүс хойга онааштыр 94 хураган алдынган, чартык чылда хойнуң баш санының өзүлдези 10 ажыг хуу боон турар. Мөңгүн-Тайга районда төрүүр чүс хойдан-на 84, Өвүр районда—80 хураганнарны алган. Таңды, Улуг-Хем, Тес-Хем районнарда хойнуң болгаш ошкүнүң баш саны 10—12 хуу өскен.

Эрээи районда «Коммунизмче оруң» колхозтуң № 3 хойжу бригадазының коллективи (бригадири Бадыы Буевиң Куңгаа) чүс төрүүр хойлардан-на 106 хураганнарны, «Алдан-Маадыр» совхозтуң Ак бригадазы (бригадири Макайоол Сүүр-соловия Монгуш)—105, Өвүр районуң «Коммунизмче оруң» колхозтуң Бора-Шай бригадазы (бригадири Юрий Монгушевич Дагба)—102 хураганнарны ажаан алган. 146 хойжу бригадаларның 20-зинге төрүүр 100 хойдан-на 95 ажыг хураганнарны алган. Республиканың 150 хойжуларының төрүүр 100 хойдан-на 100 болгаш оон хей хураганнарны алган болгаш өстүрген. СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң хойжузу Сат Чүдүмаа 126 хураганнарны, «Найырал» совхозтуң хойжузу Сат Чапчыя 122, Өвүр районуң «Коммунизмче оруң» колхозтуң хойжузу Монгуш Намбар-оол 120, Таңды районуң «Коммунизмниң херели» колхозтуң Оюн Хуиакпай 117 хураганнарны мейди ажаан алганнар. Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары, хойжулар Оюржак Дажы-Намчал, Монгуш Чола база сураглыг хойжу Иван Сафонов болгаш өскелерлеа эки көргүзүүлериг болганнар.

Чылгычыларның болгаш нанжилериң күш-ажылын бедин-биле үнелээр ужуруг. Төрүүр чүс бедерден-не 90—93 кулупнарны «Тиилелге» совхозтан чылгычы Хомушку Очур-оол болгаш Эрээи районуң «Мөрен» колхозундаи чылгычы Лопсан Бурбужжук, 100 төрүүр нанжилерден 95—96 нан анайларын «Тоора-Хем» совхозтуң нанжилери Көк Хылбыяаа болгаш Ак Күнаурге ажаан алганнар.

Эштер, СЭКП обкомунуң, республиканың Дээди Советиниң Президиумунуң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң өмүнээзинден бүгү мурнакты малчыннарга чүректиң хандыгындаи байыр чедирерии болгаш оларның күш-ажылынга чаа чедишкиннерии күзээчилерии дээштиг чепсек-тир.

Амгы үениң эң-не соңгаарадыл болбас делегей айтырыгларын шиитпирлээринге, дүшкүүрлүг чоруктуң болгаш чоруудазолуг мөселдеженишкиннериниң одаглаарын узуткаарынга чавырлышкын чаа-чаа болдунар аргаларын тургузуп берип турар.

Чавырлышкын — бүгү чүрттарының улустарының национал хамаарышпас, шынныг чорук болгаш социал дешпилеге дээш демделеге күжүн салырынга аммыралчы чугула фактор-дур.

Чепсегленишкинии эңдере бүдүрери, империалызмниң ыңгайлыларынга боочепсекти моңцээри чүгле агрессивныг, колониализмниң болгаш расизмниң, милитаризмниң болгаш фашизмниң күчтеринге ажыктыг боон турар.

Чепсегленишкинии эңдере бүдүрер чорук ядролуг чепсек чок, массалыг хуусакшыкшымның бүгү хевирлери чок делегейже, чепсегленишкинии бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрери боттандырган делегейже орукту кижи төрелгетеңге ажыдып боор.

Тайбыңга ынакшылдыг хей-ниитиниң харымсалгазы болгаш оон делегейде бодуушкуннарга ёвдаар-халдавыры нашаңгызындаи-даа артык-артаткан. Олар боочепсектериң чижеп садыгжыларын, «соок дайынның» талалакчыларын болгаш кижи төрелгетеңниң дайынмарын-даа ыңчыктырбайн барып шыдаар.

Чепсегленишкинии эңдере бүдүрерииге удур бүгү делегейге чаа хөделишкинии чөпшээреп көрүнер. Мурнакчы малчыннарның чедишкиннери ам-даа ажыглаттынмайн турар курлавырларның болгаш аргаларның барын эйыткан. Бир эвес бүгү хойжулар, саанчылар, мал кадарчылары мурнакчы малчыннар шынаш эңчаар эки ажылдаан турарлар.

Бөгүнгү бо хураага бистиң хойжуларывыстың, саанчыннитериниң эрес-маадырлыг күш-ажылын опшаалап демделээр бодай-дыр мен, хей ажылынга кыштагласашкынны чедишкиннииг эрттирген, ажылынга эки түңнелдерии чедип алган. Республиканың нанжилериниң талазы-биле төрүүр 100 хой, ошкүдеи 1975 чылда 70 ажай, хураганнары ап турган болза, бо чылын 73 чедир көвүдээн. Эрткен чылга деңнээргө бо чылын шупту 28 мүң ажай, хураганнары хөйнү алган. Хойнуң баш саны 5 хуу көвүдээн.

Эрээниин малчыннары хойнуң болгаш ошкүнүң баш санын көвүдедип, малдың чаш төлүүн хойнуң алган. Бо районда төрүүр чүс хойга онааштыр 94 хураган алдынган, чартык чылда хойнуң баш санының өзүлдези 10 ажыг хуу боон турар. Мөңгүн-Тайга районда төрүүр чүс хойдан-на 84, Өвүр районда—80 хураганнарны алган. Таңды, Улуг-Хем, Тес-Хем районнарда хойнуң болгаш ошкүнүң баш саны 10—12 хуу өскен.

Эрээи районда «Коммунизмче оруң» колхозтуң № 3 хойжу бригадазының коллективи (бригадири Бадыы Буевиң Куңгаа) чүс төрүүр хойлардан-на 106 хураганнарны, «Алдан-Маадыр» совхозтуң Ак бригадазы (бригадири Макайоол Сүүр-соловия Монгуш)—105, Өвүр районуң «Коммунизмче оруң» колхозтуң Бора-Шай бригадазы (бригадири Юрий Монгушевич Дагба)—102 хураганнарны ажаан алган. 146 хойжу бригадаларның 20-зинге төрүүр 100 хойдан-на 95 ажыг хураганнарны алган. Республиканың 150 хойжуларының төрүүр 100 хойдан-на 100 болгаш оон хей хураганнарны алган болгаш өстүрген. СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң хойжузу Сат Чүдүмаа 126 хураганнарны, «Найырал» совхозтуң хойжузу Сат Чапчыя 122, Өвүр районуң «Коммунизмче оруң» колхозтуң хойжузу Монгуш Намбар-оол 120, Таңды районуң «Коммунизмниң херели» колхозтуң Оюн Хуиакпай 117 хураганнарны мейди ажаан алганнар. Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары, хойжулар Оюржак Дажы-Намчал, Монгуш Чола база сураглыг хойжу Иван Сафонов болгаш өскелерлеа эки көргүзүүлериг болганнар.

Чылгычыларның болгаш нанжилериң күш-ажылын бедин-биле үнелээр ужуруг. Төрүүр чүс бедерден-не 90—93 кулупнарны «Тиилелге» совхозтан чылгычы Хомушку Очур-оол болгаш Эрээи районуң «Мөрен» колхозундаи чылгычы Лопсан Бурбужжук, 100 төрүүр нанжилерден 95—96 нан анайларын «Тоора-Хем» совхозтуң нанжилери Көк Хылбыяаа болгаш Ак Күнаурге ажаан алганнар.

Эштер, СЭКП обкомунуң, республиканың Дээди Советиниң Президиумунуң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң өмүнээзинден бүгү мурнакты малчыннарга чүректиң хандыгындаи байыр чедирерии болгаш оларның күш-ажылынга чаа чедишкиннерии күзээчилерии дээштиг чепсек-тир.

Амгы үениң эң-не соңгаарадыл болбас делегей айтырыгларын шиитпирлээринге, дүшкүүрлүг чоруктуң болгаш чоруудазолуг мөселдеженишкиннериниң одаглаарын узуткаарынга чавырлышкын чаа-чаа болдунар аргаларын тургузуп берип турар.

Чавырлышкын — бүгү чүрттарының улустарының национал хамаарышпас, шынныг чорук болгаш социал дешпилеге дээш демделеге күжүн салырынга аммыралчы чугула фактор-дур.

Чепсегленишкинии эңдере бүдүрери, империалызмниң ыңгайлыларынга боочепсекти моңцээри чүгле агрессивныг, колониализмниң болгаш расизмниң, милитаризмниң болгаш фашизмниң күчтеринге ажыктыг боон турар.

Чепсегленишкинии эңдере бүдүрер чорук ядролуг чепсек чок, массалыг хуусакшыкшымның бүгү хевирлери чок делегейже, чепсегленишкинии бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрери боттандырган делегейже орукту кижи төрелгетеңге ажыдып боор.

Тайбыңга ынакшылдыг хей-ниитиниң харымсалгазы болгаш оон делегейде бодуушкуннарга ёвдаар-халдавыры нашаңгызындаи-даа артык-артаткан. Олар боочепсектериң чижеп садыгжыларын, «соок дайынның» талалакчыларын болгаш кижи төрелгетеңниң дайынмарын-даа ыңчыктырбайн барып шыдаар.

Чепсегленишкинии эңдере бүдүрерииге удур бүгү делегейге чаа хөделишкинии чөпшээреп көрүнер. Мурнакчы малчыннарның чедишкиннери ам-даа ажыглаттынмайн турар курлавырларның болгаш аргаларның барын эйыткан. Бир эвес бүгү хойжулар, саанчылар, мал кадарчылары мурнакчы малчыннар шынаш эңчаар эки ажылдаан турарлар.

Оордаар чоруктан малдың чидирии улуг. Бо чылдың 6 айларының иштинде Улуг-Хем районга 3059 баш хойну оорлаан, а оларлан түгле 246 башты дедир эгиткен, Чоон-Хемчик райондан 1933 башты оорлаан, а оларлан түгле 524 башты дедир эгиткен, Бии-Хем райондан 1610 башты оорлаан, оларның таңгызыны-даа дедир эгидип албаан. Эрткен чылын ходаан ол чылдың эрткен үезиниң иштинде улуг түңге малды оорлаары «Найырал», Тоха аттыг, «Чыраа-Бажы», «Тес-Хем», «Тоора-Хем» совхозтарга. Эрээи районуң «Чаа орук» колхозунга болган өскелерге-даа болган. Удуртукчуларның, тускай эртемнигленiң хынаала чогуунуң, чамдык малчыннарның харымсалга чогуунуң түңнелиниде хей ажыл-агыйларда малдың үезиң болган отчёттут чоруун багай тургускан.

Бүгү районнарга болган ажыл-агыйларга малдың чидирглериниң фактыларын шыңгызы-биле тодаргайлап, ону болдурбазы-биле чогуур хемчеглерии ап чорудар, тускай эртемнигленiң ажылын экижидер, бригадирлерниң, фермалар эргелекчилериниң, хойжуларның, мал кадарчыларының иштиниң малын камгалаар талазы-биле удуртукчуларның, спецработниктерниң ажыл-ишти-биле таныш болгаш сидос салырынга эң-не идепкейлиг киржир ужуруут.

Эштер, республиканың ажыл-агыйлары дүжүт ажаан алышкынынга эң-не оожум темпилер-биле белетеккении турар. Бо чылдың июль 15-те тургаин-биле адырга, тараа комбайннарының түгле 35 хуузун, жатказларының 58 хуузун, сидос комбайннарының 52 хуузун сентаан. Чамдык колхозтарда болгаш совхозтарда тараа аргылаар машиналарны, тараа складтарын, шаңнарны болгаш тараа кургадыр дериглерии ам-даа белеткеп эгелеээн. Бии-Хем, Каа-Хем, Таңды болгаш Тес-Хем районнарының ажыл-агыйларында тараа комбайннарының түгле 15—23 хуузу белеткеттингеп, хей саанныг механизатор кадрлар чедишпес.

Эрткен чылдыңнаан хей тарааны, ногаалаарны, севаннары аларр бүгү аргалар бар.

Мал чемнии белеткээрииниң, ажаан алышкынга белеткеприниң сорулгаларын шиитпирлеп тура, мал мажааларын, малчыннарның бажыңнарын кышка белеткээрии уттуп болбас.

Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, эштер, кодээ ажыл-агыйының эдлеттиг сорулгаларын, ол талазы-биле СЭКП ТК-ниң болгаш Совет чазактың айтыжымнарын херек кырынга боттандырарывыс оның чүгулаазын бүгү партия, совет, ажыл-агый органнары, колхозтарның болгаш совхозтарның удуртукчулары, кодээнин бүгү ажыл-ишчилери билгеп турар ужуруут. Бүгү черлерге күш-ажылдың болгаш хей-ниитиниң чүрүмүн, ажылга операттиг чоруктуң кодурелии хавдырар ужуруут, эштер. СЭКП-ниң XXV съездизиниң негеделериң барымдаалап, СЭКП обкому, республиканың Дээди Советиниң Президиуму болгаш Министрлер Чөвүлелиниң сөөлгү үеде сагыдга-чүрүмү, хей-ниитиниң корум-чүрүмүн быжыглаарынга улуг кичеенгейии салып турарын билир болгай сидер. Ол айтырыгларны СЭКП обкомунуң пленумунга, а бо хүн республиканың Дээди Советиниң сессиязынга чугаалажып көрген. Оларның шиитпирлериң боттандырар талазы-биле бүгү организацияларга болгаш албан черлериге, ажылчы чоннарның бүгү коллективтерииге эң-не тодаргай ажылдарны чорудар ужуруут.

Эштер! Силерии, силериниң нүүрүнерде республиканың мал ажылының бүгү ажылдакчыларын Наздыы-биле байыр чедирерии болгаш СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүүлүг шиитпирлерии, оңгу бөш чылдың планнарын боттандырарынга чаа чедишкиннерии күзээрии база катап чөпшээреп көрүнер.

* * *

Эш Г. Ч. Ширшинниң өлеттелиниң соонда Чоон-Хемчик районда «Чыраа-Бажы» совхозтуң хойжузу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры М. Чола, Тываның кодээ ажыл-агый дүжүүрүн станциязының саанчызы Ф. Брень, СЭКП-ниң Эрээи райкомуунуң нгирги секретары Д. Чамзырай олар чүве чугаалаан.

Моол Арат Республиказының Баян-Үлгий аймагдаң Назымга келген төлөөлериниң баштыңы, МАРН-ның Баян-Үлгий аймак комитединиң нгирги секретары Шаңгыңбайн Жүкей чыылгаларының мурнунга чүве чугаалаан, акыдүүмда моол өөнүктериниң өөрүүзүнүңдеи назар байыр чедирип, партияның XXV съездиниң төөгүүлүг шиитпирлерии күүседир керекке үлүг чедишкиннерииг болуруи Назымының кирижичилериниң күзээн.

— Бистиң чүрттарывыстың арагында ажы-дүнмээ пайыралды Совет күрүнеиниң үндезилекчизи В. И. Ленин болгаш Моол Арат Республиканың түргүзүүчүзү Сүхэ-Батор олар магадыпаан, үндезилээн. Пайыралдывыс чыл келген тудумна быжыглыг турар, оон чаңгыланган херектиг болза, бодувустуң ажыл-ишчилериниң күш-ажылын бедин-биле үнелээнинге холбаштыр оларга байыр чедирген.

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Чарыктарын Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Секретары С. Красный номчуурга үндүлүг аттарының грамота-бижиктерии, Үндүлед бижиктерии шаңнаткыларга тывыскан.

Социалистиг чарышка бедик коргүзүүлерии чедип алган мурнакчыларга эртектиг шаңналдарны тывыскан.

Чартык чыл планын күүседиринге бедик коргүзүүлерии чедип алганы дээш «Москвич» деп чиик машиналарны болгаш «Ural» марканың мотоциклдерии эдлеттиг чок садыг алырының талоннарын мал ажылының болук мурнакчыларынга тывыскан.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш М. К. Мендуме Назымның кирижичилериниң хуралы хандыгнаан деп чарлаан.

Совет Эвилелиниң күүрүне гимнизи таңгыланган.

Хурал соонда «Саян» ансамблының болгаш өске-даа ышлынчы коллективтериниң каттыжыкан концерти болган.

КЫЙГЫРЫГ

Чепсегленишкинии эңдере бүдүрерии соксадыр! Делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарын соксаал чок болдурар!

Тайбың болгаш чавырлышкын дамы демнеселге чедип алган тиилелгелер делегейге чаа байдалды тургускан, делегейниң улустарының арагынга чаа-чаа идегелдерии, бүзүрелди болгаш кодурлүүшкүнүү болдурган.

Тайбыңны камгалап ап болуур. Бистер бүгү делегейге тайбыңны тургузарын хаптырар күүзүт-даа бис.

Тайбыңга ынакшылдыг күштер сырый каттыжыпкын-биле хөделип тургаш, быжыг болгаш ынаныг тайбыңны тургузарының оруунда ам-даа бар боон турар шаптыктаашкыннарны ажып эртип, агрессияны, молчүгелдиг болгаш дарлалды, ап-чүттү болгаш ядыы-түренги чорукту кижи төрелгетеңниң амыдыралындаи кезээ-монгези-биле узуткап ыыдаар-даа.

Чепсегленишкинии эңдере бүдүрери—чавырлышкынны соксаал чок болдурарынга код шаптыктап турар чүүл-дүр. Ол ам-даа ядролуг айыыл-халаптың кыжамыкшыкыны болдуруп турар. Чавырлышкын ол кыжамыкшыкыны атказарлаткан, ынчалза-даа чепсегленишкинии эңдере бүдүрер чорук чавырлышкынның күштелишкиниин доктаадыптар аймылды хевээр арттырып турар.

Чепсегленишкинии эңдере бүдүрери калбак улус массаларының кырынга аар чүүк боон турар, ынчангаш олар аммыралдың ортек-үнезиниң соксаал чок өзүүшкүнүүнге, инфляция болгаш экономиктиг кризисте таварыжып турарлар: ол улустарның тургускаңы байлактарының болгаш курлавырларының хей кезиин хунаап ап турар.

Чавырлышкын делегейге экономиктиг чаа корум-чүрүм дээш, улустарның боттарының бойдус курлавырларын ажыглаар эргеги дээш чедишкиннииг демисежирии-ге чаа-чаа перспективаларны ажыдып берген. Чавырлышкын—ол даорге монополизларга болгаш хей империалдыг корпорацияларга удур улустарның демиселивге дээштиг чепсек-тир.

Амгы үениң эң-не соңгаарадыл болбас делегей айтырыгларын шиитпирлээринге, дүшкүүрлүг чоруктуң болгаш чоруудазолуг мөселдеженишкиннериниң одаглаарын узуткаарынга чавырлышкын чаа-чаа болдунар аргаларын тургузуп берип турар.

Чавырлышкын — бүгү чүрттарының улустарының национал хамаарышпас, шынныг чорук болгаш социал дешпилеге дээш демделеге күжүн салырынга аммыралчы чугула фактор-дур.

Чепсегленишкинии эңдере бүдүрери, империалызмниң ыңгайлыларынга боочепсекти моңцээри чүгле агрессивныг, колониализмниң болгаш расизмниң, милитаризмниң болгаш фашизмниң күчтеринге ажыктыг боон турар.

Чепсегленишкинии эңдере бүдүрер чорук ядролуг чепсек чок, массалыг хуусакшыкшымның бүгү хевирлери чок делегейже, чепсегленишкинии бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрери боттандырган делегейже орукту кижи төрелгетеңге ажыдып боор.

Тайбыңга ынакшылдыг хей-ниитиниң харымсалгазы болгаш оон делегейде бодуушкуннарга ёвдаар-халдавыры нашаңгызындаи-даа артык-артаткан. Олар боочепсектериң чижеп садыгжыларын, «соок дайынның» талалакчыларын болгаш кижи төрелгетеңниң дайынмарын-даа ыңчыктырбайн барып шыдаар.

Чепсегленишкинии эңдере бүдүрерииге удур бүгү делегейге чаа хөделишкинии чөпшээреп көрүнер. Мурнакчы малчыннарның чедишкиннери ам-даа ажыглаттынмайн турар курлавырларның болгаш аргаларның барын эйыткан. Бир эвес бүгү хойжулар, саанчылар, мал кадарчылары мурнакчы малчыннар шынаш эңчаар эки ажылдаан турарлар.

Оордаар чоруктан малдың чидирии улуг. Бо чылдың 6 айларының иштинде Улуг-Хем районга 3059 баш хойну оорлаан, а оларлан түгле 246 башты дедир эгиткен, Чоон-Хемчик райондан 1933 башты оорлаан, а оларлан түгле 524 башты дедир эгиткен, Бии-Хем райондан 1610 башты оорлаан, оларның таңгызыны-даа дедир эгидип албаан. Эрткен чылын ходаан ол чылдың эрткен үезиниң иштинде улуг түңге малды оорлаары «Найырал», Тоха аттыг, «Чыраа-Бажы», «Тес-Хем», «Тоора-Хем» совхозтарга. Эрээи районуң «Чаа орук» колхозунга болган өскелерге-даа болган. Удуртукчуларның, тускай эртемнигленiң хынаала чогуунуң, чамдык малчыннарның харымсалга чогуунуң түңнелиниде хей ажыл-агыйларда малдың үезиң болган отчёттут чоруун багай тургускан.

Бүгү районнарга болган ажыл-агыйларга малдың чидирглериниң фактыларын шыңгызы-биле тодаргайлап, ону болдурбазы-биле чогуур хемчеглерии ап чорудар, тускай эртемнигленiң ажылын экижидер, бригадирлерниң, фермалар эргелекчилериниң, хойжуларның, мал кадарчыларының иштиниң малын камгалаар талазы-биле удуртукчуларның, спецработниктерниң ажыл-ишти-биле таныш болгаш сидос салырынга эң-не идепкейлиг киржир ужуруут.

Эштер, республиканың ажыл-агыйлары дүжүт ажаан алышкынынга эң-не оожум темпилер-биле белеткеннии турар. Бо чылдың июль 15-те тургаин-биле адырга, тараа комбайннарының түгле 35 хуузун, жатказларының 58 хуузун, сидос комбайннарының 52 хуузун сентаан. Чамдык колхозтарда болгаш совхозтарда тараа аргылаар машиналарны, тараа складтарын, шаңнарны болгаш тараа кургадыр дериглерии ам-даа белеткеп эгелеээн. Бии-Хем, Каа-Хем, Таңды болгаш Тес-Хем районнарының ажыл-агыйларында тараа комбайннарының түгле 15—23 хуузу белеткеттингеп, хей саанныг механизатор кадрлар чедишпес.

Эрткен чылдыңнаан хей тарааны, ногаалаарны, севаннары аларр бүгү аргалар бар.

Мал чемнии белеткээрииниң, ажаан алышкынга белеткеприниң сорулгаларын шиитпирлеп тура, мал мажааларын, малчыннарның бажыңнарын кышка белеткээрии уттуп болбас.

Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, эштер, кодээ ажыл-агыйының эдлеттиг сорулгаларын, ол талазы-биле СЭКП ТК-ниң болгаш Совет чазактың айтыжымнарын херек кырынга боттандырарывыс оның чүгулаазын бүгү партия, совет, ажыл-агый органнары, колхозтарның болгаш совхозтарның удуртукчулары, кодээнин бүгү ажыл-ишчилери билгеп турар ужуруут. Бүгү черлерге күш-ажылдың болгаш хей-ниитиниң чүрүмүн, ажылга операттиг чоруктуң кодурелии хавдырар ужуруут, эштер. СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүүлүг шиитпирлерии, оңгу бөш чылдың планнарын боттандырарынга чаа чедишкиннерии күзээрии база катап чөпшээреп көрүнер.

«ОЛИМПИАДА-80»-ниң оргкомитединиң делегациязының Канадада чоруп турары

МОНРЕАЛЬ. (СЭТА-ның тускай корреспондентизи). ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының ораалчызы, «Олимпиада—80-ниң» оргкомитединиң даргазы И. Т. Новиков баштаткан «Олимпиада—80-ниң» оргкомитединиң делегациязы Канадада чеде бергеи болгаш Делегейниң олимпий комитединиң сессиязының ажылынга киришкеи.

1980 чылда Москвага болуур Олимпий оюнчарынга Совет Эвилелиниң белеткелдер дугайында дыңнадыгны ДОК-туң сессиязынга И. Т. Новиков кылган.

Оон соонда совет делегациязы Канаданың пайысылалы Оттаваже чорупкан, ынаа федералдыг парламентиниң бажыңының чанында олимпий одуң кымсырыкчы ёзулалынга ол киришкеи. Олимпиаданың байырлалдыг ёзулалынга Канаданың премьер-министри П. Трюдо, Федералдыг чазактың кежигүүнери, политиктиг болгаш хей-ниитиниң ажылдакчылары, спорт организацияларының төлөлекчилери, дипломаттар, журналистер база киришкеннер.

Ёзулалга Делегейниң олимпий комитединиң президентизи лорд Киллани болгаш ДОК-туң өске-даа удуртучу ажылдакчылары киришкеннер.

Кежээ совет делегациязы Монреальче эки келген.

Бистиң кайгамчыктыг малчыннарывыска алдар!

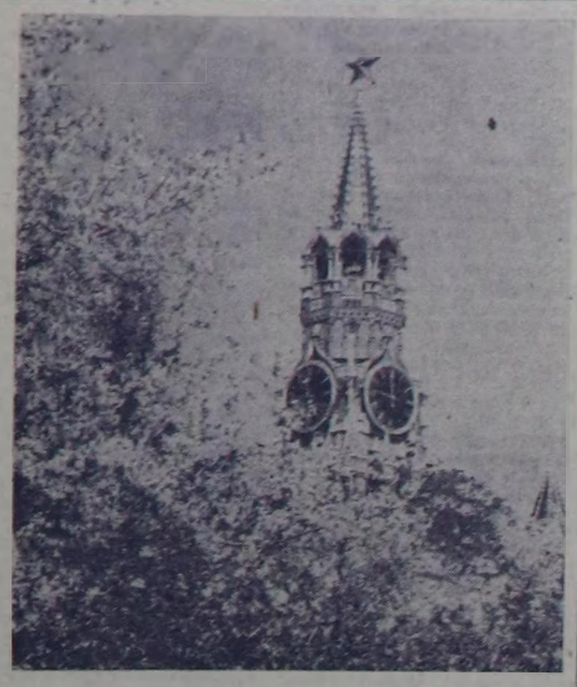

МОСКВА. Чечектелген садтар.
В. ЕГОРОВТУҢ фотозу.

Н. ДОМОЖАКОВ,
хакас шүлүкчү

ЧЫЛГЫЧЫ КЫСТАР

Тос-тостуң соогунда
Тозан ала киштежип тур.
Дүштүң кыржың чыварын-
да
Дүвү хырлар хову дургаар
Чылгычы кыс кастыктарын
Чыттаан ышкаш саарлып
тур.
Ынчалза-даа негей тонун
Ыяк кылдыр куржалыпкан.
Шуургаңга торлуш дивес.
Шудургу кыс челзип чору.
Саксаайның кызыродыр
Саяк аттар хөртүк казып,
Кацгы, жеде чыды сиңген
Харлыг черде оттаап чор-
лар.
Айны булут дуглап алган,
Аът кулаа көзүлбестээн.

Дүвү оттуг эрес кыстар
Дүвүрекеен дайгырарга,
Аттар, белер харлы кыл-
дыр
Айыңайдыр киштегилээр.
Эрес кыстар бисти кагбаан,
Эдиис кында даозынг-даа.
Колдуда дең чырлы ышка
Кокай караа көгереңгээр.
Кокай биле шуургап ийи
Хооңайдыр улушса-даа.
Колхозунуң сүргүн малдаан
Эрес кыстар ону тоовае—
Эгер аттыг ийи кыстың
Коргар чүрээ чок деп болур.

Ю. КЮНЗЕГЕШ ,очулдур-
ган.

Чимидийн ЖИГМЭД,
моол чогаалчы

М А Л Ч Ы Н

Эъди, сүдү эгээртинмес
Эртине болган элбек малын
Чүзүп-чүзүп остүргүлээн
Чүткүзүүт-ле малчын арат.
Чыккылаза ажыг кыжын
Чаңгыс-даа баш хоратпас
дээш,
Чылыг шагдан белеткеннир

Шалын ишчи эрес малчын.
Кадар оттуг черзер кезин,
Хамык малын одарлаткан
Ажыл-ишчи чаңчыл-биле
Алдар атты алган малчын.

Г. САНЧАА очул-
дургап.

Ырак чараш черинде
Ыр-шоор куттулуп тур.

Малчын оглу:
— Ах, айыраанаан чечектерни!

ЧЕЧЕН ЧУГААЛАР

ДАРЫЙМАА

Дарыймаа үгбайны таныырын-даа чадавас. Танывас болзунза, таныштырарын оралдажып, ооң дугайында сагыжымда арткан чамдык чугааларны чарып аъттары келгелекте, моге хүрежи эгелээлекте ыдып берейн. Дарыймаа үгбайны таныр болзунза, таныш-көруүүнге таалап дыңнаар кылдыр чугаалап бээримни дилээйн. Түгле шыны-биле соглээр сен көрем. Ооң-биле ужуражыксаар кижи бар болза, ол үгбай мында—Наадымда келгенин чажырба. Хөлүн эртпир хөөредип чугаалаанының ажыы чок боор: богун чыглып келген көдээ ишчилерден түгле күдер, дурт-сыны, мөгелернии дег мочек-мочек шынганнарыбиле ыглалырдан башка, күш-ажылы-биле чаалап алганы—«Хүндүлелдин Демдээ» ордени ышкаш, хүлүмзүрүү чайнап чоруур үгбай-ла болгай. Чугаавысты суглук чокка салып, шүгүлдавыпсывысса—Дарыймаа үгбавыс дүшкүүрлүг-ле болдур эвеспе.

Ынчангаш түгле шыны, үгбавыстың «артык чугаа—ажылга саазы»—деп, ажына бээрни бодап ора, оваарның бижиийн.

ДУГУЙ

Найысылалга болдур Наадымның киржикчилерин сөөрткен автобус Оваалыг-Артче дожевирлей шивеннеп-ле олурган. Ооң олуттарын доллур олурукан мурнакчыларның сагыш-сеткили кодүрлүп, «Хөндергейимни» хөгжүм чокка-ла чиртиледип чораан. Дарыймаанын чоон үшү «Хөн-дер-ге-йим» дээр сөстерге улам тода дыңналып, партком секретарының (совхозта дын чангыс бастың) үнүн безин базып дыңналыр болган.

Автобус арт кырынга тура дүшкен. Арыг агаар тынып, аймаң чечектерин, артыш, алангыыштын чыдын магадап, хамык улус тарай түгүрүү берген. Ол өйде автобустуң сонгу дугуюнуң бирээзи өже бергенин аскерип каан. Алыс механизатор-саанчы кижи болгаш Дарыймаа үгбай чолаачыга дузалажы берген.

Камеразы чарылган дугуйну автобус кызынга челенгир тургузуп каш, артык дугуйну эптеп алгаанар. «Бак кижи — баладыг» дижир болгай, байырлалче чалатпаан хирезинде найырсырап, улус эдерип чораан Опанаш, үштүп каан турган дугуйну ай-дедир чууктап тура, дедир тыртып шыдавайн, ийни куду салып бадырып алган. Чарык түве чооганы куду дүндүштелип баткаш, шеттер аразынче ан ышкаш шыгырадып киргеш, шыгырт хоруй берген иргин.

Дугуйну эккээр кижи тывылбаан. Опанаш «ыттан эртирип», чолаачыны көгүдүп чугаалаан:

— Дедир эртип чыда үндурүп эккээр мен, акый.

Ол база шын сос-түр дээлиг хамык улус чолаачыже көргеш, ыыт чок барган.

— Бөгүнгү ишти даартаже ниилчитпес чоор—деп, чоон үнү-биле дыңзыг чугаалаан. Дарыймаа ийни куду маңналайгылаштыр маннап бадыпкан. Улус улур-дедир көрүшкен.

Удаткан чок Дарыймаа дугуйну ийни өрү дүкпуртулап үндүрүп келген. Ам-на харын дидим кижилер тыптып, дүже халышкан, ынчалажок Дарыймаа үгбай «шаптык болбаңар» дээнзиг—ынай тургуланар — дээш, чаасклан автобус иштинче дугуйну кинер октапкан.

— Ажырбас. Чоор силер ону. Чээрби чыл иштинде кандыг быжаалар четпейн келдим дээр. Көргүп турган дугуюнар чөрүү молдургажык быжаалан дорт түве-дир он—деп, Дарыймаа өөрүнүн чылыг сестеринге харыылаан.

ТАВАРЫЛГА

— Орук узун болгай, хөөреп орайн, үгбай. Силерниңбиле болган бир-ле таварылганы чугаалажайн. Ону... ол боду чугаалаан түве. Ол ам томазраан кижи, аксы дөспес дээш, база катап хемчег онаай бербес силер шүве — деп, хойжу Наскыл чазамыктааш, тоожаан:

«Ферма күзегге кирип келген турган. Ынчан Дарыймаа үгбай саанчы, а ...ович чаа ажылдап келген, кайызы-даа хып дээн аныяк турган түведир. Бир-ле кежээ чыраа каржаа чанынга Дарыймаа саанчы-биле чаа келген удуртукчу каржып эртер арга чок үскүлежип келген. Чүректин адбадалы-биле даргавыстың холу салдынчак болуп, «содак-судактан» салгара алыр ужурга таваржып-тыр эвеспе? Үгбавыс меңнээн түлүү-биле чан бажыңдан алгаш, бөлдеп чоруй шыдаларга, ооң «онаанын» алгызы шагар-оът аразында дыңналган дижир түве».

— Директор сургакчылап торда, ферма бүгазы үскен, харын-даа тынныг үнгендишкен соонда, даргавыс үш хонук ажылче үнмээн таварылга болганын ам-на сактып келдим — деп, кол зоотехник каттырып чугаалаан.

Орукту чиик машина доза турушкан. Автобус доктаай берген, «Газик» кабиназындан совхоз директору үнүп келген. Автобус иштинде улус ...овичиже көргеш каттыржы берген, а директор чүүн-даа ужурун билбээн хирезинде шагар-оът шапкан түве дег, костюмунун чеңин үштай түткүлаан.

МЫЙЫСТАН АЛГАШ...

Наадым хүнүнде кандыг адаан-мөөрей, алыш-чарыш болбас дээр! Дарыймаа үгбай парктың бир-ле булуңунда болдунушкен улуска чедип келген. Кончуг-даа шыырак эрлер чыскаалдыр тургулапкан, шойдан шүткүп кылган буганың мыйызын долган, күжүн шенээр оюнда маргышкан турган. Харын-даа тинлекчилерге шаңнал-даа тыпсып турар мындыг. Кымның чүү хире күштүүн саннарда айтып турар согуңчугат амыр-соксаал чокка түгүрүпле турган.

Дарыймаа чылгычы дуңмазы Байыр-биле ону магадап, мурнуң былаажып көрүп турган. «Хөлээп чон оларны оочурже кирр идипкен болгаш буганың мыйызын долгаар үлүг Дарыймаада келген. Чыылганнар алгырышкан:

— Оочур саадатпайн, сегирип ал! Шын-ыыр харын, хөрээженнер чоонган деп!

Сүрээдеп азы хөрчүй бергени ол ийикпе, Дарыймаа буганың дагыр мыйыстарынан сегирип алгаш, дап берген ышкаш болган. Айтыр согун сөөлгү санга чык кылыгган. Хамык улус адыш часкап, алгыржы бээрге, Дарыймаа ам харын човай берген. Ооң кадында ук оюнуун шиитккечиин үгбайның хөрээн шавыштыр «Тинлекчи» деп бижээн торгу кожаны азындырышкан. Танывазы кижилер Дарыймаанын холун-даа түткүлаан, а чамдыктары эдепсининп, магадаан хевирлиг ыыт чок тургулаан.

«Шынап-ла, тинлекчи болганым ол бе? Кижи көрбээн түве болу берген эвес, чоп кончуг кайгылырлары ол? Дириг буганың-даа моонун долгаптып болгай-ла» кылдыр боданган Дарыймаа кезек базып бар чоруй. инек саай бээрге, шаптыктай бээр хөөрем бугаларның мыйызындан алгаш, ширикке кадай шанчып каарга, оозун үштүп чадап, бустап турарын сагынган.

ХАРЫЫ

Байырлалда бо-ла доскаарлыг пиво сада бээр. Ону эр кижилер эскербейн барбас, аңаа болдунчу берген иткилежип турар. Кажан пиво төне бээрге, куруг доскаарларны чүдүрүү каштар кижилер тыптыр эвес.

Бо удаада база-ла садыгжы куруг доскаарлар чанынга арткан, эрткен-дүшкен шыырак эрлерни дузалаштырары-биле кыйгыраргa, оларны ээлбее-даа болган. Дарыймаа үгбай ак халаттыг херээженни кээргей бергеш, чыткан беш доскаарны дөнмээ-биле согедектевишаан, машина кырынче конгурадыр үндүр садгылапкан.

— Четтирдим, ажым. Шаңнал кылдыр моңу чооглавыт—дээш, кружка долдур кудуп каан пивону садыгжы сунган.

— Ажырбас, амзап чанчыкпаанын сускун-дур оң. Алкогольлуг сускун-биле кижи шаннавас чоор — деп, чазык хулумзурбушаан. Дарыймаа базып чорупкан.

ЭЪТ САДЫНГА

Көдээге өөренген чаңы-биле Дарыймаа үгбай муң ишпеске, өске чемнер амдан чок ышкаш апаар. Ынчангаш ол Наадым хүнинде үргүлчүле эът садынга кээр турган. Оочурда кижи-ле эдерик, а делгинирде эът барааны көзүлбее болган.

— Эът болбас ирги бе?—деп, Дарыймаа айтырган.

— Эът бар-даа болза, ону сен бүзар эвес сен—деп, садыгжы доңгун харыылаап, баартакче доңгайып, холу-биле чаагын сыртанып алгаш турган.

— Ында чүү деп, бүзарын чөпшээреп көрүнер — дээш, Дарыймаа плащ тонун ажынче сунган.

Садыгжы «шенеп-ле көр» дээнзиг олче халат сунган.

Дарыймаа үгбай эътти чуурум ёзугаар бүзарын эвес-өөредилгече эртип казыкан кижи болган. Ам түгле ай балдының кадыг сөөктерде казыраан даажы дыңналгылаан. Удаткан чок Дарыймаа демир дести доллур инектин семис эъдин бускап, көдүрүп алган үнүп келген. Садыгжыларның арны кызып, оочурда кижилернин өөрүшкүлүг чугаазы дыңналгылаан.

Ажылчын кижи — аштаваас деп түве ол-дур ийин.

В. СЕРЕН-ООЛ.

Малчын оглу:
— Ах, айыраанаан чечектерни!

ОДАРГА ЧУГАА

Одар-белчиирге дуң боол ужуражып келген ийи малчын амыр-менди солушкаш, даңза таакпыны удур-дедир солчуп ора, хөөрежи берген.

— Элээп ур-ле көрүшпедивис, аа?

— Бодуң билбес эвес сен, хойнуң бо-ла мал-маганы дээш чайжок, хоржок түве ышкажыл.

— Харын мындыг-дыр ийин.

Арга эдээнде тарай бергеп тавааp оттаап чораан инектерни ол долем черлен топтап эргий көрбүшаап. Санчай ашак биичин када хөөрей каапкан.

— Адыгуудуп малды чамдык улус хей-ле угаан-сарыыл чок дээр ийин. Чо-ок, мындыг эвес. Азырал мал черле чагыыдыг болдур ийин. Ол база-ла кижи ышкаш: кылыктанып, хорадаар, чөрүүр, чөрчүүр, ойнап хөглээр, эргелеңир, чассыыр, ынаргаар ышкажыгай.

Чорук кылып бар чораан кадарчы эжи:

— Сээң ооң шын, мындыг-мындыг—деп деткээш, чижек кылдыр бир таварылганы чугаалай каапкан.

— Бистиң фермада бир кадей инек саарда азырак келген түве-дир. Инектери чыдыргап, думчуктарын шүжүледип, кудуруктарын соңгайтыр азыпкан, дээрнгеп, долгандыр маңнажып турун бергеп. Бир кончуг ынак, чаап иккээн безин «Малинкадап» кый даарге-даа келбес боорга, молдуредир маңнап баргаш, туруп аарга, адаанга олурупкаш, ооң эмнин күштиле шейбелей-ле берген. Инек-даа түү боор, хаайын шүжүледип, чыдыргай-чыдыргай, аарына бергеш, кадайны кочалы-биле катай ойтур тепкеп барган. Кадай үе-човууру, хаалак-тиилэ хайнып туруп келгеш, кактаның алгаш, аскаңгырлап чана бергеп. Саанчы өөрү кара баары каткыже каттыржып туруп калган...

Санчай ашак каттырып орза-орза:

— Оң-дур, хөөкүй инектиң хорадай бергени — дээп.

Үлаштыр бирээзи бала бир таварылганы чугаалай бергеп:

— Го коткавыс колхозтуң инектерни кадарып турган демги бо... кым ийик моң... а-аа... Шырбаңны танывыр сен бе? Шырбаң дээдий, чогум ады... демги бо ... Сейгил-оол ышкажыгай.

— А-аа, ине-йе, танывас боор бе! Чүге Шырбаң апарганы ол?

—Ону харын чугаалай каапгайн. Бис бо чоок-кавының малчыннары ооң адын ойзур апарган бис. Соолүнде-соолүнде ол мырынай чаңчыккаш, шоогуп калган. «Шырбаң!» дээрге: «А-аа! Дыңнап тур мен!» дээр апарган.

«Кылаң-караны» бо-ла пактап алган халдын чоруур, аттыг ар боор. Инектерни олбоже бөле сывырып тура хүнээр, хоокуйлерни орта оътқарбас. Каржы-хажагайынга соолүнде-соолүнде инектери ону көрбестээн. Одарга ол костүп кээрге, инектери хаайларын таргырадышкаш, чанчы чажыккан түве дег, тоо-биларадыр маңнажып чоруй баар. А Сенгил-оол кайызын гудар-кагар боор, олерере бергеп каректары шокараңнап, канчаар-даа зайын тыппайн, замайланып, кошкен чуртта адагаш дег, туруп каар. Ооң чайган камчызын . көөрге, инилеме маас, хүлүүк, ымыраа-саакке үгледкеш, амырсоксаал чок шырбавып турар инек будуруу-ла! Ынчангаш ону Шырбаң дижир апарган бис. Ол соолүнде козулбейн барган. Дыңнаарымга, ол-ла ёразы-биле ажылымдан үндүр хөөгледишкен дижир чораан...

Дыңнап орган эжи:

— Шын-дыр харын, мындыг кижи мал кайын малдай аар —деп чөпсүүп каап.

— Каракка чаржынчыг мындыг-мындыг үүлдер коргеш, кызымым хайынганы ол ийикпе, эдеп түве, бодум безин билбес-тир мен, бөөр дыңна, мындыг шүүлү чогаадып алдым. Бижээн-шыйган эвес мен, ана-ла борбак башта хайынып чоруур түве-дир ийин.

Инектерни бир эргий коро каапкаш, сеткили ара-дала кыысап, дүрген-дүрген, ынчалза-даа сес бүрүзүп тода адап, артистерлиг, аянныг тутаалаан эгелээп.

— Адыы «Инектериң хомудалы» дээр түве бе, азы «хорадааны» дээр түве бе? Аайын тыпладым... Азы «Одарга болган таварылга» дээр түве бе?

Эжи аксын шала ажып, клубта солун концерт көргеп түве дег, «шүүлүкчүже» каректарын чиге хере көрүшкен, топтап дыңнап орган. Катказып база тырттыпып чадашкан: мында-хаая хилинейнин каап орган. Эң соолүнде, катказын сылыы тырттывагап, хенглг када бодавып орушоруп:

— Эки-дир оо! Оң-дур, буга бөөлп, кижи мынкаш, кыыктаны бергеш. Ой, дадай, «аскак хой ыраар» чедо бербээн бе?—дээш, шойлуп чоруткан кокпа оруунче көрүп, чоруурунга белеткеп бергеш. Бирээзи:

— Чок, ажырбас, үр болбадывыс ышкажыл—дээн соонда аъттанган. «Байырлыг!» дишкеш, ийи тарай тошкудуп чорупкандар.

К. ТУЛУШ.

Төрээн Тывавыстың делгеминдинде.

Арга-арыг бистиң өңнүүвүс

Аргаңы бис кижиниң моогаан оңнуг деп адап турар болгай бис. Арыг агаарны обудургун үнүдүрер телезы-биле аргаңның ужур-дужаазы, шынаппа, оныгай. Бир гектар хире хемчээлдиг арга бир чылда бегин ийи тонна хире күсүргүүт ажыг хейни бодунга сиңдирип ап турар болгаш түгле 1 гектар ногаан шеттер бегин 18 миллион кубометр агаарны арыглап ыыдаар. Ынчангаш аргаңның болгаш арга кыдымның агаары коңгуз арыг болур. Аргаңы кислород эфбриказы деп адаап турарының ужур-дүзү ында.

Арга чок черлерниң 1 кубометр хире агаарында 25 ярлык хире доозун бар болза, аргада доозун колдуунда шүүт чок болур. Хадыглыг болгаш шинелиг аргалар бир гектар хире шөлүнге-ле 32—36 тонна добаунну бодунга сиңирип ап турар.

Ногаан арзаларны бойдусту столовазы болгаш аптеканы деп адап болур. Кижилер шаз-шаандан бээр арганың янзы-бүрү үнүштерин болгаш кат-чимизин боттарының алыдыралынга ажыглап келгек.

Бистиң арга-арыгларывыста ыт кады, орук-чечээ, артышаакай, ары-кангы улуг-оът, шеңге, Кара-ай, орлаадай, киш-кулаа дээш кандыг-кандыг эм үнүштер — медицинаның солуттуннас дузалакчылары чок дээр. Ол үнүштерниң дыка хөйү витаминнериң шүүтүлүм бодунда сиңзиже чоруур.

Түгле чаңгыс пош безин арганың үнелиг эртинезинин бирээзи! Ооң ишелевчек бурулеринде «Се витамин хөй, а тооруу өске үстүг үнүштерге безин бодаарга дыка хөй эфир үзү болгаш өске-даа устер-биле байлак. Чаңгыс тонна хире пош тоорууның үзүнде 300 мың кижиниң бир хүнде чеминеир чеминиң калориязы хире калория бар боол турар.

Хадыңнаң аргага селгүүстеп, хадыңның кеес-чарежин, эълдек-эллигрин магадап чораап, ооң үнүнде үнүп келген турар хадың чечелезин көргеп боор силер. Түгле ол хадың чечелинде безин дыка хей варыгларга удур хереелеп болур эм бүдүмелдер бар. Черле ынчаш бүгү эм аймаанның дөртүүн бир телээ чер үнүштериниң боол турар. Ынчангаш бис бойдусту аптека деп адап турар бис.

Совет эртемден Б. П. Токин бойдуста турун турар фитонидтер дээ адаар бактериялар болгаш микробтар өлүрер бүдүмелди ажыктаан. Ындыг фитонцидтер хадыгны аргада эң эвээ.

Бээ ол ышкаш совгуу чылдарның шинчилелдери бүгүле ыяш аймаанда ындыг фитонцидтер дээр бүдүмелдер ыыл барын тодаратхан. Бир гектар черде турар ине бурулуг арга дүн-хүн ишпиде агаарже 4 килограмм чедир бактериялар өлүрер бүдүмелдерни ылгап үндүрүп турар. Чижээлээргеге: хоорайның 1 куб. метр хире хемчээлдиг черинде 35000 бактериялар бар болза, хадыгны аргаңың кыдымнда оларның саны 500 тыре, а хадыгны аргаже ханыыл кирс бээрге бактериялар шүүт чок, агаар арыг болур. Ынчангаш хоорайны болгандар арга хей болган тудум, хоорайның агаары арыг, кижиниң кадымнга эки болур.

Ындыг болганда арга ооң иштинде турун турар бүгү-ле үнүш дележейи-биле кады бодунуң катаптаттымас чарашкавы-биле, бодунда сиңирип турар бүгү бай-байлаа-биле кижиниң үзаан-бодалының ажылдаарынга идиглеп берип, сагыш-сеткилин-даа өөртүп, кижиниң чидирген энергиязын кагап тургузуп, кижини серегдип, каомын быжыглап турар. Ынчангаш кижи бүрүзү ол дээш аргага ынак болур, аргаңа ыяш бүрүзүн каамаар, ону остүрүп көөдедир, аргага бүгү сеткилиевис-биле моогеер ужурлуг.

(«Лесное хозяйство» журналдан).

Телевидение

ИЮЛЬ 17-ДЕ

МОСКВАДАН

8.00—«Частың он чеди шинчизин» Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 12-ги сериязы.
9.05—«Ном делгимин».
9.50—10.00—Чапсар.
10.00—«Амыттаннар делегейинде».
11.00—Медээлер.
11.10—Өңнүт мультфильмнер программазы: «Жираф чыгаатың ужуралдары», «Шапоклак».
11.40—«Палестинчилер» деп документалдыг телефильмниң баштайгы көргүүдегээ.
12.40—«Кадыкшыл» программаның почтазы. Өңнүг.
13.10—«Орбитага ужуражыышкын». «Союз» — «Аполлон» ужудуушкунуң бир чыл болган ойнга. Дамчыдыкага ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтылары А. А. Леонов, В. Н. Кубасов, И. П. Рукавишников олар киржир.
13.55—Телезкранга бир-ле дугаарында. А. Гладков—«Театрның чалыы пазыны». Күргүнниң Р. Вахтангов аттыг академиктиг театрының шинээ.
16.20—16.30 Чапсар.
16.30—«Музейлерде болгаш делгеле залдарында». Чүрүлга уран түүлүүнүн күргүнниц А. С. Пушкин аттыг музейи. Францияның чүрүлга уран түүлү. 2-ги дамчыдыгга.
17.00—«Үе». Информастыг программа.
17.30—«Частың он чеди шинчизин». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 12-ги сериязы.
18.40—«Ном делгимин».
19.25—«Силериниң бажыңыңарда». Музыкалыг өңнүг программа.

КЫЗЫЛДАН

20.00—Телемедээлер. (Республика Наадымынга тураскаатхан тускай үндүрүлге).

МОСКВАДАН

20.25—«Бойдус болгаш кижи». Өңнүг.
20.55—«Экран өңнүктерниң чыл эккелгени». Киев—Братислава. Өңнүг.
21.45—Документалдыг фильм.
22.00—«Амыттаннар делегейинде».
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

АГААР

Бөгүн республикага эдир булуттаар, чагбас. Агаарның температуразы даглыг черлерге 15—20, артканнарында 21—23 градус иэнир.

Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Агаарның температуразы 22—24 градус иэнир.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

кинотеатрларда

ИЮЛЬ 17-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ак-нок чылаанның буурааны» (уруглларга) 9.50 «Харыы хемчег» 11.40, 13.30, 15.20, 17.10, 19.00, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Али-Баба болгаш 40 дээрбечи» 9.40, 13.30, «Кочубей» 11.30, 15.20, «Харыының түгле хат билир» 17.20, 19.10, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Чарыш автомобильдериниг коргуш чок оолдар» 15.00, «Ыры-шоорлуг ужуралы» 16.50, 18.50, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Чалыга оркестриниг аялга» (2 сериялыг) 14.40, 17.20, 20.00 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Түге дээрге, мынак мен» 15.50, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Кызылдың автоколазының Орус-оол Танчыпович Тулушке 1967 чылдың апрель 11-де тыывыскаан ВЕ сериялыг № 539641 чолаачы шынзылгазы читкен. Ону ам күш чок деп санаар.

Редакцияның адреси: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизиниң 2-31-75, кырысаалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал киллизиниң 2-37-13, культуре киллизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үзетүүр киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информацца база совет стругузут киллистериниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, секретарлаттың 2-23-35. Солун келбейн бергизе 2-32-75 телефонче болгаар.

Тираж 16331. ЧАГЫГ 1726.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүзелиниң Пом үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садымының талазы-биле эргелевиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01221.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 170 (10155) | 1976 чылдың июль 18, воскресенье | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

ШИНЧИЛЕЛДЕР УЛАМЧЫЛАВЫШААН

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТОП. (СЭТА). Июль 16-да Москванымы-биле 11 шакта орбитаның «Салют-5» эртем станциязы Черни долгандыр 380 катап долгангаш.

Технологтуг программалар өзугаар «Поток» херекселдиң дузазы-биле денги чок байдалда Борис Волынов болгаш Виталий Жолобов олар суук үүлүдериниң шимчээшкинин көргеннер.

Ажыл хүнүнүң дургузунда экипаж Совет Эвилелиниң аңгы-аңгы районнарының бойдус талазы-биле тургузуушкуннарының спектрографтаарын күүсеткен. Спектралдыг чурук тыртты-рышкының атлантика океанның сут кырынга болгаш океанның күштүг агымнарының районунга чоруткан.

Космонавтылар Волыновтуң болгаш Жолобовтуң кадыкшылыы эки, Чер чогунда орбитада эртем шинчиледелери үргүлүлүлешкеннер.

СЭКП ТК-да болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

1976 чылдың июль 7-9-та Берлинге болган Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң сессиязының XXX хуралының түңнелдериниң дугайында СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинге баштаткан Совет Эвилелиниң делегациязының отчедун СЭКП ТК-ның Политбюрозу болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели чугаалажып көрген.

1971—1975 чылдарда ЭДЧ кежигүнерин чурттарның кады ажылдажылгазын улам ынай хамыладыры болгаш сайзырангайжыдарын база социалистиг экономиктиг интеграцияны хөгжүдер талазы-биле баш удур төлевилзэн хемчегерин күүсеткени Совет Эвилелиниң болгаш ажыдуңма күрүнелерниң социал-экономика чедиишкинниг хөгжүдеэринге, экономикага оларның чоорту чоокшулажышкыныңга, оларның делегейге туруштарын быжыглаарынга хөй тала-биле идигни бергенин демдегзээн. Кежир бет чылда кайызынга-даа ажыктыг кады ажылдажылганың ынаныштыг баштайгы негелделери хандыртынган.

Материалдыг бүдүрүлгениң пилип алган көд утпаныышкынарынга кады ажылдажылганың хөгжүдээшиниң үр хуусаалыг тускай сорулгалыг программаларын ажыдаан кыганы социализм чурттарының бүгү тала-биле дүүштүүрүлгенниг ажылдаарының хөрээнге чаа улуг базым болган, социалистиг экономиктиг интеграцияның комплекстиг программазында көрдүнген сорулгаларны чедиишкинниг боттандырарын хандырарынга олар дузалаар.

ЭДЧ-ниң сессиязының XXX хуралының шийтирлери делегейге улут ужур-дузалыг. Оң шийтирлер социалистиг чурттарның сырый каттыжышкының быжыглаарынга, оларның улустарын интернационализмниң өзугуунга кижилеринге, чаа ниитиледдиң кол артык күштерин улам ынай көргүзеринге арганы бюр дээрэн чиглиниг чок. ЭДЧ кежигүнерин чурттарның социалистиг экономиктиг интеграциязын хамыладыр талазы-биле хемчегерин чайгылыш чокка боттандырар чорук делегейниң бүгү чурттарының дең эргелиг эвес болган мөңгүлгениң харыдазаларын делегей байдалын улам ынай экижидериниң эртежажыктарынга ажып эртеринге чугула факторларының бирээзи болур.

ЭДЧ-ниң сессиязының XXX хуралынга ССРЭ-ниң делегациязының ажыл-чорудулгазын СЭКП ТК-ның Политбюрозу болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели чүүдүг деп көрген болгаш ССРЭ-ниң Күрүнелиниң, осме-даа органнарга совет таланың интеграция талазы-биле хүлээгелерин күүседир талазы-биле чогуур хемчегерин ажыдаан кызырын болгаш боттандырарын, социалистиг экономиктиг интеграцияның харыдаарынга бүгү тала-биле дузалаашаан. ЭДЧ кежигүнинери чурттарның кады ажылдажылгазының үр хуусаалыг тускай сорулгалыг программаларын ажыдаан кылырынга идепкейлиг киржирин дааскан.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң дөртку чыыжының үшку сессиязы

СОЦИАЛИСТИГ ХООЙЛУ-ДҮРҮМНҮ УЛАМ ЫҢАЙ БЫЖЫГЛААР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ЧЕР-ЧЕР СОВЕТТЕРИНИҢ СОРУЛГАЛАРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы депутат М. К. МЕНДУМЕНИҢ илеткелинден

— Тыва АССР-ниң ажылчы чоннары, бүгү совет улус-биле бир домей, СЭКП-ниң XXV съездиниң төөгүзүг шийтирлерин күүседир, ону бетен чылдың даалгаларын боттандырар дээш политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик көдүрүүшкүн-биле ажылдап турар — деп сессиҥа илеткей кыган Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. К. Мендуме илеткелин эгелээн. Республиканың үлеттүрүмүнүң ажылдакчылары продукция бүдүрериниң хемчээлиниң талазы-биле чартык чыл планын 102,1 хуу күүсеткен, планнаан ажыр 375 муң рубльдиг продукцияны сайгарган. Эки түңнелдерни Кызылдың даараныгга фабриказы, Кызыл районнуң холушкак садыы, Кызылдың үлеттүр барааннар садыы, Каа-Хемниң хөмүр-даш разрези, автосеттелге заводу, «Көдээ электротудугнуң» тудуг-монтаж аргелери, «Тыва көдээ тудуг» трестиң № 62 КМК-зы, Респотребсоюзтуң АТК-зы болгаш оске-даа бүдүрүлгелер чедип алган. Чаданнаның хлеб заводу, «Тыва сут тудуг» трестиң коллективи, автооруктар тудуунуң болгаш ажыглалының эргелели чартык чылдың даалгаларын эки күүсеткен. В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүүжүүлүг» комбинаттың тудугжулары, монтажчылары, эликтилерни комбинаттың пийги эзлээн ажыглалга киргеш, күш-ажылчы улуг тиилелгени чедип алган.

Көдээ ажыл-агыйның ажылдакчылары, 1975—1976 чылдарның агаар-бойдузунуң берге байдалдары турза-даа, мал киштагаашкының ниитизи-биле чедиишкиннер дооскан. Эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге малдың өлүр чоруу хамаан кызырылган, мал төлүн алыры көвүдээн, мал продуктуларын — эттиг, сүттүг болгаш дүктүг күрүнеге садарының чартык чыл планыг күүсеттингеп. Ниитизиниң малының баш санын остүрер талаа-биле эки түңнелдерни Эрзин, Монгун-Тайга болгаш Кызыл районнарның ажылагыйлары чедип алган. Республиканың холхозтары болгаш совхозтары амгы үеде мал чемин белеткээринче киргеп болгаш дүжүт ажаан алырынга белеткелдерни чорудуп турар.

Бир эвес совет, ажыл-агый органнары күш-ажылдың са-ныгыла-чурумун быжыглаарынче, социалистиг хоойлу-дүрүмну болгаш ниитизиң корум-чурумун үрээр чоруктарга удур демисеачe сагыш салып, органнакчы ажылды күштелдирген турган болза, бистиң чедиишкиннеривис моон-даа хөй турар ийик.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң бөгүнгү эдлечлиг сессиязынга республиканың бүгү ажылчы чоннарынын болгаш партия, совет органнарының кичээнгейин хаара тудуп турар айтырыгны чугаалажып турар. Л. И. Брежнев СЭКП-ниң XXV съездизинге партияның кижизидилге ажылының дугайын чугаалап тура, совет кижилериниң идейполитиктиг, күш-ажылчы болгаш аажы-чаң кижизидилгезин ажылчы чоннуң амгы-аңгы бөдүктериниң байдалдарынга дүүштүр күштелдирериниң чугулазынче онза кичээнгейни углаңдырган.

Социалистиг хоойлу-дүрүмну быжыглаарының кем-херек үүлгедир чоруктуң болдурбазының болгаш корум-чурумну быжыглаарының талазы-биле Советтериниң болгаш административтиг органнарның ажылы амгы үениң негелдезинге четпейн турар. Кызыл хоорүүском, чамдык район Советтериниң күүскомнары, ниитизи херектер органнары, хөй-ниитизи организациялары, бүдүрүлге коллективтери ажылчы чоннарны күш-ажылды медередиг ёзу-биле көөрүнче, социалистиг өнчүнү кампаарынче, совет хоойлуларны сагыырынга коммунистиг моральдың ёзугуунга кижизидеринче күжениишкиннерни четпес салып турар.

Эрткен 1975 чылда республиканың девискээринге болдунган кем-херек үүлгедин 1974 чылдыңнан хөй болгаш. 1976 чылдың алды айларында кем-херек үүлгедир чорук республикада бедик хевээр артыпшаан.

Пазы четпээшнерниң ортуаунда кем-херек үүлгедир болгаш арагалаар чоруктуң узуткаар дугайында тодаргай хемчегерин алырының талазы-биле коммунистерге болгаш комсомолчуларга тускай чагаапы бо чылдың апрельде партия обкому чоруткан. Кызылга болгаш республиканың районнарында партия, совет, хөй-ниитизи органнарының активтериниң калбак киржилгээ-биле бо айтырыгларның талазы-биле массалыг хынаддаларны кылган. Хынаалаарының түңнелдерин үндүргеш, партия обкомунуң чагаазын партия, комсомол хуралдарынга, чуртталкчы чоннуң ниити хуралдарынга чугаалажып көрген болгаш тодаргай хемчегерни ажыддан кылган.

Массалыг хынаддың үезинде ажыл кылбас маңгыстаачак амыдыралдыг 424 киженге ажылга кирип алыр дугайында санаңдырыгны кылган, 231 киженге ажылга киргеп. Арага зарыңнан аараан, арагадан сундугар, ажылдан оспаксыраар кижилер болгаш кижизидилгеп багай назы четпээшнер учётка алдынган.

Бисте бар материалдардан алгаш көөрге, республикада кем-херек үүлгединиң хөй нуруузу Кызыл хоорайга, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик болгаш Таңды районнарынга хамааржып турар.

Кем-херек үүлгедиглерниң болгу бөзүнүң кол чылдагаанны чоннуң чамдык кезиинең иштинде арагалаашкыпның нептерээнинде болур. Хулиганнаар, кем-херек үүлгедир, бүдүрүлгеге озал-ондак болуру болгаш олүм-чадым-биле холбашкан автотранспорт озал-ондаа колдуунда-ла арагалаашкының уржуу-биле болуп турар.

Арагачыларның болгаш алкоголиктерниң аразында хөрээжешнер база эвээш эвес таварыжып турар. Чижээ, Бай-Тайга районунга бүрүткеттингеп 178 алкоголиктерниң 78-зи хөрээжешнер болган. Оларның чамдызы хөй уругларлыг иелер.

Чамдык райкүүскомнар боттарының хуралдарында хөй санныг шийтирлерни болгаш хемчегерни хүлээп ап турар хирезинде, ол шийтирлерниң күүседилгезин доктаамал хынавайн турар. Чөөн-Хемчик район болган Чадаана хоорай Советтериниң күүскомнары бүдүн чартык чыл шийтинде кем-херек үүлгединиң хөй нуруузу Кызыл хоорайга, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик болгаш Таңды районнарынга хамааржып турар.

Кем-херек үүлгедиглерниң болгу бөзүнүң кол чылдагаанны чоннуң чамдык кезиинең иштинде арагалаашкыпның нептерээнинде болур. Хулиганнаар, кем-херек үүлгедир, бүдүрүлгеге озал-ондак болуру болгаш олүм-чадым-биле холбашкан автотранспорт озал-ондаа колдуунда-ла арагалаашкының уржуу-биле болуп турар.

Арагачыларның болгаш алкоголиктерниң аразында хөрээжешнер база эвээш эвес таварыжып турар. Чижээ, Бай-Тайга районунга бүрүткеттингеп 178 алкоголиктерниң 78-зи хөрээжешнер болган. Оларның чамдызы хөй уругларлыг иелер.

Чамдык райкүүскомнар боттарының хуралдарында хөй санныг шийтирлерни болгаш хемчегерни хүлээп ап турар хирезинде, ол шийтирлерниң күүседилгезин доктаамал хынавайн турар. Чөөн-Хемчик район болган Чадаана хоорай Советтериниң күүскомнары бүдүн чартык чыл шийтинде кем-херек үүлгединиң удур демисеелге хамаарыштыр хөй шийтирни хүлээп алган. Ынчалза-даа районда байдал чылдан чылче ажыктыг турар. Районда кем-херек үүлгедин эвээжевейн турар, ниитизиң малын оорлап, самчыгдаары үргүлүлевишаан. Маңаа хамаарыштыр үлегериг корум-чурум кажан тургустунарын деп айтырыгны Чөөн-Хемчик районнуң удуртукчуларынга салыры чугула.

Ниитизиң корум-чурум камгалалының талазы-биле бай-дал Кызыл хоорайда дүүтренчиг болуп артышпаан. Хоорайда пазы четпээшнерниң талазындан корум-чурум үрээр чорук-биле демисеч ам-даа кошкак. Аныктарның чамдыызы кайда-даа ооренмейн, ажылдавайн турар. Оларның дыштанылгазын багай организастаан. Школалар, ооредилге, аябай черлери, спорт организациялары бо бүгүзө чогуур кичээнгейни салбайн келген. Чамдык улуг бүдүрүлгелерде, ооредилге черлеринде спорт дериг-керекседелери чок, спорт шөлдери кылдынмаан.

Хооркүүском (Ш. Д. Куулар) кем-херек үүлгединиң байдалын ханы аналитевейн, хоорайга ниитизиң корум-чурумун бижылаар ажылды чавыс деңнелде чорудуп, күүскомга чагыртып турар организациялардың болгаш албан черлериниң харыслагазын, ролюн бедиткейн турар. Эки тура улусчу дружинаның хоорай штавы кошкак ажылдап турар.

Барыын-Хемчик райкүүскомнуң чанында тургустунган пазы четпээшнер хөрээнин талазы-биле, административтиг база хайгаарал комиссиялары, арагалаар чоруккa удур демисежир комиссия доктаамал ажылдавайн турар.

Чамдык районнарның ыраккы кыштагларда, чайлагларда турар малчыннарының арагалай бюр чоруунче онза кичээнгей салыр херек. Ындыг чоруктарның түңнелинде мал каш хонук одат, суттат чок туруп бээр, олүп хораар чоруктар болгулап турар.

Социалистиг өнчүнү самчыгдаар, оорлаар, ыяңгыя мал оорлаар чорук республикада ам-даа үргүлчүдеп турар. Күрүпениң болгаш ниитиниң өнчү-хөреңгизин камгалаарынче чамдык удуртукчуларның киҥээнгей салбайн турарын демдегзээр херек. Бараан-материалдыг түүлдерни самчыгдаар, оорлаар, үрээннеден түгле 1975 чылда 3,3 млн. рубльдиң каражa-когаралы болган. Самчыгдаар, оорлаар чоруктар республиканың колхозтарында, совхозтарында хөй. Ылаңгыя дыка хөй самчыгдаа-дудагдалды совхозтардан «Пайырал»—178 муң рубль, «Улуг-Хая»— 167 муң рубль, Тоора аттыг совхоз—109 муң рубль, «Чыраа-Бажы»—91 муң рубль түңне кылган.

Хамаатылардың хууда малын тодаргай үчётка алыр, аттарны паспорттаар, таңмалаар болгаш хууда малды ниитиниң малынган ангылаар талазы-биле ажылды чер-чер Советтериниң күүскомнары четпее чорудуп турар. Ынчангаш хөй хуу малдыг хамаатылар ниитилеле ажыктыг ажыл кылбайн, арагалаан, кем-херек үүлгедип, өскелерге багай салдар чедирип турары таварыла эвес.

Мал хүзээп алыр организациаларның хуу кижилерниң малын ону кымнын болуп турарын шинээдин турар документ чокка хүзээп ап турары четпес. Респотребсоюз болгаш «Скотопром» трест бо талазы-биле чогуур хемчегерни алыр ужуралыг.

Күрүпе болгаш кооператив садыының системазында социалистиг өнчү-хөреңгини кадагалаар талазы-биле база таварымча чок байдалдар бар. 1975 чылда болгаш бо чылдың бирги чартынында хереглекчилер ниитилелиниг самчыгдалдардан оорлаашкынын каража 575 муң рубль, а күрүпе садыында—11 муң рубль четкен.

Хынадда-контрольдуг сулаңындан, ажыл-агыйжы эвес чоруктан республиканың тудуг организациаларында улуг чидириглер, тудуг материалдарының ажыр чарыгдалы, отчёттарга немей бижиктелер боон турар.

Ажылды чоннар депутаттарының хоорай, район, көдээ болгаш суур Советтериниң күүскомнары база административтиг органнар бүдүрүлгелерде, организациаларда социалистиг өнчүнү кадагалап турарын-биле ылап танывысын, партия болгаш чазактың докладдарын ажыл-агыйларның удуртукчуларының хажык чок күүсеткен турарын чедип алыр үскулуг.

(Уламчызы 2-ги арында).

Делегейниң олимпий комитединиң кежигүннеринге, Организастыг комитетке болгаш чайгы XXI Олимпий оюннарының киржикчилеринге

1976 чылдың XXI Олимпий оюннарының организакчыларынга болгаш киржикчилеринге үреқтиң ханыындан байырны чедирдим.

Олимпий оюннары делегейниң спортчу амыдыралынга ай чугула болуушкун болур; олар бистиң планеватыстың миллион-миллион кижилериниң ханы кичээнгейин хаара тудуп, тайбинче болган дешилгеже кижи төрелгетеннің күүдүг чүткүүлүн илередир. Олимпий туктарының адаа-биле бүгү диптерниң спортчуларының чыгыын келгенинин фактызы найыралдын, бот-боттарын билчириниң болгаш идепкейлиг кады ажылдажылганың байдалынга улустарның чурттаар күзелинин база бир хереғизи болур.

Бүгү-делегейниң спортчу байырлалын белеткээр болгаш эртирер талазы-биле организакчы комитеттиң болгаш Канадының күш-ажылга ынакшылдыг улузунуң күженишкиннери дээш оларга улуг үнеледи берип турар бис.

Күш-культура болгаш спорт болза бүгү талазы-биле сайзырангай кижиниң кижизидеринге кончуг улуг салдарлыг, кижилерниң үр чылдар иштинде кадың болгаш чогаадыкчы идепкейин камгалап алырынга арганы бээр. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партизы болгаш ССРЭ-ниң чазаа чуртка күш-культураны хөгжүдер дугайында, совет улустуң хүн бүрү амыдыралынга күш-культураны иептерелир дугайында доктаамал сагыш човаашкынын илередип келген.

Амгы үениң олимпий шимчээшкинин ССРЭ деткип келген болгаш моон соңгаар-даа деткинир. Амгы үеде совет кижилер 1980 чылдың Москва олимпиадазының белеткелин кылып турар болгаш ол олимпиада бедик деңнелге эртеп дээш, назыралдың болгаш тайбының чаагай идеаларынга чаа идиглерни бергин дээш бүгү-де үүлдерни олар кылырлар.

Монреальда чайгы XXI Олимпиадазының организакчыларынга спортчу байырлалды чедиишкинниг эртирерин, оюннарның киржикчилеринге спортка, ооредилгеге болгаш күш-ажылга чаа чедиишкиннерни, хүүда аас-кежиктиг сагыш-сеткилдиң ханызындан күзедим.

Л. БРЕЖНЕВ.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ ХҮННЕРИ

НИИТИ КҮШ-БИЛЕ

Эрткен кыш Бии-Хем районга алаан берге болган. Ол бергедээшкинниң кол чылдагаазы — мал чеминяң четче белететтирилгенинде. Ынчангаш бо чылын ындыг байдалды болдурбас дээш, ажылагый удуртукчулары, тускай эртемнигер — ниити бүрүзү чер-черде партия организацияларының удуртулгазы-биле чогуур хемчегерни ап турар.

Бедик шыпардыг бодуун база чулуктуг чемнерни белеткээрин чогуур үезинде чорударын СЭКП Тыва Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «1976 чылда дүжүт ажаан алышкының, көдээ ажыл-агый продуктуларын база мал чемнерин белеткээрин хандырар талазы-биле немелде хемчегер дугайында» доктаалында айтыкан. Ынчангаш районнуң ажыл-агыйларының парткомнары болгаш партбюролары ук айтырыгны боттарының хуралдарынга чугаалажып көрген, күштүг хувааган болгаш кылыр ажылдың планын бадылаан. Мал чемниин белеткеп бо хүннерде ол план ёзугаар чорун турар.

Райпо мал чеми культураварыы 10190 гектар черде тараан. Ооң иштинде нукуруза 1900 гектар, чаңгыс чылдыг сиген — 6171 гектар. Сиген даллагы болгаш сенаж кылыр база мал одарладыр черлерни баш удур корген. Оон ынай 1439 гектар шөлде ооң мурнунда чылдарда-ла тараан хөй чылдыг сиген база бар. А чер сигенниң 1410 гектардан кезиң ап болур. Бо бүгүнү чоп ажыглаар болза, ортумаа-биле 13298 тонна сигенни, 42415 тонна силосту, 3403 тонна сенажды, 3700 тонна сенажты белеткеп алыр арга бар.

Планда кәрдүгеп мал чемнин 32528 тонна чемгерилге единицазын бээр ужуралуг. А хуу мал-биле катай санаарга, шупту 43720 тонна чемгерилге единицазы херек. Ол четпейн турар чемгерилге единицазын 1900 тонна хынгыныптан, чер одарындан, будук-бүрүден алыр.

Мал чемниин белеткелиниг сиген кезер 95 машина, 24 подборшик копнитель, 34 силос комбайны, сигенни салгынналып кургадыр 10 агрегат болгаш оон-даа оске техника киржир. Бодүүн чемни бодбаазырадырынга 10 термохимиктиг тургузуг, сиген даллганнаар 2 агрегат ажылдаар. Амгы үеде районда мал чемни белеткээр механизастаттынган 18 бригада, хол-биле сиген кагар 12 звено организастаттынган. Мал чемни белеткээш, уламтыр-да кыштагларга чедирери кердүнген. Бо ажылдар боттанып эгелээн.

Бүтә үмү, орук аксы, харагай аразы, арыг ишти черлердеш хол-биле сиген кезериниг 130 инжа хаара туттувар. Мал чемниин белеткелиниге 380 колхозчулар, совхозтар ажылчыннары болгаш албан-хаакчылар пефтээр. Албан организация, будүүлге черлериниг база ажылды хувааган.

Техника септелгеп болгаш оске-даа белеткел ажыдары чедиишкинниг доозулган. Ам 12 волокуша, 8 трактор грабли, сиген кезер 7 машина чедилпес. Оларны ажыл-агыйлар четчелеп ап турар.

Мал чемниин белеткелиниг районнуң ишчилери бо хүннерде эгелеп берген. Ажылдың будүрукчүдүү, шынары болгаш машина-техниканың чоп ажыглалы дээш социалистиг чарыш база калбарган. Сигу беш чылдың сорулгаларын доллур болгаш ажыр күүседир дээш чоннуң хей-ээды улуг. Оларның ажылнажичиң бедик түңнелдиг бодурунга будүреп болур.

П. ОЛДЫРЕВ.

АК-ДОВУРАКТАН

Ак-Довуракта хлеб заводунуң коллективи бирги чартык чылда эки ажылдаан. Продукция сайгарарының планын 26 муң рубльге ажыр күүседип, ону ниитилп-биле 351 муң рубльге хереглекчилерже чоруткан. Завод 1634 тонна хлеб болгаш булочка кылыгларын будүрер тургаш 1735 тоннаны будүргеп.

Чылдың баштайгы хүннеринден эгелээп будүрүлгениң ажылдакчылары будүрүп турар продукциязының ассортиментизин калбартырынче кичээнгейни углаңдырган. Будүрүлге начальныгы Эрна Августовна Мацактың инициативазы-биле ам 35 ажыл-будүү азы будүрүлге программазында көрүнгениниң 5 ажыл хой хлеб, булочка кылыгларын будүрүп турар. Ылаңгыя чон «Новый» болгаш «Кофейный» деп торттарны, «Новинка», «Липецкая», «Ленинградская» деп слобаларны күзелдиг салып ап турар.

Хлеб заводунда чыл планны уруусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарыш калбарган. Хлеб быжырыкчыларының бригадазы Ооржак Валентина, быжырыкчы Зоя Сала, аштакчы Тюлюш Бокун, булочка быжырыкчыларының бригадазында далган ажыдыкчызы Ольга Поликарповна Ироконич олар күш-ажылчы чарыштың тиилекчилери болган.

Коллективтиң еске кежигүнери олардан үлегер ап турарлар.

* * *

В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүүжүүлүг» комбинаттың бөдүүн рудадан даг-дүүжүүлгениг цехиниң комсомолчу аныяктар бригадаларының июнь айда социалистиг чарыжының түңнелдерин үндүрген.

Механик В. Милосердов баштаан № 3 механика албанының участогу планның даалгазын дыка ажыр күүседип, эң эки бүдүрүлгечи чедиишкиннерлиг болган. Анаа бирги черни тывыскан.

Йийги черде энергетик О. Шелковенко удурткан № 1 шуушкак-транспорт системазының участогунуң аныяк ажылчыннары болган.

* * *

Комбинаттың бедик сорттуг рудадан даг-дүүжүүлгеге цехиниң чартык чылдың бүдүрүлге программазын социалистиг чарыштың тиилекчизи — Федор Георгиевич Беспалов удурткан № 3 эдлеч коллективи күүсеткен. Бараанныг продукция бүдүрериниң планын ол 100,2, а даг-дүүжүүлгеге арыглаарын 100,7 хуу боттандырган.

Үүрмектеп-сорттаар комплекстиң эдлечлериниң алды ай планын Л. А. Костюнина баштаан № 3 эдлеч күүсеткен.

Арыглал фабрикалы даг-дүүжүүлгеге арыглаар планын күүсетсе-даа, бараанныг продукция бүдүрер даалгазын күүсеттээн.

* * *

«Тыва даг-дүүжүүлгеге» комбинаттың ногаа өстүрер чери бирги чартык чылды күш-ажылчы чедиишкиннерлиг дооскан. Ол чыл эгезинден бээр хоорай чурттакчыларынга 7100 килограмм огурецтерни, 1294 килограмм согуланы, 68000 дөс хапуста болгаш чечектер рассадаларын өстүрүп сатkан. Майның йийги чартыныдан эгелээп урутлар албан черлери болгаш столоваалар ногаа айма-биле үзүктеп чок хандырганың турар.

ЧЕДИИШКИННИГ КҮҮСЕТКЕН

Республиканың хоочун бүдүрүлгелериниң бирээзи —Кызылдың алгы заводунуң коллективи онгу беш чылдың баштайгы чылының даалгаларын чаа хевиринин продукциязын бүдүреринге болгаш чаа технологиз-биле ажылдаарындан эгелээн. Бүдүрүлгениң мурнунга маңаа хомбаштыр ээзээш эвес бергелер турган. Ынчалза-даа заводтуң коллективи ону ажыр эртпишаан, чедиишкинниг ажылдап турар. Ооң бадытказы 1976 чылдың баштайгы чартынының бүдүрүлге түңнелдери болур.

Алгы заводу алды ай дургузунда 617 муң рубльдиң продукциязын сайгарар планы 103,7 хуу күүсеткен. Ол кыскаш түс-түс продукция хемирлери-биле алырга: кидис ыдык кылырының планын долдур болгаш хем иликти даараарының планы 109,7 хуу күүсеткен, тодаргайларга, 38 муң экелп иликти даараар тургаш, херек кырында 42 муңну кылып үндүрген. Алгы-кеш кылыгларының цеги база эки ажылдаан. Ол чартык чылда 250 муң дөрбелчин дециметр алгы-кеште болбазырадын кылыр тургаш, ону 256 муң четирип, даалганы 102,4 хуу боттандырган. Ниитизи-биле завод чартык чылга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң планын 109 хуу күүсеткен.

(«Шынның мопр.).

СӨЗҮН ЭЭЛЭЭННЕР

СЭКП-ниң XXV съездиниң шийтирлериниге сорук киргеп Монгун-Тайга районнуң амыдырал хандырылга комбинадының коллективи онгу беш чылдың баштайгы чылында бедиткен социалистиг хүлээлгелерин алган. Бирги чартык чылдың планын амыдырал хандырылга комбинадының коллективи чедиишкиннигг күүсеткен: комбинат ниити будүрүлге планын 103,9 хуу, оон иштинде цех — 120, даараныр цех — 106,1 хуу кылдыр күүсеткен.

Коллективтиң күш-ажылчы чедиишкиннерин улам көвүдедир дээш ында кызымаан ажылдаан турар мурнакчыларны демдегзээри өөрүнчүг. Даараныкчы Клара Хертек планын 119,8 хуу күүсеткеш, социалистиг чарыштың тиилекчизи болган. Ол ышкаш даараныкчы Долума Кара-Сал, быжыкчы Антонина Мандыынчы чоннуң чагыгларын ой-шаанда, эки шынарлыг кылыр күүседир дээш планлыкын ижи-биле коллективтиң хүндүткелин чаалап алганнар.

Амыдырал хандырылга комбинадының коллективи моон соңгаар-даа темнинин кошкаш-тарын ажылдаарынга бүзүредилир.

Д. КУУЛАР.

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң дөртку чыыжының үшку сессиязы

СОЦИАЛИСТИГ ХООЙЛУ-ДҮРҮМНҮ УЛАМ ЫҢАЙ БЫЖЫГЛААР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ЧЕР-ЧЕР СОВЕТТЕРИНИҢ СОРУЛГАЛАРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арыннга).

Республиканда назы четпээнериниң кем-херек үүлгедир чорууну оваа кичээнгей салырын негеп турар.

Назы четпээнериниң кем-херек үүлгедир чорууну кол чыддагзаны — ог-бүледе, амыдаан турар черинде, школада кижизидилге ажылынын кошкавада боон турар.

Ындыг турбуже өөүн орар салгалдың өөредилге, кижизидилгезинин херее чамдык школаларда чогуур деңнелде тургустунмаан. Чамдык башкылардың талавындан совет башкылыың бедик адынга тавтыышас чүүлдерин үүлгедип турер таварыылгалар бар. Чөөн-Хемчик районнуң Чыргакы— Тес-Хемниң Берт-Даг школаларының чамдык башкылары арагалап, моральдыг мөзүге таварышпас чоруук кылып турган.

Кем-херек үүлгедиглерин практиктиг ужур-дузалыг тодаргайы-биле база бүвүредип-биле көргүзер, оон-биле ажылчы чоннарның политиктиг медереливиң улам ыңай өзүлдезиниг, улус ажыл-агыйының планнарын болгаш соңиализтиг хүзөлгелерин чедиишкиниг күүседир дээш демисеглеге оларның хөй-ниитичи, күш-ажылчы идепкейлиг чоруун улам бекидериниг идигин бир ужурдуг. СӨКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлерин удуртулга болдурган, бистиң республиканың ажылчы чоннар депутаттарының Советтери республиканга хөй-ниитиниң үлегерлиг корум-чурумүн хандырар болгаш социалистиг хоойлуну быжыглаар талазы-биле ажылды улам ыңай сайзырангайжыдар ужурдуг. Бөгүн Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң хүзөөл алыр доктаалы, а ол ышкаш СӨКП обкомунуң II пленумунуң үүлөзи алган доктаалы, бо талазы-биле кол хемчеглериниң планы депутат бүрүзүнүң, Советтер бүрүзүнүң, күрүмениң бүгү албан черлериниң, будүүлүг коллективтериниң ажыл-чорудулгазының программазы болур ужурлуг. Ол сорулганы боттандырар дээш бис шуптувус «Хоойлу-дүрүм үревес суурлар дээш» деп хомуң-биле ажылдаар болгаш ону амыдыралга боттандырар ужурлуг бис деп, илеткелчи түңнелинде тутулдаан.

• • •

Сессиниң бирги айтырыының талазы-биле санал бериишкинни өгледээн.

Барыын-Хемчик райкүүскомунуң даргазы депутат С. Т. Амырбит боднуң саналынга районнуң иштинде корум-чурумүн байдалын тодаргай дыңнаткан. Шекпээр көдээ болгаш Ак-Довурак хоорай Советтери арагчыларга, ажылдаан оспаксыраар кижилерге, корум-чурум үрекчилериге хамаарыштыр чамдык боттуг ажылдарны ап чоруудуп, оларга удур эптеш чок демисежип турар. Ылангыя Ак-Довурак хоорайда 50 ажыг эчи тура үдүскү дружиналарда 830 кижи хаара туттунган. Оон-биле кады милициннең дузалал пунктузу ажылын идепкейжиттиер.

Район төвүнде тургустунган профилактиктиг чевүлел план ёзугаар ажылдап, суурлар, төп-терингге хынаваны кылып, практиктиг дузаны чедирип турар. Ынчалзажок Эрги-Барлык, Кызыл-Мажалык суурларда кем-херек үүлгедиглери эвээжевейн турар.

Бо чылын ажыл кылбастарның дакызынга турган 147 кижини ажылга киирип, 99 кижини сагындырган.

Депутат ап С. Амырбит түңнелинде административтиг органнарның ажылын улам экижидерин, маңаа эки белеткелдиг, бедик мергежилдиг кадрларны ажылдадырын саналдаан.

Индирде—Кызыл хоорай Советиниң күүскомунуң даргазының орадакчызы В. А. Парунин. Ол санал бергеш, корумчурумну камгалаар дугайында айтырыгның күүседеми дээш идепкейлиг ажылдаарыңче чыыларанарыны кыйгырган.

Улут-Хем районнуң Чадаана көдээ Советиниң күүскомунуң даргазы А. Д. Күжүгет онгу бөлүк чылдың башталгызының бирги чартында инкрачылар будүүлүгеш эки көрүүлерин чедип ап, хоойлудүрүм болгаш корум-чурумну быжыглаар херекке чамдык ажылдарны кылып, чоруткан дээрэзин тодаргай чижектерге чугаалаан.

Суурда Шериг-сол Ооржактың удурткаңы эки тура улусчу дружина болуу корумчурумну быжыглаарыңа кызымак ажылдап келген. Дружиниктериниң эки ажылдаарыңа колхоз баштаар черн (даргазы эш Ыастык-Доржу) боттуг дузаны чедирип турар. Хөй-ниити черлериниге корум-чурум хайгаараар болук транспорт-биле хандырттынган. Штаб кежигүнери «Крокодил чоруп тур» деп тоодутлуг хана солуунну неделя санында үндүрүп турар. Дружиниктер танцылдарның, одакчыларның, садыгжыларның ажылын доктаамал хынап турар. Арагчыларга удур эптеш чок демиселди чарлаан.

Милицияның аныяк өөнүктериниң отрядын тургускан. Хөй-ниитиниң корум-чурумүн үрээр, арага ижип алгаш, өг-бүлезиниге төлеп чок үүлгедиглер кылыр кижилер-биле ижип-кара чок чугаалажып, организастиктер бөлөктөрин-даа, малмагазинга чемин үзөөри, шолду ниитлары, химикаттар-биле чуурү — шупту механизастаттынган.

Бригаданың өн аныяк малчыны, комсомолчу Николай Фомешога:

— Хойжу бригаданың кежигүнүзүге канчаш кирип алдыңар?— деп айтырыг салдым.

— Ортумак школаны доозаш, шериг албанын эрттирдим—деп, ол чугаалады.—Оон төрээн суурумга эш келдим. Трактористиң шиитилгазын школага тура-да алган мен. Бисте устуңу класстың оронникчилери шупту-ла механизатор мергежилди чедип ап турар болгай. Ынчангаш, чемгерилге шолуңге дораанга ажылдап өөрөн бердим. Кедөө ажыл-агый техникумунуң бот-сөредиглиг салбырынга база кирип алдым.

— Чемгерилге шолуң турускаңмардан бөөр ийи чыл чедип турар-дыр. ынчангаш чамдык түңнелдерни ам үндүрүп болур бе?— деп, бригадирден айтырдым.

— Хойнуу одарга кадарарынга бодаарга, чаа технологияның ажыы дыка улуг-дур — деп, Иван Шудьга чугаалады.— А күш-ажылдың будүүкчүлүү 6 катап өскен. Хамык машина-техниканың, тудуг-сурүүнүң үндүрүгеи чарыдалын болгаш кирип турар орудгалын экономистер саналнар, чемгерилге шолуң тургузарга ажыы улуг дең түңнелге олар келгеннер.

— Хуриганны кажан семиртилгеже киирип турар силер?

— Августа. Иезинден үскен дораан-на. А келир чылдың шөлүга чедир семиртөөш, амыр, кызын айгылап, ангы-ангы коданнарга хуваар улус бис.

— Хоюнарның дугуйун шынары кайы хирең?

— Ол талазы-биле совхозта «бирги черни» эдлеп турар бис. Эрткен чылдың бир баш хойдан ортумак-биле алды килограммны алдывыс. План ажыр күүсеттинген. А эът база эки Чаңгыс-даа кудуку соруг мал эърбаан.

«Туркменский» совхоз хөй одырлыг ажыл-агый. Хойдан ангыда мынга хаваң, мыйыстыг бода малды база «сторбушаан, тараа база тарып турар. Чаа бет чылда аңаа база хөй-хөй таартылгалар болур.

— Кажан бис хөй ажылының комплексизин болгаш ийи чемгерилге шолуң ажыгдалга киирер соруглалыг бис. Мал бажың болурериниң

ПАРТИЙЖИ ИНФОРМАЦИЯ

ЧАРЫШТЫҢ ДЭЭШТИИ ДЭЭШ

Онгу беш чылдың баштайгы хүннеринден эгелээш калбаган бүгү улустуң социалистиг чарыжынга киришишаан, СЭКП-нин XXV съездининг төөгүлүг шиитпирлерни амыдыралга боттандырар дээш «Улуг-Хая» совхозтуң ажылчылары күжениишкинниг ажылдап турар. Ажыл-агыйы түңнелдериниң болгаш социалистиг чарыштың амгы байдалдарының дугайында совхозта ажылчын комитединиң даргазы эш А. Дагвалдайның пленкелиг ажыл-агыйда бүгү коммунистерниң чоокта чаа болган хуралынга чугаалашкан.

«Чаа беш чылдың баштайга чылдың бирги чартында совхозтуң ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары экономиканы болгаш тоңуң чаагай чоруун улам ыңай бедидер дээш совхоз бүдүрүлгезиниң ажыктыын болган ажылдың шынарын бедидер!» деп лозуң-биле социалистиг чарыштың түгүн бедик тудуп, чамдык чедиишкинниг-лиг болганын хуралга демдегдээн.

Күрүнеге эът садарының планын 166,5 хуу, сүттүң 105,6 хуу, дүктүң планын база дыка ажыр күүсеткен.

Ийи-Тал салбырында № 4 хойжу бригадаңың хойжулары чедиишкинниг ажылдап, бирги чартык чылда төрүүр 100 хойга оналаштыр 95 хураганы алган.

Часкы тарыланы Көк-Чыраа салбыры мурнай дооскан. Ында № 3 хову-трактор бригадазы (бригадири Домүр-оол Ондар) чарыштың мурнуку одуруулга туруп, каш удаа шаннадып, мактадып келген.

Сүттүң нияти салдазын көвүдедир болган күрүнеге садар талазы-биле Көк-Чыраа салбырының Алдыы-Шынаада сүт-бараан фермазының коллективи социалистиг чарышка бирги черни эалээн.

Совхозта социалистиг чарыштың мурнакчыларының саны өзүп турар. Арыг-Бажы сүт-бараан фермазының саанчылары Александра Димит, Энак-кыс Дутар, Өдгей Нурсат олар боттарынга быжыглаан пиек бүрүзүнден 820—859 кг сүттү саап турар. Эжимде № 1 хойжу бригаданың хойжузу Нюра Үйнукей төрүүр 100-хойдан 101 хураганы ап, социалистиг чарышка тиилекчи болган.

Коммунистерниң нияти хуралынга социалистиг чарышты организастап турарында, ажаа партийжи удуртулгада четпестерни база тодаратқан. Чамдык салбырларда чарыштың эдилизакчы, организакчы салдары кошкак, ында ёзу оарымдаалаашкыны амдаа бар боон турар. Чарыштың улам калбак шептередиг кылдыр, организастап, оон хөлүштинь, үре-түңнелдиин бедидеринче, мурнакчы дуржулгаңы шептередиринче партия организациязының кичээнгейин хурал утландырган.

О. ТАВАА.

БОТ-БОТТАРЫНГА АЖЫКТЫГ КЫЛДЫР

СЭКП Бай-Тайга райкомуунуң хереэженнер ортузунга ажыл чорудар килдизиниң организастаалы-биле «Кара-Хөл» колхозтуң хереэжен активчилери чоокта чаа Кызыл-Даг суурда хереэженнер чөвүделиниң ажылынның дуржулгазын танышканнар.

Кызыл-Даг суурда хереэженнер чөвүдели районда эң эки ажылдыгларның бирээзи. «Тээди» совхозтуң Кызыл-Даг салбырының ажыл-амыдыралының, ында хереэженнериниң совхоз будуруулгезинге, хой-нияти ажылынга киржилгезиниң дугайында салбыр эргедекчизи Буян Бидчей чугаалап берген. Хереэженнер чөвүделиниң даргазы Ринчеддей Болат агитквартираларының ажылының дуржулгазы-биле танышпырып, чоңнуң амыдыралының культуразын бедидер дээш, үлегерлиг корум-чурум дээш ап турар, хемчегларниң дүгайын чугаалап берген. Хереэженнер чөвүделиниң активчилери Кызыл-Даг суурнуң садыг, эмнелге, культура болгаш уруглар албан черлерин, чамдык агитквартираларның топтарын көргеннер.

Суурнуң хоочун чурттакчылары «Күш-ажылдың хоочуну» медальның эдилекчилери Ойдуп Ондар, Тана Ойдуп оларның оолдарының ажылынга активчилер чораан, пенсионерлериниң бажыңы долгандыр тараан ажыл-бүрүү үнүштерни, нат-чимистерни, ногаалдарны, чечектерни тарып өстүрүп алган, арыг-шевер, культурлуг чурттап олурарын сонуургааннар.

Хереэженнер чөвүделиниң конторада тургускан будуңун көрүштүр, чараш ыллыр дерип кылган. Ында чөвүделиң секцияларга хувааган, ажыл планы дээш осе-даа түүлдер бар.

«Кара-Хөл» колхозта хереэженнер чөвүделиниң даргазы Севеш Очур кыыл-дагжыларга ажылының дуржулгазының дугайын база таныштырган. Олар хереэженнер ортузунга агитас-массалыг ажылды калбартыпшаан, «Араганың хоразы» деп диспутту, «Өт-бүлең хүндүлээ», «Чаштар —бистиң келир үевис» деп темалыг кежээлерни бедик деңнелге арттырганнер.

Хереэженнер чөвүделдериниң активчилери ТӨКП райкомуунуң хереэженнер ортузунга ажыд чорудар килдизиниң организастаалы бо дуржулга солчуушкунунга сеткил хаңып, ажыктыг ыыдыг хемчегларнын моон соңгаардаа эртирерин дүгүрүшканнар.

Б. БАРБА.

АЖЫКТЫЫН УЛАМ БЕДИДЕР

Чоокта чаа Тываның көдээ ажыл-агыйның Таңдыда Дуржулга станциязының коммунистериниң хуралы болган. Аңаа Тыва АССР-ниң көдээ ажыл-агыйын улам хөгжүдер талазы-биле эртем-шинчилел ажыдының ажыктыг чоруун болган шынарын бедидериниң дугайында айтырыгны чугаалашкан. Ол талазы-биле пленкелди дуржулга станциязының директорунуң оралакчызы В. Назым-оол кылган.

Дуржулга станциязының материалдыг базазы чыл келген тудум быжыглыг, көдээ ажыл-агый талазы-биле эртем-шинчилел болган эксперимент ажылының шынары бедип турар. Ооң эртем ажылдакчыларының кылып чоруткан ажылдарының экономиктиг ажыы эрткен беш чылдың түңнели-биле алырга, 387,32 муң рубль чедир удгаткан.

Станцияның эртем ажылын комплекстиг чорудуп, эртем-шинчилел ажылының ажыктыын бедидип, шинчилел ажылдарының хуусаазын кызырып, будуруулгеге дүрген ажыглаарынче углаңдырарының дугайын хуралга самал берген ыыдыс эргелекчилерге Р. Атаманов, В. Сахаровский, С. Бимбин болган өскелерде чугаалааннар.

Онгу беш чылда көдээ ажыл-агый талазы-биле көрдүнген сорулгаларны күүседир дээш, Дуржулга станциязы Тывага хой-өшкүүң баш саның болган ооң продукциязын бедидер талазы-биле база бода малдың ужсаазын улам экижидиринче углаңган тодаргай хемчегларни алырын көрүп турар. Ол шынарлыг чем баазазын тургузары болур. Дуржулга станциязының эртем ажылдакчылары, ооң калдистери республиканың колхозтарынга, совхозтарынга мал чемин будуруер болган оон технологизазын болбаазырадып кылыр талазы-биле ажылды ам-даа чогуур деңнелиңге чедир тургускаңы турарын коммунистер демдеглээннер.

СЭКП Төп Комитединиң «Литваның чер ажыл-агый талазы-биле эртем-шинчилел институдунуң ажылының дугайында» докладтың Тываның Дуржулга станциязының ажылдакчылары бүгү талалыг таныжын көргеш, ажыл-херекке удуртулга болдуруп, ону күүседиринин хемчегларин ап турар.

А. АЖИ.

ЭРТЕМ-ТЕХНИКТИГ ДЕПШИЛГЕГЕ ҮНДЕЗИЛЭЭШ

Бистиң экономикавыстың эң чугула углаңмышкыны — эртем-техниктиг депшилгениң шапкынчыдары боон турар.

Чаңгыс аай техниктиг политиканы чорударынга үндезилээш, онгу беш чылда будуруулгениң техниктиг чепсек-херекселдерин солуурун дүргедедир, күш-ажылдың будуруккүлүүн болгаш продукциязың шынарын экижидер, депшилгелиг техникачы база технологияны ажыттаар, фонд эгидилгезин улгаттырар, материалдыг курлавырларны намнаар, ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузар, долгандыр турар бойдуң байдаан камгалаар, бойдустуң курлавырларын төтчегленевейн ажыглаар деп көрген.

Тывавың өөнүт металлургиязының баштайгызы «Тыва кобальт» комбинат руда чигедиш автоклавтыг арга-биле арыглаарының талазы-биле чуртта ээң баштайгы будуруулге чеви. Ол—амгы үениң техниктиг депшилгезинге дүгжүү турар болбаазырашкай будуруулге чеви.

Кобальтылыг концентраттары арыглаар, будуреринің талазы-биле чаа технологияны комбинат чурттуң хөй-хөй институттары-биле харылаажып турган шиңгээдип алган. Тоскы беш чылда чурттуң 17 институттары шиитпирлеп 387 муң рубль чарыгдалдыг, 50 хевирниң эртем-шинчилел ажылдарын кылган болгаш оларның 37-зин будуруулгеге ажыглаанының түңнелинде 1 миллион ажыг рубль камнагланы алган. Бо талазы-биле шинчилел ажылдарың комбинаттың цехтериниң сорулгаларынга дүүштүр кылып келген. Чижээ, металлургия будуруулгезинге 32, даг ажылдарынга 8, будуруулгени интенситтыдыр, механизастаарынга 10 шинчилел ажылдарын кылып чоруткан. Эртем-шинчилел ажылдарының ажыктыының улуун барымдаалаш, комбинат 1976 чылдан эгелеп 55 муң рубльдиң 17 керээзин база катап чарган. Амгы үеде комбинат чурттуң 13 институттары-биле дорт харылаажалыг.

Будуруулге чеви ажыглаалга кирген 1970 чылда эвээш эвес бергелер тургулаан. Рудада металлдың хемчээли төлевилелде болгаш планда көрдүнгенниден эвээш, металлургтарның болбаазырадып кылыр чиг-эдиниң мапералогтуг составы ажагай шынарлыг турган. Ол бүтүүн түңнелиниде казып, тывар руданың шынарын ажижидер болгаш руданың чидирини эвээжелиринің талазы-биле шынгы хемчегларни алыр ужурга таварышкан. Гидроцехтиң дериг-херекселдериниң чамдыызын чаартып, солуур ажылды база чоруткан. Чаа тургустунган ажылак коллективке бо хире улуг сорулганы күүседирге болганы билдиктир. Ынчангаш чурттуң алаан каш институттарыбиле керээ ёзугаар сырый харылаажып турган, бергелерни коллектив ажып эртип, даг ажылдарының технологизазын ажижиткен болгаш рудада металлдың хемчээлин көвүдедир шидаан.

Коммунист А. Шадрининиң удуртканы бригада үш чыл мурнунда руда казып тывар-ының депшилгелиг аргазынче шилчээн болгаш өске-даа бригадаларны оларның үдегерин эдереринче ынчыгырган. Бо хүннерде рудниктиң бүгү коллективи ажылдың ол депшилгелиг аргазынче шилчээн болгаш барааның руданың ыынары ажижээн, күш-ажылдың будуруккүлүүн 25 хуу удгаткан. Рудниктиң адагаштарын бетон-биле солаан түңнелиниде дилиг материалдарының чарыгдалы эвээжээн, 50 муң рубльдиң камнаар, күш-ажылдың будуруккүлүүн 2 катап удгаттырар арга тургустунган.

Хрустальный руда арыглаар комбинаттың мурнакчы аргазын ажыглаш, бистиң комбинат бичии хемчээлдиг руданы, ооң тогланчыларын сут-биле будуртуп турган ыыырынче шилчээн. Ооң түңнелиниде эрткен чылын планда көрдүнгенниден хөй кобальтылыг руданы немей алган.

«Тыва кобальт» комбинат экономиктиг көргүзүттерни улам бедидери-биле эргижирээн дериг-херекселдерин улуг будуруккүлүүг машина-техника-биле солуп турар. Чижээ, Соңгу участокка турган АК-2У дээр бичии электровозтарны улуг күштүг 4,5 АРП электровозтар-биле солаан. Руданы чүдүрериниге бедик будуруккүлүүг чүдүруккүлүү ажыглап турар. Руданы болгаш металл чок даштыхол-биле дүжүрбестээн, ол ажылды бүрүү-биле механизастаан.

«Гипроникель» институт-биле комбинаттың кады бо беш чылга ажылдап кылган планының планын продукциязың хевирлериниң хөй иезазының талазы-биле ажыр күүсеткен болгаш оларны он-он милион рубльге планнадан ажыр сайгарган. Социалистиг чарыш улам улуг күш-биле калбарган. Дагжылар Ю. Рахманов, В. Подвигин, А. Гречишников, В. Левицкий, Н. Молостов, Н. Сиворцов, И. Сигиров оларның бригадалары социалистиг чарыштың мурнуку одуруулга чорүп турар. Олар СЭКП ТК-ниң Чигжине секретары эш Л. И. Брежневке чагаачыта боттарының айтыкан хүсэлгелерин дыка ажыр күүсеткеш, берген соңгуже хө болганнар.

Ленинградтың «Красный выборжец» заводунуң ажылчыннары үнелиг санаалы кылганнар. Олар түрде боттарының коллективиниң ажылының ажыктыг чоруун бедидер эвес, харын-даа улус ажыл-агыйының өске-даа адырларының чедиишкинниг ажылдаарынга идиг бээр, оларга эртеминиң болган техникаңың эң чаа негелдеринге дүүшкен продукциязын бээр, адырлар аразының кооперациязының ажыктыг чоруун чүгүлээш чок бадидер деп шиитпирлээн.

— Төрээн чурт металлургтарның ажылын бедик-биле үнелеп турар— деп, П. Ф. Ломако чугаалаан.— Муң-муң металлургтар орденнер болган медальнар-биле наградталган. Олардың эң дээредиргеге Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры бедик атты тыысынан. Өөнүт металлургиязың ажылдакчылары чурт мурнуңга боттарының харыысалгазын хандыр, билбитаан, онгу беш чылдың даалгазын күүседиргеге бүгү күжүн, билиин болган мергежилин берип турарлар.

ХОВУ-АКСЫНДАН

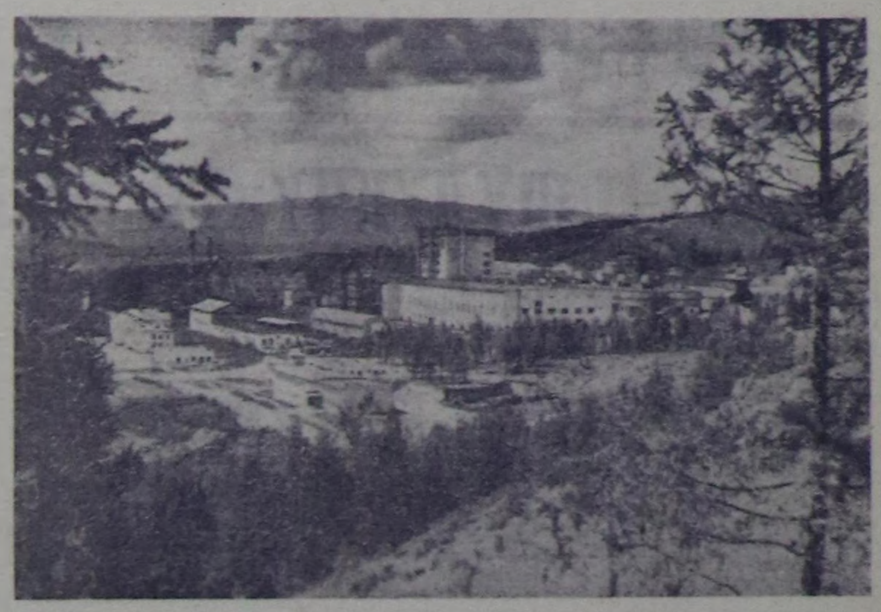

ЧУРУКТА: «Тыва кобальт» комбинаттың инити хевири. Лабораториядә ажыл.

Комбинаттың тергииннери

Тываның өөнүт металлургиязының баштайгызы—«Тыва кобальт» комбинаттың болган Терлиг-Хаяның моңгүн суу будуруулгезиниң коллективтери боттарының улуг байырлалынга күш-ажылчы белектерни ужуражыр дээш онгу беш чылдың баштайгы чылының бирги чартында бедик көдүрүүшкүннүг ажылдап, социалистиг хүлээлгелерин болгаш планның онаалдаарын чедиишкиниг күүсеткен. Байырлал хүнүнде тергиинниерни демдеглээри оорукчуг. Бедиткен социалистиг хүлээлгелерин болгаш бирги чартык чылдың планын чедиишкиниг күүсеткенин дээш дыка хөй ажылчыннар, инженер-техниктиг ажылдакчылар Металлургтүн хүнүнге тамаршиттер шаңнатканнар, мактатқан-даа.

Республиканың Хүндүлел самбыразынга «Тыва кобальт» комбинаттың ажылчыны А. Амеляненкону кигирген.

ССРЭ-нин Өөнүт металлургиязының министерствозунуң Хүндүлел бижии-биле «Тыва кобальт» комбинаттың инженерниң даг ажылдар талазы-биле оралакчызы В. Итыгинин, транспорт цехиниң чолаачызы М. Медведевти, «Гидрометаллургия цехиниң слесары И. Степановту шаңнаан.

«ССРЭ-нин Өөнүт металлургиязының социалистиг чарыжының тиилекчиин» деп хөрек демдээ-биле рудниктиң электровоз машинизи Р. Верниктиң турбина цехиниң улуг машинизи Б. Махотинаны база шаңнаан.

Партия райкомуунуң болган райкүүскомуунуң Хүндүлел бижиктери-биле ГМЦ-нин мастери О. Муравьев, даг ажылдарында бригадир А. Семынин шаңнаткылаан. Комбинаттың хүндүлел дептериниге ГМЦ-нин слесары А. Соскалди, С. Чермыты—моңгүн суу будуруулгезинин Кызыл-Даг салбырының начальнигин, В. Якимовату — Терлиг-Хаяда моңгүн суу будуруулгезинин ажылчынын кирип бижээн.

Күш-ажылчы бедик көргүзүттери дээш Терлиг-Хая моңгүн суу будуруулгезиниң бирги белүкке хамаарыжыр көл цехтериниң, дузалал цехтерден автоматика болган хынаада лабораториязының коллективтери бирги чартык чылда социалистиг чарыштың тиилекчизи деп санаан.

Шичангаш үк коллективтин кежигүнерни СЭКП-нин XXV съездизинин шиитпирлерин амыдырала боттандырар, онгу беш чылдың бирги чылының планыг онаалдаарын чүгле доодур эвес, харын ажыр күүседир дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжынга киришишаан, чарыштың дээштиг, массалыг болдуруп чедип ап турган, бүгү күжениишкиниерни үндүрүп ажылдарын шиитпирлеп алган ажылдан турарлар.

Д. МОНГУШ.

«Тыва кобальт» комбинаттың көл инженери.

Дашпыкыда

Чедиишкинниг кампания

Чепсеглевиишкинни эңдере будуреринь соксадыры дээш, чепсекти дүжүреры дээш, чаа Стокгольм кыйгырыының адаапта ат салыышкының чыыры бүгү делегейде чедиишкинниг уламчылаар турар. Тайбың Бүгү-делегей Чөвүделиниң ол чугула докумептизин бүрүнү-биле чүүлдүтүүнүн көрүп турар дутайында депшилгелиг хөй-ниитиниң төлөлекчилериниң медеглелдери хөй-хөй чурттардан келгилеп турар.

БУДАПЕШТ. Бүүрүүлегериниң, эдбен чөрлериниң коллективтеринден, көдээ ажыл-агый кооперативтеринден, хөй-ниитиң организацияларындан, чогаадыкчы эвилелдерден, республиканың түс-түс хамаатыларындан чеперээнниң өске-даа хевирлерин хоруудаары дээш, чепсеглевиишкинни дүжүрер талазы-биле Бүгү-делегей конференциязын соңгаарладыышкың чокка чыыры дээш демиселди күштелдирерин кыйгырып турардар.

Венгрияның Чогаадчылар эвилели, Венгр-совет найырлың ниитилели, чурттуң улусчу фронтузунуң комитеттери, Коммунистиг эвилэктарның эвилели болгаш өске-даа хөй организациялар телеграммалар Тайбыңның бүгү-венгр чөвүделинге хөй-биле кирип турар. Олар Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүделиниң чаа Стокгольм кыйгырыын деткип туралрын илередип, атомнуг болгаш массалыг узуткаашкын кыйгырыгны бүрүнү-биле деткип туралрын медеглээннер.

ДЕЛИ. Стокгольм кыйгырыының адаанга Индияда моллион ажыг ниижи атты салган Тайбыңның болган гуманизминиң угаан-бодалы сиңиишкен ол документиге парламент кежигүнневрь, хөй-ниитиниң ажылдакчылары, эң-не янзы-бүрү мергежилдиң кижилери — ажылчыннар, башкылар, эмчилер, эртемденнер, инженерлер атты салып турар деп, неделя санында үнер «Мейнстри» солун бижип турар. Массалыг узуткаашкының чепсектерин хоруудаары дээш, чепсеглевиишкинни бүрүн болгаш бүгү-ниитя дүжүреры дээш, чепсеглевиишкинни дүжүрер талазы-биле Бүгү-делегей конференциязын дүрген чыыры дээш шиитпирлер демиселди чорударының эргежок чугулазын Индияның улузу улам улуу-биле медереп билип турар деп, ук чүүлде демдеглээн. Барыын талакы чурттарда чамдык бөлүктер чепсеглевиишкинни дыңнадып турар амгы үеде Стокгольм кыйгырыы онза ужур-дузалыг боон турар.

Баштайгы 1950 чылдагы Стокгольм кыйгырыының адаанга 500 миллион кижи атты салган турган. Чоденгижи Совет Эвилели боон турар тайбыңның болган дешпилгезиниң күштери улуубиле өскен, ынчангаш ол болза тайбынче чаа кыйгырыга ат салышкыны-биле бадыткаттынар дээрзин «Мейнстрим» демдеглээн.

ТАНАНАРИВЕ. Мадагаскарның хөй-ниитизи чаа Стокгольм кыйгырыын бүрүүбиле деткип турар деп, Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүделиниң кежигүнү, Мадагоскарның социалистиг революциязының лозуңнарын деткиргенин демократтыг комитединиң чингине секретары Жизель Рабесахала СЭТА-ның корреспондентизинге медеглээн.

Тайбыңны камгалаары — бүгү диптериниң улустарының, бүгү кижи төрелгетениң эң чугула херээ болур— деп ол чугаалаан. Тайбың болза хөгжүп орар чурттарның социал-экономика талазы-биле депшилгезиниң кол чүүлү болур. Амгы үеде эңдере чепчеглевиишкинге чарыгдап турар эңмежок хөй акша-харчыгны Азияның, Африканың болгаш Латин Американың аныяк хамаарышпас күрүпелериниге дуза көргүзери-биле берип болур турган ийик.

Бистиң дээте дайынның кол одаа— расисчи Мурнуу Африка Республикага чоок кожа туруп турар малагасийнилер бистерге тайбың хосталга болгаш улустарның депшилгезин дээш демисел база чугула боон турар деп, Ж. Рабесахада медеглээн.

(СЭТА).

Дж. Картер—демократтарның кандидады

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА-ның корреспондентизи). Демократтыг партияның мында боон турар национал съездизи АКШ-тың президентизиниң албан-дужаалынга кандидат кылдыр мурнунда Джорджия штаттың губернатору турган Дж. Картерни депшиттиеп. Бадылаашкынының башгайгы чадазында-ла Дж. Картер 2238 делегаттарның деткимчезин алган, осказр чугаалларга, эң эвээш даэрге-де 1505 бадылаашкынчыны ол алыр ужурлуг турган, ооң ынчаны адганы ол.

Съездиниң мурнунда шагда-ла ол түңнел шиитпирлеттиие бергеп. Февральдан июньга чедир болган эге сонгуудаларга 30 штаттарның 19-зунга Дж. Картер тиилекчи болгаш эге сонгуудалар болбаан штаттардың хөй делегаттарының деткимчезин чедип алган.

Дж. Картерниң удурланыкчыларының хөй иезин, түүн-даа мурнунда сенатор Г. Джексон болгаш Алабама штаттың губернатору Дж. Уоллес боттарының политиктиг туруштарының деткимчези чок болганының ужурунда съездиниң мурнунда шагда-ла шиитпирлешкинига таварышканнар.

ДЕЛГЕЛГЕ: «КҮШ-АЖЫЛГА АЛДАР!»

— Тоску беш чылдың баштайгы чылының күш-ажылчы байырлалы—Наадымга тураскаатқан чурук делгелгези магалыг-дыр. Борта бис, малчыннар, Тываның чурукчуларының сөөлгү үедеги ажылдарыбыле таныжып, боттары-биле кайыралчы чугаалажып, чараш, хапы утказыг чуруктарны тәлеп көөр арганыг болдувус. Республиканың эрес-кежээ малчыныларының болган кодээнин бүгү ажыл-ишчилериниң байырлалы — Наадымны чурук делгелгези оныа шинчи киноап, каастады — деп, Наадымның киржикчизи, Улуг-Хем районнуң «Ак-Туруг» совхозунуң мурнакчы хойжузу, «Күш-ажылчы алдар» орденниң III чергезиниң эдилекчизи Кир-оол Долаанович Лопсан Кызылдың Культураның болган дыштаныылганың И. Гастелло аттыг парыгының делгелге залында бо хүннерде ажыттынган «Күш-ажылга алдар!» деп делгелге-биле таныжып көргеш, чугаалады.

— Шынап-ла, бо делгелгени коорге, сагышка оорунчуг, таалынчыг-дыр. Бодум хуумда бистиң малчынпарывыстың ажылып-ижинге тураскаатқан, алгап-йөрээген, хөрээжен чурукчу Т. Левертовскаяның «Сакманчылар», «Улуг-Хемниң аялгазы», «Чайлагга концерт», В. Ховалыгның «Хой кыргакчылары», алдарлыг чурукчу С. Ланзының «Ховуиун ажыл-ишчилери», «Хадың хөл», «Тере-Хөл» деп чуруктарын болган нлитизи-биле шупту чуруктарны, даштан сиилбээн чазагларны магадан көрдүм. Наадымга бир дугаар киржип, Кызылга ховар көөр кижиге делгелге аажок солуп белек болду. Өскеда малчыннарга делгелге черле таарышкан боор деп бодаар чем—деп, «Хүнүүлелдиң дендээо» орденниң эдилекчизи, кадарчы Александра Сүр-оол чугаалады.

Малчыннар байырлалын таварыштыр ажыттынган «Күш-ажылга алдар!» деп Тыва АССР-ниң Чурукчулар эвилелиниң баштаар черинин организастазыны чурулга уран түүлүүнүң делгелгезиин Наадымның киржикчилери, Тыва АССР-ниң Дээди Соведиинң депутаттары, Наадымның аалчылары, кызылчылар улуг сонуургал-биле көргеи.

Тываның чурукчуларының чаа-чаз ажылдары адыз-биле кирген ол делгелгени СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары эш Г. Ч. Ширшин, Тыва АССР-ниң Дээди Соведиинң Президиумунуң Даргазы эш Б. Ш. Долчанмаа олар база көрүп, таныпкан.

Бистиң корр.

Наадымга тураскаатқан спортчу маргылдаалар

АЛДАН ДӨРТТҮҢ ДЕВИИ

Республика Наадымының хүнеринде болуп эрткен спортчу маргылдаалардан тыва хүрешке 64 эң шырак мөгелериниң хүрежи коичуг солуп болган. Тываның үлетпурунун болган көдээ ажыл-агыныиың, ажыл-ишчи аныктарының, хөй санныг интеллигенциязының, тудугиуи болган культураның мунмук төлөлекчилерн, хүндүлүг аалчыларывыс эрткен субботада «Хүреш» стадионга долдур олурупкан.

Хүндүскүүн 2 шак турда, спортчу байырлалдың бир солуп хевирл—тыва хүреш мелээн. Тыва аялгаларыиы чангыланып турар үнүнге үдеттирип алгаш, мөгелер чангыс аай чыскаал-биле девип үнүпкеннер. Аллга аайы-биле чангыланган адыш часкаашкыннары мөгелерни хей-аът киирген кыйылар стадионга дииирей бергеи.

Этнн содяа этнн сынмас, эрес эрлер девип, самнан турда, солуп-даа, көрүштүг-даа чорду. Бистер бир дугаар-да ат суурлуг черлерни эвээн шилиидек мөгелер келгилээн.

Оларның арасында республиканың сүрагныг мөгелери, спортчуп национал хевирлеринге РСФСР-ниң спорт мастерлери Улуг-Хем районнан Найдан-оол Доспан, Хүлер-оол Шогжал, Чөөп-Хемчиктеи Доржукай Долаан, Бай-Тайгадан Киров Хомушку, Өвүрден Дашоол Куулар, спортчуп национал хевирлеринге Тыва АССР-ниң бирги черн дээш чоокта чаа болган маргылдаанын тыва хүрешке тулган чемпиону Кара-оол Шагдыр (Өвүр), хостуг хүрешке ССРЭ-ниң спорт мастери Чадамба Ооржак (Кызыл), самбо хүрешке Совет Эвилелиинн спорт мастери Павел Шалган (Эрзин), спорт мастериие кандидат Өлзей-оол Ооржактан (Кызыл) аңыда

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 171 (10156) | 1976 чылдың июль 20, вторник | 1925 чылда үнделгелеттингеи | Өртээ 2 бөл.

КҮШ-АЖЫЛДЫ КОММУНИСТИГ ЕЗУ-БИЛЕ КӨӨРҮ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАРНЫҢ УЛАМ ӨЗҮП ТУРАР ХЕРЕГЛЕЛИН ДОЛУ ХАНДЫРАРЫ-БИЛЕ ЭЪТ, СҮТ, ДҮК БҮДҮРЕРИН КӨВҮДЕДИРИ, НИИТИНИҢ МАЛЫНЫҢ БҮРҮН ЧЕТЧЕ ТУРАРЫН ЧЕДИП АЛЫРЫ ДЭЭШ ДЕМИСЕЛДИ, МАЛДЫ ООРЛААР БОЛГАШ ЧИДИРЕР ЧОРУКТАРГА УДУР ШИИТПИРЛИГ ДЕМИСЕЛДИ КАЛБАРТЫРЫНЧЕ ТЫВАНЫҢ БҮГҮ МАЛЧЫННАРЫН КЫЙГЫРЫП ТУР БИС.

...СЭКП-НИҢ XXV СЪЕЗДИЗИНИҢ ШИИТПИРЛЕРИН КҮҮСЕДИРИ-БИЛЕ БОТТАРЫВЫСТЫҢ КҮЖҮВҮСТҮ, БИЛИИВИСТИ БОЛГАШ ДУРЖУЛГАВЫСТЫ БЭЭРИВИСТИ ТӨРЭЭН КОММУНИСТИГ ПАРТИЯВЫСКА БОЛГАШ СОВЕТ ЧАЗААВЫСКА БҮЗҮРЕДИП ТУР БИС.

(Республика Наадымының киржикчилериниң Кыйгырыындан).

ТАЙБЫҢНЫ БЫЖЫГЛААР

КИЖИ БҮРҮЗҮНҮҢ ХЕРЭЭ

Ада-чурттуң Улуг дайынының тулчуушкуннары болуп турган черден муң-муң километр ырак Каракум-биле кожа черде Тельман аттыг колхозтуң улуг эвес сууру турун турар. Ынчалзаажок фашистиг халдаашкынның айыыл-халаы оңу тавырбайн барбаан. Тулчуушкун шолуңден чүс ажыг эрес кайгалдар аалдарынче чанып кедбээн. Төрээн чурттуң хамаарышпас чоруу дээш овар аны-тыныы бергенер. Мында кижи бүрүзү тайбыңның улуг ачы-дузазын, хостуг чурттаар болгаш ажылдаар аргалыын билир. Ынчангаш чаа Стокгольм кыйгырыынның адаанга ат салыышкынынга тураскааткан митингиге суурнуң чурттакчыларының догерези чыглып келгенинiң уламу-даа ол. Ол митинг Совет Эвилелиниң Маадыры А. Атаевке тураскаадың чанынга болган. Туркмен колхозтуң ажыл-ишчилери тайбыңның чугула документтиниң адаанга холуңуң үзүүн чангыс ниити дег салганнар.

«Дайын сөпезин! Чевсекти эдере бүдүрериң соксадыр!» деп кыйгырыктарның адаабиле Туркмен ССР-ниң бүгү-ле хоорай болгаш суурларында хөй кижилиг митингилер эртип турар.

— Чаа Стокгольм кыйгырыының адаанга ат салыышкынынызыста Төрээн чурттуң чаагай чоруу дээш шудургу күш-ажылыныс-биле быжыглаар бис. Төрээн чурттувустуң күүү-күжү—чер кырынга тайбыңның магадыкалы-дыр—деп, Челябинскиниң металлургия заводунуң кан эриидиричизи, СЭКП-ниң XXV съездизиниң делегады. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры И. Н. Панфиловский чугаалаан.

(СЭТА).

МӨҢГЕ БОДАРАЗЫН

Чепсегленишкинiң дүжүрер, дайын чепсээн эдерер бүдүрерин соксадыр талазыбиле тайбыңның бүгү делегей Чөвүлелиниң Стокгольм Кыйгырыынга ат садыры-биле Өвүр районнуң Хандагайты тудут-сеткелге участогунуң ажыкчыныары, инженер-техниктиг ажылдакчылары чыгыын кодгеннер. Тудут-сеткелге участогунда партия организациязының секретары Чимисмаа Монгуш митингини ажыкташ, СЭКП райкомунуң ажылдакчызы Шагдыр Маадырга сөс берген. Делегей байдалының дутайында, чер бомбүрээнге тайбыңны быжыглаарының чугулазының дутайында ол чүве чугаалаан.

Дараазында Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугчузу, бригадир Монгуш Кызыл-оол сөс алгаш мынча дээн:

—Бүгү совет кижилер дег Стокгольм Кыйгырыын ниитибиле деткип, ортемчейге быжыг тайбың дээш холум үзүүн салып тур мен. Амгы кылын турарывыс ийи аал иштии чурттаар бажыңнар тудуп хуусаа бетинде доозаалыңар, эштер!—деп бригадазының бүгү кежигүннерин кыйгырган.

Чурттагга бажыңнары септеп турар бригаданың бригадири, Хүндүлегдиң Демдээ орденниг эдилекчизи Кара-Сал Байыспаанның чугаазы бо:

—Делегейге быжыг тайбың кезээ моңгеде бодаран турзуң. Кыйгырыгга харыы кылдыр бедик бүдүрүкчүдүр күш-ажыл-биле ажылдаарын бригаданың өмүнээзинден хүлээдим. Бистиң бригадада септелгени хуусаа бетинде күүседиринiң аргалары бар—дээн.

Митингиге санал берген кижа-бүрүзү делегейге быжыг тайбың дээш СЭКП ТК-ниң Чингине секретары Л. И. Брежневтиң могаг-шылаг чок ажыл-чорудугазын демдеглеп турган.

О. ШЫПЫРАП,
тудут-септелге участогунуң мастери.

БҮДҮРҮЛГЕ КҮЧҮЛЕРИН ДОЛУ АЖЫГЛААР

Ниитилел бүдүрүлгезиниң амыктыг чоруун болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин күүседир талазы-биле республиканың ажылчы чоннарының мурнунда улуг болгаш харыысалгалыг сорулгалар туруп турар. Онгу беш чылда үзеттүр бүдүрүлгезиниң хемчээлин 65,9, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 30 хуу өстүрери көрдүнген. Бүдүрүлгениң кол фондуларын болгаш бүдүрүлге күчүлерин долу ажыглаанындан оңу чедип ап болуур. Оон түңнелинде чыл санында-ла 30 миллион ажыг рубльдиң немелде продукциязын республикага ап болурун СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга бөттандырарының тадазы-биле усмегелерни бадыткаан СЭКП обкомунуң II пленуму айтыкан. Бо сорулгалар күүсеттинер дээрзин мурнакчы бүдүрүлгелериниң дүрмүлгазы бадытхаан.

Бүдүрүлге күчүлерин шиңгээдип алыр талазы-биле ажыл Тыванның даг-дүгү бөлбаазырадыр В. И. Ленин аттыг комбинатта, Кызылдың алгы заводунда, «Каа-Хем» разрезте, Кызылдың дааранылга фабриказында, Ак-Довуракның үзеттүр бүдүрүлгелер комбинадында зэкэ. Бүдүрүлгени техниктиг чаартырының узун хуусаалыг планнарын ёзугаар бо коллективтерде чыл санында-ла организасс-техниктиг хемчегларни, ажылдаар чер бүрүзүнге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрериниң талазы-биле туснай эртемниглериниң хуудаа планнарын ажылдап кылып турар. Технологтуг чорудулгаларны чаартырының болгаш бүдүрүлге күчүлерин улгаттырарының айтырыгларын шиитпирээри-биле ында шинчилеп болуу, чаа техниканы ажыглаарының участвогу ажылдап турар.

Ынчалза-даа, бо чугула айтырыгже ынчазигей чамдык бүдүрүлгелерде кошкак. «Тудуг кезектери» комбинаттың демир-бетон бүдүрер күчүзү 60, а «Ресводстрой» трестиң заводунуң күчүзүнүң чүгле 55 хуузу ажыглаттынып турар. А аъш-чем үзеттүрүнүң эргелелиниң бүдүрүлгелериниң хлеббулочка кылыр күчүзү 48, эзиртпес суксун кылырында 60 хуу ажыглаттынып турар. Автосептелге заводу чүъя машиналары септээр күчүзүн чүгле 57 хуу чедирген. Тываның электри четкилеринде. Чадаананың коммунал ажыл-агый комбинадында, Кызылдың сүт заводунда болгаш чөөкта чаа ажыглаага кирген Кызылдың дээрбе болгаш ыяш ажылдап кылыр комбинаттарында бүдүрүлге күчүлери долу ажыглаттынмайн турар.

Ыяш ажылдап кылыр комбинатты ажыглаага киргенден бээр оон төлевилээн күчүзүнүң чүгле 52 хуузу шиңгээдип алдынган. Оон долузу-биле ажылдап эккезээринге чедир 6 ай артса-даа, ында салдынган чаа техниканың дыка хөйү ажылдавайн турар. Ыяш үлетпүр ажыл-агыйының бүдүрүп турар продукциязының чүгле 20 хуузу бо комбинатка онаажып турарының уламу-даа ында. Бир эвес 1 рубльге онаажтыр ыяш үлетпүр ажыл-агыйының бирги чартык чылда алган продукциязының хемчээли-биле эжылдаан болза, бо комбинат ол хуусаада планын 150 хуу чедир күүседип болуур турган.

«Сельхозтехника» каттыжыышкынының бүдүрүлгелериниң, ыяш ажыл-агый эргелелиниң, «Тыва кодээ тудуг», «Тыва септелге тудуг» трестериниң, сүт комбинадының, автосептелге заводунуң, Чадаананың хлеб заводунуң болгаш оонда өске үлетпүр бүдүрүлгелерниң удуртукчулары кадрлар чедишпезинге сылдаглааш, эзэчеглиг ажылдаарынче кичээнгейни кошнаткан.

Чогуур үезинде септеп-селивезинден, харын-даа оны харыылап турар удуртукчуларның харыысалга чогундан хөй-хөй дериг-херекселдер, машиналар, механизмнер ажылдавайн анаа турар таварылгалар бар. «Тудуг кезектери» комбинаттың дериг-херекселдериниң 10 хуузу ажылдаваанын бир хүннүң хыналдазы тодаратнам. Ол хүн ында ажылдаар ушурлуг металл кезер станоктарның 26,6 хуузу, даргаанаар херекселдериң дөрттүң бири ажылдаваан, азы хонукта дериг-херекселдериң ажыл чок турганы 3763 машина-шак болган. Кызылдың сүт заводунда, Тываның электри четкилеринде болгаш өске-даа бүдүрүлгелеөде байдал оон аззередевес.

Чедир кылдынмаан төлевилелдерни объектилерге ажыглап турары бүдүрүлге күчүлерин шиңгээдип алырынга база шаптыктап турар. Ындыг чорук ыяш ажылдап кылыр комбинатта бар. А Элегес-Аксының хана материалдары кылыр заводунуң эптээр цехи 40 хуу туттунза-даа, чедир кылдынмаан төлевилел ажыглаанындан оңу эде кылыры негеттинип келген.

Бүдүрүлге күчүлерин долу шиңгээдип алырынга бүдүрүлгелериниң техниктиг эде дериишкини улуг рольдуг. Ол дугайын СЭКП-ниң XXV съездизи онзалап демдеглээн. Кызылдың эът комбинадының мал согар черии, колбаса кылыр цехин, соодулга камеразын эде дерээнниниң түңнелинде ол бүдүрүлгеге чаа тудуг кылырынга каш миллион рубль негеттинер турганындан чүгле 800 муң дубльди чарыгдаан. Ол талазы-биле ажылдарны Тываның даг-дүгү бөлбаазырадыр В. И. Ленин аттыг комбинатта база эки организастаан.

Ынчалза-даа, техниктиг эде дериишкинии чогуур төлевилел-смета документациязы чонга кылып турар чоруктар чамдык бүдүрүлгелеөде бар. Кызылдың түүйбу заводунуң кургадылга камеразын шак ынчаар «эде кылганының» түңнелинде оон күчүзү эрткен чылын 1974 чылдыынга деңнээрге 3,5 миллион түүйбуга эвээмээн.

Ажыл шагы үзер, кадрларның билиин бедитпес чорук бүдүрүлге күчүлерин долу шиңгээдип алырынга база шаптыктыг, ындыг чоруктар аъш-чем үлетпүрүнүң эргелелиниң бүдүрүлгелеринде, «Сельхозтехника», «Тыва тудуг материалдары» каттыжыышкыннарда, «Тыва кодээ тудуг» трестиң механизированналарында бар.

Ажылчын, инженер-техниктиг ажылдаачы бүрүзү ажылдап турары участогунда бүдүрүлге күчүлерин долу шиңгээдип алырынга харыысалгалыг болурун, ол талазы-биле социалистиг чарышты калбартып тургаш, бүдүрүлгениң ажыктыг чоруун болгаш продукциянын бедик шынарлыг болурун чедип алыры — партия, совет, ажыл-агый органнарының, үлетпүр бүдүрүлгелериниң удуртукчуларының хүлээлгези аззерзин СЭКП-ниң XXV съездизи айтыкан.

СЭКП-НИҢ XXV СЪЕЗДИЗИНИҢ ШИИТПИРЛЕРИН—АМЫДЫРАЛГА

МАЛГА БЫЖЫГ ЧЕМ-СУУРНУ ТУРГУЗАР

«Улуг-Хая» совхоз ниитиниң малынга 3200 тонна сигеин кезип белетиээр планныг. Совхозтуң Кок-Чыраа салбырында хол кадыырлыг ийи звено техника ажыглаттынмас чөрлериниң сигенин кезип турар. Ийи звено аразында чарыштыг. Дөнгак Даш-оолдуң удуртканы звенога аныяктар ажылдап турар. Сиген кезикчилери Олег Дамдын, Валерий Билдей-оол, Виктор Седип ажылгыже шудургузун көргүзүп, өөрүнге үлегер-чижек бээр турар.

Дөнгак Бирилейниң удуртқан звенозу ам ийи сарааттың салып алган. Дуржулгалыг сигенчилер М. Сайын-Белек, М. Домур, Д. Байыр-оол буга унундам, тулаалыг черден хөй сигенни кезип турарлар.

Ийи звеноның майызында 60-60 тонна сиген белетиээр планныг. Чаъс соонда сигенниң үнүп чыдары аажок, планны ажыр күүседиринiң бүгү барымаалары бар дээрзин хөөчүн ажылчын Дөнгак Бирилей чугаалаар болду.

ЧУРУКТАРДА: үстүнде—ажыяктар звенозу сигенни хөлээниеп тур, бетинде—комсомолчу Игорь Дава, адазында — ийиги сараат, бетинде — звено удуртукчузу Д. Бирилей.

Г. СИРОТИННИҢ фотолары.

НЕМЕЛДЕ ОНААЛДА—300 ЦЕНТНЕР

Ниитилиң малынга чем белетиээринге чыл бүрүде үүгүхуумну киирип турар мен. Будук-бүрүңү чогуур үезинде боодалдай шараашы, кыштаглар кажаалаарынга хөлегеге кадырып белетиээринге каш чыл улаштыр бригада ишчилерни баштап келдим. Будук-бүрү дээрге, малга, ылаңгыя чаш малдың өзүп маңдырынга чугула хоолулуг, витаминнит чем. Мээң удурткан бригадам 1975 чылда 750 центнер будук-бүрүнү белетиээн.

Бо чылын колхоз баштаар чери Баян-Тала школазының үстүкү класстарының өөренишчилерин организастааш, будук-бүрү белетиээринче киирген. Ол бригаданың ажылын башкарарын мээң дээн-дырган. Чедеп тонна будук-бүрүнү белетиээр онаалда алган ажылдап тур бис. Бистин бригаданың ишчилери өөредилгеге-даа, ажылга-даа сорукчур. Бир автомашинаны биске быжыглаан. Будук-бүрү белетиелиинде ниитилп-биле 68 кижи ажылдап турар. Күш-ажылды организастаанны бисте багай эвес.

Бисте бердинген онаалда 70 тонна, а ол белеп эвес даалга. Оны ажыр, харын 200 хуу чедир күүседип болур арга бар. А хөй будук-бүрү дээш ыяш-байлаавысты кезип-хыдыыр, теректериниң талдарының, хадыңнарының будуун чок кылдыр, келер чорукту болдурбазы чүгүлә. Хөйну белетиээр бис, оранывыс байлаан камгалап, ону чоп ажыглаар бис. Чиярбейниг бүрү дээш ыяш будуу сын үреглээр чорукту болдурбазын, ындыг чорук кылыр кижилер-биле ыяшгы демисел чорударын дугурушкаш, ажылдап турарывыс бо. Ам онаалданы күүсеттивис. 75 тонна будук-бүрүнү боодалдап шараан, шээр мал кыштагларында чедирип, кажаалар иштинде кадырдывыс. Бригадада ажылдап турар ажыяктарның ажылга турасоруктуун, ажыгыыры айытпас арга чок. Геннадий Монгушту, Илья Ондарны, Александра Сатты, Орлан Доңгакты, Григорий Монгушту болгаш оон-даа өскелерни шудургу ажылы дээш мактап болур.

Бердинген онаалданы күүсеткеш, ам-даа 800 центнер будук-бүрүнү белетиээрге хүлээнгеп, ажылывысты үргүлчүлеп тур бис. Ону күүсеткеш, сиген белетиелиинче киирерни шиитпирлеливис.

Бистиң мында болза СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүүг шиитпирлерин амыдыралга бөттандырар, онгу беш чылдың бирги чылының планныг онаалдаларын түгэе доллур эвес, харын ажыр күүседир дээш социалистиг чарышка киришпишаан, ажылга эң бедик көргүзүгтерни чедип алыр деп лозуң-биле ажылдап турар.

Бүрбүт-оол ОНДАР.
Чөөн-Хемчикте «Октябрь 30 чылы» колхозта мал чеми белетиээр бригаданың бригадири.

ЭКИ ӨЗҮП ТУРАР

Бистиң иогаа бригадазының ажыл-ишчилери онгу беш чылдың башталгаш чылындан эгелеп байлак дүжүттүг өстүрериң кол сорулгазы кылдыр салып, агротехниктиг дүрүмнерге дүүштүр шудургу ажылдап турар. Ногаа, бахчи культурадарын өстүрериңге бистиң «Күш-ажылдың хостуу» совхоз таварымчалыг шоддут.

Бо чылын картофельди 70 га шеңге тарыдывыс. Амгы үеде оон үнүжү эки. Оон алкаалга, хайгааралың агротехниктиг хемчегларге дүүштүр чорудуп тур бис. Бо хүннерде механизатор Ким-оол Сандаков культиватор-биле картофельдиң довураан үлдуретпин, болуп эгелээн. Ол «Беларусь» трактор-биле нормазын хүн бүрү 100 хуу күүседип, эки ажылдап келген. Чоокку үеде ол ажылын доосканш, 6 кижилиг звенога барып, картофель суптарылгазынга киржир.

Комсомолчу кыстар Чечекмаа Сүрүң, Евдокия Суваан-оол, Валентина Даржы, Мария Сүрүң-оол оларның рассада өстүрүп, кызымак ажылдаанын мактап турар бис. Оларның сагыш човарлыг ажынын түңнелинде рассадаларның шынары эки болган. Ынчангаш капуста, помидорнуң ооруп үнүп турары дыка чаагай. Ол ышкаш огурецтерниавстиң өөрүдези база эки.

Ногаажы бригада бо чылын бир-бир гада помидор, огурец, морковь, редиска тараан, 7 гада капуста, 12 гада свекла остүрүп турар.

Бригадада школачылардан эгелээш 60 хар ажыл турар пенсионерлерге чедир кижи бүрүзү чаагай дүжүттү өстүрер дээш идепкейлиг ажылдап турар.

Бисте социалистиг чарыштыг калбарткан болгаш чарышка хожудан турарларны мурнакчыларның денелиигге чедир көдүрүп тургаш, шииткн бедик деңнеэлэ чедип алыры дээш кызымак ажылдап турар бис. Ынчангаш чарыштың дээштиинче улуг кичээнгейни салбышаан, салгап соруглагыстың күүседип шыдаваан.

Д. ХУУРАК-ООЛ,
ногаа бригадазының бригадири.

ТЕМП БЕДИК

Эрзин районда «Коммунизмче орук» колхозтуң ажылишчилери бо чоокку хүннерде чугула кампания — сиген кезилдеэринче бедик темпилиг киришкен. Оларның ажыл-ишти сеткил-хөөнүүнүң көдүрүлген чылдагааны илдеп — бо чылыр чаъс-бораанныг эки час турган болгаш колхозтуң девискээрлеринге сигеннин дүжүдү эки болган. Кайнаар-даа жилер киргеп.

А будук-бүрү чыылдазында шагда-да эгелээн. Суурнуң агитвартиралары 50 тонна будук-бүрүңү белетиээш, хүдээп алымшкын пунктуузунга экеп дүжаган. Ол ажылга Алёша Нурзат, Наташа Кадаа, Артемий Шактар болгаш өскелер-даа тиилекчи болганнар.

О. БОТТУГ-ООЛ.

* * *

БҮГҮ КҮШТҮ—КЕЗИЛДЕЖЕ

Будук-бүрү болгаш суурзүүг мал чемин белетиээр чымыштыг хүннер эгелээн. Аңаа баш удур хынамчалыг белетиелдеп ажыл-иштиң чедиишкинии улуу-биле хамааржыр. Каа-Хемниң «Бурунгаар» совхозтуң сигенчилери база-да мурнуку чылдарда ыпкаш силос, сиген белетиелиинче маңгээнгейни моөнзээн. Организас-техниктиг ажылдар доозулган. Ажылдың ыыварынче кол кичээнгейни угландырбышаан, сигенчилерге эргежок чугула дериг-херекселдерни бүрүп септээн.

Сиген кезилдеэнде механизастаттынган 2 звено ажылдап турар. Оларның бирозы чүгле сиген кезер, өскелери — бөлөр, сараатчылар.

Массалыг кезип киритперинiң мурнунда сиген кезер 7 машина 8 грабль, 5 силос ажаар комбайн, 2 сараатчы болгаш өске-даа херекселдер септеттинген.

Совхоз мал чеми белетиээр түскай төпчүткен бригадазы № 2 хову-трактор бригадазының базазынга тургускан. Оны аргежок чугула дериг-херекселдер, техника-биле четчелээн. Бо чыдаан эгелеп, мал чеми белетиээр таварымчалыг эки чөрлерни совхоз тускайлаан. Ол чорук мал өстүрүп, күрүнеге эът садар угланыышкынның совхозтуң эргежелиниң ажыглаттынмас совхозтуң эргежелиниң ажыглаттынмас совхозтуң эргежелиниң ажыглаттынмас

Эртем-практиктиг конференциядан

МУРНАКЧЫ ДУРЖУЛГАНЫҢ РОЛЮ

СЭКП Кызыл хоорай комитединиң тыдыкы-на социалистиг хүзээлелериниң күүсеттинтеринин түңнелдерин болгаш чоо хүзээлелериниң төлевиледдерин көөр түскай комиссиязының үш чыл мурнунда тургускан. Комиссияда партийжи нальбак активти хаара түткен болгаш новабрьның тоолгуунде, декабрьның эгезинде чыглаш, үзүс ажылагыйының адырларының айы-биле 15—20 хүн иштинде ажылдаар.

Комиссияның үш чыл иштинде ажылының түңнелинде чамдык эки дуржулга чыгдыкан. Хоорайның үлетпүр будурүлге черлериниң коллективтериниң социалистиг хүзээлелери улам тодаргай, шынарлыг апарган болгаш кол-ле кичээнгейни мурнакчы дуржулганы нептередип турган, будурүлгениң ажыктыын бедидеринче уланыдырын турар. Ооң түңнелиниң завод сеттелге ажылдарының шынарын экижидип, будурүлгениң ажыктыын бедидерин чедип ап турар. Ооң анчыда бо заводка шынар көрүдениниң хүнүн неделяда бир, а конференциязын — квартал саныда эрттирип, аңаа республиканың автотранспорт будурүлгелериниң төлөзелекчилерин, күркейгараад лабораторияның ажылдакчыларын киирттирип турары база будурүлгениң ажылын экижидиринге улуг рольдуг боон турар.

Завод үстүнде хемчегерин бөттандырып тургаш, будурүлге шолуу улгаттырбайн, ажылчыларының саның көрүдетпейн тургаш, арткан беш чылда будурүлге хемчээлин 34,8 хуу улгаттырган. 1 миллион 200 мун рубльдың немелде продукциязын алгаш, фонд эгидилгезин 1,76 катаң улгаттырган. Ол шыкаш ажылдаарга таварымалыг байдалдар тургуспушкан.

Будурүлгеге мурнакчы дуржулганы нептередип турган, ооң ажыктыын бедидер дээш Кара-Хемниң хөмүр-даш разрезиниң эштер Андрианов, Строкин оларның экскаваторжу экипажтарын чүртүп мурнакчы шахтёрларының үлегерин өзүлээр «Бедик будурукчулуг ажылдаарының экипажтары» деп ат дээш демисежир хүзээлгеин алган. Элээн каш тудугжу бригадаларды Здобинниң аргазы-биле ажылдаарынче шилчидер дугайында хүзээлгелер база алдыгаан. Хоорайның будурүлге черлеринде «Шынарының беш чылынга— ажылчы магадыдаа» дээш чарыш, улуустуг планнарны төлевилөөш, ооң күүседеги дээш шинчээнкин база кагбаган.

Хоорайның үлетпүр будурүлгелериниң партия организациялары будурүлгениң ажыктыын бедидерининг, продукциининг шынарын экижидеринин айтырыглаарынче оон-даа кичээнгей салып турар. Автосепгелге заводунуң партия организациязы болган администрациязы күш-ажылдың будурукчулуун болгаш автомобильдериниң кайтаа сеттелгезининг шынарын бедидер ооруда-биле будурүлгениң ажыктыын бедидер болгаш мурнакчы технологияны ажылдаар дугаймда айтырыгны доктаамал чугаалажып турар. Ооң түңнелиниң завод сеттелге ажылдарының шынарын экижидип, будурүлгениң ажыктыын бедидерин чедип ап турар. Ооң анчыда бо заводка шынар көрүдениниң хүнүн неделяда бир, а конференциязын — квартал саныда эрттирип, аңаа республиканың автотранспорт будурүлгелериниң төлөзелекчилерин, күркейгараад лабораториязының ажылдакчыларын киирттирип турары база будурүлгениң ажылын экижидеринге улуг рольдуг боон турар.

Завод үстүнде хемчегерин бөттандырып тургаш, будурүлге шолуу улгаттырбайн, ажылчыларының саның көрүдетпейн тургаш, арткан беш чылда будурүлге хемчээлин 34,8 хуу улгаттырган. 1 миллион 200 мун рубльдың немелде продукциязын алгаш, фонд эгидилгезин 1,76 катаң улгаттырган. Ол шыкаш ажылдаарга таварымалыг байдалдар тургуспушкан.

Будурүлгеге мурнакчы дуржулганы нептередип турган, ооң ажыктыын бедидер дээш Кара-Хемниң хөмүр-даш разрезиниң эштер Андрианов, Строкин оларның экскаваторжу экипажтарын чүртүп мурнакчы шахтёрларының үлегерин өзүлээр «Бедик будурукчулуг ажылдаарының экипажтары» деп ат дээш демисежир хүзээлгеин алган. Элээн каш тудугжу бригадаларды Здобинниң аргазы-биле ажылдаарынче шилчидер дугайында хүзээлгелер база алдыгаан. Хоорайның будурүлге черлеринде «Шынарының беш чылынга— ажылчы магадыдаа» дээш чарыш, улуустуг планнарны төлевилөөш, ооң күүседеги дээш шинчээнкин база кагбаган.

Хоорайның үлетпүр будурүлгелериниң партия организациялары будурүлгениң ажыктыын бедидерининг, продукциининг шынарын экижидеринин айтырыглаарынче оон-даа кичээнгей салып турар. Автосепгелге заводунуң партия организациязы болган администрациязы күш-ажылдың будурукчулуун болгаш автомобильдериниң кайтаа сеттелгезининг шынарын бедидер ооруда-биле будурүлгениң ажыктыын бедидер болгаш мурнакчы технологияны ажылдаар дугаймда айтырыгны доктаамал чугаалажып турар. Ооң түңнелиниң завод сеттелге ажылдарының шынарын экижидип, будурүлгениң ажыктыын бедидерин чедип ап турар. Ооң анчыда бо заводка шынар көрүдениниң хүнүн неделяда бир, а конференциязын — квартал саныда эрттирип, аңаа республиканың автотранспорт будурүлгелериниң төлөзелекчилерин, күркейгараад лабораториязының ажылдакчыларын киирттирип турары база будурүлгениң ажылын экижидеринге улуг рольдуг боон турар.

Завод үстүнде хемчегерин бөттандырып тургаш, будурүлге шолуу улгаттырбайн, ажылчыларының саның көрүдетпейн тургаш, арткан беш чылда будурүлге хемчээлин 34,8 хуу улгаттырган. 1 миллион 200 мун рубльдың немелде продукциязын алгаш, фонд эгидилгезин 1,76 катаң улгаттырган. Ол шыкаш ажылдаарга таварымалыг байдалдар тургуспушкан.

Будурүлгеге мурнакчы дуржулганы партия съездилеринге, конференциялырынга болгаш чөвүлел хуралдарга-даа пропагандалаарының ужурдузалын онзалап айтыш тургаш. Шиңгээш партия хоорайның үлетпүр будурүлгелериниң мурнакчыларының дуржулганы нептередип турган, будурүлгениң ажыктыын бедидерин чедип алган. Элегес-Аксында ханалар болгаш керамзит материалдары кылыр заводтуң тудуунга планның даалгаларын дыка ажыр күүсеткен. Эрткен кварталда коллектив керээлит ажылдар талазы-биле планның 139,4 хуу, боттарының күжү-биле кылыр ажылды 108,9 хуу күүсеткен, а күш-ажылдың будурукчулуунуң планын 102,1 хуу күүсеткен.

Хуралга саналл берген эштер бригадирлер: А. А. Евтушенко, В. М. Маркелов, участок начальныгы А. А. Андрианов болган өскелер-даа ажыл-херектиң чамдык эки талаларын демдеглээш, тудуг материалдары болгаш механизмнер-биле хандырылганын четпезин, объектилерде күш-ажылды багай организастап турарын чидин-биле шүүмүлдээн.

Эргеледдың участоктарының болгаш бригадаларының арагында социалистиг чарышты түңнеделерин база үндүрген В. А. Елькин удуртқан бирги участокту, В. М. Маркелов удуртқан бригаданы чарыштың тиилекчизи деп саналы, оларга акша шаңналдарын тывыскан.

Оңгу беш чылдың башгайгы чылының планныг даалгаларын чедиишкиниг күүседир, ылангыя Тудугжуның хүнүн чаа-чаа чедиишкиниер-биле уткуур дээш, ажылдың ажыктыын болгаш шынарын удам бедидип, күш-ажылдың сагылга-чурумун улам быжыглап, күжениишкиниг ажылдарын тудугжулар хуралга дугуржуп алган.

Бо чылдың ийнги кварталында тудуг коллективтериниң арагында социалистиг чарышка эки түңнеделерин чедип алганы дээш чер ажылдары кызыр тудуг эргелези СЭКП Кызыл хоорхомуунуң болгаш хоорхүүскомнуң шилчимир Кызыл тугу-биле ак-не баштай шаңнаткан. Оңу ол-ла хуралга байыралдыг байдалга тывыскан.

С. КРАСНОПЕРОВ.

ХОЙ АЖЫЛДЫГ СОВХОЗТА

Казахстанны бо хүннерде Совет Эвилелиниң хой тараа бээр орын болурундан ыңгыда, сайзырагай ыал ажылдыг республика ныйдыр сонап турар. Оңгу беш чылда аңаа хой ажылынче онза кичээнгейниң саяган турар. Малчыннарның мурнунга — хойнуң баш санын 1980 чылда 50 миллион чедирер деп соруулганы саяган.

Казах ССР-де эң улуг ажыл-агыйларның бирээзи болза Талды-Мурган облыста Панфилов райониүң «Октябрь 40 чылы» колхоз болуп турар.

Амгы үеде ол колхозта 47 мун хой бар. Оңгу беш чылда үк колхоз күрүнеге 26 мун тонна ажыл эттн сапар, ол болза колдуунда хой ъди болур, ынчаарга хойнуң баш саны 90 мун чедер.

(ПМА).

ЧАРЫШКА КИРИШКЕШ...

Чер ажылдарын кылыр тудуг эргелединиң партия-ажылагый активиниң чоокта чаа болган хуралынга оңгу беш чылдың баштайгы чылының бирги чартыында коллективтин кылган ажылының түңнелдерин чугаалаанган болган күрүне планын күүсеттир, объектилерни чогуур хуусаазында ажыглалга киирер талазы-биле сорулгаларны тодаргаткан.

Бо коллективтиң ажыл-ишчилери ийнги кварталда социалистиг чарышка идепкейлиг киришкеш, багай эвес түңнелдерни чедип алган. Элегес-Аксында ханалар болган керамзит материалдары кылыр заводтуң тудуунга планның даалгаларны дыка ажыр күүсеткен. Эрткен кварталда коллектив керээлит ажылдар талазы-биле планның 139,4 хуу, боттарының күжү-биле кылыр ажылды 108,9 хуу күүсеткен, а күш-ажылдың будурукчулуунуң планын 102,1 хуу күүсеткен.

Хуралга саналл берген эштер бригадирлер: А. А. Евтушенко, В. М. Маркелов, участок начальныгы А. А. Андрианов болган өскелер-даа ажыл-херектиң чамдык эки талаларын демдеглээш, тудуг материалдары болгаш механизмнер-биле хандырылганын четпезин, объектилерде күш-ажылды багай организастап турарын чидин-биле шүүмүлдээн.

Эргеледдың участоктарының болгаш бригадаларының арагында социалистиг чарыштың түңнеделерин база үндүрген В. А. Елькин удуртқан бирги участокту, В. М. Маркелов удуртқан бригаданы чарыштың тиилекчизи деп саналы, оларга акша шаңналдарын тывыскан.

Оңгу беш чылдың башгайгы чылының планныг даалгаларын чедиишкиниг күүседир, ылангыя Тудугжуның хүнүн чаа-чаа чедиишкиниер-биле уткуур дээш, ажылдың ажыктыын болгаш шынарын удам бедидип, күш-ажылдың сагылга-чурумун улам быжыглап, күжениишкиниг ажылдарын тудугжулар хуралга дугуржуп алган.

Бо чылдың ийнги кварталында тудуг коллективтериниң арагында социалистиг чарышка эки түңнеделерин чедип алганы дээш чер ажылдары кызыр тудуг эргелези СЭКП Кызыл хоорхомуунуң болгаш хоорхүүскомнуң шилчимир Кызыл тугу-биле ак-не баштай шаңнаткан. Оңу ол-ла хуралга байыралдыг байдалга тывыскан.

С. КРАСНОПЕРОВ.

ХАЛАЛЫЫ КОНЧУГ

Хандагайты суурга чоргаан кижи ооң столованыының даштыкпан көргеш база иштиниг кире бергеш, дыка-ла эки столовая-дыр деп бодаар. Ооң даштын, иштин ол эрге бажыңның хире-чергеп-биле шилиип-ла багай эвес дериг кылган. Ол мындыг болур-даа ужурлуг. Чүге дээрге өөрт районнуң бодунуң деңнелеринден, өске черлерден болгаш харын-даа даштыкпан Хандагайтыга келир залчылар арбын.

Столованга чемненир дээш олурууптар дээринерге-ле ооң «чес-холаны» кестү бээр. Столованда 6 стол салган, оларның бежинде 4-4 сандай салган. Алдыгы столга чемненир кижилер бут кырынга турар апаар. Столовандан чемненир дээш кижилер арбыдай бергеңде сандайлар хостарының маңнаар чай чок болгулаар.

Маңаа келген чемненикчилер ооң ыңай база «бергелеерге» таварышкылаар. Ында чем хуваап турар уруглар «таваи чок», «стакан чок» дээш кижилерни маңадып, аңаа тургулаар, азы ыяшкыже киргеп соонда, сураг-ла бээр.

Ынчан тургаш, чемни ап эгелей бээрге, хереглээн чүүлдерни чаңгыс үезе ап алгаш, чемненир арга чок. Муң аймаан ап алгаш, өйн дутаар чем аймаап элыр дээрге, таваи чок. Ынчангаш чемненир олурар улустуң тавааның бөттаарымыз маңаар. Ооң соонда суксуп аймаа куттуруп алыр дээрге, стакан чок. Ону базала маңаар.

Чүгле аяк-сава чедиишпезинин ужурундан бо столованга 10 кижи чемненир болза, сөөлгүлери 30—35 минута хире маңаар апаар. Ол халаг артер үе-шөк кижилерге кайы хире үнелиглиг, кижилерниң сагыш-сеткилин канчаар шүгүлдэдыгыл дээп чүвени райпо башгаар черя, столованның удуртулгазы канчап бодаваа чоор. Амгы үеде будуң садыг организациязы хамаан чок, кижилерниң от-бүлеңнерге бөлүк аяк-сава эңмелок, четчир боор чүве-дир.

Ооң ыңай бо столованның ажылдакчылары ажылдаар шакты сагываа чаң база бар. Оларның кылып турар чемнинің ассортиментиниң кызыы, колдуунда-ла рассольник, гуляш, шай болгаш хлеб болур. Ында-хаая калачи, сүттүг шай немежир. Чемни кылып турар шынарлы база чаңыс, хей кезиниде олар соок болгур.

Бо столованның ажылын экижидерин Өвүр райпозүнүң башгаар черинден чурттакчы чон маңаа турар.

М. ІНЮГДЮР-ООЛ.

АЖЫЛ ХАЙНЫККАН

Чөөн-Хемчик районнуң деңискээринде сагеннин, оскеда одар үнүүнүүң озуу эки. Ажыл-агыйларның мал чемни белеткээр бригадалары, звеноларының техника болгаш хол чөпсек-херекселдери-биле бүрүн хандырганнаш, шөлдерже, шыналарже, аргазаннар аңнарынче үнүп, чүгүлээ кампаниянны калбарты бергеи.

Район бо чылын иштининг малынга чайгаар үнген 10117 тонна сагеннин, 2640 тонна будук-бүрүнү белеткээр. Ону чедиишкиниг бөттандырып, иштининг малын келир кыжын тодуг-догаа кыптагадырын чедип алыр дээш колхоз, совхозтарның 20 ажыг звеноларында 300 ажыг, ооң иштинде хол кадыгырлыг 120 кижи ажылдап турар. Механизастаттынган бригадаларда, звеноларда 20 ажыг трактор, хой санныг келер, бөлер, тырыыр машиналар, автомобильдер быжыглаттынган.

«Чыраа-Бажы», СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг совхозтарның, «Искра» колхозтуң сагенчилери ажылын шулуудада бергеи. «Чыраа-Бажы» совхозта партия, комсомол, профсоюзтуг комитеттери болган организациялары, Чыргакы, Чыраа-Бажы, Хорум-Даг кодаа Советтериниң күүсекомзары, салбырлар удуртучулары мал чемни белеткеп турар иштилериниң күш-ажылының организастаашкынын экижидип, бригадалар, звеноларга, түс-түс кижилер арагында социалистиг чарышты калбарткан. Чарыш негелдеринге дүүштүр моральдыг болгаш материалдыг деткимчеңни идиг бериишкиниерни ажылдап, тургускан.

Бо чылын ол совхоз 3307 тонна сагеннин, 480 тонна будук-бүрүнү белеткээр. Ону күүседириниң аргалары бар. Ам бөлүн 60 тонна ажыг сагеп, 107 тонна будук-бүрү белеткеттингеп. Монгуш Удуй-оол болгаш Куулар Дайгыр-оолдуң удуртканы механизастаан бригадалар кейизы-даа 250—250 тонна сагеп белеткээр планның август 1-ге чедир күүседир дээш Дагыр-Шеми баштаң Чыргакының Борбак-Арыгда күжениишкиниг ажылдап турар. М. Удуй-оолдуң бригадазы 525 центнер сагеннин пресеткеп. Серенн оттуг чайлагларда малчыннар аңнар сагеннин кезип, оларны дүргектээп, маштарга кургады азып турар.

К. Шенненин удуртканы хойнуулар шуптуг 28 кижи хол кадыгырлыг, келер, бөлер машиналарлыг аяктан Чыргакының балдырганнызга Кызылдыг-Аласкта, Чыланныг-Даргүдге ажылды түүктеди бергеи. Олар 3000 дүргектерни белеткээн. Олардан Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Кара-Сал Ак-оол, Донтак Сады Виктор Хомушку олар кадыгыр-биле хүнде сагеп кезер нормазын 125-тен 150 хуу чедир күүседип турарлар.

Аныяк Чыргакының Элдиг болгаш Демитут Кара-Суглардa М. Анай-оолдуң удурткаңы звено (12 кижи) 100 тонна сагеннин август эгелиирге чедир белеткээри-биле ажылдап, баштайгы хүннерде 7 тонналы болуп, сараатталп.

Коммунист Ховалыг Сеңилбаа удурткаан Дон-Терек сүт-бараан фермазының шилчилеря сүт савалдазын ковүетпишээн. Дагыр-Шеминиң Соругда хол кадыгыры-биле кезип, 800 ажыг долгактарны белеткээн.

— Сөөлгү хүннерде чазычайык боон турарындан аяс хүннер маңаавайн сагеннерни долгактаарын чорудуп тур бас. Ферма 60 тонна сагеп, 20 тонна будук-бүрү белеткээр, баштайгы хүннерде 7 тонна будук-бүрүнү белеткеднивс — деп. Сеңилбаа Аңбакаевна чугаалады.

Коммунист Хомушку Куинскаал удурткаан Шык-Бажы сүт-бараан фермазының полектиан шуптуг 18 кижи 30 тонна будук-бүрү белеткээр планын кыска хуусаада күүседир дээш шудургу ажылдап турар. Олар 10 тонна будук-бүрүнү белеткеп, кыптаанда чедирип алган. Олардан хол кадыгырлыг беш кижи сагеп кезип, 400 ажыг долгакты белеткээн.

Хорум-Дагда Ховалыг Оюу удурткаан звено 100 тонна сагеп белеткээр. 13 кижи Хемчик арыының машина кестиимес черлериниң хол кадыгыры-биле кескеп. 75 гектарын тургускан. Куулар Кодзай-оолдуң звенозу база эрестиг ажылдап, 80 гектарын тургузуп, четтигиишкиннер.

Чыраа-Бажы суурда пенсионерлер мал чемни белеткээрингe идепкейлиг киржип турар. Куулар Одаа-Дамбаның звенозунуң кежигүннери база бедик будурукчулуг ажылдаан эгелээн.

«Искра» колхозта мал чемниң белеткели дүргедеп эгелээн. Монгуш Удуыес-оолдуң болгаш Ооржак Үгүй-оолдуң механизастаан бригадалары шайлы-даа 500-600 тонна сагеп кезип, иштининг 43 тоннаны кезип, сараатталп. Виктор Ооржак баштаан звено 18 тонна будуң-бүрүнү белеткээн.

Ынчангаш бо хүннерде районда 200 тонна ажыг будук-бүрү белеткеттингеп. Ооң иштинде «Октябрь 30 чылы» колхоз 75, «Искра» колхоз—65, Ленин аттыг колхоз—42, «Сүт-Хөл» совхоз—20, СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг совхоз — 35 тонна будуң-бүрүнү белеткээн.

М. СЕВЕН.

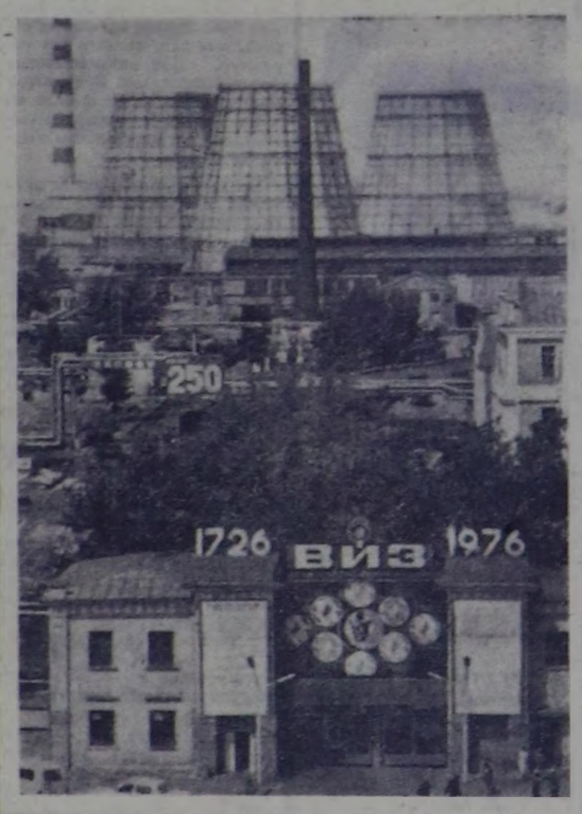

ИЙИ ЧУС БЕЖЕН ЧЫЛ

СВЕРДЛОВСК. Верх-Исетскиниң металлургия заводу чыл эгезинден бээр муң-муң тонна трансформатор маңын болгаш барааннын прокатты будуруп үнүүргеп. Металлургтар хүнүнге ыларның күш-ажылчы болаз ол. Уралдың эң хөөчүк будурүлгелериниң бирээзи — Верх-Исетскиниң металлургия заводу баштайгы продукция берип эгелээнден бээр 250 чыл болур оюн демдеглеп эртгиреринге белеткеннип турар. Электри-биле ажылдаар машиналарга ажыглаан ооң будурүлгеп маңын бөгүн чурттуң 400 ажыг будуулгелери ажыглап турар.

ЧУРУНТА: Верх-Исетскиниң металлургия заводу.

А. ГРАХОВТУҢ фотозу.

УЛАМ ЭКИ АЖЫЛДААР

Чөөн-Хемчик районнуң Элдиг-Хемде кадыкшылга школазы Чыргакының бойдус чурумалдыг болгаш чараш тайга эдээ черинде тургустунган.

Хүн чаа-ла даглар артындан бакылан олурда көөрге, Элдиг-Хем суур шыпшың-на чүве. Пекарняның эжин ажык, ооң дүндүүнден ыш үнүп турар. Ында даанган ажылынга кызымакай, бодунга негелделиг Чылбак-кыс Монгуш угбай үр үениң иштинде ажылдап, чонну ишти эрлыг, чаагай амданныг хлеб аймаа-биле хандырып турар.

Чай кээрге ооң ажылының дешпиктин дем баар. Чыргакының, Хорум-Дагның, Чыраа-Бажының, Шекпээрнин чайлагларын малчыннары база немежип кээр. Олар хлебти база-ла ол пекарняның садыгже киирген продукциязындан ап турар.

Чылбак-кыс Монгуш бодуң ажыл-дан келген үезиниң иштинде хөй удаа мактал бижиктер-биле шаңналдып, чонуң өөрүп четтириишкинин дыңнап келген. Ак сеткилдиг бо бөдүүн ажылчын партияның XXV съездиниң документилерин таныышкаш, моон соңгаар мурнукузундан-даа эки ажылдаар деп сорулганы бодуңун мурнунда салып алган күжениишкиниг ажылдап турар.

Ч. МОНГУШ.

КАЯА-ДАА МУРНУКУ ОДУРУГДА

СЭКП-ниң XXV съездиниге СЭКП ТК-ның отчёт илеткединге партия Төп Комитединиң Чиигине секретары Л. И. Брежнев коммунистерниң авангардчы ролиниң дугайында, ылангыя оларнын харыысалгалын бүгү талалыг бедидерининг дугаймда делгереңгейи-биле онзалап айтыкан. Коммунист бурузу — массаларның политиктиг организаторчузу, партияның политиказының болгаш шиитирлерин чедиишкиниг күүседирин дээш идепкейлиг демисеглиг болуур.

Республикада эң аныяк совхозтарның бирээзи — «О-Шыма» партия организациязы өске бүгү черлерде ышкаш даалыргаан ажыл-херекке коммунистерниң авангардчы ролюн, харыысалгалын бедидеринче, олар партияның болгаш күрүнеңнің сагылга-чурумун шыңгыы сагаан турарыңче кол кичээнгейни угландырган.

Партия хуралдарыга коммунистерниң онаашкан ажылын болгаш партийжи даалгаларны кончаар күүседип турарының дугаймда шыңгыы аналитеп, чугаалажып турар. Ол чорук ажыл-херек дээш кижи бүрүзүнүң харыысалгазын бедидип турар. Ол шыкаш салбырлар, бригадалар звенолар-биле коммунист майгынналарның хуралдарын ай санында доктаамал эртирип, аңаа малчын бүрүзүнүң ажыл-ижин үүнеп көрүп бүгү талалыг сайгарып турар. Совхозтуң бүгү специалистериниң хуралынга харыысалга дугаймда айтырыгны база чугаалажкан.

Ажыл-агый оңгу беш чылдың баштайгы чартыында күрүнеге дүк, эт садар планнарын чүс ажыг дуу күүсеткен болгаш малдың өлүп-хөрээр, оңу чидирер чорук эрткен чылдаазындан элээн кызырылган. Ол шыкаш совхозта хой-ниитининг үлегерлиг көрүм-чурумун дээш демиселди шыңгыыратқан сөөлүнде, ажыл-шагы үзер, хой-ниитининг болгаш күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр чоруктар бээжээн.

Бо бүгү ажыл-херектерге коммунистер авангардчы ролюн ойлгаш үлегер-чижек коргүүн турар. Ылангыя коммунистер Санчат Намчат, Седен Намый-оол, Василий Аракчаа олар төрүүр чүс хой-га онаалтыр 100 ажыг хураганнарны алганнар. Ажыл-ишке кызымак, хой-ниитя ажылына идепкейлиг, коммунистиг сөз-биле чурттап, ажылдан чорүүр коммунистер бисте аваан эвес. Ындыгларга почтачы Маадыр Сүрүн-оол, пенсионер Дожул Намдыл, аныяк коммунист Василий Донмит болгаш өскелер-даа хамаарлыр. Социалистиг чарыштың кезээде мурнукузундан одуруунга чөрүп, идепкейлиг болгаш чогаалыкчы чорүүн доктаамал илередип, күш-ажылчы коллективте байдал дээш бодуңун харыысалгазын медереп билирп — партия кежигүнүүн хүлээлгезин болгай.

Ынчалза-даа совхозтуң партия организациязында чамдык ийи-чаңгыс коммунистер партия уставыңын негелделерин багай күүседир, партияның болгаш күрүнеңнің сагылга-чурумун үрээр, арага-дарыже хандырып, ажыл-шагы үзер чорукгарны кылып турар. Чижээ, коммунист Данзын Далай база ылангыя, хой-ниитининг, күш-ажылдың сагылга-чурум үрээн база-ла партия талазы-биле хемчег алдырткан.

Коммунист бүрүзү ажылдап турар участок бүрүзүнге бедик харыысалгалыг болуп, киити коллективти башкарып, ажылчы чонну коммунистиг ёзуга кижизидеринге төлептиг үлүүн киирер апаар. «О-Шыма» совхозтуң бүгү ажыл-ишчилериниң күжүн партияның XXV съездиниң салгап сорулгаларын амыдырала бөттандырарынче мобилизастап, коммунистерниң авангардчы ролин бедидип, улам күжениишкиниг ажылдаар дээш партия организациязы ам-даа шуптуг хемчегерни алыр апаар.

Д. САЛЧАК.

«О-Шыма» совхозта партия организациязының секретары.

Үйи делегей: үйи ангы амыдырал

Чоннуң кежии—социализмде

Амыдыралдың хевири дээрге хөй таладыг айтырыг. Ниитиледе кижиниң амыдыран чурттаарындан эрелеш, оон материалдыг чоруунуң деңнели, утаан-бодал болгаш социал хөгжүлдезиниң база ниитиледе оон эгелеп турар турушкунун айтырыгларының аңаа бүрүнү-биле хамааржы бээр. Ынчангаш кайы-бир ниитиледе амыдыралдың хевири шинге тургустунган ниитилел, чүнүң-даа мурнунда бүдүрүлге харылзааларындан тодаргаттынар.

ССРЭ-де болгаш социалистиг кады ажылдажылганың өске-даа чурттарында амыдыралдың социалистиг хевириниң тургустунганы база хөгжүп орары делегейниң үйи ниитилел системазының аразында демиседдиң деңгүүрүнү тодарадырының ког фактору болур. Кижи төрелгетейниң бүгү таладыг, дең-дески хөгжүлдезинге таарымчадыг байдалдарны чүтле социализм тургузуп, ёзулуг хостуг эргелеп, демократтыны берип турарын капиталистиг чурттарның ажылчы чоннары социализм чурттарының чоннуңун ажыл-амыдыралындан көрүп турар.

Ам маңаа социализм болгаш капитализм чурттарының талалакчыларының аразында амыдырал хевиринин чогум кандыг айтырыгларының тадазы-биле идеологтуг деңнел чорүп турорын тодарадып көрээлинер.

Маңаа чүнүң-даа мурнунда амыдырал-чурттагланның материалдыг деңнелиниң айтырыы хамааржыр. Социализм-биле экономиктиг чарышка капитализм үр үениң дургузунда бүдүрүлге хөгжүлдезиниң артык байдалдынга дамнып турган. Ол ындыг болур-даа ужурлуг турган. Чүге дээрге каш-каш чүс чылдарның дургузунда догуннаң көдеп капитализм ниитилел бүдүрүлгезин улуг хемчээлдин-биле тургузуп алган болгай. Ынчангаш хереглел бараанналары база-ла хөй-биле бүдүрүтүнүп, шынары эки боол турган. Ындыг болзажок социалистиг чурттарның экономиказының шаңкын хөгжүлдези база социалистиг ниитилелдиң кризистерге таварышпас чорук продукция бүдүрүшкининиң тодаргаттынган. Ол ындыг болур-даа ужурлуг турган. Чүге дээрге каш-каш чүс чылдарның дургузунда догуннаң көдеп капитализм ниитилел бүдүрүлгезин улуг хемчээлдин-биле тургузуп алган болгай. Ынчангаш хереглел бараанналары база-ла хөй-биле бүдүрүтүнүп, шынары эки боол турган. Ындыг болзажок социалистиг чурттарның экономиказының шаңкын хөгжүлдези база социалистиг ниитилелдиң кризистерге таварышпас чорук продукция бүдүрүшкининиң тодаргаттынган.

Буржуаз идеологтар ийи делегейге амыдыралдың деңнелиниң дутайында маргылдаага хереглел чүүлдерниң чоннуң кижи бүрүзүнге кайы хире онаажырын ког чижек ындыр алырынга кончуг ынактар. Ынчалзажок чамдыктары бай хөрентитен. өскелери шуут ядыы чурттарга ындыг деңнелгени барымдаалаары берге. Бодап-даа көрүүдерден, АКШ-тың бүтү чурттакчыларының чүтле 5 хуузу болур бай капиталистер чурттуң бүтү нациоңал орулгалының 4% хуузун боттарының холунда тудуп турар. А оң орулганың арткан кезии 25 миллион ада чурттакчыга онаажып турар. Ынчангаш ниити орулганы кижи санынга үдеп онаарга ол чүтле саазын кырында көргүзүг боон артып калыры билдингир. Ындыг онаашкын-хуваалдадан бөдүүн америкаанар артык идик-хеп-даа, артык чем аймаа-даа албас даарын билдингир. Ынчангаш 1960 чылда бо чурттуң сенаторү Э. Холмингстиң бисте 15 миллион кижи аш-чүтке таварыжып турар. оларга удавас 10 миллион кижи немежир деп чугаалааны товарылга эвес. Амгы үеде бо чурттә 8 миллион кижи шуут ажыл чок, оларның ийи миллион ажыы кандыг-даа дузаламчы албайн турар.

Буржуаз идеологтар болгаш экономистер ийи системаның аразында амыдыралдың деңнелиин тодарадырда база-да материалдыг көжиктерниң кижи санынга онаашгыр кайы хире онаажырын барымдаа ыылдыр аң турар. Ону кылырда кижилерниң калыпсыл намгаладыын, эртембилиг чедип алырының дутайында айтырыгларны нара өжегээр ыыттавайн турарлар.

Материалдыг көжиктерге чүтле идик-хеп, эт-керексел, ажып-чем хамаарышпас-да болгай. Кижилерниң ажылдап турар черинин, байдалы, харын-даа кады ажылдап турар эш-өөрү-биле эп-найырлыы, кадыынын, билиг-мергежилиниң байдалы дээш оон-даа өске үүлдер хамааржыр. Бо талазы-биле капиталистиг делегейде байдал канчыгыл?

Капиталистиг чурттарда ажылчын кижиниң кадыынын, оон кедир үениин дутайында кандыг-даа сагыш салдыынайн турар. Кол-ла соруда — артык-конча чедип алыры болдур. Ынчангаш ажылчын кижиниң эң-не хөй үүлдү бүдүрүп ыыдырынга бүгү-де таарымчалыг байдалдарны тургускан. Ажылчын кижи дургеи ажылдаар, нарын автоматтарның бир кезээ ыылдыр албадаттыра бергеи. Бир эвес ол харыылаң турар ажылын ыыпп күн четпейн баар болза, оон орнуна ажыл чок кижилерден бир кижини шилип тургаш киирип алыр. Ынчангаш ажылчыннар бүгү күжүн, энергиязын, билиин кандыг-даа харам чокка, кандыг-даа ыыш чокка бүдүрүлгеге бараалгадып турар. Оон түнелиинде оларның организмн, эт-мага боду чоорту-да туруп, суларап, баксыран кежир. А кадыын экижидин дыштакын, эмнедин алыр дээрге материалдыг көжиктиң бо үүлдериниң өртемүүлеп капиталистиг чурттарда кайчаар-даа ажык удуг бээн турар. Бир эвес дыштакын, эмнедин чоруитар болза ог-бүленинин амыдыралы бергедей болур.

Бо бүтүнүң түнелиинде капиталистиг чурттарда ор кижилер чүгле 50—55 харлыыга чедир чүтөөр ажылдан чоруур шинжектиг апарган. Оон улгады бергеннерин найы-даа бүдүрүлгенин эдерп ажылга хүлээп албас. Ынчангаш Барыын Германиниинын ажылчыннарынын «спокойнее үүгүже чедир ажылдаатар кижилер ховар апарган, оон бетинде-де олуп наар азы түрелгә амыдыралдыгларының одуруушче шилчип турар апарган бис» деп чугаалап турары таварыла эвес.

Капиталистиг чурттарда бажың хөлезиниинин, эм ортөөнин чыл болгаш тудум аартап турарын парлалгадап үргүлүү ломчуп турар бис.

Капиталистиг болгаш социалистиг делегейде амыдыралдың хевирлериниг хамаарышкан мал чижекти сайгардыыс. Маңаа социалистиг чурттарның ажылчы чоннарының амыдыралының, бүгү талазыг хөгжүлдезиниң дутайында хөй чижек киирбединис. Чүге дээрге социалистиг ниитилелди тургускан болгаш оны хөгжүдүп турар улус оон бүдүүн кижилерге найы хире кежикти хайырлаан турарын эки билир.

Партиниың XXV съезжиниң трибуназындан СЭКП ТК-ның Чиңгиин секретары Л. И. Брежнев: «Коллективиниң болгаш эш-күүрүү чоруктуң ёзулуг атмосферазы, бир эш-сеткилдиг чорук, чурттуң бүгү нациоңалдарының болгаш улустарының хүн бүрү быжыглап турар нейирази, бисти күш-шыдаалдыг болгаш турушкуг болдуруп турар ажы-чаң талазы-биле кадык чорук — бо дээрге бистиң амыдыралывыстың хевириниң онзагай талалары-дыр» деп чугаалаан.

Саян-Шушенск ГЭС-тиң тудуунда С. Коленковтуң удуртканы бызаңчы-бетоншиктер бригадазы—Бүгүэвилелдиң шалынчы тудугларында ажылдап турар комсомолчу-аныяктар бригаларының аразында онгу беш чылды 4 чылда күүседирп дээш шинчээжиниинин эгелеткеннзи. Олар ГЭС-тиң плотиназынга 427 кубометр бетон салыр онаалдаалын 4 чыл дургузунда кылын доозарын күзээгеп.

ЧУРУКТА: бригаданың кежигүннери (солагай талалап) Иван Енияатов, Вера Заруба, Владимир Громов.

ЛИТВА ССР. Алтыустуң соодукчуңар заводунуң коллективи «Снайге-10» деп чаа соодукчуларның шуулитурулга будүрүлгезин шинчээдип алган. Соодукчуның иштики ергелдерин эптеп ыылдыр тааргыштырган, ооок камгалалы эжиктиттинген, даптыны хевирп чараш.

ЧУРУКТА: инженер-конструктор Ирина Дробитько «Снайге-10» деп чаа соодукчуның чанында.

Т. ЖЕБРАУСКАСТЫҢ фотозу.

БАРААННЫ-ЧОНГА

ДЕҢНЕП КӨРЭЭЛИ

Совет улустуң амыдыралының деңнелии дыка бедидеринг сеолгу беш чылдарның ког сорулгазы ыылдыр Коммунистиг партия тодарадып келген. 1975 чылда Москва хоорайының Бауман сөңгүлда оруругунуң сөңгүкчуларының мурнуңга чугаазынга эш Л. И. Брежнев мынча деп демдеглээн: «Ам, кажан сайзырааңгай, четчип быжыган социалистиг ниитилел тургустунганда, бистиң курлавыралрывыс хемчээл чок көвей апарганында, кезээде-ле ояче чүтүүп чорааныывыс сорулгавыс болур совет кижилерниң чаагай чоруун өстүрерин партияның практиктиг политиказының төвүнге тургузар арга тургустунган».

Партияның планының чөгүүр үезинде болгаш долуузубиле күүсеттинип турарын совет амыдырал бадыткап турар. Чүгле тоску беш чылда чоннуң амыдыралының деңнелии бедидер талазы-биле чаа-чаа хемчегларни боттандырарынче совет нуруне, оон мурнундагы эртнен беш чылга деңнээрге, оон 1,5 катап хөй аиша-хөреңгини үндүрген.

Бо чорук ажылчыннарның, башкыларның болгаш эмчилерниң, демир-ерук транспортунуң ажылдакчыларының, нодоо механизаторларның, студентилерниң, пенсионерлерниң, офицерлериниң болгаш чоннуң өске-даа болуктериниң амыдыралының байдалын эжимдерииге боттуг салдарны чедирген. Калыг-дошкун агаар-бейдустуг Сибирьниң, Ыраккы Чөөн үүктүң болгаш Запояярьениң чурттакчыларының ажыл төлевирииге деңгээткан хуулуг немелдени алганнар. Тоску беш чылдың дургузунда 75 миллион ажылчыннарның болгаш албан-хаанчыларның ажыл төлевири өскен. Пенсияларны, стипендияларны, пособиелерни болгаш хереглелдиң ниитилел фондузукган өске-даа дузаламчы-төлелгелерни өстүргенинин күселп-биле 40 миллион кижиниң орулгалары уягаткан. Эрткен беш чылда 56 миллион совет кижилер чаа квартираларны алганнар. Хуузунда дузалал ажыл-агыйындан орулгены санавасна, колхозчуларның айда ортумаа ажыл төлевири 1970 чылда 75 рубль турган болза, 1975 чылда 96 рубль чедир өскен. 1980 чылда ол 118—120 рубль чеде бээр.

АКШ-та, Англияда, Францияда эмчилерни катай алырга, ол хире эмчилер бистиң чуртувуста ажылдап турар.

Капитализтиг чурттарда медицина хандырылгазы дээш төлевир долчоп аар. Чижээлээрге, Нью-Йоркиа эмнелгеге чаңгыс катап чыдарга-ла, оон хелезиниин 120 доллар болуур. Эминээшкинии, эм ортээн саналр болза, оон-даа хөй. Ынчангаш америкаанар эмнелгеге шоолуг барбастар. Эмнелгеге бомааны дээш хелези 1600 доллар болуур. А бистиң чуртувуста оредиилге-даа, медицина хандырылгазы-даа шуут халас болгай.

Амгы үеде бистиң чуртувуста 800 ажыг дээди оредиилге чери ажылдап турар, ында 5 миллион хире студентилер оөренип турар. Тоску беш чылдың дургузунда Совет Эвилелиниде ортумаа болгаш дээди школалар 9 миллион ажыг кижини эвоеткен. Бистиң чуртувуста бижик билбес чорук шагда-ла узуткаттынган, бүгү-ниитин ортумаа оредиилге боттанып турар.

Капитал чурттарында байдал шуут сыр эсте. Оларда оредиилге ажыы талазы-биле социал характерлиг. Оредиилге дээш төлевир бедии болганда, чүгле байларның ажы-төлүү дээди эртенин чедип ап болур. АКШ-та куруне коллединиге чылда оредиилге дээш ортумаа хелези 1492 доллар, а университетке оредиилге—5400 доллар болуур. АКШ-та 7-деп 17 хар чедир назыныг 2 миллион уруглар школада оөренгейн турар. Ол дээрге ядыы чоннуң уруглары-дыр.

Чурттала байдалын көрээли. Бистиң чуртувуска тоску беш чылдың дургузунда 544 миллион дөрбелчин метр чурттала шөлүү ажыглалга киргеи. Чүгле 1975 чылда 11 миллион кижи чурттала байдалын эжиктиген. Совет кижилерге чурттала башкыннарын халас бээр. Орта чурттаанын дээш хелезинии буржуаз нуруиелерге бодаарга, оон 10—12 катап чиик. Бир эвес ССРЭ-де бүгү талазы-биле чаагайматтынган үш өрээлдиг квартира айда 20 рубль хелезиниг болза, АКШ-та шаи ындыг ёнмың дээш айда 230—250 доллары төлээр.

Капитаи чурттарында амыдыралының шаи ындыг аар-берге байдалын буржуаз пропаганда бүгү-де аргалар-биле чажырарын оралдашып турар.

Амыдыралдың совет өөур-хевири социализм болгаш коммунизм тургузар дээш демиседдиң оруунче кирип турар бүгүлө улустарга үлегер-чижек болуп турар.

Англияда өртемтер үлгадып, ажыл чонталыр чорук улам ковүдеп, ажылчы чоннарның амыдыралының деңнели кудулап турар.

(Солуудан).
Ораштырда берген—
«Морнинг стар» солуудан чурук.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

КВАРТИРАНЫ ХОСТАҢАР!

«Квартираларны күш-биле үреттирбезин күзээгиилерге, бөгүн дүүш соолуунде бажыңныларга олурарынарны дилеглиивис» Франциз Мо хоорайның чурттакчызы Пьер Колние чоокта чаа суд күүсеткчилеринден эндыг дыннадыышкын алган. Ол-ла бажыңның элээн каш чурттакчылары база ындыг ниилыг дыннадыышкыннар алгылаан. «Юманите» солуун бо дугайын дыннаттыышаан, квартира хелезиин садатканы дээш бажыңдан чурттакчыларны күш-биле ажыгүрүп үндүрери Франциида чамчыл апаргаи болуушкун-дур дээргин айтыбак. 44 муң чурттакчылыг чүгле Мо хоорайда 150 кижи ындыг байдалга таварышкан. Эртнен чылын Парижже квартирадан 4,5 миллион ог-бүле ажыгүрүп үндүрткеи.

Квартира дээш хелези дыка аар, оон ужургыдан бөдүүн франциздер оны үезинде төлеп шыдаавайн, оон үндүр сывыртып турар. Чылыдыларга, суг-биле хандырылга, газ, электри дээш квартира хелезиин аң санында уягадып турар. Газ, электри хелезиниин бирии кага төлевейн базырга-ла, бажың эзлери газ, электриин дораан-на ажыгүрүп хаптерлер. Парижже хүннүң-не 500 квартираның чырыын ажыгүрүп турар.

Франциянын Коммунистиг партизы хөй ниитиниң деткимчээ-биле ядыы чоннуң эргелерин камгалаар дээш шинчилерлиг демиседдиг чорудуп турар.

А. МЕЩЕРЯКОВ.
(СЭТА).

КОЛХОЗЧУЛАР НОМЧУП ТУРАР

Чоокта чаа бистиң Эдуард Вильде аттыг колхозувуска ном дээш маргылдаа үнген. Ол маргылдааны колхоз баштаар черинин хурадынга сайгарып, чугаалажыр ужурга таварышкаи. Херектиг ужуру болза бистиң боттарывыстың деңнеспээринсте ном садыы чок, ном-дептер садып алыр дээш ножавыста Вяйки суурже чорун турганыңда чүве-дир. Сувдулуг номчукчулар чогуур үезинде шаар чедип шыдаавайн, садып алыр дээн номучдан куруг калгаш, шыжыгып чаңып кээр. Республикада номнарның тиражы хөй—ном бүрүзүнүң ортумаа тиражы 25—30 муң экземпляр. А номга шинатарның (колдуунда кижи бүрүнү хуу библиотекалыг) хөйүдеи, ном чедишпейн турар.

Ынчангаш колхоз баштаар черинин тос кежигүннери чыгаып келгеш, ол байдалдан ушгуларын шинтирлээн. Колхоз конторазының бир улуг оруезинге ном садыы ажыдарынга хостап бээр дээш шинтирлээннер. Ону бистиң библиотекарывыс Эмма Тамм шалың чоокка эргелеичилээрнин хүлээгеп.

Понедельник санында, артелиниң таптыг-да тос шакта, од садыгжыгажын ажылдар. А садып алыкчылар сес шактан-на мурнуң быдаажып эзлечгин эзлептер.

Номчулгага хандыкпыл бистиң колхозувуста ажок өскен. Хуу библиотекалар база улуг-ла дуза бербейн турар. Колхоз библиотеказында 900 кижи номчукчу кылдыр бижиткен.

Он ажыг чыл бурунгаар бистиң колхоз көдээниң амыдыралын көргүскен дээре чогаалдар дээш акша шаңналыы тургускан. Ону Эстониинын сураглыг догаалчылары Рудольф Сирге, Этон Раннет, Вера Саар, Мате Траат оларга тывыскылаан.

Чогаалчылар-биле ужуражыыпкынынар, литература кежээлери бистиң суурга удаа-дараа болуп турар. Чон орта хелчок хөй чыглыр. Бис колхозчуларны культураже идепкейлиг сундуктурарын кыамдын турар бис. Суббота, воскресенье санында колхозчулар ийи автобуска олурупкаш, Талиннинң Тартунуң азы район төвү Ракверениң театрларыче углаптар. Орук хелезинин колхоз боду төлөөр. Москвага, Ленинградче болгаш чурттуң эске-даа хоорайларывче экскурсияларны организастап турар бис.

Онзагай чүве чүл дээрге, колхозчулар кайнаар-даа чоораан, чаа комнарны ынап садып алгаш кээрлер.

Эрих ЭРИЛЬТ.

Эстон ССР-ниң Эдуард Вильте аттыг колхозунуң даргазы. Эстон ССР, Реквере район.

ИДЕГЕВЕС БИС...

«Мээң келир үем баш мунгаш. Салым-хуум кандыг болуруи-даа билбес мен». Данияның суратчыт «Бурмайстер ог Вайн» деп фирмазындан ажыл чок дээш үндүрткеи 500 ажылчынарның бирээзин Кай-Енсеи ынча деп чугаалаан. Кай Енсеи ол фирманың заводтарының бирээзинге оредиилгеин аныяндан эрткеш, амыдыралывын дургузунда судно мотору кылып келген.

«Бурмайстер ог Вайн» фирма экономиктиг кризистиң үезинде белиң миллион-миллион орулганы ап келген. Ижель тудар заводтуң эзлери эрткен чылын 25 миллион крон акшаны боттарынга шингээдип алган. Байдал мындыг турда-ла, ажыл чоктаыр чорук өзүп турар. «Он-он чылдарда ажылдап, боттарының күш-ажылы-биле будүрүлгеин сайгырангайжыдып, заводту делегейниң хөй-хөй чурттарынга сурагжыткан кижилер ажыл чоктаып турарь—деп, заводтуң будүрүлге төвүлелиниң даргазы Джонни Лаутсен хомудап чугаалаар. Фирмага 30 чыл ажыг ажылдап келген, 57 харлыг Кай Енсениинң дугайын дания журналдарга чогум-на ол кижи чугаалаан. Боду ышкаш, бедик мергежилиг ажылчыннарны чүгле ажылдан уядургениинин чылдагаанын Кай Енсеи көнүгүс биилп чадазы. Оон бир чылдагаанны ыыдыыр. Күш-ажылдың чоочунарын ажылдан үндүрүпкеш, оларның орнуига эжин ажыл төлевирге ажылдаар чаа ажылчын күштү олар хүлээп алырлар. Ол дээрге, оларга ажыл-коичаа киирип алырының бир аргазы-дыр.

Эрткен чылдың төнчүзүнге чедир Данияда ажыл чок кижилериниң саны барык 120 муң четкеи. 1976 чылдың төнчүзүнде ол сан 200 муң чеде бээр дээрзин Данияның парлалгазы бижип турар.

Барыын Европаның өске-даа чурттарында ышкаш, Данияда чүгле улуг улус эвес, а хөй-хөй аныяк кижилер ажыл чок чорун турар. «Ланд ог Фольк» деп солуун эрткен чылын башкы институдун доосказы, чаа оглеген Микаэле Древсен биле Анне Хольтет оларның дугайын бижээн. Оларның-биле кады дооскан 70 кижиниң чүгле бежи ажыл тыпкан.

— Чедип алган билигдерим кымга-даа ажык чок болгулга, дыка-ла хомудаачыг-дыр. Чоокку үеде ажыл тып алырынга идетелиивис читкеп. Өөрүүстүүн чамдыкы башкай ажыл тыпкаи-да, оон сооида база-ла ажыл чок артканнар деп, Анне Хольтет чугаалаан турар.

В. АНДРИАНОВ.

«Хостуг делегейниң» арны

УЗУТКААРДИЗЕ...

«Француэтар доктаамал коргуп чоруурлар. Олар кежээ кудумчуже үеринден-даа, метроже киреринден-даа коргарлар. Олар кежээ эжик ажыдарындан-даа, банкыже чааскаан бадарындан-даа коргар. Машинага олурарындан-даа, ажылче бар-даа чораап коргар. Олар кана-даа чораап коргуп, сестеп-ле чоруурлар» —деп, «Фигаро» деп улуг буржуаз солуун бижээн.

«Бой-чепсектиг үнүшкинин акша тып алырының чиик ажыктыг аргазы апар чыдаго деп, национал полициялыын кол дирекциязы статистиктиг дыннадыынга медеглээн.

Кем-херек үүлгедиишкинниринге профилактиканы күүседирерин негеливаан, солуунар чаидык ажыктыг сумелерни» парлап турар. Чижээлээрге, херээженнерге чааскаан чорбаазын азы сумказын холга быжыг тудуп алгаш чоруурун сумелеп туурар.

Эрткен чылдың апрельден бо чылдың апрелье чедир чүгле Париж метрозунга пассажирлерже болгаш албан-хаалчыларже янзы-бүрү 1300 ажыг халдаашкыннар болган.

«Француэтарның аймак чок чоруун хандырар талавы-биле хемчегларнн чазап чугаалажып турар апгы үеде Француэтарның ажылчы чоннарының демократтыг организациялары полицияның ажылын хынаары дээш муниципалитеттерниң болгаш профиилелдеринин контролюн калбартырын негеп турар.

Кем-херек үүлгедиишкинни экономиктиг кризистеп хынылаанны-биле, ханыктың мурпунда аныяктарның мессезлыы-биле ажыл чоктаыр чоруу-биле холбашкан. Шинчангаш кем-херек үүлгедиишкинни үзүткаар дизе, ойу келген сомбал айтырыгларын шинтирээри, ниитилелдиң амыдыралынга чаартылгаларны боттандырары чугула.

Н. КУЗНЕЦОВ.

ООҢ ҮЛҮҮ ЧОЛДУГ ЧААГАЙ

Биченей бичиизинде оскеп, торээн сууру Ак-Туругга эштери уруглар-биле кады ховаганнар сүрүп, сугга эштип, «башкы» деп, «эмчи» деп ойнап оскеп. Ол школага оорими тораап хой-ниити ажылынга идепкейлиг киржип, школаның пионер, комсомол ажылын эки удуртуп, дружина чөвүделиниң отряд даргазынга база каш чыл улаштыр ажылдаан. Бижиг билип, үлегерлиг сагылга-чуруму, хой-ниити ажылынга идепкейлиг киржилгези дээш школа дирекциязы, школаның комсомол организациязы комсомолчу кыстың хөй удаа шаннал мактап-даа келген.

Биченей Чикчит школачы чылдарында оң ылаңгыя үстүкү классчыга ооренип турган, өзүп келген кым болуруп, кандыг ажыл кылырыл деп айтырыгны бодунуң мурнунга салып, эштеря-биле сүмележип, ол-бо мергежид дугайында боттары аразында маргыжып-даа чоруур апарган.

Сес класска оренип турган, Биченей бир катап чогаадыгга башкы болурупчуң дугайында күзелин илередип бижээн. Биченейниң ол чогаадыып орус дыл башкызы мактаан-даа. Ынчалза-даа Биченей эмчи болурупчуң дугайында үргүлчү боданып чоруур апарган болгаш ооң ол күзели оске бүгү бодалдарын чаа берген. 1961 чылда он классты доосказ, ол-ла чылып Чикчит Биченей болуп эштеря-биле кады эмчи институдунче киреринниң экзаменнин чедиишкинниг дужаагаш, Иркутскиниң эмчи институдунуң санитар-гигиена факультединче оорении кирген. Биченей эмчи болур күзелиниң башгайы балымы ынчаар эгелээн.

1967 чылдың чайында Иркутскиден Тываже 30 хире пассажирлиг самолёт Саян сыпнарының кырындан чавызап баткаш, Кызылдың аэропортунга хонупкан. Од пассажирлериниң аразында эмчиниң дээди артемил доосканын бадыткап чоруур хөрек демдектиг аныяк кыс база самолёттан дүжүп, торээн Тывазының найысылалы-биле мендилешкен.

Кадык камгалал министерствозу аныяк эмчини Тываның база бир ырак районнарының бирээзин аксы-дунма Моол-биле кызыгаарда туруп турар Эрзин районче ажылдаары-биле чоруткан.

Билбес районунга чеде бээрге таныыр, чүгаалажыр кижизда чок, аныяк кыска берге турган болбайн аап. Ынчалза-даа ол баштайгы бергелерге торулбаап, ажылче улам ханылап кирип, чон-биле таныжып, коллективтиң деткимчезин ап, суурнуң хой-ниити ажылынга база киржип, бодунуң инициативазын көргүзүп эгелээн.

Удаваанда аныяк эмчини районнуң санэпидстанциязының кол эмчизи кылдыр томуйлаап. Ооң эгелээш, ажыл улам ковудээн. Чонның аяда негездези-даа, харысалга-даа уягаткан. Ол кодээ Советтиң сессияларынга киржип, суурда чамдык четпестерниң барын, арыг-шеверин чедир сагывайн турарын чидип-биле шүгүмчүлекчи ёзу-биле илередип, ындыг четпестерни узуткаар талазы-биле эвээш эвес хемчегларни-даа ап чорудуп келген. Санитар-гигиена факультединдооскан болгаш, ооң ажылының кол утпаныышкыны — суурлар топтеринче, колхоз-совхозтарже, хой-ниитиниң чемпенилге чергеринче, школалар, ясли-садиктерже, харын-даа хову-турлагларже, малчыннар коданнарынче үүүшкүнүер организастап, ында санитар-гигиенаның бүгү дүрүмнерин сагып турарынче кичээнгейни салып, хынаддалар кылыр, бар четпестерни чок кылырын чедип алыр соруглалыг. Ол дээрге янзы-бүрү аарыгларга баш удур демиселди чорудар талазы-биле эвээш эвес ажылдарны кылган.

Барыын-Хемчиктиң санэпидстанциязы республиканың санэпидстанцияларының аразында чарган социалистиг чарышка киришкеш, 1974 чылдың түнелги-биле II чер, 1975 чылдың түнелги-биле 1 чер алган. Ында кол эмчи Биченей Монгушевна Чикчиттиң үлүг-хуузу эвээш эвес деп дөрт чүгаалап болуур бис.

Ынчалза-даа Биченей Монгушевна ажылында ай-даа бар четпестерни илередип, түнелдерни үнүрүп, оны чайладырының оруктарын дилеп чоруур, чамдык кылып алган ажылдарынга сеткил ооржургап озурбас кижи.

Ол боду:—Ажыл бистиң дүүредип турар, бистиң районда уруглар аарыы, ижин-шөйүндү, туберкулёз, брученллёз аарыглары болгаш оске-даа аарыглар эвээжевейн турар, ооң аңгыда өзүп өрар хоорайның арыг-шеверин дээш база ялзы-бүрү хемчегларни амдан эгелеп чорудары негеттинип турар—деп чүгаалап олурду.

Ажылыңарга чедиишкинни күзедивис, Биченей Монгушевна!

Б. СЕДЕН-ХУУРАК.

СПОРТ

ОЛИМПИАДАНЫҢ АЖЫТТЫНГАНЫ

МОНРЕАЛЬ. (СЭТА-ның тускай корр. Б. Буховцев, Г. Хачкова, Ю. Хромов). Июль он чедиде «76-ның Олимпиадазының» парлаага төвүге онон-чурттардан келген солунарның бирги арыынарында «Монреаль: Олимпиада ажыттыпар»—деп, үш сестер-биле доллунган турган...

...Олимпиада Москванны-биле 22 шак турда ажыттынган. Эртен дең бажындан эгелээш мун-мун кижилер—ол чер чурттуглар болгаш бүгү делегейдеи чыылган аалчылар-даа Олимпиаданың кол стадионунче шуужуп эгелээн...

Ажыдыпкын ёзулалы эгелээринин ырак мурнундада стадионун 72 мун олудуп шуптузун кижилер эзелекеп.

Монреальдыы-биле 15 шак турган. Тургустунган чаңчыл ёзулаар фанфарлар үнү делегацияларның байырлыг чыскаадының эгелээнин дыңнаткан. Оны олимпий ооннарның чурту Грецияның төлээлекчилери ажыткан.

Иогаля шолдуң кырынга олимпийжилер диже турупкапының соонда, Совет Эвилелиниң төлээлекчилериниң ээлчэ келген.

Совет команда—амгы олимпиадада эң хөй кижилиг командаларның бирээзи. Ооң составында — чурттуң эң дээре спортсменнериниң бээн эң шилиндектери кирген. Совет күүне, партия күшкультура болгаш спортчу шимчээшкинин хөгжүдер дугайында үлүг санаа салыышкынга чоргаарланнышкынны ийи дакпыр олимпийжи чемпион Валерий Борзов илереткен: «Күш-культура болгаш спорт кижиниң бүгү талазыбиле дөп-дески кылдыр туругстуларынга үлүг салдарын чедирер, кадыкшыыды болгаш чогаадыкчы идепкейни хөйхей чылдарда камгалаар дээрзин Леонид Ильич Брежнев бодунуң байырлыг чагаазында чөптүү-биле айыткан».

Стадионга ГДР-ниң спортсменнери үнүп келген. Олар эң ылангыя сөолгү чылдарда үлүг чедиишкиннерни чедип алган. Амгы үеде ГДР-ниң төлээлекчилерин Монреальда «шинарның командазы» деп адап турар.

Од мынакап Польшаның, Венгрияның, Болгарияның, Румыныяның, Чехословакияның, Кубаның командаларында сурагжаан кижилер база бар. МАР-ның могелери база-ла эки дириш турар.

Америк туристер боттарының чаңгыс чер-чурттуларын стадионга коступ кээрге, европейжилерниң кулаага шала анчыгашмазар — смгыт-биле уткуп алганнар. Олардың күштүг спортсменнер база эмгежогу бидиингир. ГФР-ниң, Францияның, Италияның, Швецияның, Японияның командалары база-ла чедиишкиняге улуг кордаа-биле океан ажыр ужуп келгеннер.

Олимпийжи стадионуңу кол-кол тудуглары маргыдаалардың киржикчилерин хүлээп алырынга белеп.

...Парад доозулган. Делегейниң олимпийжи комитединиң президентиниң дорт Киллапин олимпийжилерге байыр чедиргеп. Ооң соонда ёзу барымдаалап Канада күүшениң баштыны боол турар англи кадын-хааны II Елизавета микрофонга чедип келгеш XXI чайгы Олимпийжи ооннарны ажыттынган деп чарлаан. Дыка хөй мраажылардыг хор хөгжүмүүн үдегези-биле олимпийжи гимнин күүсеткен, а үзүп адагаштың шыпшык бижинче олимпийжи тук оожум үүнү бер чораан. Мюнхениң төлээлери 72-ниң олимпиадазының түгүп монреальчыларга дамчыткан.

Үгер-бооар даштаашкыны динмирел турда, стадион орунга олимпийжи оттуг тутканкижи маннап кирип келген. Кап-ла секунда арткен соонда XXI олимпиаданың оду удут паш иштинге чалбышталы берген. Ол 50 метр бедикто тургускан от 16 олимпийжи хүннериң дургузунда кывар. Олимпиада ынчаар ажыттынган!

делегей бо хүннерде

ГДР-ниң Марцанеде металя боябаазырадыр станоктар заводунуң продукциязының 70 хуузун Экономиктиг Дузалажылга Чөвүделиниң чурттарынче чорудуп турар. Ооң эң-не улуг хереглекчизи — Совет Эвилели боол турар.

ЧУРУКТА: эптекчи Йенс Мос ССРЭ-же чорудар автоматтың ажылын хынаап тур. АДН — СЭТА-ның фотозу.

Венада чугаалажыышкыннар

ВЕНА. (СЭТА). Топ Европага чепсектиг күштерни болгаш чепсегленнишкиннерни кайызынга-даа кызырарының дугайында чугаалажыышкыннарның киржикчилериниң эдлегелиг пленарлыг хуралы аңаа болган. ВҮР-нүң делегациязының баштыны З. Фодор аңаа чүве чугаалаан.

Чугаалажыышкыннар ның киржикчилериниң туруштарын чөөкшулаштырарынга арганы берип турар улуг күжениишкиннерни социалистиг чурттар кылган деп, ол онзалап демдеглээн. Бир эвес НАТО чурттары кайызынгаадаа хүлээп ап болур шинтпирлерни тыварынче улуг чүткүлүг үнүргеп болза, ам безин тодаргай дугуржуушкунну чедип ап болур ийик.

НАТО болгаш Варшава кераазиниң чурттарының чепсектиг күштериниң аразында тутула кол ылгал чок турар байдалда, барыын чүк чурттарының «ассиментриалыг» («деп эвес»), өскээр чугаалаарга, социалистиг чурттарга улуг кызырылланы кылыр дугайында негелдези үндезин-даа, барымдаа-даа чок деп, венгр делегацияның баштыны уламчылаан. Бо үеге чедир социалистиг чурттарның киирип келген саналдары чугаалажыышкыннарның бүгү киржикчи чурттарының айыыл чок чоруунун эрге-ажыктарынга дүүшкек деп санап турарын ол чугаалаап. Ону барымдаалаш, венгр делегация ол саналдар келир үеде чарар дугуржуулгатын үндезинин болуун дээш идигни моон сонгаар-даа бээр.

Перунуң чазаан чаартканы

ЛИМА. (СЭТА). Перуда чазакты чаарткан.

Чазак баштыны дивизия генералы Хорхе Фернандес Мальдонадо июнь 16-да республиканың президентизинге халажыр дугайында оргүүдел киирген, ону хүлээп алган. Министрлер чөвүделиниң даргазынга болгаш ооң-биле кады шериг министринге дивизия генералы Гильермо Арбулу Гальяниин томуйлаан. Чазакта чаңгыс хамааты кижи болур Хосе де ла Пуэнте Радбилл даштыкы херектер министри болган. Кодээ ажыл-агыйның чаа министрин база томуйлаан. Өске министрлер боттарының албан-дужаадында хевээр артканнар.

Ооң-биле холбаштыр парлаа үндүрген албан ёзузунуң дыңнадыында Перу революциязының амгы үеде туруп турар идеологтуг үндезиниериниге дүүштүр революстуг чорудуганы уламчылаарынга чепсектиг күштер чазааның шинтпирлиниң база катап медеглээн.

ЛЮКСЕМБУРГКА УЖУРАЖЫЫШКЫН

БРЮССЕЛЬ. (СЭТА). ГФР-нин, Бельгияның, Франциябыя болгаш Люксембургтуң коммунистиг партияларының төлээлекчилериниң ужуражмышкыны Люксембургка июль 15-те болган. Анаа ол чурттарда металлургия үлетпүрүнде байдалды чугаалажып көргеп. Металлургия үлетпүрүнде капиталдың картельдер бээп каттыжары болгаш концентрациязы чамдык чурттарның национал хамаарышпас чорунга айыылдыг болу берген болгаш олзрының экономиктиг хөгжүдезинге хора чедирип турар деп, ужуражмышкының киржикчилериниң «Драпо руж» солунда парлаан медеглелинде демдеглээн. Ол чорук ажылчын аңгыга база аар уржуктарлыг болур.

Ол айтырыг талазы-биле коммунистиг партияларның чал ужуражмышкының белеткээр сорулга-биле харылзаалларны уламчылазарының дугайын дөрт чурттарның компартияларының төлээлекчилери лугурушканнар.

ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР ДООЗУЛГАН

ВАШИНГТОН. (СЭТА-ның корреспондентизи). АКШ-тың президентизи Дж. Форд биле ында албанның аян-чоруун кылып чоруур ГФР-нин Федералдыг канцлери Г. Шмидтиң аразында чугаалажыышкыннар доозулган.

Чугаалажыышкыннар үезинде улуг кичээнгейни Барыын чүк биле Төөн чүктүң аразында харылзаалларның айтырыынче салган. Ак бажыңның төлээлекчизининң дыңнатканы-биле алырга, чугаалажыышкыннар үезинде стратегтиг шавар халдаашкын чепсээн кызыгаарлаарының дугайында чугаалажыышкыннарның болгаш Төп Европага чепсектиг күштерни, чепсекти кайызынга-даа кызырарының дугайында чугаалажыышкыннарның чорун турарын ийи тала чугаалажып көрген. Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүдел хуралдың түнелдери-биле холбашкан айтырыгларны АКШ-тың президентизи болгаш ГФР-нин канцлери база чугаалажып коргеннер, ол чөвүдел хуралдың шинтпирлерин күүседирин олар чугула ужур-дузалыг деп санааннар.

Чугаалажыышкыннар доозулган соонда парлага конференциязында чүве чугаалаан.

ГФР В. Брандтының чаазаның ангелээни Совет Эвилели-биле болгаш социалистиг өске-даа чуртгар-биле харылзааларда дүшкүүрлүг чорунту кошкадырынче уланган политиканы уламчылаар деп, ол онзалап демдеглээн. ГФР-нин чазаа бүгү-нинтининиң тайбынын быжыглаарынга бодунуң чүткүлдүүн бадыткаар деп, ол медеглээн.

Ол-да үеде ГФР-нин канцлери Соңгу Атлантика блогун улам ынай быжыглаарын болгаш Барыын Европага америк шеригларын хевээр арттырарын санаалаан. Ону «улам өзүп турар совет шериг күчүзү» деп чылдак-биле агартырын ол оралдашкап. Барыын Германия моон соңгаар-даа НАТО-га идепкейлиг рольду ойнаар деп, ол чугаалаан.

Бир эвес Италияның келир үеде чазаанга коммунистер кирер болза, ооң экономиказын детклири-биле Италияга онза хөлинн тыпсырынга киришпестер—АКШ, Барыын Германия, Франция болгаш Англия деп, Г. Шмидт база медеглээн. Дөрт чурттуң ол туружу Италияга кандыг-даа үеэли коргузеринин «политиктиг негелдези» болур деп, ГФР-нин канцлери онзалап демдеглээн.

Н. ПАХОМОВ.

СОВЕТ-КАНАДА КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА

ОТТАВА. (СЭТА). Келир он чылдарга ССРЭ болгаш Канада аразында экономиктиг кады ажылдажылга дугайында үр хуусаалыг чаа дугуржулгага ат салыышкыны аңаа болган. Дугуржулганы херек кырынга боттандырар талазы-биле ажылды таарыштыр чорудары-биле совет-канада холушкак комиссияны тургузарын талалар дугуруушкан. Ол комиссия ооң-биле кады ийи чурттуң аразында садыг-экономиктиг болгаш эртем-техниктиг харылзааларны база ажылдап кылыр. Оон-биле кады совет-канада садыг дугуржулгазын ам-даа беш чылга узаткан.

Дугуржулгага ССРЭ-нин даштыкы садыг министри Н. С. Патоличев болгаш Канаданың үлетпүр база садыг министри Д. Джеймисон ат салганнар.

Ийи чурттуң аразында экономиканы, садыгны, эртемни болгаш техниканы хаара туруп турар кады ажылдажылганың канада-совет харылзааларның төөгүзүнде туруп көрбөөн үр хуусаалыг болгаш бүгүнү хаара туткан дугуржулганы чарган деп, Д. Джеймисон онзалап чугаалаан.

Үр хуусаалыг маа дугуржулганы чарганы совет-канада экономиктиг кады ажылдажылганы хөгжүдеринге чугула базым болур. Ол базым ийи чурттуң аразында ниити политиктиг харылзаалларның экижиринге идиг болур деп, Н. С. Патоличев медеглээн.

ХЕРЕК КЫРЫНДА КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА

РИМ. (СЭТА-ның корреспондентизи). Шинти-европа чөвүдел хурал бистиң дививистиң амыдыралынга чаа төөгүлүг чаданы ажыткан, анаа маргылдаалыг айтырыгларны шинтпирлээрде күштүг ажыглаарының кыжанның долузубиле болдурбас ужуралуг. Күрүшелер аразының харылзаалларын бистиң үевисте кара чаңгыс бооп болур тайбың чугаалажыышкыннарының үндезининге чорудар ужурлуг деп, СЭТА-ның корреспондентизи-биле бесела үезинде Европага болгаш Чер Ортузу далайның чоогунга айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылганың итали шуулганының секретары, итали парламентининң депутады Карло Фраказзани медеглээн. Янзы-бүрү пинтилел тургузуглуг күрүшелерниң тайбын кожа-хелбээ турарының догуннаарының принциптерин Европага эң-не баштай херек кырынга боттандырган.

ЧУГУЛА СОРУЛГА

МАПУТУ. (СЭТА-ның корреспондентизи). Мозамбиктн хостаарының фронтузунун Төп Комитеди (ФРЕЛИМО) хамаарылыпас чоруктуң баштайгы чылында ооң амыдыралының бүгү-ле талаларынга мозамбик улустуң улуг чедиишкиннерин демдеглээн болгаш келир үеде ооң сорулгаларын тодаргайлаан докумептинин парлап үндүрген.

Социал-экономиктиг чаартылгаларга чедип алымшкынар элээп улуг. Черни ооң ёзулуг ээзи—улуска дедир эгидип берген, хой бүдүрүлге черлерин, эмнелгелерни, школаларны, чурттарга бижыңнарын национализастаап. Расизмге болгаш колониализмниң оске-даа артымышкынарынга удур шинтпирлиг демиселди чорукан.

Чоокку келир үеде сорулгаларны тодаратпышаап, ФРЕЛИМО-нуң Төп Комитеди чурттакчы чонну революстуг чаңгыс эптн бижыглаарынче, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринче, ажыл-агыйның коллективтиг хевирлерин хөгжүдеринче кыйгырган.

Ю. БЕСПАЛЬКО.

БАЙДАЛ ДҮШКҮҮРЛҮГ

ЛУСАКА. (СЭТА). МАР-ның африканчы чурттакчы чонунун улам өзүп турар хосталгалыг демиселиниден корткаш, африканчыларга хамаарыштыр чаа дерзин хемчегларни ап чоруудуп, Преторияның расисчи ёзу-чуруму күшке даянырын ораддажы берген.

Преториядан кээп турар медээлер ёзугаар алырга, МАРның юстиция, полиция болгаш кара-бажыңнар министри Крюгер болза Соуэто болгаш чурттуң оске-даа африканчы хоорай кыдыгларынга база чурттакчылыг суурларга элээп каш онза хемчегларни киирелиниң дугайын чөрлаан. Эргечагыргаларның шинтпири-биле анаа кандыг-даа митингилерни болгаш хуралдарны чорударын хораан, ол ышкаш школаларны база оске-даа ореднлге черлерин ажыдарын билдинмес хуусаага соңгаарлаткан. Ол ореднлге черлерин Соуэтога расисчи эрге-чагыргаларның африканчыларының чөптүү-биле ханыг басканының үезинде хаггаан, ынчаан анаа 176 кижи өлүрткен.

Ол чаа полицейжи хемчегларге хамаарыштыр Соуэтода болгаш элээп каш африканчы хоорайлар кыдыгларында байдал «частыр айыылдыг» апарган деп чылдагаан тывазын Крюгер оралдашкан. Африканчы хоорай кыдыгларынче болгаш суурларже полицияның чаа немелде отрядтарын чоруткулаан болгаш оларга африканчыларның бооп болур хөделиишкиннерин «кандыг-даа арга-биле база боттарының холунда бар бүгү чепсек-херекселди ажыглап турганы» базарын дужаагап деп, расисчи министр дыңнаткан. Кара-бажыңнарда суд болгаш истелге чокка чүгле улут кижилер эвес харын-даа Соуэтога болган болуушкунар үезинде түттурун хоруудаттырган назы четпээннер база бар деп, ол бадыткаан.

Телевидение

ИЮЛЬ 20-ДЕ
МОСКВАДАН

9.00—«Улуг оглу». Уран-чечен оңнуг телефильм. 8-ки сериязы.
10.05—«Орленок» телестудиялың концерт залы. Оңнуг.
10.50—«Мен... болган болзумза...» Оңнуг мультфильм.
11.00—Медээлер.
11.10—«Селемелиг оол» деп хөй сериялыг оңнуг телешиниинің баштайгы коргузуглгеэн. 2-ги сериязы.

КЫЗЫЛДАН

11.50—«Эстрадада бир-ле дугаарында». Фильм-концерт.

МОСКВАДАН

13.00—XXI чайгы Олимпий оонпарында. Оңнуг.
15.00—15.10—Чапсар.
15.10—«Кижи болгаш хоойлу».
15.40—А. Бахчиев биле Е. Сорокина Ф. Шуберттиң полонезтерин ойнаар. Оңнуг.
15.50—«Улуг оглу». Уран-чечен оңнуг телефильм. 2-ги сериязы.
17.00—«Ye». Информастыг программа.
17.30—«Делегейниң улустарының уран чогаадылгазы». Оңнуг.
18.00—XXI чайгы Олимпий оонпарында. Оңнуг.

КЫЗЫЛДАН

20.00—«Чозаачыларга» Дамчыдыкга.
20.30—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

20.40—«Кижи болгаш хоойлу».

КЫЗЫЛДАН

21.10—Телемедээлер.
21.25—Чарлаалдар.
21.30—«Чараш-каас түүлче базымм». Документалдыг фильм.

МОСКВАДАН

21.50—«Улуг оглу». Уран-чечен оңнуг телефильм. 2-ги сериязы.
23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа.

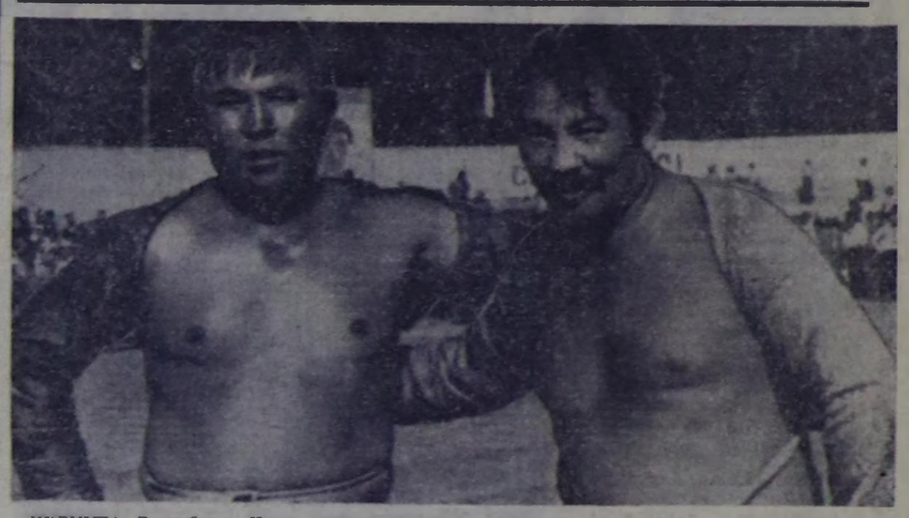

ЧУРУКТА: Республика Наадымының байырлалында болган тыва хүрешке 64 эң шыырак могелериниң хүрежинге мүүлеген Дамыл Ооржак (оң талазында) биле үжүүрешкеп Найдан-оол Доспан олар. В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

АГААР

Бөгүн республикага бүргеп, аязыр, чамдык черлерге бичеэр. Агаарның температуразы даглыг черлерге 19—24, оске артканнарынга—25—30 градус изиир.

Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Агаарның температуразы 20—28 градус изиир.

кинотеатрларда

ИЮЛЬ 20-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «База катап кулаа» 9.50, 11.40, 13.30, 15.20, 17.10, 19.00, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «От, суг болган чес хоолайлар» 9.10, 12.30, «Партизапнарның чер бажыңының чажыды» 11.00, 14.30, 15.50 «Харыы хемчег» 17.20, 19.10, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Кочубей» 14.40, 16.40, 18.40, 20.40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Чарыш автомобильдериниг коргуш чок ёлдар» 15.00, «Харыыны чүвле хат билир» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Чаанга оркестрлиг аллга» (2 сериялыг) 16.50, 19.30 шактарда.

Редактор В. С. ШАРАПИЙ.

1929 чылдан бээр СЭКП кежигүнү

Андрей Орүйгу
БАВУН-ООЛДУҢ

ҮР аразының соонда мөчээнии СЭКП Таңды райкому болгаш райкүүском, С. К. Токаттыг совхозтуң парткому, дирекциязы дыңнатпышаан, ооң коргуа-тореелдерине болгаш эш-оорүүге ханы кажыдалыг илергейлеп тур.

Кыска, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, балык № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторлуң 2-24-63, редакторлуң орлаачыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда кылдазының 2-31-75, коргузалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал кылдазының 2-37-43, культуре кылдазының 2-23-54, келээ ышкы-агый кылдазының 2-21-47, үзетүүр кылдазының 2-22-64, чагаа кылдазының 2-41-27, информация база совет тургузуг кылдастериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериниң 2-12-45, секретарлаттың 2-23-35, солун келбейн бергенде 2-32-75 телефонче болгаар.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Тираж 16331. ЧАГЫГ 1728.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүделиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, балык № 1). ТС—00642.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 172 (10157) | 1976 чылдың июль 21, среда | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 коп.

ИЙИ МЕДЭЭ

ИЖЕВСК. Чаа дүжүттү хүлээп алырынга белеп чоруктуң көрүлдезин июль 20-де Удмуртияга эрттирген. Чаа сезонга—үрезиниң шыгжаарынга болгаш болбаазырадыр кылырынга бүгү элеваторлар, тараа кургадыкчылары белеп. Чылыг режимин автоматтыг таарыштыр тургузарының системазы-биле чепсегледеттинген тараа кургадыкчыларының күүзүн улгаттырган. Механизастаттынган тараа складтарының ишкирил база улгаттырган. Тараа хүлээп алырының Балезинск, Глазовск, Можгинск, Увинск пунктуларында чүүк кодуреринип автоматтыг чаа кодурукчүлерип тургускан.

ШЕВЧЕНКО. (Казах ССР). Чыл эгезинден бээр Мангышлак чартык оргулукта чүс миллион кубометр пландан даңкаар бойдуе газын июль 20-де казып тыныкап. Ол болза газ тывыжының будурулге черлериниң күүзүн болгаш оларның автоматчыдылгазын өстүргенининг түнелеп болуур. Бо чылып Мангышлактың газ тывыкчылары эң-не баштай беш миллиард кубометр бойдуе газын казып тывар.

(СЭТА).

Төрээн чурттуң

● РСФСР

«Волга-Дон-109» дээр теплоход Волга-Дон элеваторундан чаа дүжүттүн тараазын чүдүрүп алган, Москваже утландыр чорупкан.

— Онгу беш чылдың баштайгы чылында өстүрген тараазы сөөртүрүп Россияның хемчилерл ол рейс-биле эгелээни ол— деп, республиканың Хем флодунуң министерствозу СЭТАның корреспондентизинге дыңнаткан. — Тараа дажыглаарынга 600 ажыг суднону белеткээн. Оларның арааныда эң улуг чүс теплоход бар, оларның түе бүрүзү беш муң тонна тараа чүдүрүп алыр аргалыг.

Тускай механизминер-биле дериттинген суг ортээлдери бүрүн белен байдалда. Тараа «конвеберинин» үзүктел чок ажылдаарын хандырар дээш бүгү чүүлдерни кылган.

Ногаалар сөөртүр ажыл кидан-түлүк. 135 судно оларны үлетпүрүүт улуг төптерге чедирип турар. Ногааларның болгаш арбузтарның массалыг быжа бергенининг үезинде суднолар санын улам өстүрер.

Дедир рейстеринин үезинде теплоходтар кедээ ажыл-агыйга эргежок чүгүла дериглерни болгаш машиналарны, кывар чүүлдерни, үлетпүр болгаш түдүг чүүктерни чүдүрүп алыр.

● УЗБЕКИСТАН

Бухара областа Джильван каналын бетонпаарын хуусаазындан эрте эгелээн. Бетон салыр агрегатты сөөртүрүнүп чаа аргазы ажылдар графигин дүргедедиринге дузалаан.

Каналдың эриктерин болгаш дүвүн дескилээр, бетонну салыр болгаш диглер кезер ажылды хары үзүк күүседир ол агрегат 40 тонна децзилиг. Чаа орукче үнер мурнунда-ла ол агрегатты чазын алыр турган, эңаа бир ай, а катап эптээринге база ол хире хуусаа үнүп турган. А ийи ай дээрге, ийи километр дүрттүг каналды бетонпаарыяга четтир үе-дир.

Узун дурту он метр болгаш доора дурту алды метр кайгамчык улуг прицеп-кожугну тресте белеткээн. Иленчек орукка ол машина бодунуң кылажы-биле шолче кодуруу бээр, анаа ону ылчырбелер-биле быжыглаар. Т-100 трактор машиналарның комплектизин чаа объектиге чангыс хүн дургузунда чедире бээр.

Бетон салыр он ийи ындыг машина ам Узбекистанда ажылдап турар. Машиналарны чазарынга болгаш эптээрнипе камнап алдынган үениң күселп-биле мелиораторлар чылда милдион чыгам рубльди камнап алыр.

● ЭСТОНИЯ

Трикотажтың «Марат» дээр бүдүрүлге каттыжыышкынының коллективи чаа даараныга машиналарын чүгле чангыс неделя дургузунда тургузуп, эдиктирип болгаш бүрүн шингээдип алган. Ол дешилгелиг техника продукцияның ыянарын дыка бедиткен.

Онгу беш чылда Эстонияда бо аймактың дыка хөй бүдүрүлгелерипге бүдүрүлгепи техника талазы-биле чаарты дерип турар. Чыл эгезинден бээр бедик бүдүрүкчүлүг 1300 дериглп хуусаа бетинде шингээдип алган. Ооң ачызында продукция бүдүрүп үндүрери чартык миллион метр пог ковудээн болгаш постерипиң үш хевиринге Шынарның күрүне демдээн тывыскан.

● АРМЕНИЯ

Арарат шынаазының бүгү ажыл-агыйлары картофельдик бедик дүжүттерин ап турар. Республиканың кол кодээ ажыл-агыйлыг, эрте быжар картофель он муң чыгам гектарны эдээн суггарылгалыг черлериңде ол культураны массалыг ажаал ап кирипкен. Арарат, Эчмиздзин болгаш Арташат районнарында картофельдиң дүжүдү гектардан-на 300—320 центнер чедип турар.

ЧАРТЫК ЧЫЛДА

СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырып, парлалга продукциязын бүдүрер база сайгарар талазы-биле нөө үндүрер чер болгаш типографияның коллективтери 1976 чылдың бирги чартыында багай эвес ажылдаанмар. Типография чартык чылда парлалга продукциязының ниити сайгарылга планын 100 хуу күүсетикен. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 101 хуу күүседип, 46 муң рубльдиң орулгазын алган.

Типографияның хоочун ажылдамчылары Тыва АССРниң культуразының алдарлыг ажылдамчызы Л. М. Ткачев, Б. И. Потапов, Т. М. Щеглова, В. С. Гнезаюкова болгаш өскелер-даа продукцияның шынарын экижидер талазы-биле көскү чедишкиннерни чедип алганнар. Тываның нөө үндүрер чери чартык чылда 34 аттыг нөмчү 217,8 муң кезек кылдыр чырыкче парлап үндүрген. Ниити билиг школаларынга өөредилге номнарын белетпеп үндүрер талазы-биле чазак хуусаазында көрдүнген үеде коллектив планын күүсеткен.

Чаа болуп эрткен. Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш Нөө садыының херектеишиниң талазы-биле эргелелиниң коллегия хуралынга чартык чылда парлалга продукциязын белетпеп база будүреринің талазы-биле бар болган четпестерни илередип, нөмчарның тематиказын, утка-шынарын, ураң-чеченинче нөл көчөзөгейни салырын чугаалашкан. Социалистиг чарышты улам калбартып, парлалга продукциязының шынарын экижидип, ажылдамчы бүрүзүнүң бот-харыысалгазын беледеринче коллегия улуг ачөзөгейни утландырган.

БИСТИҢ КОРР.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга

МАЛ ЧЕМИНИҢ БЕЛЕТКЕЛИ—ШАЛЫПЧЫ ФРОНТ

КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАРНЫҢ ТУГУ

«Шын» солун Күш-ажылчы алдар тугун бөгүн механизатор Д. Зубакининиң чедишкининге тураскаадып көдүрген.

Каа-Хем районда «Ленинчи орук» совхозтуң механизатору Даннил Васильевич Зубакин Т-25 трактор-биле сиген кестирер үлүүн хүнүн-не 1,5—2 катап ажыр күүседип турар. Ол районнуң сигенчилериниң ортузунда калбарган социалистиг чарыштың мурнуу одуруун ээлевишаан.

КЕЗИП КИРИПКЕН

Улуг-Хем районда «Улуг-Хая» совхозтуң Көк-Чыраа салбырында Донгак Бирлей удуртқан 26 кижи составтыг звено Сес-Теректиң буга үнү, чыраа кыдыы черлерде сигенни кезип кирипкен. Хол кадыры-биле чепсегленген ук звенонуң коллективи бо хүннерде 8 га черниң сигенин кезип, ооң чаагай сигенни алган.

Бо звенонуң кежигүннери даалгазын чедиишкинниг күүседир дээрзинге чигзиниг чок. Чүге дээрге бригадир Донгак Бирлей пенсияже үнген-даа болза, ол анаа олурбас, сөөлгү чылдарда сигенчилер звенозун доктаамал удуртуп келген.

Эрткен чылын ооң звенозу 100 ажыг тонна сигенни совхозтуң малынга белеткеп берген.

О. ТАВАА.

БУДУК-БҮРҮ БЕЛЕТКЕЛИ

Чөөн-Хемчик районда Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниг «Сүт-Хол» совхозтуң ажылышчилери бо чылын ниитининиң малынга 1800 тонна сигенни, 500 тонна будук-бүрүнү белеткээр сорулгалыг.

Чоокта чаа совхозта партия комитеди, дирекция болгаш өске-даа хөй-ниити организацияларының ажылчыннары, албан-хаакчылары 200 хире кижи киришкен.

Күш-ажылчы кодурлүүшкүннүг ол чугула хүнде салбырлар аайы-биле социалистиг чарыш калбарган. Анаа эмнелге коллективи (удуртукчузу О. Ондар) 3 тойна 440 килограмм будук-бүрүнү белеткээш, тиилекчи болган. А Сүт-Хол кедээ Советтиң күүскомунун ажылдакчылары 3 тонна 270 килограммны белеткээш, эмчилерге бичии-ле четпейн барган.

О. БОРАШ.

ШЕФЧИЛЕРНИҢ ДУЗАЗЫ

Улуг-Хемде «Ак-Туруг» совхозтуң кайы-даа салбырында будук-бүрү белеткели чоокта чаа эгелээн. Ол чугула ажыл-херекке Кызыл-Даг болгаш Ак-Туруг салбырзарының ишчилери идепкейлиг киржип турар.

Эрткен дыштанар хүнде Ак-Туруг салбырның шефчилери 40 тонна будук-бүрүнү белеткеп, ону кыштагларга чедиргеп. Оларны соөртүрүнге чоалачылар Чамыян Кошкар-оол, Данзын Маадыр олар идепкейлиг киришкен. А шефчилер Зоя Ортуп-оол, Таня Монгуш, Василий Доржаппан олар үлегерлиг ажылдан, тиилекчи болганнар.

К. КЫЗЫЛ-ООЛ.

ЧЕРНИҢ КЕЖИИН ЧЕТТИРЕР ДИЗЕ

Михаил Федотович Гой — «Кара-Хаак» совхозта суггатчы. Ол, 20 гектар черниң суггарылгазын чорудуп турар. Ооң амылдап турары «ДДН-70» деп агрегады эртен даң бажындан орай кежээге чедир бичиидаа үзүктел чок амылдап чайлаан.

Мурнакчы механизатор-суггатчы хүнде 3 гектар чер суггарар нормазын 4,5 га чедирип турар. М. Гой суггатчыларның Сергей Салчакка удуртқан звенозунуң кежигүнү. Совхозтуң администрациязы, партком, амылчын комитеди мурнакчы звенога турасказадып, совхозтуң күш-ажылчы алдар тугун кодурген.

ЧУРУКТА: М. ГОЙ.

Г. СИРОТИННИҢ фотозу.

СУГГАТЧЫЛАР

Ол хүн Кара-Хемниң Арыг-Бажынга чаашкын чаап турзадаа, резин идиктер, хөйленнер кеткен ийи кижи хүүректерин түткүзээп алган тарылга шөлүн суггарган турду. Оларның кайызы-даа пенсионер. Капчыыр-оол Чамзыевич Хертек болгаш Бурукке Бижээчи-оолович Салчак олар ай бурунгаар аал-оранындан үнгеш, майтын тяп алган, суггарылга чорудуп турары ол.

Бригадир-гидролог Тимофей Самороков хоочун суггатчыларның дугайында мынча диди:

— Алдан харны ажа берзедаа, аныяктардан дудак чок ажылдап турар улус. Чер суггарарының нормалары ангыдаңгы болур, а болар дээрге аңгыс суггарыш турары ол. Хүнде бир кижи-ле 1,7 гектар черни суггарар ужурлуг даалгазын үргүлчү ажырып турар улус.

Звено удуртукчузу Капчыыр-оол Чамзыевич чиге агып турган черлерже ширин дүй кагбышаан:

— Кара-Хем шөлдерин суггарарыг-биле бис ийиниң июнь айның эгезинде экпеп кагды, ай ажыг ажылдаш, 111 га черни суггардывыс, ам арткан 30 га хире черни каш хонуктан доозуптар бис, август айның эгезинде моон кайгамчык чаагай дүжүттү ап болур—деп, немедп.

Арыг-Бажының алдыы талазында 51 гектар черде тараан аленип көөрүвүске шынап-ла эки үнген, оттуг узуну дискек паразиэан бедип турар болду, ону күзүн комбайн-биле кескеш, үрезиниң алыр.

С. БҮРҮННЕЙ.

Кызыл районнуң «Кара-Хаак» совхозу.

БЕЛДИР-БАЖЫНДА

Чадаананың Белдир-Бажынга, Белдир-Шыгынга шаг шаандан бээр-ле тараа-быдаа тарып, мал остүрүп келген чер. 26 чыл бурунгаар анаа МЧАЗ кежигүннерп болгаш хуу-даа ажылдыг чон эвилелдежип, улуг буга каскаш, тараа, сиген кезип ап турган.

1948 чыл үезинде ук буга үрелген, тараа тарыырын-даа соксаткан. Коммунист Ховалыг Деспидей 8 кижи эвилелдеп алгаш, буга өөжүп, үннарын аштап, 60 га тарза шөлүн, 100 га сиген шөлүн суггарган. Бир эвес ол бүганы улам кылгаш, экп ажыглаар болза анаа 250 гектар тараапы, 300 га ажыг сиген шөлүн суггарып, ажылгап болур. Ынчалза-даа «Искра» колхозтуң баштаар чери суггаттыг черлерни ажыглаарынче сагыш салбайн, буга аштаарынга трактор безин үндүрүп бербээнп харааданчыгыдыр.

М. ӨРГҮМЧҮ.

Харылзааны улам сырый болдурар

«Тыва кодээ тудуг» трестиң коллективи СЭКП-ниң XXV съездиниң тоогудуг шиитпирлеринге сорук кирип, онгу беш чылдың планның даалгаларын күүседип эгелээн. Трестиң ажыл-ишчилери амгы-беш чылдың бирги чартыының тудуг-монтаж ажылдарының программазын күүсеткен: керээ бүүгаар кылып ажылдарның чартык чыл планын 101,3 хуу, чурттаалга шөлүн ажыглаалга киирерин — 100,4 хуу күүсеткеп. Трестиң ажыглаалга киирип, дужааган бүгү 139 тудуглаарының шынары эртken чылдыңдан экижээн.

Онгу беш чылда трест механизациял баазалын, керамзит кылыр сай заводун ажыглаалга киирер, демир-бетон кылыглар заводун алгыдар. ооң чылда будурукчулуун 35 муң кубометр чедирер, Ак-Довуракка шлак болбаазырадыр черин кылыр, Чадаанада профтехучилищенин алгыдар. Кызылга 110 квартиралыг бажыңны, өөредилге комбинадын тудар ужурлуг.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы 🔲 ниитилел будурулгезинин, ажыктыын бедиидерии чедип алырынче бүгү күштүг мооңневишаан, чиг-этти чоп ажыглаар, материалдарның артык чарыгдалын болдурбас чорукту экономиктиг политиканың чугула сорулгазы деп санап турар. Онгу беш чыл ажыктыг чорукту болгаш шынарның беш чылы. Ол кодээ тудуг организацикларынга база бүрүү-биле хамаарыжып турар.

«Тыва кодээ тудуг» трестиң ажылында шынар айтырыы чугула черни эдеп турар. Чүге дээрге тудугларның шынары ам-даа куду, чедир кылдыпмаан чүүлдер хөй боюн турар.

Бандыг-даа тудугнуң шынары ооң төлевилелиндеп хамаарыжыр. Ындыг чижектерни хойну көргүзүп болур. Тес-Хем районнуң Берт-Даг шыпкан ол хире ырак-узак суурунга 200 олуттуг клубту тудар чагыны трест алган. Ооң ханаларын туйбудаа болгаш плиталардан тудар кылдыр төлевилээн болган. Ол клубту түс черниң белең материалдарыпдан тудар кылдыр чүге төлевилеп болбазыл? Ынча ырак черже туйбуну болгаш улуг плиталарны сөөртүрүнге чарыгдал хөй, эпчок болуру ыямга-даа билдингир. «Тыва кодээ тудуг» трест ол клубту бетонпаан даш-биле 90 сантиметр кылын ханаларлыг кылдыр тудуп турар. Ол-ла материал-биле «О-Шынаа» совхозта тудугну база кылып турар.

Трест 1975 чылда Кызыл хоорайга 3 га черниң хаалдыг теплицалын тудуп эгелээн. Ындыг теплицаларга хереглээр чангыс пай төлевилелди бүүгаар демир кезектерни заводтарга кылырын соксаткан ужурундан трестиң чагыы күүсеттинмебп турун берген. Чүүле бо чылын ол чагыгны Абдуллиевиниң заводу кылып эгелээн. Бо тудугнуң чылыг дамчыдылгазының онгарын назар ажылды кылып эгелээрге, теплицаның ТЭЦ-тен чылыг дамчыдыр хоолай салыр черни кылбаан болган. Бо чижектерден алган көөрге, чагыкчылар болган төлевилекчилер-даа арамында харылзаа чок. кандыг тудугну, каяа кылырын безин орта тодаратпаан болур-дур.

База бир чижек. «Сукпак» совхозтуң тоң суурундан ырак эвесте эът-соөк далганы кылыр заводту бистиң трест тудуп турар. Ону плапда көрдүнгенин бүүгаар бо чылдың дөртку кварталында дужаар ужурлуг. Ынчалза-даа электри шугуму-биле хандырылганың дугайында айтырыг амдаа шиитпирлеттинмээн болган аңаа эптеп кылыр дериг-херекселдерин ам-даа четче тодаратпаан боон турар. Мындыг таварылгада тудугну чогуур хуусаада ажыглаалга киирер дугайында чугаа кылыры берге болуру билдингир.

«Тыва кодээ тудуг» трест «Торгалыг» совхозта 50 орунныг уруглар садын элээп каш чылдар иштинде тудуп келген. Узамдыгышкынының чылдагааны чүдел? База-да төлевилелде. Бир талазында тудуг материалдарын аңаа чедирери берге, нөөде, ажылчын күжүү чедиишпес, электри хандырылгазы барык чок. Тудуг кылырынга суг эргежок чугула чүүл болур. Төлевилел бүүгаар сугну ооң чанында каскан кудуктан алыр ужурлуг турган. А херек кырында кандыг-даа кудук чок болган. Ырактан суг сөөртүрүнге тускай транспорт болгаш хөй үе херек. Оон түнелиинде артык чарыгдалдар үнер апаар.

Онгу беш чылдың тудуг талазы-биле кол сорулгазы—капитал салыышкынарның ажыктыг чоруун улгаттырары, кол фондуларның улам көөрдеп, шынар талазы-биле экижирип хандырары, планнаашкыны, төлевилээшкинни болгаш тудуг ажылын организастаарын экижидип турган, чаа-чаа будурулге күчүлерин шалыпкын ажыглаалга киирип ажылдадыры болур. Од ышкаш тудугларны кызырыпын хуусаазын кызырары болгаш бот-үнезин чингедирп хүнүүн чугула айтырыы боон турар.

«Тыва кодээ тудуг» трестиң 1976 чылда программазын бүүгаар «Большевик», «Алдан-Маадыр», «Сүт-Хол», «Оок» совхозтарга столоваяларны, клубтарны тудуп эгелээр ужурлуг. Бо тудугларның кылыр ужурлуг черлерин коорге, сугну, электри энергиязын, чамдык тудуг материалдарын алыр черлерп чок болган. Ооң ачызда план бүүгаар «Большевик» совхозка 200 олуттуг, «Оок» совхозка 300 олуттуг клубтарны ажыглаалга киирер ужурлуг. Ол клубтарны тударынга эргежок чугула одалга болгаш электри дамчыдылгазының дугайында айтырыг ам-даа шиитпирлеттинмээн. Чагыкчылар чамдык тудугларның дериг-херекселдерин белеткеп бербезиндеп оларны дужаар хуусаазы сонгаарлаттынар таварылгалар кайы хөй. Ол-ла чылдагаан-биле ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозта комбикорм пегы. «Тиилелге» совхозта 600 кубометр ишкир нефтобааза, «Күш-ажылдың хостуу» совхозта мал чеми белеткээр цех, «Саяш» совхозта комбикорм цехи бо хүннерге чедир ажыглаалда кирбейн турар.

Чагыкчының бодумун бүрүүзү-биле доостумайн турар тудугларның дажызын ам-даа уламчылап болур. Ынчалза-даа «Тыва кодээ тудуг» трестиң бодунуң талазындаң четпес чүүдери база бар. Бедик билигиг инженер-техникти ажылдакчылар чедишпейн турар. Көжүп чоруур тудуг организацилары —механизастаттынган колонналарның ажылчыпнары колдуундэ-да ыяштан бажынбалгат, кажаа-хораа тударынга моргекээн кижилер боон турар. Оларга туйбудан болгаш бетондан тудуг кылырын даадырары берге. Ынчангаш Чадаана хоорайда дашчыларның, бетончуларның келир үеде кадрларын белеткээрибиле профтехучилищенин организастаан бис.

«Тыва кодээ тудуг» трест бодунуң талазындаң четпестерни чайладырынын хемчегдерин ажыдаш кылгаш, боттандырып чорудуп турар. Трест-биле чагыкчыларның аразында харылзааларны сырый тудуп, төлевилелдерниң болгаш тудугларның-даа шынарын экижидерин чедип алыр болза, онгу беш чылдың кодээ тудуг талазы-биле планның даалгалары чедишкинниг күүсеттинер дээрзинге чигзиниг турбас.

Ю. КОРЯКИП.

«Тыва кодээ тудуг» трестиң эргелекчиэн.

ШАҢНАЛДАРНЫ ТЫВЫСКАН

«Каа-Хем» хөмүр-даш разрезинин дагжылары, технологтуг транспортуп чолаачылары, будурулгезинин септекчилери, албан-х чылары ук разрезтиң административтигамыдырал коруузунуң кызыл бүлүңүнге дүүн хүндүску болган кежээки ээлчеглер солчуп турарының үезинде чыглып келген.

Онгу беш чылдың башт чылының ийиги кварталында республиканың үлетпүр будурулгелериниң коллективтеринин аразынга калбарган социалистиг чарышка тиилекчилерни алгаржыткан байырлыг хурал аңаа болган. Бүгүле техника-экономиктиг кол коргузүглер талазы-биле күрүне планның ажыр күүседип, сөөлгү үш айза «кара алдынпын» казыкчылары тергиин эби ажылдаан.

СЭКП обкомунуң бюрозунун, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң хүндүлүг даалгазын күүсеттишаан, партияның область комитединиң секретары Г. Н. Долгополов шилчиир Кызыл туктуң болгаш бирги чергенниң дипломун магколоннаның коллективинге чергенниң дипломун дагжыларга тывыскан. Хөмүрдаш разрезинин коллективинге күш-ажылчы чедиишкиннери-биле ол изиг байырны чедирип, дагжылар ажылга темпилерин улам дынзытпышаан. чылдың ийиги чартыын төлептиг доозар деп бүзүреелин илергейлээн.

* * *

Тываның тудуг организацияларының аразынга ийиги кварталда «Тыва кодээ тудуг» трестиң көжүп чоруур № 62 мехколонназының коллективи бүдүрүүшкүнге болгаш экономикага дээрге көргүзүглерни чедип алган.

Социалистиг чарышка чаалап алган бедик шаңналын көжүп чоруур № 62 мехколоннаның коллективи луун алган. СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун база ийиги чергенниң дипломун мехколоннаның коллективинге чергенниң дипломун дагжыларга партия обкомунуң тудуг килдизинин эргелекчизи И. А. Остапец луун тывыскан.

* * *

Ийиги кварталдың түнелдерининң аайы-биле социалистиг чарыштың тиилекчилерин шаннаарының байырлыг ёзулалы луун Туран хоорайга база болган.

Чөөнүн амыдырал хандырылгазының Туран комбинатының коллективинге СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун база ийиги чергенниң дипломун СЭКП обкомунуң чиик, аъш-чем үлетпүрүнүн болгаш садыг килдизинин эргелекчизи С. С. Тонаа тывыскан.

Өөрээн чуртка-эки шынарлыг хөй дүк

1. Кыргылда уламчылавышаан

Чиңге кара сугларны кешкеш, погаан аъргапы эрте бээрге, бойдустуң каас-чараш чурумалдыг черинде Улуг-Хем районда «Ак-Туруг» совхозтуң Кызыл-Даг салбырының кыргылда пунктузу көстүп келир.

Ук пунктуда 59 электрилиг, 12 хол хачылыг кыргыкчылар ажылдап турар. Оларның кылган ажылының түнелин хүнүүн-не үндүрүп, планын күүседип шыдавааи кижилерни шоодуп илерткеп «Чаңнык» доктаамал үнүп турар.

Бо пунктуда кыргыкчыларның сачы хөй: бәрык 100 хире кижи ажылдап турар. Оларның аразында назы дөгүл-даа бергеп. хып дээн чалыы-даа кижилер бар. Чижээлээрге, 70 хар ажып чора-Кыс, К. Кушкаш-оол болгаи өскелер-даа хүнде 52—59 баш хойну кыргыл, 104—125 килограмм чедир луктуап гураалар.

М. ДАРЫН-БАЗЫР.

2. Салбырның ишчилери

А совхозтуң Ак-Туруг салбырында кыргылда база кижи тулук. 15 тонна луқ күрүнеге дужаатгынган, ам артканн 13 тоннапы күүседип болурунуң аргалары бар. Ында кыргыкчылардан Монгуш Оңкү-Сазр, Данзын Хураган, Долбаа Кара-оол дээн ышкаш мурнакчылар хүн нормазын 119 хуудан кудулаппайн турар.

К. КОМБУ.

3. Хачылар чидиг болзун

Бай-Тайга районда «Бай-Тал» совхозтуң кыргылда пунктузу. Ында үжен ажыг электрилиг хачы доктаамал ажылдап. бо хүннерде он муң ажыг баш хойну кыргып доозкан, 15 тонна луқ алдынган.

Бо дээрге багай эвес көргүзүг. Бир башка онаалтыр 1 килограмм 600 грамм болганы ол.

Совхозтуң мурнакчы кыргыкчылары С. Дыкзан, А. Ка-

● Өөрээн чуртка-эки шынарлыг хөй дүк

1. Кыргылда уламчылавышаан

Чиңге кара сугларны кешкеш, погаан аъргапы эрте бээрге, бойдустуң каас-чараш чурумалдыг черинде Улуг-Хем районда «Ак-Туруг» совхозтуң Кызыл-Даг салбырының кыргылда пунктузу көстүп келир.

Ук пунктуда 59 электрилиг, 12 хол хачылыг кыргыкчылар ажылдап турар. Оларның кылган ажылының түнелин хүнүүн-не үндүрүп, планын күүседип шыдавааи кижилерни шоодуп илерткеп «Чаңнык» доктаамал үнүп турар.

Бо пунктуда кыргыкчыларның сачы хөй: бәрык 100 хире кижи ажылдап турар. Оларның аразында назы дөгүл-даа бергеп. хып дээн чалыы-даа кижилер бар. Чижээлээрге, 70 хар ажып чора-Кыс, К. Кушкаш-оол болгаи өскелер-даа хүнде 52—59 баш хойну кыргыл, 104—125 килограмм чедир луқту ап гураалар.

М. ДАРЫН-БАЗЫР.

2. Салбырның ишчилери

А совхозтуң Ак-Туруг салбырында кыргылда база кижи тулук. 15 тонна луқ күрүнеге дужаатгынган, ам артканн 13 тоннапы күүседип болурунуң аргалары бар. Ында кыргыкчылардан Монгуш Оңкү-Сазр, Данзын Хураган, Долбаа Кара-оол дээн ышкаш мурнакчылар хүн нормазын 119 хуудан кудулаппайн турар.

К. КОМБУ.

3. Хачылар чидиг болзун

Бай-Тайга районда «Бай-Тал» совхозтуң кыргылда пунктузу. Ында үжен ажыг электрилиг хачы доктаамал ажылдап. бо хүннерде он муң ажыг баш хойну кыргып доозкан, 15 тонна луқ алдынган.

Бо дээрге багай эвес көргүзүг. Бир башка онаалтыр 1 килограмм 600 грамм болганы ол.

Совхозтуң мурнакчы кыргыкчылары С. Дыкзан, А. Ка-

ШАҢНАЛДАРНЫ ТЫВЫСКАН

«Каа-Хем» хөмүр-даш разрезинин дагжылары, технологтуг транспортуп чолаачылары, будурулгезинин септекчилери, албан-х чылары ук разрезтиң административтигамыдырал коруузунуң кызыл бүлүңүнге дүүн хүндүску болган кежээки ээлчеглер солчуп турарының үезинде чыглып келген.

Онгу беш чылдың башт чылының ийиги кварталында республиканың үлетпүр будурулгелериниң коллективтеринин аразынга калбарган социалистиг чарышка тиилекчилерни алгаржыткан байырлыг хурал аңаа болган. Бүгүле техника-экономиктиг кол коргузүглер талазы-биле күрүне планның ажыр күүседип, сөөлгү үш айза «кара алдынпын» казыкчылары тергиин эби ажылдаан.

СЭКП обкомунуң бюрозунун, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң хүндүлүг даалгазын күүсеттишаан, партияның область комитединиң секретары Г. Н. Долгополов шилчиир Кызыл туктуң болгаш бирги чергенниң дипломун магколоннаның коллективинге чергенниң дипломун дагжыларга тывыскан. Хөмүрдаш разрезинин коллективинге күш-ажылчы чедиишкиннери-биле ол изиг байырны чедирип, дагжылар ажылга темпилерин улам дынзытпышаан. чылдың ийиги чартыын төлептиг доозар деп бүзүреелин илергейлээн.

* * *

Тываның тудуг организацияларының аразынга ийиги кварталда «Тыва кодээ тудуг» трестиң көжүп чоруур № 62 мехколоннаның коллективи бүдүрүүшкүнге болгаш экономикага дээрге көргүзүглерни чедип алган.

Социалистиг чарышка чаалап алган бедик шаңналын көжүп чоруур № 62 мехколоннаның коллективи луун алган. СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун база ийиги чергенниң дипломун СЭКП обкомунуң чиик, аъш-чем үлетпүрүнүн болгаш садыг килдизинин эргелекчизи С. С. Тонаа тывыскан.

Ажылчы чоннарның чагааларын

Партия болгаш совет органнарга, албан черлеринге, министерстволарга, солуннар редакцияларынга, радиога болгаш телевиденииге хой сайгы чагааллар хүн бүрү кээп турар. Ажылчы чоннар аңаа партияның иштики болгаш даштыкы политиказын чаңгыс эп-сеткилдиг деткип турарының дугайын айтып, чоп дугайында партияның могаң чок сагыш салышкынынга сеткилиниң ханызындан өөрүп четтиришкинин илергейлеп, амыдыралчы үнделиг чүгүлээ айтырыгларга холбаштыр боттарының санал-оналдарын киирип, ажыл-иштерде четпестерни шугумүзеп турарлар.

Ажылчы чоннарның чагааларын партия биле массаларның харылзаалының бир чүгүлээ хевири кылдыр СЭКП-ниң XXV съездинде көргөн, партия Төп Комитединиң Чиргиче секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаалаары биле алырга олар «миллион-миллион ажылчы чоннарның аажок улуг кодуруушкуну, коммунизмни туруузуп турар өндүр улуг, күчүлүг күрүнениң судалының сөзүрээ» илергейлеп турар. Чагааларның саныныр доктаамал өзүлдези болгаш утка-шынары совет кижилерниң хөй-ниитичи идепкейлиин өскенин, олар партияның ленинчи углаашкынын чайгылыш чок деткип база чүүлдүзүүзүп туларын хереглеп турар дээрзин съездиже демдеглээн.

«СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлеринге дүүшүүр ажылчы чоннарның чагааларын биле ажылды улам ынай сайзырангайжыдарының дугайында» доктаалды чоокта чаа партия Төп Комитедиң хүлээп алган, ында партия, совет органнарының, профсоюзулелдеринниң болгаш комсомолдуң бо чүгүлээ үүлетөөкө ажыл-чорудулгазының дугайын сайгарып көргөн. Социалистиг демократияны чайгылыын чоокка хөгжүдеринии байдалдарында партия-биле массаларның харылзаазын быжыглаарынга чагаа-биле ажылды улам ынай экижиктери, оон хевирлерин болгаш арга-аргаларын бүрү талалыг сайзырангайжыдары улам-на улуг ужур-дузалыг болуур дээрзин ол доктаалда айтып турар.

Бүдүрүлгенин ажыктыын бедидиринче болгаш ажылдың шынарын экижиринче угланган тодаргай, ажыл-иштерде санаалдарлыг чагааларны ажылчы чоннар улам хөй-биле бижип турар апарган. Оон-биле кады олар чоруттунуп турар социал-культура талазы-биле эки хемчеглерни сеткил ханыы демдеглевишээн, ажыл-иштерде янзы-бүрү четпестерни чайладырының талазы-биле санаалдарны киирип турар.

Бо ажылга ленинчи принциптерни удуртулга болдурган, СЭКП-ниң Кызыл хооркому болгаш райкомнарыы база түдүлүүдө парткомнар сөөлгү чылдарда ажылчы чоннарның чагааларын болгаш хомудалдары-биле холбашкан ажылды элээн экижиткенер. Мында олар келген чагаа бүрүзүн ыяап-ла бүрүткөзиринин, дилег бүрүзүн дүрген болгаш кончуг кичээнгейлиг коорунун, чагаанын күүселдезиниге шынгыы контрольду туругзарының, алган хемчеглериниң дугайын оон эзизиниге дыннадырының талазы-биле чүрүмүү шынгыы барымдаалаарынче ажылдакчылардың кичээнгейин үглаңдырып келген.

Партия органнарынга болгаш ескө-дээ албан черлеринге хээп турар чагааларның хевирлери янзы-бүрү болгаш амыдыралчы ужур-дузалыг айтырыгларны кодуруп турар. Илангыя ниити чүрттээлга бажыңнарының, транспорт ажылынга четпестерниң, чаагайжыдылга ажылын эзиидиринің болгаш дүүзүнда транспорттуу чүрүмчүдарының, чамдык удуртукчу эштериниң ажы-чанында четпестерниң, харжы, дүүметсиг чоруктарының дугайында болгаш ескө-дээ айтырыгларга холбашкан чагаалар партия комитеттеримге эвээш эрес кээп турар.

СЭКП Кызыл хооркому, Улуг-Хем, Каа-Хем, Кызыл, Тоджу райкомнары үстүмде чугаалаамывыс ышкаш айтырыгларны кодуруп турар чагааларның дугайын боттарының бюроларының хуралдарынга чугаалашылаашы, түскай докладтарны азы хемчеглерни хүлээп алгаш, оларның күүселдезин организастап турар. Оон-биле кады хоорком болгаш райкомнар чагааларда кирип турар чүүлдерниң, хомудалдарның тыптып үнүп турар чылдагаанының, алган хемчеглериниң дугайын оон эзизиниге дыннадырының талазы-биле чүрүмүү шынгыы барымдаалаарынче ажылдакчылардың кичээнгейин үглаңдырып келген.

Партия органнарынга болгаш ескө-дээ албан черлеринге хээп турар чагааларның хевирлери янзы-бүрү болгаш амыдыралчы ужур-дузалыг айтырыгларны кодуруп турар. Илангыя ниити чүрттээлга бажыңнарының, транспорт ажылынга четпестерниң, чаагайжыдылга ажылын эзиидиринің болгаш дүүзүнда транспорттуу чүрүмчүдарының, чамдык удуртукчу эштериниң ажы-чанында четпестерниң, харжы, дүүметсиг чоруктарының дугайында болгаш ескө-дээ айтырыгларга холбашкан чагаалар партия комитеттеримге эвээш эрес кээп турар.

Ынчалзажок чамдык партия организацияларының болгаш албан черлериниң чагаалар-биле ажылынга ышкаш айтырыгларны кодуруп турар чагааларның дугайын боттарының бюроларының хуралдарынга чугаалашылаашы, түскай докладтарны азы хемчеглерни хүлээп алгаш, оларның күүселдезин организастап турар. Оон-биле кады хоорком болгаш райкомнар чагааларда кирип турар чүүлдерниң, хомудалдарның тыптып үнүп турар чылдагаанының, алган хемчеглериниң дугайын оон эзизиниге дыннадырының талазы-биле чүрүмүү шынгыы барымдаалаарынче ажылдакчылардың кичээнгейин үглаңдырып келген.

Оон-биле кады Бай-Тайга, Каа-Хем, Улуг-Хем, Бии-Хем, Эрзин районнарының партия болгаш совет органнарының удуртукчу күш-ажылгы коллективтерже барып, совхозтар ажылчыннары, колхозчулар-биле ужуражылганы организастап, оларның ниити чүрттээлга бажыңнарының, транспорт ажылынга четпестерниң, чаагайжыдылга ажылын эзиидиринің болгаш дүүзүнда транспорттуу чүрүмчүдарының, чамдык удуртукчу эштериниң ажы-чанында четпестерниң, харжы, дүүметсиг чоруктарының дугайында болгаш ескө-дээ айтырыгларга холбашкан чагаалар партия комитеттеримге эвээш эрес кээп турар.

СЭКП Кызыл хооркому, Улуг-Хем, Каа-Хем, Кызыл, Тоджу райкомнары үстүмде чугаалаамывыс ышкаш айтырыгларны кодуруп турар чагааларның дугайын боттарының бюроларының хуралдарынга чугаалашылаашы, түскай докладтарны азы хемчеглерни хүлээп алгаш, оларның күүселдезин организастап турар. Оон-биле кады хоорком болгаш райкомнар чагааларда кирип турар чүүлдерниң, хомудалдарның тыптып үнүп турар чылдагаанының, алган хемчеглериниң дугайын оон эзизиниге дыннадырының талазы-биле чүрүмүү шынгыы барымдаалаарынче ажылдакчылардың кичээнгейин үглаңдырып келген.

Оон-биле кады Бай-Тайга, Каа-Хем, Улуг-Хем, Бии-Хем, Эрзин районнарының партия болгаш совет органнарының удуртукчу күш-ажылгы коллективтерже барып, совхозтар ажылчыннары, колхозчулар-биле ужуражылганы организастап, оларның ниити чүрттээлга бажыңнарының, транспорт ажылынга четпестерниң, чаагайжыдылга ажылын эзиидиринің болгаш дүүзүнда транспорттуу чүрүмчүдарының, чамдык удуртукчу эштериниң ажы-чанында четпестерниң, харжы, дүүметсиг чоруктарының дугайында болгаш ескө-дээ айтырыгларга холбашкан чагаалар партия комитеттеримге эвээш эрес кээп турар.

Ынчалзажок чамдык партия организацияларының болгаш албан черлериниң чагаалар-биле ажылынга

Риганың Куш-амылдың Кызыл Тун орденинг кедэ эмын-агыл машина тудуушкунуның «Ригасельмаш» заводунуң конвейеринден алды минута санында-ла чимшчидиге чэчэр 1-ПТУ—4 машина болэн бээп үнүп турэр, ол машинага мурунниң Шынэр демдээн тывысхан. Бедик шынэрлыг продукциязы будурүп үндурериниг «Шынэрниң бэш чылынга—эмылчын магадылал» деп девиз-биле калбарган социалистиг чарыш ойнап турэр, чарыштың мурнуу одуруумда коммунистер болгаш комсомолчулар чоруп турэр. Продукцияны хуунуң таңмазын баспаш үндурер эрге дээш шимчээшкин будурулге черинде калбаа-биле нептерээн. Амылчыннарның инициативазынга улуг детимичени инженер-техниктиг эмыздаачылар коргузуп турар: оларның 80 хуузу амытыг болгаш шынарлыг куш-амылды организастаарынче углаган дууда чогаадыкчы план йзугаар амыдаап турар. Коллективте калбарган чогаадыкчы чорук, куш-амылчы маргылдаа чаагай түңнелдерни берип турар: нүрүнениң аттестация комиссиязы Риганың машина тудунчуларының продукциязының бедик марказын база матап бадыткаан.

ЧУРУКТА: заводтуң Курүнениң шынэр демдээн алган продукциязы.

Б. КОЛЕСНИКОВТУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

ЭҢ ДЭЭРЕ ЧААРТЫКЧЫ

ВИЛЬНЮС. Литваның эң дээре чаартыкчызы деп атты Ромуальтэс Аманкявичюс чедип алган. Ол — бистиң чүртүвүстүң чиик үлетүүр ажылдакчыларының аразындан эң дээре чогаадыкчы деп атты база алган. Каунаста дүк аргыыр «Литексас» деп каттыжышкынның мастер дузалакчызы түгэе ортеен бэш чылда бээри чогаадыкчыларының акша чылдазынга 250 мүң ажыг рубльдиң саналарын киирип, будурүлгеге шингээткен.

Оон оң дугаарга киирген чогаадыкчы саналы ада-чүртүң пес аргыыр станоктарының куш-ажыл бүдүрүкчүдүүн бүүнү чартык катап өстүрген.

(СЭТА).

ПРИБАЛТИКА КЫРЫНДА ЧЫРЫК

Үлүе бүрүзүнүң төөгүзүнде оңун читпес алдарлыг хүнер болгаш болуушкуннар турар. Литваның, Латвияның болгаш Эстонияның улустарынга 1940 чылдың чайгы болуушкуннары черле уттуидурбас. Ол болуушкуннар ол улустарның 'салым-чолун өскерткен. Будурүкчү күштерниң болгаш культураның дүрген хөгжүрүнге, чонуң материалдыг чаагай байдалының үлүктел чок өзериниге калбак делгемин ажыдып берген. Совет улустарының ог-бүлезинге үш республиканың эң тура-биле киргенин Прибалтиканың республикаларынга чечектелип турар социалистиг ниитилелдин түдүп тургузарының бүгү талымчалыг байдалдарын тургузуп берген.

Совет Прибалтика республикаларында чаа амыдырал тургузуушкунуның чедиишкиннерин коммунизм үдүрлакчыларының, оон иштинде литва, латыш болгаш эстон буржуаз эмигрантыларының сагыжын сарыдып турар. Олар болза 1940 чылда Прибалтикада эдиишпес чөрүдээлерда, социалистиг революция өскүүрүүнүң чыдагааннарында чок түрган кылдыр бүзүредирин орадажып турардар. Кызыл Армияның кезектерин Литваның, Латвияның болгаш Эстонияның девискээринче кииргенинин фактызын олар әжелеп кылдыр көргүзерин кызыдып турар. Ол аразында фашистиг Германияның талазындаң агрессияның байдалында ол республикаларның айыыл чок чоруун хандырар соруулга-биле 1939 чылдың сентябрь 28-те, октябрь 5-те болгаш 10-да Эстония, Латвия болгаш Литва-биле Совет Эвилелиниң чарганы кайыкайызынга дузалажылга дугайында актыларга болгаш керээлерге үндезилээш Кызыл Армияның 1940 чылдың чайынында Прибалтикаже киирген турган деп чүве эки билдингир.

Ынчангаш, үш республиканың эвилскээринге Кызыл Армияның кезектерин киирип турүскен чорук юридиктиг долу үндезининг болгаш делегей нормаларынга дүгжүп турар-дыр. Ынчаарга бир эвес Совет Эвилели чардынган кераэлериниң негелделерин чайгылыш чок күүседип турган болза, Литваның, Латвияның болгаш Эстонияның боттарының ат салган документилерин херекке албайн чорчуп турган чазактарынга хамаарыштыр ону ынчаар соглээр арга чок болган. Буржуаз ёзу-чуруларның шак ындыг политиказы масселар ортуузунга калбаа-биле таарынымас чорукту өөскүткен болгаш революстуг болуушкуннарны дүргедеткен дээрэи билдингир.

Тургустунуп келген революстуг байдалдың түңнелинде Литвага, Латвияга болгаш Эстонияга буржуазияның эргечагыргазын дүжүрген болгаш Совет эрге-чагырга катап тургустунган (эң баштай ол эргечагырга Прибалтикага Октябрьның социалистиг Улуг революциязының соонда чарлаттынган, ынчаннымже ону реакция базып каан турган). Литваның болгаш Латвияның улусчу сеймиери, а ол ышкаш Эстонияның Күрүне думазы боттарының улустарының күзел-соруун илергейлевишпээн, ол республикаларны Совет Эвилелиниң составынга хүлээп адыр дугайында ССРЭ-нин Дээди Советинден дилег кылганнар.

Ол базымнын бүгү-де эргежок тургузазын Прибалтиканың улустарының сонгаан төлөэлекчилерн эки билип турганнар. Литваның Улусчу сеймининг индириндең чүве чугаалап турган, депутат А. Снечкус мынчаар онзалап демдеглээн: Литвага Совет эрге-чагырганы бадыткап турүскен чорук боду чайгаар-ла оон дөгүнээшкынынга каңдыг-даа империалистиг халдаашкынныңнардан социалистиг Литваның камгаланып үнериниге магадылал бооп шыдавас. Чүге Совет Эвилелиниң ак-дынма ог-бүлези-биле каттыжар чорук ыңыг магадылалды хандырып шыдаар деп чүвени Литва улус билир.

Совет улустарының ог-бүдеамиче эки тура-биле киргеи чорук Прибалтиканың улустарынга чүнү бергенин?

Биринде, оларны дыштыкының каңдыг-даа холгаарлаашкынындан ол адырып каан. Ийиде, оларга чаа амыдырал тудуушкуну чоруп турда Совет чурттуң экономиктиг күүзүнге бүрүн дээр, ССРЭ-де моөрметтиген дуржулгаиы ук черниң байлалдарынга таарыштыр чогаадыкчы ёзубиле ажыглаар арганы берген. А ол чорук, бодунуң эзлчээнде, инитилелдин материалдыг болгаш угаан-бодал негелделерин, таарымчалыг болгаш аянашкак хөй-иинги база политиктиг амыдыралын танчыктыг артык эргелиг болуттерини эвес, харын чонуң бүгү кезектерининг эрге-ажыктарынга түүлдештир бүрүн хандырып берген.

ССРЭ-ниң составынга киргенинии соонда Литва, Латвия болгаш Эстония боттарының бүрүн эргезин чидиргеннер дижип, буржуаз эмиграцияның ажыдаачылары бадыткан турар. Херек кырында Прибалтика республикалары ыяапчыг хамаарышпас чорукту болгаш боттуг бүрүн эргезин чүгле буржуазияның тергиндезин дүжүр октавының болгаш Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниге эки тураазыг киргенинин соонда ам чедип алганнар.

Амгы Прибалтика республикалары бо үеэнин күүзүүр үлетүүр базазыг, хөй-хөй экономиктиг коргузуглер талазы-биле (чонуң кижи санынга онаалтыр) эвилелдешкен өске республикаларны мурнай бергилээн. Чижээ, Литва ССРнин үлетүүр будурүлгезининг кииги денгели дайын мурнундагы 1940 чылдыкыидан 50 катап бедээн. Латвияда болгаш Эстонияда үлетүүр будурүлгези база-ла хөй катап өскен. Металлды ыяапчыг нөвер станоктар будурүлгезининг талазы-биле Литва Совет Эвилелиниге биргн черни валеп турар, а чоокка чедир-де ол ындыг станоктарны шуут будурүп үндурбейн турган-ла болгай.

Прибалтика республикалары ам экономика болгаш культура хөгжүдеэнинин — чонуң кижи санынга онаалтыр национал оруганын хемчээли, будурүлгенин энергиябиле чепсегленгени, бараан садыгазының хемчээли, инитилелдин социал тургузуунда ажчылериниң, башкыларның, инженер-техниктиг ажылдакчыларының бот дензини дээш ышкаш — ындыг чүгүл коргузуглерниң талазы-биле ССРЭ-де биргн черлерниң ортээнин эдеп турарлар.

Литваның, Латвияның болгаш Эстонияның улустары угаан-бодалдың болгаш культураның өргүн чаагай амыдыралы-биле чурттап турар. Республикаларда бедик мергежилиг национал кадрларны белеткээринге, артемин, литератураны, ураи чүүлдү шапкын хөгжүдеринге бүгү талымчалыг байдалдар тургустунган. Национал литератураның амгызы дег хөй аттарлыг болгаи кайгамчык хөй тираждарлыг номнары мурнунда кажан-да парлаттымын үнүп турбаан. Ол номнар амгызы дег кажан-да ындыг хөй дылдарже очулдуртунмайн турган.

Прибалтика республикаларында чүгле литовтар, латыштар, эстоннар эвес, харын дыка хөй националдарның төлөэлекчилери база чурттап турар. Олардан национал бүрүзүнүң депшилгеэнинге социал болгаш культура-даа, экономика болгаш политика-даа талазы-биле бүгү-де эргежок чугула таарымчалыг байдалдар тургустунган. Национал литератураның, искусствоның, культураның ажыдаачылары — Литваның, Латвияның болгаш Эстонияның улустарының угаан-бодалдың болгаш культураның өргүн чаагай амыдыралы-биле чурттап турар. Олардан национал бүрүзүнүң депшилгеэнинге социал болгаш культура-даа, экономика болгаш политика-даа талазы-биле бүгү-де эргежок чугула таарымчалыг байдалдар тургустунган. Национал литератураның амгызы дег хөй аттарлыг болгаи кайгамчык хөй тираждарлыг номнары мурнунда кажан-да парлаттымын үнүп турбаан. Ол номнар амгызы дег кажан-да ындыг хөй дылдарже очулдуртунмайн турган.

Прибалтика республикаларында чүгле литовтар, латыштар, эстоннар эвес, харын дыка хөй националдарның төлөэлекчилери база чурттап турар. Олардан национал бүрүзүнүң депшилгеэнинге социал болгаш культура-даа, экономика болгаш политика-даа талазы-биле бүгү-де эргежок чугула таарымчалыг байдалдар тургустунган.

Ядарал-түрегей болгаш эрге-недел чок чорук, ажыл чаагалыышкын болгаш мелчүүлге катап эглип келбес ындыг өртөн уе бооп чорүй барган. Литваның, Латвияның болгаш Эстонияның улустары келир үеже бүзүрелдиг корүп турар. Совет чурттуң өске улустарыбиле кады олар боттарының социалистиг Төрээн чуртунуң материалдыг болгаш угаан-бодал байлактарын көвүдеприне, оон күүү-шыдалын ышыттларынга идепкейлиг киржип турарлар.

Константинос СУБЛИС,
тоогу артемнериниң доктору, профессор.
(ПМА).

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ЭДЧ сессиязының түңнелдерин чүүлдүргүзүнген

ВАРШАВА. Берлинге болган ЭДЧ-ниң XXX сессиязының түңнелдерин болгаш ол сессияга ПУР-нуң делегациязының ажыл-чорудулгазын ПКАП ТК-ның Политбюрозу чугаалажып корген. ЭДЧ-ниң XXX сессиязының шиитпирлери ЭДЧ кежигүннери чурттарның социалистиг экономиктиг интеграциязының чорудулгазының ханылаарынга арганы бээр деп бүзүрелди аңаа илередиген. ЭДЧ-ниң сессиязының шиитпирлерин амыдырала чайгылыш чонна боттандырарын нүрүнениң чогуур органнарынга болгаш албан черлеринге сүмелээн.

• • •

БУДАПЕШТ. Берлинге болган ЭДЧ-ниң XXX сессиязының түңнелдериниң дугайын Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Д. Лазар ВУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң хуралынга дыңнаткан. Сессияның түңнелдерин чүүлдүг деп коргеш, ВУРнуң Министрлер Чөвүлели нүрүнениң чогуур органнарынга оон шиитпирлерин күүсёдир талазы-биле чогуур хемчегларни ап чорударын дааскан.

• • •

БУХАРЕСТ. ЭДЧ-ниң XXX сессиязынга румын делегациязының илеткелин чугаалажып коргеш, РКП ТК-ның Политкүүсконы оон ажыл-чорудулгазын чүүлдүг деп санаан база сессияның документилери национал планнарны таарыштыр тургузарының болгаш Румыния биле ЭДЧ кежигүннери өске чурттарның аразында икопорастазшкынның үндезининге янзы-бүрү талаларга кады ажылдажылганы улам ыңай нал-бартып чорударынга арганы бээр деп демдеглээн.

РКП ТК-ның Политкүүсконы сессияның шиитпирлерин боттандырар талазы-биле хемчеглерни тодаратнан.

• • •

ПРАГА. ЭДЧ-ниң XXX сессиязының түңнелдерин ЧКП ТКның Президиуму болгаш ЧССР-ниң чазаа чугаалажып корген.

Социалистиг экономиктиг интеграцияның комплекстиг программазын боттандырып тура, 1971—1975 чылдарда экономиктиг болгаш эртем-техниктиг кады ажылдажылгага ЭДЧ кежигүннери чурттарның чедип алган түңнелдерин олар бедии-биле үнелеп корген деп, дыңнадыгда айытнан.

ЧКП ТК-ның Президиуму болгаш ЧССР-ниң чазаа ЭДЧниң XXX сессиязының түңнелдерин чүүлдүг деп корген болгаш чехословак экономиканга сессияның түңнелдериндеи үнгён эргежок чугула хемчегларни хүлээп алган.

(СЭТА).

Швейцариянның куш-ажылчы партиязының ТК-зының секретарының медеглели

ЖЕНЕВА. Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының конференциязынга коргускен коммунистерниң делегейге эп-сеткил каттыштырылгазының чугула ужур-дузазын Швейцариянның Куш-ажыл партиязының Төп Комитединиң секретары А. Маньен онзалап демдеглээн.

Болуунун принципиалдыг, боттуг болгаш тодаргай саналары-биле Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы, СЭКП ТК-ның Чингине секретары аш Л. И. Брежнев бодуконференциянның чедиишкиннеринге болгаш тайбың күштериниң улуг тимелгези болган Европага айыыл чок чорун болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың түңнел актызында бижиттинген дугуржуушкуннарны долузу-биле боттандырар дээш ап чорудар перепективтиг хөделиишкиннерни хандырарынга улуг салыышкынны киргеи.

(СЭТА).

Улустуң эрге-ажыынга

КОНАКРИ. Партия съездиниң аразында Гвинеяның Демократтыг партиязының (ГДП-нин) дээди органы болур революциялың национал чөвүлелиниң сессиязы болуунун ажылын ында эрээскан.

Ол сессияның киржикчилери чуртка үнелеэнин социал-экономиктиг чаартылгаларны боттандырар талазы-биле ГДПнин болгаш республиканың чазаанын ажыл-чорудулгаларының түңнелдерин чугаалажып корген болгаш экономиканы, түңүн-даа муриунга кедээ ажыл-агыйны колурер талазы-биле калбак программаны төлевилээн.

(СЭТА).

Ажык холгаарлаашкын

Бир эвес италия чазактың составынга Компартиязының төлээлекчилери кирер болза, Италияга моон соңгаар чаа чээли бээрин сонсадыр дугайында АКШ-тың, ГФР-ниң, Францияның болгаш Англияның удуртунчуларының чөөмга чаа Пуэрто-Риконга чедип алган дугуржулгазының дугайында дыңнадыг Барыын Европаның чурттарында улуг кылвңнээшкинии болдурган. Бо дээрге өске чурттуң национал хамаарышпас чоруунга ажык холгаарлаашкын-дыр деп политиктиг ажылдакчылар болгаш парлаага демдеглээп турар.

⊙ **РИМ.** Италияның иштики херектеринге ажык холгаарлаашкынны кылган кол капиталистиг күрүнелериниң бо базымынга италия чон шиитпирлии-биле удурланып турар деп, Италияның Компартиязының Удуртулгалыын кежигүнү А. Коссутта медеглээн.

Мындыг янзылыг туруш дээрге, политиктиг сөөк-язылгаар чорүктүң херечизи-дир деп, Италияның өскинцин министри турган, социалист М. Дзагари демдеглээн.

Италияның арын-нүүрүнге, хамаарышпас чоруунга болгаш национал эрге-ажыктарынга холгаарлаашкынга ойтур шавышкынны бээри-биле улам сырый каттыжарынче чурттун демократтыг күштерин «Унита» солун кыйгырган.

⊙ **ПАРИЖ.** Пуэрто-Рикога чөвүлел хуралга хүлээп алган шиитпир болза барыын делегейнин улустар аразының харылзааларынга «хлаппаар» дээр байдалын тодаргай көргүскен деп, «Юманите» солун бижээн. Үк чөвүдел хуралга Италияның министрлер чөвүлелиниң даргазы Альдо Моро олурушса-да, оон бодунуң чурттунун айтырынга хамаарышкан түүлдү чугаалажырынга оны киириштирбээн. «Бот-бодунга бүзүрежиринге» болгаш «хүндүлежиринге» үндезилеттинген «демократияның», кады ажылдажылганын ёки үлегери ол бе, дыка-ла ыядынчыг түве-дир деп, ук солун шооруп бижээн.

⊙ **ЛОНДОН.** Барыын чүктүн дөрт чурттунун шиитпири Римге чаа чазакты тургузарынга түгэе шаптых кадар деп «Гардиан» солун бижээн. Ол дыннадыг «ниитя рынок» кежигүнү улуг «тоска» (тос чуртка) хамаарыштыр бичии чурттарның сезинин болдурар деп ол-ла солун айытнан. Ол дээрге Италияның иштики херээже холгаарлаашкын деп чүвени Брюссельге болгаш барыын Европаның өске-даа нам ышсылаларынга демдеглээн.

⊙ **ВАШИНГТОН.** Барыын чүктүн дөрт чурттунун шиитпириниң дугайында тайылбыр бээринден америк албан дужаалдыг кижилер ойталаан, ынчалза-даа АКШ-тың туружу чогум-на ындыг бооп турар деп, «Вашингтон пост» солун бижээн.

АКШ-тың, ГФР-ниң, Франциянын болгаш Англияның ынчат базымы христиан демократтарның туружун быжыглаар дээш орадажыышкын бооп турар, азы өскээр чугаалаарга, бир эвес италия чазактың составынга коммунистер кирер болза, Италия барыын чүктүн «бай» чурттарындан сан-хөө дузаламчызын албас деэни ол-дур деп, ол солун бадыткаан.

(СЭТА).

Ливанда байдал

БЕЙРУТ. Ливанда дүшкүүрлүг байдал үргүлчүлеришаан. Палестиннерниң Телль-Заатар лагериниң районунда болгаш чурттун сонгу талазында Триполи хоорайның чанында аткылажышкыннар үргүлчүлеришаан. Лагерьиниң камгалакчылары чамдык туруштарындан атказрлаар үшүрга таварышкан-даа болза, барыын үзелдиг христиан күштериниң нүштүг атаналары турбуже, Телль-Заатар лагерь маадырлыг камгаланышкынын үргүлчүдээн.

Ливандың премьер-министри А. Джеллуд Дамаск биле УПК-УПШ блоктун аразында харылзааларны тургузары дээш күжениишкиннерни үндүрүп келген. Ындыг сорулгабиле ол Сириянын пайысылалынче чорупкан. Сириянын удуртукчулары-биле чугаалажыр дээш Дамаскыже Б. Джумблат база баар деп дыңнаткан.

(СЭТА).

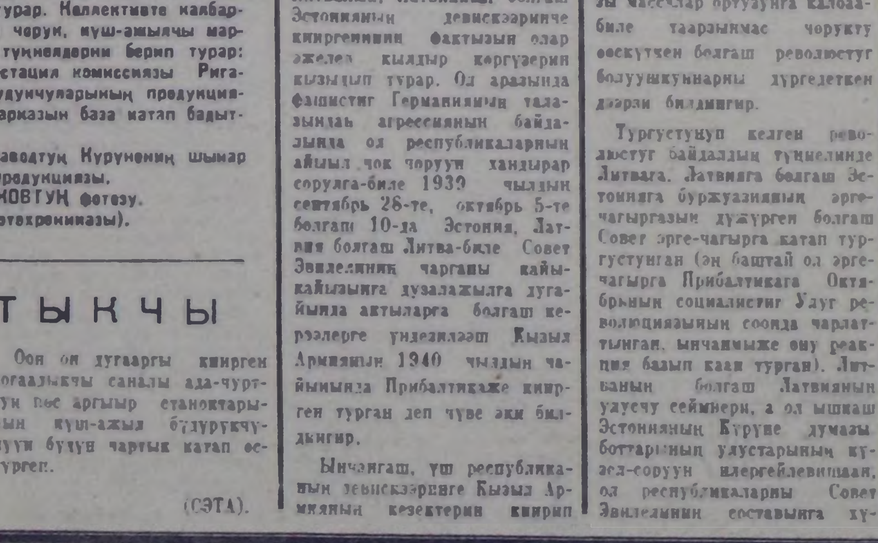

Амыдыралга херек барааннарның ортээнин өлүп турарынга удурланган кампанна Японияда калбарган.

Соолгу чартык чылда хаван эдиинин ортээ 50 хуузга өскен. Июль 1-ден эгелеп ристиң болгаш кызыл-тастың ортээ 19 хуузга бедээн. Курүненнд демир-оруктарынга чоруурунуң хөлөзүнүн болгаш электроэнергияны ажыглазаны, телефон болгаш телеграф хандырылгазы дээш ортектер база улгадыр.

ЧУРУКТА: ортек улгадыышкынынга удур өг-бүдө волеринин удурланган митингизинде.

Япон парлаганың—СЭТА-ның фотозу.

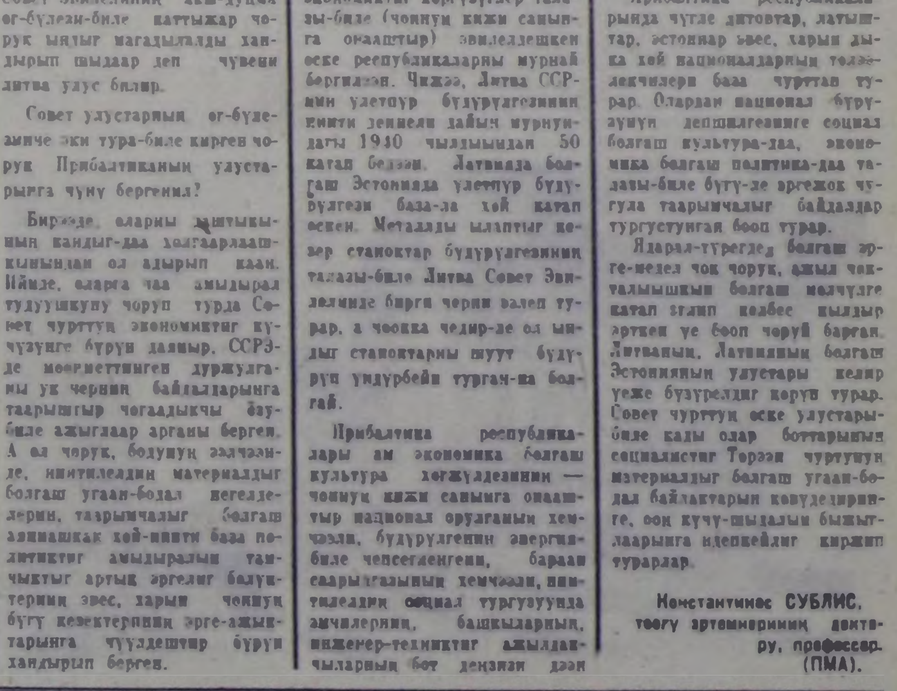

Сураглыг Лимпопонуң бир адыры Олифантс хемде узуну 5 км черден кылган Массандмиру дээр плотинаны тударын доозар четкен. Ол болза хамаарышпас Мозамбиктиң эң улуг чаа - тудугларының бирээзи-дир. Келир үсиин суг шыгмамыры үнүш-дүмүтүкүр 90 мүң гектар черни суггарар арганы бээр, аңаа ФРЕЛИМО-нуң инициативазы-биле «Коллективтиг кедээ суурларны» тургузар. Олар үлегерлиг ажыл-агыйлар болуур болгаш оларның чижээнге нүрүне коллективтиг куш-ажылдың артын нүштүүн тарээчыннарга коргузер. Чаа кедээ суурларның төлевилелдерин белеткээн. Оларга бүгү бажыңнарны электротримдер, кадыкшыгга пунктуларын, уруглар садтарын, столовайларны, ыяпчыларны тудар.

ЧУРУКТА: кооператорлар келир үениң кедээ суурунуң планын чугаалажып турары.

С. КУЛИКТИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

КАРЖЫ ЫЙЫЫШКЫН

Пекин бодунуи тенек хөөнүн чажырбайн турар. Харындаа ында мырынай шуут кылыктаны берген. Ол дугайын Синьхуа агентилелиниң нептеретken чүүлү, оон калчаалыг болгаш турамык хөөнү хереченээн.

Маоисчи болуктүн кылыктанырынга Японияның даштыкы херектер министриниң Кыдатты оон хамаарышпас херектеринге киришпезинче кыйгырган чугаазы чылдаган болган.

Япон парламентинин бир комиссиязынга чүве чугаалаап, даштыкы херектер министри Миядзава ССРЭ биле Японияның аразында харылзаларга чаралдырышкынны болдурарынче Пекининн кызымак чүткүп турарынче кичээнгейни угландырган. Японияже боттарының ал-черуун антисоветчи пропагандага ажыглап турар кыдат делегацияларны хүлээп алырда серемчилелиг болурунун эргежок чугулазының дугайын даштыкы херектер министерствозу чер-чер органнарынга сагындырган деп, ол дыннаткан.

Оон-биле кады Японияның дипломаттыг ведомствозунун баштыкы ажы уеде бооп турар япон-кыдат керээнин төлевилелиннин дугайында чугаалажышкынының үезинде «гегемонид» дээр чүүлдү киирерин негээн маоисчилерниң негелделеэнин чүүлдүгүнүн шыдазының ол чугаалаан. Маонун болуунун чажырбайн турарынга ол негелде Совет Эвилелиниге болгаш оон даштыкы политиказынга удур угланган.

Японияның күрүне эргеажыктарының талазы-биле алыпта, министрниң медеглели шын болган дээ, япон парлаага, чижээ, «Асахи» солун демдеглээн. Бистиң чүртүвүс «ССРЭ-биле кайыралдыг харылгаалаарны хевээр артырып алырынче күжениишкиннерни үндүрүп келген болгаш бир эвес ындыг политика Кыдатка тударышпас болза, Япония оон-биле «политээрежим шыдавас» деп «Нихон Кэйзай» деп өске япон солун бадыткаан.

Таптыг-да ынчаи Пекининн талалындаи каржы ыйыышкын болган. Япон чазакка болгаш даштыкы херектер министриниң бодунга удур угланган шыңгыы кыжанныгларны Синьхуа агентилели кылган.

А. ПЕТРОВ,
СЭТА-ның политиктиг таймырлакчызы.

КАЙГАМЧЫКТЫГ КАЛБАК-ХАДЫ

Репортаж

Балгазынның ыяш ажыл-агый черинин директору Александр Николаевич Чичкин-биле конторадан үнгеш, каш-да минута болгаш согуп ышкаш дөрт үнген хадыларлыг зоом иштинге кирип келдивис. Чойты дупаартай, дүүскектелген зоом иштинин агаарының экизин, чечек-чимистиң сагланайның үнүп келгенин, өң-базын хөваганнарны, өске-даа дириг амытаннарны магадап, хөөрежип чор бис:

— Бо хадыдан үнүштүң үнелиг болуп турарыңар чылдагаанны чүге ирги, Александр Николаевич?

— Ол чүүл-бүрү эт-хереселдер бүдүрери-биле ажылдап кылырынга чиик, чымчак ыяш породазы болганда, үдетпүрге аажок үнелиг. Ынчалза-даа хадының үнези чүгле оон-биле кыстаарлаттынмас: оон ыяс ышкаш бүрүлери шаның дөрт үезинде оймас. Ук бүрүдерге кислород нааш сингеш, ийи дакпыр кислородалы азот деп агаар кылдыр хуула бээр. Мен бодап көөрүмге, кижилериң кадыкшылынга аажок үнелиг бо ыяры-биле хадыны ыяш оңза үнелиг. Кадыкшылга албан черлерин болган чок-ла хадыаразынга тудуп каапкан эскерер бис. Бистиң Калбак-Хадыга өкпе аарыны эмизер санаторийни тутқандан бээр дөртен чыл ашкан болгай—деп, ол харылады.

— Силериң ыяш ажылагый черинин харылап турар девискээри-даа делгем-не боор але?

— Инитизи-биле алыр болза 98230 га чер биске хамаарыжып турар чүве. Оон иштинде 30154 ганы чүгле үнелиг ыяш хадыны эзлеп турар. Бо хире делгем черинң ыяш байлаан кэмгалаары берге болгаш харысаалгалыг. Ынчаарга бисте ажылдап турар чүс ажыг кижи арга-ыяшты өртен болгаш тотчеглекчилерден кэмгалаарындан аңгыда, бойдустуң хоойлузун өзугаар өлүп турар ыяштарны брактап-кезер, аарыглардан эмизер, өлген ыяштарның орнуна чаа ыяштарны тарып өстүрер, тарылга материалдарын белеткээр дээш хөй ыяны ажылды чорудуп турар. Бисте ыяш кайгалап турарлардан аңгыда брактаттынган хадылардан дилиг материалдарны, бажың иштинин эт-хереселдерин бүдүрүп турар цех, бүрү дагаш дээрбеден турар чер база бар. Республиканың чөөн талакы районнарынын бистинң кылып турар продукциязыска негелдеш улуг. Чартык чылдың түңнелин өзугаар алырга, ыяш сөөртүрүнүң, дилиг материалдары болгаш бүрү даганы бүдүрелиниң планы ажыр күүсеттингеп...

Александр Николаевич-биле хадыны иштинче ханылап кире бергеш, уннарында хөө амдаа иле, чамдыктары шуут курган, ушкудан калган шаарат хадыны аразынга келдивис.

— Бойдусту үнелеп билбес, кэмгалап-кадагалаваас нйзчаңгыс кижилериң кеминг үүлгединиң херечизим караадар-биле көрүп тур силер. Чаштанчыдан чалбыныр үнер деп чүвэ бар. 1974 чылда харысаалга чок, хоралакчы кижиниң шаккан одунуң уржуундан 1530 гектар хадыөртенип калган. Күрүнеинң ыяш байлаанга ол улут когарал болган. Бистиң коллектививис бар аргаларны ажылдап түрган, оон 852 гектарын катап тургускан. Тодаргайларга, өртенип калган хадыларның орнунга ыяш өстүрер питомникке өстүрүп белеткээн чаш хадыларны тарып олуртканывыс ол. Өске артканнга ыяш тарырыны 1977—1978 чылдарда доозар. Оон аңгыда, орт өөрүрер бугаларны казар, өрт айыылынга таварышкын ыяштарны аштап арыглаар талазы-биле база улуг ажылдарны кылдывыс.

Оон чоруткаш, чаш хадыларның үрезиннерин өстүрүп турар питомникке келдивис. Брянскиниң технологтуг институдунуң ыяш ажыл-агый факультединиң доозукчузу, Балгазынның ыяш ажыл-агый черинин кол лесничи Петр Андреевич Москаленко ында тур. Ол ында ортумак школаның өреникчилериниң ыяш ажыл-агый черинде күш-ажыл болгаш дыштанныкка лагеринде уругларга чаа үнүп орар хадыүрезиннерин тускай щиттер тургузуп турган хүнден канчаар кэмгалаарын айыткан, ажылдаан тур.

— Питомник иштизи-биле 14 гектар шөлдү эзлеп турар. Маңаа хадыүрезиннерин тарып, өстүрүп алгаш, кыраан аны орттенген ыяштарның орнунга олуртуп турар бис. Бо ажылга өреникчилериң ыяш ажыл-агый черинин уруглары улуг дузаны чедирип турар. Олар тарымал үрезиннерин өстүрер, ажаар херекке идепкейлиг киржип келген. Бөгүн ында Салчак Тока аттыг отрядтың 19 өреникчилери башкызы Каракыс Чолбаевна Күдеректиң улуртулгазы-биле ажылдап турар. Өөреникчилер ажылдавышаан дыштанып, спортчу оюннарны организастап, воннар иомчуп, Калбак-Хадыг Чагытайже солун аян-чоруктарны база организастап турар — деп, Петр Андреевич чугаалады.

— Бистиң школаның өреникчилери тускай график өзугаар бо дэгерьге ажылдап, дыштанып турар. Школаның ыяш ажыл-агый черн маңаа болгаш өске-даа чердерге болуп турган конмурстарга киржип, эки түңнелдерин чедип алганы силерге билдивигр. Өөренникчилер түгле питомникке ажылдаарындан аңгыда, нотаан патрульдарны организастап, ыяш кэмгалалынга киржип, чоп ортузунга тайылбыр ажылдарын база чорудуп турар. Алдыгы классчылар Клера Бунгаалай, Марта Пар-оол, Вера Арнак, Урана Кочега болгаш өскелер-даа эки ажылдап, арга-ыяш кэмгалалының херээнге идепкейлиг киржип турар —деп, Карақыс Чолбаевна бистиң чугаазыска немеди.

Ыяш ажыл-агый черинин хоочулнары, мурнакчылар, хөй удаа мактал-шаңналды алган лесниктер Георгий Иванович Стародумов, Вениамин Михайлович Кленинов олар-биле ужураажылгавыс солун болган. Калбак-Хадыгының кадык чаагай өзерине, бойдустуң бо кайгамчык бедээн кэмгалаарынга оларның киргген үлүг улут.

Адактың соонда арга-ыяшты орттен кэмгалаарының станциязынга кеддивис. Өртхимиктиг станциянның начальниги Георгий Александрович Стукин ажылының дугайын дончулап чугаалап берди:

— Бистиң ажылывыс харысаалгалыг-даа улус бис. Бедик черге дежурныйлап, орт хайгаарадыл чорудун, арга оруктарын дургаар хайгыылдарны доктаамал организастап турар бис. Четчир санныг техника, өрт өөрүрер тускай машиналар бисте бар. Өрт айыының болдурбазы-биле хөй-иитинин нүүжүге даяныл алгаш, чоп ортузунга тайылбыр ажылдарын чорудун турар. Инженер-техниктиг ажылдакчылар совхозтуң хуралдарынга, өөренникчилер мурнуута, малчыннар ортузунга беседалар кылып, өрт айыылын болдурбазынче бүгү чонну кыйгырып турар. Совхозта болгаш тус-тус организацияларда орттүн эки тура дружиналары база бар. Оон аңгыда арга-ыяш кэмгаладының штаттан дашкаар сес инспекторлары база эки ажылдап турар. 1974 чыл бистн хөй түвеге өөреткен. Калбак-Хадыга мынчан болгаш өрт ышкаш айыыл-халапты кажан-даа болдурбас дээш бүгү хемчегларни ап турар бис—деп, ол чугаалады.

А. ЧАРАШ-ООЛ.

ЧУРУКТА: Балгазынның ыяш ажыл-агый черинин кол лесничи П. А. Москаленко өзүп үнүп турар хадыүрезиннерин хүндан кэмгалаар щиттерни канчаар тургузарын школаның ыяш ажыл-агый черинин бөлүк өөренниктеринге айтып берип тур.

Ийнги чурукта: Балгазынның хөөчүн ышкыларының бирээзи, 20 ажыг чылдарда ажылдап келген Георгий Иванович Стародумов.

МАГАЛЫГ-ЛА-ДЫР

Чүгле бистин республикада өөрү. Бүгү-эвилелде сураглыг Үш-Белдир курортка бо чылын дыштанып, эмнедир аас-кежиктиг болдум. Курорттуң бирги сезонунда аңаа 210 ажыг кижи турдувус.

Үш-Белдир—бойдустуң эң-не чиргүзалдыг, каас, чараш черинде турар клйгамныктыг чаагай орын дээрзин моон мурнунда-ла бижип, чарлап каапкан. Мынчаш оны номчукчулар билир. Бо чыл өг-шыктыг болгаш оон чоок кавыжының от-сигей, чечек, чимизи-даа магалыг болду.

Маңаа 1968 чылда база барап дыштанган жен. Ол үеде турганындан амгы үеде курортта дыка хөй чаартылгалар болган-дыр. Хамыктың мурнунда ийи кават улуг корпус болгаш бала ол хевирлиг тудуп турар улуг бажыңның тудуп каракка чидигер.

Курорттуң столөвазынга моон мурнунда 200 хире кижи ийи уступ чемненир турган болза, ону делгемчиди зде кылганындан ам харыүеда оон хөй кижи кирип чемненир. Курорттуң дирекциязы дыштанныкчыларның удуур, турар черинден эгелээш аеш-чемнизинге чедир хандырылганы экижидир, эезэш өөрү организастыг ажылдарны кылганы илдең болду. Оон тодарай чижээн столөвазында азып каан «Саналдар болгаш хомудал» деп теринден көрүп болур. Пөвагларның амданныг эки кылдек чеми, чонга эзлдек-чымчаа, кинээнгейни каара туда бээр, арыг-силиг байдал дээш дыштанныкчыларның ол деп теринде бижээры, столөвага коллективинге өөрүп четтирсенин илередип, өң экини хүзээн өөрээлдер-ге хөй.

Курорттуң кол эмчизи В. И. Наумов, эмчи Г. И. Осипова болгаш медицина сестразы Г. Т. Семенова олар онаашкы ажылынга эе-харысаалгалыг ажылдал, дыштанныкчы бүргүзүн кичээнгейлиг хайгаарал келгеннер. Олар дыштанныкчыларның кадыын хайгаараары-биле кызыгаардаанмайн курорттуң ниити арыг-шевери дээш хүн бүрү ажылдап турарлар.

Ында культура массалыг ажылды база эки организастаан. Спорт хевирлери—шыдыраа, хол, бут бөкбүү оймаар, баг кагар черлерни тускайлаан. Курортта ол бүгүнү В. Акимов удуртқан, кино механиги А. Шуклин-биле олардың эки ажылы дээш дыштанныкчылар мактал чандывыс.

Сезон хагдынар чоокшулап тирда, курортка дыштанганнар болгаш оон коллективиниң бүгү кежигүнери чыглып, одаг кыйысканнар. Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи, курорттуң директору эш Белекей одагны кыпсыпкан. Кежээки киржында оттуң дээр өрү дүңдүштелеген чалбыразының чыргынга—Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилеринің болгаш куш-ажылдың хоочуларының солун чугаалаарын, сактыышкыннарын чыыганнар улуг сонуургал-биле дыңнааннар.

С. МОНГУШ.

А Ч А В Ы С

Бистиң ачавыс Донгак Чымбаевич Содун Иштинин херектер министерствозунуң шугумунга 26 чыл ажыг үеде ажылдап турар. Ол үениң дургузунда ак сеткилдиг, кызыынакай эки ажылдааны дээш мактал бижиктер, өртектиг белектер-биле наш удаа шаңнадып келген. Ачавыстың хөрээнде дөрт медаль чайнап чоруур.

Ам ачавыс-биле чурттап орар бис. Ачавыстың чөн алырганындан бээр сес чыл чедип турар. Ачавыс чөн-даа болза, ачавыс бистерни туретпейн эки өстүрүп келген. Ол бо чылын 50 харлаан. Бистерни эки кижизидип, өстүрүп каапы дээш өөрүп четтиргенивисти оон юбилейинде сетиилвистиң ханызындан илередип, аңаа байыр чедиргең бис.

Иитинин херээ дээш ачавыс моон сөңгаар-даа шудургу ажылдап, хөй-хөй чылдарда кадык-чаагай чурттаарын аңаа нүүлээр бис.

Уруглары Зоя, Клара СОДУННАР.

Бай-Тайга район.

КАНЧАП САГЫШ ААРБАЗЫЛ?

Май 15-те үнген «Шын» солунда Х. Монгуштун «Сураглз барган» деп этелиг чагаазын номчаш сеткилим дыңзала дүвүрээп. Чүге дээрге, ол-ла хүн «Тываның аныяктары» солунга айбалшкан чүве дег, «Кажан чаныл көөр сен, авай» деп этелиг чагаа-биле оон утказы домейлешкек болган. А «Шында» чагаада адаңеам йкилээп 4 уруун каапкаштың улгүп чоруткаларын бижээн. Ол йи чагаанын домейлешкэ чүл дээрге — кагдырыкан уругларын ада-иезин сактып йлээр чедип, безин 5 харлыг бичии Таняны эртен оттуп келгеш: «Аваң сактып тур мең» деп ыглап туруп көөри көөргенчиг.

Бо уругларны 68 харлыг кырган-адазы, пенсионер Чүдүм Ооржак азырап, каяктан олурар. Кырган-адаңар артында-ла бодунуң пенсиязы-биле каапкаңыңар 4 ажытолүңерин азырап олурары силерге мядыңчыг эвес болганын сактып четпес-тир мен.

— Кыжын донмадыңар бе?—деп бичии Орландан автор айтырган. Ол оол чүүле бажын согаш кылган. Бажын иштп оок, хирлиг. Оларга кым дузалап, ыяш, хомур эккеп бөрип турарыл? Кым оларның бажының чугайлап, боттуң аштап, чүп турарыл? Уруглларынарның ийик-хевп кандыгыл? Ишти-хырны тодуг бе? Бо айтырыгларны адазыиеэн харылап көрүңерем.

Кайыларның-даа баарынар капчап ажываэыл? Уруглардың ачазы Ондар Аягыр-оол, бажыңыларга бир катап шалабууда кире дүшкеш, уругларынарга сапык идиктер, чүвүрлер садып бергеннцер-биле оларның кижилдилгезинге киришкеннцер ол-ла бе? Уругларга ада-иенің чылыг, чымчак сөзү шак, хүн бүрүзүнде херегпи кайдыг-даа кижи утпаа дег.

Аданың уругларынга чагаазын таныжвалынар. «Авандарны Кызылга ийи-чайгыс коорле-дир мен, ужурашпадывыс». Кайызы-даа бот-боттарын тамышпас улуг дег чүге ужурашпаанарны ол? Бо таварылгада база-ла тоомча чогуларны көргүскен-дир силер.

Уруглардың иези Роза Ооржак дээрэи повар мергежилдиг. Бо иенің ажылының магалыын! Чүгле таптыг чурттап билир турган болза, уруглары омак-хөглүг, тодуг-догаа чөрүүр улус-ла-дыр. Оон сураа «Тиилелге» совхозта үнген. Ол совхозтуң директиразы, ында көдээ Советтиң күүскому бо иенің уругларынче дедар чанар-чаимазының дутайында аксын айтырып, тодарадыры күзеичиг.

А Кызылда дыжын харап чурттап орар ада Аягыр-оол Ооржактың ажылдап, ажылдавайн турарының байдалын тодаратқаш, оон херээн сайгарып, уруг-дарыының кижилдилгезинге киришперинге чедип алза эки деп сананлыг мен.

Сара МОНГУШ.

Чоон-Хемчик район.

Июль 17-де Канаданың Монреаль хоорайынга XXI чайгы олимпий оюнпары эгелээн.

ЧУРУКТА: олимпий көдээ суур. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Олимпиаданың баштайгы старттары

МОНРЕАЛЬ. (СЭТА-ның тускай корреспондентилера). Олимпий оюнпарының баштайгы алдын медальдарын совет чадаг-тергежилер 100 километрге хоманда талазы-биле бирги чер дээш болган чарышка чаалап алганнар.

Совет Эвилелиннн шилиндек командазының спортчулары Ворошиловград чурттуг Анатолий Чуканов, Курскиден Валерий Чаплытин, Минскиден Владимир Каминский болгаш Тарту чурттуг Аавo Пиккуус олар 100 километрни 2 шак 8 минутта 53 секундада эрткеш, Олимпий оюнпарының демпионук аттыг совет спортчулардан бир дугаарында чедип алганнар. Польшаның чадаг-тергечилери ийнги, Данияның спортчулары үшкү черлерни эзлээнпер.

Герман Демократтыг Республиканың спортчузу Уве Поттек пистодет-биле адарынга шылгараап, Олимпиаданың алдын медалын алган. Ол алза чогуур 600 сандан 573 саанны аткан. У. Поттектиң чаңгыс чер чурттуу Харальду Фольмару монгун, Австрия чурттуг Рудольф Доллингер хүлер медальдарының эдилекчилери болганнар.

Совет Эвилелиннн шилиндек командазының кежигүну, штангист Александр Воронин бистиң командага база бир алдын медальды чаалап экелген. Кемерово хоорайда азот заводунуң 25 харлыг монтажник-слесары Александр Воронин эң чиик денгиге болган спортчу демиселге штанга кодурериниң ийи хевиримге моон мурнунда бодунуң тургускаиы делегей рекорду—242,5 килограммны бо удаада баап кадургеш, алдын медальды чаалап алган. Оон соонда ол 141 кг. штанганы кодуруп үндүргеш, чаа делегей рекордун база тургускан. Венгрияның спортчузу Дьерью Кесеги ийнги, Мехнкога болган Олимпиадага бо денгиге чемпион болган Иран чурттуг Мохаммед Нассири үшкү черлерни эзлээнпер.

СПОРТЧУ УЖУРАЖЫЫШКЫННАР

ФУТБОЛ

Эргкен дыштанып хүннерде Кызылдың «Совет Тываның 5 чылы» стадионга Абаканның «Локомотив» командазы-биле Кызылдың шилиндек командазының футболистерининң эки хуузунда ужуражышкыны болган. Ужуражылганың баштайгы хүнүнде аалчылар шөл эзлерин 5:2 санга удуп алганнар. Дараазында хүнде болган ужуражылгага база-ла абаканчылар 5:1 санга утқан. Ынчангаш ийи хоорайларның арасында болган эш хуузунун ужуражылгазының түңнели ниитизи-биле 10:3 болуп «Локомотив» командазының тиилелгези-биле доозулган.

ВОЛЕЙБОЛ

Кызылдың Гастелло аттыг шарыгының спорт шөлүнге Абакан, Кызыл хоорайларның волейболистерининң аразында эш хуузунун ужуражылгазы ийи хүн дургузунда үргүлчүлээн. Баштайгы хүнде шөл эзлери оюнуң бирги эзлчээнде аалчыларны 15:12 санга утқан. Ужуражылганың ийиги, үшкү эзлчээнде аалчылар Кызылдың шилиндек командазын 18:16, 15:8 саннарга тиилээнпер. Ынчаарга сеолгү дөртку, бешки эзлчегларде кызылчылар Абаканның шилиндек командазын 15:7, 16:14 удуп алган. Ынчангаш баштайгы хүннүң ужуражылгазы шөл эзлериниң тиилелгези-биле 3:2 санга төнген.

Ийи дугаар хүнде болган ужуражылганың бирги, ийнги эзлчээнде аалчылар Кызылдың волейболистерин 15:1, 16:11 саннарга тиилеп алган. Оюнун үшкү эзлчээнин үезинде шөл эзлери аалчыларны 15:8 санга утқан. Дөртку эзлчегде ужуражылга база-ла абаканчыларның тиилелгези-биле 15:11 санга доозулган.

А. ДЫРТЫЙ-ООЛ.

Телевидение

ИЮЛЬ 24-ДЕ

МОСКВАДАН

9.00—И. С. Тургенев — «Эзэп келгеш». Телешин. Өөнүг.
10.15—«Горнистер, ыйгыта харыылаңар!». Өөнүг.
11.00—Медээлер.
11.10—«Селемелиг оолаа деп хөй сериялыг телешинин баштайгы көрүзүүтеем. 3-кү серпалы. Өөнүг.

КЫЗЫЛДАН

11.45—«Шүүлүчү болгаш хаан». Уран-чечен фильм.

МОСКВАДАН

13.00—XXI чайгы Олимпий оюнпарында. Өөнүг.
15.00—15.10—Чаңсар.
15.10—«9-ку студия». Политиктиг тайылбырлакчы В. Зорин эрттирер. Өөнүг.

КЫЗЫЛДАН

16.10—«Сылдысчыгаш» дамчыдыга.
16.45—Телефильм.
17.00—«Үе». Информастыг программа.
17.30—«Өөнүктер бергеге билчир». Уругларга фильм.
17.45—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.00—XXI чайгы Олимпий оюнпарында. Өөнүг.

КЫЗЫЛДАН

20.00—«Социалистиг чарыштың хүн демдеглелп». Дамчыдыга.
20.25—Телемедээлер.
20.35—Чарлаалдар.

МОСКВАДАН

20.40—«9-ку студия». Политиктиг тайылбырлакчы В. Зорин эрттирер. Өөнүг.
21.45—И. С. Тургенев — «Эзэп келгеш». Телешин. Өөнүг.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

АГААР

Бөгүн республикага эдир буруттаар, чагбас. Агаарның температуразы дүглуг черлерге 19—24, өске артканнарынга 25—30 градус изпир.

Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Бэрлын чүк утгалымышкынчыг хаттың күүжү коткак. Агаарның температуразы 25—27 градус изпир.

РАДИО ДЫҢНАКЧЫЛАРЫҢГА

Бүгү-эвилел радиозуун расписаниезинин чамдык өскерилгелери-биле холбаштыр июль 19-тан эгелеп Тыва радиозун ажылдаар шактары база өскерилген. Чаа расписание ёзугаар республика радиозу ажыл хүннеринде эртен 7 шактан 8 шакка чедир, оон ссоонда 8 шак 15 минуттан 8 шак 30 минутага чедир; кежээ 19 шактан 19 шак 45 минутага чедир, дыштанныр хүннерде 9 шактан 11 шакка чедир ажылдаар.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

кинотеатрларда

ИЮЛЬ 21-ДЕ

«НАЙЫРАЛ». «Экии, уруглар» 10.40, 12.20, 14.00, 15.40 «Уэүн, маңган эрнин аэп келгеш» 17.20, 19.10, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Харыы хемчег» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Кочубей» 14.00, 18.00, «Ак роза чечек» 16.00, 20.20 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Харыызын чүгле хат билир» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Чечен-оол Сойзулович Монгуштуң «Тыва» совхозка маз дужаганывың 287463, 280063, 280859 дугаарларлыг квитанциялары читкен. Ам оларны күш чок деп санаар.

Владимир Николаевич Смирновка ДОСААФ-тың Кызылда автомотоклубунуң тыыскаңы мотоциклчиниң ДА сериялыг, № 385814 шыыларлагы болгаш РО сериялыг, № 109848 талону читкен. Ам оларны күш чок деп санаар.

Монгун-Тайга районнуң Мөген-Бүреп школазының математика башкызы

Дарыйма Содуновна САЛЧАКТЫН

моңээнин Тыва АССР-ниң Чырыкшылыкчы министерствозу, районнуң улус өөредилге кылдыын дыңнадып, оон өг-бүленнпге, төрелдерине, чоон кижилеринге хаңы кажыдалын илертейлеп тур.

Редакцияның адреси: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлалчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда кылдызының 2-31-75, харысаалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал кылдызының 2-37-13, культура кылдызының 2-23-54, көзээ ажыл-агый кылдызының 2-21-47, үзетүүр кылдызының 2-22-64, чагаа кылдызының 2-41-27, информастыг база совет түргүзүт кылдыстериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериянын 2-12-45, секретариаттың 2-23-35. Солун келбейн баргавда 2-32-75 телефонче болгаар.

Тираж 16331. ЧАГЫГ 1728.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүзелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00648.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 173 (10158) 1976 чылдың июль 22, четверг | 1925 чылда үндезилеттингеш | Өртээ 2 коп.

Ажыл түлүктелген

ДОНДА-РОСТОВ. Чазын тараан шөлдериниң чартыы болур бүдүн чартык миллион гектар черниң тараазын Доннуң механизаторлары июль 21-ге чедир кезип дооскан. Областтың 32 колхозтары болгаш совхозтары тараанны бастырып эгелей берген. Целинский районнуң транспорт-ажалга авеноолары тараа кезилдезиниң социалистиг чарыжынга мурнакчы хөөнүү коргускеннер. Оларны алдарлыг тараажылар, Социалистиг Бүдүжылдың Маадырлары «Московский» совхозтан Н. В. Бочкарев, Май 1 аттыг колхозтуң авеночузу Г. Е. Распопов баштааннар. Үргүлчү чазыкчыннар чаан турза-даа, ажылдың темпилери ында бедик. Дөрт комбайнерлерден тургустунган ол звеноларның кайызы-даа чырык хүн иштинде нормазын дөрт катап хөй, беш мүн чедир центнер тараанны берип турааннар.

КУРСК. Областтың мурнуу районнары эрте быжар тараалларны ажаап эгелей берген. Беловск районнуң «За коммунизм» колхозунда тараа кезилдезинче комбайнны баштай үнүрер дүлүүлүг эргени хөөчүн механизатор М. Д. Ватулин чедип алган. Арбайны тавычалай кестирип тургаш, ол норманы бүдүн чартык катап ажыр күүсеткен турар.

Суджанск районнуң тараажылары тараанны шилип кезерин эгелей берген. Ында колхоз бүргүзүнде ажаап алдышкынның транспорт оргиларын тургускан.

ЯРОСЛАВЛЬ. «К-701» деп күчүлүг трактор улам-на ынапшыттыг болгаш үр ажылгаар болу берген. Ярославльның мотор заводунуң Ленинградче 300 ат күштүг чаа шимчедикчилерин баштайгы болуун чоруткан. Оон мотокурлавыры үлүг, ол ам беш мүн шактың орнунга алды муң шакка деннежир.

Беш чылдың дургузунда ярославчылар ынапшыттыг тракторлар шимчедикчилерин барык ийи катап улгатыпкарлар.

(СЭТА).

ТЫВАНЫҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ БАЗЫМЫ

1976 чылдың бирги чартыында Тыва АССР-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң планын күүсеткенииниң туңнелиниң дугайында Тыва АССР-ниң Статистика эргелелиниң дыңнадыы

Тыва АССР-ниң ажылчы коннары СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, социалистиг чарышты кызбарткан, 1976 чылдың бирги чартыынга план күүседир талазы-биле элээн чедишкиннерлиг болган.

Улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол көргүзүглери мындыг болган:

Үлетпүр

Продукция сайгарарының болгаш кол-кол үлетпүр кылыгларын бүдүрүп үнүрериниң бирги чартык чыл планы күүсеттинген. Үлетпүр продукцизин бүдүрүп үнүрери 1975 чылдың бирги чартыынган 2 хүү улгаткан.

Үлетпүрүнүң кол-кол адырларының аайы-биле продукция сайгарарының планын күүсеткени болгаш үлетпүр бүдүрүүшкүнүнүң өзүлдезиниң темпизи мындыг болган:

Республикаларның үлетпүр бүдүрүлгелериниң кол-кол адырлары бирги чартык чылда	I чартык чылдың планын күүсеткен хүүзү	1975 чылдың I чартыынга хамаарыштыр 1976 чылдың I чартыы хүү-биле
Республика иниизи-биле	102	102
Электроэнергетика	—	118
Өдээр чүүл үлетпүр	117	113
Оның: металлургия	99,2	96
Металл ажылдап кылыр	94	103
Ыяш болгаш ыяш ажылдап кылыр үлетпүр	100,5	109
Түзүг материалдары үлетпүр	102	105
Чиик үлетпүр	107	106
Аът-чем үлетпүрү	102	93
Полиграфия	100	100

Электроэнергетика, өдээр чүүл болгаш чиик үлетпүр элээн бедик темпилерлиг хегжээн.

Бирги чартык чылда үлетпүрге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планы күүсеттинээн, өткен чылдың хамаарышкан үезинге деннээрге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң 4 хүү чавызаан.

Республиканың түс-түс бүдүрүлгелериниң чартык чылда продукция сайгарарының, үлетпүр продукцизиниң хемчээлиниң өстүрериниң, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң бетилериниң планын күүсеткени болза:

Продукция сайгарарының, планың күүсеткени	хүү-биле: 1975 чылдың I чартыынга хамаарыштыр 1976 чылдың I чартыы	
	Бүдүрүлгениң ниити хемчээли	Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү
Эөпкел чагыргазының үлетпүрү	103	104	99
Тываның даг-дүтү болбазыралдыр В. И. Ленин аттыг комбинады	101	104	90
Баа-Хем хөмүр-даш разрези	117	113	114
Тываның электри четкилери	—	118	115
«Тыва кобальт» комбинат	99,2	96	96
«Түзүг кезектери» комбинат	93	91	93
Ак-Довуракты УБК	106	110	113
Республика чагыргазының үлетпүрү	102	100,8	95
Эът комбинады	99,8	79	83
Сүт комбинады	108	98	98
Аъш-чем үлетпүр эргелели	99	104	98
Тараа продуктулар эргелели	104	113	55
Үстүү-Хөлдүң балык заводу	94	72	75
Типография	100	100	99
Дазранылга фабриказы	108	104	103
Алгы заводу	104	106	109
Караа багайларның ооредилге-бүдүрүлге чери	110	111	110
Түзүг материалдары үлетпүр каттыжышкыны	88	81	83
«Росвозпромнуң» демир-бетон кылыглар заводу	120	2,3 катап	139
«Тыва көдээ түзүг» трест	113	128	109
Ыяш ажыл-агый эргелели	102	110	101
«Тыва септелге-түзүг» трестиң түзүг кезектери болгаш конструкциялар заводу	102	93,5	104
Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агыйы	102	106	104
Чүрт үлетпүрүнүң эргелели	99	111	100
Автосептелге заводу	103	106	105
Автомобильдерниң техниктиг хандырылга станцизы	87	96	92
Республиканың «Сельхозтехника» каттыжыышкыны	90	102	103

Бирги чартык чылда үлетпүр продукцизиниң кол-кол хемнерлерин бүдүргенин натуралап көргүзерге мындыг:

	Чартык чылда бүдүргени	1975 чылдың I чартыынга хамаарыштыр 1976 чылдың I чартыы хүү-биле
Хөмүр-даш—муң тонна	400	113
Электроэнергия—млн. квт-шак.	83	97
Түзүг ыяжын болгаш одаар ыяштыг үндүр сөөрткени — муң сал м³	160	97
оон иштинде: түзүг ыяжы—муң сал м³	141	99,9
Диниг материалдары — муң м³	73	113
Мебель—муң рубль	582	108
Түзүг чугайы — тонна	1131	121
Түзүг туйбузу—млн. кезек	10,4	77
Эптеп-чыгган демир-бетоң болгаш бетон конструкциялар база кезектер муң м³	27,5	120
Сорттуг даг-дүтү—муң тонна	32,2	103
Хөм ышык—муң эжеш	42	99
Кижне ишык—муң эжеш	35,5	96
Дазранылга кылыглар — муң рубль	716	105
Балык тудары — тонна	20	15
I категориянын окпе-баарын кириштирбишаан эът — тонна	2122	74,1
Колбаса кылыглары — тонна	645	99
Мал саржа — тонна	165	78
Чалан сүт продукцизи — тонна	8046	107
Далган— тонна	7307	103
Хлеб болгаш хлеб-булка кылыглары— тонна	9830	106
Кондитер кылыглары — тонна	459	105
Пиво — муң дал.	80	90
Эмирткес сускунвар — муң дал.	49	126
Дүс (чем) — тонна	5228	86

Барааның продукциязының бот-үнезиниң бирги чартык чыл планы күүсеттинээн. Бирги чартык чылда продукцияны сайгарарының хемчээлиниң планын 17 бүдүрүлге күүсеттээн. 22 бүдүрүлге өрткен чылдың бо үезинге деннээрге продукция бүдүрерин амаскеткен. 26 бүдүрүлге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бетилериниң чартык чыл планын күүсеттээн. 21 бүдүрүлге өзүлде темпизин өрткен чылдың ол үезинден кудуаткан. Түзүг туйбузу, чугайы, кижне ишык, эът, пиво болгаш өскүзүнүр бүдүрериниң, балык тударының чартык чыл планы күүсеттинмээн.

Бүрүне планын өзүгаар 1976 чылдың бирги чартыында чаа техниканы шилгээлир талазы-биле 28 хемчегни боттандырар турган, херек кырында 18 хемчегниң планы күүсеттингеш.

Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозу планнаан 7 хемчегниң ийизи, «Тыва түзүг» трест планнаан 4 хемчегниң бирээзин күүсеткен.

Көдээ ажыл-агый

Республиканың көдээ ажыл-агыйының ажылдакчылары часкы хову ажылларын кыска хуусаада дооскан. Колхозтар болгаш совхозтар часкы тарылганың планын 100,2 хүү күүсеткен.

Көдээ ажыл-агыйның бүгү культураларының 1976 чылда шөлү 370,6 муң гектар азы өрткен чылдың деннелиниен 0,4 муң гектар хөй болган. Тараа культураларының шөлү 12,4 муң гектар азы 5 хүү, оон иштинде кызыл-тастыы 13,6 муң гектар азы 8 хүү эвээжээн. Оон-биле чергелештир мал чеми тараазының, хөй болгаш чангыс чылдыг сигеннин шөлү улгаткан.

1975 чылга деннээрге, 1976 чылда суггаттыг черниң шөлү 1,5 катап азы 4 хүү, оон иштинде мал чеми культураларны 9 хүү өскен. Тараа культураларын сорттуг үрезин-биле тарыыры өрткен чылдың бо үези-биле деннээрге 9 хүү эвээжээн.

1976 чылдың июль 1-ниң байдалы-биле алырга, колхозтарның болгаш совхозтарның шөлдеринде 124,3 муң тонна азы өрткен чылдың бо үезинден 7,5 муң тонна эвээш органиктиг чемнигдиглиг токтуунган. 1977 чылдың тарылгазынга колхозтар болгаш совхозтар 78,7 муң гектар азы өрткен чылдыңдан 8,9 муң гектар хөй черни чайын андырган. Чайгы чер андырылгазының планы 65 хүү күүсеттингеш.

Июль 1-де байдал-биле алырга, колхозтарның болгаш совхозтарның хову-шөлдериле чижек эталонче шилчидерге 2243 трактор азы өрткен чылдың ол үезинден 138 трактор хөй ажылдап турган. Январь — июнь айларга бүгү трактор ажыларын чижек эталонче шилчидерге 841,6 муң гектар азы 1975 чылгызынган 29,3 муң хөй болган. 1976 чылда чижек эталоннуг трактороун ажылганы 1975 чылдагызынган 3 хүү эвээжээн. 1976 чылдың июнь 1-де тракторлар септелгезининг планы 105 хүү, түзүк автомобильдерининиң 72 хүү күүсеттингеш.

Колхозтарга болгаш совхозтарга мал ажылының продуктуларының бүдүрүлгези мындыг болган:

	Июль 1-де		1976 ч. 1975 чылга хамаарыштыр хүү-биле
	1975 ч.	1976 ч.	
Эът (дириг деңги-биле)—муң тонна...	5,1	5,5	109,7
Сүт—муң тонна...	13,9	13,3	95,3
Дүк—тонна...	667	773	116
Чуурга—млн. борбак	6,7	6,2	92,3

1976 чылдың июль 1-де республиканың колхозтарынга болгаш совхозтарынга бир инекке онаалтыр саггаш сүт 745 килограмм азы өрткен чылгын ол үезинден 5 хүү кудуу болган.

Бир даганың чуургалаары өрткен чылдагызынга 12 хүү четпес.

Бир хойга онаалтыр кыргаан дүк 1976 чылдың июль 1-де 1975 чылдың июль 1-де турганы-биле деннээрге, 13 хүү көвүдээн.

(Төнчүзү 3-кү арында).

СЭКП-НИҢ XXV СЪЕЗДИЗИНИҢ ШИИТПИРЛЕРИН—АМЫДЫРАЛГА

Дүжүт ажаан алыышкынынга

белеткел-шалыпчы фронт

РЕСПУБЛИКАДА БАЙДАЛ

Хүн демдеглели

Бистин республиканың колхоз болгаш совхозтарында дүжүт ажаалдазынга белеткел шагда-ла эгелээн. Оон көп өзээ — техника септелгези.

Ниитизи-биле Тываза 2757 трактор үнүп 2242-зи, бир муң ажыг тараз комбайнының 310-у септеттинген. Оон иштинде Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Өвүр, Таңды районнар, «Скотопром» трест тракторларны 85,1—100 хүү чедир септээн. А тараа комбайнын күскү сезонга белеткээр талазы-биле планын Өвүр районнуң «Торгалыг» совхоз 100 хүү, өскелер ажыл-агыйлар 12—66 хүү күүсеткен.

Бо ажыл республиканың ажыл-агыйларынга кошкак чоруттунуп турарын демдеглээр херек. Хөй-хөй колхозтар болгаш совхозтар бо талазы-биле ам-даа хожулап турар. «Кунажылның хостуу» совхоз 32 комбайнының 7-зин септээн. «Улуг-Хая»—33-түн 13-жүн. «Алдан-Маадыр»—12-нин чүгле үжүн. «Шекпээр»—20-нин дөртүн септеп алган болуп турар. А Баа-Хемниң «Бүрензе» 24 тараа комбайнының чаңгызы-даа септеттинмээн.

Трактор септелгези база моон дээредевес. Чүгле «Хемчик», «Кок-Тей», «Суклак» совхозтар бар тракторларының шүүтүзүн септеп алган. Өскелер арткан ажыл-агыйлар 60—92 хүү чедир көргүзүглүг болуп турар.

Дүжүт ажаалдазының үезинде база бир чүгүлә чүүл — чүүк машиналары болур. Ол талазы-биле байдал база кошкак. Чүгле «Кок-Тей» совхозтуң 26 санныг машиналары белен, өскелериниң байдалы хирелиг. Жданов аттыг, «Алдан-Маадыр», «Ак-Туруг», «Россия», «Кызыл тараачын» совхозтарда амдаа 10—12 санныг машиналар, бо айның 16-да медээ-биле алырга, ажаалдага белеп эвес болуп турар.

Моон кандыг түннел үнүрүп болурул? Чайгы хүннүң дүрту үзүн-даа бол, үениң эрткени биллинмес болгай. «Кылыр иштиң деги херек» деп үлегер домакты сактып, техника септелгезин бичии-даа сонгаарлатпайн. Бүгү күштү өлче дарый мөөнгээри чүгүлә.

НОГАА АЖЫЛААРДА

«Улуг-Хая» совхоз ниитизи-биле 46 гектар черде капуста, огүреп, помидор согуна, свёкла, морковь өстүрүп турар. 1500 дөрбелчин метр шолде теплицада ногааларны база өстүрүп турар. Оон иштинде 900 дөрбелчин метрде огүрептерин, 600 дөрбелчин метрде помидорларны тараан.

Теплицада огүрептериниң хөй кезии «Ленинград» сорттуу, ынчаарга «Неженский» деп сорттуу бо чылын шенелде кылдыр өстүрүп эгелээн. Ногаажылар боттарының мурнунда сорулгаларны күүселиг, ажылчы чоннарның столдарынче эки шинээлыг ногааларны чорудар дээш кымыскы ажылдап турааннар. Татьяна Шулуу моон-биле дөрт чыл ында ажылдап, дуржулганы чедип алган, а комсомолчу Светлана Өпей-оол бо чылын ногаа бригадазынга ажылдап кирзе-даа хоочун эптериниң дузазы-биле хөй-ү биилии, ногаа өстүрериниң чаңыттарын кыымак шиңгээдип ап турар.

Ногаа өстүрүкчүлерге теплицада бир дөрбелчин метр шолден 16—18 кг огүрепти, 28 кг помидорну чыып, хереглевчилерже чорудуп турар.

Хөй витаминниг ногааларны өстүрер херекче ында агроном Ирина Лаврентьевна Домначеваның кирип турар үүлүү улуг. Ол — 17 чыл иштинде «Улуг-Хая» совхозка ажылдап келген, Тыва АССРниң Дээди Совединиң депутады.

Амгы үеде ногааларның үүлүү эки. Оңгу бөлүк чылдың башкайгы чылында боттарынга алган хүлээлгезин «Улуг-Хая» совхозтуң ногаажылары чедишкиннииг шиитпирлеп шыдаар.

ЧУРУКТА: ногаа өстүрүкчүдери (солагай талдан) Татьяна Шулуу болгаш Светланэ Өпей-оол олар теплицада ажылдап тур.

Г. СИРОТИНИҢ фотозу.

АЖЫЛ-ИШ ХАЙНЫККАН

Барыын-Хемчик районнуң ажыл-ишчилери партияның XXV съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, оңгу бөлүк чылдың башкайгы чылының биргн чартыынга планнаг онаалдаларын чедишкиннииг күүсеткеннер.

Райончуң үлетпүр бүдүрүлгелери ниитизи-биле чартык чылда 8 млн. 701 муң рубльниң продукцизин сайгарар планнаг 8 млн. 922 муң рубль кылдыр күүсеткен. Хлеб, сүт заводтары болгаш Кызыл-Мажалыктың «Сельхозтехника» каттыжышкыны, ыяш ажылагый черниң коллективтери күжелиишкиннииг ажылдааннар.

Тываның даг-дүтү болбазыралдыр В. И. Ленин аттыг комбинадың продукция сайгарар планың 101 хүү күүсеткен.

Мал ажылының продуктуларын бүдүрер болгаш садар талазы-биле чамдык ажыл-агыйлар эки көргүзүглерни чедип алган. Социалистиг хүлээлгелерни күүседиринге бедик көргүзүглерни чедип алганы дээш СЭКП райкомунуң болгаш райүүскомунуң шилчилер Кызыл тугун «Хемчик» совхозка тывыскан. Хойжу бригадалар аразынга социалистиг чарышка ол-ла ажыл-агыйның № 2 хойжу бригадазы (бригадири Сарыглар Дазар-оол) эң эки түнелди чедип алган.

Районнуң совхозтары тараанның чайгы суггарылгазын план өзүгаар чоруткан. Амгы үеде совхозтарда 35 суггатчы звеноолар ажылдап турар.

Бо хүннерде малга четчир чемни белеткээрининг чүгүлә кампаниязы чоруп турар. Мал чеми белеткээрининг талазы-биле район штабы Кызыл-Мажалык суурнуң болгаш Ак-Довурак сооруйнуң албан организацилар, будүрүлгелер коллективтерин совхозтарга түс-түзүнде быжыглаан. Тываның даг-дүтү болбазыралдыр В. И. Ленин аттыг комбинадының болгаш таннының канглал салбырының коллективтера чүгүлә ажылгъ киржир талазы-биле мурнуку одургыла чоруп турар.

Ниитизи-биле 535 тонна будүк-бүрүнү белеткээн. Сиген кезеринче районнуң ажыл-агыйлары кижин түүлүк кирипкеннер. Ылангыя амгы үеде машина кезе албас черлерниң сигенин хол кадыры-биле кеайп турар.

Т. САРЫГЛАР.

ЧАРЫШТЫҢ ТҮҢНЕЛДЕРИ

СИБИРЬНИҢ НЕФТЬ ТЫВЫКЧЫЛАРЫНЫҢ ТИИЛЕЛГЕЗИ. Главтюменнефтиниң рапортунда июль 19-та эң-не башкай «500000» деп сан каступ келген. Барыын Сибирьнин нефтилиг черлерни бир хөнүк иштинде ынча тонна нефтиниң берип турар апарган. Чыл эгезинден бээр Главтюменнефтегазтың коллективи барык тоозан беш миллион тонна нефтини, оон иштинде будун чартык миллион тонна нефтини планнаг ажыр казып тыпканнар.

ДОМЕНЩИКТЕРНИҢ САЛЫЫШКЫНЫ. Нижний Тагилдин металлургия комбинадың чыл эгезинден бээр барык тос мүн тонна шойну, 25 мүн тонна ажыг канны болгаш 22 мүн тонна прокатты планнаг ажыр будүрүп үнүргеп. Будүрүлге онаалдаларын алдыы хомнанын бригадазы киирген. Чүрттүн доменщиктериниң чарыжынга коллективти тинилекчи кылдыр саналын.

Идеология ажылының дуржулгазындан

ЧУРТТАП ТУРАР ЧЕРИНИҢ ААЙЫ-БИЛЕ

Партияның XXV съездиниң шиитпирлерин удуртулга бодурташ, СЭКП Кызыл хооркому хоорайның ажылчы чоннарының ортузунга массполитиктиг ажыдыл күштелдирип, ылаңгыя чурттап турар черинең аайы-биле од ажылды улам калбартырынче утланган хемчеглерин соолгу үеде ап чорудун турар. Бо айтырыгларны партия хооркомунуң пленумунга, бюрозунга улаа-дарва тургаллажып келген.

Чоннуң чурттап турар черинең аайы-биле киижиндирге ажылын тодартай чорудар дээш, хоорайны 11 микрорайонналга хуваагаан. Микрорайон бүрүзүнүң төвү — агитпункт. Оон ыдай микрорайон бүрүзүнге-де болуқ партия эге организацияларың быжыглаан.

Масса-политиктиг ажыдыл база чоннуң дыштанылгазын организастаар талазы-биле хой-нийтиниң човүлелин партия хооркомунуң пропагавда болгаш агитация киидиниң эргелекчизи эм Зайыялованы баштадыр 1973 чылда-ла тургузуп бадылаан. Ол човүлелдиң составында хоорайның комсомол, профвиилел, чыдыңныкпын, үлетпүр бүдүрүлге черлериниң ажылдакчылары кирген.

Ох 11 микрорайонналгың бирээзинде-ле 2 мундан 4 муң чедир чурттакчылар бар. Микрорайон бүрүзүнде массаполитиктиг ажыдыл хой-нийти организацияларының төвээлекчилериндең тургустунган човүлел удуртуп турар. Човүлелдиң ажыл планы ында агитпунктуның ажылы-биле тудуш холбаалыг. Ылаңгыя кыжын, чазын ук агитпунктуларга солун ажылдар: тематиктиг кежээлер, янзыбүрү ужуражылгалар эртип турган. Чижээ: № 1, 2 АТБ-лериниң, пассажирлер АТБ-зиниң, № 1 профтехучилищениң клубтарында, Пионерлер бажыңында агитпунктулар чамдык ажылдарны чурттакчылар ортузунга чоруткулаан.

Чайгы үеде чоп ортузунга бо ажылды микрорайонналга тудуп каан чайгы агитшолдерже колдуг угландырган. Анчы үеде хоорайда хөй чурттакчылыг эң улуг микрорайонналар болуп 24-кү, 12-ги кварталдарда, электростанция чанында, 4-кү микрорайонда ыдыг шоддер ажылдап турар. Удавас 2 шөл база ажытталга кирер. Бо ажык агитшөлдер бир янзы клуб хевири апарып, чоок-кавы турар бажыңнарның чурттакчыларының ужуражыр база дыштанып чери болу берген. Микрорайонларың чурттакчылары бисте масса-политиктиг ажылдың бир чаа хевири болур — ында эртип турар ужуражылгаларны ажжок сонгуурган турарлар. Профилактиктиг човүлелдериниң ажылын дүүштүрер тоотүн планын дүүгаар ол агитшөлдерге бир айда 2 катаң ужуражылгаларны министерстволарның, албан организацияларның удуртукчуларыбиле график дүүгаар эртирин турар.

Чижээ, 24-кү кварталдың агитшөлүнге коммунал ажылчагый министри В. М. Еремеев-биле ол кварталдың чурттакчыларының ужуражылгазы солун болган. Оон киржикчилери министрге хөй айтырыгларны салып, хоорайда коммунал ажылчагының чамдык адырларының ажылын экижидиргиже кичөөнгейни доктаамал салырын сананналаннар.

А 4-кү микрорайонда агитшөлге хооркүүскомнуң йилиция киидиниң начальниги Е. С. Ключников-биле ужуражылгага ында чурттап турар 200 ажыг киижи чыглып келген. Шиитиниң корум-чурумун быжыглаар, арагалаашкынга, хулиганнаар чорукка удур шыңгыяы демисел чорудар дугайында айтырыгны аңаа чугаалашкан. Бо талазы-биле республикада база хоорайда соолгу үеде чоруттунуп турар шөмчеглерни чымчап чөп ажок чүүлдүгүнүп деткип, бо ажылды улам күштелдирерин негеп, хоорайга үдегерлиг корум-чурум дээш демиселге идепкейдиг киржирингe улуг күүседиин илереткеннер.

Ам бир чижектең ап көрээлиңер. Июль 6-да 4-кү микрорайонуң агитшолүнге хооркүүскомнуң дарганының бирги орулакчызы В. А. Парунин, пассажирлер АТБ-зиниң начальниги В. А. Назамарчук-биле эрткен ужуражылганы од микрорайонуң чурттакчыларының мөөң мурнунда аңаа болган ужуражылга үезинде салган негелде, хомудалдарын барымдаалап органнаастаан. Мүрүнүнде салдынган айтырыгларны шиитпирлээр талазы-биле кандыг ажылдарны, хемчеглерни алганың база ап турарын бо өйтер чонга чугаалаан. кызылчылар онгу бөш чылдың бирги чылының планныг онаалдаларын канчаар күүсеп турарын, ылаңгыя бо эртнең чартык чылда канчаар ажылдаанын, хоорайның перспективтиг хегжүдеэнинең дугайында чугаалап берген.

Ужуражылгалардан аңгыда тускай график ёлүгаар ол агитшөлдерге кино, концерттерни база микрорайонналар аайы-биле чонга көргүзүп турар. Бо ажылдарны моон соңгаар-даа улам эжижидип чорударын профилактиктиг човүлелдериниң ажылын дүүштүрер төп планнап, контролдап турар.

Чоннуң чурттап турар черинең аайы-биле ужуражылгаларын аңгыда, ылаңгыя, корум-чурум быжыглаарынче, арагалзар, хулиганнаар чорукка удур база урут-дарыг киижиндиргенинең айтырыгларынче утланган лекция, беседаларны колдады эртирип турар.

Ажыдчы чоннарның культурлуг дыштанылгазын чоп организастаарының база бир хевирик спорт-массалыг ажылдар болуру билдингир. Сөолгу үеде, ылаңгыя бо июнь-июль айларда улуг-улуг кварталдарда 20 хире волейбол, элээн каш футбол шөлдери кылдыпган. Бо айларның иштинде барык бүгү школаларның, ооредилге черлериниң чанында спортшөлдерни кылдаан, өскелерин сентябрь 1-де доозар.

Школачыларның, элээдп урутларның чурттап турар черинең аайы-биле оларны спортчу маргылдааларже, овонарлыг хаара тудар талазы-биле чамдык ажыл чорун турар. Олар колдуу бажың эргеледелериниң аайы-биле планнаттынган. Уругларның чурттап турар черинең аайы-биле бо спортчу ажылды од бажың эргеделеринде ажылдап турар тренердер А. Аракчаа (№ 1 бажың эргелелинде), В. Нелюбин (№ 2 бажың эргелелинде), В. Болотов (№ 3 бажың эргелелинде) ында уруглар клубтары-биле кады организастап турар.

Чижээ, № 1 бажың эргеделиниң чанында «Искатель» клубта 128 оолдарның 15 командазы 3 болуқ кылдыр хуваттынган, бажыңнар арасында хоккей талазы-биле маргылдааларны эрттирилээн. Оларның тиилекчилерн хоорайның, республиканың маргылдааларынга кирипкеп. Чоокта чаа Абаканның бичии футболистери-биле олар база ойнап чорааш келген. Ам чайгы спартакиадага киржир дээш ол клубтарның уруглары белеткенип турар. Бо үш клубтар моон-даа өске чамдык ажылдарны кылып, клуб бүрүзүнде тургускан белгүмнерге киржип, чамдыкта экскурсияларны организастап турар.

Хоорайда корум-чурум быжыглаарының талазы-биле хөй-нийтиниң болгаш милиция дузаалаар 3 пункт тургустунган. Чурттап турар черинең аайы-биле чамдык масса-политиктиг ажылды оол чорударынга олар улуг рольду ойнап, микрорайонналга чурттакчыларның деткимчелин, хүндүткелин чаалап ап турар. Ында милицияның участок инспекторлары, эки тура улусчу дружиналарның штабтары, милицияның уругдар өрөөлдери, пенсионерлер бөлүктери, дузалал пунктуларының ажыл-чорудулгазын удуртуп турар хөй-нийтиниң човүлелдери ажылдап турар. Бо човүлелдерни бо чылдың март айда СЭКП хооркомуунуң бюрозу бадылаан.

Чоннуң коммунистиг киижиндирилгелин партияның XXV съездиниң негеделеринге дүүштүр чорудары — ынчы үениң ког сорулгаларының бирээзи. СЭКП хооркому киижилерни идей-политиктиг бедик деңгелге, хамаатты хүлээлгени долу медерел билиринге киижиндирининң арга-методтарын ам-даа дилеп, оны сайзырангайжыдып турган, партия обкомунуң II пленумунуң шиитпирлерин ынчыралга бөлүндүрүр.

Чоннуң чурттап турар черинең аайы-биле масса-политиктиг ажылдар чоруттунуп-даа турар болза, четпестер бисте хөй. Киижи бүрүзүбиле ажылды микрорайонналга даянып пунктуларда профилактиктиг човүлелдер нопкак чорудун турар, бүдүрүлге коллективтерн-биле оларның харыдхаазы база сула.

Бо база өске-даа четпестерни чоокта чаа болуп эрткен СЭКП Тыва обкомунуң II пленумуг чидин-биле шүгүмчүлээри чөптүг. Оны чайладырының хемчеглерин ап чорудуп турар бис. Амгы үеде бо ажылды ажыжидирнин талазы-биле ылаңгыя СЭКП хооркомунуң бюрозунга бадылаат, ол дүүгаар ажылдарны кылып турар.

С. КУДАЖЫ,
СЭКП Кызыл хооркомунуң йиитги секретары.

Каа-Хем районда «Ленин» болгаш ССРЭ-ниң Улус ажылчы оруқ» совхозтуң хойжуузу Валерий Мунзукович Бадан — чүгле совхозунда эвес, харын районда муриакчы хойжуларның бирээзи. Хой ажылынга ол үш чыл узуктел чок ажылдаан, чыл бүрүде кескү чедиишкиннерни чедип ап келген.

Коммунистиг күш-ажылдың шилпичыгының хөрээнде Ленинчи юбилей медалы болгаш ССРЭ-ниң Улус ажылагый чедиишкиннериниң хүзер медалы илаңгыя чорууг. Валерий Мунзукович 1976 чылда төрүүр чүс хойга онаалтыр 93 хураанны, бир хойдан на 3,6 кг дүктү алгаш, малчыннарның республика Наадымызга киришкеп.

ЧУРУКТА: В. Бадан.
Г. СИРОТИННИҢ фотозу.

Оруқчуларның чедиишкини

Онгу бөш чылдың баштайгы чылының планныг онаалдаларын хүүсаа бетинде күүседир дээш Барыын-Хемчик районнуң үлетпүр бүдүрүлгелериниң арагында социалистиг чарышка 206 дугаар оруқажыглал участогу (начальниги Л. Ростиславский) бо чылдың июлязинден тура муриуку одурүгде чоруп келген. Бирги кварталда чаалап алганы партия райкомунуң, райүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун алыспаг дээш оруқчулар хүжениишкиниг ажылдаан, бирги чартык чылдың планныг онаалдаларын чедиишкиниг күүсеткеп. Ак-Довурак—Абаза оруунуң капитал септелгезин 102 хуу, ортумак септелгезин — 102,7 хуу, үүрмек септелгезин — 102 хуу кылдыр күүсеткеп. Капитал септелгеге 72,5 муң рубль хемчеэлдиг ажылдар кылдыпган.

Оруң-ажыглал участогунуң салбырларындан А. Колбасенкога удурткан № 3 оруксептелге пунктузу социалистиг чарышка бирги черни алган. Олардан септекчилер бригадазының бригадири Ч. Даваа, ажылчы С. Сарыг-оол, автогрейдорист А. Молодых бүдүрүлгелиң Хүндүлел самбыразында кирген.

Ийиги черни № 2 оруқ-септелге пунктузу (начальниги Д. Ондар, бригадири О. Зырянов) эзээлеп.

Н. ЧЕМЕЗОВ.

Бистиң саналывыс

Бышкактарга негелде улуг

Шаг шаандан бээр ынчы бышкаа идик Тожунуң ачы-чарыларының, ишчилериниң кыпкы үеде чылыг хевиниң бирээзи болуп келген. Тайга, даскыл черге хөөктүг болгаш аңаа-даа кылаштарынга, ындыг идик чаңк, чымчак, чылыг.

«Тоора-Хем» совхоз ында мал талазы-биле республикада база бир сураглыг ажыл-агыйының бирээзи. Күрүсиниң эът планынга совхоз чылдың-на 700—800 бат ынчаң соп, дүүшээп турар. Совхозтуң ажеруининиң болгаш ону хүүсээп турар албан дужаалдыг киижилер тускай чагыг, керээ бар дээш бышкактарны бөлүп ап турар.

Улуг харлыг, кадыр-берт тайга сыннарга дүне-хүндүс ында-биле сүржүп чоруур малчыннарга чеже-даа чагыг, керээ бар болза, совхозтуң дирекциязы бир эш идик кылыр бышкакты черле канчап берип шыдаавазы? Бо айтырыг чайгаар-ла салдынып келир. Бир эвес бистиң районувус республиканың чамдык районнары дег, хой хойлуг тургаш болза, ол черлерниң чону дег, идик иштинге келир уктарны дүктен өйүп, аргып-даа алыр-ла ыйлаан..

Совхоз чылдын-на 350 азы 400 эжеш идик кылыр бышкактарны күрүнеге дужаган малдардан ап турар. Ынчангаш ынажилерге болгаш ашчыларга ол бышкактардан берзе эки.

Оон ыдай ол-ла бышкактарның кайчаар чарыгдаттынып турарының шын үчеталымын бала тургусса эки.

Д. АЙР-САНАА.

Медицина-техника специализациязы

Москвадың И. Э. Бауман аттыг техниктиг дээдң учиилелиниге бо чылын медицина техниказының салбырынга баштайгы хүлээп алышкынны чорудар. Медицина үлетпүрү-биле холбаппкан бүдүрүлге черлериниң чорутканы үш чыл стажтыг инженерлерни чаартыг белетээри-биле хүлээп алыр. Кичээлдерниң үндезинниге техниктиг эртемнериниң болгаш медицинаның курузун салган. Медицина техниказының талазы-биле инженер-механиктер бөөп доозаннар кадык камгалалының албан черлеринге, медицина аппаратуразын ажылдап кылыр талазы-биле конструкторлар бюрозунга, Союзмедтехниканың конторазынга ажылдап болуурлар.

Амгы үеде медицина улам-на хөй ындыг техника-биле чепеегленип берген. Электроэнцефалограф азы кардиограф ышкаш ындыг аңаа электроннуг херекселдер тускай эртемнглерге таварышпас болу берген. Диагностика, прогноз кылырынга, анализ кылырынга амгы үениң медициназы электроннуг тускай системаларны хереглээрин негээн. Медицина техниказының талазы-биле тускай эртемнглер чидин-биле хереглеттинге берген.

ЧУРУКТА: чаа техниканың тургузукчуларының бирээзи, МТДУ-нуң улуг инженери Вячеслав Денисовтуң (оң талазында ийи дугаар) херекселдиң ажылын көргүзүп турары.

В. ФЕДОРЕНКОНУҢ фотозу. ИМА.

«Шынның» материалдарының изи-биле

БЮРОГА ЧУГААЛАШКАН

«Партийжи амыдыралдың чугула кежээ» деп эгелиг мурнуку чүүл бо чылдың июнь 4-те парлаттынган. «Чыраа-Бажы» совхозтуң партномунда хүлээп алган шиитпирлериниң күүселдезин негелдете чедир организастаавас, документилер-биле ажыл саңдаргай деп ында эйиткан.

СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң бирги секретары Н. С. Бойдунуң биеке бижээни:

Парткомнуң ажылында айыткан четпестериниң турганы шын. Оон түпелиниде чылдан чылче совхоз каражалыг ажылдап, күрүнеге хөй өрелиг болуп келген.

Чоокта чаа СЭКП райкомунуң бюрозунга бригадаларда партия организацияларын болгаш партия бөдүктерин ол партномунга удуртуп турарын дыңнаан. Соолгу үеде партномунуң документилер-биле ажылы корум-чурумнуг болган. Ынчалза-даа Эдыгхемде, Хорум-Дагда партия организацияларында, Ак-Хаяда, Дон-Теректе партбөлүктерде ажыл ам-даа негелдеге дүүштүр тургустунмаан.

Партком болгаш эге организацияларның үндүрген шиитпирлериниң күүселдезин чедип алырын ораадаштаайн турарын бюро айыткан.

Парткомнуң хуралынга райком бюрозунуң докладчызы чугаалашкан, ону амыдыралга боттандырарының хемчеглерни ажылдап кылган. Партия райкому ол бүтүүнү күүселдезин контролдап, бо ажылдың районнуң өске-даа партия организацияларында боттанып турарының хынаалдын чорударын тускай планнаан.

ТАЙБЫҢНЫҢ НҮҮРҮ-БИЛЕ

Чепсегленишкинни эндере бүдүрерин соксадырыяче болгаш чепсегленишкинни шуут дүжүрериниң айтырын шиитпирээрнче угландыр Совет Эвилелиниң идил үндүрүп турар саналдарын делегейниң бүгү-ле бурунгаар дешпилгелиг күштери чүүлдүг деп планнаттынган. Тайбыңның Бүгү-делегей Човүлелиниң Стокгольмга хүдээп алган чаа Кыйгырыышкының адаанга миллион-миллион киижилер боттарының аттарын салып турар.

Бистиң чуртувуста бо улуг кампания бо чылдың июнь-июль айларында иштинде канчаар-даа ажжок бедик политиктиг болгаш күш-ажылды кодурлүүшкүнүүт эртип турар.

Майның 27-де Москвага тайбыңның Совет комитединиң бо кампаниянны чуртка эрттирер дугайында калбак хуралы эрткен. Тайбыңның Совет комитединиң даргазы, делегейниң «Улустар арагында тайбыңны быжыглаары дээш» деп Ленинчи шиитпирлиниң лауреады, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, догаалчы И. С. Тихонов ол хуралды ажыдып тура мынча дээн:

— Бүгү-делегейге быжыг, чөптүг болгаш демократтыг тайбың дээш мотаг-шылаг чок эрестиг дээлелдиң ажеминчи принциптериниң бүзүурга Коммунистиг партиязынга киижиниттиргеп Советтер чуртунуң хамаатылары тайбыңның чаа Стокгольм Кыйгырыын боттарының холуңуң үүктери-биле быжыглап деткээш, чепсегленишкинни шидере бүдүрерин соксадырып, чепсегленишкинни шуут дүжүрерин кызымаабиле чедип алыр даярын оон-биле тыныдырлар.

Тайбыңның Бүгү-делегей Човүлелиниң Стокгольмга хүдээп алганы чаа Кыйгырыышкының адаанга ат салыр бо улуг политиктиг кампанияны бистиң республикавыска июнь 15-тен эгелээн. Тайбыңның Тыва республика комитединиң калбак хуралының киржикчилери аңаа эң баштай аттарын салып, Кыйгырыгны шиин-биле деткээн. Бир дугаарында революциянның, эртемнин, культураа болгаш ураң чүүлдүң сураглыг ажылдакчылары, бүдүрүлгенниң мурнакчылары Кыйгырыгның адаанга аттарын салгыпаан. Оларның арагында Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, персоналдыг пенсионер О. Ч. Лопсанчап, Ада-чурттуң дайынының киржикчизи, Совет Эвилелиниң Маадыры Н. Н. Макаренко, Тыва АССР-ниң культураның алдарлыг ажыдакчызы, персоналдыг пенсионер Х. А. Тока, ССРЭниң Дээди Советиниң депутады, алдарлыг тудугжу Л. И. Сафронова, Тыва АССР-ниң улустуң чогаалчызы С. А. Сарыг-оол, республиканың алдарлыг човаачызы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Ю. Н. Зөолин, РСФСРниң алдарлыг, Тыва АССРниң улустуң артизи К. Н. Мунзук болгаш өскелер-даа аттарын бир дугаарында салгыпаан.

Стокгольм Кыйгырыының адаанга ат салыышкыны республиканың паймсылалы Кызыл хоорайдан эгелээш, бүгү районнарда политиктиг болгаш ажыл-ишчи бедик кодурлүүшкүн-биле эртип турар. Кыйгырыгның адаанга чаңгыс эң-сетківлиг аттарын салбыпаан, республиканың ажыл-ишчилери СЭКП-ниң, Совет хазактың ленинчи шиитки болгаш даштыкы политикамың бүрүү-биле деткээн, ону беш чылдың баштайгы чылының планнарын хүүсаа бетинде бедик шыпарлыы-биле күүседир дээш тодарай хемчеглерни ап, тайбыңның совет фондузунче эки тураның акша-хөрөнгө чыылдазып ам-даа күштелдирерин митинг, хуралдарга шиитпирлеп турар.

Стокгольм Кыйгырыының адаанга ат салыр кампания Кызыл хоорайда, Кызыл, Бай-Тайга, Чөөн-Хемчик, Каа-Хем, Эрзин, Тес-Хем, Овур, Улуг-Хем районнарда үлетпүр болгаш бедик кодурлүүшкүнүүт эртип турар. Республиканың колхоз, совхозтарында, бригада, фермаларында, албан, организация болгаш бүдүрүлге, ооредилге черлеринде эртип турар митинг, хуралдарга Кыйгырыгны деткип, чүве чугаалаан киижи бүрүү совет киижилерниң тайбың болгаш паймрал, дээш патриотчу болгаш интернационалчы бижыг күүседсоруун илередип турар.

Чөөн-Хемчик районда «Чыраа-Бажы» совхозтуң хойжуузу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Монгуш Допур-оолович Чода Кыйгырыгга адын салып тура, бүгү совет киижилерниң бодал-соруун илерөди мынча дээн:

— Чер-делегей кырынга дайын деп чүвениң айыылын киижи бүрүү билир. Дайын дворге-ле чырык артемчээге киижи төрөлгөтөнин узуткап чок кылыр дээш улуг халапыр. Дайынның ужу-кыдының кордувус-даа. Ада-чурт ССРЭже оор-дерлин халдаан фашист магачиниларны кыра шавыткан бис: белек-селек чыыл, тывыга могаг-шылаг чок ажыдап, эң ырес-дидим оолдар, кыстарывыс эки турачылар фашист арваннарны чыгча шапчын, тиилешкеп кедген. Тайбыныың дайнымыжы Төрээн чурттуң күчүшидалын улам улгаттырар дээш онгу беш чылдың хүлээлгелерин алдарлы-биле күүседир бис. Мен хуумда бо чылын 100 башка онаалтыр 110 хураанны камгалап алдым, 20 тонна сигенин көөп белеткеп алыр мен. Чыраа-Бажының чечек-кактүт серии чайлагларынга хонуусту кыштыг тоовас кылдыр семиртип чайлаар бис. Дайын турбалын, тайбың делегеэнин!

Барыын-Хемчик районнуң «Шекпээр» совхозунуң мурнакчы сайгычызы Монгуш Минис Кыйгырыгның адаанга адын салып тура:

— Бистиң Коммунистиг партиивыстың, Совет хазаавыстың, Леонид Ильич Брежневтиң хажык чоокка чорудуп турар ленинчи шиитки, даштыкы политиказының бүрүн деткип турар мен. Делегейге быжыг тайбың дээш ажылдап, чурттаар бис. Чартык чылдың планын майда-ла күүседип апкан киижи мен. Ам чыл планын октябрь айда күүседир деп хүлээнгеш, Кыйгырыгта адым салдым—деп чугаалаан.

Шекпээржилер тайбыныың совет фондузунче бир муң рубльди шилчиир деп шиитпирлээш, Стокгольм Кыйгырыгның деткээн дончу доктаалынга айтып каан.

Республиканың ажыл-ишчи коллективтери бо кампанияны баймрал кылдыр эрттирбишаан, тайбыныың совет фондузунче эки тураның акта-хөрөнгө чыыл киирерин боттарының буянныг хөрээтайбыныың хөрөө кылдыр көрүп турар.

Чижээ, Эрзин районнуң ажыл-агыйларынга эрткилээн митинг, хуралдарга: райпо (даргазы А. Ширин, партия организациязының секретары С. Анай) 507 рубльди, «Чаа оруқ» колхоз (даргазы В. Хеймер-оол) 500 рубльди, «Мөрөн» колхоз (даргазы Д. Дөмбүрүн, партия организациязының секретары Ч. Ооржак) 500 рубльди шилчидерни шиитпирлээн.

Улуг-Хем районнуң ажылчы чоннары Кыйгырыгта база-ла улуг бедик кодурлүүшкүнүүт аттарын салбышаан, онгу беш чылдың баштайгы чылының онаалда-хүлээлгелерин хүүсаа бетинде күүседирин болгаш тайбыныың совет фондузунче 8172 рубльди шилчидерни шиитпирлээн.

Шак мындыг бедик кодурлүүшкүнүүт митинг, хуралдар бистиң республикада ам-даа үргүлчүлевиттээн.

Коллектив бүрүзүнге эрткен митинг, хуралдарга бир кижи Кыйгырыг дугайында, СЭКП-ниң Совет хазактың ленинчи шиитки, даштыкы политиказының дугайында допчу плеткел кылып турар. Оон соон дарый бир кижи Кыйгырыгны чомчуур. Номчаан соонда 2-5 кижи санал бээр. Дараазында Кыйгырыгны деткиир база алыр хүлээгедер дугаймында допчу доктаал хүлээп алыр. Оон соонда митинг, хуралдың киржикчилериниң 16 хардан орт назылыктары Кыйгырыгта аттарын салып эгелээр. Анаа чеже кижи киришкеп, чеже кижи санал берген, чеже кижи ат салган дугайын райкомче, оргкомитетче медээлеп бээр. Ат салган Кыйгырыгны од партия организациязынга арттырып алыр. Кайы-бир чылдагаан-биле митингиге киржип ыыдаавайн барган киижилер кээрге, анаа адын салдырып, медээни немей берип турар.

Июльдуң 15-ке чедир бистиң республикага 757 черге митинг, хуралдар эртип, 2400 ажыг кижи санналдаан болгаш 65.000 кижи Кыйгырыгның адаанга ат салган. Ол болза Кыйгырыгның адаанга ат салза чогуур 16 хардан орт назылыг кижилерниң 50 чыгам хуузу ат салганы ол.

Л. ЧАДАМБА,
Тайбыңның Тыва республика комитединиң харысалгалыг секретары.

Кажан бүдер ирги

Суг дээрге кижилерге, өске-даа дириг амытаннарга эң чугула херектиг чүүлдериниң бирээзи дээрн бүгүдеге билдингир. Ынчыг түрүүже чурттакчы чоннуң суг-биле хаптырылгазынче сагыш салбас, олларның бо дугайында дилегларин, хоорайдағының херекже албас чоруктар бар боон турары дыка шын эвес.

Чөөн-Хемчик районнуң төвү — Чадаана хоорайының чамдык кудумчуларында чурттап турар чон ижер сугга чедиимейн болар чоруу соолгу нап чылдар иштинде үргүлчүлеп келген. Хоорайның удуг кезиин эзлеп турар Комаров, Строительная, Каменная, Вокзальная болгаш Промышленная кудумчулар хоорайда кол кудумчулар боон турар болгаш ында чурттакчы чон-даа ярбын. Ол ядеде бо кудумчуларда орта кудук безип чок, бо дугаймында чүгаа-соот дыка ур үеде үргүлчүлеп келген. Ынчалза-даа байдал эзижиевйн турар.

Промышленная кудумчуның топтузунде бир кудук ам үш чыл дургузунда ажыг дээл чок турул келди. Ам оон иштиң ишки-бүрү боп, довурак хөөк ады берген, суу бериң көтүдбес. Бо кудукту ашаан арыглаар дугаймында хоорай Советиниң күүскому-даа, өске-даа черлер сагыш салбастаан. Ол-ла кудуктуң чоогунга бир кудукту ийи чыл мурнунда кастырып эгелээш, суунга четпээнде ара кадырган. Ол кудук ам ыяш-ай чер чылдыр будуп бар чыдар. Мында ыруунниң эзээш эвес акша хөрөнгизи үнген дээрэн чугаажок.

Үстүнде ады үнген кудумчуларның чурттакчы чоңунга суг талазы-биле дуза көргүлер дээш Чадаанада тудуг участогу суг соөртүр бир автомашинаны база бир «Беларусь» трактору быжыглап бергеп. Ынчалза-даа ол техникаларның орта ажылдаавыдан суг үзүктелир чорук болганчок-да таварыжы бээр. Бо чорук чылгыяы кышкы үеде дыка берге турган. Ажылдаар киижилер суг келирин маңнап чадаавас, суг кудар савадарын дашпаар кудумчуже үндүрүп салып каарлар. Ынчан суг соөрткеп машина таварыжын келзе савадарга сугну кудуп каар, келбезе кууг турар. Элдеп ажылдаваш кээрге, кыжын бодаа суглуг савадары терде чыпшына дөңүп калгылаан болгулаар. Бир чамдыкта оон-даа дора: салып каан саналар кууг-даа боор, чайбөөр эртken-дүшкел машинадар таварын, савадарны калбартыр башып-даа каан болуур, а чамдыкта үндүрүп каан савадар ис чок чиде-даа бээр. Киижи бодап коорге, хоорай чурттакчыларын суг-биле ынчаар хандырарга таварышпас-даа, техника ажыглалынга камнаалга чок-даа болуу дет.

Үстүнде адаанын кудумчулар-биле кожа Шахтёрская кудумчуда электри моторубиле ажылдаар ийи кудук бар. Олардан суглаан алыр дээрге, өртен-үнезин толенер дээш дамды-даа суг бербес. Ол кудуктардан суглаан алырының ортаын төлеп, тускай ордер алырының шүүттүү мөрүнээй бужурганчыг, ону албан ёзүү-биле кайыын садып адыры безин билдиримес боон кээр.

Хоорайывыс өзүп, сайзырап, чурттакчылары көвүдеп орар, а чоннуң суг-биле хандырар айтырыг каш чыл улаштыр шиитпирлеттинмейн турар. Эрги кудуктарны аштадып, чаа-даа кудуктардан кастырып турган, хоорайның бо кудумчуларының чурттакчыларын суг-биле четче хандырар хемчеглерни алырын Чадаана хоорай Советиниң күүскомунан удуу-биле дилеп тур бис.

Д. ТАС-ООЛ,
Промышленная кудумчуларда № 11 бажыңның чурттакчызы, пенсионер.

ТЫВАНЫҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ БАЗЫМЫ

(Төнчүүр. Эгези 1-ги ярында).

Колхозтарда болгаш совхозтарда мал бажының саны кынчыар өскерилген:
(мун баш)

	Июль 1-де		1976 ч. 1975 чылга хамаарыштыр хуу-биле
	1975 ч.	1976 ч.	
Мыйыстыг бода мал...	117,3	116,5	99,3
оон иштинде инек	38	38,2	100,6
Чаган	9,4	5	54
Хой болгаш өшкү	1374,3	1443,2	105
Чылгы	30,2	30,9	102
Тево	1,4	1,4	106
Ири	11,9	11,4	95
Күш — шупту	181,4	136,3	75
оон иштинде төрүүр хаза	87,4	78,2	89

Малдың чаш төлүп камгалап алыр план хой, өшкү болгаш ири талазы-биле күүсеттингеш.

Мал ажылынын продуктуларын салып алыры ажыл-агыйларның бүгү хевирлерин-де жындыг болган:

	Чартык чылда		1976 ч. 1975 чылга хамаарыштыр хуу-биле
	1975 ч.	1976 ч.	
Мал болгаш күш (дириг дезин-биле)—			
мун тонна...	5,6	5,8	105
Сүт — мун тонна...	11,8	11,1	94
Дүк — тонна...	811	909	112

Ажыл-агыйларның бүгү хевирлери, ол шынаа хой-ниитиг сектору кедээ ажыл-агый продуктуларының чартык чыл планын бүгү хевир аайы-биле күүсеткен.

Бодаа ажыл-агыйның материал-техниктиг базазы быжыглыг турар.

Бо чылдың башталгы чартыында акшаландырылышкынның топчуттуунээн болгаш топчуттуунаан шеберинің күселі-биле чыйыстыг бода малдың 100 башы, хойнуң 14,4 мун баш кирер хамаалары тутунган болгаш ажытпалы дииртинген.

Мелиорация болгаш сүт ажыл-агыйының министерствозу 28 мун гектар азы эртекен чылдың ол үезиниҥ-ниинден 22 хуу хай одарны сугландырган, 74 мун гектарга сугландырылга дериглерин эдээ кылган, 609 гектар черни азы эртекен чылдагызындан 100 гектар хай черни сугтарган.

Республиканың кедээ ажыл-агыйы 1976 чылдың башталгы чартыында 384 трактор-ну, 164 тараа комбайнын алган. Колхозтарга болгаш совхозтарга техника чедирилгенинин планы күүсеттингеш. 1976 чылдың июль 1-ниң байдалы-биле алырга, республиканың кедээ ажыл-агыйы 8,6 мун тонна, 1975 чылдың июль 1-денгизинден 1,8 мун тонна азы 27 хуу хай минералдыг чемишчидилгени алган.

Транспорт болгаш харылзаа

Ниити ажыглалдың автотранспорту чүк соорүлүнүн чартык чыл планын 104 хуу, чүк саарылгазының 102 хуу күүсеткен. 1975 чылдың бирги чартыы-биле деңнеерге, чүк соорүлүнүн хемчээли 14 хуу, а чүк саарылгазының 12 хуу өскен. Бирги чартык чылда 19,8 мин. пассажирни аргыштырган. Ол талазы-биле план 101 хуу күүсеттингеш, эрткен чылдың бирги чартыынга хамаарыштыр алырга, 106 хуу болган.

Агаар транспорту чартык чылда пассажир чедирериниң планын 104 хуу, чүк соорүлүнүн 103 хуу күүсеткен. Эрткен чылдың ол үезинге бодаарга пассажир соорүлүнүн хемчээли 14 хуу болгаш чүк чедирери 10 хуу өскен.

Харылзаанын бүүдүргө-техниктиг эргелери тарифтиг оруглаарының чартык чыл планын 160,6 хуу, харылзаа продукциязының талазы-биле 101 хуу күүсеткен. Тариф оруглаарының өөрүлдези эрткен чылдың бирги чартыынын деңнелиинге хамаарыштыр 6 хуу, харылзаа продукциязының хемчээли 5 хуу болган. Хоорайның телефон харылзаанын өскүрер талазы-биле план күүсеттингеш.

Капитал тудуг

Бо чылдың бирги чартыында акшаландырылышкынның бүгү дээрелиниң күселі-биле 56,5 млн. рубльлиг эртек-үнелиг кол фондуларын ажыглалга киирген. Оон 57,3 млн. рубльлиг бүүдүргө ужур-дузалыг объектилерге киирген. Эрткен чылдың бирги чартыынга деңнеерге кол фондуларны ажыглалга киирери 2,4 катап улгатпан.

1976 чылдың бирги чартыында «Тыва даг-дүүр» комбинаттың чылда 195 мун тонна даг-дүүр бүдүрер күүүлүг пёнги эдлечээн, хүнде 150 кижи чүдээн алыр поликлиникалыг болгаш өске-дээ объектилерни ажыглалга киирген.

Улуг ажыл-агыйынга акшаландырылышкынның бүгү дээриниҥ күселі-биле чыйыстыг бода малдың 100 башы, хойнуң 14,4 мун баш кирер хамаалары тутунган болгаш ажытпалы дииртинген.

Мелиорация болгаш сүт ажыл-агыйының министерствозу 28 мун гектар азы эртекен чылдың ол үезиниҥ-ниинден 22 хуу хай одарны сугландырган, 74 мун гектарга сугландырылга дериглерин эдээ кылган, 609 гектар черни азы эртекен чылдагызындан 100 гектар хай черни сугтарган.

Республиканың кедээ ажыл-агыйы 1976 чылдың башталгы чартыында 384 трактор-ну, 164 тараа комбайнын алган. Колхозтарга болгаш совхозтарга техника чедирилгенинин планы күүсеттингеш. 1976 чылдың июль 1-ниң байдалы-биле алырга, республиканың кедээ ажыл-агыйы 8,6 мун тонна, 1975 чылдың июль 1-денгизинден 1,8 мун тонна азы 27 хуу хай минералдыг чемишчидилгени алган.

Улуг ажыл-агыйынга акшаландырылышкынның бүгү дээриниҥ күселі-биле 56,5 млн. рубльлиг эртек-үнелиг кол фондуларын ажыглалга киирген. Оон 57,3 млн. рубльлиг бүүдүргө ужур-дузалыг объектилерге киирген. Эрткен чылдың бирги чартыынга деңнеерге кол фондуларны ажыглалга киирери 2,4 катап улгатпан.

1976 чылдың бирги чартыында «Тыва даг-дүүр» комбинаттың чылда 195 мун тонна даг-дүүр бүдүрер күүүлүг пёнги эдлечээн, хүнде 150 кижи чүдээн алыр поликлиникалыг болгаш өске-дээ объектилерни ажыглалга киирген.

Керээлиг тудуг организациялары бирги чартык чылдың планын 92 хуу чедирген. Эрткен чылдың бирги чартынга деңнеерге керээлиг ажылдарының хемчээли 6 хуу өскен.

Тудуг трестериниң керээлиг ажылдарының план күүседелиниң болгаш темпизиниң өөрүлдезиниң ниити хемчээлин көргүзерге ындыг:

	Бирги чартык чылда план күүседелиниң хуузу	Темпиниң өөрүлдези
«Тыва тудуг» трест	91	108
«Тыва кедээ тудуг» трест	101	109
«Тыва сүт тудуг» трест	104	112
«Тыва сентелге-тудуг» трест	94	112

Керээлиг организациялар күш-ажылдың бүүдүркүлүүнүң талазы-биле планын күүсеттиргеш. Тудуг-монтаж ажылдарынга болгаш дузалал бүүдүргелериниге ажылдакчылар күш-ажылдың бүүдүркүлүүнү эрткен чылдың ол үези-биле деңнеерге кудуратқан.

Тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнезин херек кырында планда көрдүнгенинден ажыг турар. «Тыва тудуг» трест, «Сибэнергомонтаж» участогу, «Тыва трансэргеледилге» тудуг-монтаж участогу, «Минэнергонуң» КМК-зы бот-үнезин планнаанындан артатқан.

Тудугларга тускайлаан акша-хөреңгини чарыгдап турарында улуг четпестер тургулуженнээн.

Керээлиг ажылдарның болгаш күш-ажылдың бүүдүркүлүүнүң планын 23 организация күүсеттиргеш, 19 организация тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнезин артатқан.

Улустуң материалдыг чаагай байдалының болгаш культурлуг деңнелиниң өөрүлдези

1976 чылдың бирги чартынында улус ажыл-агыйының бүгү адырларында ажылдан туруларының саны эрткен чылдың ол үези-биле деңнеерге 2 хуу көвүдээн.

Ажылдап турар бир кижиге оналаштыр айда ортумак ажыл төлевири 147,5 рубль болган пёнкпе, эрткен чылдың ол үезиниң деңнелиинден 2 хуу хай боон турар.

1975 чылда республиканың ажылага кассаларынга төлүүн салымшыларны көвүдээн. 1976 чылдың июль 1-де акша салыкчыларының саны 66,2 мун кижи, салымшыларының артыы 38,7 миллион рубль болган. Эрткен чылдың бирги чартыы-биле деңнеерге акша салыкчыларының саны 3,3 мун кижиге өскен, салымшыларның артыы 3,1 миллион рубль болган.

Күрүне болгаш кооператив садыының үүрмектеп сагар бараан саарылгазының ниитиниҥ чеденилгези-биле катай алырга, 1976 чылдың бирги чартынында 95,8 миллион рубль болган пёнкпе, эрткен чылдың ол үези-биле деңнеерге 4 миллион рубльге, азы 4 хуу көвүдээн.

Республиканың кол-кол садыг организацияларының 1976 чылдың бирги чартынында үүрмектеп сагар бараан саарылгазының планын күүсеткени ындыг болган:

	Миллион рубль	Кол планга хамаарыштыр хуу-биле
Республика ниитизи-биле	95,8	100,9
Оон иштинде:		
Респотребсоюз	48,4	100,1
Садыг министерствозу	37,9	101
Тываның даг-дүүр болбазырадыр В. И. Ленин аттыг комбинадының ажылчын хандырылга киллиги	6,3	107
«Тыва сүт тудуг» трестиң ажылчын хандырылга киллизи	0,2	58
Аптека эргелези	0,7	105
Союзпечать	0,6	90,6

Союзпечать, «Тыва сүт тудуг» трестиң ажылчын хандырылга киллизи, оларга чүүл үлетпүрүнүң эргелели, ээт комбинады, мииир ажыл-агыйы, зоомагазини, Кедээ ажыл-агый министерствозунуң совхозтары чартык чылда үүрмектеп сагар бараан саарылгазының планын күүсеттиргеш. Чонга эң чугула бараанналарны мынчаар сатқан:

АЪШ-ЧЕМ БАРААННАРЫ

	1975 чылга хамаарыштыр 1976 чылда хуу-биле
Хлеб болгаш хлеб-булочка кылыглары	99,8
Эът болгаш эът продуктулары	102
Балык болгаш балык продуктулары	97
Мал саржа	102
Сүт болгаш сүт продуктилери	100
Быштак	100
Дагаа чуургазы	96
Чигир	99
Кондитер кылыглары	106
Шай	108
Картофель	108
Ногаалар	107
Чимистер	67

ҮЛЕТПҮР БАРААННАРЫ

	1975 чылга хамаарыштыр 1976 чылда хуу-биле
Хөвеч-газының пөстер	109
Дүктен кылган пөстер	99
Төргү пөстер	111
Дёң пөстер	99,3
Аларанылга кылыглары	108
Иштинги болгаш даштыкы трикотаж	101
Үстүр болгаш үк кылыглары	100,5
Хөв идиктер	105
Шажан болгаш шил савалар	106
Мебель	97
Мотоциклдер болгаш чадаг-тергелер	91
Электри бараанналары	100,2
Шактар	102

Чүрт үлетпүрүүнүң бүүдүргелери 1976 чылдың бирги чартынында садыг организацияларынга чоннуң калбак хереглел бараанналарын белеткээр планын 95 хуу, оон иштинде Чоннуң амыдырал дузурылга министерствозу 18 хуу, чүрт үлетпүрүнүң эргелели 65 хуу. Одаар чүүл үлетпүрүнүң эргелели 100 хуу күүсеткен.

Ниитизи-биле республикага чонга ачы-дуза чедирериниң планы 1976 чылдың бирги чартынында 97 хуу, оон иштинде хоорайларга 104 хуу, кедээ черлерге 88 хуу күүсеттингеш.

Эрткен чылдың бирги чартыы-биле деңнеерге, ачы-дуза чедирериниң хемчээли 3 хуу, оон иштинде хоорайларга 7 хуу өскен, а кедээ черлерге 2 хуу эвээшээн.

1976 чылдың бирги чартынында чурттарга тудугуна күрүненин капитал салымшыныын (шелестер чокка) 90 хуу шинчээнин алган, эрткен чылдың ол үези-биле деңнеерге 7 хуу көвүдээн.

Акшаландырылышкынның бүгү дээриниң күселі-биле ниити чурттарга шолуп ажыглалга киирериниң планы 59 хуу күүсеттингеш. Эрткен чылдың бирги чартыы-биле деңнеерге чурттарга шолуп ажыглалга киирери 52 хуу эвээш болган. Чер-чер Советтериниң организациялары чурттарга шолуп ажыглалга киирер талазы-биле күрүне планын 79 хуу күүсеткен, чурттарга шолуп ажыглалга киирери эрткен чылдың ол үези-биле деңнеерге 11 хуу өскен.

Чылдың бирги чартынында культура-ачыдыраал тудугларынга капитал салымшыны — 2,6 миллион рубль болган пёнкпе, 16 хуу эвээшээн.

Улус ооредилгези улам ынай хөгжүп, сайзыраан.

1976 чылда 4,6 мун оолдар, кыстар бышкан билигнин аттестадын алган, олардың 1,3 мун кижи бүдүүлгеге ажылдавышаан турган, школаларны доозган; 8 чыл школдарын 6,2 мун кижи, оон иштинде кежээки болгаш заочно ниити билиг школларынга 8 классетарын 0,8 мун кижи доозган.

Кызылдың башкы институтуну бо чылын 254 аныяк специалистерни, оон иштинде ажылдавышаан турар 119 кижини доозтуруп үндүрер.

Түскей оруктар ооредилге черлери 878 кижини, оон иштинде бүүдүүлгеге ажылдавышаан турар 280 кижини доозтуруп үндүрер.

1976 чылдың июль 1-де школа назынын четпээн 198 уруглар албан черлери ажылдап турган, уруглареның ниити саны 13,8 мун кижи.

Чайгы үеде 7 мун ажыг уруглар пионер лагерьлеринге дыштанып алыр.

Эмнелге албан черлериниң четкилери калбарын, эмнелге оруннарының саны өөрүп үргүлдевишаан. Эмчилериниң болгаш медицинаның ортумак эргелериниң ажылдакчыларының саны чыл бүрү көвүдээн турар.

Клуб албан черлериниң болгаш чассалыг библиотекаларның саны өөрүп турар.

«Алаш» болгаш «Жаркын» түрмеч базазаларга, а ол мынаан бүүдүргелериниң болгаш организацияларының дыштанылга бажыңнарынга бо чылдың чаймынында 1,5 мун кире кижи дыштанар.

Тыва АССР-ниң Статистика эргелели

ЭВИЛЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРДА

РСФСР: соок камгалаар «хеп»

Транспорт-орук тудуунун Бүгү-эвилел эртем-шинчилел институдунун Новосибирск филиалы-биле ССРЭ-ниҥ Эртемнер академиязының Сибирь салбырының чылыг физиказының институдунуң каттышкан экспедициязы БАМ тудуунуң барын кезээге шинчилел ажылдарын доозкан. Тудуп турар орукка орук ийлериниң токтуг батпазының байдалын специалистер калбаа-биле хынап көрген.

— Хоргуунуң ханызы моңге эриевес черлерге транспорт-орук тудуунуң практиказынга бир-ле дугаарында ийлерни полимер көвүк-биле шыг тургаш оларны быжыглаарының аргазын тепсээнис—деп, экспедициянын удуртукчузу техниктиг эртемнериниҥ кандидады Ю. С. Пальмин СЭТА-ныҥ корреспондентизинге чугаалаан.— От хоргуунуң чайгы эриттинниинин ханылын эдээжедир ужурлуг. Оон-биле кады бис суг ярославскиден орук чалыының камгалалының билдингир аргаларынын ажыктыын хынадывыс. Чижээлөөрге, хой чылдыг ынгенner, чадаҥ үнүштер олурткан, чамдык черлерде орук ийлерин шилдегер материалдар биле, полиэтилен шыныслар биле, карбамид туктар-биле шыпкылаан. Дуржулганың түлнелдерин үндүрери-биле чайгаарадыр доктаамал чорудар бис. Оортан тудугжуларга черек кырында ажыглаары-биле сумени бөөр бис—деп, Ю. С. Пальмин чугаазын доозту.

УЗБЕКИСТАН: машиналар хөвен сывын таарый берген

Узбекистанның хөвү-шөлдериниң шинчилери агротехниктиг чугула ажыл—хөвеҥ сывының бөлүктерин таарымырынче бо чылын эрте киргеп. Сыптарның бажын таарып каарга, хөвеҥ үнүжүнүн быжары дургелөөр, хөвеҥниг мочургаларның деназын улгадыр, дүжүттү механизастаан арга-биле ажаан алырынга ажыктыг.

Сыптарны эрте таарар апарганының чылдагааны бо чылын хөвеҥ үнүжүнүн сырый өөрүп келгенинде—бир гектарда-ла 125 мун дөө. Ол оон мурнунда чылдарынынга бодаарга 20 хуу хай. Ынчангаш амгы үеде дөстериниң ажуунун чүрүм-чыскаалын тургузары чугула.

Хөвеҥ шөлдеринче бо хүннерде сып бажы таарар 6500 машина үнүпкен. Ол дээрге эрткен чылдазындан 1500 машина хай.

КИРГИЗИЯ: Чайлагларда лекциялар

Республиканың Компартиязының ТК-зының пропагандистери Киргизияда даг одарлыг эң-не улус Сусамыр чайлагларда малчыннарны оң хонук тургузумда кезип келген. Аалдап аалче машиналарга кожуп чораан, олар СЭКП-ниҥ XXV съездиниҥ материалдарын, кедээ ажыл-агый бүүдүргезин специалиастаарын болгаш концентрастаарын моон соңгаар сайзырадырының талазы-биле партияның ажылдан кылган сорулгаларын хойжуларга тайылбырлап бергеннер.

Оларның-биле кады чайгы одарларга культураның, кадык камгалалының, садыгның ажылдакчылары база чорлап. Кинофикаторлар таа фильмнерлиг көргүзүлгезин, эмчилер кадарчыларның эмчи шинчилгезин эртергеп.

Шак ындыг база бир болук Сон-Куль чайлагларынга четкен.

ЭСТОНИЯ: «Чоннуң мерген угааны» чынды

Эстон ССР-ниҥ Эртемнер академиязының дыл болгаш литература институдунуң болгаш Эстон ССР-ниҥ Ф-Р. Крейцвальд аттыг литература музейиниҥ ажылдакчыларының белеткеп үндүргени үзеген чугаалаарының академизиг чынгызында чоннуң хой-хой чүе чылдарда камгалаттының чыгдынган мерген угааны көргүзүлгеен.

Ындыг чынды бир-ле дугаарында үнгеп ол. Эстон улустуң эрте-бурунгу шагдан бөөр бо хүннерге чедир амыдыралын илередип турар 200 мун үзеген чугаалаарны янда темалар аайы-биле болуктээн.

МОЛДАВИЯ: Ногаан горох ажаттынган

Молдавияда ногаан горохтуң ажаалдазы доозулган. Ону бо чылын ажамок хөйүү—41 мун тонналы чыгган. Ол дээрге 75 миллион банка консервалы кылырынга четчир.

Республикада ол үнүштүн тарылгазының ырыынай чартык кезиин эдээн Слободзейск районнуң ногаажылары ажаалданы чедиишкиниг эрттиргеннер.

ТУРКМЕНИЯ: Газ тывыкчыларының столунга

Соодукчулуг күчүлүг автомобильдер Ташауздан Каракум парче чаа маршрут-биле үнүпкен. Олар газ тывыкчыларының сууру Газ — Ачакка чаа тутқаш, доңурган балыкты чедирер. Ындыг рейстер моон соңгаар доктаамал үзүлбес.

Ташауздуң балык тывыш ажыл-агыйы — Ачактың газчыларынга аъш-чем продуктулары бөөр чаа бүдүүлге. Газчылар Чарджоу областың колхозтары биле чанчыл апарган үзүлбес харылзаалыг. Оортан газчыларның суурунче бо сезонның эезинден 300 тонна эрте ногааларны чүдүүп чоруткан.

Республиканың хову-шөлдериниң ажыл-ишчилери бо чылын ажылчыннарның столунга он-он мун тонна картофельди, ногааларны болгаш кедээ ажыл-агыйның өске-дээ продуктуларын делгээр.

(СЭТА).

СОЦИАЛИСТИГ ПОЛЬШАДА

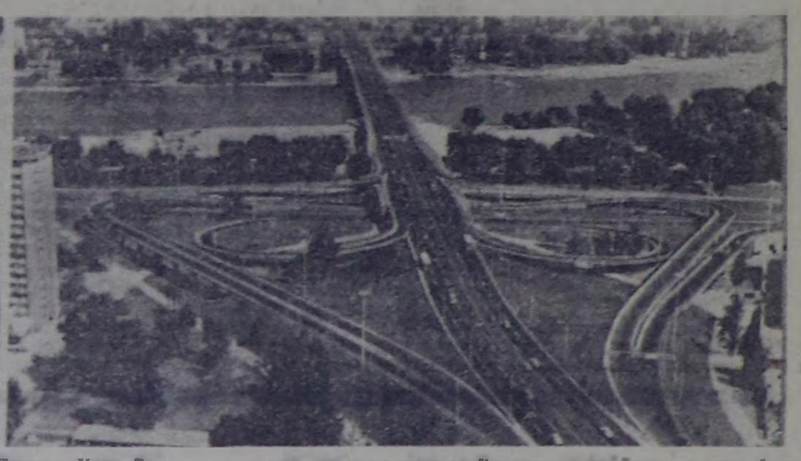

Ужен ажыг чыл эртекенинин соонда Польша Улус Республиканың пайысталы дайын мурнунда турганыңдан улам-на чараш апарган. Фашистерниң үргеден каап бүгү чүүлдерин катап тургускан. Хүзелеп катап тургустунуп келген хоорайның овур-хевиринде чаа тудугларның тынчизи чараш. Бурунгуну болгаш амгы үеин бодап тудуп турган чорун социалистиг Варшаваның катаптаттыныңаа чаа хевирин тургускан.

Эрткен дайын үезинде дайзынның үргеден каапы, мичалза-дээ аңа чагыртпаан Висланы хоорайның демдээ болу берген тиилелге дарийгин Никаның тураскаалын Варшавага келген кижи бүрүзүнге көргүзер (солагай талада чурукта).

Лазенковтуң оруу. Хоорайда бо түдүн кылган улус тудут, автострада, владуктар, белдирлер Висланы кежир ковуруглер болуп, Брестче баар орукту Краков оруу-биле тудуштуруп, хоорайны чөөн чүктеп бармын чүүле эрткен.

ЦАФ—СЭТА-ныҥ фотозу.

ДЕЛЕГАЦИЯ КАНАДАДА

МОНРЕАЛЬ. (СЭТА). ССРЭ-ниҥ Министрлер Чөвүлелиниҥ Даргазының орлакчылы И. Т. Новиковка баштаткан «Олимпиада—80» оргкомитетти Канадада чоруп турар делегациязы бо хүннерде Канаданың албан кижилериниге үдедип адаган, олимпий чарыштар боол турар кызы-бүрү спорт маргылдааларынга чорээн.

Совет делегациязының удуртукчузу Канаданың ажыл-херек бөлүктери-биле ужуратқан. Ол ужуражыышкынында үезинде ийи чурттарның ара-ында садыг-экономиктиг кежи-де ажылдажылганы улам ынай хөгжүдериниҥ айтырыгларын чугаалажып көрген.

СҮМЕЛЕЖИИШКИН УЛАМЧЫЛААН

ЛИССАБОН. СЭТА-ныҥ корреспондентизин Э. Ковалевтуң дамчыгаары болза:

Республиканың президентизиниҥ чаа чазакты тургузарын дээшинде Португалияның социалистиг партиязының чингине секретары Мариу Соареш чүртүүн политиктиг партияларының, профсоюзтарының болгаш хой-ниитиг организацияларының толюлелчилери-биле ужуражыышкынарын болгаш бесседаларны чоруткан.

«Лиариу» содунуң дыңнатканы-биле алырга, Португалияның Компартиязының удуртукчулары-биле М. Соарештиҥ ужуражыышкынында талапың турүштарын тодарадып алырынга дузалаан. Соареш-биле ПКП-ниҥ Чингине секретары Алваро Кунъял бесседе соонда журналистерге мынча деп медеглээн: экзап талазының чаагыг партиялыг чаагай соцпартияның тургузарының ажыктыының талапы-биле чигаанишкин коммунистерде хевзор артнан. Чангыс оон ужуруудан безин ол чалак чүүлдерни чоннуң ортузунга-дээ, Республиканың Хуралынга-дээ калбак детиимчеин чедип аа шыдавас.

ТАЙБЫҢНЫ, АЙЫЛ ЧОК ЧОРУКТУ БЫЖЫГЛААР ДЭЭШ

ВЬЕНТЬЯН. (СЭТА). Лаос Улус-Демократтыг Республиканың каанда-даа каттышпазының шимчээшкинин-биле хөлөөшкен. Ол шимчээшкин тайбың кожа-хелбээ догуналашкынны быжыглаарының, ниитиралдымге болгаш неоколониализмге удур демнеглиҥ принциптеринге чайгылыш чокка үндезилеттингеп турар ужурлуг деп, СЭТА-ныҥ корреспондентизи-биле беседага ЛУДРныҥ пропаганда, информация, культура болгаш түрлэл министри Сисана Сизан медеглээн. Чаныралышкын даҥ Совет Эвилелиниҥ күжениишкинниҥ-ниинерге байыр чедирбишаан, оон демнеглиҥ: олуг хамаарышпас чорукту болгаш дешилгелиг чаартылгаларны чедип алырынга социалистиг дем каттыштырылгазының күрүнелери каанда-даа каттышпаан чурттарның ынапыштыг эвилелчилери болур ёзулуреттиҥ хөлө үезин байдалгаштыг биктер улам-на улуг-биле бүүдүрээн бис.

Алнага тайбың болгаш айыл чок чорук даҥ демнеглерге диитин улустары чүүүн-даа мурнунда ол райондуг чепсектиг күштериниҥ болгаш чепсегленнишкинниҥ бүүдүрелиниҥ удур, бүгү талтыкы шериг базазаларын чок, кылыры даҥ демнеглиг турулар деп, С. Сисан оон ынай уламчылаан. Диего-Гарсия ортудукта Каттыкпан Штаттарның түлүп турары улуг шериг базазын чок кылырын иеген турар Индий океанының зоназының чурттарының болгаш улустарының демнеглиҥ деткимчезин бис деп, ол уламчылаан. Ол чорук тайбынче болгаш дешилгеже Азиялың улустарынын, чижээлээрге, Лаостуң кирип турары Мурнуу-Чөөн Азиялың улустарының чуруктулуге дүүшпес.

ХООЧУН ХОЙЖУ

«Бок-Терек» совхозтуң хоочун малчыны Жамылбек Кулмышбаевтың 80 харлаазын Казахстанның бүгү чопу-биирлиг бүү-биле демделеп эрттирген. Аңаа ажыг чыл турғустунда хой казаган, бүхүнүн ижинге чүс-чүс кижилерни өөреткен. Социалистиг Күш-ажылтың Маадырының ийи ёнгүлзү — мынгыруг малчыннының намдары ындыг. Аңаа Кулмышбаев — Казах ССР-ниҥ Кедээ ажыл-агый министерствозунуң хой ажылының талазы-биле хей-ниитиг инспектору.

«Бок-Терек» совхозта мурнакчы дүржулганың школазы турғустунган. Хоочун малчыннының саңгакчылары төскү беш чылда күрүнеге чартык миллион каракуль кежин сатқан. Чоокта чаа ук совхозта комсомолчу-аныяктар бригадазы организастаттынган, оон аңаа Жамылбек деэн. Казахстанның ВЛКСМ Төп Комитединиҥ түргүскен күш-ажылтың алдарның шаналы деэш мун-мун аныяк хойжулар демнеглиг турар.

Ю. КИРИНИЦИЯНОВ.
Джамбул область.

О. ДРИЗ

БАЙЫР

Мээң утбам
Белек берген:
Ийи хол-хап,
Борбак чигир.
Моюн-ораар.
Изиг байыр чоруткан-дыр.
Ийи хол-хап,
Борбак чигир,
Моюн-ораар бо!
Изиг байыр кайда чоор,
ойт?
Капусталыг.
Варенъелиг.
Моогудут —
Кандыг ирги, көрүп көрзе?
Ажок изиг чүве боор ол.
Аным ону соолун дээш
Чажырып каан
Чадавас боор.

Э. Кечил-оол очулдурган.

ХӨКПЕШ

Бо-ла хөкпеш хөктүг
Боп-боп кыдыр шошкуур.
Алтыларда алдеп:
«Ап чиийн! Ап чиийн!—
дээнзиг.
Тараа төккен чытса,
Чыдын биижп каанзыг
Талыгырдан келгеш,
Чыып чип, санай-ла бээр.
Харазчыгай кээрге,
Адаарга аажыг кыннып,
Халаан, шураан курттуу
Аптар база чаңнып.
Улуг чуртун эргизир
Чаптанчыг бо кушту
Ужар кыдыр чаяан —
Чалгынзары чараш.

К. КИНМ-ООЛ.

В. БОНЧ-БРУЕВИЧ.

ВАСЬКА-МООРТАЙ

Владимир Ильич бир-ле катап бистин чайлавыска бичии када дыштанып аар дээш чедип келген. Бичии өөредилге чорунче өөренир, келир үеде хөгжүм-шин театрынга ажылдаарынга белеткээри-биле үзөрби ниижи шилип алдынган.

«Тывадан Москвага чеде бээривиске баштайгы бир-ийи ай иштинде бүрген келген, харын-даа төрээн черивистиң меңгилиг бедик тайгалары, делгем ховулары сагышка киирер турган» деп студентилер сактып чугаалап турардар. Бичалза-даа агаар-бойдустуң өскерлиишкини оларга шаптык болбаан. Шудургу өөренин эгелээнпер.

Өөредилгениң берге, солуун үш чылдары эрткен. Ол үениң иштинде училищениң дуржулгалыг башкылары искусствоведение эртемперииниң доктору, профессор Б. Е. Захова, профессорнар В. Г. Кольцов, В. К. Львова болган студиянын удуртукчу башкызы Т. К. Коптева боттарының билиг-мергежилин студентилерге дамчыдып келген.

Келир үеде оларның ажылынга чугула ажыктыг кол эртем — актер мергежили. Бичангаш студентилерниң актер кергежилинче улуг кичээнгей салып турары-даа чөптүг. Чоокта чаа актёр мергежилиинге башкыларның тургускавы шиилерден үзүндүлерии комиссия хынаан көрген. Оларның иштинде хоглүг-даа, муңгаранчыг-даа ылгалызы-бүрү үзүндүлер бар. Тодаргайлаарга, Шиллериң «Кара сагыш» болган хаяа ынакшыл», Шолоховтуң «Ак дарган кур,чөр», Гогольдуң «Кадайланыышкын» деп чогаалдарындан үзүндүлерни база Чеховтуң «Дипломат», «Эрттир дузашкан» деп рассказтарын сценажытканын көрүкчүлер сонуургаан. Түпелиинде актер мергежилиниң кафедразы Зоя Чооду, Виктор Наксал, Александр Салчак, Алексей Ооржак оларның күүседкен оюур-хевирлерии эки деп демдеглээн.

Актер мергежили-биле кады студентилер театр уран чүүдүнүң дугайында ооске-даа билиглерии өөренип турар. Ылангыя сцена чугаазы, грим, театр төөгүзү дээш ышкаш эртемнер көнүг солуп, чижээлээрге, сцены чугаазы деп эртемге студентилер сцена кырынга чүгле домактарны, состерии шын номчуурун чедип алыр эвес, а харын сцена кырынга үн бүрүзүнүң шын, тода чараш адаттыларын чедип ап турар. Ол ышкаш шын тынарын, үн талазы-биле тускай белеткелди сцена чугаазынга эртер.

Өөредиите чылынып түпелиинде А. Ооржак, А. Салчак, М. Сандан болган оскелер-даа шылгалдаларны чүгле эки болган көнүг эки демдектерге дужаваанар. А. Наксыга эки өөредилгени база хой-иниги ажылынга идепкейн дээш Р. И. Сумонов аттыг тускай стипендияны тывыскан.

Өөредиледен дашкаар хостуг үезин студентилер ажыктыг, солуп эрттирии турар. Олар хостуг үениң хой кежиин номтулга залдарынга эрттирип турары таварылга эвес. А эртекен кышкы болган часкы дыштанылга үеэлээн кабинага олурупкаш, сүүрже чаныптывыс. Арыгдан үнгрге-ле асфальтылган каан дег, ак орук-ла болгай, шай хайындырым дир каккаш, Шүй хемге келдивис. Хеминиң сайлыг эриинге келгеш, машина чөөрү оожумнап, оңгуу-чаңгылге чайгаткан аалы-биле «оо тынын» каап чор. Доо оранчок кежиг бажында ковуруглеп, долганып чорбайн, дорттан кеже халды бээр деп демин-не сумедежип алган бис.

Сутче киргелек чорувуста, машина кырындан бир-ле кижи (кижи-ле ийиваан, оон башка чүү деп?) кабинаны соктай берды. Шуут кайган калган бис: машинада бистен өске кижи бар эвес. База катап холчок соктай бээрге, Дүрген-оол машинаны доктаадыпты. Чаа-ла сагыш амыр хоорежиивисти, каткыткивисти ол билдинмес соктаашкыны тос чүкче тоо бындардыр сывырыпкан. Кадыда чораан боттарывыс кандыгдер сөлүк чокка сада берди.

— Келир болза келгей-ле, оон коргар кижи барып-барып мен боор мем, харын. Мынчага дээр ооңарниң бөрдык ашкан бараанын-даа, хем кешкен изин-даа көрбээн кижи-дир мен. Оода чаңгыс катап дестүг чүве болза кудуруул-даа, доңгур чүве болза кулзап-даа көрүп көөр чүвемин...

Чүве чугаалаарда далашпас, мынчаза-даа чүвениң мырыңай-ла хавааи орта дужүрер чолаачывыс кезек ыыт чок тура, чугаазы база уламзы:

— Мен-даа ооңардан кортпас мен ийин. Коргуп, сүртеп, чанныл, тейлеп-даа чоруурга, дөмей-ле көөргевес чүве ыпкажыл: Дуктей хам кавчап чорта берди.

— Цыпал-ла караң-даа көрүүр, карачал-даа кижи ылгавас чүве ышкажыл—дижип, хоглүг каттыржып кагдывыс.

Ол арадында имиртиңней берген. Сооксумаары дегет, үжээлээп кабинага олурупкаш, бот-боттарывыстың ариинарывысче топтап коржуп, улгаттыр ыыттап, эңчок шимээр болза кым-бир кижиң бистиң көрүп кызырыдан корткан чүве дег, шимээн бардывыс. «Чүү ыыдыг тоолдомакта, уйгу-дүште дег чүве алгарды» кылдыр бодап, шыпап-да, сестп берген мен. «Чүү болу берди бо» дижип, мижиңерипевиссе-даа бажыңы чок тывысыкты кайывыс-даа тыппаан.

— Улуг-Арыгның азазы тутпуптаан бе?—деп, Күдер сымыраны аарак, догаштырды.

Дүрген-оол кабинаның көзепээн куду долгапкаш, бирдиимес «аалчыдан» олудунга ора айтырды:

— Ыпда кымыл?..

— Силерни дозарымга көрбейн бардынар—дээн эр кижиниң үнүн дыңнап каапы, тыныжым чиигей берди. Таныжым эр чырык тургаш кабина иштин бакылап келгеш эңчок кынчыптым бе дээнзиг хулумзураш, херектиң ужуруи таймыбрлады:

— Машина дагжаарга чүтүрүп оргаш-ла четтикпедим. Эртип чыдырыларда дозарымга корбейн бөрдынар шыкаан, машина оожумнай бээрге, чеде чүгүрүп келгеш, соонда үне хадраш, сокпаанын ол—деп чорда, Дүрген-оол үзе кирип:

— Кижи коргудар изы деп—дизе-даа, оон үнүнде хараадаар аян чок болду. Демги эр ол дугайында бурбулут болганын билингеш дилейдир:

— Мыя өрү малгашта машинам дужүп калды, чадажып кагдым... Дузалап көрүнер.

Кождаыс совхозтуң чолаачылы болган. Чоон трос-биле торепчилээш, эштин машиназын кургаг черже үлүг соорттуп бердивис.

— Аза деп чүвеге ам-на дужарым ол-дур деп идеген ордум. Хей болгаш ол-дур. Ам кажан, каяа оон-биле кижи таваражыр боор—деп, Күдер баштактанды.

К. БОРБАЙ-ООЛ.

Чассыгбай.
М. ШТЫГАШЕВТИҢ фотоэтюду.

Бичии эрзинчилер. В. СЕМЕНКОВИЧИНИҢ фотозу.

ЩУКИНЧИЛЕРНИҢ АМЫДЫРАЛЫНДАН

Таптыг-ла үш чыл бурунгаар Кызылга Москванын Б. Щукин аттыг театр училищезинден төлээлер чедип келген. Ынчан өөредилге чорунче өөренир, келир үеде хөгжүм-шин театрынга ажылдаарынга белеткээри-биле үзөрби ниижи шилип алдынган.

«Тывадан Москвага чеде бээривиске баштайгы бир-ийи ай иштинде бүрген келген, харын-даа төрээн черивистиң меңгилиг бедик тайгалары, делгем ховулары сагышка киирер турган» деп студентилер сактып чугаалап турардар. Бичалза-даа агаар-бойдустуң өскерлиишкини оларга шаптык болбаан. Шудургу өөренин эгелээнпер.

Өөредилгениң берге, солуун үш чылдары эрткен. Ол үениң иштинде училищениң дуржулгалыг башкылары искусствоведение эртемперииниң доктору, профессор Б. Е. Захова, профессорнар В. Г. Кольцов, В. К. Львова болган студиянын удуртукчу башкызы Т. К. Коптева боттарының билиг-мергежилин студентилерге дамчыдып келген.

Келир үеде оларның ажылынга чугула ажыктыг кол эртем — актер мергежили. Бичангаш студентилерниң актер кергежилинче улуг кичээнгей салып турары-даа чөптүг. Чоокта чаа актёр мергежилиинге башкыларның тургускавы шиилерден үзүндүлерии комиссия хынаан көрген. Оларның иштинде хоглүг-даа, муңгаранчыг-даа ылгалызы-бүрү үзүндүлер бар. Тодаргайлаарга, Шиллериң «Кара сагыш» болган хаяа ынакшыл», Шолоховтуң «Ак дарган кур,чөр», Гогольдуң «Кадайланыышкын» деп чогаалдарындан үзүндүлерни база Чеховтуң «Дипломат», «Эрттир дузашкан» деп рассказтарын сценажытканын көрүкчүлер сонуургаан. Түпелиинде актер мергежилиниң кафедразы Зоя Чооду, Виктор Наксал, Александр Салчак, Алексей Ооржак оларның күүседкен оюур-хевирлерии эки деп демдеглээн.

Актер мергежили-биле кады студентилер театр уран чүүдүнүң дугайында ооске-даа билиглерии өөренип турар. Ылангыя сцена чугаазы, грим, театр төөгүзү дээш ышкаш эртемнер көнүг солуп, чижээлээрге, сцены чугаазы деп эртемге студентилер сцена кырынга чүгле домактарны, состерии шын номчуурун чедип алыр эвес, а харын сцена кырынга үн бүрүзүнүң шын, тода чараш адаттыларын чедип ап турар. Ол ышкаш шын тынарын, үн талазы-биле тускай белеткелди сцена чугаазынга эртер.

Өөредиите чылынып түпелиинде А. Ооржак, А. Салчак, М. Сандан болган оскелер-даа шылгалдаларны чүгле эки болган көнүг эки демдектерге дужаваанар. А. Наксыга эки өөредилгени база хой-иниги ажылынга идепкейн дээш Р. И. Сумонов аттыг тускай стипендияны тывыскан.

Өөредиледен дашкаар хостуг үезин студентилер ажыктыг, солуп эрттирии турар. Олар хостуг үениң хой кежиин номтулга залдарынга эрттирип турары таварылга эвес. А эртекен кышкы болган часкы дыштанылга үеэлээн кабинага олурупкаш, сүүрже чаныптывыс. Арыгдан үнгрге-ле асфальтылган каан дег, ак орук-ла болгай, шай хайындырым дир каккаш, Шүй хемге келдивис. Хеминиң сайлыг эриинге келгеш, машина чөөрү оожумнап, оңгуу-чаңгылге чайгаткан аалы-биле «оо тынын» каап чор. Доо оранчок кежиг бажында ковуруглеп, долганып чорбайн, дорттан кеже халды бээр деп демин-не сумедежип алган бис.

Сутче киргелек чорувуста, машина кырындан бир-ле кижи (кижи-ле ийиваан, оон башка чүү деп?) кабинаны соктай берды. Шуут кайган калган бис: машинада бистен өске кижи бар эвес. База катап холчок соктай бээрге, Дүрген-оол машинаны доктаадыпты. Чаа-ла сагыш амыр хоорежиивисти, каткыткивисти ол билдинмес соктаашкыны тос чүкче тоо бындардыр сывырыпкан. Кадыда чораан боттарывыс кандыгдер сөлүк чокка сада берди.

— Келир болза келгей-ле, оон коргар кижи барып-барып мен боор мем, харын. Мынчага дээр ооңарниң бөрдык ашкан бараанын-даа, хем кешкен изин-даа көрбээн кижи-дир мен. Оода чаңгыс катап дестүг чүве болза кудуруул-даа, доңгур чүве болза кулзап-даа көрүп көөр чүвемин...

Чүве чугаалаарда далашпас, мынчаза-даа чүвениң мырыңай-ла хавааи орта дужүрер чолаачывыс кезек ыыт чок тура, чугаазы база уламзы:

— Мен-даа ооңардан кортпас мен ийин. Коргуп, сүртеп, чанныл, тейлеп-даа чоруурга, дөмей-ле көөргевес чүве ыпкажыл: Дуктей хам кавчап чорта берди.

— Цыпал-ла караң-даа көрүүр, карачал-даа кижи ылгавас чүве ышкажыл—дижип, хоглүг каттыржып кагдывыс.

Ол арадында имиртиңней берген. Сооксумаары дегет, үжээлээп

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 174 (10159) | 1976 чылдың июль 23, пятница | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 коп.

Көдээниң ажыл-ишчилеринде

Чурттуң сураглыг механизаторларының кыйгырыып изин-биле деткәәш, көдээниң ажыл-ишчилери техниканы эң бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаарын, тарааны дүрген болгаш чидириг чокка ажаап алырын күзеп турарлар.

Кубань ховуларында күзүн чашкан тарааны 1 миллион 300 муң гектар шелден кескен, а барык миллион гектарның тавычаларын бөлдүрген болгаш бастырган. Күзүн чажып тараан кызыл-тасты ажаап алырында ам 25 муң ажыг агрегат ийи эзлчег-биле ажылдап турар. Краснодар крайның Курагининск районунуң «Октябрьский» совхозунуң механизатору И. Турков «Колос» комбайн-биле хүнде-ле 800—1000 центнер чедир тараны бастырып турар. Тараа кезилдези эгелээнинден бээр бункеринден ол алды муң ажыг центнер кызылтасты берген.

Күзүн чашкан тараа культураларын ажаап алыры Узбекистанда доозулган. 670 муң гектарның тараазын ажаап алган. Гектардан-на 30—40 центнер тарааны ажаап ап, Избаскан, Москва, Нарын болгаш өске-даа чамдык районнарның тараажылары күш-ажылчы баштайгы улуг тиилелгени чедип алган. Ам дүжүт алыышкыны шынаалардан даглар эдзо зоналарже чазын чашкан тараа шолдеринче шилчээн. Ажаап алыышкында 3500 комбайн ажылдап турар. Чер болганда оларның ийи эзлчеглиг ажылдаарын организастаан.

(СЭТА).

Терээн чуртувуста

● АЛМА-АТА. Казахстанның гидрометеорология талазы-биле эртем шинчилел институдунуң эртемденнери Болга болгаш Джунгар Ала-Таунуң аразында одар-белчиир болур чүс миллион гектар черниң байдалын шинчилеп доосхан. Бо ажылдарны он ийи хонук иштинде самолетта дерип тургускан «ужуп чоруур лабораторияның» дузазы-биле боттандырган. Мооң ачызында Казахстанның ховуларында болгаш элезинниг черлеринде бүгү одарларны шын ажыглаарының талазы-биле картаны тургускан.

* * *

● ДУШАНБЕ. Таджикистанның Ленин районунуң ортумак школаларының 500 доозукчулары июль 20-ден эгелеп, баштайгы күш-ажылчы эзлчегни эгелээн. Олар дуржулгалыг мастерлерниң удуртулгазы-биле хөвең ажаап, өстүрерин эгелээн. Республиканың өске-даа районнарының ортумак школаларының доозукчулары боттарының күш-ажылчы намдарын хөвеңчиниң, садтар өстүрүкчүлериниң, малчыннарның чоргааралдыг хуу-салымы-биле холбаарын шиитпирлээннер.

* * *

● УЛЬЯНОВСК. «Партияның планы — чоннуң планы» деп көскү агитация делгелгезинде областың районнарындан ийи чүс хире экспонаттарны делгээн. Хоорайның ажылчы чоннарының СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин онгу беш чылдың баштайгы чылының даалгаларын күүседиринге киирип турар улуг улуун лозуңнарда болгаш плакаттарда, эскиздерде болгаш диаграммаларда, хана солуннарда болгаш фотомонтажтарда тодаргай көргүскен. Делгелгениң бир кезээн Ульяновскиниң үлетпүр бүдүрүлгелеринде көскү агитацияның дуржулгазынга тураскааткен. Кудумчуларны болгаш шолдерни каастаарының талазы-биле хоорайның хоочун чурукчуларының киирип келгени телевплелдерни ында база делгээн.

* * *

● ВЛАДИВОСТОК. Приморьениң колхозтарының болгаш совхозтарының ажыл-ишчилери эрте чажар тараа культураларын ажаарын эгелээн. Раздольный шынаазының болгаш Ханка чавызаажының ажыл-агыйлары колдуунда-ла арбайны ажаап алырын чорудуп турар. Приморьениң тараажылары бо чылын барык 250 муң гектар тараа культураларын ажаап алыр, бо дээрге эрткен чылгызындан хөй.

* * *

● ГОМЕЛЬ (Белорус ССР-де). Садыг дериг-херекселдери бүдүрер талазы-биле завод чаа хевирниң кезек автолавкаларын кылып үндүрген. Ол машиналарны үлетпүр болгаш аъш-чем бараанларын дажыглаарынга ажыглаар. Чаа машиналарның берге оруктарга чоруур аргазы улуг, оларны орук чок хар-хөртүктерлиг черлерге ажыглаар. Баштайгы ындыг автолавкаларны Казахстанның, Коми АССР-ниң, Дагестанның болгаш чурттуң өске-даа районнарының кооператорларынче чоруткан.

* * *

● РЫШКАНЫ (Молдав ССР-де). Молдавияның Киров аттыг колхозунда аныяк чер ажылдакчызының школазы ажыттынган. Ортумак школаның 19 доозукчузу ооң дыңнакчызы болу берген. Баштайгы кичээлге тараажының алдар-хүндүзүнүң дугайын Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, колхозта инженер Г. Талпа чугаалап берген.

КАДЫКШЫЛ—БИСТИҢ ЭРТИНЕВИС

Партияның XXV съездизи улус ажыл-агыйының бүгү адырларының, ооң иштинде кадык камгалал хөгжүлдезиниң талазы-биле калбак программаны ажылдап кылган. Совет күрүне, бистиң Коммунистиг партиявыс чоннуң кадыкшылын бүгү талазы-биле улам экижидер деп буянныг сорулганы салып турар. Ол айтырыгны чеднишкинниг күүседирде кадык камгалал системазының бүгү адырларының ажылын бедик деңнелге тургузары негеттинер. Бистиң чуртувуска кижинин кадыы—эгээртинмес эртине, чоннуң үнелеп четпес байлаа, кижинин өөрүшкүзүнүң, чоргааралының магадылалы-дыр. Кадыкшыл—совет кижилерниң чогаадыкчы, тургузукчу күш-ажылының үнер дөзү.

Кижиде эн-не үнелиг чүве—совет амыдырал. А эмчи кижиниң ажылы—ол дээрге чер кырынга амыдырал дээш чорудуп турар хүн бүрүнүн маадырлыг чоруу-дур.

«Бодум хөй уругларлыг не кижи мен. Хенертен аар аарааш, мырыңай пат апарган мен, амы-тыным кес кырынга келген. Чүгле эмчилерниң, оларның «алдын» холдарының ачызында дириг үндүм. Суг-Аксының эмнелгезинге үр үеде эмнедип келгеш, ам мырыңай чүгле каң-кадык апарган эвес, харындаа ажылдап эгелей бердим. Суг-Аксының эмчилер коллективи, мени кезип эмнеп турган эмчи О. Оюн-оол оларга нениң өөрүшкүзүн илередип тур мен. Ооң кадында үр үеде эмнедип келгеш, чаңгыс көпсек-даа төлеведим. Совет күрүне кижи дээш ол хире сагыш салып турар-дыр». Мындыг чагааны редакцияже Сүт-Хөлдүң Бора-Тайгадан Е. Д. Тюлюш чоруткан.

Өвүр райондан Маадыр-ие Осур-оол Сүден бисче мындыг чагаа чоруткан: «Аар аарааш, 26 хонук иштинде медерел чок чыдып келген болдум. Районнуң улуг эмчизи З. А. Шаалы мээн амы-тыным алган болду. Солун дамчыштыр сөглеп четпес улуг өөрүшкүм илередип тур мен».

Чоннуң кадыы дээш демиселдиң мурнуку одуруунда туржуп турар буянныг профессияның кижилери—эмчилерге тураскааткан өөрүшкүнүн, чоргааралдың, хүндүткелдин чылыг сөстерин бижээн чагаалар редакцияга хүн бүрү кээп турар. Ындыг чагаалар чүгле эрткен айда безин Чадаана хоорайда акушер-гинеколог Л. Көк-оолдун, Барыын-Хемчик районда участок эмнелгезиниң фельдшери М. Кызыл-оолдун, Хову-Аксының пиити эмнелге эмчизи З. Черноротованың, Бай-Тайгада уруглар эмчизи Р. Успуннун, Эрзин районнуң эмнелге акушери Л. Донгактың болгаш өскелерниң-даа аттарынга келгилээн.

Бодунун ажылынга бердинген, ак сеткилдиг ажылдап чоруур, чонунга хүндүткелдиг эмчилер бисте хөй. Кадык камгалалынга улуг ачы-хавыяазы дээш республиканың 33 эмчилери Тыва АССР-ниң алдарлыг эмчизи, 9 кижи РСФСР-ниң алдарлыг эмчизи деп бедик атты эдилеп чоруур. Совет Эвилелиниң орденнери болгаш медальдары-биле 235 кижи шаңнаткан.

Медицина ажылдакчыларынга бодунун эртемин ханы билиринден, ажылынга бедик мергежилдиг болурундан аңгыда кижизиг мөзү-шынарлыг, бедик культурлуг, төлептиг аажы-чаң, кижилерге эптиг-ээлдек, сагыш чөвангыр болуру, кижиниң кадыын бүгү кичээнгейниң төвүнге тургузуп билири эргежок чугула.

Партияның XXV съездизинге эш Л. И. Брежнев академик А. П. Александровтан:—Гриппке удур «бомбадан» чогаадып болбас бе?—деп айтырарга: —Ол кончуг нарын айтырыг ам шиитпирлеттинип турар—деп харыылаан. Шынап-ла Ленинградтың бөлүк эмчилери гриппке удур тускай эм чогаадырының талазы-биле чеднишкинниг ажылдап турарлар. Ындыг эмниң баштайгы шенелдезин эмчилер боттарынга кылган. Ол чорук совет эмчилерниң кижилериниң кадыы дээш демиселди чорудуп турарының база бир дорт херечизи-дир.

Бүгү чүвени кижиге, кижиниң чаагай чоруунга бараалгадып турар бистиң чуртувуста кижиниң кадыы—чоннуң үнелеп четпес байлаа.

Аарыгларга удур демиселди баш удур чорудар, аарыгларны эмнээр, кижилерни күш-ажылдың өөрүшкүзүнче дедир эгидер, совет улустун күш-ажыл кылып шыдаар шинээзин долузу-биле хандырар, кижиниң амыдыралын узадырының бүгү болдунар аргаларын чедир ажыглаар деп партияның салып турар сорулгазын чедип алыр талазы-биле совет кадык камгалал органнары хөй ажылдарны кылып турар.

Ынчалза-даа бистиң республиканың медицина ажылында ам-даа чедир кылыр ажылдар эвээш эвес. Туберкулёз, хан базыышкыны, ижин-шөйүндү аарыглары ышкаш аарыгларны баш удур эмнээр дээш хөйнү кылза эки. Чамдык эмнелге черлериниң ажылының деңнели, культуразы ам-даа чавыс, чогуур негелдеге дүүшпес. Ынчангаш партияның XXV съездизиниң салган сорулгаларын амыдыралга боттандырары дээш улуг күжениишкин-биле чогаадыкчы болгаш харыысалгалыг ажылдаары республиканың медицина албан черлеринден негеттинип турар. Ында партия организациялары политкижизидилгелиг ажылды медицина ажылдакчыларының ажылының бедик культуразын чедип алырынче, чоннуң медицина хандырылгазын экижидеринче углаары чугула.

Мал чеминиң белеткели—шалыпчы фронт

РЕСПУБЛИКАДА СИГЕН КЕЗИЛДЕЗИНИҢ ХҮН ДЕМДЕГЛЕЛИ

Республиканың ажыл-агыйлары ниитиниң малынга четчир чем-суурну тургузарының кампаниязын калбарткан. Сөөлгү сан-түңнү ёзугаар алырга, республикада ниитизи-биле ийи муң хире кижи мал чемин белеткээринге киржип турар. Июль 19-ка чедир медээ-биле 3276 тонна сигенни, 2680 тонна будук-бүрүнү, 110 тонна сенажты, 713 тонна витаминниг сиген далганын белеткээн бооп турар.

Таңды районнуң ажыл-ишчилери эки ажылдап, республикада белеткээн мал чемнериниң чартык кезиин белеткээн. Район күш-ажылды механизастаар, организастаар талазы-биле эки чүүлдерни кылганындан мал чеми белеткээр бир кижиге онааштыр 7 тонна сигенни белеткээн.

Мооң-биле кады чамдык районнарда бо чугула кампанияны организас чок чорудуп, кижилериниң күш-ажылының болгаш техниканың бүдүрүкчүлүү чавыс болуп турары таарышпас. Бии-Хем районда чаңгыс-даа тонна сиген белеткевээн, а Тожу районда сиген кезилдезинде 188 кижи ажылдап турар хирезинде чүгле 31 тонна сиген сарааттаан. Өвүр районнуң мал чеминиң белеткелчилери 5 тоннаны болуп,сарааттаан.

Мал бажы хөй Чөөн-Хемчик районда байдал дүвүреңчиг. Июль 15-тен 19-ка чедир дорт хонукта районга чүгле 13 тонна сиген, 3 тонна витаминниг сиген далганы белеткээни ооң херечизи-дир. Чаашкын чаап турза-даа, сигенни кестирип болур, ол хирезинде-ле ол дорт хонукта районга гектар-даа кескен шөл немешпэзн. «Саян» совхозта, Каа-Хемниң ажыл-агыйларында кескен сигенни белерин янзы-бүрү чылдагаанар-биле саададып турар.

Эрткен чылдың бо үезинге деңнээрге республиканың шолдеринде сигенниң үнүжү эки, ынчалза-даа ажылдың темпизи куду бооп турар. Ажыл-агыйлар витаминниг сиген далганы бүдүрер агрегаттарны долу ажыглавайн турар. Сөөлгү хүннерде Улуг-Хем, Бии-Хем, Каа-Хем районнарда витаминниг далган бүдүрер агрегаттар анаа турган.

Хүн бүрүде-ле мал чеминиң курлавырын өстүрер төлээде бо ажылче бүгү күштерни, чепсек-херекселдерни мөөңнээр херек. Ол ышкаш мал чемин белеткээринге механизастаан улуг өтрядтарны тургузуп, кижилерни болгаш техниканы быдаргайлаар чоруктан чайлаар үе келген.

Сенаж болгаш силос салырын улам калбартып, ол сигенге дус холуп сарааттаар, сигенни сери кырынга сарааттаар, салгынналдырыышкын аргазын ажыглаар талазы-биле шыгы улуг районнарда дуржулганы нептередири ажыктыг. Мал чеми белеткеп турар кижилериниң күш-ажыл төлевирин кылган ажылдың санын эвес, а шынарын барымдаалап чорударының практиказын нептередири чугула.

СЭКП райкомнары, райкүүскомнар, районнарның көдээ ажыл-агый эргелелдери мал чеминиң белеткелиниң темпизин дүргедедириниң дээштиг хемчеглерин алыр хүлээлгелиг.

ЧААЧАА БЕДИКТЕРЖЕ

«Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелинин коллективи чылдың эгезинден бээр күжениишкинниг ажылдап, ажыл-иштин темпизин улам дыңзыдып турар. Бирги чартык чылдың түннелдери — ооң херечизи.

Планда көрдүнгенин ёзугаар керээлиг тудуг-монтаж ажылдарын 2 миллион 118 муң рубльге кылыр тургаш, херек кырында 3 млн. 682 муң рубль түннүг ажылдарны кылган. Бодунун күжү-биле кылыр ажылдарны база 152 муң рубльге пландан ажыр күүсеткен.

В. Музыченконун удуртуп турары № 1 участок — «Тыва даг-дүгү тудугнуң» чоргааралы болган. Комбинаттың ийиги эзлчээнин кол корпузунга чедир кылдынмаан ажылдар чорудуп турган ол участоктун ажылчыннары 662 муң рубльдиң ажылдарын кылыр тургаш, 917 муң рубльге кылып бүдүрген.

Дуржулгалыг тудугжу К. Хапын-оолдун баштааны мозаичниктер бригадазы база бедик көргүзүглерлиг болган. 19 кижилиг, найыралдыг бо бригада ажыл шагынын соонда безин объектиде ажылдап турарын бо-ла көрүп болур. Кызымак ажыл халас барбаан: бирги чартык чыл планын — 150 хуу кылдыр күүсеткени оларның күш-ажылчы тиилелгези. К. Хапын-оолдун бригадазы ам октябрьның үлүүнче ажылдап кирипкен.

В. Ондарның удуртканы комсомолчу-аныяктарның шеверлекчилер бригадазы ажылчыннын адын чоргаар эдилеп турар. Бо коллектив галереяларның конструкцияларын будуур енаалдалыг турган. Дыка бедикте ажылдарны чамдыкта харын көдүртүр механизмнер безин чедишпес, чок үелерде-даа ажылгыр аныяктар ажылын дөмей-ле эки шынарлыг кылдыр кылып, планын ажыр күүседип турар. Бодүүн рудалар арыглаар кол корпуста оларның бүдүрген ажылы база эвээш эвес. Чоокта чаа тургустунган бо бригада бирги чартык чылдың планын 134 хуу чедирген.

Эвээш чарыгдалдарны үндүрбүшаан, шынарлыг ажылдаар дээш демисежип, бедик көдүрлүүшкүннүг ажылдап турар Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжулары К. Салчактын болгаш К. Данзырыктың бригадалары тудуг-монтаж ажылдарының планын база чеднишкинниг күүсеткилээн.

Ады-сураа алгаан аныяк тудугжу-шеверлекчилер Г. Коладаның болгаш З. Салчактың бригадалары 6 айларның планын 23 хуу болгаш 14 хуу ажыр күүсеткен.

Амгы үеде «Тыва даг-дүгү тудугнуң» тудугжулары № 42 тудуг эргелелиниң коллективи-биле кады эът комбинадының, ажыглалга кирер ужурлуг чурттаалга бажынының тудуунда болгаш Тыванын даг-дүгү болбаазырадыр В. И. Ленин аттыг комбинадының ийиги эзлчээнде чедир кылдынмаан ажылдарны шалыпкын темп-биле чорудуп турар.

Онгу беш чылдың баштайгы чылында тудуг-монтаж ажылдарының планныг онаалдаларын бедиткен социалистиг хүлээлгеде көрдүнгенин ёзугаар декабрь 26-да күүседир дээш Ак-Довурактың тудугжулары чүткүлдүг ажылдап турар.

Н. ЧЕМЕЗОВ.

Чылгычының чылыг сөзү

Наадымга аъттар чарыжы доостун турда, күш-ажылдың хоочуннары апарган бо үш кижи ужуражып келген. «Шынның» номчукчулары оларны билир болгаш таныыр. Солагай талада Чөөн-Хемчикте «Чыраа-Бажы» совхозтун хойжузу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Чола Допур-оолович Монгуш, ортузунда — Эрзинде «Чаа орук» колхозтун чылгычызы Бады-Хөө Санчыевич Ынаалай болгаш оң талада Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, персоналдыг пенсионер Ооржак Чываажыкович Лопсанчап олар-дыр.

— Мал ажылынга каш чыл ажылдап келдиңер?

— Өске мал-даа кадарбаан мен, таптыг-ла 25 чыл иштинде чылгычылап келдим ийин—деп, харыы болган.

25 чыл. Ол дээрге 25 кыш, ол хире час, чай, күс. Изиг соок, доңдак. Чылгычының ижи ындыг-ла белен эвес. Бергелерден чалдапмас, шилип алган мергежилинге ынак кижилер төлептиг ажылы-биле Торээн чуртун сайзырадып, хөгжүдеринге үлүүн киирер. Бо үениң иштинде Бады-Хөө Санчыевич улуг дуржулганы чедип ап, ажылижи-биле алдаржып-даа келген.

Коммунистиг партия болгаш Совет чазактың ада сагыш салыышкынының ачызында амыдырал деңнелдиң бедип турарынга чүгле өөрүшкү-биле эвес, харын эки ажылы-биле харыылаар дээрзин билир кижи. Өөрүнүң айтырыгларынга ол мынча дидир:

— Чыл үнген тудум-на чүве өсперлип, ажыл-ишке чедип алыр план, сорулгалардаа бедип турар, а кижилер ону боттандырарының арга, курлавырларын тып, күүседип-даа турар боор-дур.

Бо чылды онзагай деп санап турар мен. Партияның XXV съездизиниң салганы тоөгүлүг сорулгаларны чылгычылап келгенимниң 25 чылында боттандыржып, ажылдаары — аас-кежии. Сорук кириишкини бүргээн үеде ажылдаарга безин чиик ышкаш сагындырар боор-дур.

— Бо чылгы көргүзүүцер чүү хире болду, Бады-Хөө Санчыевич?

— Төрүүр чүс беден чүс кулун алыры ховар боор чүве, ынчалза-даа 1976 чылда чүстен чүс кулунну менди алдым, чел, кудуруун-даа кезип, дужаадым, Ооржак Чываажыкович.

— Хойжу кижи безин чүс хойдан чүс хураган алыры берге чүве болдур ийин, шынап-ла магалыг чүве-дир аа, Эрзин оглу эрес-ле болгандыр, эр-хей!—деп, Монгуш Допур-оолович мактап кагды.

Чылгы өстүрериниң мастери бодунун чылыг сөстери-биле хоочуннарны өөртүп, ажыл-ишчи интервьюзун берип турда, Г. Сиротин чурукка тырттырган.

А. АЛЕКСЕЕВ.

БУДУК-БҮРҮНҮ КАНЧААР БЕЛЕТКЭЭРИЛ

Немелде мал чемин алырының үндезини —арга-арыг. Оларның будук-бүрүлеринде янзы-бүрү витаминнер, микроэлементилер бар. Ылаңгыя каңдаашкынныг чылдарда ындыг чемниң ажыы улуг, ону белеткээринге улуг чарыгдаллар база үнмес. Мал чеми четчир-даа үеде ындыг чемин ажыл-агыйлар белеткеп алыр ужурлуг, чүге дээрге малдың өзүлдезинге, ооң бедик продуктулуг болурунга ажыктыг чүүлдер ооң составында хөй.

Будук-бүрүден белеткээн чемниң шынарлыын, малдың деңгилдезинге ооң ажыктыын республиканың мурнакчы малчыннарының дуржулгазы бадыткаан. Ол чемде бар каротин деп бүдүмел кижиниң-даа, дириг амытаннарның-даа организминге улуг ужур-дузалыг. Сибирь пөжүнде, шивиде, хавыда ол хөй. Ылаңгыя кежээкиниң 6 шак үезинде ыяштарның бүрүлери каротин-биле байлак болур. А эртенгиниң 8 шак, кежээкиниң 10 шак үезинде ол бүдүмел ыяштарга эвээжей бээр. Ынчангаш ол ажыктыг мал чемин 12—18 шакка чедир белеткээри чугула. Айлар-биле алырга, каротинниг мал чемин ине бүрүлүг ыяштардан сентябрь, февраль, а калбак бүрүлүг ыяштардан—июнь, август айларда белеткээри чугула.

Бо үнелиг мал чемин АВМ-0,65 болгаш АВМ-0,40 деп установкалар-биле белеткээр. Ынчалза-даа республиканың чамдык ажыл-агыйларында ол техника ажыглал чок турар таварылгалар эвээш эвес. А Улуг-Хем районнуң «УТКА 25 чылы», «Күш-ажылдың хостуу» совхозтары бо мал чеминден витаминниг далган алыр талазы-биле чеднишкинниг ажылдап турары.

Республиканың колхоз, совхозтары витаминниг мал чемин будук-бүрүден моондактап шарып белеткеп ап турар. Ол ажылды кылырда айыттынган дүрүмнү сагыыр херек. Мал чеминге хереглээр будуктар 1 сантиметрден чоонавас, 1 метрден үзавас ужурлуг. Будукту кескеш 5 шак эрткенде ооң бүрүзүнде каротин ийи катап, а хүнге кургадырга ооң-даа хөй катап эвээжээр. Ынчангаш будук-бүрүнү чүгле хелегеге кургадыры чугула.

Будук-бүрү белеткээрде бойдус камгалалының дүрүмнерин каржызы-биле үреп, ногаан өңнүктеривистиң өзүлдезинге хора чедире бээр таварылгалар база бар. Ону болдурбас төлээде дүрүмнерни сагыыр херек.

Будук-бүрүден мал чемин кана белеткээрин, канчаар белеткээрин колхоз, совхозтар ыяш ажыл-агыйлары-биле дугуржуп алыр. Ол ажылды чүгле тускай чөпшээрел-биле айыттынган девискээрге чорудар. Аңаа ажылдаан ажыл-агый азы организация ол девискээрге арга-ыяш камгалалының дүрүмнерин үрээн болза— ол дээш чогуур харыысалгага онаажыр апаар. Эрткен чылын «Кара-Хаак», «Тиилелге», «УТКА 25 чылы», «Күш-ажылдың хостуу», «Шамбалыг» болгаш оондаа өске чамдык совхозтар будук-бүрү белеткээри-биле девискээр айтырып, билет садып албаан болгаш арга-арыг камгалалының дүрүмнерин каржызы-биле үрээн. Чүгле бо чылын безин Улуг-Хемде «Күш-ажылдың хостуу» совхозтун Чодураа салбыры будук-бүрү белеткээринге 3 муң ажыг рубльдиң когаралын чедирген. Суурдан ырак эвесте ыяштарның будуун алыры-биле «Дружба» деп хирээ-биле ужуруп турганы илерээн.

Колхоз, совхозтар сиген кезер шолдерин аштап арыглаар, ында үнген чамдык ыяштарны кезип, ооң будук-бүрүзүн мал чеминге ажыглаар турбуже, будук-бүрү белеткээр дээш арга-арыгның ыяштарын ходуйтур кезип кааптар чоруктар бар. Ол дээрге улуг когарал-дыр. Ыяш белеткээри-биле чөпшээредип алганы девискээрниң будук-бүрүзүн чөп ажыглаары чугула.

Мал чеми белеткээр дээш ыяштарны ужурар, оларның бүгү будуктарын кезип кааптар чорук шуут шын эвес. Ыяштарның адакы будуктарын кезип ап болур. Чурттакчылыг черлер чанында ногаан зоналардан будук-бүрү белеткеп болбас, оларны харын камгалап кадагалаар херек.

Хемнер кыдыында арга-арыгның ыяжын кезип, ооң будук-бүрү белеткээри хоруглуг. Хемнер, хөлдер суунуң арыг болуру ооң чоогунда үнген арга-ыяштан хамаарылгалыг болуруп утпацар.

А мал чеминге хереглээр будук-бүрүнү ам каймын ап болурул деп айтырыг чайгаар тургустунуп келир.

Үстүнде адаанывыс хоруглуг девискээрлерден аңгы черлерден шарлан, терек, тал, хадың, шиви, хады будуктарын айыттынган чурум ёзугаар кезип ап болур. Ону безин ыяштың өзүлдезинге шаптыктавас кылдыр оваарымчалыг кылыр херек.

Будук-бүрү — үнелиг чем. Ону мал чеминге холуп бээр болза малдың кызыраар болгаш олуп хораар чоруу эвээжээр, ылаңгыя аныяк малдарның өзүлдезинге ооң дузазы улуг.

Будук-бүрү белеткели чоруп турар девискээрлерни чер-чер Советтери хайгааралга алган турар ужурлуг.

М. ГАКОВ,
республиканың ыяш ажыл-агый эргелелиниң кол инженери.

Специалистиң сүмези

КОЛЛЕКТИВТИҢ АЧЫЗЫНДА

Кызылдың хлеб заводунга ажылдың айы-биле чеде бергеш, коммунистиг күш-ажылдың бригадазының бригадири, Ленин орденниң эдилекчизи, республикада ады-сураа алгаан Мария Алексеевна Зименина-биле ужуражы бердим. Бригаданың ажыл-херээн сонсургап, чугаалажы бээрзиске:

— Бедик коргузуглер дээрге-ле ажылчын кижилерниң алдын хөлдарының ачызы-дыр. Ындыг солуун кижилериң бирээи-биле силерни таныштырайн—деп, Мария Алексеевна чугаалаваш, удаваанда цехтеи бир эштиг үүп келди.

Хлеб быжырарда кедер чиик, түскай ак хевпи кедипкеш, сууглар чанынга кирипкеминден дерт арында кыланнавышаан, шала хүдүмзурүп, бригадир-биле кады вед чораан быжырыкчыны дораан танып кагдым. Орук айы-биле артер-дүжүрде үргүлүү ужуражы бээрим аныяк херээжен—заводтуң хөөчүн ажылчыны, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы, «Күш-ажылчы алдарга» орденниң III чергелээ-нин эдилекчизи Кара-кыс Хертековна Хомушку болду.

— Кара-кыс-биле барык он чыл хире чангыс бригадага кады ажылдап келдивис. Ажылынга мергежээн мынды кижилер-биле ажылдаарга магалыг-ла—деп, бригадир немеп кагды.

Шынап-ла, Кара-кыс Хертековнаның ажылынга мергежии, оон бүгү чажыттарын шингээдип алганы кайтамчык. Хлеб быжырар сууглар чанынга турушканда оларның ажылы бичии-даа чай-хос чок. Бир сууглуг деспилерде ажыткан далганы удур салыр, дараазындаалырында хлебтиң быжыканын хынаар, өскелериниден быжыкан хлебтерин үштүр. Эдлег төнгүже мынчаар бачым ажылдаарлар.

— Кара-кыс чангыс көргеш-ле хлебтиң чиг азы, быжыканын эдилеес, оон кылган ажылының шынары үргүлүү тергиин болур—деп, бригадага эштерин мактап чугаалаар болду.

«Бижи болуру чажындап, ааът болуру кудумундан». Тыва улустуң бо үдерер чугаазы чаңы үткалыт. Бай-Тайганың Таализе хлеб быжырар черге оожум, топтуг будуштуг, чаала 17 хар чедип чоруур аныяк кыс ажылдап эгелей берген. Ажылынга кызымак, түдүнгүр, ынчангыр үргүлүг быжырыкчылар дораан-на өскерни каан. «Магалыг эрес-кежээ, ажылга өөреникчел тел-дүр, дүүн чугаалап берген чүүдериимни бөгүн болуула кылып турар-дыр, ажылга түрекииринде болбазыпче»—деп, назыны үлгады берген быжырыкчы үгбайлар Кара-кысты үзүүлүн-на мактай берген. Оон бээр ам 18 чыл чедип турар.

Хлеб быжырарының мергежилии Кара-кыс чоорту мяк шингээдип апкан. Ол үеде Таализе хлеб быжырар черге үлүг-даа эвес. Далганы ажыдып, быштары, деспилерге салыры... дээш оон-даа аскелүүзүг ажылларыны эгезинден төнчүзүнге чедир-ле хол-биле кылыр. Хлебти ыяш-биле одаар үлүг эвес сууглуларга быжырар турган.

1966 чыл. Ог-бүлелиинин айы-биле Хөмүшкулар Кызыл хөөрайга чүүттай берген. Кана барып ажылдаарын Кара-кыс баш удур-да шинтпирлеп алган. Кызылдың хлеб заводунга чеде бээрге. Кара-кысты дораан-на хлеб быжырыкчызынга хүлээп алган. Ынчаш-на сураглыг мүрнакчы бригадир Мария Алексеевна Зименина Кара-кыстың ажылгырын дораан эскерип каан, болүүнүң бригадазынга киирип алган.

Амыдырал нарын, алдар-хүндүү кижиге болуу чедип келбес-ле болгай. Бүдүүлгениин чедишкинии, хөй-иннинин херээ дээш билиин, мергежилин харам чокка бээр, онаашкан ажылынга харыысалгалыг кижилер коллективтиг хүндүткелин чаалап алыр.

Кара-кыс Хертековнаның Кызылдың хлеб заводунга хөй чылдарда төлептиг, кызымак ажылын партия, чазак үнелеп, бедик шаннаалбр-биле демдеглээн. Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы Кара-кыс Хертековнаның хөрээн «Күш-ажылчы алдарга» орденнин үшкү чергеэн. Ленинчи юбилей медалы каастап чоруур. Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Хүндүлел бижии болгаш аскедаа хүндүлел бижиктер-биле, «Социалистиг чарыштың тиилекчизи» деп хөрек демдектер-биле хөй удаа шаннатылааны—бедик мергежилдиг, хөөчүн ажылчыныын чедишкинниг ажыл-иштиниң херечизи.

Ог-бүлелиг, бичии үргүлларлыг херээжен кижиге чамдыкта дүнеки эштерлерге ажылдары белен эвес. Ынчалдада Кара-кыстың өөнүн ээли Доңчун-оол үргүларынга, кадайынга ажжок сагыш човаагыр. Дүнеки эштерге ажылдаан келирге, шайын хайындырып алган маңаа олурар. «Ажжок турупкан боор сен, Кара, чемненип алгаш дыштанып, удуп ал»—деп. Доңчун-оол чугаалаварга, оон дыжы чайгаар хана бээр, сагышсеткилии улам сергеп кээр.

5 харлыг чассыг кызы Айланаы аваазының ажылдан чедип келгенин чер-ле эвес, оолдарны баштай тура халып келир: «Авай, сээн быжырган хлевиниин амданнымын»—дигилеп, аваазынга эргеленир.

Хөмүшкуларның найыралдыг ог-бүлелиинге кежээликтей чеде бердим. Эдлери-биле мейди солчуп, ажык аксынга турганы-да, долгандыр көөрүмге ханаларының арыг-силии, өскептиг дии-шинчилии бо ог-бүленнің культурлуун көргүзүп турду. Ийи бичии кара оолдар үргүлер өрээлинде кичээлээн олурлар. Дараазында делгем аалче эрте бээрииске шалда хевис кырында бир хар чаа ажып турар чаш оол ойлаан, чоогунда диванда ачалы хөлүнда ном түүп алган, өглүн чаптап көрүп олур.

Ог-бүленин амыдыралын сонсургап, чугаалажын олура:

— Мынчар ажылаап, чүүттаарынга силерге чүү эң-не деткимче-дузалыг деп бодаар силер?—деп, Кара-кыс Хертековнадан айтырдым.

— Коллектив. Коллективтин, бригадада эң-өөрүмүүн деткимче, сүмезии мөнээ эң-не үнелиг. Чаңгызы хөй дээш, хөй чаңгызы дээш ажылаап турар бис—деп, завод коллективиниң чоргааралы, хлеб быжырарының мастери — алдын хөлдүг ажылчын кижи бүүрелдиг харыылады.

Н. ООРЖАК.

Беш чылдың кижилери

КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЧЫЛДАР

УЛААТАЙ. Бо дээрге Өвүр райониуң девискээриниде хем болгай. Кымын-даа, чайында Өвүрниң «Коммунизмче өруун» колхозунуң малчымнары аңаа келдады турар. Адаргбелериниң чурттап өскен черинге Намбар-оол Хенче-Карээвич Монгуш өзуп, амыдыралының күш-амылчы намдарын эгелээн.

Ол колхоз тургустунган чылдан эгелээш-ле мал ажыынга киргеи. Кышкы сөөктүң чыварын, чайның ааңдавын изии аңаа ам коргунчуг эвес, хейну көргеи, хейну өөренген хөөчүн малчын.

Намбар-оол Хенче-Карээвичбиле чаңгыс удаа эвес ужурашып келген бис. Кезээде ындыг: чугаазы эвээш, ынчалза-даа хүндүлел дээш чугаалажыксаары аажок кижи. Чүве бооргa-ла чөрим, чурттум, чонум дээр. Оларның ачызында амыдыралдың кааламa оруун эгелээн мен дей бээр.

Үш чыл бурунгаар Улаатайның иезек тейлериниң мурнуу чүгү карандыкпп турда умурашкажывысты сактып тур мен. Ынчөгинде ийи хураган суп алган. Киживис бисти көрүп каажы, үлүг күзел-биле уткуштур чөрүп орган.

— Хейларывыс оолдавры түлүитей бердм. Багай-ла чүве чок, мал чеми база четчир, ийи хамаан чок ийи ол чедир чаш толду хүмбе алыр апардывыс. Шаанда ындыг эвес чүве болгай, тарып бооздадыганы шын чөрударга хейнуң оолдаары безин узаалыкпас, кыска үеде эртер чүве-дир—деп, оок чугаалааның демдеглеп дептеринге бижип алган мен.

Бодүүн ишчи, өөрү-биле эни-банты ээңге үлешкен хейжу Намбар-оол Хенче-Карээвич оок сөөндагы чылдарда бодунуң хууда харыысалгазын бедидип, мал ажылынга үлүг чедишкиннерни чедип алганын база чугаалашкан бис. Ол 1973, 74, 75 чылдарда райониуң хейжуларының араазынга калбарган социалистиг чарышка эки түңнелдерни чедип алгаш, социалистиг чарыштың тиилекчизин деп хөрек демдээ-биле шаңнадып келген. «Төску беш чылдың шалыпчызы» деп демдектиң эдилекчизи.

Эртикеи чылдарда төрүүр чүс хейга онаашпыр чүстеи хей хураганнарны камгалап ап келген. Малды хүр ыыш ажырар, чаш толду чидириг чок ажаал аңыр дээш демисеңге чедип алган чедишкиннери дээш ол ССРЭ-ниң үлүс ажыл-агый чедишкиннериниң делгелгезинге 1974 чылда киришкен. Партия болгаш чазак малчымның бөлүк бүдүрүчүлүг ажылын үнелеп көргеш, Октябрь Революциязы орден болгаш Ленинчи юбилей медаль-биле шаңнаан.

25 чыл иштинде хей кадарып келгениниң дургузунда ол чүгле эки таланы чедип алган. Кижи кажарап, ажылга дүрмүлге новүдээн тудумна, түңнел эжижип туварын ол билген. Ынчангаш ам аныяк хейжуларның дагдыныкчызы апарганы таварылга эвес.

Намбар-оол Хенче-Карээвич партияның төөгүлүг XXV съездизиниң шиитпирлерин ажыдыралга беттандырар дээш ол чылдың бирги чартыында багай эвес түңнелдерни чедип алган. Намбар-оол Монгуш бо чылын хейдан-на 2 кг 200 грамм дүк кырғып алыр хүзээлгезин 2,5 кг ылдыр, ынчаарга төрүүр чүс хейдан хураган алыр хүзээлгезин 120 хураган ылдыр иүүсетнеш, республикага дээре черлериниң бирээзин эзилээн.

Кодээ аныл-агый будуруглезинге хей чылдарда үреп түңнелдиг ажылы дээш база төрүттүнген хүнүндан бээр 60 харлаапы-биле хелбаштыр Өвүр райониуң «Коммунизмче өруун» колхозтуң Улаатайда хейжуу бригадазының хейжузу Намбар-оол Хенче-Карээвич Монгушту Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаан.

Хөөчүн кадарчы бо хүннерде бодунуң кадарып турары кодаанын чайгы семиртилгеде эки ажаал турар. Онгу беш чылдың баштайгы чылының кыжы берге болур магат чок. Ынчангаш малчын бодунуң күжү-биле 10 төнна сигении белеткеп алырын, одекти белүп, кажаалларны ыяк септеп алырын хүлээгеи.

— Бистиң бригадавыс бо чылын бодунга аяан социалистиг хүзээлгезин чедишкиннинг күүседип турар, аңаа маңа эвээш-биче-даа бөл киирген үлүүм бар боорга өөрүп тур мен, а республикаңың Дээди Советиниң Президиумунуң бедик шаңналы мени улаш сорук киирди, шынарның болгаш ажыктыг чөрүктүүң беш чылын чедишкиннинг доозуп, хүзээлгемни (беш чылдың) күүседиримни аазап тур мен—деп. Намбар-оол Хенче-Карээвич чугаалайды.

А. АИР.

Чурукта: Н. МОНГУШ.
Г. СИРОТИННИҢ фотозу.

Септелгеде дүвүренчиг байдал

ЧҮГЕ ХОЖУДАП ТУРАРЫЛ?

«1976 чылдың дүжүт ажаан алышкынынга белеткелдиң, ону чоруларының база кодээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң дугайында» СКП обкомуниң, республиканың Министрлер Чөвүделиниң бо айның эгезинде хүлээп алган доктаалын Танды районнуң ажыл-агыйлары каттаар күүсеглиг турарының дугайын маңаа чугаалажып көрээл.

«Коммунизмниң херели» колхозтуң Онгар-Хөвүда трактор-хөвү бригадазы. Тараа ажаар комбайннарны башкынаар чанында тургузуп каан, оны септеп турар кижилер чок болду. Эртикеи чылын ажаалда соонда тургускан черлериниде комбайннар турбушаан. Оларның кезектери чер саналь чытпывааң. Чамдык комбайннарның эрги кезектерин бичии оолдар металлолома дүжүарыбиле үзе кестирбеш, чүүрүп чорудуп турган черинге таварыштывыс.

ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң машина-трактор мастерскаязында 68 комбайн бар. Оон сеткил септээн. Совхозтуң кол инженериниң дыңнадыын бүүлаар алырга, септелгеге 29 кижи ажылдаар үжүрлүт. Ынчалза-даа от хире кижи көзүлбеди, септелгеде хынала, хайгаарал четпес деп чүве дораан-на кестү бээр.

Чамдык механизаторлар комбайннарны бажылнарының чанынга аппарып алгаш, септеп турар. Ындыг арга-биле Успенка салбырында 6, Доора-Хөлүнде 4 комбайнны септеп турары илереп. Мынды сөөктүң арга-биле бир комбайнны ай эжик хүүсээлге септеп турганын механизаторлар эжым-биле миннип, чугаалажылар.

Комбайнарның артык кезектерин чып ажылдаарынга кыдат арга дуза чедирбес, а дужак чедирип турары илдең. Септелгеин эрте эгелээриниң талазы-биле мурнакчы ажылагйларның дүжүлгезиниң совхозтуң кол инженери Ю. Кожиков болгаан. Септелгеге четпестиктиң илереливп, кол инженериин ажылды кошкак үдүрүп турарын чугаалаарга, ол харын сагыжымнаан үнер дээш билдиринишкин бижип каан чүве деп могаттынып органнын-даа кирдүвүс. Ынчалза үезинде кол инженер арага ишкин алгаш чоруп турганы база көзүлгеп.

«Революциянын талбыжы» совхозта Байлай база ажыг-ла—деп. Бригадир немеп кагды.

Шынап-ла, Кара-кыс Хертековнаның ажылынга мергежии, оон бүгү чажыттарын шингээдип алганы кайтамчык. Хлеб быжырар сууглар чанынга турушканда оларның ажылы бичии-даа чай-хос чок. Бир сууглуг деспилерде ажыткан далганы удур салыр, дараазындаалырында хлебтиң быжыканын хынаар, өскелериниден быжыкан хлебтерин үштүр. Эдлег төнгүже мынчаар бачым ажылдаарлар.

— Кара-кыс чангыс көргеш-ле хлебтиң чиг азы, быжыканын эдилеес, оон кылган ажылының шынары үргүлүү тергиин болур—деп, бригадага эштерин мактап чугаалаар болду.

«Бижи болуру чажындап, ааът болуру кудумундан». Тыва улустуң бо үдерер чугаазы чаңы үткалыт. Бай-Тайганың Таализе хлеб быжырар черге оожум, топтуг будуштуг, чаала 17 хар чедип чоруур аныяк кыс ажылдап эгелей берген. Ажылынга кызымак, түдүнгүр, ынчангыр үргүлүг быжырыкчылар дораан-на өскерни каан. «Магалыг эрес-кежээ, ажылга өөреникчел тел-дүр, дүүн чугаалап берген чүүдериимни бөгүн болуула кылып турар-дыр, ажылга түрекииринде болбазыпче»—деп, назыны үлгады берген быжырыкчы үгбайлар Кара-кысты үзүүлүн-на мактай берген. Оон бээр ам 18 чыл чедип турар.

Хлеб быжырарының мергежилии Кара-кыс чоорту мяк шингээдип апкан. Ол үеде Таализе хлеб быжырар черге үлүг-даа эвес. Далганы ажыдып, быштары, деспилерге салыры... дээш оон-даа аскелүүзүг ажылларыны эгезинден төнчүзүнге чедир-ле хол-биле кылыр. Хлебти ыяш-биле одаар үлүг эвес сууглуларга быжырар турган.

1966 чыл. Ог-бүлелиинин айы-биле Хөмүшкулар Кызыл хөөрайга чүүттай берген. Кана барып ажылдаарын Кара-кыс баш удур-да шинтпирлеп алган. Кызылдың хлеб заводунга чеде бээрге. Кара-кысты дораан-на хлеб быжырыкчызынга хүлээп алган. Ынчаш-на сураглыг мүрнакчы бригадир Мария Алексеевна Зименина Кара-кыстың ажылгырын дораан эскерип каан, болүүнүң бригадазынга киирип алган.

Амыдырал нарын, алдар-хүндүү кижиге болуу чедип келбес-ле болгай. Бүдүүлгениин чедишкинии, хөй-иннинин херээ дээш билиин, мергежилин харам чокка бээр, онаашкан ажылынга харыысалгалыг кижилер коллективтиг хүндүткелин чаалап алыр.

Кара-кыс Хертековнаның Кызылдың хлеб заводунга хөй чылдарда төлептиг, кызымак ажылын партия, чазак үнелеп, бедик шаннаалбр-биле демдеглээн. Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы Кара-кыс Хертековнаның хөрээн «Күш-ажылчы алдарга» орденнин үшкү чергеэн. Ленинчи юбилей медалы каастап чоруур. Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Хүндүлел бижии болгаш аскедаа хүндүлел бижиктер-биле, «Социалистиг чарыштың тиилекчизи» деп хөрек демдектер-биле хөй удаа шаннатылааны—бедик мергежилдиг, хөөчүн ажылчыныын чедишкиннинг ажыл-иштиниң херечизи.

Ог-бүлелиг, бичии үргүлларлыг херээжен кижиге чамдыкта дүнеки эштерлерге ажылдары белен эвес. Ынчалдада Кара-кыстың өөнүн ээли Доңчун-оол үргүларынга, кадайынга ажжок сагыш човаагыр. Дүнеки эштерге ажылдаан келирге, шайын хайындырып алган маңаа олурар. «Ажжок турупкан боор сен, Кара, чемненип алгаш дыштанып, удуп ал»—деп. Доңчун-оол чугаалаварга, оон дыжы чайгаар хана бээр, сагышсеткилии улам сергеп кээр.

5 харлыг чассыг кызы Айланаы аваазының ажылдан чедип келгенин чер-ле эвес, оолдарны баштай тура халып келир: «Авай, сээн быжырган хлевиниин амданнымын»—дигилеп, аваазынга эргеленир.

Хөмүшкуларның найыралдыг ог-бүлелиинге кежээликтей чеде бердим. Эдлери-биле мейди солчуп, ажык аксынга турганы-да, долгандыр көөрүмге ханаларының арыг-силии, өскептиг дии-шинчилии бо ог-бүленнің культурлуун көргүзүп турду. Ийи бичии кара оолдар үргүлер өрээлинде кичээлээн олурлар. Дараазында делгем аалче эрте бээрииске шалда хевис кырында бир хар чаа ажып турар чаш оол ойлаан, чоогунда диванда ачалы хөлүнда ном түүп алган, өглүн чаптап көрүп олур.

Ог-бүленин амыдыралын сонсургап, чугаалажын олура:

— Мынчар ажылаап, чүүттаарынга силерге чүү эң-не деткимче-дузалыг деп бодаар силер?—деп, Кара-кыс Хертековнадан айтырдым.

— Коллектив. Коллективтин, бригадада эң-өөрүмүүн деткимче, сүмезии мөнээ эң-не үнелиг. Чаңгызы хөй дээш, хөй чаңгызы дээш ажылаап турар бис—деп, завод коллективиниң чоргааралы, хлеб быжырарының мастери — алдын хөлдүг ажылчын кижи бүүрелдиг харыылады.

Н. ООРЖАК.

Сөөлгү чылдарда Монгуш Хенче-Карээвич Монгушка Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаан.

ЧЕЛЯБИНСК ОБЛАСТЬ. Магнитогорскиниң, Ново-Кузнецкиниң болгаш Нижний Тагилдиң металлургия комбинаттарының наң эзилдиричилери Магнитканың бирги наң эзилдиричилери А. С. Авраменко болгаш Н. В. Игин, Новокузнецкиден Г. П. Слепшин, Нижний Тагилден М. И. Мокшин база Магнитогорскиден М. Г. Ильин олар.

Б. КЛИПИНИЦЕРНИҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохроникназы).

ЧУРУКТА: найыралдың эзилдиришкининиң инженерлери (солагай талазындан оң талазынче) Магнитогорскиден наң эзилдиричилери А. С. Авраменко болгаш Н. В. Игин, Новокузнецкиден Г. П. Слепшин, Нижний Тагилден М. И. Мокшин база Магнитогорскиден М. Г. Ильин олар.

Б. КЛИПИНИЦЕРНИҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохроникназы).

ШАХТЁРГА ШАҢНАЛ

ТАЛЛИН. (СЭТА). ССРЭ-ниң Чогаалчылар ивилелиниң болгаш ВЦСПС-тиң эртиргелии ажылчын эңгы дугайында эң эки ураи-чечен чогаал дээш конкурстуң лауреады Эстониядан шахтёр Аксель Пертель болган. Оон автобиографтыг документалдыг «Кижизер, сланец болгаш машиналар» деп тоожуун Эстон сланец бассейнинин шахтёрларының амыдыралында шыны-биле чуруп көргүскенин дээш түскай шаңнал-биле демдеглээн.

Совет эрге-чагыргалың чылларында эстон дагжыларның амыдыралынга болгузаан ханы социал чаартылгаларыны ук номда бүдүрениг көргүскен. Оон бир бадыткалы Аксель Пертельдиң бодунуң амыдыралы болгур. Ол 48 харлыг ажылчын сртумак эртеминг. Бодунуң күш-ажылчы оруун мастер дузалакчызындан эгелээш, ам шахтада даг ажылчыларының бригадазын баштап турар. Кайгамчыктыг бүдүрүлгечи чедишкиннери-биле Пертель Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты чедип алган. Сураглыг шахтёр ССРЭ-ниң болгаш Эстон ССР-ниң Дээди Советтериниң депутадынга чангыс удаа эвес сонгуудуп келген.

Шахтёр Аксель Пертель.

Онгу беш чыл: айтырыглар болгаш бодалдар

Малдың чемгерилгезин күштелдирер

СЭБН Топ Комитедиң бо чылын июнь 1-де «Агроүлетпүр интеграциязының болгаш ажыл-агыйлар арагының кооперациязының базазынга кодээ ажыл-агый будуруглезиин специализастаарын болгаш концентрастаарын улам ынай хөгжүлгер дугайында» доктаал хүлээп алган. Оон бээр хей уе эргезии-даа болза, партияның ол айтышкыны амыдырапда ынакыны-биле боттанып эгелээн.

Тыва АССР-ниң колхозтарының болгаш совхозтарының кодээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрер талазы-биле кол азыры мал ажылы. Кодээ ажыл-агыйның бүгү садар продукциязының барык-ла 72 хүүгу аңаа онаажыр. А эт будуруглезиниң хей кезиниң чыйыстыг бода мал эдээри. Делгем оларлар, чүлүктүг болгаш болүүн чемнер инекти өстүрериниг таарымчалыг. Оон ынай этткир инекти ажаарынга эвээш күш болгаш эвээш капитал салыышкын үнер. Инекти өске малдар-биле — хой-биле, чылгы-биле, теве болгаш ини-биле кады тургузуп болур. Тес-Хем, Өвүр, Эрзин, Монгун-Тайга, Тожу болгаш өске-даа районнарда холушкак коданнар дой.

Тывада нургулаймында этткир уксаалыг инектер өзүп турар. Ындыгыл түс черниң инектери ындыг. Оларның ортучак генизии 270—350 килограмм, сүдү чылда 700—800 килограмм. Ынчалза-даа оларны эки чемгерерге болгаш ажаарга продуктулуг чоруур дүрген бедиир. Чижээлээрге, 1950 чылда Каа-Хем районда «Октябрь 14 чылы» колхозка чоруткан шинчилел ажылы мындыг түңнелди берген. Түс черниң инектерин эки чемгергенинин болгаш ажаагының ачызында оларның дириг деңзизи 390—420 килограмм, а сүдү чылда 2220 килограмм чедип турган. Тыва инектиң сүдү үскүр — 4,5—6,5 хуу, шыпаныг, семиртинчел болгаш барыктыг болза чугаа алыспас. Ол дугайын Тес-Хем районда «Тес-Хем» совхозка чоруткан дуржулгавыс бадыткаан.

Социалистиг эде тургузуушкун кодээ ажыл-агыйга улуг оскерилгелерни болдурган. Мал ажыл-агыйы база-да чартылгаларны алган. Мал ажылынга чоруткан хемчегерниң түңнелинде, черниң байдалынга таарыштыкпа, түс черниң малының эки шынарларын салгаан, бедик продуктулуг хайнактар көвүүлээн.

Мыйыстыг бода малды республиканың бүгү колхозтары болгаш совхозтары өстүрүп турар. Чамдык ажыл-агыйлар оон улуг орулганы киирип ап турар. Ынчангаш ук малды чер болганга өстүрери чугула. Бистиң бодалывыс-биле алыргa, бода мал өстүрериге специализастаттынган ындыг ажыл-агыйларны тургусса чогуур:

Биризде, эт болгаш сүт будурер ажыл-агыйлар. Оларны төп зонадың районнарынга — Каа-Хемге, Таңдыга, Бии-Хемге. Ында районуң чамдык ажыл-агыйларынга организастаазы эптиг. Бо зонага үлетпүр технологиязыыга үндезилеттинген сүткүр бода мал-биле хой ажылы сайзырадыр. Маңаа ажыл-агыйлар арагының специализастаттынган будуруглелериге кодан чаартыр аныяк мал өзер ужурлуг.

Ийизе, эт будуреринге болгаш чамдыызы эт, сүт бүдүреринге специализастаттынган ажыл-агыйлар. Маңаа барыын зонаның — Улуг-Хемниң, Чөөн-Хемчиктиң болгаш Барыын-Хемчиктиң районнары хамаарыжыр. Бо зонага чер ажылыынын, чылдагаа суггатыг шиидерини калбарганыбиле сүткүр мал ажылы улам сайзыраар.

Барыын зонаның дагыт болгаш шаттыг зоназынга хойну болгаш этткир бода малды өстүрери ажыктыг. Бо таварылгада аныяк малды ажыл-агыйлар арагының специализастаттынган кооперациязынга азырап дорукторар. Маңаа чылгы, өөкү болгаш теве база турар ужурлуг.

Үште, эт будуреринге специализастаттынган ажыл-агыйлар. Ындыгларга Тес-Хем, Эрзин, Өвүр, Монгун-Тайга, Бай-Тайга, Тожу районнар, «Скотопром» трестиң ажыл-агыйлары болгаш Кызыл районнуң «Тере-Хөл» колхоз хамаарыжыр. Ук ажыл-агыйлар этткир мал сайзыраан хой ажылынга болур. Аныяк бода малды база-да специализастаттынган ажыл-агыйларга өстүрер. Бо зонаның агаар-бойдузу иви, сарлык, чылгы болгаш теве өстүрериниг база таарымчалыг.

Өске ажыл-агыйлардан келген аныяк малды семиртип турган эт будуреринге специализастаттынган ажыл-агыйлар база тургустунуп болур. Олар, нургулаймында, ажыл-агыйлар арагының үлетпүр технологиязыыга үндезилеттинген каттыжышкынар-дыр. Мал ажылының оон ынайгы хөгжүлгези специализация болгаш концентрация-биле узаы харылзаалыг, агаар-бойдус зоналарының аайы-биле сайзыраар апаар.

Республиканың мыйыстыг бода малы үш үгланышкынның: сүткүр, сүткүр-этткир болгаш этткир. Ынчаарга сүткүр инектерни хөөрайлар чоогунга өстүрери чугула. Оларның бирээзи-де чылда ортумаа-биле 3—4 мун килограмм сүтүг баар ужурлуг. Ол ажыл-агыйлар инектиң төрүүр үезин таарыштырып турган, хөөрайларның чонуун чыл дургузугда сүт-биле деткп хандырар хүзээлгелиг.

Этткир-сүткүр үгланышкын бистиң байдалывыска көнчүү чугула. Оларның продуктулуун улам бедидип, сүттүн чылда саалгазын ортумаабиле 2,5—3 мун килограмм чедирер. Аныяк малды 17—19 айлыында 420 килограмм чедир семирткеш садар. Бызаага бээр сүттү, «Кызыл тараачыл» совхозта мнкаш, сүттү солуулар бүүмелдер-биле солуур ажыктыг.

Этткир мал мурнуу зонага турар, ылангыя Тес-Хемниң сүт ажар шыналаарынга, Таңды-Үрээдан акка доора-даа, Эрзинге, эң-не ажыктыг чемгерилге ол.

Тывада турар симменталь, герефорд, казахтың ак баштыг, абердин-ангуст, калмык уксааларының кайызының-даа төлү 18 айлыынга чедир ортумаа-биле хүнде 700 грамм немелде деңзинии бааар. Инектиң эң-не өзүүлел үези ол. Ол үезин ажыглап, чемгерилгени күштелдирип турганы чиик үнелиг эштиг будуруп алыр арга бар.

Ындыг будуруглезиниң улгаттырарының база бир дээштиг аргазынга хайнактаашкын хамаарыжыр. Оны шын чоруларга, эът будуруглезии оске инектерден 10—15 хуу улгадыр.

Эът будуруглезиниге мал семиртир кылдыр специализастаттынган ажыл-агыйларның роли чылдың-на улгадын турар. Ынчаар специализастаттынган ажыл-агыйлар ийи хевирлиг болур: саар инектерлиг база түгле семиртир инектерлиг. Саар инек чок семиртилге ажыл-агыйларын 8—10 муңдан эвээш эвес инектерлиг районнарга тургузары эптиг.

Амгы үеде бистиң республиканга «Кызыл тараачын», «Сукпак», Кодээ ажыл-агыйның дуржулга станциязы чергелиг ажыл-агыйлар малдың семиртилгезин күштелдирип, эът будурер талазы-биле багай эвес киргүүтлерни чедип ап турар. Оларның үлегерин эдерер болза, эът будуруглезии 1,5—2 катап улгадыр болгаш оон шынары экижиир, ботунган эвээжээр. Агроүлетпүр интеграциязының болгаш ажыл-агыйлар арагының кооперациязының баззазынга кодээ ажыл-агый будуруглезиин специализастаарын партиянын болгаш чазактың чүгулаалап турар ужуру-даа ол.

С. БИМБИН,
кодээ ажыл-агый дуржулга станциязының улуг эртем ажылдакчызы.

Михаил Шолоховка шаңнал тывыскан

ВЕШЕНСКАЯ (Ростов область). Аңаа Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, Ленинчи болгаш Нобель шаңналдарының лауреады М. А. Шолоховка шылгарангай совет эртемден, академик С. И. Вавилов аттыг медальды тывыскан. Политиктиг болгаш эртем билиглерин пропагандаларынга, ажыылчы чонунуң коммунистиг кижизиилгезинге эчы-хавыязы дээш чогаалчыга Бүгү-эвилелдиң «Билиг» нимтилелиниң баштаар чериниң хүндүлүг шаңналын берген.

М. А. Шолохов бодунуң күш-ажылын бедии-биле үнелээни дээш өөрүп четтиргенин илереткеш, ажыылчы чонналоның коммунистиг кижизидилгезинге «Билиг» нимтилелиниң ажыл-чөрүүлгазының улуг үнүр-дузазын демдеглээн.

(СЭТА).

делегей бо хуннерде

Э. ГЕРЕКТИҢ чугаазы

ВАРШАВА. (СЭТА). Партком-нар секретарьларының чөвүлел дуралынга чүве чугаалап туда Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының ТК-зының Бирги секретары Э. Герек мынча деп медеглээк. Чурттуң бир дески шапкын хөгмүлдезиниң стратегиязын уламчылаары — бистиң хөрөгвөлдериивиске болгаш аргаларывыска таарышкан кара чөнгыс шын шиитпир. Экономиктиг хөгмүлденин бедик темпиларын хөвөөр арттырары — ПКАП-тың чедиги съездизиниң төлевилээн соруагаларын чедип алырының негелдези болур. Ажыл-агыйны углап башкарарының ажыктыын бөзидери ам бистиң улузувустуң амыдыралының деңнелин улам бөзидеринин нол нөгелдези-дир.

Чылдың баштайгы чартыында улептүр продукциязының немей өзүлдезиниң 95 чыгам хуузу болгөш тудуг продукциязының бүгү немей өзүлдези күш-ажылдың бүдүрүнчүүнүң бөдээнииң ачызында чедип алдынган. Ол — эки эгелээшкин-дир, ынчалзада бистиң чедип ап болур аргаларывыс ам-даа көнчүг хөй болгай деп, Э. Герек чугаавааан. Ол аргалар чүл дээрге, ажылдакчыларның мергежилин эки ажыглаары, күш-ажылдың культуразын, сагыыга-чурүмну бөзидери, ажылдаар чөр бүрүзүнге күш-ажылды эң дээрге организастаары ол болур.

Улус ажыл-агыйын хөгмүдериниң чүгүле бызазы дашты-ны чурттар-биле экономиктиг кады ажылдажылга болур деп, ол уламчылаан. Совет Эвилели-биле болгаш социалистиг өске-даа чурттар-биле кайы-кайызынга ажыктыг экономиктиг харылзаалариы соолгу чыдаарда дыка калбартпан бис. Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң шугуму-биле экономиктиг харылзаалариы быжыглаарынче чүткүл салып турар бис. ЭДЧ-ниң Берлинге болган сөөлгү сессиязынга ол онза чүгүлә адырга улам ынайгы депшилге чедип алырының программазын дем надып тургусхан. Ол программаны бүгү-ле энергия болгаш чайгылыш чөн чүтнүл-биле амыдыралга боттандырар бис, чүге дээрге, ол чөрүк бистиң улузувустуң үндезин эргеажыктарынга, бүгү социалистиг дем каттыштырыгазының үндезин эргеажыктарынга дүгжүп турар болгай.

Кады ажылдажыгының болгаш кайы-кайызынга ажыктыг болурунуң принцивинге даянгаш, Польша Улус Республика капиталистиг чурттар-биле болгаш үшкү делегейниң чурттары-биле экономиктиг харылзаалариы моон соңгаар-даа калбартыр деп, Э. Герек демдеглээн.

Моон-биле хөлбаштыр продукциияның шынарының айтырыгларынча онза ынчээнгей салырын күзээн ийин мен деп, ол чугаалаан. Амгы үениинге таарыштыр эки дериттинген чамдык бүдүрүлгелерде чавыс шынарлыг, эргижирээн, көрүш чөн бараанарны бүдүрүп турарының түңнелинде экономиказа болгаш ниитилелге улуг караажа тавармын турар. Чуртта аъш-чемни бүдүрүп турарының байдалынга дөмтаагаш, Э. Герек нөдээ ажыл-агыйны хөгмүдериниң айтырыгларын ПКАП Төп Комитединиң чоокку үеде болур пленумунга чугаалажыр апаар деп дыкнаткан.

Белеткел артектерин чоокта чаа бодиткени нөдээ ажыл-агыйны күжеминишкинниг хөгмүдерииге идиг бээр апаар кылдыр санап турар бис деп, ол чугаалаан. Аъш-чем бараанарынга артектер структуразының айтырыгларын үр үеге таарыштыр шиитпирлээриниң айтырыының талазы-биле ПУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң кижрил келген саналдарын ПКАП ТК-ның Политбюрозу чүүлдүг деп көргенин Э. Герек чугаалаан. Ол саналдарны амдыгаа чедир чорудуп келген сүмележилгелерге үндезилээш ажылдап кылган. Ынчалза-даа шиитпирлер үндүреринге далашпас бис, ынчангаш төлевилеттинген шиитпирлериниң шынныынга чөн бүзүрээн турар төлээве, ол айтырыгны ыяк чугаалашпан турарын күзээр бис дээ, Э. Герек айытнан.

Партия организацияларының мурнунда, идеологтуг фронтунуң бүгү звеноларының мурнунда ниитилелди быжыглаарының, күрүнеми хүндүлеп көрүнүк, оон хөөлүларын сагыырының болгаш оон эрге-ажыктарын билириниң соруглазы туруп турар. Ол чорук бүгү политзарның эрге-ажыктарынга таарыштыр турар.

Дрезденниң «Роботрон» комбинады «ЕС—1040» дээр электрон-саналга машиналарын бүдүрүп үндүрер. Экономиктиг дузалажылганың иштинге ЭСМ-ниң чаңгыс аай системазынга компьютерлер тургузарынга Герман Демократтыг Республика социалистиг өске чурттар-биле кады киржип турар. Амгы үениң ол техниказы социалистиг экономиканы хөгмүдериниң улам-на марын соруглаарын шиитпирээрингe дузалаар.

ЧУРУКТА: бүдүрүлге черииниң цехтериниң бирээзинде.

АДН—СЭТА-ның фотозу.

ДАГЖЫЛАРНЫҢ ШИИТПИРИ

ПРАГА. ЧССР-ниң Острава-Карвина хөмүр-даш бассейниин «Острава» шахтазының Л. Сакмарга баштаткан дагжылар бригадазы чаа беш чылдың онаалдаларын 1980 чылдың май 9-та — Чехословакияны Совет Армиязын хостаазының 35 чылынга күүседир деп шиитпирлээннер. Оларар чүүлдү базып тывар талазы-биле хүн бүрүнүң бүдүрүлге онаалдаларын мурнакчы коллектив үргүлчү ажыр күүседип келген.

(СЭТА).

КАТАП ТУРГУСКАН

ХАНОЙ. ВСР-де чурттуң сөөлгү болгаш мурнуу талаларын тудуштурган машина оруктарын катап тургузар талазы-биле ажылдарны чорудуп эгелээн. Чижэ, Нгиабинь можуда (Төп Вьетнам) трансвьетнамның автоорууның үредлеп участокталарын долузу-биле катап тургускан.

Республиканың демир-орун четкизин катап тургузар соруга-биле вокзалдарның амгы үедеги бажыннарын тудуп эгелей берген.

(СЭТА).

БӨДҮҮН ЛЕЙБОРИСТЕРДЕ

ЛОНДОН. (СЭТА). Бо чылдың күзүлүнде Бээкпудга болур Англияның лейбористиг партиязының чыл бүрүзүнде болур 75-ки конференциязының резолюцияларының төлевилелдерин ында парлап үндүрген.

Партияның чер-чер салбырларының болгаш профзвилелдеринииң идип үндүргек ол төлевилелдери партияның болгаш профзвилелдерин бүдүүн кежигүннериниң калбак кезектеринин Англияда үргүлчүлеп турар хаяы экономиктиг кризистен дүвүрээнин илереткен. Экономика талазы-биле чазактың политиказын хөй төлевилелдерде шугумдузун. Ол төлевилелдерде ажыл чөн чорук-биле шиитпирлес демиселди чорударын, социал хереглелдерге чарыгдалдарны эвээжедириндеп ойталаарын, хөй пациональдыг компаниялардың ажыл-чорудулгазынга контрольду тургузарын, үлептүрмүн чүгүлә адырларын, банкыларны болгаш страхование компаниялардың национализастээрин негээн.

Делегей айтырыгларынга хамаарышкан резолюциялардың төлевилелдеринде делегейниң дүшкүүрүт чоруунуң чавырлышкынына сеткил хамыышкынын илереткен, чавырлышкынны шериг талазынче нептередирин кыйтырган. Чөпсөгти дүжүрер талазы-биле Бүгү-делегей конференциязын чылдырарынче чылдырлар бар болган. Резолюциялың авторлары Англияның девискээринде ядролуг базаларны чок кылырын, эмин эрттир улуг шериг чарыгдалдарын улуу-биле кызырарын негээннер.

«Викинг-1» Марста

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). «Викинг-1» дээр планеталар аразынга америк автоматтыг станциязының хонар блогу Марста оожум хонупкан. Оон төнган чери—Марстың «далай дөңелиндеи» (бо таварылгада планетада атмосфера базымышкынга хамаатыр өөс) ийи миль куду (үш чүге километр) Хризе кавызында калбак оргулаш болур.

Эң баштай хонуушкумчу июль 4-те—АКШ-тың 200 чыл болган оюнда чорудар деп планнаан, ынчалза-даа «Викинг—1-нин» чоруткан телевидеке тырттырышкынны телевилеттинген участокта планетаның кыры орей-дески өөс, ынчангаш хонар блок үрелип болурун коргускен. Хонарының чаа участогун ыяап алган, ынчалза-даа ол-ла чылдавааның ужурундан оон база ойталаар ужурга төлевишкан.

«Викинг—1-нин» тырттырган чуруктарының болгаш Черден радиолокация шинчилээшкинниринiң түңнелинде шилип алган аның хонган участок дески байдалдыг, кадыг ийлер болгаш улус имек-даштар янда чок.

Хонар блок Марстың кырындан баштайгы чуруктарны алычыткан. Янда блоктуң даянар чүүлдериниң биргээнинiң, даозун-биле шыптынган планетаның кырыяк, хөй борлан даштарның чуруктарек база бар. Баштайгы шинчилээшкинниң түңнелдери-биле алырга, планетаның кыры базальтылыг даштардан болгаш вулкан агымышкыннарындан тургустунган, оон кыры элээн чыынак деп санаткан. Июль 28-те станция Марстың кырындағы келектерин шинчилеп эгелээр ужурлуг.

Диптерден медээлер

● БРЮССЕЛЬ

1960 чылдан 1976 чылга чедир Бельгияның иштинги ыт-рүше өрээл барык үш катап улгаткан. «Сите» солуушуң дыңнаткыны-биле алырга, амгы үеде оон хемчээли чурттуң барык ийи чылда бюджединге деңнежир.

● ГААГА

Голландияның өөредилге министерствозу университеттериң болгаш чурттуң өске-даа дээди өөредилге черлериниң удурткучуларынга келир чылдың январь 1-деи эгелеп оларның ажылдакчыларының ажыл төлевирииниң фондузун 3—5 хуузга авазжедирин сагындырган.

Ол шиитпир болза, үргүлчүлеп турар экономиктиг кризистиң байдаддарында Голландияның салааның өөредилгеге, кадык камгалалынга, чурттарга бажыңнарын тударынга болгаш социал хереглелдерге эвилелдирмишкинниң авазжедир талазы-биле ап чорудуп турар хемчеглериниң бирээзи болур. Чазактың чарлаанга «компалга программазы» эмнелгелериниң, эмчи ажылдакчыдарының санын, чурттарга бажыңнарын болгаш хөй-ниитиниң бажыңнарын тударын авазжедирин, студентилериниң санын болгаш социал луза-ламчылаарны кызырарын баш удур көргеп.

● ВАШИНГТОН

АКШ-тың эң чидиг социал айтырыгларын шиитпирээрииге акшаландырышкынны америяк эрге-чагыргаларның доктаамал кызырып келгени «адамның чорук-биле демиселлиң» талазы-биле калбак программаның долузу-биле буурап дүжериинге чедиргеп.

Хоорайларга хамаарыштыр политиканы өөрөнип өөр таалазы-биле топтуң сан-медээнин дүзүлээр алырга, ол программаларның туруп келгени 10 чылының иштинде чурттуң эң-не улептүүлүг 18 штаттарында эң ядыы чурттакчыларының социал-экономиктиг байдалы чүгле авижээвээн эвес, харын-даа хөй талалар-биле улам бакчыраап. «Ядараар чорук ышкап ышдыг шагдагы айтырыглар улам-на чидиглеиип турар шинчилиг болу берген» деп айытнан. Чурттуң амгы экономиктиг бергелери америк чурттакчы чоюуң ол кезектериниң байдалынга онза күштүг салдардыг болгаш. Илеткелдиң авторларының бодээы-биле Балтиморуун, Бостонуун, Буффалоуун, Кливлендиниң, Детройтуун болгаш өзээн кап өске-даа хоорайларның чурттакчылары чоюку үеде боттарының байдалын экижидип алырының кандыг-даа перспективалары чок.

● ДЕЛИ

Социал-экономиктиг программа ёзутаар амгы сан-төө чылының иштинде Багыны Бенгалия штатка чер чок болгаш черн эвээш тараачыннарга дөртен муң гажыг бажыңнарны тудар деп, штаттың чурттакга бажыңнары тударының министри Р. К. Сарваати медеглээн. Бо чылдың үш айларының иштинде безин 11 муң ажыг бажыңнарны ажыглалга киирген. Чингеткен байдалдарга тараачыннарга тудуг материалдары-биле дузалап, акша чээлилерин берип, оларга чаак дузалаачы көргускен.

● ПАРИЖ

Франциянын хөй районнарынга дициирээшкинниг чайыттыг күштүг чаашкыннар болгулаан. Коичуг пандашкынныг чайның соонда од чаашкыннар бүгү кижилерге өөрүшкүү база чиигээшкинни бербээн.

Чижээлээрге, ийи хонук бурунгаар Сена-и-Марни департаментиниже улуг чайык болган. Мелеминиң районунда подвалдарны суг алгаш барган. Барбезон болгаш Шайига автомагистральдар үерлээн сугнуң уннары болду бертеп.

Воскресеньеден понедельникче дүне када болган чаашкынның түңнелинде Бордо хоорайның кудумчуларының хөй кезии суг алгаш барган. Элээн кап пактарның иштинде хоорайның чурттакчылары электри чок болганнар.

Устүү Рейн департаментиниң хөй чазынните күштүг чайыктыг чаашкын эртнеп. Вивоград дүжүдүн улуг долу барык чок кылып каан. Люсень-Лэвектин районунга (Сонэ-и-Луара департаментиин) чаныык дүшкенинден орт болган, оон түңнелинде 150 тонна мал чөмн орттөнин калган. Эрменонвильдиң кыдыынга (Уаза департамент) чаныык көдээ ажыл-агыйның ийи ажылчыннарын өлүрген.

● БУЭНОС-АЙРЕС

Чөпсөгти эңдере бүдүрөрии соксадыр, чөпсөгленишкинниң дүжүрер болгаш чавырлышкын дээп Бүгү-делегей конференциязын деткээн Аргентин комитединиң шилэ тургускан.

Комитет бодунуң баштайгы медеглелии парлап үндүргеп, шилэ ол конференцииияны бо чылдың сентябрьда эрттирөрөл чөпсөгти дүжүрер талазы-биле Бүгү-делегей конференциязын чедишкинниг белеткээрииге улуг болгаш чүтүүда салышкын болур деп онзадап демдеглээн. Ол шуулганны чорударын деткирииче бүгү аргентиннерни ол комитет киитырган.

● КАБУЛ

Джузджан дээр афган можуда көдээ ажыл-агыйның чаа кооперативин тургускан. Ол 140 чер ажылдыгларын болгаш малчыннарны каттыштырган. Ол болза ол можуда сөөлгү чыл иштинде организастап тургускан алдыгы кооператив болур.

Афган тараачыннарны кооперативтерге каттыштырарын республиканга көдээ ажыл-агый продукциязын улгаттырарын чедип алыр соруга-биле чоруткан.

● ТОКИО

Бо чылдың март 31-де албанның сан-медээлери-биле алырга, Японияның чурттакчы чоюу 112145133 кижи болган, оларның аразында эр кижилер 55549560 кижи болгаш хөрээженнер —56795573 кижи болган.

Токиода 11373 муң кижи чурттап турар. (СЭТА).

КАМПАНИЯ КАЛБАРЫП ТУРАР

Чөпсөгленишкиннерни эңдере бүдүрөрин сокса-дыр дээш, чөпсөгленишкиннерни дүмүрер дээш Стокгольмның чаа кыйгырыының адаанга ат салыышкыннарын чыыр талээзы-биле кампания бүгү делегейде урам калбарып турар. Янзы-бүрү чурттарның хөй-ниитизининң төлээлекчилери ол кыйгырыгны база деткип турар.

СОФИЯ

Стокгольмның чаа кыйгырыын чөпсөгленишкиннерни эңдере бүдүрөрииге удур, дайыннар чок, боо-чөпсөк чок делегебиин тургузар дээш демиселге хөделишкиннерни каттыштырарынче, угланган кыйгырыг кылдыр үнелеп турар чөн— деп, Европага айыыл чөн чорук болгаш кады ажылдамылга талазы-биле Болгаомяның Национал комитединиң даргазы Д. Братанов медеглээн. Бистиң чуртувуста ол документиниң адаанга ат салыышкыннарын чыыры Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының тайбың, айыыл чок чорук, кадыг ажылдажылга, социал деңшилге дээш демиселдиң тодаргай программазын ажылдап кылган Берлин конференциязының ажыглызынган-даа артык чугузыының шиитпирлериинде айытынган чүүлдерге бүрүн дүүштүр чоруп турар. Лайынны болдурбас талазы-биле улустарның ниитн күженишкиннеринге болгар хөй-ниити төлептиг салыышкының киирер. Стокгольм кыйгырыы тайбынга киилилдыг бүгү күштернин ажыл-чорудулгазының программазы болур.

ТАНАНАРИВЕ

Түс миллион ажыг совет кижилерниң аттарын салганы Стокгольмның чаа кыйгырыының адаанга СЭКП-ниң удурткучуларының база ат салганы — Совет Эвилели тайбынны болгаш делегейниң айыыл чок чоруун быжыглаар дугайында үргүлчү сагыш салып турарының чаа хереченин болур деп Мадагаскар пресс агентилелдиң дыңнадыында чугаалаан. Совет Эвилели улуг күрүнелериин аразында болуның шериг бюджеттерин чылдың-на кызырып турар болгаш күрүнелерниң шериг бюджеттерин нияты дүгүржүшкүн-биле кызырарын чедип алырын орадажып турар кара чангыс чурт болур деп ол дыңнадыга онзалап демдеглээн. Шериг талазы-биле дүшкүүрүлүг чоруктуу көшкадырының оруун амыдары ам кажыг-ла апарган. Ол бозалды Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Берлинге болган конференциязынга СЭКП-ниң делегациязының баштыңы Л. И. Брежневтиң чугаазында онзалап айытнан деп, Мадагаскар пресс онзалап демдеглээн.

ВАЛЛЕТТА

Чөпсөгленишкиннерни эңдере бүдүрөрин шеглээр болгаш делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң көшкаашкынын сокса-даа чок болдурар дээш Тайбынның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кыйгырыының Мальтаның тайбың болгаш хамаарышпас дөгжүлдезинге аажок улуг ужур-дузалының тайылбырлаар талазы-биле ажылды ам Мальтаның тайбың талалакчылары калбаа-биле нептереди берген деп, Мальтаның тайбың болгаш эп-сеткил каттыжышкынны болгаш чурттуң дешшигелиг өске-даа организацияларының ат салыышкыннарны чыыр кампанияга идепкейлиг киржип турар деп, Тахира Али Хан чугаалаан.

(СЭТА).

ИСЛАМАБАД

Стокгольмның чаа кыйгырының Пакистанның демократтыг хөй-ниитизи калбаа-биле деткээн — деп, Пакистанның Хөрээженнериниң демократтыг каттыжышкынының чиигине сенюетзары Тахира Али Хан СЭТА-ның корреспондентизинге медеглээн. Кыйгырыг адаанга ат салыышкынарны чыырының массалыг кампаниязы чурттуң эң улуг хоорайларычда эгелээн. Тайбың чөвүлели, Социалистиг студентилер эвилели, Хөрээженнериин демократтыг каттыжышкыны болгаш чурттуң дешшигелиг өске-даа организацияларының ат салыышкыннары чыыр кампанияга идепкейлиг киржип турар деп, Тахира Али Хан чугаалаан.

(СЭТА).

Ливанда шыңгыы тулчуушкуннар

БЕЙРУТ. (СЭТА). Империалистиг күрүнелер Израильди болгаш Чоокку Чөөн чүкте боттарының реакциялыг агентуразын ажыглавышаан, Палестинаның удурланыышкын шимчээшкинин болгаш Ливанның национал-патриотчу күштерин чылча шавар чорукту, ол девискээрге боттарының салдарын күштелдирер соруга-биле арабтарның аразынга ажы-дүнмалыштыктар өлүрүүр дайынны өөскүдерин орадажып турар.

Ливанның премьер-министри А. Джеллудка үлелип алган, палестин делегациин делегациин бүрүнгү хун Дамаскыже чоруткан. Палестин-сирия харылзаалариы чогумчударының база ливан кризисти политика талазы-биле таарыштыр шиитпирлээриниң айтырыын дугайты ол делегация Сирияның удуртукчуларыбиле чугаалажыштыкынар эртирер.

Шыңгыы тулчуушкуннар бүгү чуртта чоруп турар болгаш кайы-бир таланың дайылдажышкынга онза чедишкиниг болган чери чок, ынчалзада чүс-чүс кижилер хун бүрү амы-тынынган когарап турар — деп Бейрутта демдеглеп турар.

Палестин дескиннерниң Бейрутта турар Телль-Заатар лагери барын үзелдиг христиан шериг кезектериин болгаш Сириянын шериг кезектериниң талазындан артиллериянын күштүг адыышкыннарынга база халдаашкынарынга дагыы таварыжып эгелээн.

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Ливанның барын үзелдиг күштери Израильден дыка улуг шериг дузалаччызын ап турар деп «Кристчен Сайенс монитор» солуп Бейруттан корреспонденизинге дыннаткан.

Палестинаның удурланыышкын шимчээшкининге удур ажыглаттынып турар боо-чөпсөкти берөөшаан, израильдер «сеткил хаңыышкынын илереглеп турар» деп ол-ла солуп бижээн.

Ажылчын комитеттиң инициативазы

МАПУТУ. (СЭТА). Мозамбикте национализастаттынган бүдүрүлге черлерин болгаш компанияларны эргелеп башкарып турар ажылчын комитеттер колониализмниң артыышкыны — капиталистиг харылзааларны үндезинии-биле чок кылырын, а ол ышкаш национал экойомиканы социалистиг орукче шилчидерин удурту бергеп. Кодээ ажыл-агыйда ол комитеттериин ажыл-чорудулгазы кончуг улуг ужур-дузалыг, чүге дээрге оон улуунге ниити национал продуктуның 48—50 хуузу хамаарыжыр.

Мозамбикте копраның болгаш сизальдың эң улуг бүдүрүкчүзү болур чоокта чаа национализастаттынган «Компания ду Борор» фирманың ажылчын комитеди чугула эгелекчи чүүлдү үндүргеп.

Оон коллективи күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер болгаш экономикага чугула ол чиг-эттиг чылдазын элээн улгаттырар деп хүлээгени алган. Улустуң чалгай чорууна хостуг күш-ажылдың улам бедик дээштиин бүзүредир деэш бүгү-ле чүүлдерни кылыр бис деп ол талазы-биле ажылчын комитединиң медеглелинде айытнан. Бүдүрүлгениң мурнуку деңнелин чүгле хевөөр арттырар эвес, харын ону бедидери бистиң ат-алдарывыстың херээ болур.

Кокос тоорүктарының 1500 чылкчыларының өмүнээзинден «Компания ду Борорнун» ажылчын комитеди оларның инициативазын деткирииче болгаш республиканың экономиказын хөгмүдериие бүгү күштү үндүреринче болбаазырадыр үлептүрмүн бүгү бүдүрүлге черлерин кыйтырган.

1000 абонентилерге «Шампиньон». Парижте Мюра кудумчузунда туруп турар чаа телефон станциязы муң ажыг абонентилерге бараан болур. Бетондан кончуг улуг мөөгү хевирлиг кылдыр тутқан бажың келир чылын ажыглалга киирер.

Кейстон—СЭТА-ның фотозу.

Спиноланы чалааны ол бе?

ЛИССАБОН. (СЭТА). Республиканың президентиин чорааи Спиноланың чуртче дежир ээп кээп болурунун дугайында айтырыгны сөөлгү үеде Португалияның парлазгазында база күрүненин болгаш политиктиг ажылдакчыларның чугааларында кодуруп үндүрүп келген. Спинола 1975 чылдың март 11-де чедимче чок болган чазакка удур эргилдениң соонда Бразилияже дезип чоруткан. Президент соңгудаларының соолда, июнь 27-де болган парлазга конференциязынга Португалияның президентиин Рамальо Эанеш «Кажан-на күзей-дир, Спинола Португалияже ээп кээп болур, ынчалза-даа күштүг боон турар хөөлүлар ёзугаар ол султадыр болгаш эрткен үеде бодунуң кылган үүгедиглерин дээш харылзаар ужурлуг» деп медеглээн.

Чоокта чаа Португалияның премьер-министри кылдыр төлүйлаткан Социалистиг партияның чиигине секретары Мариу Соареш «Диа» солуска интервьюзунга чуртче Спинола ээп кээп болур деп, «ынаалан демдеглээн. Март 11-де чазакка удур эргилде кылыр деп ораладжыышкынны үзээ оон харыысалгалыын суд тодаратка соонда, ол «күү хамаатка» болу берип болур деп, М. Соареш медеглээн. «Таарымчалыг эвес эрткен үени үтүнтарынче» социартиянның улуртуччузу кыйгырган.

Португалияның чоон үзелдиг парлалтазы М. Соарештиң ол медеглелии чуртче Спинолаңы деэрр ээп келириичe чалазга кылдыр үнелеп база ол медеглелди шүгүмчүлеп турда, Сарыын үзелдиг солуннар Португалияның хөй-ниитизининң савал-онзалыы Спинолаңын чуртче ээп келириинге белеткээрии орадажып турар.

(Эгеде №№ 129, 130, 131 «Шында»).

1942 чылдың 2 ай 13-те ТАРН ТК-ның Политбюрозу Тес-Хем кожуунунда малдың кыштаглаашкынының байдалын чугаалашкан, күрүне фондузундан ук кожуунга 80 тонна суланы база сигенин дүрген октадын бээр. ССРЭ-нин маадырлыг Кызыл Шеринин 24 чыл оюн таварышкыр Тываның арат чоннуң мурнундан байырлыг чагаа чорудар деп шиитпирлээн.

Оон соонда бүтү кожуункарга херээженнериң митинг хуралдарын эрттирген дугайында эш Күзенмаанның илеткелин дыңнаан, ук хуралдар болза Ада-чурт ССРЭ-ни камгалаар херекке бүтүле аргаларын, күштерин харам чок бээринге белеңнин, херээжен чонның бедик патриотчу чоруун көргүскен деп демдеглээн.

Политбюро хуралынга саңхөө яамызының сайгы эш Самбуунуң күрүне бюджединиң чарыгалыг талазын 11 сөө ажыг акша кылдыр бадылаар деп саналын үүлдүг деп көрген. Кызыл Шеринниң хүрээленинге барганнарның ог-бүдеерин кайы хире хайгаарал, каракпан турар дугайында чамдык эштериң допчу илеткелдерин алгаш, бо херекче кичээнгей салыр деэн. Оон-биле кады ажылчы чоннарның хуралдарында соңгудда кампаниязының чоруп турар дугайында Төп соңгудга комиссияларның айтырыгларын көрген. Адактың сөөлүнде Политбюро часкы тарыгага белеткел канчаар чоруп турарын, акдазын, илиир, аът, шары, үрезинниң четчедеткинин, бута-сумун уну доңуракпаар, арыгаар, ооң өөжүн септеэр дээш ажыл-херекти дэрт кымнар харылаарын дээш эске-даа айтырыгларны тодаргай-даа, шыңгыдаа чугаалаашкан.

1942 чылдың 2 ай 18-те ТАРН ТК-га кожуун даргаларының хуралын эрттирген. Ол хурал Кызыл Шеритте бөрип турар арат чоңнуң дуза-ламчызын корум-чурумчудар, даңзы-хараазын тургузар, чыып, дужаар кижилерни томуйлаар, фронтуга идепкейлиг дуза-ламчыны көргүзүп турар кижилерни тодаргаткаш, чазактың шаңналдарынга киирер дугайында шиитпир үндүрдү. Ооң соонда мал кыштаглаашкыны кайы хире чоруп турар дугайы кожуун даргалары информастар кылды. Байдал дүвүрээшкиниг, хэгын-даа дүшкүүрдүг. Бо чылдың январь 1-де алган медээ ёзугаар алырга, чүкүй-ле Монгун-Тайга, Тес-Хем, Эрлан үш кожуунда 29 муң баш мал ,хораан, ооң иштинде аарыгдап 1140 өлген, 8080 башты бөрүге чидиртken, оске чылдагааннардан 9827 баш мал котарадыг болган-дыр бис. Ам бо хуралдан турар үевисте Тес-Хем кожуунда 2931 баш инекти көдүрүп тургузуп турар-дыр. Ынчаргa Балгазын, Арыг-Бажы ынчаар черлерде совет хамаатылары тараачыннарының кескеш бастырып алган тараалының саваазы чер болганда өпее бөртен олургулаар, «оларны алыр болзундараа, халаска алыңар» диижин олурарлар-дыр. Тес-Хем кожуунуң даргалары ындыг шымбай кежиити дүвү-дамаш ийи холдан сегирип алза яогуур. Байдалдың бергезин деңнелеп көрген, Политбюро Монгун-Тайга кожуунудува 4 муң шуд сигенин күүүне фондузундан сөөртүп бээр деп шиитпирледи. Чүт-биле демисел чорудар онза эргелиг комиссиянның ажылын шыңгырадыр деп айтышкынны база берди.

1942 чылда күрүнеге аът садыл алыр планны канчаар күүсенип турар дугайында чугаалажып көөрүүске илерээни болза, амгы үеде республикада чыгыг малдың баш саны 125 муң, ооң иштинде 3 хардан өрү назылыг малдар 80441 баш, мынчангаш күрүне 11 муң аътты садыл ап болур арга чер-ле бар. Ук малдың иштиг баазын ап көөрге 15 муң аныяк шилиндек малдар шеритте канчаардаа ажок тааржыр-дыр.

Революстуг чаруш дугайында айтырыгны база чугаалаашкаш, оны бүтү чоңнуң хереэ болдурар төлөөде, чарыштың тодаргай негеделерин колхоз, МЧАЭ-лерге, араттарга, арбаннар, сумулар болгаш кожуунналарга таарыштыр ажылдап кылгаш, чүүле тарадың каш олурбайн, ооң чоруп турарын пландагга ойлаанда шалыкның чыгыдын, революстуг чарыштың массалыкын, көскүүнү, түннедерни бот-боттарын-биле тулгаштырып болуруп, чарышка иткереэн мурнакчы чижектерни өске көөй ажыл-шинчи херектерге катаптап болуруп чалбыштадыр чүшкүреп бо шагда черде онза чугула деп Политбюро ленинчи чагыгны бадыткады.

1942 чылдың 2 ай 19-та ТАРН ТК-ның Политбюрозу Тывадан фронтуже чоруткан совет хамаатылары кадрларының орнун солуп ажылдаар чаа кадрлар белеткээр дугайында чугаалашкаш, улус ажыл-агыйының бүтү өдырларынга 830 тыва ажылдакчылар белеткээр, түс-түзүнде хуваап көөрге: даг ажыгчынары болгаш техниктери—130, башкылар — 130, харыслаачылар — 21, үлегүр болгаш тудуг ажыгчынары—46, автотранспорт чоланчылары—52, көдээ ажыл-агый машиналарын сеңгээр заводка—93, электриктер — 57, бухгалтерлер болгаш санакчылар —81 кижини өөредип алыры чугула соруулга болу берген-дир. Ук кадрларны белеткээрде: 5). Чоталчыларның хуралын чыыдырар дугайында эш Сарыг-оолдуң информазын чугаалажып көрген.

6). Фронтудува эки турабиле аътланыр деп турар совет хамаатыларын бедик деңнелге организастыг үдээр ажылдың белеткелин Шериг яамызынга дагыыр, бо талазы-биле онза харысаалгалыг, бодамчалыг ажылдаза чогуур дээш.

7). Тываның агитаторларынга утка-шынар талазы-биле эки кыдган блокнотту үндүрер деп дутуруушкан.

8) Кадык камгалал, чырыдыышкын, шериг дээш ышкаш чамдык яамыларның ажылдакчыларын мал кыштаглаашкынынга киириштирээ чогуур-дур деп, ук яамыларның сайыттары-биле беседага дутуруштувус.

9). Бо үениң байдалын өөренип көргеш, ат тыпсыр дугайында негеделерни чогаадып, арга саавырларны чаартып кылыр дугайында чугаалашкан.

10). Республикада болгу дег черлерге хаваа өстүрер, арыг чегири чыыр ажылды калбартыр дугайында тускай эртемнигнер-биле беседа кылдывыс.

11) Кызыл Шеригде барганнарның өг-бүдеерине тыпсып турар дузаламчыларны болгаш чингеделерни кайы хире боттандырып турар дугайында чамдык эштерден информас алдывыс.

12) Араттың революстуг шеринин Туран хоорайга чедир эрткен маневр суругуудунуң түннелин ТАР-ның Шериг яамызының чөвүлекчизи эш Смахин информастады. Доңчуган көөрге: а) маневрниң эрткенин 1942 чылдың 2 ай 4-те шеригнин командылал черинге түннел чугаалашкан; б) маневрниң ниитги эрткенин мүн-не түгээр деп көрген.

13) Республиканың яамыларының талазындан кандыг коллегиялар тургузар дугайында структура талазы-биле саналының принцип чөп деп көрген.

14) Кожуунларга мурнакчы малчыннарның хуралдарын эрттиргилээш, эң тергиннерин Кызылче бүтү Тываның шуулганнына кедирер деп шиитпир хүлээп алган.

15) Тыва ыры чогаадыр ажылдың шымбай хөгжүү турарын, ооң утка-шынар, аялгаларының дугайында Культура яамызының ажылдакчылары база ыры чогаадакчылары-биле солуп беседа чугаа болду.

1942 чылдың 3 ай 18-те ТАРН ТК-ның Политбюрозунга наминың эге организастарынга отчет-сонгуда хуралдарны эрттирген дугайында, 1941 чылда республикага шеригдиг ажылын эрттиргенин, нам кежигүнериниң бүдеттерин солуп турар дугайында эш Талганчыктың информазын, ТАР-да күш-ажыл дүрүмүнүн кол-кол үндезин принциптерин чугаалашкаш, нам кежигүнериниң дадымырының дугайында саавырны, ТАР-ның мөөң белеткерин фронтуже үдээр төлөөлерниң составын бадылаашкыс, база чамдык аъш-чем болгаш үлегүр барааннарын хоорайсуур черлерниң карточка-биле, көдээге хуучулар дептеринге нормалап садар дугайында принцип талазы-биле дугурушкан.

1942 чылдың 3 ай 19-та ТАРН ТК-га үн бүрүнүң айтырыгларын көрген бис.

Кызылдың алгы заводунуң ажылын хынаан анализтээрге, ажылчын күжү, материал бар, дериг хереккели чүм турбуже, планын чүгле 82 хуу күүсетken, мида нам организациязы-даа, дирекция черидаа аргажок суда ажылдап турар болган. Ажыл-херекти суда салып алган, чымаррара берген орар директорыну-даа, секретарыны-даа үениң негелдерин барымдаалаашкаш, шыңгыы хемчег ап доңгуткаш, ажылды дүрген эде тургузарын иетеп, бир эвес чоокку он шаа хонукта байдап өскерилбес болза, ук эштерни чүгле ажылдап дүжүрер эвес, намга артырар бе, азы чок бе дээрзин катап көөр: Кызылдың нам хооркому-даа болза ана-ла көрүп орбайн, харын азы заводунуң ажылынче хүн бүрүде кичээнгейин салып, чамдык айтырыгларны шиитпирлежин, политик-массалыг ажылды коллективке күштелдирип, кижилерниң тус-тузунда онаалгазындан эгелээш, бүгү заводтуң планынга, хүлээлгелиге чедир харысаалганы дыңнадып, хожудаашкынны чайлаткаш, заводту мурнакчы бүдүрүге кылдыр эки ажылдап көрүнер эштер деп түнелеседе негедим.

Кызыл Шеригге 25 вагон ишти белек чыр деп мурнунда шиитпир үндүрген чүве болгай, ам бөгүнгү медээ сөгүлаар көөрүүске, херек кырында 45 вагон ишти белек чыгдынган, өөрүүрүүстүү-даа канчаар, чонунус дээш чоргааараарывысты-даа канчаар, катык-яткывис-даа, баштак-аасшыраавыс-даа дегет, «ол-ла болгай. Гитлерниң бажынга Тываның арат чону канчаар-даа ажок күүү-күштүг частышкыны-биле оон аг-шеригин хүл-ыйбалап кааптар частыр бөмбүктүг октаарынга белеткеп каапы олдурө—дижип турдувус.

Каа-Хем кожуунунда солун, сеткүүл чагылдазы сула, ала-чайгаарлап чоруп турар, кожуунуун даргалары чеже солун, неже сеткүүл таратынган ирги дээрге, амдыында чогум саның биибестир бис дээш, «деңгүр-оолдап» кагдылар, мынчангаш ай хуусаа ишти четпестерни илередип чайлаткаш, байдалды эдип көрүнер, эштер, деп негедивис.

Элегес күрэкомпда нам комитединиң секретары эш Нанзал-биле база республикпнын радио комитединиң даргазы эш Сундуй-биле түс-тузунда беседа кылып, ук эштерни ажылдап турарын өөренип, чогум ажылдың хынын тыпкан бе азы чакпыс черде дескинип турлар бе дээр яазы-биле элээп кадалып көөрүүске, мун-не чүгээр болдулар.

Бин-Хем кожуундан хоорулчак, ырак-узаан барымдаалаашкаш, Баян-Кол сумузун чоогунда Улуг-Хем кожуунунга каттыштырар деп дугуруштувус.

Кара-Хаакта колхоз даргазы эш Улатов-биле часкы тарылгага белеткенип турар дугайында чугаалашкаш, ажылын шалыпкын үндезинин-биле эдерип дээскан болгаш ук артельге шефтеп дузалажыр дугайында Кызыл хоорай чыргазы-биле дугуружун кагдывыс.

Чайгы үеде школадар сеңтехгезин канчаар чорудар дугайында Чыргымышкын яамызы-биле тодевилек кылдывыс.

Бо чайын мал семиртилгезин канчаар организастаар дугайында Чоон-Хемчик АРН кожкомунуң секретары эш Доктугунуң информазын алган.

Чурт иштинге бараан бүдүрерин көөрдедир дугайында кирип келген саналды колкол айтырыглар талазы-биле магадылап чугаалаштывыс.

ОЛИМПИЙ ОЮННАРЫНДА

МОНРЕАЛЬ. СЭТА-ның тускай корреспондентилери Б. Буховцев, В. Михеев, Ю. Хромов олармың XXI Олимпиададан дамчыдыпаны биле:

Чадаг-тергелиглерниң 1000 метрге болган чарыкынга спорттуң бо хевиринге делегей чемпиону, Герман Демократтыг Республиканың шилиндек командазының кежигүү Клаус-Юрген Грөнке эң эки үени көргускен. Ол айтыкан хемчээлди 1 минута 5 секунда бичии-ле ажыгда эрткеш, Олимпий оюннарының чемпиону атты бүзүреллии-биле чаалап алган. Бельгияның спорточузу Мишель Вазртен—монгун. спорттуң бо хевиринге Мюнхен Олимпиадазының чемпиону, Дания чурттуг Нильс Фредборг бо улазда хүлер медальды чаалап алган.

Олимпиадының көрүүчүлериниң болган журналистериниң кол кичээнгейин сугга дүргеп эштир спорточузарының маргылдаазының боон турар чери—бассейн хаара тутkан. Совет Эвилелиниң шилиндек командазының кежигүнү Арвидас Юозайтис 100 метрни брасстан 1 минута 4 секундада ажингеш, хүлер медальды чаалап алган. Каунас чурттуг, 20 харлыг Арвидас Юозайтис мурнунче чүгле бедик арга-дуржулгалыг АКШ-тың спорточузу Джон Хенкен биле Великобританиядан келген Дэвид Уилкти киирген. Джон Хенкен айтыкан хемчээлди 1 минута 3 секундада ажингеш, чаа делегей рекордун тургуспушаан, Олимпиаданың чемпиону болган. Бо хемчээлге ам чаа делегей рекорду 15 минута 2 ажыг секунда. ССРЭ-нин спорточузу, Ленинград чурттуг Владимир Сальников бо хемчээлге беш дугаар черни чаа рекордун тургускан.

Гимнастикага эр улустуң аразынга команда талазы-биле XXI Олимпий оюннарының чемпиону ат дээш спорточу де-

Александр Дитятин

Николай Андрианов

ээлээн. Ол Совет Эвилелиниң миселе Совет Эвилелиниң спорточузары-биле Японияның гимнастарының аразынга болган. Албан күүседир программа соонда совет гимнастар Владимир Тихонов, Геннадий Крысин, Александр Дитятин, Владимир Маркелов, Владимир Марченко болган Николай Андрианов япон спорточулардан 0,5 балзды ойнаа ап турган. Ол дээрге гимнастикага эвээш эвес сан.

Хосту күүседир программаның эгезинден тура-ла совет гимнастар чыыгларны кыпкыр, ыяаш балдарны ап эгелээн. Ынчалза-даа бистиң команданың ооңдары Дитятин, Маркелов болган Андрианов дээрбектерге мергежилгелер кылырынга эки белеткелгенин көргүзүп, 9,90 балзды үзеелээ алганнар. Япониер шаңа ярай кешкен ойнаннар. Ооң соонда снарядтарга мергежилгелер кылырынга япон спорточулар бүгү бар аргазы, күжүн үндүрүп турган, эки балдарны чедип алганнар. Түнелиниде Японияның гимнастары инниэээ-биле 576, 85 балзды алган, команда талазы-биле Олимпий оюннарының чемпиону атты чаалап алган. Японияның гимнастары бо тиилелтеэ-биле кады соонгу беш олимпиадаларның чемпиону болган. Совет гимнастар тиилекчиден чүгле 0,4 балл чыдып калган, ийнги черни эзээн.

Совет штангистерден Олимпиаданың база бир алдын медалын «Россельмаш» заводтуң механизи Николай Колесников чаалап алган. Ол 60 килограмм чедир деңзилиг штангистерниң маргылдаазынга киришкеш, штанга кодуреринниң ийи хевиринге ниитизи-биле 285 килограммны кодурген. Ол штайганы идип үндүреринге чаа делегей рекордун база тургускан. Ол 161,5 килограммны идип үндүрген. Болгарияның штангизи Георгий Тодоров — ийнги, япон спорточу Кацумаса Хиран—үшкү черлерни эзээннер. Совет Эвилелиниң штангага шилиндек командазының бүгү кежигүннери болуп эрткен маргылдааны кэзи көрүп, командада эжин бүгү тала-биле хей-аът кирип, деткип, турганнар. Николай Колесниковка бир-ле дугаарында эң чиик деңзиге Олимпий чемпиону болган Александр Воронин байыр чедирген.

Техниктиг түннелдер

Боодалга спорту. Чиигe араалыг боо-биле үш катап 40 октуг адарынга: 1. Ленни Бөшам (АКШ)—1162 санны кижи боолаан. 2. Маргарет Мэрдок (АКШ)—1162, 3. Вернер Зибольд (ГФР)—1160. 4. Сречко Пейевич (Югославия)—1156, 5. Свен Нехансон (Швеция)—1152, 6. Хо Чжун Ли (КУДР)—1152, 8. Александр Митрофанов (ССРЭ)—1151,— 11. Геннадий Лущиков (ССРЭ)—1148.

Сугга эштирии. Херээженнер. 100 метрге ооргалап эштирингe: 1. Ульрикке Рихтер (ГДР) —1 минута 01,83 секундада (олимпий рекорду), 2. Бригит Трайбер (ГДР)—1 минута 03,41 секунда, 3. Нэнси Гарапик (Канада)—1.03.71, 4. Уэнди Хогт (Канада)—1.03.93, 5. Черил Гибсон (Канада)—1.05.16, 6. Надежда Ставка (ССРЭ)—1.05.19.

Эр улус. 100 метрге баттерфлий арга-биле эштирингe: 1. Матт Фогель (АКШ)—54,35, 2. Джо Боттом (АКШ) —54,50, 3. Гэри Холл (АКШ) —54,65, 4. Рогер Поттель (ГДР)—55.09, 5. Роланд Митгес (ГДР)—55.11, 6. Кэйв Эванс (Канада)—55.81.

Херээженнер. 200 метрге брасс арга-биле эштирингe: 1. Марина Кошевая (ССРЭ)—2.33,35 (делегей болгаш олимпий рекорду), 2. Мария Юрчения (ССРЭ)—2.36.08, 3. Любовь Русанова (ССРЭ)—2.36,22, 4. Анделоре Анке (ГДР)—2.36.49, 5. Кэрэ Линке (ГДР)—2.36.97, 6 Карола Нишке (ГДР)—2.38.27.

Эр улус. Хосту эштирингe дөрт кижи киржикчилиг 100 метрге чарыш: 1. АКШ (Майк Брюнер, Брюс Фернисс, Джон Набер, Джим Монтгомери)—7.23,22 (делегей болгаш олимпий рекорду), 2. ССРЭ (Владимир Раскатов, Андрей Богданов, Сергей Копляков, Андрей Крылов)—7.27,97 (Европа рекорду), 3. Великобритания—7.32,11, 4. ГДР—7.33,92, 5. Нидерланд — 7.42,56, 6. Швеция —7.42,84.

Херээженнер. Гимнастиканың хей хевирлерингe: 1. Надя Команечи (Румыния)—79.275 балл, 2. Нелли Ким (ССРЭ)—78,675, 3. Людмила Турищева (ССРЭ)—78,625, 4. Теодора Унгуряну (Румыния)—78.375, 5. Ольга Корбут (ССРЭ)—78,025, 6. Гитта Эшер (ГДР)—77,750.

ЕВПАТОРИЯ—КУРОРТ ХООРАЙ

Евпатория курорт хоорайны школачыларынга «Кезир үеде төрөөн хоорайым кандыг болурул?» деп чогаадыг бижиттken.

«...Хоорайым арыг-силиг, погаан үнүштер-биле шыптыган болур. Кудумчуда чаңгыс-даа хоолай, чагылар чок. Хоорайның ол бүтү «черва системазын» чер иштинде кылган»— деп, сесинилассчы Люда Нестеренко бижээн.

Школачылар дыка хөй созун идёлларны тып бижээн болганнар. Евпатория мультфильмнер фестивальдарын эрттирер, урулгарга ном ярмаркаларын, янзы-бүрү солун конкурстар организастаар чер болган турарын күзээннер.

— Уругаар дыка солун, онзагай бодаддарны илередип бижээн болдулар. Ол бүгү бодаддарны курорт хоорайның кол планында киирген бис. Евпатория бүгү-эвилелдин урулгарының курорт хоорайы кылдыр хөгжүүр, кол планның сорулгазы ындыг—деп, Украинаның Компартизының Евпатория хооркомунуң бирги секретары В. Петунов чугаалап турар.

Евпатория курорттуң аржаан-эм шынарын эртемденнер шинчилээн. Ол урулгарга кончуг ажыктыг болган.

Ам мында, далай эриниде 70 санаторийлер, пионер лагерьлери, дыштанылга бажыннары бар. Эрткен чылын бир миллион 300 муң ажыг кижи курортка дыштанган.

Кол планда чаа-чаа санаторийлерин, пионер лагерьлерин тудары көрдүнгеп. Ол мышкаш эргилерин чаартып кылыр. Онгу беш чылда Евпатория чаа-чаа санаторийлериниг болгаш пионер лагерьлеринге 8500 уругларны немей хүлээп алыр.

Ында «Аныяк ленинчи» деп пионер лагери бар. Ол дээрге санаторий хевирлиг пионер лагерьлериниң каттыжымышкыны-дыр. Маңаа уруглар чүгле дыштанып эвес, а эмзоошкин курузун база эртип турар. Ук лагерь бүдүн чылда ажылдаар. Өөредилге чылының үезинде келгенner школага өөредилгеэнин база уламчылаар. Лагерьде спорт комплекизи, кыжын уруглар эртир бассейн, пионерлер орудузу бар.

З. КОВТУН,
ПМА-ның корр.

ЭРЕС-ДИДИМ ЧОРУК

Совет кижилер ындыг болур

24 хардыг комсомолчу Толбак Лолаевтиң намдары кыска болгаш бодүүн. Ол шимченгир-даа, чазык-чаагай-даа ооң чораан. Ол мун-муң оорүндеп кайың ылгалыр турган деп. Ынчалза-даа ооң амыдыралынга болган бир таварыла оолдуң бижыг характерин, эрес-дидимин илереткеп.

1971 чыл. Толбактың Совет Армиязын хүрээленинче албан-хүлээлге эртирер үезинге чедир санныг ховуктар арткан турган. Дангара суурнуң Советская кудумчузу-биле ол чоруп ора, Джамелонтарның бажыңы өртенип турарын эскерип каан. Үр-даа боданмайн, ол ынаар халып четкеш, ыш-буска албыгар четкен ийи чаштың амы-тынын алган.

Ооң аңгы база бир таварыла. 1972 чылда «Красная Звезда» сөлүнга «...нарын болгаш берге үеде дайыйчы болгаш политиктиг билигниг тергиннерни аңаа дайынчылар А. Сердюк, В. Томилин, Т. Лолаев олар шыгарап үнген» дээш медээ база парлаттынган.

Толбак Лолаев келир күүн көдээ ажыл-агый техникумунче киирериге белеткенип турган. Ооң тракторунуң кабиназынга өөредилге номнары доктаамал чораан, ол хостуг үезинде-ле номчуттунуп, шылгалдага белеткенип турган. Толбак чаныш-сыныш чок, бижыг тура-соруктуг комсомолчу чораан.

...Ынчан, чайгы изиг хүндө Т. Лолаев биле Х. Мухитдинов олар Ленин аттыг колхозтуң ховузуунга ажылдап турганнар. Олардан шоолуг ырак эвес черге XXII партсъезд аттыг колхозтуң тараа шөлү чаптылган. Хүннүң изиг ажок, бичии салгын безин эскертпинмес. Амдыы ооддар шалыпкын ажылдап турган.

Айыыл-халап хенертен болган. Эртип чыткан машинадам от чаштаашн. бижыг орган тарааны орттедипкен. Орук үнүн дургаар чалбыыш кончуг дүрген тарай берген. Т. Лолаев биле Х. Мухитдинов ол улуг отче шуражы бергеш, ону эскүтпес аргазын хереглеп, будуктар-биле өжүр шаап турганнар. Олар ышка бузурнугуп тура-ла, ону безин тоовайн отту өжүрбүшаан турганнар.

Олардың кеткен хеви кыва берген. Амы-тынны камгалап ап болурунуң аргазы турган. Ынчалза-даа 600 гектар тараа шөлүн от хоме алы берип болур. Ооддар амы-тынын бодаваннар. Кишилактан дузанын келгенин-даа, чүс-чүс колхозчулар отту өжүрүп, тиилелтеэни чедип алганын-даа олар көрбээнер. Когарал улуг эвес болган, эвээш чер орттенген. Тараа шөлүг бүрүнү-биле оттан камгалаттынган. Ол чедишкинниң кол ооргазы — ийи комсомолчу ооддуң маадырлыг хереэ.

Орт-биле эң баштай демисешкеп ийи маадырның амытынын камгалап алыр дээш совет эмчилер бүтү-де арганы хереглээннер. Ынчалза-даа Толбак Лолаевтиң амы-тыны камгалаттынмайн барган.

Бодүүн ажылчын ооддарның кылган бо херээн чүүнүбиле хемчээрил? Комсомолчу бо чүректериниң коргуш чок демиселин канчаар үнелээрил? Улус чонунуң хөреңгизин камгалаар дээш маадырлыг чорукту олар кылган, ону Таджикистанның аныяктары кажан-даа утпас. Маадырның ажи Х. Мухитдинов ам эмчиде сегин чыдар.

К. МАДАЛИЕВ,
«Сельская жизнь» сөлүнүң корреспондентизин.

Владимир Ильич Зыбовка Кызылдың КАИ-зинин 1960 чылдың майның 14-те тывысканы үшкү класстың чолаачызының ВВ сериялыг, № 145700 шынзыгазы читкен. Ам ону күш чок деп санаар.

Виктор Иванович Ерминге 1975 чылдың август 8-то Кызылдың КАИ-зинин тывысканы ААА сериялыг, № 731909 чолаачы шынзыгазы читкен. Ам ону күш чок деп санаар.

Телевидение

ИЮЛЬ 23-ТЕ

МОСКВАДАН

9.00—Польша улустуң национал байырлалы — Польшаның катап тургустуганының хүнүнге тураскаадыкан Польша Улус Республиканың телевидение программазы. Өөнүт.
11.00—Медээлер.
11.10—«Селемелиг оол» деп хөй сериялыг өөнүт телепиесинiң башкайгы көргүүлгези. 5-ки серизы.

КЫЗЫЛДАН

11.35—«Чогум-на чурумнуг оолдар». Уран-чечен фильм.

МОСКВАДАН

13.00—XXI чайгы Олимпий оюннарында. Өөнүт.
15.00—15.00—Чаңсар.
15.10—ССРЭ-ниң Камгалал министерствозунуң үлегериниг тускай оркестриниң концерти.
15.30—«Документалдыг экран».
17.00—«Үе». Информастыг программа.
17.30—Уран түүл мастерлериниң концерти. Өөнүт.
18.00—XXI чайгы Олимпий оюннарында. Өөнүт.

КЫЗЫЛДАН

20.00—«Тываның неделязы». Информастыг программа.
20.15—«Мурнуңда кадыр ээр чер». Телефильм.
20.35—Телемедээлер.
20.45—«Неделяда болуушкуннарның тайылбыры». Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

21.00—Польша улустуң национал байырлалы—Польшаның катап тургустуганының хүнүнге тураскаадыкан Польша Улус Республиканың телевидение программазы. Өөнүт.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

АГААР

Бөгүн республикага бүргеп, аныяр, чамдык черлерге дынмиреп, чаар. Хаттың дүргени секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы даг черлерге 14—19, арткаларынга 20—25 градус иштир.

Кызылга эдир булуттаар, чагбас. Хаттың дүргени секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы 21—23 градус иштир.

Кинотеатрларда

ИЮЛЬ 23-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Захар Беркут» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.
«ПИОНЕР»: Киноочымынды (чаа) 9.20, «Туттурбас өөрээн вететкчилери» 10.40, 12.20, 14.00, 15.40, «Узун маңган эриин ээп келгени» 17.20, 19.10, 21.00 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Шортанның айтыкалы-биле» 10.00, «Зузудан оваарын» (2 серизы) 14.40, 17.20 20.00 шактарда.
«ВОСТОК»: «19 уруг болгаш чаңгыс моринко» 15.40, «Думбей хем» (2 серизы) 17.20, 20.00 шактарда.
ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Харын хемчег» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, баңкы № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторлуң 2-24-63, редакторлуң орлаачыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизинниң 2-31-75, харысаалгалыг секретарының 2-23-54, партийнай амидырал киллизинниң 2-37-13, культурно киллизинниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый киллизинниң 2-21-47, үлегүр киллизинниң 2-22-64, чагаа киллизинниң 2-41-27, информадыг база совет сургуулуг киллистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериянның 2-12-45, секретариаттың 2-23-35. сөлүн кылбайы баргында 2-32-75 телефончи болгаар.

Тираж 16331. ЧАГЫГ 1730.

СОЛУН НЕДЕЛЯЛА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, баңкы № 1). ТС—00648.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 175 (10160) 1976 чылдың июль 24, суббота | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 коп.

БЕЛЕТКЕЛ ҮРГҮЛЧҮЛЕП ТУРАР

Чурттуң колхозтары болгаш совхозтары мал чемин белеткээрин үргүлчүлевишаан. ССРЭ-ниң ТСЭ-ниң саймедээлери-биле алырга, июль 19-ка чедир 36,2 миллион гектар черге тарымал болгаш боду үнген сигеннерни кескен. Ажыл-агыйлар 18,5 миллион тонна сигенни, 39 миллион тонна сенажты, 3,3 миллион тонна силосту, 2,4 миллион тонна сигеп далганын белеткээн.

Ногаан кезилде дугайында СЭТА-ның корреспондентилериниң элээн каш дыннадыглары бо-дур.

Орёл областың Должанск районунуң мал чеми белеткээр отрядтары болгаш звенолары сенаж белеткээриниң планын ажыр күүсеткен. «Искра» колхозтуң механизаторлары чарышка мурнакчы болуп келген. Ында ийи чылдың консервалаттынган ногаан массазының курлавырын тургускан. Хой болгаш ур чаашкыннар турбуже, мал чемин белеткээриниң темпилери кудулаваан. Витаминниг далганны белеткээр агрегаттар долу күчүзү-биле ажылдап келген.

Тамбов областа немелде курлавырларны долузу-биле ажыглаан. Бондарск районнуң «Найырал» колхозунда сигенни арыг иштиниң оймактарында болгаш чоогаларда белеткеп турар.

Грузияда ногаан кезилдеде колхозтарның болгаш совхозтарның чүгле белеткекчилери эвес, харын-даа хоорай чурттакчылары база ажылдап турар. Кезилде кидин түлүк. Эрткен чылдың ол-ла үезинге деңнээрге оон хой сигенни болгаш сенажты белеткээн. Марнеульск болгаш Гардабан районнарның механизаторлары хой чылдыг сигенниң үшкү кезилдезин эгелей берген. Республиканың элээн каш районнарының ажыл-агыйлары мал чеминиң бүдүн чартык чылда курлавырларын белеткеп алганнар.

КОЛЛЕКТИВТИҢ ДАЙЫНЧЫ ӨЗЭЭ

Материалдыг чаагай кежикти шуут-ла бүдүрүп турар улуг эвес күш-ажылчы коллективтерниң ёзулуг дайынчы өзээ болбушаан, партбөлүктер оларда бүгү ажыл-херектиң организакчылары болгаш башкарыкчылары бооп турар. Олар партияның политиказын массага чедирип, боттандырар, ажыл-агыйжы болгаш идей-кижизидилгелиг айтырыгларны шиитпирлээр талазы-биле көзээде мурнуку одуругга турарлар. Сөөлгү чылдарда бисте партбөлүктер улам быжыгып, оларның дайынчы арга-шинээзи дыка бедээн.

Амгы үеде барык-ла хойжу бригада, сүт-бараан фермазы, хову-трактор бригадазы бүрүзүнде коммунистер бар апарган. Ол болза бүдүрүлге участоктарынга партбөлүктерни тургузар арганы берген. Ам республиканың партия организацияларында 206 хире партбөлүк бар, оон аңгыда көдээ ажыл-агыйның часкы, күскү чугула кампанияларының үезинде хову-трактор бригадаларынга түр партбөлүктерни база тургузуп турар. Оларның хой-хойу бүдүрүлге коллективтериниң амыдыралынга, планнарны болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседири дээш демиселге авангардчы рольду ойнап турар. Бо талазы-биле эки чижектерни хойу-биле көргүзүп болур.

Эрзинде «Чаа орук» колхозтуң № 1 хойжу бригадазында Виктор Хорлуу организакчылаан партбөлүк ажыл-ишчилер ортузунга организакчы болгаш кижизидиччи ажылды дыка идепкейжиткен. Баштай бригаданы организастап турда чүгле 4 коммунист турган болза, ам оларның саны 9 чедир өскен. Олар бүдүрүлгеге болгаш хой-ниити ажылынга үлегер-чижээн доктаамал көргүзүп турар. Ылаңгыя онгу беш чылдың баштайгы чылында оларның кижи бүрүзү төрүүр чүс хойга онааштыр 95-тен 100 чедир хураганны ап турар. Ынчаарга бо чылын бригаданың ниити көргүзүү бедик. Төрүүр 100 хойга онааштыр мында 98 хураган алдынган, хой бүрүзүнден-не 2 кг дүктү кыргып алган. Бригаданың хойжулары малдың семиртилгезин эки организастаары-биле ыраккы Качыктың тайгаларында чайлаглап турар, ынчангаш хойнуң деңгилдези шыырак бооп, күрүнеге саткан хой бүрүзүнүң ортумак деңзизи 50 кг ажып турар. Хойжу бүрүзү 10—15 тонна сигенни белеткеп алыр хүлээлгезин күүседир дээш ам мал чеминиң белеткелинче массалыг кирипкен.

Мында партбөлүк партияның ажык хуралдарын ай санында доктаамал эрттирип, оларга бригаданың болгаш бөлүктүң амыдыралынга холбашкан эң чугула айтырыгларны чугаалажып келген. Ылаңгыя хой кыргылдазының, чайлаглаашкынны эрттиреринниң, малга чем белеткээриниң дугайында айтырыгларны чугаалашкан хуралдар хайныышкынныг эрткилээн. Коммунист бүрүзү партийжи даалгалыг.

Хойжулар зооветкичээлдерге өөренип, ой-ойде лекцияларны дыңнап, кинону болгаш концертти көрүп турар. Партбөлүк чарышты дээштиг кылдыр организастап, оон түңнелин ай санында үндүрүп, ол дугайын коллективтиң ниити хуралынга чугаалажып турар болгаш аныяк хойжуларны белеткээри-биле дагдыныышкынның айтырыынче кичээнгейни күштелдирген.

Ол ышкаш бо-ла районнуң «Мөрен» колхозтуң № 1 хойжу бригадазында, Чөөн-Хемчикте СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң Дөргүн сүт-бараан фермазында болгаш өскедаа коллективтерде партбөлүктер планныг онаалдаларны болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседиринче ажыл-ишчилерниң кужүн мобилизастаар, идей-кижизидилгелиг ажылды күштелдирер талазы-биле инициативалыг, шудургу ажылдарны чорудуп турар.

Партбөлүктерниң дайынчы арга-шинээзи болгаш ажылының деңнели оларның организакчыларының билиинден, организакчы аргазындан улуу-биле хамаарждыр апаар. Ону барымдаалаваш, партияның чамдык комитеттери сөөлгү үеде оларның өөредилгезин организастаарын системажыткан. Ылаңгыя СЭКП-ниң Чөөн-Хемчик, Өвүр, Эрзин райкомнары партбөлүк организакчыларының өөредилгезин квартал санында бир удаа эрттирип келген. Олар аңаа партия тургузуунуң айтырыгларын өөрениринден аңгыда, чер-черде партбөлүктерниң ажылының дуржулгазының аргаларын база хевирлерин хандыр сайгарып турар.

Ынчалзажок чамдык партбюроларның, парткомнарның база СЭКП райкомнарның талазындан бүдүрүлге коллективтеринге партбөлүктерни немей тургузарынче, оларның ролюн бүгү талалыг бедидеринче шоолуг сагыш салбас чоруктар бар. Ылаңгыя Улуг-Хемниң, Тес-Хемниң, Таңдының, Каа-Хемниң партия организацияларында партбөлүктерниң саны үш, дөрт чыл мурнунда турганынга бодаарга кызырылганын таарымчалыг деп санап болбас.

Коллективтерде партийжи күштерни барымдаалап тургаш, партбөлүктерни, ылаңгыя ам малга чем белеткеп турарының, а удавас тараа ажаап алыышкыны эгелээриниң үезинде бригадаларга түр партбөлүктерни тургузуп, оларның ажылын доктаамал башкарар херек. Оон аңгыда «Кызыл тараачын» совхозтуң парткомунуң болгаш өске-даа чамдык парторганизацияларның практикалап турары ышкаш, чамдык черлерге партия-комсомолдуң түр бөлүктерни база тургузары эргежок чугула.

СЭКП Бии-Хем, Кызыл, Тес-Хем райкомнары партбөлүк организакчыларының өөредилгезин системажыдып шыдаваан. А СЭКП Барыын-Хемчик райкому ындыг өөредилгени барык-ла организаставааның улуг четпес деп санаар херек.

СЭКП-ниң XXV съездизи партийжи ажылдың стилин болгаш аргаларын улам сайзыраңгайжыдар дугайында аажок улуг кичээнгейни салган. Ынчангаш СЭКП райкомнары, парткомнар, партбюролар чер-черде партбөлүктерни улам быжыглап, оларны күш-ажылчы коллектив бүрүзүнүң ёзулуг дайынчы өзээ болдурар дээш ам-даа шудургу ажылды чорудар хүлээлгелиглер.

Онгу беш чылдың баштайгы чылының планныг даалгаларын чедиишкинниг күүседир дээш амгы үеде күш-ажылчы коллектив бүрүзүнде күжениишкинниг ажыл-иш хайныгып турар. Массаның кужүн планнарны, социалистиг хүлээлгелерни күүседиринче мобилизаставышаан, оларның ортузунга партийжи организастыг болгаш политмассалыг ажылды улам күштелдирери — партбөлүк бүрүзүнүң эң чугула сорулгазы болур.

СЭКП-НИҢ XXV СЪЕЗДИЗИНИҢ ШИИТПИРЛЕРИН — АМЫДЫРАЛГА

Ниитиниң малынга быжыг чем-суурну тургузар

ЗВЕНОНУҢ ШАҢНАЛЫ

Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң ажыл-ишчилери бо чылын ниитиниң малынга арбын чемин белеткээр планныг. Ниитизи-биле 1600 тонна сигенни, зелёнканы, 2 муң ажыг тонна саваңны, 8 муң тонна силосту, 310 тонна витаминниг сиген далганын болгаш оон-даа өске чемнерни белеткээри планда кордүнген.

Мал чеминиң белеткелин шалынчы болгаш организастыг эрттирер дээш партком, колхоз баштаар черн болгаш көдээ Советтиң күүскому бо чугула кампанияга белеткел ажылдарын баш удур эки чорудуп, ону боттандырарының тодаргай хемчеглерин алган. Тургускан ниити планда суурнуң чурттакчыларындан эгелээш комбайнерлерге чедир сиген кезилдезинге киржир 17 звенону тускайлап тургускан, оларның ажылын харыылап, контрольдаар кижилерни партком болгаш колхоз баштаар черниң кежигүннеринден бадылап тургускан.

Колхозтуң девискээринде бо чылын сиген чаагай үнген. Ынчангаш звеноларның хой кезин бо айның баштайгы хүннеринден эгелеп кидин түлүк ажылдап эгелээн.

Партия райкомунуң бюрозу болгаш райкүүском мал чеминиң белеткелиниң талазы-биле тус-тус ажыл-агыйларның аразында чарыштың түңнелин чоокта үндүргеш, аңаа эки түңнелдерни бо колхозтуң колхозчулары алган деп шиитпирлээн. Чүте дээрге мында кыска үениң дургузунда 100 тонна ажыг сиген пресстеттинген болгаш мал фермаларында чедирттинген.

Июль айның 22—23 хүннеринде бо ажыл-агыйга чоруп тургаш, сигенчилерниң аразында чарыштың түңнелдерин үндүрүп турган черге таваржы берген бис. Партком болгаш баштаар черниң хуралындан сөөлгү беш хонуктуң дургузунда эш Удувас-оол Монгушка удурткан механизастаттынган звено бирги черни алган деп түңнелди кылды. Бо звенонуң кежигүннерин мал чеминиң белеткелинге доктаамал ажылдаар кылдыр тургускан. Оон белеткээр сигениниң планы-даа улуг, барык 400 тонна сигенни ниитиниң малынга белеткээр планныг. Ук планның 20 хуу хирези күүсеттинген. Ынчангаш оон бирги черге үнгени таварылга эвес.

Хурал соонда колхоз баштаар черниң даргазы Д. С. Насык-Доржу-биле (ол үстүнде чугаалаанывыс ажылхуваалдазын ёзугаар механизастаттынган звеноларның ажылын харыылаар даалгалыг кижи болду) бригаданың турлаанче чоруптувус. Суттаттыг болгаш кол сиген кезер шолдерниң оду четчип үнгүже чедир звеноларны орук кыдыы, чоога ишти, талдар аразы черлерниң чашпан сигенин, шагар-одуп белеткээринче мобилизастаан болду. Шынап-ла техниканың хой кезин район тову-биле суур аразының чазаглыг оруунуң кыдыында үнген бок үнүштерни кезип тур. Мында ажылдап турар ийи звенога комбайнерлерниң звенозу удавас немежир. Олар комбайннары-биле бедип үнген шагар-оът болгаш өскедаа бок үнүштерни кестирерлер.

У. Монгуштуң удуртканы звенонуң турлаанга келгеш, колхоз даргазы сигенчилерни чыып алгаш, оларга өөрүнчүг медээни дыңнадып, колхозта сиген белеткелиниң болгаш өске-даа ажылдарның чоруп турарының дугайын чугаалап берди. Бо звено сигенчилерниң аразында чарышка ийи удаа бирги черни алган. Социалистиг чарыштың негелделерин ёзугаар шилчиир тукту, бир иртти шаңнал кылдыр бо удаада алган. А үш удаа бирги черге үнер болза звенонуң бүгү кежигүннери 10-дан 20 рубль чедир акша шаңналын алыр. Колхоз баштаар черниң даргазы ол бүгүнү чугаалааш, сигенчилерге ам-даа улуг чедиишкиннерни күзели.

С. МААДЫ.

ЧУРУКТАРДА: (солагай талазындан) звенонуң удуртукчузу У. Монгуш мурнакчы механизаторлар К. Ховалыг болгаш С. Ондар-биле. Ховуда сигенчи агрегаттар.

Ниитиниң малынга чем белеткээри — бүгү чоннуң херээ.

Сиген белеткелинге идепкейлиг киржиңер!

ТУКТУ САЛБАС ДЭЭШ

Кызыл районнуң «Тере-Хөл» колхозунуң ажыл-ишчилери партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш, Бүгүэвилелдиң социалистиг чарыжынга идепкейлиг киришпишаан, онгу беш чылдың бирги чылын күш-ажылчы чедиишкиннер-биле эгелээн. Чылдың бирги чартыында күрүнеге эът садарының планын 142 хуу, дүктү 115 хуу күүсеткен. Эрткен чылдың бо үезинге деңнээрге малдың өлүп хораар чоруу эвээжээн болгаш мыйыстыг бода мал 101 хуу, хой 118 хуу өзүлделиг болган.

Колхозта социалистиг чарыштың мурнакчыларының саны өзүп турар. Максим Дуванович Хуужаан төрүүр 100 хойдан 96 хураганны, бир хойдан 1 кг. 200 грамм дүктү кыргып алган. Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады, сарлык кадарчызы Нюра Дудуповна Бар-Хөө төрээн 115 сарлыктарының бызааларын онча-менди камгалап алган. Ийи кадарчызы Шулуу Чурукович Чигжит төрүүр чүс ивиге онааштыр 85 анайны алган.

Бригадалар болгаш тус-тус малчыннар аразында социалистиг чарыш калбарган. Оон түңнелин ай, квартал санында үндүрүп, тиилекчилерге шаңнал макталдарны тыпсып турар. Хой кыргылдазы, мал чеминиң белеткели дээн ышкаш сезоннуг ажылдар үезинде чарыштың түңнелин 5—10 хонуктап үндүрүп турар.

Партия организациязының тускай бадылаан планын ёзугаар колхоз төвүнге, малчын бригадаларга политмассалыг ажылды чорудуп, ол ажылга хой-ниити организацияларының киржилгезин күштелдирген.

Колхоз бо чартык чылда районнуң ажыл-агыйларының аразында социалистиг чарыштың тиилекчизи болуп, СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун чедип алган.

Бо хүннерде колхозчулар ниитиниң малынга быжыг чем-суурну белеткеп алыр дээш кужениишкинниг ажылдап турар, сиген кезери-биле 2 механизастаттынган, 8 аңаа бригаданы организастап тургускан болгаш Эми-Аксы деп черден эгелеп кезип кирипкен.

Колхозтуң ажыл-ишчилери социалистиг чарыштың тугун бедик тутпушаан, улам сорук кириишкинниг ажылдап турарлар.

С. ЧИГЖИТ,
колхозта партком секретары.

ТУДУГЖУ БРИГАДА

Бистин «Ак-Туруг» совхозта херээженнерден тургустунган шеверлекчилер бригадазы бар. Ол бригада 1961 чылдан эгелеп тургустунган. Бо үениң иштинде оларның шевер холдарының кылган ажылдары хой. Бистин суурда сөөлгү чылдарда чурттанга бажыннары, чаа улуг клуб, мал кажаалары дээш өске-даа объектилер туттунуп турар. Серенмаа Сенгиловна Кууларга удурткан ол шеверлекчилер бригадазы чаа туткан бажыннарны штукатурлап, чугайлап, шалазын дозулап, сонга, рамаларын будуп турда арыгла.

Чаа бажыннарже көшкен кижилер ол бригаданың кежигүннеринге чүгле «Четтирдивис!» деп чугаалап турар. Оларның кылган ажылы шынарлыг, чараш. Эки кылдыр кылып каан бажыңга чурттаарын кым күзевес боор. Ак сеткилдиг, шевергин ажылы дээш совхозтуң дирекциязы, ажылчын комитет ол бригаданы чаңгыс эвес катап шаңнап, мактап келген. Олар чүгле чаа бажыннарны эвес, эрги бажыннарның, кажааларның септелгезин, чылыглаашкынын база чорудуп, ынчаар-ла кыш, чай чок ажылдап турарлар. Оларның оода чамдыызының аттарын маңаа адаайн: С. М. Дыртай, Өшкү-Саар Монгуш, Доклай Монгуш, Тамара Шульгин, Санаа Монгуш.

Суурнуң чурттакчылары силерни эки кылган ажылынар дээш мактап тур.

М. ЛАМА.

Дүжүт ажаалдазы

Үр болган чаашкыннарның соонда Молдавияда чылыг кургаг агаар тургустуна берген. Механизаторлар дораанна ажаалда конвейерин долузу-биле ажылдадып эгелээн, тарылга шолдериниң ийиги чартыынга үш чүс ажыг улгаттырган комплекстиг отрядтар кезилдеп эгелей бергеннер. Тараа-бобыларны, арбайны болгаш кызыл-тасты 180 муң гектар черге тавычалай кескен. Оларның дорттуң үш кезиин бастырган. «Тараа шөлү—шаң — элеватор» маршруду соксаал чокка ажылдап турар.

Камгалал арыгга долгандыр бүргеткен копчуг улуг тараа шөлүнде комбайннардан тараа чүдүрген чүк машиналары колхоз шаңнарынче үргүлчү чоруп турар, агрегаттарның соо-биле саван бөлүкчүлери чоруп, машиналарга саваңны чүдүрүп чорудуп турар. Ол саваңнарны тараа шөлүнүң кыдыгларынга аппарып сарааттап эгелээн.

Л. ХАЛАШ,
СЭТА-ның корреспондентизи.

ХҮЛЭЭЛГЕЗИН КҮҮСЕТКЕН

Онгу беш чылдың баштайгы чылы—1976 чылда Мөңгүн-Тайга районнуң хереглекчилер ниитилелиниң автолавкаларының чолаачы-садыгжылары боттарынга бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган ажылдап турар. Салчак Мандараа, Ортаат Байлан-оол олар «Малчын» колхозтуң Каргы болгаш Мугур хемнерниң уннарында, Кара-Хову Доора-Хову, Чеди-Тей, Ажыл-Суг, Бугалыг, Ак-Адыр, Дөрт-Хөл; «Моген-Бүрен» колхозтуң Мугур-Шегетей, Тоолайты, Кара-Белдир девискээрлеринде малчыннарын үлетпүр болгаш аъш-чем бараанны-биле үзүктелиишкин чокка хандырар хүлээлгелиглер.

Бо чолаачы-садыгжылар онаашкан черлеринде малчыннарны бараан-биле хандырар дээш Мөңгүн-Тайганың кадыг-дөшкүн кыжының соогунга-даа, чайның изиинге-даа торулбайн, малчыннар-биле тудуш харылзаалыг. 6 чыл ажыр, кызымаккай ажылдап турар. Эрткен тоску беш чылдың доозукчу чылы—1975 чылда алган социалистиг хүлээлгезин чедиишкиниг боттандырганнар. Оларның кызымаккай, шудургу күш-ажылының түңнели онгу беш чылдың баштайгы чылының бирги чартыында база багай эвес болган.

Ийи дугаарлыг автолавканың чолаачы-садыгжызы Мандараа Оолдакович Салчак бирги чартык чылда 25 муң рубльдин бараанын малчыннарга саарар хүлээлгезин 27 муң 100 рубльге саарып, хүлээлгезин 108,4 хуу кылдыр күүсеткеш, социалистиг чарыштың тиилекчизи болган ажылдап турар.

Бир дугаарлыг автолавканың чолаачы-садыгжызы Байлан-оол Хертекович Ортаат бирги чартык чылда 23 муң 500 рубльдин бараанын малчыннарга садар хүлээлгезин 24 муң 400 рубльге саарып, хүлээлгезин 103,8 хуу кылдыр күүсеткеш, мурнакчыларның одуруунда быжыы-биле ажылдап турар.

Бо мурнакчы чолаачы-садыгжылар чайгы үеде ыракузак тайгаларның чайлагларында көже берген малчыннарны үзүктел чок хандырар дээш база ийиги чартык чылда алган хүлээлгезин долдур болгаш ажыр күүседир дээш бо хүннерде шудургу ажылдап турарлар.

Д. КУУЛАР.

„КОСМОС-842“ УЖУДУУШКУНДА

1976 чылдың июль 21-де Совет Эвилелинге Черниң «Космос-842» деп кылымал спутнигин салып үндүрген.

Спутниктиң бортунда космос делгемнерин шинчилээрин уламдылаар эртем аппаратуралары бар.

Аппаратуралар болур чогууру-биле ажылдап чоруур. Таарыштырылга-саналга төвү кээп турар информацияны сайгарып турар.

(СЭТА).

УЛУГ КӨДҮРЛҮҮШКҮН-БИЛЕ

Каа-Хем районнуң Бай-Соотте угааны четпестер бажыңының ажылчыннары, албан-хаакчылары клубка чыглып келгеннер. Орта Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Стокгольм кыйгырыының адаанга ат салырынга тураскааткан митингини ук бажыңның директору Е. Ерохин ажыткаш, райком партияның төлээзи эш Ершовка сес берген. Ол, делегейге тайбыңны быжыглаарының кайы хире чугулазын база партияның XXV съездизиниң тайбын программазын болгаш СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтин тайбын дээш могаг-шылаг чок демиселинин дугайын тодаргай тайылбырлап чугаалаан.

Митингиниң киржикчилери Стокгольм кыйгырыын чаңгыс эп-сеткил-биле деткип, хүлээп алганнар. Дараазында чамдык эштер Ада-чурт дайынының кадыг-берге чылдарын сактып, Төрээн чурт дээш совет улус эрес-маадырлыг демисежип, немец фашистерни чылча шаап тиилеп алганын болгаш дайынның хоралыын, ону болдурбазынга делегейниң тайбынга шнакшылдыг кижи төрелгетениниң күзел-чүткүлүн деткип, бистин суурнуң чону аттарывыс салбышаан, тайбын камгалалының фондузунга акша чыылдазын чорудар бис деп өскелерни кыйгырып чүве чугаалааннар.

Ат салыышкыны болгаш тайбын камгалалынга акша чыылдазынга бижидилге база саадал чокка үргүлчүлээн. Ниитизи-биле 58 кижи тайбын камгалалының фондузунга 291 рубльди бижиткен болгаш ону дуда бергеннер. Оон иштинде Ада-чурт дайынынга өөнүн өзүн чидирген, ам-даа ажылдавышаан турар пенсионер П. Просковья, Н. Малышева, А. Прескурякова, Е. Максименко олар он-он рубльди салганнар.

Черле ынчаш чүгле Бай-Соот суурнуң чону эвес, бүгү районнуң иштинде тайбың дээш ат салыышкыны хайныышкынныг чоруп турарын демдеглевес аргажок. Ылаңгыя районнуң «Билиг» ниитилелиниң баштаар черниң даргазы С. Фировова малчыннарны кезип, ат салыышкынын чорудуп турар.

В. УЙНУКАЙ.

ДЭЭШТИГ, АЖЫКТЫГ-ДАА

Бо чылдың майда улусчу контроль бөлүктериниң болган постуларынга отчёттар болган соңгулдалар доозулгеп. Хураддарга ажылчы чоннарның кылган сүмелериниг чагыгларынга дүүштүр улусчу контролёрлар ажылды күзелинишкинниг чорудуп, СЭКП-ниң XXV съездиниң салган сорулгаларын амыдыралга боттандырар талазы-биле ажыл-агыйларның, бүдүрүлгелериниң администрацияларынга, баштаар чергелериниг болган партия организацияларының дээштиг дузазы чедирип турар.

«Латвия ССР-де улусчу контроль органнарынга партийжи удуртулга дугайында» СЭКП ТС-ның доктаалының негелделерин барымдаалаш, контроль бөлүктери болган постуларны чоруттунган хынаддаларның дээштинниче, ажыктының, бедик үре-түшелдиниң чедип алырынче кичээнгейин күштелдиргеннер. Улусчу контролёрлуң кол бөлүктеринде түс-түс секторларны тургускан, оларның кежигүннерин билиг-мергежилиг, ажылының хевир-биймалын барымдаалап хуваап, оларга түс-түс даалгаларны берип турар. Партия организацияларының сүмеш-биле контроль бөлүктери чорудар ажылының планның кварталдап, айлап кылып турар.

Чамдык кол бөлүктер боттарының ажыл-чорудулгазында дыка идепкейжиткеннер. Ынчангаш бирээзинге «Сарыг-Сеп» совхозта Павел Григорьевич Новоселов удурткан улусчу контролдуң кол бөлүүн хамаарыштырып болур.

Совхоз бүдүрүлгезиниң янзы-бүрү адырларындан 38 контролёрлар бо ажылда хаара туттунган. 7 кижи составтыг бюро бөлүктүң ажылын оперативтиг удуртуп турар. Ында чер ажыды, мал ажылы, кедээ ажыл-агый, экономика болган шынар, тудуг талазы-биле секторлар ажыдап турар. Олар ажыл-агыйда бүдүрүлге планнарының күүселдезин доктаамал хынап, бүдүргеи продукциянның шынарынче кол кичээнгейин утландырган.

Эрткен чылын болган бо чылдың 6 айларында кол бөлүк янзы-бүрү айтырыгларга холбаштыр 39 ажыг хынадданы чоруткан. Хыналданың түшелдериниң дүтайын бригадаларга болган фермаларга, контролёрлар хураддарынга сайгарып, четпестерин илередип, оң дугайын хемчег ап көөру-биле партия организациязынга болган совхозтуң директорлуунга дамчыдып турар.

Бөлүктер чүгле четпестерин илередиринче сагыш салбайн, оны дарый чайладыр талазы-биле хемчеглерин ап турар. Улусчу контролёрларның үнүп ажыл-агыйының секторлу черин ажыктыг ажыглаарынче, ажыл-агыйның үезинин ыпын камнап, кадагалап турарын чедип ап келген. Ол ишкаш минералдыг болган органиктиг чемнишчидилгелерин ажыглап турарынче кичээнгейин салып турар. Сигеи кезиилдезиниң, тараа ажаалдазының үезинде контролёрлар ажыл-агыйның техникалыг ажыглап турарын хынап, оң чедер-четпес таларын илередип, хамаарылгалыг организацияларга болган механизация эргелелинге ол дугайын дыңнаткан. Хынаддының очызында объектилерге техникавиг ава-тура турар чоруу аазажээн, оларның ажыглалы чогумчаан, кандыг бир ажылдың саадаанын дээш шында ажылдап турар кижилериң бот-боттарынге чүүй ажыктыг чоруу читкен. Механизация эргелелинде дузалаар ажылдарга дериглерни ажыглап турары, механизаторларның ажылчын хевин чуурун организаторлары, эргелелдин деңнезиниң погаанчыдарын дээш шыкаш айтырыгларны олар кодуруп, оларны чогумчудуп алырының чүтулазын удуртукчуларга сагындырып, мээдэ база эки талааларны чедип алганнар.

Улусчу контролёрлар ай, квартал санында боттарының түскай хана солуун үндүрүп, фото-бүрүүдадмышкынар ы ы азып турар. Бөлүктүң дайынчы хуудустары болганчок-ла олар янзы бүрүүлүүн илередиринге, улуг ажылдарны чорудуп турардар.

Мал ажыл-агыйының секторуу ниитиниң малының продуктуун чорууң бедидериг, малга четчир санныг чемнин белеткээрин чедип алыр дээш бүгү талалыг ажылды чорудуп келген. Фермаларда, бригаалаларда сигеннің болган ооң-даа мал чеминиң үчедип турганын хынап турар. Кол бөлүк болган ооң секторлары күүселиниң ончуг-хөреңгизин камнаарынче сагыш салып, ажыл-агыйжы ээсс, тотчегелекчи чоруктар-биле демиселдя чорудуп келген. Бо чылын үезинде болган кедээ ажыл-агыйн техниказының кадагалалдың, материал болган сан-хөө чарыгдалын, ниитиниң малының кадагалалының талазы-биле 6 хире хынадданы чоруткан. Оон түшелиниде совхозка малдын алуп хораар чорууң эртиен чылдаазының хынаддаанның түшелдиң биижин турар. Кол бөлүктүң ажыл-чорудулгазын совхозта партком болган партил. эге организацияларды доктаамал кичээнгейге салган. Улусчу контролёрдар П. Колдов, Г. Слуденко, О. Федорченко, Д. Бай-Кара болган оскедер-даа боттарының хөй-ниитизи даалгазын ак-сеткилдии-биле күүседип турардар.

Ынчалза-даа улусчу контролердарның кол бөлүүн өске бөлүктерни болган постуларны четпес удуртуп, оларга чогуур дузаны кошкак чедирип турар. Чамдык контролёрдар боттарының хөй-ниити даалгазын тоомча чок коруп, четпестерин чайладырынга идепкейин илередип турар.

Ниитизи-биле ында улусчу контролердар совхоз кедээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрериг ковудедиринге болган күүрүнге садар планны күүселдиринге боттарының үлүүн киирип турар. «Ыглыма тараачыны» совхоз бо чылдың бирги чартыынга планныг оңаалдаларны күүседир талазы-биле эки ажыл-агыйларның бирээзи болганы ол дугайын бадыткап турар. Совхозтуң күрүне планнарын болган соңгаалыг хуулээлелерин күүселдиринге олар моон соңгаар-даа улуг хуулуун киирер апаарлар.

Л. ШУТОВ,
Бии-Хем районнуң улусчу контроль комитединиң даргазы.

Тускай дыңнадыглар

КОМИТЕТТЕРДЕ

● КЫЗЫЛ. «Сельхозтехниканың» Кызылда районнар арасының каттыжышкынының монтаж участогунуң тудуг-монтаж ажылдарынга хоолуг немей бижилге кылып турганының дугайында айтырыгны республиканың Улусчу контроль комитеди сайгарып көрген.

Монтаж ажылдары кылдырары-биле чагыг киирген колхозтарны, совхозтарны негелеп, немей бижилге кылып турган, бо участок 1975 чылда планның 123 хуу кылдыр күүсеткен деп негелеңнин хынаддадан илерип. Чижал, Каа-Хемде «Кызыл туң» совхозның төп одалга системазының, семиртилге цехунуң, мал чемин хайындырып белеткээр пехтиң, С. К. Тока аттыг совхозка эде кылган инек дажаазының, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозка семиртилге цехунуң монтаж ажылдарын кылган чемчелиниг үезүнде үш совхозтардан безин 1975 чылда 30,1 муң рубльдиң хоозун немей бижилгезин кылган. Немей бижилге кылып турган, ол участоктуң харысаалгалыг ажылдакчылары 1158 рубль түүнүг планнадыг, ооң иштинде участок начальниги турган Монбуужай 281, бригадир эш Сенкевич 226 рубльди алганнар.

Күүсеткен ажылдарга немей бижилге кылыры база тудугларны ажыглалга киирериниң хуусаазын хамыдар чоруктар бо чылын база уламчылавышаан. Бо чылдың беш айларында ийи тудуг ажыглалга киирттинмеен, ооң анчыда 1975 чылда ажыглалга киирэ чогуур үш тудуг ам-даа дужаттынмаан.

Чамдык колхозтарның, совхозтарның база республиканың «Сельхозтехниканың каттыжышкынының капитал тудуг кылдаанның болган күрбаак салбырының удуртукчуларының харысаалга, контроль чогун ажыглаваш, участоктуң удурткучулары кылдынган ажылдарның немчелин негелеп, дыка хөй катап улгаттырган. Түүле алды чагыкчы—ажыл-агыйларның түлээн алырының актыларынга 16,3 муң рубльдиң немей бижилгезин кылган.

Тудуг-монтаж ажылдарынга немей бижилге кылып, күрүне негелеп, ында эвес наряд база акт тургузуп, ажыл-агыйлардан артык акша төледип ап турганы дээш, чедирген наряжаның чамдыкызын эгидери-биле участок начальниги Н. М. Монбуужай, мастер П. Е. Фетисов олардың каймызындан-даа бир айда шалыңын тыртарын комитет шийтирлээн. Участоктуң ажылын контрольдавайн, күрүнете каражка чедирген дээш «Сельхозтехниканыңго» Кызылда районнар арасының каттыжышкынының эргелекчизи эш П. И. Ивановка ынчаар доңгулда хүлээткен, план-бүдүрүлге киидиазының начальниги эш Паршинниң бир айда шалыңының чартыын тыртарын хүралдан шийтирлээк. Күүселдезиниге немей бижээн түңнү үндүрүп, артыкка төледип алган акшаны ажыл-агыйларга дедир эгидеп, санажылга кылыр дугайында эш Ивановтуң ажаашкынын комитет кичээнгейге алган болгаш хамаарышкан оскө-даа организациялардың удуртукчуларының үстүүнде ылаңгы четпестерин чайладырының талазы-биле дарый хемчеглер алырының дугайында негелеглер база кичээнгейге алган.

● САРЫГ-СЕП. «Кызыл Туң» совхозта бүскан эрги тудугларның материалдарын чаа тудугларга, кажаалар септелгезинге, машина-трактор мастерсказы херимнеринге киириштирген болуп турар, а керек кырында кайы ынче хемчеглиг, кандыг материалдао деп чүве шүүт биидинмес. Столяр кылыгларын кайнаар ажыглаанны база биидинмес болгаш эде түткан тудугларда ажыглаанны биидинмес. Чижээ, эрги хаван кажаалын 1200 бапы янек семиртн азыраар кылдыр эде тудуп турар. Ол кажаалың дээвиирин ажок бедик, кышкы үеде хыраалаар, сооң кылдыр, шынары багай тудуп турганнар. Кылыр ажылдарның башкай нарядын тургузарын чүрүмчүтпаан, а ай төнчүзүнде наряд хаап, ажыл төлеавирин ап турганнар. Совхоз дирекциязының талазындан тудуг ажылынче кошкак гичээнгей салып, ында янзы-бүрү тудуг материалдарының үүдүп куду деңеелде тургузуп, тудуг ажылы ажок ооржум темпалиг чоруп турары кылган хынаддадан илерээн. Эрги тудугларның материалдарын кайы хамаан чокка чарыглап, бузарда үреп турганы, тудугларны кылганының шынары багай дээш улуг прораб эш И. Е. Лыковка районнуң улусчу контроль комитеди шыңгыы доңгулда хүлээткеп. Илерээн четпестерин дарый чайладырын апаа дааскан.

● ШАГААН-АРЫГ. «Күш-ажылдың хоегуу» совхозтуң Чодураа сөлбырында тарааны болгаш сигенин мал чазы базып, чаа турарының дугайында айтырыгны райончуң улусчу контроль комитеди чугаалашкан. Чайлаглаашкынынны багай организастаанындан, чамдыс кадарчыларның хүлээген малын кадарбайн, эң салып турарындан мал тараа оттаар, сигеи шөлүг саза базар чоруктар совхозта ковуудон. Хадын-Алаакта кадарчы Чалбаа Базыр-оолдуң 43 баш бызаазы 80 га тараалыг 20 хуулун базып, чаа үредээн. Оон ыңнаары Быштан-оол Кокер-оолдуң малы база-ла тарааже кирип турган. Карадгы-Шиивде Сенгажы Бичө-оолдуң көлкыны тарааа шөлүүнүн мырыңай чанында, кадарчылар Бапуп-оол Доңгак, Чап Дарый-Хуурак, Ак-Талда Доспан Дай-дан-оол оларның малы тараа оттаан, сигеи шөлүүнде бо-ла чоруур турган. Ол ышкаш Хираган сүт-базаан фермазының сааар ишээ Чаа-Орук деп черде сигеи шөлүн сылба базып, үнүп турган. Тараа, сигеи шөлүн малга бастырып, чайгы адаглаашкынны багай организастаанны дээш кол зоотехник эш М. Т. Кичеев, кол агроном В. Ф. Лобаченко оларга комитет доңгулда хүлээткеп.

● КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК. Районнуң ажыл-агыйларында ниитинин малының хөрамчазы база ооң алыры чыл саныында ковуудон. Бирмын-Хемчик районнуң улусчу контроль комитединиң малдың учёт-отчёдуу эжиидериниче шичээнгейин үгландырарын ажыл-агый үдуртукчуларындан, түскай эртемнигдерден каш удаа негеп келген. Ынчаар турбүүже учёт-отчёттуу эжиидериниң айтырыын ам-даа чогуур негелдеге чедир тургуспаан.

Контролёрларның база өске-даа актиптериң кылган хынаддаларындан районнуң совхозтарында дыка хөй мал дудаавы илерээн. Чижээ, «Дон-Терезин» совхозтуң кадарчылары Оюржак Алын, Монгуш Бүрбей-оол оларның кадарган малының 21—48 баш дудаан, «Бирлык» совхозтуң Биинктиг-Хая сыбырының кадарчылары Монгуш Төгүс-оолда — 163 баш, ооң иштинде 144 баш бо чылдың хураганында, Оюржак Кавааза — 44 хураган, Бичиней Сарыг-оолда — 335 баш дудаан. «Шөспээр» совхозтуң малчыныары Оюржак Индүбүүде — 12, Монгуш Суллемчиите — 34 баш хөй дудаан.

Районнуң улусчу контроль комитеди бо хынадданың түшелин хураалыга сайгарып көрген дарый биттүг хемчеглер алырын совхозтар директорларынга, кол түскай эртемнигдерге дааскан.

УЛУСЧУ КОНТРОЛЬ

● БИР БӨЛҮКТҮҢ АЖЫЛЫНЫҢ ДУРЖУЛГАЗЫНДАН
● СОЦИАЛИСТИГ ӨНЧҮНҮ КАРАК ОГУ ДЕГ КАМГАЛААР
● РЕСПУБЛИКАНЫҢ КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ МИНИСТЕРСТВОЗУНУҢ УДУРТУКЧУЛАРЫНЫҢ КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ

ДЕМНИГДЕ КҮШТҮГ

— Бисте улусчу контроль бөлүү партия организациязының удуртулгазы-биле профэвилел болгаш комсомол организациялары-биле ажылдап турар-деп, № 14 механизация эргелелинде улусчу контроль бөлүүнүң даргазы, ында партбюро секретарыныңы оралакчызы А. Н. Мироедов бистиңбиле беседалажып тура чугаазын эгеледи. Оон соонда ол мынчаар уламчылады:

— Кандыг-даа хынаддаңы чорударда башкай бис партбюро-биле дугуржуп алыр, оон арга-сүмези-биле ажылдап эгелээр улус бис. Улусчу контроль бөлүүнүң кежигүннери четпестерни эскерип каап, оны эдип алырының аргаларын башкай коммунистер-биле сүмележип алыр. Бөлүктүң секторларын коммунистер удуртуп, олар бо чүтүүдө ажыл-херекке идепкейлиг киржип турар.

Июль айның эгезинде ол коллективке база катап бөргеш, улусчу контрольдуң бо бөлүүнүң ажыл-чорудулгазының дуржулгазын улам тодарадып чамыктап мен.

Ынчаш Александр Николаевич-биле септелге пегнинге ужураштывыс. Ол мында бөлүк ажылчынар-биле чугаазын уламчылавышаан турду:

— Септелгени кылып каар слесарьлар бар бюрга, ажы мастерскаага идегээн ындыг чүве бе? Машинистерни, автокран чольчуларын коөрге-ле мында бөлүүнү берген тургулаар. Моны черле хынап көрзе чогуур апарган эвес. Мынчаар үлүмчейлер.

Ынчаарга бо чылдың башгайы дөрт айларында 4143 рубль түүнүг совхоз малзи самчыдан, оорлактан. Ажыл-агыйжы ооң көрүүнүң үрэнгилээ мыйыстыг 10 бодаа мал, 21 баш хөй, оның чыгаа Моон бир нод чылдагаазы мал ажылынга кадарларны шын эвес шилип ап турганнар-биле четчедештинмээн.

Тудуг материалдарын ажыл-агыйжы эвес ону-биле ажыглап, оларны шыгаап, кадагалап турары дыка четпес. Ылаңгыя «О. Шынаа» совхолтуң төвүчө чедирген тудуг материалдары ажык черге чыткаш, үредип баксыраан, хөйгаарал чок чыдаан тудуг ыяштарын чурттакчылар оттуудуп турган. Тудуттаа эң чугула материал—цемент ында дыдык серп ядаанда үредип, төктүп чыдар. Багай ажаап кадагалаашкыны ужурундан эрткен чылын ааба 55 тонна цемент, 1200 килограмм ацибастр үредилген.

КМБ эрткен чылын багайдаа бол автобустуг, кранныг турган, ам ол техниканың кезиктерни тоймаглап алаапкан, чүгле сеткн арткан. Харын-даа көөрге харааданчыг.

Үстүнде киирген ийи чижектиң дугайын Тес-Хемниң улусчу контроль комитединиң хураалыга шыңгыы сайгарып чугаалашкан. Идерээн четпестерни чайладыр талазы-биле дээштиг хемчеглерни алыр бис деп «Тес-Хем» совхолтуң директору эш Балчий-оолдуң, КМБ начальниги Чувашовтуң ажаашкынын районнуң улусчу контроль комитедя кичээнгейге алгаш, өскээрни шыңгыы сатындырган. Бир эвес дээндырган ажыл-херек дээш ажылдакчы бүрүзүнүүк харысаалгалыг чогуур деңеелде бедидер болза, ындыг четпестер турбас ужурлуг.

К. КУУЛАР,
Тес-Хем районнуң улусчу контроль комитединиң штаттан дашкаар инспектору.

Хамык ужур харыысалгада

Контроль органнары хынаддада кылып турган, кижи шыдажыр артынок ажыл-агыйжы эвес, харысаалга чок чоруктарны, ара-самчыгналдарны бо-да илерегилээр. Маңаа түгле ийи чижектиң дугайын чугаалап көрейн. «Тес-Хем» совхозтуң директизының негелде чогун ажыглаашн, мал ажылының бригадирлери малдың санаалгазын малчыныарның чугаазын барымдаалап, саазын кырынга чорулуп турган, а бухгалтерия аппаратында оок учёт-отчёду саңдаргай турган. Ол чорук ак-сеткиидиг эвес, тотчегелекчи кижилерге ажыктыг болуп турган. Кажан малды шүүт-ла дириг бодуп үндүп санап негеэрге, ынчаш тотчегелекчилер болгаш дудагалалдыг кижилер чорупчукте дег илереп ыступ келген.

Эрткен чылдың төнчүзүнде ылаптыг саналганы кылыптарга мал ажылында чамдык дудагалалдыг кижилер илерээн. Оларның чамдыктары бо: Чурукпан Маадыр-оолдан 54 баш мыйыстыг бода мал дудаан, ынчангаш совхозка ол 17064 рубльдиң караажазын чедиргеп. Чурукпан Далайдайдан 51 баш мал дудаан, ону аппага шилиндерге 12565 рубль болгаш.

Оске бир айтырыг болза, ажыл-агыйжы эвес чоруктуң дугайы. «Тыва кедээ тудуг» трестиң бөлүк районда № 1070 КМБ-ның ажылында сандаргай чүүдер эвээт эвес. Чамдыкта планның күүсетпейн баар, ында күш-ажылды багай организастаан, ажылчыннарның үнер кирер чоруу хөй. Эртежок чүтүлө инженер-технитег ажылдакчылар, ажыл шагы үезиниң ажыл-агый техниказының кадагалалдың, материал болгаш сан-хөө чарыгдалын, ниитиниң малының кадагалалының талазы-биле 6 хире хынаддаңы чоруткан. Оон түшелиниде совхозка малдын алуп хораар чорууң эртиен чылдаазының хынаддаанның түшелдиң биижин турар. Кол бөлүктүң ажыл-чорудулгазын совхозта партком болган партил. эге организацияларды доктаамал кичээнгейге салган. Улусчу контролёрдар П. Колдов, Г. Слуденко, О. Федорченко, Д. Бай-Кара болгаш оскедер-даа боттарының хөй-ниитизи даалгазын ак-сеткиидии-биле күүседип турардар.

Ынчаза-даа улусчу контролердарның кол бөлүү өске бөлүктерни болгаш постуларны четпес удуртуп, оларга чогуур дузаны кошкак чедирип турар. Чамдык контролёрдар боттарының хөй-ниити даалгазын тоомча чок коруп, четпестерин чайладырынга идепкейин илередип турар.

Ниитизи-биле ында улусчу контролердар совхоз кедээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрериг ковудедиринге болгаш күүрүнге садар планны күүселдиринге боттарының үлүүн киирип турар. «Ыглыма тараачыны» совхоз бо чылдың бирги чартыынга планныг оңаалдаларны күүседир талазы-биле эки ажыл-агыйларның бирээзи болганы ол дугайын бадыткап турар. Совхозтуң күрүне планнарын болган соңгаалыг хуулээлелерин күүселдиринге олар моон соңгаар-даа улуг хуулуун киирер апаарлар.

Л. ШУТОВ,
Бии-Хем районнуң улусчу контроль комитединиң даргазы.

ДОПЧУЗУ-БИЛЕ

★ *Чөөн-Хемчик районнуң колхозтарында болгаш совхозтарында улусчу контроль бөлүктериниң даргаларының семинарын эрттиргеп. «Партияның XXV съездизиниң шийтирлеринге дүүштүр улусчу контролёрларның сорулгаларының» дугайында илеткелдиг СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң бирги секретары Н. С. Бойду кылган.*

«Бөлүктер болгаш постулар—улусчу контроль органнарының үндезини, хынаддаңы организациястаарының аргалары болгаш хевирлери» деп лекцияны районда улусчу контроль комитединиң даргазы О. Соскур-оол номчаан. Ол ышкаш продукциянның шынарын экижидерин контрольдаарды деп лекцияны көдээ ажыл-агыйлай продуктуларының шынарының болгаш содарының талазы-биле районда кол инспектору А. Базыр-оол кылган.

Ук семинарга дүржүлге солчулгазын база организастаан. Ажаа районда эки ажыл-дагы контроль бөлүктериниң ажылының дүржүлгазын сайгарып көрген. «Алдан-Маадыр» совхозта улусчу контроль бөлүүнүң даргазы С. Монгуш Назынның, эмнелгеде контроль бөлүүнде—Э. Гоголдуң база инспектор М. Борбак-оолдуң ажылының дүржүлгазын дыңнал, семинарның киржикилери боттарының санаа-онаалын бергеннер.

Ажыл-ишке харысаалгалыг, хөй-ниити ажылынга идепкейлиг контролдарга ССРЭ-ниң улусчу контроль комитединиң хүндүлел бижиктерин тывыскан.

Б. САТ.

★ *СЭКП Мөңгүн-Тайга районнуң улусчу контроль бөлүктериниң даргаларының, постулар удуртулгаларының болган партия организацияларының секретарьларының селиг-хаан эрттиргеп.*

Ажаа СЭКП-ниң XXV съездизиниң шийтирлеринге дүүштүр онгу беш чылдың бирги чылында алган хүлээлелерни болгаш күрүне планнарын күүседир талазы-биле районнуң ажылчы чоннарының сорулгаларының дүзелиишаа, комитет бодунуң ол айтырыг талазы-биле хүлээп алган дамчаалывыгга ук бөлүктүң ажылында чедир ыладымайн турар чүүлдерни айтып, оңу эдип алырын сүмелээн.

№ 14 механизация эргелелинде улусчу контроль бөлүү улуг эвес-даа бол, ажыл-чорудулгада четпестерге әптеш чок демиселдя чорудар, демнинг дайынчы колдектив болуп берген. Оон ажылының дуржулгазында өскелерге үлегерчизек болур чүүлдер эвээш эвес.

*О. НАМЧЫЛАК,
журналист.*

Тоймаглаткан машиналар

Бирээде иштеп «Большевик» совхозтуң директору В. О. Оюн гараж чоогунга чедө бээрге «окпе», «чүрээзи» үшүп өске

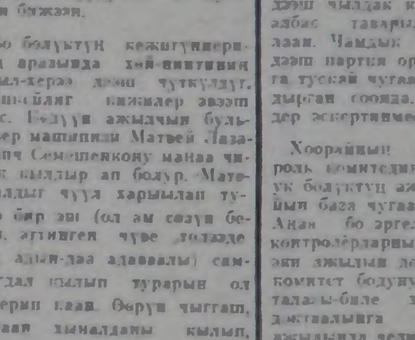

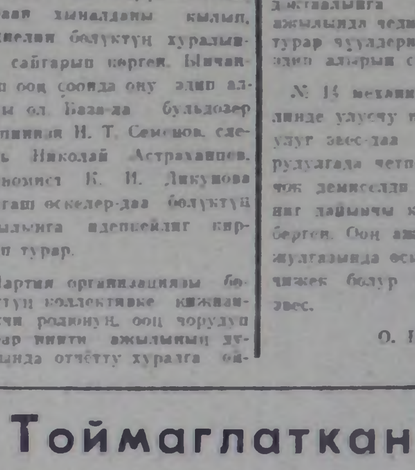

безектерни тонап аппаргап машина мында турун тур эвеспе.

— Чүге ыглап турарың ол?

— «Окпе», «чүрээ» чокка канчап ыыжаар мен?

— Ажырбас, харын эки дыштаның олур, өске бир чаа машина көөрге оларны солуп бээр мен — деп, директорнуң чарлыы ыңнаар болган.

Шак-ла ынчаар товаадып, тоймаглаткан 5 хире машина база ооң чоогунда, кайдыг-бир аравагына үзе-чеже тыртырган, харын ыяштарын тонгеп, ужар чоокпудаан энгин тевс дет кенгейжи берген тургулаан. Сагыш ямыр директор оларны-даа тоовлаан.

Од-ла районнуң «Сут-Хөл» совхозта Э. Ленин аттыг колхозта 6 машинаны база-да эдилеглеп үндүр, ямы-бүрү кезиктерин, парик-кузаан оңгаларты толаадып, саадан үндүрүп каан. Хайырлап бо машиналарны кылырынга бүрүне чеже хире акша-мөңгүнүн, күштү үндүрүнүн ол совхолтуң директору А. Д. Шаалы, колхоз даргазы Б. С. Доңгак олар сала бөлүп саналп, оон чогуур түңнелди кылыр үе ам черде келген.

Черде ынчаар ниитилп-биле Чөөн-Хемниң чамдык ажыл-агыйларында машина-техниканы үредеп. тоймаглаар фактылар үргүлчүлеп турар. а ол ыяштаң республиканың Кедээ ажыл-агый министерствозунуң шугумунда 74 автомашинаны эдилээр хуусаазы четпээде-ле үредеп. тоймаглаан. Маңаа хамаатыр ол министерствоның удуртукчуларының болдым чүл? Ол бүгүнүн харыының редакциязының мөңгүн турар. Оон ангыда ааба сөөлерни кесиу каратнар. дыңнаглыр күүлээр мнап-ла херек апаар дээрзин үстүүде адаан коллективтерде улусчу контролёрлар база үпазын.

Ч. ОРЛОВ.

КРЕМЕНЧУГТУҢ АВТОЗАВОДУНДА

«...Белен продукцияны будуруп үндуруп турар заводтарның болгаш фабрикаларның коллективтери-биле чиг-эттим, материалдарны, чыып эптээр ыяларны берип турар будурулге черлериниң коллективтериниң чарыжының уязы-на улуг хемчээлдиг болуру кончуг чугула болу берген. Ол чорун улус ажыл-агыйының планнарын күүседиринге болгаш эшер күүседиринге чарыштың немелээлиг саадар чедиреринге нуштелдирер. будурулгеним бүгү чадаларынга шымарны бедидер арганы бээр...» деп, СЭКП-ниң XXV съездизинге А. Н. Косыгинниң «1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол угламыышкыннары» деп иштелиинде чугаалаан.

Украин ССР. Кременчуггуң Совет Украинаның 50 чылы аттыг автомобиль заводу будурулге планнарын чедиишкинниг күүседип, күчүлүг автомобильдерниң шынарын эжиндип келген. КрАЗ-тың машиналарының бежинге күрүненик шымар демдээн тывыскан.

КрАЗ-250 хевиринң эвээн бедик техника-экономиктиг көргүзүглериг чаа автомобильдерин будуруп үндүреринге белеткелди чорудуп турөр. Улус ажыл-агыйынга ол улуг экономиктиг ажыктыг болур.

Бедик көргүзүглерни будурулге чөри харылзашкак заводтар-биле солчулгаларның көрүм-чүрүмүүнүк, харылзааларының ажыл-ишчи үндезинниге чедип алган.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан оң талазынче): Кременчуггуң автозаводунуң конструктор-шеңелде киидизиниң инженер-конструкторлары Г. М. Заворотный, В. Л. Рудь болгаш конструкторлар бюрозунуң начальныги А. Д. Вязовтуң автомобильдиң перспективтиг чаа хевирин чугаалажып турары.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ЭРТЕМ БОЛГАШ БҮДҮРҮЛГЕ

Ада-чурт эртеминиң штабы — ССРЭ-ниң Эртемнер академиязы, эртеминиң янзы-бүрү 830 аймак черлери болгаш дээди 78 середилге чери Москвада амыдап турар. Эртиен беш чылда найысылалдың эртеменнери будурулге коллективтери-биле кады машиналарның, дериглерниң, приборларның болгаш өске-дээ техниканың 1400 ажыг чаа хевирлерин ажылдап ылаан. Оон түңнелинде хей-хей будурулгелер чаа техниканы шиңгээдип авырыным хөрээн дыка дүргедеткен.

Москваның эртеменнериниң болгаш найысылалдың үлетпүр будурулгелериниң онгу беш чылда улам быжыглып турар чогаадыкчы харылзааларының дугайын СЭКП-ниң Москва хөөрөкомунуң эртем болгаш дээди середилге черлериниң киидизиниң эргелекчизи З. П. КОРШУНОВА мынчалдыр чугаалаан:

— Коммунизминиң материал-техниктиг базазын түргүзарынга эртеминиң улам өзүп өөрө роль кол болгаш дузалал шинчилелдерни ханы хөгжүдерин-даа, улус ажыл-агыйжы болгаш техниктиг тодаргай сорулгаларны шинтпирлөөринче кичээнгейни күштелдиринин-даа негеп турар. Онгу беш чылда эртем ажылының хемчээлдериниң дугайын мындыг факт-биледээ чугаалап болуур. 1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының эртем талазы-биле кол ажылдарының планы эртеминиң 84 угланымышкынынга бөлүктээн улуг 500 ажыг айтырыглар дугайты эртем-шинчилелдерин боттанырарын болгаш таарыштыр башкарарын көрүп турар.

Оон-биле холбаштыр найысылалдың академиктиг эртем-шинчилел институттары ажок улуг ажылды кылыр.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шинтпирлеринге дүүлүүр ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының эртем-шинчилел институттарының партия организацияларының «Шинчилекчилерниң күш-ажылының бедик ынчарын болгаш ажыктыг чорууп онгу беш чылга бараалгадыр» деп лозун-биле үре-түңнелдиг ажылды чорудуп турар. Эртем-шинчилелдериниң түңнелдиг болурун улам бедидеринче, эртеминиң чедиишкиннерин улус ажыл-агыйынга эң түрген пептередиринче коллективтерни олар маанаап турар. Алынган хүлээлелерни күүседип дээш социалистиг чарыштың профсоюзтуң болгаш комсомол организацияларының деңнелдиг болурун улам калбак пептередип турар.

Лебедев аттыг физика институту, органиктиг химияның, радиотехниканың болгаш электрониканың, металлургияның, химиктиг физиканың, кадыг будумелер физиказының институттары ышкаш ынчыг эртем коллективтери болгаш оон-даа өскелер найысылалдың заводтарынга, фабрикаларынга хей-ниитичи-даа, ажыл-агыйжы керээлерниг эгелээшкиннер-биле-даа улуг дузаны чедирип турар. Чижээлээрге, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының академик П. М. Жаворонков баштаан ниити болгаш органиктиг эвес химия институдунуң коллективи өскен беш чылдың дургузунда найысылалдың будурулгелериниң эртем-техниктиг 20 ажыг ажыдыышкыннарны пептереткен. Оон түңнелинде күргүне фондузунга хаш-даа миллион рубль киргеп. Үлетпүр-биле харылзааларын хамыладың болгаш сайзырангайжыткыпшаан, бо институт онгу беш чылдың башгайы чылында Москвадың болгаш Москва областың будурулгелери-биле специалистиг керээлиг кадыг ажылдаар дугайында 150 керээни чарган.

Эртеминиң будурулге-биле дем каттыштырылгазының перспективтиг угланыышкынарының бирээзи — заводтар специалистериниң болгаш ажылчыннарының киржилгелери-биле эртем-шинчилел ажылдарын чөрүдары ол болур. Ол сорулга-биле эртем-техниктиг шинчилелдерниң түңнелдерин практикага пептередир дээш каттышкан бригадаларны тургузуп-даа турар апарган. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының үк академиязының корреспондент-кежигүнү Б. К. Ваинтейн баштаан Кристаллография институдунуң күржүлгазы бо талазы-биле солуп. Доозулган эртем ажылдарын боттандырарының хүүсээларын ында дөрт—чеи чылдан алды—он ийи ай чедир кызырган. Институтта түскай конструктор бюрозун организастаан, оон ажылдап кылыышкыннарының ачызында алырлар институттарынга үлетпүр технологиязын, аппаратураларны тургузарының үези улам кызырлып турар.

Партия организацияларының секретарьларының семинарларын эрттирип турар чорук эртеминиң мурнакчы коллективтериниң дүржүлгазын калбак пептередир арганы берип турар.

Москва — будурулгелериниң эртем-техниктиг дүза чедирер болгаш оларны чаартқы дериг талазы-биле дээди середилге черлериниң — Москва университединиң, Москваның Бауман аттыг техниктиг дээди училищезиниң, кан болгаш эзилдиргиер, автомеханика институттарының коллективтери болгаш оон-даа өскелер улуг ажылды чорудуп турар. Найысылалдың дээди середилге черлериниң болгаш будурулгелериниң аразында чарыынган керээлер экономиктиг улуг ажыкты берип турар. Найысылалдың дээди середилге черлериниң деңнээли соолгу чылдарда 60 хуу немей өскенин, болгаш эртем-техниктиг ажылдарны күүседиринин бала оларны будурулгеге пептередирининң хүүсээлары кызырылганын деңгедээзе чогуур. Онгу беш дылда найысылалдың дээди середилге черлери чогаадыкчы дем каттыштырылгазының ийи муи ажыг керээни будурулге болгаш эртем-шинчилел коллективтери-биле чарып апкан.

Ниитилел эртеминиң академиктиг кол-кол алдан черлери Москвада турар. Ниитилел шинчилээр эртеменнер эртем-техниктиг депшилгенин социал-экономиктиг айтырыгларын ажылдап кылырынче улам улуг кичээнгейни салып, будурулгенин болгаш эргелеп башкарарының бүгү талалыг хөгжүлгези-биле, оон ажыктың боттуу-биле белидер арганы бээр сүмелерни белеткээри-биле холбаалыг шинчилелдерни чорудуп турар.

Эртеминиң будурулге-биле харылзааларын быжыглаарында дээди середилге черлериниң — Москва университединиң, Москваның Бауман аттыг техниктиг дээди училищезиниң, кан болгаш эзилдиргиер, автомеханика институттарының коллективтери болгаш оон-даа өскелер улуг ажылды чорудуп турар. Найысылалдың дээди середилге черлериниң болгаш будурулгелериниң аразында чарыынган керээлер экономиктиг улуг ажыкты берип турар. Найысылалдың дээди середилге черлериниң деңнээли соолгу чылдарда 60 хуу немей өскенин, болгаш эртем-техниктиг ажылдарны күүседиринин бала оларны будурулгеге пептередирининң хүүсээлары кызырылганын деңгедээзе чогуур. Онгу беш дылда найысылалдың дээди середилге черлери чогаадыкчы дем каттыштырылгазының ийи муи ажыг керээни будурулге болгаш эртем-шинчилел коллективтери-биле чарып апкан.

Ниитилел эртеминиң академиктиг кол-кол алдан черлери Москвада турар. Ниитилел шинчилээр эртеменнер эртем-техниктиг депшилгенин социал-экономиктиг айтырыгларын ажылдап кылырынче улам улуг кичээнгейни салып, будурулгенин болгаш эргелеп башкарарының бүгү талалыг хөгжүлгези-биле, оон ажыктың боттуу-биле белидер арганы бээр сүмелерни белеткээри-биле холбаалыг шинчилелдерни чорудуп турар.

Эртеминиң будурулге-биле харылзааларын быжыглаарында дээди середилге черлериниң — Москва университединиң, Москваның Бауман аттыг техниктиг дээди училищезиниң, кан болгаш эзилдиргиер, автомеханика институттарының коллективтери болгаш оон-даа өскелер улуг ажылды чорудуп турар. Найысылалдың дээди середилге черлериниң болгаш будурулгелериниң аразында чарыынган керээлер экономиктиг улуг ажыкты берип турар. Найысылалдың дээди середилге черлериниң деңнээли соолгу чылдарда 60 хуу немей өскенин, болгаш эртем-техниктиг ажылдарны күүседиринин бала оларны будурулгеге пептередирининң хүүсээлары кызырылганын

делегей бо хүннерде

СОФИЯГА УЖУРАЖЫЫШКЫН

СОФИЯ. (СЭТА). Софияга июль 21—22-де даштыкы херектер министрлериниң ораалакчыларының ужуражыышкыны болган. Анда БЗР-нуң, ВЗР-нуң, ГДР-ниң, ПЗР-нуң, РСР-ниң, ССРЭ-ниң, ЧССР-ниң төлөөлекчилери киряшкеп. Совет талаңы ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң ораалакчызы А. Г. Ковалев төлээлээн.

Хельсинкиге болган ниитиевропа төвүлел хуралының түңнелдеринге дүүштүр Европага амыыл чок чоруктуң болган; кады ажылдажылганың чамдык чугула айтырыгларының талазы-биле санаалнаал солчулгазы анаа болган.

Төвүлел хурал ажыл-ишчи пайыралдыг байдалга, киржикчилерниң үзел-бодалының тангыс эвиинии ёзулууга эртикен.

Төвүлел хуралга ББП ТК-ның Политбюро кежигүнү, БЗР-нуң даштыкы херектер министри П. Младенов чүве чугаалаан.

СОФИЯ. (СЭТА). ББП ТК-ның Бирги секретары, БЗР-нуң Бүрүне Төвүлелиниң Даргазы Т. Живков июль 22-де ГДР-ниң, ПЗР-нуң, РСР-ниң, ССРЭ-ниң, ЧССР-ниң даштыкы херектер министрлериниң ораалакчыларының төвүлел хуралының киржикчилерин хүлээп алган болган оларның-биле чылыг, пайыралдыг бееседаны кылган. Бееседага П. Младенов киришкен.

МУЗЫКА КОНВЕЙЕРИ

БЕРЛИН. «Дойче Шальплаттен» деп будурулге каттыжылыышкыны 1975 чылда 18 миллион ажыг грампластинкаларны будурүп үндүргеп. Бол будурулге чөри пайысылалда турар ол «музыка фабрикалыг» эртикен беш чылдың иштинде база катап таарты тургусетүнгеп. Каттыжылышкынга будурулгенин комплекстиг модернизациязын чорутқан, стереофонигуг бижидилгени кылыр арганы берген чаа аппаратураны тургускан. Бо хүн музыка конвейериниден беш чыл бурунгаар турганыннан үш катап хей пластинкаларны будурүп үндүрүп турар, оларның шымары бедик.

20 чыл бурунгаар тургускан «Дойче Шальплаттен» будурулге черинде грамбижидилге чорудар алды студия бар. Ол будурулге чөри чуртталкы чайынуң негелдеринге хандырып шыдаар пластинкаларны будурүп турар.

(СЭТА).

ТУРАСКААЛ БЕЛЕК

ВАШИНГТОН. (СЭТА). «Союз» болган «Аполлон» совет база америк космос кораблдеринің кады ужудушкынунуң бир чыл болган ою-биле холбаштыр Вашингтонда ССРЭ-ниң элчин черинге америк чурукчу Д. Торперинң белеткеп кылганы «Космоска мендилежиишкин» деп хевирин— АКШ-тың национал космос клубунуң Совет Эвилелинге тураскаал белээн тыпсырымның ёзулалы болган.

Тураскаал белекти Совет Эвилелиниң АКШ-та элчизи А. Ф. Добрынин хүлээп алган.

ЧОННУҢ ДЫШТАНЫР ЧЕРЛЕРИ

ВАРШАВА. Польшаның индустриалдыг төвү — Үстүкү Силезия болур. Анда даг удептурүүнүң, металлургияның болган үлетпүрүнүң өске-даа алыдарының түе-түе будурулге черлери бар. Долгандыр турар бойдус камгалалыынга ында оюа элчин черинге америк чурукчу Д. Торперинң белеткеп кылганы «Космоска мендилежиишкин» деп хевирин— АКШ-тың национал космос клубунуң Совет Эвилелинге тураскаал белээн тыпсырымның ёзулалы болган.

Тураскаал белекти Совет Эвилелиниң АКШ-та элчизи А. Ф. Добрынин хүлээп алган.

ЧОННУҢ ДЫШТАНЫР ЧЕРЛЕРИ

ВАРШАВА. Польшаның индустриалдыг төвү — Үстүкү Силезия болур. Анда даг удептурүүнүң, металлургияның болган үлетпүрүнүң өске-даа алыдарының түе-түе будурулге черлери бар. Долгандыр турар бойдус камгалалыынга ында оюа элчинге салып турары билдингир. Ынчалза-даа Польшада долгандыр турар бойдус камгалалыынын эң-не коскү чижээ ол районда арга-арыгның улуг кезектерин тургускаңы болур. Силезияның хөмүр-даш бассейнин долгандыр турар хөмүр арыларны тудуштурар дугайында шимчиринги чаазак сес чыл бурунгаар хүлээп алган. Ол бассейнинің төвү Катовице болур болган ону долганган ыяш камгалалыының эвээнги 40 мүң гектар шөлдүг болган.

Ол районның девискээри эртикен чылдарның дургузунда таныттынчаа ыяшлыр өскерилген. Анаа мелиорация ажылдарын чорутқан, 9 мүн га ажыг черге миллион-миллион ыяштарны тарааан.

Ол чер ажылчы чөнөөрниң дыштанып ыяк черлери болуп берген. Муи-муи ажылчыннар болган оларның ог-бүделерин дыштанып хүнүү база шөлээлерин эрттирерин-биле аңаа келирлер.

(СЭТА).

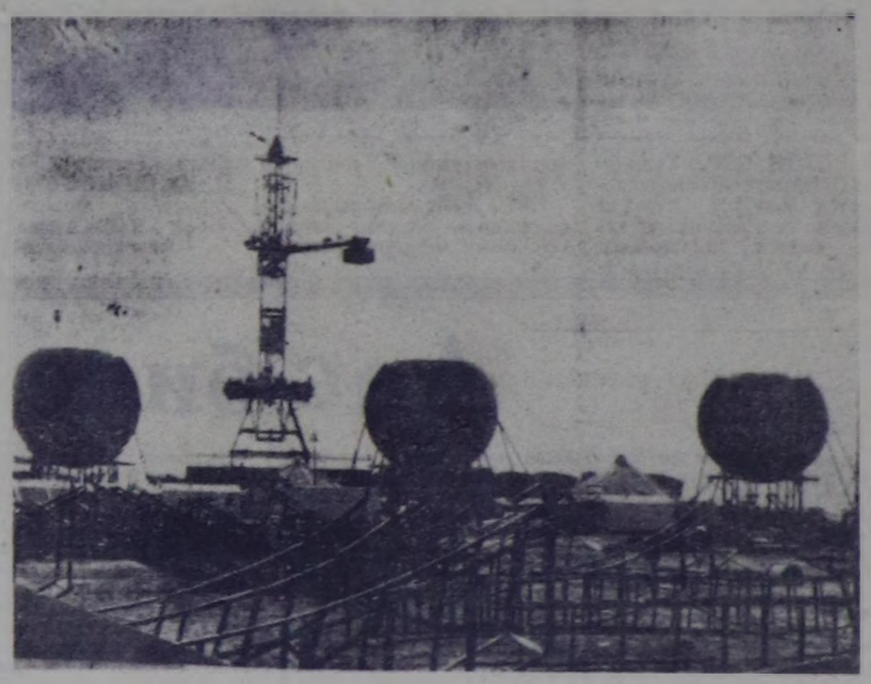

Совет Эвилели биле кады ажылдажылганың планында венгр хоорай Лениноарошта нефтехимниниң улуг комплексининг түдүү чедиишкиннинг чорүп келген. Олефиннерни будурерни болган ону болбаазырадып кылганының продуктуларын будурерни кооперетеар дугайында ССРЭ биле ВЗР-нуң аразында дутуржулга ёзулаар аңаа 1975 чылда олефин заводун ажыглалга киирген. Амгы үеде Лениноарошта нефть болбаазырадып кылыр заводту түдүп эгелээн, оон дериглерни совет будурулге черлериниде белеткеп турар. «Найыралы» нефть дамчыдыкчыыны дамчыштыр Совет Эвилелиниден келир үш миллион тонна нефтини ол чаа будурулге чери чыл бүрүзүнде болбаазырадып кылыр.

МТИ—ПМА-ның фотозу. 1976 ч.

ШИИТПИРЛИГ ХЕМЧЕГЛЕР АЛЫР

ЛОНДОН. (СЭТА). Великобританиянның болгаш Ирландияның коммунистиг партиялары кады кылган медегелерни шаглап үндүргеп. Ол медегледе олар Дублинде анган эвчимнин өлүргенин бүрүү шаңналыыр. Ол актының анган болгаш ирланд ажылчы чоннарының чаңгыс авиниг шаптык каттыштырарын болдуруп болбас деп, олар онаалап демдегээннер.

Ирландияда байдал хүн бүрүнүң өлүрүшкүннери-биле, бомбалар частыышкынныры-биле болган массалыг ажыл чок чоруктуң күштелиишкинибиле илереп турар деп, кады кылган медегледе бижээн. Күчүдээшкиннерни болган аңаа харыы күчүдээшкинниң чок кылыр сорулга-биле Соңгу Ирландияда оон политиказын шиитпирлин-биле өскертирнин Англияның чазаакчан чедип алыры эргежок чугула.

Великобританиянның болгаш Ирландияның компартиялары истеп-сүргүшкүн хөөйүларын күш чок болдурарын, Соңгу Ирландияның эргелериниң дугайында хөөйүлүүн хүлээп алырын, ажыл чок чоруктуң деңнелин кылырар сорулга-биле аңаа экономиканың күргүне секторун казбартырын негээннер.

Партияларның чүүлдүгэүүшкүү

ДУБЛИН. (СЭТА). Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Берлинге болган конференциязынга ИКП-нин делегациязының өтүлүп Ирландияның Коммунистиг партиязының Национал күүскөму чаңгыс үн-биле бадылаан болгаш конференциянын түңнелдеринге ханы сеткил ханылыышкынын илереткен.

Европаның коммунистериниң шуулганы аны-дунмалыыкы партияларның будулбас сырый каттыжылышкының коргускен деп күүскөмүүн медегелиниде онзалап демдеглээн. Оон түңнелдери революстуг чорудулгага улуг болгаш үр сандарны чедирер.

Конференциязы белеткеп турда болгаш оон чорун турар үезинде аны-дунмалыыкы партияларның аразында харылзаларынга шынар болур ёзулуг демократизм, деп эргелиг чорун болгаш кайызында-даа хүндүлээри илереткиннген. Сэнээ-оңал солчулгазы Европага быжыг тайбыныы, кады ажылдажылганы болгаш социал депшилгенин хандырарының оруктарын дилеп тывараринче угланган.

ГЭБ-тин деп эвес эргелиг, чидиг конкуренциялыг болгаш политика талазы-биле чорудаалерлиг «биче Европаны» тургузар дээш оралдажылыышкыннарындан коммунистерниң шуулганының шиитпирлери шуут ылгалдыг.

Берлин конференциязынга бодунун киришкенинге ИКП чоргаарланыр. «Европага тайбын, айыыл чок чорун, кады ажылдажылга болгаш социал депшилге дээш» деп, коммунистиг болгаш ажычын 29 партияларның чаңгыс үн-биле хүлээп алганы түңнел документиниң түүлдерин, түңнелдерин болгаш принципгерни амыдыралга боттандырары-биле ол бодунуң бүгү шүүтерин киирер деп, медегледе бижээн.

УЛУГ ИДЕГЕЛГЕ ТӨЛЕПТИГ

Ажылчы чоннар депутаттарының Советтери—бистиң күрүнелистиң политиктиг үндезини. В. И. Ленин Советтерни бүгүдеге ажыктыг, бүгү чүвени массаларга көрүлдүр кылыы турар, массага чедиишгир, чогум-па массаның эрге-таваргазы, улус массаның тураскоруунуң дорт идередикчизи деп адаан. Бистиң чуртувустуң бүгү тоогүү, амгы үениң шынныг чорууның дириг фактылары ол дениичи тодаргай лаошкынның тыныымын маргыт чок бадытпаан турар.

Советтерниң чон-биле быжыг харылзалазы, организакчы күжү оон депутаттарында болгаш активтеринде болуп турар. Депутаттарның ажылы кайы хире деңнелде тургустуган болдур, оон ажылыынын деннели оон көстүр. Депутаттар дээрге ажылчы чонуң бедик идегелин чаалап алган, чонуң иштинден үнген колхозчуларының, ажылчыннарының, күш-ажылчы интеллигенциянын төлөөлери-дир. Депутаттарның ажылы бедик деңнелде тургустуган черлерде ажыл-агый, культура тургузуушкунуң хөгжүдер талазы-биле улус ажылдар кылдыып, бүдүп турар.

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниге 125 депутат соңгуттурган, бирги чыышка деңнээрге 25 депутат хей боон турар. Депутаттарның составында 55 ажылчыннар, 12 колхозчулар, 52 хөрөөженнер бактаан кирип турар. СЭКП-ниң XXV съездизиниң соонда бистиң республиканың Советтери бодунуң ажыл-чорудулгазын өзээн идепнейжиткен. Депутаттар соңгуткан округтарынга доктаамал ажылдап, соңгукчуларыбиле удаа-дараа ужуражып, партия болгаш чазактың докталз шиитпирлерин, Советтерниң база күүсекчи комитеттериниң айтышкынныарын соңгукчуларынга таныжыбээп, оларның күүселдезин дээш организакчы ажылдарны хүп бүрүдө чорудуп турар апаргаңнар. Оон-биле чергелештир күүскомнар, доктаамал комиссиялар чон мурнунга отчёттарын үргүлүү берип турар. бирээр чугаалаарга. Советтерниң организас-массалыг ажылының деннели өзээн бедион.

Республиканың Советтериниң мурнунда сорулгалар аңдаа улуг. Ынчангаш бистиң республиканың ажыл-ишчилерин ажылының көл угланыышкынын оңгу беш чылдың башгайы чылының планныг даалгаларын күүседиринче угланыдырар дээрэн, чигиниг чок. А депутаттар чонуң бо улуг херээн боттандырарының идепкейлиг киржикчидери болгаш организакчылары болур. Оны күштелдирери-биле республиканың шуиту Советтеринде 150 хире депутаттар болуктерин тургускулаан.

Эрэин районуң Советтериниң депутат болуктериниң ажылы-биле таныжып көрөзү. Районда 21 депутаттар болуу тургустуган. Оларның иштинден Мөрөп суурда депутаттар болуу эки ажылдап турар. Оон составында Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутады «Мөрөп» колхозтуң малчыны Мамаа Белчээ. район Советиниң депутаттары Явзыява Матсал, Мая Манчи, Мөрөп көдээ Советиниң депутаттары Соня Шиме, Таанай Кангай олар кирип турар.

Депутаттар болуу план ёзугаар ажылдап турар. Көдээ күүскөм-биле нады часкы тарылта үезинде колхозчуларының күш-ажылдың чурумун ханчаар сагып турарының дугайында айтырыгны чугаалашкан. Ол хуралга ажыл шагы узуп турарларны, арагага сундугар ниижилерни база чаазап экелегеш, бееседалашкан. Бо талазы-биле алган чамдык хемчегер эвээн дээштиг-даа, дузалыг-даа болган. Чамдык арагалаар кижилер эмнетиилээн болгаш колхозта ак сеткилдиг ажылдан турар апарган.

Оон ынай депутаттар болуу чонуң садыг, амыдырал хандырыгазынче, ыяшгыны мракта турар малчыннарны хандырарынче, суур чаагайжыдыгазынче, чагытлар күүселдезинче, ыяшгы уругларны кижизидеринче кичээнгейни салып турар. Депутаттар болуунуң ой-шаанда кирижилгези-биле ам «Мөрөп» колхозта мракта малчыннарга почта чедирери эде тургустуган, оон ынай бот-тывынгыр уран чүүл белгүнмерни үүртел чок ажылдап турар. Ол болуктүң кириилгези-биле Мөрөп көдээ Советиниң депутаттарының ажыл-ишче мобилизастап турар.

(СЭТА).

Бойдус—бистиң өңнүүвүс

КУЛЬДУР АРЖААНЫ

...Кырган навай анчы бир неделя дургузунда таңга келип келген. Чаңгыс-даа аң олурбээн. Хенертен ол изюбр деп улуг аңны көруп каан. Кавындылап-ла дужургеп, аас-кежик ойлай берип, демги аң черже кээп дүшпейн, аърга шитинче халып кирип каан. «Од ыраакы—деп, кырган анчы чугаалаптан — бир черге ыяап-ла кээп ужар ол».

Анчы ону истеп чоруп каан. Долгандыр тейлер бүргөөн аяң черге кээптир. Ынча ийи бичии хемчигеш бар болган. А изюбр бадыгланы берген черин сугже суп алган бо чыткан. А оон чаныында бөрү биле адыгны көргеш кырган анчының кайгап-хараанын чүге деңнээр! Олар база балыг черин эмнеп чыдар болганнар...

Бо чугаа нанай улустуң тоолчаан домаа апарган. Тайгада ол бичии сугну олар аржаан деп соолунде адай бергеннер. Шынында ол дамырак та чеже анчының амы-тынын алган.

Эрткен чүс чылдың үеинде-ле ол сугнуң дугайында хөй-хөй кижилер билип каан. Ыраккы Чоон чүкке болган Сибирьге безин тарай берген. Ол аржаанче кижилер көжүп эгелээн. Аннар көпаларыбиле безин кээп турар апарган. Аржаанга келген чон чурттаар черин болган эштир онгарларны кылып эгелээннер.

А 1918 чылда Амур областына съезд болган. Анаа «Кульдурнуң аржаанын бүгү чоннуң хөреңизи деп саналр, ынчангаш анаа дериг-херекселдерни күргүне күселиг-биле кылыр» дээн шиитпирни хүлээп алган. Ол доктаамал боттанып, оскелерден дудак чок кылдыр ук аржаан дериттингеп.

Амгы үеде ында байдал оон-даа экижээн. Ол тейлер аразында 10—10 кагт корпустар дээрже бедээн. Даш бажыннар аразында «кино», «амур торгу» деп мыштарны тарып олурткан. Ол хамаан чок чадан мыштар безин бар. Оларның чанында чөрлик виноград, лимон, оргаадай тореалдыг алеутероки деп үвүштер бала өзүп турар.

Ол аржаанның чоогунда бадып чыдар хемчигештерден кадыргыны-даа, девокту-даа тудуп ап болур. А кыжын хлактаарынга сундулуг кижилерге кончут-ла тааржыр оран. Ол тейлерни куду чүм харлап сыладып бадарта магазынын кавчаар!

Аарыг кижилериниң кол эми—аржаан болган. Оон шынары янзы-бүрү: азоттуг, эвээш минералчыттынган, улуг хуулуг кремний кислотазы сингген бедик термоль база бар. Бо бүгү талаларны аваа дылче оюулдурары берге, чүгле — эң-не ховар шынар деп соглеп болур. Чер бомбүрзөөнде чүгле ийи ындыг курорт бар. Бирээзи Францияда Виши курорту, а бисте Магадан облазында Кульдур аржааны ол.

Аваа чыл санында-ла 20 муң кижи кээп эмненип, дыштанып турар. А бо беш чылдың төнчүзүнде 45 муң кижи чедер. Кульдурнуң өзүлдезинин дүргенин ол хереченилеп турар.

В. ВАСИЛЬЕВ.

«Советская Россия» солундан.

Концерттиг үнүүшкүн

Тываның хогжум-шин театрының он бир кижи составтыг конперт бригадазы В. Ласточкинниң удуртулгазы-биле Чоон-Хемчик, Улуг-Хем районнарның колхоз, совхозтарының ажыл-ишчилериниге конперт көргүзери-биле аъттанышкан. Үк бригада ол улуг районнарның ажыл-ишчилеринге уран талантызын бараалаткаш, августа коп кээрлер.

Конперт бригадазының киржикчилериниң аразында РСФСР-ниң алдарлыг, Тыва АССР-ниң улустуң артизи Н. Одзей-оол, Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Л. Солув-оол оларның көргүзүглери кол черин эзелеп турар. Концерттиң программазында тыва композиторлар А. Лаптан, А. Тапов болган оскелерниң-даа чогаткан аялгалары, таңмылар, шүлүктер, шоодуглар болган оске-даа хөй янзы солуп номерлер кирип турар. Ниитизи-биле конперттиң программазында 19 янзы-бүрү номерлер киргеп.

Олимпий оюннарында

СОВЕТ СПОРТЧУЛАРНЫҢ ЧЕДИИШКИНИ

МОНРЕАЛЬ. (СЭТА-ның тускай корреспондентилери В. Байдашин, В. Игнатенко, Н. Миронов). Сугга эштиринге Совет Эвилелиниң шилиндек командазының спортчулары моон мурнунда Олимпий оюннарынга ыдыг-ла кончуг чедиишкин чок киржип турган. 12 чыл бурунгаар Токиога болган Олимпий оюннарынга Севастополь чурттуг школачы уруг, Галина Прозументщикова сугга эштиринге совет спортчулардан Олимпий оюннарының алдын медалын бир дугаар чаалап алган. Оон соонда болган олимпиадаларга бистиң спортчуларывыс чангыс-даа алдын медальды чаалап ап корбээн.

Монреаль Олимпиадазының сугга эштир спортунуң ангыаангы хевирлериниң баштайгы алдын медальдарын АКШ биле ГДР-ниң оолдар, кыстары үлежип эгелээн. Ынчангаш Канаданың журналистери Олимпиаданың сугга эштир спортунуң алдын медальдарын чүгле АКШ биле ГДР-ниң спортчулары аразында үлежир-дир деп саналп турган.

Хереөжен спортчуларның 200 метрге брасс арга-биле эштирининң маргылдаазы кидиң түлүк чоруп турган. Маңаа база-да АКШ биле ГДР-ниң спортчулары кол шаналдыг черлерни алыр боор деп журналистер бодап турган. Ынчалза-даа маңаа кайгамчыгтыг чүүл болган. Совет уругдар кончуг улуг спортчу чедиишкинни чедип алган.

Шупту шаналдыг черлерни чүгле совет спортчулар боттарының аразында үлешкен. Москва чурттуг 16 харлыг школачы Марина Кошевая 200 метрге брасс арга-биле эштиринге чаа делегей рекордун тургускаш, Олимпий оюннарының алдын медалын чаалап алган. Марина айытқан хемчээлди 2 минута 33,35 секундада эштип эткен. Одесса хоорай чурттуг Марина Юрчени командада эжиге үш секунданы ойнаткаш, моңгун медальды, Краснодар чурттуг Любов Русанова хүлер медальды чаалап алганнар.

Марина Кошевая ам 16 харлыг. Ол Москованың № 22 ортумак школазының тоску класының оореникчизи. Марина эткен ооредилге чылын чүгле дөрт, беш деңгектерлиг дооскан. Совет Эвилелиниң шилиндек командазының кежигүнүге 1975 чылда киргеп. Марина Кошевая бедик мергежилдиг тренер Лев Порозовтуң удуртулгазы-биле эштирининң нарын чажыттарын шингээдип ап турар.

Гимнастикага эр улустуң аразынга Олимпий оюннарының тулган чемпиону атты ССРЭ-ниң шилиндек командазының спортчузу Николай Андрианов чаалап алган. Владимир хоорай чурттуг 23 харлыг студент бодунуң кол удурланыкчыларындан ылгалып, гимнастиканың хөй хевирлеринге янзы-бүрү мергежилгелерни частырыг чок күүсенип, ам-не хөй баллды алган.

Мюнхен Олимпиадазының чемпиону алдарлыг япон гимнаст Савао Като бо удаада моңгун медальдың эдилекчизи болган. Оон командада эжи гимнастикага делегейнин каш дакпыр чемпиону чораан Мицуо Цукахара хүлер медальды чаалап алган.

Хереөженнер аразынга гимнастиканың хөй хевирлеринге Олимпий оюннарының чемпиону ат дээш спортчу демисел Румыниянның төлээзи Надя Команечи биле Совет Эвилелиниң шилиндек командазының кежигүнү Нелли Ким оларның аразынга болган. Түннелинде Надя Команечи биле Совет Эвилелиниң шилиндек командазының кежигүнү Нелли Ким 79,275 баллды алган, XXI Олимпий оюннарының тулган чемпиону болган. ССРЭ-ниң бо чылгы чемпиону Нелли Ким ийги, Мюнхен Олимпиадазының тулган чемпиону Людмила Турищева үшкү черлерни эзэлээннер.

Аар атлетикага 67,5 килограмм денгеге бирги чер дээш маргылдаа ССРЭ-ниң спортчузу, делегей чемпиону Петр Король биле Польшаның штангизи Збигнев Качмарек оларның аразынга болган. Бо ийи спортчу штанганы дүрген кодүрериңге кайызы-даа 135 килограммны кодүргеннер. А штанганы ядып үндүреринге бистиң спортчувус 170 килограммны кодүргеш, оон соонда 175 килограммны чагыдып алган, ону кодүрүп чадап каан. Збигнев Качмарек 172,5 килограммны чагыдып алган, ону кодүрүшкеш, штанга кодүрериниң ийи хевиринге ниитизи-биле 307,5 килограммны кодүргеш, алдын медальдың эдилекчизи болган. Петр Король үшилекчиге 2,5 килограмм четпейн баргаш, моңгун медальды алган. Француз Даниэлю Сене хүлер медальды чаалап алган.

Спортуң беш хевиринге соңгу маргылдааның дөртку хунунуң соонда Чехословакияның спортчузу Ян Барту оскелерни мурнай берген. Оон саны ам 4304 апарган. ССРЭ-ниң шилиндек командазының кежигүнү Павел Лединев ам дөрезинде ийги черде. Команда талазыбиле маргылдааның мурнуку одурүүнда Чехословакияның командазы чоруп турар.

Баскетболга эр улустуң аразынга Югославия биле АКШ-ның командаларының ужуражылгазы спортчу дениселге эрткен. Оюнның баштайгы 20 минутазында югославтар баскетболистер удурланыкчыларын 55:51 санга мурнап орган. Чидиг дениселдиң ийги чартыында америк баскетболистер бүгү бар аргазын, күжүн үндүрүп турганы, Югославияның командазын 112:93 санга тиилээн. Совет Эвилелиниң баскетболистери Арзамасков, С. Белов, А. Белов, Ткаченко болган Коркия олар Канаданың баскетболистерин чииги-биле удуп алган. Ам чүгле ССРЭ биле АКШ-тың командалары чангыс-даа аптырышкын чок ойнап турар.

Фехтованиениң рапиристер маргылдаазынга чемпион ат дээш спортчу демисел алды ап шыырак спортчуларның аразынга болган. Үргүлүлеп келген маргылдааның түннелинде 19 харлыг италия спортчу Даль Зотто Олимпий оюнларының чемпиону болур аас-кежиктиг болган. Совет Эвилелиниң шилиндек командазының кежигүнү Александр Романьков моңгун медальды алган. Франция чурттуг Бернар Тальвара үшкү черни эзэлээн. Совет спортчу Василий Станкович дөртку черде.

Олимпиаданың дөртку хунунде Совет Эвилелиниң командазы улуг спортчу чедиишкиннерлиг болган. Ынчалза-даа ол хүн бистиң командабыстың шыырак боксер Анатолий Волков америк боксёр Армстронгка сан талазыбиле ойнаткан.

ЧУРУКТАРДА: совет боксёрлар. Солагай талазында Р. Рискиев маргылдаа үезинде; А. Ткаченко (үстүнде); В. Соломин (адаанда).

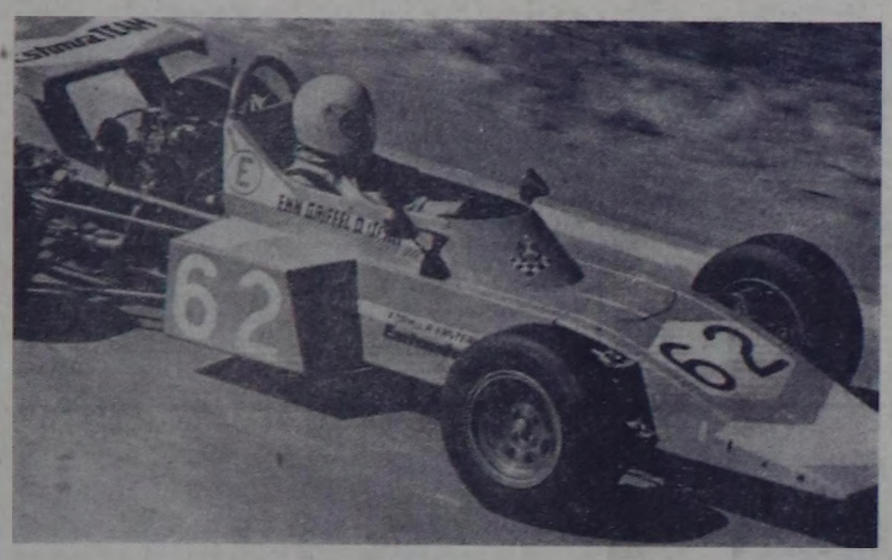

ЭСТОН ССР. Таллинге Пирита-Козекостриметса оруунга чурттуң чарыш автомобильдеринге чарыш талазы-биле чемпионаттың соңгу этавы болган.

ЧУРУКТА: чарыш машиналар талазы-биле ССРЭ-ниң чемпиону Эин Грифелл (Таллин).

П. КУЗНЕЦОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Чоннуң кадыкшылы дээш

Областың туризм болган экскурсия талазы-биле чөвүлели ажылчы чон дыштанылгазын ажыктыг эртирзин дээш чогуур ажыдыг чорудуп турар. Бо чылдың бирги, ийнги дыштанылга сезонинарының үезинде Тожу районнуң девискээринде «Азас» дээр туристи базазага 150 ажыг кижи дыштанып, кадыкшылын экижиткен.

Ол-ла сезонинарның дургузунда Таңды районнуң девискээринде Дус-Хөлге 636 кижи эзлчеглиг шөлээзин дыштанып арттырган.

«Азас» туристи базазага үшкү, дөртку сезонинар үезинде 200 ажыг кижи, Дус-Хөлге— үшкү сезонда 300 ажыг кижи дыштанып алыр. Соолгу сезонинарда дыштанып улустар чогуур путёвкаларны садып алганнар.

Кызылдың культура болган дыштанылга парыгында ажыттынган школачыларның туристи базазынга бирги, ийнги сезонинар дургузунда республиканың янзы-бүрү будунларындан база Кызыл хоорайдан 520 пионерлер болган школачылар дыштанган. Оларны хөй кезии хоорайның үлетпүрүлүг будүрүлгелеринге болгаш сураглыг черлеринге экскурсиялап чораан.

• • •

Бо чылдың ийнги, үшкү дыштанылга сезонинарының үезинде Тываның хогжум-шин театрының артистери боттарының эзлчеглиг шөлээзин бистиң республиканың «Үш-Белдир» курортунга, Дус-Хөлге, чурттуң «Мисхор», «Ялта» дээр курорттарынга эртирип, кадыкшылын экижиндип дыштанырлар. Ол ышкаш артистериниң чамдыктары Совет Эвилелиниң «Пёс», «Роза» деп чогладылга бажыннарынга барып дыштаныры-биле путёвкаларны алгылаан.

А. ДЫРТЫЙ-ООЛ.

Телевидение

ИЮЛЬ 24-ТЕ

МОСКВАДАН

9.00—«Музыкалыг чагыг». Өңнүт.
9.30—«Ном. Үе. Номчукчу». Өңнүт.
10.00—«Уран хөлдар». Өңнүт.
10.30—«Эртенги почта». Музыкалыг программа. Өңнүт.
11.00—Медээлер.
11.10—Уругларга фильм. «Сенээ хат айлаш болзуп, ак-кок куш». Уран-чечен өңнүт фильм.
12.30—«Кадыкшыл». Эртем-шпередилгелиг өңнүт программа.
13.00—XXI чайгы Олимпий оюннарында. Өңнүт.
15.00—15.10—Чаңсар.
15.10—«Бар-даа болза, бүгүрешпиг эвес».
16.10—Болгар эстрада артистериниң концерти. Өңнүт.
17.00—«Үе». Информастыг программа.
17.30—«Музейлерде делгелге аалдарында». Чуруулга уран түүдүүнүң күрүшеңиң А. С. Пушкин аттыг музейи. «Франциянның уран чуруулгалыг». 3-кү дамчыдылга. Өңнүт.
18.00—XXI чайгы Олимпий оюннарында. Өңнүт.
20.00—«Оттуң тавазанга». Документалдыг өңнүт телефильм.
20.30—20.40—Чаңсар.
20.40—В. Атлантов ырлаар. Өңнүт.
20.55—«Правда» солунның политиктиг тайылбырлакчызы Ю. А. Жуковтуң делегей байдалынын лугаймында беседазы. Өңнүт.
21.40—ССРЭ-ниң улустуң артизи И. В. Ильинский А. П. Чеховтуң «Душечкае», «Кударал», «Арамдаң биле хүн» деп рассказтарын күүседир. Фильм-конперт.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

АГААР

Бөгүн республикага бүргеп, аазыр, чамдык черлерге чаар. Барымы чүк уламнышкынныг хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы 25—30 градус иштир.

Кызылга шокар будуттаар, чагбас. Барымы чүк уламнышкынныг хаттың дүргени секундада 3—6 метр чедер. Агаарның температуразы черлерге 19—24, оске артканнарында 25—30 градус иштир.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

кинотеатрларда

ИЮЛЬ 24-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Захар Беркут» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночымынды (чаа) 9.30, «Туттурбас өмээн иогенчилери» 11.00, 12.40, 14.20, 16.00, «Эрес эрни кавайландырганы» 17.40, 19.20, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Сөңгу алотуң оглу» 15.00, 16.50, «Узун, маңган эрниң ээп келгени» 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «От, суг болгаш чес хөөлайлар» 15.40, «Дүмбей хем» (3-кү, 4-кү серилдары) 17.20, 20.00 шактарда.

ЧАҢГЫ КИНОТЕАТРГА: «Беларусь вокзалы» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Шоодуглуг рассказ

Аас-биле аян-чорук

Эзлчеглиг шөлээм төнчүзүнге чедир каш хонуң арткан. Кызыл хоорайда чээнниерим оолдарга аалдап баргаш кээр чоор бе дээш оруукка белеткеп берген мен. Даарта чоруптэр деп олурумда, кожам Сыгыр-оол бажынга бо кирип келди.

— Кончут аътты даштын экелеттеш, кастан катдым, барып көрээлем—деп мынды.

— Аът садып алдың бе?—деп, оон аът чогун билир болгаш, ылавылап айтырдым.

— Аът боорда онза аът, бүзүревес болгунда барып тудуп сүйбин кор даан харын—дээш, мени мырыңай шуут холумдан чедип алыр деп барган.

Сыгыр-оолдуң сериинниң адаанче кирип олура-ла, дозузу чайыннап турар чап-чаа ак «Москвичини» эскерип каан мен.

— Магалыг эт садып алгандыр сен. Холгелиг болганың дээш. байыр чедирип кайыы—дивишпган, эжим холуун дыңзыг туттум.

— Даарта тайгажө кады үнээлем, дүште дедир хаптада келтей бис!— деп, Сыгыр-оол сананал кинрди.

— Кылыче баар деп тур мен, оон бөшке чүү боор, халыткан келгей бис—деп кагдым.

— Кызыл деп чүү боор, кайгалым. Мен база шөлээлеп адым. Кады баргаш келиксиң. Боттары машиналыг улуска чүү деп бодаар сен. Дөрт-беш шак болган. Кызылда тутсуп турар бис. Менде харын мырыңай мындыг саналбар, боор дынна шиитпи: даарта кожаа, сонгуу хүн ыяк кылдыр белеткеним алгаш, ийилиим хаптаалы. Кызылга баргаш, ада-ачам кадыкшыл, (ында мээң даай-авам кадайлыың уруу бар) оон чоруткаш, Саяның кайгамчыктыг чараш оруктары-биле халытканаш. Абаканга четкеш, оон Абаза оруун эдерип чораш, Барыын-Хемчик таварын чаның келиндиг. Тулган плав, эжиким. Шөлээлиг улус чүү мапаа ыынчап, кидаңнарывыска кулак конгаладып орар бис. Чадаг болза харын чүү дээп эртих. Ижевскиниң шевер дарганнарының кылып бергени салгын ышкаш эстеп орар машинаны турда, черде ырак чүү боор, Самдаң. Ам Саянда кат-чимис деп чүве мырыңай магазыг деп бил. Доктаапган чериңдеп-не шыдавыже үнүүп чоруур сен. Хонуксаан черге хонар, дүштексээн черге дүштээр, мазалыг чүве ышкажыл. Ам артында сен руль долгаар эвес сен, мээң чаңымга хелеспей олурып каапкан ырлап, сыгыртып, солун чугаалаң то каап чораай-ла сен...

Сыгыр-оолдуң дүңгээлиниг чугаазы мени төөредипкен. Алдар-Тоштуң арты, Саяның сыпнары, Үс суунуң ай чырыынга кызаңайның чыдары каратарымга чайгаар-ла көстүп келген.

Чөпшээрежиккен мен.

Узун орукче белеткел эгелээн: аъш-чем кылып ижер савалар, шай, дүс, белеп үрелбес чемнер, от, фонарь, балыктаар херекселдер, солуп кеттинер хептер, балды, хүүрек, доңгурак дээш чүүнү ноок дээр.

Ап чоруур чүгүвүстү багажникке, соонда олуттарга, кончуг чуурум-чыскаалдыг кылдыр салып алдывыс.

— Ам машинавысты эки ылавылап алмыы— деп, Сыгыр-оолга чугаалаадым.

— Сээң оон шын. Ону ылавылап албас болзувусса, черниң черниге сотка олурарывыс магат чок.

Ынча дээш бир номчуткаш ажыдын алгаш, арыннарын ажыл, чүгүртүү көргүледи.

— Дугуювус чардың калза, оон камеразын солуп шыдаар сен бе?— деп, кижим менден айтырды.

— Билбезим чүве-дир—дидим.— Ону канчаар кылырын маңаа шенеп ооренип албас болза, түрел болур бис.

— Сээң оон база шын, эжим. Ынчаарга мындыг машинаның карбюраторунуң тургузуун билир сен бе?—деп база айтырды.

Мен ону каймын билир мен.

— Оон тургузуун билип албас болза кайын тыаржыр—дидим.—Ону ооренип алдывысса, ажыктыг турган боор.

Оореникчизиниң билиин хандыр хынаар дээш башкылар ышкаш, Сыгыр-оол мендеп коробка-даа дээр, диваник-даа дээр чүвелер дугайын алээп айтырымдаан. Мен чаңгылыя-даа билбес болган мен.

— Ол айтырып турар чүвелериң кайдал ынчап?— деп удур айтырдым.

— Чогум кайда-кайда турарын билир мен. Ынчалза-даа олар үреэнин каар болза септеп алырым чөгенчиг. Машина башкарар бижиим барын бар кижи мен. Ону мырыңай чаа алдым...

— Ынчаарга узун орук чоруур мурнуда билбезивис ол кезектерни ыяк сайгарып, ооренип алдывысса эки боор. Сыгыр.

Мээң сүмемни ол язын-биле деткээн: аъттанывыстарынче улуг далашпайн, ийи-үш хүн иштинде «Москвичивисти» бешь салаа дег билир кылдыр ооренип алыр деп дугуржуп алдывыс.

— Карбюраторну оскээнге кыяр билип алыр дээш оны шуут ужулгаш, чазып алганы дээре — деп, Сыгыр-оол чугаалаан. дүлүүлерин тутканаш ажылдан кирипкен. Кижим бир-ле мени шенеп, адап турган кезектерин адырып, бренент кырынга эмнежок эрилдерни, янзы-бүрү ады-бажын бидбезим демирлерни чада салып алган.

— Чүвени карап-биле көруп, холу-биле тудуп тургаш ооренип алыр болгай, Самдаң. Орукка машинавыс үрели берзе, меңээ сен дузалаар апаар болгай сен, мынгаш каңдыг демирниң кайда турганын эки сактып ал—деп, кожам мени сургагылаан.

Сактып алырын шаам-биле оралдажып турган мен. Ындыг-даа болза ынча хой демирлеринң кайда турарын чаңгыс көргеш шиитпээдип аптар бап мээң бажым эвес-ле болгай.

— Дугуй чарылган дижик. Дөө домкрат-биле кодүрткеш, бир дугуйну ужул— деп, Сыгыр-оол командылаан.

Удаваанда машинавыстың бир дугуюн ужулгаш, хейин кара өжегерээн үндүрүп каапкан бис...

...Аян-чорукче белеткелдиң дөрт дугаар хонуу төңүп турган.

— Даарта машинавысты катап аптеп кириптээли. Сен баштай дугуйну үрдүргеш, хынап көрүп тур. Черле мээң айтымыкпыным-биле кылыр сен. Мен чүү-даа болза машина чорудар эргелиг кижи оске кезектерин аптеп көрейн.

Ажыл-даа хайныр чүве. Мен чүү-даа болза дугуйну үрдүргеш, катап суп каапп. Сыгыр-оолга хынаткаш, «шору механик» деп мактал алган мен.

— Мээң ажылым арай шуудавайн тур. Маңаа салып каапкан хамык зорилдер холушкан, хойнактатып каапкан. Ужуруп тып чадажы бердим...— деп, Сыгыр-оол кезек-кезек химиреннп саап олурган.

Неделя чыгы орлдажып, каш катап дедир чазып, чазыгдарывыс эдип тургаш, машинавыс чүү-даа болза аптеп алган бис. Саяның чараш оруу база катап сагышка кирип, характерга кестүп каап эгелээн.

— Даарта эртен даң бажы шара хере, даш бажы карашокар турда суурувустан халдып үүлтөр бис!—дээш, Сыгыр-оол мээң эктим часкатылаш, машинамы ходелдире каапкан.

Суурвуң эртежи-ле дээп бажыннарывыңың эдлери чаа туруп, одуп салып турда, аъттанывыкпа бис. Хемни кежип алташ, ховуже үүлүп олурушуста машинавыстың мотору хеп-хенертен пүш дээш өжүп калган. Дораам үнгеш ол-бо корүп эгелединис.

— Дугуйлар бүдүп-дүр — деп, долгандыр кылаштааш чугаалаадым.

Эжим машинаның хөрээн ажыдып алгаш, дилеп, тудуп, суйбал шаг болган. Олудупга саадай каапкаш, ходелдирер дээш катап-катап дыйлаптар баскылавар-даа. Сураг.

Хүн биче дүүп эртип бар чыдырда, бир чолаачы оол таваржыш кээрге, бураан машинавысты оон моте «Зилингге» демир буруидук-биле багдап алгаш, бажыннарывыска чедиртип алган бис.

Машинавыстың чүге үрели бергенин тып чадап, дилеңп турувуста, шөлээмниң саңныг хонуу чедип келген.

— Машинада мээң билир чүвем эвээш-тир!—деп, Сыгыр-оол арай шугуулдай аарак чугаалаңган.

— Мен дугуйлар бүдүп бе, дезик бе деп чүвени билир мен. Оон ыяк сигнал бээрни база билир мен—деп, шын-на сеткилим-биле чугаага улаштым.

Ажылче үнер үе келген. Директорга баргаш, төлеңир чок ийи хонук дилеп алган, Сыгыр-оол эжим-биле машинавыс септээрин уламчылап киришкен бис...

В. МОНГУШ.

АЖЫЛЧЕ ЧАЛААЛГА

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ажылчыннар хандырар киидизинге доктаамал ажылдаары-биле аъш-чем болгаш үлетпүр бараанналарының садыгылары, садыгыларның өренниичилери, столовайларның кладовщиктери, поварлар. бухгалтерлер, масса аппараттарының кассир-контролёрлары, дузаланчы ажылчыннар негеттинип турар. Ажылданчыларга 40 хуунуң район коэфициентизин төлеп бээр. Өг-бүле чок кижилерге чаагайныттынган ниитизиниң чурттаалга баштыңын бээр.

Айтырыгларны дараазында адресче чөрүлээр: Ак-Довурак хоорай, Ленин кудумчузу 16, «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ажылчыннар хандырар киидизи, телефон 16—49.

Николай Иннокентьевич Иванова Кызылдың автошколазының 1967 чылдың майның 5-те тывысканы АШ сериалыг, № 069289 чолаачы шыырлгазы читпеп. Ам ону күш чок деп санаар.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, баңкы № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киидизиниң 2-31-75, карыысалгалыг секретарының 2-23-54, партшёвка аныырал киидизиниң 2-37-13, культура киидизиниң 2-23-54, төлээ ажыл-агый киидизиниң 2-21-47, үлетпүр киидизиниң 2-22-64, чагаа киидизиниң 2-41-27, информашка база совет турғузуг киидистериниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, секретарлаттың 2-23-35, солун кайбээн бригада 2-32-75 телефонче коргаар.

Тираж 18331. ЧАГЫГ 1731.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, баңкың № 1). ТС—00651.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 176 (10161) | 1976 чылдың июль 25, воскресенье | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

«КОСМОС-844» УЖУДУУШКУНДА

1976 чылдың июль 22-де Совет Эвилелиниг Чернин «Космос-844» ээлчеглиг кылымал спутнигин салып үндүрген.

Спутниктиң иштинде космос делгемин шинчилээрин уламчылаарынга хереглээр эртем аппаратуразын тургускан.

Аппаратура болур чогууру-биле ажылдап чоруур. Таарыштырылга-саналга төвү кээп турар информацияны сайгарып эгелээн.

(СЭТА).

ТӨРЭЭН ЧУРТТА

● **БРЯНСК.** Брянщинаның алдынналчак меде шөлдеринде июль 22-де силос культуразының кезилдээни эгелей берген. Оны 80 мун ажыг гектар черде сула, тарымал-тоорук, кукуруза-биле кады тараан. Индыг холуксаалдың эң-не чемиштиг мал чемин белеткээр. Областың колхозтары болгаш совхозтары бо чылын бүдүн чартык миллион тонна силосту салыр деп төлевилээн.

● **ФРУНЗЕНСКОЕ.** (Кыргыс ССР). Бойбаазырадың казакан рудадан металлды ангылап алырын Каламжайның сурьма комбинадынга июль 22-де эгелей берген. Бо хүнге чедир руда тогланчыларындан металл ангылап алыры керек кырынга болдунмайн келген. «Хайнып турар катыг» дээр күчүлүг суугунун дузазы-биле ниитиг рудалардан сурьманың ажыктыг бүгү хезектерин эзилдирип ап турар. Чаа чүүлдү иштереткенинден түнелинде металлургтар чыл онаалдазынга немелде продукцияны чүс-чүс мун рубльге үндүрүп болдурлар.

● **ЕРЕВАН.** Арменияның тараажылары чаа дүжүттен күрүнеге тарааны салып эгелей берген. Июль 22-де Арарат шыналзының арбай чүдүрген баштайгы автопоездилер тараа хүлээп алыр пунктуларже чоруткан. Бүгү-де черлериниң шаанарында ажыл күн-хүн иштинде организастаттынган. Тараа хүлээп алыр пунктуларның ишкири эрткен чылтыындан улгады берген.

● **ЯКУТСК.** Зеленомыскинии далай портунда Арктика акинариишкинии июль 22-де ажыттынган. «Свирск» болгаш «Пионер» теплоходтар ында эң-не баштай чедип келген. Олар Якутияның ивижилеринге, анчыларинга, балыкчыларынга чүктерни сөөртүп эккелгеннер.

● **БАРНАУЛ.** Июль 22-де Барнаулга уксаалыг малдарның делгелге көрүлдези ажыттынган. Алтай крайда тускай 48 уксаа заводтарын, колхозтарын болгаш совхозтарын тургускан, чүс ажыг уксаа фермаларын организастаан. Малдың уксаазын өскижидеринчыл бүрүзүнде колхозтарның болгаш совхозтарның эътти, сүттү болгаш дүктү бүдүрүп үндүрериниң улгаттырарынга дузалаан.

● **ВОРОНЕЖ.** ССРЭ-ниң 50 чыл аттыг атомнуг электри станцизының түдүүнде (Нововоронежте) кадрларның ажылдап үнүп, кирер чоруу чок. Коллективиниң чартыктан хөй кезии станцияны түдүп эгелээн хүнден бээр ында ажылдап турар. Ол дугайын республиканың алдарлыг тудугчузу, эргелел начальниги эң Прозоровскийниң чайылбыраазы болза:

— Бистиң тудуувус онзагай, ажылывыс солун. Ажылдың темпизи доктаамал бедик, социалистиг чарыштыг эки организастаан, моралдыг болгаш материалдыг ыдыг бериишкиниерин ажылдап кылган. Кадр ажылчыннарны чалгайжыды тутказ бажыннар-биле хандырып турар бис. Профессионал болгаш ниити өөредилгени уламчылаарынга, культурадыг дыштанырынга, спортту неттередириңге таарымчалыг байдалдарны тургускан.

Тускай мергежилги чок аныяктарны өөредиге комбинадынга өөредип ап турар. Аныяктарның күш-ажыл дептерин байырлыг байдалга тыпсып берип турар бис. Оларны дружжылгалыг лагынныкчыларга быжыглап турар.

Тудугнуң кадр кылдыжының ажылдакчылары болгаш ол таазы-биле тускай комиссия ажылдап үнер дээш кижилерниң чылдагаанын тодарадып турар. Ынчаарыл ол? Оларның чамдыктары дашчы болур хонну чок, чамдыктары мастер-биле «изумленчилекен» болур, өскелери чурттарга байдалын экижидиринден негеп тур рар болгулаар. Комиссия «маргышкан кижилерни» эптеттиргеш, чамдык кижилерни өөредилгеже чоруткан, чамдыктарын өске бригадаларже шилчиндер чижектиг хемчеглерни ап, кижилерге дузаны чедирип турар.

Чамдыкта кижилерниң күзелдерин долу хандырар арга турбайн барып база болур, ынчалза-даа чүвениң ужурун чоптуг-биле тодарадып ээрге, бүдүрүлгеден чоруксаан кижилер безин чүвениң ужурун билип, аңаа артып каарын шинтиирдей бээр.

Нововоронежтин атомнуг электри станцизы он-он миллиард энергияны ажылдап кылган, ол улуг чедишкинин дээш коллективти Күш-ажылдың Кызыл Тук ордени-биле чоокта чаа шаңнаан. Станцияның чоогунда, Доннуң эриинде ногаан ыяш бүргээн суур чаттыла берген. Ында ниити өөредилгениң болгаш музыкалың үш школазы, техникум, школа назының четпээн ургулларның тос албан черн, культура ордузу, автомотоклуб, стадион ажылдап турар. Бо чылын спорттуң улуг комплексини тудар, базы бир культура ордузун тудуп турар.

Нововоронежтин атомнуг электри станцизын улам калбартырын СЭКП-ниң XXV съездизининг материалдарында айыткан. Атомнуг станцияның бешки блогун хуусаа бетинде ажыттылга киирер дээш тудугжулар чаржып турар.

«НОГААН СУББОТНИКТИ» КАЛБАРТЫР

Ниитиниң малынга четчир санныг чемнерни белеткээрин хандырарынга бүгү арга-биле идепкейлиг киржири республиканың бүгү бүдүрүлге, албан организация, өөредилге черлериниң, хоорайларның болгаш суурларның чурттакчыларының чугула херээ болур. Эрткен чылда болгаш оон мурнунда-даа чылдарда хоорайлар болгаш суурларның чурттакчы чону, коллективтер оът-сиген хирелиг турзажок, хөй тонна кадыг чемнерни белеткээш, республиканың колхозтарынга, совхозтарынга улуг дузаны чедирген. Ол чугула херекти организастаарынга партия, комсомол организациялары-биле кады чер-чер Советтери улуг ажылдарны кылган.

СЭКП-ниң XXV съездизининг негелделеринге дүүштүр мал чемин белеткээрин улам күштелдирерин база СЭКП обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалында, республиканың партия-ажыл-агый активиниң хуралынга бо кампанияны республиканың бүгү чонунуң, коллективтериниң херээ кылдыр көргенин барымдаалааш, партия организациялары, чер-чер Советтери боттуг хемчеглерни ап, коллектив бүрүзүнүң, а көдээ суурларда тус-тус кижилерниң белеткээр ужурлуг мал чемнериниң план-даалгазын бергилээн.

Чугула ажыл-херек бүрүзүнге чаа үүл төрүттүнер. Бо чылын мал чеми белеткээринге идепкейлиг киржир сорулга-биле СЭКП Кызыл хооркому болгаш хооркӱскӧм колхозтарга болгаш совхозтарга кызылчыларның күжү-биле 2000 тонна мал чеми белеткээр даалганы 2400 тонна чедирерин көргеп. Хоорайның бүдүрүлгелериниң № 3 автобүдүрүлге, Садыг, Көдээ ажыл-агый министерстволарының автобаазалары болгаш өске-даа коллективтер бердинген даалганы ажыр күүседир деп инициативаны үндүрген. Кызылдың, чамдык районнарның дыка хөй бүдүрүлге, албан организация коллективтери бердинген даалгаларны эрес соруктуг күүседип кирипкеп.

Ак-Довурак хоорайның, Кызыл-Мажалык суурнуң, Улуг-Хем районнуң Булуң-Терек болгаш өскедаа суурларының чурттакчылары мал чеми белеткээрининг эгезинде-ле «Ногаан субботникти» чоруткаш, колхозтарга, совхозтарга элээш хөй тонна будук-бүрүнү баштайгы хүннерде-ле белеткеп берген. Ындыг субботниктер болгаш воскресниктер амгы үеде республиканың хоорай, суурларында калбарып турар.

Ниитиниң малынга четчир санныг чемнерни белеткээр талазы-биле улуг сорулгалар туруп турар. Республика ниитизи-биле 469 мун тонна мал чемин белеткээр. Оон иштинде, магадылал-биле кады алырга, 202 мун тонна сиген, 18,5 мун тонна будук-бүрү чемнер бар. Оларның элээн хөй хуузу хоорайлар болгаш суурлар чурттакчыларының үлүгүре онаажыр. Бо сорулганы күүседирин хандырар дээш кол организакчы болгаш мобилизакчы роль бирги ээлчегде хоорай, районнар, суурлар болгаш көдээ Советтериниң күүскомнарынга онаажыр.

Мал чеми белеткээрининге Советтериниң болгаш улусчу контролёрларның ыңгыы хынаалдазы улуг ужур-дузалыг. Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниде бо ажылдың канчаар чоруп турарын хүн бүрү контрольдаары-биле чергелештир коллективтерге, тус-тус кижилерге берген даалгалар канчаар күүсеттинип турарын, кижилер канчаар ажылдап турарын, оларның күжүн канчаар ажыглап, ажыл-биле хандырып турарын күүскомнар доктаамал хайгаараар ужурлуг.

Чамдык Советтериниң күүскомнарының хынаалда, негелдезининг кошкаандан эрткен чылын Кызылдың болгаш чамдык районнар төптериниң коллективтери берген даалганы күүсетпес, колхозтар болгаш совхозтар шефчилерин, ажылдап барган кижилерни ажыл-биле орта хандырбас таварылгалар турган. Чамдык көдээ Советтериниң девискээринде колхозтарга азы совхозтарга хоорай, суур чурттакчылары шефтеп турда, ында суурларның чурттакчылары каттап, хууда малынга сиген белеткеп турган фактылар Танды районнуң Арыг-Бажы, Элегес, Каа-Хем районнуң Бүрен-Бай-Хаак, Бии-Хем районнуң Аржаан суурларынга турган.

Мал чеми белеткээрининг кампаниязынга чаа эгелээшкин—«ногаан субботниктиң» республиканың хоорайларынга болгаш суурларынга бүгү хемчегбиле калбартыры онза чугула. Ол эгелээшкинниң чүгле ады чаа эвес, харын оон алыс утказы, организастыг байдалы база чаа дээрзин чер-чер Советтери ханызы-биле көрүп, партия, профэвилел, комсомол болгаш өске-даа хөй-ниитиг организациялары-биле кады олче чүүгула кичээнгей салыр ужурлуг. Ындыг субботниктерни коллективтерниң алган даалгаларын күүседиринге, коллективте кирбейн турар кижилерни хаара тударынга ажыглаар херек.

Чер-чер Советтери депутаттарга даянып, хөйниити организациялары-биле бир демниг ажылдап тургаш, хоорайларның, суурларының коллективтериниң, чурттакчы чонну мал чеминиң белеткелинче четче мобилизастаар болза, олар колхоз, совхозтарның ишчилеринге улуг дузаны чедирерн чигзиниг чок.

МАЛГА БЫЖЫГ ЧЕМНИ БЕЛЕТКЭЭЛИНЕР!

КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАРНЫҢ ТУГУ

«ШЫН» СОЛУН КҮШ-АЖЫЛГЫ АЛДАР ТУГУН «Тес-Хем» совхозта Сергей Бавыын-оолдуң сигенчи бригадазының ажылажынге турасказадып көдүрдү.

Район Совединиң депутады Сергей Бавыын-оолдуң удуртканы сигенчи бригадазы мооц мурнунда чылдарда-ла мал чеми белеткээрининге идепкейлиг киржип, социалистиг чарыштың мурнуку одуруун эдлеп келген. Комсомолчу-аныяктарның бо бригадазы соолгу беш хонукта 98 тонна сигенпи кескеп, болуп сараяттаан. Чес-чаашкынныг ол хүннерде ук бригаданың деңиелиниге чедир ажылдаан яске сигенчи бригада районда чок болган.

Бригадада 24 кижиниг дең кезии хол-биле сиген хап, өскелери трактор-биле кестирип, кургадып, хопээнпеп баа сараяттап турар. Бригада кежигүппери күш-ажылдың будурүкчүлүүн ам-даа бедирерин дугурушкап.

Бүгү күштү углаар

Интервью

«1976 чылда дүжүт ажаап алыышкынын, көдээ амылагый продуктуларын база мал чемнерин белеткээрин хандырар талазы-биле немелде хемчеглер дугайында» СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалы амыдырала боттанып эгелээн. Ук доктаалды Каа-Хем районда канчаар боттандырып турарын чугаалап бээрин райүүсков даргазы Климентий Сайын-оолович Очур-оолдан бистиң корреспондентивис дилээн.

КОРРЕСПОНДЕНТ: Климентий Сайын-оолович, СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалында мал чемнерин белеткээрин чөрүзарынга эргежок чугула техниканы, тракторларны, кывар-чаар материалдарны баш удур белеткеп алырын айыткан болгай. Бо талазы-биле чүү чугаалап болур силер?

К. С. ОЧУР-ООЛ: Техника септелгезинге улуг күштү салган турдувус. Мал чеминиң белеткелинге киржир техника септелгезинче мурнакчы болгаш дуржулгалыг механизаторларны ажыл-агый бүрүзү мобилизастаан. Оларның аразынга социалистиг чарыштыг калбарткан. Ынчалза-даа ажылга паптыктаар түүлдер хөй таваржып турду. Ылангыя тракторлар, сиген кезер болгаш болер база сараяттаар машиналар артык кезектери тывылбайн, ажылды саададып турган. Чамдык септелге мастерскаларлыңга ажылды сула организастап турган таварылгалар база бар. Чиидээрээргс. «Бүрен» совхозка витаминниг сиген даланы кыдыр агрегат ыидыг тылдагаанпарның уржуунан ажытталга оззалдап киргеп.

Белеткел ажылының үезинде бергелер явээш эвес турган. Ынчалза-даа социалистиг чарышка хей-аът киргеп септекчилер, эптекчилер — көдээнин бүгү ишчилери хүлээлгезин күүседип шылаан. Амгы үеде тракторлар, сиген кезер машиналар, грабылер хову-шөлдерде ажылдап турар. Кывар-чаар материалдар база сөөртүнгеп. Чамдык ажылдарны чедир кылып турар бис.

КОРРЕСПОНДЕНТ: Мал чеминиң белеткели бо хүнгерде районнуң кайы-даа ажылагийларында калбарган боор аа, Климентий Сайын-оолович?

К. С. ОЧУР-ООЛ: Ийе. Ук ажылда школачылар-даа, пенсионерлер-даа бар, кадарчылар-даа, албан-хаакчылар-даа хөй. Чүгле тракторлар безин чүс ажыг. Хүннүн-не 5—6 организациялар шефтеп чоруп турар. Чогум массалыы-биле чаа эгелээн болгаш амызында ажылдың түннели хиреллг. Июль 22-нин медээзи-биле алырга, районда 2833 гектар сиген кестинген, оон 1684 гектары болдунген, а сараяттаан сиген 896 тонна болган. «Ленинчи орук» совхоз биле «Коммунизмче орук» колхоз ажыл-агыйларның мурнунда чоруп турар. Оларнин чергс белеткели чүгээр турган. Ажыл планын тургускаиы-даа эки. Техниканы болгаш кижи күжүн ол план дүүгаар хугаларан. Амгы темпизин кошкатпас болза, мал чеми белеткээр планын өске ажыл-агыйларны мурнап күүседиптер арга бар. Ынчалза-даа амызында хожудап турар дээрден башка, өске ажыл-агыйлар база-да мурнун булаатпас болдур ийин.

КОРРЕСПОНДЕНТ: А хожудап турар ажыл-агыйларынар хугайын чугаалап көрүнерем, Климентий Сайын-оолович? Ажыл чүге шулуудавайн турар ийи? Хемчээн ап турар бе?

К. С. ОЧУР-ООЛ: Кундустуг болгаш Бүрен-Бай-Хаак көдээ Советтериниң девиский-ериниде ажыл-агыйлар мал чеминиң белеткелин шүшпен эгелээн. Моон кол чылдагаанны, бирээде, белеткелдин сулазы, ийиде, ажылды организастап турарының четпези. Янзы-бүрү чылдагаалнар-биле чанаттаар, күш-ажыл чурумун сагывас чоруктар бар. Каш хонук мурнунда СЭКП райкомунуң бюрозу биле райкүүсков мал чеминиң белеткелин чугаалашкаш, бүгү-ле тетшестерни ырлый чайладыр. мал чеминиң белеткелин бүрүн хандырар талазы-биле доктаал хүлээп алган. Харыысалгалыг эштерни сиген шөлдеринче сургакчыладырынган эгелээш, суурларның чонун мобилизастаарынга чедир алган ажылдарны кызыы көрдүнген. Социалистиг чарыштың тнилевчизи болгап сигенчи бригадага август 1-деп эгелеп СЭКП райкомунуң болгаш райүүсковнуң шилчимир Кызыл тутун тыпсып эгелээр. Культура-массалыг ажылдар база планнаттынган. Чангыс сес-биле чугаалаарга, бүгү күжүвүстү мал чеминиң белеткелинче уландырар бис.

БАШТАЙГЫ САРАЯТТАР

Чөөн-Хемчикте «Алдан-Маадыр» совхозтуң Бора-Тайга салбырының ажыл-ишчилери ниитиниң малынга элбек чемни белеткеп алырынче сагыш салып, шөлдерде сиген кезилдезинче организастыг киргеп. Салбыр бо чылын 850 тонна сигенни белеткээр.

Мал чемнери белеткээр 6 кезек звенону ында тургусиан. Хол кадыырлыг 56 кижи шынаалардың сигенин кезип турар. Салбырда кестинген сигенни олар бо хүннерге чедир 150 тоннаны болуп сараяттаан.

Звеноларан Ондар Кыдат-болга удурткан звенонуң ажылчыннары Шөлде-Тей чамының сигенин кезип, болуп турар. Олар ам 100 тонна ажыг сигенни болгеннер.

Мал чемнери белеткээр бригадалар болгаш звеноларның аразында шалыпчы болгаш бедик көргүзүглерлиг ажылдазарының чарыжы чоруп турар. Бора-Тайга көдээ Совединиң күүсиомунуң болгаш салбыр баштаар черииң ажылдакчылары сиген белеткелинче организастыг нирип, аразында чарыштыг ажылдап эгелээннер. Оларның чарыжының бирги черинде зоткен он хонуктуң түннели-биле салбырның удуртур ажылдакчылары бирги черни алгаш, шаңнал ыыдыр бир семис иртти алганнар.

Күүсиомнуң ажылдакчылары 35 тонна, салбырның улузу 80 тонна сараятты тургусианнар.

Социалистиг чарыштың нәйги черни Ондар Кыдат-оолдуң механизастаан звенозу ап үнген. Бора-Тайганың сут-бараан фермазы салбырның удуртур ажылдакчыларының бригадазы-биле чаржып нирипкеннер. Сут-бараан фермазы 50 тонна сигенни белеткээрин август 15-те күүсевир сорулга салган.

Шөлдерде, шынааларда носкен сигенни удур болуп, ону прессгээрнче база кирген. Мал чемнерининг белеткелинде Ховалыт Сарыг-оол, Сарыглар Алдын-оол, Монгуш Шолбан-оол, көдээ Советтиң күүсиомунуң даргазы Ондар Дыгбаш болгаш оон өске-даа ажылдакчылар шалыпкын болгаш үлегер-чижектиг амыдап турарлар.

М. САРЫГЛАР.

СИГЕНЧИЛЕР АЪТТАНЫПКАН

Өвүр районда «Кызыл Тук» колхозтуң 30 кижи составтыг сигенчилери чоокта чаа Саглыдан 270 км. черде Ак-Чырааже аъттаныпкан. Оларны аъшчем болгаш чурттаар оран-сава-биле колхоз баштаар чери хандырган.

А Саглы ортумак школазының өөреникчилери башкызы Светлана Кууларның удуртулгазы-биле 150 тонна будук-бүрүнү белеткээр сорулганы салган. Олар бо хүннерде 15 тонна будук-бүрүнү кыштагларда чедирип, хелегелиг серилерде кургатканнар. Колхоз баштаар чери оларга чогуур дузаны чедирип, эргежок чугула чүүлдер-биле хандырын турар.

К. КАРТЫГ-ООЛ.

* * *

Барыын-Хемчик районда «Шекпээр» совхозтуң ажылчылери бо хүннерде үш чүс ажыг тонна янзы-бүрү хевирнин мал чемин белеткеп алган. Оон ангыда 270 тонна будук-бүрү чыгдынган болгаш 39 хол кадыыры-биле чепсегленген.

М. ЧҮЛДҮМ.

СЭКП райкомнарының пленумнары

Бурунгу хүн СЭКП-ниң чамдык райкомнарының пленумнары болуп эртикилээн. Оларга баштай «СЭКП Тыва обкомунуң II пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр социалистиг хөойлу-дүрүмнү болгаш хөй-ниитиниң көрүм-чүрүмүн быжыглаарынын, кем-херек үүлгедир чорукту узутказарының талазы-биле районнуң партия организацияларының соруглаларының дугайында айтырыгларны чугаалашкан. Ол ышкаш СЭКП-ниң XXV съездизининг шиитпирлерин боттандырар талазы-биле хемчеглерниң планнарын аңаа бадылаан.

САМАГАЛДАЙ. Партияның Тес-Хем райкомунуң үшкү пленумунга бирги айтырыгның талазы-биле СЭКП райкомунуң бирги секретары П. Д. Дамба-Хуурак илеткел кылган болгаш он дөрт кижи саиал-онал бергеи. СЭКП обкомунуң ийиги пленумунуң доктаалын боттандырар талазы-биле хемчеглерни болгаш доктаалды аңаа хүлээп алган. СЭКП-ниң XXV съездизининг шиитпирлерин боттандырар талазы-биле хемчеглерниң планының талазы-биле информацияны СЭКП райкомунуң секретары У. Д. Дамур-оол кылган болгаш аңаа хөлбаштыр доктаалды база хүлээп алган.

Пленумнуң ажылынга партия Тыва обкомунуң пропаганда болгаш агитация киидизининг эргелекчизи Н. Д. Ширипей кирипкен.

ШАГААН-АРЫГ. СЭКП райкомунуң маңаа болган III пленумунга бирги айтырыгның талазы-биле СЭКП Улуг-Хем райкомунуң бирги секретары К. А. Маспык-оол илеткел кылган. Илеткелдиң талазы-биле он ийи кижи саиал берген. Чугаалашкан айтырыгга хөлбаштыр доктаалды болгаш СЭКП обкомунуң ийиги пленумунуң шиитпирлерин боттандырар талазы-биле хемчеглерни бадылаан.

МУГУР-АКСЫ. Ол-ла хүн партияның Моңгун-Тайга райкомунуң пленумунга база-ла СЭКП обкомунуң ийиги пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр социалистиг хөойлу-дүрүмнү болгаш хөй-ниитиниң көрүм-чүрүмүи быжыглаарының, кем херек үүлгедир чорукту узутказарының талазы-биле районнуң партия организациязының соруглаларының дугайында айтырыгны чугаалашкан. Пленумнуң ажылынга СЭКП Тыва обкомунуң партийни-организастыг ажылдаю киидизининг эргелекчизи В. П. Сурев кирипкен.

ХУУСАА БЕТИНДЕ

Тоху районнуң «Тоора-Хем» совхозу бо чылын күрүнеге дүк сабарының чыл плакын 103,9, сут сабарының тос аңдар плениын 61,3 хуу күүсеткен.

Совхозтуң Ий салбырында Федор Бөйыр-Белекке удуртқан сут-бараан фермазының ажыл-ишчилери телеттиг самыыскының киирген. Коллектив чартык чылда сут бүдүрелин 100, ону күрүнеге сабарын 758 хуу күүсеткен. Чүс баш ынекке онаалтыр чедеп бөс бызаакы калгалап алган, онча-менди өстүрүп турар. Саанчыларның аразында социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда Фаина Дозур чорун, алды ай дургузунда саар тыва инектен-не 883 килограмм сүттүг саап алган.

Июль айның биргээн эгелеп фермада мал деңнелээр черни тургускан. Ынчангаш бызааларны, инектерни ай сонында деңнелээн, планнан ажыр немелде деңзи алган дээш төлевир кылыр арга тургускунган.

Ферманың коллективиниң эки ажылын бедик-биле уевлээш, партия райкому болган райкүүсков шаңнаан Кызыл Тук-биле шаңнаан. Саанчылар, кадарчылар шаңналга сорук киргеш, улам күжениишкинниг ажылдап, күрүнеге сүт сабар планын Октябрь байырлалының бетинде күүсевир деп шиитпирлээн.

К. ХАРИТОНОВ.

Бөгүн-Садыгжының хүнү

ЧУРУКТА: садыг ажылдакчызының хүнүнге тураскаатказап байырлыг хуралга республикага садыг организациялар ының аразында чартык чылда тиилелчи болган Кызыл үзетпүр баранныр садыгының коллективиниң Кызыл хоор күүскомунуң даргазы Ш. Д. Куулар шилчимир Кызыл тукту тыпсып тур.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ӨЗҮЛДЕНИҢ САННАРЫ

9-ку беш чылда республиканың иштинде чонга 22412 соодукчу, 5963 телевизор, 2384 автоманиналар, 13 мун хеп чуур машиналар саттынган.

* * *

1944 чылда республикага чүзе 142 бодүүн садыг черлери, 22 столоваялар турган болза, бо үеге чедир садыг черлери 6 катап, ниитиниң чемпенилге черлери 10 катап өскен.

* * *

9-ку беш чылда республикада бараан саарылгазының планы 100,6 хуу күүсеттинген, чонга планнан дашкаар 7 мли. рубльге бараанны сатканын.

* * *

Эрткен беш чылда республиканың садыг шөлдери 7800 дорбелчин метрге улгатканын, а ниитиниң чемпенилге черлери 1100 кижи олурар черге өскен.

* * *

Садыг ажылдакчыларының болгаш ниитиниң чемпенилге черлериниң ажылдакчыларының шалыңы ортумаа-биле 6 хуу, чаңгыс кижиниң күш-ажылының будурүкчүлүүн алыр болза 11,1 хуу өскен.

* * *

Күрүнениң болгаш кооперацияның садыының ажылдакчыларындан 21 кижи чазактың орденнерге болгаш медальдарыбиле шаңнаткан.

* * *

9-ку беш чылда крайлар, областар, АССР-лер аразында социалистиг чарышка киришкеш, бистиң республика III-ку черни алган.

Үениң негелдезинге дүүштүр

Совет кижилер бөгүн күш-ажыл байырлалларының биразын — Садыг ажылдакчызының хүнүн СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг документилеринде айытқан сорулгаларны амыдыралга бөттәндырып турар үеде демдеглеп эртпирип турар. Бистиң чүртүвүска бо байырлалды тургускавындан бээр 10 чыл болган.

«Совет кижилериң чазагай байдалы, сагыш сеткилиниң эки хөөннери силерниң күш-ажылыңнардан, силерден хөйүбиле хамаажыр апаар. Ол дугайын сактып, идепкейлиг эки ажылдаңар, мурнакчыларга деңнежиңер. Партия олче силерни кыйгырып, оңу силерден мамал тур» деп, СЭКП ТК-ның Чигинде секретары Л. И. Брежнев СЭКП-ниң XXV съездизиниң индирилеп чугаалаан. Моон безин алгаш көөрге, садыг ажылдакчыларының күш-ажылын бедии-биле үнелеп турары илдең.

Чоннуң чазагай чоруун бедидер дугайында партияның болган чазактың сагыш салышкынының ачызында бистин республиканың чоңуңун садыг хандырылгазында кылынган улуг базымнарны бо байырлалда демдеглевес арга чок.

1944 чылда бистиң республиканың девискээринге салыгның 142 бөлүүн будурулгелери, 22 столоваялар болган буфеттер турган болза, ам үүрмектеп садар бараан садының тетчизи 6 катап, ниитинии чемненилге черлери — 10 катап улгаткан. Ол үеним ниитинде үүрмектеп садар бараан саарылгазы 30 катан ковудаан. Бо саннар болза Коммунистиг партияның болган Совет чазактың эдө сагыш салышкының, ленинчи национал политиканың амыдыралга бөттанылгазын тодаргай харечилеп турар-дыр.

Эрткен тоску беш чылдың садыг талазы-биле планы күүсеттинген. Ол беш чылдың дүргүнүнде бараан саарылгазының планы 100,8 хүү, доң ниитинде күүне садының планы 101,2 хүү күүсеттинген. Чүртакчы чонга планнан ажыр 7 миллион ажыг рубльдиң бараанын сатқан. Бараан саарылгазы республикага 38,6, а күүне садының га — 40 хүү улгаткан.

Амгы үеде соодукчулар, телевизор, янзы-бүрү радиоприемниктер, эр, хөрөжеңгөл шкатулка, чүрт будурулгезиниң трикотаж кылыглары, мотоциклдер, чиик машиналар болган эске-даа бараанарга ажылчы чоннарның негелдезери хүн бүрү улгалып орар.

Сөөлгү чылдарның дүргүнүнде чүүл-бүрү чем продуктуларының хереглеп деңнегүүрү эскерилген. Оларның эң үнелиглериниң хереглеттинери ковудаан. Культура амыдыралынга болган ажыл-агыйы хереглелиниге ажыглаар хөй-хөй бараанларны садары бедик темпилерлиг хөгжүп келген. Республикада чүгле үүрмектеп садар бараан саарылгазының ниити хемчээли чылдың-на улам улгалып турар эвес, харын чоннуң кижи саныңга онаштыр бараан садары ковудеп турар.

Аъш-чем болган эске-даа бараанарны чылда ортумаа-биле республиканың чүрттакчы чоңуңун кижи бүрүзүнге онаштыр 750 рубльге, а 1975 чылда күүне садының талазы-биле 1120 рубльге саткан. Күүне садының талазы-биле крайлар, облластар болган АССР-лер аразына социалистиг чарыштың түңнелдерин ёзугаар тоску беш чылда чедип алган чеминшкиннери дээш бистиң республикага үшку черни тывыскан. Үүрмектеп бараан садар организацияларының иштинден Кызылдың № 34 магазини Россия Федерациязынга социалистиг чарыштың тимлекчизи болуп, шылгаран.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлериниге сорук киргеп республиканың салыг ажылдакчылары чаа беш чылдың бирги чылының планныг онаалдаларын долдур болган ажыр күүседир сорулгалыг социалистиг чарышты калбарткан.

Республиканың күүне болган кооператив садының ажылдакчылары бөттарының чинчыл болган байырлалын чаа күш-ажылчы көргүзүглерби-ле үткүп, багай эвес түңнелдерин чедип алган. Үүрмектеп садар бараан саарылгазының планының күүсеттирин 1976 чылдың бирги чартының республикага 100,9 хүү болган. 886 мүн рубльдиң бараанны планнан ажыр сатқаның. Үүрмектеп бараан садар садыг организацияларыннан Кызылдың үлетпүр баранналар садыы (директору А. С. Сат, партия организациязының секретары Н. П. Богомякова) бо чартык чылда 13.810 мүн рубль түңне үүрмектеп садар бараанны сайгарар тургаш, оңу 14.110,9 мүң рубль чедирип, планың 102,2 хүү күүсеткен. Социалистиг чарыштың түңнелдери-биле алырга, Кызыл районуң «Холушкак» барааннар садыы (директору В. Г. Кайгородов) бирги чартык чылды эки коргүүглерлиг доскан. База ол шкак «Тыва даг-дүгү» комбинатта ОРС, столоваялар болган ресторанналар трезиниң коллективи. Садыг министерствозунуң АТБ-зи болган эске-даа магазиннер, организациялар, коллективтер күш-ажылчы бедик түңнелдерин чедип ап. Садыг ажылдакчызының байырлалынга төлептиг ужуражканнар.

Республиканың хереглекчилер ниитилелиниң коллективтериниң аразынга Чаан-Хемчик райпозуу, «Найырал», «УТКА 25 чылыг» совхозтарының ажылчын кооперациялары болган оон-даа оскелер байырлалын ажыл-ижиниге эки чеминшкиннерлиг уткүп турар.

Садыгга бүгү чеминшкиннер будурулге мурнакчыларының шудургу ажылының ачызында чедип алыкпган. Күүне болган кооператив садының-да бодунга хамаарышкан ажылынга кайгамчык шудургу, күш-ажылга үлегерлиг, чоңга эвилең-эвилек, садыгның культурязын бедидер дээш кызымаккай ажылдап келген шалыпчылар хөй. Кызылдың эң-чем садының № 9 магазинниң директору К. Кыпаева, № 20 магазинниң погаа аймаанын талазы-биле килиис эрелекчизи А. Матюшова, «Саян» универмагының анык садыгчылары Н. Хунажык, В. Сандай, М. Сая, Терлиг-Хая суурда магазинниң садыгчызы Г. Субботина, Элегес-Аксы суурда столоваяның үлүг повары Н. Матвиенко, столоваялар болган ресторанналар трезиниң буфет садыгчылары И. Чернятьева, Ю. Смирнова, Хову-Аксыдан В. Гвебенкина, Ак-Довуракгаң А. Добровина, Каа-Хем райпозуунуң чолаачы-садыгчызы П. Суханов, Улуг-Хем райпозуундан М. Тюлеш, Бай-Тайга районда магазин эрелекчизи А. Салчак, Балгазының сельпозунуң повары И. Петенева оларның болган эске-даа хей-хей мурнакчыларның аттарын бөгүн чергилерә-биле алап турар бис.

Садыгның болган ниитинии чеминилгезиниң хөгжүүрү автоматиканың, техниктиг депшилгениң хөгжүлдези-биле садыглаашкынның чаа аргалары-биле амгы үеде сыйы хөлбашкан. Бо чорук садыг кадрларывыдан бедик профессионал мергежилдиг болуруи негеп турар. Ол сорулганы шиитпирлеп ыыдаар эртембилиглиг, мергежилдиг кадрлар бисте өзүп орар.

Бөгүн садыг ажылдакчыларының көл сорулгазы болза бараан саарылгазының планнарын чеминшкиниң күүседири, чоңга бараан болуруиуң культуразын бүтүү хемчеглербиле бедидери болур. Бистиң бүгү улузувустун, үениң негелдези ол болгай.

Коммунистиг партия болган Совет чазак садыг ажылдакчыларының ролюн бедии-биле үнелеп турар. Садыгжының ажыл-ижиниң ниитилелге үжүр-дүшкү толептиг үнеледип турар. Садыг ажылдакчының хүнүн чылдың-на байырлап турары, оон ажылдакчыларын орденнер, медальдар-биле шаңнап, оларга хүндүлүг аттарны тыныып турары-даа база оон баштыкалы болур.

Бодувустун байырлалывысты демдеглеп тура, мурнакчыста турар улуг сорулгаларны болгаш ажыл-херээнге бар четпестерни медереллии-биле үнелеп көөр үжүрлүг бис. Чоннуң сеткил-сагыжын дүүреп бээр четпестерни эң түргеп болгаш шиитпиргиг чайладыр дээш күүне болган кооперация садының ажылдакчылары бүгү хемчеглерни алыр, партияның XXV съездизиниң бедик негелдезерии хажык чокка күүседир хүндэлгелиг бис.

Садыг ажылдакчызының хүнү — бөгүнгү байырлал таварыштыр садыг ажылдакчыларының улуг хүрээлеңиниг илиг байыр чедирип, оларның бүүнүг ажыл-ижиниге чеминшкиннерии күзеп, өөрүп четтиргенивисти ажылчы чоңбиле кады илергейлеп турар бис.

Х. САЛЧАК,
Тыва АССР-ниң садыг министри.

Бөгүн—Садыг ажылдакчызының хүнү

ХӨЛДҮГ МАГАЗИН

РЕПОРТАЖ

Кызыл районнуң төвү Каа-Хем суурда аъш-чем болгаш үзетпүр барааннарының № 1 магазинии амыглаага киргеңден бээр үш чыл болуп турар. Садыгжы хүнүнүң байырлалының бүүүзүнде Кызылдың холушкак барааннар садыының мурнакчы коллективи — бо магазинге кирип иээривисие, чоннуң хөйү нончуг болду. Садып алыкчылар хүнүнүң алдын хереглеринге чайыннанган чаа бараан делгүүрлерин долгандыр тургулапкан, бөттарынга хереглиг барааннарны шилип ап турлар.

— Силерге бо ак-куу оңнуг костюм аажок тааржыр хиредир — дээш, бир садып алыкчыны бистиң-биле кады турган Антонина Ивановна Зинченко сайбырның долгүүрүнде азып каан костюмнер чанынче эдертип аппарды.

«Шамбалыг» совхозтуң хөй-мүзу С. Монгуш садыгжыларның амыгтыг сүмезинге амырап, өөрүп четтиргенин илеретмеш, садып алган костюмун колдуктап алгаш, магазинниң эске сайбырынче базыпты.

Магазинге садып алыкчылар үзүктелбес. Барааннар зөбек, оларны көрүштүг кылдыр деллеп, көргүзүп каан. Магазинниң ажылдакчылары үнген-кирген чоңга эвилең-эзилдек. Ооң ужурунда чөн ооң эжиин амыратпас. Магазин холдуг, хайым болган тудум, бараан саарылгазының планынга догумнуг, эки-дир дээрзин садыгжыларның чугаалажып турары чөптүг.

Магазинде 5 сайбырның аразында калбарган социалистиг чарышка Лилия Александровна Кудрявцеваның (үстүнде чурукта) удуртнан садыгжылары чартык чылда тиилекчи болган. Садыг ажылдакчызының хүнүн таварыштыр магазин ажылчыны Мария Федоровна Бабкина (адаанда чурукта), үлетпүр барааннарының секция эргелекчизи Мария Ивановна Арямова, үлетпүр барааннарының сайбырында ажылчын Елена Александровна Свекатун болгаш эскелер-даа күш-амылчы бедик көргүзүглерии чедип алган.

Магазинде 18 садыгжылар-биле катай 60 ажыг кижи бар. Олар шуптузу бир демниг ажылдап, аразында чарыштыг ажылдавышаан, онгу беш чылдың баштайгызының планныг даалгаларын хүүсаазында күүседиринге бүзүреллиг.

Д. САЛЧАК.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотолары.

ЧОННУҢ ЧААГАЙ ЧОРУУНГА

Бүгү чуртта ышкаш, Чаан-Хемчиктин кооператорлары, бөгүн боттарының чинчыл болган байырлалы — Садыг ажылдакчызының хүнүн СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга хайнымышкынныг бөлүүндырып турар үеде, күш-ажылчы бедик кедүрлүүшкүнүг байдалда уткүп турар. Садыгжылар, повлар, автолавкаларның чодаачы-садыгжылары, райпо коллективиниң бежигүннери хандырылганың культуразын улам бедидер, чоннуң негелдехереглериин хандырар, оңгу беш чылдың баштайгызының планныг онаалдаларын хүүсаа бетинде күүседир дээш бедиткен социалистиг хүлээлгелерии алган.

Чоннуң чаагай чоруун бедидер дугайында партияның болгаш чазактың сагыш салышкынының ачызында бистин районнуң чоңуңун садыг хандырылгазында чаартылгалар болгаш эки коргүзүглер бар апарган. Бараан саарылгазы тоску беш чылда 17438 мүн рубльге өскен. Оон иштинде садыг талазы-биле 12165,7 мүн рубльге, ниитинии чемненилгези 1542,5 рубльге көвүдээн. Районнуң белеткел конторазы кадзо ажыл-агый продуктуларын садып алырының беш чыл планын эрткен чылдың октябрь 1-де 109 хүү күүсеттип, планнан ажыр 804,8 мүн рубльдиң продукциязын немей киирген. Райпо 19 мүн кижини херегледдиң эргежок чугула барааннары-биле хандырып турар.

Амгы үеде Чаан-Хемчик районнуң девискээринде 31 магазин, 6 автолавкалар ажылдап турар. Чоннуң бараан талазы-биле хандырылгазын экижидери магазиннерни, ниитинии чемненилгезинии бүдүрүлгелерии, складтарны, соодукчуларны тударының хемчээлиериндеи, темпилериндеи, оларны амгы үениң техниказы болгаш транспорту-биле хандырарындан хөбү-биле хамаарыжыр деп чүве билдингир. Ол сорулгага дүүштүр күүне хөй акша-харенгини чарыгдап турар. Чижээ, чүгле эрткен беш чылда бевии биетии районга бот-хандырылганың 4 магазинии немеңкен болгаш ам оларның саны ниитии-биле 10 чедген. Бот-хандырылганың садыгларын ажыглаары садыпта-даа, садып алыкчыларга-даа улуг ажыктыг, чүге дээрге бараан садып алырының шаг-үезин кызырып турар. Тоску беш чылда материал-техниктиг бааза бижыккан. 2 магазинии болгаш 50 олуттуг 1 столованың ажыглалга киирген.

Бистиң районда болуунуң эргези эки билир, байлак арга-дүржүлгелиг хөй кадрлар ажылдап турар. Ам бо хүннерде садыг шугумунда болгаш ниитинии чемненилгезиниде 380 кижи ажылдап турар. Оларнын иштинден 31 кижи дээди болгаш ортумак гускаб артемнинг, 110 кижи ортумак артемнинг, 90 кижи садыг-кооператив училищелериниң доозукчулары. Дээди болгаш ортумак тускай өөредилге черлеринде 17 аныяк садыг ажылдакчылары өөренип турар.

Белеткекчи З. Хертек, садыгжылар А. Хвостова, Х. Севил, Ф. Грачева, автолавка садыгжызы Н. Чертков ышкаш үе-шагны мурнаш, үлегерлиг ажылдап турар социалистиг чарыштың тиилекчилеринге чон чоргаарланыр. Мурнакчы шолбаннар Ф. Попова, Н. Федосеева, М. Куулар дег коммунистиг хүш-ажылдың 16 шалыпчылары ажылдап турар. 11 кижи хереглекчилер кооперациязының тергииннери. Оларга К. Булгакова, В. Ростовцев, М. Денисова болгаш оскелер-даа хамаарыжыр. Коммунистиг күш-ажылдың коллективи деп бедик атты 3 бригаданга тывыскан. Чадаана хоорайның галантерея магазинии, № 1 бот-хандырылганың магазини, Хайыракан суурда магазин ол бедик атты алилээр өрге дээш ажылдап турар. Садыгжылар Т. Яковлева, Э. Братанова, склад эргелекчизи О. Оңдар ышкаш 13 шалыпчыларга мергежил талазы-биле тергиинер деп аттарны тывыскан.

Садып алыкчыларга культурлуг бараан болурунуң негелдерии амыдыралга боттандырып турар бис. Район төвүнүн улуг магазинииде хеп-быжар чагыглар хүлээп алыр чер ажылдап турар. Чадаанның ажыл-агый магазинин дамчыштыр түүйбү, шифер болгаш оскс-даа тудуг материалдарын садарын организастаап. Бараанларны кудумчуларга үндүрүп садыглаарын, ниитинии чемненилгезиниң кондитер, кулинар кылыглар делгелгелерии кылып, оскеда ажылдарны ажылчы чоннуң чаагай чоруунга бараалгалып турар.

Райпо бо чылдың бирги чартысынын бараан саарылгазының планын 101 хүү, оон ниитинде садыг четкилери 100 хүү, ниитинии чемненилге черлери 101 хүү күүсеткен. Коллектив кежигүннерии будурулгечи эки коргүзүглерии чедип алза-даа, ажылывыста четпестер база бар. Магазиннерде садып турар бараанларның ассортиментизин ам-даа чарыс, чамдык магазиннерниң арыг-шөвер байдалы багай, аң ырак черлерде ажылдап, чүрттап турар малчыннарга автолавкалар четпейн баар таварылгалар бар.

Чаан-Хемчик райпозуунуң ажылдакчылары. - мурнакы чылдарда ышкаш, оңгу беш чылдың биргизинде шудургу ажылдап, СЭКП-ниң XXV съездизиниң салганы өндүр улуг сорулгаларны күүседиринин хереэнге телептиг садыышкынын киирериие буларедиг.

Д. САТ.

Чаан-Хемчик райпо баштаар черииң даргазы.

ЧУРУКТА: Эрзин райпозуунуң товароведи Л. Бирилей район төвүнде комсомолчуланыктарның № 1 аъш-чем магазинииде.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ЫРАККЫ ОДАРЛАРЖЕ

Автолавка садыгжыларының хүн бүрү кыдыл будурун турар ажылын даштыңдан көөрге, аңаа бодуун, чиик ышкаш сагындырар. Чүдүрген бараанын хынаш алгаш, машинадыңга одургаш, малчын аалдарже хаптар. 1964 чылдан бээр бодумнуң билир оруктарым-биле бир аалдан өске аалга чедир барык хүнүң чыгыы чоруп келдим. Ол хүннер солун-даа, өөрүшкүлүг-даа! Шынап-да, оңнуктериниң ааз-оранынга баргат, оларның ажыл-амыдыралы-биле таныжым, чоннуң идегелии шынаңдыр деп чүве — чоргаарал болгаш аас-кежиин.

Автолавкага ажылдап эгелээн үеден бээр малчыннарны долгандыр кезип, оларның кайдыг барааннар хереглээрии демдеглел дептериие кирер бижип аар мен. Ол чорук ам шуут чаңчыл апаргай. Шидиг демдеглелдер садын алыкчының чагыгларын чогуур үезинде хандырарынга, складта чылар барааннарны ой-шиилде садып сайгарарынга тус дүзалаар. База он ышкаш малчыннарга чедирип турар бавааннарымның янзы-бүрү аттарыг болгуруи чедип албышаан, оларның кылын будурген шинарының, кайчаар эдиглеринии дугайында чонга таймылбырлап берип турар мен.

Автолавкага садыгжы ажылдап келгеш, Барыын-Хемчик районнуң ырак-узак черлериие турар малчын коданнарын колдуунда-ла эргий кезии, харылзажыы кашкан ием. Бодумга быжыглаан аалдар хөй болганда, тускай график бүгүвээр малчыннарга хап чеде бөөр мен. Аалдарга бараан садып чораан, кажан чедип келиримии баш удур дугуржуп ап, оларны шеделиниң дүргүнүнде эргин, бараанга негелдеими хандырып турар мен. Оон-биле чергелештир автолавка чоланчылары бот-боттарывыска дүзалажыр эки хүүзүнүң хүлээлгези алган бис.

Республиканың хөй ажылын улам ынай хөгжүдер дугайында СЭКП Тыва обкомунуң X пленумунуң болган партияның төөрбү бешки съездизиниң шиитпирлерии амыдыралга чедиишкиннииг боттандырар дээш бистер, садыг ажылдакчылары, малчыннарны бараан-биле үзүктелишкин чок хандырып, оон ассортиментизин калбартып, оңгу беш чылдың баштайгызында улам күжегиишкиннииг ажылдаар бис.

В. БИЧЕ-ООЛ,
автолавка садыгжызы.

ЧОЛДУҢ ЭКИЗИ

Төрээн чуртуңга, чоңуңга ажыктыг ажыл-ижиниг будурүп, ажылдап, чүрттаары ёзулуг аас-кежиин ол деп санап чоруур мен. Амыдыралга туружуп кижи дораан тып албаспаа-ла харын. Аңаа күзел-чүткүлүң шенеп, күжүн үндүрүп чораан, чоорту чедер.

Мээң мергежилим — повар. Эрзин суурнуң столованыңга ажылдап киргеңден бээр бир чыл чедип ор мен. Хүн келген түлүм-на ажылыңның арга-дүржүлгезин улам хамаар билип ап, кады ажылдын турар аш-өөрүмнең, дагдыныкчы үеваларлан арга-сүмеен айтырып ап турар мен. Эгин кожа, эвилең-эзилдек дүржүлгелиг эштер турда, коллектив болу спрый найырадыгы — ажылдаары кенчүү солун-дур.

Болуп Кызылдың садыг-кооператив училищезин доскаш, ачамның төрээн чуртуу — Эрзинге баштайгы күш-ажылчы базымны эгелээн мен. Ажыл-үүлем эки чоруп турар. Хүүда амыдыралынга улуг болуушкун — бо улуг байырлалдың бүдүүзүнде куда дүжүрүп, ог-бүлелиг апарганым болур. Бо база ниитилелдиң мурнунга харыысалга. Чырыткыдыг амыдыралывыстың келир үези дээш эки кызып ажылдаар, чүрттаар — эчис сорулгам, изит күзелим-даа ол.

Бөгүнгү байырлал — Садыгжының хүнүн таварыштыр оөренип турган үчилищемнин башкылар коллективинге, оон доозукчуларынга, садыгның болган ниитинии чемненилгезинин шупту ажылдакчыларынга байыр чедирип, аас-кежиин, кадыкшылды күзедим.

Ниитинии чемненилгезинин болгаш садыг хандырылганың ажылдакчы бүрүзү совет кижиге бараан болур бедик бүүделлии ажилеп чоруур. Ажиигге, оңнуүүге болгаш акыдүүмалынга — бистиң ниитилеливистиң болу дег ажыл-ижиниге бараан болур болгай. Чонга бараан болуру чолдуң ижиин, ол чоргаар атты ырыг чаагай адилээрии база оон хүүзүлгеш.

Чартык чылда Эрзин районуң малчыннары эң дээре коргүзүглерии чедип ап, социалистиг чарыштың тиилекчизи боолп шылгараан. Кызыл түкүүт районувутуң алын сыныас дээш бистиң столованың ажыл-ижичилери база ажылыыста бир четпестерии чайладып, планныг даалгаларны күүседиринче үлүүлүүстү киирип, шудургу, чүткүлүг ажылдаар бис.

А. САРЫГБАН.
Эрзин столованың повары.

КЫЗЫЛ ТУКТУГ КОЛЛЕКТИВТЕ

Интервью

Кызылдың үлетпүр барааннарының садыының коллективи бо чылдың бирги чартыында үүрмектеп садар бараан саарылгазының планыың 102,4 хүү, күш-ажылдың будурүкчүдүүн — 104 хүү күүсеткен, планнан ажыр 69 мүн рубль орулганы алган. СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүзелиниң, облпрофсөвүзелдиң болгаш ВЛКСМ обкому социалистиг чарыштың түңнелдерии үндүргеш, 1976 чылдың ийиги кварталында үстүнде адаап коллективти республиканың садыг организацияларыныңа ниитинден социалистиг чарыштың тиилекчизи деп санавышаан, СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүзелиниң, облпрофсөвүзелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл түгүн бирги чергениң диплому-биле кады тывыскан. Бистиң корреспондентивис Садыг ажылдакчыларының хүнүнүң бүдүүзүнде кызыл туктуг бо мурнакчы коллективке чеде бергеш, Кызылдың үлетпүр барааннарының садыының директору А. С. Сатган дараазында интервьюну алган.

— Силерниң коллектививерде ажылдап турар садыгжылар боттарының чинчыл болган байырлалынга канчаар ужуражып турарыл, Александра Салчаковна?

— Онгу беш чылдың баштайгызында чүрттүү улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң планнарын хөй миллион совет улус чеминшкиниңг боттандырып, партияның XXV съездизиниң шиитпирлерии амыдыралга боттандырар дээш күш-ажылчы улус кедүрлүүшкүнүг ажылдап турар үеде Садыг ажылдакчызының хүнүнүң байырлалы эртип турар-дыр. Садыгны чүрттүү экономиказының болгаш чоннуң культуразының коргунчуу дижиири чонгуул. Чүге дээрге бистиң ниитилелливистиң бүгү экономика болгаш социал таартылгаларын совет садыгның хөгжүдезиниң хевирлериидеп болгаш темпилериидеп, оон ажылдаар аргаларындан илерен турар. Оон чижээ Кызылдың үлетпүр барааннарының садымындап бедии корүн болур-дур. Садыгның четкизи калбаргаң. Бот-хандырылганың магазинивеен ковудээн.

№ 5 «Детский мир» магазинии (директору Н. Н. Вишуренко), № 12 магазин (директору Н. П. Богомякова), «Саян» универмаг (директору Л. Н. Коритина) болгаш оске-даа коллективтер чыл эгезинден бээр күженнишкиниг ажылдап келген. Ажыктыг чоруктуу ковудедириниң болгаш ажылдың шынарын бедидериниң онгу беш чылының биргизинде эгезинде адаган социалистиг хүлээлгелерии ай, квартал санында күүседип келдивис. Ол бүгү будурулгечи эки коргүзүглер дээш республиканың болгаш Кызыл хоорайның совет, партия оргаанларының тывыскаан шилчиир Кызыл туктар бистерии удам чүткүлдүг, ыыламак ажылдарывыче кыйгырып турар. Садыг ажылдакчызының хүнүнүң байырлалынга күш-ажылчы белүүвис ол.

— Мурнакчыларга кымпарны хамаарыштырып болур ирги?

— Садыгның хөй хевирлиг ядырларында күш-ажылдың коммунистиг бөлүү-биле чоруп, боттарының билиин, күжүн харам чокка берип, чоңга төлептин-биле бараан болуп турарларыны маңаа шуптузуп адаары берге дээрэи билдингир. Ынчалза-даа бо байырлал хүнүнде моон адаанда эштерии чөрле демдеглевес арга чок. № 5 «Детский мир» магазинииң садыгжызы Ирэт Декабрь, № 55 магазинде секция эргелекчизи Полина Гривина, «Саян» универмагтың садыгжызы Тамара Кыргыс, ол-ла универмагтың товароведи Екатерина Аравчаа, бухгалтерлер Мария Воронкова, Маазалай Буянды, план киидизиниң начальныгы Мария Казанцева, товароведтер Галина Тонких, Тамара Михайлина дээш оскелер-даа хөй чылдар дургузунда бедик мергежилдиг, карак кызыл-ажылдап келген.

Амгы үеде мергежилдии янзы-бүрү 500 ажыг ажылдакчыларын бистиң коллективте хаара туттунган. Оларның иштинден 68 кижи коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары.

— Бистиң хүнеривисте садыг ажылдакчызы кандыг болган турар ужурлуғул база садып алыкчыларга хамаарыштыр чаа солун чүүл кылып турар ышлер, Александра Салчаковна?

— Садыг ажылдакчыларының мурнуңга партия, чазак хүмдулуг болгаш улуг сорулганы салган. Олар садын алыкчылар-биле хүннүң-не ужурашпышаан, оларга культурлуг бараан болур, оларның хереглеелдерии удам четче хандырар, оон оске-даа хөй-хөй ачы-дузаанны чедирер хүлээлгелиг.

Наймысилал Кызылдың рынок төлүүнде турааш болгаш спорт бараанларының магазинии хөй чоп чыгыр холдуг черлерии бирээн апарган. Ол магазинден аңгыда «Аялга» магазинниң база эде дерип, садын алыкчыларга тавырымчалыг эки байдалдарии тургускан.

Хоорайның хөй-ниитии ажылынга идепкейлиг киржиргеи — социалистиг чарыштың коллегезиниң чаагай хереглеелдериниң бирээзи. Бо хүннерде хөгжүм-шинээ театрының түүүнде коллективтиң мурнуудан хүннүң-не ийи кижи дузалажып, ажылдап турар. Чаагайжыдылга айтырыынче кичээнгейии утпадырып, магазиннер чанын аштап, арыглап, чамдык черлерге харын-даа тротуарларын кылып, янзы-бүрү ыяштыг, айырап каас чечектерии тарып одуртқан бис.

Кандыг-даа ажылды кылып будурер дээрде чартык муң ажыг кижиниг бистиң улуг коллектививистиң чаагыг деминиг түүүнде коллективтиң кежигүнериин чаа күш-ажылчы чаагай хереглеелдерии кылып, садып алыкчыларга тавырымчалыг эки байдалдарии тургускан.

Хоорайның хөй-ниитии ажылынга идепкейлиг киржиргеи — социалистиг чарыштың коллегезиниң чаагай хереглеелдериниң бирээзи. Бо хүннерде хөгжүм-шинээ театрының түүүнде коллективтиң мурнуудан хүннүң-не ийи кижи дузалажып, ажылдап турар. Чаагайжыдылга айтырыынче кичээнгейии утпадырып, магазиннер чанын аштап, арыглап, чамдык черлерге харын-даа тротуарларын кылып, янзы-бүрү ыяштыг, айырап каас чечектерии тарып одуртқан бис.

Кандыг-даа ажылды кылып будурер дээрде чартык муң ажыг кижиниг бистиң улуг коллектививистиң чаагыг деминиг түүүнде коллективтиң кежигүнериин чаа күш-ажылчы чаагай хереглеелдерии кылып, садып алыкчыларга тавырымчалыг эки байдалдарии тургускан.

Далай шериглери Төрээн чуртун карак огу лег камгалап турарлар.
(СЭТА-ның фотохрониказы.).

ТӨРЭЭН ЧУРТТУҢ КАМГАЛАЛЫНДА

Бөгүн—ССРЭ-ниң Шериг-Далай Флодунуң хүнү

КЕЗЭЭДЕ БЕЛЕН

Далай шериглери боттарының байырлалын чаз-чаз чедишкиннер-биле утнуп турар. Атлант болгаш Оожум океаннарның шуурганныг сугларынга, изиг Экваторнуң долгемнеринге болгаш соок Арктиканың хамызынга олар боттарының патриоттуг болгаш интернационалчы хүлээлгезин алдарлыы-биле күүседип турарлар.

Далай шериглериниң амыдыралындан чамдык тавырылгаларны СЭТА-ның корреспондентилери мынчалдыр бижип турар.

Дааштаашкын

«Дзержинский» крейсер баар ужуралут черинче далайлап дорт-даа чоруп орган. А далайга ийи хүн дургузунда шуурганнап келген. Шак ындыг берге байдал турда-ла, опередилгени эгелээрикиң медээзин бергеннер.

Бот-состав дайынчы постуларын дораан-на эзлепкен. Радиометристер индикаторлар экраннарындан карак садбайн чораан.

«Дайзыш» кораблиниң талазынче кол калибриниң суургазы углавы берген. Күштүг дээштаалыкыннан кан корпус сирицейзи берген. Олар опередилге үезинде дайынчы опаалгазын тергиин эки күүседип, мактавды алганнар.

Крейсериниң мурнуила — чаа-чаа опаалгалар, күжеливишкиниг дайынчы . опредилге.

М. ТУРОВСКИЙ.
Карз далайның Кызыл Туктуг флоду.

Океанга шылгаттынган

Суг адаанга чоруур хемениң экипажы ырак поход чораапы баазалыңга амыр-менди чедип келген: корабль тергиин эки деп адын үш удаа бадыткаан.

Хемениң бот-составының ырак поход чоруурунуң мурнунда бедиткен социалистиг хүлээлгелер алыры шуут чаңчыл апарган. Бот-составтың дайынчы мергежилиниң бедээнин политкозектиң командирининг орлакчызы ооң-биле тайылбырлаар.

Хемеде ийзы-бүрү кижилер бар, ынчалзажок олардың соруглазы чаңгыс: Төрээн чуртка ак сеткилдиг бараан болуру. Ынчан чедишкинге улуг үлүг кавитаи И. Борзенко, а ол шынаш хөй-хөй офицерлер болгаш дайынчылар киирген.

...Хеме баазаанында чедип келген. Экипаж: хүлээлгелерин ажыр күүсеткен: дыка хөйү шериг хөрээниң мастерлери, хөй кезиң—дайынчы болгаш политиктиг белеткелдиң тергииннери болган.

В. ЗАСУХИН.
Соңгу чуртуң Кызыл Туктуг флоду.

СЭТА-ның корреспондентилериниң бо үстүнде дыңнадыгларынга Шериг-Далай Флодунуң кол командылакчызының бирги ораалакчызы, адмирал Н. И. СМИРНОВ мындыг тайылбырны берген.

— Корреспонденциялар дээ бистиң Шериг-Далай Флодунуң амыдыралынга бо-ла болгулаар таварылгаларны тодаргай болгаш бүзүреңниг кылдыр бижээн-дир. Соңгу үеде флот хамыктың мурнунда ышнар талазы-биле оскен. Эртемтехниктиг депшилгенниң соолгу чедишкиннерин бодунда шингээдип алган амгы үениң суг адаанық хемедери, суг кырынық кораблдери болгаш самолёттар-биле бистиң флот чепсеглеңген.

Ынчалзажок чамдык империалистиг бөлүктерниң даан бодап турары ышкаш, Советтер чуртунуң океан ракета-ядролуг флодувус кандыг-даа агрессиялыг сорулгалыг турбаан болгаш турбас-даа. Төрээн чуртуң далай кызыгаарын камгалаар кылдыр ону тургускан болгаш Төрээн чуртум карак огу дег камгалап турар.

Флоттуң техниктиг аргаларында ыңгаар чок. Ындыг болзажок ооң шинтирлиг кол-да күжү—кижилер, партиинга, Совет чазакка бердингеи. Төрээн чуртуң долгазы-биле социализмниң чаазан адыышкыннарын камгалаарынга кежээде белен кижидер-дир. Бот-составтың 90 ажыг хуузу—класстыг спецыалистер, ийи дайынчының бирээзи-ле дайынчы болгаш политиктиг белеткелдиң тергиини. Кораблдериниң барык бүтү офицерлери дээди эртемниг кижилер.

Шериг-Далай Флодунуң хүнүнүң будуузунде бүгү-де флоттарның дайынчылары социалистиг чарыкка чедип алган чедишкиннериниң дугайын рапорттаанмар.

Социалистиг хүлээлгелерин суг адаанық «Ленинчи» атомнуг хемезиниң (Соңгу үш флоду), десантыларының «Александр Торцев» кораблиниң (Оожум океан флоду) экипаждарга, полковник Ф. Матюхинский командылаан ужар чүүл подугуунуң бот-составы чедишкиннерниг күүсеткеннер.

Советтер чуртунуң далай шериглери ССРЭ-ниң бүгү Чепсектиг күштери-биле кады кежээде дайынчы белеп байдалда, олар Төрээн чуртун ыдыктыы-биле камгалап турарлар.

ТӨЛЕПТИГ ҮЛҮҮВҮС

Партия болгаш чазактың тайбыңга ынакшылдыг ленинчи даштыкы политиказын, бүгү совет улус-биле бир демей, бистиң Наа-Хем районнуң ажылчы чону изии-биле детпип, тайбың камгалалының херээнге боттарының күш-амылчы төлептиг үлүүн киириштирип келген болгаш киириштирип-даа турар.

Онгу беш чылдың бирги чылында Бүгү-завилдиң социалистиг чарыжынга киришпишаан, районнуң көзээ амыл-агый ажылдакчылары боттарының мурнунда салдынган сорулгаларын багай эвес күүседип турар. Район киитизи-биле нүрүнеге эът садарының чартык чылда планын 102,1 хуу, суттүүн—127,2 хуу, дүктүүн—224,8 хуу күүсетиен. Чурттуң экономиктиг болгаш камгаланыр күчүзүн быжыглаарынга амылышчи төлептиг үлүг-хуузун киирип, мурнакчыларның одуруунда санаттырып турарларны улус эжыл-агыйының янзы-бүрү адырларындан хөйү-биле адап болур. Ооң чижээнге «Тиилелге» колхоздуң механизатору, Ленин орденниң замлекчизи Даваа Доойбан, «Коммунизиче оруқ» колхоздуң механизатору, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады Михаил Ситников, «Октябрь 30 чылы» колхоздуң хөйжулары Камин Бады-Хөө. Дараа Дондуп, «Бүрен» совхоздуң саанчылары Феона Путинцева, Александра Чинтея оларны хамаарыштырып болур.

Чепсекти думүрер болгаш чепсекти эдзере будуреринң сонсадыр талазы-биле тайбыңның Бүгү-делегэй Чөвүлелиниң Стокгольм кыйгырыынга тураскаткан хөй кижи киржинчилиг хуралдар, митингилер районнуң 44 кезеи черлеринге эртпен, аңаа дерт муң ажыг кижи кыйгырыгның адаанга ат салган, 200 ажыг кижи чүве чугаалаан.

Хуралдарның киржинчилери Стокгольм кыйгырыын чаңгыс үн-биле деткип, Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Берлинге болган конференциязынга СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазын, конференцияның түңнел документизин, бүгү совет кижилер-биле бир демей чүүлдүгүнүп детчээн.

Халаптыг дайынның уржуун көрбээн ег-бүле Совет Эвилелинде барын чок дээрзин Ада-чурттуң Улуг дайынының киржинчилери эштер А. Никифоров—«Ленинчи оруқ» совхоздуң ажылчыны, А. Даньков—районнуң сан киидизиниң эргелекчизи, В. Конулов—Сарыг-Септиң Тока аттыг школазының башкызы, К. Огнев—аңныыр ажыл-агый черииниң ажылдакчызы олар сактып чугаалап, боттарының самаадарынга мындыг бодалды илереткеннер:

— Делегейниң ийиги дайыны ажылчын мәссаларга тоогуде туруп көрбээн аар-берге когаралдарны болгаш качыгаалдарны таварыштырган. Аңаа 54 миллион кижи амызын оскунган. Бодунуң Төрээн чуртунуң база Европа чурттарының хосталгазы, хамаарышпас чоруу дээш тулчуушкуннарга 20 миллион совет кижилер амы-тынын берген.

Амгы үеде тайбың дээш улустарның бүгү-делегей шимчээшкини күчүзүг күш болу берген. Делегейге тайбыңны моңгежидери—бистиң сорулгавыс. Ынчангаш Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Президиумунуң кыйгырыын чүүлдүгүнүп, аңаа атты салбышаан, чурттуң камгаланыр күчүзүн маадырлыг күш-амылывыс-биле быжыглап, онгу беш чылда боттарывыстың мурнувуста салдынган сорулгавысты алдарлыы-биле күүседип тургаш, тайбың камгалалының херээнге үлүг-хуувусту киирер бис.

Бистиң районнуң ажыл-ишчилери тайбың камгалалының херээнге идепкейлиг кирип, совгу маш чылдарда боттарының күш-амылчы камнаагазындан эвээш эвес акша-хөреңгини тайбың фондузунче шилчидип келген.

Чоокта чаа Стокгольм кыйгырыынга тураскаатқан хуралдарга райпо коллективи, партия райкомунуң база районнуң күүсенчи комитединиң коллективтери тайбың фондузунга бир хүннүң ажыл төлевирин киирер дээн шиитпирлээннер. Бо чугула херекке Бай-Сөөт, Дардам суурларның чурттакчы чону 300 ажыг, «Октябрь 30 чылы» колхоздуң ишчилери 600 ажыг рубльди чыып киирген. Сарыг-Септиң Культура баңкының В. Харченкога баштатқан бот-тывынгыр артистери тайбың херээн база идепкейлиг пропагандалап, тайбың дугайында тускай программалыг концерттерни үндүргүлээш, оон киргеи акша-хөреңгизин фондуже шилчиткен.

Чамдык коллективтер маал чеминиң белетиелиниң үезинде восприемнитерге ажылдап алган акшазын фондуже шилчидер.

СЭКП-ниң даштыкы болгаш иштики ленинчи политиказын районнуң ажыл-ишчилери детквишаан, Ада-чурттуң камгаланыр күчүзүн быжыглаарынга күш-амылчы үлүг-хуузун киирерин ыйгырыгның адаанга ат салып тура илергейлээннер.

С. МААДЫ,
Тайбыңның совет фондузунга дуза чедирер район комиссиязының даргазы.

Делегей бо ХҮННЕРДЕ

КУЛЬТУРА АМЫДЫРАЛЫНДАН

● ПРАГА. Карловы Вары хоорайга «Кижилер аразында харылзааларга чаваай чорук дээш, улустар аразынга моңге пайырал дээш» деп кыйгы-биле эртпеи делегейниң юбилейлиг XX кинофестивалы доозулган.

Делегей жюризиниң шиитпирии ёзугаар «Хрусталь глобус» деп шаңналды куба режиссер У. Содастың «Чили дугайында кантота» фильмиге тывыскан. Режиссер Г. Панфиловтуң (ССРЭ) «Сес алыйн» деп кинозу, режиссер В. Ворличектин (ЧССР) «Ковүктелчек яино» деп лентазы фестивальдың шаңналын база алган.

Чехословак-совет пайырал эвилелиниң шаңналын Б. Шаимиентин «Ак пароход» деп фильмиге тывыскан. ЧССР-ниң фашизмге удур демисселчилер эвилелиниң шаңналын С. Бондарчуктуң «Олар Төрээн чуртуң дээш тулчуп турган» деп киволентазынга тывыскан.

● ХЕЛЬСИНКИ. Савонлинна деп хоорайда опера уран чүүлүнүң чаңчыл болган чайгы фестивалы эртип турар. М. Мусоргскийиниң «Борис Годунов» деп операзын тургусканы чугула болуушкун болган, анаа Финляндияның көскү ыраажызы Марттн Талвела киришкен.

Моцарттың «Хуудгавынның флейта» деп операзын фестивальдың программазында киирген. Финн болган даштыкы көскү артистериниң нержилгеи-биле конперттерни база көргүзер.

● БЕРЛИН. ГДР-ниң найысылалының үш чурттакчызының бирээзи-ле хоорай библиотекаларының номчуктулары боол турар. 1970 чылда дорт чурттакчының бирээзиле библиотека номчуктузу турган.

Эртпен беш чылда Берлинниң чурттакчылары найысылалдың нем магазинириден 57 миллион марка акшалаың номнарын садып алган. Ол дээрге ооң мурнундагы беш чылда турганындан 15 хуу хөй боол турар.

● КАТМАНДУ. Совет уран чечен кино-фильмнер фестивалы Непалдың найысылалында доозулган. Ону Совет Эвилелиниң болгаш Непалдың аразында дипломаттыг харылзаалары тургускавының 20 чыл ооңга тураскаарган ойга холбаштыр арттырган. Фестивальга «Кызыл яблоко», «Олар Төрээн чурту дээш тулчуп турган», «Чедигы ок», «Республиканың артиколя» болгаш өске-даа фильмнерни көргүскен.

● БУДАПЕШТ. Венгрияда 200 ажыг, ооң иштинде найысылалда 39 музей бар. 1975 чылда чуртка янаы-бүрү 1960 делгелгелерни организастаан. Чыл дургузунда музейлерге болгаш делгелгелерге барык 12 миллион, азы ооң мурнундагы чылдан будун чартык миллион ажыг кижи чораан.

(СЭТА).

ПОРТУГАЛИЯНЫҢ ЧАЗАА

ЛИССАБОН. (СЭТА). Премьер-министри Мариу Соарештиң тургускаңы Португалия Республиканың чазаанық составын июль 23-те ында чарлаан. Ооң составынга социалистиг партиянық, хамаарышпас партиянық болгаш чепсектиг күштериниң толаалекчилери кирген. Даштыкы херектер министриге Жозе ди Медейрушту (да Азеведунуң чазаанга даштыкы херектер талазы-биле күрсекретарь турган), камгалал министриге—подполковник Фирмину Мигелди, күш-ажыл министриге — Марселу Курту, иштики администрацияң министриге — подполковник Мануэл да Кошта Бриштуны томуйлаан.

Июль 23-те, кежээ республиканың президентиниң Рамалью Эанеш олуржуп турда чазактың чаа составы президент ордузунга дагзырак хүлээп алган.

Келир неделяда чаа чазактың программазын Республиканың Хуралынга чугаалажып көрүү-биле киирер.

Сумележишкиннериң ийиги эзлчээ

РИМ. (СЭТА). Чаа чазакты тургузарының эргаларының дугайында айтырыг талазыбиле Италияның политиктиг партиялар-биле сумележишкиннериниң ийиги эзлчээ христиан демократ Дж. Андреотти чоруткан. Келир үениң чазаанық программазын ол партиялар чугаалажып көрүп дээш программазы ол киирген.

Сумележишкиннер Италияның политиктиг партияларының туружукта кандыг-даа өскерилишкиннерни болдурбаан. Ол партиялар саналдаан программазы өөренип көөр болгаш аңаа боттарының хамаарылгазын тодарадыр эргеши боттарынга арттырып алганнар. Чижээ, социалистерниң, социал-демократтарның болгаш республиканчыларның туруштары өскерилге чок артқан. Оларның удуртукчулары сумележишкиннер үезинде христиан демократтар-биле чазак коалициязынга дорт киржиринден боттарының ойтаклакын база катап бадыткаанар.

ИКП-ниң делегациязының Дж. Андреотти-биле ужуражылышкынының соонда көзпартия саналдаан программазы кичээнгейлээ-биле өөренип көөр болгаш ооң соонда бодуунуң туружун тодарадыр дээн, ИКП-ниң Чиигине секретары Э. Берлингуэр медеглээн. Италияны хаара тутқан экономиктиг, политиктиг болгаш сонгал кризистен ону үнүп герде парламентиде антифашистиг демократиялыг партиялардың калбак деткимелиниг болгаш улусчу күштериниң чөпшээрежишкиннигиниң даянып турар чазакты тургузарының оруу-биле чоруурунуң эргежок чугулалыгына ИКП-ниң бүдүрелиң ол база катап илереткеп. Ол айтырыгны ынчаар шиитпирларинден христиан демократтарның оппозаашкыны Италияга чазакты тургузарын соглаардадыр турар деп, Э. Берлингуэр немеп каан.

КАРЖЫ ХОЛГААРЛААШКЫН

РИМ. Бир эвес ооң чазаанық составынга коммунистер кирер болза Италияга кандыг-даа сэң-хоомуң болгаш экономиктиг дузаламчыны көргүспес деп АКШ-тың ГФР-ниң, Англияның болгаш Францияның шиитпиринииң дугайында ГФР-ниң канцлериниң медеглели Италияның хөй-шиитпиринииң хөйлу ёзугаар удурлажышкынының болгаш киленизишкиниң болдурган деп, «Унита» солун бижээн. Чурттар аразының харылзааларынга кайгазын-даа хүндүлежиринииң, холгаарлаашкын кылбазының болгаш национал тускай догуинаан чоруктуң принциптерин ол күүгүүшкүн чигзинилиг болдурган деп, солун демдеглээн. Чоокта чаа болган парламент соңгуударының соонда чуртка чаа чазакты тургузарын чорудуп турар берге үеде Италияның иштики политиктиг байдалынга даштыкыдан салдар чедиреринииң ораалажышкынының дугайында чугаа боол турар.

БОНН. Герман компартия Италияже ынналгаан выдырының ораалакчызының бүрүү шаңкап, чүге деэрге олар ГФР-ниң Уставын хажыткаш болгаш иштки Европа чөвүлел хуралдың түңнел актызынга удурланышкак деп, ГКП-ниң партаанының ораалакчызы Т. Готье «Унаеере пайт» солунга бижээн. Коммунистер кажан-даа эки кады ажылдакчылар, ажылчы чонниринииң эрге-ажыктарының ёзугуг төлөлекчилерин боол чораан. Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партиларының Берлинге болган конференциязынга хүлээп алган түңнел документизинде коммунистерниң хөй миллион армиязы тайбың, демократия болгаш социал депшилге дээш чайгылыш чок демиселди моок сонгаар-даа чорудар деп шиитпирлиин база катап онзагай демдеглээн. Ол чорук ажылчын ангчының, демократтыг күштериниң, бүгү чурттарының улус массаларының шиитп эрге-ажыктарынга дүүшкек.

ВАШИНГТОН. Ол шиитпирниң Барыын Европага багай реакциялыг чымчадар сорулга-биле америк буржуаз парлалганың чамдык органнары Италияга хамаарыштыр ылгай көрсөн шиитпирниң утказын чажырарын оралдашкан.

Барыын герман чазактың баштыңының чугаазынга хамаарыштыр Вашингтонвуң туружун тайылбырлап бээрин дилээрге. Ам бажыңның төлөлекчизи парлалга конференциязынга мынча дээн: Президент Дж. Фордтуң бодалы ГФР-ниң канцлериниң чугаазы-биле удурланышкак аъес.

(СЭТА).

БҮГҮ ДИПТЕРДЕН

ПРАГА

Чехословакиниңың наймылалы тоогунуң болгаш архитектураның тураскаалдарыбиле байдак. Оларны камгалаарынга болгаш катап тургузарынга улуг киилээгейни үндүрүп келген. Амгы үеде дуржулгалыг мастерлер Прагада 200 хире объектилерни катап тургуза берген. Оларның аразында даан бурунгу дугаинар, национал галерея, хоорайның топ кудумчуларында скульптуралыг композициялар бар.

НИКОЗИЯ

Кипрниң төлөлекчилер палатазының (парламентиниң) чаа даргазынга Т. Пападопулосту соңгаан. Ук эрге-дужаалга ол Г. Клиридисти сөлүүр.

БОНН

Бильефельде «Хенфнер» фирманың пос-таавы аргыыр комбинадының 500 ажылчыннарын олар шөлээлеп турда ажылдан үндүрген. ГФР-ниң пос-таавы аргыыр үлетпүрүи хаара тутқан кризис ол адырның будуруге черлериниң продукциязынга чагыларының хемчээлиниң дүрген кызыргырыынга чедирген. Комбинаттың эзлери чүгле чаңгыс арганы тып алганнар: массалыг ажылдан үндүрер чорукту болгаш ажыл төлевириниң фондузунга «экономия» кылып алырын шиитпирлээннер.

ТОКИО

Токионуң районунга чурттаага бажыңнарының хэдезиниң 75 хуу дартаар деп турарының дугайын япон парлалга дыңнатқан.

Чүгле совгу үйнер ишпиниң орлакчызы ооң-биле тайылбырлаар.

Хемеде ийзы-бүрү кижилер бар, ынчалзажок олардың соруглазы чаңгыс: Төрээн чуртка ак сеткилдиг бараан болуру. Ынчан чедишкинге улуг үлүг кавитаи И. Борзенко, а ол шынаш хөй-хөй офицерлер болгаш дайынчылар киирген.

...Хеме баазаанында чедип келген. Экипаж: хүлээлгелерин ажыр күүсеткен: дыка хөйү шериг хөрээниң мастерлери, хөй кезиң—дайынчы болгаш политиктиг белеткелдиң тергииннери болган.

В. ЗАСУХИН.
Соңгу чуртуң Кызыл Туктуг флоду.

СЭТА-ның корреспондентилериниң бо үстүнде дыңнадыгларынга Шериг-Далай Флодунуң кол командылакчызының бирги ораалакчызы, адмирал Н. И. СМИРНОВ мындыг тайылбырны берген.

— Корреспонденциялар дээ бистиң Шериг-Далай Флодунуң амыдыралынга бо-ла болгулаар таварылгаларны тодаргай болгаш бүзүреңниг кылдыр бижээн-дир. Соңгу үеде флот хамыктың мурнунда ышнар талазы-биле оскен. Эртемтехниктиг депшилгенниң соолгу чедишкиннерин бодунда шингээдип алган амгы үениң суг адаанық хемедери, суг кырынық кораблдери болгаш самолёттар-биле бистиң флот чепсеглеңген.

Ынчалзажок чамдык империалистиг бөлүктерниң даан бодап турары ышкаш, Советтер чуртунуң океан ракета-ядролуг флодувус кандыг-даа агрессиялыг сорулгалыг турбаан болгаш турбас-даа. Төрээн чуртуң далай кызыгаарын камгалаар кылдыр ону тургускан болгаш Төрээн чуртум карак огу дег камгалап турар.

Флоттуң техниктиг аргаларында ыңгаар чок. Ындыг болзажок ооң шинтирлиг кол-да күжү—кижилер, партиинга, Совет чазакка бердингеи. Төрээн чуртуң долгазы-биле социализмниң чаазан адыышкыннарын камгалаарынга кежээде белен кижидер-дир. Бот-составтың 90 ажыг хуузу—класстыг спецыалистер, ийи дайынчының бирээзи-ле дайынчы болгаш политиктиг белеткелдиң тергиини. Кораблдериниң барык бүтү офицерлери дээди эртемниг кижилер.

Шериг-Далай Флодунуң хүнүнүң будуузунде бүгү-де флоттарның дайынчылары социалистиг чарыкка чедип алган чедишкиннериниң дугайын рапорттаанмар.

Социалистиг хүлээлгелерин суг адаанық «Ленинчи» атомнуг хемезиниң (Соңгу үш флоду), десантыларының «Александр Торцев» кораблиниң (Оожум океан флоду) экипаждарга, полковник Ф. Матюхинский командылаан ужар чүүл подугуунуң бот-составы чедишкиннериниг күүсеткеннер.

Советтер чуртунуң далай шериглери ССРЭ-ниң бүгү Чепсектиг күштери-биле кады кежээде дайынчы белеп байдалда, олар Төрээн чуртун ыдыктыы-биле камгалап турарлар.

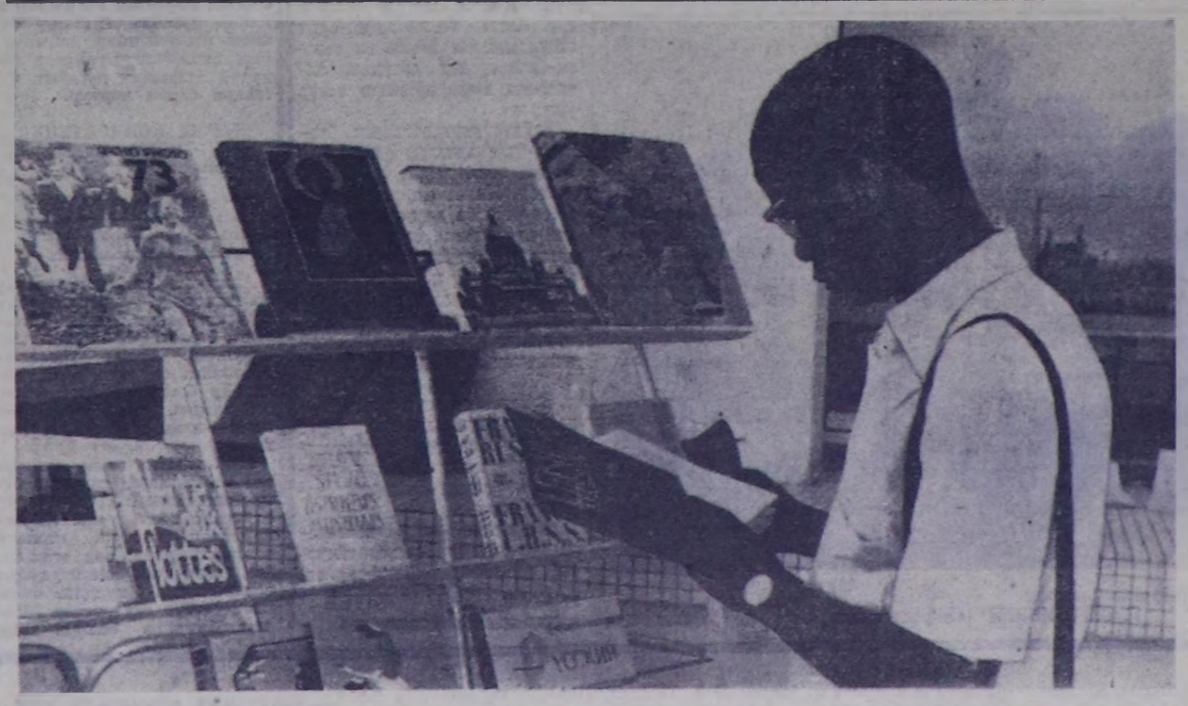

КОНГО УЛУС РЕСПУБЛИКА. Браззавильде совет номнар магазининден марксизм-ленинизмниң классиктериниң чогаалдарын, эртемниң, техниканың, культураның болгаш уран чүүлдүң номнарын, совет авторларның уран-чечен чогаалдарын үргүлчү садып ап болур (чурчита).

А. ЕРОВЧЕНКОВТУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

АНЫЯК НАЗЫЛЫГ ЧУРТТААР

Аныяк назы сыр-на эскә чораан чүве,
Хей-ле дизе он беш харны улгатиан дээш,
Аалдар кезип, хөлечиктеп чоруп-ла бээр.

Бай-Кара Дамчаевич Ховенмейниң шилиндек чогаалдарының ному парлалгадан үнген. Чоннуң болган башкыларның негелдезиин ёзугаар хоочун чогаалчыларның номнарын парлаар «Тыва литератураның библиотеказын» тургусканы үнелиг дээрзин бо ном бага катап херечилээн.

Бай-Кара Ховенмейниң бо номун хынамчалыг номчуп орарга, чүнү-даа кылып билир чораан чогаалчы болур. Шулуктер, чечен чугаалар болгаш эртем ажылын бижиглээн. Оон ындай болдум хууда сактып каайн. Бай-Кара Ховенмей бистиң баштайгы оруктүвүс болгаш ном чурукчузу.

Тываның «Алдан-Маадыр» аттыг музейинде парааларының тывылганынга тураскаатказын шил хомдулуг делгелге бар. Таптыг-ла он беш харлыг хире ол бедиктенип туруп алгаш, хол-биле бораспан бижээн чагаазы хынамчалыг өруп турар. Бистиң чуртувустуң ырак-узак черлериндеп болгаш даштыкыдан келгилээн кижилер бо төөгүлүг чурукту топтап кергеш, дыка магадаар. Оон чанында бир кырган ашак болунуп хеймер оглу-биле кожалаштыр олурупкаш, тыва бижик өөренип олурары дыка солун. Ол чүл? Бистиң чогаалчывыс Ховенмей чап-чаа чогааттынган тыва бижиктү дораан өөренип алгаш, бодулаа «Шын» солуннуң чаа номерин холу-биле өруп киртеин ол.

Бай-Кара Ховенмей дириг чораапш, бодунуң бижип чораан чогаалдарын тускай ном кылдыр белеткеп четтикпейн барган. Чогаалчының өөренимчилери болгаш эш-өөрү бо номнуң шулуктерин, чечен чугааларын, уранчыктан түүлдерин болгаш эртем ажылдарын эмеглежип белеткээн.

Хоомай чүве чүл дээрге, Бай-Кара Ховенмейниң чуруп чораан чурук тарын чыып четтикпээни, каастапга кылдыр кирбээни болур. Ол ышкаш чамдык шулуктер болгаш эртем ажылдары кирбейн барган.

Шулуктүнүп мындыг одуругларны кижинин бодандырыптар:

Хоорайның нудумчузум эргип чораам,
Аныяктар мөргеп дораан эскерер мен.
Хостуг, тайбың, маткы, хөглүг, найыралдыг,
Арыннары хүлүмзүрээн,
ажыы чаагай.
Ковей чылдар мурнунда мен
аныяк чордум.

Аныяк назы сыр-на эскә чораан чүве,
Хей-ле дизе он беш харны улгатиан дээш,
Аалдар кезип, хөлечиктеп чоруп-ла бээр.

Бо төөгүлүг одуруглар бистиң чалыы салгалыы чагып, өөредип турар.

Багын чажырган канчаарыл? Бир чамдык эштер ийи рубль-биле ном садып алырындан харамнанган, ийи рубль-биле кызыл арага садып аарынче чайгаар-ла тыртыла бээр чаржынчыг чоруктар амаа бар. Бистиң чуртувуста Ном нииитилелиң тургусканың билир бис, ол болаз бистиң чоннуң культуразының бедиин көргүзүп турар. Бистиң арабыста ном номчуп бижбес кижи чок. Бай-Кара Ховенмейниң дөртен чыл иштинде чогаадып келген шилиндек ажылдарының номун садып номчуңар! Оон дыка хөй түүлдерни билип алыр сиңер.

1959 чылдың июль айда Бай-Кара Дамчаевич мээн дилээм ёзугаар болунуп доңчу намдарын бижип берген чүве. Бир хенгир домакты номчукчу, силерге, бараалгадып көрейн.

«...«Шын» солуннуң редакциязының чанында чогаал болгуму организастаан турган. Ол болгумге «Шынның» чөвүлекчизи Лебедев, культура замазының чөвүлекчизи Лавров, ылангыя А. Пальмбах олар чечен чогаал дугайын чугаалап бээр, орус чогаалчыларның кыска рассказтарын номчуп бээр турган. Оларның аразында А. Чеховтуң «Хамелеон» деп рассказын номчаанын мен дыка сонуургаан мен. Оон соонда рассказтар номчуурунга дыка сонуургалдыг болу бергеш, энне баштай Л. Толстойнуң «Кавказка тутгурукчу» деп рассказын бодум номчаанымны ам-даа утпас мен ийин. Ол чорук рассказ бижиир сонуургалды менээ хайныктырган. Ынчангаш «Бичө-оол», «Бым кым болгурул?» деп чижектиг чогаалларны дүрзүлегилээн мен...»

Бо чижек түгле Бай-Кара Ховенмейниң чогаал бижий бергенин хандыр билип алырындан аңгыда, бистиң тыва чечен чогаалдың тыптып турар үезининң бир овазагай байдалын билип алырынга үнделиг материал болуп турар.

Бай-Кара Ховенмейниң ханы үүкалыг, чечен сөстүг чогаалдары аныяк назылыг чуртталар.

М. КЕНИН-ЛОПСАН.

МОНРЕАЛЬ • 76 ч

Олимпиаданың техниктиг түңнелдери

Чадаг-терге спорту. 1. Грегор Браун (ГФР)—3 минут 47,81 секундада. 2. Герман Попетеен (Нидерланды)—4.49, 72, 3. Томас Хутке (ГДР)—4,52, 71, 4. Владимир Осокин (СССР)—4.57, 34.

Сугга эштирии. Эр улуг, 400 метрге хостуг эштирии: 1. Брайан Гуделл (АКШ)—3 минут 51,93 секундада (делегей болган олимпий рекорду). 2. Тим Шоу (АКШ)—3.52,54. 3. Владимир Раскатов (СССР)—3.55,18 (Европа рекорду). 4. Джан Мадрута (Бразилия)—3.57,18, 5. Стивен Холлапу (Австралия)—3.57,59, 6. Шандор Надь (Венгрия)—3.57,81. 7. Владимир Михеев (СССР)—4.00,79.

Херээженнер. 100 метрге баттерфляй арга-биле эштирииге: 1. Корнелия Эндер (ГДР)—1.00,13 (олимпий рекорду) 2. Андреа Поллан (ГДР)—1.00,98. 3. Уэнди Бололи (АКШ)—1.01,17. 4. Камилла Райт (АКШ)—1.01,41. 5. Роземари Габриэль (ГДР)—1.01,56. 6. Уэнди Куирк (Канада)—1.01,75. 7. Лелей фондимоона (АКШ)—1.01,95. 8. Тамара Шелофастова (СССР)—1.02,74.

Фехтованне. Селемеге хууда бирги чер дээш: 1. Виктор Кровопусков. 2. Владимир Назлымов. 3. Виктор Сидяк (шуптуузу СССР) 4. Ион Поп (Румынния). 5. Марио Монтано (Италия. 6. Минеле Маффей (Италия).

Спорттуң беш хевиринге команда талазы-биле бирги чер дээш: 1. Великобритания—15559 санныг, 2. Чехословакия—15451. 3. Венгрия—15395. 4. Польша—15343. 5. АКШ—15285. 6. Италия—15031 сашныг.

Спорттуң беш хевиринге хууда бирги чер дээш: 1. Януш Пыцык (Польша)—5520 санныг. 2. Павел Ледиев (СССР)—5485, 3. Ян Барду (Чехословакия)—5466. 4. Даниэль Масала (Италия)—5433,5. Адриан Паркер (Великобритания)—5298. 6 Джон Фиинджеральд (АКШ)—5286. 8. Борис Мосолов (СССР)—5200.

Сугга эштирии. Херээженнер 200 метрге хостуг эштирии: 1. Корнелия Эндер (ГДР)—1.59,26 (делегей болган олимпий рекорду). 2. Ширли Бэлашофф (АКШ)—2.01,22. 3. Энит Брагата («Нидерланды)—2.01,40. 4. Аннелиз Маас (Нидерланды)—2.02,56. 5. Гэйл Амундруд (Канада)—2.03,32. 6. Дженни фер Хукер (АКШ)—2.04,61,8. Ирина Власова (СССР)—2.05,63.

Херээженнер. Гимнастиканың хөй хевирлеринге:

Хол-биле данган ажа халмырыпта: 1. Нелли Ким (СССР)—19,8 балл. 2—3. Людмила Турищева (СССР) биле Карола Домбек (ГДР)—19,65 балл (бо спорттуларның ийи-дирээнгге моңгуп медальдарны тывыскан). 4. Надя Комапечи (Румынния)—19.625. 5. Гитта Эшер (ГДР)—19,55. 6. Марта Эгервари (Венгрия) 19,45.

Бруска: 1. Комапечи. 2. Теодора Унгуряну (Румынния)—19,8 3. Эгервари—19,775. 4. Марион Кипе (ГДР)—19,75. 5. Ольга Корбут (СССР)—19,3. 6. Ким (СССР)—19,225.

Бревно: 1. Комапечи—19,95 балл. 2. Корбут—19,725. 3. Унгуряну—19,7 4. Турищева—19,475. 5. Ангелина Хельман (ГДР)—19,45. 6. Эшер.

Хостуг шимчэжикиннер: 1.Ким—19,85 балл. 2. Турищева—19,825. 3. Комапечи—19,75. 4. Анна Похлудкова (Чехословакия)—19,575. 5. Кипе—19,45. 6. Эшер—19,45.

Аар атлетика. 75 килограмма тедир деизи: 1. Иордан Митков (Болгария).—335 кг. 2. Вартан Мелитосян (СССР)—330. 3. Петер Вейцель (ГДР)—327. 4. Вольфгант Хюбнер (ГДР)—320. 5. Драгомир Горослан (Румынния)—320. 6. Арво Ала-Понтио (Финляндия).

• • •

Бөдүүлга. «Машпап чоруур хавам» адарынга:

1. Александр Газов (СССР)—579 (делегей болган олимпий рекорду), 2. Александр Кедяров (СССР)—576, 3. Ежи Грешкевич (Польша)—571, 4. Томас Пеффер (ГДР)—571.

Пистолет-биле дурген бөдүүлерингө: 1. Норберт Клаар (ГДР)—597, 2. Юрген Винель (ГДР)—596, 3. Роберто Феррари (Италия)—595, 4. Афанасий Кузьмин (СССР)—595, 5. Корнел Йон (Румынния)—595. Кузьмин болган Йон олардың аразында үшкү чер дээш катап бооладырга, итали спорттуң эки түнненди көргүскеш, ынчангаш аңаа үшкү черни бергеп.

Чимек атлетика. Узунун кальырыкка: 1. Ангела Фойтт (ГДР)—6 метр 72 см, 2. Кэти Макмиллан (АКШ)—6,66, 3. Лидия Алфеева (СССР)—6,60.

Эр улустуң 20 км черге кыдыкка: 1. Даниель Баутиста (Мексика)—1 час 24 мин. 40,6 секунда (делегей рекорду), 2. Ханс Реймапн (ГДР)—1.25.13,8, 3. Шитер Френкель (ГДР)—1.25.29,4, 4. Бард-Хайнс Штадтмюллер (ГДР)—1.26.50,6, ынчаарга делегей болган олимпий оюнарының чемпиону чораан Владимир Голубничий (СССР) чедиг черни алган, оон эки Виктор Семенов 15 дугаар черде.

Эр улустуң гимнастикага хевирлер айы-биле хууда бирги чер дээш маргылдаазынга Николай Андрианов эки түңнелдерни көргүскеш, түлгаи чемпион болган.

СССР-ниң болган АКШ-тың херээжен баскетболчуларының ужуражыышкынын чидип демиселге артken. Совет Эвилелиниң шилиндек командазының ойнакчылары болдунуң удурлажыкчызын 112:77 санга тиилээн, маргылдаа доозулбаанда-ла XXI олимпий оюнларының чемпионуну атты хуусал бетинде чедип алган.

Совет Эвилелиниң эр улустуң баскетбол командазы Японияның спорттучулары-биле ужураштаан, 121:63 санга утkan.

ССРЭ-ниң болган Көрей Улус-Демократтыг Республиканың бут бомбукчуларының ужуражыышкынын 3:0 санга, совет спорттучуларын тиилегеи-биле доозулган.

ЧУРУКТАРДА: олимпий чемпиону В. Кровоусков (оң талазынга) үшкү черни алган В. Сидяк-биле кады. Ийнги черни алган В. Назлымов болган штанга көдүрериниг моңгун медальды чаалап алган В. Мелитосян олар.

(СЭТА).

«ХҮЛЕР АЪТТЫГНЫ» ШИНЧЭЭН

Ленинградта Декабристер шөлүнде Бирги Петр хаанның тураскаазын аъттыг кылдыр сиилбип тургускан. Ону 1775 чылда сураглыг сиилбикчи Э. Фальконе кылып доозаан. 3 чүскү чылче кирип бар чыдар скульптура бо чылдың июль 22-де рентгенолог-специалистерге бодун «көргүзер» ужурга таварышкан. Тураскаал үр тургапыптан тиглеии берген болган.

Тураскаалды шуткуп кутнан металл элей бергени ол бе? Азы хөй-хөй тонна аар деңгеелиг тураскаалдың таваа шала хажый бергени ол бе? Азы Ленинградтың оскерлинчел агвар-бойдузундан металы тиглеии бергени ол бе? Оң айтырыгларга тодаргай харыны шинчилээшкиннер бээр ужурлуг деп, хооран скульптураның музейиниң кол кадагалакчызы Г. Н. Шкода биске чугаалаан.

Амгы үеде Ленинградтың көскү сиилбикчилери, шуткучулары, дуңзаалакчызары, металлдың кадыг-бижимнери айтырыгларының талазы-биле эртемденнери тураскаалды дыка хынамчалыг шинчип турарлар. Оон соонда улуг консилиум тиглерии «чамаарының» аргазын, ону кылырда кандыг материалдар ажыглаарыл тодарадыр ужурлуг. Ынчангаш «Буревестник» эртем-бүдүрүлге каттыжышкынының инженерлери тураскаалды рентгенге тыртырып чораапнар.

Ол скульптураны долгандыр ажылдаар улуг турар бедиктээшти кылган. Ында «катап тургузукчу» («Реставратор») каттыжышкынының специалистери ажылдап турар. Ол статуяны шаптыг шинчилеп, ону кыпган хүлерииң кезиин хирээлеп ап турар. 1909 чылда тураскаалды септеп турган кижилериниң арттырып каан бижиин база тып алганнар. Ол бижикте тураскаалды «оңнеп» турган мастериниң болгаш оон дузалакчыларының аттарын чыскай бижээн.

Ам ажылдың түңнел кезии арткан. М. И. Калинин аттыг политехниктиг институттуң, Балтий болгаш «Красный выборжец» заводтарының, «Кировский завод» бүдүрүлге каттыжышкынының специалистериниң сүмезин ёзугаар чартыкчы мастерлер он сеспи чүе чылдың уран түүлүнүң тураскаалын «эмнеп» каарлар.

Тураскаалды чаарты септээн соңда «хүлер аъттыг» база катап баштай-ла кылган үезинде дег апаар. Ол нарын ажылды бо күзүн доозар дээп.

В. ГАНШИН,
СЭТА-ның корреспондентизи.

КИЧЭЭНГЕЙНИ МӨӨҢНЭЭР

Бойдус — өңнүүвүс

Арга-арыг. Апаа чүгле калбак делгем эзимнер эвес, а оон девискээриниг үнген чадан мыштар, үнелиг оът-сиген, кат-чимис, аңнар, куштар, хемнер, хөлдер база хамааржыр. Олар бот-боттарынга сырый холбаалыг. Кижинин амыдыралынга оон ажык-дузазы бааз улуг.

Бистиң чуртувустуң улуг ажыл-агыйының янзы-бүрү хергелелинге чылдың-на 400 миллион кубометр ыяшты белеткеп турар. Оон-биле чергелештир кескен ыяштың орнун катап тургузар ажылды база чорудуп турар.

Чижек кылдыр Кызыл районнуң «Тиилелге» совхозуң көрээлинер. Оон куруг чыткан ховуларында тарып өстүрген ыяш дилиндектери харның, сугнуң шыгын тарыпга шөлүнге түдүп, хаттың күжүн ооружгазып, чаагай дужуттуң озулдезинге таарымчалыг байдалларны тургузуп турар. Ынчалза-даа ногаан өнүүвүстү камнавас, ону чедир үнелевес чоруктар ам-даа бар. 1974 чылда Балгазының хаалыг аргазынга болган өртү ооружгаларынга хөй шүүдел үнген.

Чамдык ажыл-агыйлар бүдүк-бүрү белеткелиниң үезинде ыяш ажыл-агый черлерибиле дугуржуп албас, таварышкан-на ыяштарны кезер чүүлдер бар. Ыяшты кезерингө үе негеттинмее, а ону өстүрүп алырынга хөй чылдар негеттинер дээрзин кижи бүрүзү билир ужурлуг.

Арга-арыгның ыяштарын ыын эвес кезип хылаанындан оон чоогунга агып чыткан дамырак кара суглар кадып кээр, ол девискээриниң ан-меии, куштары өскээр дезип чоруй баар. Ону билир, көргеи кижите хомудапчыын канчаар боор, бичии уругларының ярнин дүргаар ойнап, ховаганнар сүрүп майнажын турган аргаан дег арыг кара суу чок, чаалапчыг үнү-биле аан түдүп ырлажып турган янзы-бүрү кушкаштар көзүлбеспээн — эзинзиргей-ле чүве.

Кыныскаяктар. Олар дег ажылгыр, могап-шылавас амытаннар ховар-ла! Топтап ыяштар дээн—ажыл чок турар кыныскаяк бар-дыр бе? Чамдык ийи-чангыс кижилер хүзүнда малының адаанга дөжөөри-биле кымыскаяк оон чүдүрүп апаар чоруктар бары база чажыт эвес.

Бистиң өгбелериивис бойдуска ынак, ону камгалап кадагалаар эки чапчылдарлыг чораанын билир бис. Арыг кара сугларны хирлендирбес, (ыныг сугларга сүттүг сава безин чугбас чораан) шет ыяштарны кеспес, кат, тоорук, ан, куштарны берге амыдыралдың үезинде безин камнаш-биле ажыглап чорааннар.

Совет кижилериниң амыдыралы бай-шыырак бо үеде ажылдан оспаксыраар ийи-чангыс балгаалар, арагачылар төчеглекеп чорук үүлгедип, бойдус камгалалынга каржы үрээшкиннерни кылып турда, чамдык ажыл-агый черлериниң удуртукчулары оларны көрбээн улуг боол билбээченнеп, аңаа эрттирип турар чорукту буруу шпвар уе келген.

Каш чыл мурнунда Балгазының Калбак-Хадыга чаш пивилер хөйү-биле үнген турган. Ам оларның саны эвээжээн, эрткен-дүшкен машиналарның чамдык чолаачылары оларны тура соккаш чүдүрүп чорун турганын көргеинер хөй.

Чаа чылдың байырлалынга хергелээри-биле шивилерни туралаан-на кижилер кезип ап келген. А чараштыр, улгатыр кылган кылынал шивилерни магазиннерге чоп сатпазыл?

Бойдус — бистиң чарылбас өңнүүвүс. Оон магалыг, халас кежиин мынчаар четтирип чораан, ону камгалап, кадагалаарынче кошкак кичээнгейни утландырып турарывыс көнүг четпес.

Чамдык ыяш ажыл-агыйлары арга-арыг ажылдакчыларынга назы-хары дөгүй берген кырганнарны, харын-даа ажыл кылыр шинээзии оскунган чамдык кижилерни хүлээп ап турары таарыжыр бе? Олар бойдус камгалалынын чурум урокчилери-биле ажыл чорудуп шыдаас дээрзи билдингир. Амгы үениң арга-арыг ажылдакчызы дээрге ол талазы-биле тускай артумак, харын-даа дээди эртеминг болур ужурлуг.

Бойдус камгалалының талазы-биле ажылды чер-чергe ам-даа эки-хиндерии уе негеп келген. Ынчангаш школаларга, өөредилге черлериниге тускай программа ёзугаар өөредилгени организастап, бойдус камгалалынче ыыангыя өөренекчилерни хаара тудар херек. Ол талазы-биле номнар, чуруктуг плакаттар магазиннерде шуут чок дизе частырыг болбас.

Бойдус болгаш кижи. Оларның аразында харылзаа улуг: бойдус чокка кижиде чурттагга чок. А кижи бойдустуң чаартын, аңаа улуг салгарны чедирип турар.

Ынчангаш бойдус камгалалынче кичээнгейни улгаттырарыл уе негеп келгенин-даа ол.

Б. КҮЖҮГЕТ,
арга-арыг ажылдакчызы.

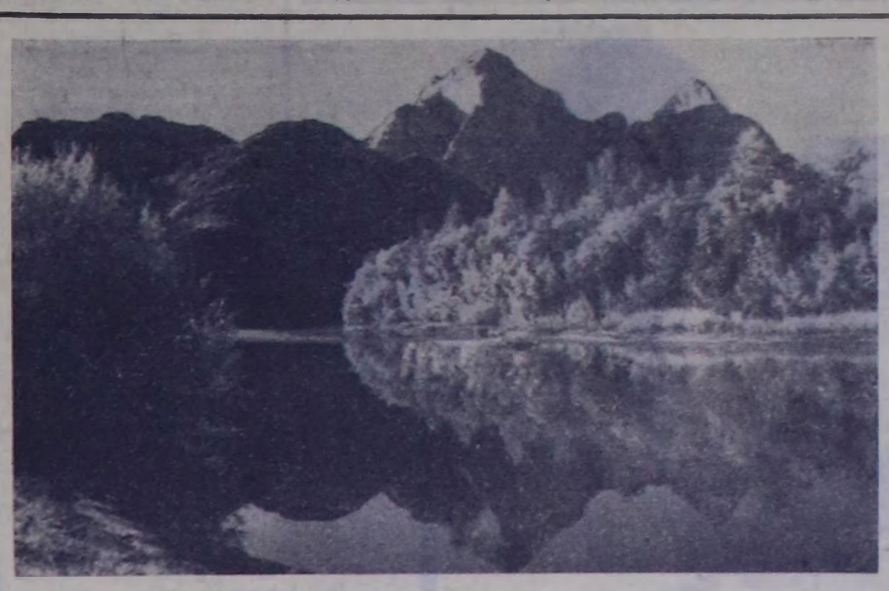

Төрээн Тывавыстың делгемнеринде.
Г. СИРОТИННИҢ «Ырлыгның аа» деп фотозтюду.

СОНУУРГАКТАРГА БУЛУҢ

13 ДЫЛ БИЛИР

— Хөй дылдар өөренип алырынга онзагай талантылыг болуру пегеттинмес—деп, Кузнецкиде металлургия комбинадының төп лабораториязының улуг инженери В. Седов чугаалаан.

Виктор Григорьевич школага немец дыл өөренип турган. Берге-даа бол, хүнүүп-не чаа сөстерни бижип ап, доктаадып алыр турган. Амгы үеде металлург В. Седов англи, испан, швед, польша, чех, кыдат дылдарга, шуутту 13 дылга помчуп билир. Француз болгаш италь дылдарны өөренириниң номун садып алган. Амгы үеде япон дылды шинээдип ап турар.

Е. ПАСТУШЕНКО.
(СЭТА-ның корр.).
Новокузнецк.

СЕРГЕЙ ЛАЗО БИЖЭЭН

Ленсовет аттыг технология институдунуң теория музейинде Сергей Лазоның бижээни «Хүн денгеелдерииниң болган чагаалаарыны» экземпляры делгеттингеи. Ол белекти хамаапы дайынының мааадырының уруу, амгы үеде Ленинградта чурттап турар Ада Сергеевна Лазо дамчыдып берген.

Сергей Лазо 1912—1914 чылдарда ол институтка өөренип чораан. Ынчаарга Ада Сергеевна Москвага университедтин доозаан. Ыраккы Чоон чүкке хамаапы дайынының болгаш партизан шинчээшкиниинин дугайында номну бижээн ажылчыннар, дайынчылар, аныяктар мурнупга бодунуң адазының дугайын чугаалап берип чоруур.

Н. КОНДРАТЕНКО.
(СЭТА-ның корр.).
Ленинград.

БАНАННАР ТАШКЕНТИДЕ

Алдарлыг сад өстүрүкчүү Зайниддин Фахриддинович садында банан сыны чечектеп берген. Ол чедп чыл бурунгаар банан үрезинин теплицага олуртуп каан. Бананнар баштай чечектелген, оон соонда, июль айда, чимизи — алды улуг кат үүл келген.

Күш-ажылга ынак, сонуургак бо кижиниң садында бүгү делегейден 217 үнүптерни олуртkан боол турар. Кырын назылаан хоочунга аныяк селекционерлер: оон оглу, кодзо ажыл-агый институдунуң аспирантызы Ямуддин, ол-ла институттуң студентизи Шавкат Мумипов болгаш кодээ школаның доозукчузу Абсалык Мамараханов олар дуза-лажып турар.

Р. САХИБОВА.
(СЭТА-ның корр.).

ГРАВЮРАЛАРДА — БАСТИЛИЯНЫ ШТУРМНААНЫ

Француз революциязының кол-кол болуушкыпнарын көргүскеи гравюралар альбомуп Одессада Максим Горький аттыг эртем библиотеказының фондузундан тыпкан. Ону XVIII түе чылдың төнчүзүнде Парижде үндүрген.

«Революциянның кол-кол болуушкыпнарының дугаймында 15 эстампаны Монеңиң чураанын ёзугаар Хельман хептеп кылган» деп бижээн болган. Альбомнуң аздыгы ариында бижээни болза: «Моне — 1792 чыл. Хельман хептеп кылган. 1793 чыл». Альбомнуң кыска таймылбырында айыткан 15 саазындан түгле 13 бар болган. Ында тура халышкан парижчилерни, оларның Бастилияны маадырлыы-биле штурмнап турарын, өске-даа түүлдерни көргүскеп.

Е. ШВАРЦМАН.
(СЭТА-ның корр.).
Одесса.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮЛЬ 25-ТЕ.
МОСКВАДАН

9.00—Останкинода концерт студиязы чалап тур. ССРЭ-ниң Шериг-Даиай Флодунуң хуиүнге тураскаатkан концерт. Өңнүт.
10.00—«Кино аян-чоруктарының кызыы». Өңнүт.
11.00—Медээлер.
11.10—«Билбеспей болган оон оңнуктериниң ужуралдары». Өңнүт телемультфильм. «Билбеспей—чуруучу». 3-кү сериязы. «Билбеспей-чолаачы». 4-кү сериязы.
11.50—А. Соловьяненко ырлаар. Өңнүт.
12.00—«Совет Эвилелиниге баран боон тур мен!»
13.00—XXI чайгы Олимпий оюнларында. Өңнүт.
15.00—15.10—Чаңсар.
15.10—Боогуа—ССРЭ-ниң Шериг-Даиай Флодунуң хуиү. Шериг-Даиай Флодунуң кол штабының начальниги флоттун адмиралы Н. Д. Сергеевтиң чугаазы. Өңнүт.
15.25—«Делегей панорамазы». Өңнүт.
15.55—Концерт. Өңнүт.
16.05—Боогун — Садыг ажылдактыымның хуиү. Өңнүт.
16.20—Садыг ажылдакчыларынга тураскаатkан концерт. Өңнүт.
17.00—«Үе». Информастыг программа.
17.30—XXI чайгы Олимпий оюнларында. Өңнүт.
20.00—Медээлер.
20.30—20.40—Чаңсар.
22.00—Останкинода концерт студиязы чалап тур. ССРЭ-ниң Шериг-Даиай Флодунуң хуиүнге тураскаатkан концерт. Өңнүт.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

ИЮЛЬ 26-ДА
МОСКВАДАН

11.00—А. С. Пушкининиң музейиниң Онегин залы.
10.45—«Хөглүг үнпер». Өңнүт.
11.00—Медээлер.
11.10—«Селемелиг оол» деп хөй сериялыг өңнүт телешиниң баштайгы көргүзүлгези. 6-гы сериязы.
КЫЗЫЛДАН
11.35—«Чукотканың начальниги». Уран-чечен фильм.
МОСКВАДАН
13.00—XXI чайгы Олимпий оюнларында. Өңнүт.
15.00—15.10—Чаңсар.
15.10—ССРЭ-ниң Камгалал министерствозунуң бирги ужегердиг тускай оркестриниң концерти. Өңнүт.
15.30—В. Катаев — «Фиалка». Телешиниң баштайгы көргүзүлгези. Өңнүт.
17.00—«Үе». Информастыг программа.
17.30—«Улуг руда». Телеочерк.
КЫЗЫЛДАН
19.45—Телемедээлер.
19.55—«Шынар болган ажыктыы дээш!» Дамчыдылга.
20.20—«Техниктиг информациянның недизии». Дамчыдылга.
20.35—«Оруктарга аңаа-ла ынак мен». Документалдыг фильм.
20.45—«Адреза: Кызылдың телестудиязы». Дамчыдылга.
21.15—Телемедээлер.
21.25—Чараалдар.
МОСКВАДАН
21.30—В. Катаев — «Фиалка». Телешиниң баштайгы көргүзүлгези. Өңнүт.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Редактор
В. С. ШАРАВИИ.

кинотеатрларда

ИЮЛЬ 25-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Захар Беркут» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: Кивочымиды (чаа) 9.30, «Туттурбас ажоон негеттинлери» 11.00, 12.40, 14.20, 16.00 «Эрес эрии кадайландырганы» 17.40, 19.20, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Партизаннар чер бажыпының чажыды» 12.00, «Даярдеи чарылбас мен» 13.30, 15.30, «Узун, маңган эриин ээп келгеии» 17.10, 18.50, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Огбелериин кыйгызы» 11.10, «Нормандия-Неман» 12.50, 15.00, «Сангам» (2 сериялыг) 17.10, 20.00 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Ганс Рекле болгаш аза» 12.40, 14.10, «Шоодукчулар» (2 сериялыг) 17.00, 19.40 шактарда.

ИЮЛЬ 26-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Пролетариат диктатуразынга үнелиг эртиилер» (2 сериялыг) 9.30, 12.20, 15.10, 18.10, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Хүн адазынга чурттаар чер» 9.20, 10.40, 14.00, «Проша тажы» 12.10, 15.30, «База катап куда» 17.20, 19.10, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Эрес эрии кадайландырганы» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Смадысчываш» 15.00, «Узун, маңган эриин ээп келгеии» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

СЭКП-ниң XXII съездиин аттыг совхозтуң дирекциязы, партком болгаш ажылчыын комитедп СЭКП кожингүү, улуг кадарчы

Хола Шымрановичке
ОНДАРНЫҢ

оваа-ондакка таварышкаш мөчээнин дыннатымнаан, оон өг-бүлезиниге, дөргүл-төрелдериниге хаиы кажыдалын илерге-йлеп тур.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда кылдызының 2-31-75, харылсаалганы секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал кылдызының 2-37-13, культуро кылдызының 2-23-54, көрээ ажыл-агый кылдызының 2-21-47, үлетүүр кылдызының 2-22-64, чагаа кылдызының 2-41-27, информация база совет тургузуу кылдыстериниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтериянның 2-12-45, секретариаттың 2-23-35, солуп келбейн барганда 2-32-75 телефоннар долгавр.

Тираж 16331. ЧАГЫГ 1732.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин Кравченко кудумчузу, бажын № 1). ТС—00653.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 177 (10162) | 1976 чылдың июль 27, вторник | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

«МОЛНИЯ—1»

СЭТА-ның дыңнадыы

1976 чылдың июль 23-те Совет Эвилелиниң харылзаанының «Молния—1» дээн эдчеглиг спутнигин салып үнүргеп. Харылзаанның ол спутнигин ырак телефон-телеграф радиохарылзаалары, а ол ышкаш Ыраккы Соңгу чүктө, Сибирьде, Ыраккы Чөөн чүктө болган Ортаакы Азиада «Орбитаның» харылзал черлериниң ССРЭ-ниң Төп телевидениезиниң программазын чамчыдарынга таарыштыр тургускан.

Соңгу полушариеге спутниктиң бедик элиптиг орбитазы апогейге 39059 километрге, болган мурнуу полушариеге перигейи 499 километрге деп. Спутниктиң долганырының үези 11 шак 41 минутага деп, орбитаның ийлевчээ 62,9 градуска деп.

Телевидениениң программазын чамчыдарынга бүгаш хой каналдыг ыраккы радиочамчыдылгага херек аппаратуралардан ангыда, командазамчалчы комплекстиң аппаратуралары, орбитаның утланышкынын эдериниң, спутникте энергохандырылгазының системалары бар.

Ажыдыглаң сан-медээлер ёзугаар алырга, спутникте тургускан аппаратуралар болур чогууру-биле ажылдап чоруур, «Молния—1» спутнигин дамчыштыр харылзаанның сеанстарын телевизээн программа ёзугаар чорудар.

Төрээн чурттувуста

АЖААЛДАНЫҢ КЫЗЫГААРЫ КАЛБАРГАН

Кара хөрүүнүг төп областарда, Украинаның төп болган соңгу областарында, Мурнуу Уралда, Поволжьеде дужуттуң массалыг ажаалдазы калбарган. Көдээниң ажыл-ишчилери 1976 чылдың дужуу ажаалдазынга канчаар белеткенген, • оон оныгай чүүлдериниң дугайында СЭТА-ның корреспондентиниң ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң тараа культураларының болгаш чөр ажыл-агыйының ниити айтырыгларының талазы-биле коллегазының начальниги А. С. Новолоцкий мынча дээн:

— СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1976 чылдың дужуу ажаалдазын чедиишкинниг эрттиреринге untaan доктаалынга харыы кылыр көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилери дужуу ажаалдазын дүрген чорудар, • техниканы ээн эки ажыглаар талазы-биле массалыг чарышты калбарткан. Украинада, Молдавияда, Соңгу Кавказта комплекстиг ажаалда-транспорт отрядтары тургускан. Комбайннарга ийи ээлчегле ажыддазы-биле ийи-ийи комбайнерлер быжыглаттынган. Агрегаттарның ажыддавайн баргылаары дүнеки үелерде техниканың профилактиктиг хынаддазын организастаан. Чүк автотранспорту, автопоездилер дужуу соорту үзегинде дүн-хүн чок чоруп турары чурумчаан.

Чурттуң Европа кезээнде үзүктелбээн чаъстар, часкы болган чайның баштайгы чартыныдагы соок ээзэн дүвүрээзинниң болдурган. Мичангаш тараанын быжары ол девискээрлерде озалдап турар. Кара хөрүүнүг төп областарның, Поволжьеның, Соңгу Кавказтың, Украинаның чамдык ажыл-агыйларында тараа культураларын чыттыр шаптырган. Чаъс дужуу ажаалдазынга ам-даа шаптыктап турар. Мичангаш механизаторларга техниканы ынай-бээр таарыштырары бо-ла таваржып, чаъс чок үениң шак бүрүзүн ан-не долу ажыглаары негеттинип турар.

Агаар-бойдустуң ындыг таарымча чок байдалдарындан, дужуу ажаалдазының хүүсаалары сонгаарлап турарындан көдээниң ажыл-ишчилериниң мурнунда чаа сорулгалар тургустунган: ажыл-херекти таарыштыр тургускаш, күскү тарылганы чогуур үезинде, озалдаашкын чок эрттирер. Келир чылдың дужуу дээш сагыш салышкын ам-ты дужуу ажаалдазы дег чүгүлээ кичээнгейни хаара тудар ужурлуг. Комплекстиг отрядтарны тургузуп, тарааны бастырганының соон дарый савацны мөлдерден үндүр сөөртүп, оны сараатпаш. Ангысты тарылгага белеткеп ап турар ажыл-агыйлар чогум-на шын кыдыл турарлар.

Тараа быжыдып черлерде оларның хайгаарал-ажаалдазы уламчылап турар. Бок үнүштер-биле. Көдээ ажыл-агый культураларының хоралакчылары-биле демисел чогуур үезинде чоруп турар. Гербицидтерни чүртта 40 миллион гектар тарылга мөлүнде чаштырган.

Дужуут ажаалдазынга шак бүрүзүү үнелиг. Орта тараажының бүгү ажыл-херээ чагыртқан турар ужурлуг.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ ШАЛЫПЧЫ ЭГЕЛЭЭШКИНИ

1976 чылдың бирги чартыында ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдөриниң Күруне планының күүселдезиниң түңнелдериниң дугайында

1976 чылдың бирги чартыында ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдөриниң Күруне планының күүселдезиниң түңнелдерин үндүрген. ССРЭ-ниң Төп статистика эргелелиниң дыңнадыында айытканың ёзугаар алырга, Совет Эвилелиниң ажыл-чоннары СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, бүдүрүлгениң ахытқыын болгаш ажыдың ынарын бедидер дээш, 1976 чылдың улус ажыл-агый планын чедиишкиннинг күүседир дээш социалистиг тарышты калбартып тургаш, бедик түңнелдерни чедип алган. Чурттуң экономиказының улам ынай өзүлдезин бо эрткен чартык чылда хандырган болгаш чонның амыдыралының материалдыг болгаш культурлуг деннелиниң бедиишкини уламчылаан.

Үлетпүр продукциязын сайгарар, үлетпүрге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, үлетпүр кылыгларының өң чугула хевирлерин бүдүрер талазы-биле чартык чыл планы ажыр күүсеттинген. Планда көрүнгенинден 4 миллиард рубльдиң продукциязын ажыр сайгарган.

Үлетпүр бүдүрүлгезиниң немей өзүлдези эрткен чылдың бирги чартыында турганы-биле дениээрге бо чылдың баштайгы чартыында 5 хуу улгаткан, мичаарга чыл планы 4,3 хуу.

Бүдүрүлгениң чепсек-херекселдерин («А» болүктүг продукциязын) бүдүрери 6 хуу улгаткан. Техниктиг депшилгени улуг хемчээлге коллдыр хандырар үжүрлуг бүдүрүлге адырлары бедик темпилиг сайзырап келген. Машина тудуунуң болгаш металл болбаазырадып кылырының продукциязы 10 хуу, электроэнергетиканың, химия болгаш нефть үлетпүрүнүң продукциязы 7 хуу өскен.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 3,5 хуу бедээн, бүдүрүлге хемчээлинiң немей өзүлдезиниң дөрттүң барык үш кезии күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиткенинiң күсели-биле чедип алдынган. Орулга кирип алырының болгаш үлетпүр продукциязының боттүнезин чингедиринiң планнары күүсеттинген.

Продукция сайгарар талазы-биле баштайгы чартык чылдың планын ниити-эвилел болгаш эвилел-республикаларның үлетпүр министерстволары болгаш бүгү эвилелдешкен республикалар ажыр күүсеткеннер.

Продукциянын ээ чугула хевирлерин бүдүрген байдалын ССРЭ-ниң Төп статистика эргелелиниң дыңнадыында тодаргайлап айыткан. Оларның чамдыызының түңнелдери мындыг: 1976 чылдың бирги чартыында 553 миллиард киловатт-шак электроэнергиязы ажылдап үндүрген, 255 миллион тонна нефтини (газ конденсадын кады санаарга), 158 миллиард кубометр газты, 356 миллион тонна хөмүр-дашты, 52,7 миллион тонна шойну, 72,7 миллион тонна кааны, 59,8 миллион тонна прокатты, оон иштинде 51,1 миллион тонна белен прокатты, 8,4 миллион тонна кан хоолайларны, 117 миллион тонна демир рудазын, 45,6 миллион тонна (чангыстын чижек хемчээли-биле санаарга) химиктиг сүүдерин, 1,5 миллион тонна синтетиктиг чукту болгаш пластиктиг массаны, 502 мун тонна химиктиг волокнону болгаш хендир аймаан, 27,1 миллион кезек автомашина дүгүйларын, 111 мун санныг (718 миллион рубль өртектиг) демир кезер станоктарны, оон иштинде саналга-программалыг башкарылга-биле демир кестирер 3 мун станоктарны бүдүрген.

Баштайгы чартык чылда 25,2 мун кезек үүнэ (198 миллион рубль өртектиг) даргайналга-пресс машиналарын, 1,8 миллиард рубль өртектиг приборларны, автоматизация херекселдерин болгаш оларның артык кезектерин, 1 миллиард рубльдин саналга техниказының херекселдерин болгаш оларның артык кезектерин, 158 миллион тонна металлургия дериглерин, 607 кезек хөмүр-даш арыглаар комбайннарны, 282 кезек чер адаан өрүмнеп үттээр комбайннарны, 307 миллион рубльдың химия дериглерин болгаш оларның артык кезектерин, 1004 мун кезек автомобильдерни, оон иштинде 355 мун чүк машиналарын, 615 мун чиик машиналарны, 280 мун тракторларны, 1895 миллион рубльдин көдээ ажыл-агый машиналарын, оон иштинде 789 миллион рубль өртектиг мал ажылынга болгаш мал чемнин бүдүрүп белеткээринге ажыгдаар машиналарны, 50,1 мун кезек тараа ажаап алыр комбайнларны, 5,7 мун кезек кукуруза ажаар комбайнларны, 4,9 мун кезек картофель ажаар комбайнларны, 7,4 мун кезек свекла ажаар комбайнларны, 20,4 мун кезек экскаваторларны, 23,9 мун кезек бульдозерлерни, 165 миллион кубометр (колхозтарның белеткээн ыяжын санаваска) тудуг ыяжын, 3,6 миллион тонна целлюлозаны, 2,7 миллион тонна саазынны, 61,8 миллион тонна цементини будүрген.

Бо чылдың баштайгы чартыында 5159 миллион дөрбелчин метр ховең-саазын пестаавы аймаан, оон иштинде 3409 миллион дөрбелчин метр ховең-саазын пос аймаан, 383 миллион дөрбелчин метр дүвтен кылган пестү, 410 миллион дөрбелчин метр хендирдеп кылган пестү, 792 миллион дөрбелчин метр торгу пестү, 9,8 миллиард рубльдин даараныла кылыгларын, 370 миллион эжеш хом идиктерни, 3,6 миллион тонна (үлетпүр аргазы-биле болбаазырадып кылган) эттү, 1,4 миллион тонна колбаса кылыгларын, 579 мун тонна мал саржаан, 1,3 миллион тонна үнүш үзүн, 1,8 миллион тонна кондитер кылыгларын, 28,5 миллион кезек шактарны, 515 миллион кезек кылагар шыя болган чайырлаан саваларны, 146 миллион рубльдин (шиидең болгаш хрусталдаан кылган) сава аймаан, 4,2 миллион кезек радиоприемниктерни болгаш радиолаларны, 3,6 миллион кезек телевизорларны, 2,9 миллион кезек соодухчуларны, 524 мун кезек мотоциклдерни болгаш мотороллердерни, 2,1 миллиард рубльдиң эт-хереексел аймаан будүрүп үндүрген.

Өөнүг болгаш ховар металларны, нефть химиязының, болбаазырадып кылган нефтинин продуктуларын болгаш продукциянын оске-даа хевирлерин будүрери ковудаан.

Оон-биле чергелештир бо чылдың баштайгы чартыында минералдыг чемнигдингилгелерни, күгүр кислотазын, даргайналга-пресс машиналарын, чүк сөөртүр вагоннарны, тудуг ыяжын, цементинин, саазынның чамдык хевирлерин, пос-тавырыны, ташпыкты трикотаж хептерни болгаш оске-даа кылыгларны будүрер планнар чедир күүсеттинимээнин ССРЭ-ниң Төп статистика эргелелиниң дыңнадыында демдеглээн. Чамдык будүрүлге каттыжышкыннарны болгаш будүрүлге черлери продукцияны сайгарар, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидер, чыылданы чедип алыр талазы-биле планның даалгаларны чедир күүсеттиинээн: чамдык таварыылгада продукция будүрелиниң ассортимент болгаш шынар талазы-биле даалгазын күүседирин хандырбаан.

Эртем-шинчилел, телевилел, конструктор организациялары болгаш каттыжышкыннар база будүрүлгелер эртем-техниктиг депшилгениң айтырыгларын шинтиирээр талазы-биле ажылды уламчылап чоруткан.

Бо чылдың баштайгы чартыында 2,2 миллион чогадыгларны болгаш чаартыкчы саналдарны улус ажыл-агыйынга шингээдип неитереткен чорук чылдынга чижеглеп саналга 2 миллион хире рубльдиң камналгазын берген.

Будүрүлге чорудулгаларын комплекстиг механизастаан болгаш автоматчытканының, будүрүлгени интенсификастаанының, депшилгелиг техниканы болгаш технологияны шингээдип неитереткенинiң түңнелинде будүрүлге каттыжышкыннарының, будүрүлгелерниң ажылының техник-экономиктиг көргүзүүлэри, оларның будүрген продукциязының шынары экижээн.

Эртем болгаш техника талазы-биле планны чамдык каттыжышкыннар, будүрүлгелер болгаш организациялар чедир күүсеттинээн.

Көдээниң ажыл-ишчилери часкы хову ажыддарын организастыг чорутканын дыңнадыгла оон ынай айыткан. Колхозтарга болгаш совхозтарга часкы тарылга планы күүсеттинген. 1976 чылда чуртта көдээ ажыл-агый культураларының тарылга шөлүнде 217,3 миллион гектар болгаш.

(Төнчүзү 3-ну арыда).

РЕСПУБЛИКАНЫҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫЛЫ ХҮННЕРИ

МУРНАКЧЫ БРИГАДА

Бирги черни ээлээннерде

1976 чылдың уткуштур цизинiң ажыр талазы-биле Степан Борбак-оолдуң мурнакчы бригадазы «Кызыл тудуг» эргелелдиң тудугжу бригадаларындан эгелекчилериниң бирээзи болган. Планда көрүнгенинден 25 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажыддарын немей алырын олар хүлээптеп. Ажыл-ишчи бо коллектив сураглыг тудугжу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры И. Злобинниң методу-биле ажылдап, тудуг-монтаж ажыддарының шынарлыг болуруи чедип ап турар. Мичангаш оон үлүүткен бригадазы 110 аал ишти чүүлдээр бажыңның тудуун айыткан хуусаадан 15 хонук эрте хүлээдир дээш ыламаак ажылдап турарлар.

Бригада кежигүнериниң мергежилиниң өскенинден, ажыл шагын чөп ажыглаашындан олар социалистиг хүлээлгелерин ажыр күүседип, тудуг-монтаж ажыддарының бирги чартык чылда планын 105, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 109 хуу күүсеткилээн. Ылангыя дашчылар С. Тараачы, А. Баранин, каңнакчы Ю. Чащухин, ховдукчу Т. Щетинина олар чарыштың мурнуку одуруун эдээнилер.

С. Борбак-оолдуң бригадазынга «Кызыл тудуг» эргелелиниң Хүндүлел бижинин тыыскан.

С. КРАСНОПЕРОВ.
«Тыва тудуг» трестиң парткомының секретары.

Республиканың үлетпүр черлериниң аразынга социалистиг чарыштың чартык чыл түңнелин ёзугаар Каа-Хемниң хөмүр-даш разрезинде бирги черни чаалап алган. Разрезке СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профсоюзтарының область Чөвүлелиниң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчилер тугун болгаш бирги черге-ниң дипломун тыыскан. Бедик шилээл шахтёрларны, механизаторларны күш-ажылга улам улуг чедиишкиннерже сорук киргеп. Ол коллектив чартык чылдың планын 106,4 хуу болгаш сайгарылга даалганын 109,3 хуу күүсеткеп.

Каа-Хем хөмүр-даш разрезинiң Чадаана участогу база-да эки түңнелдерни чедип алган. Ында мурнакчыларның саны улам көвүдеп турар. Социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда коммунист Е. Фроленковка баштаткан экскаватор экипажы чоруп турар. Экипаж планның даалганы үргүлүү ажыр күүседип, 120 хуудан кудулаттайн турар. Е. Фроленковтуң дузалакчызы В. Куулардың адын база-ла Хүндүлел симбиразында киирген. Экипаж айда 4 мун тонна чүүктү чүдүрер турган, 5 мун тонна чедирип турар.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан оң талазынче) мурнакчы чолаачы А. Сотосов, машинист А. Фроленков болгаш оон дузалакчызы В. Куулар.
А. ЗАПЦЕВТИҢ фотозу.

МАЛГА БЫЖЫГ ЧЕМ-СУУРНУ ТУРГУЗАР

КӨРГҮЗҮҮГЛЕРИ ЭКИ

Таңды районда С. К. Тока аттыг совхозтуң ажыл-ишчилери бо чылын витаминниг сиген далганын белеткээр талазы-биле багай эвес көргүзүүлерни чедип алганнар. Ында АВМ-0,4 деп агрегат чаъс-бораанныг-даа хүнде амыр-сокпаал чокка ажылдап, хүнде планын чедиишкиннинг күүседип турар. Ол бо хүннерге чедир 130 тонна витаминниг чемишчидилгени белеткээн, ниитн план 500 тонна ажыг.

— Меде-биле бисти чогуур ой-шаанга хандырар болза, сезенда күүседир ужурлуг планывысты ажыр күүседип болдурувустуң аргазы бар—деп ук агрегаттың ажылакчылары Николай Павленко биле Владимир Фишер олар улуг бүзүрел-биле чугаалап турарлар.

Малдың чаш төлүн мекди ажаап алыры болгаш оларны күштүг, эки дениглегиг кылыр дорустурарынга витаминниг сиген далганының роль конучуг улуг даярын совхоз директору Б. П. Горячев демдегледи. Ол ажылга боттарының кызыгаакай чоруун көргүзүп турар мурнакчы ажылчыннар хой. Индыгзарга Таисия Трючкова, Евлокия Кыргыс болгаш өскелер-даа хамаарыжыр.

Ук совхозтуң ажыл-ишчилери сиген кезилдезиниге база эки белеткенген. Кижи бүрүзүнүң кылыр ужурлуг ажылы, күүседир нормазы баш бурунгаар хувааттынган. Ол чугула кампанияга хаара туттунар ажылчын бүрүзү ону медереп билип, болдунун аргаларын санап көргеш, бедиткен социалистиг хүлээлгени ап турар.

— СЭКП ТК-ның Чөнгине секретары эш Л. И. Брежневке көдээ механизаторлар чагаа бижээш, агаар-бойдустуң кандыг-даа халавының мурнунга тура дүшпейн боттарының бүгү-зе күш-ажылын көдээ ажыл-агыйның культураларын ажаап алырынче, угландырарын бижээн болгай. Бистиң совхозтуң тараажылары база оларның соглээн сөзүнге каттыжып, боттарының бүгү-зе күжүн бо чылдың дужуун ажаап алырынче, мал чемнин белеткээринче угландырар — деп совхоз директору чугаалады.

(Бистиң мопр.).

СИГЕНЧИЛЕРДЕ АЖЫЛ ХАЙНЫККАН

«Чыраа-Бажы» совхозтуң сигенчилери бо хүннерге чедир 585 гектар сигенин кесиен, оон 370 гектарын бөлген болгаш 235 тонна сигенин сараатпаан. Бо үениң дургузунда трактор-биле сиген кезер алды машина, хол кадырыбиле сиген кезер 60 кижи ажылдап турган.

Чыраа-Бажының тайгазында алды звено ажылдап турар. Ында ажылчыннар 19,5 тонна сигенни долган белеткеп алган. А суурнуң чону болгаш школачылар 79 тонна будук-бүрүнү белеткээн. Мичангаш мал чемнинiң белетеделинде шупту 200 хире кижи киржип турар. Ажыл-ишхайныккыннынг.

С. ШАГЖЫ.

• • •

Онгу беш чылдың баштайгы чылының бирги чартыында Улуг-Хем районунуң ажыл-агыйлары күрүнеге көдээ ажыл-агый продуктуларын садарының талазы-биле планның опаалдаларын чедиишкиннинг күүседип, пиитизи-биле 659 тонна эттү, 1553 тонна сүттү болгаш 91,8 тонна дукту дужаган.

Районнуң бүгү ажыл-агыйлары («Ак-Туруг» совхозтан ангыда) күрүнеге эт садарының планның опаалдаларын чедиишкиннинг күүседип, эртем-чылдың бо үезинге дениээрге барып 144,6 тонна хой эттү дужаганы өөрүнчүг. Оон иштинде «Найырал», «Улуг-Хая», «УТКА 25 чылы», «Күш-ажылдың хостуу» совхозтар планның опаалдаларын 126—171 хуу чедир күүседип.

План күүсеттинер

тавлекеллерниң одуруунга киргеннер. Ниитизи-биле район эът садар планын ажыр күүсеткен.

— Сүт болгаш дук талазы-биле коргүзүүлерниве база багай эвес—деп, райкүүскомнуң көдээ ажыл-агый эргелелиниң начальнигиниң хүлээлгеэн күүседип турар Г. В. Черепанов чугаалады. — Районнуң бүгү ажыл-агыйлары сүттүң планның опаалдаларын 105—146 хуу күүсеткеп. А дук оон-даа эки. Чижээлээрге, «Улуг-Хая» совхоз чартык чылда 5 тонна дук дужаар турган, 22 тонна ажыгны дужаган. А оске совхозтар база шупту чүс ажыг хуу коргүзүүлүг болган.

Амгы үеде районнуң ажыл-агыйларында хой кыргыдазында 530 ажыг электрилиг чачылар ажылдап турар.

— Чамдык ажыл-агыйлар кыргыдазы доолуушкан болгай, силерниң районда бо талазыбиле хожудавышкынны чылдагааны чүве дирги?—деп, эш Г. В. Черепановтан айтырывыс.

— Чикте парын дуктуг хойнуу июнь төнчүзүнден эгелеп кыргыдажы киирген болган: бо үеге чедир саадаан чүве. Ук хойларны оон эрте кыргыры болдунмаан. Ниитизи-биле кыргыттынган 49 мун ажыг хойдан 114 тонна дуктуг алган бис, оон арыг деңнээн 102 тонна болду. Моон алгаш көөрге, дук дужаар планывыс чедиишкиннинг күүсеттинер.

Чиңге парын дуктуг хойнуу кыргыдазы «УТКА 25 чылы» совхозта база түзүктеп турар. Ында ам кыргыыр 6 муң ажыг баш хой арткан. План ёзугаар бир биттан 2,9 килограмм дук алыр турган, херек кыринга 3 килограмм дук алдынган болду. Ук ажыл-агыйының мурнакчы малчыннары Е. Шаймак, Н. Кадыр-оол олар 2,6—3 килограмм дук алыр планын 3,19—3,20 кылдыр күүседип турарлар.

Д. ЧЫДЫМ.

АК-ДОВУРАКТАН МЕДЭЭЛЕР

Бөдүүн рудадан даг-дүгү арыглаар цехтиң үлүг машин ыдыктарының, участоктарының, бригадаларының аразында социалистиг чарыш улам калбарган. Цехтиң ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары оңгу беш чылдың бирги чартыында алган социалистиг хүлээлгелерин ажыр күүседир, чаа цехтиң толевилээн күчүзүн дүрген шингээдип алыр хөөн үлүг күжениишкинниг ажылдап турарлар.

Мырыңай чоокта чаа бөдүүн рудадан даг-дүгү арыглаар цехтиң үлүг машин М. Сунуй-оолга удуртқан ээлчээниң коллективи 10 ажыг тонна даг-дүгү арыглаашының дугайында медээ тарай берген. Цехтиң ажыл-ишчилериниг өөрүзинг байыр чедиргеп.

Июль 10-да И. Опохов удуртқан № 4 ээлчегниң коллективи хүнүнiң ээлчегге ажылдаары эдилге ажылдарының үезинде чедип алыр үжүрлүг турганы социалистиг чарыштың пегелделиндө айытканы ёзугаар 18620 килограмм даг-дүгүн бүдүрген. А. В. Давыдов удурткан № 5 ээлчег ол-да хүн 12 шакка чедир 19325 килограмм даг-дүгүн арыглаан. Күш-ажылгы чедиишкиннерни дээш № 4 ээлчегни 1500 рубль-биле, № 5 ээлчегниң коллективин 1000 рубль-биле шаңнаан.

• • •

Ак-Довуракттың автотранспорт бүдүрүлгезиниң коллективи оңгу беш чылдың кирип турган 1976 чылдың бүдүрүлге планын хуусаа батпазе күүседир, аңда немей 4000 ажыг тонна үлүг ажыл-агыйының чүгүн соортур, даалгадан ажыр 3 миллион тонна-километр эртер деп социалистиг хүлээлге алган.

Бодиткен хүлээлгелерни колонналар, чолаачылар бригадалары алган. Чолаачылар башкы шупгузу хуузунда социалистиг хүлээлгелерлиг. Оларның хөөн чүк соортүрүүнүң ийи чыл планын Улуг Октябрьның 60 чыл ооңга чедир күүседирни хүлээпеген. «Беш чылды дөрт чартык чылда!» деп кыйгырыг автотранспорттуларының деткиишкинни алган.

АТБ-ниң партия, профсоюзтар организациялары социалистиг чарышты ёзулуг массалыг, дайынчы болдурар дээш хөй ажылдарны кылган. Бригаданың ажыда түңнелин ай, квартал санында хава солуунарга, көргүзүг самбыраларына, мурнакчыларның аттарын Хүндүлел самбыразынга киирип турар.

Эң эки ажылдың чолаачылардан Даваакай Ашакпал, Николай Крапивкин, Хасан Тунгаев, Сергей Суханов, Алдын-оол Ооржак, Павел Ростовцев, Валерий Банчаев, Виктор Сарыглар болгаш оскелер-даа ийиги чартык чылдың үлүүдө ажылдап турар болгаш чылдың эгезинде алган хүлээлгелерни күүседиринче чоокшулаан.

Ынчы күш-ажылчы коллективтиң түңнелдери—бирги чартык чылда чедип алган чедиишкиннер өөрүнчүг. Бүдүрүлге программазы бүгү көргүзүүлер талазы-биле ажыр күүсеттингеп. Улус ажыл-агыйының 446,3 муң тонна чүгүн соортур даалгалыг турган 446,7 муң тонналы соорткеп, тонна-километрге чүк ергилдеңи 22 миллион 295,9 муң рубльге кылып, пассажирлер аргыштырылгазының бирги чартык чыл планын —105,4 хуу күүсеткеп.

Партийжи амыдырал

КОММУНИСТЕРГЕ ДААЛГАЛАР

— Коммунист ниижи бүрүүдөдик идейлиг, партияның идепкейлиг сайынчылы, коммунизм тургузукчуларының муратку одуруунга турар дээрдин утпас ужурлуг бис — деп, партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Л. И. Брежнев чугаалаан. Коммунистерниң одурулгеге болгаш хейниити ажылынга идепкейин улам бедидер дээш партия организацилары хей талалы ажыллы чорудуп турар.

Бистиң «Коммунизмиин херели» колхозтуң коммунистери онгу беш чылдың баштайгы тылының планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүседиринче ажыл-ишчилерниң күүседимин дазылгылыглар. Агитатор, пропагандист, политинформатор, аш-хуузунуң судунуң дергазы, хана солуң редактору, улусчу контролёр дээш оон-даа еске.

Ажыл-ишке кызымак, партийжи даалгаларын ак сеткилдиг күүседип турар коммунистер биеге эвээш эвес. № 1 хойжу бригаданың бригадири Оюн Шаравин колхозта улусчу контроль болуунуң дергазы. Оон организаткы, шудургу чорүү-биле малга быжыг чем-суурну белеткеп, сиген, тараамы шын ажаан кадагалаар ажылды күштелдирип, ниитиниң малын төгделээр чорукка үзүр шыгыы демиселди чорутканының сөөлүнде, малдың өлүп хораар болгаш чидер чорүү эрткен чылга деңнээрге дыка эвээжээн. Колхоз төрүүр 100 баш хойга онаалтыр 88 хураганы ап, бир хойдан 2,4 кг. дүктү кыргып алган. Коммунист Оюн Шаравин 100 хойдан 100 хураганны онча-менди камгалап ап, өскелерге үлегер-чижээн көргүзген.

Колхозтуң кол инженери аныяк коммунист И. Шушников сууда улусчу дружинаның командири. Профвилел, комсомол болгаш өске-даа хейниити организацилары-биле кадагы суурга үлегерлиг көрүм-чүрүм дээш демиселдя чорудуп турар. Мурнунда чылдарда Кочетово суурга көрүм-чүрүм багай, байдал коштак турган.

Ажылчы чоннар ортузунга масса-политиктиг ажылды күштелдирип, иланғыя оларның чүрттап турар черинин аайы-биле ол ажылды улам калбартырынче углапган демчеглерни ап турар. Суурда «Билиг» ниитилели организацилязының даргазы коммунист Т. Золотухинаның удурулгазы-биле Кочетово школазының башкылары чон ортузунга янзы-бүрү темаларга лекция, беседалары номчуп, библиотека, клуб ажылдакчыларыбиле кадагы солуң көжээлерни, номчулга конференцияларын эрттиргеннер. Партияның XXV съездизиннин материалдарын болгаш партия-биле чазактың өске-даа документилерин пропагандалаар талазыбиле улуг ажылды чорутканнар.

Суурда херээженнер чөвүлелиниң даргазы коммунист Т. Дамчий агитквартираларның ажылын күштелдиреринче, көрүм-чүрүмну быжыглаарынче, уруг-дарыг бижизидилгезин экижилериче углапган хемчеглерни ап турар.

Улусчу дружинаның, комсомолчу оперативтиг отрядтарының кежигүннери хейниити черлерниге дежурный-лашкыминарды организастап, арага-дарыже хандыр, көрүм-чүрүм үреэр кижилерни үчётка киирип, чогуур хемчеглерни ап турар.

Кижизидилге ажылдарын мындыг хевирлит чорудуп келгеним түңнелинде суурда арагалзар, көрүм-чүрүм үреэр чорушчар эвээжеп кел чыдар.

Колхозтуң 60 чылдың бирги чартыныда күрүне планнарын чедиишкинниг күүседип, республикада дээре колхозтарның санында киргеп. Коммунистер хей-ниити даалгавын канчаар күүседип турарының лугайында айтырыгны партия хуралдарынга доктаамал чугаалажып турар бис. Ол чорук оларның ажыл-херек дээш харыысалгазын бедидип турар. Парткомга кол специалистерниң чогаадыкчы планнарын бадылап тура, олар партийжи даалганы канчаар күүседип турарын дыннаары база чаңчыл болган.

Бистиң специалистеривис малчыннар ортузунга зооветеринарлыг өөредилгени эжижип, агитас-массалыг ажылларны чорудуп турар. Коммунистер малдың кол эмчизи С. Оюн, зоотехник С. Оюн, мал эмчизи Б. Ооһучугаш болгаш өскелер-даа ажыл херекке иелекейлиг, партийжи даалганы ак сеткилдиг күүседип, үлегер-чижектиг ажылдап турар.

Онгу беш чылдың планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүседир төлөөде ажыл-ишчи бүрүзүнүң идепкейин улам бедидеэр, оларның билиин, күжүн кол соруглаларже угланыырары өөрээжок түгүл болгай. Ынчангаш мална хамыктың мурнунда коммунистер идепкейин доктаамал бедидип, ажыл-херек дээш харыысалгазын күштелдирип, ак сеткилдиг күш-ажылдың, быжыг сагылга-чурумнуң үлегер-чижээн көргүзер ужурлуглар.

Ынчалза-даа бистиң партийжи даалга чок, онгу багай күүседип турар ийи-чангыс коммунистер база бар. Партия организациязының хуралдарынга ындыг коммунистерни шыңгыы шүгүмүлел, хүүда беседалажыышкынның чорудуп турар бис.

Кандыг-даа ажыл-херекке коммунист бүрүзү аңгарлыры рилиң болгаш идепкейин көргүскен, аңаа берген партийжи даалганы бедик харыысалгабиле күүседикпеп түрзүн дээш партком болгаш партия эге организациялары ам-даа шүдүргү ажылдарны чорудар апаар.

К. ОЮН.

«Коммунизмиин херези» колхозта партком секретары.

ПРОДУКЦИЯНЫҢ ЭКИ ШЫНАРЛЫГ БОЛУРУ ДЭЭШ

— Экономиканың бүгү аңырларын эргелеп башкарары, министерство болгаш бүдүрүлге бүрүзүнүң ажыктыг болгаш шынарлыг чорукту шиитпирлии-биле бедидери дээш ажыллазары — амгы үеде эң чүгүлә чүүл-дүр — деп, партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелиге эш Л. И. Брежнев чугаалаан. Онгу беш чылды бүдүрүлгенниң ажыктыг чоруунуң болгаш шынарлың беш чылы кылдыр чарлаан ужуру-дага ыда.

Чонга бедик шынарлыг продукцияны баар дээш республиканың үлетпур бүдүрүлгелериниде ажылиш калбарган. Бүдүрүп үнүрүп турары продукцияның шынарын бедидер талазы-биле СЭКП өбкомунун бюрозунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелидің болгаш ВЛКСМ өбкомунун докталлы-биле республикада шынар көрүлдезин эртип турар.

Эрткен ийиги кварталда стандарттар болгаш хемчээр техника талазы-биле Тывага курхайгаарал лабораториязы «Тулуг кежектери» комбинатта, «Кал-Хем» төмүр-даш разрезте, Кызылдың пиво, хлеб, автосептелге заводтарында, «Сельхозтехниканың» Чаданада районнар ара-зында 50 ажыг хуузу стандартка дүүшпес болган.

Кызылдың төгүү кежектери белетээр комбинадының демир-бетон кылыглар цехиниң бүдүрген продукциязының чүгле 20 хуузу баштайгы негелде өлүтаар, 64 хуузу ийиги, а 16 хуузу — үшкү негелде өлүтаар дужаттының түрары — ол бүдүрүлгеде шынар айтырыңче кошкак кичээнгейлер үгланыырганыны көргүзүп турар.

«Тыва көдээ төгүү», «Тыва сеңгелге-төгүү» трестериниң бүдүрүлгелериниң шиитап-кылган продукциязы курстандарттың негелделеринге дүүшпес, үредимчел болганындан оңу катап эде кылыр чорукторга бо-да таварадыр.

Сеңгелге чергелериде ажылдың шынары күүс. Сеңгелге эрткен тракторлар, автомобильдер оңу эргижиргээн кежектер-биле сеңгээнинден үр болбайн үредип турар.

Продукцияның шынарын экижилериниде чамдык хемчеглерни сагыыр ужуруг. Иларгыя стандартизация болгаш техниктиг хынаала талазы-биле ажылдарны организастаары чугула. Технология болгаш ол талазы-биле документацияга хамаарышкан айтырыгларны, олар харыылаар, продукцияның шынарын болгаш техникалыг дүрүмнерни бүдүүлгеге киирип ап, оларны бедидер ажылды чугула. Республиканың «Сельхозтехниканың» сеңгелге мастерскаларында продукцияның шынарын күүс, үрей кылыгган кежектерниң санын ажыктаар сеңгээйлер турар. Кызылдың түүйбу заводунуң бүдүргени бүгү продукцияның 50 ажыг хуузу стандартка дүүшпес болган.

Кызылдың төгүү кежектери белетээр комбинадының демир-бетон кылыглар цехиниң бүдүргеп продукцияның чүгле 20 хуузу баштайгы негелде өлүтаар, 64 хуузу ийиги, а 16 хуузу — үшкү негелде өлүтаар дужаттының түрары — ол бүдүрүлгеде шынар айтырыңче кошкак кичээнгейлер үгланыырганыны көргүзүп турар.

«Тыва көдээ төгүү», «Тыва сеңгелге-төгүү» трестериниң бүдүрүлгелериниң шиитап-кылган продукцияз

БЕШ ЧЫЛДЫҢ ШАЛЫПЧЫ ЭГЕЛЭЭШКИНИ

(Төнчүүт. Эгези 1-ги арыда).

Бо чылын тараа болгаш тараа-бөбө культураларын 131 миллион гектар черге чаштырып тараан. Суггаттыг болгаш курганыг кевиргей черлерге кодээ ажыл-агый культураларының тарызга шөлү көвүдээн.

Колхозтарда, совхозтарда болгаш кодээ ажыл-агыйның өске-дээ бүдүрүлгелеринде бүгү черлеринде сиген кезилдээн болгаш малга чем белетелдин чорудуп турар. Чүртүн хой-хой районнарында тараа ажаан алынгыны калбарып турар.

1976 чылдың июль 1-де колхозтарга болгаш совхозтарга продуктулуг малның болгаш куштуң баш саны (миллион баш биле): мыйысхыр бода малдың 87,7, оон иштинде инек 27,8, хаван 46,5 хой, өшкү, 140,3, куш 506,1 миллион.

Колхозтарга болгаш совхозтарга мал продуктуларын бүдүрери эртеп чылдың бирги чартыы-биле денизээре ажаан эвээжээн, оон чылдагааны эртеп чылын агаар-бойдустуң тоарымча чок байдалындан мал чемнин, малмгын тарааны чедир белетекээнинден болган.

Чылдың бирги чартыында бүгү категорияларның ажыл-агыйлары, 6,6 миллион тонна малды, болгаш куштуң (дириг денизин-биле), 27,1 миллион тонна сүттү, 17,3 миллиард бөрбөк дагаа чүргээни сөптеп.

Бүгү комплекстер талазы-биле кодээ ажыл-агыйны хогжүдеринге күрүненин болган колхозтарның капитал салышкынны 13,1 миллиард рубль болган азы, 1975 чылдың бирги чартыынга денизээре 4 хуу көвүдээн.

Кодээ ажыл-агый 37,3 миллион тонна минералдыг чемиш-чидилгенин алган, азы эртеп чылдың ол үезин-биле денизээре 1,8 тонна хой болган, ол-дээ үеле 1397 муң тонна мал чеминин химиктиг чемишчидилгелерин алган, азы эртеп чылдың ол үезинден 252 муң тонна хой болган.

Эң чугула хевирлерниг техниканы болгаш минералдыг чемишчидилгени кодээ ажыл-агыйга бээрининг планы күүсеттингеп. Саалда установкаларын болгаш мал чеминиң химиктиг немелделерин белетеэринин планы күүсеттинмээн.

Транспорттуң бүгү хевирлериниң чүк соруглеган 2,7 триллион тонна-километр болган болгаш эртеп чылдың бирги чартыынга денизээре 3 хуу көвүдээн. Пассажирлер аргыжылгазы 357 миллиард пассажир-километр четкен, азы 5 хуу көвүдээн.

Бирги чартык чылда күрүненин капитал салышкынналарының күсели-биле 22,5 миллиард рубль өртеттинг кол фондуларны ажыглалга киирген, азы эртеп чылдың ол үезин-биле денизээре 2 хуу хой боор турар, үлетпүрге болгаш улус ажыл-агыйының күүндерни хандырып турар ажыл-улуг чамдык бүдүрүлгө объектилерни ажыглалга киирген. Оларның чамдыктары хуусаа бетинде ажыглалга киирген.

Улус ажыл-агыйынга күрүненин капитал салышкынны 43,9 миллиард рубль болган ийикке, азы эртеп чылдың бирги чартынынга денизээре 6 хуу хой болган. Күрүненин капитал салышкынының планы 96 хуу күүсеттингеп.

Тулүгге куш-ажыдың бүдүрүкчүлүү 1975 чылдың бирги чартынынга денизээре 3,6 хуу өскен.

Эртеп чылдың ол үезин-биле денизээре кереэлиг ажылдарның хемчээли 4 хуу өскен, улус ажыл-агыйынга кереэлиг ажылдарның планы ниитизи-биле 99,1 хуу күүсеттингеп.

Колхозтар аразының тудуг организацияларының кылыр турар ажылының хемчээли 4 хуу өскен.

Тудугнуң техниктиг денгелиниң белиишкинни үргүлчүдеп турар.

Тудуг-монтаж ажылдарынга бот-үне 0,3 хуу чиигеэн.

Улус ажыл-агыйының талазы-биже ког фондуларны ажыглалга киирериниң планы ниитизи-биле күүсеттинмээн деэрзин ССРЭ-ниң Төп Статистика эргелелиниң дынадынында чугаалап турар. Чамдык бүдүрүлге күүндерин ажыглалга киирери хандыртынмаан.

Чамдык аазап кан тудуг организациялары кереэлиг ажылдарның, куш-ажыдың бүдүрүкчүлүүнүң өөрүдезинин, орулганы болгаш тудуг-монтаж ажылдарынга бот-үнезин чингедиринин планнарын күүсеттээн.

Улус ажыл-агыйынга бирги чартык чылда ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларның саны ортумаа-биле 102,9 миллион кижи болган болган эртеп чылдың бирги чартынынга денизээре 2,2 миллион кижи көвүдээн.

Улус ажыл-агыйында ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларның айда ортумак ажыл төлевири 150 рубль болган, азы 1975 чылдың бирги чартынында турганынга денизээре 3,9 хуу өскен. Ниитилел фондуларының хереглелдериниң немелде төлевирлер болгаш чингелделер-биле кады ажыл төлевири 203 рубль болган, ол дээрге 4 хуу өскени ол. Колхозчуларының ажыл төлевири 3 хуу өскен.

Төмүр-даш болган сланец үлетүрүнүң ажылдакчыларының чамдык категорияларына пенсия хандырылгазын эки-иттирген.

Ажалга кассаларынга чоңнуң салышкыны бирги чартык чылда 5,3 миллиард рубльге көвүдээн.

Күрүне болган кооператив салыының үүрмекчеп садар бараан саарылгазы 105,1 миллиард рубль болган ийикке, азы эртеп чылдың бирги чартынынга денизээре 4,8 хуу өскен. Чартык чылда үүрмекчеп садар бараан саарылгазының планы 101,4 хуу күүсеттингеп.

Бараан саарылгазы өөрүн турза-даа, чамдык барааннарга чоңнуң өөрү турар хереглелдери ам-даа дүүрүү-биле хандырылынмаан.

Совет Эвилелиниң дашпыкы садыг саарылгазы 28 миллиард рубль болган болган эртеп чылдың бирги чартыы-биле денизээре 11 хуу көвүдээн.

Чоңга ачы-дуза чедирериниң хемчээли 1975 чылдың бирги чартыы-биле денизээре 8 хуу, оон иштинде кодээ черлерге 10 хуу өскен. Амыдырал-хандырылгазынга ачы-дуза чедирериниң кердүгеп планының хемчээли күүсеттингеп.

Күрүне бүдүрүлгелери болган организациялар база чүртталга-түлүг кооперативтери ниити талу 27 миллион дөрбелчин метр, чаагайжыды түүтүнгеп 575 муң квартираларны ажыглалга киирген. Оон ангыда боттарының хөреңгилчиин күсели-биле болган күрүне чөвилиниин хуламы-биле колхозтар болган чүртталчы чон үүдә хой санның бажыннарын түдүп алгаан.

Күрүненин капитал салышкынының күсели-биле 90 муң ажыг үрүглар өөренир ниити бииг школаларын, школа назы четпээн 70 муң ажыг үрүглары ажаан-төлээр албан черлерин болган культура-амыдыралдың өске-дээ объектилерин түдүп, ажыглалга киирген. Оон-биле черге-лештир бирги чартык чылда чүрттелгенин болган культура-амыдыралдың түүтүнарының планын чедир күүсеттингеп.

Хөөрайларны болган сүүрларны улам ынай чаагайжыдар талазы-биле ажыларны чорудуп. Бирги чартык чылда 1,6 миллион ажыг квартираларга гөзүп киирген.

Улус өөредилгени болган культура улам ынай сайзырап турар.

1976 чылдың июль 1-де Совет Эвилелиниң чоңнуң саны 256,7 миллион кижи болган.

(СЭТА).

Шынар болгаш камналга

БҮТПЕСТЭЭН ТУДУГ

Өвүрүнүң Торгалыг сүүр — Тываның өске доорай, сүүрлары-биле бир домей. хүн-бүрү өөүп, сайзырап, ажаа чаа бажыннар немежип турар. Эрткен тоскы беш чылда 2—2 аал ишты чүрттелер аазап хой чүрталга бажыннары ажыглалга киргени торгалыгжыларга өөрүнчүг белек болган. Ол делгем чырык бажыннарда суг-биле хандер оданга системазы, ында газты салганы чүрттакчыларга коичүг таарымчалыг. Совхоз төвүнде 25 автомашина киирер чаа гаражты база тудуп дооскан.

1973 чылдың июлька Торгалыгнына бүдүүт-ла төвүнде 50 орунныг ясли-садчы түдүп өгелээн. Ук тудугну 1974 чылдың августа доозар үүрлүг турган. Сүүрүнүң чону чаа ясли-сад туттунуп турарынга амыран, чорүп, оон доостурун четпиктейп маңап турган. Ынчалза-даа тудуг бүтпестээн, торгалыгжылар оны маңап чөгеп төткен.

Тудугну кылып түтпээн «Тыва кодээ тудугнуң» № 463 КМК-зы объектиниң кол тудуун дооруп, соңга, хаалгазының чедир кыдган соонда ажыл оон ында чорбастаан. Ында дыка хой ажылдар төлевиделге дүүшпес кылдыр кылдынгайы иле-ээн. Соңгалар, эжиктер стандартка дүүшпес, олар ам улам-на хажып, үрелгеп.

Ында катап эде кылыр ажылдар-ла хой. Тудугнуң дашпыында 3 улуг котёлдарны довурак-биле долдур уруп, хөөп каапкан. Тудугнуң девиссөөрүнге чыткан тудуг материалдары 2—3 чыл дургузунда үрелип, азы читкилей бергилээн.

Ында одага системазын кылыр үүрлүг № 624 КМК-ның коллективи ийи чыл бурунгаар чамдык ажылдарны бичии кылып чорүй база-ла ара каапкан.

Бо ясли-садтың чагыкчызы Кодээ ажыл-агый министерствозу тудугжуларны чырыпбиле, суг-биле хандырар турган, чогуур үе-шаанда ону база белетеп бербээн. Тудугжулар ажылды шынарлыг кылып, чогуур хуусаала тудуп доозарының негелдезин тургуспаан, соолгу үеге чедир-ле бо талазы-биле хемчээн албаан.

«Торгалыг» совхозтуң чону идегеп, маңап турары бо чугула тудугну чогум кажан доозуп ажыглалга киирерин харыылап бээрин «Тыва кодээ тудуг» трестиң удуртукчуларындан чон диилеп тур.

М. ТУЛУШ.
«Торгалыг» совхозта тудуг прорабы.

Бо ясли-сад тудуун ажыглалга киирер ёзэш наңдыг хемчеглер алдынып турарының дугайында «Тыва кодээ тудуг» трест-биле харылзажырывыска, оон эргелекчизи Ю. Г. Корнилиниң харыылааны:

— Ол тудугну двозары-биле бүгү хемчеглер алдынып турар. Материалдар-биле хандыртынган. Чоокта чаа ынчар монтажниктер бригадазын база чоруткан. Ында трестиң төлээзи ажылдың дөмтаамал хайгаарал турар. Ясли-садты августа ажыглалга киирерин планнап турар бис.

ХАРЫЛЗАА ҮЗҮЛБЕС

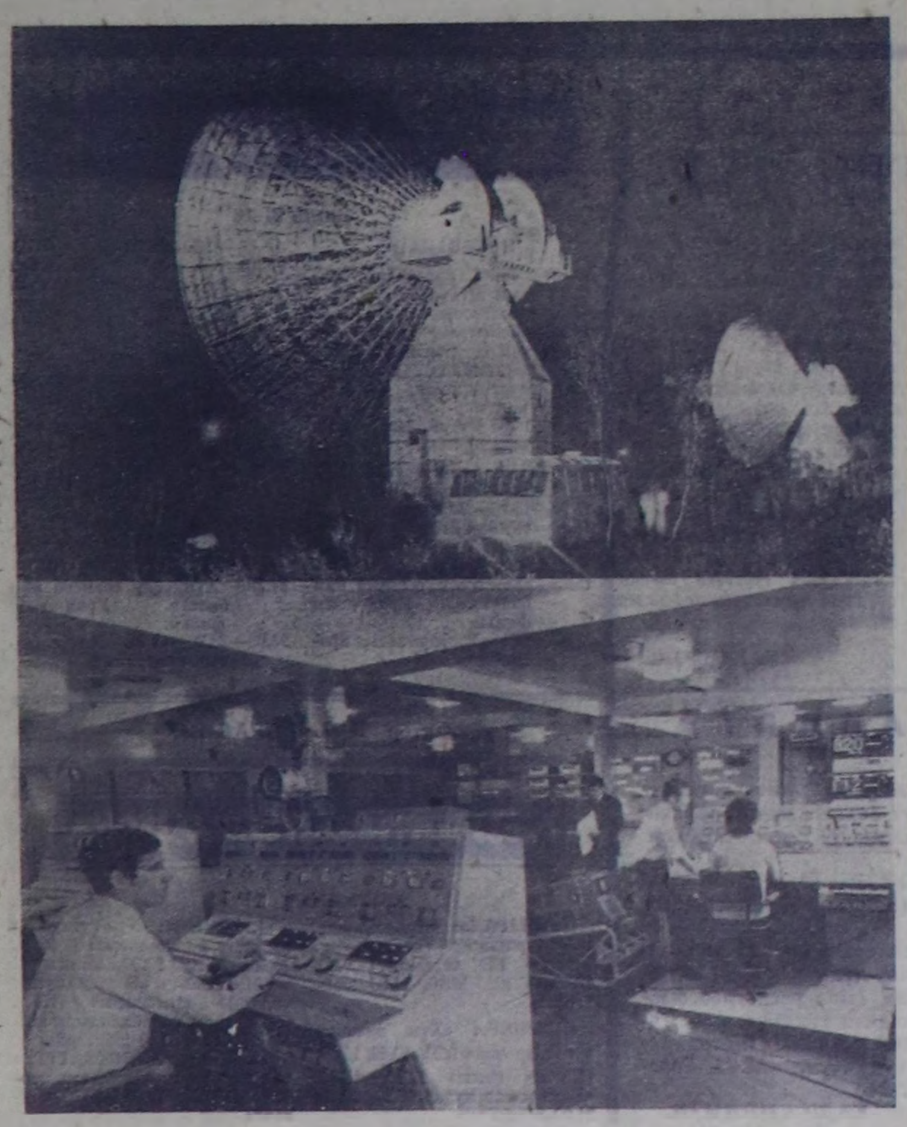

Орбитаның «Салют-5» эртем станциязының ужуудушкуну үргүлчүлеви-шаан.

Ужудуушкун башкарар, теп болгаш ССРЭ-ниң Эртеммер академиязының авиэртем-шинчилел флодунуң корабльдери космонавтылар Борис Волынов болгаш Виталий Жолобов-биле үргүлчүнүң харылзаазын түдүп келген.

Үстүнү чурукта: харылзааның эзлчеглиг сеансызының үезинде ужудуушкун башкарар төптүң антенналары.

Аазында чурукта: «Космонавт Юрий Гагарин» корабльдиң санапка төвүнде назп турар информацияны сайгарып турары.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

делегей бо хүннерде

ЧЕХОСЛОВАКИЯ. Острава-да К. Готвальд аттыг Витковицкиниң металлургия болгаш техниктери савягу чыда бүдүрүлгениң 600 ажыг рекордатарын тургусканнар. Республиканың ол эң улуг бүдүрүлге черинин коллективи чаа бээ чылда «комбинаттың цехтеринде — чүгле көвүт эки продукциянын» деп лозуң-биле ажылдап эгелээн.

ЧУРУКТА: доменщиктерниң эң дээре бригадаларының бирээзи болуунуң удуртукчузу Людвик Пештулга-биле кады (ас-талакы кыдыында).

ЧТК—СЭТА-ның фотозу.

Миллионнарның үнү

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). Эндере чепсегленишкинни кызыгаарлаарынче, ядролуг болган массалыг узутказыкның чепсээнин бүгү хевирлерин хоруглаарыңче, чепсегленишкинни бүрүн болгаш бүгү-нииги дужуреринче база чепсегленишкинни дүжүрер талазы-биле Бүгү-делегей конференциязын чыырынче кыйгырып турар чаа Стокгольм кыйгырыын делегейниң эң-не калбак хей-ниитизи улуу-биле деткип турар деп, ТБЧ-нин ында парлаан медеглелинде чугаалаан. Социалистиг чүрттарга ол кыйгырыгнын адаанга ат салыры бүгү-улуучу кампания апарган.

Совет Эвилелинге ол кыйгырыгнын адаанга СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежнев, СЭКП-нин үлүртүнчүлэрү аатты салганнар деп, ук медеглелде чугаалаан. ССРЭ-де ниитизи-биле 100 миллион кижи аатты шагда-ла салган.

Чаа машина

СОФИЯ. Софияның электрокарлар болгаш мотоларлар институту электромобильдиң чаа, үндезин модель-хевирин кылып түргускан. Ол амгы үеле найысылалдың күүмчүүрүнүң-да шылгалдаяы эртип турар. Ол модельге үндезилээш бир. будун-чартык. ийи болгаш ийи-чартык тонналы чүүктээр электромобильдерни кылыр. Оларны хоорайларның коммунал хандырыгга черлериниге ажыглаар.

КАЙЫЗЫНГА-ДАА АЖЫКТЫГ

ПРАГА. Чехословак найысылалда чиик автомобильдерни садар болгаш техниктиг септелге кылыр чаа төп черни ажыткан. Ол дээрге, чүрттүн 21 дүтаар ында бүдүрүлге чери болур. Оон заддарының ниитизи хемчээли 58 муң дөрбелчин метр боон турар. Чылдын-на анаа 15 муң чедир машиналарны садар. Анаа эң-не баштайгы саткан машиналар совет «Жигулилер» болгашы солун. Ында машиналар ижегелдиг, дүрген машиналар болгаш каас-чараш боорга. чехословак садып алыкчызар ону дыка сонуургал турар.

Амгы үеде ол чүртта 300 муң чедир совет чиик автомобильдер ажыглаттынып турар. 1976 чылда оларга ам-даа 40 муң машина немежир.

НАЙЫРАЛДЫҢ ТУДУУ

БУХАРЕСТ. Стынка болгаш Костешти дээр чүрттакчылыг черлерден ырак эвесте. Прут хемниң совет болгаш румын эриктеринде 30 муң квт. күчүлүг гидроэлектро станциязының түүжу кидин-түүк чорун турар. Ону Совет Эвилели биле Румынна демнежип түдүп турар. Анаа үзүт суг хөөлбээн, азаан каш плотиналарны база кылыр. Оон дузалы-биле 70 муң гектар черни суг үерлээшкининден камгалаар. Суг хөөлбээ чоок-кавының чүрттакчылыг черлерин болгаш будүрүлгелерни суг-биле хандырар. хемниң суунуң сыык-терезин тазарыт-тырар.

РКП ТБ-ның солуну «Скынтейаның» бижээни-биле алырга, ол суг-техниктиг белдир ийи чүртка экономиктиг үдүг үжүр-дузалыг болур. Ол ССРЭ биле РСР-ниң аразында үрелүнелдиг, сырый кады ажылдажылганың дугайын херечилели, ручын-совет найыралдың улам быжыглыкының илереги болур.

УЛУГ ЗАВОД ТУДУУНДА

БУДАПЕШТ. Ленинваропта «Тисса» дээр химия комбинатының чанында нефть арыглап, болбаазырадыр чаа улуг заводтуң тудуу чорун турар. Ол болаа Венгрияның бешки беш чылының эң улуг үлетпүр тудугларының бирээзиндир.

Амгы үеде ында нефтиниң седкээл чокка болбаазырадыр атмосфера-вакуум дериглелерин эптеп турар. Өске бүгү дериг-херекселдер-биле бир домей, оон кезектерин Совет Эвилелиниң аппарып турар. 84-тей 120 метр чедир бедик вакуум колонналарын эптеп тургузарында венгр энтекчилер болгаш аажылчыннар-биле кады совет инженерлер, техниктер болгаш канналкчылар ажылдап турар.

Империалистерге ажыктыг политика

ПЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). «Тайм» деп америк журналдың армиларынга Танзанияның президентизи Джулиус Ньерере АКШ-тың даштыны политикажын шүүмчүлээн. Журналга интервью» кылган. Африка динте АКШ-тың политиказы расисчи болгаш колониалдыг ёзу-чуруумнарга дорт азы чежит деткимчени көргүзериниче утланган деп, онаалап демдеглээн. «Коммунизм-биле демнеел» деп чылдак-биле экономика талазыбиле Каттыжкан Штаттар мурнукузу ыяпкан хогжүн орар чүрттарны дардаарынче түткээн, улустарның хостадгазынга удур демнеелди чорудуп келген.

Хогжүн орар чүрттарга американнарның көргүзүн турары ийи-чартыс дузалажылгының политиктиг негелдедерби-ле холбаштырган болгаш хей таварылгаларда политиктиг холгаарлаашкын болгулаар деп. Танзанияның президентизи демдеглээн. Яңзыбүрү айтырыглар талазы-биле ол мүрүнелер Вашингтонга ажыктыг турушту ээдээн турарын ол иеген турар деп, президент тугаалаан.

БҮГҮ ДИПТЕРДЕН

ВАРШАВА

Польшаның шахтёрлары чыл эгезинден бээр чүс миллион тонна хомүр-дашты касканнар. Чүрттүн даг тыныш үлетүрүшке ыңдыг бедик темпилер кажан-даа турбаан.

Чедип алдынган чедишкинни болза куш-ажыдың үргүлчү өөүп турар бүдүрүкчүлүүнүң, бүдүрүлгени эки организациялының, чаа техниканы калбак-биле шептеретке-киннин түүнези болур.

БОНН

1975 чылдың июльдан 1976 чылдың июлька чедир ГФР-ге аың-чем бараанналарынга ортак 6,6 хуута өскен. Албанның дыңнаткан сан-медээлери-биле алырга, од үезин киптизе картофель 104,8 хуута, эрттүң чамдык сорттары— 9—11,8 хуута, чигир—9,2 хуута өскен.

ХЕЛЬСИНКИ

Июльдун ортуузунда Финляндияда ажыл чок кижилериниң саны 93000 четкен. Куш-ажыд министерствозунуң сан-медээзи-биле алырга, бо чылдың июньда турганындан од 10000 кижиге хей болган. Эң-не хей ажыл чок кижилер Тампера хоорайның районунда бар болган. Ында 14400 ажыл чок кижилер бар.

НАЙРОБИ

ЮНЕСКО-нуң организазазы «Амгы делегейде эртем» деп делегей семинары ында бодунуң ажылын доозкан. Анаа хогжүн орар чүрттарның, социалистиг күрүнелериниң, оон иштинде Совет Эвилелиниң төлээлекчилери киришкен. Семинарның киржикчилери эртем-техниктиг девилээр двош демиселге хогжуп орар чүрттарга ЮНЕСКОнуң талазынган дуза көргүзер талазы-биле тодаргай сүмелерни ажылдап кылганнар.

ХАНОЙ

Вьетнам Социалистиг Республиканың мурнуу талазында тудуг ажылдарын улам-на калбак-биле чорудуп турар. Амгы үеде ында үлетүрүнүң 30 объектилерин болгаш амыдырал-чүрттелгага херек 431 объектилерни түдүп эгелээн.

Чүрттүн мурнуу чүгүнүн чүрттакчыларынга чүрттүн соңгу талазында ында-бүрү организациялар узуг дузалажылгыны коргускен. Чижээдээрге, Ханойның плашинаашкынының болгаш үлетпүрүнүң шаттыкпан институду Шонгбе провинциягга каучуктуң үлетпүр будүрүлгезинин будүрүлге черинин тудуунуң планын ажылдап кылган.

ДЖАКАРТА

Чүртта калын үлүрүп турар нефтиден адыр оруганы үдежириниң чонтуг эвес чорууп эде көөр дугайында Индонезиянын негелдеэн индустриалдыг капиталистиг чүрттар-биле экономиктиг харылзаалларга ылгай пооруудун хостуг болгаш дең эргелиг харылзааларны тургузар дээш хогжүп орар чүрттарның делиселинге дүүшкен. Ол дугайын Индонезиянын национал хогжүдезинин планнаашкын чөвүдеглишин дарганы Б. Нитисастро медеглээн. Индонезияның нефть байлактарын ажыглаавышкынган орулгаларны 60 хуу чедир барыын чүктүң манополиларының ашгы турары Индонезияга чоңгуур үезинде капиталистиг чүрттарның азбадаанны дең эвес садыг-экономиктиг харылзааларның артыышкыны болур.

(СЭТА).

ЛИВАНДА БАЙДАЛ

БЕЙРУТ. (СЭТА). Барыын үеелдиг күштериниң бүгү талазы-биле өөскүдүп турары Ливанда арабтарның арабтарга удур давыны империалистиг болуктериниң болгаш Тель-Авивтиң сионисчи башкарымчы болуунуң планнарынга дүүшкен. Израиль агрессияга удур туруп турар араб мүрү-желериниң фронтузун вошкадырынга. Удурланышкынның палестин пиимчошкининиң чок кылырынга олар сонуургалдыгтыр.

Хан тогтуушкуннерни сонсадырынче угланган кандыгда нүжениишкиннерни болдурбас соруга-биле барыын үеелдиг христиан күштер Ливанда байдалды болур чогуурулу-биле тургузарынга дузалаары-биле тургускан аймык чок воруктуң арабтар аразының күштеринге хамаарыштыр беиин чөгүлээшкиннер кылырындан өөтелээйн келген. Июль 22-де бөрмын үеелдиглериниң шериг кезектери тос солдаттарны балыглаан, арабтар аразының күштериниң кезектери боолаашкынга таварыштырган. Меслдежин турар талаларны ажыглаары-биле ол кезектерни ливан наймылалдың «нейтралдыг зонаазынче» чорутка.

Ам ийи ай иштинде навдырлыы-биле комгаданың келген Телль-Заатар лагеринден бөрин-дээ 1000 хире бадыгаткан палестиннерни үндурүп алгаш баар дээн Делегейниң Кызыл Крестиң санитар отрядының хөлчеглиг ораалдажыштынымга Ливанның бөрмын үеелдиг христиан күштерге база шантыктаамар. Ол отряд лагерьже чоокшуудаг келир деп ораалдажырга, ону бөрмын үеелдиглер артиллерия-биле болгаш пулеметтер-биле боолаан.

Ливан парлалганың дынадыл турары-биле ажыгра, Бейрутта болгаш чүрттүн өске-дээ районнарында, бир талазында. национал-патриотчу күштериң болгаш Удурланышкынның палестин шимчошкининиң каттышкын отрядтарының болгаш өске талазында, бөрмын үеелдиглериң христиан күштерниң база шантыктаамар. Ол отряд лагерьже чоокшуудаг келир деп ораалдажырга, ону бөрмын үеелдиглер артиллерия-биле болгаш пулеметтер-биле боолаан.

Ливан парлалганың дынадыл турары-биле ажыгра, Бейрутта болгаш чүрттүн өске-дээ районнарында, бир талазында. национал-патриотчу күштериң болгаш Удурланышкынның палестин шимчошкининиң каттышкын отрядтарының болгаш өске талазында, бөрмын үеелдиглериң христиан күштерниң база шантыктаамар. Ол отряд лагерьже чоокшуудаг келир деп ораалдажырга, ону бөрмын үеелдиглер артиллерия-биле болгаш пулеметтер-биле боолаан.

Ливанга хамаарыштыр америк-сирин дугуржулга» бөрмының дугайында бадыткаадарны бодунуң чугаазынга Х. Асад бүрүү шаңнап.

ЧЕЧЕКТЕЛИП ТУРАР ЛИТЕРАТУРА

Бистиң интервьювус

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң телевидение болгаш радиодамчыдылга комитединиң чалааның ёзугаар Хакасияның сураглыг чогаалчызы, эн аныг шүлүк чыындыларының, Лерментов аттыг шин театрының репертуарында доктаамал кирген сес шиниериниң автору, ССРЭ-ниң чогаалчыларының бө чылын болган VI съездизиниң делегады, Хамас автономнуг областтың чогаалчылэр организациязының баштаар черииниң даргазы Михаил Еремеевич Кильчичаков Кызылга аалдап чораан. Бистиң корреспондентивис М. Е. Кильчичаков-биле уmunурашкаш, дараазында айтырыгларга харыылаарын диилээн.

КОРРЕСПОНДЕНТ: Михаил Еремеевич, хамас чечен чогаалдың амгы байдалын «Шынның» немчуичуларынга допчулай таныштырып көрүңерем?

М. КИЛЬЧИЧАКОВ: Мен чыриай чоокта чаа ССРЭ-ниң чогаалчыларының VI съездизинге делегат болуп чораан келдим. Ук съезд совет литератураның хөгжүлдезиниг ханы анализти берип түнелдерни үндүрүп, чечен состуң мастерлериниң мурнунда туруп турар сорулгаларны тодаткан. Совет литератураны чеҗээштиң чеди оңу дег онбаазын, кайгамчык чечектердеи каастап, шимээн улуг букет-чоокко болган чок-ла деңнээр кижи мен. Бодап-даа көрүңер — ол букетти тыва, хакас, бурят, якут, алтай литератураларның каталаттынмас кайгамчык чараш чечектери база каастап, аян киирип турар-дыр.

Хакас литература акы-дуцма литературалар-биле бир дымей шын өрүк-биле таарымалыг, үре-түннелдиг хөгжүп, чечен чогаалдың мурнунга партиниң салган сорулгаларын чедиишкинниг күүседип турар деп чүүл-даа мурнунда демдеглээри чугула.

Бо харыыны улам-на билзингир, тодаргай болдурар төлөде чаадык фактыларга доктаап көрейн: чүгле сөөлгү чылдарда аныак драматург, журналист Валентина Жулбаева «Чедир ырлаттынмаан ыры», «Сыын ыйысы» деп шиилерии бижээн. Оларны көрүкчүлер сонуургал-биле хүлээп алган. Моон мурнунда кадарчы чораан Николай Тюкпиеков инек кадарчыларының болгаш хойжуларның амыдыралының, ажыл-ижиниң дугайында ийи тоожу-биле номчукчуларны өөртиен. Ол ам ыяш ажыл-агыл черинде ажылдап турар болгаш ук бүдүрүлгенин кайгамчык кижилериниң дугайында чаа тоожуну бижип турар.

Литература институдунда бот-өөредилге-биле өөренип турар Валерий Майнашев элээн солун утка-шынарлыг шүлүктерии бижээн болгаш Сибирьниң база Ыраккы Чөөн аймактарының чогаалчыларының семинарынга киришкен болгаш оон чогаалдарын эдээрү, критиктер үнелээн. Институтта ол Лев Ошаниинниң болүүнде өөренип турар. Бистиң чаңгыс-чер чуртуувустуң шүлүктерин сураглыг совет шүлүкчү-башкызының бедик үнелээнии демдеглээри өөрүнчүг.

Амгы Хакасия — хайгамчыл улуг түдүгларның чурту дээрзи силерге билдингир. Ынчангаш ажылчын аңгы, түдүгчүлэр бистиң чогаалдарывыстың кол маадыры апарганы таварылга эвес. Чогаалчы Михаил Чебодаев Саян-Шушенск ГЭС-тиң түдүгжуларының дугайында романны бижип турар болгаш Салногорскиниң доктаамал чуртакчызы апарган.

Моисей Баинов «Севременник» деп ном үндүрер черииң чагыын өзугаар шүлүктериниң чаа чыындызын белеткээн. А бистиң хоочуннарывыстың бирээзи Николай Домохаков тыва номчукчуларга билдингир. Ол «Ырак залда» деп чогаалын эге кылып парлап үндүрериң уламчылавышаан. Мен хакас чечен чогаалдың чүгле чамдык чогаалдарынга докладым.

Бодум бистиң шин театрывыга «Чер адаанга чыткан тоола» деп аттыг шиини бижидим. Төөгү темазынга турасказаткан бо шиниде болуушкуннар үш чүс чыл бурунгаар база бистиң хүннеривисте болуп турар.

КОРР: Моон сөңгааргы чогаадыкчы планнарыңарны таныштырыңарам, Михаил Еремеевич?

М. КИЛЬЧИЧАКОВ: Менжаш чыл болгаш алданнаар кижи мен. Дайынның кадыг бергезии, тайбың ченин кайгамчык чаагайын — чүнү көрбедим дээр. Шуурак, шин бижиирин кызыргаш, амыдыралды түүнеп, көрген-билгеи чүүлдерими, тонумнуң болгаш чуртумнуң дугайын чоокка тоожуур үе келген деп бодап чоруур мен. Силерниң номчукчуларыңарга Расул Гамзатовтуң «Моон Дагестаным» деп аттыг солун номун номчаннаар хөй боор. Мен ол хевирлиг улуг проза чогаалын бижиирин планнап алган мен. Ол планны амыдыралга боттандырар күзел түрекке өөлүргаи бербейн турар, ийи билекти сывыртынып каапкаш ажылдап киреринге белеи мен.

КОРР: Тыва болгаш хамас литератураларның харылзаазынга хамаарыштыр чүнү чугаалап болур силер?

М. КИЛЬЧИЧАКОВ: Тыва болгаш хамас чечен чогаалдар канчаар-даа аажок чоок, дазылы тудуш, өзүлнер ап турар чулуу чакгыс. Саян таңдының ийи талазында хөгжүп турар бо ийи литератураның харылзаазының чыл келген тудум быжыгып өзүп турары өөрүнчүг. Тыва литератураның болгаш уран түүлдүң хүнеири — Хакасиага, а хакас литератураның болгаш уран түүлдүң хүнеирин Тывага эрттирген. Тыва дыл кырында хакас чогаалчыларның шүлүктериниң, рассказтарының, шиилериниң чыындызы, И. Домохаковтуң «Ырак залда» деп тоожузу үнүлээн. «Улуг-Хем» альманах хакас чогаалчыларның шүлүктерии номер бүрүзүнге парлап турары биске өөрүнчүг. Мен хүүда чылдың-на Тывага кээп, чогаалчылар, номчукчулар телекөрүкчүлер-биле уҗуражыр чаңчылдыг мен. Сөөлгү үеде Украинага, Ортаакы Азиига болгаш өске-даа черлерге чорудум. Запорожьеге чорувуста ол хоорайның бир кудумчузун ийи чогнуп найыралынга турасказадып, «Хакасия» деп адап каан. А бистер Абаканның бир кудумчузун украин болгаш хакас улустарның найыралынга алдар кылдыр «Запорожье» кудумчузу кылдыр адаанывысты чугаалаксадым. Чаржып турар ийи төрел чонтуң найыралынга алдар кылдыр Абаканга «Тувинская» кудумчуу, а Кызылга «Хакасия» кудумчузун чүге тургузуп болбазыл, бистиң литератураларывыстың харылзааларын ам-даа калбартырының аргазы чүл деп болган чок-ла боданып келгилээр мен.

Октябрьның 60 чыл ойнуң будуузунде тыва литератураның декадазын Хакасияга эрттирерин база планнап турар.

Бо таварылганы ажыглап алган Тываның хоочун-даа, аныак-даа чогаалчыларынга чогаадыкчы чедиишкиннерии күзээрин чеҗиээредер.

ЧИИК АТЛЕТИКА — РЕКОРД-БИЛЕ ЭГЕЛЭЭН

МОНРЕАЛЬ • 76 ч

МОНРЕАЛЬ. (СЭТА-ның тускай корреспондентилери В. Байдашин, В. Боголюбов, Б. Буховцев) Олимпий ойнарының эдчеглиг программазында спорттуң эң-не солун хевирлериниң бирээзи — чиик атлетика маргылдаазы эгелээн. Спорттуң бо хевириниг инитизи-биле 37 комплект медальдар ээлерии манап чыдар. Ынчангаш спортчу демисел шынгыы болуру чугаажок.

ССРЭ-ниң шилиндек командазының кежигүнү, Ленинград чурттуг Александр Барышников финалче кирер эрге дээш ядро октаарының маргылдаазынга чаа Олимпий рекордун тургускан. Ол ядрону 21 метр 32 сантиметр ыракче октаан. ГДР-ниң спортчузу Марион Беккер копьё октаарынга база чаа Олимпий рекордун тургускан. Оон октаан копьёзунуң ырааны — 65 метр 14 сантиметр болган.

Гимнастиканың аңгы-аңгы хевирлеринге чемпион ат дээш болган маргылдааны Олимпиаданың көрүкчүлери болгаш киржикчилери улуг сонуургалбиле көргеннер. Маңаа Советтер Эвилелиниң шилиндек командазының кежигүнү Николай Андрианов улуг спортчу чедиишкинниг болган.

Гимнастикага Монреаль Олимпиадазының түлган чемпиону, Владимир хоорай чурттуг студент Николай Андрианов ол кежээ үш алдын медальды чаалап алган. Ол Олимпиадага инитизи-биле 4 алдын, 2 мөңгүн болгаш бир хүлер медальдарның адилекчизи болган. Ынчангаш бистиң команданың спортчузу Николай Андрианов алдардыг совет гимнастар Виктор Чукарин, Борис Шахлин оларның төлептиг салгакчызы болган.

Николай Андриановтуң командада аныак эштери Владимир Марченко биле Александр Дитятин олар гимнастиканың аңгы-аңгы хевирлериниг бир-бир мөңгүн медальдарны чаалап алганнар. Мюнхен Олимпиадазының түлган чемпиону япон гимнаст Савао Като, оон командада эжи, гимнастикага делегей чемпиону чораан Мицуо Цукахара болган венгр спортчу Золатан Мадьяр олар бир-бир алдын медальдарны ойнап алганнар.

Совет херээжен баскетболистер Европаның болган делегейниң каш дакпыр чемпиону атты соолгу чылдарда хөй удаа чаалап ап келген. Херээжен баскетболистериниң маргылдаазы моон мурнунда Олимпий ойнарының программазынга кирбейн турган. Монреаль Олимпиадазындан эгелеп спорттуң бо хевириии Олимпий ойнарының программазында киирген.

Совет херээжен баскетболистер спорттуң бо хевиринге бирги Олимпий ойнарыниың баштайгы уҗуражылгаларындан эгедээш артык күштүүн көргүзүп, бодуңуң удурланыкчыларын чиигге-биле удуп ап турган. Июльдуң 24-те ССРЭ-ниң баскетболистери бодуңуң кол удурланыкчызы АКШ-тың командазы-биле ойнаан, америк баскетболистерии 112:77 санга уткап, маргылдаа төнээнде-ле Олимпий ойнарының чемпиону деп бедик атты бүдүрелдии-биле чаалап алган.

Бооалга маргылдаазының бир хевири — «маиниан чоруур хаван» адарынга ССРЭ-ниң шилиндек командазының кежигүнү Минск чурттуг, 30 харыг Александр Газов 579 санны алгаш, Олимпий ойнарының алдын медалын чаалап алган. Оон-биле кады делегей болган Олимпий рекордтуң тургускан. Газовтуң командажы Александр Кедяров 576 санны алгаш мөңгүн медальды, Польшаның спортчузу Ежи Гришиевич хүлер медальдарны чаалап алганнар.

Боксёрларның финал мурнунда шилиге маргылдаазынга ССРЭ-ниң спортчулары Анатолий Волков, Александр Ткаченко, Валерий Лимасов олар арай чедиишкин чок ойнап, финалга киржир эргени чаалап ап шыдаваннар. Бистиң бо боксёрларывыс уҗуражыгының соолгу минуталарында кошкак ойнап, күжүн соолгуне чедир шын хүваап шыдавайн баргаш, удурланыкчыларына сан талазы-биле ойнатканнар.

Херээжен спортчулар аразында чериин узуиун халыгырнга Магдебург чурттуг техник Ангела Фойгт шылгарап, Олимпий ойнарының алдын медалын бүдүрелдии-биле чаалап алган. Ол 6 метр 72 сантиметрии халаан. Америк спортчу Бэти Макмилаан 6 метр 66 сантиметрии халаан, мөңгүн, ССРЭ-ниң спортчузу Лидия Алфеева хүлер медальдарның адилекчилери болганнар.

Эр улустуң 20 километр черге кылажыгга 23 харлыг мексикан Даниель Баутиста айыткан хемчээлди 1 шак 24 минута 40 секундада эрткеш бирги черии эзээн. Совет Эвилелиниң спортчузу, Минхен Олимпиадазының чемпиону 40 харлыг Владимир Голубничий 6о удада чедиги черии алган. Хоочун спортчу Владимир Голубничий моон-биле беш дугаар Олимпиадага киржип турары ол.

ЧУРУКТАРДА: Делегей болган Олимпий ойнарының чемпиону чораан совет спортчу Владимир Голубничий Монреаль Олимпиадазының 20 километр черге кылажыгга чедиги черии эзээн (үстүнде); парүс спортунга бистиң шырак спортчуларывыс Валентин Манкин биле Владислав Анименко маргылдаа үезинде (оргузунда), совет штангист Давид Ригерт (адаанда).

ОЛИМПИАДАНЫҢ ТЕХНИКТИГ ТҮҢНЕЛДЕРИ

Сугга эштири. Херээженнер. 100 метрге брасс арга-биле эштиринге:

1. Ханнелоре Анке (ГДР) — 1.11,16, 2. Любовь Русанова (ССРЭ) — 1.13,04, 3. Марина Кошевая (ССРЭ) — 1.13,30, 4. Карола Нитцшке (ГДР) — 1.13,33, 5. Габриэль Аскамп (ГФР) — 1.14,15, 6. Марина Юрчеия (ССРЭ) — 1.14,17.

Эр улус. 200 метрге брасс арга-биле эштиринге:

1. Дэвид Уилки (Великобритания) — 2.15,11, (делегей болган олимпий ойнарының рекорду), 2. Джон Хенкен (АКШ) — 2.17.26, 3. Рик Колелла (АКШ) — 2.19,20, 4. Грэхем Смит (Канада) — 1.19,42, 5. Чарльз Киттинг (АКШ) — 2.20,79, 6. Арвидас Юозайтис (ССРЭ) — 2.22,22.

Эр улус. 100 метрге өөралап эштиринге: 1. Джон Набер (АКШ) — 1.59,19 (делегей болган олимпий ойнарының рекорду), 2. Питер Рокка (АКШ) — 2.00,55, 3. Дэн Харриган (АКШ) — 2.01,35, 4. Марк Тоннели (Австралия) — 2.03,17, 5. Марк Керри (Австралия) — 2.04,07, 6. Мирослав Ролько (Чехословакия).

Чиин атлетика. Эр улус. Ядро октазырынга: 1. Удо Байер (ГДР) — 21 метр 5 сантиметр, 2. Евгений Миронов (ССРЭ) — 21,03, 3. Александр Барышников (ССРЭ) — 21,00, 4. Аллан Фейербах (АКШ) — 20,55, 5. Ханс-Петер Гис (ГДР) — 20,47, 6. Джоффрей Кейнс (Великобритания) — 20,36.

Эр улус. 100 метрге чарыш: 1. Хесели Броуфорд (тринидад болган тобаго) — 10,06 секунда, 2. Дональд Кворри (Ямайка) — 10,08, 3. Валерий Борзов (ССРЭ) — 10,14, 4. Харви Глэнс (АКШ) 10,19, 5. Гей Абрахамс (Панама) — 10,25, 6. Джон Джонс (АКШ) — 10,27.

Херээженнер. Кеньё октаазы: 1. Рут Фукс (ГДР) — 65 метр 94 сантиметр (олимпий ойнарының рекорду), 2. Мирьон Беккер (ГФР) — 64,70, 3. Кэти Шмидт (АКШ) — 63,96, 4. Жаклин Хайн (ГДР) — 63,84, 5. Сабина Зебровски (ГДР) — 63,08, 6. Светлана Бабич (ССРЭ) — 59,42, 7. Надежда Якубович (ССРЭ) — 59,16.

Классиктиг хүреш. Эң чиик дениэи: 1. Алексей Шумаков (ССРЭ), 2. Георге Бергану (Румыния), 3. Стефан Антелов (Болгария) 4. Ношите Моривака (Япония), 5. Дитмар Хинц (ГДР), 6. Митчел Кавасаки (Канада).

52 килограмм денэнге: 1. Виталий Константинов (ССРЭ), 2. Нику Гинга (Румыния), 3. Коширо Хирама (Япония), 4. Рольф Браус (ГФР), 5. Лайош Рай (Венгрия), 6. Мурад-Алм Ширани (Иран).

57 килограмм чедир денэнге: 1. Пертт Уккола (Финляндия), 2. Иван Фригич (Югославия), 3. Фархад Мустафин (ССРЭ), 4. Ношима Сута (Япония), 5. Михай Ботила (Румыния), 6. Красимир Стефанов (Болгария).

62 килограмм денэнге: 1. Казимеж Лимень (Польша), 2. Нельсон Давидян (ССРЭ), 3. Ласло Реци (Венгрия), 4. Терухико Маяхара (Япония) 5. Йон Паун (Румыния), 6. Пекка Хельт (Финляндия).

62 килограмм чедир денэнге: 1. Сурен Налбандян (ССРЭ), 2. Стефан Рузу (Румыния), 3. Хайнц-Хельмут Велинг (ГДР), 4. Ларс Шельд (Швеция), 5. Анджей Супонь (Польша), 6. Манфреу Шендорфер (ГФР).

74 килограмм чедир денэнге: 1. Анатолий Быков (ССРЭ), 2. Витеаслав Маха (Чехословакия), 3. Карл-Хайнц Элбинг (ГФР), 4. Микко Хунтола (Финляндия), 5. Клаус-Дитер Гепферт (ГДР), 6. Георге Чиботару (Румыния).

82 килограммга чедир денэнге: 1. Момир Петкович (Югославия), 2. Владимир Чебоксаров (ССРЭ), 3. Иван Колев (Болгария), 4. Лейф Андерссон (Швеция), 5. Йон Энаке (Румыния), 6. Адам Островский (Польша).

Аар атлетика 82,5 килограмм денэнге: 1. Валерий Шарий (ССРЭ) — 365 килограмм (олимпий ойнарының рекорду), 2. Благой Благоев (Болгария) — 362,5, 3. Трендафил Стойчев (Болгария) — 360, 4. Петер Бацако (Венгрия) — 345, 5. Николас Иллидис (Греция) — 340, 6. Юхани Авеллан (Финляндия).

90 килограмм чедир денэнге: 1. Валерий Резанцев (ССРЭ), 2. Стоян Иванов (Болгария), 3. Чеслав Квецинский (Польша), 4. Дарко Нисавич (Югославия), 5. Франц Андерссон (Швеция), 6. Имтвай Шалаи (Венгрия).

100 килограммга чедир денэнге: 1. Николай Колбошин (ССРЭ), 2. Камен Горанов (Болгария), 3. Анджей Спитилевский (Польша), 4. Брэд Рейнг-Энс (АКШ), 5. Туре Хем (Норвегия), 6. Хайнц Шафер (ГФР).

Эң аар, 100 килограммдан ору денэнге: 1. Александр Колчинский (ССРЭ), 2. Александр Томов (Болгария), Роман Кодряну (Румыния), 4. Хенрик Томашек (Польша), 5. Вильям Ли (АКШ), 6. Янош Ровани (Венгрия).

МОСКВАДА ДЕЛГЕЛГЕ

Москваның курченин эстрада театрывың фойезинде РСФСР-кин Чурукчулар эвилелиниң организастаны «Россия Федерациязыныӊ автономнуг республикаларының чурукчуларының ажылдары» деп делгеде ажыттынган.

Ында үжен чурукчуларның үстүг будук-биле чураан шиилиндек ажылдары кирген. Олар боттарының ажылдарында черчуртунуң күш-ажыкчы кижилерин, оларның тургузукчу, чаартыкчы күш-ажылының түнелдерии, төрээн черииниң чараш-каазын алгап-йөрээген. Делгелгеде РСФСР-ниң алдарлыг чурукчузу, Тыва АССР-ниң культуразының болгаш уран түүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы С. Б. Ланзының «М. Черзинин портредиэ», «Хемчик» деп ажылдары база кирген, көрүкчүлериниң кичээнгейин хаара түткан.

Москвачылар бо делгелгеии ажок сонуургап турар болгаш көрүкчүлер дептеринде хөй түүлдерни бижип турар. Ында чурук чогаалдары кижилериниң өстетиял талалалынга чаагай салдарлыг боон, хөй бодалдарны хайындырып келир болгаш кижи оортан өөрүшкүлүг үнүп чоруур.

Ынчаарга Тыва АССР-ниң чурукчуларынга көрүкчүлер өөрүшкүзүп база-ла илергейлеп турар. Ынчангаш мөн сонгаар улам улуг чогаадыкчы чедиишкиннииг болурун оларга күзеп каир бис.

Н. ИОЦЕНКОВА.

Москва.

Чаа чурттакчылар

ЛИТВА ССР. Республиканың эрыгларында зубрлар чурттай берген. Литваның дубтуг арыгларында чаа чурттай берген зубрлар 30 баш четкен.

Элээн наш чылдарның мурнунда Приокск-террас заповедниигинден баштайгы зубрларны Литвага эккелген.

Зубрларның баш санын натап тургузары эртемге болгаш амыл-агыйга уяуг ужур-дүзелиг. Оларны тускай амыл-агый өстүрүп турар.

Зубрларны эккеп өстүрген чөрүн республиканың дириг амытаннарын байлакшыдарының нааран программазы-биле хөлбашкан. Амгы үеде оон девискээринде кундустар, чаагай сыыннар, фазаннар... бар. Он-он заповедниктерде, заказниктерде аңнар болгаш нуштар ыанаыштыг камгаланды алган.

ЧУРУКТА: Пановежскининг дубтуг эрыында зубрлар.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

АГААР

Бөгүн республикага бүргеи, аязыр. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргеии секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы даглыг черлерге 18—23, оске артканнарынга—24—29 градус иэнир.

Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргеии секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы 26—28 градус иэнир.

Мергелдейниң булуңу

ЧУРТТАКЧЫЛАР НЕГЕП ТУР,

Барыын-Хемчик районунан Кызыыча чазаглыг каалама орук-биле хап оргаш, Чөөн-Хемчик районда Чыраа-Бажы суурнуң чону канчаар чурттап турар эвес, ам бир көрүптер-дир дээш ынаар доора эттеш, түтсуп чеде бердим. Чонда чүү боор, маңнай хөлүг, бай-байлак чурттап тур. Ынчалза-даа сеткилимге таарышпас бир-ле чүвэ бар болду. Суурнуң чурттакчылары база мени көруп каапкаш, дораан маңнажып келгеш хомудалын чугаалаап турдулар. Олар ол хомудалын «Шын» солуннуң арынга бижиирин менден дилээн чүве. Ол кандыг хомудал боор деп номчукчулар четтикпейн манап олурлар шыкаш.

Бирээде, каш чыл бурунгаар суурга аптека ажыктаан, чон чыыран, магадап турган, а 1975 чылдың эгезинден эгелеп ол аптека ажылдавастаан. Чылдагааны билдиннмес. Ийиде, 30 орунуг участок эмнелгези бар, оны соолгу үш чыл иштинде өскээр ажыглаш, бир болза амаа районнуң бүгү суурларының дизентериядан зараан кижилерин, бир болза туберкулөзтан зараан, ээн кандыг бир өске аарыгдан зараал кижилерни чыып эккээр. Ужуру болза бо аарыглардан зараан кижилерни эмнээр түскай черлерниг болур ужуругу-да болгай. А участок эмнелгези биске черле ажылдавастаан.

Бо таварылганы чамдык даргаларга (аттарын адавас мен) чангыс эвес катап хомудалды чурттакчы чоп киирип турган, а даргалар эмнелге участогун казап-да турган. Ол аажакшын ам үш чыл чедип турар, ынчангаш чонтуң ол негелдезин улам хөй кижилерге чарлап, солун арынга бижип үндүрдүм. Бо негелдениң тулугунга чедип тургаш, эмнелге участогун катап тургузуп бээрин суурнуң чурттакчылары дилеп турар.

М. КИДИРЗЭШ.

ӨӨРЕНИРИНЧЕ ЧАЛАЛГА

Тыва респотребсоюз чурттуң кооператив талазы-биле дараазында өөредилге черлерииге өөренирин күзээннерни чалап, чыып турар:

1. Совет кооператив садыының Новосибирскиде институдунга (шуут өөренир болгаш кирип өөренир салбырларынга).

2. Красноярскиниң кооператив техникумунга (шуут өөренириинге — 10 класс дооскаинарны, кирип өөренириинге—8 болгаш 10 класс дооскаинарны).

3. Иркутскиниң аңныыр-өлүк техникумунга (шуут болгаш кирип өөренириинге 8 болгаш 10 класс дооскаинарны).

4. Читаның кооператив техникумунга (шуут болгаш кирип өөренириинге 8 болгаш 10 класс дооскаинарны).

5. Улан-Удэниң кооператив техникумунга (8 болгаш 10 класс дооскаиннарны).

Документилерии бо чылдың август 1-ге чедир хүлээп алыр, ук документилерни Тыва респотребсоюзтуң кадр килдизи хүлээп алыр, адрези: Кызыл хоорай, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, № 31. Телефон № 2-27-24.

КАДР КИЛДИЗИ.

Телевидение

ИЮЛЬ 27-ДЕ

МОСКВАДАН

10.40—«Чай». Рассказтар болгаш шүлүктер.
11.00—Медээлер.
11.10—«Селемелиг оол» деп хөй сериялыг өөнүт тедешиниң баштайгы көргүзүлгези. 7-ги сериязы.
11.35—«Арника». Уран-чечен фильм.
13.00—XXI чайгы Олимпий ойнарында. Өөнүт.
15.00—15.10—Чаңсар.
15.10—«Классиктиг симфония». Өөнүт фильм-балет.
15.25—«Хүндүлүг сеанска ийи билет». Уран-чечен фильм.
17.00—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—Тываның телевидение болгаш радиодамчыдылга комитединиң симфония оркестриниң концерти.

МОСКВАДАН

18.00—XXI чайгы Олимпий ойнарында. Өөнүт.
20.00—Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

20.30—Телемедээлер.
20.45—«Хөй-ниитти амыдыралының экраны». Дамчыдыга.
21.15—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

21.25—«Хүндүлүг сеанска ийи билете». Уран-чечен фильм.
23.08—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

кинотеатрларда

ИЮЛЬ 27-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Пролетариат диктатуразынга үнелиг эртиилер» (2 сериялыг) 9.30, 12.20, 15.10, 18.10, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Хүн адаанга чурттаар чер» 9.20, 10.40, 14.00. «Проша тажы» 12.10, 15.30. «База каган куда» 17.20, 19.10, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Туттурбас өжээн негежчилери» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Бензин кудар черниң даңгыназы» 15.00, «Эрес эрии кадайландырганы» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Уяуг, мынган эриңе оон келгеии» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторлуг 2-24-63, редакторлуг орааалчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киижининиң 2-31-75, хаарысаалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи ажылдыраа киижининиң 2-37-13, культура киижининиң 2-23-54, колхоз ажыл-агый киижининиң 2-21-47, үзетүүр киижининиң 2-22-64, чагаа киижининиң 2-41-27, информация база совет тургузуут киижистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериянның 2-12-45, секретариаттың 2-23-35, солун хелбейн бергезиг 2-32-75 телефоннар болгаар.

Тираж 16331. ЧАГЫГ 1732.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле өөредилгениң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01106

Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 178 (10163) | 1976 чылдың июль 28, среда | 1925 чылда үдезиллеттинген | Өртээ 2 көп.

Кубаньчыларга байыр чедириишкини

СЭКП КРАСНОДАР КРАЙКОМУНГА Эш С. Ф. МЕДУНОВКА
КРАЙКҮҮСКОМГА Эш Г. П. РАЗУМОВСКИЙГЕ

Крайның партия организациязы, кодээ ажыл-агыйлыг бүгү ажыл-ишчилери социалистиг бедик хүлээлгелерни хүлээп алганыныңар—бо чылга күрүнеге 4 миллион 400 мун тонна үрезиниң садар деп шийтирлээнинде дутаймында медээни СЭКП Төп Комитединде ханы сеткил ханышкыны-биле уткаан. Ол чорук мурнунда тургусканы садыл алырының пинти хемчээлиндеп болгаш мурнунда алган хүлээлгелерден элээп улуг. Ол болза Краснодар крайның ажылчы чоннары тодаргай херектер-биле СЭКП-ниң XXV съездизинге хүлээп алдынган партияның экономиктиг политиказын деткиг турарының, оңгу беш чылдың баштайгы чылын чедиишкинниң боттандырарының херээнге улуг садыышкыны киирер дээнинең чайынналчак херечээн болур.

Күрүнеге тараа садар талазы-биле бедик хүлээлгелерни хүлээп алганы чер ажылының культуразын бедидер талазы-биле колхозчуларның, ажылчыннарның, механизаторларның, тускай эртемниглерниң шудургу ажылының, кодээ ажыл-агый будурулгезинде курлавырларны улам-на долузу-биле ажыглаанының, а ол мышкаш ажаалда ажылдарынга эки белетиелдиң база оларны чедирер чокка организастыг эрттирериниң түлелиинде болдунган. Бо бүгү чорук үрезиниң пинти ажаан алышкыныңың өзүлдезин хандырган.

Крайның ажылчы чоннары чигир свёклазының, тарымал тооруктуң, погааларның, мал чеминиң болгаш кодээ ажыл-агыйның өске-даа культуразының байлак дүжүдүн өстүрериниң дутаймында улуг садыш салышкының үндүрүү турары база чер болгаш мал ажылының бүгү продуктуларының талазы-биле күрүнеге садар планнарны ажыр күүседир деп бодунуң мурнунга соруулга салып алганы коңчуг чугула.

Хүлээп алган хүлээлгелерни күүседириңге алдарлыг кубаньчыларга улуг чедиишкиннерни күзедим.

Крайның ажылчы чоннарының чаагай чижээ области-ларга, крайларга болгаш республикаларга, районнарга, колхозтарга болгаш совхозтарга ам-не калбак деткимчени алыр, оңу бүгү совет улуе улуг сеткил ханышкыны-биле хүлээп алыр дээрзинге быжыг бүзүреледи илереттим.

Л. БРЕЖНЕВ.

МАЛГА ХӨЙ ЧЕМНИ БЕЛЕТКЭЭР

АВМ-ГЕ ЧАГЛАК БОЛЗА

Витаминниг сиген далганын белеткээр ажыл Улуг-Хем районнуң «УТКА 25 чылы» совхозта кандыг чорул турарыл? Ында АВМ—0,4 деп эрги, чаа ийи агрегат бар. Чаазы ийи, а эргизи чаңгыс эзлчеглиг ажылдап турар. Бир агрегаттың планы: хүнде 1 тонна 200 килограмм меде, 2 тонна терек бүрүзү, 2 тонна чэчак-тараа далганнаар. Агрегаттарны ногаан масса-биле доктаамал хандырып турда, үстүнде адаанывыс план күүсеттинип, харын-даа медени 2,5 тонна чедирип турар. Чамдыкта, далганнаар сиген чогундан ажыл чок, аңаа олурулаптарын ында ажылдап турар операторлар Сергей Ржинок, Архип Саган-оол олар чугааладылар. Бо хүннерге чедир 55 тонна витаминниг сиген далганын кылган, ам-даа ийи чүс ажыг тонналы план ёзугаар бо сезонда кылыры артиан. План күүседириңге чедир үе эгээш, кылыр үүле хөй.

Сиген далганы кылырынга хереглеп турар ол шиви будуун, терек бүрүзүн июль айның ортанга чедир четчир кылдыр белеткеп алган болза, витаминчиг далганның шынары-даа бедик, сезон төнчүзүнге чедир ажылчыннарның тура дүшпейн ажылдаарын базз хандырып шыдаар турган.

«УТКА 25 чылы» совхозта ол ийи агрегат херим иштинде. Оларның будурген продукциязын шыгмаар серилер бар, а агрегаттар чадагай черде. Чаашчыл чаап мелирге-ле АВМ-ниң ажылдаарын соксаткаш, ажылчыннар сери алдынче кире бээр ийикле, таңныыл өрээлинге чаъс эрттирип олургулаар. Всмерликчел агаарлыг черге чеже хире үе хзласпа барып турары мөон илдең. Сиген далганнаар машиналарны ажыглаага киирер бетинде ону чаглактап, агаар-бойдустуң кандыг-даа үезинде үзүктел чок ажылдаар чорукту чедип алыры чугула.

Кандыг-бир массаны сиген далганы кылдыр дээрбеэзер бетинде, ону сыптан варый-ла агрегатче киирип, салгынналыр арга-биле кургадырга каротининиң саны аңаа кургатканындан 7—9, а хайлыычал протеин барын 2 катап хөй болур. Ол талазы-биле Тываның дүржулга станциязының болгаш республиканың агрохимлабораториязының кылган дүржулгалары база бадытнаан.

Бо талазы-биле ажыл «УТКА 25 чылы» совхозта харын ол ёзугаар боттанып турар. Ында АВМ-ниң бүнгеринче чап-чаа кестинген ногаан масса киирип турар. Ынчалза-даа агрегаттың үрелиишкининден, азы келген чазшыкынның чылдагааны-биле ажыл чок олурар таварылгадан үш-дөрт хонүн иштинде кылыр ажыл 9—10 хүн чедир үзамдыгып, ногаан масса хүнге кадып, салгынга кургап, шынарын чидирип турар.

«УТКА 25 чылы» совхозта АВМ—0,4 деп чаа агрегаттың бир сезонда будурер нормазы 300 тонна сиген далганы. Ында ийи эзлчег ажылдап, хүнде 14 ажыл шагын ажылган турар. Ындыг болганда ийи эзлчегде барык 10 хире тонна ногаан массаны агрегат будуруп үндүрер сорулгалыгдыр. Бир эвес үзүктел чок ажылдаар болза, он ажыл хүнүнде 100 тонна витаминниг сиген далганын будуруп ап болур. А план чүгле 300 тонна. Үстүнде адаанывыс куруг турар чорукту чайладыр болза, сезонда оон-даа хөй сиген далганын будуруп болур арга бар.

Ынчангаш витаминниг сиген далганын будуреэнге чугула чиг-эт хөй болгаш чаңгыс чылдыг сигеннер болурун база утпаза эки. Аңаа медени, доминаны, тараа баштыг сигеннерни, чиңге-тарааны болгаш өске-даа культураларны ажыглап, ону девискээр аайы-биле болбаазырадырының хемчеглерин алыры чүгле «УТКА 25 чылында» эвес, бистиң республиканың өскедаа ажыл-агыйларындан негеттинип турар.

Сиген далганы белеткеп турар ажыл-агыйлар бүрүзүнге, үстүнде адаанывыс четпестерни чайладырындан аңгыда, оон шынарын хынаары-биле лабораторияларны организастап, аңаа бедик мергежилдиг специалист кижини тургузары чугула. Оон кол сорулгазы—келир чылда малдың чаш талүнге хоолулуг, бедик шынарлыг чемни белетиээрин чедип алыры болур.

Бүдүрүлгениң ажыктыының, ажылдың шынарының беш чылыкта витаминниг сиген далганының бүдүрүлгезин холга алыры—хүнүнүң соңгаарладып болбас айтырыы.

Д. ЫДЫМ.

ХҮЛЭЭЛГЕЛЕР АЖЫР КҮҮСЕТТИНЕР

Кубаньның тараажылары Төрээн чурттуң шыңжамырынга 4 миллион 400 мун тонна тарааны урар

КРАСНОДАР. (СЭТА-ның корр.). Краснодар крайның партия ажыл-агый активиниң аңаа болган хуралынга күрүнеге тараа болгаш кодээ ажыл-агыйның өске-даа продукциязын садар талазы-биле чаа бедик социалистиг хүлээлгелерни чугаалажып көргеш.

СЭКП крайкомунуң бирги секретары С. Ф. Медунов, колхозтарның болгаш совхозтарның удуртукчулары, кодээ ажыл-агый мурнакчылары тараа будурериң көвүдедириңбизиниң бүгү ажыл-ишчилериниң ажылының шалыпчы участогу болуруун демдеглээн. Хүлээлге сөзүлээр оңу бо чылын 8,4 миллион тонналы ажаап алыр ужурлуг. Ынчангаш тараа тараан шолду кадбарткаш, чаштырылганы эң таарымчалыг хуусаада бирги чергенин сорттуг үрезиниери-биле эрттиргеп.

Кубаньчылар боттарының шыдаар ергааның санаа көргеш, актив хуралынга чаа соруулгазы салып — Төрээн чурттуң шыгжамырынга 4,4 миллион тонна тарааны урар деп шийтирлээн. Ол край ынча хемчээлдиг тараазы бир дугаарында садарыл. Ол хүлээлгени августуң 5-ке чедир күүседир соруулга база салдынган.

Тараа садарын көвүдедириңбиле кады колхозтарга болгаш совхозтарга мал чемиин тараа фондуларын база тургузар.

Актив хуралынга чаа бедиткен хүлээлгелериң канчаар күүседириниң арганарын тодаргаткан. Ону күүседириңге партия организациялардың роль ыка улуг.

Тараа айтырымын шийтирлээриңге рисчилер улуг үлүүн киирер. Олар рис тарыр планын ыка ажыр күүсеткен. Ам ак-тараа шолу 144 мун гектарны эзлеп турар. Оон үнүн чыдар байдалы база эки. Мурнакчы маетерлериң бо чылын гектар санындан-на 100 болгаш оонда хөй ристи ажаап алыр дээн кайгамчыктыг шинчээшкини чоруп турар.

Кукурузаның тарылга шолду 100 мун ажыг гектарга калбаргаш. Ол культураны өстүрер дээш ам механизастаттынган 1800 звено ажылдап, оларның 610-ну чүрттүн аттыг-сураглыг кукурузачызы Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры В. Я. Первишкийниң эргазын олургаар ажылдап турар.

Чүрттүн сураглыг механизаторларынга эш Л. И. Брежневтиң чагаавы тараажыларны сорук кииреп, күзел-чүүдүн йүштелдиргеп. Сураглыг мастерлериң санында чаа-чаа тараажылар немежиң янзы-бүрү хевирлериңе бердинген планнарны ажыр күүсеткейиниң түлелиинде белеткел саарылгазының планы 213,5 хуу күүсеттинген, азы планнан ажыр 49667 рубль күүсеткен. Ол ышкаш күрүнеге балык садарының планы 104,6 хуу болган.

Мурнакчы анчылар С. Чепкасов, К. Тундума, Б. Викторов, И. Селин, салдадыышкын бригадазының кежигүнү салчы А. Федоров оларның шудургу ажыл-ижин демдеглээн.

О. МИТИН.

Чайгы семиртилге

Амгы үеде республиканың малчыннары күргулайында чайлагларында хонгулапкан. Арыг агаар, сөөлүн оът, хүн болгаш суг малдың денгелин көдүрүп турар. Каа-Хем районда «Ленинчи орук» совхозтуң, «Октябрь 30 чылы», «Коммунизмче орук» колхозтарының күрүнеге саткан инектериниң бирээзинин-ге ортумак дензизи 392—397 килограмм чедип турган. Ол-ла районда «Бүрен» совхозтуң болгаш «Тикилге» колхозтуң бызаа кадарчылары Анай Бызыр, Васса Кустова олар хонукта бызаа бүрүзүнден-не 680—725 грамм немелде дензини чедип ап турар.

Тес-Хемде «Ак-Эрик» колхозта бо чылын мал семиртилгези организастыг. Ында хөй кыргылдазы болгаш чуулдазы кыска хуусаада доозулган, хураганны үскен болгаш тарып боозадылгага белеткел эгелээн. Шара-Нуурда аалдар Нарынче, Тес унунда аалдар Арт-Кырынче көжүп, ийи удаа чайлаг солаан. Ук колхозтуң күрүнеге саткан хоюнуң бирээзи 40—42 килограмм чедип турар. Колхоз баштаар черинiң кежигүннери, тускай эртемниглер болгаш өске-даа харыысалгалыг ажылдакчылар аалдарны кезип, ооң түннелин партбюрога дыннадып турар. Барыын-Хемчик районда 87 мун баш шээр мал 200 ажыг коданда чайлап турар. Час-Адыр, Ак-Ой, Кызыл-Тайга, улуг болгаш биче Хөнделиннер, Аянгаты ынчаар аалдар хөй. Районнуң культура, амылыралхандырылга болгаш удуртукчу ажылдакчылары чайлагда аалдарже коллективтиг үнүүшкүнү кылган.

Чөөн-Хемчикте СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң Дөргүн, Таңдыда Дуржулга станциязының төп сүт-бараан фермалары, Кызыл районда «Сукпак» совхозтуң мал семиртир пунктузу болгаш өске-даа черлерде малды одарлаткаш, чарба, концентрат чергелиг немелде чемнерни база берип турар. Малдың чемгерилгезин ынчаар күштелдирерге мал улам денгел кирер, дензи немээр. Малды семиртиринге хүн чурумун сагыыры база ужур-дузалыг. Эртенги, кежээки болгаш дүнеки серинiң үелерни мал одарладырынга ажыглаары чугула. Оон ыңай малды девээледири болгаш суг-биле долу хандырары семиртилгеге кол негелделер дээрзин уттуп болбас. Ол дугайын мурнакчы дуржулга болгаш эртем бадыткап турар.

Чайгы семиртилге үезинде немелде дензи дээш социалистиг чарыштыг ажыл-агыйлар, фермалар, бригадалар болгаш малчыннар ортузунга калбартыр херек. Ук ажылды бедик деңнелге тургузарыңче удуртукчуларның, комсомол, профэвилел болгаш өске-даа хөй-нинти ажылдакчыларының кичээнгейин партия организациялары, партбөлүктер углаар ужурлуг. Маңаа көскү агитацияны Дөргүн сүт-бараан фермазы чогумчалыг ажыглап турар. Ында хана солуун, саанчыларның хүлээлгелери, чарыштың түннелдери, лозуннар, плакаттар болгаш өске-даа көргүзүглерни чараштыр кылган.

Семиртилгеде турган малды хире-хире дензилээри албан. Ынчанмас болза, социалистиг чарыштың түннээр туржук, ажыл төлевирни бээин санаары берге. Бо ажыл Дуржулга станциязы, «Сукпак», «Көк-Тей» чергелиг мурнакчы ажыл-агыйлардан өске черлерде кончуг сула. Ылангыя Өвүр, Тес-Хем, Эрзин районнар мырыңай дензилевейн турар. Колхозтарның, совхозтарның парткомнары болгаш партбюролары ук четпестерни чайладыр, мал семиртилгези дээш немелде төлевирге шынгыы контрольду тургузар хемчеглерни дарый алыр ужурлуг.

Тес-Хемниң чамдык чайлаглары район төвүнден 250 километр ырак, ынчалза-даа көжер кино механиги Доктаалай Синрип бүгү-ле ажыл-агыйларның чайлагларынга чедип, малчыннарга кино көргүзүп четтирип турар.

Ынчалза-даа чамдык колхозтарның болгаш совхозтарның мал семиртилгезинде малчыннары амдыгаа чедир кино, концерт-даа көрбээн, лекция-даа дыннаваан болуп турар. Бараан болгаш аъш-чем хандырылгазы сула, автолавкалар четпээн чайлаглар база таварышкылаар. Бо чүл дээрге-ле ындыг хөй-нинти организацияларындан негелдени партия органнары улам күштелдирер дээнин-дир.

Малды чайын канчаар семирткенивистең келир кыштың ооң хүр ажары улуг хамдарылгалыг. Мал продуктуларын көвүдедириниң болгаш ооң бот-үнезин чингедириниң үндезиннерн база-ла семиртилгеде. Онгу беш чылдың баштайгы чылының планныг онаалдаларының болгаш социалистиг хүлээлгелериниң күүселдези малдың чайгы семиртилгези-биле сырый холбаалыг. Бо бүгүнү өөренип көргеш, черчерде парторганизациялар болгаш партбөлүктер малдың чайгы семиртилгезин күштелдиреринче, семиртилгеде малчыннарның амыдырал хандырылгазын экижидеринче ажыл-агый болгаш хөй-нинти организацияларын удуртур, чогуур хемчеглерни алыр хүлээлгелиг.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР ТҮГҮН

«ШЫН» СОЛУН КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР ТҮГҮН Хомушку Артис-оолдуң сигенчи бригадазының ажыл-ишчи чедиишкинниг турасскаадып көдүрдү.

Хомушку Артис-оол Барыын-Хемчик районда «Барлык» совхозтуң төп салбырында механизастаттынган сигенчи звенону удуртуп турар. Он кижи составтыг ук звено он беш хонукта 110 тонна сигенни кескеш, бөлүп сараттаан. Районда сигенчилер аразынга калбарган социалистиг чарыштын бирги черин алган звено СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун чаалап алган.

МАЛ ЧЕМИН БЕЛЕТКЭЭНИ

Республиканың колхозтары болгаш совхозтары мал чемни чер бүрүде белеткеп эгелээн. Бо чылдың июль 26-га чедир тургани-биле алырга, ажылагыйлар сигенни 8,2 мун тонналы азы планныч 5,6 хуузун, витаминниг халганны 855 тонналы азы планныч 10 хуузун, бүүк-бүрүнү 4109 тонналы азы планның 22 хуузун, сенажды 1328 тонналы азы планныч 6 хуузун болгаш силосту 1192 тонналы белеткээн. Мал чемин белеткээринде 215 звенолар ажылдап, хол кадыры-биле 1393 кижи сиген кезип, ниитизи-биле ында 3,1 мун хире кижи киришкен.

Мал чемин белеткээрин Таңды районнуң ажыл-агыйларында алзан организастыг чорудуп турар, ында 2430 тонна сигенни азы планның 10 хуузун, сенажды 968 тонналы азы планның 17 хуузун, витаминниг халганны 427 тонналы, бүүк-бүрүнү 193 тонналы белеткээн.

Барыын-Хемчик районнуң ажыл-агыйларында сигенни 460 тонналы азы планның 5 хуузун. Каа-Хем районда 1400 тонналы азы планның 8 хуузун, Улуг-Хемде 6 хуузун күүсеткен. Барыын-Хемчик районда будуку-бүрүнү 906, Улуг-Хемде 713, Чөөн-Хемчикте 895, Бай-Тайгада 231 тонналы белеткээн.

Витаминниг сиген далганын Улуг-Хемде 320, Таңдыда 427, а Каа-Хемде чүгле 29 тонналы белеткээн. Чөөп-Хемчик болгаш Бии-Хем районнар бир ай иштинде туспузунда 30 болгаш 34 тонна витаминниг далганы белеткээн. «Бүрен», «Өөк», «Барлык», «Улуг-Хая», «Саян» совхозтарда, Каа-Хемнин «Коммунизмче орук» колхозта АВМ агрегаттарның ажылын багай организастаган.

Барыын-Хемчиктин ажыл-агыйлары сенаж салырынче бо айның үшкү декадазында эгелеп кирген, Бай-Тайганың ажыл-агыйлары сенаж салыр дугайын ам-даа чугаалашпышаан деэрээр. Бии-Хемнин, Эрзинниң, Тожунуң, Тес-Хеминиң, Өвүрүнүң колхоз-совхозтары мал чемин белеткээринге хожулангай чорууп узамчылап, планының чүгле 1—2 хуузун күүседип алган. Ол районнар сенаж-силос салырын ам-даа эгелевээн, будук-бүрүнү шынар чок белеткеп турар. Республиканың бүгү ажыл-агыйларының чурттакчы чонунуң 25-тен эвээш эвес хуузу мал чемин белеткээринге киржир турда, чүгле 7 хуузу киржип турары тадыпшпас. Ол ышкаш бүгү республикага 448 звенолар ажылдаар турда, бо хүн чүгле 215 звенолар ажылдап турарын ангартыр барымдаа турбас уларлуг.

МУРНАКЧЫ КОЛЛЕКТИВ

Чөөкта чаа Төора-Хем суурнуң Культура бажыңында чон сынмарлаштыр чыглыш келген. Анаа Тожу районнуң ярткен чартык чылда Эки ажылдаан улетпур будурулге, албан организацияларын таныал, мактаан.

Оларның аразында садыг четкизиниң талазы-биле Тожунуң кооператив ажыл-агый чери (директору А. Д. Колев, партия өге организациязының секретары Н. Н. Чурагашева, охотоведи К. Т. Иргит) чартык чылдың түннелинде бедик көргүзүглерни даап СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомунуң (мурнунда-ла түс коллективтиң алган турганы) шилчиир Кызыл тукту хевээр арттырган. Бирип чартык чылда бо анныыр ажыл-агый организациязы өлүк тывыш планын 178,5 хуу күүсеттип, планнан ажыр 13400 рубльдиң өлүүн күрүнеге дужаазаан. Ылангыя алгы-кеш, түлеңди дүк дужаарының планын ыка ажырган.

Оон ыңай ол-ла ажыл-агый чери чартык чылда белеткелжиң янзы-бүрү хевирлериңе бердинген планнарны ажыр күүсеткейиниң түлелиинде белеткел саарылгазының планы 213,5 хуу күүсеттинген, азы планнан ажыр 49667 рубль күүсеткен. Ол ышкаш күрүнеге балык садарының планы 104,6 хуу болган.

Мурнакчы анчылар С. Чепкасов, К. Тундума, Б. Викторов, И. Селин, салдадыышкын бригадазының кежигүнү салчы А. Федоров оларның шудургу ажыл-ижин демдеглээн.

О. МИТИН.

«Востоксантехмонтажмонтаж ың» комер механизастаттынган колонназының тудугмуларының аразында социалистиг чарышты калбаа-биле организастаан. Чартык чыл түннелдерин ёзугаар социалистиг чарыштың бирги черин С. Коневтиң удуртканы сантехмонтажчылар бригадазы алган. Ол бригаданың кежигүннери шуптузу боттарының хууда социалистиг хүлээлгелерин база ажыр күүсеткен. Амгы үеде бригада республика найысылалының бешки микрорайонунда монтаж ажылын кылып турар.

Бригада иштиниң чарымынга И. Воронцов тиилекчи боол турар. Ол «Востоксантехмонтаж» трестиң талазы-биле болган маргылдаага «Профессиязынга эң тергиин» деп атты база чедип алган. С. Коневтиң бригадазы бо хүннерде монтаж ажылдарының графигин ырамта мурнал чоруп турар.

ЧУРУКТА: бригадир С. Конев (мурнуу талазында) монтажчылар А. Воронцов, Н. Сайгутин олар-биле кады тур.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

СӨЗҮН ЭЭЛЭЭР

«Сибирьтехмонтаж» трестиң Тывада участогунуң Валерий Конкинге удуртқан бригадазы республиканың чаачаа тудугларынга дериг-херекселдер кылыр талазы-биле шаңыкшып ажылдап турар. Олар «Тыва даг-дүгүз» комбинаттың ийнги эзлчээнин тудуп-га ажылдап тура-ла ай санында бедик көргүзүглерни чедип ап келген. Ук бригада бо хүннерде Чаа Шагаан-Арыгда «Тыва тудуг» трестиң үлетпүр базазының тудуун кылырынга улуг улуг-хуузун киирип турар.

Ында бижи бүрүзү бөзүзүглери даап СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомунуң (мурнунда-ла түс коллективтиң алган турганы) шилчиир Кызыл тукту хевээр арттырган. Бирип чартык чылда бо анныыр ажыл-агый организациязы өлүк тывыш планын 178,5 хуу күүсеттип, планнан ажыр 13400 рубльдиң өлүүн күрүнеге дужаазаан. Ылангыя алгы-кеш, түлеңди дүк дужаарының планын ыка ажырган.

Оон ыңай ол-ла ажыл-агый чери чартык чылда белеткелжиң янзы-бүрү хевирлериңе бердинген планнарны ажыр күүсеткейиниң түлелиинде белеткел саарылгазының планы 213,5 хуу күүсеттинген, азы планнан ажыр 49667 рубль күүсеткен. Ол ышкаш күрүнеге балык садарының планы 104,6 хуу болган.

Мурнакчы анчылар С. Чепкасов, К. Тундума, Б. Викторов, И. Селин, салдадыышкын бригадазының кежигүнү салчы А. Федоров оларның шудургу ажыл-ижин демдеглээн.

О. МИТИН.

СӨЗҮН ЭЭЛЭЭР

«Сибирьтехмонтаж» трестиң Тывада участогунуң Валерий Конкинге удуртқан бригадазы республиканың чаачаа тудугларынга дериг-херекселдер кылыр талазы-биле шаңыкшып ажылдап турар. Олар «Тыва даг-дүгүз» комбинаттың ийнги эзлчээнин тудуп-га ажылдап тура-ла ай санында бедик көргүзүглерни чедип ап келген. Ук бригада бо хүннерде Чаа Шагаан-Арыгда «Тыва тудуг» трестиң үлетпүр базазының тудуун кылырынга улуг улуг-хуузун киирип турар.

Ында бижи бүрүзү бөзүзүглери даап СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомунуң (мурнунда-ла түс коллективтиң алган турганы) шилчиир Кызыл тукту хевээр арттырган. Бирип чартык чылда бо анныыр ажыл-агый организациязы өлүк тывыш планын 178,5 хуу күүсеттип, планнан ажыр 13400 рубльдиң өлүүн күрүнеге дужаазаан. Ылангыя алгы-кеш, түлеңди дүк дужаарының планын ыка ажырган.

Оон ыңай ол-ла ажыл-агый чери чартык чылда белеткелжиң янзы-бүрү хевирлериңе бердинген планнарны ажыр күүсеткейиниң түлелиинде белеткел саарылгазының планы 213,5 хуу күүсеттинген, азы планнан ажыр 49667 рубль күүсеткен. Ол ышкаш күрүнеге балык садарының планы 104,6 хуу болган.

Мурнакчы анчылар С. Чепкасов, К. Тундума, Б. Викторов, И. Селин, салдадыышкын бригадазының кежигүнү салчы А. Федоров оларның шудургу ажыл-ижин демдеглээн.

О. МИТИН.

СӨЗҮН ЭЭЛЭЭР

«Сибирьтехмонтаж» трестиң Тывада участогунуң Валерий Конкинге удуртқан бригадазы республиканың чаачаа тудугларынга дериг-херекселдер кылыр талазы-биле шаңыкшып ажылдап турар. Олар «Тыва даг-дүгүз» комбинаттың ийнги эзлчээнин тудуп-га ажылдап тура-ла ай санында бедик көргүзүглерни чедип ап келген. Ук бригада бо хүннерде Чаа Шагаан-Арыгда «Тыва тудуг» трестиң үлетпүр базазының тудуун кылырынга улуг улуг-хуузун киирип турар.

Ында бижи бүрүзү бөзүзүглери даап СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомунуң (мурнунда-ла түс коллективтиң алган турганы) шилчиир Кызыл тукту хевээр арттырган. Бирип чартык чылда бо анныыр ажыл-агый организациязы өлүк тывыш планын 178,5 хуу күүсеттип, планнан ажыр 13400 рубльдиң өлүүн күрүнеге дужаазаан. Ылангыя алгы-кеш, түлеңди дүк дужаарының планын ыка ажырган.

Оон ыңай ол-ла ажыл-агый чери чартык чылда белеткелжиң янзы-бүрү хевирлериңе бердинген планнарны ажыр күүсеткейиниң түлелиинде белеткел саарылгазының планы 213,5 хуу күүсеттинген, азы планнан ажыр 49667 рубль күүсеткен. Ол ышкаш күрүнеге балык садарының планы 104,6 хуу болган.

Мурнакчы анчылар С. Чепкасов, К. Тундума, Б. Викторов, И. Селин, салдадыышкын бригадазының кежигүнү салчы А. Федоров оларның шудургу ажыл-ижин демдеглээн.

О. МИТИН.

СӨЗҮН ЭЭЛЭЭР

«Сибирьтехмонтаж» трестиң Тывада участогунуң Валерий Конкинге удуртқан бригадазы республиканың чаачаа тудугларынга дериг-херекселдер кылыр талазы-биле шаңыкшып ажылдап турар. Олар «Тыва даг-дүгүз» комбинаттың ийнги эзлчээнин тудуп-га ажылдап тура-ла ай санында бедик көргүзүглерни чедип ап келген. Ук бригада бо хүннерде Чаа Шагаан-Арыгда «Тыва тудуг» трестиң үлетпүр базазының тудуун кылырынга улуг улуг-хуузун киирип турар.

Ында бижи бүрүзү бөзүзүглери даап СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомунуң (мурнунда-ла түс коллективтиң алган турганы) шилчиир Кызыл тукту хевээр арттырган. Бирип чартык чылда бо анныыр ажыл-агый организациязы өлүк тывыш планын 178,5 хуу күүсеттип, планнан ажыр 13400 рубльдиң өлүүн күрүнеге дужаазаан. Ылангыя алгы-кеш, түлеңди дүк дужаарының планын ыка ажырган.

Оон ыңай ол-ла ажыл-агый чери чартык чылда белеткелжиң янзы-бүрү хевирлериңе бердинген планнарны ажыр күүсеткейиниң түлелиинде белеткел саарылгазының планы 213,5 хуу күүсеттинген, азы планнан ажыр 49667 рубль күүсеткен. Ол ышкаш күрүнеге балык садарының планы 104,6 хуу болган.

Мурнакчы анчылар С. Чепкасов, К. Тундума, Б. Викторов, И. Селин, салдадыышкын бригадазының кежигүнү салчы А. Федоров оларның шудургу ажыл-ижин демдеглээн.

О. МИТИН.

Коллектив болгаш кижи

БИР ДЕМНИГ АЖЫЛДААРГА

БИСТИҢ НИИТИЛЕЛ ТУРГУЗУУВУСТУҢ КҮЖҮ —МАССАЛАРНЫҢ БЕДИК МЕДЕРЕЛДИИНДЕ деп партиянын XXV съезиниң тоогуулу шиитпирлериниң онзагар демдеглээн. Ленинчи партиянын бо айтыышкынының үзүргүлга болдурбушаан. Чөөн-Хемчик районна «Искра» колхозтуң парткому, колхоз баштаар черин база ажылчы чоннар депутаттарының Чадаана кодээ СоветтиҢ күүскому хөй-ниити организацияларының күжүнге даянып алгаш, кодээниҢ чурттакчы чонунуң оргузунга киижилеп ажылын улам тодаргай болгаш дээштиг чорударынче киҢээнгейин күштелдиргеп.

Колхозчу ие-бүлелериниң каттышканы коллективтиг ажыл-агыйның кежигүнү бүрүзү күрүменик болгаш коллективиниң мурнунга бодунуң хүлээлгезин эки билгеи турарынче, онаашкан ажылын ак сеткилдиг күүседкен турарынче онаа киижээтейни салып турар бис. Колхозтуң бүгү кежигүнүери чаңгыс ие-бүленнин улузу шыкаш чаңгыс аай ак-сеткилдиг, бот-боттарывыга дузалажыр, бот-боттарын хүндүлежир үзүргүлг. Коллективтиг ажыл-агыйның устав-дүрүмү-даа оны негеп турар. Чүге дээрге бүдүн коллективтиң чыл болгаш беш чыл дургузунда-даа кылыр ажыл-ижинин хемчээлии база үлежиирлээжир оргузга-ажыының норма-чижээн бүгү колхозчуларның ниити хүралынга Уставтың негелдезии ёзугаар дүгүрүүр, бодылап ао турар болгай бис. Ол бүгүнүң күүседээри, ниитинин ажыл-агыйының хөгжүлдези, колхозчуларнын амыдырал-чуртталгазының өзүлдези, кижи күүскомнуң каттышкан хүралынга дүжүт ажаап алышкынынга чедир боттандырып чорудар бүгү ажылывыстың ниити планын түргүлүп, бадылап алган бис. Бо планда ажыл амыдыралывыстың барык бүгү талалары хаара туттумган. Тодаргайлаарга, мал чемининг белеткели, 66 ажылга суурнуң бүгү чурттакчыларын киириштирери, дүжүт ажаан алышкынынга белеткед, малчыннарның түргае, хөнаштарын келир кышка белеткээри, чайгы чер андырылгазы, хураганнарны чүүрү болгаш үзери, хойну тарып бооладыры, сезоннуг кампанияларда ажылдап турар кижилериниң аразында социалистиг чарыйты түзинеп үнүзүрининң хүүсаазы, моральдыг болгаш материалдыг шаналдың негелдеерии дээш оон-даа өске айтырыглар хаара туттунган болгаш ол бүгүнү харыылаар кижилерни 3-тен 6 кижи чедир составтыг кылдыр бодылаан.

Бо хевирлиг айтырыгларны чүгаалашкан хүралдарывыста 30—35 хире активчилериве олурлуур турар. Чыл эгезинден бээр баштаар черниң хүралы 23 катап эрткен. Оларга чедир ажыл-агый айтырыгларын эвес, а кижизидилге, бүдүрүгеннин болгаш хөй-ниитининг чүрүмүнге хамаарышкан айтырыгларны чүгаалашкан мен. Иларгыя аргалаар чорукту болдурбас, хөй-ниитининг корум-чурумун быжыглаар дээш олаан дээштиг чемчээлерии аа келдиивис. Бо айтырыгны парткомга, күүскомга хөй удаа чугаалажып келген бис. Үргүлчү аргалаар, өскелерге, шаңгыя аныяктарга багай салдарны чедирер ийи-чангыс кижилерге хамаарыштыр баштаар черниң талалыңдан материалдыг шыгыы харыысалгаага кеҢүзер үзүр чамдыкта түрүп кээр. Ынчаар чоруктарбиле баштаар черниң кежигүннери арестиг демисежип турар.

КОРУМ-ЧУРУМ КАМГАЛАЛЫН КҮШТЕЛДИРЕР ХЕРЕККЕ СУУРДА УЛУСЧУ ДРУЖИННАНЫҢ РОЛЮН БЕДИДЕР дээш болдунар-даа чемчээлерни аа келдивис. Партком биле кодээ Советтиң күүскому дружинниктериниң шынар составын чаартқан. Колхоз болгаш район Советтериниң депутаттарыгыян, хөрээженнер чөвүдемнин кежигүннеринден болгаш оске-даа активчилерден 65 кижини боттарывыстың эки туралыы барымдаалаан бо ажылда хаара туткан. Оларның 12-си коммунистер. Дружина штабының ажылы арткен чылдан бээр быжыглаан эвес, а кижизидилге, бүдүрүгеннин болгаш хөй-ниитининг чүрүмүнге хамаарышкан айтырыгларны чүгаалажып турар бис деп үстүнде чугаалаан мен. Иларгыя аргалаар чоруктуң болдурбас, хөй-ниитининг корум-чурумун быжыглаар дээш олаан дээштиг чемчээлерии аа келдивис. Бо айтырыгны партномга, күүскомга хөй удаа чугаалажып келген бис. Үргүлчү аргалаар, өскелерге, шаңгыя аныяктарга багай салдарны чедирер ийи-чангыс кижилерге хамаарыштыр баштаар черниң талалыңдан материалдыг шыгыы харыысалгаага кеҢүзер үзүр чамдыкта түрүп кээр. Ынчаар чоруктарбиле баштаар черниң кежигүннери арестиг демисежип турар.

КОРУМ-ЧУРУМ КАМГАЛАЛЫН КҮШТЕЛДИРЕР ХЕРЕККЕ СУУРДА УЛУСЧУ ДРУЖИННАНЫҢ РОЛЮН БЕДИДЕР дээш болдунар-даа чемчээлерни аа келдивис. Партком биле кодээ Советтиң күүскому дружинниктериниң шынар составын чаартқан. Колхоз болгаш район Советтериниң депутаттарыгыян, хөрээженнер чөвүдемнин кежигүннеринден болгаш оске-даа активчилерден 65 кижини боттарывыстың эки туралыы барымдаалаан бо ажылда хаара туткан. Оларның 12-си коммунистер. Дружина штабының ажылы арткен чылдан бээр быжыглаан эвес, а кижизидилге, бүдүрүгеннин болгаш хөй-ниитининг чүрүмүнге хамаарышкан айтырыгларны чүгаалажып турар бис. Ынчаар чоруктарбиле баштаар черниң кежигүннери арестиг демисежип турар.

> «БистиҢ ниитилеливис бодунуң хөгжүлдезинин бедиктеринче улам-бүрүнгаарлаан тудум, мөзү-шынарның социалистиг норма-чижектерин хамыдарларга удур эптеш чок болур чорук үлам күштелир үжүрлүг».
>
> (Партиянын XXV съезиниңе СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелиниден).

Ынчаар ажылдаар хемчээлерни база боттандырып турар бис. Чамдык эвес, оларның дыка хөйү эттинип, мурнакчыларга-даа санады бергеи. Моон мурнунда арага-дарыже сүүдүгүл, хөй-ниитининг чүрүмүн үрээн чораан биитер В. Сарыглар, Д. Хомушку, Х. Сөрүүга, Ш. Сат болгаш оон-даа өскелер арагадан эмнедип алгаш ажылдаан, чоңгуга эрес-дес дирттир, мактады бергеннер. Бистер оларны база-ла колхоз бүдүрүгезинин малынчыдары деп санап турар бис.

Эрткен чылын төнүүзүнден бээр арагалаан ажыл, магы үскен, хөй-ниитининг корум-чурумун үрээни дээш 105 кижи-биле профилактиктиг ажылды чоруткан.

КИЖИЗИДИЛГЕ АЖЫЛЫН КҮШТЕЛДИРЕР-БИЛЕ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРНЫҢ НИИТИ ХУРАЛДАРЫН ӨЙ-ӨЙЛЕП ЧЫЫЛДЫРАРЫН ПРАКТИКАЛАП ТУРАР БИС. Үргүлер кижизидилгези, ажыл-амыдырадта аба-неиин үлегери, арагалашкынының үржүктары дээш оон-даа өске айтырыгларга хамаарыштыр чоңнуң ниити хүралларын чыл ажеглиидеп бээр 5 удаа эрттирген. Оларга ниитинин-биле 400 чыгаа кижи одурушкун болгаш тургускан айтырыглардың чугаалажып сайгарарынга идепкейдиг киришкен. Колхоз бүдүрүгезинин болгаш ниитининг чүрүмүн үрээни дээш 45 кижини колхозчуларның хүралының мурнунга тургудуп, оларга харыысалганы хүүэттишаан, моон сонгаар этпинип алырын чагып сүмелээн.

Эрге-хөөйлүүну эки билбезинден, бодунун азы өскемин-даа бүрүүзү-биле моон мурнунда херекке оналжып чораан чамдык кижилер бистиң аравыста база ажылдап, чурттап чорууллар. Оларны тускай үчётка ап, колхоз бүдүрүгезинин кайы-бир адырынга ажылдадыр хемчеглерни база боттандырып турар бис. Чамыт эвес, оларның дыка хөйү эттинип, мурнакчыларга-даа санады бергеи. Моон мурнунда арага-дарыже сүүдүгүл, хөй-ниитининг чүрүмүн үрээн чораан биитер В. Сарыглар, Д. Хомушку, Х. Сөрүүга, Ш. Сат болгаш оон-даа өскелер арагадан эмнедип алгаш ажылдаан, чоңгуга эрес-дес дирттир, мактады бергеннер. Бистер оларны база-ла колхоз бүдүрүгезинин малынчыдары деп санап турар бис.

Эрткен чылын төнүүзүнден бээр арагалаан ажыл, магы үскен, хөй-ниитининг корум-чурумун үрээни дээш 105 кижи-биле профилактиктиг ажылды чоруткан.

КИЖИЗИДИЛГЕ АЖЫЛЫН КҮШТЕЛДИРЕР, КОРУМ-ЧУРУМ КАМГАЛАЛЫН ЭКИЖИДЕР ДЭЭШ колхоз баштаар черниң талалыңдан хөй-ниити организацияларынга ханыы алгаш ап чорудуп турар хемчеглериниң чамдыкта корум-чурумну тудуп турар эвес, ниитинин «ичү-хереглиниң камгалаарынга, дүнеки таныылдарның ажылын хайгаараарынга база киржип турар. Оон аңгыда чиик амыдырал сүүдүр, оорланыр болгаш хулиганнаар кижилерни тускай үчётка ап, оларның-биле профилактиктиг ажылды чоруткан турар.

Дружинниктерниң эки ажылын база-ла демдеглеп, идепкейлиг кижилерни шаңнаап мактап турар бис. Эрткен чылдан бээр колхозтуң күсели-биле 42 кижи Шүшенскеезе ийи удаа, Ак-Довурак болгаш Хову-Аксының бир-бир удаа экскурсиялап, чораан. 47 кижи акша-бараан шаңналың алган.

КИЖИЗИДИЛГЕ АЖЫЛЫН КҮШТЕЛДИРЕРИ-БИЛЕ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРНЫҢ НИИТИ ХУРАЛДАРЫН ӨЙ-ӨЙЛЕП ЧЫЫЛДЫРАРЫН ПРАКТИКАЛАП ТУРАР БИС. Үргүлер кижизидилгези, ажыл-амыдырадта аба-неиин үлегери, арагалашкынының үржүктары дээш оон-даа өске айтырыгларга хамаарыштыр чоңнуң ниити хүралларын чыл ажеглиидеп бээр 5 удаа эрттирген. Оларга ниитинин-биле 400 чыгаа кижи одурушкун болгаш тургускан айтырыглардың чугаалажып сайгарарынга идепкейдиг киришкен. Колхоз бүдүрүгезинин болгаш ниитининг чүрүмүн үрээни дээш 45 кижини колхозчуларның хүралының мурнунга тургудуп, оларга харыысалганы хүүэттишаан, моон сонгаар этпинип алырын чагып сүмелээн.

Эрге-хөөйлүүну эки билбезинден, бодунун азы өскемин-даа бүрүүзү-биле моон мурнунда херекке оналжып чораан чамдык кижилер бистиң аравыста база ажылдап, чурттап чорууллар. Оларны тускай үчётка ап, колхоз бүдүрүгезинин кайы-бир адырынга ажылдадыр хемчеглерни база боттандырып турар бис. Чамыт эвес, оларның дыка хөйү эттинип, мурнакчыларга-даа санады бергеи. Моон мурнунда арага-дарыже сүүдүгүл, хөй-ниитининг чүрүмүн үрээн чораан биитер В. Сарыглар, Д. Хомушку, Х. Сөрүүга, Ш. Сат болгаш оон-даа өскелер арагадан эмнедип алгаш ажылдаан, чоңгуга эрес-дес дирттир, мактады бергеннер. Бистер оларны база-ла колхоз бүдүрүгезинин малынчыдары деп санап турар бис.

Эрткен чылын төнүүзүнден бээр арагалаан ажыл, магы үскен, хөй-ниитининг корум-чурумун үрээни дээш 105 кижи-биле профилактиктиг ажылды чоруткан.

КИЖИЗИДИЛГЕ АЖЫЛЫН КҮШТЕЛДИРЕР, КОРУМ-ЧУРУМ КАМГАЛАЛЫН ЭКИЖИДЕР ДЭЭШ колхоз баштаар черниң талалыңдан хөй-ниити организацияларынга ханыы алгаш ап чорудуп турар хемчеглериниң чамдыкта корум-чурумну тудуп турар эвес, ниитинин «ичү-хереглиниң камгалаарынга, дүнеки таныылдарның ажылын хайгаараарынга база киржип турар. Оон аңгыда чиик амыдырал сүүдүр, оорланыр болгаш хулиганнаар кижилерни тускай үчётка ап, оларның-биле профилактиктиг ажылды чоруткан турар бис.

Дружинниктерниң эки ажылын база-ла демдеглеп, идепкейлиг кижилерни шаңнаап мактап турар бис. Эрткен чылдан бээр колхозтуң күсели-биле 42 кижи Шүшенскеезе ийи удаа, Ак-Довурак болгаш Хову-Аксының бир-бир удаа экскурсиялап, чораан. 47 кижи акша-бараан шаңналың алган.

**КИЖИЗИДИЛГЕ АЖЫЛЫН КҮШТЕЛДИРЕР

Эртем-практиктиг конференциядан

Ажыктыын бедидериниң аргалары

СЭКП-ниң XXV съездиниң тураачы автомобилистериниң журнунга харымсалгалыг улуг сорулгаларны салган: оңгу беш чылда чүк сайгарылгазын 42 хуу улгаттырар, оон иштинде иштининг транспортунга — 45 хуу ковуйлаар.

Бистиң республикада демир-орук транспорту чогундан болгаш суг-биле харылзаа кошкак болганындан бүдүрүкчү күштериниң хогжүлдези автомобиль транспортундан улуг хамаарылгалыг. Республикада бүгү чүүктүг 99 хуузун автопарк дажыглап турар.

Автомобиль парыгының бүдүрүкчүлүүн бедидерге чугула айтырыг. Республиканың транспорт эргелеги бо талазы-биле чамдык ажылдарны кылган. Оон түннелинде бир машинага оналаттыр бүдүрүлгени тонна-биле саналарга 151,8 хуу өскен болгаш 1976 чылдың эгезинде 531 тонна четкен. Тонна-километр-биле саналарга 122,4 хуу улгатқан болгаш 36.776 тиин четкен. РСФСР-ниң Автотранспорт министерствозунуң системазында ол көргүзүг оргунаавиле 36.648 тиин болуп турар.

Автопарктың ажыктыын көргүзер чаа көргүзүгүү — интенсификациялың коэффициентизин Автотранспорт министерствозу бо чылын ажыглап эгелээн. Бо көргүзүг — автопарктың ажыктыының деңнелиин тодарадырынга үнделип болур.

1974—1976 чылдарда бистиң республикага Минавтотранстың, Межавтотранстың, Росавтоконтейнериниң болүк специалистери кээп чорлап. Олар Абакан биле Кызыл аразынга чүк сооргүлгенин организастаанын хынап көргеш, ону экижилериниң талазы-биле чамдык саналдарны киирткен:

Аар чүк сооргүр МАЗ-504-тери комугуг ажыглаар болгаш сөөлүүредир КАМАЗ маркалыг автопоездилерже шилчидер.

Контейнерлиг сооргүлгенни ажыглаар.

Абаза — Ак-Довурак аразынга чүк сооргүргүнге ЗИЛ-130 В маркалыг автопоездилерни кожуглуг ажыглаарын шиңгээдир. Ол орукту эде кылган соонда 20 тонна чүк сооргүр МАЗ—КАМАЗ маркалыг автопоездилерни ажыглап эгелээр.

Дүжүт ажаап алышкылының үезинде сооргүлгенни шын организаставарындан автомобильдериниң 40—50 хуузу хосталып болгаш август, сентябрь, октябрь айларда Абакандан чүк сооргүлгенни конудедир арганы бар.

Сооргүлгенни бүдүрүлге автотранспорт каттыжышкыны хандыраар, каттыжышкынын кол бүдүрүлгези Минусинскиге турар болгаш Кызылда № 3 АТБ-ниң базазынга оон салбыры тургустунар.

Минусинскиге 150 автомашина кирер 2 гаражты бо чылын ажыглалга киирер, административтиг болгаш амыдырал хандырылга комплекизинең, 90 ааң иштиг чурттаар чуртталга бажыңының түдүүн эгелээр. Минусинскиге, Аралыга, Кызылга ажылчылар бажыңы, автомобильдер ажаалдазының станциязының, кожуглар солуурунуң пунктузунуң төлевилел документациязын кылып доозкан. 30 болгаш 25 тонналың өйн крапы алдыгган. Автопоездилер деңнелеринге ажыглаар 60 тонналың деңзинин Кызылда эштеп тургузуп эгелээн. 1977—1978 чылда оон-даа өскен дериг-керекселдерни алыр бис. 20 тонналың контейнерлери ам Кызылда кээп эгелээн.

3 дутаар АТБ-де 150 автомашина киирер гараж ажыглалга киргеп, септелге мастерскаазының, 2 чуртталга бажыңының түдүүн чоруп турар.

Аар чүк түдүрер МАЗ-504 маркалыг 28 автомобильдерни аалганы-биле 3—5 тонналың эрге контейнерлерни ажыглавышкын, чаа схема боюнгаар сооргүлгенни чорударын шенээр бис. Контейнерлиг сооргүлгенниң хемчээли 1973 чыдаң эгелеп чыдыкы-на 30—35 хуу өөүп, улус ажыл-агыйынга орулганы берип турар. Бистиң чуртта контейнер-биле сооргүлгенни чүүктүг миллион тонна бүргүү 1500 түдүрүкчүнү хостаар болгаш 4 миллион рубльдиг транспорт чарыгдалын кызырар. Ынчангаш контейнерлиг сооргүлгенни шиңгээдип алыры бистиң республиканың байдалынга таарымчалыг.

Ажыглакчыларның хой иезин контейнерлиг сооргүлгенниң ужур-дузазын шын билип, ону тогумчалыг ажыглаарынга дузалажыр турар. Ынчалза-даа чамдыктары, мында гы Сдыг министерствозу, респотребсоюз контейнерлиг сооргүлгеден ойталап турары шын эвес. Ынчангаш сооргүлгенниң ол чаа хевирин шиңгээдип алырынга транспорттуларга партия, совет организарының дузазы негеттинип турар.

Июльдан октябрьга чедир 350—400 автомобильдер дүжүт ажаалдазынга киржир. Ол үеде кожугларны ядырып каастарындан автомобильдерниң чүк сооргүр аргазы барык 2 катап кызырлыр.

Чурттуң чамдык областарында тараапы комбайндан шакга чедиреринге кожугларны ажыглап турар. 4—5 кожугларны бир трактурга быжыглаар, тараапы долдур ургап кожугларны трактор комбайндан машина оруулга чедирер. Ол кожугларны базала тараа чүдүрген автомашина шаңга чедир сооргүр. Дүжүт ажаалдазының республика штабы ол хемчээлерни ажыглап чорударын бодуунуң хайгаараалынга алыр болза, 150 хире автомобильдерни хостаар арганы алыр болгаш Абакандан чүк сооргүргүнге оларны ажыглаашкын, 10—12 муң тонналыг немей сооргүп ап болур.

Кыпкы үеде 120—130 хире автомобильдер районнарже хөмүр-даш сооргүп турар. Чүге дээрге майдан сентябрьга чедир Абакандан чүк сооргүргүнче болгаш дүжүт ажаалдазынче транспорт хавра тутпаан турар болгай. Шак мындыг байдал турбуже, КАИ рейдизиниң хыналдазындан алырга хүнүүн-не 50 ажыг машиналар шуут куруг азы 200—300 кг хире чүүктүг районнарның колхоз, совхозтарынче чоруп турар. Ынчангаш ол машиналарны Кызылдан үнердс куруг үндүрбейн, хөмүр-дашты азы тудуг материалдары сооргүр кылдыр тургузары болгаш ол талазы-биле хыналданы чорударын КАИ-ге дагзыры чугула. Ынчаар кылыр болза, районнарның хөмүр-дашка хереглелиниң 40—50 хуузун сооргүп ап болурунуң немелде аргазы тургустунар.

Ол шынаш, планның 1977 чылдан эгелеп Ак-Довуракта Абазаже чорудар даг-дүгүнүң хемчээли конвейерин ажыглаваш, Абазадан дедир келир автомашиналарны тудут материалдары-биле түдүрер. Ынчангаш барыын талазы районнарже Кызылдан тудут материалдары сооргүлгенни барып болур.

Амгы үеде Ак-Довурак — Абаза аразында чолаачылардың бригадалыг арга-биле (ийи чолаачы чаңгыс автомобильге эдлечежип ажылдап турар) ажылдарын шиңгээдип ап турар бис. Бында ЗИЛ-130 В маркалыг аар чүк сооргүр автомобильдерни чартык кожугуг ажыглап турар.

Автопарктың интенсивтиг ажыглаарынга оон сейгелгенин чурумчудары, эде тургузары негеттинер. Чурттуң чамдык крайларында, областарында төнчүткен сөөлгө системазын тургускан. Бистиң республикага 1978—1979 чылда мындыг системаны тургузары планда көрдүнгеп.

Автотранспорттуң ажыктыын бедидериниң орууда кандыг бергелер барыл?

Сооргүлгенни организастаавы ам-даа куду деңнелде, автопарктың техниктиг баазазы коппаак болуп турары, чолаачылар чедиишпези—кол четпестериниң бирээзи.

Ынчалза-даа кожавыста Новосибирск, Иркутск, Омск, Кемерово областарының бүдүрүлге базазазы бистиннден-даа коншкак чамдык бүдүрүлгелерде безин машиналарының техниктиг бөйдалы, ажылче үнерге эки болуп турар. Чүге дээрге ында чолаачыларның ажылдан үнер-кирер чоруу эвээш. Ынчангаш бистиң эргелел социал хогжүлдениң планының кичээнгейни нүштелдирери база чугула.

Үстүнде көрдүнгеп хемчегларни боттандырып чорудары бистиң журнуста улуг сорулгаларны чедиишкининг шинтпирлээр арганы бээри чиганнаг чок.

В. САТАЕВ,
республиканың автотранспорт эргелелиниң начальнигы, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады.

Хөөу-Аксының хлеб заводу яш-чем үлетпүрүнүң эргелелиниң бүдүрүлгелеринден мурнакчы бүдүрүлгелериниң бирээзи. Бүдүрүлге планының күүселдезиниңдээ, арыг-шевер-даа талазы-биле ол заводтуң коргүзүглери эң дээре болуп турар.

Коллективтиң чедиишкиннеринде хлеб бижырарының мастерлери В. Топоркованың, А. Мезенцеваның, Н. Мартыненконуң, Л. Санникованың бижырыкчының дузалакчызы В. Норбуюн киргеп үлүг-хуузу эвээш эвес.

ЧУРУКТА: (солагай талдан) мурнакчылар Н. Мартыненко, мастер А. Мезенцева болгаш бижырыкчы Л. Санникова ажыл үезинде.

А. ЗАПЦЕВТИҢ фотозу.

АЖЫЛ-ИШКЕ ДАДЫГАР

Бичэ-Тей ортумаа школазының үстүкү класстарының өөреникчилери бүдүрүлге практиказын «Шокпээр» совхозта эртирип турар. Школаның 6-дан 9 чедир класстарының өөреникчилери 45 кижи совхозтуң картофель, кукуруза тараан черлериниң бок үлүштерин болгаш сигген шөлүүнүң дажын аштап турарлар.

Школаның биология башкызы эш Чамыт-оол бүдүрүлге практиказын 1970 чылдан бээр кызымак удуртуп келген. Дуржулгалыг башкының бригадазында өөреникчилер совхозтуң ядыз-бүрү ажылдарынга чылдан чылче идепкейлиг киржип келгеннер. Өөреникчилер бирги сезонда 16 тонна будук-бүрүң белеткээш. Суг-Кажаа сүт-бараан фермазынга дужаагачнар. Ол чышаап 30 га сигеп шөлүүнү дажын аштап арыглааннар.

Бригада ам ийиги сезончө кирип, совхозтуң Даг-Ужунда 10 га картофелиниң, 25 га кукурузазының бок үлүштерин аштап, суттарын эгелээн. Ылаңгыя картофель хорзуунүң бирги чымчадыктыкының доозкан. Өөреникчилериниң хайгаарап ажаан турар картофель, кукурузазының үшүжү эки.

Бригадарың турлаа— Суг-Кажаа сүт-бараан фермазының чоогунда. Ында өөренинчилерге бүгү таарымчалыг байдалды тургускан. Олар ажылдаң хостуг шактарында стол теннизин, шахмат, хол бөмбүүн доктаамал ойнап турарлар.

Өөреникчилериниң бүдүрүлге бригадазының «Трудовик» деп хапа солуп доктаамал үнүп турар. Бо солунга эки ажылдаанчыларны мактап, чалгаа, өөренинеңнерни шүүмжүүлеп бижээн материалдарны көрүп болур.

Өөреникчилерни аъш-чембиле эки хандырган. Ол ышкаш чер ажылы кылыр эт-керекселдер—суг идиктерни, хүүректер дээш өске-даа керек-селдер четчир.

Т. САРЫГЛАР.
Барыын-Хемчик район.

Делегей бо хүннерде

Кады ажылдажылганың тодаргай перспективалары

ВАРШАВА. (СЭТА). Социалистиг экономиктиг интеграциянын бөш чыл бурунгаар хүлээп алганы комплекстиг программазы ЭДЧ кежигүннери чурттарның кады ажылдажылгазының хогжүлдезинге чаа чаданы ажыткан. Программаны 15—20 чылдарга ажылдап кылган-даа болза, бо хүн бөвин оон боттандырымышкынынга алаан улуг деңнилгени чугаалап болур деп, комплекстиг программаны хүлээп алганындан бээр бөш чыл болганынга тураскаатқан чүүлге «Трибуна Людуң» солуы бижээн.

Ол үениң иштинде ЭДЧ кежигүнү чурттарының чайчыл болган-даа, кады ажылдажылганың чаа хевирлери болгаш методтары-даа улам ынай хогжүлени алган деп, солуң уламчылаан. 1975—1980 чылдарда ЭДЧ кежигүннери чурттарының планнарын таарыштыр тургузарын комплекстиг программаның төлевилели-биле дүүштүр ам-не баштай чорукан. Ынчангаш кады ажылдажылганы планнаарын калбак болгаш ханы үлезидеттинген перспективаны барымдаалап чорукан.

Комплекстиг программаны боттандырарынга кол чүүл болза, 1975 чылда болган ЭДЧ-ниң XXIX сессиязынга 1976—1980 чылдарга хөй талаалыг интеграция хемчегларынын дүгүрүшкен планның ажылдан кылганы болур деп, солуң онзалап демдеглээн.

ЭДЧ кежигүннери чурттарның үлетпүр бүдүрүлгезинин специализастаар болгаш кооперастаарынга сөөлгү чылдарда улуг деңнилге болган. Олар күрүне бүрүзүнүң экономиказының тургузуунга уламна улуу-биле салдар чедиргеп.

Эртем болгаш техникада кады ажылдажылга чедиишкининг хогжуп келгеп. Шинчилелдерни таарыштыр тургузарынга утланыышкын эвес, харын-даа эртем болгаш конструкторлар ажылынга күштерни база ажыа-хөрөнгини каттыштырарының утланышкынны база үнүп келген. Делегейнин он-он таарыштырылга төптерин, делегейниң эртем коллективтерин, каттышкан эртем-шинчилел организациялары, лабораториялары, телевилел-конструкторлар бюроларын тургускан.

Амты үеде экономиктиг болгаш техниктиг иштин деңнилгеге онза чугула ужур-дузалыг болу берген талаларда эртем-техниктиг кады ажылдажылга улам-на мөөнеттиннген. Бүдүрүлгениң специализациязының болгаш кооперастаашкынның делегей программазы-биле ол кады ажылдажылга улам-на сырыйы-биле холбашкан деп түннелинде «Трибуна Людуң» онзалап демдеглээн.

«СОВТРАНСАВТОНУҢ» МАРШРУДУНУҢ КАЛБАРГАНЫ

МОСКВА. Үлетпүр дериглелерин, химикаттарны, аъш-чем бараапларын чедирип турар «Совтрансавтонуң» автопоездилерин даштыкы хой хоорайларга көрүп болур. Амгы үеде совет каттыжышкын Москва—Гамбург—Москва деп үргүлчүнүң шугумун ажыткан, а чыл төнчүзүнге чедир Москва—Брауншвейг—Москваның база бир оруун ажыдар. Ол болза ССРЭ биле ГФР-ниң аразында садыг харылзаларының калбаргапының түүнели болур.

«Совтрансавто» Совет Эвилелин биле Барыын Европаның хой чурттарының аразында чүктер сооргүлгезин, а ол ышкаш Совет Эвилелиниң деңнеткээрин дамчыштыр баранаварның транзиттиг сооргүлгезин чоол чүктен барыын чүкче болгаш оон дедир сооргүүн хандырып турар. Чижээлээрге, каттыжышкын Японнаадан Барыын Европаже, Японнаадан Иранче, Барыын Европадан Иранче эң улуг транзиттиг сооргүлгелерде киржип келгеп. Тускай эртемнилгелериң бодалыбиле алырга, 1980 чылга чедир «Совтрансавтонуң» чүк сооргүлгези ийи катап өзер.

Каттыжышкынның коллективин планнарны бедик эрулгалыг кылдыр күүседир дээш демигежип келгеп. Боттарының специалистиг хүлээлгелерин эде көргеш, «Совтрансавтонуң» ажылдакчылары утку-шуур күүзеп алдыгган планга пеметде кылдыр 350 муң рубльдиг орулгазын алыр деп шинтпирлээп.

ЧУРУКТА: бирги класстың чолаачылары (солагай талазындан оң талазынче) М. В. Матыос, Д. Д. Дудов, Ф. Г. Марцев, В. С. Кульпхин, И. С. Лыапи олар. Олар Европаның хой чурттарынче автопоездилерни башкарып келгеннер.

В. ВЕЛИКЖАНИННИЦ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

Депшилгениң оруу-биле

ТАНАНАРИВЕ

Мадагаскарның бүгү девискээринде чуртта чаа политиктиг организацияның — Малагасий революциянын авангардының (АРЕМА) эге салбырларын тургузар дээш идеологиялыг кампаниязы чоруда бергеп. Ол политиктиг организация чаа иштилелди тургузарының эрге-ажыктарынга ажылчы чоннарны каттыштырар ужуруг деп. Тамативе хоорайга үүре чугаалаан. Мадагаскарның революстуг дээди чөвүлелиниң кежигүнү М. Раймон медеглээн.

ДЕЛИ

Индияның дөрт улуг хоорайларынга — Делиде, Бомбейде, Мадраста болгаш Калькуттада онкологиязының эртем-шинчилел институттарын тудуп эгелээн. Институт бүрүзүнүң чанында рак авырыгларын эмнээр талазы-биле эң-не чаа техниктиг дериглер-биле чепсегдентен эмчи черин ажыдар. Онкологиязының төптеринге тударынга Индияның чааза 40 млн. рупийин үндүрген.

ЛУАНДА

«Массалыг агитациянын болгаш пропагандаиың күүлүг болгаш дээштиг чепсээ болуу берген амгы үениң кинозу революциянын херээнге баранаа болур, ажылчы чонларның медерелин хевирлеп тургузарынга ан чугула ролльду ойнаар ужуруг». Луандада эртип турар «Кинову үдүска баранаа болдурар» деп дискуссиянын кол темазы мындыг. Өөредилгениң болгаш культураның министерствозунуң толээлекчилери, Анголаның сурагаар чогаалчылары болгаш шүлүкчүлери республикада боюп турар революстуг чаартыгналарның бүдүмга дүүшкен ада-чурт кинематографиязын тургузарының айтырыгларын чугаалашканнар.

АДЕН

Ниитилел эртемнериниң дээди школазының дыңнакчыларының доозканы-биле холбаштыр байырлалдыг ёаулалдар анаа болган. НҮДР-ниң президент чөвүлелиниң дергазы, каттышкан политиктиг организациянын ТК-ның чиңгине секретарының оралакчызы Салем Рубейя Али партия кадрларын белеткээрингө школаның родзун бодуунуң чугаазынга үдүү-биле үнелеп көргеп. Чаа хостуг демократтыг Йеменнің тургузарынга болгаш чурттуң ажылчы массаларының эрге-ажыктарын хандырарынга экономиканың күрүне болгаш кооперативсекторларын хогжүлдезиниң чугулазыныче онза кичээнгейни президент чөвүлелиниң дергазы салган.

АККРА

Гана Республиканың 1976/77 чылдарда чаа бюджединде ында парлап үндүрген. Ол ёаугаар күрүненің чарыгдазы 1.446 млн. седи болур. Чурттуң экономиказының кол адыры кодээ ажыл-агыйны хогжүлдезинге акшалаидырымышкынны кеңүдедип, ону 41 хуу өстүрген, а ол ышкаш чурттарга бажыңдарны база орук тудуунга, калык камгалалынга, өөредилгеге болгаш культурага элээн хой акша-хөрөнгини чарыгдазы баш удур кордүнгеп.

(СЭТА).

АНГОЛАНЫҢ ДЕЛЕГАЦИЯЗЫ

ГАВАНА. (СЭТА). Анголаны хостаары дээш улусчу шимчээшиннинг дергазы, АУР-нуң президентизи Агостиньо Нетоға баштатқан Кубада албанның аян-черуун ылаып чоруур Анголаның чазак делегациязы Пинес ортуулукка чорааннар. Аалчылар туттунуп турар ирригация комплекизинге, цитрус ажыл-агыйынга болгаш балык портунга чорааннар. Олар мурнунда мара-бажың тургаан, амгы үеде мемориалдыг музей болу берген, Монкада казармазынче мазадырлыг халдаашкынының инкишичилери Фидель Кастронуң болгаш оон өөрүнүң чытманы мара-бажыңга чорааннар.

Делегацияны Кубаның Компартиязының Бирги секретары, революстуг чазаттың премьер-министри Фидель Кастро болгаш Кубаның Компартиязының ийиги секретары, премьер-министрниң бирги орлаанчызы Рауль Кастро үдеп чораан.

Барыын үзелдиглерниң чөнгээлиг хөделиишкиннери

БЕЙРУТ. (СЭТА). Ливанның барыын үзелдиг христиан күштери аткылажышкынны сокпадыр дугайында сөөлгү дугуржулганы боттандырарын болдурбааннар. Ол дугуржулганы Араб чурттарының лигазының кол секретарының түскай төлөөлекчизи Х. С. Эль-Холиниң ширжилгези-биле чедип алдыгган. Июль 25-те, эртем дугуржулга күштүг болу берген соонда, бир шак болгаш демисежип турар талааларны ангылаар сорулгабиле Бейрутта турғускан «ортаа зона» дээр черге боттарының позициялары эзелеп алыр ужуруг турган айыыл чок чорукчуп арабтар аразының күштериниң шеригдерин барыын үзелдиглер минометтар-биле болзаан. Боолаашкын үезинде ийи сөөлдөт олдуртқеп, эллеп маш кижи бадыгланган.

Х. С. Эль-Холи барыын үзелдиглериң чөнгээлиг хөделиишкиннерин бүрүү шаңнаг болгаш оон ужукталары дээш бүгү харылсалганы оларга онаагаа.

База катап эгелээн аткылажышкынчыларның түннелинде июль 25-те, ында дыңнадып турарм-биле алырга 118 кижи олдуртқеп болгаш 200 ажыг кижи бадыгланган.

Онза кадыг-дошкун туружуушкуннар палестиннерниң Тель-Заатар лагериниң районунга болгаш, оон камгалакчыдары бөш неделя иштикде аар артиллериниң, ракеталарны болгаш минометтарны ажыглап турар барыын үзелдиглериң шаар халдаашкынын малдырамы-биле өйтүр шаап келгеп. Моон мурнунда медеглеп турганыбиле, лагерьде бажыңнарның бүзүндүларының адаанга херээженнериниң, кырганнарының болгаш бичии чаштарының хоргадаар турган черин хөөп каапкан. Амгы үеге чедир чүгле 20 бичии ургларның тыныш камгалап алыр арганы болган, чүге дээрге Ливегийнин Кызыл Крестиниң төлөөлекчизиниң шаап турбуже, барыын үзелдиглер ол районну боолаарын үргүлчүлеишаап турар болгаш боолаарын сокпадырынган ойталаавнар.

Аткылажышкынны сокпадыр дугайында дугуржулгага шантыктаан. Ливанның барыын үзелдиг күштери Израильдың болгаш оңг-партыда турүп турар империалистиг болуптериниң дөрт түүдүгүнгени-биле хөделгеннер деп. Ливанның деңнилгезин парлалгаан демдеглээн. Ол ёуктер израиль агрессиягa удур араб чурттарының демократтыг фронтузун копкадырынга болгаш удурланышкынын налистин шинчээлиниң чок кылырынга боттарының сонуургалын чажырбайн турар.

КАИР. (СЭТА). Ливанда хан тогушкуның сокпадыр төлөзы-биле одырга онаашкан хүлээлгелерни чедиишкининг күүселери-биле ол чуртта турүп турар айыыл чок чорукчуп арабтар аразының күштериниң шеригдеринде 2500 солдаттар Ливанда бар.

Чили хунтаны деткээни

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Япы-бүрү арганы ажыглап турган, АКШ-тың чазаа Чилиде фашистиг ёау-чурумга шериг деткээнинге көргүзерин уламчылавышкан. Ындыг политиканы хөй-ниитиниң удурлажышкынны болгаш 1977 санхөө чылында хунтага шериг дузалажылганын хораап конгресстиң шинтпири-биле 27,5 млн. доллардан кыскыраан-даа болза, АКШ-тың улуг салдар чедирип турары делегейниң сан-хөө организациялары болгаш хуу бапкылар Пиночетке чаалыкшыл харам чокка берип келгеп. Банкылар болуүүнден, колдуунда-ла америк банкыдардан, хунтага 125 млн. доллар чээлиниң тывысканының соонда, америка аразының хогжүлде банкыларында 21 млн. доллар түүлүг чээлиг база тыбысканы.

Сенатка чүве чугаалаан, Э. Кеннеди ындыг политиканы сокпадырыкче кыйгырган. «Ол чепсектиг чаңгыс улустуң эмес чөлеп сүрүнге шериг хунтазының ажыглаан турары Чилиге чепсек садырыкче бүгү аргалардың сокпадыр үе ам келгеп» деп, ол чугаалаан.

ЧАВЫРЛЫЫШКЫН ДЭЭШ

РИМ. (СЭТА-ның корреспондентизи). Чыл бурунгаар Хельсинкиге түүнел актыга ат салыры-биле доозулган Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазыбиле чөвүлел хүрээл делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң улам ынай чавырлыышкынынга чугула базым болган деп, Сан-Марининың Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары Умберто Барулли медеглээн.

Сөөлгү чылдарның иштинде чавырлыышкынының чорудулгазы социалистиг чурттарның чүүл-даа мурнунда Совет Эвилелиниң тайбың политиказының ачызында, ажылчын ангының болгаш бүгү ажылы чоннарның демисеглиниң ачызында элээп улуг хогжүлдени чедип алган деп, СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседта ол демдеглээн.

Делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң чавырлыышкынының болгаш кады ажылдажылганың оруунда чедип алдыгган түннелдер бүгү делегейде хаты оскерлиишкиннерниң ылеразының болур. Делегей харылзаалар-ынга бүгү турғустуунуп келген айтырыгларны чугаалажышкынынарның ярга-зы-биле шинтпирлээринге таарымчалыг байдалдар тургустунуп келгеп.

Совет Эвилелиниң техниктиг дузалам-чызы-биле туттунган Краминовскийниң металлургия комбиназы улам-на кадбарбышаан. Амгы үезе болгар тускай эртемнилер болгаш ССРЭ-ден келген оларның малогалары кан демир кезерилге херек Краматорскту машина тудуумуң заводунуң будүрүлгезинин чаа дериглелерин чыып болгаш таарыштыр тургузуп эгелээн. Ажылдың бүгү хевирлерин хуусаа бетинде доозар деп хүлээлге олганнар.

ЧУРУКТА: Дмитр Томов, Иван Атанасов (БУР), Анатолий Нелашников, Валентин Зозуля бүгү айтырыгаанны малы шинтпирлээрлер.

БТА—СЭТА-ның фотозу.

Чаа өөредилге чылынга уткуштур

ШКОЛА СЕПТЕЛГЕЗИ ДООЗУЛГАН

Коммунистиг партия, Совет чазак улус өөредилгезиниң хөгжүдези дээш доктаамал ада сагышты салып турар.

Бо дугайымда СЭКП-ниң XXV съездиниң Отчёт илеткелиниг СЭКП Төп Комитединиң Чиргиче секретары эш Леонид Ильич Брежнев бала катап онзалап демделээн. Амгы үеде бүгү чуртта ышкаш, бистиң республикада 1976—1977 өөредилге чылынга школаларның септелгелеря кидин-түүк чоруп турар.

Бистиң штаттан дашкаар корреспондентивис Өөүр районнуң Торгалыг ортумак школазының директору Л. Ч. Сюндюп-биле ужурашкаш, ол школаның септелгезиниң дугайында айтырыглар салган.

— Силерниң школаның коллективиниң келир өөредилге чылынга тединишкинниг ужуражыр дээш кандыг ажылдарны кылып турарыл, Допгак Чамбалович?

— Школаның башкызары болгаш техниктиг ажылдакчылары септелгени июнь бардо эгелевеш, ам бо хүннерде эге болгаш ортумак школаларны болгаш мастерскаяны, үүс ажыг уруглар чурттаар интернатты, столованыы бүрүү-биле чүтайлаашаш, стол, сандайларны, интернатта орунларны бүрүү долузу-биле белеткээн.

Школа септелгезинде шупту он алды ажылчын ажыг-агый эргелекчиэн эш Чүддүмоолдуң удуртуп турганы-биле организастиг ажылдаанывыс. Эң ылаңгыя школаның хоочун ажылчыннары эштер Д. Анайбап, М. Оюмаа, М. Хертек, К. Дүдүкмаа оларның кызымак ажылын демделеп турар бис. Моон-биле кады школаның сос, тос классталрының өөренакчилериндеп тургустунган бүдүрүлге бригадазы база эки ажылдап турар. Олар 500 ажыг кубометр одаар ыяштыг, үүс ажыг тонна хөмүр-даштыг школа машинары-биле сөөрткеннер. Моон-биле кады келир өөредилге чылынга хереглээр муң ажыг рубльдиң өөредилге херексеңдерң, нөмнар, физика, химия кабинеттеринге ажылгаар янзы-бүрү приборларны садып белеткеп алган бис.

— Школага өөредилге-кижизидилгелиг ажылды бүгү тала-биле тединишкинниг шиитпирлээри колдуунда-ла башкы кадрлардан хамаарышыр болгай. Мында хамаарыштыр чүүү чугаалап болур силер?

— Бистиң школавысты организастап тургускашкындан бээр барык-ла дөртен чылче бар чоруур, районда эң-не хоочун школаларның бирээзи. Ынчангаш партия райкому, райкүүском-даа ук школаны башкы кадрлар-биле четчелээр дээш улуг күжениишкинниг салып турар. Школага 500 ажыг өөренакчи өөренир ужурлуг. Бистө шупту 38 башкы бар. Оларның улуг нелин дээди болгаш дооспаан дээди эртемниг.

Моон-биле кады онзалап айтып каар чүүл бар. Бистиң школавыста чылдан чылче үүс хуу өөредилгеш чедип ап, хөй чылда аныяк салгалды эртем-билигге өөредир дээш кызымак ажылдап чоруур, чонунга үүдүткелдиг башкылар база эвээш эвес. Оларга Дмитрий Дарыма, Баазан Дадар-оол, Вера Дагбалдай болгаш өскелерни-даа адап болур.

— Партия болгаш чазак школалы колхоз, совхозтуң бүдүрүлгези-биле харылаазын улам экижидер дээш сөөлгү үеде кичээлгейин салып турар болгай. Бо талазы-биле силерде кандыг ирги?

— Ол эң-не чугула айтырыгларның бирээзи. Совхоз бүдүрүлгези-биле бистиң харылаавыс багай эвес. Күскү, часкы хову ажылдарында бистиң школаның башкылары, өөренакчилери совхозка шефтээшкинниг доктаамал организастарры шуут эки чаңчыл апарган. Мал чеми белеткээринге, будук-бүрү чыырынга эң-не идепкейлиг киржип турар бис.

А часкы үеде хой кыргыдазынга база-ла ак сетки-биле ажылдап турар. Чүгле бо чылын безин бистиң өөренакчилеривис 2000 ажыг хойну кыргаавнар.

«Торгалыг» совхозтуң директору эш С. Седен, партком секретары В. Биорбю олар бистиң школаның доктаамал адучылары. Совхозтуң дирекциязы школага бир автомашинаны халаска бергеп. Оон-биле бүгү ажылывысты кылып ап турар бис.

СПОРТ ★ СПОРТ ★ СПОРТ ★ СПОРТ ★ СПОРТ

МОНРЕАЛЬ·76

ОЛИМПИАДАНЫҢ ЧЕМПИОННАРЫ

МОНРЕАЛЬ. (СЭТА-ның тускай корреспондентилеэн В. Байдашин, Б. Буховецев, В. Игнатенко). Кубаның национал тура халышкынының байырлал хүнүнде алдарлыг кубин спортчу Альберто Хуантоорен 800 метр черинң чарыжыга чедишкининг киржип, бо хемчээлге Монреаль Олимпиадазының алдын медалын чаалап алган, республиказының национал байырлалынга шак мындыг белектиг ужурашкан. Ол 800 метрни 1 минута 43 секундада халаап, делегейниң болгаш олимпий оюнарының чаа рекордун тургускан. Альберто Хуантоорен чиик атлетикага кубин спортчулардан бир дугаар алдын медальды чаалап алган кижи болуп турар..

Гавана чурттуг, 25 харлыг экономист Альберто Хуанторенден журналистер шак мындыг чедишкинни канчан чедип алганын айтырарга ол мынчаар харылаан: «Мындыг орукту чедип алырынга хөй күш негеттинер. Анаа түгле ажыл, ажыл база катап ажылбиле чедип алыр». Ол шын. Хүн-бүрүнүң белеткели, бергелерге торлуш чок чорук, салдынган соруглаган ойталаазы — Хуанторенни хосталга ортулуунда спорттуң маадыры кылдыр дадыктырган.

А чартык бир денизиниң киржикчизи аныяк штангист кубин Альберто Бланконуң кол-кол чедишкиннери ам-даа мурнунда. Монреальга олимпий чемпиону Давид Ригерт-биле оон ужуражылгазы — анаа шыырак өөредингн бергеп. Ригерт ол кежээ олимпий оюнналрының чемпиону деп атты чаалап аптар часкан.

Ам оюнчуң четпес талазын көрээлиннер. Бо удаада Ригерттиң делегей болгаш Европа чемпионнарынга Хмельницкиден келген «эжи» Сергей Полторацкий чедимче чок болган. 175 килограмм санныг ап дээре көргүзүлүг турган хире-зинде-ле үш зачетка ол тинилелгени чедип ап ыыдавайн, тик демдекти ап, демиселден үнген.

Ажыы-биле чугаалаарга, Нотр-Дам ортулукка болуп эртккен академиктиг эжиндиришкинге хөй-хөй мастерлер киришкен. Анаа идегел улуг турган Гэкейшак (Польша) — 20,91.

10000 метрге чарыш. Эр улус. 1. Лассе Вирен (Финляндия)—27.40,38, 2. Бардуш Сока Лопеш (Португалия) — 27.45,17, 3. Брендан Фостер — 27.54,92, 4. Энтони Симмос (нийлээ Великобритания) — 27.56,26, 5. Илие Флорея (Румыния) — 27.59.

93, 6. Мариано Аро (Испания) — 28 00,28.

Напый октаары. Эр улус. 1. Миклаш Немет (Венгрия) — 94,58 (делегей болгаш олимпий рекорду), 2. Ханну Сиитонен (Финляндия) — 87, 92. 3. Георге Мегелэ (Румыния)— 87,16, 4. Петр Бельчак (Польша)—86,50, 5. Сэм Колеон (АКШ) — 86,16, 6. Василий Ершов — 85,26, 8. Янво Лусис (нийлээ СССР)— 80,26.

Гаванада чуртталган Альберто Хуанторенниң ачазы Хуан Хуантоорен Монреальдан ирги-дүгжүмүлүг чоруктарны кылган. Ол Монреальга Кубаның спортчуларын, тренерлерин, эмчилерин, массажистерин, механиктерин, ажылчыннарын, ыяштыг, темир-даштыг, ооруг-сарыг, ыяк-ыяк ажылдарны кылыр ажылчыннарын, ол-ла чүүлдерни ээлеп алган. Ол Монреальга Кубаның 250 спортчузун, тренерин, эмчизин, массажистин, механикт

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 179 (10164) | 1976 чылдың июль 29, четверг | 1925 чылда үндезилеттингей | Өртээ 2 коп.

МАЛ ЧЕМИНИҢ БЕЛЕТКЕЛИ-ШАЛЫПЧЫЛ ФРОНТ

КОЖАЛАРНЫҢ СИГЕН ШӨЛДЕРИНДЕ

Барыын-Хемчик районда «Барлык», «Хемчик» совхозтарның девискээринде сиген, тараанын үнүжү моон мурнунда чылдарда каш катап эвээ. От чорук ук ажыл-агыйларның бо чылын суггарылгаже улуг кижээнгей салып, ажылды багай эвес организастаанындан база ол девискээрдерге чаъстын хөй дүшкенинден болуп турары тодаргай.

Ажыл-агыйларның бүгү күш-ажылчы кижилери мал чемин белеткээри-биле шөлдер, шынаалар, арга-эзимнер аянарынче үнүпкен, ажыл хайпыыкшынны. Кайы-даа ажыл-агый сиген кезилдезинче июль 10-дан эгелеп массалыы-биле кирген. Июль 20-де медээ ёвүгаар алгаш көөрге, «Барлык» совхозта будук-бүрү, сиген белеткелинде 150 кижи ажылдап, 260 тонна будук-бүрүнү белеткээн, 95 тонна сигенни кезип сараатаан. «Хемчикте» мал чеми белеткелинде шупту 130 кижи ажылдап, 130 тонна будук-бүрүнү белеткээн, 71 тонна сигенни кезип сараатаан. Сиген кезилдезинде «Барлык» совхозта 3, «Хемчикте» 2 механизастаал звеноларны тургускан, а «Барлыкта» хол кадыырлыг чүгле 35, а «Хемчикте» 73 кижи ажылдап турар. Үстүнде сан-түнерден алгаш көөрге «Барлык» совхоз механизастаан звеноларны хөйнү тургускак, а хемчикчилерде хол кадыырлыг улус хөй. Кескен сиген хемчикчилерде — 227 гектар, барлыкчыларда — 170 гектар, бо талазы-биле хемчикчилер база артыкка ажылаан.

Бедик-Доп. Мында механизастаан звеноның турлаа. Механизаторларның ажылдап, чурттаарынга таарымчалыг байдалды тургускан. Лозунгнар, плакаттар-биле деритингеп. Солун, сеткүүл, журналлар бар. Аъш-чем кылыр тускай поварны тургускан. Мында сиген кезер, сараатталар болгаш бөлөр 7 трактолуг трактористер бар.

Бригада төвүнге төп салбырда сигенчилерниң ниити бригадири Хомушку Байырбиле ужуражып, ажыл-ишти сонуургап көрдүвүс.

Бир дугаарында-ла мында Донгак Сарыг-оолга удуртқан механизастаан звеноның ажылын мактап тургаалады. Олар эрткен он хоноктa 62 тонна сигенни кезип, ону 14 сараат кылдыр тургузупканын менээ көргүзүп тайылбырлады. «Шунгу бир демнит кызымакла ажылдаар оолдар, оларга чүгле хүнүн-не чаъс чагтаап арай-ла шаптыктап тур» деп бригадир чугаалай-дыр. Оон аңгыда теп салбырдан хол кадыры-биле 7 сиген кезер звенону тургускан, олардан Монгуш Суге биле Монгуш Дарган-оолдуң звенолары хөй сигенни кескенин ол база дыңнатты.

Чаа кескен сиген шөлүнүң чаагай чылын магалап чорааш, дараазында Бижиктиг-Хая салбырының бригадазының төвүнге келдивис. Мында байдал дораан-на теп салбырның бригадазындан аңгы деп чүве көстү берди. Механизаторлар-даа, аскеч-даа улус бир трактор чанында шупту мооннежи берген турлар.

— Чоп ажылдавайн тур сиздер?—деп олардан айтырарывыска, харлызы мындыг болду:

— Сиген кезер ийи тракторувустуң бирээзин маңаа келгеш үрелген, а бирээзи ам база бакыырап тур, бир тракторнуң (грабль-биле ажылдаар) маслозу чок. Салбырывыс даргазы Кокей Товарышпаа ам-на ышкаш чоруп келгеш, ажылды көөрге, ам-даа сураг.

Луштекинин ийи шак. Олар барык бүдүн чартык хүн иштинде ажыл чок олуруп келгеп. Тракторист Саая Шапкан-оол удурткан бо чеди кижилиг звено сиген шөлүнге келгеш, орта-ла ажыл кылбайн, неделя иштинде үрелип, чүү-хөөзү чедишпейн туруп бергешин, оларның-биле кады келген хол кадыырлыг Сарыглар Карз-оолдуң 6 кижилиг звенозунуң бежигүннери хомудап чугаалап турдулар. Хол кадыырлыг бо звено бир неделя иштинде 3 сараат сигенни кезип белеткээн. Мында шупту оп ажыг кижи ажылдап турар, оларда түскай повар чок, аъш-чем, хлебти боттары алгылап алган.

«Олутта олча чок». Тракторуннуң эске эштеринге кылдырып каап болуп салбыр төвүнче кирбес болзуна, хоржок-тур» деп звено удурткучузунга сүмелээш, совхозтуң Аксы-Барлык салбырының оларын ырак эвесте бригадазынга келдинис. Мында Бунгаа Бичө-оолга удурткан механизастаан звеноның болгаш олар-биле хол кадыырлыг ажылдап турар улустуң ниити темпизи черле эки болду. Ажыл-агыйда шаптыктап турар чүве чок, кижи бүрүзүнүң сеткил-сагыжы ажыл-иш дээш чангыс ажыл.

«Хемчик» совхозка келгеш совхозтуң директорунуң хүлээлгезин күүседип турар кол инженер Идам Эрес-оолдан сиген кезилдезинде байдалды сонуургадывыс. Совхозтуң дирекция чери, партком, көдээ Совет сигенчилер ортузунга чорудар политмассалыг ажылдың планын тургускан болду. Сиген кезер планны бүгү бригадаларга, оон иштинде тудугнуң, хойнуң, ферманың коллективтеринге чедиргилээн. Амгы үеде сиген кезилдезинче сигенчилерниң ийи, тудугнуң, комсомолчу-аныяктарның бригадаларының ол чугаалалы. Тудугнуң болгаш аныяктарның бригадалары Ак-Хемде сиген кезип эгелээн.

Сиген кезилдезинде кижи күжү четчир, борта херээжен чоп база киржип турар. Ынчалза-даа сиген кезилдезинде чүгле 9 трактор ажылдап турар. Оон иштинде сараатгакчы чүгле чаңгыс, а волокушка совхозта чаңгыс-даа чок.

Совхозтуң ийи сиген бригадаларын кезип, ажыл-ишни-биле таныштывыс. Шынап-ла, техника чедишпези чоптут. А сиген кезер тракторларның чамдыызы ырги бистерлиг, а чаа Систерни чүгле чаңгысты кожуп алган чорун турары алдер. «Сиген кезерни-биле ийи бке кожуп алырын бо механизаторларга өөредип чадап каазы кижи-дир мен» деп, инженер биске чугаалады. Чаа түүлдерни ажылагыйга шингээпшеске байын боор, бо талазы-биле «Хемчиктиң» механизаторлары кожазында «Барлык» совхозтуң механизаторларындан өөрензе чогуур.

Байы-даа ажыл-агыйда бо чылын сигеннин үнгени эки. Чүгле чогуур үезинде, бедик шынарлыг ажаап алыры чугула.

Кижилериниң күш-ажылын болгаш амыдыралын ам-даа четпес организастап, техниканы бедик бүдүрүкчүлүг ажыглавас чоруктар оларда бар. Сиген кезилдезинин үезинде чугула фактор — социалистиг чарыш болуур үжүлүг. Ындыг турбуже оон түннелиң безин үнүрбейн турар, ол ыланғыя «Барлык» совхозтуң сигенчилеринде тодаргай хүлээлге ышчага чедир чок.

Мал чеминиң белеткелинде чүгле оон хемчээлинче сагыш салыр, а шынарынче кичээнгей салбайн турар чоруктар кайы-даа ажыл-агыйның сигенчилеринде хөй. «Барлыктың» сигенчилери чамдык кезер черлерни ара каап, бөлген сигенниң орнуна хөй мажак сигенниң артырып каан таварылгалар бар.

Сигенчилер ортузунда коскү агитация, хана солуннар, ном, солун, сеткүүлдер амдыызында чедир тургустунмаан.

Кайы-даа ажыл-агый силос, сенаж салыр ажылдарны эгелевээн, ам чаа онгарларны белеткеп турар. «Барлык» совхозтуң теп бригадазында витаминниг сиген далганы кылыр агрегат — АВМ беш хондур ажылдаап, чүгле 5 тонна сиген далганы бүдүрген. Ында ажылдап турар улус хөй, а ажылдың бүдүрүкчүлүү чаныс. 500 тонна витаминниг сиген далганы кылыр түлээлгени ыындыг байдал-биле күүседип бергө.

Ниитизи-биле «Барлык» совхозта сиген кезилдезинде техниканың саны хөй. Ынчалза-даа ажылды организастааны багай. Оон темпизи чавыс. А сиген планы барлыкчыларда 3750 тонна, хемчикчилерден ийи катап хөй. Кайы-даа ажыл-агыйның сигенчилеринде ышкыыштар, таптаактар чедишпейн турар.

Кожа совхозтарның сиген шөлдеринде ниити ажыл-ишкин байдалы мындыг-дыр. Ам сорулга — ажыл-ишке четпестерни дарый чайлавыс, мал чеминиң белеткелинче бүгү күштү моонниэрн.

Х. МОҢГУШ.

«Тыва тудуг» трестиң комплекстиг бригадазының бригадири эш К. Х. Данзырынга Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты тыпсыр дугайында

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУН ЧАРЛЫЫ

Тываның даг-дүгү болбаазырадыр В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинадының ийиги эдлүзээ тударда чедиш алган шылгарантай чедишкинин дээш, ССРЭ-ниң Аар индустрия будурүлгелерни тударының министерствозунуң «Тыва тудуг» трестиниң комплекстиг бригадазының бригадири эш Каадар-оол Хертекович Данзырынны Ленин орден-биле база «Кадыыр болган Москва» алдын медаль-биле шаңнавышаан, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты тыпсыр.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ.
ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.
Москва, Кремль, 1976 чылдың июль 27.

Ленин орденниң эзилекчизи, Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугчузу Каадар-оол Хертекович Данзырынның удурткан коммунистиг күш-ажылдың комплекстиг бригадазы Тываның даг-дүгү болбаазырадыр В. И. Ленин аттыг комбинадының бирги эдлүзээнин тавзан салып эгелээнинден тура ажылдап келгеш. Комбинаттың ийиги эдлүзээнің Бүгү-эвилел ужур-дузалыг тудуунга база киржир болганынга бригада кежигүннери оорүп, бедик кодураүшкүшүт ажылдап, ойлашкан ажыл планын үргүлчү ажыр күүседип келгеннер. Бедик мергежилдиг бригадирниң бригадазынга эң-не нарын, берге ажылдарны дагзын турганы тыварыга эвес. Ылаңгыя комбинаттың суг трассазының тудуунда нарын ажылдарны ыяка хууган иштинде бедик шынарлыг кылып доозаш, бо чылдың апрель 20-де Күрүне комиссиязынга хүлээткээн — Каадар-оол Хертековичиниң бригадазының күш-ажылчы тиилелгези болган.

Тываның төөгүзүнде туруп көрбээн улуг тудуг болур — даг-дүгү болбаазырадыр улуг комплекстиг тудуунга шылгаранган, кызымак ажыл-ишни дээш, Коммунистиг партия, Совет чазак Каадар-оол Хертекович Данзырынга Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры деп бедик атты тыпсыскан.

Россия беш чылдың базымнарында

1976 чылдың бирги чартыында РСФСР-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң күрүне планының күүселдезиниң түңнелдериниң дугайында Төп статистика эргелелиниң дыңнадыгы

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин күүсетпишаан, 1976 чылдың планын чедиишкинниг күүседири дээш, будуүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидери дээш калбарган социалистиг чарышка үңдезилээш, Россия Федерациязының ажыыгы чоннары эрткен чартык чылда экономиканың улам ынай өзүлдезин чедип алган. Улустуң материалдыг чаагай байдалының болгаш культурлуг амыдыралының деңнели улам ынай бедээн.

Бирги чартык чылда продукциянның эң чугула хевирлерин будүрер болгаш сайгарар хемчээлиниң талазы-биле план ажыр күүсетпишеп. Планнаг онаалдада көрдүнгеш 4,3 хуу турда, 1975 чылдың бирги чартынга деңнээрге үлетпүр будүрүлгезиниң өзүлдези 4,7 хуу болган.

Техниктиг депшилгени хандырып турар адырлар улам бедик темп-биле хөгжээн. Машина тудуушкунуунуң болгаш металл ажылдан кылырының продукциязы чартык чылда 9,6 хуу, электроэнергетика — 6,2 хуу, химия болгаш нефтихимия үлетпүрү—6,9 хуу өскен.

Хөрегжел бараанарның бүдүрери (продукциянның «Б» болуу) 3,0 хуу ковдээн.

Күш-ажылдың будүрүкчүлүү чартык чылда 3,7 хуу өскен. Күш-ажылдың будүрүкчүлүүнүң күсели-биле будүрүлгениң хемчээлиниң бештин дөрт кезин алдынган. Чартык чылда орузганың планы күүсеттинген.

РСФСР-ниң бүгү үлетпүр министерстволары болгаш ведомстволары, Москва болгаш Ленинград хоорайларның, Марий АССР, Тамбов болгаш Тюмень областардан өске автономнуг республикаларның, крайларның болгаш областарның үлетпүрү продукция сайгарар талазы-биле бирги чартык чылдың планын күүсеткен.

Бирги чартык чылда минералдыг чемнигчидилгелерни, күгүр кислотазын, дарганпресс машиналарын, нефть аппаратураларын, чиик болгаш өзүп-чем үлетпүрүнге технологтуг дериглелерни, тудуг ыяжыл, цементтиин, пос-таавының чамдык хевирлерни, даштыкы трикотаж хептерни болгаш чамдык кыдыгларны өскээ-даа хевирлерни будүрериниң планы бирги чартык чылда үнезешкин.

Республиканың көдээ ажыл-агыйынга ажыл-ишчилерни часкы тарылганы организастыг чоруткан дээрзин РСФСР-ниң Төп статистика эргелелиниң дыңнадынында оон ынай айтып турар. Часкы тарылганың планы күүсеттинген. Көдээ ажыл-агый культураларының тарылга шөлү 1976 чылда бүгү категориялардың ажыл-агыйларынга 126,5 миллион гектар болган, оон иштинде тараа болгаш тараа бобы культураларыны — 78,6 миллион гектар боон турар.

Колхозтар болгаш совхозтар мал чеминиң белеткээринче массалыы-биле кирипкен. Республиканың хөй-хөй районнарында тараа культураларының ажаап алынышкыны эгелээн.

Колхозтарда болгаш совхозтарда мал продуктуларын будүрери эрткен чылдың бирги чартыы-биле деңнээрге азаап алганы-биле холбашкан боон турар.

Бирги чартык чылда бүгү категорияларның ажыл-агыйлары малды болгаш кушту (ширии деңнизи-биле) 3,2 миллион тоннаны, сүттү 14,5 миллион тоннаны, дагаа чуурганып 10,2 миллиард борбакты саткан.

Бүгү комплекстер талазыбиле көдээ ажыл-агыйны хөгжүдериге күрүненің болгаш колхозтарның капитал салыышкынын 6,7 миллиард рубль болган болгаш 1975 чылдың бирги чартынга деңнээрге 7 хуу ковдээн.

Көдээ ажыл-агыйга техниканың эң чугула хевирлерин болгаш минералдыг чемнигчидилгелерни белеткээрининг планы күүсеттинев.

1976 чылдың бирги чартыында күрүненің капитал салыышкынының күсели-биле ниити өртээ 13,8 миллиард рубльдин кол фондуларын ажыглалга киирген ийикпе, азы ол болза 1975 чылдың олаа үезинден 4 хуу хөй боон турар.

Республиканың улус ажыл-агыйынга күрүненің капитал салыышкыны 27,6 миллиард рубль болган ийикпе, эрткен чылдың бирги чартынга деңнээрге 3,8 хуу ковдээн. Ниитизел фондуларының хереглээнден немелде төлевир болгаш чингелдеер-биле калы ажыл төлевири 211,3 рубль болган болгаш 3,8 хуу өскен. Колхозчуларның ажыл төлевири 3 хуу ковдээн.

Күрүненің болгаш кооперативтиг садының үүрмектеп садар бараан саарылгазының ниитизиниң чемпешилгези-биле катай адырга 61,4 миллиард рубль болган болгаш 1975 чылдың бирги чартыы-биле деңнээрге, 4,6 хуу ковдээн. РСФСР-ниң садыг организастиялары үүрмектеп садар бараан саарылгазының планын 101,3 хуу күүсеткен.

Күрүненің капитал салыышкынының болгаш чурталга-тудуг кооперацияларының акша-херегжиишкин күсели-биле ниити шөлү (ажыыттыг) 15,7 миллион дөрбелчин метр чурталга бажыңнарын ажыглалга киирген. Оон-биле чергелештир чурталганың болгаш культура амыдыралдың тудугларының бирги чартык чылда планы чедир күүсеттинмээн.

Улус ооредилгээн болгаш культура улам ынай хөгжүп турар. Чоннуң медицина хандырылазы болгаш дыштанылгазы улам ынай калбарган.

1976 чылдың июль 1-де РСФСР-ниң чоннуң саны 135,1 миллион кижи болган.

(СЭТА).

ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛЫ БОЛГАН

Дүүн СЭКП Тыва обкомунга экономиктиг өөредилгениң республика чөвүлелиниң хурамы болган. 1975—76 өөредилге чылында экономиктиг өөредилгенин түңнелдериниң болгаш моон сонгаарты соруулгалар дугайында илеткелди СЭКП обкомунуң Политиктиг чыыдыышкын бажыңының эргежекчизи Н. М. Самороков кылган.

Бо чылын экономиктиг өөредилгеге шиитпир-биле республикага 21 муң кижи хамаа туттунган. Экономиктиг өөредилге харылаанның будурулге-техниктиг эргелелинде, респотребсоюзтуң баштаар черинде болгаш өске-даа черлерде багай эвес организастаттынганын илеткелчи демдеглээш, экономиктиг өөредилгенин организастаанында чамдык четпестерни ол илерткен. Ылаңгыя экономиктиг өөредилге Бай-Тайга районнуң «Кара-Хөл», Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозтарында, Улуг-Хемниң Жданов аттыг, Каа-Хемниң «Кызыл-тук» совхозтарында чогуур деңнелге чедир организастаттынмайн келген.

Чөвүлелдиң хуралында СЭКП обкомунуң секретары Г. И. Долгополов делегеренгей чүве чугаалаан. «СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин-ге дүүштүр партия өөредилгезиниң соруулгаларының дугайында» СЭКП ТК-ның докладының күүседир төлээде чүнү ылырын ол тодаргай айытхан. Экономиктиг өөредилгенин дээштиин чедип алыр дээш, ону организастаар турарында четпестерни чайлаарының, өөредилге чылынга белеткелди, четчелээшкинни организастыг чорударының, пропагандистерни шын шилип алырының, экономиктиг өөредилгеге партийжи үдүртулганы күштелдиреринің эргежок чугаалазын ол чугаалаан.

БАМ-ның тудуунда

Байкал-Амур магистралының тудуунуң чоон кезээзинде Ясный деп аң аныяк суурлуг быштайгы кудумчуузун Амурская деп адаан. Кудумчуда Амур хемни кежир салган бир онзагай демир-орук көпүрүүнүң тудугжулары чурттап турар. Ясныйда ам база бир кудумчу туттунуп турар. Ону суурлуң чаңыбиле ыыш баткан демнин адыр ёвүгаар Амгунь деп адаар деп шиитпирлээн. Амгунь хемни демир-орук магистралы ийи катап кежер.

Ясный суурлуу эң-не новаа суур деп болуур: оон бажыңнары арга-орыт иштинде туттунган. Тудугжулар чаңысында ыяшты кеспезин, ужурбазын кызыдып турар. Суур тургустунга-ла чартык чыл чедип турар, а ында клуб, почта, магазиннер, аалчылар бажыңы, чувар-бажың тутунган. Көвүрүт тудугжуларының отрядының бүдүрүлге тудутлары база ажыглалга киирген. Ясныйже эруктарда Амгунь-га тудар көвүрүтлериниң конструкцияларын чүдүрген машиналар шуушкан.

М. ПАРХОМЧУК,
СЭТА-ның корр.

Ясный,
Хабаровск край.

АЖААП АЛЫЫШКЫННЫ ЭГЕЛЭЭН

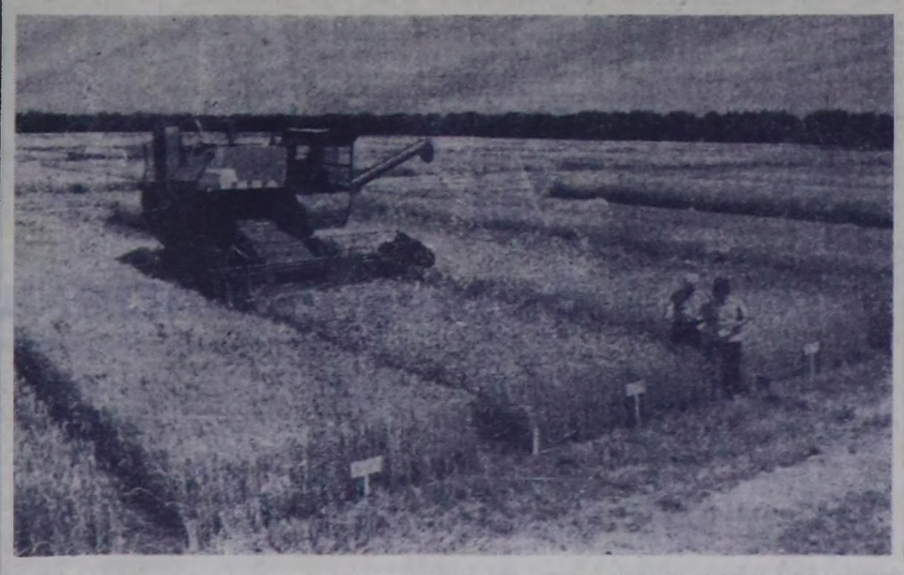

КРАСНОДАР КРАЙ. Усть-Лабинскиниң күрүнениң сортучастогунуң дуржулга шөлдеринде күзүн чажып тарыыр кызыл-тастарның чаа сорттарының ажаалдазы эгелээн. 20 ажыг сорттар ында шенелдеде турар. Академик П. П. Лукьяненконуң эгелеп кылганы болгаш ооң өөрепикчилериниң чедир кылганы «Полукарликовая-49» болгаш «Раняя-47» сорттар оларның аразында эң-не перспективтиг болган.

Бедик продуктулуг ол кызыл-тастың үрезиннерин сорт шенелдезин болгаш көвүдедип өстүрерин чорудары-биле күзүн колхозтарга болгаш совхозтарга дамчыдып бээр. «Полукарликовая-49» сорттуң суггаттыг черлерге сүмелээн, ооң дүжүдү бир гектардан-на 100 центнер чеде бээр.

ЧУРУКТА: күзүн тарыыр кызыл-тастарның чаа сорттарының бастырылгазы.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

«ИНТЕРКОСМОС-16» УЖУДУУШКУНДА

◆ *СЭТА-ның дыңнадыгы* ◆

Космос делгемнерин шинчилээр болгаш ажыглаар талазы-биле улустар аразының кады ажылдажылгазының программазын ёвүгаар 1976 чылдың июль 27-де Совет Эвилелинге Черниң «Интеркосмос-16» даар кылымаа спутнигин салып үндүрген.

«Интеркосмос-16» спутникти салып үндүрегинниң кол сорулгазы Хүнүң ультрафиолеттиг болгаш рентген херелденишкиннерин база Черниң үстүкү атмосферазының турбулентилиг чылыын шинчилээр болгаш ажыглаар талазы-биле улустар аразының кады ажылдажылгазының программазын ёвүгаар 1976 чылдың июль 27-де Совет Эвилелинге Черниң «Интеркосмос-16» даар кылымаа спутнигин салып үндүрген.

Спутниктиң иштинде Герман Демократтыг Республикага, Совет Эвилелинге, Чехословак Социалистиг Республикага болгаш Швецияга ажылдап кылган эртем аппаратураларын тургускан.

Черниң «Интеркосмос-16» кылымаа спутнигин орбитажке дараазында хемчээлдерге салып үндүрген:

— Чер кырындан эң чоок ыраа (перигейге)—465 километр;

— Чер кырындан эң ыраа (апогейге)—523 километр;

— долганырының үези—94,4 минута;

— Экваторга орбитаның йилениэ — 50,6 градус.

Шенелдениң киржикчи чурттарының тускай эртемиглери эртем аппаратуразын салып үндүрериниге космодромга белеткелди чоруткан болгаш ооң ажылын башкарарын боттандырган.

Совет Эвилелиниң командахемчээлге комплекизиниң Чер кырында станциялары спутниктен кээп турар эртем информациязын хүлээп ап эгелээн. «Интеркосмос-16» спутникте хемчээшкиннер-биле кады БУР-нуң, ВУР-нуң, ГДР-ниң ССРЭ-нин болгаш ЧССР-ниң обсерваториялары дугурушкан программа ёвүгаар Хүнүң Чер кырындан хайгаараарын чоруда берген.

СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫШТЫҢ ЭКРАНЫ

Түңнеп, деңнеп көөргө...

«Тыва даг-дүгү тудуг» биле «Кызыл тудуг» эргелелдер чаңчыл болган чарышын онгу беш чылдың баштайгы чылында үлемчилээн турарын билир болгай бис.

Эргелелдериниң коллективтери бирги чартын чылдың түңнелдим үндүрүп, чарыштыг түңнеп көргөн.

Оварның нам коргузуглериин деңнээргө ыындыг.

Эргелелдер	Кереглиг ажылдар	Бодунуң ажылдың күжү-биле бүдүрүлгүү	Күшениң ажылдың бүдүрүлгүү
«Тыва даг-дүгү тудуг»			
план (муң рубль)	2118	1020	3355
күүседилген (муң рубль)	3682	1272	2965
хуузу	174	124.7	88
«Кызыл тудуг»			
план (муң рубль)	3030	2000	8164
күүседилеп (муң рубль)	3004	1678	6877
хуузу	98.5	83.9	84,2

Үстүнде санналдан алгаш көөргө, «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң коллективи бирги чартын чылдың планныг онаалдаларын чедиишкиниг күүсеткен. Тудуг-монтаж ажылдары нерелиг арга-биле-даа, бодунуң күжү-биле-даа планда көрдүгениниң ажыр күүсеттинген. Бирги чартын чылдың эки түңнелдери — коллективтиң чыл эгезинден күжениишкиниг ажылдаанының хереглиг.

В. Музычениовуң удуртуп турары № 1 участок — «Тыва даг-дүгү тудугиуң» чергаралы болган. К. Хапын-оолдуң баштааны мозаичниктер, В. Ондарның комсомолчу-ажылакчыларның шеверлекчи бригадалары комбинаттың ийиги эзлүзүнде чедир кылдыңмаан ажылдарны шалыпкын темп-биле кылып, бүдүрүп, планнарын ажыр күүсеткеннер.

Июньде комбинатка В. И. Ленининиң адын тывысканынга улам сорук киргең ак-довуранчылар Коммунистиг партияның болгаш Совет чазаттың ада сагыш салыышынынга күш-ажылчы чедиишкиннери-биле харыылаан турар.

Бо ийи эргелелдиң чарыжынга чылдың эгезинден тура-ла «Тыва даг-дүгү тудугнуң» коллективи бирги черни эзлеп келген. Ажыл-ишти темпизин кошпаттаан ак-довуранчылар ам бо удаада база-ла чарыштыг эштерин тимлээнмер.

«Кызыл тудуг» эргелелиниң коллективи тудуг-монтаж ажылдарының планныг онаалдаарын бүгү коргузуглер талазы-биле күүсеттээн.

Чылдың бирги чартында «Кызыл тудуг» эргелеши 600 муң кезең туубубуну, 4164 дөрбелчин метр гипсолиттиг иштики ханаларны болгаш дыка хөй санныг монолиттиг бетонну, чыып эптээр бетонну, панельдиг башың тудуунуң кезектерин чедир албаанындан 235 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылып арганы чидирген.

Мындыг бергелер-биле хөлбаштыр ажылда четпестер чок деп болбас. Чамдык объектилерде күш-ажылды организастаанының деңнеши куду болгаш ажыл-агыйлы эвес, шүшпең чоруктар эргелелде ам-даа бар.

«Кызыл тудугнуң» удуртучулары четпестерни чайладырынче бүгү күштү салып, планныг онаалдаларны күүседиринче коллективтиң күмүн мөөңнээр ушурлуг.

И. СОМОВА.

«Кызыл тудуг» эргелелиниң күш-ажыл болган шалын кадыкшының начальныгы.

ОРГАНИЗАСТЫЫ, БЕДИК ШЫНАРЛЫЫ

«Кара-Хөл» колхозтуң ажыл-ишчилери ховуларда болгаш фермаларда ажыл-ишти организастыг, бедик шынарлыг кадбартырымче бүгү күжүн моөңнээр. Олар онгу беш чылдың бирги чылында ажыл чарыгдал үндүрген, эки шынарлыг, хөй продукцияны Төрээн чуртка бээрининг, беш чылды чедиишкининг доозарының магадылаазы тургузуп, планныг онаалдаарын чедиишкининг боттандырарыынче боттарының биллинг, бүгү күжүн, мергежилин угландырганнар.

Бо бүгү ажылды чедиишкининг чорудар дээш колхозта партком организакчы база политиктиг ажылды план ёзугаар чорулуп турар. Колхозтуң ажыл-ишчилеринге лекция, беседа чорудары, социалистиг чарышты организастаары, мурнакчы дуржулганы нептередири, чонуң культура-амыдырал хандырылгазы дээш хөй иштиг ажылдар маңнап хамаарыжыр. Партия организациязы колхозчулар ортузунда коммунистиг кижизидилгезининг талазы-биле элээп ажылды чорудуп, олардың чогаадыкчы инициативазын көдүрүп турар.

1976 чылда социалистиг чарышты кадбартыр дугаанында СӨКП ТК-ниң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ниң докталдың чедиишкининг боттандырар дээш бистиң колхозтуң коллективи бо чылын бедиткен социалистиг хүдээлгелерин алган. Кыдыа чогуур ажылывыс хөй. Оон күүселдеэн хандырарывыс дээштиг хемчеглерни алган түңнелинде бо чылдың бирги чартында колхоз чамдык чедиишкиннерни чедип алган. Чижээ, бода мал өстүрер планны 103 хуу, хөй, өшкүнүүн — 112 хуу күүсеткен. Малдың олуп хораары эрткен чылдың бо үезиниг деңнээргө элээп кызырлган. Ол ышкаш чартык чылда күрүнеге ат садарымның планын 107,6 хуу, дүк, сүт садарымның планнарын база ажыр боттандырган. Төрүүр чүс баш малга онаалтыр 90—100 чаш малды кампалап алган коммунистер Серекмаа Хертек, Маңчын-оол Хертек, Николай Дөртен-оол, Камыска Хомушку, Базыр Хертек олар ышкаш мурнакчыларның дуржулгазы оскелерге үлегер болуп турар. Ажылга чаңгыс-даа хожудаар кижи турбас — амгы үеде социалистиг чарыштың негелдели бидыг. Хөй кыргылдазыынче оолга ынчаныгеп салган, организастыг доозкан. Анаа 72 кыргыкчы идепкейлиг киришкен. Сержиң Күжүгет, Чылбак Хертек, Севеш Очур, Зоя Даныын-оол олар кыргыкчылар аразынга чарыштың тнилекчилери болганнар. Бо чугула кампаниябиле кады хойнуң бөлүштировазының колхозтуң специалистериниң киржилгези-биле чоруткан. Күрүнеге садар 3500 ажыг хойну үзүп, деңнээргө, от-сигеннииг сериин тайгадаарже одараашкы үндүрген.

Колхозта бо чылын тудуг ажылын улуг хемчээлдин-биле чорудар. 320 олуттуг школа тудуу кадын тудун. Школаның оолага системазын кылын турар. Аларты кежиллир улуг ковүрүшкү тудуп ажыглалга киирген. Ол чүгле бистиң колхозтуң малчыннарынга эвес, харын Барыын-Хемчиктиң малчыннарынга таарымчалыг болган. Оон мөңгө Туралыгда 400 хой кирер улут кажаалы тудуп доозкан. Эрикте база бир кажаалы тудуп эгелээн. Малды доктаамал эмнээр пунктуну ажыктаан. Колхоз төвүнде инектиг чаа фермазын тургускаш, оон турум кыштаан тутказ. Ында малга чем ыдырадыр системаны ажыглалга киирген. Школаны, эмнелгени, урутлар албан черлерни, специалистерни суг-биле доктаамал хандырар арга тургустунган. Бо бүгү чүүлдер дээрге колхозтуң бүгү коллективиниң улуг ажыл-ишти бүдүрер чаа-чаа гережиадыг тудугжулар апарган.

Партия организациязы, колхоз башкаар черге социалистиг чарышты кадбартырымче улуг ынчаныгей салып келген. Чүге дээрге оон ачызында моллюскалар продукция будүрерин ковудедирип чедип ап турар. Чарышты квартал санында түңнеп, мурнакчыларны шаңнап, мактаарының хемчегерин эп келген.

Чартык чыл түңнели-биле үжен ажыг мурнакчыларны ортектиг чүүлдер-биле шаңнаан. А чүгүлә улуг тудугларда ажылды ой хонуктап түңнээш, мурнакчыларны база шаңнап-мактап турар.

Бо чылын колхозтуң ажыл-ишчилери 1400 ажыг тонна сүтеиин, мөк-сүланы, 200 тонна будук-бүрүнү белеткээр. Ол ажыл массалыы-биле эгелээн. Партком-уң бирикшүүтә чүгаалаашкын көргеш, мал чемнээн белеткелиниде бригадаларның, звеноларының ажылын ой хонуктап түңнээрин, С. Бөгүмы 47, С. Данов 51 хураганы аз, куду коргузуглуг болган. Бо дээрге ажылга дарамысалга чок чоруктун түңнелдир. Колхозта малдың ногун хораары, онгу самчыгдаарны чыл келген тудум-на кыымырлабайн турар. Ынчангаш ажылда ол-на база оске-даа четпестерни чайладыр дээш партбюро политиктиг болгаш организакчы ажылды идепкейлиг, социалистиг чарышты улам дээптиг кыдыр организастаар ужурдут бис.

Онгу беш чылдың бирги чылында колхозтуң ажыл-ишчилери чогаадыкчы, улут идепкей-биле ажылдап турар. Планныг онаалдаарыны, социалистиг хүдээлгелерни чүгле доолдур эвес, харын ажыр күүсеттирип, бедиткен социалистиг хүдээлгелерни чыл эгелиниде алгылаан.

Бо чылын ажыглалга киирер ужурлуг объектилерни чогуур хуусаала доозуп, хүлээдирі база социалистиг хүлээлгеде кирдүрген. Эргелелдиң коллективиниң чараштыр биилээш, самбырала аскан бедиткен хүлээлгелериниң негелдеери салыын кырында арткан, күүседеэн ужулген.

Эргелелдиң бригадаларының чарыжы база-ла түңнел чок арткан.

А «Кызыл үлетпүр тудуг» эргелели (начальныгы Ю. Рязанов) чагыкчылар-биле ажыл-агыйлы харылзаалы быжыглаан чадап, байдалды экижедиринин дээштиг хемчегерни боттандырып шыдаайн турда-ла, чылдың бирги чартыны эрткен. Эргелелдиң коллективин будүрүүге планның бүгү коргузуглер талазы-биле чедир күүсеттилээн.

Ажылды кампан сегидерил деп айтырыг эргелелдиң мурнында тургустунуп келген. Чагыкчылар — алгы заводунуң (директору Г. Сафиулин, кол инженери А. Жаров), «Тудуг нептерлер» комбинаттың (директору Л. Меркулов, кол инженери В. Новицкий) удуртукчулары «Кызыл үлетпүр тудугнуң» тудугжулары-биле ажыл-агыйлы харылзаалы тургузуп, ынчаш турар объектилерни чогуур хуусаалында ажыглалга киирер деш ажылды эле организастаарын үлетеп келген.

Н. ООРЖАК.

«Шынның» тускай корреспондентизи.

ҮЕ НЕГЕП КЕЛГЕН

«Кызыл үлетпүр тудуг» эргелелиниң удуур-хуузунда эвээш эвес сорулгалар салынган улуг будүрүлге. Бо чылдың бирги чартында ол эргелел тудуг-монтаж ажылдарын кереглиг арга-биле 1684 муң рубльге, бодунуң күжү-биле кылырын 900 муң рубльге кылып будүрер планныг турган. Херек кырында кереглиг ажылдар планы чүгле 46,6 хуу, бодунуң күжү-биле кылыры — 65,4 хуу четкен, ары планныг онаалда ыракта чедир күүсеттинмээн.

Эргелелдиң тудугжулары бо чылын ажыглалга киирер ужурлуг ийи чүгүлә тудугну — ыяш болбаазырадыр заводтуң болгаш алгы заводунуң кидис идик будүрер пегинин тудуун кылып турар. Ол тудулларда байдал багай, хожудашкындан үнместээн.

Ыяш болбаазырадыр заводта тудуг-монтаж ажылдары түгүл 45 хуу кылдынган, а кидис идик кылыр цехтиң тудуунуң планы 35 хуу чедир күүсеттинмээн.

Бо ийи тудугнуң кайызында-даа ажыл саадап турарында түгүл тудугжулар эвес, а объектилериниң чагыкты элементиниң бүрүүзү база эвээш эвес.

Ыяш болбаазырадыр заводтуң кол чагыкчызы «Тудуг конструктору» комбинат (директору Л. Меркулов, кол инженери В. Новицкий) тудугну дүргеп доозарының бүгү хемчегерин ап чорудар, тудугжуларга херектиг материалдарны, дериг-хереккелерни долу хандырар түрүжүк, оны боду саададып, ажылга шаптыктаашкынны болдуруп келгеи.

Амгы үеде ында техниктиг дериг-хереккелдер тавактары, кургадыр камера, гидравликтиг пресс, кодүргүр механизмнерни тургузар ажылдар ямаы-бүрү чылдагаандан чорбастаан. Кургадыр камераларның алдыны үреликтиг, ажыглаар аргажок болган. Дериг-хереккелдерге 80 аңгы тавактарның чүгле үжү кылдынган, оларның 56-зының шыйыг, паспорту ам-даа чок.

Заводтуң чылыдылга системазында кол ажылдар доозулган, хоолайдар салдынган, а халыптарны кырындан дүглеер II-5 маркалыг 100 колеи калбак шынытларны белеткеп будүрерин комбинат база савадаткаш турун берген. Ол ышкаш чаа заводтуң чылыдылга шүгүмүп комбинаттың котельнаязынга тудуштурарының схема-чуруу амдаа кылдынмаан. Бо ажылдарны доозкан соода 14 дугаар механизация эргелели болган 3 дугаар тудуг-монтаж участогу онаашкан ажылдарын кылып киргиперин маңнап турар.

«Востоксантехмонтаж» трестиң бригадазы комплектация чорударының хуусаалын үзүп, оске бригадаларның ажылынга саадылганы ужураштырып турар.

«Северовостокэлектромонтаж» трестиң коллективи онаашкан ажылын кажан эгелээрин билдинмес.

Заводтуң тудуун эш Зайнуллинниң 24 кижилиг бригадазы кылып турар. Амгы үеде ында студентилериниң тудугжу отриды база ажылдап турар. Бир эвес ажыл шүүдаар болза, оон-даа оске бригадаларны чорудар арга бар.

А алгы заводунуң кидис идик кылыр пегинин тудуунда байдал үстүнде киргениивис объектиден дээредевес. Амгы үеде ында ажылдың темпизи куду, харын-даа соксаан. Объективиниң — заводтуң удуртукчылары тудугжуларга дузалажыр түрүжүк, олардан ойлаар, карак ажыт чаштыр чыгыы апарган. Ажылалдырыышкын айтырыы бергедээн.

Заводтуң котельнаязының тудуу шимчевестээн, чүге дээрге акаа херек материалдар чок, кажан хандырары билдинмес: отка орттемнес бижыг материалдар, арматура, электри дериг-хереккелдери чок.

Кол корпуска херектиг дериг-хереккелдерни, материалдарны тудугжуларга ажыглаачы ам-даа бербээн, эптеп турғузар лифтиниң паспорту чок, тывылбаан.

Насос станциязында кол резервуар тургустунган, мичээ-даа насостар, суг арыглаар хереккелдер тудугжуларыныы холунда ам-даа кирбээн. Станциниың санитар зоназында 4 чурттаалга бажыңнарын будаары ам-даа шинитпирлеттинмээн.

«Северовостокэлектромонтаж» трестиң, «Сибирьтехмонтажтың» бригадалары база-ла бо чылдагаанындан ажылын эгелеп чадап турун берген.

Алгы заводунда бо чаа тутуп турар цехтиң хөй, нарыя дериг-хереккелдерни, материалдарны утпап, башкарыр билир кол механик энергетик, электрик, техволог дээш ышкаш специалистер четчелеттинмээн. Ынчаза-даа материалдарны, дериг-хереккелдерни каминг кадагалап, ажыл-агыйлы ёау-биле айтырыгны шинитпирлээн болза, байдал оске турар ужурлуг.

Документацииида ёижиттиргенин көөргө, чаа цехтиң тудуумга херектиг, цехке тургузар материалдар, дериг-хереккелдер алдынган, чагыкчыда шуулу бар деп демдеглээн. Херек кырында олардың кайдаазы-даа билдинмес.

Цехтиң тудуунда ажылдап турар Шайхудиновтуң, Кужугеттиң бригадалары бирги чартык чылда тудут-монтаж ажылдарының-даа, күш-ажылдың будүрүкчүдүүнүндаа планын чедир күүсеттээн.

«Кызыл үлетпүр тудугнуң» бригадалары, республиканың бүгү тудугжулары-биле бир домей, СӨКП-ниң XXV съездизиниң шинитпирлерин амыдыралга боттандырары, планныг онаалдаларны хуусаа бетинде күүседирип, дээш бедиткен социалистиг хүдээлгелерни чыл эгелиниде алгылаан.

Бо чылын ажылгалга киирер ужурлуг объектилерни чогуур хуусаала доозуп, хүлээдирі база социалистиг хүлээлгеде кирдүрген. Эргелелдиң коллективиниң чараштыр биилээш, самбырала аскан бедиткен хүлээлгелериниң негелдеери салыын кырында арткан, күүседеэн ужулген.

Эргелелдиң бригадаларының чарыжы база-ла түңнел чок арткан.

А «Кызыл үлетпүр тудуг» эргелели (начальныгы Ю. Рязанов) чагыкчылар-биле ажыл-агыйлы харылзаалы быжыглаан чадап, байдалды экижедиринин дээштиг хемчегерни боттандырып шыдаайн турда-ла, чылдың бирги чартыны эрткен. Эргелелдиң коллективин будүрүүге планның бүгү коргузуглер талазы-биле чедир күүсеттилээн.

Ажылды кампан сегидерил деп айтырыг эргелелдиң мурнында тургустунуп келген. Чагыкчылар — алгы заводунуң (директору Г. Сафиулин, кол инженери А. Жаров), «Тудуг нептерлер» комбинаттың (директору Л. Меркулов, кол инженери В. Новицкий) удуртукчулары «Кызыл үлетпүр тудугнуң» тудугжулары-биле ажыл-агыйлы харылзаалы тургузуп, ынчаш турар объектилерни чогуур хуусаалында ажыглалга киирер деш ажылды эле организастаарын үлетеп келген.

Н. ООРЖАК.

«Шынның» тускай корреспондентизи.

«Кызыл тудуг» эргелелинде А. Володин-биле С. Борбак-оолдуң комплекстиг бригадалары арасында күш-ажылды маргылдажылганы чорутпушаан, оон кежигүннери ой-кайда ужураштыр, ажыл-херээниң дугайын сүмделеп турулар.

ЧУРУКТА: (оң талазындан солагай талазынче) А. Володиниң бригадазының кежигүннери А. М. Ямев, А. И. Рожков болгаш С. Борбак-оолдуң бригадазының кежигүннери Н. Г. Струноол, Н. Ш. Кокай-оол олар тудуг шөлүкте туйбүнүң шымаргының дугайын сайгарып, чугаалажып тирде бо чуруктуг тыртыргаан.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ЧАРЫШТЫГ БРИГАДАЛАРДА

«Кызыл тудуг» эргелелинде бригадалар арасының соцчарышының муруку одурүүн Степан Борбак-оол болган Алексей Володинниң бригадалары эзлээн. Чылың эгезинден эгелээш бо ийи мурнакчы бригадалар арасында чарышка кыйгырыжын, бүдүрүлге онаалдаларының бедик көргүүг, тудуг-монтаж ажылдарының шынарын болгаш оон орулгалыын бедидерин дээш кыымак ажылдап турар. Чаржып турар ийи бригадалар кайызы-даа социалистиг күнажылдың маадыры И. Злобинниң аргазы-биле ажылдап турар.

Тудуг объектилеринде ажылнын хайнышкынныг. Бешки микрорайонда чергелешкек бем-бем кааг бажыңнарның аразы-биле артып чыда чылыгылга шугумунуң арматуразын үзе келип орган хоочун каднакчы Павел Комев-биле ужуражы бердим.

— Ужурунда № 7 тудугмонтаж эргелелиниң кылыр ужуглуг ажылы-дыр бо. Ийиги бажыңның даштыкы дескилээшкинин болгаш чылыгылга шугумунуң тудуун дүргедидир дээш боттарывыс кылып эгелевис — дидир.

Бригадирни төлээлеп турар А. Пашков-биле ужуражып чугаалашкаш, бригаданың ажыл-ишкин сонуургадым.

— Бистиң бригадавыс С. Борбак-оолдуң бригадазы-биле чарышка ийиги черни эзлээн. Ынчаарга бо чарыш биске болган оларга будүрүлге коргүүгүлерни бедидериниге болгаш кыдынган ажылдың шынарын экижидеринге дузалап турар. Июнь айда бедик коргүүгүүг ажылдадывыс. 122 муң рубльдиң ажылдарын кылыр турган ону 177 муңга кылган, ай планын 145, а чартык чылдың 101,6 хуу күүседип, планнан ажыр 36 муң рубльдиң ажылдарын кылган бис — деп, Анатолий Егорович чугаалады.

Бригадаза түс-түс кижилер болган звенолар арасында чарыш багай эвес тургустунган. Үе-үеден түнел-деннелгени кылып, мурнакчыларны изеректиг, оларны шаңнал-чакталга киирип турар. Ынчангаш мында ажылчыннарның материалдыг сонуургалы бедик, кижи бүрүзү чангыс ап-сеткилдиг, бедик көдүрүүшкүүнүг ажылдап, даандырган ажыл-хереклерни дээш харыысалгазын бедиткен. Күш-ажылдың сагыша-туруну бедик, эрткен чартык чылда чылдагаан чокка ажыл шагы үскен кижи чок. Ол бригаданың чаржын турары Степан Борбак-оолдуң мурнакчы бригадазы бо хүннерде эмнелге ажылдакчыларының ниити чурттаалга бажыңының тудуунда болган 4-кү микрорайонда 110 квартиралыг № 2 чурттаалга бажыңының тудуумда ажылдап турар.

— Степан Борбак-оолга удуртқан бистиң бригадавыс бо 110 квартиралыг чурттаалга бажыңын тудуп эгелээр мурнунда-ла Н. Злобинниң аргазынче кирген. Бот-оруглга-чарылганың бо аргазы-биле ажылдаары ажыктыг-дыр. Чүге дээрге оон негелдеэни ёзугаар материал-техниктиг хандырылга ынчаазигейниң төвүнде турар. Бо чылын түүйбү чедиишпес-даа болза, биске оон хандырылгазы багай эвес болду. Бистиң бригадавыс бирги чартык чылда 227 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылыр тургаш, ону 237 муң чедирип, планын 104,7 хуу күүсеткеш, эргелелде тудугжу бригадалар арасының чарыжынга бирги черни алдывыс — деп, ол Воронин чугаалады.

Бригаданың кежигүннери шупту ак сеткилдиг, эки ажылдап турар. Николай Ламин, Ортум-Назын Бай-Кара, Юрий Чащухин, Николай Бөкай-оол, Виктор Томилин, Сали-оол Тараачы, Тамара Шетинина ышкаш мурнакчылар ында хөй.

Чаржып турар ийи мурнакчы бригадаларның ажыл-ишкинбиле кыска танышарга мындые-дыр.

Ч. ДОНГАК,
тудугчу.

Шыңгыы барымдаалавышаан...

Мурнунда «Красноярскстрой транс» трестиң № 12 автобазазы деп адап турган, амгы үеде Тываның автокомбинадының коллективи республикада транспорт организацияларының арасында мурнакчы будүрүлгелериниң бирээзи. Эде организастаттынган бо автокомбинаттың ажылынын хемчээли дыка кадбак. Ажыл-херек дугайында чугаалажып олурувыста ында партбюро секретары И. И. Новиков мынча дейдир:

— Ак-Довуракта бистиң салбырывысты чугаалаваска, бо чылдан эгелээш, Шагаан-Арыгда салбырывысты машина-техника биле чепсегээр сорулгавы салган бис. Кол берге чүве кадрлар айтырыы. Ынчангаш бодувусна оларны белеткээр сорулга-биле чыл хуусаалыг курсту ажыттывыс.

«Тыва тудуг» трестиң кылын турары тудут объектилериге материалдар чедирилгени бо автокомбинат хандырын турар. Ол дээрге, Тываның даг-дүгү болбаазырадыр В. И. Ленин аттыг комбинадының, чаа Шагаан-Арыгның тудутлары Элегес-Аксының тудут ханалары болган керамзит заводу болган өске-даа улуг тудут комплекстери-дир.

Парторгапизация секретары-биле бистиң чугаавыс чоорту коллективте социалистиг чарышты организастаан турарынче шилчээн. Иван Иванович Новиков столдуңун иштиндеп чамдык саазыннар үштүп экелгеш, оларны көрүп олура, чугаалай-дыр:

— Кижилериниң күш-ажылының будүрүкчүдүүн бедидеринге, ниити будүрүлгениң чедиишкиниг ажылдаарынга социалистиг чарыш дээштиг салдарны чедирип турар. Ниитизи-биле коллектив кежигүннериниң 70 ажыг хуузу чарышка идепкейлиг киржип турар. Чарышка кол чижектейбин будүрүлгенин үрет үнелеп, ооң бүгүле негелдеэрибе шыңгыы барымдаалап турар.

Чижээ, партбюро болгаш местком чарыштың негелдеэнин ёзугаар бүгү коргүүгүлерни түнеп көөргө, бирги кварталда тнилекчи болур үжүрлүг турган бригаданың кежигүннеринден бир чолдачы хөй-ниитизиниң чурумун үрээп илереэн. Ол бригаданы тнилекчи деп санаваан. Ынчан бирги черни кымга-даа тыныспаан. Ийиги черни алыр турар. Онгу беш чылдың ында шалынчылары болдуунда-да коммунистер болгаш күш-ажылдың хоочуннары болуп турар. Коммунистер Владимир Самсонович Кузнецов, Василий Дмитриевич Житов, Виктор Константинович Богуш, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниниң эдилекчизи, Кызыл дозгай Советиниң депутады Николай Герасимович Поповкарев, будүрүлгениң хоочуннарының бирээзи, чолаачы Юрий Александрович Тутачиков олар ай, квартал саныында социалистиг чарыштың мурнакчыларының одурүүндан үнмейн келгеннер.

Мында аныяктар база-ла хоочуннарының үлегерин эдерип, бедик будүрүлгечи коргүүгүлерни чедип ап бала хөннинга ажылынга идепкейлиг коргүүп турар. Чоокта чаа тургустунган комсомолчу-аныяктарның чолаачылар бригадазы социалистиг чарышка боттарының чедиишкиннеринбиле ян-оорунуң хүндүтпелиг чедип ап шыдаан. Дыка хөй ашыыг чолаачылар хоочуннар-биле кады мурнакчыларның одурүүнда киргеп. Олардың бригадир Анатолий Вознай, Анатолий Бобылев, Сергей Ванковцов болгаш оскелер-даа хамаарыжыр. Күш-ажылды коммунистиг ёау-биле көөрү дээш демисел бо коллективте социалистиг чарыштың чарылбас кезээ болуп бергеп, автокомбинаттың чүгле Кызыл салбырында алыылдап турар 8 бригаданың дөрт ыяғы үеде коммунистиг күш-ажылды деп бедик атка биилиг-биле адилеп турар. Сентябрилерниң болгаш чолаачыларның аразында коммунистиг күш-ажылдың шеверлиг деп бедик атты чедип алган болгаш ол ат дээш демиселиин турарларының саны улам-на өзүп турар.

Автокомбинат бо тылыя планнаашкынының болгаш экономиктиг идиг бернишкинниң чаа системазынче шилчеэнин коллективке социалистиг чарыштың дээштинин бедидер дээш демиселге улуг рольду ойнаан. Мурнунда бо автобудүрүлгее ажыл-херектиң түнелии чүгле кылдынган чүүлдериин саныы, хемчээли барымдаалап турган болза, ам ындыг эвес, чаа системаның негелдеэнин ёзугаар будүрүлгениң киирип алган орулгазын болгаш аңаа оон үндүрген чарыгдалын барымдаалар болу берген.

Чаа арга-биле ажылдаарының ажыктыын оларның баштайгы чедиишкиннери бадытаан. Онгу беш чылдың баштайгы тыныының бирги чартында бо автобудүрүлгеге планнан ажыр 30,1 муң рубльдиң орулгазын алыр турган болза, ол сан 26,3 муң рубль болган.

Тываның даг-дүгү болбаазырадыр В. И. Ленин аттыг комбинадының Чаа Шагаан-Арыг хоорайның тудуглары, Элегес-Аксыда хана материалдары белеткээр завод ышкаш, республиканың улуг-улут тудугларын автотранспорт-биле хандырып, онгу беш чылдың улуг планнарын амыдыралга боттандырарынга бодуның үлүүн киирер. Ол улуг сорулгаларны күүседиринге коллективте калбак шеверелдиг социалистиг чарыш дээштиг салдарны чедирерин чугаажок.

О. НАМЧЫЛАК,
журналист.

Коммунистер чарыштың мурнунда

ДОННУҢ ШӨЛҮНҮҢ МААДЫРЛАРЫ

Ростовта Май 1-и полюзтун тараа шөлдериняге даашпимээн дилмиреп турар. Сылдыс-даа көзүлбес бүрүт дүнеде довурак бүрүлиан турар, кычыгаш сайгылаан чырыында комбайнар шөлде ходелгилээн. Мырыкай дүне, тараапы шалып шыгыда бергенде, ажыл түр сөвсай боор.

Автомобильдер чырыбиле чыруттынган, кежүп чоруур стенд танынга комбайнерлер чыгып келген.

— Коруп көрээлиерем, бөгүн кандыг ажылдаан эвес бис — деп, звено удуртукчузу Георгий Ефимович Распопов чугаалаан.— Бистин чаржып турарларывыс-та байдал кандыгыл?

Чурагайлар долган самбырага Социалистиг Кушажылдың Маадырлары Г. Е. Распопов биле Н. В. Бочкаревтун ажаалга-транспорт звеноларының аралыда социалистиг чарыштың чорудулгазының түнелдеринин дугайында сөөлгү медээлер.

— Бочкаревчулар дөрт «Колостар»-биле хонукта 2836 центнерни бастыргандыр,— нин чартык норма. Эр-хейлер-дир, черле багай эвес. А бисте канчыгыл?

Г. Е. Распоповтун звеноунун коргузуу оон бедик болган: үш «Колос» комбайн-биле механизаторлар 2780 центнер тараапы бирип, нормапы дөрт катап ажырганнар.

...Болген савай кырынга олургулап алган, Георгий Ефимович-биле чугаалажатпывыс.

— Чеминиининин чажыды чүдел?—Комбайнер бичии бодаиы каапкан:—Оныа чажыт-даа чок нийин — дилир.— Хамык ужур — кижилерде. Бистер шупшувус — Федор Иванович Кадушкан, Владимир Матвеевич Киселев болган мен — 1955 чылдан эгелээш, чангыс звенө боон ажылдап келген бис. Бо бистин тоорби биоги ажаал алышкыныныс-тыр. Бисте техника күчүлүг, идегелдиг, кол чүве — ону эки билири болуур, ажаал алышкыны талазы-биле дуржулга мээн оорумде четчир.

Коммунист Распопов — бирги классетиң механизатору, бедик дүжүттүн маотеристер манап турар. Автолавкалардан тураапаны аъш-чем, бараан аймаан садыл ап болур.

Малчыннарның чайгы чурттаар бажыннарын тазартып турар эгелекчилер болза кодээ Советтин докпаамал ажылдап турар депутаттар комиссиялары болур. Оларның саглыш салыышкынының ачызында чогуур үезинден ораанчок арте харыпза бедиири, амыдырал хандырыпга бажыны, поликлиника ажылдыга кирген. Депутаттар комиссиялары чаа пикелдиң столовазын, идик-хеп дээраар, сөөлгөр пунктуун ажыдарынга идиган бергеи.

УКРАИНА: полимер кемчи камгалап турар

Москвадың «Балыыр болгай маска» аттыг металлургия заводу сугнуң хереглелин шакта 600 кубометрге ажаажетпеи. Яуза хемче сугну акпыры, бала ол-ла хире ажаажаан. Будурулгенин ол ажыныига Донецкиден келген специалистер улуг дузалыг чедирген. Сеңгги бажыпың кемчээн хире пенополистироль шариктери-биле долдурулгуган. Ындыг материал установканың сугга демир будурулгезинин тогланчыларын бодунче тырып алыр шынарлыг.

ЭВИЛЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРДА

ГРУЗИЯ: партийжи документилернин пропагандазы

Грузияның алаан каш тып хоорайларында болган районнарында пропагандистерниң зона курстары бодуңун ажылын доозкан. Партияның XXV съездизинин материалдарында лекциялар дыпаан ийи муп ажыг кижи чайгы үеде пропаганда ажылын учамчылап турар агитколлективтерин болган политинформаторлар болуун башкарган.

Грузияның Коммунистиг партиязының Топ Комитези республиканың районнарынче болган хоорайларынче эртемденнерни, дээди өөредилге черлериниң башкыларын аъткарган. Олар чурттакчылар мурнунга партияның XXV съездизинин материалдарыпга холбаштыр лекцияларыг ноичуп, «Тбилисинин партия хоорай комитединиң политиктиг болган организастыг ажылының дугайында» СЭКП ТК-ның докпаалын Грузияның партия организациязының каанчаар күүседип турарының дугайында документилерни чонга таныштырып турарлар...

РСФСР: БАМ тудуунга бажынар

Тускай даалгалыг поезд Хор сугудан БАМ-ның төвүн-Тында хоорайже чорупкан. Демир-орук платформаларында сонгу Транссибирьнин тудугларынга чыып эптээр бажынар үдүртүнген. Хорнуп Ленин аттыг ыяш-ажыл-агый комбинады «БАМ-ның чагыларынга оруктуг ажыдар» деп девиз-биле чарыпшыпаан, чыл эгезинден бээр плавдан ажыр он ындыг бажынарны белеткээн.

Телевилекчилер чурттакчыларга бажынарны эң-не тааржымчалыг болур кылдыр коруп турар. Оларның бирээзи-де 12 квадрат метр чурттала шөлдүг. Орнозери 2—3 кижиге тааржыпгыр кылдынган. Бажынар тоо одалгалыг, хир, суг дамчыдылгалыг, каналдазаныпгыр. Чем кылыр, хеп чүүр, кургадыр өрээлдер-биле хандыртынган. Соңгадары үш каат шил-биле шилдеттингеп.

Хорнуп ыяш ажыл-агыйжылары ындыг бажынарны Ургаиче, Шимановскиниң тудугжуларынче чорудуп турар.

АРМЕНИЯ: амыдырал — лепутаттарның сагыш-оваашкыны

Меградзор деп колхоз сугунуң чайлагларже мал сүрген малчыннарны таапанчыг солуп белек — таарымчалыг дерттинген өрээлдерлиг, кухнялыг арыг силиг бажынар, кызыл-булукпар, библиотекалар, телевизорлар, радио-приёмниктер манап турар. Автолавкалардан тураапаны аъш-чем, бараан аймаан садыл ап болур.

Малчыннарның чайгы чурттаар бажынарын таарлып турар эгелекчилер болза кодээ Советтин докпаамал ажылдап турар депутаттар комиссиялары болур. Оларның саглыш салыышкынының ачызында чогуур үезинден ораанчок арте харыпза бедиири, амыдырал хандырыпга бажыны, поликлиника ажылдыга кирген. Депутаттар комиссиялары чаа пикелдиң столовазын, идик-хеп дээраар, сөөлгөр пунктуун ажыдарынга идиган бергеи.

УКРАИНА: полимер кемчи камгалап турар

Москвадың «Балыыр болгай маска» аттыг металлургия заводу сугнуң хереглелин шакта 600 кубометрге ажаажетпеи. Яуза хемче сугну акпыры, бала ол-ла хире ажаажаан. Будурулгенин ол ажыныига Донецкиден келген специалистер улуг дузалыг чедирген. Сеңгги бажыпың кемчээн хире пенополистироль шариктери-биле долдурулгуган. Ындыг материал установканың сугга демир будурулгезинин тогланчыларын бодунче тырып алыр шынарлыг.

ШЫНАР ДЕМДЕКТИГ МУҢ КЫЛЫМАЛ

ЛЬВОВ. (СЭТА-ның корреспонденциязы Ю. Романов). Областтың будурулге черлериниң үндүрүп турары муң кылымалдарынга Күрүненин шынар демдээн тывыскан. Июль 26-да ол демдекти Бориславтың фарфор заводунуң кофе сервизтеринге салып эгелей берген.

Ындыг бедик көргүзүглерни чедип алырынга продукциязының шынарын эргелеп-башкарыпның комплекстиг системазын тургускапа дузалаан, ону Львовтуң будурулге черлерипде иептереткен болгаш СЭКП Топ комитези ону чүүлдүг деп көрген. Продукциязың шынарынга салдар чедиишп турар кылымалдарны будурүп үндүрипиеи бүгү чадаларын ол система хаара тутқан. Будурүп үндүрүп турар продукциязының шынарын контрольдаарынче, үрей кылдынган продукциязының кестүп келирин ииуут болдурбас байдалдарны тургузарынче кол киижүнгейни салган.

Техниктиг деннелди бедидеринге, кылымалдарның ымаавыштыын болгаш үр чылда ажыгдаттынарын чедип алырынга улуг чедиишкиниерни В. И. Ленин аттыг, Октябрь 50 чылы, «Электрон», «Микроприбор» заводтарның болгаш өске-даа будурулге каттыжыышкынырының коллективтери чедип алганнар. Ында амгы үеде будурүп үндүрүп турар кылымалдарның чартыынган хөйүн Күрүненин шынар демдээ-биле үндүрүп турар.

«Мурнуу-Якутияның девискээр-будурулге комплекизин туду тургузарын эгелээр» — деп, «1976—1980 чыдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хогшудериниң коя угланыышкыннарында» чугаалаан.

ЯКУТ АССР. Якутияның мурнуу чүгүнде казып тывар байлантар тывыларын чөрө девискээр-будурулге комплекизин туду эгелээн. Мурнуу Якутияның комплекстиг экспедициязының геологтары ажыктыг казымал байлантарны шинчилеп эгелээн. Нерюнгриниң хомур-даш разрезинин дагжылары чер казылдазын эгелээн, а ол разрезтиң мурнуу чүгүнде хомур-даштыг казып кирипкен. Энергетиктер Чульман ГРЭС-тиң күчүлерин өстүрүп, Нерюнгри ГРЭС-тиң түвүун эгелей бергеннер. Тында-Беркакиттиң демир-орук шугумун салып эгелээн. Оок-биле кады тудугжулар Нерюнгри деп чаа хоорайны туза бергеннер.

А. Т. Разниге баштатқан № 9 өрүмнээр бригада Мурнуу-Якутияның комплекстиг экспедициязында эң-не даярлардың бирээзи. Бо чылын ол мурнанчы поллектив 8 муң метр хире үттээр черлерни өрүмнээрин хүлээнген. Ол болза эрткен чылдыыдан 1200 метрге хөй.

ЧУРУКТА: № 9 өрүмнээр бригада.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Парлаттынмаан чагаанын изи-биле

ЁЗУ БАРЫМДААЛАП ТУРГАН

Ийме оргуман школазында болгаш ында аныяктарның кежээки школазының өөредилге-консультация пунктузунда өөредилге-кижизидилге аттыының суралын илерткен чаган редакцияга келген.

Тыва АССР-ниң чырыдыышкын министиривиң орлакчызы П. Паршуковаиың Чөөн-Хемчик районнан келген бо чагаага хамаарыштыр редакцияга бижээни:

Чагаада илереттингеп фактылар хамаалаган бадыткаттынган. Ийме школазының интернадының одаага системазының кыпкы соокта дойганы шын. Школа директору турган Ховалыг Алдын-оолду аалынган хостаап, орнунга Моөгүп Семис-оолду томуйлаан. Эш Семис-оол кодээ ажыл-агый шугумунга үр үеде ажылдап чораан. Ынчангаш шиитп билигниг ортумак школаларының Устав болгаш программалының сөөлгү чаа негелдемелерин ол башкы эки билбес деп чагаага бижээнивге маргылдаа турбас.

Оон ынай чагаада өөредилге-консультация пунктузунда дапсылаткан өөреникчилерниң өөредилге программазын чурум ёзугаар өөрепип эртээнин илерткеп. Хыналдының түнелдинде класс журналдарының болгаш экзамен протоколдарының байдалы дыка будуучак болган. Ынчангаш мөнгө кажээ, кандыг бир кагсаа эрткенин бедик тодарадыры берге. Чүге дээрге протоколдарда адиглер болгаш немелиин фамилиялар бар. Чамдык өөреникчилериниң аттарының класстар журналдарында чогу илереэн.

Тыва АССР-ниң Чырыдыышкын министерствозу Иймениң өөредилге-консультациязын пунктузунуң ажылын ноичуут багай байдалдыг деп демдеглээн. Райкүүскомнуң улус чырыдыышкын киллизиниң эргелекчизи эш Куулярга болгаш Чадаапаның турумзу болгаш бот-өөредилгиг (отно-заочная) школазының директору эш Ховалыгга районда өөредилге-консультация пунктуларының ажылын кыска хуусада экижидерин хүлээдиргеп. Өөредилге-консультация пунктуларының эргелекчилериниң негелдеми күүтселдирер, оларга идиглиг дузалы чедирер, оларның ажылынга контрольду күүтселдирер, кодээ Советтер болгаш ажыл-агыйларның удуртукчуларыпа-биле ханы тарылзаалыг ажылдаарын олардан негээн.

Ол ышкаш улус чырыдыышкын калдвазынге болгаш турум болгаш бот-өөредилгиг (отно-заочная) школаның директиязынга өөредилге-кижизидилге ажылын экижидер соруга-биле башкылар коллективтерге биле бала өөреникчилер-биле тускай хемчегларын чогаадып, ажыл чорударын хүлээдиргеп.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

БҮГҮ ДИПТЕРДЕН

БУХАРЕСТ

Румыниянын Кара далай эриниъде Констапца хоорайында «Лалай байырлалы» даар чамчыл болган культура, ураа чүүл фестивалы ажиттынган. Национал костюмнерни кеткен мраажылларның болгаш таныычылариың чараш коленилары хоорайның төп кудумчуларын дамчыштыр Хамарышкыс чоруктуң шөлүнге чедир эртеккиннер, анаа фестивальды ажылдарының ёзулалы болган.

Ай тоңгузүнге четпир улам-чылаар ол байырлалтың программазында 200 ажыг янзыбүрү шиилер, концерттер, ураа чүүл конкурстары, спорт маргылдаалары киргеп.

Фестиваль үезинде «Мамая-76» даар чиик музыканың чамчыл болган национал конкурузу база болур.

БОНН

ГФР-ниң ажыл чок болуу бергеи хамаатыларынга ажыл тып алыры улам-на бергедей бергеи. Бир чыл бурунгаар 14Р-ниң ажыл чок миллион кижилеринниң үштүн бирээзинде чаа ажылдаар чер тып алырынга аалы айны чарыгдан турган болза, бо чылдың майның тоңгузүнде ыыдыг кижилер ам 45 хуу болуу бергеи.

Ол дугайын куш-ажыл айтырыгларының талазы-биле федералдыг эргелел дыпаагаан.

БАНДЖУЛ

СЭКП-ниң XIV съездизинге турасказаткан совет делегейге Гамбияның наймыылалынга ажыттынган. Ол делегацеде коргускен материалдар совет коммунистериниң ингуганының ажыл-чынның дугайын, съездиниң шиитпирлериниң амыдыралга боттандырарынга совет улустуң шиитпирлиишиниң дугайын айыткан.

СЭКП-ниң тайбынга ынакшыыдыг дапгыны политиказының дугайын, партияның ажылдың кылганы. Тайбың программазының чедиишкинниг күүседезинин болгаш чаагай түнелдеринин дугайын, партияның ажылчорудулгазын хорааи. Армияны болгаш полиииияны ажыглап турган. эрге-чагыргалар 200 «ууг армиязының» чеп-сээн дужүрген. Чуртка чаа ёзу-чурумнуң удурланыкчыларын массалыг-биле тудуп хорудгаан.

Маркос оппозициияны чылча баскаан. Филиппинга «чаа нинтилелди» тургузарының программазында айыттынган социал-экономиктиг реформаларны боттандырарынче башгайгы базымны кылып киргикеп. Оон кол-кол сорулгалары болза чер реформазың чорудары, экономиканы, улус өөредилгезинге болгаш медицина хандырылгазын хөгжүдеринге даштыкы болгаш ук чурттуң капиталдың садыышкыпарын ковуделирип болур.

1973 чылдың январьда бүгү-улустуң референдумнуң түнелдинде Филиппинниың чаа конституциязы хүлээп алдыган. Чаа конституция ёзугаар хөөйлу-дурум үндүрер эрге-чагырга чаңгыс палаталыг Национал хуралга хамаарлыр. Ол алды чыл соңгуттуруур. Күүсекчи эрге-чагырганы премьер-министрге баштаган Министрлер Чөвүледи боттандырар.

Маркостуң чаага политиктиг байдалды чогумчудары-биле политиктиг ажылы дээш хоруудатканнарыны, оларның ишгинде Филиппинниың Коммунистиг партиязының эргэн каш иеэну удурулгаларын хостаан. 1974 чылдың октябрьда президент Маркос биле ФКП-ниң удурлугагының арагызына чугаалажыышкынныарның түнелдинде чажыт байдалдан компартияны үдүрер дугайында болгаш чер база өске-даа социал-экономиктиг реформаларны «чаа нинтилелдиң» талазынга боттандырарынга чаган-биле ооң кадыы ажылдажылгазының дугайында дуурзулга четпи алдыган.

Сөөлгү чылдарда Филиппинныда АКШ-биле экономиктиг болгаш шериг дугурзулгаларын ада-сөөрүүлээ. Филиппинниың шеринниринде америк шериг базаларын чок кылыры дээш хей-ниитиниң шимтөөшкинин күүтселгеп.

1965 чылда президент Маркос эрге-чагырганы холга алган, социалистиг болгаш хөгжүп турар чурттар-биле харылзаавы хөгжүдеринче уланыышкынны алган.

ССРЭ-биле Филиппиниың арагызында садыг болгаш культура харылзаалары хөгжүп турар. Найыралчы харылзаалары хөгжүдеринге хереэмге улус садыышкынны «ССРЭ—Филиппины» болгаш «Филиппины—ССРЭ» деп шилтелелдер киирип турар.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң болгаш Совет чазактың чалаапы-биле 1976 чылдың майның тоңгузүнде — шиитпирниң эгезинде Филиппины Республиканың президентиин Фердинанд Маркос Совет Эвилелиите албанның дуурүп кылып чорааи. Москвага болган совет-филиппин чугаалажыышкынналарның түнелдинде ийи чурттуң арагызынга дипломаттыг харылзааларын тургузарының дугайында дуурзулгага ат салдынган.

И. МАЛОВ.

Тайылбыр булуңу

„ЧЕДИ МУҢ ОРТУЛУКТАР“ ЧУРТУ

Филиппины Испаниялың барык 350 чылдар дургузунда колониязы болуп келген. Филиппинны XIV векте Оожум океаның барыын кезиинде 7109 ортулуктарга үнделелгеттинип тургустунган. Чурттуң бөгүнгү адын Филиппин деп кижиниң ады-биле адаан.

Чурттуң тоогүзү даштыкы өжелекчилерге удур үр үедеги болгаш шудургу демисел-биле тудуп холбаалыг. 1898 чылда чурттан испан колониязаторлар үндүр ойлаттырган болгаш чуртту хамаарышпас республика кылдыр чарлаан. Ынчалзажок 1901 чылда Филиппин революциязыны америк империализи баскан болгаш чурт колониялдыг дарлалче база катап киргеп. Ийиги делегей дайынының чылдарында Филиппинны үш ажыг чылдың дургузунда Япония эжелеп келгеп. Деп эвес экономиктиг болгаш шериг дугурзулгаларның дузазы-биле Филиппинны баш-удур ашыпга киирип алган. АКШ чүгле 1946 чылда ук чуртка хамаарыпгыс чоруктуг бээрияге чоп-шээредкеп. Филиппинның девискээринде АКШ-ның шериг базалары ам-даа хевээр турбушаан.

Филиппины — республика. Күрүненин болгаш чазактың башпыңы—президент Фердинанд Маркос. Ук албан-дужаалга ол ийи удаа соңгудуп келгеп. Филиппин архипелагтың 800 ортулуктарында 42 миллион кижи чурттап турар. Девискээр—299,7 муң дарбелчин километр. Ында колдуунда-ла висайлар, илокилер, тагалылар дээр улустар чурттап турар.

Филиппины — хожудадгай хөгжүлделиг, аграрлыг чурт болуур. Кодээ ажыл-агыйда чонның 60 хуузу ажылдап турар. Чуртта чес, хром, демир, аллын, марганец, меңгүн-суу болгаш өске-даа калар байлактарның курлавырлары бар.

Экономиказында даштыкы капитал, колдуунда-ла америк капитал тергиндеп турар. 1976 чылдың апрель 1-де түнелдинде алырга. Филиппинниың даштыкы өрээл 4,2 миллиард доллар болган. 42 хуузун АКШ-ка тоозар.

Филиппинниың экономиказын 1974—1977 чылдарда хөгжүдеринің дөрт чыл планын 1973 дыдың июньда бадыласн. Национал үлетпүрүү көдээ ажыл-агыйны хөгжүдерн, күрүне секторун быжыглазары болгаш аграр реформазын дозазы ында юрдүвген.

Көдээ ажыл-агый чигир кулузуну, абака, бананнар, ананасылар, таакпы дээш ыпкаш өске-даа экспорт культураларга специализзастаттынып турар.

«Чаа улусчу армия» отрядтарының Маниага кылганы чамдык террористи үүгедигелерниң болгаш камгалал министрниче халдаашкынның соонда, 1972 чылдың сентябрь 22-деп болр. Филиппинныда оон (шериг) байдал хевээр артпышаан. Ол «чаа улусчу армияны» Филиппинниың Коммартиязындан үндүртпкеп. Мао-чу болуп тургускан. Ында байдалдың дугайында чарлыкка үнделелээш конституциязыны күш чок болдурган, парламентиин тарадыпкан болгаш политиктиг партияларның ажыл-чорудулгазын хоралп. Армияны болгаш полиииияны ажыглап турган. эрге-чагыргалар 200 «ууг армиязының» чеп-сээн дужүрген. Чуртка чаа ёзу-чурумнуң удурланыкчыларын массалыг-биле тудуп хорудгаан.

Маркос оппозициияны чылча баскаан. Филиппинныда «чаа нинтилелди» тургузарының программазында айыттынган социал-экономиктиг реформаларны боттандырарынче башгайгы базымны кылып киргикеп. Оон кол-кол сорулгалары болза чер реформазың чорудары, экономиканы, улус өөредилгезинге болгаш медицина хандырылгазын хөгжүдеринге даштыкы болгаш ук чурттуң капиталдың садыышкыпарын ковуделирип болур.

1973 чылдың январьда бүгү-улустуң референдумнуң түнелдинде Филиппинниың чаа конституциязы хүлээп алдыган. Чаа конституция ёзугаар хөөйлу-дурум үндүрер эрге-чагырга чаңгыс палаталыг Национал хуралга хамаарлыр. Ол алды чыл соңгуттуруур. Күүсекчи эрге-чагырганы премьер-министрге баштаган Министрлер Чөвүледи боттандырар.

Маркостуң чаага политиктиг байдалды чогумчудары-биле политиктиг ажылы дээш хоорудатканнарыны, оларның ишгинде Филиппинниың Коммунистиг партиязының эргэн каш иеэну удурулгаларын хостаан. 1974 чылдың октябрьда президент Маркос биле ФКП-ниң удурлугагының арагызына чугаалажыышкынныарның түнелдинде чажыт байдалдан компартияны үдүрер дугайында болгаш чер база өске-даа социал-экономиктиг реформаларны «чаа нинтилелдиң» талазынга боттандырарынга чаган-биле ооң кадыы ажылдажылгазының дугайында дуурзулгага четпи алдыган.

Сөөлгү чылдарда Филиппинныда АКШ-биле экономиктиг болгаш шериг дугурзулгаларын ада-сөөрүүлээ. Филиппинниың шеринниринде америк шериг базаларын чок кылыры дээш хей-ниитиниң шимтөөшкинин күүтселгеп.

1965 чылда президент Маркос эрге-чагырганы холга алган, социалистиг болгаш хөгжүп турар чурттар-биле харылзаавы хөгжүдеринче уланыышкынны алган.

ССРЭ-биле Филиппиниың арагызында садыг болгаш культура харылзаалары хөгжүп турар. Найыралчы харылзаалары хөгжүдеринге хереэмге улус садыышкынны «ССРЭ—Филиппины» болгаш «Филиппины—ССРЭ» деп шилтелелдер киирип турар.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң болгаш Совет чазактың чалаапы-биле 1976 чылдың майның тоңгузүнде — шиитпирниң эгезинде Филиппины Республиканың президентиин Фердинанд Маркос Совет Эвилелиите албанның дуурүп кылып чорааи. Москвага болган совет-филиппин чугаалажыышкынналарның түнелдинде ийи чурттуң арагызынга дипломаттыг харылзаалары тургузарының дугайында дуурзулгага ат салдынган.

И. МАЛОВ.

АНЫЯК КИЖИ БҮРҮЗҮНГЕ—

ОРТУМАК ЭРТЕМ

ӨӨРЕДИЛГЕ—ЧУГУЛА АЙТЫРЫГ

Бистиң чуртувустуң улус ажыл-агыйынга эртем-билиглиг кадрлар чыл келген тудум улам хөйү-биле хереглеттинип турар. Ажыл-агыйның кандыгдаа адырынга ажылдаар кижилерге бедик мергежил, ханы билиг онза чугула апарган. Кежээки болгаш бот-өөредилгеже ангчак-оскенни хаара тудары аңгы уеде чугула айтырыгларның бирээзи боон турар. Бүгү-нийти ортумак өөредилгеже шилчиринниң айтырыы социал-экономика, политика болгаш нийти культура хөгжүдезиниң талазы-биле ужур-дузалыг.

Чөөн-Хемчик районда аныяктарның бот-өөредилгелиг ортумак школазы эртеп өөредилге чылының түңнелин үнүдүрүп, чаа өөредилге чылында сорулгаларны салып турар. Районга нийтизи-биле 15 өөредилге-консультация пунктуларынга 825 кижи өөренип турган. «Аныяк кижи бүрүзүнге — ортумак эртем» деп көрүлде-конкурстуң негелделерин ёзугаар районнуң ажылагыйлар болгаш көдээ Советтер аразынга социалистиг чарышты калбарткан. Чарыштың түңнелинде бирги черни «Искра» колхоз алган. Ортумак эртем чедип албаан колхозчу аныяктарны кежээки школаже хаара тудар ажыл мында эки тургустунган. Бажың-Алаак ортумак школазының башкылар коллективи (директору Д. Л. Күжүгет) болгаш көдээ Совет күүскому (даргазы А. Д. Күжүгет) база оске-даа хөй-нийтиг организациялары аныяктар өөредилгезин чугулага көргеп. Ажылдагышаан өөренири белен эвес, өөредилге-биле күш-ажылды тударымчалыг холбап, чеп организастаар апаар. Чон оруузунга тайылбыр ажылын бага чедимчелиг чорудуп келген. Башкылар С. Б. Ховалыг, М. П. Монгуш, З. М. Дудуй-оол, С. Б. Куулар дээш оскелер-даа кежээки өөредилгеже кичээнгейни улгаттырган.

Үстүде адаанывыс консультация пунктуузундан аңгыда Шеми, Хайыракан, Чыраа-Бажы, Хөндергей школаларында консультация пунктуларының ажылын түс черлерде школа директорлары эки удуртуп келген.

Эрткен өөредилге чылында ажылдавышаан өөренип турганнардан 162 кижи ортумак эртемниң аттестаттарын алган. Доозукчуларның аразындан автобазада чолаачы Олег Сая, мал эмнелгезиниң ажылчыны Раиса Ховалыг, хлеб заводунуң чолаачызы Василий Ооржак, няш ажыл-агый черинде чолаачы Василий Бобут, райпода электрик В. Лямин, тудугжу Зоя Ондар ышкаш он-он идепкейлиглерни адап болур. Олар эртем-билиниң хамыладып турар, оналашкан ажылынга бала мактанчыглар.

Аныяктарның өөредилгезин организастап турарында четпестер ам-даа бар. «Алдан-Маадыр» совхозтуң Алдан-Маадыр болгаш Бора-Тайга суурларда школа дооспаан аныяктар хөй, ол суурларның ортумак школаларында ажыттакан өөредилге-консультация пунктуларының ажылы багай. Совхоз директорлуу, партком, профбюлеп, комсомол организациялары ажылчын аныяктарның ортузунга өөредилге дугайында тайылбыр ажылын, черле нийтизи-биле бо айтырыгже салгыш салбайн келгенинден аныяк-оскен өөредилгеже хаара туттунмаан. Оон аңгыда Чадаананың чаңдык бүдүрүлгелериниде: хомур-даш разреанде, маш ажыл-агый черинде, автобаазада аныяктар өөредилгезин кичээнгейге албайн келген. Бот-өөредилге-биле ортумак эртем чедип алырынга кижи бүрүзүнге таарымчалыг байдалдарны тургузуп берип турар болгай. Шак мындыг эки чүүлдерни чеп ажыглап, эртем-билиг чедип алырын чугулага корбес таварылгалар үстүде бүдүрүлге коллективтеринде бар. Чаа өөредилге чылында шак ындыг четпестерден үшкүнүп, чогуур түңнел үнүрер уе келген. Хостуг уе-шактыг чеп ажыглап, оны өөредилгеге бараалгадыр болза, ындыг таварылгага корум-чурум-даа улам бызыыр, нийти идепкей-даа бедиир болгай.

Аныяктар өөредилгезиниң дугайында чугаалап тура, дараазында бир айтырыга база доктаар бодаап мен. Чүл дээрге аныяктарның эртем-билиниң бедиидер дугайында айтырыгның чер-черде канчаар илгиптирлеттинип турарын шүүтү министерстволар аайы-биле чорудар деп айтыкан турбуже, бистиң республикада Көдээ ажыл-агый министерствозу, «Тыва көдээ тудуг» трест, автоэргелел дээш оскедаа организациялар шугуму-биле ажылчыларның нийти билиин бедидип турарының дугайында хынаалдарны чоруткылайн турары кончуг четпес.

Аныяктар өөредилгези — чугула айтырыг. Оны чедиишкиниг шиитпирлээри шүүтү хөй-нийтиг организацияларының болгаш ажыл-агый, бүдүрүлге удуртукчуларының бир дечиниг ажылдарындан улуу-биле хамаарыжыр.

Д. ХОВАЛЫГ,
Чадаанада аныяктарның бот-өөредилгелиг ортумак школазының директору.

МОНРЕАЛЬ • 76 ч

СОЦИАЛИСТИГ ЧУРТТАРНЫҢ ЧЕДИИШКИННЕРИ

МОНРЕАЛЬ. (СЭТА-ның түскай корреспондентилери В. Белоюбов, Г. Хачиевания, Ю. Хромов). 1976 чылдың чайгы Олимпий оюннарының программазының чартык кезии эрткен. Болуп эрткен маргылдаларга социалистиг чурттарның спортчулары дыка хөй алдын, моңгун, үүлер медальдарны чаалап алган. Ындыг болуру-даа чап. Чүге дээш социалистиг чурттарда спорттуң ынаы-бүрү хевирлеринде миллион-миллион кижилер хаара туттунган. Оларга эки деритинген стадионнарның, спорт шеддерининиң, спорт ордуларының эжии ажык. А капиталистиг чурттарда спорттуң чөн ортузунда массалыг чоруу чок, колдуунда чугле бай-шыырак, шыдал-күштүг улус хаара туттунган.

Ленинградтың күш-культура институдунуң 24 харлыг аспирантызы Татьяна Казанкина 800 метриниң чарыжынга бирги черни бүзүрелдии-биле алган, совет командага база бир алдын медальды чаалап экелген. Ол 800 метрни 1 минут 54 секунда бичии-де ажыгда халаап, чаа делегей рекордун тургускан. 15-20 чыл бүрүнгаар бо хемчээлге мындыг үени эр улус көргүзүп турган.

Бо хемчээлге олимпий оюнарның чемпионун ат даш спортчу демисел шыңгыы болган. Оон херечизинге мону ап көрээлиңер. Моон мурнунда 800 метрге делегей рекорду 1 минута 56 секундага дең турган. Оны бир ай чартык бурунгаар совет спортчу Валентина Герасимова тургускан. А ынчаарга Олимпиадага бо хемчээлге болган маргылдаага дөрт спортчу оон аки үени көргүскен. Мында шаңналдыг черлерни шүүтүзүп чугле социалистиг чурттарның спортчулары ээлээн.

Татьяна Казанкина 1500 метрге делегей рекордун Олимпиада мурнунда тургускан. Ынчангаш ол бо хемчээлге база шаңналдыг чер даш туржур.

Венгр спортчу Миклош Немет коштең октаарынга Монреаль Олимпиадазының алдын медалын бүзүрелдии-биле чаалап алган. Оон октаан коштеңзү 94 метр 58 сантиметр ырак көөп дүшкен. Ол делегейниң чаа рекорду. Миклош Неметтиң ачазы 1948 чылда Лондонга болган Олимпиадага шөй октаарынга алдын медальды чаалап алган. Ынчангаш адашкылар ийилээ Олимпий оюнарының чемпиону болганнар.

Финляндиядан келген Миикхен Олимпиадазының чемпиону Лассе Виреи бо удаада база аас-кежиктиг болуп, 10 километрниң чарыжынга ийиги Олимпий медалын чаалап алган. Ол 10 километрни 17 минута 40 секундада маңнап эрткен. Совет спортчулар бо хемчээлге киришпээнивер.

Хөрээженнер аразынга спорттуң беш хевирииге болган маргылдаага Герман Демократтыг республиканың спортчулары чеднишкинниг киржип, шүүтү шаңналдыг черлерни боттарының аразынга үлешкеннер. Оларның аразындан Зигрун Зигль 4745 санны алгаш, алдын медальдың эдилекчиги болган. ССРЭ-ниң пиллидеп командазының кежигүнү Людмила Поповская дөртку черни ээлээн.

Дзю-до хүрешинин ак аар дениизиниге совет спортчу Сергей Новиков Олимпий оюнарының чемпионы болган. Бирги, ийиги чер даш болган хүрешке Новиков ГФР-ниң моогей Гюнтер Нойройтер биле ужурашкан, ону 41 секунда иштинде арыг тиилээн.

Бокска финалга ужурашыр ёрге даш маргылдаалар уламчылап турар. Совет боксёрлар ол маргылдаада арай чеднишкин чок ойнап турар. Алма-Ата чурттуг Валерий Рачков ГДР-ниң спортчузу Йохен Бахвельге, Европа чемпиону Анатолий Климанов АКШ-тың боксёру Леон Спинкска, Донецк чурттуг Виктор Иванов болгар спортчу Анатас Сувандиевке сан талазы-биле ойнаткаш, финалга киржир арга чок болганнар.

Совет боксёрлардан Виктор Савченко делегей чемпиону Руфат Рискиев чыгыс-даа аитырышкын чок чоруп турарлар. Кубаның боксёрлары Олимпиадада чеднишкинниг киржип турарлар. Мюнхенге болган Олимпий оюнарының чемпиону Теофило Стивенсон Сенегаль чурттуг Мамаду Драмени ийиги раундуда нокаутчыда ойнап алган. Кубин боксёрүнүң командада эки Сиксто Сорие Пуэрто-Риконуң боксёру Хосе Росту база нокаут-биле тиилээн.

Аар атлетиканың маргылдазы «Сен-Мишель» стадионга болган. Бирги аар денизиниң штангистериниң маргылдазы кончуг солун болган. Маңаа Олимпий чемпиону ат даш спортчу демисел Болгарияның штангистери делегей чемпиону Валентин Христов, Краste Семерджиев болгаш совет штангист Юрий Зайцев оларның аразынга бөзгам. Түңнелинде делегей чемпиону Валентин Христов штанга кодуреринин ийи хевириигге нийтизи-биле 400 килограммны кодургеш, Монреаль Олимпиадазының чемпиону болган.

Совет Эвилелинниң шилиндек командазы 27 алдын, 26 моңгун болган 20 хүлер медальдарны чаалап алгаш, команда талазы-биле бирги черде чоруп турар.

ЧУРУКТАРДА: совет фехтовальщиктер: Е. Белова (үстүнде), О. Князева (ортузунда), В. Сидорова олар.

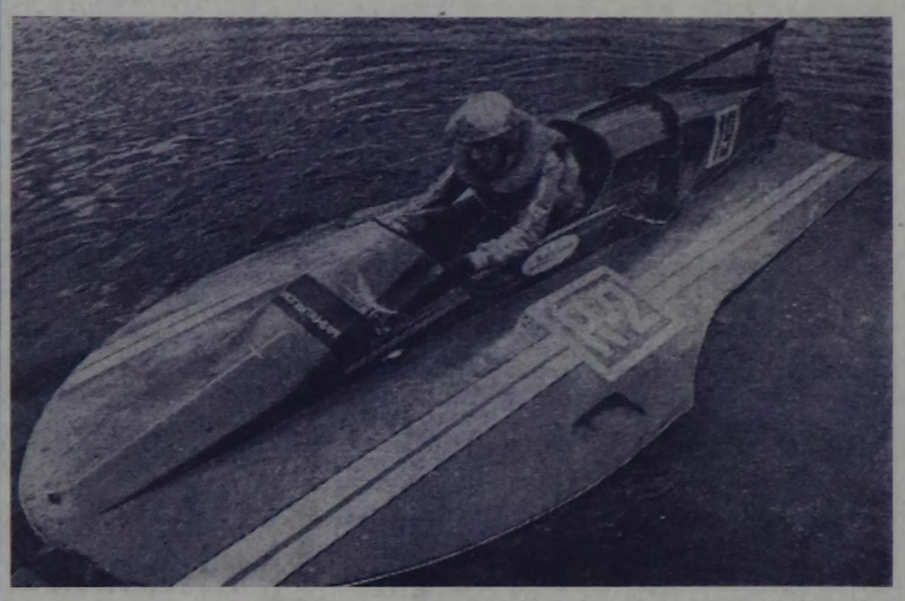

ДОСААФ-тың төп конструктор-технологтуг бюрозунда «Рапира» деп чаа глиссерни (1500 куб сантиметр ишкирлиг ВАЗ-2103 «Жигули» шимчедикчиниг) тургускан.

Ону кол конструктор, делегей класының спорт мастери, чурттуң чаңгыс эвес удаа чемпиону Геннадий Грушевскийниң удуртулгазы-биле судно тудугжуларының бөлүү ажыдан кылган.

Шенелде үезинде «Рапира» глиссер шахта 142 километр дүргеи чоруур болган. Ол класстың спорт судноларының бүгү-эвилел рекордун апкан.

ЧУРУКТА: «Рапира» деп чаа глиссер.

М. БЛОХИНИНИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Шаталов «ийи» салбас

Солун дуржулга

Донецк хоорайда математика, физика башкызы Виктор Федорович Шаталовтуң ат-сураа чурттуң башкыларынга эки билдингир. Ол башкылаашкынга онзагай арга-дуржулганы ажыглап турган. Эртемде улаш көөдеп турар чаа медээлерни өөреникчилерге бөзөрин школа программазының таңы, бижиг шинээдилгези-биле чугле даапырлаштырып турар эвес, а харын өөредилге чылын яйы-үш ай кызырып турар. В. Ф. Шаталовтуң Донецкиниң № 13 школазынга алдыы чыл бурунгаар эгелээн шенелде-дуржулгазын Украин ССР-ниң Чыгыышкын министерствозунуң коллегиязы деткивишаан. чаартыкчы башкыта А. С. Макаренко медалын тывыскан.

«Болганырда билиг херек» деп Шаталов чугаалаан. Өөреникчилер теоретиктиг материалдарны бүгү теманы хары угда берип турда шинээдин алыры белен деп ол санап турар. Өөренип турар тема аайы-биле үндезин конспектилерни ол ажылдап кылган болгаш бижээн. Ол чаа материалды тайылбырлап тура, кол даанар формулаларны, шыйгыларны, дүзүмперни схемалай бижип турган самбырага конспектизин көргүзер. Материалдың шинээдилгезин быжыглаары-биле башкы тайылбырып катаптаар. Ол уеде класстың өөреникчилеринге биилиимейн баргы дег берге, нарын талаларын кодап тайылбырлаар.

Өөреникчилер самбырада бижиттинген чүвени аналап дүжүрүп бижип турбас, шак-ла мындыг конспектилерни оларда үлеп берип каан болур. Бажыңга өөредилге номун ажыглап, белгелеңнеп, дараазында кичээнде өөреникчи бүрүүр болу сактып туруп, конспектизин кыдыраажынга катап тургузар, ол дээш демдекти башкы дораан салыр. Ынчаар ажылдаарга өөреникчилер материалды бодал чокка аналаашкынга үөренип шыдавас.

Шаталовтуң кичээлдеринге удуртулга болдуруп турар кол чүүлү — «ажык сайгыралдың принцибин» болуур.

— «Сула» өөреникчиге ян-не айыылдыг чүве болза— оон ындыынын дугайында башкыда тургустунган бодал-дыр — деп Виктор Федорович чугаалаан — Ажык сайгыралдың принцибин өөреникчиге оон мурнуглагы чедимче чок чоруун барымдаалавайн хүн чингээделиг болур.

Хүлээп алырының чуруму:

Бүгү-ле тускай эртемнерге өөлдарны болгаш уругларны киреринин экзаменнери чонка хүлээп алыр.

Киреринге дараазында документилер херек:

директорнуң адынга билдиримишкин;

шилип алган тускай эртемин барымдаалап КПТУ-нуң № 4 училищезинге оглунуң азы уруунуң өөренириниң дугайында адамзининиң диплээ;

эртемниң дугайында херечилел азы аттестат;

төрүттүнген дугайында херечилел азы паспорт;

кижи бимидиягениң херечилели азы шериг биледи, школадан болгаш ажылдап турар черинден характеристика, чурттап турар черинден шынзылга, өг-бүлезиниң дугайында шынзылга, № 286 майык ёзугаар эмчи шынзылгазы, 3х4 хемчээлдиг 8 фоточуруктар.

Адрес: Кызыл хоорай, Магистральная 1, Телефониар 2-21-09, 2-54-14.

ДИРЕКЦИЯ.

КҮШ-АЖЫЛГА АЛДА

Байкал-Амур магистралының зоналының ПТУ өөреникчилериниң ыр болгаш танцы ансамбльдериниң зонага чогаадыкчы отчёду улут концерт-биле доозулган. 350 ажыг бот-тыныштыр артистер Иркутскиден, Улан-Удэден, Благовещенскиден болгаш Хабаровскиден Читага четкилеп келген. Дөрт хүн иштинде Совет Армия офицерлериниң Округ бажыңынга күш-ажылга алдар болдурган ырлар чаңгыланып келген. Бурят АССР-ниң хөөмүй ырызының улусчу ансамбли, Хабаровскиниң танцы коллективи болгаш ол коллективтиң солисти А. Смушевский көрүүдениң лауреаттары болганнар. Көрүүдениң лауреаттары бодунуң уран чүүлүн БАМ-ның барыык болгаш чөөн участоктарының тудугжуларынга көргүзөрлер.

(СЭТА-ның корреспондентизи).

Чита.

АГААР

Бөгүн республикага бүргеп, аянар, чамдык черлерге чаар. Барыш чүк угланыышкынныг хаттың дүргеи секундада 3-7 метр чедер. Агаарның температуразы даглыг черлерге 17-22, оске артканнарынга 23-28 градус иляир.

Кызыга шокар будуттаар, чагбас. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргеи секундада 3-7 метр чедер. Агаарның температуразы 23-28 градус иляир.

Телевидение

ИЮЛЬ 29-ТА

МОСКВАДАН

9.30—«Шыдыраа школазы». Чайгы шкиа. 5-ки дамчыдыкка. РСФСР-ниң алдарлыг тренери В. Г. Воронков эрттирер. Өөнүт.

10.00—«Үлүг руда». Тедеочерк.

10.30—Уругларга шүүлтүлер. Өөнүт.

11.00—«Селемелиг оол» деп хөй сериялыг өөнүт телешиниң баштайгы көргүзүлгези. 9-ку серилизы.

11.40—«Спортлото» тиражы. Өөнүт.

КЫЗЫЛДАН

11.50—Уран-чечен телефильмнер программазы: «Ыдыктыг нере». «Хуглайыраал Фанос», «Чардаштың даңгыназы».

МОСКВАДАН

13.00—XXI чайгы Олимпий оюнларында. Өөнүт.

15.00—15.10—Чапсар.

15.10—«Тайбыцының мурнуку одуруунда» деп документалдыг өөнүт фильмниң баштайгы көргүзүлгези.

16.40—Ф. Лист—Фортепиано биле оркестрге № 2 концерт. Өөнүт.

17.00—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—«Хевээгибей». Дамчыдыга.

МОСКВАДАН

18.00—XXI чайгы Олимпий оюнларында. Өөнүт.

20.00—Мелодиялер.

КЫЗЫЛДАН

20.30—Телемедээлер. (Тыва дыга).

20.45—Телемедээлер.

20.55—Чарлаалдар.

МОСКВАДАН

21.00—«Тайбыцының мурнуку одуруунда» деп документалдыг өөнүт фильмниң баштайгы көргүзүлгези.

22.30—«Ыры-тёс». Өөнүт.

23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

кинотеатрларда

ИЮЛЬ 29-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Пролетариттың диктатуразынга үелиг шуру-чыңчилер» (2 серилыг) 9.30, 12.20, 15.10, 18.10, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Захар Беркут» 9.15, 11.10, 13.05, 15.00, «Базынды ргаанар» (2 серилыг) 17.00, 20.15 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «База катап куда» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «№ 306 херек» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ЧАҢГЫ КИНОТЕАТРГА: «Туттурбас өжээн негечилер» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

КЫЗЫЛ ХООРАЙНЫҢ № 4 ПРОФЕССИОНАЛ-ТЕХНИКТИГ УЧИЛИЩЕЗИ дараазында тускэй эртемнерге: конструкциялар эптекчизи, автокрановщик, облицовщик-плиточник, будукчу, столяр, электрохарылзаачы, газоэлектро-кадыкчыга өөреникчилер хүлээп алырын чарлап тур.

Конструкциялар эптекчизи, облицовщик-плиточник, будукчу, газоэлектро-кадыкчызы тускай эртемниглерге 9 ай иштинде өөредири-биле ортуман школа доосканнар уругларны болгаш оолдарны училище чаалап турар.

Училища чаагайжыттынган нийтиниң чуртталга бажыңы-биле, ажылчын болгаш дыштанып хүнде недер хап-биле, халас чем-биле хандырар. Училищеге кирип турарлар дараазында мындыг эргелиг болуур: училищени доосканының соонда бир ай иштинде телевизиряг шелээ тыпсыр, өөредиягеге үнген үени нийти күш-ажылчы стажка кирип саналар, шеверлекчилер тускай эртеминге хүлээп алганнарны немеляде аъш-чем-биле хандырар.

Училищени доосканнар дээди болгаш ортуман өөредилге черлеринге кирерде база чингээделиг болур.

Хүлээп алырының чуруму:

Бүгү-ле тускай эртемнерге өөлдарны болгаш уругларны киреринин экзаменнери чонка хүлээп алыр.

Киреринге дараазында документилер херек:

директорнуң адынга билдиримишкин;

шилип алган тускай эртемин барымдаалап КПТУ-нуң № 4 училищезинге оглунуң азы уруунуң өөренириниң дугайында адамзининиң диплээ;

эртемниң дугайында херечилел азы аттестат;

төрүттүнген дугайында херечилел азы паспорт;

кижи бимидиягениң херечилели азы шериг биледи, школадан болгаш ажылдап турар черинден характеристика, чурттап турар черинден шынзылга, өг-бүлезиниң дугайында шынзылга, № 286 майык ёзугаар эмчи шынзылгазы, 3х4 хемчээлдиг 8 фоточуруктар.

Адрес: Кызыл хоорай, Магистральная 1, Телефониар 2-21-09, 2-54-14.

ДИРЕКЦИЯ.

ӨӨРЕНИРИНЧЕ ЧАЛАП ТУР

ТЫВА РЕСПОТРЕБСОЮЗ чурттуң кооперативтер талазы-биле дараазында өөредилге черлеринге өөренирин нүүзээннерни чалап, чыып турар:

1. Совет кооперативтер садыының Новосибирскиде институдунга (шүүт өөренир болгаш кирип өөренир сайбыларынга).

2. Красноярскиниң кооперативтехникумунга (шүүт өөренириигге—10 класс доосканнарны, кирип өөренириигге—8 болгаш 10 класс доосканнарны).

3. Иркутскиниң аңнаыр-олук техникумунга (шүүт болгаш кирип өөренириигге 8 болгаш 10 класс доосканнарны).

4. Читаның кооперативтехникумунга (шүүт болгаш кирип өөренириигге 8 болгаш 10 класс доосканнарны).

5. Улан-Удэниң кооперативтехникумунга (8 болгаш 10 класс доосканнарны).

Документилерни бо чылдың августың 1-ге чедир хүлээп алыр. ук документилерни Тыва респотребсоюзтуң кадр киилизи хүлээп алыр, адресі: Кызыл хоорай, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, № 31. Телефон № 2-27-24.

КАДР КИЛДИЗИ.

Шагаан-Арыг хоорайның № 2 ортуман школазының 8-ки клазын Олег Михайлович Дамбыйның 1969—70 өөредилге чылында доосканы А № 457166 херечилели читкен. Ук документини күш чок деп саналр.

Петр Серенович Куулага Кызылдың КАИ-зиниң 1966 чылдың майның 10-да тывыскаы ВЕ сериялыг, № 537989 чолаачы шынзылгазы читкен. Ону ам күш чок деп саналр.

Александр Юрьевич Чащинге Кызылдың КАИ-зиниң 1974 чылдың июль 10-да тывыскаы ДБ сериялыг, № 440108 чолаачы шынзылгазы читкен. Ам ону күш чок деп саналр.

Иван Назарович Роботькога Кызылдың автомотоклубунуң 1970 чылдың июль 3-те тывыскаы № 108784 чолаачы шынзылгазы читкен. Ам ону күш чок деп саналр.

СОВЕТ САДЫГНЫҢ ИРКУТСКИДЕ ТЕХНИКУМУ хүндүскү салбырга ортуман школаның базазынга дараазында тускай эртемнерге конкурс чөнка өөренирчилер чыып алырын чарлады:

1. Аъш-чем белетиззиниң технологизы (өөренир хуусаазы 2 чыл 6 ай).

2. Садыгда бухгалтерия учеду (өөренир хуусаазы 1 чыл 6 ай).

3. Товароведение болгаш садыгны организастаары; үлептүр бараанарын, аъш-чем бараанарының садыгларын организастаары. Өөренир хуусаазы 1 чыл 10 ай.

Дараазында экзаменнерни чорудар—садыгда бухгалтерия учедунуң тускай эртемниг эрус дылга (сочинение), математикага аас-биле, аъш-чем белетиззиниң технологизының үлептүр болгаш аъш-чем бараанарын садарын организастаарының база товароведениемниң тускай эртемниг эрус дылга литературага (сочинение), химиягa (аас-биле) экзаменнер дужаар.

Август 10-га чедир документилер хүлээп алыр. Киреринің экзаменнерин август 1-ден 21-ге чедир Кызыл хоорайга чорудар. Бүгү техникумнарга хүлээп алырының чуруму болгаш документилери ниити.

Документилерни дараазында адресче чорудар: Кызыл хоорай, Октябрьская кудумчузу, Садыг министерствозунуң кадрлар килдизи, телефон 2-36-22.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлаачыларының 2-35-24, 2-31-75, пропагандага киллизиниң 2-31-75, партийзи аймыраа киллизиниң 2-23-54, партийзи аймыраа киллизиниң 2-37-13, культуро киллизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үлептүр киллизиниң 2-22-64, чаңгыс киллизиниң 2-41-27, информацияга бөлө совет тургузуг киллистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, секретариаттың 2-23-35, солун хөлбөйн бергизе 2-32-75 телефончө болгаар.

Тираж 16331. ЧАГЫГ 1734.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүзээниниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01112.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 180 (10165). | 1976 чылдың июль 30, пятница | 1925 чылда үдезилеттингеи | Өртээ 2 коп.

«САЛЮТ–5»-ТЕ

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. (СЭТА). 20 болгаш 21 ажыл хүнүнүң дургузунда орбитаның «Салют—5» ставциязының экипажы технологтуг шевелделерни чоруткан.

Июль 14-те эгелээн «Кристалл» деп шевелде чедиишкинниг уламчылаан. Кристаллдарның тургустунуп келгешки болгаш оларның өзүлдезин хайгаарап турарының дугайын космонавтылар дыылаткан.

Июль 28-те экипаж «Реакция» дээр адыгдың технологтуг шевелдезин чоруда берген. Деңзи чок байдалда дуңзазавашкының онзагай чүүлдерин шинчилээри оон соруглазы болур. «Реакция» деп херекселдер контейнер болур, ында марганецникель дуңзазы-биле тудуштурар дадарбас кад хоолайлар бар. Үлегерлерни дуңзавалаашкын үезинде химиктиг реакция бооп турда хөй санныг чылыгны үндүрер түскай бүдүмелдерниң дуңзазыбиле изидер. Үлегерлерни Черже дедир эккелгенинең соонда оларны лабораторлуг металлография шинчилелдеринге шинчилеп көөр.

Эштер Б. Волынов тун болгаш В. Жолобовтун кадыкшылы эки. Орбитаның «Салют—5» эртем станциязының ужудуушкун программазы чедиишкиниг үүдээттинип чоруур.

Л. И. Брежневтиң Э. Герек-биле ужуражыышкыны

Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының ТК-зының Бирги секретары Э. Герек-биле СЭКШ ТК-ның Чиигине секретары Л. И. Брежневтиң чайыралчы ужуражыышкыны июль 28-те Крымга болган.

Совет-польша харылзаалардың чедиишкиниг хөгжүп турарынга акы-дүрүм ийи партилиниң улуртукчулары беседа үезинде сеткил ханыышкынын илергейлээн болгаш политиктиг, экономиктиг, эртем болгаш культураның бүгү талаларынга ол харылзааларны улам калбарттыр, ханыладырынга белеп чоруктуг илергейлээн.

Эштер Л. И. Брежнев биле Э. Герек боттарының чурттарының ниитилел-политиктиг амыдыралының кол айтырыгларының дугайын бот-бодунга дыныадып, делегейниң чамдык чүүл айтырыгларының талазы-биле санал-оналдарны солушкан. Европага аймыл чок чорук болган кады ажылдажылга талазы-биле Чөвүлел хуралдың бир чыл болур ошкун чоокшулап олурары-биле холбаштыр олар ук Чөвүлел хуралдың улустар бүрүн чүүлдүгээйтен болгаш деткээн түннелдери чүгле Европаның эвес, харын өске-даа черлериниң хемчээлдеринге делегей харылзаларынга эки чүүлдерни чедип алырынга бараан болуп шыдаар болгаш ындыг болуп-даа ужуражыр деп бүзүрелиин база дагыны илергейлээн. Хельсинкиге дээди деннелге чедип алдынган дугуржуушкуннарны чайгылыш чок боттанылырары — Европага болгаш бүгү делегейге дүшкүүлүг чоруктуг бодхаларының база политиктиг байдалды экижидиринин херээн бурунгаарладыр сорулга-биле улам ыңайгы күжениишкиннерге эки ийиг болур.

Ол орукка база бир өске чугула чүүл Европа коммунистериниң Европага тайбыныы болгаш айыыл чок чорукту быжыглаары дээш боттарының дем каткан демиселиниң колдууланыышкынларын тодаратқан Берлин конференциязы болган.

Ужуражыышкын чүректиң хамыыдан найыралдың болгаш бүрүн билчиишкиниң байдалынга эрткен.

Улусчу контроль комитеттериниң даргаларының чөвүлел хуралы

ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның удуртур ажылдакчыларының, шеринниң политиктиг органнарының төлээлекчилериниң, төп парлалга, телевидение болгаш радио ажылдакчыларының киржилгези-биле улусчу контрольдуң республика, край болгаш область комитеттериниң даргаларының чөвүлел хуралы ССРЭ-ниң Улусчу контроль комитединге июль 28-те болган. СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринде салдынып турар сорулгаларны күүседир талазыбиле улусчу контроль органнарының ажылының дугайында айтырыгны чугаалашкан. ССРЭ-ниң улусчу контроль комитединиң даргазы А. М. Школьников илеткел кылган.

Ам улусчу контроль органнарынга кол чүве болза, улус ажыл-агыйының бүгү звеноларынга ажылдың ажыктыын болгаш шынарын бедидер, амгы үе-чазада экономиканы хөгжүдеринниң кол айтырыгларын шиитпирлээр, күрүне планнарын чедиишкиниг күүседиринде күралавырларын дилеп тыварының болгаш ажыглаарының дугайында съездиниң шиитпирлериниң күүседедип хынаар чорукту күштелдирерде партия болгаш совет органнарга идепкейлиг дуза-лажыры ол болур деп, илеткелде болгаш чөвүлел хуралдың киржикчилериниң чугааларында демдеглээн. Комитеттериниң, бөлүктериниң болгаш постуларының ажыл-чорудулгазын улам ынай экижидиринче, контрольдуң дээштиг болурун бедидеринче улуг кичээнгейни салган.

Партилиниң сагыш салыышкынынга улусчу контроль органнары партиниң XXV съездизиниң салган төөгүдүг сорулгаларын боттандырар дээш удам-ны идепкейлиг ажылы-биле харылдаар дээрзин СЭКП ТК-га, партилиң Төп Комитединиң Чиигине секретары эш Л. И. Брежневке чөвүлел хуралдың киржикчилери чаңгыс эп-сеткилдиг бүзүреткен.

(СЭТА).

Кубаньчыларның үлегери-биле

Бо чылын күрүнеге планнадан болгаш социалистиг хүлээлелерден элээн хөй—6,6 миллион тонна тарааны садар деп шиитпирлээн Кубаньның ажыл-ишчилериниң патриотчу инициативазын СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежнев бедии-биле үнелеп корген.

КРАСНОДАР. Биске, кубаньчыларга, эш Л. И. Брежневтиң чылыг сөстери чаа күштерин биске берип, күш-ажылчы чаа чедиишкинмерже кыйырыпп турар деп, сурагдыг механизатор, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры В. Я. Первицкий чугаалаан. Бо чылын бистиң звеновус күзүн тараан кызыл-тасты 448 гектар черге өстүрген. Оларның кайызында 47 центнер тарааны берген.

...Кубаньның тараазы дээш демиселі чер ажылдакчыларындан эвээш эвес иженишкиннерни болгаш мергежилдиг негээн. Күзүн тараап тараанның өзүлдезиниң болгаш хөгжүлгезиниң, үезинде агвар-бойдустуң таарымча чок байдалдары, кезилде үезинде чайыктыг хөй чаашкыннар немелде бергедээшкиннерни тургускан. Механизаторлар кызыл-тастың кезилдезин конукта 17-18 шактар иштинде чорудуп келген. Чеди комбайнпарлан тургустунган В. Я. Первицкийниң ажаалда транспорт звенозу тараанын кезилдезин болгаш бастырыгазын бир дескн. демнин-биле база шактын шынгыы графиги-биле чорудуп келген. Тараа шөлдерин алды хүн иштинде ажаан алган.

Кубаньның тараа шөлдеринде тараа дүжүдүн 4105 комплекстиг звеновлар ажаан турар. Кезилде үезинде чедип алган дуржулгаш кукурузаның, чигир сиңдиазының, тарымал тооруктуң болгаш өске-даа культураларның дүжүдүн ажаан алырынга ажыглаар деп шиитпирлээн.

Кубаньда эки эгелекчи чорук тывылган конкурстың шоодуу — өскенин эвээс. Ажаалдапы дооскаш, В. Я. Первицкийниң звенозунуң механизаторлары амгы үеде боттарының кожаларының — дуржулга ажыл-агыйының дөртүү салбырыпның чер ажыдакчыларынга тараа дүжүдүн ажаап алырынга дузалаашпаар.

ДОНДА-РОСТОВ. Кубаньчыларның үлегери-биле Донтуң Сальск районунуң тараажылары мурнунда хүлээп алган хүлээлелеринден 50 муң тонна хөй—300 муң тонна тарааны күрүнеге садар деп шиитпирлээнпер. Ажаалда ажыддарын кыска хуусаада болгаш бедик пынарыг чорудары ол чугула сорулганы күүседир арганы бергеп.

Күрүнеге тараа садар талазы-биле бедиткен хүлээлелерни Зерноград, Зимовники болгаш Азов районнарның ажылымчилери база алганнар.

СТАВРОПОЛЬ. Эрткен беш чылда күрүнеге тарааны чыл бүргүзүүде садып келгенинден ийи катап хөй—230 муң центнерден эвээш эвес тарааны тараа хүлээп алыр пунктуларже!—деп, кубаньчыларның чижээ-биле ындыг бедиткен хүлээлегни Ставропольдуң «Темиршбекский» совхозунуң хову ажылдакчылары алганнар.

Чүс муң центнер тарааны совхозтан июль 27-ге чедир эдеваторже чүдүрүп чоруткан. Бо ажыл-агыйда 7300 гектар тараа шөлүнүң кайызындада оргумза-биле 40 центнер тарааны ап болур.

Кубаньның тараажыларынга эш Л. И. Брежневтиң чоруткан сайырынга харыы кылдыр күрүнеге тараа садар талазыбиле бедиткен хүлээлелерни бедик дүжүттү өстүрүп алган темиржбекчилерниң хөй кожалары хүлээп алганнар.

(СЭТА).

СЭКП обкомунуң бюрозунда,

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

СУГГАТЧЕ КИЧЭЭНГЕЙНИ КОШКАТПАС

СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш республиканың Министрлер Чөвүлели кодээ ажыл-агый культураларын суггарар талазы-биле районнарның болгаш ажыл-агыйларның социалистиг чарыжының түңнелин чугаалажып корген.

Кодээ ажыл-агый культураларын суггарарының темпизин күштелдирер сорулга-биле СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң чарлаавы айның үезинде алзан хөй районнар болгаш ажыл-агыйлар эрткен чылдың бо үезинде турганындан хөй шолдерни суггарганын хүлээп алган доктаалда демдеглээн.

Тарылга мурнунуң суггарылгазын Чөөн-Хемчик, Тес-Хем, Кызыл районнар, «Х Улуг хурал» болгаш Таңдыда «Коммунизминиң херели» колхозтар организастыг эрттирген, үнүштер озуп үнер үениң бирги суггарылгазын Бай-Тайга, Таңды районнар, «Хемчик», «Алдан-Маадыр», «Күш-ажылдың хостуу» совхозтар бедик темп-биле чоруткаш, улуг хемчээлдиг ажылдарны чоруткан. Кодээ ажыл-агый культураларының суггарылга темпизи эрткен чылгылыындан бедик. Чижээ, бо чылдың июль 20-де үнүштер озуп үнер үениң бирги суггарылгазын республика чүс хуу күүседип, 44,5 муң гектар черни, азы эрткен чылдың бо үезинде турганындан 22,8 муң гектар хөйнү суггарган.

Июль 25-теги байдал-биле үнүш өзүп үнер үениң ийиги суггарылгазын республика 44 хуу күүседкен. Июль 11-ден 25-ке чедир үеде суггарылга ажыглыр Таңды, Кызыл, Барыын-Хемчик районнар, «Хемчик», Тоҗа аттыг, «Кара-Хаак» совхозтар эки чорудуп, планның 68—87 хуу чедир күүседкен.

Бо-ла үеде суггарылга темпизин кудулаашын доктаалда база айыткан. СЭКП райкомнары, райкүүскомнар, кодээ ажыл-агый эргелелдери, колхоз-совхозтарның удуртукчулары болгаш специалистери суггарылга ажылдарын чорударынче, суггарыкчыларның күш-ажылын организастаарынче кичээнгейни кошкаткан. Оон түңнелинде ажылдаар ужуртлуг чаашкынналдырышкын машиналарының болгаш кижилерниң саны кызырыпган.

СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели үнүштер озуп үнер үениң ийиги суггарылгазын чорударынга социалистиг чарыштың тиилекчизи Таңды район деп санаап, аңаа бирги черни, СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчир Кызыл тугун, 200 рубльдиг акша шаңналын тыпсырын шиитпирлээн.

Ажыл-агыйлардан «Хемчик» совхозту тиилекчи деп санаап, шилчин чоруур Кызыл тукту, 100 рубльдиг акша шаңналын тыпсырын корген.

СЭКП райкомнарының, райкүүскомнарының, кодээ ажыл-агый эргелелдериниң, колхоз-совхозтар удуртукчуларының, парткомнарның хүлээлгези болза кодээ ажыл-агый культураларын, ылаңгыя ногааларны, картофельди суггарарынче кичээнгейни кошкатпазы, хөй чылдыг сигеннериниң ийиги суггарылгазын организастап, ийиги кезиишкинин чорударын хандырары болур деп доктаалдың түңнелинде айтып турар.

„Ногаан субботник"

115 МУҢ ТОННА

Кызылдың алзан хөй коллективтери пятница бежээзинде азы суббота эртеминде, машиналарга олурупкаш, оът-сигеннин чаагай чыды долган хову шынаадарже хап үнүп турар. Ол дээрге, кызылчыларның колхозтарга болгаш совхозтарга мал чемин белеткеп бээр дээш берген созүүнүң херек кырында күүсетиишин туруры ол. План даалгавыбиле 2000 тонна сигеп белеткээрип хоорайжылар 2500 тонна чедирер деп инициативаны үндүрген болгай.

Стапок чанында азы стол артында ажылдап турган кижилер тереп сигеннинг шөлдерге келгеш, шыганнарын кырданнада ажылдаан соонда, пөөзүгеп сигеп ооргалар, епейген хопсоннер, бедик-бедик сараатгар-даа сигеп шөлүн бир лиды аяк киришпитер.

Кызычылар «Ногаан субботникте» ынчаар үнүп турган, июль 28-га чедир колхозтарга болгаш совхозтарга 115 тонна мал чемин белеткеп берген. Хооркүүскомнуң берген даалгазын ам безин ажыр күүседипкеп, коллективтер эвээш эвес. Эң-не мурнай Кадык камгалал министерстволуунуң автобазазының коллективи Кызыл районнуң «Х Улуг хурал» колхозунга 15 тонна сигеп белеткээр даалгазын 19,9 тонна кылдыр ажыр күүсеткен. Садыг министерстволуунуң септелге-тудуг эргелели «Оок» совхозка 10 тонна сигеп белеткээр даалгазын 12,7 тонна кылдыр күүсеткен.

«Х Улуг хурал» колхозна 8 тонна сигеп белеткеп берген Кадык камгалал министерстволуунуң коллективи, «Коммунизминиң херели» колхозка 3,5 тонна сигеп белеткеп берген Тыванын эртем-шинчилел институдунуң коллективи даалгазын чартымындан ажыр күүсеткен. Тывааптотранспорт эргелелиниң, автосептелге заводунуң, № 3 АТБ-ниң, Сан болгаш Амыдырал хандырылга министерстволарының, № 2 автобудурүгенниң, пассажирлер АТБ-зиниң коллективтери болгаш өске-даа чамдык коллективтер мал чемнери белеткээр талазы-биле даалгаларын организастыг күүседип турар.

Республиканың бүгү чонунуң чугула херээ болур бо ажылга хоорайжыларны организастаарын эш Л. А. Забоев баштаан хоорай штаны планының башкарып турарын демдеглээр херек. Ол ышкаш даалгаларын ажыр күүсеткен болгаш бо ажылды организастыг чорудуп турар коллективтерниң удуртукчуларын, партия, профбиилел, комсомол организацияларын бо ажыл-агыйны кол кампанияның чугулазын хапы уламнаан билгеп, организакчы болгаш бедик харысалгалыг чоруун көргүскени өөрүнүүр.

Ынчалзажок хоорайның чамдык коллективтери мал чемнери белеткээринең даалгазын күүседиринче кирбээн ийикпе, азы ону шүүшпеп чорудуп турар. Оларның аразында хлеб заводу, пиво заводу, сүт комбинады, алгы заводу, «Кызыл тудуг» эргелели ышкаш улуг коллективтер безин бар. Үстүнде ады үнген коллективтериниң удуртукчулары, партия, профбиилел организацияларын мал чемни белеткелиниң политиктиг, ажыл-агыйжы ужур-дузазын болдур-чогууру-биле үнелеп коргеш, алган даалгазын чоокку үеде чүгле доллур эвес, харын ажыр күүседир дээш коллективтерин «Ногаан субботниктерже» баштап үнеп чүгүлээ.

Дараазында дыштанып хүннерде мал чемнерн белеткээринең «Ногаан субботникти» республиканың бүгү хоорайларынга, суурларынга калбартырып чер-черде партия организацияларының, Советтериниң күүсконнары, штабтар хандырар хемчегларни алыры чыгаанниг чок.

Бүгү чоннуң херээ

1. ОРГАНИЗАСТЫГ ЭГЕЛЭЭН

Бай-Тайга районда «Кара-Хөл» колхозтуң ажыл-ишчилери келир кышка четчир санныг мал чемни белеткеп алыры-биле Даштыг-Хөлдүң Кара-Суг аксынга шеф организастаан. Аңаа суурнуң чону, албан, организацияның черинең ажылдакчылары база киришкен. Ниитизи-биле чүс ажыг кижи үш хүн иштинде ажылдаап 359 центнер сигеннн кескеш, доглактап кургаткан.

Шефчилерниң ажылы организастыг эрткен. Хүндүг ажылдаш, кежээ бомбуктеп, шыдыраалап, бот-тывынгыр артистерниң киржилгези-биле конперт база организастап турглазап.

Сигеп кезилдезинге киришкен колхозчулар, албан-хаакчылар болгаш ажылчынпар түс-түс звеноларга үстүп алдыраап ажылдап, боттарының аразында социалистиг чарышты калбарткан. Кижи бүргүзүнүң хүнде кылган ажылының түңнелин биижээн агитхуудустарны үндүрүп келген.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

ПАРТИЯ ЭГЕ ОРГАНИЗАЦИЯЗЫ—ЛЕНИНЧИ ПАРТИЯНЫҢ ҮНДЕЗИНИ

ПАРТИЯ эге организациязы—од дээрге партия-биле ажылчы чонналарның калбак массазын каттыштырып турар звено, партияның Директивалаарының дорт күүседикчизи, оон шиитпирлерни амыдыралга боттандырарының организакчызы. Партия эге организациязы болза, партияның үндезини болуруп лениичи тодарадылга-биле Уставта айытыкан. Ол тодарадылга партия эге организацияларының ролюн, сорудалын болгаш хүлээлгезин долузу-биле айтып турар.

СЭКП-ниң XXV съездиниң тоогулуг шиитпирлери партия эге организацияларының идепкейин болгаш даймычы шиитпирлеп бедидип, оларның аргазын сайгыраптайыдарынче кичээнгейни күштелдирген. Съезд парторганизацияларның ролюн база улуур-дузазын улам бедик кодуруп, оларның хүн бүрүде ажыл-чорудулгазын седип-биле үндезилеп, «Бистиң партиязыстың үндезини болуп турар партия эге организацияларының идепкейин болгаш даймычы шиитпирлеп бедидип, оларның аргазын сайгыраптайыдарынче кичээнгейни күштелдирген. Съезд парторганизацияларның ролюн база улуур-дузазын улам бедик кодургеш, оларның хүн бүрүде ажыл-чорудулгазын седип-биле үндезилеп, «Бистиң партиязыстың үндезини болуп турар партия эге организациязы экономика болгаш культура тургузуушкунумуның мурнуку одурушка чоруп, чон ортузунда ажылдаа турарлар» деп, партияның XXV съездиниң СЭКП ТК-ның Отчёдушка эш Л. И. Брежнев чугаалаан. Парторганизациялар ажыдың деңнечин стилин шиңгээдип алыпшаан, боттарының ажылының дээштинин бедидер үжурлуг.

Партия эге организацияларының дайынчы арга-шиңээзин болгаш яшциативазын бедидери-биле холбашкан айтырыгларны чедиишкинниг шиитпирлээри партия хооркомунуң, райкомнарының бюролары боттарының ажылын канчаар тургускавындан, анаа кандыг айтырыгны чугаалажып, оларны кайы хире деңнелге шиитпирлеп, аппараттың болгаш партия активиниң күжениишкинин чүүже моодпеп турарындан дорт хамаарыжыр. Эге организацияларның отчёдун бюроларга дыңнаарын республикада бүгү парткомнар практикалап турар.

ПАРТИЯ ЭГЕ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНЫҢ ажыл-чорудулгазын эжиждиреринге, күш-ажылчы коллективтерге, оларның организакчы болгаш политиктиг ажылын күштелдиреринге салдар чедирер үүлдер хой. Шаанчыл бодунуң хүлээлеңинге кымны хүлээп ап турары, коммунистерниң будүрүлгеге канчаар ажылдап турары, оларның бедик идейлиин, принципиалдыг чоруу организациязының дайынчы арга-шиңээзин, алдар-хүндүзүн кодурер.

СЭКП-ге кежигүп хүлээп алыры—партия тургузуушкунуң үндезин кол айтырыы. Республиканың партия эге организацияларыг бо айтырыгны шиитпирлээр талазы-биле алаан ажылды кылган. Сөөлгү чылдарда партияга кирип турарлардан пегелдеп бедиткен, хүлээлеңге шиликшиккин оныгны, пегелделиг чорудуп, оон шынар составын тааржыдып турар апаргаш. Оон үнелеңинде парторганизацияларның хүлээлеңинге эң-не идепкейлиг, мурнакчы, идеи талазы-биле бижиг турушкан ажылчыларны, колхозчуларны, интеллигенциянын талазындекчилерни кирип алыры-биле ажыл-агыйның дыңнадыгларын ап, тускүү-биле беседалажып, партияның болгаш күш-ажылдың хоочуннары-биле оларның үжүражылгаларын организастап, рекомендацияга берип турарларның харыылгатын бедидер талазы-биле хемчегерни ап турар.

Шинчилээ-даа партия кежигүнүге хүлээп алышкынны кыры-биле коор-фактылар амдаа бар. Партия эге организацияларының хүлээлеңинге ийи катап осүрген. Амгы үеде будүрүлгениң бүгү үш участогунда коммунистер ажылдап турар, коллективтиг ажыл-херээ экижээн.

Республикада партия эге организацияларының саны 1970 чылда 581 турганындан амгы үеде 410 чедир оскен. Бригадаларның парторганизацияларының саны ол-ла дараалаңкаа-биле 218-тен 248 чедир оскен. Партбөлүктер саны база элээн ковудээн. Шинчилээ-даа бо талазы-биле бүгү-ле үүре кылдынган деп болбас. Партия эге организацияларының чамдык секретарлары партбөлүктерни тургузарынче сагыш салбайн турарлар. Шаңгыл колхозтарның болгаш совхозтарның, ол ышкаш чамдык тудуг черлеринде парторганизацияларын оңу көрүп болур. Улуг-Хем, Тес-Хем, Таңды, Каа-Хем район-нарның парторганизацияларында партбөлүктер саны барымдаа чок черге кызырылган. Шинчилээн партия райкомнары, тудугларда парткомнар партийжи күүтерин тавыштыр тургускавын барымдаалап, партия организацияларын бүдүрүлгеге азы ажыл-агыйның участогу чок. Чижээ, чер шкылдары кылыр чаа тургустунган аргелеге партия эге организациязы чок тургап. Чоорту аңаа 5 коммунистен эге организацияны тургускан. Организация эрээн кежигүнүг болганда будүрүлгениң бүгү участогунга партийжи салдар чедирери берге турган. Үш чыл эрткен. Парторганизация мурнакчы ажылчыннарының күсели-биле бодунуң хүлээлеңин ийи катап осүрген. Амгы үеде будүрүлгениң бүгү үш участогунда коммунистер ажылдап турар, коллективтиг ажыл-херээ экижээн.

Республикада партия эге организацияларының саны 1970 чылда 581 турганындан амгы үеде 410 чедир оскен. Бригадаларның парторганизацияларының саны ол-ла дараалаңкаа-биле 218-тен 248 чедир оскен. Партбөлүктер саны база элээн ковудээн. Шинчилээ-даа бо талазы-биле бүгү-ле үүре кылдынган деп болбас. Партия эге организацияларының чамдык секретарлары партбөлүктерни тургузарынче сагыш салбайн турарлар. Шаңгыл колхозтарның болгаш совхозтарның, ол ышкаш чамдык тудуг черлеринде парторганизацияларын оңу көрүп болур. Улуг-Хем, Тес-Хем, Таңды, Каа-Хем район-нарның парторганизацияларында партбөлүктер саны барымдаа чок черге кызырылган. Шинчилээн партия райкомнары, тудугларда парткомнар партийжи күүтерин тавыштыр тургускавын барымдаалап, партия организацияларын бүдүрүлгеге азы ажыл-агыйның участогу чок. Чижээ, чер шкылдары кылыр чаа тургустунган аргелеге партия эге организациязы чок тургап. Чоорту аңаа 5 коммунистен эге организацияны тургускан. Организация эрээн кежигүнүг болганда будүрүлгениң бүгү участогунга партийжи салдар чедирери берге турган. Үш чыл эрткен. Парторганизация мурнакчы ажылчыннарының күсели-биле бодунуң хүлээлеңин ийи катап осүрген. Амгы үеде будүрүлгениң бүгү үш участогунда коммунистер ажылдап турар, коллективтиг ажыл-херээ экижээн.

Республикада партия эге организацияларының саны 1970 чылда 581 турганындан амгы үеде 410 чедир оскен. Бригадаларның парторганизацияларының саны ол-ла дараалаңкаа-биле 218-тен 248 чедир оскен. Партбөлүктер саны база элээн ковудээн. Шинчилээ-даа бо талазы-биле бүгү-ле үүре кылдынган деп болбас. Партия эге организацияларының чамдык секретарлары партбөлүктерни тургузарынче сагыш салбайн турарлар. Шаңгыл колхозтарның болгаш совхозтарның, ол ышкаш чамдык тудуг черлеринде парторганизацияларын оңу көрүп болур. Улуг-Хем, Тес-Хем, Таңды, Каа-Хем район-нарның парторганизацияларында партбөлүктер саны барымдаа чок черге кызырылган. Шинчилээн партия райкомнары, тудугларда парткомнар партийжи күүтерин тавыштыр тургускавын барымдаалап, партия организацияларын бүдүрүлгеге азы ажыл-агыйның участогу чок. Чижээ, чер шкылдары кылыр чаа тургустунган аргелеге партия эге организациязы чок тургап. Чоорту аңаа 5 коммунистен эге организацияны тургускан. Организация эрээн кежигүнүг болганда будүрүлгениң бүгү участогунга партийжи салдар чедирери берге турган. Үш чыл эрткен. Парторганизация мурнакчы ажылчыннарының күсели-биле бодунуң хүлээлеңин ийи катап осүрген. Амгы үеде будүрүлгениң бүгү үш участогунда коммунистер ажылдап турар, коллективтиг ажыл-херээ экижээн.

Республикада партия эге организацияларының саны 1970 чылда 581 турганындан амгы үеде 410 чедир оскен. Бригадаларның парторганизацияларының саны ол-ла дараалаңкаа-биле 218-тен 248 чедир оскен. Партбөлүктер саны база элээн ковудээн. Шинчилээ-даа бо талазы-биле бүгү-ле үүре кылдынган деп болбас. Партия эге организацияларының чамдык секретарлары партбөлүктерни тургузарынче сагыш салбайн турарлар. Шаңгыл колхозтарның болгаш совхозтарның, ол ышкаш чамдык тудуг черлеринде парторганизацияларын оңу көрүп болур. Улуг-Хем, Тес-Хем, Таңды, Каа-Хем район-нарның парторганизацияларында партбөлүктер саны барымдаа чок черге кызырылган. Шинчилээн партия райкомнары, тудугларда парткомнар партийжи күүтерин тавыштыр тургускавын барымдаалап, партия организацияларын бүдүрүлгеге азы ажыл-агыйның участогу чок. Чижээ, чер шкылдары кылыр чаа тургустунган аргелеге партия эге организациязы чок тургап. Чоорту аңаа 5 коммунистен эге организацияны тургускан. Организация эрээн кежигүнүг болганда будүрүлгениң бүгү участогунга партийжи салдар чедирери берге турган. Үш чыл эрткен. Парторганизация мурнакчы ажылчыннарының күсели-биле бодунуң хүлээлеңин ийи катап осүрген. Амгы үеде будүрүлгениң бүгү үш участогунда коммунистер ажылдап турар, коллективтиг ажыл-херээ экижээн.

Республикада партия эге организацияларының саны 1970 чылда 581 турганындан амгы үеде 410 чедир оскен. Бригадаларның парторганизацияларының саны ол-ла дараалаңкаа-биле 218-тен 248 чедир оскен. Партбөлүктер саны база элээн ковудээн. Шинчилээ-даа бо талазы-биле бүгү-ле үүре кылдынган деп болбас. Партия эге организацияларының чамдык секретарлары партбөлүктерни тургузарынче сагыш салбайн турарлар. Шаңгыл колхозтарның болгаш совхозтарның, ол ышкаш чамдык тудуг черлеринде парторганизацияларын оңу көрүп болур. Улуг-Хем, Тес-Хем, Таңды, Каа-Хем район-нарның парторганизацияларында партбөлүктер саны барымдаа чок черге кызырылган. Шинчилээн партия райкомнары, тудугларда парткомнар партийжи күүтерин тавыштыр тургускавын барымдаалап, партия организацияларын бүдүрүлгеге азы ажыл-агыйның участогу чок. Чижээ, чер шкылдары кылыр чаа тургустунган аргелеге партия эге организациязы чок тургап. Чоорту аңаа 5 коммунистен эге организацияны тургускан. Организация эрээн кежигүнүг болганда будүрүлгениң бүгү участогунга партийжи салдар чедирери берге турган. Үш чыл эрткен. Парторганизация мурнакчы ажылчыннарының күсели-биле бодунуң хүлээлеңин ийи катап осүрген. Амгы үеде будүрүлгениң бүгү үш участогунда коммунистер ажылдап турар, коллективтиг ажыл-херээ экижээн.

Республикада партия эге организацияларының саны 1970 чылда 581 турганындан амгы үеде 410 чедир оскен. Бригадаларның парторганизацияларының саны ол-ла дараалаңкаа-биле 218-тен 248 чедир оскен. Партбөлүктер саны база элээн ковудээн. Шинчилээ-даа бо талазы-биле бүгү-ле үүре кылдынган деп болбас. Партия эге организацияларының чамдык секретарлары партбөлүктерни тургузарынче сагыш салбайн турарлар. Шаңгыл колхозтарның болгаш совхозтарның, ол ышкаш чамдык тудуг черлеринде парторганизацияларын оңу көрүп болур. Улуг-Хем, Тес-Хем, Таңды, Каа-Хем район-нарның парторганизацияларында партбөлүктер саны барымдаа чок черге кызырылган. Шинчилээн партия райкомнары, тудугларда парткомнар партийжи күүтерин тавыштыр тургускавын барымдаалап, партия организацияларын бүдүрүлгеге азы ажыл-агыйның участогу чок. Чижээ, чер шкылдары кылыр чаа тургустунган аргелеге партия эге организациязы чок тургап. Чоорту аңаа 5 коммунистен эге организацияны тургускан. Организация эрээн кежигүнүг болганда будүрүлгениң бүгү участогунга партийжи салдар чедирери берге турган. Үш чыл эрткен. Парторганизация мурнакчы ажылчыннарының күсели-биле бодунуң хүлээлеңин ийи катап осүрген. Амгы үеде будүрүлгениң бүгү үш участогунда коммунистер ажылдап турар, коллективтиг ажыл-херээ экижээн.

ПАРТИЯ ХУРАЛЫ — парторганизациялың дээдү органы, коммунистерни кижизидиринин школазы болгаш. Партия хуралы партийжи амыдыралдың бүгү нормазын болгаш партийжи удурлуглиг принципиин төп-чүткен хевир-биле идергейлеп турар. Отчёттуг болгаш соңгулдалыы, коллегиалдыг база сагыпга-чурумнуг чорук, шиитпир күүседикчи хынаары болгаш организастаарыг, шүгүмчүлел болгаш бот-шүгүмчүлелди калбартырыг, кадрларны, үрелгениниң, дериг-херекселдериниң мырыңай ажыглалдан үнгенининг чижектерни адап болур. Улуг-Хем районнуң Чаатыг школазын тудуп тура тудугжулар бажыңнарын таваан агаар соңгалары чокка кылып каан. Ону хүлээп алыр комиссия хереңге албайн эрттирипкен. Оон түңнелинде школаның шалаазы, хапалары чыл четпээнде прип, моогулеп эгелээн. Чаагай школаның кара шалазын ажыдып, кургадыр үжүрга таварыпкан. А Каа-Хем районнуң Көк-Хаак школазының дээвирин ойлуп дүжериңге чедир ирээп. Оон чыладагланы база төлевилел документациязын хажыткарында болдур.

Районнарның школаларының чаа өөредилге чылынга белеткелиниң социалистиг чарыжын удавас түңнеп, тускай комиссиялар школаларны хүлээп ап эгелээр болгай. Од комиссиялар үстүнде адаптынган четпестерни катаптавазы-биле септелгелиг шынарын хынамчалыг сайгарып, уругларның өөренириңге таварымчалыг байдалдарны турускан турарынче кол кичээнгейни салыр үжүрлүг.

П. КОЧКИН,
Тыва АССР-ниң Чырдыңкының министерствозунуң дүүг секторунуң начальнигы.

БЕДИК ХҮНДҮТКЕЛ, УЛУГ ХАРЫЫСАЛГА

Чоокта чаа Тыва АССР-ниң Дээди Соведи депутат хүнүн Кызылдың Политчырыдыышынын бажыңынга организастап эрттиргеп. Оон ажылын Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президимумунуң Даргазы Б. Ш. Долчаңмаа ажыттынаш, РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президимумунуң Советтер ажылының тээлазы-биле кижизиниң улуг консультантызы А. А. Смирновна клеткел кылыры-биле бир-ле дугаарында сес берген. Анатолий Андреевич Смирнов «ССРЭ-ниң ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң депутаттарының эрге-дүжээлгелериниң дугайында» ССРЭ-ниң Хоойлуунуң негелделериңе дүүштүр Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаттарының сорулгаларының дугайында чугаалаан.

Депутаттар—күрүне эрге-чагыргалының органнары—ажылчы чоннар депутаттарының Советтериңе чонның бүрүн эргелиг төлээлери. Депутат болуру бедик алдар, улуг харыысалга. Оон шиитилелге ролю бедээн. Оны чон сонгуп алыр. Од чоп мурнунга бодунуң отчёдун доктаамал бээр хүлээлгелиг. Кандыг-даа айтырыгларны шиитпирлээрииге оон киирип турар улуг улус. Чон кандыг айтырыгларны кодуруп турарыл, чеже чагыгларны кылырыл, од бүгү негелделерин чыгаш, чогуур албан черлериңе дыңнадып, чеднер, оларның түңнелин чугаалажырынга киржир.

Депутаттарның эрге-хүлээлгелериниң дугайында Хоойлуу Советтериниң ажыл-чорудулгазында деңнечи кол принциптерде боттуг угланышкыны алган. Олар коммунистиг тургузуушкунуң амгы үе-чадазында доктаамал сайыраң, хогжуп турар. Депутат бодунуң ажыл-чорудулгазын боттандырарда, шиити күрүпениң сонуургалдарын бедии-биле үнелеп, соңгулда округунда чоокна, оларның отчёдун сессияга дыңнап чугаалажырын саналдаар эргелиин Хоойлуда төргеп. Чамдык депутаттар сессияга албан олуржур үжүрлуг хүлээлгезин бедип күүсетпейн баар таварылгалар амдаа барын эш Смирнов чижектерге коргускеп. Эрге-хүлээлгелер дугайында Хоойлуунуң 14 үүлүнде чонның соңгуткаппарында сессиялар үезинде вас-биле болгаш бижимел-биле-даа негелделерни кылырын көрүп турар.

Негелде дээрге кандыг-бир депутаттың ажы болүк депутаттарның албан черинге болгаш эрге-дужаалдыг кижилерге пийкпе, Советке тургускан негелделеин илереткеп тодаргай чагыы болур. Советтериниң депутаттарның негелделерин чугаалажып көөрү—күрүне эргелелиниң болгаш эрге-дужаалдыг кижилериниң ажылчорудулгазын хынаарының дээштиг хемчегерниң бирээзи болур.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады, эвилелдешкен республиканың Дээди Совединиң депутады, АССР-ниң Дээди Совединиң депутады бодунуң эрге-хүлээлгелерин ёнгаар ССРЭ-ниң чазаанга, эвилелдешкен ажы, автономнуг республикаларның чазаанга, автономнуг республикаларның болгаш эвилелдешкен республикаларның Дээди Совединиң турусканы күрүне эргелелдерииң органнарының удуртукчуларына болгаш министерлериңе азы автономнуг республиканың чазаанга бодунуң негелделерин тургузуп, айтырыгны салыр эргелиг. База ол ышкаш оске-даа Советтериниң депутаттары боттарының негелделерин чогуур албан черлериңе тургузар хүлээлгелиг.

Негелделерниң кол утказы Советтиң шиитпириниң чүге күүсеттинмээниниң болгаш чоннуң хереглел хандырылгазында четпестериң чылдагаанының дугайында Советтиң күүском мурнуңга негелде алган органның тайылбырлап бээри болур. Од негелделер янзы-бүрү болгулаар. Удуртукчу ажылдакчылар ажылдагай болгаш культура тургузуушкунунда четпестерни чайладырын депутаттың дилээн барымдаалап күүгедир апаар. Шинчилээн чоннуң мурнундан соңгуткаппар бо чүгүле болгаш ажыктыг аргавы боттарының ажылынга удуртулга болдурары чүгүле дээрэйн илеткелчи депутаттарга дыңнаткан.

Эрге-хүлээлгелер дугайында Хоойлуда депутаттың Советтиң сессиязына киирген саналдарын көөрүнүң чурумнарын доктаткан. Күүском сессия соопа од саналдарны мөөңнеп алган, тодаргай хемчегерни ажылдан кылгаш, ол дугайын дараазында сессияга дыңнадыр.

Советтиң ажылының ажыктыг, дэмиттиг чоруу депутаттарның калбак киржилгелиг чедип ап турарында дээрэйн эш Смирнов айытпышаан. Эрээп, Улуг-Хем, Барыын-Хемчик районнарның күүскомнарының ажылының дүржулгазында, ылаңгыя сессияларга шиитпирлеп турар айтырыгдарга хамаарыштыр эки үүлдер бөрүп айыткан.

Консультант соңгукчуларның киирген чагыларына доктааташ, телевизор дамчыдылгазы көргүзер бедик суурганы тудуп тургузары, суурлар аралының ковурүглерин, оруктарын септээри, тударын дээп ышкаш чүгүле чагыгларбиле чергелештир, чер болганда чергиж шттарны удуткап чок кылыры дээп чижектир.

Чаа өөредилге чылынга

Өөренириңге таарымчалыг болдурар

Чаа 1976—1977 өөредилге чылы эгелээриңге чедир бир ай хуусаа артказ. Школаларны, интернаттарны чаа өөредилге чылынга белеткээр, чаа школа, интернаттар тудугларын ажыглалга киирер талазы-биле ажылдар республикада канчыг байдалдыг боон турарыл?

Тыва АССР-ниң Чырдыңкының министерствозунуң талазында бо чылын 640 олуттуг школаларны, 1616 дөрбелчин метр шолдуг интернаттарны, 1584 дөрбелчин метр шолдуг чурттаалга бажыңнарын ажыглалга киирерин планнаттынган. Амгы үеде школа, интернаттар тудугларында колдуунда ишгижи пиевердел ажылдарынче киргеп. Чоон-Хемчик районнуң Иймеде болгаш Шеминде 60 орунныг ийи интернаттарның тудуу доостур четкеп. Ында районнуң тудуг участогунуң прорабы И. Васильев школа тудугларын эрте ажыглалга киирер талазы-биле боттуг хемчегерни ап турар. Хөндергей школазының немелде тудуун олар база шапкын чорудуп турар. Бай-Тайга районда школа тудуглары (тудуг участогунуң прорабы И. Бутаков) база хожудаашкын чок чорун турар. Кара-Хөлде чаа школа тудуун колхозтуң тулугжулары бир деминг, шалыпкын күүседиг, сентябрь 1-ге чедир доозуп, ажыглалга киирер дээн созулгге зө болурунга бүзүрелдиглер. Эрээп районнуң Бай-Даг школазында 240 олуттуг плаадан ажыр немелде тудугну В. Сурмалзинга удуртканын бригада эки кылып турар.

Школаларның, интернаттарның, школа назы четпээн уругларга албан черлериниң чайгы септелгези, кышка белеткели хайыылгышкынның чорун турар. Бии-Хемниң, Каа-Хемниң, Таңдының, Кызылдың школаларында чайгы септелге колдуунда доостун турар. 1976—1977 чылдың кышкы сезонунда оттуглар үүлдүн белеткели, оон сөөртүлгээн базз деминг чорун турар.

Школаларга оттуглар 30,5 муң тонна хомур-даштың 15,5 муң тонназы чедиртилген, 33,3 муң кубометр оттуглар ыяштың 22,5 муң кубометри белеткеттинген болгаш школалар чалында дүжүртүлген.

Школалар тудуунда болгаш септелгеңинде көд бергедээшкиннерни таварыштырып турар үүлдүн болза тудуг материалдарының, дериг-херекселдериниң чедишпези болур. Күргаг штукатурка, хоолайлар, янзы-бүрү будуктар, насостар, «Универсаль-6» деп котельдар болгаш оске-даа материалдарның чогулган чамдык школаларда септелге хөлүдээп турар.

Школаларның, уруглар албан черлериниң колдуунда шуптуулу топчуткен суг азы бус одалгазынче шилчээн болгай. Чамдык школаларның директорларының, уруглар албан черлериниң эргелекчилериниң одалга системазын ой-шаанда септеп, хынап, орта ажылдаар кижилерни хынамчалыг шилип, өөредип албас, ажыл-агыйжы эвес чоруудан школаларның, уруглар албан черлериниң одалга системаларының кышкы үеде доңар, чаа тевер орта чылытпас таварылгалары мооң мурнуунда чылдарда тургулаавы хөвар эвес. Амдан эгелеп одалга системаларын ыяк белеткеп, кочегарларны, электриктерни, одакчыларны районоларының шүгүму-биле тускай чыып алгап өөредири, оларга дипломнарын тыпсыры негеттинип турар.

Чаа тудугларны, септеттингеп школаларны хүлээп ап эгелээр болгай. Од комиссиялар үстүнде адаптынган четпестерни катаптавазы-биле септелгелиг шынарын хынамчалыг сайгарып, уругларның өөренириңге таварымчалыг байдалдарны турускан турарынче кол кичээнгейни салыр үжүрлүг.

П. КОЧКИН,
Тыва АССР-ниң Чырдыңкының министерствозунуң дүүг секторунуң начальнигы.

Депутат хүлээп алыышкында

ШЫН ДҮҮШТҮРЕР

Эрзинде Нарын кежээ Советтиң депутадзы А. Шойдук соңгунчуларның хүүда айтырыгларының талазы-биле хүлээп алыышкыннарны оларның бажыңнарынга барып турган, а чамдыкта округтуң төвү № 6 агитквартираға кылып турар. Хүлээп алыышкын үезинде суур чагаймыдылгазынга хамаарыштыр олуртур ыяштар сөөртүрүү, уругларны ясли-садка киирери, садыг хандырылгазын, уругларның өөредилге-киижизидилгезин эжиждери ээш оске-даа дилегер киирген.

Оларны күүседир дээш ап чоруткан хемчегерниң ачызында округтуң соңгунчулары 46 дес ыяшты бо чылын олуртман. Бажыңнар чанында штаметтинити кылганнар, 16 кезек черде чечектерни таазын. Суур чагаймыдылгазынга эштер Таңаа Белчээ, Алексаңдра Чигмит, Хөрлова Балмаа, агитквартира даргазы Саңаа Балчыр олар идепкейлиг көмүшпен.

Округта 24 өөренижилер шупту дараазының класынче шилчээннер. Чоннуң бараан хандырылгазын эжиждер талазы-биле айтырыгны кодээ Советтиң күүскомунга, магазин эргелевичиверинге депутат каш удаа тургусчан соонда барваң хандырылгазы мурнукузундан эжимээн.

Советтиң болгаш бодунуң депутат ажыл-чорудулгазының округтуң соңгунчулары мурнунга отчёдун А. Шойдук чылда ийиден эвээш эвес берип турар. Округта ниитиниң көрүм-чурумун үрээр чорук кызырылган.

Ш. КҮЖҮГЕТ,

ЧУРУКТА: Комсомольскиниң № 6 округтан депутат А. Шойдуун (солагай талазында) хүлээп алыышкын үезинде.

МОЛДАВ ССР, «Кодру» дээр артем-будурулге каттыжыышкыны—артемниң болгаш практиканың каттыжыышкыны. Оон составында садоводствоның, виноградарствоның болгаш виноделиянның артемшинчилеп институту база ол совхозтар киргеп.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан оң талазынче): инженер С. Куженецко, көдээ ажыл-агыйн артемнериниң доктору П. Лукашевич болгаш агроном В. Кривцов. Олар «Лапушна» совхозтуң виноград плантацияларында суук чемиргиндигелерни чаштыраарының машиналарыпың ишпеделерии чорудуп турар.

В. ЧАПКОВСКИНИҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

...түүр хүүхэдэд белетхээрин коммунистерге дагыр. Партия хуралдарын план бөгүвар эртиерин коммунистерниң колбэк киржилгеи-биле белетхээрин республиканың парторганизацияларында хөйүбиле практикалаи турар. Бии-Хем районуң «Кызыл тараачын» совхозунуң парткому хуралдар белетхээриниң эки дүржүлгазын чедип алган. А «Тыва даг-дүгү» комбинаттың энергоцехинде партия эге организация (секретары эш Злобин) хуралдарын белетхээрине бүгү 35 коммунистн дараалаштыр киржиштирип турар. Ынчангаш аңаа идеткелдер утка-шыпарлыг, санал-оналдар ажыктыг, тодаргай шиитпирлерни хүлээп ап турар.

Каа-Хем хөмүр-даш разрезиниң, Эрзинниң «Коммунизмге оруу», Мөңгүн-Тайганың «Малчын» колхозтарының, Өвүрүүн «Торгалыг» совхозунуң, Чадаананың № 1 школазының, Кызылдың автосептелге заводунуң болгаш оскелда колдективеринин партия эге организациялары хуралдарны коммунистериниң идепкейлиг киржилгеи-биле белеткеп келген. СЭКП-ниң XXV съездиниң ажылының түннелдерин чүгээлажыр талазы-биле партия хуралдары эң-не солуун, коммунистериниң бедик идепкейи-биле эрткилээн. Хуралдарга олурушкан үш кижилиг-ле бирээзи саналзып берген.

Партия хооркому, райкомнары СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлериниң үндезилээш партия хуралдарының ролүн бедидериниң хемчегерин моон-даа сөңгээр алыр ужурлуг.

ПАРТИЖИ АЖЫЛДЫҢ дээштиин бедидериниң кол чепсээ — күүселдеин контрольдаары болгаш хыналданы сайгырааңгайыдары болуп. Хүлээп алтаи шиитпирлер күүселдеин контрольдаары болгаш хынаары — организакчы ажылдың эң-не чугула кезээ дээрзин партияның XXV съездизинге демдеглээп. Ол дээрге партийжи орган, эге организация, удуртукчу бүрүзүүн чүгүле херек. Күүселдеиниң контролун бүгү талаалыг, доктаамал. коммунистериниң калбак киржилгеи-биле чорудар ужурлуг. Эрзин районуң «Мөрен», Мөңгүн-Тайганың «Малчын» колхозтарының, Удуг-Хемниң «Күш-ажылдың хостуу», Кызыл районуң «Кок-Тей» совхозтарының партия организациялавы бо ажылды чогум-на ынчаар организастап турар. Күүселдеиниң контролун бөттандырарыиче бүгү коммунистерни хаара түдүп, оон күүселдеиниң дугайын партия хуралдарынга доктаамал дыңнадып турар.

Ынчалза-даа бо талазы-биле четчестер, иланган шиитпир толевилелия долапь-биле тургузар, ону хуралга азы парткомга ёзу барымдаалап хүлээп алыры-биле кыягаарланып каар чоруктар ам-даа бар. «Алдан-Маадыр», «Сут-Хөл» совхозтарда бригада парторганизациялары малды оорлап-самчыгдаар чоруктар-биле демисел дугайында айтырыгларга хамаарыштыр шиитпирлерни хөй удаа хүлээп алган. «Улуг-Хэл», «Ак-Туруг», «Чыраа-Бажы» совхозтарда парторганизациялар багай эвес шиитпирлерни азы хемчегерни ажылдап кылаадаа организакчы бөттуг ажыл-биле ону быжыглаваийн турар. Арагалаар, кем-херек үүлгедир чоруктарга удур демиселди күштелдирер талазы-биле оларның хүлээп алган шиитпирлери колдуунда саазын кырында арткан. Партияның XXV съездизинге ынаыг практиканы шыңгыы болуур. Хүлээп алтаи шиитпирлер күүселдеии

САГЫШ-СЕТКИЛДИ СОРУК КИИРЕР

Шээр малды семиртирде Шемни бажы сериин чайлаг... деп чоннуң ырлап каапы-даа шын. Чүгле шээр эвес, а бодадаа малды кадарарынга, семиртириинге аажок магадылаалдыг Дагыр-Шемни деп черге чедип келдивис. «Чыраа-Бажы» совхозтуң төп сүт-бараан фермазының малчыларыы-биле чайлаглаан.

— Чаъс-чашкыныыт, оът-сигеннииг магалыг-ла чай болуп-тур. Малывыс-даа эки тур—деп, фермаиың эргелекчизи Сенилбаа Агбакпекна Ховалыг чугаалап орду.

Удавайында дыттар аразында оруктан бичии автобус кестүп келген. Ону улуглар-даа, уруглар-даа танывыр болган:

— Агытбригада келди! Оон машиназы-ла-дыр! — дишкей бичии уруглар аалчыларны утмууру-биле маниажып-ла кагды. Ынчап-ынчап туруустуна аазап үе эрте берген. Ферма чанында аянга Чадазанның Культура бажыңының «Хемчиктиң аялгалары» деп агитбригадазының бот-тывыгыр артистериниң оюн коргузүү эгеледи.

Агитбригаданың бот-тывыгыр артистериниң концерти «Хойжу сүтта барыксаар мен» деп баштак ыры-биле эгеледи.

Номерлер удаа-дараа солчуда тур. Сыгыртыр, хөөмейзээр, бызаанчылаар, шгилдээр, таңцылаар...—кандыг талантылыглар чок дээр. Автоклуб эргелекчизи Сергей Монгуш «Оюмаа» деп ыры ырлаан. Малчынар ону: «Долаанаамы» ырлап берип көр» дээш адыш часкап, салбаетап туруп берген. Район, республика фестивалынга киришкеш, ат-сураа алгаан бо оол ырлаан соогда:

— Боостаа-даа бар-ла-дыр! Эр-хейин!—деп көрүкчүдер мактап каап.

Светлана Шагдыр, Нина Ховалыг, Зоя Балчымырак олар чүгле ыраажылар эвес, а талантылыг таңцычылар. Олар «Дамырак» «Тыва таңцы» «Экии, Сочи» деп таңцыларны районнуң шымырак баянныг Анатолий Балчымыракка үдедип алгаш көрүштүг кылдыр тепкен.

Агитбригаданың эң улуг назылыг киржикчизи, бүгү назының уран чүүдүүн хөрээнге бараалгаткан Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы Константин Чүдүмович Дамдының чардаптарга адыш часкаашкыны дицкирей берген. Ол бызаанчыга -даа ойнады, баштак чугаа-даа чугаалады. Бажы болгаш салы көгере берген кижини сонуургавышаан. «Кижиниң ынак ажылы, бердинген хөрээ ыидыг-дыр ийин» деп бодап ордум.

— Бис районнуң чайлагларын, сүт-бараан фермаларын, сигенчи бригадаларны колдуунда-ла кезип каапкан бис. Концерттеривисти чон сонуургал-биле хүлээп ап турар. Келген черивистиң талантылыг кижилерин агитбригаданың составынга база киирип ап турар чаңчылывыс бар. Ам сигенчилерге, малчыларга барбышаан, тараа ажаалдазының үезинде көргүзер программаны белеткеп турар бис — деп, агитбригаданың удуртукчузу Сергей Монгуш чугаалады.

ЧУРУКТАРДА: агитбригаданың ыраажылары Зоя Балчымырак, Нина Ховалыг, Светлана Шагдыр олар баянныг Анатолий Балчымырактың үделгези-биле ырлажып тур; Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы Константин Дамдың бызаанчылап ор.

А. ЧАРАШ-ООЛ.
Авторнуң фотолары.

СПОРТ ★ СПОРТ ★ СПОРТ ★ СПОРТ ★ СПОРТ

ОЛИМПИАДА ҮРГҮЛЧҮЛЕВИШААН

МОНРЕАЛЬ • 76 ч

МОНРЕАЛЬ. (СЭТА-ның тускай корреспондентилери В. Байдашин, Б. Буховцев, В. Игнатенко). Монреальда болуп турар XXI чайгы Олимпий оюнарының программазының хөй кезии эрткен. Спорттуң янзы-бүрү хевирлеринге болгулаан солуи маргылдааларга Совет Эвилелиниң шилиндек командазының кежигүннери чайынналчак спорттуң чедиишкиннериг болган.

Бистиң командавыска Олимпий оюнарының баштайгы алдын медалын чадаг-терге мунукчулары команда талазы-биле бирги чер дээш болган чарынга киришкеш, чаалап экелген. Оларның чаагай эгелээшкинии Олимпиаданың программазының оске-даа хевирлеринге киришкен спортчулар уламчылаан. Ылангыя ССРЭ-ниң классиктиг үрешке шилиндек командазының кежигүннери болуп эрткен маргылдаага чедиишкиннииг киришкен. Олар боттарының кол удурланыкчыларын удаа-дараа октап тургаш, түнел маргылдаага чеди совет моге боттарының удурланыкчыларын окташ, чеди алдын медальды чаалап алган. А бир моге моңгун, бир моге хүлер медальдарның эдилекчилери болганнар.

Василий Алексеевке баштаткан совет штангистер Олимпиадага эки киржип, команда талазы-биле бирги черни эзлээш, Болгарияның шымрак штангистерин ашканнар. Василий Алексеев эң аар дениге Олимпий оюнарының чемпиону болган. Ол штанганы хенертен көдүреринге 185 килограммны көдүргеи. Оон соогда штанганы идип үндүреринге 255 килограммны көдүргеш, чаа делегей рекордун тургускан. Бистиң штангистеривис нимитиля-биле 5 алдын, 3 моңгүн медальдарны чаалап алган.

Мюнхен Олимпиадазының чемпионнары — совет ватерполистер бо удаада арай чедиишкин чок ойнап, финал оюннарга киржир эрге дээш маргылдааларга киришкеш, боттарының удурланыкчыларынга утмургаш, маргылдааны уламчылаар аргазы чок болган. Олар сеткн черни эзлээннер.

Дзю-до үрешти ин 93 килограммга чедир денгииниге чемпион ат дээш спортчу демисел, спорттуң бо хевириига делегей чемпиону, япон моге Кацухиро Нивомия биле совет спортчу Рамаз Харшиладзе оларның аразынга болган. Солуп ужуражылганың түнелинде япон моге совет спортчуну сан талазы-биле ойнап алгаш, Олимпий оюнарының чемпиону болган. 25 харлыг совет спортчу Рамаз Харшиладзе моңгун медальды чаалап алган.

Боксёрларның финалга киржир эрге дээш шилиге маргылдаазынга ССРЭ-ниң спортчулары Давид Торосян, Виктор Рыбаков, Василий Соломин олар кончуг эки киржип, бирги, ийиги чер дээш болур маргылдаага киржир эргени чаалап алганнар. Ынчангаш үстүнде адаанывыс боксёрлар эвээш-ле дизе моңгун медальдарны чаалап алганы ол. Олар ам түнел ужуражылгазында Олимпий оюнарының чемпиону ат дээш туржурлар.

Футболга түнел оюннарга киржир эрге дээш ужуражылгалар болган. Совет Эвилелиниң шилиндек командазының футболистери Герман Демократтыг Республиканың спортчулары-биле ужурашканнар. Бо командаларның оюнунуң мурнунда чаъс чаггаш, футбол шөлүн баксыраткан. Бистиң футболистеривис оюннуң эгезинде багай эвес ойнап турган. Оон соогда ГДР-ниң футболистери чайыралдыг, коллективтиг ойнап турган, совет спортчуларны 2:1 санга үткан.

Мюнхен Олимпиадазының чемпиону Польшаның футболистери делегейниң каш даапыр чемпиону чорган Бразилияның командазы-биле ойнаан. Польшаның футболистериниң кол халдавчызы Анджей Шарпаха удурланыкчызының халгазынче ийи санны киир тепкеш, командазын бирги черже үндүргеи. Бразилияның ойнакчылары чаңгыс-даа санны киирип чадап каан.

Монреаль Олимпиадазының чемпиону ат дээш Польшаның футболистери-биле ГДР-ниң спортчулары маргыжар. Совет футболистер Бразилияның командазы-биле хүлер медаль дээш ойнаарлар.

Баскетболга Мюнхен Олимпиадазының чемпиону—ССРЭ-ниң шилиндек командазы бо удаада чүгле хүлер медальды чаалап алган. АБШ-тың баскетболистери түнел оюнда Югославияның командазын 95 : 74 санга үткаш, алдын медальды чаалап алган.

Совет фехтовальщиктер Виктор Кровопусков, Владимир Назлымов, Виктор Сидяк болгаш Эдуард Винокуров олар Мюнхен Олимпиадазының чемпиону Италияның спортчулары-биле ужурашкаш, оларны тиилээш, команда талазы-биле бирги черни алганнар.

Хостуг үрешке түнел маргылдаага киржир эрге дээш ужуражылгалар эгелээн. Оларның аразында делегейниң Олимпий оюнарының болгаш Европаның чемпионнары хөй. Баштайгы ужуражылгада совет могелерден делегейниң белгаш Мюнхен Олимпиадазының чемпиону Роман Дмитриев, Александр Иванов, Сергей Тимофеев, Владимир Юмин, Павел Пинигин, делегейниң болгаш Олимпий оюнарының чемпионнары Леван Тедиашвили, Руслан Ашуралиев, Иван Ярыгин олар боттарының удурланыкчыларын чиигн-биле октап алганнар.

Олимпиада үргүлчүлеп турар.

ЧУРУКТАРДА: сүтта эштиринге · совет спортчу В. Буре (үстүнде); спорттуң беш хеминге дөртүнү чери хүлээп Л. Поповская (ортузунда); штангист В. Алексеев (адаанда).

„Үрели берген-дир“

Бо чылдың июль 22-де Шагаан-Арыг баары-биле эртенгиниң 8 шак 30 минутаның биледин садып алдым. Чоруур үеем чедип келген. А автобус чок. Диспетчерге келдивис. «Мынаар» деп кыскаазы-биле харылады.

Тос шак чеде берген. Автобус доктаар черге Кызыл — Ак-Довурак деп маршрутту айыткан «Икарус» кээп турупту.

— Бо үеде ынаар баар автобус бар эвес, биске бээр хөлеэм ол эвес иргн?—диижиг, чорук чоруп өөренген Шагаан-Арыг улузу хөөрешти.

— Дыңнанар. Дүүн кежээ Барыын баар билеттиг пассажирлерниң автобусче олурарын чаладывыс — деп, диспетчериин үнү радиога дыңналды. Улустуң кайгап-харааны медээжок. Июль 21-де кежээ чоруур турган автобус 22-ниң эртенинде бар чыдары таавда, чаржынчыг болду.

Автобус манап турган үеинсте Кызылдың автовокзалында диспетчерге чеже-даа катап баравалгаан бис.

— Автобус үреликтир, маңаңар!— деп харыылап каар. Оон пассажирлер уурук-сууруктап диспетчерден айтырып-ла турган. Сөөлүнде кээп ол шугулдан эгелээн.

— Четтикпес улус болгуларза, чадаг чоргулай барыңар, маңаа кижи кулаа коңгалап турбаңар!— дидир. Чадаг кылаштаар арга чок. Шагаан-Арыгта чедир орук ырак болгай. «Четтикпес» деп сөстүң ажыы - база чок, үе-даа тадыйган, үш шак ашкан.

Ынчап турувуста база бир районче чоруур пассажирлерни автобуска олурту бердиг. Амдыкы диспетчер ведомость алгаш, кирген пассажирлериин билеттерии демдеглеп тура черле оон кылыктанып турары кедергей. Кижи бүргүүнче чаңчаттынар.

Адак соогда ол автобустан үнүп келды. Билет чедиишээн улус база өңдерик. Чаш уруг тутпан бир аныяк оол ол автобустуң эжинниң аксынга тура, хостуг олут бар болза, олуртуп алырын демги диспетчерден диледи.

— Сандай чок-тур!— дээш, ол «Икарустуң» эжиин хак кыадыр чаай идерге, демги кижиниң холда тутпан урууның бажынга дээр часты. Аңаа турган улус безин адырыжыккан. Ол диспетчериң фамилиязы Титова деп сөөлүнде билип алдым.

Кысказы-биле чугаалаарга, бис ол хүн Шагаан-Арыгта 6 шакта келдивис. Бо үениң дургузунда 3—4-даа катап Шагаан-Арыгта барып, кээп болгу дег болгай.

Шагаан-Арыг. Июльдуң 23.

Ол-да рейсти манап тур бис. Аңаа 11 шакта келир. Расписание ёзугаар 11 шак 20 минута турда Кызылче дедир чоруптар. Билеттерде база ынчаар демдеглеп каан. Уругдарыг-даа тутпан, улгадып, пазы догүй-даа бергеи хөй-ле кижи манап тур бис.

Автовокзалдың кассирзи диспетчериниң хүлээлгезин база күүседип турар. Оон айтырарывыска, база-ла:

— Үрели берген-дир, маңаңар!— деп харыылады. Маларга шылгычыын капчаар, олурар сандайлар чедишпес. Даштын база нзии медээжок. Шак ынчаар кежээкиниң 6 шакка чедир маладывыс. Чамдык улус чорумал машинадаа дозуп чоруп турар, а ескелери Барыын, Чадаана автобустарынга-даа хос олутка «кыстынып» турар болду.

Моон кавдыг түңнеалер үндүрүп болуруг? Ийи хүн—дөрген сес шактың дургузунда Кызыл—Шагаан-Арыг, Шагаан-Арыг—Кызыл аразынга 18—18 шакты пассажир бүргүү чидирген. Бо хүннерии неделяга, айта, чылга хуваарга кайы хире болуруг? Бо ажыктыг чоруктуң болгаш шынарлың бөш чылында мынчаар ажыддаарга болур бе? Бүдүрүлгенин бодунга-даа, чорук чорзын пассажирлерге-даа халалыы, хөй үнелиг шакты чидирерл таап кончут-дур. Албан ажылы-даа, амы-хуунукдаа чоруун кылган чонуң үезин мынчаар чарыгдаарга таарыкыр бе? Бо айтырыгта долу харымыы Кызылдың пассажирлер автотранспорт бүдүрүлгезиниң начальниги эш Паламарчук долу харыыны бээр боор.

Д. ЧЫДЫМ,
«Шынның» корреспондентизи.

Даш чонукчузунуң аялгазы

Оон «алдыы» холдарыңың кылып каапы нарын, чараш кестүр ажылын хүн бүрүде кижилер магадап көрүп эртип турар. Арменияның кайы-даа булуннарында соң даштап кылгэн ажылдары чок чер чок. Ынчалза-даа оларның хөй кезии республиканың найысылалы — Кребзанда боон турар.

Алдарлыг даш чонукчузу Грач Степанянның маскаазының даажы Арменияның хоорайларында ам үжеп чылдар иштинде ырлап келген.

Оон даштап чонуп кылган ажылдары чүгле хоорайларның кудумчуларында эвес, харын чурттуң бүгү музейлеринде кажыны-биле кадагалаттынып чыдар. Ол оон мурнунда чылдарда ыяш дазыдарыпдан янзы-бүрү дириг амытаннар дүрзүзү кылып чораан, а ам даш чонукчузу апартап.

— Биштайгы ажылыңны кайчан кааныңны ол?— деп мен оон айтырарымга:

— Ол чымчак ажыл-дыр, мен бодумга таарыжыр кадыг ажылды дилеп чораан мен, даш ам мээң чоок оңнүүм апарган. Даштыг холумга тудуп алырымга-ла оон түңү кылып болурун боду чугаалап бээр—деп харыылады.

Уралдың чогаалчызы Бажовтуң «Маны даш хааржак» деп рассказында ийи шеверлекчилерии сактып келдим. Ында чугаалап турары, шеверлектериниң бирозун даштыг моң балды-биле чеже-даа херлип-херлип тутсурга бузулбас болгаи, оскеэи демги даштыг долгандыр дыннаалаам-даа ышкаш кылаштап туруп-туруп, бичии маска-биле ийи катап кагарга-ла даш кезек-кезек кылдыр буступ чаштай бергеи.

Армения чуртгуг мастер Грач Степанян шынап-ла кайгамчыктыг хуулгаазын түүлдү даштан кылып каап. Оон ол ажылын оон оскээр адаары берге. Ол чүгле арыг даштан кончуг чиик болгаш чараш, бүрык-ла шилдегер кылдыр кестүр улуг тавак кылып каап. Оон даштында И. Крыловтуң бир баснязындан алган дириг амытаннарның дүрзүлери базе-да кончуг тода кестүп турар. Кылыны чүгле үш милиметр ол онзагай тавак ам Москвада, Чөөп чүк улустарының уран чүүл музейинде кадагалаттынып чыдар.

Бис алдарлыг даш чонукчузу Грач Степанян-биле 1968 чылда, Ереван бодумуң алдарлыг оюн эртиреринге белеткеникин турар үеде таныжып алган бис. Ынчап Ереван 2750 хар харлаан. Хооранда Ленин шолүнге кончуг улуг янек даштың кырында кижи чавыдактап алгаш олуруп турган. Ол ону долганыы алгаш турган кижилерже сагыш-даа салбайн, даш үттээр кескизин тудуп алган, даштың ол-бо талазындан шыгаан каап, тавлаза домпап орган. Чүгле долгандыр турар чалым хаалар дег бажыңларның ханаларында оон масказының даажы бир-де онзагай аялга-биле чаңгыланып турган. Ынчалза-даа ол чыткан даш кижиге чайгаар чагыртып, хевир кирип, база-ла чоорту бодуңун база бир ангы аялгазын ырлап эгелээн. Мен Степанян-биле таныжып алганымның соонда ол мецзо бодуңун дугайында, даш чонукчузунуң варып, берге, солуп ажылының дугайында хойну чугаалап бергеи:

— Мен Арменияның хөй кезии чадаг кылаштап чораан мен дээш, армян черде 2000 ажыг эрте-бурунгунуң тураскаалдары бар дижир, үш муң хирени корбээн-даа болзумна, оларның 1500 хиреэин караамбиле көрүп, холум-биле суйбай, эрте-бурунгу мастерлерниң ажылын магадап көрдүм. Кижиниң шыдамнын, күш-ажылга ынаан оон көрүп келген мен, чеже кайгамчык, кажан-даа катаптаттынмас ажылды чок дээр!

Ереванда Парлалга бажыңының дужунда, чечек тарыыр шөл ортузунда ийи аргар кошкарлар хаадан суг үндүр үскүлежип турарын көргүзүп каан, а оларның ыырында даш чечек үнүп келген турар. Таптыг-ла шак мындыг тураскаал Ереванда муң-муң километр ыракта Италияның Карар деп хоорайында база бар. Ынчангаш ол ийи хоорайны алышкы хоорайлар деп сапап болур бис.

Степанян даш-биле ажылдап болгу дег мергежиидиг аныяктарты дилеп, тып, бодунче хаара тудуп, өөредип чоруур. Оларның-биле амгы үениң шапкын хогжулдүнниң дугайында, эртем-техниканың деңгээлде дугайында, космос дугайында маргыжып-даа чоруур. Бистиң чурттап турар шапкын хогжулдуг үеэвисте бөдүүн, хол-биле кылыр ажыл турүп болур бе? Ийе. Даш чонукчузунуң ажылы хол-биле кылырлыын, ынчалза-даа ону бодүүн дээр болза Степанян кажандаа чөпшээрешпес. Ол школалчы уруглар-биле кады хоорай кезии селгүүстээрнге кончут ынак. Ындыг селгүүстээшкинниң сөөлүнде бичии кижилер Ереван хоорайны база бир япзы кылдыр көөрлер. Оон соолүнде ол аныяктарны даш-биле ажыддап, күжүн шенеп көөрүнче чалаар. Ол Ереванның уран чүүл училищезинге даш чонукчузунуң уран аргазынга аныяктарны өөредирин чедип алыр, а боду ол училищеге бөшкылап ажылдаар соруглалыг. Ол ону бо хүннерде бээп барык-ла чедип алган. Мен оон-биле кожа чурттап турар болгаш эртенин-не Грач Степанянның ажыл-ишчи Ереван-биле кады ажыдыг далажып бар чоруурул бо-ла көөр-дүр мен, чүгле оон оргазы келир үениң даштан кылыр бүгү-зе аар чүүлүн салым-чолуун бодунда чүктеп алгаш чораан-даа чүве-дег, шала күдүе бергеи чоруурул көөр мен. Оон ажылгыр, тура-соруктуг будүжүнде оон ыцай өскерилген чүве чок.

А. ВАСИЛЕНКО.
(ПМА).

Телевидение

ИЮЛЬ 30-ДЕ

МОСКВАДАН

9.00—М. Ю. Лермонтовтуң шүүлк чогаалы. «Одевскийниң альбому». Өңнүт.

9.40—«Эрес-маадырлыг чоруқ». Дамчыдылганы Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры армия генералы П. И. Батов эртиирер.

10.10—«Чедип кел, тооп!». Өңнүт.

11.00—Медээлер.

11.10—Уругларга фильм. «Мурадтың хуулгаазын ному». Уран-чечен өңнүт телефильм.

КЫЗЫЛДАН

12.15—Уругларга фильм. «Колобок», «Хогаут эдиски».

МОСКВАДАН

13.00—XXI чайгы Олимпий оюнларында. Өңнүт

15.00—15.10—Чапсар.

15.10—«Саратов. Чаңгыс хүнү». Документалдыг өңнүт телефильм.

15.30—«Уран үүл мастерлери». «Марецкая дугайында үүнү билир силер?».

17.00—«Үе». Информастыг программа.

17.35—РСФСР-ниң уран үүл-дүк алдарлыг ажылдакчызы И. Скобцовтуң концерти. Өңнүт.

18.00—XXI чайгы Олимпий оюнларында. Өңнүт.

КЫЗЫЛДАН

20.00—«Тываның неделязы». Информастыг программа.

20.15—«Мен театрже чоруптум». Документалдыг фильм.

20.25—«Дамырак». Дамчыдылга.

20.55—Телемедээлер.

21.05—«Неделяда болуушкуннарының тайылбыры». Дамчыдылга.

21.20—Чарлаалар.

МОСКВАДАН

21.30—«Уран үүл мастерлери». «Марецкая дугайында үүнү билир силер».

23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Чарлал

КЫЗЫЛДЫҢ УРАН ЧҮҮЛ УЧИЛИЩЕЗИН

1976—1977 өөредилге чылында даразында салбырларга өөренир сургуулдарның немелде хүлээп алмышкыныы чарлап тур:

1. Дирижёр-инити ыры.
2. Улустуң хогжум хереселдери (баян, домра, аккордеон, балалайка, домпулуур, шанзы, чадаган, ингил).
3. Фортепиано.
4. Үрер хогжум хереселдери (труба, тромбон, кларнет, гобой, флейта).
5. Хылдыг хогжум хереселдери (скрипка, контрабас).
6. Ыраажы.
7. Теоретик-композитор.
8. Клуб ажылының салбыры (тускай мергежилдери: дирижёр—инити ыры, улустуң хогжум хереселдери, клубка массалыг хемчеглер режиссуразы, хореография, библиотека херээ).

Училищеге 30 хар чедир назылыг, эр, хөрөөжеп кижилерни хүлээп алыр. Дирижёрниити ыры болгаш ыраажы салбырынга 18 хардан орт назылыгларны хүлээп алыр. Музыка салбырларынга киреринең дыңнаарып, сактыычалып, үнүн, ритм шлгаарын хынап турган хүлээп алыр.

Клуб салбырының, хореография, библиотека херээ мергежилдерге 10 классе дооскан-нарны хүлээп алыр.

Училищенің директорунуң адыта билдиришкинге дараазында документилерни көжар: сес чыл азы ортумак эртемнинң дүтайында докумен-тизин (бодун), № 286 майыл ёзугаар эмчи ынызыглазын, ажылдан турган черинің кадр кылдыынның азы оон удуртукчузунуң шынзыткаиы күш-ажыл дептеринден ушта бижиге, 3х4 см хемчээлдиг 4 фоточурук (борт чоока тыртыргап). Киреринң күзээшнер училищеге чедип келгеш, торуттуңгенниңң дугайында хереченлелин азы паспортун, шерии биледиг азы шериг учедунга кирер бижиглге дептерин бодун көргүзер.

Училищеге кирерде сес чыл школазын доосканнар тускай мергежил айыы-биле оруе дылга (диктант), оруе дыл болгаш литературага (аас-биле), ортумак школа доосканнар тускай мергежил айыы-биле, оруе дылга болгаш литературага (чогаадыг), ССРЭ тоогуунге (аас-биле) экзаменнер дужаар.

Киреринң экзаменнери август 20-деп тускай ортумак өөредилге черлериниге хүлээп алмышкыныың инити дүүмнерии ёзугаар эртер.

Кичээлдер сентябрь 1-де эгелээр. Инити дүүм ёзугаар стипендиялыг тыпсыр. Аданеин ажылчын, колхозчу тыва националдыг сургуулдарны ог-бүлезиниң материалдыг байдалының дугайында шынзыткалын бөрүмдээлээп күүгенің долу хандырылгазынга хүлээп алыр.

Училищенің адреси: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, бажың № 2. 2 кат. Телефоннары: 2-25-79, 2-29-28.

АГААР

Богун республикага бүргеи, аязыр. Хаттың күжү кошкак. Агаарның температуразы дагдыг черлерге 18—23, арткаларында 24—29 градус изиир.

Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Агаарның температуразы 25—27 градус изиир.

Редактор
В. С. ШАРАВИЙ.

КИНО

ИЮЛЬ 30-ДЕ

«НАПЫРАЛ»: «Чырык отче» 9.50, 11.40, 13.30, 15.20, 17.10, 19.00, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Хүн адаанга чурттаар чер» 10.20, «Солуу чүк флодунуң бичии далайлызы Юпга» 11.50, 13.40, 15.30, «Пролетариаттың диктатуразынга үнелиг эртине» (2 серилыг) 17.20, 20.20 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Киночымыды 10.00, «База катап кудаа» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Проша тижы» 15.00, «Советтиг тангоо» 16.50, 18.50, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Базымдыргаиныр» (2 серилыг) 16.50, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда кылдаанының 2-31-75, хөрүмсалгалыг секретарының 2-23-54, партийнин амыдырал кылдаанының 2-37-13, культура кылдаанының 2-23-54, көжө ажыл-агый кылдаанының 2-21-47, үлегүүр кылдаанының 2-22-64, чагаа кылдаанының 2-41-27, информация база совет тургузуг кылдыстериниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтериянын 2-12-45, секретариаттың 2-23-35, солуу келбейн бергеэде 2-32-75 телефонче болгаар.

Тираж 16331. ЧАГЫГ 1735.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Пом үлүгрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле өргелелиниң типографиязы. (Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01113.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 181 (10166) | 1976 чылдың июль 31, суббота | 1925 чылда үдезилеттинген | Өртээ 2 коп.

МАЛГА БЫЖЫГ ЧЕМ-СУУРНУ ТУРГУЗАР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

ЧЕТПЕСТЕРНИ ЧАЙЛАДЫР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели Каа-Хем болгаш Бай-Тайга районнарда мал чемин белеткеп турарын чугаалажып көргеш, ук районнар сөөлгү каш чылдарда шинтиниң малын четчир чем-биле хандырбайн келгенин демдеглээн.

Каа-Хем, Бай-Тайга районнарда мал чемин кончуг чаңыс темп-биле белеткеп турар. Июль 27-ге чедир медээ ёзугаар алырга, Каа-Хем район сиген белеткээр планның 9,7 хуу күүскеткен. Витаминниг сиген далганы 29, будук-бүрүнү 76 тонналы белеткээн. Бай-Тайга район 7000 тонна сиген орнунга 257 тонналы белеткээн, сенаж салырынче амга чедир кирбээн.

Элээн хой ажыл-агыйлар сиген кезер техниканы амга чедир белеткевээн. Июль 27-ге чедир Бай-Тайга районда сиген кезер машиналарның 65 хуузун, а Каа-Хем районда сиген кезер машиналарның 88, бөлдүрүкчүлериниң 89, пресс машиналарының 70 хуузун сеткээн.

«Совет Тыва», «Бурунгаар» совхозтарда, «Кара-Хөл» колхозта мал чемин белеткээри кончуг багай чоруп турар.

Машина кезери берге черлерден хол кадыры-биле кезер ажылдарны колхозтарда болгаш совхозтарда ам-даа чедир организаставаан.

Мал чемин пресстээр, салгынналдырышкын-биле кургадып белеткээр, сенаж салыр чижектиг мурнакчы аргаларны дыка оожум темп-биле пептередип турар. «Бүрен» совхозта, «Коммунизмче орук» колхозта витаминниг сиген далганы белеткээр агрегаттарны чаңыс будүрүкчүлүг ажыглап турар. Витаминниг далганны бүдүрер агрегатты «Тилелге» совхозка тургузарының эптээшкин ажылдарын амга чедир эгелевээн.

Чамдык ажыл-агыйларда мал чемни белеткелчилериниң аразында социалистиг чарышты болур-чогууру-биле организаставаан.

Каа-Хем болгаш Бай-Тайга районнарда мал чемниң белеткелинде улуг четпестер болза райкүүскомнарның талазындан бо чугула ажылды кошкак удуртуп келгенинден түңнелинде болу берген.

Ниитиниң малынга чем белеткээр, техниканы бүрүн септээр, механизастаан бригадаларны болгаш звеноларны четчелеп тургузар, мал чемни белеткээриниң депшилгелиг аргаларын пептередир, социалистиг чарышты дээштир организастаар талазы-биле ажылды ажыкчы чоннар депутаттарының Каа-Хем болгаш Бай-Тайга район Советтериниң күүскомнары (даргалары эштер Очур-оол болгаш Хупай-оол) четпес күүседип турарын Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели пынгыызы-биле айыткан.

Айыткан четпестерни чайладырын, мал чемни белеткээр даалганы бүгү ажыл-агыйларның күүсеткен турарын хандырары-биле мал чемп белеткээринге киржир бүгү техниканы үш хонук хуусаа иштинде ажылдаткан турарын, сенаж белеткээр, салгынналдырышкын-биле сиген кургадыр, пресстээр немелде бригадаларны болгаш звеноларны тургузарын, райониарда күш-ажыл кылын пыдаар бүгү кижилериниң 30 хуузу мал чемни белеткээринге киришкен турарын чедип алырын республиканың Министрлер Чөвүлели үстүнде райониарның күүскомнарынга дааскан.

АВМ, ОГМ агрегаттарны докгаамал, ажылдадырын, мал чемни белеткен турар кижилериниң аъш-чем, садыг, медицина, культура хандырылгазын эжижилерин, моралдыг болгаш материалдыг идиг берииткиниериниң тодаргай хемчегларын ажылдан кылырын, социалистиг чарышты дээштир организастаарын райкүүскомнарга республиканың Министрлер Чөвүлели дааскан.

АВМ АЖЫГЛАЛГА КИРЗЕ-ДАА...

Бурунгу хүн чүве. «Өөк» совхозтуң мал чемни далганнаар черинге чеде бердим. Ажылчыннар кидин-ле дүштеп чорун турлар. Шинчалаа-даа маңа солун черинден келгенимни билип каап, ажылынга туралыы-биле таныштырдылар.

— АВМ-0,65 деп агрегат бо-ла болгай. Бүрүзүт будукту мынаар шуштуруптарга, ында бижектер оларны доорай шаап каапкар.

— Сигеппп база-ла ындыг.

— Оон олар бо тырыкыланып турар ог дег улуг досказарга кээр. Оон иштин изиг хей үзүкчок үрүп турар. Аңаа ол кургай бээрге, оон кожазында машина оларны далгашпаптар.

— Белеп далганы хаптаар чер бо-дур. Цемент хавы кандыг пийик? Бир ындыг савзын хопка-да 25 килограмм далган киреп кылдыр үлептер идежи бар. Бистс дөрт муң хап белеп.

Агрегатты көөрүмге, үшдөрт кезек машинадан тургустуган болду. Оларның аразы хоолайлар-биле тудушкан, шинчаңгаш мал чеминиң канчаар далганналып турары каракка козүдбес. Ук агрегаттың будүрүкчүзү — шакта 0,65 тонна. АВМ-0,65 дээп ужуру ол. Чаңгыс сос-биле чугаалаарга, шакта 650 килограмм далган будүрер. Бир эвес агрегатка далганнаар мал чеминиң шыгы тоолгуг эвес болгаш ону бичии-даа үзүктел чок машинаже мнир шуткуур болза аан. Оон башка хоржок. А чаа кескен ситиии долгаарга, суу сыстып турар болгай. Далганнаар машинага мал чеминиң шыгы 12 хуу турар ужурдут. Олде далганнаттынмас, тырлыш, хойтпактанып чыдып бээр. «УТКА 25 чылы» совхозка ийи чыл дургузунда мынаар шуштуруптарга, ам бо АВМ-няң оператору Виктор Маадының танылбыры ындыг болду.

Мал чеми далганнаар черде дөрт ачыяк оол ажылдап турар: Николай Глуховко, Иван Немков, Сергей Андриенко болгаш Виктор боду. Ус-черге ооладар, сактырымга, кандыгдаа бергедерге торулбас, чүш-даа дескештирбес ышкаш козүлдүлер. Оларның кол-ла хонук иштинде 20 тонна мал чеми далганнаапы — оон бадыткадыг ол Шинчалаажок колла чүве—агрегатты ажыглалга кииргеннинде. Чаа агрегатты тургузуп, эптеп, шепеп көөрү ындыг-ла белеп эвес деп чүве билдингир.

— Эгезинде таарыштырып чадап пат-ла турдувус. Үш мотор өртенди, үжээлдирзин солдувус. Бо чытканнаржык. Агрегаттың чамдык кезектерин эде кылыр, чаартыр ужурга-даа таваржып турдувус— деп, Виктор чугаалады. — А ам бо хоолай бажыңдан далган чашканналып турар апардым. Ону дедир үрдүрүп киирмитер херексел чогаадып алдывыс, даарта шеңээр бис.

Ооладарның ажылдап турарының хей-аттыы, ажылынга ынаа илдеп. Шинчалаа-даа совхозтуң удуртукчуларының талазындан оларга деткимче ындыг-ла кончуг эвес хире. Артык кезектер тыпчып, агрегатты дүрген ажыглалга киирериичe сагыш салып турар-ла, харын. Ол дээрге херектиң бир кезии-дир. А ажылчыннарның ажылдаарынга таарымчалыг байдал чок. Агрегат ажык дээр адаанда. Хүндүс хүн караадан чаштынар хөлеге тывылбас. Хүп булут артынче киирерге, дораан-на соой бээр. Хат кайы-даа үүктел келир. А чэгэс чаай бергенде...

— Бо көрүүлерем арнымны, карартыр ертенип калган. Чалъс чаай бээрге, бо агрегаттың тогу хапкан де. Согур дүш боон диригартым—деп, Виктор Маадыны арныи коргүсту. Мээң баштай мең деп көрүп турган ала черим, шынап-ла, ток изи болду. Ол таварылга июльдуң тоста болган. Ол-ла хүн АВМ-ниң кырып июль 15-ке чедир серилээр айтышкынны совхозтуң удуртукчулары үндүргеп. Сон бээр ай чыгап турар, ажылчыннар ам-даа хүн караага шолдуруп, хатка каксып, часка чагдырбышаан.

АВМ-ниң чанында мал чеми бөрбаандылаар агрегат бар. Чаа эптеп дооскаш, шепеп көрген, ажырбас болган. Оон турар бажыңының түдүү база доозулбаан. Ол-ла бажыңның ужунга савак болгаш оске-даа мал чеми хээндектээр агрегат тургустунар. Агрегатты ында эккеп каан, чедагай черде чыдар. Кажан эптеп эгелээри-даа, оон бажыңын кажан тудуп эгелээри-даа билдинмес. Бо саваң көөндектээр, мал чеми болбаазырадыр болгаш далганнаар үш агрегат чаңгыс крышка одаанга турар ужурлут.

Далганнаан мал чеминиң шынарын Кызылда лабораторияга хынап, клазын доктаадып турар. Ажылчыннарның шалыңын далганның клазын барымдаалап төлээр. Далган шынарлыг болгаш клазы бедик болурга-ла, толевир улгадып турар. Ол эки. А совхоз боду ында ажылчыннарның материалдыг болгаш моралдыг сонуургалын көдүрер дээш чүнү кылганыл? «Хүндө үүлүпер күүседип турар болзуңараа, он беш хуу немей төлээр бис» деп каан, ол-ла. Социалистиг чарыш-даа, шаңнал-мактал-даа дугайы сураг. Нормазы бедик орта билдинмес. Хүүде 1,5 тонна дижир. Шынап-ла ындыг чүве болза, 170 тонна планны чеже ай дургузуунда күүседирял? Оон ынай ол девискээрде ногуңдаа, плакат-дай чок.

СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүделиниң «1976 чылда дүжүт ажаан алышкынын, кодээ ажыл-агый продуктуларын база мал чемнерин белеткээрин хандырар талазы-биле немелде хемчегларга дүтайында» доктаалы мал чемнерииниң курлавырларын тургузар бүгү аргаларны тыварын, мал чеминиң белеткелинде ажылчыннарның материалдыг болгаш моралдыг сонуургалын көдүрерин айыткан. «Өөк» совхозтуң дирекциязы, партия организациязы, ажылчын комитеди ук доктаалды амдаа сула боттандырып турары моон-на пледп-дир.

К. ЧООДУ.

«Правда» солуннуң корреспондентизиниң айтырыгларынга Л. И. Брежневтиң харыылары

АЙТЫРЫГ. Европага айыл чок чорук болгаш кады ажылдажырга талазы-биле Чөвүлел хуралдың төнгенииниң база Түңнел актыга ат салганыңын бир чыл ою-биле холбаштыр ол Чөвүлел хуралдың ужур-дузазын Силерниң бодалынар-биле канчаар үнелеп болурул?

ХАРЫЫ. Чөвүлел хурал аажок улуг ужур-дузалыг болуушкун болган. Бол чүве, бистиң болап турарывыс-биле алырга, бүгү киржикчи чурттарның улустарының тайбыңче тура-соруун оон илередип шыдазы болуп турар.

Хельсинки чөвүлел хуралынче орук бодүүн эвес болган. Аңаа хөй нарыыдаашкыннар тыптып кээп тургулаан. Чугаалажышкын столунга ангыаңгы социал тургузуглуг болгаш үзел-бодалдыг күрүнелер үжурашкан. Шинчаза-даа Европага айыыл чок чорукгун болгаш кады ажылдажырганың үнелеин айтырыгларының талазы-биле ниити чөпшээреижилгени чедип алырынче чүткүл колдап турган. Шинчаңгаш чеминишкинни ол хандырган.

Кандыг-бир айтырыглар талазы-биле Чөвүлел хуралның чедип алган дутуржулгаларын хелегелдиидер ораалажышкыннарны әртөөн чылын чаңгыс эвес удаа кылгылаан. Шинчаза-даа кылдынган чүүлдерни болгаш ам кылыр ужурдут чүүлдерни үнелеп көөрде, деңзи таваңга кандыг-бир хуу чүүлдү эвес, а Европаның 33 күрүнелериин, АКШ-ты болгаш Канаданы каттыштырган ол улуг хереқти салыр ужурлуг.

Шинчаар көөр чорук бистиң шуптувустуу Хельсинкиге чыыдырган болгаш Түңнел актының адаанга ат салырын болдурган. Коллективтиг ажылгап кылдынган ол документ Европага политиктиг байдалды быжыглаарының херээнге чедип алдынган чүүлдерни быжыглаашаан, делегей хереқтерин хамыктын мурнунда Европага таарыштыр, аңаа улус хемчээл-биле делегей характерлиг айтырыгларны таарыштырарының потенциалдыг аргаларының талазы-биле боттуг, харыысалгалыг чорударының үр хуусаалыг перспективазын айыткан. Ол документ болза делегейниң лүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарынче, дайын чөрүдээлерни ам-даа бар болуп турар девискээрлерде оларны соксадырынче, күрүнелериин тайбың кады ажылдажылгазын оларның аштынгы хереқтериие кандыг-даа холгаарлаашкын чокка хогжүдеринче тодаргай шиглеп турар.

Бир чыл бурунгаар Хельсинкиге чедип алган түңнелдер улуг эмдыгыл-биле чурттаар болгаш оларны кым-даа чайгылдырып, чайладып шыдавас дээрзи чиганнаг чок.

Айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле Чөвүлел хуралдың ачызында Европа аңаа чедир турганынга бодаарга дыка бедик чаңаже кодүрүлгеп деп бүүреледир чугаалаар болур. Ол делегейниң чугула айтырыгларын турушчу болгаш эки шиитпирлээрииге, чавырылышкынның, күрүнелер аразында кады ажылдажылганы таарыштырарының болгаш улустар аразынга тайбынның эрге-ажыктарынга практиктиг улуг ажыктыг кылдыр ажылдап өөренип алган.

Бо сөстерде оптимизм колдап турар деп чугаалап болур боор. Ийе, ол шынап-ла ындыг.

АЙТЫРЫГ. Бир эвес Италияның Коммунистиг партиязының төлөөдекчилери ол чурттуң чазаанга кире бээр болза, Италияга экономиктиг ыйыышкын кылыр хемчегларни ажыглаар дугайында АКШ-тың, ГФР-ниң, Францияның болгаш Англияның дуржуушкуну хой чурттарга шыңгыы шуутаазынны болдурган. Бо талазы-биле Силерниң бодалыңар кандыгыл?

ХАРЫЫ. ГФР-ниң канцлериниң, АКШ-тың президентизиниң болгаш Барыын талазының өске-даа күрүне ажылдакчыларының медеглелдериниңден алырга, ол факгының бодун олаш буруу шаппайн турар. Шинчаарга парлалганың албан ёзузунун медеглелдериниде болгаш дынадыгларында боттарының бодалдары база бар. Шинчалаа-даа херектиң ужуру билдингир: бир эвес Италияның чазаанче коммунистер кире бээр болза, ону экономиктиг санкциялар-биле кызар бодал бар.

Совет улус итали коммунистериин өөрүнээринден чугаалаар дивейн турар болбайн-аан. Италияның Коммунистиг партиязы бодунуң бодалын чугаалап-каан болгай. Олышкаш хөй-ниитиниң таарынымас чоруунун чалгыы чүгле Италияда кодүрүлгеп эвес дээрзин база билир бис. Черле шинчаа бо айтырыг Италияның бодунуң кызыгаарыиндан эрте берген боон турар.

Оон ындыг талазын ап көрээли. Капиталистиг чурттарның политиктиг ажылдакчылары удаа-дараа, оон иштинде делегейниң янзы-бүрү шуулганнарынга-даа, демократияның коргузуу кыдыр соңгулга урналарында бадылаашкыннарның санын айтып турарлар. А бо таварылгада чогум чүү боон турарыл?

Итали сонгукчуларның үштүң бириндеи хөй харын-даа бадылаашкыннын хевирии-биле Коммунистиг партияга боттарының идегелин илереткеннер болгай. Шинчалаада итали улустуң тура-соруун херекке албайн турар-дыр.

Италияга сонгулдаларның түңнелдери сетпилиигге таарыштыр кижилериниң карактарынга ындыг демократия чиик үнелиг боон турар ышкажыл. Шинчаарга демократияның нормаларыны сагыырынын ажыктынын дугайында оларның байырлалдыг медеглелдери-биле Италияга хамаарыштыр оларның чарлааны бо политиктиг шугумнун аразында ылгал—оон херечизи болбас деппе.

Чамдык күрүнелер Италияның чазаанче чүгле коммунистерни киирбес дээш оон боостаазынган сегирип алырынга белениидеге делегейге хамаарышкан аспект база бар. Ол күрүнелериин дашпыкы политиказын тодарадырынга хамзарылгалыг чамдык бөлүктерге Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының, оон иштинде Италияның Коммунистиг партиязының боттарының Берлин конференциязынга чарлаапы тайбыңче, чепсегленнишкинни әңдере будүрериң кызырынче, чавырылышкынче угланган шугуму таарышпас болуп турар ышкажыл.

Барынын талазы чамдык күрүнелериин итали чазактың тургустунарының чорудулгазынга холгаарлаашкыны — оларның күштүүнүң илереп эвес, а социал депшилгенин күүлүүр агымының мурнунга коргуушкуннуң херечизи-дир. Ындыг холгаарлаашкын Хельсинкиниң Түңнел актызынга кайы хире пынгыы чөрүшкек боон турарынга тускай доктааганының херээ бар деппе.

Бистиң үевисте даштыкыдан албадаашкынның оралдажышкыны дедир түңнелдиг боон аргиле бээр. Олар коммунистиг болгаш ажылчын партияларны, национал хосталгалыг шимчээшкинни, тайбыңга ынакшылдыг бүгү күштерни тайбынның улуг херээн, улустарның хамаарышпас чоруун болгаш хосталгазын камгалаарынга улам улуг энергияны болгаш сырый каттыжылганы илередириниң чугулазынга база катап бүүредип турар.

ДҮЖҮТ АЖААЛДАЗЫНГА БЕЛЕТКЕЛ

ХҮННҮҢ МУРНАКЧЫЛАРЫ

Таңдыда «Революцияның чалбыжы» колхозтуң механизаторлары күскү дүжүт ажаан алышкынынга белеткелди чамдык ажыл-агыйлардан дээре байдалдыг эгелээн. Ажыл-агыйда 53 комбайн-биле олар бо күзүп 14 муң ажыг тараа культураларын ажаар.

Механизаторлар бо хүнперге чедир 25 комбайнны септеп доозкан. Тараа ажаар машиналарны эки шынарлыг белеткеп турар механизаторлардан хоочуп комбайнерлер Михаил Симонов, Александр Побелаев, Анатолий Зубков болгаш өскелер-даа база бар.

ЧУРУКТА: мурнакчыларның бирээзи Анатолий Зубков.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

ЧЕТТИГИПТЕР БИС

«Кодээ ажыл-агый продукциязын будүрериниң чылда ортумак хемчээлиин эрткен беш чылга деңнээрге 14—17 хуу өстүрер деп турарын билир болгай силер. Эң-не чугула сорулга — тараа будүрерии өстүрери болур. Ол болза кодээ коммунистерниң, бүгү колхозчуларның, совхоз ажылчыннарының ажылының шалыпчы үлегетогу-дур» — деп, СЭКП-ниң XXV съездиниң чидирииден эп Л. И. Брежнев чугаалаан. Оон бээр кашла ай эрткен, тарылга чогумчалыг дөзүлгеп. Тараанын байдалы багай эвес, ам кол сорулга — ону чидириг чокка ажаал, сабаалап алыры.

СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүделиниң «1976 чылда дүжүт ажаан алышкынын, кодээ ажыл-агый продуктуларын база мал чемнерин белеткээрин хандырар талазы-биле немелде хемчегларга дүтайында» доктаалды хүлээп алган. Ук доктаалды чер-черде партия организациялары амыдыралга боттандырып турар. Ажаан алышкынга белеткел — машина-техника септелгеп, кывар-чаар материалдар сөөртүлгеп, механизатор кадрлар болгаш ажылчыннар четчелөшкинни шагда эгелээн. Республиканың тараа продуктуларының будүрүлге эргелелээ бо талазы-биле чүү кылганыл?

Тыва АССР-ниң тараа продуктуларын эргелели онгу беш чылдың часкы тарылгазынга база үлүүн киирген: чурттуң осне областарындан 23 муң тоннадан хой үрезинии сөөртүп, колхозтарны болгаш совхозтарны бүрүн хандырган. Оон түңнелиинде тарылга планы ажыр күүседтинген, тараанның байдалы багай эвес. Ам белеткелчилер ону хүлээп алырынга белеткенип турар.

Тараапы хүлээп алыры, шын хүзээры болгаш кадрзалаары — харыысалгалыг ажылдарының бирээзин. Ынчангаш, тараа хүлээп алыр пунктуларны чогуур үезинде бедик шынарлыг септеп алыры пегетиипип турар. Ол сорулгапы чедипшкиниинг күүгодирии дээрге-ле материал-техниктиг базаны эки белеткээри болур. Ынчангаш, бистиң эргелелдян коллективтерга тараа шыгжаар, тараа кургадыр, тараа арыгдаар болгаш тараа деңнилээр черлерин база тараа хынаар лабораториялерниң сепгелгезин шудурүү чорудуп турар.

Бии-Хем районда бо чылын багай эвес тараа үнген. Тараа хүлээп алыр пунктумуң коллективтиг чаа дүжүттүң тараанын хүлээп алырынга үлегерлеп белеткенген. А Шагаан-Арыгнык П. Н. Сагаанков, Бай-Хаактың Ф. Д. Миронов удуртқан тараа хүлээп алыр пунктулары сепгелгезин чогуур деңнелиинге чедир чорутпаан.

СЭКП Тыва обкому, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүдели 1976 чылда дүжүт ажаалдазын болгаш кодээ ажылагый продуктуларының белеткелин чугаалажып тура, тараа хүлээп алыр пунктуларның белеткелин чогуур үезинде шынарлыг доозарын тараа продуктуларының будүрүлге эргелелиинге болгаш тараа хүлээп алыр пунктуларының директорларынга дааскан. Тараа хүлээп алыр пунктуларны бо хүнперде белеп болдурар талазы-биле ажыл ам кайда-даа калбаргап. Шаңнар девискээрлерии, аңнаарлар иштин арыглаар, оларны дезинфекциялаарындан эгелээш тараа хүлээп алыр черлерии мергежилдиг кадрларбиле четчелээриинге чедир хемчегларга алдынып турар.

Лабораториларны, тараа кургадыкчыларын өөредиир база көрдүгеп. Тараа кургадыр черлериин үзүк чок ажылдаарын чедип алыр сорулга-биле бир айда оттуларчүүлүү курлап алыры чугула.

Тараа хүлээп алыр пункт бүрүзүнге культуралар, сорттар болгаш шынар талазы-биле тараапы аңгы-аңгы шыгжаары көрдүгеп. Ылаңгыы сорттуг үрезиниң эң эки аңнаарларга тургузар. Тараа хүлээп алыр черлериниң ажылчыннарының культурлуг хандырылгазын эжижидери планнаттынган. Лозунгнарны, көргүзүг материалдарын азары, чеминсиир болгаш чунар черлерни тургузары хүннүң чугула негелдезии аларган.

Хову-шолдерде тараа быжып эгелээр. Оон салым-чолуп тараапы тараап улус-биле кады ону ажаап, сөөртүп, арыглап турар ишчилер деңге шиитпирлээр ужурлуг. Ол чүл дээрге бистиң шуптувустуң демниг ажылдаарывыс-тыр. Маңаа социалистиг чарыш чок туруп болбас. Бүгү-ле цехтер, бригадалар, коллективтер болгаш тараажылар ортузунга социалистиг чарышты калбартыры чугула. СЭКП-ниң XXV съездиниң төөгүлүг шиитпирлерии амыдыралга боттандырарының бир шимчеликкн күүгү ол болгай.

Тараапы көөрииге чедир хөй эвес уе арткан. Хлеб продуктулар эргелели, тараа хүлээп алыр пунктуларның коллективтери онгу беш чылдың баштайгы чылынын дүжүдүн хүлээп алырынга белеткенип ап шыдаар дээрзинге бүүредип болур.

С. НЕДЕЛИН.

Тыва АССР-ниң тараа продуктулар хүлээп алыр будүрүлге эргелелиниң начальниги.

Бедик шаңналдар

В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгүл» комбинаттың пйнги өөлчээнии тудуунга үре-түңнелдиг ажылдааны дээш ССРЭниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1976 чылдың июль 27-де Чарлыын ёзугаар Төрээн чурттуң бедик шаңналдарыбиле ол тудугиуң болук киржикчилерии шаңнаан.

Күш-ажылдың Кызыл Тук ордени-биле 11 кижи, Улустарның Шайыралы орден-биле — 15, «Хүндүлелдиң Демдээ» орден-биле — 22, Күш-ажылчы Алдар орденнин III чергеэи-биле —24, «Күш-ажылга эрее-маадырлыг чоруу дээш» деп медаль-биле — 22 база «Күш-ажылчы шылгарал дээш» деп медаль-биле— 25 кижи шаңнаткан.

«Космос-846» ужудуушкунда

1976 чылдың июль 29-та Совет Эвилелиниг Черниң «Космос-846» эзлчеглиг кылымаа спутнигии салып үндүрген.

Спутниктиң иштинде космос делгемнин шинчилээрин уламчылазрынга херек эртем аппаратуразын тургускан. Аппаратура болур-чогууру-биле ажылдап чоруур. Таарыштырылга-саналга төөү кээп турар информацияны сайгарып эгелээн.

(СЭТА).

БЕЛЕН

Бай-Тайгада «Мурнакчы» колхозтуң механизаторлары ажаап алышкынга белеткелди күштелдирген. Септезе чогуур алды комбайнның бежин септээн, бир комбайнны бо хүннерде септеп доозар. Тараажылар чурттаар дөрт эрээл бажынны, столованны, чуварбажынны септеп, чутайлап лооскан.

Септелге ажылынга болгаш хову турлаан белеткээрииге Х. Ляске Х. Өнер-оол, Д. Хертек олар эки ажылдаан. Ол ышкаш тараа арыглээп, кургадыр дөрт шаңнын үзүн ыяк кылдыр септеп алган.

С. КАРА-САЛ.

БАШКАРЫЛГАНЫҢ АЖЫКТЫЫН БЕДИДЕР

СЭКП-ниң съездилериниң болгаш Төп Комитеттиң Пленумнарыңга даа будурулгенин эргелеп-башкарарын сайзырангайжыдар дугайында айтырыгны үргүлүү чугаалажып келген. Башкарылганың ажыктыын бедидерге чүге эртежок чугула апарганыл? Бирээде, дыка хөй чылдар дургузунда, будурулгени башкарарының системазы оожум хогжуп келген, тодаргайлаарга, башкарылганың чаа-чаа сорулгаларын чүге ажылдакчыларың санын көвүдедирибиле шиитпирлеп келген. Ийи чүүлүнде, инитилел будурулгезиниң сөөлгү чылдарда улгатканы-биле холбаштыр башкарыга кылыр черлериң боттарының нарыдай бергенинде: ол дээрге, хамыктың мурнунда күш-ажылчы коллектив — бригадаларга, участоктарга, цехтерге каттышкан кижилер-дир. Оон дараалында янзы-бүрү техника, күш-ажылдың чепсек-херекселдери, технологтуг чорудулгалар. Ол бүгүнү специалистер угаан-башкарып турар.

Сөөлгү үеде будурулгениң бүгү хевирлериниң шынары өскерилген. ажылчыннарның культура-техниктиг деңнели, оларның медереди өскен, негелде-херегелеп удаткан, кижилериниң сонуургалдары, оларның корум-чурум байдалы өскерилген.

Будурүлге черлериниң деригг-херекселдерин сайзырадып, чаартып турар: оларны чаа, улам улуг будурүкчүлүг болгаш автоматчыттынган техника-биле чөнөөлеп турар. Ол шыкаш будурулге черлерин электроникту-санаага техниказы, санаага-шиитпирлер кылыр херекселдер-биле хавдырытынып турар. Будурүлгениң аңгы-аңгы адырларында чаа технологияны ажыглап эгелээр. Ажыл-агый реформазын чорудары-биле холбаштыр будурулгениң иштики болгаш дашкы экономиктиг харылзаалары улам нарыдап турар.

Эртем-техниктиг революция, бистиң инитилелде экономиктиг болгаш сонгал харылзаалар-ның калбарганы, будурулге черлериниң четкизиниң өскени, оларның хемчээлиниң улгатканы, цифорнацилаар, хемчээлиниң өскени — бо бүгү чүүдер сөөлгү чылдарда башкарырга ажылдың дыка нарыдаткан.

Башкарырга ажылының ажыктыдың айтырыы амгы үеге чедир ан-не нарын болгаш эң-не эвээн шиитпирлеттинген чүүл боол турар.

Башкарырга ажылының ажыктыын тус-тус адырларының сказаначак чүүдерин ёзугаар үнелеп көөр. Чижээ, Харьковтуң трактор заводунда техниктиг албанның ажылының ажыктыг чоруун тодарадырда орггехпланны болгаш чаа техниканы ажыглаажыдан алдынган камналганы кол чүүл кылдыр ап турар. «Сибирь электромотор» заводта удуртукчу кижилериң ажылының ажыктыын тус-тус ажылдакчыларның ажылын тодаргайлап тургаш түнеп турар. Чамдык будурулгелерге чедирерин негеп чоорлан.

Удуртулга аппарадын ажаала ажылдавайн, ажылын баар, үре-түнелдиг болуун дээр болза, кичээнгейни, учёттуу, аналитик негээр белеткел ажылдарын кылыр ужурдут. Чижээ, Эстон ССР-ниң Чинк үлетүүр министерствозунуң удуртулга системазын сайзырангайжыдарының программазы чогум-на оны барымдаалап тургустунган. Оны сайзырангайжыдарының үндезини мынаыг: күш-ажылдың будурүкчүлүүн бедидерининг темпизин шапкыкчылары, бедик шынарлыг продуктиниы кылын үндүрерин көвүдедири, ажылчы чоннарның чогаадыкчы, тывынгыр чоруун деткири, ажылдаар байдалды акижидерни болгаш кадрларны быжыглаажыктуг ажыл-чорудулганың үеэнинде типтын болуур. В. И. Ленин удуртукчулардан айтырыглазы шиитпирлээрде, тодаргай, ак сөстээдиг болгаш шалыпкын болуруп, хөй-хөй сорулгалардан эң чугулазын шилип, олче бүгү күжүн салырын болгаш эгелээн ажыл-херекти бөлүк-бөлүк черл

ТАЙГА ОРТУЗУНДА ХООРАЙ

«Л-14» деп самолёт-биле Иркутскиден Усть-Илимск чедир барык-ла ийи шак хире чоруур, ужудуп олуре буду көөрге, югаан аргаларны кежилдир Ангара хем ак-көк кожа мынкан шойду берген чыдар. Тайгаларны көөрге ужу кыдыы колулбес далайла! Ындыг ээп курут тайга ортузунга чаа улуг будурулгени тудуп тургузуп турар ужуру чуе? деп чамдык кижилер айтырар чадавас. Бо оран хандыдыкчы шынараарыг оңзагай түүлдерлиг.

Иркутск дээрге югаан арганыштың болгаш хем сутларының ёзулуг артинези.

Байкал хөлдү—энергетиканың хөделдиркичизи деп сапаа болур, боже улуг, бичe 330 хемнер кирген, а оон чаңгыс Ангара хем агыш үнүп чыдар. Оон суг шуратлактарынга 900 миллиард киловатт-шак электри энергияны бөөр электри станцияларын тудуп болур деп артемденнер саналы. (Иркутск, Братск электри станцилары болгаш Усть-Илимскиниң сес агрегаттары ындыызында 32 миллиард киловатт-шак энергияны берип турар).

Эртемденнериң саналыбыле алырга, Иркутск областтың сутлары онза арыг боол турар. Ындыг арыг суг кайгамчык ак целлюлоза-сазының алырынга, ужар-чүүлдүң болгаш автомобильдиң резин дугуйларын будүрериниг эргежок чугула эң үнелиг корд деп продукт болур. Ангараның суунда бистиң чүртүвүста Братскиниң ажыок улуг целлюлоза-сазын будүрер заводу ажылдап турар. Экономиктиг дузалажылга чөвүлелиниң кежигүү—социалистиг демократтыштырылганының чүрттары Усть-Илимскиниң шын үлетпүр комплексилиниг (ЫУК) кирип турар целлюлоза үлетпүрүн каттыжан күш-биле тударын шинтирлээп.

АНГАРАДА ХООРАЙ

Усть-Илимскиге келген ажылчылар моторларның даап-шимээнии, электри ваннаашкыларының чыртыкылавчак чүс-чүс оттарын, электри станцияларының чүс метр ажыг бедик плотиназының пиимергээн даажын дорган эжерип каар. Оруктарда самосвалдар, чүк сөөртүр машиналар, автокрэнар, машиналар үүк соксаал чөп шуушкан...

Усть-Илимск ажыл-чорудулгавыг планнарының болгаш оон калбарышкыныының талазы-биле опзаленчак боол турар. Бо чылын манаа электри станцилиг болгаш ыяш үлетпүр комплексини тударынга 1000 000 тонна дой-довуркты болгаш чадыныарының даштарын сайгарып кылыр, он-оон муң тонна металл конструкцияларны база демир-бетонну тудуштуруп кыдыр, ээп тайгаларны одуртуу он-он километр автооруктарны, чаа-чаа суурларны тудар.

Маңаа тудуглар кылыры берге бе ындыгыл? Берге болгайн канчаар. Ынчалзажок од бергелер боже көөр кижилерни йоргуттайн турар. Боже ноддуулга-ла аныяктар көөп турар. «Сибирь чүүл-биле силерни хандыкшыдып турары?» деп, социалогия талазыбыле шинчилел кылып, айтырыг салырга, аныяк тудугжударның 67 хуузу: «Ажыл-херектериниң онза үжүр-дузалыы. Ондур улуг тудуглар» бистиң хандыкшыдып турар деп харылзаан. Ынчангаш маңаа кижилериниң хандыкшылы улуг.

Усть-Илимниң электри станцизының талыгыр бедик черлеринге ажылдаар монтажниктер Сергей Лысяков биле Петр Григорьевти шыырак мергежилдиг специалистер боорга арткең чылдың чайынында Кремльдиң бедик суурларын эде дериң кылырыбыле Москвааже чалаан турган. Командировказының хуусаалы төнгенде ыйысылдыга оларны доктаамал чүрттап, ажыддаарын сумелеэп, ынчалзажок од даап оорга четтирилгенинии илереткеш, «Бистиң Сибирь болгаш ында эш-оңгүүс мапап турар» деп олар оон ойталааннар.

Усть-Илимскиниң квартадлары Ангараның Чөөн талакы эриктеринде чаптылган. Олар амгы үениң хоорайларының чаа квартадлары-биле дөмейле! Чүрттаргаш тос, он каът бажыңнары, кафелер, столоваалар, ресторааннар бар, оларга келген кижилерге Сибирь маанызын болгаш Байкалдың чаагай амдавыг омуль деп балыын сүмелеэр. Оон аңгыда клубтар, уруглар садтары болгаш школалар, кинотеатрлар, эмнелгелер бар. Ынчалзажок кол тудуг ажылдарын ам-даа моон соңгаар чорудар. 1980 чылда Ангараның барыын талакы эриинге 60 муң чүрттакчылыг чаа районну тударын планнаан.

Оон толевилели белен. Миниорайонвар Усть-Илимск далайның мырынай кыдыынга эгелеор. Чүртталга бажыңнарының квартадлары ход дегбээн арга-биштыг тайга-биле түтүү бөөр. Үшүн шиштар шуут-ла хоорайның ортузунга артып каар.

Маңаа ажылдар бүгү онгу беш чылдың дургузунда үргүлчүдээр. Ам безин Усть-Илимскиниң барыын эриинде байгайгы бажыңнарның соңгаларындан сайгылгааннары хереллеңнип чырый берген. Ында ыяш үлетпүр комплексиниң тудуун калбартып турар.

ЫУК-ЗЫ ДЕП ЧҮЛ?

Ол дээрге ыяш үлетпүр комплекизи-дир, бо болза ыяш белеткээр, оны механиктиг болгаш химиктиг арга-биле болбаазыредып кылыр ажок улуг будүрүлге болур. Оон башгайы эдакэ (1979 чылда ажыглалга киирер) чылда 500 муң тонна чедир целлюлоза-сазын материалдарын бөөр. Ол хире санныг чартык фабрикаттар ээп эки сорттуг сазыынга парлаттынган үш миллиард экземпляр номнарны үндүрериниг четчир. Оон аңгыда ыяш үлетпүр комплексиги 1200 муң кубометр дилиг материалдарын, 250 муң кубометр ыяш чоңгуу плиталарны будүрүп үндүрер апаар. Ол чаа ыяш үлетпүр ажылагыйлары чылда 7,4 миллион кубометр ыяштыг ыяш үлетпүр комплексилиниг белеткеп бөөр. Ангараның сутларын болгаш долгандыр турар бойдусту арыг тургузар талазы-биле улуг ажылдар чоруттупар апаар.

Комплекстиң составында элээн хөй будүрүлгелер кирип турар. Оларның ээ коду целлюлоза-сазын заводунуң бүгү-де 63 объектилери барык-ла бир километр үзүн дурттут черге чаңгыс улуг шывыгның адаанга шидынар. Бо комплекс болза экономика дузалажылга чөвүлелиниң чүрттарының коллективтиг кылып турар тудуу болур.

Совет Эвилелиң заводтуң инженерлиг белеткелдерин, төлевилелдерин, дериглелдерин кылып турар. Бо тудугга хереглээр машиналарның, дериглелдериниң, материалдарының, транспорт херекселдериниң сметтиг ортазының 40 хире хуузун аксы-дүпка социалистиг чүрттар төлеп турар. Чижо, Ындыг Германдан гидроглобустар, ГДР-ден подстанцияның трансформаторларынга хереглээр металл конструкциялар болгаш дериглелдер, соодулга, ветановкалары кээп турар... Дедир эгидериниң чүрүмү-биле од чүрттар чаазын 12 чыл дургузунда салыышкын кылдыр киирер. Ынчаарга оон соонда кады ажылдажылга бот-боттарының эрге-аныктарының үндезининге үргүлчүлээр. Ындыг аргалар коя дургузукчугага кордулгеп.

Усть-Илимскиниг чүк соөртөкөн машиналар, демир-оруктар үзүк соксаал чөп шуушкун турар. Олар социалистиг дем-каттыштырылганың чүрттарының хоорайларындан болгаш будүрүлгелеринден удаа-дараа кээп турары ол.

Ынчалзажок целлюлоза-сазын заводун тургузарынга социалистиг чүрттарның киржилгези чаала болгаш материалдар бээр-биле кызыгаартпынмас. Эрткен чылын ол тудугга киржир бүгү чүрттарның төлевилекчилериниң баштайгы интернационалчы отреды Усть-Илимскиге ажылдап турган. Бо чылдың февральда Болгариядан Георгий Димитров аттыг отряд чедип келген. Ам Ангарск хоорай Венгриядан, Румыниядан, Польшадан, ГДР-ден кээр аныяк ажылчыларны үүкүп алырынга белеткеп турар. Усть-Илимск кады ажылдажылганың чери болу берген. Сибирь тайгазының ханызында бо ажок улуг тудугга аныяк тудугжу бүрүзү болуг ондур чаагай ажылчың найыралды сагыш сеткилдиң ханызындам медереп билирлер.

Владимир ФЕДОРОВ,
ПМА-ның корреспондентизи, Усть-Илимск.

КОЛЛЕКТИВТИҢ КӨРҮНЧҮҮ

«Сут-Хөл» совхозтуң парткому (секретары В. Сат) хава парлалгазынче кичээнгейни күштелдирип турарының дугаанында бир көдээ бижикчи бистиң солуунга чоокта чаа чыртыкчы болгай. Аңаа чоруп чорайн, чамдык номчукчулар болгаш хана солуун редакторлары-биле ужуражып чугаалаштым.

Совхоз төвүнде албан организацияларын черлерин саналаскы. Ишкин, Кызыл-Тайга болгаш Киров салбырларда бөөнин бавырлалдыг-даа, шүүгүмчүлелдиг-даа хана солуннар үүнүп турар. Каасполгаалы-даа чоруштуг, утказы-даа ханы — эң эки хана солуннар дээш конкурсту чыдыңы-ла чорудары чайгыл апарган. Бо дээрге хана парлалгазының ажылын үлем күштелдирииниң база бир аргазы-дыр. Конкурстуң түңнелиин, ылаңгыя партии хүрээлдары болурга, хана солуннарны азып долгээш, аңаа үндүрер. Бодаарга, ол ярга бага-ла элээн ажыктыг. Чүге дээрге, арга-дужулганы кайы-кайыын көрүп, чедер-четпезин чугаалажып, сүмележин алыр болгай. Ындыг хүралларга болгулаан түңнелдерге Ишкин, Киров салбырларның, Сут-Аксы ажылчын кооперацияның болгаш эмнелгелиниң хана солуннары шаңналдыг черлерни эзлеп келген.

Олар коддуунда-ла сезонмут ажылларының маадырларын тырыдарым, а шүүгүмчүлелдиг солуннарда ийи-чаңгыс телеп чоктарны, амыдыралдың хелегелиг талаларын сес-биле-даа, чурук-биледээ шүүгүмчүлел илередирин орайдажып турар. Маңаа хамаарыштыр ийи-чаңгыс чижектеп кирирейн. Ишкиниң «Малчын» хана солуунуң бир нөөлерин Москва баар мурнакчы малчыннарга тураскаатканл. Каастолгаалың шеверттин кылган, малчын бүргүзүмүң фото-чуруун аскаш, посад-биле Москваже өөрүшкүмаңнайлыг халдың орар кылдыр илереткенин помчукчуларның эстетиктиг сеткилин хамыктырган. А бо бир солуун көрген кижиниң харын күдерлээ өскөр. Ол дээрге Сут-Аксы эмнелгелиниң «Санитар крокодил-дир». Оон редактору — санитар эпидемия станцияның улуг эмчизи М. Бүрүмчал. Ында кабинда хаалганында «СЭС» деп бижээш, санитария демдээп чуруп каап машинадам ишиг бүзүу-биле хамык хир-чамны, аңаа удур демиселдээ сураткан, аны тоомтага албайн турар кижилерди бүлүгтүп турар кылдыр чураап, адаапда каш-ла одуруглар-биле шүүгүмчүлеп шулуктеп каап.

...Аксылчын кооперациязының удуртулгазы чүгле план күүселдээнче сагыш салып орар кылдыр чураап, чамдык магазиннериниң арыг-шеверинии кудузуп, а чамдык садыгжылар эмчи шинчилгээн эртпейн турарын шүүгүмчүлээп. Чураан чуруктары арай хирелиг-даа бод, оске-даа хөй-ниитя черлериң дорт шүүгүмчүлеп турары пинтизи-биле черле эки. Бир чуруктуң адаапда ыяшча дээш:

Интернатка чеде-ле бөөр — Иштп, дашты хирлиг-ле боор...
Кызыл-Тайга башкылары Кызып тургаш сегеретсин!

Бо кап-ла бодүүн чижектерден алгаш көөрге, арыгшевер дээш демиселди Сут-Аксының санитар эпидемия станцизы шаалыкын, дээштиг чорудуп турары көскүдүр. Ол эң чугула ажылды кояа-даа, кажан-даа коштаттазы нуаемчиг! Сут-Аксы эмнелгезинде «Эмчинин»-даа, «Сандөөлдетеньин»-даа үлдүрүп турары коллективке-даа чоңга-даа ажыктыг.

Хана парлалгазы

Оон ыңай совхозтуң, Сут-Аксы ажылчын кооперациязының-даа, ол-ла көдээ Советтиң-даа «Крокодилдери» соолгу үеде аңаа-ла туразыбиле тиле союн чоруй баргыдааны ол ийикпе, аны чай боорга чөптүү-биле пөлээлей бергилээпе ол чүве ийикпе. Чон «ол сүртенчиг амытанларывыс читти-ле» дижип турар апарган. «Крокодилдерин» чылдың кайы-даа үезинде чидирбес-ле болза эки! Билбес эвес силер, таптыг эдилээр чүве болза, олар ажылагыйга-даа, хөй-ниитиге-даа бала ажыктыг-ла «амытаннаре болдур ийин!

Кыргак чалыы кижилериниң сонуургалын литературага болгаш ураң чүүлге удам хайныктырары, ылаңгыя көдээ чоига эң чугула айтырыгларының бирээзи. Маңаа хамаарыштыр Сут-Аксы суурда литературага шнактарны, харын-даа аңаа күүдүн шевекселеп чоруурларны— улуг улус ортузунда «Хемчик», а школада «Ачай-Хаак» деп литературат болгумнер хаара тутканл. Ук болгумнерни дээш эртемниг башкылар О. Чаңгыл, О. Кан-оолдан болгаш К. Шаңгыр-оолдан олар доктаамал удуртуп турар. Болгумнериң кирижикчилерин нинээлдерге теоретиктиг-даа, практиктиг-даа чамдык ниитя билиглерни аң келген. Болгумнерлиг хана солуннарын чоорту үндүрүп эгелээн. Аңаа үндүргү дег чогаалдарны бөөп бурунгаар шплип алыр, оларның хана солуна турар туруштарын бага сүмележир.

— Карыкчүлерниң эстетиктиг таалалын хандырарынга солуннуң каасталга-шимделдеп бөөл-ла аазап эвес родьлу ойпаар болгай. Ол талазыбиле чуруккучулар кымыл? — деп айтырымга, К. Шаңгыр-оол мынча дээн: «Ондар Доозур-оолдуң Чаң-оол болгай, чуруурү эки Оон өөреникчи оолдары база-ла чуруккучулар. Ол боду ам шөлээде-дир. Оон башка школада удуртуп турар «Ачай-Хаак» деп болгумнүң дугайын тода чугаалап бөөр ийик. Ынчалзажок Ондар Кан-оол биле аңаа дузалажып барып турар улус бис. «Ачай-Хаак» деп хана солуунун каасталгазы чараш-ла ийин. Ында-ла бичин кижилериң чарашсынар сеткилин хаара туда бөөр деп бодаар мен. Школачылар оон мурнунда бо-да бокиердежи бергеп, каасталгазын магадаан, эш-оөрүүнүң шүдүктерин сонуургап номчазы тургулаар болгай. Бажың-Алаак ортумак школазынга ол база-ла чечен чогаал болгумүн организастаапп, ажылдап тургаш. Оозуп бодаарга, аңаа хандыкшыаан, арга-дужулганы башкыл.

«Хемчик» болгумнүң удуртукчузу О. Кан-оолдуң чугаалааны болза:

— Болгумнүң эрткен чылын тургузуп алган улус бис. Чечен чогаалга соңуургалдыгдар, солун, сеткүүлдерге бижип чоруурлар дорган киргеп. Чүден эгелээрин баш удур чугаалажып алган турган бис. Кичээл эртиверде баш бурунгаар белеткеннир мен. Херек литератураларны библиотекадан тыптынар. Кирижикчилерниң хар-пазылы, билиг-медереп ацгы-аңгы чүве болганда биндингир болдуу-биле бистиң тыва чогаалчыларывыстың чогаалдарындан чижекке ап турдувус. Ынчан барык кижи бүрүзү-ле боттарының бодаалдарын чугаалажы бөөр чүве чорду. Ол чиик боор. Түңнелди ниити күш-биле үндүрүп алыр бис. Болгумүвүс ам чайгы дыштанылгаже киргеп. Сентябрьдо эгелээр бис. Чаа оөредилге чылында хана солуунуң фото-чуруктарлыг үндүрериң, материалдарны, проза, шүлүк-даа болза, оола чымдыызын, совхозтуң ажылавыыдыралыынче утказын угларының орайдажырын сүмележин кордувус.

— Мында хелиг немзер чүве бар—дээш, К. Шаңгыр-оол чугаалады.— Болгумүвүң кирижикчилерге эвээш болгай. Хөй кижилигге кичээл солуун эртер. Ынчангаш оөң кирижикчилерни чүгле чогаал бижиирин орайдажып чоруурлар-биле эвес, а чечен чогаалга соңуургалдыглар-биле ковүдедирин орайдажыр бис. Чаның болуп эртекен совхозтуң бүгү коммунистериниң хуралыга хана солуннар конкурсунуң түңнелин үндүрген. Аңаа «Хемчик» хана солун бирги черни эзлээш, шиңнатканы оөң кирижикчилерге хей-ааттыкиринеринг сонуургалын күштериниң көнчуг улуг тиилелгезн болган деп, ТБЧ-ниң медеглелиниде бижээн.

Хей-аът киирикчи түңнелдер

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың бир чыл болган оюн-биле холбаштыр Финляндия Республиканың президентизи У. К. Кекконен ТБЧ-ниң кол секретары Ромеш Чандрага баштаткан Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң делегацияның хүлээп алган. Ол төөгүлүг болуушкун-биле президентиге байыр чедиргеш, делегацияның кежигүнерин аңаа ТБЧ-ниң медеглелии дамчыдып берген. Европага бижыг тайбыцыны чедип эдыр болгаш делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң чөвырлыышкыны быжыглаар дээш демиселге Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хурал тайбыңга шнакшылдыг күштериниң көнчуг улуг тиилелгезн болган деп, ТБЧ-ниң медеглелиниде бижээн.

Эрткен чылдың хей-аът киирикчи түңнелдери болгаш ол чылда турустуниган делегей харылзааларының байдалы болза чөвүлел хуралдың көнчуг улуг үжүр-дузалыыны база Европага болгаш делегейниң өске-даа районнарынга потштинтир байдалды экижедиринге оөң киирген үндезини салыышкынынарын база катаң оналаан демдеглээн. Чөвүлел хуралдың түңнел актызы политиктиг, экономиктиг болгаш социал системаларындан хамаан чокка күрүнелерниң тайбың кожа-хелбээ догуиналашкынының принципиттеринең үндезининге делегей харылзаларын чедип алырының болгаш чүртгар аразының кады ажылдажылгазып калбартырынга чугула дештилгеми чедип алырының аргазының барын бүгү делегейге көргүскен деп медеглелде демдеглээн.

Делегейниң ийнги даймының үезинден бөөр шиитпирдеттинмейн артып келген дыка хей ааттыгларны эрткен чыл дургузунда Түңнел актыга үлелээлээш, тваринтыр шиитпирлээн. Политика, экономика болгаш культура талазы-биле янзы-бүрү тургузугуг чүртгарның кады ажылдажылгазы идепкейлиг калбарып келген. Моон-биле кады Европа күрүнелериниң тайбың кады ажылдажылгазының кандыг-даа талазында Совет Эвилели болгаш социалистиг өске-даа чүртгар улуг болгаш боттуг салыышкынын киирип келген.

Мынчангаш Хельсинкиге чөвүлел хуралдың соонда Европага болуушкунар колдуунда-ла боттуг угланышкыныг хөгжүп турар.

Ынчалзажок бир эвес чүгле ыяштадмар чугаалап каар түве болза, Европада байдалдың чүгле чаңгыс талазын көргүскени ол болур ийик. Хельсинкиге чөвүлел хуралдың соонда эрткен чылдың дургузунда Барыын Европаның чамдык чүртгарының улуттукчуларының Түңнел актының: чүүлдерин амыдыралга боттандырырын кап удаа деткип чугаалап келген-даа болза, ол бүгү чугаалажымышкыныңар тодартай ажылхеремтер-биле быжыглатпынмайн келген. Барыын чүгле чамдык кижилер нинти-европа чөвүлел хуралдының шиитпирлерин будуулдурарын. Түңнел актының чамдык чүүлдерин оскелериниг удуралыыштыр тургузарын, ол чүүлдериниң чамдыктарын Барыын чүкке ажыктыг, а оскелерге каражалыг кылдыр күүседирин чедип алырын оралдажып турары чажыт эвес болгай.

Политика талазы-биле дүшкүүрлүг чоруктуң кошкадырының быжыглаң шериг талазы-биле дүшкүүрлүг чоруктуң кошкадырын ацаа демеңгиттир чедип алыр үелээде, амдаа хей чүүлдерин, черле коңчуг хей чүүлдерин кылдыр аңаар. Төп Европага чепсекилиишкиниерни кызырар дугайында чугаалажымышкыларга НАТО-ның чүртгары кызырылда бир домей болбаанын, күштериниң деңзигүүрү оларга ажыктыг, а социалистиг күрүнелерге каражалыг болуруи чедип алырып бар-ла шаа-биле орадлажып турар.

Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының конференциязынга болдуунуң чугаазынга СЭКП ТК-ның Чиигизие секретары эп Л. И. Брежневтиң онзалап демдеглээнин ёзугаар алырга, Европага шериг талазы-биле дүшкүүрлүг чоруктуң нөшкадырының хемчеглери мырынай эргежок чугула: «Европаның бажыңы дапкыш болгаш шуут мырыңай орт халап болзурунга чедир айыылдыг апарган. Бир эвес шынап-ла орт халап кыптыгып үнүп келир болза, ону өжүрүп шыдаар аргалыг мындыг орт командаазы чок болгаш турбас-даа».

Европада тваримчалыг өскерииишкиннерни демдеглеишпаан, од бүгү өскерлиишкиннер Хельсинкиге шуулганының шиитпирн-биле бурун дүүштүр болган деп шуут чугаалап болур. Ынчаарга эрткен чылдың дургузунда бистиң дишпи амыдыралынга тваримча чок болгаи чүүлдер, тайбың кады ажылдажылганы хөгжүдүрүнге, аймың чок чорукту быжыглаарынга шаптыктап келген бүгүле чүүлдер шнити-европа чөвүлел хуралдының шиитпирлерин будуулдурарын. Түңнел актының чамдык чүүлдерин оскелериниг удуралыыштыр тургузарын, ол чүүлдериниң чамдыктарын Барыын чүкке ажыктыг, а оскелерге каражалыг кылдыр күүседирин чедип алырының оралдажып турары чажыт эвес болгай.

Политика талазы-биле дүшкүүрлүг чоруктуң кошкадырын ацаа демеңгиттир чедип алыр үелээде, амдаа хей чүүлдерин, черле коңчуг хей чүүлдерин кылдыр аңаар. Төп Европага чепсекилиишкинн

ШИЛИНДЕКТЕР ИЛЕРЭЭН

МОНРЕАЛЬ • 76 ч

МОНРЕАЛЬ. (СЭТА-ның тускай корреспондентилери В. Боголюбов, Г. Хачиованиян, Ю. Хромов). Гандболга Совет Эвилелининң шилиндек командазының херээжен спортчулары чемпион ат дээш оюнга Герман Демократтыг Республиканың командазы-биле ужурашкаш, чайыннанчак тинилелгени чедип алган. Оон соонда дөрт шак болганза ССРЭ-нин гандболистери эр улустуң аразынга болган маргылдаага база бирги черни эзлээн. Ынчангаш бистин чурттуң эр, херээжен гандболистериниң шилиндек командалары кайызы-даа Олимпиаданың алдын медалын чаалап алган.

Маргылдаа соонда Совет Эвилелининң алдарлыг спорт мастерлери Зинаида Турчина биле Юрий Климов спортчу чедиишкиннериниң дугайында мынчаар чугаалааннар:

«Бистиң команданың уруглары соолгу оюнда бүгү бар күжүн, арга-мергежилин үндүрүп тургаш, чайыннанчак тинилелгени чедип алган. Бистиң уругларывыс соолгу түнделе ужуражылгада шупту кончут эки ойнааннар» деп, Зинанда Турчина чугаалаан.

«Бистиң херээжен гандболистеривистиң чайыннанчак тинилелгезинин соонда бистиң оолдарывыс хей-аът кирип, тура-соруктуг, тинилелгеже улуг чүткүлдүг ойнаап, тинилелгени чедип алдывыс» деп, Юрий Климов чугаалаан.

Шой октаарында Совет Эвилелининң шилиндек командазының кежигүннери Юрий Седых, Алексей Спиридонов болгаш Анатолий Бондарчук олар түнделе маргылдаага чедиишкиннинг киржип, шупту шаннадыг черлерни чаалап алганнар. Киев чурттуг, 21 харлыг студент Юрий Седых шойну 77 метр 52 сантиметр ырак черже октаап, алдын медальдың эзилекчизи болган. Юрий оон-биле кады чаа Олимпий рекордун тургускан. Ленинград хоорайдан келген Алексей Спиридонов ийги, Мюнхен Олимпиадазының чемпиону Анатолий Бондарчук үшкү черлерни эзлээннер.

Маңаа Анатолий Бондарчук ийи дакпыр оорушкүүлүг болган. Олимпиаданың хүлер медальдың чаалап ап деп чүве ынчыг-ла кончуг белен авес. Ийиде, оон өөреникчизи Юрий Седых Олимпий оюннарының чемпионду болган. Анатолий Бондарчук 1972 чылда Мюнхенге болган Олимпиадага алдын медальды ойнап алгаш келгеш, ол-ла чылдың күзүнүде Юрий Седыхты бодунуң ынак спортунга өөредип, оон чажыттарын Юрийге күзелдиябиле дамчыдып берип эгелээн. Оон өөреникчизи черле талантылыг, кызынмак кижи болган спортчу ат-алдарны үр-даа болбайн чаалап ап эгелээн. Бир чыл ажыг арткинде Юрий делегей болгаш Европа рекордун тургускан. А бо чылдың чазынында Монреальче баар спортчуларны шилип ап турган маргылдаага Юрий Седых ССРЭнин рекордун тургускаш, бодунуң тренери, башкызы Анатолий Бондарчук-биле кады XXI чайгы Олимпий оюнарынга киржир эргени чедип алганнар. Ынчангаш Олимпиадага база ийилээ медальдарны чаалап алганнары ол.

Херээжен спортчуларның 200 метрге чарыжынга Запорожьеден келген Татьяна Пророченко айыткан хемчээлди 23,3 секундада халаап, алдыгы черни алыр аргалыг болган. Бо хемчээлге бирги черни Герман Демократтыг Республиканың төлээзи, 21 харлыг Барбель Эккерт эзлээн. Ол 200 метрни 22,27 секундада халаап, чаа Олимпий рекордун тургускан.

ГДР-нин база бир спортчузу ол хүн Олимпий оюнарының алдын медалының эзилекчизи болган. Черниң бедик халыгырынга делегей чемпионду Роземари Аккерман бо удаада 1 метр 93 сантиметрни халаап, тинилээн. Витебек чурттуг Татьяна Шляхто 1 метр 87 сантиметрни халаап, алдыгы черни эзлээн.

Моолдактарлыг 3000 метрнин чарыжынга швед Андрес Гардеруд чаа делегей рекордун тургускаш, Олимпиаданың алдын медалын алыр аас-кежиктиг болган. Ол айыткан хемчээлди 8 минута 8 секундада халаап. ГДР-нин шилиндек командазының кежигүнү Франк Баумгартль чарыштың төнчүзүүнде алдыгы бергеш, хүлер медальды алган. Бир эвес ол аңаа индивээн болза алдын медальды алыр турган. Моңгун медальды Польшаның төлээзи Бронислав Малиновский чаалап алган.

Боксерларның финалга ужуражыры Франциянын фехтовальщиктерин 9 : 2 санга утказ.

ЧУРУКТАРДА: сунга эштиражыр эргеш дээш маргылдаага ССРЭ-нин боксерлары Виктор Савченко Венесуэльден келген Альфредо Лемусту нокаутташ, делегей чемпиону Руфат Рискиев Пакистан чурттуг Ширах Динни база нокаут-биле ойнап алгаш, бирги, ийнги чер дээш болур маргылдаага киржир эргени чедип алганнар. Оларның-биле кады Давид Торосян. Виктор Рыбаков болгаш Василий Соломин олар Олимпий чемпиону ат дээш демисежирлер.

Дзю-до хүрештин 80 килограмм чедир денгиинге чемпион ат дээш спортчу демисел япон моге Исаму Сонодо биже ССРЭ-нин шилиндек командазының спортчузу Валерий Двойников оларның аразынга болган. Маңаа бедик арга-дурзулгалыг япон моге сан талазы-биле ойнап алгаш, Олимпий оюнарының чемпиону болган. Валерий Двойников мөңгүн медальдың эзилекчизи.

Фехтовальщиктерге совет херээжен спортчулар Ольга Кизеева, Паиля Гилязова, Валентина Никонова болгаш Валентина Сидорова олар команда талазы-биле бирги черни алгаш, Олимпий оюнарының дөрт дакпыр чемпиону атты чаалап алган. Олар түнделе ужуражыры ССРЭ-нин шилиндек командазының кежигүнү А. Савсонов; хостуг хүрешке делегей чемпиону Л. Тедиашвили.

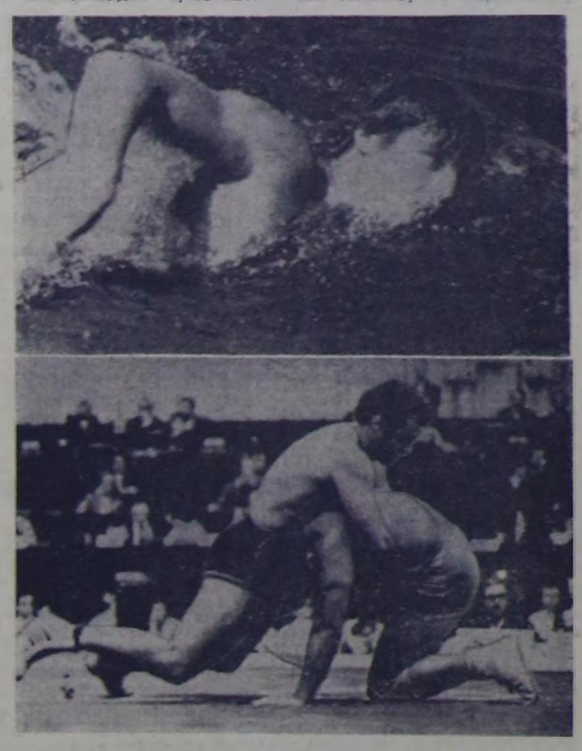

АҢНАР ЧИЗЕЗИ

Черниң аңын-даа, малдың малын-даа оорлаар чорук-биле демисежирде аңны-даа, малды-даа кадарары, оларны чизе-даңзыга алыры болур.

Аң оорлап адар кижилерниң бодуң шыңыктырыксаан бодалдары бар: «Ораң-таңдының аң-мегиң кадарын олурар золиг, сан-даңзылыг, кире бээр кажаалыг, кыпар бижээн даңзылыг авес, адың чээн эрнин морузуг» диживилер болгай. Кыдыра кыры-биле бодаарга, оларның оозу шын-даа ышкаш сагындырар, а хандыр ап коорге, ол дет шын авес кембуруулут чүве чок.

Кижи дээрге, өртемчейде бүгү дириг амытаннарның эң дюдээн, эң медередикти, ынчангаш оң ораң-чуртунуң бүгү байлактарының бүрүн эргелиг эзэзи. Ол байлакты каминыг, шын ажыглаары кижилерниң ыдыктыг хүлээлгези, ону хажыдар чорук бодунуң байдаанның дайзыны, төтчелекчизи.

Амыргалаар шак ыядыг оор, төтчеглекчи кижилерге демисежирге бодун бердингеннериниң бирээзи.

Бир-ле чазын Кызыл аңчылары Иван Микулин биле Сергей Никулин олар кайызыда бир-бир сыын адар лицензиядыг Каа-Хемге аңнап чеде бергеннер. Районнуң аңнаар инспекциязы оларны Амыргалаарже чорудупкан. Олар: «Езу барымдаалап, бо лицензияларны инспекторга көргүзер-ле бис ыйнаан» дижип аразында чугаалашканнар. Микулин биле Никулин Белбей суурга келгеш, дораан-ла Амыргалаар-биле ужуражы бергеннер.

— Экии, хайгымдчы! Силерниң эргецерде кирдивис. Лицензияларывыс бо. Аңнап эгелээр бис ыйнаан аже? Чер кижизи билир болгай силер, чогум кайнаар аңназа ари ирги? —деп, хайгымдчы-биле ажок бүзүрелдиг чугаалажып эгелээннер.

Амыргалаар карманындан блокнот уштуп келгеш, оон иштинде сыккаш, дүре суп каан чурт чуруун көргеш, кезек бодаңгаш, аалчы аңчылардан айтырган:

— Районнуң аңнаыр инспекциязынга кирдиңер бе?

— Йбе, кирдивис, силерже чорутканы бо.

— Бистиң бо девискээрде артык сыын чок деп эрткен неделяда-ла чугаалааным кай. Өске черлерде сыыннар боолаттынмайн турар болгай. Силерни чүге ынаар чорутпаанал?

— Силер ышкаш, биске база ынчаар чугаалаан чүве. Өске черлерни аңнап билбес болгаш, кызыдарыскка бээр кээрин чопшээреди. Мында таныш-коруш үзүстен аътхол тывары база белеп.

Амыргалаар кезек бодаңгаш, ийи караан шимдингеш, салааларын баскылап, бир-ле чүвеин бүдүү санатмаат чугаалаан:

— Үстүү Кара-Суг бажындан бир сыын адып болур силер.

— Бисте ийи сыын адар лицензия бар.

— Бир сыын адып болур деп чугааладым.

Амыргалаар-биле ужуражы бергеш, чүм черлерни казып өттаар, чаңгыс сос-биле чугаалаарга, бар-ла аң барык шупту кәстүр. Аңнарны хоюспайн, ыраандан азы дужаап черден туранып, анаа каракбиле көрүп-даа санап ап болур. Оларның түгле саны хамаан чок, хар-назынын-даа билип аар. Улуг сыын, ак чартык, мыйгак, тош, бызаа дээш шак ынчаар ылгап аар.

Аң чизезиниң бир эптиг үе кыштың башкы айы. Чизе чорудуптар деп бодап алаа, хар чээй каапгарын маңаар херек. Аңнарның ажыттаар, кежеттээр черлерин эргип, чаш харда оларның истеринден чеже барын санап билип аар. Диңиңиң сырыйын, чеже барын база ол-ла арга-биле чап-чаа дүшкен быскан соонда оларның ынай-бээр ылгышкан изиндеп билип аар. Диңиңиг бүгү эзимин километрлеп санаары албан эвес, ийи-үш хире черге саналганы кыла каапгарга, ол кезек сында чеже диңиң бары ортумаабиле билдиие бээр.

Амыргалаар оон ынай аргаларга сиген кезер, хадыңнар, шарланнар ужургудап каар кижи-дир. Кыжын ол черлерни эргип чорааш, аңаа чеже аң кээп, ону чип турарын изиндеп санап аптар. Аңнарның чизезин чорутпушаан, кайы кажерге кирип келгеш, аңаа сериттеинин эштип, ускуутгарлыг калбак мыйыстары-биле сугну кырынче саарып, суг дүвүнден үшкен сигенин чулуп чип, хөлге шагда болурлар. Хөлге кежээ киргеп буур хонгаш, эртен чер чырып кээр орта түгле ам ажыт-чажыт эзимнерииче чоруптар.

Аңнар тайгага чайлагнап алгаш, күзүн ол черниң отъсигенин саргарып, хем черниң кымраа-сээги чок апаар орта, чуртунче дедир зөө чанып кээрлер. Олар тайга-сын кезип чоруп турза-даа, демги чизе-даңзыга хевээр турганнар.

Амыргалаар чамдыкта:

Сүзүүн сиңген таңдың нагган,
Чүүң аңын өлүрер сеп.
Чүрээн берген эжиң нагган,
Чүүң чуртун хөлээр сеп.
Өндүр бедик таңдың нагган,
Кандыг черни аңнаар дээп сеп.
Өөренген эжиң каггаш,
Кандыг хейге чашпаалаар сеп — дигилээш, хомустагылаары уткалыг, бо дээрге кижиниң бай таңдылынга, төрээн черинге ынаан соглээп кожамыш-дыр.

С. ТАМБА.

УРУГЛАРНЫҢ ИЖИН-ШӨЙҮНДҮ ААРЫГЛАРЫ

Дизентерия, тиф, өт аарыы, холера болгаш оске-даа халдавырлыг ижин-шөйүндү аарыглары аарыг кижиден азы ол аарыгларның пептередиичилериниден кол нуруузундаль аъш-чем аймаан дамчып чыпшынар. Бир эвес аъш-чем аймаан, эң ылангыя погаа, кат-чимис аймаан эки аарыдап чугбас болза, олар ижин-шөйүндүүн халдавырлыг аарыгларының эң пептерецгей тарадыкчылары боол турар. Дизентериядан аараан кижиниң долгандыр турар байдал хирээ, санитар-гигиеназы чедимче чок болза чайгы, кускуу уеде сээктер ол аарыгның эң айыылдыг пептередикчизин боол турар. Черле ынчаш чайгы, кускуу үелер чем аймаанда болгаш сугда дизентерияның бактерияларының озуп-ковудаярынго эң таарымчалыг үе болганда, ол аарыг кижилерге, эң ылангыя бичии уругларга хөй чыпшынып болур.

Дизентерияның баштайгы демдектери — кижиниң шаа чок, эъди изиир, кустурар, куду олуртур. Дизентериядан аар аараан таварылгада удаараа шаралавчак, сүүк чүүл куду олуртур, харын-даа хандиле холумак-даа болгулаар. Ындыг таварылгада бичии кижи 3—4 хонук иштинде-ле дораан арып баксыраар болгаш дүргеп эмчи дузазын албас болза, аарыгның тончүзү багай болуп болур.

Дизентериядан аараанда эмчиниң сүмезин чокка чемпенирининг чурумун болгаш үүл чурумун сагыйайн тургаш болду эмненирги кончуг хоралыг, ижин комдеп, ол халдавырлыг аарыг үр уеде хоочу аарыынче шиичип болур.

Бичии кижилерге дизентерия болгаш оске-даа ижин-шөйүндүүнүң халдавырлыг аарыгларының баштайгы демдектерин пестүүр билек, эмчиниң дүргеп дузазын алганы дээре. Аарыг кижиниң эмчиге чыттырып эмнедирп чугула.

Ижин-шөйүндүүнүң халдавырлыг аарыгларынга баш удур демиселди чорудуп болур. Ону чорударда кол чүве— хөй-пиитиниң болгаш хууда арыг-шеверни сагыыры чугула.

Эргим ада-не! Халдавырлыг аарыгдардан уруглариар камгаладар, эмчиниң бүгү дүргинерин сагынар, чеч чинр муруннуна боттарыцарның болгаш уруглариарының халдарын чунар, уруглара чугулмаан погаа болгаш кат-чимис чинрин, чиг суг ижерин чөпшээреверинер.

И. ВОРОШЕВИЧ,
уруглар эмчизи.

ХАДЫНЫҢ КАНДЫЫЗЫ ЭКИЛ?

Псков болгаш Великие Луки чоогунга хадылардан бүткен кайгамчык аңцга таваржы берип болур силер. Оң ыяштарны чуртуң ажыы-бүрү булуннарындан эккелген.

Ону ында тарып турарының чылдагаавы билдингир. Эртемденнер болгаш сад ажылдакчылары Псков чоогунга кандыг ыяшты тарып, ол черни арга-арыг аймаабиле канчаар байыдарыл деп айтырыгны шинтпирдеп турарлары ол.

Москва чоогундан, Костромадан, Уралдан, Сибирьден, Прибалтикадан болгаш Белоруссиядан эккелген хадылар ол черге таваржыр деп түнелге олар келгеннер.

(СЭТА-ның корреспондентилери).

Курлавырлар немешкен

Сахалин болгаш Курильортулуктарның балык заводтары бо чылын 800 миллион ажыг ажыы-бүрү балык аймаан эстургеннер. Ол чаагай керекти кылырынга областың «ак-көк патруль» отрядчарының кинирген үлүү улуг. 63 отрядтардан тургустуган школачыларның ол болуктери чүс-чүс мун ажыы-бүрү балыктарны камгалааннар.

Бичии өнүктер хемчигештерге балык азыраар тускай черлерни кылып, турумчуй берген сугларның балыктарын олче эккеп, оларның кырлып болур чоруунга удур бүлүнүг ажылхеректерни кылганнар. Оларның ачызында чуртуң балык курлавыры улам немешкен.

Дыштаныр хүннерде

БӨГҮН Культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг парыгының Нөгаан театрынга улус судунуң үнүүшкүнүүт хураазы болур. Аңаа арагачыларның болгаш хулиганнарның херээн көөр. Эгелээри 14 шакта.

ТАНЦЫ ШӨЛҮНГЕ эмыктарның кежээри 20 шакта эгелээр.

ДААРТА сугга байырлал болур. Ол муш-культура бажыңының чанынга 11 шакта эгелээр.

«СОВЕТ ТЫВАНЫҢ 5 ЧЫЛЫ» стадионга футбол маргылдаазы август 1-де 18 шак 30 минутада эгелээр. «Енисей» (АТБ-1)—«Шахтёр» (Каа-Хемниң хомур-даш разрези) командалары ойнаар.

ДЫШТАНЫР ХҮН ШТАВЫ.

Телевидение

ИЮЛЬ 31-ДЕ

МОСКВАДАН

9.00—«Айыл чок шимчээшкин».

9.30—РСФСР-ниң алдарлыг артизи А. Стрельченконуң концерти.

10.00—«Чурукчулар дугайында чугаалаар». РСФСР-ниң алдарлыг чурукчузу В. Иванов.

10.25—«Дем каттыштырылгазы». Тележурнал. Политиктиг хайгаракчы А. Каверзнев чорудар.

11.00—Медээлер.

11.10—«Незнайканың болгаш ооң өшпуктеринниң ужуралдары». Телемультфильм. «Незнайка-музыкант». 5-ки серия. «Незнайка аңаар шаарны канчап бодап алганын». 6-гы серия.

11.45—«Кижи. Чер. Октаргай».

12.15—Документалдыг телефильм.

12.30—«Кадыкшылга». Эртемнептередилгелиг программа.

13.00—XXI чайгы Олимпий оюнарында.

15.00—15.10—Часкар.

15.10—П. И. Чайковскийниң «Шелкунчик» деп балеттиң музыказындан үзүндүлер.

15.30—«Дем каттыштырылгазы». Тележурнал. Политиктиг хайгаракчы А. Каверзнев чорудар.

16.00—«Дириг амытаннар оранында».

17.00—«Ye». Информастыг программа.

17.30—РСФСР-ниң алдарлыг артизи А. Стрельченконуң концерти.

18.00—XXI чайгы Олимпий оюнарында.

20.00—Медээлер.

20.15—20.25—Часкар.

20.25—Хенизиг коргузуглериниң телестадыры». «13 сандай».

21.30—«Кинопанорама».

23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа.

АГААР

Кызылдың агаар станциязының дыңнатканы ёзугаар азырга, богун республикага болгаш Кызылга шокар буруттаар, чаъс чагбас. Барыын чүк утланыышкынның хаттың дүргеин секундада 3—7 метр чедер.

Агаарның температуразы даглагга 17—22, өскелергинге 23—28, Кызылга 24—26 градус чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

кинотеатрларда

ИЮЛЬ 31-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Чырык отче» 9.50, 11.40, 13.30, 15.20, 17.10, 19.00, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Хүн адаанда чурттаар чер» 9.20, 10.40, 12.10, «Соңгу чүк флодунуң бичии далайжызы Юнга» 13.40, 15.30, «Пролетариаттың диктатуразынга үнелиг шуру-чиичилер» (2 сериялыг) 17.20, 20.20 шактарда.

«ВОСТОК»: «042 кайдал?» 15.00, «База катап куда» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Захар Беркут» 15.00, 16.50, 18.50, 20.50 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Мен — сургу 2-дир мен» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ХАМААТЫЛАРГА

Бажың ортези төлээр, электроэнергия, газ, телефон, уруглар садиктери болгаш яслилерниң хөлезинин төлээр дээш силер ай санында ыяалда кассаныга келир силер.

Айтыкан төлевирлерни ажаалда кассаларыңга барбайн, бодувуп үезин камнап алыр соруза-биле акшаны шилчидип төлеп болур.

Силерниң даалганар-биле ажаалда кассалары квартал, чыл иштинде ол даалганы солуваанынга чедир силерниң ярын санывардан кандыг-даа организацияларга төлеп болур.

Кандыг бир төлевирни чаңгыс удаа чорударын ажаалда кассаларынга дагзып болур. Ындыг даалганы почта дамчыштыр база чорудуп болур.

Ур болгаш чаңгыс удаанық акша шилчидилгезинге эргежок чугула бланкаларны кандыг-даа ажаалда кассалардан ап болур.

Бодуңарның үезиң камнаңар!

Ажаалда кассалары-биле акша шилчидилгелерин ажыглаңар!

Кямм Дмитриевич Курамшиниң адынга Шагаан-Арыгның спорт-техникитиг клубунуң 1970 чылдың февраль 16-да тывысканы № 108087 челаачы шынзылгазы читкен. Ам ону күш чок деп санаар.

Николай Дмитриевич Вышарга Кызылдың КАИ-зиниң 1975 чылдың апрель 26-да тывысканы ААА сериялыг, № 732485 челаачы шынзылгазы читкен. Ам ону күш чок деп санаар.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторлуң 2-24-63, редакторлуң орлаачыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда кылдыының 2-31-75, харылсаалдыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал кылдыының 2-37-13, культуро кылдыының 2-23-54, колзо ажыл-агый кылдыының 2-21-47, үзетөүр кылдыының 2-22-64, чагаа кылдыының 2-41-27, информастар база совет тургузуг кылдыстерииниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, секретариаттың 2-23-35, солуң кезбейи бергенде 2-32-75 телефончо полгаар.

Тираж 16331. ЧАГЫГ 1735.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Пом үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгының талазы-биле эрелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01118.